XENOPHONTIS
PHILOSOPHI
ET
Imperatoris Clariſſimi
DE
CYRI MAJORIS Inſtitutione
HISTORIARUM
LIBRI OCTO:

Ex Latinâ Interpretàtione
Joannis Leunclavii Amelburni,

Qui & vitam ipſius *Xenophontis* concinnavit.

Additus eſt Index rerum memorabilium.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

LONDINI:

Typis T. WOOD.

Proſtant apud J. J. & P. KNAPTON, R. WILKIN, D. MIDWINTER, A. BETTESWORTH & C. HITCH, R. ROBINSON, B. MOTTE & C. BATHURST, A. WARD, T. LONGMAN, & J. CLARKE.

M DCC XXXVI.

Digitized by Google

Narratio de Vitâ XENOPHONTIS, ex diverſis Scriptoribus collecta per *Joannem Leunclavium.*

XEnophontis patria fuit urbs Græciæ princeps Athenæ: ad cujus tribum Archienſem pertinebat. Patrem habuit Gryllum. Vultu pervenuſto ac miti, cæſarie promiſsâ, quemadmodum Chio Philoſophus prodidit: ipſo in vultu ſingularis inerat verecundia. Narrant illum Socrati aliquando quodam in angiporto factum eſſe obviam, & Socratem eum baculo protenſo, quò minus præteriret impediſſe: deinde quæſiviſſe, quo loco venderentur omnia, quæ in urbem afferrentur. Ad quæ cùm Xenophon reſpondiſſet, rurſum interrogâſſe Socratem, ubinam ad virtutem homines conſueſierent: illo hærente, juſſiſſe ut ſe ſequeretur. Ex eo tempore Socratis auditor erat. Primus etiam commentariis doctrinam Socraticam complexus eſt; qui nunc quoque titulo Memorabilium *exſtant. Idem & Philoſophorum hiſtoriam primus ſcripſit. Deinde hujuſmodi quâdam occaſione quemadmodum ipſe tertio de Cyri junioris expeditione libro narrat, in amicitiam Cyri Darii F. qui fratrem habebat Artaxerxen regem, pervenit. Erat Sardibus apud Cyrum Proxenus Bœotus, qui, magnâ mercede datâ, diſcipulus aliquando Gorgiæ Leontini oratoris fuerat. Cum eo Xenophonti jus hoſpitii erat. Quarè literas Sardibus dat ad Xenophontem, eúmque pellicit, ut ad ſe veniat: velle ſe pollicetur ipſi amicitiam Cyri conciliari, quem ſe ipſe patriæ ſuæ præferret.*

ret. Xenophon, lectis literis, de hoc itinere Socratem conſulit. Is, veritus nè Xenophonti amicitia Cyri apud Athenienſes fraudi eſſet, quòd Cyrus adversùs Athenienſes ſummis viribus Lacedæmonios juverat; hoc ei dat conſilii, ut, Delphos profectus, Apollinem conſuleret. Itaque, cùm eò veniſſet Xenophon, rogat Apollinem, cui Deo ſacrificandum eſſe, quémve orandum, ut iter quod ſecum ipſe ſtatuiſſet ingredi, proſpere cederet. Reſpondet Apollo, Diis illis ſacrificaret, quibus hoc deberetur. Cum hoc oraculo reverſus Athenas, Socratem adit, oraculum narrat. Reprehendit is, quòd non potius interrogâſſet, itérne hoc ſuſcipiendum eſſet, an non. Quia tamen ità quæſivit, faciendum eſſe, quod Apollo imperâſſet; ità tum Xenophon navim aſcendit, Sardes navigat, ad Proxenum ac Cyrum venit, qui jamjam in Aſiam profecturi erant. Atque hìc eum Cyro commendat Proxenus: qui rogabat ut ſecum militatum iret, verbo quidem adversùs Piſidas, at reverà adversùs Artaxerxen regem. Ità tum militiæ nomen dedit in gratiam Cyri, cui non minùs charus erat, quàm ipſe Proxenus. Poſteà Cyro quidem in prælio, ducibus verò Græcis fraude Tiſaphernis trucidatis, cùm quid agendum eſſet, Græci prorſus ignorarent, primus hoc conſilii dedit, ut alii duces occiſorum loco legerentur. Quod cùm omnibus placuiſſet, inter alios ipſe quoque dux creatur, qui Græcos cum cæteris domum reduceret. Varia fuerunt totâ illâ profectione Xenophontis conſilia & ſtratagemata, quibus longè reliquos duces excellebat. Atque his rebus factum, ut Cheriſophus Lacedæmonius dux eum mirificè diligeret: quos quidem inter non niſi ſemel toto itinere diſſidium incidit: Multas hoc tempore militum injurias pertulit, ac nihilominus eos egregiè in officio continuit: etiam aliquando Arcadibus, quanquam ab eis deſertus fuerat, ſuppetias tulit, funditùs perituris, ni ſuccurriſſet. Poſteaquam Byzantium veniſſent, quò minùs urbem milites ab Anaxibio claſſis præfecto irritati diriperent, auctoritate ſuâ impediit. Indè ad Seuthen Thracum regem milites ducit, eúmque paterno regno exutum feliciter reſtituit,

fuit, immanibus Thraciæ nationibus domitis. Verùm deinde Seuthes de conſilio Maronenſis Heraclidæ malam Græcis & Xenophonti gratiam refert. Quare copias Lacedæmoniis ſe traditurum pollicetur, qui bellum adverſus Perſas in Aſia, duce Thimbrone, moliebantur. Antequam huic exercitum in Aſiam trajectum traderet, Aſidatè Perſâ cum uxore, liberis, familiâ, magnis opibus capto, nonnihil ditatus fuit. Totum iter, quo copias duxit per infeſtiſſimas nationes, ſtadiorum fuit triginta & quatuor millium. Poſt aliquod deinde temporis intervallum, commilito fuit Ageſilai regis in Aſia: qui quidem everſurus Perſicum imperium fuiſſe putabatur, niſi revocatus à ſuis ad compeſcendum Thebanos auro Perſico corruptos, in medio victori curſu fuiſſet. Apud eundem maximo fuit in pretio, quemadmodum Plutarchus narrat. Abſens ab Athenienſibus exilio multatus eſt, quòd Cyrum juviſſet, hoſtem Athenienſium, & Lacedæmoniorum amicum. Etiam Ageſilao in pugnâ adverſùs Thebanos ad Coroneam commiſſâ adfuit. Quod autem nonnulli tradunt eum ab Ageſilao rege Spartam accitum fuiſſe ad erudiendos pueros, ut ex ipſo parendi atque imperandi artem diſcerent; equidem nec verum eſſe puto, nec auctoritate ſcriptorum veterum comprobari. Nam quod hoc de Ageſilao Plutarchi, probare conantur, ex verſione interpretis proficiſcitur, viri & mihi amiciſſimi, & cæteroque cum paucis omnino qui hoc ſeculo veterum monumenta Latinum in ſermonem convertunt, conferendi. Scripſit enim Plutarchus id, quod facile intelligent qui Græca ipſius verba diligenter intuebuntur, Xenophonti Ageſilaum auctorem fuiſſe, ut filios ſuos Lacedæmonem accitos ibidem educaret; quòd futurum ei pollicetur, ut artem ibi diſcerent, quâ nulla præclarior, parendi nimirum & imperandi. Hæc verborum Plutarchi ſententia eſt: cui Diogenes etiam in vitâ Xenophontis noſtri adſtipulâtur. Tradit enim is ex Dioclis auctoritate, filios Xenophontis apud Spartam Lacedæmoniorum diſciplinâ imbutos fuiſſe. Cæterùm deinde Xenophon hoſpes Lacedæmoniorum publicus factus eſt, atque ex eo tempore Scilluntem unà cum Gryllo

&

& Diodoro F F. commigravit. Iſthic votum Epheſiæ Dianæ fanum exſtruxit, ſéque quotidiè venationibus, invitationibus amicorum, ſcriptione hiſtoriarum oblectabat. Tradit Pauſanias Scilluntem Eleis Lacedæmonios ademiſſe, donóque Xenophonti dediſſe: Dinarchus autem, prædium unà cum domo datum fuiſſe ab Lacedæmoniis. Cæterùm poſteaquam orto inter Eleos & Lacedæmonios bello, Scilluntem Elei adorirentur, ac tardiùs Lacedæmonii ſuppetias ferrent, Xenophon ejúſque filii Lepræum fugâ ſeſe receperunt: indè Corinthum pervenêre ſalvi: quâ in urbe deinceps habitavit. Poſteà, cùm Athenienſes Lacedæmoniis, quos Argivi & Arcades cum Thebanis conjuncti tantùm non oppreſſerant, publico decreto facto (de quo ipſe libro Græcorum hiſtoriarum extremo narrat) ferendam eſſe opem ſtatuiſſent: Xenophon Gryllum & Diodorum F F. Athenas mittit, ut huic expeditioni intereſſent. Commiſſum indè prælium eſt ad Mantineam: ex quo Diodorus nullâ re memorabili geſtâ incolumis evaſit: Gryllus autem adverſùs Thebanos equites collocatus, Epaminondam clariſſimum imperatorem vulneratum occidit. Sic enim ſcripſit in Arcadicis Pauſanias: qui quidem teſtes citat Athenienſes ac Thebanos. Idem in picturâ quâdam Athenis ſe reperiſſe commemorat, quâ prælium ad Mantineam repreſentatum fuerat. Addit etiam Gryllo apud Mantineam fuiſſe columnam cum equeſtri ſtatuâ collocatum. Fortè Xenophon poſt hanc pugnam Corinthi rem ſacram ſerto redimitus faciebat, cùm ad eum veniunt, qui occubuiſſe filium ipſius in prælio dicerent. Eâ re auditâ, dempto de capite ſerto, quo pacto mortuus eſſet, quærit. Illis reſpondentibus, ſtrenuè pugnantem ac multis hoſtibus interemptis, tandem & ipſum cecidiſſe; corollam in caput reponit, ac nè quidem illacrymans in ſacrificio pergit, hæc (ut quidam aiunt) verba prolocutus: Sciebam me genuiſſe mortalem. *Gryllus hic à morte laudatus eſt multorum Epitaphiis verſibus, qui quidem patri etiam gratificari cuperent, ut Ariſtoteles ſcripſit: de quo licet exiſtimare, magnâ ipſum in exiſtimatione fuiſſe. Floruiſſe maximè*

mè

mè Xenophon perhibetur, Anno xciv *Olympiadis quarto. Mortuus eſt anno primo* cv *Olympiadis apud Corinthum, cùm nonageſimum vitæ annum exceſſiſſet, auctore Luciano. Vir fortis fuit, equorum, venationis, aciei ſtruendæ, pietatis, ſacrificiorum ſtudioſus. Magnas adversùs Ariſtippum impurum Philoſophum ſimultates exercuit: ideóque in libro Memorabilium* xi, *Socratem adversùs hunc de voluptate differentem fecit: cujus rei Laërtius quoque meminit. Fuit & hoc digniſſimum laude, quòd cùm latentes alicubi Thucydidis hiſtoriarum libros ſurripere poſſet, ejúſque labores ſupprimere; potiùs eos in lucem proferendos ſummâ cum indicatione inſignis ingenuitatis putaverit. Datum ei nomen eſt* Atticæ Muſæ, *propter ſummam orationis ſuavitatem: quæ quidem cauſſa fuiſſe fertur, quamobrem quædam inter ipſum* & *Platonem exiſteret æmulatio, de quâ multa licet apud Athenæum legas. Idem liberum quoddam ejus ad Dionyſium tyrannum dicterium narrat. Nam cùm pocillator eum ad bibendum cogeret, nominatim compellato tyranno:* Quid hoc, *inquit,* rei eſt, Dionyſi? tamen obſoniorum artifex ille inſignis ac varius comedere nos invitos non cogit, ſed cum ſilentio menſam nobis modeſtè apponit. *Suidas autem tradit, non* Atticam Muſam, *ſed* Apem *fuiſſe appellatum; quod & Chreſtodorus ſuis in verſibus innuere videtur. M. Tullius* orationem ejus *ait* melle dulciorem *eſſe, quaſi ad Homerica verba de Neſtore alludens. Idem ait, perhiberi,* Xenophontis voce Muſas quaſi loquutas eſſe. *Cæterùm de toto dictionis ipſius genere præclarè commentatus eſt non Hermogenes (ut quidam putat) ſed Ariſtides Adrianenſis in libellis duobus, quorum alter de civili oratione inſcribitur. Atque hæc ferè ſunt, quæ de Xenophonte ſparſim tradita colligere quaſi unum in locum libuit.*

Leünclavii Chronologia brevis, ſtrictim ea complectens quæ in octo libris hiſtoriarum de Cyri inſtitutione continentur.

CYrus Cambyſe, Perſarum rege, natus fuit.

Aſſyriorum regem Cyrus in Aſſyriâ bis prælio ſuperavit. Lib. de inſtit. Cyri 3. & 4.

Cum eodem, Crœſo copias adverſas ducente, tertium prælio congreſſus ad Thimbraium ſive Thymbrium juxta Ciliciam, victoriâ potitus eſt. Lib. de inſtit. Cyri 7.

Crœſum & Sardes cepit, unâ cum Lydiâ.

Cariam, & Phrygiam. & Græcos Aſiam incolentes, & Cappadocas, & Arabes in poteſtatem redegit.

Babylonem obſeſſam cepit, Aſſyriorum rege dum urbs caperetur, in poteſtatem redacto interfecto. Eodem Lib. 7.

Hyſtaſpi Cyrus expeditionum ſocio, Gobryæ principis Aſſyrii filiam uxorem dedit, Lib. de inſtit. Cyri 8.

Cyrus Perſarum rex fuit annis xxix.

Solus Aſiæ totius imperium, poſt captam Babylonem, obtinuit annis viii.

Cambyſem & Tanaoxarem, vel Tanaoxarcem. ſecundùm Cteſiam, filios reliquit. De inſtitutione Cyri Libro 8.

Ἰωάννου τοῦ Λευνκλαβίου Χρονολογία ξυντομωτάτη εἰς τὰ τοῦ Ξενοφῶντος η΄ βιβλία Κύρου παιδείας ἱστοριῶν.

ΚΥρος Καμβύσου, Περσῶν βασιλέως, υἱὸς ἐγένετο.

Ἀσσυρίων βασιλέα μάχῃ Κῦρος ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ δὶς ἐνίκησε, Κύρου παιδ. ἐν τῷ γ΄. καὶ δ΄.

Τῷ αὐτῷ Κροίσου στρατηγοῦντος, τὸ τρίτον μαχόμενος περὶ τὸ Θυμβραῖον ἢ Θύμβριον, πρὸς τῇ Κιλικίᾳ, νίκης ἔτυχε. Κύρου παιδείας ἐν τῷ ζ΄.

Κροῖσον, καὶ Σάρδεις εἷλε, μετὰ τῆς Λυδίας.

Καρίαν, καὶ Φρυγίαν, καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἕλληνας, καὶ Καππαδόκας, καὶ Ἀραβίους κατεστρέψατο.

Τὴν Βαβυλῶνα πολιορκήσας εἷλε, τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων ἐν τῇ ἁλώσει τῆς πόλεως χειρωθέντος καὶ σφαγέντος. τῷ αὐτῷ ζ΄. βιβλίῳ.

Ὑστάσπῃ τῷ ξυστρατευσαμένῳ Κῦρος τὴν Γωβρύου, τοῦ Ἀσσυρίου δυνάστου, θυγατέρα ἐμνηστεύσατο, Κύρου παιδείας τῷ η΄.

Κῦρος ἐβασίλευσε Περσῶν ἐνιαυτοὺς κθ΄.

Τῆς Ἀσίας ἁπάσης, μετὰ τὴν τῆς Βαβυλῶνος ἅλωσιν, ἐμονάρχησεν ἔτη η΄.

Καμβύσην καὶ Ταναοξάρην, ἢ Ταναοξάρκην, κατὰ τὴν Κτησίαν, υἱοὺς κατέλιπε. Κύρου παιδείας τῷ η΄.

ΞΕΝΟ-

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΒΙΟΣ ΕΚ ΤΩΝ

τοῦ Σουίδα.

ΞΕΝΟΦΩΝ Γρύλλου, Ἀθηναῖος, φιλόσοφος Σωκρατικός. ὃς πρῶτος ἔγραψε βίους φιλοσόφων, καὶ ἀπομνημονεύματα. παῖδας ἔσχεν ἀπὸ Φιλησίας, Γρύλλον καὶ Διόδωρον· οἳ καὶ Διόσκουροι ἐκαλοῦντο. αὐτὸς δὲ Ἀττικὴ μέλιττα ἐπωνομάζετο. γέγονε δὲ συμφοιτητὴς Πλάτωνος· καὶ ἤκμαζε κατὰ τὴν ἐννενηκοστὴν ὀγδόην Ὀλυμπιάδα. Ἔγραψε βιβλία πλείονα τῶν μʹ, ὧν καὶ ταῦτα, Κύρου παιδείας βιβλία ηʹ, Κύρου ἀναβάσεως βιβλία ζʹ, Ἑλληνικῶν βιβλία ζʹ, συμπόσιον, καὶ ἄλλα πολλά.

Ἐκ

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Ξενοφῶν Σωκράτους μαθητὴς, ἐστρατεύσατο ἐπὶ Πέρσας, Κύρῳ συνελθὼν, ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀρταξέρξην. ὁ Κῦρος δὲ ἦν μετὰ Τισσαφέρνην ἵππαρχος ὑπὸ Δαρείου τοῦ πατρὸς τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καταστάς. Μετὰ δὲ τὸν Δαρείου θάνατον, Κῦρον Ἀρταξέρξης διαβληθέντα ὑπὸ Τισσαφέρνους ἀναιρεῖν μέλλων, ἀφῆκε, Παρυσάτιδος τῆς μητρὸς παραιτησαμένης αὐτὸν, καὶ τὴν στρατιὰν αὐτῷ φυλαξάσης. ὁ δὲ ὡς Τισσαφέρνει πολεμῶν, ἤθροισε δύναμιν, καὶ ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν ἔγνω στρατεύειν. τετρακόσιοι δὲ κατέλιπον τὸν Κῦρον, καὶ ἔφυγον ἐκ τῶν συστρατευσάντων ὁπλῖται, καὶ πελτασταὶ γθ΄. Ξενοφῶν δὲ συνανέβη. Δέκα οὖν βαρβάρων μυριάδας συναθροίσας, ὡς ἐπὶ Πισίδας δῆθεν ἐπορεύετο· ὡς δὲ τὰ ἔθνη διῆλθεν ἐφ' ἃ στρατεύειν ἐπροφασίζετο, συνέντες οἱ Ἕλληνες ἐπὶ βασιλέα εἶναι τὴν στρατείαν ὤκνουν τὴν ἀνάβασιν. Κλεάρχου δὲ εἰπόντος τὴν ὑποστροφὴν ἄπορον εἶναι, Κύρου μὴ συναιρομένου συνῄεσαν. Κῦρος δὲ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ πρὸς Τισσαφέρνην μαχόμενος, Κλεάρχου δὲ ἀπαγορεύοντος αὐτῷ μὴ πολεμεῖν, ἀπέθανεν. οἱ δὲ Ἕλληνες ὑπὸ Κλεάρχῳ τεταγμένοι, Ἀριαῖον προεβάλλοντο βασιλέα αὐτῶν· ὁ δὲ παρῃτήσατο. βασιλεὺς δὲ τὴν τοῦ Κύρου κεφαλὴν καὶ χεῖρα ἀποκόψας τοῖς Ἕλλησιν ἔπεμπε, ζητῶν τὰ ὅπλα ὡς παρὰ νενικημένων. οἱ δὲ οὐκ ἔδοσαν, ἀλλὰ δὲ Τισσαφέρνης παραβὰς τοὺς ὅρκους, προδίδωσι βασιλεῖ τοὺς Ἕλληνας, καὶ Κλέαρχον καὶ Μένωνα, καὶ τοὺς λοιποὺς στρατηγοὺς, καὶ τῶν Ἑλλήνων, οὓς ἀναιρεῖ, καὶ Ξενοφῶν αὐτῶν στρατηγεῖ, καὶ πάντας νικᾷ. ἐλθόντες δὲ καὶ εἰς Θράκην, ἐμίσθωσαν ἑαυτοὺς Σεύθῃ τῷ βασιλεῖ μύριοι διασωθέντες.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον α΄.

γρ. Κύρου Παιδείας ἱστοριῶν βιβ.

ΕΝΝΟΙΑ ποθ' ἡμῖν ἐγένετο ὅσαι δημοκρατίαι κατελύ-
θησαν ὑπὸ τῶν ἄλλως πως βουλομένων πολιτεύεσθαι μᾶλ-
λον ἢ ἐν δημοκρατίᾳ, ὅσαι τ' αὖ μοναρχίαι, ὅσαι τε
ὀλιγαρχίαι ἀνῄρηνται ἤδη ὑπὸ δήμων. καὶ ὅσοι τυραννεῖν ἐπι-
χειρήσαντες, οἱ μὲν αὐτῶν καὶ ταχὺ πάμπαν κατελύθησαν, οἱ δὲ, κἂν
ὁποσονοῦν χρόνον ἄρχοντες * διαγένωνται, θαυμάζονται ὡς σοφοί γρ. διε-
τε καὶ εὐτυχεῖς ἄνδρες γεγενημένοι. πολλοὺς δ' ἐδοκοῦμεν καταμε- γένοντο.
μαθηκέναι, καὶ ἐν ἰδίοις οἴκοις τοὺς μὲν, ἔχοντας καὶ πλείονας οἰκέτας,
τοὺς δὲ, καὶ πάνυ ὀλίγους, καὶ ὅμως οὐδὲ τοῖς ὀλίγοις τούτοις, * πάντη γρ. πάνυ τι
δυναμένους χρῆσθαι πειθομένοις τοὺς δεσπότας. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις & πάνυ τοιν
ἐννοοῦμεν, ὅτι ἄρχοντες μέν εἰσι καὶ οἱ βουκόλοι τῶν βοῶν, καὶ οἱ ἱπ-
ποφορβοὶ τῶν ἵππων, καὶ πάντες δὲ, οἱ καλούμενοι νομεῖς, ὧν ἂν
ἐπιστατῶσι ζώων εἰκότως ἂν ἄρχοντες τούτων νομίζοιντο· πάσας
τοίνυν ταύτας τὰς ἀγέλας ἐδοκοῦμεν ὁρᾶν μᾶλλον ἐθελούσας πεί-
θεσθαι τοῖς νομεῦσιν, ἢ τοὺς ἀνθρώπους τοῖς ἄρχουσι· πορεύονταί τε
γὰρ αἱ ἀγέλαι * οἷ ἂν αὐτὰς εὐθύνωσιν οἱ νομεῖς, νέμονταί τε γρ. ἣν ἂν
χωρία ἐφ' ὁποῖα ἂν αὐτὰς ἐφιῶσιν, ἀπέχονταί τε ὧν ἂν αὐτὰς αὐτὰς ἐπά-
ἀπείργωσι· καὶ τοῖς καρποῖς τοίνυν τοῖς γιγνομένοις ἐξ αὐτῶν γωσιν οἱ.
ἐῶσι τοὺς νομέας χρῆσθαι οὕτως ὅπως ἂν αὐτοὶ βούλωνται· ἔτι
τοίνυν οὐδεμίαν πώποτε ἀγέλην ᾐσθόμεθα συστᾶσαν ἐπὶ τοὺς
νομέας, οὔτε ὡς μὴ πείθεσθαι, οὔτε ὡς μὴ ἐπιτρέπειν τῷ καρ-
πῷ χρῆσθαι. ἀλλὰ καὶ χαλεπώτεραί εἰσιν αἱ ἀγέλαι πᾶσι τοῖς
* ἄλλοις, ἢ τοῖς ἄρχουσί τε αὐτῶν, καὶ ὠφελουμένοις ὑπ' αὐτῶν· γρ. ἀλλο-
ἄνθρωποι δὲ ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται ἢ ἐπὶ τούτους οὓς ἂν φύλοις.
αἴσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας. Ὅτε μὲν δὴ ταῦτα ἐνε-
θυμούμεθα, οὕτως ἐγινώσκομεν περὶ αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπῳ πεφυ-
κότι πάντων τῶν ἄλλων ζώων εἴη ῥᾷον, ἢ ἀνθρώπων ἄρχειν· ἐπειδὴ
δὲ ἐνενοήσαμεν, ὅτι Κῦρος ἐγένετο Πέρσης, ὃς παμπόλλους μὲν
ἀνθρώπους ἐκτήσατο πειθομένους αὐτῷ, παμπόλλας δὲ πόλεις,
πάμπολλα δὲ ἔθνη. ἐκ τούτου δὴ ἠναγκαζόμεθα μετανοεῖν, μὴ
οὔτε τῶν ἀδυνάτων, οὔτε τῶν χαλεπῶν ἔργων ᾖ τὸ ἀνθρώπων ἄρ-
χειν, ἤν τις ἐπισταμένως τοῦτο πράττῃ. Κῦρον γοῦν ἴσμεν ἐθελή-

 σαντας

Βιβλ. α'. σαντας πείθεσθαι, τοὺς μὲν ἀπέχοντας παμπόλλων ἡμερῶν ὁδὸν,
τοὺς δὲ, καὶ μηνῶν, τοὺς δὲ, οὐδ' ἑωρακότας πώποτε αὐτὸν, τοὺς
δὲ, καὶ εὖ εἰδότας ὅτι οὐδ' ἂν ἴδοιεν· καὶ ὅμως ἤθελον αὐτῷ ὑπα-
κούειν. καὶ γάρ τοι τοσοῦτον διήνεγκε τῶν ἄλλων βασιλέων, καὶ τῶν
γρ. πατρῴους. * πατρίους ἀρχὰς παρειληφότων, καὶ τῶν δι' ἑαυτῶν κτησαμένων,
ὥστε ὁ μὲν Σκύθης, καίπερ παμπόλλων ὄντων Σκυθῶν, ἄλλου μὲν
οὐδενὸς δύναιτ' ἂν ἔθνους ἐπάρξαι, ἀγαπῴη δ' ἂν, εἰ τοῦ ἑαυτοῦ
ἔθνους ἄρχων διαγένοιτο· καὶ ὁ Θρᾷξ Θρᾳκῶν, καὶ ὁ Ἰλλυριὸς Ἰλ-
λυριῶν· καὶ τἆλλα δὲ ὡσαύτως ἔθνη ἀκούομεν· (τὰ γοῦν ἐν τῇ
Εὐρώπῃ ἔτι καὶ νῦν αὐτόνομα εἶναι λέγεται), καὶ λελύσθαι ἀπ' ἀλ-
al. ὡσαύτως ἔτι. λήλων.) Κῦρος δὲ παραλαβὼν * ὡσαύτως καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ
ἔθνη αὐτόνομα ὄντα, ὁρμηθεὶς σὺν ὀλίγῃ Περσῶν στρατιᾷ, ἑκόν-
των μὲν ἡγήσατο Μήδων, ἑκόντων δὲ Ὑρκανίων· κατεστρέψατο δὲ
Σύρους, Ἀσσυρίους, Ἄραβας, Καππαδόκας, Φρύγας ἀμφοτέρους,
γρ. Κίλικας. Λυδοὺς, * Κᾶρας, Φοίνικας, Βαβυλωνίους· ἦρξε δὲ καὶ Βακτρίων, καὶ
Ἰνδῶν, καὶ Κιλίκων· ὡσαύτως δὲ Σακῶν, καὶ Παφλαγόνων, καὶ
γρ. Βυδινῶν. * Μαγαδινῶν, καὶ ἄλλων δὲ παμπόλλων ἐθνῶν, ὧν οὐδ' ἂν τὰ
ὀνόματα ἔχοι τις εἰπεῖν· ἐπῆρξε δὲ καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ·
καταβὰς δὲ ἐπὶ θάλατταν, καὶ Κυπρίων, καὶ Αἰγυπτίων. καὶ
τοίνυν τούτων τῶν ἐθνῶν ἦρξεν οὐθ' ἑαυτῷ ὁμογλώττων ὄντων, οὔτε
ἀλλήλοις· καὶ ὅμως ἠδυνήθη ἐφικέσθαι μὲν ἐπὶ τοσαύτην γῆν τῷ
ἀφ' ἑαυτοῦ φόβῳ, ὥστε καταπλῆξαι πάντας, καὶ μηδένα ἐπιχει-
ρεῖν αὐτῷ· ἠδυνήθη δὲ ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν τοσαύτην τοῦ πάντας
αὐτῷ χαρίζεσθαι, ὥστε ἀεὶ τῇ αὐτοῦ γνώμῃ ἀξιοῦν κυβερνᾶσθαι.
γρ. ὥστε καὶ. ἀνηρτήσατο δὲ τοσαῦτα φῦλα, * ὅσα καὶ διελθεῖν ἔργον ἐστὶν, ὅπος
ἂν ἄρξηταί τις πορεύεσθαι ἀπὸ τῶν βασιλείων, ἤτε πρὸς ἕω,
ἤτε πρὸς ἑσπέραν, ἤτε πρὸς ἄρκτον, ἤτε πρὸς μεσημβρίαν.
ἡμεῖς μὲν δὴ ὡς ἄξιον ὄντα θαυμάζεσθαι τοῦτον τὸν ἄνδρα, ἐσκεψά-
γρ. γένναν. μεθα τίς ποτε ὢν * γενεὰν, καὶ ποίαν τινὰ φύσιν ἔχων, καὶ
ποίᾳ τινὶ παιδείᾳ παιδευθεὶς, τοσοῦτον διήνεγκεν εἰς τὸ ἄρχειν
ἀνθρώπων, ὅσα οὖν καὶ ἐπυθόμεθα, καὶ ᾐσθῆσθαι δοκοῦμεν περὶ αὐ-
τοῦ, ταῦτα πειρασόμεθα διηγήσασθαι.

§. 1. Πατρὸς μὲν δὴ λέγεται ὁ Κῦρος γενέσθαι Καμβύσου, Περσῶν βασιλέως (ὁ δὲ Καμβύσης οὗτος τοῦ Περσειδῶν γένους ἦν, οἱ δὲ Περσεῖδαι ἀπὸ Περσέως κλῄζονται) μητρὸς δὲ ὁμολογεῖται Μανδάνης γενέσθαι, ἡ δὲ Μανδάνη αὕτη Ἀστυάγους ἦν θυγάτηρ, τοῦ Μήδων γενομένου βασιλέως.

2. 2. Φῦναι δὲ ὁ Κῦρος λέγεται καὶ ᾄδεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων εἶδος μὲν κάλλιστος, ψυχὴν δὲ φιλανθρωπότατος καὶ φιλομαθέστατος καὶ φιλοτιμότατος, ὥστε πάντα μὲν πόνον ἀνατλῆναι, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομεῖναι τοῦ ἐπαινεῖσθαι ἕνεκα.

3. 3. Φύσιν μὲν δὴ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μορφῆς τοιαύτην ἔχων διαμνημονεύεται· ἐπαιδεύθη γε μὴν ἐν Περσῶν νόμοις· οὗτοι δὲ δο-

κοῦσιν

κοῦσιν οἱ νόμοι ἄρχεσθαι τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ἐπιμελούμενοι. οὐχ ὁ- Βιβλ. α'.
μοίως γὰρ ταῖς πλείσταις πόλεσιν ἄρχονται. αἱ μὲν γὰρ πλεῖσται
πόλεις ἀφεῖσαι παιδεύειν, ὅπως τις ἐθέλοι, τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας,
καὶ αὐτοὺς τοὺς πρεσβυτέρους ὅπως ἐθέλουσι διάγειν, * ἐπιτάττουσιν γρ. ἔπειτα προστάττουσιν
αὐτοῖς μὴ κλέπτειν, μὴ ἁρπάζειν, μὴ βίᾳ εἰς οἰκίαν παριέναι,
μὴ παίειν ὃν μὴ δίκαιον, μὴ μοιχεύειν, μὴ ἀπειθεῖν ἄρχοντι, καὶ
τἆλλα τὰ τοιαῦτα ὡσαύτως. ἢν δέ τις τούτων τι παραβαίνῃ,
* ζημίας αὐτοῖς * ἐπέθεσαν. οἱ δὲ Περσικοὶ νόμοι, προλαβόντες γρ. ζημίαν.
ἐπιμέλονται ὅπως τὴν ἀρχὴν μὴ τοιοῦτοι ἔσονται οἱ πολῖται,
* ὥστε πονηροῦ τινος ἔργου ἢ αἰσχροῦ ἐφίεσθαι. ἐπιμέλονται δὲ γρ. ἐπανέθεσαν.
ὧδε. ἔστιν αὐτοῖς Ἐλευθέρα ἀγορὰ καλουμένη, ἔνθα τά τε βασί- al. εἰσί.
λειά καὶ τὰ ἄλλα ἀρχεῖα πεποίηται. ἐντεῦθεν τὰ μὲν ὤνια, καὶ οἱ
ἀγοραῖοι, καὶ αἱ τούτων φωναὶ καὶ ἀπειροκαλίαι ἀπελήλανται εἰς
ἄλλον τόπον, ὡς μὴ μιγνύηται ἡ τούτων τύρβη τῇ τῶν πεπαιδευ-
μένων εὐκοσμίᾳ. διῄρηται δὲ αὕτη ἡ ἀγορὰ ἡ περὶ τὰ ἀρχεῖα
εἰς τέτταρα μέρη. τούτων δ' ἔστιν ἓν μὲν παισίν, ἓν δὲ ἐφήβοις,
ἄλλο τελείοις ἀνδράσιν, ἄλλο τοῖς ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα ἔτη
γεγονόσι. νόμῳ δὲ εἰς τὰς ἑαυτῶν χώρας ἕκαστοι τούτων πά-
ρεισιν, οἱ μὲν παῖδες ἅμα τῇ ἡμέρᾳ, καὶ οἱ τέλειοι ἄνδρες· οἱ δὲ
γεραίτεροι, ἡνίκ' ἂν ἑκάστῳ προχωρῇ, πλὴν ἐν ταῖς τεταγμέναις
ἡμέραις, ἐν αἷς δεῖ αὐτοὺς παρεῖναι. οἱ δὲ ἔφηβοι καὶ κοιμῶνται
περὶ τὰ ἀρχεῖα σὺν τοῖς * γυμνικοῖς ὅπλοις, πλὴν τῶν γεγα- γρ. γυμνητικοῖς.
μηκότων· οὗτοι δὲ οὔτε ἐπιζητοῦνται, ἢν μὴ προρρηθῇ παρεῖναι·
οὔτε πολλάκις ἀπεῖναι καλόν. ἄρχοντες δ' ἐφ' ἑκάστῳ τούτων τῶν
μερῶν εἰσι δώδεκα (δώδεκα γὰρ καὶ Περσῶν φυλαὶ διῄρηνται) καὶ ἐπὶ
μὲν τοῖς παισὶν ἐκ τῶν γεραιτέρων ᾑρημένοι εἰσίν, οἳ ἂν δοκῶσι τοὺς
παῖδας βελτίστους ἂν ἀποδεικνύναι· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐφήβοις, ἐκ τῶν
τελείων ἀνδρῶν, οἳ ἂν αὐτοὺς τοὺς ἐφήβους βελτίστους δοκῶσι πα-
ρέχειν· ἐπὶ δὲ τοῖς τελείοις ἀνδράσιν, οἳ ἂν δοκῶσι παρέχειν αὐ-
τοὺς μάλιστα τὰ τεταγμένα ποιοῦντας, καὶ τὰ παραγγελλόμενα
ὑπὸ τῆς μεγίστης ἀρχῆς· εἰσὶ δὲ καὶ τῶν γεραιτέρων προστάται ᾑρη-
μένοι, οἳ προστατεύουσιν ὅπως καὶ αὐτοὶ τὰ καθήκοντα ἀποτελῶσιν.
ἃ δὲ ἑκάστῃ ἡλικίᾳ προστέτακται ποιεῖν, διηγησόμεθα, ὡς μᾶλ-
λον δῆλον γένηται, ᾗ ἐπιμέλονται ὡς ἂν βέλτιστοι εἶεν οἱ πο-
λῖται.

4. Οἱ μὲν δὴ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες, διάγουσι 4.
μανθάνοντες δικαιοσύνην, καὶ λέγουσιν ὅτι ἐπὶ τοῦτο ἔρχονται,
ὥσπερ παρ' ἡμῖν οἱ τὰ γράμματα μαθησόμενοι. οἱ δὲ ἄρ-
χοντες αὐτῶν διατελοῦσι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἡμέρας δικά-
ζοντες αὐτοῖς. γίγνεται γὰρ δὴ καὶ παισὶ πρὸς ἀλλήλους, ὥσπερ
ἀνδράσιν, ἐγκλήματα καὶ κλοπῆς, καὶ ἁρπαγῆς, καὶ βίας, καὶ ἀπά-
της, καὶ κακολογίας, καὶ ἄλλων οἵων εἰκός· οὓς δ' ἂν γνῶσι τού-
των τι ἀδικοῦντας, τιμωροῦνται. κολάζουσι δὲ καὶ οὓς ἂν ἀδίκως
ἐγκαλοῦντας εὑρίσκωσι· δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος, οὗ ἕνεκα

 ἄνθρωποι

Βιβλ. α΄. ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζονται δὲ * οὐχ ἥκιστα, ἀχαριστίας· καὶ ὃν ἂν γνῶσι δυνάμενον μὲν χάριν ἀποδιδόναι, μὴ ἀποδιδόντα δὲ, κολάζουσι καὶ τοῦτον ἰσχυρῶς. οἴονται γὰρ τοὺς ἀχαρίστους, καὶ περὶ θεοὺς ἂν μάλιστα ἀμελῶς ἔχειν, καὶ περὶ γονέας καὶ πατρίδα, καὶ φίλους. ἕπεσθαι δὲ δοκεῖ μάλιστα τῇ ἀχαριστίᾳ ἡ ἀναισχυντία· καὶ γὰρ αὕτη μεγίστη δοκεῖ εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμών. διδάσκουσι δὲ τοὺς παῖδας καὶ σωφροσύνην· μέγα δὲ συμβάλλεται εἰς τὸ μανθάνειν σωφρονεῖν αὐτοὺς, ὅτι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὁρῶσιν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν σωφρόνως διάγοντας. διδάσκουσι δὲ αὐτοὺς καὶ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσι· μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται, ὅτι ὁρῶσι τοὺς πρεσβυτέρους καὶ πειθομένους τοῖς ἄρχουσιν ἰσχυρῶς. διδάσκουσι δὲ καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι γαστρὸς καὶ ποτοῦ· μέγα δὲ καὶ εἰς τοῦτο συμβάλλεται, ὅτι ὁρῶσι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους οὐ πρόσθεν ἀπιόντας γαστρὸς ἕνεκα, πρὶν ἂν ἀφῶσιν οἱ ἄρχοντες· καὶ ὅτι οὐ παρὰ μητρὶ σιτοῦνται οἱ παῖδες, ἀλλὰ παρὰ τῷ διδασκάλῳ, ὅταν οἱ ἄρχοντες σημήνωσι.

Steph. leg. οὐδ'.

γρ. σῖτα μὲν, ἄρτος. φέρονται δὲ οἴκοθεν * σῖτον μὲν, ἄρτον, ὄψον δὲ, κάρδαμον· πιεῖν δὲ, ἤν τις διψῇ, κώθωνα ὡς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀρύσασθαι. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνουσι τοξεύειν, καὶ ἀκοντίζειν· μέχρι μὲν δὴ ἓξ ἢ ἑπτακαίδεκα ἐτῶν ἀπὸ γενεᾶς οἱ παῖδες ταῦτα πράττουσιν, ἐκ τούτου δὲ εἰς τοὺς ἐφήβους ἐξέρχονται. οὗτοι δ' αὖ οἱ ἔφηβοι διάγουσιν ὧδε.

5. 5. Δέκα ἔτη ἀφ' οὗ ἂν ἐκ παίδων ἐξέλθωσι, κοιμῶνται μὲν περὶ τὰ ἀρχεῖα, ὥσπερ προείρηται, καὶ φυλακῆς ἕνεκα τῆς πόλεως καὶ σωφροσύνης (δοκεῖ γὰρ αὕτη ἡ ἡλικία μάλιστα ἐπιμελείας δεῖσθαι) παρέχουσι δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἑαυτοὺς μάλιστα τοῖς ἄρχουσι χρῆσθαι, ἤν τι δέωνται ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ. καὶ ὅταν μὲν δέῃ, πάντες μένουσι περὶ τὰ ἀρχεῖα· ὅταν δὲ ἐξίῃ βασιλεὺς ἐπὶ * θήραν, ἐξάγει τὴν ἡμίσειαν τῆς φυλακῆς· ποιεῖ δὲ τοῦτο πολλάκις τοῦ μηνός. ἔχειν δὲ δεῖ τοὺς ἐξιόντας * τόξα παρὰ τὴν φαρέτραν, καὶ ἐν κολεῷ κοπίδα, ἢ σάγαριν· ἔτι δὲ καὶ γέρρον, καὶ παλτὰ δύο, ὥστε τὸ μὲν ἀφιέναι, τῷ δ' ἂν δέῃ, ἐκ χειρὸς χρῆσθαι. διὰ τοῦτο δὲ δημοσίᾳ τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται, καὶ βασιλεὺς, ὥσπερ καὶ ἐν πολέμῳ, ἡγεμὼν αὐτοῖς ἐστι, καὶ αὐτός τε θηρᾷ, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται ὅπως ἂν * θηρῷεν, ὅτι ἀληθεστάτη δοκεῖ αὕτη ἡ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι. καὶ γὰρ πρωῒ ἀνίστασθαι ἐθίζει, καὶ ψύχη, καὶ θάλπη ἀνέχεσθαι, γυμνάζει δὲ καὶ ὁδοιπορίαις καὶ δρόμοις, ἀνάγκη δὲ καὶ τοξεῦσαι θηρίον, καὶ ἀκοντίσαι ὅπου ἂν παραπίπτῃ· καὶ τὴν ψυχὴν δὲ πολλάκις ἀνάγκη * θήγεσθαι ἐν τῇ θήρᾳ, ὅταν τι τῶν ἀλκίμων θηρίων ἀνθιστῆται, παίειν μὲν γὰρ δεῖ τὸ ὁμόσε γιγνόμενον, φυλάξασθαι δὲ τὸ ἐπιφερόμενον. ὥστε οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν τι ἐν τῇ θήρᾳ ἄπεστι τῶν ἐν πολέμῳ παρόντων. ἐξέρχονται δὲ ἐπὶ τὴν θήραν, ἄριστον ἔχοντες πλεῖον μὲν, * ὡς τὸ εἰκὸς, τῶν παίδων, τἄλλα δὲ ὅμοιον. καὶ θηρῶντες μὲν, οὐκ ἂν ἀριστήσαιεν·

γρ. θήραν τὰς ἡμισείας φυλακὰς καταλείπει.

γρ. τόξα καὶ παρά.

γρ. θηρῷσι.

γρ. γηθεσθαι.

γρ. καὶ θάλπεσθαι.

γρ. ὡς εἰκός.

ριστήσαιεν· ἢν δή τι δέῃ θηρίου ἕνεκα ἐπικαταμεῖναι, ἢ ἄλλως Βιβλ. α'.
* βούλωνται διατρῖψαι περὶ τὴν θήραν, τὸ ἄριστον τοῦτο δειπνήσαν-
τες, τὴν ὑστεραίαν αὖ θηρῶσι μέχρι δείπνου· καὶ μίαν ἄμφω ταύτας γρ. ἐθελή-
τὰς ἡμέρας λογίζονται, ὅτι μιᾶς ἡμέρας σῖτον δαπανῶσι. τοῦτο σωσι.
δὲ ποιοῦσι τοῦ ἐθίζεσθαι ἕνεκα, ἵνα καὶ ἐάν τι ἐν πολέμῳ δεήσῃ,
δύνωνται τοῦτο ποιεῖν. καὶ ὄψον δὲ τοῦτο ἔχουσιν οἱ τηλικοῦτοι ὅ,
τι ἂν θηράσωσιν· εἰ δὲ μή, τὸ κάρδαμον. εἰ δέ τις αὐτοὺς οἴε-
ται ἢ ἐσθίειν ἀηδῶς, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχωσιν ἐπὶ τῷ σί- Stob. ἐσθί-
τῳ, ἢ πίνειν ἀηδῶς ὅταν ὕδωρ πίνωσιν, ἀναμνησθήτω πῶς μὲν ουσιν.
ἡδὺ μᾶζα καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ διψῶντι
πιεῖν. αἱ δ' αὖ μένουσαι φυλαὶ διατρίβουσι μελετῶσαι τά τε
ἄλλα, ἃ παῖδες ὄντες ἔμαθον, καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν· καὶ δια-
γωνιζόμενοι ταῦτα πρὸς ἀλλήλους διατελοῦσιν. εἰσὶ δὲ καὶ δη-
μόσιοι τούτων ἀγῶνες, καὶ ἆθλα προτίθεται * ἐν ᾗ δ' ἂν τῶν γρ. ἐν ᾗ δ'
φυλῶν πλεῖστοι ὦσι δαημονέστατοι καὶ ἀνδρικώτατοι, καὶ * εὐπει- ἂν φυλῇ.
στότατοι, ἐπαινοῦσιν οἱ πολῖται, καὶ τιμῶσιν οὐ μόνον τὸν νῦν ἄρ- γρ. πιστότα-
χοντα αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὅστις αὐτοὺς παῖδας ὄντας ἐπαίδευσε. τοι.
χρῶνται δὲ τοῖς μένουσι τῶν ἐφήβων αἱ ἀρχαί, ἤν τι ἢ φρουρῆσαι
δεήσῃ, ἢ κακούργους ἐρευνῆσαι, ἢ λῃστὰς ὑποδραμεῖν, ἢ καὶ ἄλλο
τι, ὅσα ἰσχύος ἢ τάχους ἔργα ἐστί. Ταῦτα μὲν δὴ οἱ ἔφηβοι
πράττουσιν. ἐπειδὰν δὲ τὰ δέκα ἔτη * διατελέσωσιν, ἐξέρχονται γρ. τελέ-
εἰς τοὺς τελείους ἄνδρας. σωσιν.

6. Ἀφ' οὗ δ' ἂν ἐξέλθωσι χρόνου ἐκ τῶν ἐφήβων, οὗτοι αὖ 6.
πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη διάγουσιν ὧδε. πρῶτον μὲν ὥσπερ οἱ ἔφη-
βοι παρέχουσιν ἑαυτοὺς ταῖς ἀρχαῖς χρῆσθαι, ἤν τι δέῃ * περὶ γρ. ὑπὲρ τοῦ
τοῦ κοινοῦ, ὅσα * φρονούντων τε ἤδη ἔργα ἐστὶ καὶ ἔτι δυναμένων. κοινοῦ.
ἢν δέ που δέῃ στρατεύεσθαι, τόξα μὲν οἱ οὕτω πεπαιδευμένοι γρ. σωφρο-
οὐκέτι ἔχοντες, οὐδὲ παλτά, στρατεύονται, τὰ δὲ ἀγχέμαχα νούντων.
ὅπλα καλούμενα, θώρακά τε περὶ τοῖς στέρνοις, καὶ γέρρον ἐν
τῇ ἀριστερᾷ, οἷόν περ γράφονται οἱ Πέρσαι ἔχοντες· ἐν δὲ τῇ
δεξιᾷ μάχαιραν, ἢ κοπίδα. καὶ αἱ ἀρχαὶ δὲ πᾶσαι ἐκ τούτων
καθίστανται, πλὴν οἱ τῶν παίδων διδάσκαλοι.

7. Ἐπειδὰν δὲ τὰ πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη διατελέσωσιν, εἴησαν 7.
μὲν ἂν οὗτοι πλεῖόν τι ἢ πεντήκοντα ἔτη γεγονότες ἀπὸ γενεᾶς·
ἐξέρχονται δὲ τηνικαῦτα εἰς τοὺς γεραιτέρους ὄντας τε καὶ κα-
λουμένους. οἱ δ' αὖ γεραίτεροι οὗτοι στρατεύονται μὲν οὐκέτι ἔξω
τῆς ἑαυτῶν, οἴκοι δὲ μένοντες δικάζουσι τά τε κοινὰ πάντα καὶ
τὰ ἴδια. καὶ θανάτου δὲ οὗτοι κρίνουσι, καὶ τὰς ἀρχὰς οὗτοι πάσας
αἱροῦνται. καὶ ἤν τις ἢ ἐν ἐφήβοις, ἢ ἐν τελείοις ἀνδράσιν ἐλλίπῃ
τι τῶν νομίμων, φαίνουσι μὲν οἱ φύλαρχοι ἕκαστον, καὶ τῶν ἄλλων ὁ
βουλόμενος· οἱ δὲ γεραίτεροι ἀκούσαντες, ἐκκρίνουσιν· ὁ δὲ ἐκ-
κριθείς, ἄτιμος τὸν λοιπὸν βίον διατελεῖ.

8. Ἵνα δὲ σαφέστερον δηλωθῇ πᾶσα ἡ Περσῶν πολιτεία, 8.
μικρὸν ἐπάνειμι. νῦν γὰρ ἐν βραχυτάτῳ ἂν δηλωθείη διὰ τὰ
προειρημένα.

Βιβλ. α'. προειρημένα. λέγονται μὲν γὰρ Πέρσαι ἀμφὶ τὰς δώδεκα μυριάδας εἶναι· τούτων δ' οὐδεὶς ἀπελήλαται νόμῳ τιμῶν καὶ ἀρχῶν, ἀλλ' ἔξεστι πᾶσι Πέρσαις, πέμπειν τοὺς ἑαυτῶν παῖδας εἰς τὰ κοινὰ τῆς δικαιοσύνης διδασκαλεῖα. ἀλλ' οἱ μὲν δυνάμενοι τρέφειν τοὺς παῖδας ἀργοῦντας, πέμπουσιν· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι, οὐ πέμπουσιν· οἳ δ' ἂν παιδευθῶσι παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις, ἔξεστιν αὐτοῖς ἐν τοῖς ἐφήβοις νεανισκεύεσθαι· τοῖς δὲ μὴ διαπαιδευθεῖσιν οὕτως οὐκ ἔξεστιν. οἱ δ' ἂν ἐν τοῖς ἐφήβοις διατελέσωσι τὰ νόμιμα ποιοῦντες, ἔξεστι τούτοις εἰς τοὺς τελείους ἄνδρας συναλίζεσθαι, καὶ ἀρχῶν καὶ τιμῶν μετέχειν· οἳ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς παισὶ μὴ διατελέσωσιν, ἢ ἐν τοῖς ἐφήβοις, οὐκ εἰσέρχονται εἰς τοὺς τελείους· οἳ δ' ἂν αὖ ἐν τοῖς τελείοις διαγένωνται ἀνεπίληπτοι, οὗτοι τῶν γεραιτέρων γίνονται. οὕτω μὲν δὴ οἱ γεραίτεροι διὰ πάντων τῶν καλῶν ἐληλυθότες καθίστανται· καὶ ἡ πολιτεία αὕτη ᾗ οἴονται χρώμενοι βέλτιστοι ἂν εἶναι.

9. 9. Καὶ νῦν δὲ ἔτι ἐμμένει μαρτύρια καὶ τῆς μετρίας διαίτης αὐτῶν, καὶ τοῦ ἐκπονεῖσθαι τὴν δίαιταν αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστι Πέρσαις καὶ τὸ ἀποπτύειν, καὶ τὸ ἀπομύττεσθαι, καὶ τὸ φύσης μεστοὺς φαίνεσθαι αἰσχρὸν δέ ἐστι καὶ τὸ ἰόντα ποῦ φανερὸν γίνεσθαι ἢ τοῦ οὐρῆσαι ἕνεκα, ἢ καὶ ἄλλου τινὸς τοιούτου. ταῦτα δὲ οὐκ ἂν ἐδύναντο ποιεῖν, εἰ μὴ καὶ διαίτῃ μετρίᾳ ἐχρῶντο, καὶ τὸ ὑγρὸν ἐκπονοῦντες ἀνήλισκον, ὥστε ἄλλῃ πῃ ἀποχωρεῖν.

10. 10. Ταῦτα μὲν δὴ κατὰ πάντων Περσῶν ἔχομεν λέγειν. οὗ δὲ ἕνεκα ὁ λόγος ὡρμήθη, νῦν λέξομεν τὰς Κύρου πράξεις, ἀρξάμενοι ἀπὸ παιδός.

11. 11. Κῦρος μὲν γὰρ μέχρι δώδεκα ἐτῶν, ἢ ὀλίγῳ * πλεῖον,
γρ. πλειόνων. ταύτῃ τῇ παιδείᾳ ἐπαιδεύθη, καὶ πάντων τῶν ἡλίκων διαφέρων ἐφαίνετο, καὶ εἰς τὸ ταχὺ μανθάνειν ἃ δέοι, καὶ εἰς τὸ καλῶς καὶ ἀνδρείως ἕκαστα ποιεῖν, ἐκ δὲ τούτου τοῦ χρόνου μετεπέμψατο Ἀστυάγης τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, καὶ τὸν παῖδα αὐτῆς. ἰδεῖν γὰρ ἐπεθύμει, ὅτι ἤκουε καλὸν κἀγαθὸν αὐτὸν εἶναι. ἔρχεται δὲ αὐτή τε ἡ Μανδάνη πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν Κῦρον τὸν υἱὸν ἔχουσα. ὡς δὲ ἀφίκετο τάχιστα καὶ ἔγνω ὁ Κῦρος τὸν Ἀστυάγην τῆς μητρὸς πατέρα ὄντα, εὐθὺς οἷα δὴ παῖς φιλόστοργος ὢν φύσει, ἠσπάζετό τε αὐτόν, ὥσπερ ἂν εἴ τις πάλαι συντεθραμμένος καὶ πάλαι φιλῶν ἀσπάζοιτο. καὶ ὁρῶν δὴ αὐτὸν κεκοσμημένον, καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφῇ, καὶ χρώματος ἐντρίψει, καὶ κόμαις προσθέτοις (ἃ δὴ νόμιμα ἦν ἐν Μήδοις. ταῦτα γὰρ πάντα Μηδικά ἐστι, καὶ οἱ πορφυροῖ χιτῶνες, καὶ οἱ κάνδυες, καὶ οἱ στρεπτοὶ περὶ τῇ δέρῃ, καὶ τὰ ψέλλια περὶ * ταῖν χεροῖν.
γρ. τῶν χειρῶν. ἐν Πέρσαις δὲ τοῖς οἴκοι καὶ νῦν ἔτι πολὺ καὶ ἐσθῆτες φαυλότεραι, καὶ δίαιται εὐτελέστεραι) ὁρῶν δὲ τὸν κόσμον τοῦ πάππου, ἐμβλέπων αὐτῷ ἔλεγεν, ὦ μῆτερ, ὡς καλός μοι ὁ πάππος. ἐρωτάσης

τώσης δὲ τῆς μητρὸς αὐτὸν, πότερος δοκεῖ καλλίων αὐτῷ εἶναι; Βιβλ. α'.
ὁ πατὴρ, ἢ οὗτος; ἀπεκρίνατο ἄρα ὁ Κῦρος, ὦ μῆτερ, Περσῶν
μὲν πολὺ κάλλιστος ὁ ἐμὸς πατὴρ, Μήδων μέντοι, ὅσων ἑώρακα
ἐγὼ καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐπὶ θύραις, πολὺ οὗτος ὁ ἐμὸς πάπ-
πος κάλλιστος. ἀντασπαζόμενος * δὲ αὐτὸν ὁ Ἀστυάγης, καὶ γρ. ὁ δὲ ὁ
στολὴν καλὴν ἐνέδυσε, καὶ στρεπτοῖς καὶ ψελλίοις ἐτίμα καὶ ἐκόσμει, πάππος
καὶ εἴ ποι ἐξελαύνοι, ἐφ' ἵππου χρυσοχαλίνου περιῆγεν, ὥσπερ καὶ αὐτὸν, καὶ.
αὐτὸς εἰώθει πορεύεσθαι. ὁ δὲ Κῦρος, ἅτε παῖς ὢν καὶ φιλόκα-
λος καὶ φιλότιμος, ἥδετο τῇ στολῇ· καὶ ἱππεύειν μανθάνων,
ὑπερέχαιρεν· ἐν Πέρσαις γὰρ, διὰ τὸ χαλεπὸν εἶναι καὶ τρέφειν
ἵππους, καὶ ἱππεύειν ἐν ὀρεινῇ οὔσῃ τῇ χώρᾳ, καὶ ἰδεῖν ἵππον πάνυ
σπάνιον ἦν. δειπνῶν δὲ ὁ Ἀστυάγης σὺν τῇ θυγατρὶ καὶ τῷ Κύ-
ρῳ, βουλόμενος τὸν παῖδα ὡς ἥδιστα δειπνεῖν, ἵνα ἧττον τὰ οἴ-
καδε ποθοίη, προσῆγαγεν αὐτῷ καὶ παροψίδας, καὶ παντοδαπὰ
ἐμβάμματα καὶ βρώματα. τὸν δὲ Κῦρον ἔφασαν λέγειν. ὦ πάπ-
πε, ὅσα πράγματα ἔχεις ἐν τῷ δείπνῳ, εἰ ἀνάγκη σοι ἐπὶ
πάντα τὰ * λεκάνια ταῦτα διατείνειν τὰς χεῖρας, καὶ ἀπογεύ- γρ. λεκα-
εσθαι τούτων τῶν παντοδαπῶν βρωμάτων. τί δέ; φάναι τὸν Ἀστυ- νίδια.
άγην, οὐ γὰρ πολύ σοι δοκεῖ κάλλιον τόδε τὸ δεῖπνον εἶναι τοῦ ἐν
Πέρσαις; τὸν δὲ Κῦρον πρὸς ταῦτα ἀποκρίνασθαι λέγεται, οὐχὶ,
ὦ πάππε, ἀλλὰ πολὺ ἁπλουστέρα καὶ εὐθυτέρα παρ' ἡμῖν ἡ ὁδὸς
ἐστιν ἐπὶ τὸ ἐμπλησθῆναι, ἢ παρ' ὑμῖν, ἡμᾶς μὲν γὰρ ἄρτος
καὶ κρέας εἰς τοῦτο ἄγει. ὑμεῖς δὲ εἰς μὲν τὸ αὐτὸ ἡμῖν σπεύ-
δετε, πολλοὺς δέ τινας ἑλιγμοὺς ἄνω καὶ κάτω πλανώμενοι, μό-
λις ἀφικνεῖσθε ὅποι ἡμεῖς πάλαι ἥκομεν. ἀλλ', ὦ παῖ, φάναι
τὸν Ἀστυάγην οὐκ ἀχθόμενοι ταῦτα περιπλανώμεθα. γευό-
μενος δὲ, ἔφη, καὶ σὺ γνώσῃ ὅτι ἡδέα ταῦτά ἐστιν. ἀλλὰ
καὶ σε, φάναι τὸν Κῦρον, ὦ πάππε, μυσαττόμενον ταῦτα τὰ
βρώματα ὁρῶ. καὶ τὸν Ἀστυάγην ἐπερέσθαι, καὶ τίνι δὴ σὺ
τεκμαιρόμενος, ὦ παῖ, λέγεις; ὅτι σε, φάναι, ὁρῶ, ὅταν μὲν
τοῦ ἄρτου ἅψῃ, εἰς οὐδὲν τὴν χεῖρα ἀποψώμενον· ὅταν δὲ τούτων
τινὸς θίγῃς, εὐθὺς ἀποκαθαίρεις τὴν χεῖρα εἰς τὰ χειρόμακτρα,
ὡς πάνυ ἀχθόμενος ὅτι * κατάπλεά σοι ἀπ' αὐτῶν ἐγένετο. Steph. κα-
πρὸς ταῦτα δὴ τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν, εἰ τοίνυν οὕτω γιγνώσκεις, ταπλεα.
ὦ παῖ, ἀλλὰ κρέα γε εὐωχοῦ, ἵνα νεανίας οἴκαδε ἀπέλθῃς. ἅ-
μα δὲ ταῦτα λέγοντα πολλὰ αὐτῷ παραφέρειν, καὶ θήρεια καὶ
τῶν ἡμέρων. καὶ τὸν Κῦρον, ἐπεὶ ἑώρα πολλὰ τὰ κρέα, εἰπεῖν, ἦ καὶ
δίδως φάναι μοι, ὦ πάππε, ταῦτα πάντα τὰ κρέα, ὅ, τι
ἂν βούλωμαι αὐτοῖς χρῆσθαι; νὴ Δία, φάναι, ἐγώ σοι, ὦ
παῖ. ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον λαβόντα τῶν κρεῶν, διαδιδόναι τοῖς
ἀμφὶ τὸν πάππον θεραπευταῖς, ἐπιλέγοντα ἑκάστῳ, σοὶ μὲν
τοῦτο, ὅτι προθύμως με ἱππεύειν διδάσκεις· σοὶ δὲ, ὅτι μοι παλ-
τὸν ἔδωκας· τοῦτο γὰρ νῦν ἔχω· σοὶ δὲ, ὅτι τὸν πάππον καλῶς
θεραπεύεις. σοὶ δὲ, ὅτι μου τὴν μητέρα τιμᾷς. τοιαῦτα * ποι- γρ. ἐποίει.
εῖν,

ειν, ἕως διεδίδου πάντα ἃ ἔλαβε κρέα. Σάκᾳ δὲ, φάναι τὸν Ἀστυάγην, τῷ οἰνοχόῳ, ὃν ἐγὼ μάλιστα τιμῶ, οὐδὲν δίδως; ὁ δὲ Σάκας ἄρα καλός τε ὢν ἐτύγχανε, καὶ τιμὴν ἔχων προσάγειν τοὺς δεομένους Ἀστυάγους, καὶ ἀποκωλύειν οὓς μὴ καιρὸς αὐτῷ δοκοίη εἶναι προσάγειν. καὶ τὸν Κῦρον ἐπερέσθαι προπετῶς, ὡς ἂν παῖς μηδέπω ὑποπτήσσων. Διὰ τί, ὦ πάππε, τοῦτον οὕτω τιμᾷς; καὶ τὸν Ἀστυάγην σκώψαντα εἰπεῖν. οὐχ ὁρᾷς, φάναι, ὡς καλῶς οἰνοχοεῖ, καὶ εὐσχημόνως; οἱ δὲ τῶν βασιλέων τούτων οἰνοχόοι κομψῶς τε οἰνοχοοῦσι, καὶ καθαρίως ἐγχέουσι, καὶ διδόασι τοῖς τρισὶ δακτύλοις ὀχοῦντες τὴν φιάλην, καὶ προσφέρουσιν ὡς ἂν ἐνδοῖεν τὸ ἔκπωμα εὐληπτότατα τῷ μέλλοντι πίνειν. κέλευσον δὴ, φάναι, ὦ πάππε, * τῷ Σάκᾳ, καὶ ἐμοὶ δοῦναι τὸ ἔκπωμα, ἵνα κἀγὼ καλῶς σοι πιεῖν ἐγχέας, ἀνακτήσωμαί σε, ἢν δύναμαι. καὶ τὸν κελεῦσαι δοῦναι· λαβόντα δὲ τὸν Κῦρον, οὕτω μὲν εὖ κλύσαι τὸ ἔκπωμα, ὥσπερ τὸν Σάκαν ἑώρα· οὕτω δὲ στήσαντα τὸ πρόσωπον, σπουδαίως καὶ εὐσχημόνως πῶς προσενεγκεῖν, καὶ ἐνδοῦναι τὴν φιάλην τῷ πάππῳ, ὥστε τῇ μητρὶ καὶ τῷ Ἀστυάγῃ πολὺν γέλωτα παρασχεῖν· καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Κῦρον ἐκγελάσαντα ἀναπηδῆσαι πρὸς τὸν πάππον, καὶ φιλοῦντα ἅμα εἰπεῖν, ὦ Σάκα, ἀπόλωλας· ἐκβαλῶ σε τῆς τιμῆς· τά τε γὰρ ἄλλα, φάναι, σοῦ κάλλιον οἰνοχοήσω, καὶ οὐκ ἐκπίομαι αὐτὸς τὸν οἶνον. οἱ γὰρ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὴν φιάλην, ἀρύσαντες ἐπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγχεάμενοι καταῤῥοφοῦσι· τοῦ δὴ, εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς· ἐκ τούτου δὴ ὁ Ἀστυάγης ἐπισκώπτων ἔφη, καὶ τί δὴ, ὦ Κῦρε, τὰ ἄλλα μιμούμενος τὸν Σάκαν, οὐκ ἀπεῤῥόφησας τοῦ οἴνου; ὅτι νὴ Δί', ἔφη, ἐδεδοίκειν μὴ ἐν τῷ κρατῆρι φάρμακα μεμιγμένα εἴη. καὶ γὰρ ὅτε εἱστίας σὺ τοὺς φίλους ἐν τοῖς γενεθλίοις, σαφῶς κατέμαθον φάρμακα αὐτὸν ὑμῖν ἐγχέαντα. καὶ πῶς δὴ, ἔφη, σὺ, ὦ παῖ, τοῦτο κατέγνως; ὅτι νὴ Δί', ἔφη, ὑμᾶς ἑώρων καὶ ταῖς γνώμαις καὶ τοῖς σώμασι σφαλλομένους. πρῶτον μὲν γὰρ, ἃ οὐκ ἐᾶτε ἡμᾶς τοὺς παῖδας ποιεῖν, ταῦτα αὐτοὶ ἐποιεῖτε· πάντες μὲν γὰρ ἅμα ἐκεκράγειτε, ἐμανθάνετε δὲ οὐδὲν ἀλλήλων· ᾔδετε δὲ καὶ μάλα γελοίως· οὐκ ἀκροώμενοι δὲ τοῦ ᾄδοντος, ὠμνύετε ᾄδειν ἄριστα. λέγων δὲ ἕκαστος ὑμῶν τὴν ἑαυτοῦ ῥώμην, * ἐπεὶ ἀνασταίητε ὀρχησόμενοι, μὴ ὅπως ὀρχεῖσθαι ἐν ῥυθμῷ, ἀλλ' οὐδ' ὀρθοῦσθαι ἐδύνασθε. ἐπιλέλησθε δὲ παντάπασι, σύ τε ὅτι βασιλεὺς ἦσθα, οἵ τε ἄλλοι, ὅτι σὺ ἄρχων. τότε γὰρ δὴ ἔγωγε καὶ πρῶτον κατέμαθον, ὅτι τοῦτ' ἄρα ἦν ἡ ἰσηγορία, ὃ ὑμεῖς τότε ἐποιεῖτε· οὐδέποτε γοῦν ἐσιωπᾶτε. καὶ ὁ Ἀστυάγης εἶπεν, ὁ δὲ σὸς πατὴρ, ὦ παῖ, πίνων οὐ μεθύσκεται; οὐ μὰ Δί', ἔφη· ἀλλὰ πῶς ποιεῖ; διψῶν παύεται. ἄλλο δὲ κακὸν οὐδὲν πάσχει· οὐ γὰρ, οἶμαι, ὦ πάππε, Σάκας αὐτῷ οἰνοχοεῖ. καὶ μήτηρ εἶπεν· ἀλλὰ τί

γρ. τὸν Σάκαν.

γρ. ἔπειτ' εἰ ἀνασ.

ποτε

πότε ζῇ, ὦ παῖ, οὕτω τὸν Σάκα πολεμεῖς; τὸν δὲ Κῦρον εἰπεῖν, Βιβλ. α'.
ὅτι νὴ Δία, φάναι, μισῶ αὐτόν. πολλάκις γάρ με πρὸς τὸν
πάππον ἐπιθυμοῦντα προσδραμεῖν οὗτος ὁ μιαρώτατος ἀπο-
κωλύει. ἀλλ' ἱκετεύω, φάναι, ὦ πάππε, δός μοι τρεῖς ἡμέρας
ἄρξαι αὐτοῦ. καὶ τὸν Ἀστυάγην εἰπεῖν, καὶ πῶς δὴ ἂν ἄρξαις αὐ-
τοῦ; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, στὰς ἂν ὥσπερ οὗτος; ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ,
ἔπειτα ὁπότε βούλοιτο * εἰσιέναι ἐπ' ἄριστον λέγοιμ' ἂν ὅτι γρ. παρεῖναι.
οὔπω δυνατὸν τῷ ἀρίστῳ ἐντυχεῖν· σπουδάζει γὰρ πρός τινας.
εἶθ' ὁπόταν ἥκοι ἐπὶ τὸ δεῖπνον, λέγοιμ' ἂν ὅτι λοῦται· εἰ δὲ
πάνυ σπουδάζοι φαγεῖν, εἴποιμ' ἂν ὅτι παρὰ ταῖς γυναιξίν
ἐστιν· ἕως παρατείναιμι τοῦτον ὥσπερ οὗτος ἐμὲ παρατείνει ἀπὸ
σοῦ κωλύων.

12. * Τοιαύτας μὲν αὐτοῖς εὐθυμίας παρεῖχεν ἐπὶ τῷ δείπνῳ· 12.
τὰς δὲ ἡμέρας, εἴ τινος αἴσθοιτο δεόμενον ἢ τὸν πάππον, ἢ τὸν γρ. τοσαύτας.
τῆς μητρὸς ἀδελφὸν, χαλεπὸν ἦν ἄλλον φθάσαι τοῦτο ποιήσαντα·
ὅ, τι γὰρ δύναιτο ὁ Κῦρος, ὑπερέχαιρεν αὐτοῖς χαριζόμενος.
Ἐπειδὴ δὲ ἡ Μανδάνη παρεσκευάζετο ὡς ἀπιοῦσα πάλιν πρὸς
τὸν ἄνδρα, ἐδεῖτο αὐτῆς ὁ Ἀστυάγης καταλιπεῖν τὸν Κῦρον. ἡ δὲ
ἀπεκρίνατο, ὅτι βούλοιτο μὲν ἂν ἅπαντα τῷ πατρὶ χαρίζεσθαι,
ἄκοντα μέντοι τὸν παῖδα χαλεπὸν νομίζειν εἶναι καταλιπεῖν.
ἔνθα δὴ ὁ Ἀστυάγης λέγει πρὸς τὸν Κῦρον, ὦ παῖ, ἢν μένῃς παρ'
ἐμοὶ, πρῶτον μὲν τῆς παρ' ἐμὲ εἰσόδου σοι οὐ Σάκας ἄρξει, ἀλλ'
ὁπόταν βούλῃ εἰσιέναι ὡς ἐμὲ, ἐπὶ σοὶ ἔσται· καὶ χάριν σοι,
ἔφη, μᾶλλον εἴσομαι, ὅσῳ ἂν πλεονάκις εἰσίῃς ὡς ἐμέ. ἔπειτα
δὲ ἵπποις τοῖς ἐμοῖς χρήσῃ, καὶ ἄλλοις ὁπόσοις ἂν βούλῃ. καὶ ὅταν
ἀπίῃς, ἔχων ἄπει οὓς ἂν αὐτὸς ἐθέλῃς. ἔπειτα δὲ ἐν τῷ δείπνῳ
ἐπὶ τὸ μετρίως σοι δοκοῦν ἔχειν * ὁποίαν βούλει ὁδὸν πορεύσῃ. fort. ὁποίαν ἂν βούλῃ.
ἔπειτα τά τε νῦν ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία δίδωμί σοι, καὶ ἄλ-
λα παντοδαπὰ συλλέξω, ἃ σὺ, ἐπειδὰν τάχιστα ἱππεύειν μάθῃς,
διώξῃ, καὶ τοξεύων καὶ ἀκοντίζων καταβαλεῖς; ὥσπερ οἱ με-
γάλοι ἄνδρες. καὶ παῖδας δέ σοι ἐγὼ συμπαίκτορας παρέξω·
καὶ ἄλλα, ὅσα ἂν βούλῃ, λέγων πρὸς ἐμὲ οὐκ ἀτυχήσεις. ἐπεὶ
δὲ ταῦτα εἶπεν ὁ Ἀστυάγης, ἡ μήτηρ διηρώτα τὸν Κῦρον, πότερα
βούλοιτο μένειν, ἢ ἀπιέναι. ὁ δὲ οὐκ ἐμέλλησεν, ἀλλὰ ταχὺ
εἶπεν, ὅτι μένειν, βούλοιτο. ἐπερωτηθεὶς δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς μητρὸς,
διὰ τί; εἰπεῖν λέγεται ὅτι οἴκοι μὲν τῶν ἡλίκων καὶ εἰμὶ, καὶ
δοκῶ κράτιστος εἶναι, ὦ μῆτερ, καὶ τοξεύων καὶ ἀκοντίζων· ἐν-
ταῦθα δὲ εὖ οἶδα ὅτι ἱππεύων ἥττων εἰμὶ τῶν ἡλίκων. καὶ τοῦτο
εὖ ἴσθι, ἔφη, ὦ μῆτερ, ὅτι ἐμὲ πάνυ ἀνιᾷ. ἢν δέ με καταλί-
πῃς ἐνθάδε, καὶ μάθω ἱππεύειν, ὅταν μὲν ἐν Πέρσαις ὦ, οἶμαί
σοι ἐκείνους τοὺς ἀγαθοὺς τὰ πεζικὰ ῥᾳδίως νικήσειν· ὅταν δὲ
εἰς Μήδους ἔλθω, ἐνθάδε πειράσομαι τῷ πάππῳ ἀγαθῶν ἱππέων
κράτιστος ὢν ἱππεὺς συμμαχεῖν αὐτῷ. τὴν δὲ μητέρα εἰπεῖν,
τὴν δὲ δικαιοσύνην, ὦ παῖ, πῶς μαθήσῃ ἐνθάδε, ἐκεῖ ὄντων

Βιβλ. α'. σοὶ τῶν διδασκάλων; καὶ τὸν Κῦρον φάναι, ἀλλ', ὦ μῆτερ, ἀκριβῶς ταύτην γε οἶδα. πῶς σὺ οἶσθα, εἰπεῖν τὴν Μανδάνην; ὅτι φάναι, ὁ διδάσκαλός με, ὡς ἤδη ἀκριβοῦντα τὴν δικαιοσύνην, καὶ ἄλλοις καθίστη δικάζειν· καὶ τοίνυν, φάναι ἐπὶ μιᾷ ποτε δίκῃ πληγὰς ἔλαβον, ὡς οὐκ ὀρθῶς δικάσας· ἦν δὲ ἡ δίκη τοιάδε. Παῖς μέγας μικρὸν ἔχων χιτῶνα, ἕτερον παῖδα μικρὸν μέγαν ἔχοντα χιτῶνα ἐκδύσας αὐτὸν, τὸν μὲν ἑαυτοῦ ἐκεῖνον ἠμφίεσε, τὸν δὲ ἐκείνου αὐτὸς ἐνέδυ. ἐγὼ οὖν τούτοις δικάζων, ἔγνων βέλτιον εἶναι ἀμφοτέροις τὸν ἁρμόζοντα ἑκάτερον ἔχειν χιτῶνα. ἐν δὲ τούτῳ με ἔπαισεν ὁ διδάσκαλος, λέγων ὅτι ὁπότε μὲν καταστασθείην τοῦ ἁρμόττοντος κριτὴς, οὕτω δέοι ποιεῖν· ὁπότε δὲ κρῖναι δέοι, ὁποτέρου ὁ χιτὼν εἴη, τοῦτ' ἔφη σκεπτέον εἶναι, τίς κτῆσις δικαία ἐστὶ, πότερα τὸν βίᾳ ἀφελόμενον ἔχειν, ἢ τὸν ποιησάμενον, ἢ πριάμενον κεκτῆσθαι. ἔπειτα δὲ ἔφη τὸ μὲν νόμιμον, δίκαιον εἶναι, τὸ δὲ ἄνομον, βίαιον. σὺν τῷ νόμῳ οὖν ἐκέλευε δεῖν τὸν δικαστὴν τὴν ψῆφον τίθεσθαι. οὕτως ἐγώ σοι, ἔφη, ὦ μῆτερ, τάγε δίκαια παν-

γρ. ἤδη ἀκριβῶ. τάπασιν * οἶδα ἀκριβῶς· ἢν δέ τι ἄρα προσδέωμαι, ὁ πάππος με, ἔφη οὗτος ἐπιδιδάξει. ἀλλ' οὐ ταῦτα, ἔφη, ὦ παῖ, παρά τε τῷ πάππῳ δίκαια, καὶ ἐν Πέρσαις ὁμολογεῖται. οὗτος μὲν γὰρ τῶν ἐν Μήδοις πάντων δεσπότην ἑαυτὸν πεποίηκεν· ἐν Πέρσαις δὲ τὸ ἴσον ἔχειν δίκαιον νομίζεται· καὶ ὁ σὸς πρῶτος πα-

γρ. τὰ τεταγμένα μὲν ποιεῖ τῇ πόλει, τὰ τεταγμ. τὴρ * τεταγμένα μὲν ποιεῖ, ἃ ποιεῖ τῇ πόλει, τεταγμένα δὲ λαμβάνει· μέτρον δὲ αὐτῷ οὐχ ἡ * τύχη, ἀλλ' ὁ νόμος ἐστίν. ὅπως οὖν μὴ ἀπολῇ μαστιγούμενος, ἐπειδὰν οἴκοι εἴης, ἂν παρὰ τούτου μαθὼν ἥκῃς ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ τὸ τυραννικὸν, ἐν

γρ. ψυχῇ. ᾧ ἐστὶ τὸ πλέον οἴεσθαι χρῆναι ἁπάντων ἔχειν. ἀλλ' ὅγε σὸς πατὴρ, εἶπεν ὁ Κῦρος, δεινότερός ἐστιν, ὦ μῆτερ, διδάσκειν μεῖον, ἢ πλεῖον ἔχειν. ἢ οὐχ ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι καὶ Μήδους ἅπαντας δε-

γρ. οὔτ' ἐμὲ μὴ διδάξας πλεονεκτεῖν ἀποπέμψεται. δίδαχεν ἑαυτοῦ μεῖον ἔχειν; ὥστε θάρσει. ὡς ὁ σός γε πατὴρ * οὔτε ἄλλον οὐδένα, οὔτ' ἐμὲ πλεονεκτεῖν μαθόντα ἀποπέμψεται. τοιαῦτα μὲν δὴ * πολλὰ ἐλάλει ὁ Κῦρος. τέλος δὲ ἡ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κῦρος δὲ κατέμενε, καὶ αὐτοῦ ἐτρέφετο.

12. 13. Καὶ ταχὺ μὲν τοῖς ἡλικιώταις συνεκέκρατο, ὥστε οἰκείως διακεῖσθαι· ταχὺ δὲ τοὺς πατέρας αὐτῶν * ἀνήρτητο προ-

γρ. ἀνεκτήσατο. σιὼν, καὶ ἔνδηλος ὢν ὅτι ἠσπάζετο αὐτῶν τοὺς υἱεῖς· ὥστε καὶ εἴ τι τοῦ βασιλέως δέοιντο, τοὺς παῖδας ἐκέλευον Κῦρον δεῖσθαι διαπράξασθαι σφίσιν. ὁ δὲ Κῦρος ὅ, τι δέοιντο αὐτοῦ οἱ παῖδες, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοτιμίαν, περὶ παντὸς ἐποιεῖτο διαπράττεσθαι. καὶ ὁ Ἀστυάγης δὲ ὅτι δέοιτο αὐτοῦ ὁ Κῦρος, οὐδὲν ἐδύνατο ἀντιλέγειν μὴ οὐ χαρίζεσθαι.

14. 14. Καὶ γὰρ ἀσθενήσαντος αὐτοῦ, οὐδέποτε ἀπέλειπε τὸν πάππον, οὐδὲ κλαίων ποτὲ ἐπαύετο. δῆλός τε ἦν πᾶσιν, ὅτι

γρ. ἐν νυκτί. ὑπερφοβεῖτο μὴ οἱ ὁ πάππος ἀποθάνοι. καὶ γὰρ * ἐκ νυκτὸς εἴ

τινος

τινος δέοιτο Ἀστυάγης, πρῶτος ᾔσθετο Κῦρος, καὶ πάντων ἀοκνότατα ἀναπηδῶν ὑπηρέτησεν ὅ, τι οἴοιτο χαριεῖσθαι· ὥστε παντάπασιν ἀνεκήσατο τὸν Ἀστυάγην. Βιβλ. α'.

15. Καὶ ἦν μὲν ἴσως ὁ Κῦρος πολυλογώτερος, ἅμα μὲν διὰ τὴν παιδείαν, ὅτι ἠναγκάζετο ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ διδόναι λόγον ὧν ἐποίει, καὶ λαμβάνειν παρ' ἄλλων * ἃ δικάζοι· ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ φιλομαθὴς εἶναι, πολλὰ μὲν αὐτὸς ἀεὶ τοὺς παρόντας ἀνηρώτα πῶς ἔχοντα τυγχάνοι, καὶ ὅσα αὐτὸς ὑπ' ἄλλων ἐρωτῷτο, διὰ τὸ ἀγχίνους εἶναι, ταχὺ ἀπεκρίνετο· ὥστε ἐκ πάντων τούτων ἡ πολυλογία συνελέγετο αὐτῷ. ἀλλ' ὥσπερ γὰρ ἐν σώμασιν, ὅσοι νέοι ὄντες μέγεθος ἔλαβον, ὅμως ἐμφαίνεταί τι αὐτοῖς νεαρόν, ὃ κατηγορεῖ τὴν ὀλιγοετίαν, οὕτω καὶ Κύρου ἐκ τῆς πολυλογίας οὐ θράσος διεφαίνετο, ἀλλ' ἁπλότης καὶ φιλοστοργία· ὥστε ἐπιθυμίαν τις εἶχεν ἔτι πλείω ἀκούειν αὐτοῦ, ἢ σιωπῶντι παρεῖναι· ὡς δὲ προῆγεν ὁ χρόνος αὐτὸν σὺν τῷ μεγέθει εἰς ὥραν τοῦ πρόσηβον γενέσθαι, ἐν τούτῳ δὴ τοῖς μὲν λόγοις βραχυτέροις ἐχρῆτο, καὶ τῇ φωνῇ ἡσυχαιτέρᾳ. αἰδοῦς δὲ ἐνεπίμπλατο, ὥστε καὶ ἐρυθραίνεσθαι, ὁπότε συντυγχάνοι τοῖς πρεσβυτέροις· καὶ τὸ σκυλακῶδες, τὸ πᾶσιν ὁμοίως προσπίπτειν, οὐκέτι ὁμοίως * προπιτῶς εἶχεν· οὕτω δὲ ἡσυχαίτερος μὲν ἦν, ἐν δὲ ταῖς συνουσίαις πάμπαν ἐπίχαρις. καὶ γὰρ ὅσα διαγωνίζονται πολλάκις ἥλικες πρὸς ἀλλήλους, οὐχ ἃ κρείττων ᾔδει ὢν ταῦτα προὐκαλεῖτο τοὺς συνόντας, ἀλλ' ἅπερ εὖ ᾔδει ἑαυτὸν ἥττονα ὄντα, ταῦτα ἐξῆρχε, φάσκων κάλλιον αὐτῶν ποιήσειν· καὶ κατῆρχεν ἤδη ἀναπηδῶν ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἢ διακοντιούμενος, ἢ διατοξευσόμενος ἀπὸ τῶν ἵππων, οὔπω πάνυ ἔποχος ὤν· ἡττώμενος δέ, αὐτὸς ἐφ' * ἑαυτῷ μάλιστα ἐγέλα. ὡς δ' οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἐκ τοῦ ἡττᾶσθαι εἰς τὸ μὴ ποιεῖν ἃ ἡττῷτο, ἀλλ' ἐκαλινδεῖτο ἐν τῷ πειρᾶσθαι αὖθις βέλτιον ποιεῖν, ταχὺ μὲν εἰς τὸ ἴσον ἀφίκετο τῇ ἱππικῇ τοῖς * ἡλικιώταις, ταχὺ δὲ * παρῄει, διὰ τὸ ἐρᾶν τοῦ ἔργου. ταχὺ δὲ τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἀνηλώκει, διώκων, καὶ βάλλων, καὶ κατακαίνων· ὥστε ὁ Ἀστυάγης οὐκέτ' εἶχεν αὐτῷ συλλέγειν θηρία. καὶ ὁ Κῦρος αἰσθόμενος ὅτι βουλόμενος οὐ δύναιτό οἱ * ζῶντα παρέχειν, πολλάκις ἔλεγέ γε πρὸς αὐτόν, ὦ πάππε, τί σε δεῖ θηρία ζητοῦντα πράγματα ἔχειν; ἀλλ' ἢν ἐμὲ ἐκπέμπῃς ἐπὶ θήραν σὺν τῷ θείῳ, νομιῶ, ὅσα ἂν ἴδω θηρία, * σέ μοι ταῦτα τρέφειν. ἐπιθυμῶν δὲ σφόδρα ἐξιέναι ἐπὶ τὴν θήραν, οὐκέθ' ὁμοίως λιπαρεῖν ἐδύνατο, ὥσπερ παῖς ὤν, ἀλλ' ὀκνηρότερος προσῄει. καὶ ἃ πρόσθεν τῷ Σάκᾳ ἐμέμφετο, ὅτι οὐ παρίει αὐτὸν πρὸς τὸν πάππον, αὐτὸς ἤδη Σάκας ἑαυτῷ ἐγίγνετο. οὐ γὰρ προσῄει, εἰ μὴ προΐδοι εἰ καιρὸς εἴη· καὶ τοῦ Σάκα ἐδεῖτο πάντως σημαίνειν αὐτῷ, ὁπότε ἐν καιρῷ εἴη εἰσιέναι, καὶ ὁπότε οὐκ ἐν καιρῷ· ὥστε ὁ Σάκας ἤδη ὑπερεφίλει αὐτόν, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες.

15.

γρ. ὁπότε δικ.

γρ. προπε-τῶς.

γρ. ἑαυτῷ.

γρ. ἥλιξι. Steph. leg. παρείει.

γρ. ζῶντα πολλὰ πορίζειν, ἔλεγε

γρ. ἐμοὶ ταῦτα τρέφεσθαι.

Βιβλ. α'.

16. γρ. ἔξω θηρῶν. γρ. δυσχερειῶν, vel potius δυσχωριῶν.

16. Ἐπεὶ δ' οὖν ἔγνω ὁ Ἀστυάγης σφόδρα αὐτὸν ἐπιθυμοῦντα * τῶν ἔξω θήρας, ἐκπέμπει αὐτὸν σὺν τῷ θείῳ, καὶ φύλακας συμπέμπει ἐφ' ἵππων πρεσβυτέρους, ὅπως ἀπὸ τῶν * δυσχερῶν φυλάττοιεν αὐτόν, καὶ εἰ τῶν ἀγρίων τι φανείη θηρίων. ὁ οὖν Κῦρος τῶν ἑπομένων προθύμως ἐπυνθάνετο, ὁποίοις οὐ χρὴ θηρίοις πελάζειν, καὶ ὁποῖα χρὴ θαῤῥοῦντα διώκειν. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι ἄρκτοι τε πολλοὺς ἤδη πλησιάσαντας διέφθειραν, καὶ λέοντες, καὶ κάπροι, καὶ παρδάλεις· αἱ δὲ ἔλαφοι, καὶ δορκάδες, καὶ ἄγριοι οἶες, καὶ οἱ ὄνοι οἱ ἄγριοι, ἀσινεῖς εἰσιν. ἔλεγον δὲ καὶ τοῦτο, τὰς δυσχωρίας ὅτι δέοι φυλάττεσθαι οὐδὲν ἧττον, ἢ τὰ θηρία· πολλοὺς γὰρ ἤδη αὐτοῖς τοῖς ἵπποις κατακρημνισθῆναι.

17. 17. Καὶ ὁ Κῦρος ταῦτα πάντα ἐμάνθανε προθύμως· ὡς δὲ εἶδεν ἔλαφον ἐκπηδήσασαν, πάντων ἐπιλαθόμενος ὧν ἤκουεν, ἐδίωκεν, οὐδὲν ἄλλο ὁρῶν ἢ ὅποι ἔφευγε. καί πως διαπηδῶν αὐτῷ ὁ ἵππος πίπτει εἰς γόνατα, καὶ μικροῦ κἀκεῖνον ἐξετραχήλισεν. οὐ μὴν ἀλλ' ἐπέμεινεν ὁ Κῦρος μόλις πως, καὶ ὁ ἵππος ἐξανέστη· ὡς δὲ εἰς τὸ πεδίον ἦλθεν, ἀκοντίσας καταβάλλει τὴν ἔλαφον, καλόν τι χρῆμα, καὶ μέγα. ὁ μὲν δὲ ὑπερέχαιρεν· οἱ δὲ φύλακες προσελάσαντες ἐλοιδόρουν αὐτόν, καὶ ἔλεγον εἰς οἷον κίνδυνον ἔλθοι· καὶ ἔφασαν κατερεῖν αὐτοῦ τῷ πάππῳ. ὁ οὖν Κῦρος εἱστήκει καταβεβηκώς, καὶ ἀκούων ταῦτα ἠνιᾶτο. ὡς δ' ᾔσθετο κραυγῆς, ἀνεπήδησεν ἐπὶ τὸν ἵππον ὥσπερ ἐνθουσιῶν· καὶ ὡς εἶδεν ἐκ τοῦ ἐναντίου κάπρον προσφερόμενον, ἀντίος ἐλαύνει· καὶ διατεινάμενος εὐστόχως βάλλει εἰς τὸ μέτωπον, καὶ κατέσχε τὸν κάπρον. ἐνταῦθα μέντοι ἤδη καὶ ὁ θεῖος αὐτῷ ἐλοιδορεῖτο, τὴν θρασύτητα ὁρῶν· ὁ δ' αὐτοῦ λοιδορουμένου, ὅμως ἐδεῖτο, ὅσα αὐτὸς ἔλαβε, ταῦτα ἐᾶσαι αὐτὸν δοῦναι εἰσκομίσαντα τῷ πάππῳ· τὸν δὲ θεῖον εἰπεῖν φασιν, ἀλλ' ἢν αἴσθηται ὅτι ἐδίωκες, οὐ σοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμοὶ λοιδορήσεται, ὅτι σε εἴων. κἂν βούληται, φάναι αὐτόν, μαστιγωσάτω, ἐπειδάν γε ἐγὼ δῶ αὐτῷ· καὶ σύ γε εἰ βούλει, ἔφη ὦ θεῖε, τιμωρησάμενος ὅ, τι βούλει, τοῦτο ὅμως χάρισαί μοι. καὶ ὁ Κυαξάρης μέντοι τελευτῶν εἶπε, ποίει ὅπως βούλει· σὺ γὰρ νῦν γε ἡμῶν ἔοικας βασιλεὺς εἶναι. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἰσκομίσας τὰ θηρία, ἐδίδου τε τῷ πάππῳ, καὶ ἔλεγεν ὅτι αὐτὸς ταῦτα θηράσειεν ἐκείνῳ. καὶ τὰ ἀκόντια ἐδείκνυε μὲν οὔ, κατέθηκε δὲ ᾑματωμένα, ὅπου ᾤετο τὸν πάππον ὄψεσθαι. ὁ δὲ Ἀστυάγης ἄρα εἶπεν, ἀλλ', ὦ παῖ, δέχομαι μὲν ἔγωγε ἡδέως ὅσα μοι δίδως, οὐ μέντοι δέομαί γε τούτων οὐδενός, ὥστε σε κινδυνεύειν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, εἰ τοίνυν μὴ σὺ δέῃ, ἱκετεύω, ὦ πάππε, ἐμοὶ δὸς αὐτά, ὅπως ἐγὼ διαδῶ τοῖς ἡλικιώταις. ἀλλ', ὦ παῖ, ἔφη ὁ Ἀστυάγης, καὶ ταῦτα λαβὼν διαδίδου ὅτῳ σὺ βούλει, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα ἐθέλεις. καὶ ὁ Κῦρος λαβών, ἐδίδου τε ἄρα τοῖς παισί, καὶ ἅμα ἔλεγεν, ὦ παῖδες, ὡς ἄρα ἐφλυαροῦμεν,

ξῶμεν, ὅτι τὰ ἐν τῷ παραδείσῳ θηρία ἐθηρῶμεν; ὅμοιοι γὰρ Βιβλ. α'.
ἔμοιγε δοκεῖ εἶναι οἷά περ εἴ τις δεδεμένα ζῶα θηρῴη. πρῶ-
τον μὲν γὰρ ἐν μικρῷ χωρίῳ ἦν, * ἔπειτα καὶ μικρὰ καὶ ψωρα- γρ. ἔπειτα
λέα. καὶ τὸ μὲν αὐτῶν, χωλὸν ἦν· τὸ δὲ κολοβόν. τὰ δ' ἐν λεπτὰ καὶ
τοῖς ὄρεσι καὶ λειμῶσι θηρία, ὡς μὲν καλά, ὡς δὲ μεγάλα, ψωρ.
ὡς δὲ λιπαρὰ ἐφαίνετο. καὶ αἱ μὲν ἔλαφοι, ὥσπερ πτηναὶ ἥλ-
λοντο πρὸς τὸν οὐρανόν· οἱ δὲ κάπροι, ὥσπερ τοὺς ἄνδρας φασί,
τοὺς ἀνδρείους, ὁμόσε ἐφέροντο· ὑπὸ δὲ τῆς πλατύτητος οὐδὲ
ἁμαρτεῖν οἷόν τε ἦν αὐτῶν. καλλίω δέ, ἔφη, ἔμοιγε δοκεῖ καὶ
τεθνηκότα ταῦτα εἶναι, ἢ ζῶντα ἐκεῖνα τὰ περιῳκοδομημένα.
ἀλλὰ ἆρα ἄν, ἔφη, ἀφεῖεν, καὶ ὑμᾶς οἱ πατέρες ἐπὶ τὴν θή-
ραν; καὶ ῥᾳδίως γ' ἄν, ἔφασαν, εἰ Ἀστυάγης κελεύοι. καὶ ὁ
Κῦρος εἶπε, τίς ἂν οὖν ὑμῶν πρὸς Ἀστυάγην μνησθείη; τίς
γὰρ ἄν, ἔφασαν, σοῦ γε ἱκανώτερος πεῖσαι; ἀλλὰ μὰ * τὴν γρ. τὸν Δία.
Ἥραν, ἔφη, ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ' ὅστις ἄνθρωπος γεγένημαι· οὐδὲ
γὰρ λέγειν οἷός τ' εἰμί, οὐδ' ἀναβλέπειν πρὸς τὸν πάππον ἐκ τοῦ
ἴσου ἔτι δύναμαι. ἢν δὲ τοσοῦτον ἐπιδιδῶ, δέδοικα, ἔφη, μὴ
παντάπασι βλάξ τις, καὶ ἠλίθιος γένωμαι· παιδάριον δὲ ὤν,
δεινότατος λαλεῖν ἐδόκουν εἶναι. καὶ οἱ παῖδες εἶπον, πονηρὸν λέ-
γεις τὸ πρᾶγμα, εἰ μηδὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἄν τι δέῃ, δυνήσῃ
πράττειν ἀλλ' ἄλλου τινὸς ἡμᾶς τὸ ἐπὶ σοὶ ἀνάγκη δεῖσθαι.
ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος ἐδήχθη· καὶ σιγῇ ἀπελθών,
διακελευσάμενος ἑαυτῷ τολμᾷν, εἰσῆλθεν, ἐπιβουλεύσας
ὅπως ἂν ἀλυπότατα εἴποι πρὸς τὸν πάππον, καὶ διαπράξειεν
αὐτῷ τε καὶ τοῖς παισίν, ὧν ἐδέοντο. ἤρξατο οὖν ὧδε, εἰπέ
μοι, ἔφη, ὦ πάππε, ἤν τις ἀποδράσῃ τῶν οἰκετῶν, καὶ λάβῃς
αὐτόν, τί αὐτῷ χρήσῃ; τί δὴ ἄλλο, ἔφη, ἢ δήσας ἐργά-
ζεσθαι ἀναγκάσω; ἢν δὲ αὐτόματος σοι πάλιν * ἐπέλθῃ, γρ. ἔλθῃ.
πῶς ποιήσεις; τί δέ, ἔφη, ἢ μαστιγώσας αὐτόν γε, ἵνα μὴ
αὖθις τοῦτο ποιῇ, ἔπειτα ἐξ ἀρχῆς πάλιν αὐτῷ χρήσομαι;
ὥρα οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, παρασκευάζεσθαί σοι εἴη ὅτῳ μαστι-
γώσεις με, ὡς βουλευόμενον γε ὅπως ἀποδρῶ, λαβὼν τοὺς ἐμοὺς
ἡλικιώτας ἐπὶ θήραν. καὶ ὁ Ἀστυάγης, καλῶς, ἔφη, ἐποίησας
προειπών· ἔνδοθεν γὰρ ἀπαγορεύω σοι μὴ κινεῖσθαι. χαρίεν γάρ,
ἔφη, εἰ ἕνεκα κρεαδίων, τῇ θυγατρὶ τὸν παῖδα ἀποβουκολή-
σαιμι. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐπείθετο μὲν καὶ ἔμενεν, ἀ-
νιαρὸς δὲ καὶ σκυθρωπὸς ὤν, σιωπῇ διῆγεν· ὁ μέντοι Ἀστυά-
γης, ἐπεὶ ἔγνω αὐτὸν λυπούμενον ἰσχυρῶς, βουλόμενος αὐτῷ
χαρίσασθαι, ἐξάγει ἐπὶ θήραν· καὶ πεζοὺς πολλούς, καὶ ἱππέας
συναλίσας, καὶ τοὺς παῖδας, καὶ συνελάσας εἰς τὰ ἱππάσιμα
χωρία τὰ θηρία, ἐποίησε μεγάλην θήραν. καὶ βασιλικῶς δὴ
αὐτὸς παρών, ἀπηγόρευε μηδένα βάλλειν πρὶν Κῦρος ἐμπλησθείη γρ. θηρῶν.
* βάλλων. ὁ δὲ Κῦρος οὐκ εἴα κωλύειν, ἀλλ' εἰ βούλει, ἔφη, ὦ
πάππε, ἡδέως με θηρᾷν, ἄφες τοὺς πάντας κατ' ἐμὲ διώ-

κειν

Βιβλ. α'. καὶ διαγωνίζεσθαι, ὅπως ἕκαστος τὰ κράτιστα δύναιτο.
ἐνταῦθα δὴ ὁ Ἀστυάγης ἀφίησι, καὶ στὰς ἐθεᾶτο τοὺς ἁμιλλωμένους ἐπὶ τὰ θηρία, καὶ φιλονεικοῦντας, καὶ διώκοντας, καὶ ἀκοντίζοντας, καὶ τῷ Κύρῳ ἥδετο, οὐ δυναμένῳ σιγᾶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, ἀλλ' ὥσπερ σκύλακι γενναίῳ, ἀνακλάζοντι ὁπότε πλησιάζοι θηρίῳ, καὶ παρακαλοῦντι ὀνομαστὶ ἕκαστον, καὶ τοῦ μὲν καταγελῶντα αὐτὸν ὁρῶν εὐφραίνετο, τὸν δέ τινα καὶ ἐπαινοῦντα αὐτὸν ᾐσθάνετο οὐδ' ὁπωστιοῦν φθονερῶς. τέλος δ' οὖν, πολλὰ θηρία ἔχων ὁ Ἀστυάγης ἀπῄει· καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἥδετο τῇ τότε θήρᾳ, ὥστε ἀεὶ, ὁπότε οἷόν τε εἴη, συνεξῄει τῷ Κύρῳ, καὶ ἄλλους τε πολλοὺς παρελάμβανε, καὶ τοὺς παῖδας, Κύρου ἕνεκα. τὸν μὲν δὴ πλεῖστον χρόνον οὕτω διῆγεν ὁ Κῦρος, πᾶσιν
γρ. οὐδενός. ἡδονῆς μὲν, καὶ ἀγαθοῦ τινος συναίτιος ὢν, κακοῦ δὲ * οὐδενί. ἀμφὶ δὲ τὰ πέντε ἢ ἑκκαίδεκα ἔτη αὐτοῦ γενομένου, ὁ υἱὸς ὁ τοῦ Ἀσσυρίων βασιλέως γαμεῖν μέλλων, ἐπεθύμησεν αὐτὸς θηρᾶσαι εἰς τοῦτον τὸν χρόνον. ἀκούων οὖν ἐν τοῖς μεθορίοις τοῖς τε αὐτῶν, καὶ τοῖς Μήδων πολλὰ θηρία εἶναι, ἅτε ἀθήρευτα ὄντα διὰ τὸν πόλεμον, ἐνταῦθα ἐπεθύμησεν ἐξελθεῖν. ὅπως οὖν ἀσφαλῶς θηρῴη, ἱππέας τε προσέλαβε πολλοὺς καὶ πελταστὰς, οἵτινες ἔμελλον αὐτῷ ἐκ τῶν λασίων τὰ θηρία ἐξελᾶν εἰς τὰ ἐργάσιμά τε καὶ εὐήλατα. ἀφικόμενος δὲ ὅπου ἦν αὐτῷ τὰ φρούρια καὶ ἡ φυλακὴ, ἐνταῦθα ἐδειπνοποιεῖτο, ὡς πρωῒ τῇ ὑστεραίᾳ θηράσων. ἤδη δὲ ἑσπέρας γενομένης, ἡ διαδοχὴ τῇ πρόσθεν φυλακῇ ἔρχεται ἐκ πόλεως, καὶ
γρ. δύο γὰρ ὁμοῦ ἦσαν φυλακαὶ καὶ πολλὰς αὐτὸς ἦγεν ἔχων. πεζοὶ καὶ ἱππεῖς· ἔδοξεν οὖν αὐτῷ πολλὴ στρατιὰ παρεῖναι, * δύο μὲν φυλακαὶ ὁμοῦ οὖσαι, πολλοὶ δὲ οὓς αὐτὸς ἔχων ἧκεν ἱππέας καὶ πεζούς, ἐβουλεύσατο οὖν κράτιστον εἶναι λεηλατῆσαι ἐκ τῆς Μηδικῆς, καὶ λαμπρότερόν τε ἂν φανῆναι τὸ ἔργον τῆς θήρας, καὶ ἱερείων * πολλὴν ἀφθονίαν ἐνόμιζε γενέσθαι. οὕτω δὴ πρωῒ
γρ. παμπόλλην. ἀναστὰς ἦγε τὸ * στρατόν. καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς καταλείπει ἀθρόους ἐν τοῖς μεθορίοις, αὐτὸς δὲ τοῖς ἵπποις προσελάσας πρὸς τὰ
γρ. στράτευμα. τῶν Μήδων φρούρια, τοὺς μὲν βελτίστους καὶ πλείστους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ἐνταῦθα κατέμενεν, ὡς μὴ βοηθοῖεν οἱ φρουροὶ τῶν Μήδων ἐπὶ τοὺς καταθέοντας. τοὺς δ' ἐπιτηδείους ἀφῆκε κατὰ φυλὰς, ἄλλους ἄλλοσε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευε περιβαλλομένους ὅτῳ τις ἐντυγχάνοι, ἐλαύνειν πρὸς ἑαυτόν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον. σημανθέντων δὲ τῷ Ἀστυάγει ὅτι πολέμιοί εἰσιν ἐν τῇ χώρᾳ, ἐκβοηθεῖ καὶ αὐτὸς πρὸς τὰ ὅρια σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὡσαύτως σὺν τοῖς παρατυχοῦσιν ἱππόταις. καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ἐσήμαινε πᾶσιν ἐκβοηθεῖν. ὡς δὲ εἶδον πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν Ἀσσυρίων συντεταγμένους, καὶ τοὺς ἱππέας ἡσυχίαν ἄγοντας, ἔστησαν καὶ οἱ Μῆδοι. ὁ δὲ Κῦρος ὁρῶν ἐκβοηθοῦντας καὶ τοὺς ἄλλους πανσυδὶ, ἐκβοηθεῖ καὶ αὐτὸς,
al. ἱέμενος. πρῶτον τότε ὅπλα ἐνδὺς οὔποτε * οἰόμενος, οὕτως ἐπεθύμει

αὐτοῖς

αὐτοῖς ἐξοπλίσασθαι. καὶ γὰρ μάλα καλὰ ἦν καὶ εὖ ἁρμόττοντα   Βιβλ. α΄.
αὐτῷ, ἃ ὁ πάππος περὶ τὸ σῶμα ἐπεποίητο· οὕτω δὴ ἐξο-
πλισάμενος προσήλασε τῷ ἵππῳ. καὶ ὁ Ἀστυάγης ἰδὼν, ἐθαύ-
μασε μὲν τίνος κελεύσαντος ἥκοι· ὅμως δὲ εἶπεν αὐτῷ
μένειν παρ' ἑαυτῷ. ὁ δὲ Κῦρος, ὡς εἶδε πολλοὺς ἱππέας ἀντίους,
ἤρετο, ἦ οὗτοι, ἔφη, ὦ πάππε, πολέμιοί εἰσιν, οἳ ἐφεστήκασι   γρ. ἑστήκασιν τοῖς
τοῖς ἵπποις ἠρέμα; πολέμιοι μέντοι, ἔφη. ἦ καὶ ἐκεῖνοι, ἔφη,   ἵπποις, οἱ
οἱ ἐλαύνοντες; καὶ ἐκεῖνοι μέντοι. νὴ τὸν Δί' ἔφη, ὦ πάππε·   ἐν ἵπ.
ἀλλ' οὖν πονηροί γε φαινόμενοι καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἱππαρίων, ὀχού-
μενοι ἄγουσιν ἡμῶν τὰ χρήματα· οὐκοῦν χρὴ ἐλαύνειν τινὰς ἡ-
μῶν ἐπ' αὐτούς. ἀλλ' οὐχ ὁρᾷς, ἔφη, ὦ παῖ, ὅσον τὸ στῖφος
τῶν ἱππέων * ἕστηκε συντεταγμένον, οἳ, ἢν ἐπ' ἐκείνους ἡμεῖς   γρ. καὶ ἕστηκα
ἐλαύνωμεν, ὑποτεμοῦνται πάλιν ἡμᾶς ἐκεῖνοι; ἡμῖν δὲ οὔπω   συντεταγ-
ἰσχὺς πάρεστιν. ἀλλ' ἢν σὺ μένῃς, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἀναλαμ-   μένον σὺν
βάνῃς τοὺς προσβοηθοῦντας, φοβήσονται οὗτοι, καὶ οὐ κινήσονται·   τοῖς ἵπποις,
οἱ δ' ἄγοντες ἀφήσουσιν εὐθὺς τὴν λείαν, ἐπειδὰν ἴδωσί τι-   οἱ, ἐν ἵπ.
νας ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνοντας. ταῦτ' εἰπὼν ἔδοξέ τι λέγειν τῷ
Ἀστυάγει, καὶ ἅμα θαυμάζων ὡς καὶ ἐφρόνει καὶ ἐγρηγόρει, κε-
λεύει τὸν υἱὸν λαβόντα τάξιν ἱππέων ἐλάσαι ἐπὶ τοὺς ἄγοντας
τὴν λείαν. ἐγὼ δὲ, ἔφη, ἐπὶ τούσδε, ἢν ἐπὶ σὲ κινῶνται,
* ἐλῶ· ὥστε ἀναγκασθήσονται ἡμῖν προσέχειν τὸν νοῦν. οὕτω δὴ ὁ
Κυαξάρης λαβὼν τῶν ἐρρωμένων * ἱππέων τε, καὶ ἀνδρῶν προ-   γρ. ἐλάσω.
σελαύνει. καὶ ὁ Κῦρος, ὡς εἶδεν ὁρμωμένους, συνεξορμᾷ εὐθύς·   Phil. ἵππων.
καὶ αὐτὸς πρῶτος ἡγεῖτο ταχέως, καὶ ὁ Κυαξάρης μέντοι ἐφεί-
πετο, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οὐκ ἀπελείποντο. ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς πε-
λάζοντας οἱ λεηλατοῦντες, εὐθὺς ἀφέντες τὰ χρήματα ἔφυ-
γον. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Κῦρον ὑπετέμνοντο, καὶ οὓς μὲν κατελάμ-
βανον, εὐθὺς ἔπαιον, πρῶτος δὲ ὁ Κῦρος· ὅσοι δὲ παραλ-
λάξαντες αὐτῶν ἔφθασαν, κατόπιν τούτους ἐδίωκον, καὶ οὐκ ἀ-
νίεσαν, ἀλλ' ᾕρουν τινὰς αὐτῶν. ὥσπερ δὲ κύων γενναῖος ἄπει-
ρος ἀπρονοήτως φέρεται πρὸς κάπρον, οὕτω καὶ ὁ Κῦρος ἐφέ-
ρετο, μόνον ὁρῶν τὸ παίειν τὸν ἁλισκόμενον, ἄλλο δ' οὐδὲν
προνοῶν. οἱ δὲ πολέμιοι, ὡς ἑώρων πονοῦντας τοὺς σφετέρους,
προὐκίνησαν τὸ στῖφος, ὡς παυσομένους τοῦ διωγμοῦ, ἐπεὶ σφᾶς
ἴδοιεν προσορμήσαντας. ὁ δὲ Κῦρος οὐδὲν μᾶλλον ἀνίει, ἀλλ'
ὑπὸ τῆς χαρμονῆς ἀνακαλῶν τὸν θεῖον ἐδίωκε· καὶ ἰσχυρὰν τὴν
* φυγὴν τοῖς πολεμίοις ἐποίει * κατέχων. καὶ ὁ Κυαξάρης μέν-   γρ. φωνῶν.
τοι ἐφείπετο, ἴσως μὲν καὶ αἰσχυνόμενος τὸν πατέρα. καὶ οἱ   Steph. mal.
ἄλλοι δὲ εἵποντο, προθυμότεροι ὄντες ἐν τῷ τοιούτῳ εἰς τὸ   omiss. κατέ-
διώκειν, καὶ οἱ μὴ πάνυ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἄλκιμοι ὄντες. ὁ   χων
δὲ Ἀστυάγης, ὡς ἑώρα τοὺς μὲν ἀπρονοήτως διώκοντας, τοὺς
δὲ πολεμίους, ἀθρόους τε καὶ τεταγμένους * ἀπαντῶντας, δείσας   γρ. ὑπαν-
περί τε τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Κύρου, μὴ εἰς παρεσκευασμένους ἀτάκτως   τῶντας.
ἐμπεσόντες πάθοιέν τι, ἡγεῖτο εὐθὺς πρὸς τοὺς πολεμίους. οἱ

δ'

Βιβλ. α'.

δ᾽ αὖ πολέμιοι, ὡς εἶδον τοὺς Μήδους προκινηθέντας, διατεινάμενοι οἱ μὲν, τὰ παλτὰ, οἱ δὲ τὰ τόξα, ἔστησαν, ὡς ἂν ἐπειδὰν εἰς τοξεύματά γε ἀφίκοιντο * στησομένους ὥσπερ τὰ πλεῖστα * εἰώθασι ποιεῖν. μέχρι γὰρ τοσούτου ὁπότε ἐγγύτατα γίγνοιντο, προσήλαυνον ἀλλήλοις, καὶ ἠκροβολίζοντο πολλάκις μέχρις ἑσπέρας· ἐπεὶ δὲ ἑώρων τοὺς μὲν σφετέρους φυγῇ εἰς αὐτοὺς φερομένους, τοὺς δ᾽ ἀμφὶ Κῦρον ὁμοῦ ἐπ᾽ αὐτοὺς ἱεμένους, τὸν δὲ Ἀστυάγην σὺν τοῖς ἵπποις ἐντὸς γιγνόμενον ἤδη τοξεύματος, ἐκκλίνουσι καὶ * φεύγουσιν. οἱ δὲ, ἅτε ὁμόθεν διώκοντες, ᾕρουν πολλοὺς ἀνακράτος. καὶ τοὺς μὲν ἁλισκομένους ἔπαιον, καὶ ἵππους καὶ ἄνδρας, τοὺς δὲ πίπτοντας κατέκαινον· καὶ οὐ πρόσθεν ἔστησαν, πρὶν ἢ πρὸς τοῖς πεζοῖς τῶν Ἀσσυρίων ἐγένοντο. ἐνταῦθα μέντοι δείσαντες, μὴ καὶ ἐνέδρα τις μείζων ὑπείη, ἐπέσχον. ἐκ τούτου δὴ ἀνήγαγεν ὁ Ἀστυάγης, μάλα χαίρων τῇ ἱπποκρατίᾳ, καὶ τὸν Κῦρον οὐκ ἔχων ὅ, τι χρὴ λέγειν, αἴτιον μὲν εἰδὼς ὄντα τοῦ ἔργου, μαινόμενον δὲ γιγνώσκων τῇ τόλμῃ. καὶ γὰρ τότε ἀπιόντων οἴκαδε τῶν ἄλλων, μόνος ἐκεῖνος οὐδὲν ἄλλο ἢ τοὺς πεπτωκότας περιελαύνων ἐθεᾶτο· καὶ μόλις αὐτὸν ἀφελκύσαντες, οἱ ἐπὶ τοῦτο ταχθέντες, προσήγαγον τῷ Ἀστυάγει, μάλα ἐπίπροσθεν ποιούμενον τοὺς προσάγοντας, ὅτι ἑώρα τὸ πρόσωπον τοῦ πάππου ἠγριωμένον ἐπὶ τῇ θέᾳ τῇ αὑτοῦ.

γρ. στησόμενοι.
γρ. εἰώθεσαν.
γρ. φεύγουσιν ὁμόθεν διώκοντας ἀνακράτος ᾕρουν δὲ πολλούς· καὶ τούς.

18. 18. Ἐν μὲν δὴ Μήδοις ταῦτα ἐγένετο· καὶ οἵ τε ἄλλοι πάντες τὸν Κῦρον διὰ στόματος εἶχον καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ᾠδαῖς, ὅ τε Ἀστυάγης καὶ πρόσθεν τιμῶν αὐτὸν, τότε ὑπερεξεπέπληκτο ἐπ᾽ αὐτῷ. Καμβύσης δὲ ὁ τοῦ Κύρου πατὴρ ἥδετο μὲν πυνθανόμενος ταῦτα· ἐπειδὰν δὲ ἤκουσεν ἀνδρὸς ἤδη ἔργα * διαπραττόμενον τὸν Κῦρον, ἀπεκάλει ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις * ἐπιχώρια ἀποτελοίη. καὶ τὸν Κῦρον δὴ ἐνταῦθα λέγεται εἰπεῖν ὅτι ἀπιέναι βούλοιτο, μὴ ὁ πατήρ τι ἄχθοιτο, καὶ ἡ πόλις μέμφοιτο. τῷ οὖν Ἀστυάγει ἐδόκει ἀναγκαῖον εἶναι ἀποπέμπειν αὐτόν. ἔνθα δὴ ἵππους τε αὐτῷ δοὺς, οὓς αὐτὸς ἐπεθύμει λαβεῖν, καὶ ἄλλα συσκευάσας * παντοδαπὰ, ἀπέπεμπε· καὶ διὰ τὸ φιλεῖν αὐτὸν, καὶ ἅμα ἐλπίδας μεγάλας ἔχων ἐν αὐτῷ ἄνδρα ἔσεσθαι ἱκανὸν, καὶ φίλους ὠφελεῖν, καὶ ἐχθροὺς ἀνιᾶν.

γρ. διαχειριζόμενον.
γρ. ἐπιχειρεῖ ἐπιτελοίη. καὶ ὁ Κῦρος.
γρ. πολλὰ ἐπ᾽.

19. 19. Ἀπιόντα δὲ τὸν Κῦρον προὔπεμπον ἅπαντες, καὶ παῖδες, καὶ ἥλικες, καὶ ἄνδρες, καὶ γέροντες ἐφ᾽ ἵππων, καὶ Ἀστυάγης αὐτός. καὶ οὐδένα ἔφασαν ὅντιν᾽ οὐ δακρύοντ᾽ ἀποστρέφεσθαι. καὶ Κῦρον δὲ αὐτὸν σὺν πολλοῖς δακρύοις λέγεται ἀποχωρῆσαι· πολλὰ δὲ δῶρα διαδοῦναι αὐτόν φασι τοῖς ἡλικιώταις, ὧν Ἀστυάγης αὐτῷ ἐδεδώκει· τέλος δὲ, καὶ ἣν εἶχε στολὴν τὴν Μηδικὴν ἐκδύντα δοῦναί τινι δηλοῦν ὅτι τοῦτον μάλιστα ἠσπάζετο. τοὺς μέντοι λαβόντας, καὶ δεξαμένους τὰ δῶρα λέγεται Ἀστυάγει ἀπενεγκεῖν· Ἀστυάγην δὲ δεξάμενον Κύρῳ ἀποπέμ-

ψαι

ψαι, τὸν δὲ πάλιν τι ἀποπέμψαι εἰς Μήδους καὶ εἰπεῖν, ὦ Βιβλ. α΄.
πάππε, εἰ βούλει με καὶ πάλιν ἰέναι * ὡς σὲ μὴ αἰσχυνό-
μενον, ἔα ἔχειν εἴ τῳ τι ἐγὼ δέδωκα. Ἀστυάγην δὲ ταῦτα al. ὡς σε
ἀκούσαντα ποιῆσαι, ὥσπερ ὁ Κῦρος ἐπέστειλεν. ἡδέως, καὶ μὴ αἰσχύν.

20. Εἰ δὲ δεῖ καὶ παιδικοῦ λόγου μνησθῆναι, λέγεται, ὅτι Κῦ- 20.
ρος ἀπῄει καὶ ἀπηλλάττοντο ἀπ' ἀλλήλων, τοὺς συγγενεῖς φι-
λοῦντας τὸν Κῦρον τῷ στόματι, ἀποπέμπεσθαι αὐτὸν νόμῳ Περ-
σικῷ (καὶ γὰρ νῦν ἔτι τοῦτο ποιοῦσι Πέρσαι) ἄνδρα δή τινα τῶν
Μήδων, μάλα καλὸν κἀγαθὸν ὄντα ἐκπεπλῆχθαι * πολὺν γρ. πολύν
δὴ χρόνον ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ Κύρου. ἡνίκα δὲ ἑώρα τοὺς συγγενεῖς τινα.
φιλοῦντας αὐτὸν, ὑπολειφθῆναι, ἐπεὶ δὲ οἱ ἄλλοι ἀπῆλθον, προ- γρ. τῷ δὲ
σελθεῖν τῷ Κύρῳ, καὶ εἰπεῖν, ἐμὲ μόνον οὐ γιγνώσκεις, ὦ Κῦρε, εἰπεῖν.
τῶν συγγενῶν; * τί δέ; εἰπεῖν τὸν Κῦρον, ἦ καὶ σὺ συγγενὴς εἶ;
μάλιστα φάναι. ταῦτ' ἄρα, εἰπεῖν τὸν Κῦρον, καὶ ἐνεώρας μοι·
πολλάκις γὰρ δοκῶ σε γιγνώσκειν τοῦτο ποιοῦντα. προσελθεῖν
γάρ σοι ἀεὶ βουλόμενος, ἔφη, νὴ τοὺς Θεοὺς, ᾐσχυνόμην. ἀλλ'
οὐκ ἔδει, φάναι τὸν Κῦρον, συγγενῆ γε ὄντα. ἅμα δὲ προσελ-
θόντα φιλῆσαι αὐτόν. καὶ τὸν Μῆδον φιληθέντα ἐρέσθαι, ἦ καὶ ἐν
Πέρσαις νόμος ἐστὶν οὗτος συγγενεῖς φιλεῖν; μάλιστα, φάναι,
ὅταν γε ἴδωσιν ἀλλήλους διὰ χρόνου, ἢ ἀπίωσί ποι ἀπ' ἀλλή-
λων. ὥρα ἂν * εἴη σοι, ἔφη ὁ Μῆδος, πάλιν φιλεῖν ἐμὲ, ἀ- γρ. εἴη, ἔφη
πέρχομαι γὰρ, ὡς ὁρᾷς, ἤδη. οὕτω καὶ τὸν Κῦρον πάλιν φιλή- ὁ Μῆδος,
σαντα ἀποπέμπειν καὶ ἀπιέναι καὶ ὁδόν τε οὔπω πολλὴν * δι- πάλιν σε
εληλῦσθαι αὐτοῖς, καὶ τὸν Μῆδον ἥκειν πάλιν ἱδροῦντι τῷ ἵπ- φιλ.
πῳ. καὶ τὸν Κῦρον ἰδόντα, ἀλλ' ἦ, φάναι, ἐπελάθου τι ὧν ἐβού- γρ. διηνύ-
λου εἰπεῖν; οὐ μὰ Δία, φάναι· ἀλλ' ἥκω διὰ χρόνου· καὶ τὸν σθαι αὐτοῖς.
Κῦρον εἰπεῖν, νὴ Δί' ὦ σύγγενες, δι' ὀλίγου γε. ποίου ὀλίγου, γρ. καὶ διεστά-
εἰπεῖν τὸν Μῆδον; οὐκ οἶσθα φάναι, ὦ Κῦρε, ὅτι καὶ ὅσον σθαι αὐτοῖς.
σκαρδαμύττω χρόνον, πάνυ πολύς μοι δοκεῖ εἶναι, ὅτι οὐχ
ὁρῶ σε τότε τοιοῦτον ὄντα; ἐνταῦθα δὴ τὸν Κῦρον γελάσαι
τε ἐκ τῶν πρόσθεν δακρύων, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ ἀπιόντα θαῤῥεῖν,
ὅτι παρέσται αὐτοῖς ὀλίγου χρόνου· ὥστε ὁρᾶν σοι ἐξέσται, κἂν
βούλῃ, ἀσκαρδαμυκτί.

21. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως ἀπελθὼν εἰς Πέρσας, ἐνιαυ- 21.
τὸν μὲν λέγεται ἔτι ἐν τοῖς παισὶ γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν πρῶτον
οἱ παῖδες ἔσκωπτον αὐτὸν, ὡς ἡδυπαθεῖν μεμαθηκὼς ἐκ Μή-
δοις ἥκοι. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐσθίοντα αὐτὸν ἑώρων, ὥσπερ αὐτοὶ ἡδέως,
καὶ πίνοντα, καὶ εἴ ποτ' ἐν ἑορτῇ εὐωχία προγένοιτο, ἐπιδιδόντα
μᾶλλον αὐτὸν τοῦ ἑαυτοῦ μέρους ᾐσθάνοντο, ἢ προσδεόμενον· καὶ
πρὸς τούτοις δὲ καὶ τἄλλα κρατιστεύοντα αὐτὸν ἑώρων περὶ ἅ-
παντα ἑαυτῶν· ἐνταῦθα δὴ πάλιν ὑπέπτησσον οἱ ἥλικες αὐτῷ. ἐπεὶ
δὲ διελθὼν τὴν παιδείαν ταύτην ἤδη εἰσῆλθεν εἰς τοὺς ἐφήβους, ἐν τού-
τοις αὖ ἐδόκει κρατιστεύειν, καὶ μελετῶν ἃ χρὴ, καὶ καρτερῶν ἃ ἔδει,
καὶ αἰδούμενος τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ πειθόμενος τοῖς ἄρχουσι.

Βιβλ. α'.

22. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὁ μὲν Ἀστυάγης ἐν τοῖς Μήδοις ἀποθνήσκει. ὁ δὲ Κυαξάρης ὁ τοῦ Ἀστυάγους παῖς, τῆς δὲ
22. Κύρου μητρὸς ἀδελφὸς, τὴν * ἀρχὴν ἔλαβε τῶν Μήδων. ὁ δὲ
γρ. βασιλείαν εἶχε πρίν. τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὺς, καταστρεψάμενος μὲν πάντας Σύρους, φῦλον οὐ μικρὸν, ὑπήκοον δὲ πεποιημένος τὸν Ἀράβιον βασιλέα, ὑπηκόους δὲ ἔχων ἤδη καὶ Ὑρκανίους, πολιορκῶν δὲ καὶ Βακτρίους· ἐνόμιζεν, εἰ τοὺς Μήδους ἀσθενεῖς ποιήσειε, πάντων γε ἂν τῶν πέριξ ῥᾳδίως ἄρξειν. ἰσχυρότατον γὰρ τῶν ἐγγὺς φύλων τοῦτο ἐδόκει εἶναι. οὕτω δὴ διαπέμπεται πρός τε τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν πάντας, καὶ πρὸς Κροῖσον τὸν Λυδῶν βασιλέα, καὶ πρὸς τὸν Καππαδοκῶν, καὶ πρὸς Φρύγας ἀμφοτέρους, καὶ πρὸς Κᾶρας, καὶ
Steph. καὶ πρὸς Ἰνδοὺς δὲ, καὶ Κίλικας. Παφλαγόνας, * καὶ Ἰνδοὺς δὲ, καὶ πρὸς Κίλικας, τὰ μὲν καὶ διαβάλλων πρὸς αὐτοὺς Μήδους καὶ Πέρσας, λέγων ὡς μεγάλα τε εἴη ταῦτα ἔθνη, καὶ ἰσχυρὰ, καὶ συνεστηκότα εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ ἐπιγαμίας ἀλλήλοις πεποιημένοι εἶεν, καὶ συνεστήκοιεν εἰς ἓν, καὶ κινδυνεύοιεν. εἰ μή τις αὐτοὺς φθάσας ἀσθενώσει, ἐπὶ ἓν ἕκαστον τῶν ἐθνῶν ἰόντας καταστρέψασθαι. οἱ μὲν δὴ καὶ τοῖς λόγοις τούτοις πειθόμενοι, συμμαχίαν αὐτῷ ποιοῦνται, οἱ δὲ καὶ δώ-
γρ. τοιαῦτα. ροις, καὶ χρήμασιν ἀναπειθόμενοι. πολλὰ γὰρ καὶ * ταῦτα ἦν αὐτῷ. Κυαξάρης δὲ ὁ τοῦ Ἀστυάγους παῖς, ἐπεὶ ᾐσθάνετο τήν τε ἐπιβουλὴν, καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν συνισταμένην ἐφ' ἑαυτὸν,
mei. ἀντιπαρεσκευάζετο. αὐτός τε εὐθέως ὅσα ἐδύνατο * παρεσκευάζετο, καὶ εἰς Πέρσας δὲ ἔπεμπε πρός τε τὸ κοινὸν, καὶ πρὸς Καμβύσην τὸν τὴν ἀδελφὴν ἔχοντα, καὶ βασιλεύοντα ἐν Πέρσαις. ἔπεμπε δὲ καὶ πρὸς Κῦρον, δεόμενος αὐτοῦ πειρᾶσθαι ἄρχοντα ἐλθεῖν τῶν ἀνδρῶν, εἴ τινας πέμποι στρατιώτας τὸ Περσῶν κοινόν. ἤδη γὰρ καὶ ὁ Κῦρος διατετελεκὼς τὰ ἐν τοῖς ἐφήβοις δέκα ἔτη, ἐν
γρ. τοῖς τελείοις ἀνδ. * τοῖς ἀνδράσιν ἦν. οὕτω δὴ * δεξαμένου τοῦ Κύρου, οἱ βουλεύ-
γρ. δεξαζομένου. οντες γεραίτεροι αἱροῦνται αὐτὸν ἄρχοντα τῆς εἰς Μήδους στρατείας. ἔδοσαν δὲ αὐτῷ διακοσίους τῶν ὁμοτίμων προσελέσθαι. τῶν δ' αὖ τῶν διακοσίων ἑκάστῳ, τέτταρας ἄνδρας ἐκ τῶν ὁμοίων ἔδοσαν προσελέσθαι. γίγνονται μὲν δὴ οὗτοι χίλιοι. τῶν δ' αὖ χι-
Hæc verba ἔδοσαν προσελέσθαι *Scholio irrepsisse suspicatur Steph.* λίων τούτων * ἔδοσαν προσελέσθαι ἑκάστῳ ἐκ τοῦ δήμου τῶν Περσῶν δέκα μὲν πελταστὰς, δέκα δὲ σφενδονήτας, δέκα δὲ τοξότας. καὶ οὕτως ἐγένοντο μύριοι μὲν τοξόται, μύριοι δὲ πελτασταὶ, μύριοι δὲ σφενδονῆται. χωρὶς δὲ τούτων οἱ χίλιοι ὑπῆρχον. τοσαύτη μὲν δὴ στρατιὰ τῷ Κύρῳ ἐδόθη.

23. 23. Ἐπειδὴ δὲ ᾑρέθη τάχιστα, ἤρξατο μὲν πρῶτον ἀπὸ τῶν θεῶν· καλλιερησάμενος δὲ, τότε προσῃρεῖτο τοὺς διακοσίους. ἐπεὶ δὲ προσείλοντο καὶ οὗτοι δὴ τοὺς τέσσαρας ἕκαστοι, συνέλεξεν αὐτοὺς, καὶ ἔλεξεν ὁ Κῦρος ἐν αὐτοῖς τότε πρῶτον τάδε· Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ προσειλόμην μὲν ὑμᾶς, οὐ νῦν πρῶτον δοκιμάσας, ἀλλ' ἐκ παίδων ὁρῶν ὑμᾶς, ἃ μὲν καλὰ ἡ πόλις νομίζει, προθύμως αὐτὰ ἐκπονοῦντας, ἃ δὲ αἰσχρὰ ἡγεῖται εἶναι,

εἶναι, παντελῶς τούτων ἀπεχομένους. ὧν δ' ἕνεκα αὐτούς τε Βιβλ. α'.
οὐκ ἄκων εἰς τόδε τὸ τέλος κατέστην, καὶ ὑμᾶς παρεκάλεσα,
δηλῶσαι ὑμῖν βούλομαι. ἐγὼ γὰρ κατενόησα, ὅτι οἱ πρόγονοι
οὐδὲν χείρους ἡμῶν ἐγένοντο· ἀσκοῦντες γοῦν κἀκεῖνοι διετέλε-
σαν ἅπερ ἔργα ἀρετῆς νομίζεται. ὅ τι μέντοι προσεκτήσαντο
τοιοῦτοι ὄντες ἢ τῷ τῶν Περσῶν κοινῷ ἀγαθὸν, ἢ αὐτοῖς, τοῦτο
οὐκέτι δύναμαι κατιδεῖν. καίτοι ἔγωγε οἶμαι οὐδεμίαν ἀρε-
τὴν ἀσκεῖσθαι ὑπ' ἀνθρώπων, ὡς μηδὲν πλέον ἔχωσιν οἱ
* ἐσθλοὶ γενόμενοι τῶν πονηρῶν· ἀλλ' οἵ τε τῶν παραυτίκα ἡδο- γρ. ἀγαθοὶ.
νῶν ἀπεχόμενοι, οὐχ ἵνα μηδέποτε εὐφρανθῶσι τοῦτο πράττου-
σιν, * ἀλλ' ὅπως διὰ ταύτην τὴν ἐγκράτειαν πολλαπλάσια γρ. ἀλλ' ὡς.
εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον * εὐθ[illegible]ονται, οὕτω παρασκευάζονται· γρ. εὐφραν-
οἵ τε λέγειν προθυμούμενοι δεινοὶ γενέσθαι, οὐχ ἵνα εὖ λέγοντες νῶμοι.
μηδέποτε παύσωνται, τοῦτο μελετῶσιν, ἀλλ' ἐλπίζοντες τῷ
λέγειν εὖ πείθοντες πολλοὺς ἀνθρώπους πολλὰ καὶ μεγάλα ἀγα-
θὰ διαπράξασθαι· οἵ τε αὖ τὰ πολεμικὰ ἀσκοῦντες, οὐχ
ὡς μαχόμενοι μηδέποτε παύσωνται, τοῦτ' ἐκπονοῦσιν, ἀλλὰ
νομίζοντες καὶ οὗτοι, τὰ πολεμικὰ ἀγαθοὶ γενόμενοι πολὺν
μὲν ὄλβον, πολλὴν δὲ εὐδαιμονίαν, μεγάλας δὲ τιμὰς καὶ
αὐτοῖς καὶ * τῇ πόλει περιάψειν. εἰ δέ τινες ταῦτα ἐκπονή- γρ. τοῖς
σαντες πρίν τινα καρπὸν ἀπ' αὐτῶν κομίσασθαι, περιεῖδον, αὐ- παισί.
τοὺς γήρᾳ ἀδυνάτους γενομένους, ὅμοιον ἔμοιγε δοκοῦσι πεπον-
θέναι οἷον εἴ τις γεωργὸς ἀγαθὸς προθυμηθεὶς γενέσθαι, καὶ
εὖ σπείρων, καὶ εὖ φυτεύων, ὁπότε αὐτὸν καρποῦσθαι ταῦτα
δέοι, ἐῴη τὸν καρπὸν ἀσυγκόμιστον εἰς τὴν γῆν πάλιν κα-
ταρρεῖν. καὶ εἴ τις ἀθλητὴς πολλὰ πονήσας καὶ ἀξιόνικος γενό-
μενος, ἀναγώνιστος διατελέσειεν, οὐδ' ἂν οὗτος ἔμοιγε δο-
κεῖ δικαίως ἀναίτιος εἶναι ἀφροσύνης. ἀλλ' ἡμεῖς, ὦ ἄνδρες,
μὴ πάθωμεν ταῦτα· ἀλλ' ἐπείπερ σύνισμεν ἡμῖν αὐτοῖς ἀπὸ
παίδων ἀρξάμενοι ἀσκηταὶ ὄντες τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἔργων,
ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, οὓς ἐγὼ σαφῶς ἐπίσταμαι αὐτὸς
ἰδὼν, ἰδιώτας ὄντας ὡς πρὸς ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. οὐ γάρ πω
οὗτοι ἱκανοί εἰσιν ἀγωνισταὶ, οἳ ἂν τοξεύωσιν, ἢ ἀκοντίζωσιν,
ἢ ἱππεύωσιν ἐπιστημόνως, ἢν δέ που πονῆσαι δέῃ, τούτῳ λεί-
πονται· ἀλλ' οὗτοι ἰδιῶταί εἰσι κατὰ τοὺς πόνους. οὐδέ γε οἵ-
τινες ἀγρυπνῆσαι δέον ἡττῶνται τούτου· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἰδιῶταί
εἰσι κατὰ τὸν ὕπνον. οὐδέ γε οἱ ταῦτα μὲν ἱκανοὶ, ἀπαίδευ-
τοι δὲ ὡς χρὴ καὶ συμμάχοις, καὶ πολεμίοις χρῆσθαι· ἀλλὰ
καὶ οὗτοι δῆλον ὅτι τῶν μεγίστων παιδευμάτων ἀπείρως ἔχουσιν.
ὑμεῖς δὲ νυκτὶ μὲν δή που ὅσα περ οἱ ἄλλοι ἡμέρᾳ δύνασθε
χρῆσθαι, πόνους δὲ τοῦ ζῆν ἡδέως ἡγεμόνας νομίζετε, λιμῷ δὲ
ὅσα περ ὄψῳ διαχρῆσθε, ὑδροποσίαν δὲ ῥᾷον τῶν λεόντων φέ-
ρετε. κάλλιστον δὲ πάντων καὶ * πολεμικώτατον κτῆμα εἰς γρ. πολι-
τὰς ψυχὰς συγκεκόμισθε· ἐπαινούμενοι γὰρ μᾶλλον ἢ τοῖς τικώτατον.

Βιβλ. α'.

ἄλλοις ἅπασι χαίρειν. τοὺς δ' ἐπαίνου ἐραστὰς ἀνάγκη ἐπὶ τούτῳ πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ἡδέως ὑποδύεσθαι. εἰ δὲ ταῦτα ἐγὼ λέγω περὶ ὑμῶν, ἄλλως γιγνώσκων, ἐμαυτὸν ἐξαπατῶ· ὅ, τι γὰρ μὴ τοιοῦτον ἀποβήσεται παρ' ὑμῶν, εἰς ἐμὲ τὸ ἐλλεῖπον ἥξει. ἀλλὰ πιστεύω τοι τῇ * πείρᾳ, καὶ τῇ ὑμῶν εἰς ἐμὲ εὐνοίᾳ, καὶ τῇ τῶν πολεμίων ἀνοίᾳ μὴ ψεύσειν με ταύτας τὰς ἀγαθὰς ἐλπίδας. ἀλλὰ θαρροῦντες ὁρμώμεθα, ἐπειδὰν καὶ ἐκποδὼν ἡμῖν γίγνεται τὸ δόξαι τῶν ἀλλοτρίων ἀδίκως ἐφίεσθαι. νῦν γὰρ ἔρχονται μὲν οἱ πολέμιοι, ἄρχοντες ἀδίκων χειρῶν· καλοῦσι δὲ ἡμᾶς οἱ φίλοι ἐπικούρους. τί οὖν ἐστιν ἢ τοῦ ἀλέξασθαι δικαιότερον, ἢ τοῦ τοῖς φίλοις ἀρήγειν κάλλιον; ἀλλὰ μὴν * διὰ τοῦτο ὑμᾶς οὐχ ἥκιστα οἴομαι θαρρεῖν, τὸ μὴ παρημεληκότα με τῶν θεῶν τὴν ἔξοδον ποιεῖσθαι. πολλὰ γάρ μοι συνόντες ἐπίστασθε οὐ μόνον τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ πειρώμενον ἀπὸ θεῶν ὁρμᾶσθαι ἀεί. τέλος, ἔφη, τί δεῖ λέγειν ἔτι; ἀλλ' ὑμεῖς μὲν τοὺς ἄνδρας ἑλόμενοι καὶ ἀναλαβόντες, καὶ τἆλλα παρασκευασάμενοι ἴτε εἰς Μήδους, ἐγὼ δ' ἐπανελθὼν πρὸς τὸν πατέρα, πρόειμι δὴ, ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ὡς τάχιστα μαθὼν οἷά ἐστι, παρασκευάσωμαι ὅ, τι ἂν δύνωμαι, ὅπως ὡς κάλλιστα σὺν θεῷ ἀγωνιζώμεθα. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραττον. Κῦρος δὲ ἐλθὼν οἴκαδε, καὶ προσευξάμενος Ἑστίᾳ πατρῴᾳ, καὶ Διῒ πατρῴῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, ὡρμᾶτο ἐπὶ τὴν στρατείαν. συμπροὔπεμπε δὲ αὐτὸν καὶ ὁ πατήρ. ἐπεὶ δὲ ἔξω τῆς οἰκίας ἐγένοντο, λέγονται ἀστραπαὶ καὶ βρονταὶ αὐτῷ αἴσιοι γενέσθαι. τούτων δὲ φανέντων, οὐδὲν ἔτι ἄλλο οἰωνιζόμενοι ἐπορεύοντο, ὡς * οὐδένα ἂν λύσαντα τὰ τοῦ μεγίστου θεοῦ σημεῖα.

τῇ πείρᾳ τῇ ὑμετέρᾳ, καὶ τῇ leg. Steph.

γρ. κάλλιον οἴομαι ὑμᾶς θαρρεῖν. Sed θαρρεῖν καλεῖν mal. Steph.

γρ. εὐ καθεῖν ἄλλως αὐστα-τὶ τῶ Her. Edit.

24. Προϊόντι δὲ τῷ Κύρῳ ὁ πατὴρ ἤρχετο λόγου τοιοῦδε, Ὅτι μὲν, ὦ παῖ, θεοὶ ἵλεώ τε καὶ εὐμενεῖς πέμπουσί σε, καὶ ἐν ἱεροῖς δῆλον καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις, γιγνώσκεις δὲ καὶ αὐτός· ἐγὼ γάρ σε ταῦτα ἐπίτηδες ἐδιδαξάμην, ὅπως μὴ δι' ἄλλων ἑρμηνέων τὰς τῶν θεῶν συμβουλὰς συνιείης, ἀλλὰ αὐτὸς καὶ ὁρῶν τὰ ὁρατὰ, καὶ ἀκούων τὰ ἀκουστὰ, γιγνώσκοις, καὶ μὴ ἐπὶ μάντεσιν εἴης, οἳ, εἰ βούλοιντό, σε ἐξαπατᾶν, ἕτερα λέγοντες, ἢ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαινόμενα· μηδ' αὖ, εἴποτε ἄρα ἄν[illegible] μάντεως γένοιο, ἀποροῖς θείοις σημείοις ὅ, τι χρῷο· ἀλλὰ διὰ τῆς μαντικῆς γιγνώσκων τὰ παρὰ τῶν θεῶν συμβουλευόμενα, τούτοις πείθοιο. καὶ μὲν δὴ, ὦ πάτερ, ἔφη ὁ * Κῦρος, ὅπως γ' ἂν ἵλεῳ οἱ θεοὶ ὄντες ἡμῖν συμβουλεύειν ἐθέλωσιν, ὅσον δύναμαι κατὰ τὸν σὸν λόγον διατελῶ ἐπιμελόμενος. μέμνημαι γὰρ ἀκούσας ποτὲ σοῦ, ὅτι εἰκότως ἂν καὶ παρὰ τῶν θεῶν πρακτικώτερος εἴη, ὥσπερ καὶ παρὰ ἀνθρώπων, ὅστις μὴ ὁπότε ἐν ἀπόροις εἴη τότε κολακεύοι, ἀλλ' ὅτε ἄριστα πράττοι, τότε μάλιστα τῶν θεῶν μεμνῷτο· καὶ τῶν

γρ. Κῦρος ἄναξ.

φίλων

φίλων δὲ ἔφησθα χρῆναι ὡσαύτως ἐπιμελεῖσθαι. οὐκοῦν, ἔφη, ὦ παῖ, διά γε ἐκείνας τὰς ἐπιμελείας ἥδιον μὲν ἔρχῃ πρὸς τοὺς θεοὺς * δεησόμενος· ἐλπίζεις δὲ μᾶλλον τεύξεσθαι ὧν ἂν δέῃ, ὅτι συνειδέναι σ' αὐτῷ δοκεῖς οὐπώποτ' ἀμελήσας αὐτῶν. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς πρὸς φίλους μοι τοὺς θεοὺς ὄντας οὕτω διάκειμαι. τί γάρ, ἔφη, ὦ παῖ, μέμνησαι ἐκεῖνα ἅ ποτε ἐδόκει * ἡμῖν; ὡς ἅπερ δεδώκασιν οἱ θεοὶ μαθόντας ἀνθρώπους βέλτιον πράττειν, ἢ ἀνεπιστήμονας αὐτῶν ὄντας, καὶ ἐργαζομένους μᾶλλον ἀνύτειν ἢ ἀργοῦντας, καὶ ἐπιμελουμένους ἀσφαλέστερον ἂν διάγειν ἢ ἀφυλακτοῦντας τούτων. παρέχοντας οὖν ἑαυτοὺς οἵους δεῖ, οὕτως ἡμῖν ἐδόκει δεῖν καὶ αἰτεῖσθαι τὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν θεῶν. ναὶ μὰ Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, μέμνημαι μέντοι ταῦτα ἀκούσας σου· καὶ γὰρ ἀνάγκη ἦν πείθεσθαι τῷ λόγῳ τούτῳ, * καὶ γὰρ οἶδά σε λέγοντα ἀεί, ὡς οὐδὲ θέμις εἴη αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν θεῶν, οὔτε ἱππεύειν μὴ μαθόντας, ἱππομαχοῦντας νικᾶν· οὔτε μὴ ἐπισταμένους τοξεύειν, τοξεύοντας κρατεῖν τῶν ἐπισταμένων τοξεύειν· οὔτε μὴ ἐπισταμένους κυβερνᾶν, σώζειν εὔχεσθαι ναῦς κυβερνῶντας· οὐδὲ μὴ * σπείροντάς γε σῖτον, εὔχεσθαι καλὸν αὐτοῖς σῖτον φύεσθαι· οὐδὲ μὴ φυλαττομένους γε ἐν πολέμῳ, σωτηρίαν αἰτεῖσθαι· παρὰ γὰρ τοὺς τῶν θεῶν θεσμοὺς πάντα τὰ τοιαῦτα εἶναι. τοὺς δὲ ἀθέμιστα εὐχομένους ὁμοίως ἔφησθα εἰκὸς εἶναι παρὰ θεῶν ἀτυχεῖν, ὥσπερ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ἀπρακτεῖν τοὺς παράνομα δεομένους. ἐκείνων δέ, ἔφη, ὦ παῖ, ἐπελάθου, ἅ ποτε ἐγὼ καὶ σὺ ἐλογιζόμεθα; ὡς ἱκανὸν εἴη καὶ καλὸν ἀνδρὶ ἔργον, εἴ τις δύναιτο ἐπιμεληθῆναι, ὅπως ἂν αὐτός τε καλὸς κἀγαθὸς δόκιμος γένοιτο, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ὅπως αὐτός τε καὶ οἱ οἰκέται ἱκανῶς ἔχοιεν. τὸ δὲ τούτου μεγάλου * ἔργου οὕτως ὄντος * ὑφίστασθαι, ἀνθρώπων ἄλλων προστατεύειν, ὅπως ἕξουσιν ἅπαντα τὰ ἐπιτήδεια ἔκπλεω, καὶ ὅπως ἔσονται πάντες, οἵους δεῖ, τοῦτο θαυμαστὸν δήπου ἐφαίνετο ἡμῖν εἶναι. ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ πάτερ, μέμνημαι καὶ τοῦτό σου λέγοντος. συνεδόκει οὖν καὶ ἐμοὶ ὑπερμέγεθες εἶναι ἔργον, τὸ καλῶς ἄρχειν. καὶ νῦν γ', ἔφη, * ταὐτά μοι δοκεῖ ταῦτα, ὅταν πρὸς αὐτὸ τὸ ἄρχειν σκοπῶν λογίζομαι· ὅταν μέντοιγε πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους ἰδὼν κατανοήσω, οἷοί τε ὄντες διαγίγνονται ἄρχοντες, καὶ οἷοι ὄντες ἀνταγωνισταὶ ἡμῶν ἔσονται, πάνυ μοι δοκεῖ αἰσχρὸν εἶναι, τὸ τοιούτους αὐτοὺς ὄντας ὑποπτῆξαι, καὶ μὴ ἐθέλειν ἰέναι αὐτοῖς ἀνταγωνιουμένους. οὓς ἔφη, ἐγὼ αἰσθάνομαι, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἡμετέρων φίλων τούτων, ἡγουμένους δεῖν τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων διαφέρειν τῷ καὶ πολυτελέστερον δειπνεῖν, καὶ πλέον ἔνδον ἔχειν χρυσίον, καὶ πλείονα χρόνον καθεύδειν, καὶ πάντα ἀπονώτερον τῶν ἀρχομένων διάγειν. ἐγὼ δὲ οἶμαι, ἔφη, τὸν ἄρχοντα οὐ τῷ ῥᾳδιουργεῖν χρῆναι διαφέ-

ρειν

Βιβλ. α'.

ὄντας οὕτω διακείμενος. Flor. Edit.

γρ. ἡμῖν; ὁπόσα διεδήπου.

Stob. habet καὶ οἶδα σε προστιθέντα αὐτῷ, ὡς οὐδέ, &c.

Stob. σπείραντας.

γρ. ἔργου ὄντος οὕτως ὑφ.

Steph. mallet ὑφίστασθαι.

γρ. ταῦτά μοι δοκεῖ τὰ αὐτά.

Βιβλ. α'.

ρεῖν τῶν ἀρχομένων, ἀλλὰ τῷ προνοεῖν τε καὶ φιλοπονεῖν προθυμούμενον. ἀλλά τοι, ἔφη, ὦ παῖ, ἔνιά ἐστιν, ἃ οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἀγωνιστέον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὰ τὰ πράγματα, ὧν οὐ ῥᾴδιον εὐπόρως περιγίνεσθαι. αὐτίκα δήπου οἶσθα, ἔφη, ὅτι εἰ μὴ ἕξει ἡ στρατιὰ τὰ ἐπιτήδεια, καταλύσεταί σου εὐθὺς ἡ ἀρχή. οὐκοῦν ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ πάτερ, Κυαξάρης φησὶ παρέξειν τοῖς ἐντεῦθεν πᾶσιν ἰοῦσιν, ὁπόσοι ἂν ὦσι. τούτοις δὲ, ἔφη, ὦ παῖ, σὺ πιστεύων ἔρχῃ τοῖς παρὰ * Κυαξάρῃ χρήμασιν; ἔγωγε, ἔφη ὁ Κῦρος. τί δὲ, ἔφη, οἶσθα ὁπόσα αὐτῷ ἐστι; μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ μὲν δή. ὅμως δὲ τούτοις, ἔφη, πιστεύεις τοῖς ἀδήλοις; ὅτι δὲ πολλῶν μέν σοι δεήσει, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα νῦν ἀνάγκη δαπανᾶν ἐκεῖνον, οὐ γινώσκεις; γινώσκω, ἔφη ὁ Κῦρος. ἐὰν οὖν, ἔφη, ἐπιλίπῃ αὐτὸν ἡ δαπάνη, ἢ καὶ ἑκὼν * ψεύσηται, πῶς σοι ἕξει τὰ τῆς στρατιᾶς; δῆλον ὅτι οὐ καλῶς. ἀτὰρ, ὦ πάτερ, ἔφη, σὺ εἰ ἐνορᾷς τινα πόρον καὶ ἀπ' ἐμοῦ ἂν προσγενόμενον, ἕως ἔτι ἐν φιλίᾳ ἐσμὲν, λέγε. ἐρωτᾷς * ἔφη τοῦτο, ὦ παῖ, εἴ τις ἂν ἀπὸ σοῦ πόρος προσγένοιτο; ἀπὸ τίνος δὲ μᾶλλον εἰκός ἐστι πόρον προσγενέσθαι, ἢ ἀπὸ τοῦ δύναμιν ἔχοντος; σὺ δὲ πεζὴν μὲν δύναμιν ἔχων ἐνθένδε ἔρχῃ, ἀνθ' ἧς εὖ οἶδ' ὅτι πολλαπλασίαν ἄλλην οὐκ ἂν δέξαιο· ἱππικὸν δέ σοι ὅπερ κράτιστον τὸ Μήδων σύμμαχον ἔσται. ποῖον οὖν ἔθνος τῶν πέριξ οὐ δοκεῖ σοι καὶ χαρίζεσθαι βουλόμενον ὑμῖν ὑπηρετήσειν, καὶ φοβούμενον μή τι πάθῃ, ἃ χρή σε κοινῇ σὺν Κυαξάρῃ σκοπεῖσθαι, μήποτε ἐπιλίπῃ τι ὑμᾶς ὧν δεῖ ὑπάρχειν. καὶ * ἔθους δὲ ἕνεκα μηχανᾶσθαι προσόδου πόρον. τόδε δὲ μάλιστα πάντων μέμνησό μοι, μηδέποτε ἀναμένειν τὸ πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια, ἔστ' ἂν ἡ χρεία σε ἀναγκάσῃ. ἀλλ' ὅτε μὲν μάλιστα εὐπορῇς, τότε πρὸ τῆς ἀπορίας μᾶλλον μηχανῶ. καὶ γὰρ τεύξῃ μᾶλλον παρ' ὧν ἂν δέῃ, μὴ ἄπορος δοκῶν, καὶ ἔτι ἀναίτιος ἔσῃ παρὰ τοῖς σαυτοῦ στρατιώταις· ἐκ τούτου δὲ μᾶλλον καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων αἰδοῦς τεύξῃ· καὶ ἤν τινας βούλῃ τῇ δυνάμει εὖ ποιῆσαι ἢ κακῶς, * μᾶλλον ἕως ἂν ἔχωσι τὰ δέοντα οἱ στρατιῶται, ὑπηρετήσουσί σοι. καὶ * πιστοτέρους σάφ' ἴσθι λόγους δυνήσῃ τότε λέγειν, ὅταν περ καὶ ἐνδείκνυσθαι μάλιστα δύνῃ καὶ εὖ ποιεῖν ἱκανὸς ὢν καὶ κακῶς. ἀλλ', ἔφη, ὦ πάτερ, ἄλλως τέ μοι καλῶς δοκεῖς ταῦτα λέγειν πάντα, καὶ * ὅτι ὧν μὲν αὖ νῦν λήψονται οἱ στρατιῶται, οὐδεὶς αὐτῶν ἐμοὶ τούτων χάριν εἴσεται (ἴσασι γὰρ ἐφ' οἷς αὐτοὺς Κυαξάρης ἄγεται συμμάχους) ὅ, τι δ' ἂν πρὸς τοῖς εἰρημένοις λαμβάνῃ τις, ταῦτα καὶ τιμὴν νομιοῦσι καὶ χάριν τούτων πλείστην εἰκὸς εἰδέναι τῷ διδόντι. τὸν δ' ἔχοντα δύναμιν ᾗ ἐστι μὲν φίλους εὖ ποιοῦντα ἀντωφελεῖσθαι, ἐστὶ δὲ ἐχθροὺς ἔχοντα * πειρᾶσθαί τι κλᾶσθαι ἀπ' αὐτῶν, ἔπειτα ἀμελεῖν τοῦ πορίζειν, οἴει τι, ἔφη, ἧττον τοῦτο

εἶναι

γρ. Κυαξάρου.

γρ. ψεύσηται, ὦ παῖ, πῶς ἄρα ἕξει.

γρ. ἔστιν, ὦ παῖ, πῶς ἂν ἀπό.

γρ. ἔθους.

Stob. μάλιστα.

γρ. πειστικωτέρους vel πειστικωτάτους.

γρ. ἔτι ἂν μὴ νῦν λέγονται λήψεσθαι οἱ στρ.

Flor. Edit. τῶν δ'.

γρ. πειρᾶσθαι πειρᾶσθαι ἔπειτα ἀμελεῖν τοῦ πορίζεσθαι.

εἶναι αἰσχρὸν, ἢ εἴ τις ἔχων μὲν ἀγροὺς, ἔχων δὲ ἐργάτας οἷς ἂν ἐργάζοιτο, ἔπειτα ἐῴη τὴν γῆν ἀργοῦσαν ἀνωφέλητον εἶναι; ὡς οὖν ἐμοῦ, ἔφη, μηδέποτε ἀμελήσαντος τοῦ τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις συμμηχανᾶσθαι, μήτ' ἐν φιλίᾳ μήτ' ἐν πολεμίᾳ, οὕτως ἔχε τὴν γνώμην. τί γὰρ ἔφη, τῶν ἄλλων, ὦ παῖ, ὧν ἐδόκει ποθ' ἡμῖν ἀναγκαῖον εἶναι μὴ παραμελεῖν μέμνησαι; οὐ γὰρ, ἔφη, μέμνημαι, ὅτε ἐγὼ μὲν πρός σε ἦλθον ἐπ' ἀργύριον, ὅπως ἀποδοίην τῷ φάσκοντί με στρατηγεῖν πεπαιδευκέναι· σὺ δὲ ἅμα διδούς μοι, ἐπηρώτας ὧδέ πως. ἆράγε, εἶπες, ὦ παῖ, ἐν τοῖς στρατηγικοῖς ἔργοις καὶ οἰκονομίας τί σοι ἐπεμνήσθη ὁ ἀνὴρ ᾧ τὸν μισθὸν φέρεις; οὐδὲν μέντοι οἱ στρατιῶται ἧττον τῶν ἐπιτηδείων * δέονται, ἢ οἱ ἐν οἴκῳ οἰκέται. ἐπεὶ δ' ἐγώ σοι λέγων τἀληθῆ, εἶπον ὅτι οὐδ' ὁτιοῦν περὶ τούτου ἐπεμνήσθη, ἐπήρου με πάλιν εἴ τι ὑγιείας μοι πέρι ἔλεξε καὶ ῥώμης, ὡς δεήσοι καὶ τούτων, ὥσπερ καὶ ὑπὲρ τῆς στρατηγίας τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι. ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἀπέφησα, ἐπήρου με αὖ πάλιν * εἴ τινα ἐπιμέλειαν ἐδίδαξέ με, ὡς ἂν ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων κράτιστοι ἂν σύμμαχοι γίνοιντο. ἀποφήσαντος δέ μου καὶ τοῦτο, ἀνέκρινας αὖ σὺ καὶ τόδε εἴ τι μ' ἐπαίδευσεν ὡς ἂν δυναίμην στρατιᾷ προθυμίαν ἐμβαλεῖν· λέγων ὅτι τὸ πᾶν διαφέρει ἐν παντὶ ἔργῳ προθυμία ἀθυμίας· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ἀνένευον, ἤλεγχες αὖ σὺ εἴ τινα λόγον ποιήσαιτο διδάσκων περὶ τοῦ πείθεσθαι τὴν στρατιὰν ὡς ἄν τις μάλιστα μηχανῷτο· ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο παντάπασιν ἄῤῥητον ἐφαίνετο, τέλος δή με ἐπήρου ὅ, τι ποτὲ διδάσκων, στρατηγίαν φαίη με διδάσκειν. κἀγὼ δὴ ἐνταῦθα * ἀπεκρινάμην ὅτι τὰ τακτικά. καὶ σὺ γελάσας διῆλθές μοι παρατιθεὶς ἕκαστον, * ὅτι οὐδὲν ὄφελος εἴη στρατιᾷ τακτικῶν ἄνευ τῶν ἐπιτηδείων, τί δ' ἄνευ τοῦ ὑγιαίνειν; τί δ' ἄνευ τοῦ ἐπίστασθαι τὰς * εὑρημένας εἰς πόλεμον τέχνας; τί δ' ἄνευ τοῦ πείθεσθαι; ὡς δέ μοι καταφανὲς ἐποίησας ὅτι μικρόν τι μέρος εἴη στρατηγίας τὰ τακτικά, ἐπερομένου μου εἴ τι τούτων σύ με διδάξαι ἱκανὸς εἴης, ἀπιόντα με ἐκέλευσας τοῖς στρατηγικοῖς ἀνδράσι νομιζομένοις εἶναι διαλέγεσθαι, καὶ πυνθάνεσθαι πῇ ἕκαστα τούτων γίγνεται. ἐκ τούτου δὴ συνῆν τούτοις ἐγὼ οὓς μάλιστα φρονίμους περὶ τούτων ἤκουον εἶναι. καὶ περὶ μὲν τροφῆς ἐπείσθην ἱκανὸν εἶναι ὑπάρχον, ὅτι Κυαξάρης ἔμελλε παρέξειν ἡμῖν· περὶ δὲ ὑγιείας, ἀκούων τε καὶ ὁρῶν ὅτι καὶ πόλεις αἱ χρῄζουσαι ὑγιαίνειν, ἰατροὺς αἱροῦνται, καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν στρατιωτῶν ἕνεκεν ἰατροὺς ἐξάγουσιν, οὕτω καὶ ἐγὼ ἐπεὶ ἐν τῷ τέλει τούτῳ ἐγενόμην, εὐθὺς τούτου ἐπεμελήθην. καὶ οἶμαι, ἔφη, ὦ πάτερ, πάνυ ἱκανοὺς τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἔχειν ἄνδρας μετ' ἐμαυτοῦ. πρὸς τοῦτο δὴ ὁ πατὴρ εἶπεν, ἀλλ' ὦ παῖ, ἔφη, οὗτοι μὲν, οὓς λέγεις, ὥσπερ ἱματίων

ῥαγέντων

Bud. leg. καὶ γὰρ..

γρ. δεήσονται.

Steph. leg. δέωνται.

γρ. εἴ τινας τέχνας ἐδίδαξεν αὐτὸν περὶ πολεμικῶν.

al. ἀποκρίνομαι.

γρ. τί εἴη ὄφελος στρατηγία ἄνευ.

γρ. ἐρωμένας.

Βιβλ. α'. ῥαγέντων εἰσί τινες * ἀκεσταὶ, οὕτω καὶ ἰατροὶ, ὅταν τινὲς νοσή-
σωσι, τότε ἰῶνται τούτους· σοὶ δὲ τούτου μεγαλοπρεπεστέρα ἔσται
γρ. ὑπηταί. ἡ τῆς ὑγιείας ἐπιμέλεια· τοῦ γὰρ τὴν ἀρχὴν μὴ κάμνειν τὸ στρά-
τευμα, τούτου σοι δεῖ μέλειν. καὶ τίνα δὴ, ἔφη, ὦ πάτερ,
ὁδὸν ἰὼν τοῦτο πράττειν ἱκανὸς ἔσομαι; ἂν μὲν δήπου χρόνον
τινὰ μέλλῃς ἐν τῷ αὐτῷ μένειν, ὑγιεινοῦ δεῖ πρῶτον στρατοπέδου
μὴ ἀμελῆσαι· τούτου δὲ οὐκ ἂν ἁμάρτοις, ἐάν περ μέλῃ σοι.
καὶ γὰρ λέγοντες οὐδὲν παύονται οἱ ἄνθρωποι περί τε τῶν νοσηρῶν
χωρίων καὶ τῶν ὑγιεινῶν· μάρτυρες δὲ σαφεῖς ἑκατέροις αὐτῶν
παρίστανται τά τε σώματα καὶ τὰ χρώματα. ἔπειτα δὲ οὐ
τὰ χωρία μόνον ἀρκέσει σκέψασθαι, ἀλλὰ μνήσθητι πῶς πει-
ρᾷ σὺ ἐπιμελεῖσθαι σεαυτοῦ ὅπως ὑγιαίνῃς. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε,
πρῶτον μὲν πειρῶμαι νὴ Δία μηδέποτε ὑπερεμπίπλασθαι,
δύσφορον γάρ· ἔπειτα δὲ ἐκπονῶ τὰ εἰσιόντα. οὕτω γάρ μοι
δοκεῖ ἥ τε ὑγίεια μᾶλλον παραμένειν, καὶ ἰσχὺς προσγίνεσθαι.
οὕτω τοίνυν δεῖ, ἔφη, ὦ παῖ, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι. ἦ
καὶ σχολὴ, ἔφη, ἔσται, ὦ πάτερ, σωμασκεῖν τοῖς στρατιώταις;
οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ πατὴρ, οὐ μόνον γε, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη·
δεῖ γὰρ δή που στρατιὰν, εἰ μέλλει πράξειν τὰ δέοντα, μηδέ-
γρ. πολεμί- ποτε παύεσθαι ἢ τοῖς * πολεμίοις καταπορσύνουσαν κακὰ,
οις κακὰ ἢ ἑαυτῇ ἀγαθά· ὡς χαλεπὸν μὲν καὶ ἕνα ἄνθρωπον ἀργὸν τρέ-
πορσύνουσαν φεσθαι· πολὺ δ' ἔτι ὦ παῖ, χαλεπώτερον οἶκον ὅλον· πάν-
ἢ ἑαυ. των δὲ χαλεπώτατον στρατιὰν ἀργὸν τρέφειν. πλεῖστα γὰρ τὰ
ἐσθίοντα ἐν στρατιᾷ, καὶ ἀπ' ἐλαχίστων ὁρμώμενα, καὶ οἷς ἂν
al. ἀργεῖν λάβῃ δαψιλέστατα χρώμενα, ὥστε οὐδέποτε * προσήκει στρα-
δεήσει στρα- τιὰν ἀργεῖν. λέγεις σὺ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὥσπερ
τιάν. οὐδὲ γεωργοῦ ἀργοῦ οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ στρατηγοῦ ἀργοῦ
οὐδὲν ὄφελος εἶναι. τὸν δέ γε ἐργάτην στρατηγὸν ἐγὼ, ἔφη,
ἀναδέχομαι (ἢν μή τις Θεὸς βλάπτῃ) ἅμα καὶ τὰ ἐπιτήδεια
μάλιστα ἔχοντας τοὺς στρατιώτας ἀποδείξειν, καὶ τὰ σώματα
ἄριστα ἔχοντας παρασκευάζειν. ἀλλὰ μέντοι τό γε μελετᾶσθαι,
Stob. τις. ἔφη, ἕκαστα τῶν πολεμικῶν ἔργων, ἀγῶνας ἄν * τινάς μοι
δοκεῖ, ὦ πάτερ, προειπὼν ἑκάστοις, καὶ ἆθλα προτιθεὶς, μά-
λιστα ἂν ποιεῖν εὖ ἀσκεῖσθαι ἕκαστα, ὥστε, ὁπότε δέοιτο, ἔχειν
ἂν παρεσκευασμένοις χρῆσθαι. κάλλιστα λέγεις, ἔφη, ὦ παῖ,
τοῦτο γὰρ ποιήσας, σάφ' ἴσθι, ὥσπερ χορούς τὰς τάξεις ἀεὶ
τὰ προσήκοντα μελετώσας θεάσῃ. ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Κῦρος,
εἴς γε τὸ προθυμίαν ἐμβαλεῖν στρατιώταις οὐδέν μοι δοκεῖ
ἱκανώτερον εἶναι, ἢ τὸ δύνασθαι ἐλπίδας ἀγαθὰς ἐμποιεῖν ἀν-
Stob. ἀλλὰ θρώποις. * ἀλλ', ἔφη, ὦ παῖ, τοῦτό γε τοιοῦτόν ἐστιν * οἷ-
μήν. όν περ εἴτις κύνας ἐν θήρᾳ ἀνακαλοῖτο ἀεὶ τῇ κλήσει ᾗ ἅ-
al. οἵαπερ. περ ὅταν τὸ θηρίον * ὁρᾷ. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον προθύμως εὖ οἶδ'
γρ. ἐρᾶσι. ὅτι ἔχει ὑπακούσας· ἢν δὲ πολλάκις ψεύδηται αὐτὰς, τε-
λευτῶσαι οὐδ' ὁπόταν ἀληθῶς ὁρῶν καλῇ, πείθονται αὐτῷ,

οὕτω

Βιβλ. α'.

οὕτω καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος ἔχει· ἣν πολλάκις προσδοκίας ἀγαθῶν ἐμβαλὼν ψεύδεταί τις, τελευτῶν οὐδ᾽ ὁπόταν ἀληθεῖς ἐλπίδας λέγῃ ὁ τοιοῦτος, πείθειν δύναται. ἀλλὰ τοῦ μὲν αὐτὸν λέγειν ἃ μὴ σαφῶς εἰδείη * φείδεσθαι δεῖ, ὦ παῖ. ἄλλοι δ᾽ ἐνίοτε λέγοντες τ᾽ αὐτὸ διαπράττοιεν ἄν· τὴν δὲ αὐτοῦ * παρέρμησιν εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους δεῖ, ὡς μάλιστα ἐν πίστει διασῴζειν. ἀλλὰ, ναὶ μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ πάτερ, καὶ καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, καὶ ἐμοὶ οὕτως ἥδιον. τὸ γε μὴν πειθομένους παρέχεσθαι τοὺς στρατιώτας οὐκ ἀπείρως μοι δοκῶ ἔχειν, ὦ πάτερ. σύ τε γάρ με εὐθὺς τοῦτο ἐκ παιδίου ἐπαίδευες, σ᾽αυτῷ πείθεσθαι ἀναγκάζων, ἔπειτα τοῖς διδασκάλοις παρέδωκας· καὶ ἐκεῖνοι αὖ τ᾽ αὐτὸ τοῦτο ἔπραττον· ἐπεὶ δὲ ὡς ἐν τοῖς ἐφήβοις ἦμεν, ὁ ἄρχων ἡμῶν αὐτοῦ τούτου ἰσχυρῶς ἐπεμελεῖτο· καὶ οἱ νόμοι δὲ οἱ πολλοὶ δοκοῦσί μοι δύο ταῦτα μάλιστα διδάσκειν, ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι. καὶ τοίνυν κατανοῶν περὶ τούτων, ἐν ἅπασιν ὁρᾶν μοι δοκῶ τὸ προτρέπον πείθεσθαι μάλιστα ὄν, τὸ τὸν μὲν πειθόμενον ἐπαινεῖν τε καὶ τιμᾶν, τὸν δὲ ἀπειθοῦντα ἀτιμάζειν τε καὶ κολάζειν. καὶ ἐπὶ μέν γε τὸ ἀνάγκῃ * πείθεσθαι, ἔφη, αὕτη ὦ παῖ, ἡ ὁδός ἐστιν· ἐπὶ δὲ τὸ πολὺ κρεῖττον τούτου, τὸ ἑκόντας πείθεσθαι, ἄλλη συντομωτέρα ὁδός ἐστιν. ὃν γὰρ ἂν ἡγήσωνται περὶ * τοῦ συμφέροντος ἑαυτοῖς φρονιμώτερον ἑαυτῶν εἶναι, τούτῳ οἱ ἄνθρωποι ὑπερηδέως πείθονται. γνοίης δ᾽ ἂν ὅτι τοῦθ᾽ οὕτως ἔχει ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς κάμνουσιν, ὡς προθύμως τοὺς ἐπιτάξοντας ὅ, τι χρὴ ποιεῖν καλοῦσι, καὶ ἐν θαλάττῃ, δὲ ὡς προθύμως τοῖς κυβερνήταις οἱ συμπλέοντες πείθονται, καὶ οὕς γ᾽ ἂν νομίζωσί τινες βέλτιον ἑαυτῶν ὁδοὺς εἰδέναι, ὡς * ἰσχυρῶς τούτων οὐδ᾽ ἀπολείπεσθαι θέλουσιν· ὁπότε δὲ οἴονται πειθόμενοι κακόν τι λήψεσθαι, οὔτε ζημίαις πάνυ * τοι θέλουσιν εἴκειν, οὔτε δώροις ἐπαίρεσθαι. οὐδὲ γὰρ τὰ δῶρα ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ κακῷ ἑκὼν οὐδεὶς λαμβάνει. λέγεις σύ, ἔφη, ὦ πάτερ, εἰς τὸ πειθομένους ἔχειν οὐδὲν εἶναι ἀνυσιμώτερον τοῦ φρονιμώτερον δοκεῖν εἶναι τῶν ἀρχομένων. λέγω γὰρ οὖν, ἔφη. καὶ πῶς δή τις, ὦ πάτερ, τοιαύτην δόξαν περὶ αὐτοῦ τάχιστα παρασχέσθαι ἂν δύναιτο; οὐκ ἔστιν, ἔφη, ὦ παῖ, συντομωτέρα ὁδὸς περὶ ὧν ἂν βούλῃ δοκεῖν φρόνιμος εἶναι, ἢ τὸ γενέσθαι περὶ τούτων φρόνιμον. καθ᾽ ἓν δὲ ἕκαστον περὶ τούτων σκοπῶν γνώσῃ ὅτι ἐγὼ ἀληθῆ λέγω. ἢν γὰρ βούλῃ μὴ ὢν ἀγαθὸς γεωργὸς δοκεῖν εἶναι ἀγαθός, ἢ ἱππεύς, ἢ ἰατρός, ἢ αὐλητής, ἢ ἄλλ᾽ ὁτιοῦν, ἐννόει * πόσα γε ἂν δέοι σε μηχανᾶσθαι τοῦ δοκεῖν ἕνεκα. καὶ εἰ δὴ πείσαις ἐπαινεῖν τέ σε πολλοὺς ὅπως δόξαν λάβῃς, καὶ κατασκευὰς καλὰς ἐφ᾽ ἑκάστῳ αὐτῶν κτήσαιο, ἄρτι τε ἐξηπατηκὼς εἴης ἄν, καὶ ὀλίγῳ ὕστερον, ὅπου ἂν πεῖραν δοίης, ἐξεληλεγμένος τ᾽ ἂν εἴης, καὶ προσέτι ἀλαζὼν φαίνοιο. Φρόνι-

γρ. εἴργεσθαι.
γρ. παρακέλευσιν.
γρ. ἐπιθέσθαι
γρ. τοῦ συμφέροντος
al. ἰσχυρῶν.
Steph. τι.
γρ. πόσα σοι δέοι ἂν μηχ.

μένου δὲ περὶ τοῦ συνοίσειν μέλλοντος πῶς ἄν τις τῷ ὄντι γένοιτο; * δηλονότι, ἔφη, ὦ παῖ, ὅσα μὲν ἐστι μαθόντα εἰδέναι, μαθὼν ἄν, ὥσπερ τὰ τακτικὰ ἔμαθες· ὅσα δὲ ἀνθρώποις οὔτε μαθητὰ, οὔτε προορατὰ ἀνθρωπίνῃ προνοίᾳ, διὰ μαντικῆς ἂν παρὰ θεῶν πυνθανόμενος, φρονιμώτερος ἄλλων ἂν εἴης· ὅ, τι δὲ γνοίης βέλτιον ὂν πραχθῆναι, ἐπιμελόμενος ἂν τούτου ὡς ἂν πραχθείη· καὶ γὰρ τὸ ἐπιμελεῖσθαι τούτου οὗ ἂν δέῃ, φρονιμωτέρου ἀνδρὸς ἢ τὸ ἀμελεῖν· ἀλλὰ μέντοι ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων (ὅπερ ἔμοιγε ἐν τοῖς μεγίστοις δοκεῖ εἶναι) * δηλονότι ἡ αὐτὴ ὁδὸς, ἥπερ εἴ τις ὑπὸ τῶν φίλων στέργεσθαι ἐπιθυμοίη. εὖ γὰρ οἶμαι δεῖν ποιοῦντα φανερὸν εἶναι. ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, ὦ παῖ, χαλεπὸν, τὸ ἀεὶ δύνασθαι εὖ ποιεῖν οὓς ἄν τις ἐθέλῃ· τὸ δὲ συνηδόμενόν τε φαίνεσθαι, ἤν τι ἀγαθὸν αὐτοῖς * συμβαίνῃ, καὶ συναχθόμενον, ἤν τι κακὸν, καὶ συνεπικουρεῖν προθυμούμενον ταῖς ἀπορίαις αὐτῶν, καὶ * προφοβούμενον μή τι σφαλῶσι, καὶ προνοεῖν πειρώμενον ὡς μὴ σφάλλωνται, ἐπὶ ταῦτά πως δεῖ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν. καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων δὲ, ἢν μὲν ἐν θέρει ὦσι, τὸν ἄρχοντα δεῖ τοῦ ἡλίου πλεονεκτοῦντα φανερὸν εἶναι· ἢν δὲ ἐν χειμῶνι, τοῦ ψύχους· ἢν δὲ * διὰ μοχθεῖν, τῶν πόνων. πάντα γὰρ ταῦτα εἰς τὸ φιλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀρχομένων συλλαμβάνει. λέγεις * σὺ, ἔφη, ὦ πάτερ, ὡς καὶ καρτερώτερον δεῖ πρὸς πάντα τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων εἶναι. λέγω γὰρ οὖν, ἔφη. θάρρει μέντοι, ἔφη, ὦ παῖ. εὖ γὰρ ἴσθι τοῦτο ὅτι τῶν ὁμοίων σωμάτων οἱ αὐτοὶ πόνοι οὐχ ὁμοίως ἅπτονται ἄρχοντός τε ἀνδρὸς καὶ ἰδιώτου· ἀλλ' ἐπικουφίζει τι ἡ τιμὴ τοὺς πόνους τῷ ἄρχοντι, * καὶ τὸ αὐτὸν εἰδέναι ὅτι οὐ λανθάνει * ὅ, τι ἂν ποιοίη. ὁπότε δὲ, ὦ πάτερ, ἤδη ἔχοιεν μὲν τὰ ἐπιτήδεια οἱ στρατιῶται, ὑγιαίνοιέν τε, πονεῖν δὲ δύναιντο, τὰς δὲ πολεμικὰς τέχνας ἠσκηκότες εἶεν, φιλοτίμως δ' ἔχοιεν πρὸς τὸ ἀγαθοὶ φαίνεσθαι, τὸ δὲ πείθεσθαι αὐτοῖς ἥδιον εἴη τοῦ ἀπειθεῖν, οὐκ ἂν ἤδη τηνικαῦτα σωφρονεῖν ἄν τις σοι δοκοίη διαγωνίζεσθαι βουλόμενος πρὸς τοὺς πολεμίους ὡς τάχιστα. ναὶ μὰ Δί', ἔφη, εἰ μέλλοι γε πλεῖον ἕξειν· εἰ δὲ μὴ, ἔγωγ' ἂν ὅσῳ οἰοίμην καὶ αὐτὸς βελτίων εἶναι, καὶ τοὺς ἑπομένους βελτίους ἔχειν, τόσῳ δ' ἂν μᾶλλον φυλαττοίμην· ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα, ἃ ἂν οἰώμεθα πλείστου ἡμῖν ἄξια εἶναι, ταῦτα πειρώμεθα ὡς ἐν ἰσχυροτάτῳ ποιεῖσθαι. πλέον δ' ἔχειν, ὦ πάτερ, πολεμίων πῶς ἄν τις δύναιτο μάλιστα; οὐ μὰ Δί', ἔφη, οὐκέτι τοῦτο φαῦλον, ὦ παῖ, οὐδ' ἁπλοῦν ἔργον ἐρωτᾷς· ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι δεῖ τὸν μέλλοντα τοῦτο ποιήσειν καὶ ἐπίβουλον εἶναι, καὶ κρυψίνουν, καὶ δολερὸν, καὶ ἀπατεῶνα, καὶ κλέπτην, καὶ ἅρπαγα, καὶ ἐν παντὶ * πλεονεκτεῖν τῶν πολεμίων. καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπεν, ὦ Ἡράκλεις, οἷον * σὺ λέγεις, ὦ πάτερ, δεῖν ἄνδρα με γενέσθαι. οἷος ἄν, ἔφη,

Βιβλ. α'.
γρ. δῆλον, ἔφη, ὦ παῖ, ὅτι.
Stob. δηλονότι.
Stob. συμβαίνῃ.
γρ. καὶ φοβούμενον.
γρ. διὰ μόχθων.
Stob. εὖ.
γρ. καὶ αὐτὸ τὸ εἰδέναι.
Stob. ὅ, τι ἂν πότε ποιῇ.
Mal. Steph. πλεονέκτην.
Stob. αὖ.

[Βιβλ. α'.]

ἔφη, ὦ παῖ, δικαιότατός τε ϗ νομιμώτατος ἀνὴρ εἴης. πῶς μὴν, ἔφη, παῖδας ὄντας ἡμᾶς ϗ ἐφήβους τἀναντία τούτων ἐδιδάσκετε; ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ϗ νῦν γε πρὸς τοὺς φίλους τε ϗ πρὸς τοὺς πολίτας· ὅπως δέ γε τοὺς πολεμίους δύναισθε κακῶς ποιεῖν οὐκ οἶσθα μανθάνοντας ὑμᾶς πολλὰς κακουργίας; οὐ δῆτ' ἔγωγ', ἔφη, ὦ πάτερ. τίνος μὴν, ἔφη, ἕνεκα ἐμανθάνετε τοξεύειν; τίνος δ' ἕνεκα ἀκοντίζειν; τίνος δ' ἕνεκα * δολοῦν ὗς ἀγρίους πλέγμασι ϗ ὀρύγμασι; τί δὲ ἐλάφους ποδάγραις ϗ ἀρπεδόναις; [Steph. δολοῦν.] τί δὲ λέουσι ϗ ἄρκτοις ϗ παρδάλεσιν οὐκ εἰς τὸ ἴσον καθιστάμενοι ἐμάχεσθε, ἀλλὰ μετὰ πλεονεξίας τινὸς ἀεὶ ἐπειρᾶσθε ἀγωνίζεσθαι πρὸς αὐτά; ἢ οὐ γινώσκεις ὅτι ταῦτα πάντα * κακουργίας τινὲς ϗ ἀπάται ϗ δολώσεις ϗ πλεονεξίαι; [γρ. κακουργίαι τινές εἰσι ϗ.] ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, θηρίων γε· ἀνθρώπων δὲ εἰ ϗ δόξαιμι βούλεσθαι ἐξαπατῆσαί τινα πολλὰς πληγὰς οἶδα λαμβάνων. οὐδὲ γὰρ τοξεύειν, οἶμαι, ἔφη, οὐδ' ἀκοντίζειν ἄνθρωπον ἐπετρέπομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἐπὶ σκοπὸν βάλλειν ἐδιδάσκομεν, ἵνα γε νῦν μὲν μὴ κακουργοίητε τοὺς φίλους, εἰ δέποτε πόλεμος γένοιτο, δύναισθε ϗ ἀνθρώπων στοχάζεσθαι. ϗ ἐξαπατᾶν δὲ ϗ πλεονεκτεῖν οὐκ ἐν ἀνθρώποις ἐπαιδεύομεν ὑμᾶς, ἀλλ' ἐν θηρίοις, ἵνα μηδ' ἐν τούτοις τοὺς φίλους βλάπτοιτε. εἰ δέποτε πόλεμος γένοιτο, μηδὲ τούτων ἀγύμναστοι εἴητε. οὐκοῦν, ἔφη, ὦ πάτερ, εἴπερ χρήσιμά ἐστιν ἀμφότερ' ἐπίστασθαι, εὖ τε ποιεῖν ϗ κακῶς ἀνθρώπους, ϗ διδάσκειν ἀμφότερα ταῦτα ἔδει * ἐν ἀνθρώποις. [γρ. ἐπ' ἀνθρ.] ἀλλὰ λέγεται, ἔφη, ὦ παῖ, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων προγόνων γενέσθαι ποτὲ ἀνὴρ διδάσκαλος τῶν παίδων, ὃς ἐδίδασκεν ἄρα τοὺς παῖδας τὴν τε δικαιοσύνην, ὥσπερ ϗ σὺ κελεύεις, μὴ ψεύδεσθαι ϗ ψεύδεσθαι, ϗ μὴ ἐξαπατᾶν ϗ ἐξαπατᾶν, ϗ μὴ διαβάλλειν ϗ διαβάλλειν, ϗ μὴ πλεονεκτεῖν ϗ πλεονεκτεῖν. * διώριζε δὲ τούτων ἅτε πρὸς τοὺς φίλους ποιητέον ἦν, ϗ ἃ πρὸς τοὺς ἐχθρούς· [γρ. διωρίζετο.] ϗ ἔτι δὲ προβὰς ταῦτα ἐδίδασκεν, ὡς τοὺς φίλους δίκαιον εἴη ἐξαπατᾶν ἐπί γε ἀγαθῷ, ϗ κλέπτειν τὰ τῶν φίλων ἐπί γε ἀγαθῷ. ϗ ταῦτα διδάσκοντα ἀνάγκη ϗ γυμνάζειν ἦν πρὸς ἀλλήλους τοὺς παῖδας ταῦτα ποιεῖν· ὥσπερ ϗ ἐν πάλῃ φασὶ τοὺς Ἕλληνας διδάσκειν ἐξαπατᾶν, ϗ γυμνάζειν δὲ τοὺς παῖδας πρὸς ἀλλήλους τοῦτο δύνασθαι ποιεῖν. γενόμενοι οὖν τινες οὕτως εὐφυεῖς ϗ πρὸς τὸ εὖ ἐξαπατᾶν ϗ πρὸς τὸ εὖ πλεονεκτεῖν, ἴσως δὲ ϗ πρὸς τὸ φιλοκερδεῖν οὐκ ἀφυεῖς ὄντες, οὐκ ἀπείχοντο οὐδ' ἀπὸ τῶν φίλων, τὸ μὴ οὐχὶ * πλεονεκτεῖν αὐτῶν πειρᾶσθαι. [leg. etiam πλεονεκτεῖν παρ' αὐτῶν.] ἐγένετο οὖν ἐκ τούτου φρήτρα, ᾗ ϗ νῦν χρώμεθα ἔτι, ἁπλῶς διδάσκειν τοὺς παῖδας ὥσπερ τοὺς οἰκέτας πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς διδάσκομεν ἀληθεύειν ϗ μὴ ἐξαπατᾶν, μηδὲ κλέπτειν, μηδὲ πλεονεκτεῖν· εἰ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῖεν, κολάζειν· ὅπως σὺν τοιούτῳ ἔθει

 ἐθισθέντες,

Βιβλ. α'. ἐθισθέντες, πρᾳότεροι πολῖται γένοιντο. ἐπεὶ δὲ ἔχοιεν τὴν ἡλι-
κίαν, ἥνπερ σὺ νῦν ἔχεις ἤδη, καὶ τὰ πρὸς τοὺς πολεμίους νόμι-
μα ἐδόκει ἀσφαλὲς εἶναι διδάσκειν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔτι ἐξενεχθῆ-
ναι δοκεῖτε πρὸς τὸ ἄγριοι πολῖται γενέσθαι, ἐν τῷ αἰ-
δεῖσθαι ἀλλήλους συντεθραμμένοι. ὥσπερ γε καὶ περὶ Ἀφρο-
δισίων οὐ διαλεγόμεθα πρὸς τοὺς ἄγαν νέους, ἵνα μὴ πρὸς
τῇ ἰσχυρᾷ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῖς ῥᾳδιουργίας προσγενομένης, ἀμέ-
τρως αὐτῇ χρῷντο οἱ νέοι. νὴ Δί', ἔφη· ὡς τοίνυν ὀψιμαθῆ
μοι ὄντα τούτων τῶν πλεονεξιῶν, ὦ πάτερ, μὴ φείδου, εἴ τι ἔχεις,
διδάσκειν ὅπως πλεονεκτήσω ἐγὼ τῶν πολεμίων. μηχανῶ τοίνυν,
ἔφη, ὁπόση ἐστὶ δύναμις, τεταγμένοις τοῖς σ' αὐτοῦ ἀτάκτους
λαμβάνειν τοὺς πολεμίους, καὶ ὡπλισμένοις ἀόπλους, καὶ ἐγρη-
γορόσι καθεύδοντας, καὶ φανεροὺς σοι ὄντας, ἀφανὴς ὢν αὐτὸς
γρ. γενο-μένους. ἐκείνοις· καὶ ἐν δυσχωρίαις αὐτοὺς * γιγνομένους ἐν ἐρυμνῷ
αὐτὸς ὢν ὑποδέξῃ. καὶ πῶς ἄν, ἔφη, τίς τοιαῦτα, ὦ πά-
τερ, ἁμαρτάνοντας δύναιτο ἂν τοὺς πολεμίους λαμβάνειν;
ὅτι ἔφη, ὦ παῖ, πολλὰ μὲν τούτων ἀνάγκη ἐστὶ καὶ ὑμᾶς, καὶ
γρ. παρα-σχεῖν. τοὺς πολεμίους * πάσχειν. σιτοποιεῖσθαί τε γὰρ ἀνάγκη ἀμφο-
τέρους, κοιμᾶσθαί τε ἀμφοτέρους, καὶ ἕωθεν ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα
γρ. πάντας ἐπείγεσθαι καὶ ταῖς. σχεδὸν ἅμα * πάντας ἀποχωρεῖν δεῖσθαι· καὶ ταῖς ὁδοῖς, ὁ-
ποῖαι ἂν ὦσι, τοιαύταις ἀνάγκη χρῆσθαι. ἃ χρή σε πάντα
κατανοοῦντα, ἐν ᾧ μὲν ἂν ὑμᾶς γιγνώσκῃς ἀσθενεστάτους γιγνο-
μένους, ἐν τούτῳ μάλιστα φυλάττεσθαι· ἐν ᾧ δ' ἂν τοὺς πο-
Fort. δυσχειρωτοτάτους Steph. λεμίους αἰσθάνῃ * εὐχειροτάτους γιγνομένους, ἐν τούτῳ μάλιστα
ἐπιτίθεσθαι. πότερον δ', ἔφη ὁ Κῦρος, ἐν τούτοις μόνον ἔστι
πλεονεκτεῖν, ἢ καὶ ἐν ἄλλοις τισί; καὶ πολύ γε μᾶλλον, ἔφη, ὦ
παῖ. ἐν τούτοις μὲν γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πάντες ἰσχυρὰς φυλακὰς
ποιοῦνται, εἰδότες ὅτι δέονται. οἱ δ' ἐξαπατῶντες τοὺς πολε-
μίους δύνανται καὶ θαρσῆσαι ποιήσαντες ἀφυλάκτους λαμβάνειν.
Legitur etiam παραδόντες. καὶ διῶξαι * παριδόντες ἑαυτοὺς, ἀτάκτους ποιῆσαι, καὶ εἰς
δυσχωρίαν φυγῇ ὑπαγαγόντες ἐνταῦθα ἐπιτίθεσθαι. δεῖ δὲ,
ἔφη, ὦ παῖ, φιλομαθῆ σε τούτων πάντων ὄντα, οὐχ οἷς ἂν
μάθοις, τούτοις μόνοις χρῆσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποιητὴν εἶναι
τῶν πρὸς τοὺς πολεμίους μηχανημάτων, ὥσπερ καὶ οἱ μουσικοὶ
γρ. ὅλλα νέα μέλη. οὐχ οἷς ἂν μάθωσι, τούτοις μόνον χρῶνται, ἀλλὰ καὶ * ἄλλα
μέλη πειρῶνται ποιεῖν. καὶ σφόδρα μὲν καὶ ἐν τοῖς μουσικοῖς τὰ
νέα καὶ ἀνθηρὰ εὐδοκιμεῖ, πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς
μᾶλλον τὰ καινὰ μηχανήματα εὐδοκιμεῖ· ταῦτα γὰρ μᾶλλον
καὶ ἐξαπατᾶν δύναται τοὺς πολεμίους. εἰ δὲ σύ γε, ἔφη, ὦ
Malit Steph. ἂν ante μετενέγκοις scribere, ut in quodam vet. παῖ, μηδὲν ἄλλο μετενέγκοις ἐπ' ἀνθρώπους ἢ τὰς μηχανὰς,
ἃς καὶ πάνυ ἐπὶ τοῖς μικροῖς θηρίοις ἐμηχανῶ, οὐκ οἴει ἄν,
ἔφη, πρόσω πάνυ ἐλάσαι τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους πλεονεξίας;
σὺ μὲν γὰρ ἐπὶ τὰς ὄρνιθας ἐν τῷ ἰσχυροτάτῳ χειμῶνι ἀνιστά-
μενος ἐπορεύου νυκτός· καὶ πρὶν κινεῖσθαι τὰς ὄρνιθας, ἐπε-

ποιῶντο

ποίοιτό σοι ἐπὶ τούτῳ αἱ πάγαι ἀυταῖς, καὶ τὸ κεκινημένον χωρίον ἐξείκασε τῷ ἀκινήτῳ· ὄρνιθες δὲ * ἐπεπαιδεύοντό σοι, ὥστε σοι μὲν τὰ συμφέροντα ὑπηρετεῖν, τὰς δὲ ὁμοφύλους ὄρνιθας ἐξαπατᾶν· αὐτὸς δὲ ἐνήδρευες ὥστε ὁρᾶν μὲν αὐτὰς, μὴ ὁρᾶσθαι δὲ ὑπ' * αὐτῶν, εἴχες δ' ἐπιμελέ[σθ]αι τοῦ φθάνειν ἕλκων τὰ πτηνὰ πρὸ τοῦ φυγεῖν. πρὸς δ' αὖ τὸν λαγὼ, ὅτι μὲν ἐν σκότει νέμεται, τὴν δ' ἡμέραν ἀποδιδράσκει, κύνας ἔτρεφες, αἳ τῇ ὀσμῇ αὐτὸν ἀνεύρισκον· ὅτι δὲ ταχὺ ἔφευγεν, ἐπεὶ εὑρεθείη, ἄλλας κύνας εἶχες ἐπιτετηδευμένας πρὸς τὸ κατὰ πόδας αἱρεῖν. εἰ δὲ καὶ ταύτας ἀποφύγοιεν, τοὺς πόρους αὐτῶν ἐκμανθάνων, καὶ πρὸς οἷα χωρία φεύγοντες αἱροῦνται οἱ λαγὼ, ἐν τούτοις τὰ δίκτυα δυσόρατα ἐνεπετάννυες, ἵνα ἐν τῷ σφόδρα φεύγειν αὐτὸς ἑαυτὸν * ἐμπίπτων ἐνεδύοι. τοῦ δὲ μηδ' ἐντεῦθεν διαφεύγειν, σκοποὺς τοῦ γιγνομένου καθίστης, οἳ ἐγγύθεν ταχὺ ἔμελλον ἐπιγενήσεσθαι· καὶ αὐτὸς μὲν σὺ ὄπισθεν κραυγῇ οὐδὲν ὑστεριζούσῃ τοῦ λαγὼ βοῶν, ἐξεπλήττες αὐτὸν, ὥστε ἀφρόνως ἁλίσκεσθαι· τοὺς δὲ ἔμπροσθεν σιγᾶν διδάξας ἐνεδρεύοντας, λανθάνειν ἐποίεις. ὥσπερ οὖν προεῖπον, εἰ τοιαῦτα ἐθελήσαις καὶ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους μηχανᾶσθαι, οὐκ οἶδ' ἔγωγε εἴ τινα λίποις ἂν τῶν πολεμίων. ἢν δέ ποτε ἄρα ἀνάγκη γένηται καὶ ἐν τῷ ἰσοπέδῳ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ὡπλισμένους, καὶ ἀμφοτέρους μάχην συνάπτειν. ἐν τῷ τοιούτῳ δὴ, ὦ παῖ, αἱ ἐκ πολλοῦ παρεσκευασμέναι πλεονεξίαι μέγα δύνανται· ταύτας δὲ ἐγὼ λέγω εἶναι, ὅταν τῶν στρατιωτῶν εὖ μὲν τὰ σώματα ἠσκημένα ᾖ, εὖ δὲ αἱ ψυχαὶ τεθηγμέναι, εὖ δὲ αἱ πολεμικαὶ τέχναι μεμελετημέναι ὦσιν. εὖ δὲ χρὴ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι ὁπόσους ἂν ἀξιοῖς σοι πείθεσθαι, καὶ ἐκεῖνοι πάντες ἀξιώσουσί σε πρὸ ἑαυτῶν βουλεύεσθαι. μηδέποτε οὖν ἀφροντίστως ἔχε, ἀλλὰ τῆς μὲν νυκτὸς προσκόπει τί σοι ποιήσουσιν οἱ ἀρχόμενοι, ἐπειδὰν ἡμέρα γένηται. τῆς δὲ ἡμέρας ὅπως τὰ εἰς νύκτα κάλλιστα ἕξει. ὅπως δὲ χρὴ τάσσειν εἰς μάχην στρατιὰν, ἢ ὅπως ἄγειν ἡμέρας ἢ νυκτὸς, ἢ στενὰς ἢ πλατείας ὁδοὺς, ἢ ὀρεινὰς ἢ πεδινὰς, ἢ ὅπως στρατοπεδεύεσθαι, ἢ ὅπως φυλακὰς νυκτερινὰς, ἢ καὶ ἡμερινὰς καθιστάναι, ἢ ὅπως πρὸς πολεμίους προσάγειν, ἢ ἀπάγειν ἀπὸ πολεμίων, ἢ ὅπως παρὰ πόλιν πολεμίαν ἄγειν, ἢ ὅπως πρὸς τεῖχος ἄγειν, ἢ ἀπάγειν, ἢ ὅπως * νάπας ἢ ποταμοὺς διαβαίνειν, ἢ ὅπως ἱππικὸν φυλάττεσθαι, ἢ ὅπως ἀκοντιστὰς ἢ τοξότας· καὶ εἴγε δέ σοι κατὰ κέρας ἄγοντι, οἱ πολέμιοι ἐπιφανεῖεν, πῶς χρὴ ἀντικαθιστάναι· καὶ εἴ σοι ἐπὶ φάλαγγος ἄγοντι ἄλλοθέν ποθεν οἱ πολέμιοι φαίνοιντο, ἢ κατὰ πρόσωπον, ὅπως χρὴ ἀντιπαράγειν· ἢ ὅπως τὰ τῶν πολεμίων ἄν τις μάλιστα αἰσθάνοιτο, ἢ ὅπως τὰ σὰ ἥκιστα οἱ πολέμιοι εἰδεῖεν· ταῦτα δὲ πάντα τί ἂν ἐγὼ λέγοιμί σοι;

ὅσα

Βιβλ. α'.

γρ. ἐξεπαιδεύοντο.

γρ. αἰσθ. ἠσκήκεις τὸ φθάνειν ἕλκων τὰ πλιά.

γρ. καὶ θέναν ἕλκειν.

γρ. ἐμπεσὸν συνίδοι.

γρ. νάπη.

Βιβλ. β'. ὅσα τε γὰρ ἐγὼ ᾔδειν, πολλάκις ἀκήκοας, ἄλλως τε εἴ τις ἐδόκει τι τούτων ἐπίστασθαι, οὐδενὸς αὐτῶν ἠμέληκας, οὐδ' ἀδαὴς γεγένησαι. δεῖ οὖν πρὸς τὰ συμβαίνοντα, οἶμαι, τούτοις χρῆσθαι, ὁποίοις ἂν σοι ἀεὶ συμφέρειν τούτων δοκῇ. μάθε δέ μου, ὦ παῖ, καὶ τάδε, ἔφη, τὰ μέγιστα. παρὰ γὰρ ἱερὰ, καὶ οἰωνοὺς μήτ' ἐν σ' αὐτῷ μηδέποτε, μηδ' ἐν τῇ στρατιᾷ κινδυνεύσῃς, κατανοῶν ὡς ἄνθρωποι μὲν αἱροῦνται πράξεις εἰκάζοντες, εἰδότες δὲ οὐδὲν ἀπὸ ποίας ἔσται αὐτοῖς * τἀγαθόν. γνοίης δ' ἂν ἐξ αὐτῶν τῶν γιγνομένων. πολλοὶ μὲν * γὰρ ἤδη πόλεις ἔπεισαν, καὶ ταῦτα οἱ δοκοῦντες σοφώτατοι εἶναι, πόλεμον ἄρασθαι πρὸς τούτους, ὑφ' ὧν οἱ πεισθέντες ἐπιθέσθαι ἀπώλοντο· πολλοὶ δὲ πολλοὺς ηὔξησαν ἤδη καὶ ἰδιώτας καὶ πόλεις, ὑφ' ὧν αὐξηθέντων τὰ μέγιστα κακὰ ἔπαθον. πολλοὶ δὲ, οἷς ἐξῆν φίλοις χρῆσθαι, καὶ εὖ ποιεῖν, καὶ εὖ πάσχειν, τούτοις δούλοις μᾶλλον βουληθέντες, ἢ φίλοις χρῆσθαι, ὑπ' αὐτῶν τούτων δίκην ἔδοσαν. πολλοῖς δ' οὐκ ἤρκεσεν αὐτοῖς τὸ μέρος ἔχουσι ζῆν ἡδέως, ἐπιθυμήσαντες δὲ πάντων κύριοι εἶναι, διὰ ταῦτα καὶ ἃ εἶχον, ἀπέτυχον· πολλοὶ δὲ τὸν πολύευκτον * χρυσὸν κτησάμενοι, διὰ τοῦτον ἀπώλοντο. οὕτως οὐ γε ἀνθρωπίνη σοφία οὐδὲν μᾶλλον οἶδε τὸ ἄριστον αἱρεῖσθαι ἢ εἰ κληρούμενος ὅ, τι λάχοι τοῦτό τις πράττοι. Θεοὶ δὲ, ὦ παῖ, ἀεὶ ὄντες πάντα ἴσασι τά τε γεγενημένα, καὶ τὰ ὄντα, καὶ ὅ, τι ἐξ ἑκάστου αὐτῶν ἀποβήσεται. καὶ τῶν συμβουλευομένων ἀνθρώπων οἷς ἂν ἵλεῳ ὦσι, προσημαίνουσιν ἅ τε χρὴ ποιεῖν, καὶ ἃ οὐ χρή. εἰ δὲ μὴ πᾶσιν ἐθέλουσι συμβουλεύειν, οὐδὲν θαυμαστόν. οὐ γὰρ ἀνάγκη αὐτοῖς ἐστιν ὧν ἂν μὴ θέλωσιν ἐπιμελεῖσθαι.

γρ. τὰ ἀγαθά.

γρ. γὰρ αὖ πολλάς.

γρ. πλοῦτον.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον β'.

Τοιαῦτα μὲν δὴ ἀφίκοντο διαλεγόμενοι μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Περσίδος· ἐπεὶ δὲ αὐτοῖς αἰετὸς δεξιὸς φανεὶς προηγεῖτο, προσευξάμενοι θεοῖς, καὶ ἥρωσι τοῖς Περσίδα γῆν κατέχουσιν, ἵλεως καὶ εὐμενεῖς πέμπειν σφᾶς, οὕτω διέβαινον τὰ ὅρια. ἐπειδὴ δὲ διέβησαν, προσεύχοντο αὖθις Θεοῖς τοῖς Μηδίαν γῆν κατέχουσιν, ἵλεως καὶ εὐμενεῖς δέχεσθαι αὐτούς. ταῦτα δὲ ποιήσαντες,

Βιβλ. β'.

σαντες, ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ὥσπερ εἰκὸς, ὁ μὲν πατὴρ πάλιν εἰς Πέρσας ἀπῄει, Κῦρος δὲ εἰς Μήδους πρὸς Κυαξάρην ἐπορεύετο. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο ὁ Κῦρος εἰς Μήδους, πρὸς τὸν Κυαξάρην, πρῶτον μὲν, ὥσπερ εἰκὸς, ἠσπάσαντο ἀλλήλους· ἔπειτα δὲ ἤρετο τὸν Κῦρον ὁ Κυαξάρης, πόσον τι ἄγοιτο στράτευμα. ὁ δ' ἔφη, * τρισμυρίους μὲν, οἳ καὶ πρόσθεν ἐφοίτων πρὸς ὑμᾶς μισθοφόροι· * ἄλλοι δὲ καὶ τῶν οὐδεπώποτε ἐξελθόντων προσέρχονται τῶν ὁμοτίμων. πόσοι τινές; ἔφη ὁ Κυαξάρης. οὐκ ἂν ὁ ἀριθμός σε, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀκούσαντα εὐφράνειεν· ἀλλ' ἐκεῖνο ἐννόησον, ὅτι ὀλίγοι ὄντες οὗτοι οἱ ὁμότιμοι καλούμενοι πολλῶν ὄντων τῶν ἄλλων Περσῶν ῥᾳδίως ἄρχουσιν. ἀτὰρ, ἔφη, δέῃ τι αὐτῶν; ἢ μάτην ἐφοβήθης, οἱ δὲ πολέμιοι οὐκ ἔρχονται; καὶ μὰ Δί', ἔφη, καὶ πολλοί γε. πῶς τοῦτο σαφές; ὅτι, ἔφη, πολλοὶ ἥκοντες αὐτόθεν, ἄλλος ἄλλον τρόπον, πάντες ταὐτὰ λέγουσιν. ἀγωνιστέον ἄρα ἡμῖν πρὸς τοὺς ἄνδρας; ἀνάγκη γὰρ, ἔφη. τί οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ καὶ τὴν δύναμιν ἔλεξάς μοι, εἰ οἶσθα, πόση τις ἡ προσιοῦσα, καὶ πάλιν τὴν ἡμετέραν, ὅπως εἰδότες ἀμφοτέρας, πρὸς ταῦτα βουλευώμεθα, ὅπως ἂν ἄριστα ἀγωνιζοίμεθα; ἄκουε δὴ, ἔφη ὁ Κυαξάρης. Κροῖσος μὲν ὁ Λυδὸς ἄγειν λέγεται μυρίους μὲν ἱππέας, πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλείους ἢ τετρακισμυρίους. Ἀρτάμαν δὲ τὸν τῆς μεγάλης Φρυγίας ἄρχοντα λέγουσιν ἱππέας μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους ἄγειν, λογχοφόρους δὲ σὺν πελτασταῖς οὐ μείους τετρακισμυρίων· Ἀρίβαιον δὲ τὸν τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα, ἱππέας μὲν εἰς ἑξακισχιλίους, τοξότας δὲ καὶ πελταστὰς οὐ μείους τρισμυρίων· τὸν Ἀράβιον δὲ Μάραγδον, ἱππέας τε εἰς μυρίους, καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν, καὶ σφενδονητῶν παμπολύ τι χρῆμα· τοὺς μέντοι Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἰκοῦντας οὐδέν πω σαφὲς λέγεται, εἰ ἕπονται· τοὺς δὲ ἀπὸ Φρυγίας τῆς * παρ' Ἑλλήσποντον συμβαλεῖν φασι * Γαβαῖον ἔχοντα εἰς * Καΰστρου πεδίον ἑξακισχιλίους μὲν ἱππεῖς, πελταστὰς δὲ εἰς μυρίους· Κᾶρας μέντοι καὶ Κίλικας καὶ Παφλαγόνας παρακληθέντας οὔ φασιν ἕπεσθαι. ὁ δὲ Ἀσσύριος ὁ Βαβυλῶνά τε ἔχων καὶ τὴν ἄλλην Ἀσσυρίαν, ἐγὼ μὲν οἶμαι * ἱππέας μὲν ἄξει * οὐ μεῖον δισμυρίων, ἅρματα δ' εὖ οἶδ' οὐ πλείω διακοσίων, πεζοὺς δὲ οἶμαι παμπόλλους· * εἰώθει γοῦν ὁπότε δεῦρ' * ἐμβάλλει. σὺ, ἔφη ὁ Κῦρος, πολεμίους λέγεις, ἱππέας μὲν εἰς ἑξακισμυρίους εἶναι πελταστὰς δὲ καὶ τοξότας πλέον ἢ εἴκοσι μυριάδας. ἄγε δὴ, τῆς σῆς δυνάμεως τι πλῆθος φῂς εἶναι; εἰσὶν, ἔφη, Μήδων ἱππεῖς μὲν πλείους τῶν μυρίων, πελτασταὶ δὲ καὶ τοξόται γένοιντ' ἂν ὡς ἐπὶ τῆς ἡμετέρας κἂν ἑξακισμύριοι. Ἀρμενίων δ', ἔφη, τῶν ὁμόρων ἡμῖν παρέσονται ἱππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δὲ δισμύριοι. λέγεις σὺ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἱππέας μὲν ἡμῖν εἶναι μεῖον ἢ τρίτον μέ-

ρος

γρ. δισμυρίους.

γρ. καὶ ἄλλοι δὲ τῶν.

γρ. πρὸς Ἑλλησπόντῳ.

γρ. Γαβαίδον.

γρ. Καΰστριον.

fort. ὅτι ἱππέας μὲν ἄξει aut absque ὅτι. Steph.

γρ. ἐπελαύνει. Aut εἰώθει in εἴωθε, aut ἐμβάλλει mutandum in ἐμβάλλοι. Steph.

Βιβλ. β'.

ρὸς τοῦ τῶν πολεμίων ἱππικοῦ, πεζοὺς δὲ σχεδὸν ἀμφὶ τοὺς ἡμισέας. τί οὖν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, οὐκ ὀλίγους νομίζεις Περσῶν εἶναι οὓς σύ φῂς ἄγειν; ἀλλ' εἰ μὲν ἀνδρῶν προσδεῖ ἡμῖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴτε καὶ μή, αὖθις βουλευσόμεθα· τὴν δὲ μάχην μοι, ἔφη, λέξον ἑκάστων, ἥτις ἐστί. σχεδόν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, πάντων ἡ αὐτή. τοξόται γάρ εἰσι καὶ ἀκοντισταὶ οἵ τ' ἐκείνων καὶ οἱ ἡμέτεροι. οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀκροβολίζεσθαι ἀνάγκη ἐστί, τοιούτων γε τῶν ὅπλων ὄντων. ἀνάγκη γὰρ οὖν, ἔφη ὁ Κυαξάρης. οὐκοῦν ἐν τούτῳ μέν, ἔφη ὁ Κῦρος, τῶν πλειόνων ἡ νίκη· πολὺ γὰρ ἂν θᾶττον οἱ ὀλίγοι ὑπὸ τῶν πολλῶν τιτρωσκόμενοι ἀναλωθείησαν, ἢ ὑπὸ τῶν ὀλίγων οἱ πολλοί. εἰ οὖν οὕτως ἔχει, ἔφη, ὦ Κῦρε, τί ἂν ἄλλο τις κρεῖττον εὕροι, ἢ πέμπειν εἰς Πέρσας, καὶ ἅμα μὲν διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι εἴ τι πείσονται Μῆδοι, εἰς Πέρσας τὸ δεινὸν ἥξει, ἅμα δὲ αἰτεῖν πλεῖον στράτευμα; ἀλλὰ τοῦτο μέν, ἔφη ὁ Κῦρος, εὖ ἴσθι, ὅτι οὐδ' εἰ πάντες ἔλθοιεν Πέρσαι, πλήθει γε οὐκ ἂν ὑπερβαλοίμεθα τοὺς πολεμίους. τί μὴν ἄλλο ἐνορᾷς ἄμεινον τούτου; ἐγὼ μὲν ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, * εἰ σὺ εἴην, * ὡς τάχιστα ὅπλα ἐποιούμην πᾶσι Πέρσαις τοῖς προσιοῦσιν, οἷάπερ ἔρχονται ἔχοντες οἱ παρ' ἡμῶν, οἱ τῶν ὁμοτίμων καλούμενοι. ταῦτα δ' ἐστί, θώραξ μὲν περὶ τὰ στέρνα, γέρρον δὲ εἰς τὴν ἀριστεράν, κοπὶς δὲ ἢ σάγαρις εἰς τὴν δεξιάν. κἂν ταῦτα παρασκευάσῃς, ἡμῖν μὲν ποιήσεις τὸ ὁμόσε τοῖς ἐναντίοις ἰέναι * ἀσφαλέστατον, τοῖς πολεμίοις δὲ τὸ φεύγειν ἢ τὸ μένειν αἱρετώτερον. τάττομεν δέ, ἔφη, ἡμᾶς μὲν αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς μένοντας· οἵ γε μὲν τ' ἂν αὐτῶν φεύγωσι, τούτους ὑμῖν καὶ τοῖς ἵπποις νέμομεν, ὡς μὴ σχολάζωσι μήτε φεύγειν, μήτ' ἀναστρέφεσθαι. Κῦρος μὲν οὕτως ἔλεξε· τῷ δὲ Κυαξάρῃ ἔδοξέ τε εὖ λέγειν, καὶ τοῦ μὲν πλείους μεταπέμπεσθαι οὐκέτι ἐμέμνητο, παρεσκεύαζε τε δὲ ὅπλα τὰ προειρημένα· καὶ σχεδόν τι ἕτοιμα ἦν, καὶ τῶν Περσῶν οἱ ὁμότιμοι παρῆσαν, ἔχοντες τὸ ἀπὸ Περσῶν στράτευμα.

γρ. εἰ ὁ σύ-λω ἔχοιμι. vel potius ὁ σὺ ἄν.

γρ. ὡς τάχες' ἂν ὅπλα ποιοίμην.

γρ. ἀσφαλέστερον, τοῖς ἐναντίοις δὲ τὸ φ.

2. Ἔνθα δὴ εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος συναγαγὼν αὐτοὺς τάδε· Ἄνδρες φίλοι, ἐγὼ ὑμᾶς ὁρῶν, αὐτοὺς μὲν καθωπλισμένους οὕτω, καὶ ταῖς ψυχαῖς παρεσκευασμένους, ὡς εἰς χεῖρας συμμίξοντας τοῖς πολεμίοις· τοὺς δὲ ἑπομένους ὑμῖν Πέρσας γινώσκων, ὅτι οὕτως ὡπλισμένοι εἰσίν, ὡς ὅτι προσωτάτω ταχθέντες μάχεσθαι· ἔδεισα μὴ ὀλίγοι ὄντες, καὶ ἔρημοι συμμάχων συμπίπτοντες πολεμίοις πολλοῖς πάθοιτέ τι. νῦν οὖν, ἔφη, σώματα μὲν ἔχοντες ἀνδρῶν ἥκετε οὐ μεμπτά. ὅπλα δὲ ἔσται αὐτοῖς ὅμοια τοῖς ὑμετέροις. τάς γε μὴν ψυχὰς αὐτῶν θήγειν * ἡμέτερον τὸ ἔργον· ἄρχοντος γάρ ἐστιν * οὐκ αὐτὸν μόνον ἀγαθὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχομένων ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως ὡς βέλτιστοι ἔσονται.

ὑμέτερον. Phil.

γρ. ἐπὶ ἑαυτὸν μόνον ἀγαθὸν παρέχειν, ἀλλὰ καὶ.

3. Ὁ

Βιβλ. β.

3. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δ' ἤσθησαν μὲν πάντες, νομίζοντες μετὰ πλειόνων ἀγωνιεῖσθαι· εἷς δὲ αὐτῶν καὶ ἔλεξε τοιάδε· Ἀλλὰ θαυμαστὰ μὲν, ἔφη, ἴσως δόξω λέγειν, εἰ Κύρῳ συμβουλεύσω τι εἰπεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, ὅταν τὰ ὅπλα λαμβάνωσιν οἱ ἡμῖν μέλλοντες συμμαχεῖσθαι. ἀλλὰ γιγνώσκω γὰρ, ἔφη, ὅτι οἱ τῶν ἱκανωτάτων καὶ εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν λόγοι, οὗτοι καὶ μάλιστα ἐνδύονται ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων, καὶ δῶρα ἢν διδῶσιν οἱ τοιοῦτοι, κἂν μείω τυγχάνῃ ὄντα, ἢ τὰ παρὰ τῶν ὁμοίων, ὅμως μείζονος αὐτὰ τιμῶνται οἱ λαμβάνοντες. καὶ νῦν, ἔφη, οἱ Πέρσαι παρακληθέντες ὑπὸ Κύρου πολὺ μᾶλλον ἡσθήσονται, ἢ ὑφ' ἡμῶν παρακαλούμενοι· εἰς τε τοὺς ὁμοτίμους καθιστάμενοι, βεβαιοτέρως σφίσιν ἡγήσονται ἔχειν τοῦτο, ὑπὸ βασιλέως τε παιδὸς καὶ ὑπὸ στρατηγοῦ * γιγνόμενον, ἢ εἰ ὑφ' ἡμῶν εἰς τὸ αὐτὸ τοῦτο ἄγοιντο. ἀπεῖναι μέντοι οὐδὲ τὰ ἡμέτερα χρή· ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ δεῖ τῶν ἀνδρῶν θήγειν πάντως τὸ φρόνημα, ἡμῖν γὰρ ἔσται τοῦτο χρήσιμον, ὅ, τι ἂν οὗτοι βελτίους γένωνται.

γρ. γινόμενον, ἢ εἰ ὑφ' ἡμῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο γίγνοιτο ἀπεῖναι.

4. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος καταθεὶς τὰ ὅπλα εἰς τὸ μέσον, καὶ συγκαλέσας πάντας τοὺς Περσῶν στρατιώτας, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ ἔφυτε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμῖν χώρᾳ, καὶ ἐτράφητε· καὶ τὰ σώματά γε ἡμῶν οὐδὲν χείρονα ἔχετε, ψυχάς τε οὐδὲν κακίονας ὑμῖν προσήκει ἡμῶν ἔχειν. τοιοῦτοι δὲ ὄντες, ἐν μὲν τῇ πατρίδι οὐ μετείχετε τῶν ἴσων ἡμῖν, οὐχ ὑφ' ἡμῶν ἀπελαθέντες, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἀνάγκην ὑμῖν εἶναι πορίζεσθαι. νῦν δὲ ὅπως μὲν ταῦτα ἕξετε, ἐμοὶ μελήσει, σὺν τοῖς Θεοῖς. ἔξεστι δὲ ὑμῖν, εἰ βούλεσθε, * λαβοῦσιν ὅπλα οἷάπερ ἡμεῖς ἔχομεν, καὶ εἴ τι χείρονες ἡμῶν ἐστὲ, εἰς τὸν αὐτὸν ἡμῖν κίνδυνον ἐμβαίνειν· κἂν τι ἐκ τούτων καλὸν κἀγαθὸν γίγνηται, τῶν ὁμοίων ἡμῖν ἀξιοῦσθαι. τὸν μὲν οὖν πρόσθεν χρόνον, ὑμεῖς τε τοξόται καὶ ἀκοντισταί ἦτε, καὶ ἡμεῖς· καὶ εἴ τι χείρους ἡμῶν ταῦτα ποιεῖν ἦτε, οὐδὲν θαυμαστόν· οὐ γὰρ ἦν ὑμῖν σχολὴ, ὥσπερ ἡμῖν, τούτων ἐπιμελεῖσθαι· ἐν δὲ τῇδε τῇ ὁπλίσει οὐδὲν ἡμεῖς ὑμῶν προέξομεν. θώραξ μὲν γὰρ περὶ τὰ στέρνα ἁρμόζων ἑκάστῳ ἔσται, γέρρον δὲ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ὃ πάντες εἰθίσμεθα φορεῖν· μάχαιρα δὲ ἢ σάγαρις ἐν τῇ δεξιᾷ, ᾗ δὴ παίειν τοὺς ἐναντίους δεήσει, οὐδὲν φυλαττομένους μή τι παίσαντες ἐξαμάρτωμεν. τί οὖν ἂν ἐν τούτοις ἕτερος ἑτέρου ἡμῶν διαφέροι, πλὴν ἐν τόλμῃ; ἣν οὐδὲν ὑμῖν προσήκει ἥττονα ἡμῶν παρέχεσθαι. νίκης τε γὰρ ἐπιθυμεῖν, ἣ τὰ καλὰ πάντα καὶ τὰ ἀγαθὰ κτᾶται καὶ σώζει, τί μᾶλλον ἡμῖν ἢ ὑμῖν προσήκει; κράτους τε, ὃ πάντα τὰ τῶν ἡττόνων τοῖς κρείττοσι δωρεῖται, τί εἰκὸς ἡμᾶς μᾶλλον, ἢ καὶ ὑμᾶς τούτου δεῖσθαι; τέλος εἶπεν, ἀκηκόατε πάντα· ὁρᾶτε τὰ ὅπλα πάντα· ὁ μὲν χρῄζων, λαμβανέτω ταῦτα, καὶ ἀπογραφέσθω πρὸς τὸν ταξίαρχον εἰς τὴν ὁμοίαν τάξιν ἡμῖν·

γρ. λαβόντας.

Βιβλ. β'. ὅτῳ δ' ἀρκεῖ ἐν μισθοφόρου χώρᾳ εἶναι, καταμενέτω ἐν τοῖς
ὑπηρετικοῖς ὅπλοις. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· ἀκούσαντες δὲ οἱ Πέρσαι
γρ. ποιοῦντες, ὁμοίως βιοτεύειν, τυγχάνοιεν μὴ ἐθέλοντες. ἐνόμισαν, εἰ παρακαλούμενοι ὥστε τὰ ὅμοια * ποιοῦντες τῶν αὐ-
τῶν τυγχάνειν, μὴ θελήσουσι ταῦτα ποιεῖν, δικαίως ἂν διὰ
παντὸς τοῦ αἰῶνος ἀμηχανοῦντες βιοτεύειν· καὶ οὕτω δὴ ἀπογρά-
φονται πάντες, ἀνέλαβον τε τὰ ὅπλα πάντες.

5. 5. Ἐν ᾧ δὲ οἱ πολέμιοι ἐλέγοντο μὲν προσιέναι, παρῆσαν δὲ
οὐδέπω, ἐν τούτῳ ἐπειρᾶτο ὁ Κῦρος ἀσκεῖν μὲν τὰ σώματα
τῶν μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς ἰσχύν, διδάσκειν δὲ τὰ τακτικὰ, θήγειν
δὲ τὰς ψυχὰς εἰς τὰ πολεμικά. καὶ πρῶτον μὲν λαβὼν παρὰ
ἱκανοὺς Bud. Κυαξάρου ὑπηρέτας, προσέταξεν ἑκάστοις τῶν στρατιωτῶν * ἱκα-
νῶς, ὧν ἐδέοντο, πάντα πεποιημένα παρέχειν· τοῦτο δὲ παρα-
σκευάσας, οὐδὲν αὐτοῖς ἄλλο ἐλελοίπει, ἢ ἀσκεῖν τὰ ἀμφὶ τὸν
πόλεμον· ἐκεῖνο δοκῶν καταμεμαθηκέναι, ὅτι οὗτοι κράτιστοι
ἕκαστα γίγνονται, οἳ ἂν ἀφέμενοι τοῦ πολλοῖς προσέχειν τὸν νοῦν,
ἐπὶ ἓν ἔργον τράπωνται. καὶ αὐτῶν δὲ τῶν πολεμικῶν περιελὼν
καὶ τὸ τόξῳ μελετᾶν καὶ ἀκοντίῳ, κατέλιπε τοῦτο μόνον αὐτοῖς
τὸ σὺν μαχαίρᾳ καὶ γέρρῳ καὶ θώρακι μάχεσθαι· ὥστε εὐθὺς
αὐτῶν παρεσκεύασε τὰς γνώμας, ὡς ὁμόσε ἰτέον εἴη ἐπὶ τοῖς
πολεμίοις, ἢ ὁμολογητέον μηδενὸς ἀξίους εἶναι συμμάχους. τοῦ-
γρ. μαχοῦνται. το δὲ χαλεπὸν ὁμολογῆσαι, οἵτινες ἂν εἰδῶσιν ὅτι οὐδὲ δι' ἓν
ἄλλο τρέφονται, ἢ ὅπως * μάχωνται ὑπὲρ τῶν τρεφόντων.

6. 6. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐννοήσας, ὅτι περὶ ὁπόσων ἂν γί-
γνωνται ἀνθρώποις φιλονεικίαι, πολὺ μᾶλλον ἐθέλουσι ταῦτα
Vel Particula τε in γε mutanda, vel utraque potius omitt. Steph. ἀσκεῖν, ἀγῶνάς * τε αὐτοῖς προεῖπεν ἁπάντων, ὁπόσα ἐγίγνωσκεν
ἀσκεῖσθαι ἀγαθὸν εἶναι ὑπὸ στρατιωτῶν. ἃ δὲ προεῖπε, τάδε
ἦν· ἰδιώτῃ μὲν, ἑαυτὸν παρέχειν εὐπειθῆ τοῖς ἄρχουσι, καὶ
ἐθελόπονον, καὶ φιλοκίνδυνον μετ' εὐταξίας, καὶ ἐπιστήμονα τῶν
στρατιωτικῶν, καὶ φιλόκαλον περὶ ὅπλα, καὶ φιλότιμον ἐπὶ πᾶ-
σι τοῖς τοιούτοις· πεμπαδάρχῳ δὲ, αὐτὸν ὄντα οἷόν περ τὸν
ἀγαθὸν ἰδιώτην, καὶ τὴν πεμπάδα, εἰς τὸ δυνατὸν, τοιαύτην
παρέχειν· δεκαδάρχῳ δὲ, τὴν δεκάδα· ὡσαύτως δὲ λοχαγῷ,
τὸν λόχον· ὡς δ' αὔτως ταξιάρχῳ. ὡς δ' αὔτως ἑκάστῳ
γρ. ἀνεπίπληκτον. τῶν ἄλλων ἀρχόντων, * ἀνεπίκλητον αὐτὸν ὄντα ἐπιμελεῖσθαι καὶ
τῶν ὑπ' αὐτῷ ἀρχόντων, ὅπως ἐκεῖνοι αὖ ὧν ἂν ἄρχωσι πα-
ρέξουσι τὰ δέοντα ποιοῦντας.

7. 7. Ἆθλα δὲ προὔφηνε, τοῖς μὲν ταξιάρχαις, οἱ κράτιστας
δόξαιεν τὰς τάξεις παρασκευάσαι, χιλιάρχους ἔσεσθαι· τῶν δὲ
λοχαγῶν, οἱ κρατίστους δόξαιεν τοὺς λόχους ἀποδεικνύναι, εἰς τὰς
τῶν ταξιαρχῶν χώρας ἐπαναβήσεσθαι· τῶν δ' αὖ δεκαδαρχῶν τοὺς
κρατίστους, εἰς τὰς τῶν λοχαγῶν χώρας καταστήσεσθαι· τῶν δ'
αὖ πεμπαδαρχῶν, ὡσαύτως εἰς τὰς τῶν δεκάρχων· τῶν γε
μὴν ἰδιωτῶν τοὺς κρατιστεύοντας, εἰς τὰς τῶν πεμπαδαρχῶν.
ὑπῆρχε δὲ πᾶσι τούτοις τοῖς ἄρχουσι, πρῶτον μὲν θεραπεύεσθαι

ὑπὸ

ὑπὸ τῶν ἀρχομένων· ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλαι τιμαί, αἳ πρέπουσαι ἑκάστοις, συμπαρείποντο· ἐπανέτεινε δὲ καὶ μείζονας ἐλπίδας τοῖς ἀξίοις ἐπαίνου, εἴ τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἀγαθὸν μεῖζον φαίνοιτο. προεῖπε δὲ νικητήρια καὶ ὅλαις ταῖς τάξεσι, καὶ ὅλοις τοῖς λόχοις· καὶ ταῖς δεκάσιν ὡσαύτως, καὶ ταῖς πεμπάσιν, ἐὰν φαίνωνται * εὐπιστόταται τοῖς ἄρχουσιν οὖσαι, καὶ προθυμότατα ἀσκοῦσαι τὰ προειρημένα. ἦν δὲ ταύταις τὰ νικητήρια, οἷα δὴ εἰς πλῆθος πρέπει. ταῦτα μὲν δὴ προείρητό τε, καὶ ἤσκητο ὑπὸ τῆς στρατιᾶς. al. εὐπειθέσταται.

8. Σκηνὰς δὲ αὐτοῖς κατεσκεύασε πλῆθος μέν, ὅσοι ταξίαρχοι ἦσαν· μέγεθος δέ, ὥστε ἱκανὰς εἶναι τῇ τάξει ἑκάστῃ· ἡ δὲ τάξις ἦν ἑκατὸν ἄνδρες. ἐσκήνουν μὲν δὴ οὕτω κατὰ τάξεις. ἐν δὲ τῷ ὁμοσκηνοῦν ἐδόκουν μὲν αὐτῷ ὠφελεῖσθαι πρὸς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα τοῦτο, ὅτι ἑώρων ἀλλήλους ὁμοίως τρεφομένους· καὶ οὐκ ἐνῆν πρόφασις μειονεξίας, ὥστε ὑφίεσθαί τι τινά, κακίω τε ἕτερον ἑτέρου εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους. ὠφελεῖσθαι δὲ ἐδόκουν αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ γιγνώσκεσθαι ἀλλήλοις ὁμοσκηνοῦντες. ἐν γὰρ τῷ γιγνώσκεσθαι καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι πᾶσιν ἐδόκει μᾶλλον ἐγγίνεσθαι, οἱ δὲ ἀγνοούμενοι ῥᾳδιουργεῖν πως μᾶλλον δοκοῦσιν, ὥσπερ οἱ ἐν σκότει ὄντες. ἐδόκουν δὲ αὐτῷ καὶ εἰς τὸ τὰς τάξεις ἀκριβοῦν μέγα ὠφελεῖσθαι διὰ τὴν * ὁμοσκηνίαν. εἶχον γὰρ οἱ μὲν ταξίαρχοι ὑφ᾽ ἑαυτοῖς τὰς τάξεις * κοιμωμένας, ὥσπερ ὁπότε εἰς ἕνα πορεύοιτο ἡ τάξις· οἱ δὲ λοχαγοὶ τοὺς λόχους· ὡσαύτως οἱ δεκάδαρχοι, τὰς δεκάδας· καὶ οἱ πεμπάδαρχοι, τὰς πεμπάδας. 8. γρ. συσκηνίαν. γρ. κεκοσμημένας.

9 Τὸ δὲ ἀκριβοῦν τὰς τάξεις σφόδρα ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι καὶ εἰς τὸ μὴ ταράττεσθαι, καὶ εἰς τὸ εἰ ταραχθεῖεν, θᾶττον καταστῆναι· ὥσπερ γε καὶ λίθων καὶ ξύλων ἃ ἂν δέῃ συναρμοσθῆναι, ἔστι, κἂν ὁπωσοῦν καταβεβλημένα τύχῃ, συναρμόσαι ταῦτα εὐπετῶς, ἢν ἔχῃ γνωρίσματα, ὥστε εὔδηλον εἶναι, ἐξ ὁποίας χώρας ἕκαστον αὐτῶν ἐστιν. ἐδόκουν δὲ ὠφελεῖν αὐτῷ ὁμοῦ τρεφόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἧττον ἀλλήλους ἂν ἐθέλειν ἀπολείπειν· ὅτι ἑώρα καὶ τὰ θηρία, * τὰ ὁμοῦ τρεφόμενα, δεινὸν ἔχοντα πόθον, ἤν τις αὐτὰ διασπᾷ ἀπ᾽ ἀλλήλων. 9. γρ. τὰ συντρεφόμενα.

10. Ἐπεμέλετο δὲ καὶ τοῦδε ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν. ἢ γὰρ ἐπὶ θήραν αὐτοὺς ἐξάγων ἱδρῶτα αὐτοῖς παρεῖχεν, ἢ παιδιὰς τοιαύτας ἐξεύρισκεν, αἳ ἱδρῶτα ἔμελλον παρέχειν· ἢ καὶ * πράξας εἴ τι δεόμενος τύχοι, οὕτως ἐξηγεῖτο τῆς πράξεως, ὡς μὴ ἐπανίοιεν ἀνιδρωτί. τοῦτο γὰρ ἡγεῖτο καὶ πρὸς τὸ ἡδέως ἐσθίειν ἀγαθὸν εἶναι, πρὸς τὸ ὑγιαίνειν, καὶ πρὸς τὸ δύνασθαί τι πονεῖν. καὶ πρὸς τὸ ἀλλήλοις δὲ πρᾳοτέρους εἶναι ἀγαθὸν ἡγεῖτο τοὺς πόνους εἶναι, ὅτι καὶ οἱ ἵπποι συμπονοῦντες ἀλλήλοις, * πρᾳότεροι 10. al. πρᾶξαι. γρ. πραΰτεροι.

Βιβλ. β'. συνεστήκασι· πρὸς γε μὴν τοὺς πολεμίους μεγαλοφρονέστεροι γίγνονται, οἱ ἂν ξυνειδῶσιν ἑαυτοῖς εὖ ἠσκηκότες.

11. 11. Κῦρος δὲ αὐτῷ σκηνὴν μὲν κατεσκευάσατο, ὥστε ἱκανὴν ἔχειν οὓς καλοίη ἐπὶ τὸ δεῖπνον· ἐκάλει δὲ ὡς τὰ πολλὰ τῶν ταξιαρχῶν, οὓς καιρὸς αὐτῷ δοκοίη εἶναι· ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν δεκαδάρχων τινάς, καὶ τῶν πεμπαδάρχων ἐκάλει· ἔστι δ' ὅτε καὶ τῶν στρατιωτῶν· ἔστι δ' ὅτε καὶ τὴν πεμπάδα ὅλην, καὶ λόχον ὅλον, καὶ τάξιν ὅλην. ἐκάλει δὲ, καὶ ἐτίμα, ὅτε τινὰς ἴδοι τοιοῦτό τι ποιήσαντας, ὃ πάντας ἐβούλετο ποιεῖν. ἦν δὲ τὰ μὲν παρατιθέμενα ἀεὶ ἴσα αὐτῷ τε, καὶ τοῖς καλουμένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον. καὶ τοὺς ἀμφὶ τὸ στράτευμα δὲ ὑπηρέτας ἰσομοίρους ἀεὶ πάντων ἐποίει. οὐδὲν γὰρ ἧττον τιμᾶν ἄξιον ἐδόκει αὐτῷ εἶναι τοὺς ἀμφὶ τὰ στρατιωτικὰ ὑπηρέτας, οὔτε κηρύκων, οὔτε πρεσβειῶν. καὶ γὰρ πιστοὺς ἡγεῖτο δεῖν εἶναι τούτους, καὶ ἐπιστήμονας τῶν στρατιωτικῶν, καὶ συνετούς, προσέτι δὲ σφοδροὺς καὶ ταχεῖς καὶ ἀόκνους καὶ ἀταράχους. πρὸς δὲ τούτοις, καὶ ὅσα οἱ βέλτιστοι νομιζόμενοι ἔχουσιν, ἐγίνωσκεν ὁ Κῦρος δεῖν τοὺς ὑπηρέτας ἔχειν, καὶ τοῦτο ἀσκεῖν ὡς μηδὲν ἀναίνοιντο ἔργον, ἀλλὰ πάντα νομίζοιεν πρέπειν αὐτοῖς πράττειν, ὅσα ἂν ὁ ἄρχων προστάττοι.

12. 12. Ἀεὶ μὲν οὖν ἐπιμέλετο ὁ Κῦρος, ὁπότε συσκηνοῖεν, ὅπως * εὐχαριστότατοί τε ἅμα λόγοι ἐμβληθήσονται, καὶ παρορμῶντες εἰς τἀγαθόν. ἀφίκετο δ' οὖν καὶ εἰς τόνδε ποτὲ τὸν λόγον· ἆρά γε, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἐνδεέστεροί τι ἡμῶν διὰ τοῦτο φαίνονται εἶναι οἱ * ἕτεροι, ὅτι οὐ πεπαίδευνται τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμῖν; ἢ οὐδὲν ἄρα διοίσουσιν ἡμῶν οὔτε ἐν ταῖς συνουσίαις οὔτε ὅταν ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους δέῃ; καὶ ὁ Ὑστάσπης ὑπολαβὼν εἶπεν, ἀλλ' ὁποῖοι μὲν τινὲς ἔσονται εἰς τοὺς πολεμίους, οὔπω ἔγωγε ἐπίσταμαι· ἐν μέντοι τῇ συνουσίᾳ δύσκολοι ναὶ μὰ τοὺς θεοὺς ἔνιοι αὐτῶν ἤδη φαίνονται. πρώην μὲν δὲ, ἔφη, Κυαξάρης ἔπεμψεν εἰς τὴν τάξιν ἑκάστην ἱερεῖα, καὶ ἐγένετο ἑκάστῳ ἡμῶν τρία κρέα, ἢ καὶ πλείω, τὰ περιφερόμενα· καὶ ἤρξατο μὲν δὴ ἀπ' ἐμοῦ ὁ μάγειρος τὴν πρώτην περίοδον περιφέρων· ὅτε δὲ τὸ δεύτερον εἰσῄει περιοίσων, ἐκέλευσα ἐγὼ ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἄρχεσθαι, καὶ ἀνάπαλιν περιφέρειν. ἀνακραγὼν οὖν τις τῶν κατὰ μέσον τὸν κύκλον κατακειμένων στρατιωτῶν, μὰ Δί', ἔφη, τῶνδε μὲν οὐδὲν ἴσον ἐστὶν, εἴγε ἀφ' ἡμῶν τῶν ἐν μέσῳ οὐδεὶς οὐδέποτε ἄρξεται. καὶ ἐγὼ ἀκούσας ἠχθέσθην τε, εἴ τι μεῖον δοκοῖεν ἔχειν, καὶ ἐκάλεσα εὐθὺς αὐτὸν πρὸς ἐμέ. ὁ δὲ μάλα τοῦτό γε εὐτάκτως ὑπήκουσεν. ὡς δὲ τὰ περιφερόμενα ἧκε πρὸς ἡμᾶς, ἅτε, οἶμαι, ὑστάτους λαμβάνοντας, τὰ σμικρότατα λελειμμένα ἦν· ἐνταῦθα δὴ ἐκεῖνος πάνυ ἀνιαθεὶς δῆλος ἐγένετο, καὶ εἶπε πρὸς ἑαυτὸν, τῆς τύχης, τὸ ἐμὲ νῦν κληθέντα * δεῦρο τυχεῖν.

ἄλ. εὐχαριτώτατοι.

γρ. ἑταῖροι.

γρ. δευτεροτυχεῖν.

Βιβλ. β'.

καὶ ἐγὼ εἶποι, ἀλλὰ μὴ φρόντιζε· αὐτίκα γὰρ ἀφ' ἡμῶν ἄρξεται, καὶ σὺ πρῶτος λήψῃ τὸ μέγιστον. καὶ ἐν τούτῳ περιέφερε τὸ τρίτον, ὅπερ δὴ λοιπὸν ἦν τῆς περιφορᾶς· κἀκεῖνος ἔλαβε μετ' ἐμὲ δεύτερος. ὡς δ' ὁ τρίτος ἔλαβε, καὶ ἔδοξεν αὐτὸν μεῖζον ἑαυτοῦ λαβεῖν, καταβάλλει ὃ ἔλαβεν, ὡς ἕτερον ληψόμενος. * καὶ ὁ μάγειρος οἰόμενος αὐτὸν οὐδέν τι δεῖσθαι ὄψου, ᾤχετο παραφέρων πρὶν λαβεῖν αὐτὸν ἕτερον· ἐνταῦθα δὴ οὕτω βαρέως ἤνεγκε τὸ πάθος, ὥστε ἀνήλωτο μὲν αὐτῷ ὃ εἰλήφει ὄψον· ὃ δὲ ἔτι αὐτῷ λοιπὸν ἦν τοῦ ἐμβάπτεσθαι, τοῦτό πως, ὑπὸ τοῦ ἐκπεπλῆχθαί τε καὶ ὀργίζεσθαι τῇ τύχῃ, * δυσφορούμενος ἀνέτρεψεν. ὁ μὲν δὴ λοχαγὸς ὁ ἐγγύτατα ἡμῶν ἰδὼν συνεκρότησέ τε τὼ χεῖρε, καὶ τῷ * γέλωτι ηὐφραίνετο. ἐγὼ μέντοι, ἔφη, προσεποιούμην βήττειν· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἠδυνάμην κατέχειν τὸν γέλωτα. τοιοῦτον μὲν δή σοι, ὦ Κῦρε, ἕνα τῶν ἑταίρων ἐπιδείκνυμι, ἔφη. ἐπὶ μὲν δὴ τούτῳ, ὥσπερ εἰκός, ἐγέλασαν. ἄλλος δέ τις ἔλεξε τῶν ταξιάρχων, οὗτος μὲν δέ, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὡς ἔοικεν, οὕτω δυσκόλῳ ἐνέτυχεν· ἐγὼ δέ, ὡς σὺ διδάξας ἡμᾶς τὰς τάξεις ἀπέπεμψας, καὶ ἐκέλευσας διδάσκειν τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστον τάξιν, ἃ παρὰ σοῦ ἐμάθομεν, οὕτω δὴ καὶ ἐγώ, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι ἐποίουν, ἐλθὼν ἐδίδασκον ἕνα λόχον· καὶ στήσας τὸν λοχαγὸν πρῶτον, καὶ τάξας δὴ τὰ ἐπ' αὐτῷ ἄνδρα νεανίαν, καὶ τοὺς ἄλλους, ᾗ ᾤμην δεῖν, ἔπειτα στὰς ἐκ τοῦ ἔμπροσθεν, βλέπων εἰς τὸν λόχον, ἡνίκα μοι ἐδόκει καιρὸς εἶναι, προϊέναι ἐκέλευσα. καὶ ὁ ἀνήρ σοι ὁ νεανίας ἐκεῖνος προελθὼν τοῦ λοχαγοῦ ἔμπροσθεν, πρότερος ἐπορεύετο. κἀγὼ ἰδὼν εἶπον, ὦ ἄνθρωπε, τί ποιεῖς; καὶ ὃς ἔφη, προέρχομαι, ὥσπερ σὺ κελεύεις. κἀγὼ εἶποι, ἀλλ' ἐγὼ οὐ σὲ μόνον ἐκέλευον, ἀλλὰ πάντας προϊέναι. καὶ ὃς ἀκούσας τοῦτο μεταστραφεὶς πρὸς τοὺς λοχίτας εἶπεν, οὐκ ἀκούετ', ἔφη, προστάττοντος προϊέναι πάντας; καὶ οἱ ἄνδρες πάντες παρελθόντες τὸν λοχαγόν, ᾖσαν πρὸς ἐμέ. ἐπεὶ δὲ ὁ λοχαγὸς αὐτοὺς ἀνεχώριζεν, ἐδυσφόρουν τε, καὶ ἔλεγον, ποτέρῳ χρὴ πείθεσθαι; νῦν γὰρ ὁ μὲν κελεύει προϊέναι, ὁ δ' οὐκ ἐᾷ. ἐγὼ μέντοι ἐνεγκὼν ταῦτα πρᾴως, ἐξ ἀρχῆς * αὖ καταχωρίσας, εἶπον, μηδένα τῶν ὄπισθεν κινεῖσθαι, πρὶν ἂν ὁ πρόσθεν ἡγῆται· ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὁρᾶν πάντας, τῷ πρόσθεν ἕπεσθαι. ὡς δ' εἰς Πέρσας τις ἀπιὼν ἦλθε πρὸς ἐμέ, καὶ ἐκέλευσέ με τὴν ἐπιστολὴν δοῦναι, ἣν ἔγραψα οἴκαδε, κἀγὼ (ὁ γὰρ λοχαγὸς ᾔδει ὅπου ἔκειτο ἡ ἐπιστολή) ἐκέλευσα αὐτὸν δραμόντα ἐνεγκεῖν τὴν ἐπιστολήν· ὁ μὲν δὴ ἔτρεχεν· ὁ δὲ νεανίας ἐκεῖνος εἵπετο τῷ λοχαγῷ, σὺν αὐτῷ τῷ θώρακι καὶ τῇ κοπίδι· καὶ ὁ ἄλλος δὴ πᾶς λόχος, ἰδὼν ἐκεῖνον, συνέτρεχε· καὶ ἧκον οἱ ἄνδρες φέροντες τὴν ἐπιστολήν. οὕτως, ἔφη, ὅ γε ἐμὸς λόχος ἀκριβοῖ σοι πάντα τὰ παρὰ σοῦ. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι, ὡς εἰκός, ἐγέλων ἐπὶ τῇ δορυφορίᾳ

γρ. καὶ ὁ Ἄρταμος.

γρ. δυσθετούμενος. τιο

γρ. λόγου ηὐφ.

γρ. αὐτίκα χωρίσας.

Βιβλ. β'. ρίᾳ τῆς ἐπιστολῆς. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ὦ Ζεῦ καὶ πάντες Θεοί, οἵους ἄρα ἡμεῖς ἔχομεν ἄνδρας ἑταίρους, οἵ γε εὐθεράπευτοι μὲν

γρ. ὥστε τινὰς αὐτῶν δὴ καὶ μικρῷ ὄψῳ τινὰ ἀναπείσασθαι φίλους. οὕτως εἰσίν, * ὥστε εἶναι αὐτῶν καὶ μικρῷ ὄψῳ παμπόλλους φίλους ἀνακτήσασθαι· πιθανοὶ δ' οὕτως εἰσί τινες, ὥστε πρὶν εἰδέναι τὸ προσταττόμενον, πρότερον πείθονται. ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα ποίους τινὰς χρὴ μᾶλλον εὔξασθαι, ἢ τοιούτους στρατιώτας ἔχειν. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἅμα γελῶν, οὕτως ἐπῄνεσε τοὺς στρατιώτας.

13. 13. Ἐν δὲ τῇ σκηνῇ ἐτύγχανέ τις ὢν τῶν ταξιάρχων, γρ. στρυφνοτέρων. Ἀγλαϊτάδας ὄνομα· ἀνὴρ τὸν τρόπον τῶν * συφνοτέρων ἀνθρώπων· οὗτος ὧδέ πως εἶπεν· ἦ γὰρ οἴει, ἔφη, ὦ Κῦρε, τούτους

γρ. ἀλαζόνες. * ἀληθῆ λέγειν ταῦτα; ἀλλὰ τί μὴν βουλόμενοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ψεύδονται; τί δ' ἄλλο γε, ἔφη, εἰ μὴ γέλωτα ποιεῖν ἐθέλοντες; ὑπὲρ οὗ λέγουσί τε ταῦτα καὶ ἀλαζονεύονται. καὶ ὁ Κῦρος, εὐφήμει, ἔφη· μὴ λέγε ἀλαζόνας εἶναι τούτους. ὁ μὲν γὰρ ἀλαζὼν ἔμοιγε δοκεῖ ὄνομα κεῖσθαι ἐπὶ τοῖς προσποιουμένοις καὶ πλουσιωτέροις εἶναι, ἢ εἰσί, καὶ ἀνδρειοτέροις, καὶ ποιήσειν ἃ μὴ ἱκανοί εἰσιν ὑπισχνουμένοις· καὶ ταῦτα φανεροῖς γιγνομένοις, ὅτι τοῦ λαβεῖν τι ἕνεκα, καὶ κερδᾶναι ποιοῦσιν, οἱ δὲ μηχανώμενοι γέλωτα τοῖς συνοῦσι, μήτε ἐπὶ τῷ ἑαυτῶν κέρδει, μήτ' ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀκουόντων, μήτ' ἐπὶ βλάβῃ μηδεμιᾷ, πῶς οὐχ οὗτοι ἀστεῖοι ἂν καὶ εὐχάριτες δικαιότερον ὀνομάζοιντο μᾶλλον, ἢ ἀλαζόνες; ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως ἀπελογήσατο περὶ

γρ. αὐτοὺς τοὺς. τῶν τὸν γέλωτα παρασχόντων. * αὖθις δὲ ὁ λοχαγός, ὁ τὴν τοῦ λόχου χαριτίαν διηγησάμενος, ἔφη, ἦ που ἄν, ὦ Ἀγλαϊτάδα, εἴ γε κλαίειν ἐπειρώμεθά σε ποιεῖν, σφόδρα ἂν ἡμῖν ἐμέμφου. (ὥσπερ ἔνιοι καὶ ἐν ᾠδαῖς καὶ ἐν λόγοις οἰκτρὰ ἄττα λογοποιοῦντες εἰς δάκρυα πειρῶνται ἄγειν) ὁπότε γε νῦν καὶ αὐτὸς εἰδὼς ὅτι εὐφραίνειν μέν τί σε βουλόμεθα, βλάπτειν δ' οὐδέν, ὅμως οὕτως ἐν πολλῇ ἀτιμίᾳ ἡμᾶς ἔχεις. καὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀγλαϊτάδας, καὶ δικαίως γε· ἐπεὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ κλαίειν καθίζοντος τοὺς φίλους, πολλαχοῦ ἔμοιγε δοκεῖ ἐλάττονος ἄξια διαπράττεσθαι, ἢ ὁ γέλωτα αὐτοῖς μηχανώμενος. εὑρήσεις δὲ καὶ σύ, ἢν ὀρθῶς λογίζῃ, ἐμὲ ἀληθῆ λέγοντα. κλαύμασι μὲν γε καὶ πατέρες υἱοῖς σωφροσύνην μηχανῶνται, καὶ διδάσκαλοι παισὶν ἀγαθὰ μαθήματα· νόμοι γε πολίτας διὰ τοῦ κλαίοντας καθίζειν, εἰς δικαιοσύνην προτρέπονται· τοὺς δὲ γέλωτα μηχανωμένους ἔχοις ἂν εἰπεῖν ἢ σώματα ὠφελοῦντας, ἢ ψυχὰς οἰκονομικωτέρας ποιοῦντας, ἢ πολιτικωτέρας; ἐκ τούτου ὁ Ἱστάσπης ὧδέ πως εἶπε· σύ, ἔφη ὦ Ἀγλαϊτάδα, ἢν ἐμοὶ πείθῃ, εἰς μὲν τοὺς πολεμίους θαρρῶν δαπανήσεις τοῦτο τὸ πολλοῦ ἄξιον, καὶ κλαίοντας ἐκείνους πειράσῃ καθίζειν· ἡμῖν δὲ πάντως, ἔφη, καὶ τοῖσδε τοῖς φίλοις τούτου ὀλίγου ἀξίου γέλωτος ἐπιδαψιλεύσῃ· καὶ γὰρ οἶδ' ὅτι πολύς σοι ἐστὶν ἀποκείμενος· οὔτε γὰρ αὐτὸς χρώμενος ἀνήλωκας αὐτόν, οὐδὲ μὴν φίλοις γε, οὐδὲ ξένοις

ξένοις ἑκὼν εἶναι γέλωτα παρέχῃς. ὥστε οὐδεμία σοι πρόφασις Βιβλ. Β'.
ἐστιν, ὡς οὐ παρεκτέον σοι ἡμῖν γέλωτα. καὶ ὁ Ἀγλαϊτάδας
εἶπε, * καὶ σὺ δ' αὖ, ὦ Ὑστάσπη, γέλωτα πειρᾷ ποιεῖν ἐξ γρ. καὶ σὺ
ἐμοῦ; καὶ ὁ λοχαγὸς εἶπε, καὶ μὰ Δί', ἀνόητός ἄρα ἐστίν. δ' αὖ Ὑστά-
ἐπεί ἔκ γε σοῦ πῦρ οἶμαι ῥᾷον ἄν τις ἐκτρίψειεν, ἢ γέλωτα σπα, γελῶν-
ἐξαγάγοι. ἐπὶ τούτῳ μὲν δὴ οἵ τε ἄλλοι ἐγέλασαν, τὸν τρόπον τα ποιεῖν
εἰδότες αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀγλαϊτάδας ἐπεμειδίασε. καὶ ὁ
Κῦρος ἰδὼν αὐτὸν φαιδρωθέντα, ἀδικεῖς, ἔφη, ὦ λοχαγέ,
ὅτι ἄνδρα ἡμῖν τὸν σπουδαιότατον διαφθείρεις, γελᾶν ἀναπεί-
θων, καὶ ταῦτ', ἔφη, οὕτω πολέμιον ὄντα τῷ γέλωτι.

14. Ταῦτα μὲν ἐνταῦθ' ἔληξεν· ἐκ δὲ τούτου Χρυσάντας 14.
ὧδε ἔλεξεν, ἀλλ' ἔγωγ', ἔφη, ὦ Κῦρε, καὶ πάντες οἱ παρόντες,
ἐννοῶ ὅτι ἐξεληλύθασι μὲν σὺν ἡμῖν οἱ μὲν καὶ βελτίονες, οἱ
δὲ καὶ μείονος ἄξιοι· ἢν δέ τι γίγνηται ἀγαθόν, ἀξιώσουσι πάν-
τες οὗτοι ἰσομοιρεῖν. καίτοι ἔγωγε οὐδὲν ἀνισώτερον νομίζω
τῶν ἐν ἀνθρώποις εἶναι, * τοῦ τὸν ἴσον τόν τε κακὸν καὶ τὸν γρ. ἢ τὸ
ἀγαθὸν ἀξιοῦσθαι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε πρὸς τοῦτο, ἆρ' οὖν, πρὸς ἴσα τόν τε.
τῶν Θεῶν, κράτιστον ἡμῖν, ἄνδρες, ἐμβαλεῖν περὶ τούτου βουλὴν
εἰς * τὸ στρατόν, πότερα δοκεῖ, ἤν τι ἐκ τῶν πόνων δῷ ὁ Θεὸς γρ. τὸ στρά-
ἀγαθόν, ἰσομοίρους πάντας ποιεῖν, ἢ σκοποῦντας τὰ ἔργα ἑ- τευμα.
κάστου, πρὸς ταῦτα καὶ τὰς τιμὰς ἑκάστῳ * προτιθέναι; καὶ γρ. προστι-
τί δεῖ, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ἐμβαλεῖν λόγον περὶ τούτου, ἀλλ' θέναι.
οὐχὶ προειπεῖν ὅτι οὕτω ποιήσεις; ἢ οὐ σὺ καὶ τοὺς ἀγῶνας,
* ἔφη, προεῖπας καὶ τὰ ἆθλα; ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, γρ. ἴσον αὐ-
οὐχ ὅμοια ταῦτα ἐκείνοις. ἃ μὲν γὰρ ἂν στρατευόμενοι κτήσων- τους προεῖ-
ται, κοινά, οἶμαι, ἑαυτοῖς ἡγήσονται εἶναι· τὴν δὲ ἀρχὴν πας.
τῆς στρατείας ἐμὴν ἴσως ἔτι οἴκοθεν νομίζουσιν εἶναι. ὥστε δια-
τάττοντα ἐμὲ τοὺς ἐπιστάτας οὐδέν, οἶμαι, ἀδικεῖν νομίζουσιν.
ἦ καὶ οἴει, ἔφη ὁ Χρυσάντας, ψηφίσασθαι ἂν τὸ πλῆθος συν-
ελθόν, ὥστε μὴ ἴσον ἕκαστον τυγχάνειν, ἀλλὰ τοὺς κρατίστους καὶ
τιμαῖς καὶ δώροις πλεονεκτεῖν; ἔγωγ', ἔφη ὁ Κῦρος, οἶομαι,
ἅμα μὲν ὑμῶν συναγορευόντων, ἅμα δὲ καὶ αἰσχρὸν ὂν ἀντιλέ-
γειν, μὴ οὐχὶ τὸν πλεῖστα καὶ πονοῦντα, καὶ ὠφελοῦντα τὸ κοινόν,
τοῦτον καὶ μεγίστων ἀξιοῦσθαι. οἶμαι δέ, ἔφη, καὶ τοῖς κακίστοις
σύμφορον φανεῖσθαι τοὺς ἀγαθοὺς πλεονεκτεῖν. ὁ δὲ Κῦρος ἐβού-
λετο καὶ αὐτῶν ἕνεκα τῶν ὁμοτίμων γενέσθαι τοῦτο τὸ ψήφισμα.
βελτίους γὰρ ἂν καὶ αὐτοὺς ἡγεῖτο εἶναι, εἰ εἰδεῖεν ὅτι ἐκ τῶν ἔρ-
γων καὶ αὐτοὶ κρινόμενοι, τῶν ἀξίων τεύξοιντο. καιρὸς οὖν αὐτῷ
ἐδόκει εἶναι νῦν ἐμβαλεῖν περὶ τούτου ψῆφον, ἐν ᾧ καὶ οἱ ὁμό-
τιμοι ὤκνουν τὴν τοῦ ὄχλου ἰσομοιρίαν. οὕτω δὴ συνεδόκει τοῖς ἐν
τῇ σκηνῇ ἐμβαλέσθαι περὶ τούτου λόγον, καὶ συναγορεύειν ταῦτα
ἔφασαν χρῆναι, ὅστισπερ ἀνὴρ οἴοιτο εἶναι.

15. Ἐπιγελάσας δὲ τῶν ταξιάρχων τις εἶπεν, ἀλλ' ἐγώ, 15.
ἔφη, ἄνδρα καὶ τοῦ δήμου οἶδα, ὃς συνερεῖ ὥστε μὴ εἰκῇ οὕτως

ἰσομοιρίαν

Βιβλ. β'. ἰσομοιρίαν εἶναι. ἄλλος δ' ἀντήρετο τοῦτον, τίνα λέγοι. ὁ δ' ἀπεκρίνατο, ἔστι νὴ Δί', ἀνὴρ σύσκηνος ἐμός, ὃς ἐν παντὶ μαστεύει πλεῖον ἔχειν. ἄλλος δ' αὖ ἐπήρετο αὐτόν, ἦ καὶ τῶν πόνων; μὰ Δί', ἔφη, οὐ μὲν δή· ἀλλὰ τοῦτό γε ψευδόμενος ἑάλωκα. καὶ γὰρ πόνων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων πάνυ πρᾴως ἀεὶ ἐᾷ τὸν βουλόμενον πλεῖον ἔχειν. ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ ἄνδρες, γιγνώσκω τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους, οἷον καὶ νῦν ὅδε λέ-
γρ. ἐξαιρετέους. γει, εἴπερ δεῖ ἐνεργὸν καὶ πειθόμενον ἔχειν τὸ στράτευμα, * ἐξαιρέτους εἶναι ἐκ τῆς στρατιᾶς. δοκεῖ γάρ μοι τὸ μὲν πολὺ τῶν στρατιωτῶν εἶναι, οἷον ἕπεσθαι, ᾗ ἄν τις ἡγῆται. ἄγειν δ', οἶμαι, ἐπιχειροῦσιν οἱ μὲν καλοὶ κἀγαθοὶ ἐπὶ τὰ καλὰ κἀγαθά, οἱ δὲ πονηροί, ἐπὶ τὰ πονηρά. καὶ πολλάκις τοίνυν πλείονας ὁμογνώμονας λαμβάνουσιν οἱ φαῦλοι, ἢ οἱ σπουδαῖοι. ἡ γὰρ πονηρία διὰ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν πορευομένη, ταύτας ἔχει συμπειθούσας πολλοὺς αὐτῇ ὁμογνωμονεῖν. ἡ δ' ἀρετὴ πρὸς ὄρθιον ἄγουσα, οὐ πάνυ δεινή ἐστιν ἐν τῷ παραυτίκα εἰκῇ συνεπισπᾶσθαι, ἄλλως τε καὶ ἢν ἄλλοι ὦσιν ἐπὶ τὸ πρανές, καὶ τὸ μαλακὸν ἀντιπαρακαλοῦντες. καὶ τοίνυν ἢν μέν τινες βλακείᾳ, καὶ
ἀπονίᾳ. Steph. * ἀπονοίᾳ μόνον κακοὶ ὦσι, τούτους ἐγὼ νομίζω, ὥσπερ κηφῆνας, δαπάνῃ μόνον ζημιοῦν τοὺς κοινωνούς. οἳ δ' αὖ τῶν μὲν πό-
Ald. & Flor. πλεῖον ἔχειν. νων κακοὶ ὦσι κοινωνοί, πρὸς δὲ τὸ * πλεονεκτεῖν σφοδροὶ καὶ ἀναίσχυντοι, οὗτοι καὶ ἡγεμονικοί εἰσι πρὸς τὰ πονηρά, πολλάκις γὰρ δύνανται τὴν πονηρίαν πλεονεκτοῦσαν ἀποδεικνύναι. ὥστε παντάπασιν ἐξαιρετέοι οἱ τοιοῦτοι ἡμῖν εἰσι. καὶ μηδὲ μέντοι σκοπεῖτε, ὅπως, ἐκ τῶν πολιτῶν ἀντιπληρώσετε τὰς τάξεις· ἀλλ' ὥσπερ ἵππους, οἳ ἂν ἄριστοι ὦσιν, οὐχ οἳ ἂν πατριῶται,
γρ. ὑμῖν. τούτους ζητεῖτε, οὕτω καὶ ἀνθρώπους ἐκ πάντων, οἳ ἂν * ἡμῖν μάλιστα δοκῶσι συνισχυριεῖν τε ὑμᾶς καὶ συγκοσμήσειν, τούτους λαμβάνετε. μαρτυρεῖ δέ μοι καὶ τόδε πρὸς τὸ ἀγαθόν· οὔτε γὰρ ἅρμα δήπου ταχὺ γένοιτ' ἄν, βραδέων ἵππων ἐνόντων, οὔτε δίκαιον, ἀδίκων συνεζευγμένων· οὐδέ γε οἶκος δύναται εὖ οἰκεῖσθαι πονηροῖς οἰκέταις χρώμενος, ἀλλὰ καὶ ἐνδεόμενος οἰκετῶν, ἧττον σφάλλεται, ἢ ὑπὸ ἀδίκων ταραττόμενος. εὖ δὲ ἴστε, ὦ ἄνδρες, ἔφη, φίλοι, ὅτι οὐδὲ τοῦτο μόνον ὠφελήσουσιν οἱ κακοὶ ἀφαιρεθέντες, ὅτι κακοὶ ἀπέσονται, ἀλλὰ καὶ τῶν
γρ. ἀποκαθ. καταμενόντων ὅσοι μὲν ἀνεπίμπλαντο ἤδη κακίας, * ἀνακαθαροῦνται πάλιν αὐτήν· οἱ δὲ ἀγαθοὶ τοὺς κακοὺς ἰδόντες ἀτιμασθέντας, πολὺ εὐθυμότερον τῆς ἀρετῆς ἀνθέξονται. ὁ μὲν οὕτως εἶπε· τοῖς δὲ φίλοις ἅπασι συνέδοξε ταῦτα, καὶ οὕτως ἐποίουν.

16. 16. Ἐκ δὲ τούτου πάλιν αὖ καὶ σκώμματος ἦρχεν ὁ Κῦρος.
γρ. ταξιάρχων. κατανοήσας γάρ τινα τῶν * λοχαγῶν σύνδειπνον ἀγόμενον, καὶ
γρ. ταξίαρχον. παρακλίτην πεποιημένον, ἄνδρα ὑπέρδασύν τε καὶ ὑπέραισχρον, ἀνακαλέσας τὸν * λοχαγὸν ὀνομαστί, εἶπεν ὧδε. ὦ Σαμ-

βαύλα,

βαύλα, ἔφη, ἀλλ' ἦ καὶ σὺ, κατὰ τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, ὅτι καλόν ἐστι, περιάγεις τοῦτο τὸ μειράκιον τὸ παρακατακείμενόν σοι; νὴ τὸν Δί', ἔφη ὁ Σαμβαύλας, * ἥδομαι καὶ συνὼν τούτῳ, καὶ θεώμενος αὐτόν. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ σύσκηνοι προσέβλεψαν· ὡς δὲ εἶδον τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνδρὸς ὑπερβάλλον αἴσχει, ἐγέλασαν πάντες. καί τις εἶπε, πρὸς τῶν Θεῶν, ὦ Σαμβαύλα, ποίῳ ποτέ σε ἔργῳ ἁνὴρ οὗτος ἀνήρτηται; καὶ ὃς εἶπεν, ἐγὼ ὑμῖν, νὴ τὸν Δία, ὦ ἄνδρες, ἐρῶ. ὁποσάκις γὰρ αὐτὸν ἐκάλεσα, εἴτε νυκτὸς, εἴτε ἡμέρας, οὐ πώποτέ μοι οὔτ' ἀσχολίαν προὐφασίσατο, οὔτε βάδην ὑπήκουσεν, ἀλλ' ἀεὶ τρέχων· ὁποσάκις τε πρᾶξαί τι αὐτῷ προσέταξα, οὐδὲν ἀνιδρωτὶ πώποτε εἶδον αὐτὸν ποιοῦντα. πεποίηκε δὲ καὶ τοὺς * δώδεκα ἅπαντας τοιούτους, οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ ἀποδεικνὺς, οἵους δεῖ εἶναι. καί τις εἶπε, κἄπειτα τοιοῦτον ὄντα, οὐ φιλεῖς αὐτὸν, ὥσπερ τοὺς συγγενεῖς; καὶ ὁ αἰσχρὸς ἐκεῖνος πρὸς τοῦτο εἶπε, μὰ Δία, ἔφη· οὐ γὰρ φιλόπονός ἐστιν· ἐπεὶ ἤρκει ἂν αὐτῷ, εἰ ἐμὲ ἤθελε φιλεῖν, τοῦτο ἀντὶ πάντων τῶν γυμνασίων. τοιαῦτα μὲν δὴ καὶ γελοῖα καὶ σπουδαῖα καὶ ἐλέγετο καὶ ἐπράττετο ἐν τῇ σκηνῇ. τέλος δὲ, τὰς τρίτας σπονδὰς ποιήσαντες, καὶ εὐξάμενοι τοῖς Θεοῖς τἀγαθὰ, τὴν σκηνὴν εἰς κοίτην διέλυον.

γρ. ἥδομαί γε ἂν καὶ ἐγὼ συνών τε τούτῳ.

γρ. δέκα

17. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Κῦρος συνέλεξε τοὺς στρατιώτας πάντας, καὶ ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι, ὁ μὲν ἀγὼν ἡμῖν ἐγγύς· προσέρχονται γὰρ οἱ πολέμιοι· τὰ δ' ἆθλα τῆς νίκης, ἢν μὲν ἡμεῖς νικῶμεν, δῆλον ὅτι οἵ τε πολέμιοι ἂν ἡμέτεροι, καὶ τῶν πολεμίων ἀγαθὰ πάντα· ἢν δὲ ἡμεῖς αὖ νικώμεθα (τοῦτο γὰρ ἀεὶ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν δεῖ) καὶ οὕτω τὰ τῶν ἡττωμένων ἀγαθὰ πάντα τοῖς νικῶσιν ἀεὶ ἆθλα πρόκειται. οὕτω δὴ, ἔφη, δεῖ ὑμᾶς γιγνώσκειν, ὡς, ὅταν μὲν ἄνθρωποι κοινωνοὶ πολέμου γενόμενοι, ἐν ἑαυτοῖς * ἔχωσιν ἕκαστοι, ὡς, εἰ μὴ αὐτός τις προθυμηθήσεται, οὐδὲν ἐσόμενον τῶν δεόντων, ταχὺ πολλά τε καὶ καλὰ διαπράττονται· οὐδὲν γὰρ αὐτοῖς ἀργεῖται τῶν πράττεσθαι δεομένων. ὁπόταν δὲ ἕκαστος διανοηθῇ, ὡς ἄλλος ἔσται ὁ πράττων καὶ ὁ μαχόμενος, κἂν αὐτὸς μαλακίζηται, * τοῖς τοιούτοις, ἔφη, εὖ ἴστε, ὅτι πᾶσιν ἅμα πάντα * ἥξει τὰ χαλεπὰ φερόμενα. καὶ ὁ Θεὸς οὕτω πως ἐποίησε, τοῖς μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς προστάττειν ἐκπονεῖν τἀγαθὰ, ἄλλους αὐτοῖς ἐπιτακτῆρας δίδωσι. νῦν οὖν, ἔφη, λεγέτω τις ἐνθάδε ἀναστὰς περὶ αὐτοῦ τούτου, ποτέρως ἂν τὴν ἀρετὴν οἴεται ἀσκεῖσθαι μᾶλλον παρ' ἡμῖν, εἰ μέλλοι ὁ πλεῖστα καὶ πονεῖν καὶ κινδυνεύειν ἐθέλων πλείστης καὶ τιμῆς τεύξεσθαι, ἢ ἂν εἰδῶμεν ὅτι οὐδὲν διαφέρει κακὸν εἶναι· ὁμοίως γὰρ πάντες τῶν ἴσων τευξόμεθα.

γρ. ἕκαστος διανοῶνται

γρ. τούτοις.

γρ. ἥκει.

18. Ἐνταῦθα δὴ ἀναστὰς ὁ Χρυσάντας, εἷς τῶν ὁμοτίμων, ἀνὴρ οὔτε μέγας, οὔτε ἰσχυρὸς ἰδεῖν, φρονήσει δὲ διαφέρων,

Βιβλ. β'. ἔλεξεν ὧδε· Ἀλλ' οἴομαι μὲν, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδὲ διανοούμενόν σε, ὡς δεῖ ἴσον τοὺς κακοὺς τοῖς ἀγαθοῖς ἔχειν, ἐμβαλεῖν τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποπειρώμενον εἴ τις ἄρα ἔσται ἀνὴρ, ὅστις ἐθελήσει ἐπιδεῖξαι ἑαυτὸν, ὡς διανοεῖται, μηδὲν καλὸν κἀγαθὸν ποιῶν, ἃ ἂν ἄλλοι τῇ ἀρετῇ καταπράξωσι, τούτων ἰσομοιρεῖν. ἐγὼ δὲ, ἔφη, εἰμὶ μὲν οὔτε ποσὶ ταχὺς, οὔτε χερσὶν ἰσχυρός· γιγνώσκω δὲ ὅτι ἐξ ὧν ἂν ἐγὼ τῷ ἐμῷ σώματι ποιήσω, οὐκ ἂν κριθείην οὔτε πρῶτος, οὔτε δεύτερος, οἴομαι δὲ οὐδὲ χιλιοστὸς, ἴσως δὲ οὐδὲ μυριοστός. ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο σαφῶς ἐπίσταμαι, ὅτι εἰ μὲν δυνατοὶ ἐῤῥωμένως ἀντιλήψονται τῶν πραγμάτων, ἀγαθοῦ τινός μοι μετέσται τοσοῦτον μέρος ὅσον ἂν δίκαιον ᾖ· εἰ δ' οἱ μὲν κακοὶ μηδὲν ποιήσουσιν, οἱ δ' ἀγαθοὶ καὶ * δυνατοὶ ἀθύμως ἕξουσι, δέδοικα, ἔφη, μὴ ἄλλου τινὸς μᾶλλον, ἢ τοῦ ἀγαθοῦ, μεθέξω πλέον μέρος, ἢ ἐγὼ βούλομαι.

γρ. δυνάμενοι.

19. 19. Κρυσάντας μὲν δὴ οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Φεραύλας, Πέρσης, τῶν δημοτῶν, Κύρῳ πως ἔτι οἴκοθεν συνήθης καὶ ἀρεστὸς ἀνὴρ, καὶ τὸ σῶμα οὐκ ἀφυὴς, καὶ τὴν ψυχὴν οὐκ ἀγεννεῖ ἀνδρὶ ἐοικὼς, καὶ ἔλεξε τοιάδε· Ἐγὼ, ἔφη, ὦ Κῦρε, καὶ πάντες οἱ παρόντες Πέρσαι, ἡγοῦμαι μὲν ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἴσου νῦν ὁρμᾶσθαι πάντας εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι περὶ ἀρετῆς. ὁρῶ γὰρ ὁμοίᾳ μὲν τροφῇ πάντας ἡμᾶς τὸ σῶμα ἀσκοῦντας, ὁμοίας δὲ συνουσίας πάντας ἀξιουμένους, τὰ δὲ αὐτὰ καλὰ πᾶσιν ἡμῖν πρόκειμενα· τό, τε γὰρ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι ἐν κοινῷ κεῖται, καὶ ὃς ἂν φανῇ τοῦτο ἀπροφασίστως ποιῶν, τοῦτον ὁρῶ παρὰ * Κύρου τιμῆς τυγχάνοντα· τό, τ' αὖ πρὸς τοὺς πολεμίους ἄλκιμον εἶναι, οὐ τῷ μὲν προσῆκον, τῷ δ' οὔ, ἀλλὰ πᾶσι καὶ τοῦτο προκέκριται κάλλιστον εἶναι. νῦν δὲ, ἔφη, ἡμῖν καὶ * δέδεικται μάχη, ἣν ἐγὼ ὁρῶ πάντας ἀνθρώπους φύσει ἐπισταμένους, ὥσπερ γε καὶ τἄλλα ζῶα ἐπίσταταί τινα μάχην ἕκαστα, οὐδὲ παρ' ἑνὸς ἄλλου μαθόντα ἢ παρὰ τῆς φύσεως· οἷον ὁ βοῦς κέρατι παίειν, ὁ ἵππος ὁπλῇ, ὁ κύων στόματι, ὁ κάπρος ὀδόντι. καὶ φυλάττεσθαι δὲ, ἔφη, ἐπίσταται ταῦτα πάντα ἀφ' ὧν μάλιστα δεῖ, καὶ ταῦτα εἰς οὐδενὸς διδασκάλου πώποτε φοιτήσαντα. καὶ ἐγὼ ἐκ παιδίου εὐθὺς μὲν προβάλλεσθαι ἠπιστάμην πρὸ τούτου ὅτῳ ᾤμην πληγήσεσθαι, καὶ εἰ μὴ ἄλλο μηδὲν ἔχοιμι, τὼ χεῖρε προέχων, ἐνεπόδιζον ὅ, τι ἠδυνάμην τὸν παίοντα· καὶ τοῦτο ἐποίουν, οὐ διδασκόμενος, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ παιόμενος, εἰ προβαλλοίμην. μάχαιραν γε μὴν εὐθὺς παιδίον ὢν ἥρπαζον, ὅπου ἴδοιμι, οὐδὲ παρ' ἑνὸς οὐδὲ τοῦτο μαθὼν ὅπως δεῖ λαμβάνειν ἄλλου, ἢ παρὰ τῆς φύσεως, ὡς ἐγώ φημι. ἐποίουν γοῦν καὶ τοῦτο κωλυόμενος οὐ διδασκόμενος· ὥσπερ καὶ ἄλλα ἐστὶν ἃ, εἰργόμενος καὶ ὑπὸ πατρὸς καὶ ὑπὸ μητρὸς, ὑπὸ τῆς φύσεως πράττειν ἠναγκαζόμην.

γρ. Κύρῳ.

γρ. δείκνυται.

καὶ

καὶ μὰ Δί' ἔπαιόν γε τῇ μαχαίρᾳ πᾶν ὅ, τι δυναί- Βιβλ. β'.
μην *λανθάνειν. οὐ γὰρ μόνον φύσει ἦν, ὥσπερ τὸ βαδίζειν καὶ
τρέχειν· ἀλλὰ καὶ ἡδύ, πρὸς τῷ πεφυκέναι τοῦτο ποιεῖν, ἐδό- γρ. λανθά-
κει μοι εἶναι. ἐπεὶ οὖν, ἔφη, αὕτη ἡ μάχη καταλείπεται, ἐν ταν.
ᾗ προθυμίας μᾶλλον ἢ τέχνης ἔργον ἐστί, πῶς ἡμῖν οὐχ ἡδέως
πρὸς τοὺς ὁμοτίμους ἀγωνιστέον; ὅπου γε τὰ μὲν ἆθλα τῆς ἀρετῆς
ἴσα πρόκειται. *παραβαλλόμενοι δὲ οὐκ ἴσα εἰς τὸν κίνδυνον leg. παρα-
*ἴσμεν, ἀλλ' οὗτοι μὲν ἔντιμον βίον, *ὃς βίων ἥδιστος, ὃς μό- βαλλόμενοι.
νος· ἡμεῖς δὲ ἐπίπονον μὲν ἄτιμον δέ, ὅσπερ οἶμαι χαλεπώ- leg. ἐμβ.
τατος. μάλιστα δέ, ὦ ἄνδρες, τοῦτό με εὐθύμως εἰς τὸν ἀ- γρ. ὃς μά-
γῶνα τὸν πρὸς τούσδε παρορμᾷ, ὅτι Κῦρος ἔσται ὁ κρίνων, ὃς νος περ ἥ-
οὐ φθόνῳ κρίνει, ἀλλὰ σὺν θεῶν ὅρκῳ λέγω, ἦ μὴν ἐμοὶ δοκεῖ διστος βίων
Κῦρος, οὕστινας ἂν ὁρᾷ ἀγαθούς, φιλεῖν οὐδὲν ἧττον ἑαυτοῦ· τού- ἡμεῖς.
τοις γοῦν ὁρῶ αὐτὸν ὅ, τι ἂν ἔχοι ἥδιον διδόντα μᾶλλον, ἢ
αὐτὸν ἔχοντα. καί τοι, ἔφη, οἶδα ὅτι οὗτοι μέγα φρονοῦσιν,
ὅτι πεπαίδευνται δὴ καὶ πρὸς λιμόν, καὶ πρὸς δίψος, καὶ πρὸς
ῥῖγος καρτερεῖν, κακῶς εἰδότες ὅτι καὶ ταῦτα ἡμεῖς ὑπὸ κρείτ-
τονος διδασκάλου πεπαιδεύμεθα, ἢ οὗτοι. οὐ γάρ ἐστι διδάσκα-
λος τούτων οὐδεὶς κρείττων τῆς ἀνάγκης, ἣ ἡμᾶς καὶ λίαν ἀκρι-
βοῦν ταῦτα ἐδίδαξε. καὶ πονεῖν μὲν οὗτοι δὴ τὰ ὅπλα φέροντες
ἐμελέτων, ἅ ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις εὑρημένα, ὡς ἂν εὐφορώτα-
τα εἴη· ἡμεῖς δέ γε, ἔφη, ἐν μεγάλοις φορτίοις καὶ βαδί-
ζειν καὶ τρέχειν ἠναγκαζόμεθα. ὥστε νῦν ἐμοὶ δοκεῖν τὰ τῶν ὅ-
πλων φορήματα πτεροῖς μᾶλλον ἐοικέναι, ἢ φορτίοις. ὡς οὖν
ἐμοῦ γε καὶ ἀγωνιουμένου, καὶ ὁποῖος τις ἂν ὦ, κατὰ τὴν ἀξίαν
τιμᾶσθαι ἀξιώσαντος, οὕτως, ἔφη, ὦ Κῦρε, γίγνωσκε. καὶ
ὑμῖν δέ, ὦ ἄνδρες δημόται, παραινῶ ὁρμᾶσθαι εἰς ἔριν ταύ-
της τῆς μάχης πρὸς τοὺς πεπαιδευμένους τούσδε. νῦν γάρ, ἔφη,
ἄνδρες εἰλημμένοι εἰσὶν ἐν δημοτικῇ ἀγωνίᾳ. Φεραύλας μὲν
δὴ οὕτως εἶπεν.

20. Ἀνίσταντο δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἑκατέροις συναγορεύοντες· 20.
ἔδοξε δ' οὖν κατὰ τὴν ἀξίαν ἕκαστον τιμᾶσθαι, Κῦρον δὲ τὸν κρί-
νοντα εἶναι. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω προὐκεχωρήκεσαν. ἐκάλεσε δ'
ἐπὶ δεῖπνον ὁ Κῦρος καὶ ὅλην ποτὲ τάξιν σὺν τῷ ταξιάρχῳ,
ἰδὼν αὐτὸν τοὺς μὲν ἡμίσεις τῶν ἀνδρῶν τῆς τάξεως ἀντιτάξαν-
τα ἑκατέρωθεν εἰς ἐμβολήν, θώρακας μὲν δὲ ἀμφοτέρους ἔ-
χοντας, καὶ γέρρα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς· εἰς δὲ τὰς δεξιὰς νάρθηκας
παχεῖς τοῖς ἡμίσεσιν ἔδωκε, τοῖς δ' ἑτέροις εἶπεν, ὅτι βάλλειν
δεήσοι ἀναιρουμένους ταῖς βώλοις. ἐπεὶ δὲ παρεσκευασμένοι
οὕτως ἔστησαν, ἐσήμαινεν αὐτοῖς μάχεσθαι. ἐνταῦθα δὴ οἱ
μὲν ἔβαλλον ταῖς βώλοις, καὶ *ἔστιν οἱ ἐτύγχανον καὶ θωρά- γρ. ἔστιν οἳ.
κων καὶ γέρρων, οἱ δὲ καὶ μηροῦ καὶ κνημῖδος· ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ
ἐγένοντο, οἱ τοὺς νάρθηκας ἔχοντες ἔπαιον τῶν μὲν μηρούς, τῶν
δὲ χεῖρας, τῶν δὲ κνήμας, τῶν δὲ ἐπικυπτόντων ἐπὶ βώλους ἔπαι-

Βιβλ. β'. οὐ τοὺς τραχήλους καὶ τὰ ὦτα. τέλος δὲ τρεψάμενοι ἐδίωκον
οἱ ναρθηκοφόροι, παίοντες σὺν πολλῷ γέλωτι καὶ παιδιᾷ· ἐν
μέρει γε μὴν οἱ ἕτεροι πάλιν λαβόντες τοὺς νάρθηκας, ταὐτὰ
ἐποίησαν τοὺς ταῖς βώλοις βάλλοντας. ταῦτα δ' ἀγασθεὶς ὁ
Κῦρος, τοῦ μὲν ταξιάρχου τὴν ἐπίνοιαν, τῶν δὲ τὴν πειθώ, ὅτι ἅ-
μα μὲν ἐγυμνάζοντο, ἅμα δ' εὐθυμοῦντο, ἅμα δὲ ἐνίκων οἱ
εἰκασθέντες τῇ τῶν Περσῶν ὁπλίσει· τούτοις δὴ ἡσθεὶς ἐκάλεσέ
τε ἐπὶ δεῖπνον αὐτούς, καὶ ἐν τῇ σκηνῇ ἰδών τινας αὐτῶν
γρ. ἐπικνή-μιον. ἐπιδεδεμένους, τὸν μέν τινα * ἀντικνήμιον, τὸν δὲ χεῖρα, ἠρώτα
τί πάθοιεν· οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι πληγεῖεν ταῖς βώλοις. ὁ δὲ
πάλιν ἐπηρώτα, πότερον ἐπεὶ ὁμοῦ ἐγένοντο, ἢ ὅτε πρόσω ἦσαν.
οἱ δ' ἔλεγον, ὅτε πρόσω ἦσαν· ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἐγένοντο, παι-
διὰν ἔφασαν εἶναι καλλίστην οἱ ναρθηκοφόροι. οἱ δ' αὖ συγ-
κεκομμένοι τοῖς νάρθηξιν ἀνέκραγον, ὅτι οὐ σφίσι γε δοκοίη παι-
γρ. ναρθή-κων. διὰν εἶναι τὸ ὁμόθεν παίεσθαι· ἅμα δὲ ἐπεδείκνυσαν τῶν * ναρ-
θηκοφόρων τὰς πληγὰς καὶ ἐν χερσὶ καὶ ἐν τραχήλοις, ἔνιοι
δὲ καὶ ἐν προσώποις. καὶ τότε μέν, ὥσπερ εἰκός, ἐγέλων ἐπ' ἀλ-
γρ. πάντων τ. λήλοις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ μεστὸν ἦν τὸ πεδίον * πάντων τούτους μι-
μουμένων. καὶ ἀεί, ὁπότε μὴ ἄλλο τι σπουδαιότερον πράττοιεν,
ταύτῃ τῇ παιδιᾷ ἐχρῶντο. ἄλλον δέ ποτε ἰδὼν ταξίαρχον ἄ-
al. ἀριστ. γοντα τὴν τάξιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τὸ * ἄριστον ἐφ' ἑνός, καὶ
γρ. δεύτερον. ὁπότε δοκοίη αὐτῷ καιρὸς εἶναι, παραγγέλλοντα τὸν * ὕστερον λό-
χον παράγειν, καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον εἰς μέτωπον. ἐπεὶ δὲ
ἐν μετώπῳ οἱ λοχαγοὶ ἐγένοντο, παρηγγέλκει εἰς δύο ἄγειν τὸν
λόχον. ἐκ τούτου δὴ παρῆγον οἱ δεκάδαρχοι εἰς μέτωπον· ὁπότε
γρ. παρά-γειν. δὲ αὖ ἐδόκει αὐτῷ καιρὸς εἶναι, * παρήγγελλεν εἰς τέτταρας
al. ἤτοι. ἄγειν τὸν λόχον, * οὕτω δὴ οἱ πεμπάδαρχοι αὖ παρῆγον, ὡς
εἰς τέσσαρας ἴοι ὁ λόχος. ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς
In Steph. Edit. Leg. δύο εἰς ἓν ἰέναι. ἐγένοντο, παραγγείλας * δύο εἰς ἕνα ἰέναι τούτους, εἰσῆγε τὸν
πρῶτον λόχον, καὶ τὸν δεύτερον τούτου κατ' οὐρὰν ἕπεσθαι ἐκέλευε,
καὶ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον ὡσαύτως παραγγείλας, ἡγεῖτο εἴσω.
γρ. εἰσπορεύοιντο. οὕτω δὴ εἰσαγαγὼν κατέκλινεν ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ὥσπερ * εἰ-
σεπορεύοντο. τοῦτον οὖν ὁ Κῦρος ἀγασθεὶς τῆς τε πρᾳότητος καὶ
τῆς διδασκαλίας, καὶ τῆς ἐπιμελείας, ἐκάλεσεν αὖ καὶ ταύτην τὴν
τάξιν ἐπὶ τὸ δεῖπνον σὺν τῷ ταξιάρχῳ. παρὼν δέ τις ἐπὶ τὸ
δεῖπνον κεκλημένος ἄλλος ταξίαρχος, τὴν δ' ἐμήν, ἔφη, ὦ
γρ. καλεῖσθαι. Κῦρε, τάξιν οὐ * καλεῖς εἰς τὴν σκηνήν; καὶ μὴν ὅταν γε * πα-
γρ. παρείη. ρῇ ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ταῦτα πάντα ποιεῖ· καὶ ὅταν τέλος ἡ
σκηνὴ ἔχῃ, ἐξάγει μὲν ὁ οὐραγὸς τοῦ τελευταίου λόχου τὸν λό-
χον, ὑστάτους ἔχων τοὺς πρώτους εἰς μάχην τεταγμένους· ἔπει-
τα δὲ ὁ οὐραγὸς τοῦ ἑτέρου λόχου ἐπὶ τούτοις, καὶ ὁ τρίτος,
καὶ ὁ τέταρτος ὡσαύτως· ὅπως καὶ ὅταν δέῃ ἀπάγειν
ἀπὸ πολεμίων, ἐπίστωνται ὡς δεῖ ἀπιέναι. ἐπειδὰν δέ, κα-
ταστῶμεν εἰς τὸν δρόμον, ἔνθα περιπατοῦμεν, ὅταν μὲν πρὸς
ἕω

Βιβλ. β'.

ἴω ἴωμεν, ἐγὼ ἡγοῦμαι, καὶ ὁ πρῶτος λόχος πρῶτος, καὶ ὁ δεύτερος ὡς δεῖ, καὶ ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος, καὶ αἱ τῶν λόχων δεκάδες καὶ πεμπάδες, ἕως ἂν παραγγέλλω ἐγώ. ὅταν δ', ἔφη, πρὸς ἑσπέραν ἴωμεν, ὁ οὐραγός τε, καὶ οἱ τελευταῖοι πρῶτοι ἀφηγοῦνται. ἐμοὶ μέντοι ὅμως πείθονται ὑστέρῳ ἰόντι, ἵνα ἐθίζωνται, καὶ ἕπεσθαι, καὶ * ἀφηγεῖσθαι ὁμοίως πειθόμενοι. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, ἦ καὶ ἀεὶ τοῦτο ποιεῖτε; ὁποσάκις γε, ἔφη, καὶ δειπνοποιούμεθα νὴ Δία. καλῶ τοίνυν, ἔφη, ὑμᾶς, ἅμα μὲν ὅτι τὰς τάξεις μελετᾶτε καὶ προσιόντες, καὶ ἀπιόντες, ἅμα δὲ ὅτι καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἅμα δὲ ὅτι τά τε σώματα περιπατοῦντες ἀσκεῖτε, καὶ τὰς ψυχὰς * ὠφελεῖν διδάσκοντες. ἐπεὶ οὖν πάντα διπλᾶ ποιεῖτε διπλῆν ὑμῖν δίκαιον καὶ τὴν εὐωχίαν παρέχειν. μὰ Δί', ἔφη ὁ ταξίαρχος, μή τοι γε ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, εἰ μὴ καὶ διπλᾶς τὰς γαστέρας ἡμῖν παρέξεις. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτω τὸ τέλος τῆς σκηνῆς ἐποιήσαντο· τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Κῦρος ἐκάλεσε ταύτην τὴν τάξιν, ὥσπερ ἔφη, καὶ τῇ ἄλλῃ. αἰσθανόμενοι δὲ ταῦτα καὶ οἱ ἄλλοι, τὸ λοιπὸν, πάντες αὐτοὺς ἐμιμοῦντο.

γρ. ὑφηγεῖσθαι. γρ. ἀφελεῖν

21. Ἐξέτασιν δέ ποτε τοῦ Κύρου πάντων ποιουμένου ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ συντάξει, ἦλθε παρὰ Κυαξάρου ἄγγελος λέγων ὅτι Ἰνδῶν παρείη πρεσβεία· κελεύει οὖν σε ἐλθεῖν ὡς τάχιστα. φέρω δέ σοι, ἔφη ὁ ἄγγελος, καὶ στολὴν τὴν καλλίστην παρὰ Κυαξάρου· βούλεται γάρ σε ὡς εὐκοσμότατα καὶ λαμπρότατα προσελθεῖν, ὡς ὀψομένων τῶν Ἰνδῶν ὅπως ἂν προσίῃς. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος παρήγγελλε τῷ πρώτῳ τεταγμένῳ ταξιάρχῳ εἰς μέτωπον στῆναι, ἐφ' ἑνὸς ἄγοντα τὴν τάξιν, ἐν δεξιᾷ ἔχοντα ἑαυτόν. καὶ τῷ δευτέρῳ ἐκέλευσε ταὐτὰ τοῦτο παραγγεῖλαι, καὶ διὰ πάντων οὕτω παραδιδόναι ἐκέλευσεν. οἱ δὲ πειθόμενοι ταχὺ μέντοι παρήγγελλον. ταχὺ δὲ τὰ παραγγελλόμενα ἐποίουν· ἐν ὀλίγῳ δὲ χρόνῳ ἐγένετο τὸ μὲν μέτωπον ἐπὶ διακοσίων (τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν οἱ ταξίαρχοι) τὸ δὲ βάθος ἐφ' ἑκατόν. ἐπεὶ δὲ κατέστησαν, ἕπεσθαι ἐκέλευσεν ὡς ἂν αὐτὸς ἡγῆται· καὶ εὐθὺς τροχάζων ἡγεῖτο. ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν ἀγυιὰν τὴν πρὸς τὸ βασίλειον φέρουσαν στενοτέραν οὖσαν, ἢ ὡς ἐπὶ μετώπου πάντας ἰέναι, παραγγείλας τὴν πρώτην χιλιοστὺν ἕπεσθαι κατὰ χώραν, τὴν δευτέραν κατ' οὐρὰν ταύτης ἀκολουθεῖν ἔταξε, καὶ διαπαντὸς οὕτως αὐτὸς μὲν ἡγεῖτο οὐκ ἀναπαυόμενος, αἱ δ' ἄλλαι χιλιοστύες κατ' οὐρὰν ἑκάστη τοῖς ἔμπροσθεν εἵποντο. ἔπεμψε δὲ καὶ ὑπηρέτας δύο ἐπὶ στόμα τῆς ἀγυιᾶς, ὅπως εἴ τις ἀγνοοίη, σημαίνοιεν τὸ δέον ποιεῖν. ὡς δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας, παρήγγελλε τῷ πρώτῳ ταξιάρχῳ τὴν τάξιν εἰς δώδεκα τάττειν βάθος, τοὺς δὲ δωδεκάρχας ἐν μετώπῳ καθιστάναι περὶ τὸ βασίλειον· καὶ τῷ δευτέρῳ ταῦτα ἐκέλευσε παραγγεῖλαι, καὶ διαπαντὸς οὕτως. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν. 21.

alia lect. omitt. ἔταξε, & καὶ Steph.

22. Ὁ

Βιβλ. β'.

22. 22. Ὁ δ' εἰσῄει πρὸς τὸν Κυαξάρην ἐν τῇ Περσικῇ στολῇ οὐδέν τι ὑβρισμένῃ. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Κυαξάρης, τῷ μὲν τάχει ἥσθη, τῇ δὲ φαυλότητι τῆς στολῆς ἤχθετο, καὶ εἶπε, τί τοῦτο, ὦ Κῦρε; οἷον πεποίηκας, οὕτω φανεὶς τοῖς Ἰνδοῖς; ἐγὼ δ', ἔφη, ἐβουλόμην σε ὡς λαμπρότατον φανῆναι. καὶ γὰρ ἐμοὶ κόσμος ἂν ἦν τοῦτο, ἐμῆς ὄντα ἀδελφῆς υἱὸν ὅτι μεγαλοπρεπέστατον φαίνεσθαι. καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε, καὶ ποτέρως ἄν, ὦ Κυαξάρη, μᾶλλόν σε ἐκόσμουν, εἴπερ πορφυρίδα ἐνδὺς καὶ ψέλλια λαβὼν καὶ στρεπτὸν περιθέμενος, σχολῇ κελεύοντι ὑπήκουόν σοι, ἢ νῦν ὅτε σὺν τοσαύτῃ καὶ τοιαύτῃ δυνάμει οὕτως ὀξέως σοι ὑπακούω, διὰ τὸ σὲ τιμᾶν, ἱδρῶτι καὶ σπουδῇ καὶ αὐτὸς κεκοσμημένος, καὶ σὲ κοσμῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιδεικνύς σοι οὕτω πειθομένους; Κῦρος μὲν οὖν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Κυαξάρης νομίσας αὐτὸν ὀρθῶς λέγειν, * ἐκέλευσεν ἄγειν τοὺς Ἰνδούς. οἱ δ' Ἰνδοὶ εἰσελθόντες ἔλεξαν ὅτι πέμψειε σφᾶς ὁ Ἰνδῶν βασιλεύς, καὶ κελεύσειεν ἐρωτᾶν ἐξ ὅτου ὁ πόλεμος εἴη Μήδοις τε καὶ τῷ Ἀσσυρίῳ· ἐπεὶ δὲ σοῦ ἀκούσαιμεν, ἐκέλευσεν αὖ ἐλθόντας πρὸς τὸν Ἀσσύριον, κἀκείνου τὰ αὐτὰ ταῦτα πυθέσθαι, τέλος δ' αὖ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰπεῖν, ὅτι ὁ Ἰνδῶν βασιλεύς, τὸ δίκαιον σκεψάμενος, φαίη μετὰ τοῦ * ἀδικουμένου ἔσεσθαι. πρὸς ταῦτα ὁ Κυαξάρης εἶπεν, ἐμοῦ τοίνυν ἀκούετε ὅτι οὐκ ἀδικοῦμεν τὸν Ἀσσύριον οὐδέν. * ἐκείνου δ' ἐλθόντες πυνθάνεσθε ὅ, τι λέγει. παρὼν δὲ ὁ Κῦρος ἤρετο τὸν Κυαξάρην, ἦ καὶ ἐγώ, ἔφη, εἴπω ὅ, τι γιγνώσκω; καὶ ὁ Κυαξάρης ἐκέλευσεν. ὑμεῖς μὲν τοίνυν, ἔφη, ἀπαγγείλατε τῷ Ἰνδῶν βασιλεῖ τάδε (εἰ μή τι ἄλλο δοκεῖ Κυαξάρει) ὅτι φαμὲν ἡμεῖς, εἴ τι φησὶν ὑφ' ἡμῶν ἀδικεῖσθαι ὁ Ἀσσύριος, * αἱρούμεθα αὐτὸν τὸν Ἰνδῶν βασιλέα δικαστήν. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσαντες ᾤχοντο.

γρ. ἐκάλεσε τούς.

γρ. ἠδικημένου. leg. etiam ἐκείνου δ', εἰδεῖωθε.

γρ. αἱρεῖσθαι.

23. 23. Ἐπεὶ δὲ οἱ Ἰνδοὶ ἐξῆλθον, ὁ Κῦρος πρὸς τὸν Κυαξάρην ἤρχετο λόγου τοιοῦδε· ὦ Κυαξάρη, ἐγὼ μέντοι ἦλθον οὐδέν τοι πολλὰ ἔχων ἴδια χρήματα οἴκοθεν· ὁπόσα δ' ἦν, τούτων πάνυ ὀλίγα λοιπὰ ἔχω· ἀνήλωκα δέ, ἔφη, εἰς τοὺς στρατιώτας· καὶ τοῦτο ἴσως θαυμάζεις σύ, πῶς ἀνήλωκα ἐγώ, σοῦ αὐτοὺς τρέφοντος. εὖ ἴσθι, ἔφη, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν ἢ τιμῶν καὶ χαριζόμενος, ὅταν τινὰ ἀγασθῶ τῶν στρατιωτῶν. δοκεῖ γάρ μοι, ἔφη, πάντας μὲν οὓς ἄν τις βούληται ἀγαθοὺς συνεργοὺς ποιεῖσθαι ὁποιουτινοσοῦν πράγματος, ἥδιον εἶναι εὖ τε λέγοντα καὶ εὖ ποιοῦντα παρορμᾶν, μᾶλλον ἢ λυποῦντα καὶ ἀναγκάζοντα· οὓς δὲ δὴ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων ποιήσασθαι τις βούλοιτο συνεργοὺς προθύμους, τούτους παντάπασιν ἔμοιγε δοκεῖ ἀγαθοῖς θηρατέον εἶναι καὶ λόγοις καὶ ἔργοις. φίλους γάρ, οὐκ ἐχθρούς, δεῖ εἶναι τοὺς μέλλοντας ἀπροφασίστους συμμάχους ἔσεσθαι, καὶ μήτε ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς

τοῦ

τοῦ ἄρχοντος φθονήσοντας, μήτε ἐν τοῖς κακοῖς * προδώσοντας. ταῦτ᾽ οὖν ἐγὼ οὕτω * προγινώσκων, χρημάτων δοκῶ προσδεῖσθαι. πρὸς μὲν οὖν σε πάντα ὁρᾶν, ὃν αἰσθάνομαι δαπανῶντα πολλὰ, ἄτοπόν μοι δοκεῖ εἶναι. σκοπεῖν δὲ ἀξιῶ κοινῇ καὶ σὲ καὶ ἐμὲ, ὅπως σε μὴ ἐπιλείψῃ χρήματα. ἢν γὰρ σὺ ἄφθονα ἔχῃς, οἶδ᾽ ὅτι καὶ ἐμοὶ ἂν εἴη λαμβάνειν ὁπότε δεοίμην, ἄλλως τε καὶ εἰ εἰς τοιοῦτόν τι λαμβάνοιμι, ὃ μέλλει καὶ σοὶ δαπανηθὲν βέλτιον εἶναι. — Βιβλ. β'. — γρ. ὀρρωδήσοντας. — γρ. γινώσκων.

24. Ἔναγχος οὖν ποτέ σου μέμνημαι ἀκούσας ὡς ὁ Ἀρμένιος καταφρονοίη σου νῦν, ὅτι ἀκούει τοὺς πολεμίους προσιόντας ἐφ᾽ ἡμᾶς, καὶ οὔτε στράτευμα πέμποι, οὔτε τὸν δασμὸν, ὃν ἔδει, ἀπάγοι. ποιεῖ γὰρ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐκεῖνος. ὥστε ἐγώ τε ἀπορῶ, πότερόν μοι κρεῖττον στρατεύεσθαι, καὶ πειρᾶσθαι ἀνάγκην αὐτῷ προσθεῖναι, ἢ λυσιτελεῖ ἐᾶσαι ἐν τῷ παρόντι, μὴ καὶ τοῦτον πολέμιον πρὸς τοῖς ἄλλοις προσθώμεθα. καὶ ὁ Κῦρος ἐπήρετο, αἱ δ᾽ οἰκήσεις * αὐτῶν πότερον ἐν ἐχυροῖς χωρίοις εἰσὶν, * ἢ ἐν εὐεφόδοις; καὶ ὁ Κυαξάρης εἶπεν, αἱ μὲν οἰκήσεις οὐ πάνυ ἐν ἐχυροῖς. ἐγὼ γὰρ * τούτου οὐκ ἠμέλουν. ὄρη μέντοι ἐστὶν, ἔνθα δύναιτ᾽ ἂν ἀπελθὼν ἐν τῷ παραχρῆμα ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι, τοῦ μήτ᾽ αὐτός γε ὑποχείριος γενέσθαι, μηδ᾽ ὅσα ἐνταῦθα δύναιτο ὑπεκκομίσασθαι, εἰ μή τις πολιορκοίη προσκαθήμενος, ὥσπερ ὁ ἐμὸς πατὴρ ποτε ἐποίησεν. ἐκ τούτου δὲ ὁ Κῦρος λέγει τάδε, ἀλλ᾽ εἰ θέλεις ἐμὲ πέμψαι, ἱππέας μοι προσθεὶς ὁπόσοι δοκοῦσιν ἱκανοὶ εἶναι, οἶμαι ἂν σὺν τοῖς Θεοῖς ποιῆσαι αὐτὸν καὶ τὸ στράτευμα πέμπειν, καὶ ἀποδοῦναι τὸν δασμόν σοι. ἔτι δὲ ἐλπίζω καὶ φίλον αὐτὸν μᾶλλον ἡμῖν ἔσεσθαι, ἢ νῦν ἐστί. καὶ ὁ Κυαξάρης εἶπε, καὶ ἐγὼ ἐλπίζω ἐκείνους ἐλθεῖν πρός σε μᾶλλον, ἢ πρὸς ἡμᾶς. ἀκούω γὰρ καὶ συνθηρευτάς τινας τῶν παίδων αὐτοῦ σοι γενέσθαι, ὥστε ἴσως ἂν καὶ πάλιν ἔλθοιεν πρός σε· ὑποχειρίων δὲ γενομένων τινῶν αὐτῶν, πάντ᾽ ἂν πραχθείη * ᾗ ἡμεῖς βουλόμεθα. οὐκοῦν δοκεῖ σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, σύμφορον εἶναι τὸ λεληθέναι ἡμᾶς, ταῦτα βουλεύοντας; μᾶλλον γὰρ ἂν οὖν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, καὶ ἔλθοι τις αὐτῶν εἰς χεῖρας, καὶ εἴ τις ὁρμῷτο ἐπ᾽ αὐτοὺς, * ἀπαρασκευαστότεροι ἂν λαμβάνοιντο. ἄκουε τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἤν τι σοὶ δόξω λέγειν. ἐγὼ πολλάκις δὲ σὺν πᾶσι τοῖς μετ᾽ ἐμοῦ Πέρσαις τεθήρακα ἀμφὶ τὰ ὅρια τῆς τε σῆς χώρας, καὶ τῆς τῶν Ἀρμενίων, καὶ ἱππέας δὲ ἤδη τινὰς προσλαβὼν τῶν ἐνθένδε ἑταίρων ἀφικόμην. τὰ μὲν τοίνυν ὅμοια ποιῶν, ἔφη ὁ Κυαξάρης, οὐκ ἂν ὑποπτεύοιο· εἰ δὲ πολὺ πλείων ἡ δύναμις φαίνοιτο, * ἧς εἰώθεις ἔχων θηρᾶν, τοῦτο ἤδη ὕποπτον ἂν γίγνοιτο. ἀλλ᾽ ἔστιν, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ πρόφασιν κατασκευάσαι καὶ ἐνθάδε οὐκ * ἀπίθανον· καὶ ἤν τις ἐκεῖσε ἐξαγγείλῃ, ὡς ἐγὼ βουλοίμην μεγάλην θήραν ποιῆσαι, — 24. — Steph. αὐτῶ. — γρ. ἢ καὶ πυ — γρ. τοῦτο οἶδα· ὄρη — γρ. ἢ ἡμεῖς βουλόμεθα. — γρ. ἀπαρασκευαστοι. — γρ. ἧς εἰώθεις ἔχων θηρᾶν. — γρ. ἄπιστον.

Βιβλ. β'.

καὶ ἱππέας, ἔφη, αἰτείην ἂν σε ἐκ τοῦ φανεροῦ. κάλλιστ', ἔφη, λέγεις, ὁ Κυαξάρης. ἐγὼ δέ σοι οὐκ ἐθελήσω δοῦναι πλὴν μετρίους τινάς, ὡς βουλόμενος πρὸς τὰ φρούρια ἐλθεῖν τὰ πρὸς τῇ Ἀσσυρίᾳ. καὶ γὰρ τῷ ὄντι, ἔφη, βούλομαι ἐλθὼν κατασκευάσαι αὐτὰ ὡς ἰσχυρότατα. ὁπότε δὲ σὺ * προεληλυθοίης σὺν ᾗ ἔχεις δυνάμει, καὶ θηρῴης καὶ δὴ δύο ἡμέρας, πέμψαιμι ἄν σοι ἱκανοὺς ἱππέας καὶ πεζοὺς τῶν παρ' ἐμοὶ ἠθροισμένων, οὓς σὺ λαβὼν εὐθὺς ἀνίοις· καὶ αὐτὸς δὲ ἔχων τὴν ἄλλην δύναμιν πειρῴμην μὴ πρόσω ὑμῶν εἶναι, ἵνα, ὅπου καιρὸς εἴη, ἐπιφανείην.

* γρ. προεληλυθῶσι.

25. 25. Οὕτω δὴ ὁ μὲν Κυαξάρης εὐθέως πρὸς τὰ φρούρια ἤθροιζεν ἱππέας τε καὶ πεζούς, καὶ ἁμάξας δὲ σίτου προὔπεμπε τὴν ἐπὶ τὰ φρούρια ὁδόν. ὁ δὲ Κῦρος εὐθέως ἐθύετο ἐπὶ τῇ πορείᾳ, καὶ ἅμα πέμπων ᾔτει τὸν Κυαξάρην * ἐπὶ τῶν νεωτέρων ἱππέων. ὁ δὲ, πάνυ πολλῶν βουλομένων ἕπεσθαι, οὐ πολλοὺς ἔδωκεν αὐτῷ. προεληλυθότος δ' ἤδη τοῦ Κυαξάρου σὺν δυνάμει καὶ πεζικῇ καὶ ἱππικῇ τὴν πρὸς τὰ φρούρια ὁδόν, γίγνεται τῷ Κύρῳ τὰ ἱερὰ ἐπὶ τὸν Ἀρμένιον ἰέναι καλά, καὶ οὕτως ἐξάγει δὴ ὡς εἰς θήραν παρεσκευασμένος. πορευομένῳ δὲ αὐτῷ εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἐξανίσταται λαγώς· ἀετὸς δ' ἐπιπτάμενος αἴσιος, ὡς κατεῖδε τὸν λαγὼ φεύγοντα, ἐπιφερόμενος ἔπαισέ τε αὐτὸν, καὶ συναρπάσας ἐξῇρε, καὶ ἀπενεγκὼν ἐπὶ λόφον τινὰ οὐ πρόσω, ἐχρῆτο τῇ ἄγρᾳ ὅ, τι ἤθελεν. ἰδὼν οὖν ὁ Κῦρος τὸ σημεῖον, ἥσθη τε καὶ προσεκύνησε Δία βασιλέα. καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, ἡ μὲν θήρα καλὴ ἔσται, ὦ ἄνδρες, ἢν ὁ Θεὸς θέλῃ. ὡς δὲ πρὸς τοῖς ὁρίοις ἐγένοντο, εὐθύς, ὥσπερ εἰώθει, ἐθήρα· καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων ὤρμησεν ὡς ἐπιόντε, τὰ θηρία ἐξανισταῖεν· οἱ δὲ ἄριστοι καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς διέστησαν, καὶ τὰ ἀνιστάμενα ὑπεδέχοντο καὶ ἐδίωκον, καὶ ᾕρουν πολλοὺς καὶ σῦς καὶ ἐλάφους καὶ δορκάδας καὶ ὄνους ἀγρίους· πολλοὶ γὰρ ἐν τούτοις τοῖς τόποις ὄνοι καὶ νῦν ἔτι γίγνονται. ἐπεὶ δ' ἔληξαν τῆς θήρας, προσμίξας πρὸς τὰ ὅρια τῶν Ἀρμενίων ἐδειπνοποιήσατο· καὶ τῇ ὑστεραίᾳ αὖθις ἐθήρα, προσελθὼν πρὸς τὰ ὄρη, ὧν ὠρέγετο. ἐπεὶ δ' αὖ ἔληξεν, ἐδειπνοποιεῖτο. τὸ δὲ παρὰ Κυαξάρου στράτευμα ὡς ᾔσθετο προσιόν, ὑποπέμψας πρὸς αὐτοὺς, εἶπεν ἀπέχοντας αὐτοῦ δειπνοποιεῖσθαι ὡς δύο παρασάγγας, τοῦτο προϊδὼν ὡς συμβαλεῖται πρὸς τὸ λανθάνειν. ἐπεὶ δὲ δεδειπνήκεσαν, εἶπε τῷ ἄρχοντι αὐτῶν παρεῖναι πρὸς αὐτόν.

* omitt. ἐπὶ Steph.

26. 26. Μετὰ τὸ δεῖπνον δὲ τοὺς ταξιάρχους ἐκάλει· ἐπεὶ δὲ παρῆσαν, ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι, ὁ Ἀρμένιος πρόσθεν μὲν καὶ σύμμαχος ἦν, καὶ ὑπήκοος Κυαξάρου· νῦν δ', ὡς ᾔσθετο τοὺς πολεμίους ἐπιόντας, καταφρονεῖ, καὶ οὔτε στράτευμα πέμπει ἡμῖν, οὔτε τὸν δασμὸν ἀποδίδωσι. νῦν οὖν τοῦτον δεῖ θηράσαι, ἢν δυνώμεθα.

Βιβλ. β΄.

δυνώμεθα. ὧδέ μοι οὖν δοκεῖ, ἔφη, ποιεῖν· σὺ μὲν, ὦ Κρυσάντα, ἐπειδὰν ἀποκοιμηθῇς ὅσον μέτριον, * λαβὲ τοὺς ἡμίσεις Περσῶν τῶν σὺν ἡμῖν· ἴθι τὴν ὀρεινὴν, καὶ κατάλαβε τὰ ὄρη, εἰς ἅ φασιν αὐτὸν, * ὅταν τινὰ φοβηθῇ, καταφεύγειν. ἡγεμόνας δέ σοι ἐγὼ δώσω. φασὶ μὲν οὖν καὶ δασέα ταῦτα τὰ ὄρη εἶναι, ὥστ' ἐλπὶς ὑμᾶς μὴ ὀφθῆναι. ὅμως δὲ εἰ προπέμποις πρὸ τοῦ στρατεύματος εὐζώνους ἄνδρας, λῃσταῖς ἐοικότας καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὰς στολὰς, οὗτοι ἄν σοι, εἴ τισιν ἐντυγχάνοιεν τῶν Ἀρμενίων, οὓς μὲν ἂν συλλαμβάνοντες αὐτῶν κωλύοιεν τῶν ἐξαγγελιῶν, οὓς δὲ μὴ δύναιντο λαμβάνειν, ἀποσοβοῦντες ἂν ἐμποδὼν γίγνοιντο τοῦ μὴ ὁρᾶν αὐτοὺς τὸ ὅλον στράτευμα, ἀλλ' ὡς περὶ κλωπῶν βουλεύεσθαι. καὶ σὺ μὲν, ἔφη, οὕτω ποίει· ἐγὼ δὲ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ τοὺς ἡμίσεις μὲν τῶν πεζῶν ἔχων, ἅπαντας δὲ τοὺς ἱππέας, πορεύσομαι διὰ τοῦ πεδίου εὐθὺς πρὸς τὰ βασίλεια. καὶ ἢν μὲν ἀνθίστηται, δῆλον ὅτι μάχεσθαι δεήσει· ἢν δ' * ἂν ὑποχωρῇ τοῦ πεδίου, δῆλον ὅτι μεταθεῖν δεήσει· ἢν δ' εἰς τὰ ὄρη φεύγῃ, ἐνταῦθα δὴ, ἔφη, σὸν ἔργον μηδένα ἀφιέναι τῶν πρὸς σὲ ἀφικνουμένων. νόμιζε δ' ὥσπερ ἐν θήρᾳ, ἡμᾶς μὲν τοὺς * ἐπιζητοῦντας ἔσεσθαι, σὲ δὲ * τὸν ἐπὶ ταῖς ἄρκυσι. μέμνησο οὖν ἐκεῖνο, ὅτι φθάνειν δεῖ πεφραγμένους τοὺς πόρους πρὶν κινεῖσθαι τὴν θήραν. καὶ λεληθέναι δὲ * δεῖ τοὺς ἐπὶ τούτοις τεταγμένους, εἰ μέλλουσι μὴ ἀποστρέψειν τὰ προσφερόμενα. μὴ μέντοι, ἔφη, ὦ Κρυσάντα, οὕτως αὖ ποίει, ὥσπερ ἐνίοτε διὰ τὴν φιλοθηρίαν· πολλάκις γὰρ ὅλην τὴν νύκτα * ἄυπνος πραγματεύῃ. ἀλλὰ νῦν ἐᾶσαι χρὴ τοὺς ἄνδρας τὸ μέτριον ἀποκοιμηθῆναι, ὡς ἂν δύνωνται * ὑπνομαχεῖν. μηδέ γε σὺ, ὅτι οὐχ ἡγεμόνας ἔχων ἀνθρώπους, πλανᾷ ἀνὰ τὰ ὄρη, ἀλλ' ὅπῃ ἂν τὰ θηρία ὑφηγῆται, * ταύτῃ μεταθεῖν, μήτοι καὶ νῦν οὕτω τὰ δύσβατα πορεύου, ἀλλὰ κέλευε σὺ τοὺς ἡγεμόνας, ἐὰν μὴ πάνυ πολὺ ἔλασσον ἡ ὁδὸς ᾖ, τὴν ῥᾴστην ἡγεῖσθαι· στρατιᾷ γὰρ ἡ ῥᾴστη ταχίστη. μηδέ γε, ὅτι σὺ εἴθισαι τρέχειν ἀνὰ τὰ ὄρη, μήτοι δρόμῳ ἡγήσῃ, ἀλλ' ὡς ἂν δύνηταί σοι ὁ στρατὸς ἕπεσθαι, τῷ μέσῳ τῆς σπουδῆς ἡγοῦ. ἀγαθὸν δὲ καὶ τῶν δυνατωτάτων καὶ προθύμων ὑπομένοντας τινὰς ἐνίοτε παρακελεύεσθαι· ἐπειδὰν δὲ παρέλθῃ τὸ κέρας, παροξυντικὸν εἰς τὸ σπεύδειν, πάντας παρὰ τοὺς βαδίζοντας τρέχοντας ὁρᾶσθαι. Κρυσάντας μὲν δὴ ταῦτα ἀκούσας, καὶ ἐπιγαυρωθεὶς τῇ ἐντολῇ Κύρου, λαβὼν τοὺς ἡγεμόνας, ἀπελθὼν, καὶ παραγγείλας ἃ ἔδει τοῖς σὺν αὐτῷ μέλλουσι πορεύεσθαι, ἀνεπαύετο. ἐπεὶ δὲ ἀπεκοιμήθησαν ὅσον ἐδόκει μέτριον εἶναι, ἐπορεύετο ἐπὶ τὰ ὄρη· Κῦρος δὲ, ἐπεὶ ἡμέρα ἐγένετο, ἄγγελον προύπεμπε πρὸς τὸν Ἀρμένιον, προειπὼν αὐτῷ λέγειν ὧδε·

27. Κῦρος, ὦ Ἀρμένιε, κελεύει οὕτω ποιεῖν σε, ὅπως ὡς τάχιστα ἔχων * ἀπίῃς καὶ τὸν δασμὸν καὶ τὸ στράτευμα. ἢν 27.

Mel. λαβὼν, alioqui ante ἴθι opus esset Particula καὶ Steph.

γρ. ὅταν τι φοβ.

γρ. αὖ.

γρ. ἐπιζητήσοντας.

γρ. τὸ Mel.

γρ. δεῖ τοὺς ἐπὶ τοῖς στόμασιν, εἰ μὴ.

γρ. ἄγρυπνος.

γρ. ὕπνω τοχεῖν.

γρ. ταύτῃ μεμάθηκας μετιέναι, μήτοι.

γρ. εἴσῃς.

Βιβλ. γ'.

δ' ἐρωτᾷ ὅπου εἰμὶ, λέγε τἀληθῆ, ὅτι ἐπὶ τοῖς ὁρίοις. ἢν δ' ἐρωτᾷ εἰ καὶ αὐτὸς ἔρχομαι, λέγε κἀνταῦθα τἀληθῆ, ὅτι οὐκ οἶδα. ἢν δὲ ὁπόσοι ἐσμὲν πυνθάνηται, συμπέμπειν τινὰ κέλευε καὶ μαθεῖν. τὸν μὲν δὴ ἄγγελον ἐπιστείλας ταῦτα ἔπεμψε, νομίζων φιλικώτερον εἶναι οὕτως, ἢ μὴ προειπόντα πορεύεσθαι. αὐτὸς δὲ συνταξάμενος ᾗ ἄριστον καὶ πρὸς τὸ ἀνύτειν τὴν ὁδὸν, καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι, εἴ τι δέοι, ἐπορεύετο. προεῖπε δὲ τοῖς στρατιώταις μηδένα ἀδικεῖν, καὶ εἴ τις Ἀρμενίων τῳ ἐντυγχάνοι, θαρρεῖν τε παραγγέλλειν, καὶ ἀγορὰν τὸν βουλόμενον ἄγειν, ὅπου ἂν ὦσιν, εἴ τις σιτία ἢ ποτὰ τυγχάνοι πωλεῖν βουλόμενος.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον γ'.

Ὁ Μὲν δὴ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν· ὁ δὲ Ἀρμένιος, ὡς ἤκουσε τοῦ ἀγγέλου τὰ παρὰ τοῦ Κύρου, ἐξεπλάγη, ἐννοήσας ὅτι ἀδικοίη καὶ τὸν δασμὸν λείπων, καὶ τὸ στράτευμα οὐ πέμπων. καὶ τὸ μέγιστον ἐφοβεῖτο ὅτι ὀφθήσεσθαι ἔμελλε τὰ βασίλεια οἰκοδομεῖν ἀρχόμενος, ὡς ἂν ἱκανὰ ἀπομάχεσθαι εἴη. διὰ πάντα δὴ ταῦτα ὀκνῶν, ἅμα μὲν διέπεμπεν ἀθροίζων τὴν αὑτοῦ δύναμιν, ἅμα δ' ἔπεμπεν εἰς τὰ ὄρη τὸν νεώτερον υἱὸν Σάβαριν καὶ τὰς γυναῖκας, τήν τε ἑαυτοῦ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ, καὶ τὰς θυγατέρας· καὶ κόσμον δὲ καὶ κατασκευὴν τὴν πλείστου ἀξίαν συναπέπεμπε, προπομποὺς δοὺς αὐτοῖς· αὐτὸς δὲ ἅμα μὲν κατασκεψομένους ἔπεμπε τί πράττοι Κῦρος, ἅμα δὲ συνέταττε τοὺς παραγινομένους τῶν Ἀρμενίων. καὶ ταχὺ παρῆσαν ἄλλοι λέγοντες ὅτι καὶ δὴ αὐτὸς οὗτος ὁμοῦ· ἐνταῦθα δὴ οὐκέτι ἔτλη εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, ἀλλ' ὑπεχώρει· ὡς δὲ τοῦτο εἶδον αὐτὸν ποιήσαντα οἱ Ἀρμένιοι, διεδίδρασκον ἤδη ἕκαστος ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ, βουλόμενοι τὰ ὄντα ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἑώρα διαθεόντων καὶ ἐλαυνόντων τὸ πεδίον μεστὸν, ὑποπέμπων ἔλεγεν ὅτι οὐδενὶ πολέμιος εἴη τῶν μενόντων· εἰ δέ τινα φεύγοντα λήψοιτο, προηγόρευσεν, ὅτι ὡς πολεμίῳ χρήσοιτο. οὕτω δὴ οἱ μὲν πολλοὶ κατέμενον, ἦσαν δὴ οἳ ὑπεχώρουν σὺν τῷ βασιλεῖ. ἐπεὶ δὲ οἱ σὺν ταῖς γυναιξὶ * προϊόντες ἐνέπεσον εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄρει, κραυγήν τε εὐθὺς ἐποίουν, καὶ φεύγοντες ἡλίσκοντο πολλοὶ αὐτῶν. τέλος * δὲ καὶ ὁ παῖς καὶ αἱ γυναῖκες καὶ αἱ θυγατέρες ἑάλωσαν, καὶ τὰ χρήματα ὅσα

γρ. προσιόντες ἐνέπεσον τοῖς ἐν.

γρ. δὲ οἱ παῖδες καὶ αἱ γ.

σὺν

σὺν αὐτῷ ἀγόμενα ἐτύγχανεν. ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν ὡς Βιβλ. γ'.
ᾔσθετο τὰ γιγνόμενα, ἀπορῶν ποῖ τράποιτο, ἐπὶ λόφον τινὰ
καταφεύγει. ὁ δ' αὖ Κῦρος ταῦτα ἰδὼν, περιΐσταται τὸν
λόφον τῷ παρόντι στρατεύματι, καὶ πρὸς Χρυσάνταν πέμψας
ἐκέλευε φυλακὴν τοῦ ὄρους καταλιπόντα ἥκειν. τὸ μὲν δὴ
στράτευμα ἠθροίζετο τῷ Κύρῳ· ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Ἀρ-
μένιον κήρυκα, ἤρετο ὧδε. εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, πό-
τερα βούλει αὐτοῦ μένων τῷ λιμῷ καὶ τῇ δίψῃ μάχεσθαι,
ἢ εἰς τὸ ἰσόπεδον καταβὰς ἡμῖν διαμάχεσθαι; ἀπεκρίνατο
ὁ Ἀρμένιος ὅτι * οὐδετέροις βούλοιτο μάχεσθαι· πάλιν ὁ Κῦ- γρ. οὐδενί.
ρος πέμψας ἠρώτα, τί οὖν κάθησαι αὐτόθι, καὶ οὐ κατα-
βαίνεις; ἀπορῶν, ἔφη, ὅ, τι χρὴ ποιεῖν. ἀλλ' οὐδὲν, ἔφη ὁ
Κῦρος, ἀπορεῖν σε δεῖ· ἔξεστι γάρ σοι ἐπὶ * δίκην κατα- γρ. δίκη.
βαίνειν. * τίς δ', ἔφη, ὁ δικάζων; δηλονότι ᾧ ὁ Θεὸς γρ. τίς δ'
ἔδωκε καὶ ἄνευ δίκης σοι χρήσασθαι ὅ, τι καὶ βούλοιτο. ἐν- ἔσει, ὁ δικ.
ταῦθα δὴ ὁ Ἀρμένιος, γιγνώσκων τὴν ἀνάγκην, καταβαί-
νει. καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν εἰς τὸ μέσον κἀκεῖνον καὶ τὰ ἄλλα
πάντα περιεστρατοπεδεύσατο, ὁμοῦ ἤδη πᾶσαν ἔχων τὴν
δύναμιν.

2. Ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ ὁ πρεσβύτατος παῖς τοῦ Ἀρ- 2.
μενίου, Τιγράνης, ἐξ ἀποδημίας τινὸς προσῄει, ὃς καὶ συνθηρός
ποτε ἐγεγένητο τῷ Κύρῳ· καὶ ὡς ἤκουσε τὰ γεγενημένα, εὐ-
θὺς πορεύεται πρὸς τὸν Κῦρον ὥσπερ εἶχεν. ὡς δὲ εἶδε πατέρα
καὶ μητέρα καὶ * ἀδελφοὺς καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα αἰχμαλώτους γρ. ἀδελ-
γεγενημένους, ἐδάκρυσεν, ὥσπερ εἰκός. ὁ δὲ Κῦρος ἰδὼν αὐ- φάς.
τὸν, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐφιλοφρονήσατο αὐτῷ, εἶπε δ' ὅτι, εἰς
καιρὸν ἥκεις, ὅπως σὺ τῆς δίκης ἀκούσῃς παρὼν τῆς ἀμφὶ
τοῦ πατρός. καὶ εὐθὺς συνεκάλει τοὺς ἡγεμόνας τούς τε τῶν Περ-
σῶν καὶ τοὺς τῶν Μήδων· * παρεκάλει δὲ καὶ εἴ τις Ἀρμενίων γρ. προσε-
τῶν ἐντίμων παρῆν, καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ταῖς ἁρμαμάξαις κάλει.
παρούσας οὐκ ἀπήλασεν, ἀλλ' εἴα ἀκούειν. ὁπότε δὲ καλῶς εἶ-
χεν, ἤρχετο τοῦ λόγου· καὶ, ὦ Ἀρμένιε, ἔφη, πρῶτον μέν σοι
συμβουλεύω ἐν τῇ δίκῃ τἀληθῆ λέγειν, ἵνα σοι ἕν γε ἀπῇ τὸ
εὐμισητότατον. τὸ γὰρ ψευδόμενον φαίνεσθαι εὖ ἴσθι, ὅτι
καὶ τοῦ συγγνώμης τινὸς τυγχάνειν ἐμποδὼν μάλιστα ἀνθρώποις
* γίγνεται. ἔπειτα δὲ, ἔφη, συνίσασι μέν σοι καὶ οἱ παῖ- γρ. καθί-
δες, καὶ αἱ γυναῖκες αὗται, πάντα ὅσα ἔπραξας, καὶ Ἀρμενίων σταται.
οἱ παρόντες· ἢν δὲ αἰσθάνωνταί σε ἄλλα ἢ τὰ γιγνόμενα λέ-
γοντα, νομιοῦσί σε καὶ αὐτὸν καταδικάζειν σεαυτοῦ πάντα τὰ
ἔσχατα παθεῖν, ἢν ἐγὼ τἀληθῆ πύθωμαι. ἀλλ' ἐρώτα,
ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅ, τι βούλει, ὡς τἀληθῆ ἐροῦντος. τούτου ἕνεκα
καὶ γενέσθω ὅ, τι βούλεται. λέγε δή μοι, ἔφη, ἐπολέμησάς
ποτε Ἀστυάγει τῷ τῆς ἐμῆς μητρὸς πατρὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις Μή-
δοις; ἔγωγ', ἔφη. κρατηθεὶς δ' ὑπ' αὐτοῦ, συνωμολόγη-

Βιβλ. γ'.

σας δασμὸν οἴσειν, καὶ συστρατεύεσθαι * ὅπου ἐπαγγέλλοι, καὶ ἐρύματα μὴ ἔξειν; ἦν ταῦτα. νῦν οὖν διά τι οὔτε τὸν δασμὸν ἀπήγαγες, οὔτε στράτευμα ἔπεμψας, ἐτείχιζές τε τὰ * ἐρύματα; καὶ ὃς ἔφη, ἐλευθερίας ἐπεθύμουν. καλὸν γάρ μοι * δοκεῖ εἶναι καὶ αὐτὸν ἐλεύθερον εἶναι, καὶ παισὶν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν. καὶ γάρ ἐστιν, ἔφη ὁ Κῦρος, καλὸν μάχεσθαι, ὅπως μή ποτέ τις δοῦλος μέλλοι γενήσεσθαι. ἢν δὲ δὴ ἢ πολέμῳ κρατηθείς, ἢ καὶ ἄλλον τινὰ τρόπον * δουλωθείς, ἐπιχειρῶν τις φαίνηται τοὺς δεσπότας ἀποστερεῖν ἑαυτοῦ, τοῦτον σὺ * πρῶτος εἰπέ, πότερον ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ καλὰ πράττοντα τιμᾷς, ἢ ὡς ἀδικοῦντα, ἢν λάβῃς, κολάζεις; κολάζω, ἔφη· οὐ γὰρ ἐᾷς σὺ ψεύδεσθαι. λέγε δὴ σαφῶς, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧδε καθ' ἓν ἕκαστον. ἢν ἄρχων τις τύχῃ, καὶ ἁμάρτῃ, πότερον ἐᾷς ἄρχειν, ἢ ἄλλον καθίστης ἀντ' αὐτοῦ; ἄλλον καθίστημι, ἔφη. τί δέ, ἢν χρήματα πολλὰ ἔχῃ, ἐᾷς πλουτεῖν, ἢ πένητα ποιεῖς; ἀφαιροῦμαι, ἔφη, ἃ ἂν ἔχων τυγχάνῃ. ἢν δὲ καὶ πρὸς πολεμίους αὐτὸν γιγνώσκῃς ἀφιστάμενον, τί ποιεῖς; κατακαίνω, ἔφη· τί γὰρ δεῖ, ἐλεγχθέντα ὅτι ψεύδομαι, ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ τἀληθῆ λέγοντα; ἐνταῦθα δὴ ὁ μὲν παῖς αὐτοῦ, ὡς ἤκουσε ταῦτα, περιεσπάσατο τὴν τιάραν καὶ τοὺς πέπλους κατερρήξατο· αἱ δὲ γυναῖκες ἀναβοήσασαι * ἐδρύπτοντο, ὡς οἰχομένου τοῦ πατρός, καὶ ἀπολωλότων πάντων σφῶν ἤδη. καὶ ὁ Κῦρος σιωπῆσαι κελεύσας, πάλιν εἶπεν· εἶεν, τὰ μὲν δὴ σὰ δίκαια ταῦτα, ὦ Ἀρμένιε· ἡμῖν δὲ τί συμβουλεύεις ἐκ τούτων ποιεῖν; ὁ μὲν δὴ Ἀρμένιος ἐσιώπα, ἀπορῶν πότερα συμβουλεύοι τῷ Κύρῳ κατακαίνειν ἑαυτόν, ἢ τἀναντία διδάσκοι ὧν αὐτὸς ἔφη ποιεῖν. ὁ δὲ παῖς αὐτοῦ Τιγράνης ἐπήρετο τὸν Κῦρον, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐπεὶ ὁ πατὴρ ἀποροῦντι ἔοικεν, ἦ συμβουλεύσω περὶ αὐτοῦ ἃ οἶμαί σοι βέλτιστα εἶναι; καὶ ὁ Κῦρος, ᾐσθημένος ὅτε συνεθήρα αὐτῷ ὁ Τιγράνης, σοφιστήν τινα αὐτῷ συνόντα καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Τιγράνους, πάνυ ἐπεθύμει αὐτοῦ ἀκοῦσαι, ὅ, τι ποτε ἐροίη, καὶ προθύμως ἐκέλευε λέγειν, ὅ, τι γιγνώσκει. ἐγὼ τοίνυν, ἔφη ὁ Τιγράνης, εἰ μὲν ἄγασαι τοῦ πατρὸς ἢ ὅσα βεβούλευται, ἢ ὅσα * πέπραχε, τὸ πάνυ σοι συμβουλεύω τοῦτον μιμεῖσθαι· εἰ δέ τοί σοι δοκεῖ πάντα ἡμαρτηκέναι, συμβουλεύω σοι αὐτὸν μὴ μιμεῖσθαι. οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, τὰ δίκαια ποιῶν ἥκιστ' ἂν τὸν ἁμαρτάνοντα μιμοίμην. ἔστιν, ἔφη, ταῦτα. κολαστέον ἄρ' ἂν εἴη, κατά γε τὸν σὸν λόγον, τὸν πατέρα, εἴπερ τὸν ἀδικοῦντα δίκαιον κολάζειν. πότερα δ' ἡγῇ, ὦ Κῦρε, ἄμεινον εἶναι σὺν τῷ σῷ ἀγαθῷ τὰς τιμωρίας ποιεῖσθαι, ἢ σὺν τῇ σῇ ζημίᾳ; ἐμαυτὸν ἄρα, ἔφη, οὕτω γ' ἂν τιμωροίμην. ἀλλὰ σὺ μέντοι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μεγάλα γ' ἂν ζημιοῖο, εἰ τοὺς σεαυτοῦ κατακαίνοις τότε, ὁπότε σοι πλείστου ἄξιοι εἶεν κεκλῆσθαι. πῶς

δ'

γρ. ὅπου καὶ παραγγέλλει.
γρ. ἐρύματα; ἐλευθερίας ἐπιθυμῶν, ἐπι. καλ.
γρ. ἐδόκει.
γρ. χειρωθείς.
γρ. πρότερον.
γρ. κατεδρύπτοντο.
γρ. πέπραχε τοῦ δοκεῖν πάντα ἡμαρτηκέναι, πάνυ σοι συμβουλεύω τοῦτο μιμεῖσθαι· οὐκοῦν.

δ' ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, τότε πλείστου ἄξιοι γίγνοιντο ἄνθρω- Βιβλ. γ'.
ποι, ὁπότε ἀδικοῦντες ἁλίσκοιντο; εἰ τότε, οἶμαι, σώφρονες
γίγνοιντο. δοκεῖ γάρ μοι, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχειν, ἄνευ μὲν σω-
φροσύνης οὐδ' ἄλλης ἀρετῆς οὐδὲν ὄφελος εἶναι. (τί γὰρ ἄν,
ἔφη, χρήσαιτ' ἄν τις ἰσχυρῷ ἢ ἀνδρείῳ μὴ σώφρονι, ἢ ἱππι-
κῷ; τί δὲ πλουσίῳ; τί δὲ δυνάστῃ ἐν πόλει;) σὺν δὲ σωφρο-
σύνῃ καὶ φίλος πᾶς χρήσιμος, καὶ θεράπων πᾶς ἀγαθός.
τοῦτο οὖν, ἔφη, λέγεις, ὡς καὶ ὁ σὸς πατὴρ ἐν τῇδε τῇ μιᾷ
ἡμέρᾳ ἐξ ἄφρονος σώφρων γεγένηται. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.
πάθημα ἄρα σὺ λέγεις τῆς ψυχῆς εἶναι τὴν σωφροσύνην, ὥσπερ
λύπην, οὐ μάθημα. οὐ γὰρ ἂν δήπου, εἴγε φρόνιμον δεῖ γενέσθαι
τὸν μέλλοντα σώφρονα ἔσεσθαι, παραχρῆμα ἐξ ἄφρονος σώ-
φρων ἄν τις γένοιτο. τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὔπω ᾔσθου καὶ ἕνα
ἄνδρα δι' * ἀφροσύνης μὲν ἐπιχειροῦντα κρείττονι ἑαυτοῦ μά- γρ. ἀφρο-
χεσθαι, ἐπειδὰν δὲ ἡττηθῇ, εὐθὺς πεπαυμένον τῆς πρὸς τοῦτον σύνην.
ἀφροσύνης; πάλιν δ', ἔφη, οὔπω ἑώρακας πόλιν ἀντιτεταγ-
μένην πρὸς πόλιν ἑτέραν, ἥτις ἐπειδὰν ἡττηθῇ, παραχρῆμα
ταύτῃ, ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι, πείθεσθαι θέλει; ποίαν δ', ἔφη
ὁ Κῦρος, καὶ σὺ τοῦ πατρὸς ἧτταν λέγων, οὕτως ἰσχυρίζῃ σεσω-
φρονίσθαι αὐτόν; ἣν ἤ, νὴ Δί', ἑαυτῷ σύνοιδεν ἐλευθερίας μὲν
ἐπιθυμήσας, δοῦλος δ' ὡς οὐδεπώποτε γενόμενος. ἃ δὲ ᾠήθη
χρῆναι λαθεῖν, ἢ * φωράσαι, ἢ ἐπιβιάσασθαι, οὐδὲν τούτων γρ. φθάσαι
ἱκανὸς γενόμενος διαπράξασθαι. σὲ δὲ οἶδεν ἃ μὲν ἐβουλή- ἢ ἀποδ.
θης ἐξαπατῆσαι αὐτόν, οὕτως ἐξαπατήσαντα, ὥσπερ ἄν τις
τυφλοὺς ἢ κωφοὺς καὶ μηδ' ὁτιοῦν φρονοῦντας ἐξαπατήσειεν· ἃ
δὲ ᾠήθης λαθεῖν χρῆναι, οὕτω σε οἶδε λαθόντα, ὥστε ἃ ἐνόμι-
ζεν ἑαυτῷ ἰσχυρὰ χωρία ἀποκεῖσθαι, ταῦτα εἱρκτὰς αὐτῷ ἔλα-
θες προκατασκευάσας· τάχει δὲ τοσοῦτον περιεγένου αὐτοῦ,
ὥστε * πρόσθεν ἔφθασας ἐλθὼν σὺν πολλῷ στόλῳ, πρὶν τοῦτον πόῤῥωθεν.
τὴν παρ' ἑαυτῷ δύναμιν ἀθροίσασθαι. ἔπειτα δοκεῖ σοι, ἔφη Steph. sed
ὁ Κῦρος, καὶ ἡ τοιαύτη ἧττα σωφρονίζειν ἱκανὴ εἶναι ἀνθρώπους mel. πρόσ-
τὸ γνῶναι ἄλλους ἑαυτῶν βελτίονας ὄντας; πολύ γε μᾶλλον, θεν. M. S.
ἔφη ὁ Τιγράνης, ἢ ὅταν μάχῃ τις ἡττηθῇ. ὁ μὲν γὰρ ἰσχύϊ Bodl.
κρατηθεὶς ἔστιν ὅτε ᾠήθη τὸ σῶμα ἀσκήσας ἀναμαχεῖσθαι.
καὶ πόλεις γε ἁλοῦσαι, συμμάχους προσλαβοῦσαι, οἴονται ἀνα-
μαχέσασθαι ἄν· οὓς δ' ἂν βελτίους τινὲς ἑαυτῶν ἡγήσωνται,
τούτοις πολλάκις καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἐθέλουσι πείθεσθαι. σύ,
ἔφη, ἔοικας οὐκ οἴεσθαι τοὺς ὑβριστὰς γιγνώσκειν τοὺς ἑαυτῶν
σωφρονεστέρους, οὐδὲ τοὺς κλέπτας, τοὺς μὴ κλέπτοντας, οὐδὲ
τοὺς ψευδομένους, τοὺς ἀληθῆ λέγοντας, οὐδὲ τοὺς ἀδικοῦν-
τας, τοὺς τὰ δίκαια ποιοῦντας. οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι καὶ
νῦν ὁ σὸς πατὴρ ἐψεύσατο, καὶ οὐκ ἐξημπέδου τὰς πρὸς ἡ-
μᾶς συνθήκας, εἰδὼς ὅτι ἡμεῖς οὐδ' ὁτιοῦν ὧν Ἀστυάγης
συνέθετο παραβαίνομεν; ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ τοῦτο λέγω, ὡς τὸ
γνῶναι

γνῶναι μόνον τοὺς βελτίονας, σωφρονίζει, ἄνευ τοῦ δίκην διδόναι ὑπὸ τῶν βελτιόνων, ὥσπερ ὁ ἐμὸς νῦν πατὴρ δίδωσιν. ἀλλ', ἔφη ὁ Κῦρος, ὅ γε σὸς πατὴρ πέπονθε μὲν οὐδ' ὁτιοῦν οὔπω κακόν. φοβεῖται μέν τοι, εὖ οἶδ', ὅτι μὴ πάντα τὰ ἔσχατα πάθῃ. οἶσθα οὖν τι, ἔφη ὁ Τιγράνης, μᾶλλον καταδουλοῦσθαι ἀνθρώπους τοῦ ἰσχυροῦ φόβου; οὐκ οἶσθ' ὅτι οἱ μὲν τῷ ἰσχυροτάτῳ κολάσματι νομιζομένῳ σιδήρῳ παιόμενοι, ὅμως ἐθέλουσι καὶ πάλιν μάχεσθαι τοῖς αὐτοῖς; οὓς δ' ἂν σφόδρα φοβηθῶσιν ἄνθρωποι, τούτοις οὐδὲ παραμυθουμένοις ἀντιβλέπειν δύνανται; λέγεις σύ, ἔφη, ὡς ὁ φόβος τοῦ ἔργῳ κακοῦσθαι μᾶλλον κολάζει τοὺς ἀνθρώπους; καὶ σύ γε, ἔφη, οἶσθα ὅτι ἀληθῆ λέγω. ἐπίστασαι γὰρ ὅτι οἱ μὲν φοβούμενοι μὴ φύγωσι πατρίδα, καὶ οἱ μέλλοντες μάχεσθαι, δεδιότες μὴ ἡττηθῶσιν, * ἀθύμως διάγουσι· καὶ οἱ πλέοντες, μὴ ναυαγήσωσι· καὶ οἱ δουλείαν καὶ * δεσμὸν φοβούμενοι, οὗτοι μὲν οὔτε σίτου οὔθ' ὕπνου δύνανται λαγχάνειν διὰ τὸν φόβον· οἱ δὲ ἤδη μὲν φυγάδες, ἤδη δ' ἡττημένοι, ἤδη δὲ δουλεύοντες, ἔστιν ὅτε δύνανται μᾶλλον τῶν εὐδαιμόνων ἐσθίειν τε καὶ καθεύδειν. ἔτι δὲ φανερώτερον καὶ ἐν τοῖσδε οἷον φόρημα ὁ φόβος. ἔνιοι γὰρ φοβούμενοι μὴ ληφθέντες ἀποθάνωσι, προαποθνήσκουσιν ὑπὸ τοῦ φόβου· οἱ μὲν ῥιπτοῦντες ἑαυτοὺς, οἱ δὲ ἀπαγχόμενοι, οἱ δὲ ἀποσφαττόμενοι. οὕτω πάντων τῶν δεινῶν ὁ φόβος μάλιστα καταπλήττει τὰς ψυχάς. τὸν δ' ἐμὸν πατέρα, ἔφη, νῦν πῶς δοκεῖς διακεῖσθαι τὴν ψυχήν, ὃς οὐ μόνον περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ ἐμοῦ καὶ περὶ γυναικὸς καὶ περὶ πάντων τῶν τέκνων δουλείας φοβεῖται; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν. ἀλλὰ νῦν μὲν ἔμοιγε οὐδὲν ἄπιστον οὕτω τοῦτον διακεῖσθαι. δοκεῖ μέντοι μοι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι καὶ εὐτυχοῦντα ἐξυβρίσαι, καὶ πταίσαντα ταχὺ πτῆξαι, καὶ ἀνεθέντα, πάλιν αὖ μέγα φρονῆσαι, καὶ πάλιν αὖ πράγματα παρασχεῖν. ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, ἔχει μὲν προφάσεις τὰ ἡμέτερα ἁμαρτήματα ὥστε ἀπιστεῖν ἡμῖν· ἔξεστι δέ σοι καὶ φρούρια ἐντειχίζειν, καὶ τὰ ἐχυρὰ κατέχειν, καὶ ἄλλο ὅ, τι ἂν βούλῃ πιστὸν λαμβάνειν. καὶ μέντοι, ἔφη, ἡμᾶς μὲν ἕξεις οὐδέν τι τούτοις μέγα λυπουμένους· μεμνησόμεθα γὰρ ὅτι ἡμεῖς αὐτῶν αἴτιοί ἐσμεν. εἰ δέ τινι τῶν ἀναμαρτήτων παραδοὺς τὴν ἀρχὴν, ἀπιστῶν * αὐτὸς φανείης, ὅρα μὴ ἅμα τε εὖ ποιήσῃς, καὶ ἅμα οὐ φίλον νομίσωσί σε. εἰ δ' αὖ φυλαττόμενος τὸ ἀπεχθάνεσθαι, μὴ ἐπιθῇς αὐτοῖς ζυγὰ τοῦ μὴ ὑβρίσαι, ὅρα μὴ ἐκείνους αὖ δεήσῃ σε σωφρονίζειν ἔτι μᾶλλον ἢ ἡμᾶς νῦν ἐδέησεν. ἀλλὰ καὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ἔφη, τοιούτοις μὲν ἔγωγε ὑπηρέταις, οὓς εἰδείην ἀνάγκῃ ὑπηρετοῦντας, ἀηδῶς ἄν μοι δοκῶ χρῆσθαι· οὓς δὲ γιγνώσκειν δοκοίην ὅτι εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῇ ἐμῇ τὸ δέον συλλαμβάνοιεν, τούτους ἄν μοι δοκῶ καὶ ἁμαρτάνοντας ῥᾷ-

ον

γρ. ῥαθυμ... ...ταλαιπ... ζῶσι.

al. αὐτοῖς.

ἂν φέρειν, ἢ τοὺς μισοῦντας μέν, ἔκπλεω δὲ πάντα ἀνάγκης διαπονουμένους. καὶ ὁ Τιγράνης πρὸς ταῦτα, φιλίαν δ', ἔφη, παρὰ τίνων ἄν ποτε λάβοις τοσαύτην, ὅσην σοι παρ' ἡμῶν ἔξεστι κτήσασθαι νῦν; παρ' ἐκείνων οἴομαι, ἔφη, παρὰ τῶν μηδεπώποτε οὕτω πολεμίων γεγενημένων, εἰ ἐθέλοιμι εὐεργετεῖν αὐτούς, ὥσπερ σύ κελεύεις με νῦν εὐεργετεῖν ὑμᾶς. ἢ καὶ δύναιο ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἐν τῷ παρόντι εὑρεῖν νῦν ὅτῳ ἂν χαρίσαιο ὅσα περ τῷ ἐμῷ πατρί; αὐτίκα, ἔφη, ἤν τινα ἐᾷς ζῆν τῶν σε μηδὲν ἠδικηκότων, τίνα σοι τούτου χάριν οἴει αὐτὸν εἴσεσθαι; τί δέ; ἂν αὐτοῦ τέκνα καὶ γυναῖκα μὴ ἀφαιρῇ, τίς σε τούτου ἕνεκα φιλήσει μᾶλλον ἢ ὁ νομίζων προσήκειν ἑαυτῷ ἀφαιρεθῆναι; τὴν δ' Ἀρμενίων βασιλείαν εἰ μὴ ἔχοι, οἶσθά τινα λυπούμενον μᾶλλον, ἢ ἡμᾶς; οὐκοῦν καὶ * τοῦτο, ἔφη, δῆλον, ὅτι ὁ μάλιστα λυπούμενος εἰ μὴ * βασιλεὺς εἴη, οὗτος καὶ λαβὼν τὴν ἀρχὴν, μεγίστην ἄν σοι χάριν εἰδείη. εἰ δέ τί σοι, ἔφη, μέλει καὶ τοῦ ὡς ἥκιστα τεταραγμένα τάδε καταλιπεῖν ὅταν ἀπίῃς, σκόπει, ἔφη, πότερον ἂν οἴει ἠρεμαιτέρως ἔχειν τὰ ἐνθάδε, καινῆς γενομένης ἀρχῆς, ἢ τῆς εἰωθυίας καταμενούσης. εἰ δ' ἔν τί σοι μέλει καὶ τοῦ ὡς πλείστην στρατιὰν ἐξάγειν, τίνα ἂν οἴει μᾶλλον ἐξετάσαι ταύτην ὀρθῶς τοῦ πολλάκις αὐτῇ κεχρημένου; εἰ δὲ καὶ χρημάτων δέοιο, τίνας ἂν ταῦτα νομίζεις ἐκπορίσαι κρείττον τοῦ καὶ εἰδότος καὶ ἔχοντος πάντα τὰ ὄντα; ὦ ἀγαθέ, ἔφη, Κῦρε, φύλαξαι μὴ ἡμᾶς ἀποβαλὼν, σαυτὸν ζημιώσῃς πλείω, ἢ ὁ πατὴρ ἠδυνήθη σε βλάψαι. ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν.

3. Ὁ δὲ Κῦρος ἀκούων ὑπερήδετο, ὅτι ἐνόμιζε περαίνεσθαι πάντα αὐτῷ, ὅσαπερ ὑπέσχετο Κυαξάρῃ πράξειν. ἐμέμνητο γὰρ εἰπὼν ὅτι καὶ φίλον οἴοιτο μᾶλλον αὐτὸν ἢ πρόσθεν ποιήσειν. ἐκ τούτου δὴ τὸν Ἀρμένιον ἐρωτᾷ, ἢν δὲ δὴ ταῦτα πείθωμαι ὑμῖν, λέγε μοι σύ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε πόσην μοι στρατιὰν συμπέμψεις, πόσα δὲ χρήματα συμβαλῇ εἰς τὸν πόλεμον. πρὸς ταῦτα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, οὐδὲν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἔχω ἁπλούστερον εἰπεῖν, οὐδὲ δικαιότερον, ἢ δεῖξαι μὲν ἐμὲ πᾶσαν τὴν δύναμιν τὴν οὖσαν, σὲ δὲ ἰδόντα, ὅσην μὲν ἄν σοι δοκῇ στρατιὰν ἄγειν, τὴν δὲ καταλιπεῖν τῆς χώρας φυλακήν. * ὡσαύτως δὲ περὶ χρημάτων δηλῶσαι μὲν ἐμὲ δίκαιόν σοι πάντα τὰ ὄντα· σὲ δὲ τούτων αὐτῶν γνόντα ὁπόσα τε ἂν βούλῃ φέρεσθαι, καὶ ὁπόσα ἂν βούλῃ καταλιπεῖν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, * ἴσθι, δεῖξόν μοι ὁπόση σοι δύναμίς ἐστι, λέξον δὲ καὶ πόσα χρήματα· ἐνταῦθα δὴ λέγει ὁ Ἀρμένιος, ἱππεῖς μὲν τοίνυν τῶν Ἀρμενίων εἰσὶν εἰς ὀκτακισχιλίους, πεζοὶ δὲ εἰς τέτταρας μυριάδας·

Βιβλ. γ'.

γρ. ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι

γρ. βασιλεύσει.

γρ. ὡς δ' αὔτως.

γρ. ἴθι δή, λέξον.

Βιβλ. γ'.

ριάδας· χρήματα δ', ἔφη, σὺν τοῖς θησαυροῖς, οἷς ὁ πατὴρ κατέλιπεν, ἔστιν, εἰς ἀργύριον λογισθέντα, τάλαντα πλείω τῶν τρισχιλίων. καὶ ὁ Κῦρος οὐκ * ἐμέλλησεν, ἀλλ' εἶπε, τῆς μὲν τοίνυν στρατιᾶς, ἐπεί σοι, ἔφη, οἱ ὅμοροι Χαλδαῖοι πολεμοῦσι, τοὺς ἡμίσεις μοι σύμπεμπε· τῶν δὲ χρημάτων ἀντὶ μὲν τῶν πεντήκοντα ταλάντων, ὧν ἔφερες δασμόν, διπλάσια Κυαξάρῃ ἀπόδος, ὅτι ἔλιπες τὴν φοράν· ἐμοὶ δ', ἔφη, ἄλλα ἑκατὸν δάνεισον. ἐγὼ δέ σοι ὑπισχνοῦμαι, ἂν θεὸς εὖ διδῷ, ἀνθ' ὧν ἂν ἐμοὶ δανείσῃς, ἢ ἄλλα πλείονος ἄξια εὐεργετήσειν, ἢ τὰ χρήματα ἀπαριθμήσειν, ἢν δύναμαι· ἢν δὲ μὴ δύναμαι, ἀδύνατος ἂν φανείμην, οἶμαι, ἄδικος δ' οὐκ ἂν δικαίως γενοίμην. καὶ ὁ Ἀρμένιος, πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, μὴ οὕτω λέγε· εἰ δὲ μή, οὐ θαρροῦντά με ἕξεις. ἀλλὰ νόμιζε, ἔφη, ἃ ἂν καταλίπῃς, μηδὲν ἧττον σὰ εἶναι ὧν ἂν ἔχων ἀπίῃς. εἶεν, ἔφη ὁ Κῦρος· ὥστε δὲ τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν πόσα ἄν μοι χρήματα δοίης; ὁπόσα ἂν δυναίμην, ἔφη. τί δέ, ὥστε τοὺς παῖδας; καὶ * τούτων, ἔφη, ὁπόσα ἂν δυναίμην. οὐκοῦν, ἔφη ὁ Κῦρος, ταῦτα μὲν ἤδη διπλάσια τῶν ὄντων. σὺ δέ, ἔφη, ὦ Τιγράνη, λέξον μοι ὁπόσου ἂν πρίαιο, ὥστε τὴν γυναῖκα ἀπολαβεῖν. ὁ δὲ ἐτύγχανε νεόγαμός τε ὢν καὶ ὑπερφιλῶν τὴν γυναῖκα. ἐγὼ μέν, ἔφη, ὦ Κῦρε, κἂν τῆς ψυχῆς πριαίμην ὥστε μήποτε λατρεῦσαι ταύτην. σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη, ἄπαγε τὴν σήν, οὐδὲ γὰρ εἰλῆφθαι * ἔγωγε αἰχμάλωτον ταύτην νομίζω, σοῦ γε μὴ πώποτε φυγόντος ἡμᾶς. καὶ σὺ δή, ὦ Ἀρμένιε, ἄπαγε τήν τε γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας, μηδὲν * αὐτῶν καταθείς, ἵνα εἰδῶσιν ὅτι ἐλεύθεροι πρός σε ἀπέρχονται. καὶ νῦν μέν, ἔφη, δειπνεῖτε παρ' ἡμῖν, δειπνήσαντες δὲ ἀπελαύνετε ὅπου ὑμῖν θυμός. οὕτω δὴ κατέμειναν. διασκηνούντων δὲ μετὰ τὸ δεῖπνον, ἐπήρετο ὁ Κῦρος, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Τιγράνη, ποῦ δὴ ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀνὴρ ὃς συνεθήρα ἡμῖν. καὶ σύ μοι μάλα ἐδόκεις θαυμάζειν αὐτόν. οὐ γάρ, ἔφη, ἀπέκτεινεν αὐτὸν οὑτοσὶ ὁ ἐμὸς πατήρ; τί λαβὼν ἀδικοῦντα; διαφθείρειν αὐτὸν ἔφη ἐμέ. καίτοι, ὦ Κῦρε, οὕτω καλὸς κἀγαθὸς ἦν ἐκεῖνος, ὡς καὶ ὅτε ἀποθνήσκειν ἔμελλε, προσκαλέσας με εἶπε, μή τι σύ, ὦ Τιγράνη, ἔφη, ὅτι ἀποκτείνει με, χαλεπήνῃς τῷ πατρί, οὐ γὰρ κακονοίᾳ τινὶ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἀγνοίᾳ. ὁπόσα δὲ ἀγνοίᾳ ἄνθρωποι ἐξαμαρτάνουσι, πάντα ἀκούσια ταῦτ' ἔγωγε νομίζω. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐπὶ τούτοις εἶπε, φεῦ τοῦ ἀνδρός. ὁ δὲ Ἀρμένιος ἔλεξεν οὕτως, ὦ Κῦρε, οὐδ' οἱ ταῖς ἑαυτῶν γυναιξὶ λαμβάνοντες συνόντας ἀλλοτρίους ἄνδρας, οὐ τοῦτο αἰτιώμενοι αὐτοὺς κατακαίνουσιν ὡς * σωφρονεστέρας * ποιοῦντας τὰς γυναῖκας· ἀλλὰ νομίζοντες ἀφαιρεῖσθαι * αὐτὰς τὴν πρὸς ἑαυτοὺς φιλίαν, διὰ τοῦτο ὡς πολεμίοις αὐτοῖς χρῶνται. καὶ ἐγὼ * ἐκείνο, ἔφη, ἐφθόνησα,

fort. οὐκ ἐμέλλησεν, ut in quodam Vet. i. e. οὐδὲν μελλήσας εἶπε, nihil cunctatus dixit. Steph.

γρ. ἀντὶ τούτων. Steph.

γρ. ἔγωγε ταύτην ὡς αἰχμ.

γρ. ὑπὲρ αὐτῶν.

γρ. ἀμαθεστέρας.

γρ. τὰς.

γρ. αὐτούς.

γρ. ἐκείνῳ.

φθόνησα, ὅτι μοι ἐδόκει τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιεῖν αὐτὸν μᾶλλον θαυμάζειν ἢ ἐμέ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἀλλὰ καὶ μὰ τοὺς θεοὺς, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἀνθρώπινά μοι δοκεῖς ἁμαρτεῖν. καὶ σὺ, ὦ Τιγράνη, συγγίνωσκε τῷ πατρί. τότε μὲν δὴ τοιαῦτα διαλεχθέντες καὶ φιλοφρονηθέντες, ὥσπερ εἰκὸς, ἐκ συναλλαγῆς, ἀναβάντες ἐπὶ τὰς ἁρμαμάξας σὺν ταῖς γυναιξὶν, ἀπήλαυνον εὐφραινόμενοι.

4 Ἐπεὶ δ' ἦλθον οἴκαδε, ἔλεγον τοῦ Κύρου ὁ μέν τις τὴν σοφίαν, ὁ δὲ τὴν καρτερίαν, ὁ δὲ τὴν πρᾳότητα, ὁ δέ τις καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὸ μέγεθος. ἔνθα δὴ ὁ Τιγράνης ἐπήρετο τὴν γυναῖκα, καί σοι, ἔφη, ὦ Ἀρμενία, καλὸς ἐδόκει ὁ Κῦρος εἶναι; ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐκεῖνον *ἐθεώμην. ἀλλὰ τίνα μήν; ἔφη ὁ Τιγράνης. τὸν εἰπόντα, νὴ Δία, ὡς τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἂν πρίαιτο ὥστε μή με δουλεύειν. τότε μὲν δὴ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐκ τοιούτων ἀνεπαύοντο σὺν ἀλλήλοις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ Ἀρμένιος Κύρῳ μὲν καὶ τῇ στρατιᾷ πάσῃ ξένια ἔπεμπε· προεῖπε δὲ τοῖς ἑαυτοῦ, οὓς δεήσοι στρατεύεσθαι, εἰς τρίτην ἡμέραν παρεῖναι· τὰ δὲ χρήματα, ὧν εἶπεν ὁ Κῦρος, διπλάσια *ἀπηρίθμησεν. ὁ δὲ Κῦρος, ὅσα εἶπε λαβὼν, τὰ ἄλλα ἔπεμψεν. ἤρετο δὲ πότερος ἔσται ὁ τὸ στράτευμα ἄγων, ὁ παῖς, ἢ αὐτός. εἰπέτην δὲ ἅμα, ὁ μὲν πατὴρ οὕτως, ὁπότερον ἂν σὺ κελεύῃς· ὁ δὲ παῖς οὕτως, ἐγὼ μὲν οὐκ ἀπολείψομαί σου, ὦ Κῦρε, οὐδ' ἂν σκευοφόρον με δέῃ σοι συνακολουθεῖν. καὶ ὁ Κῦρος ἐπιγελάσας εἶπε, καὶ ἐπὶ πόσῳ ἂν ἐθέλοις, ἔφη, τὴν γυναῖκά σου ἀκοῦσαι ὅτι σκευοφορεῖς; ἀλλ' οὐδὲν, ἔφη, ἀκούειν δεήσει αὐτήν· ἄξω γὰρ, ὥστε ὁρᾷν ἐξέσται αὐτῇ ὅ, τι ἂν ἐγὼ πράττω. ὥρα ἂν, ἔφη, συσκευάζεσθαι ὑμῖν εἴη. *νομίζω, ἔφη, συνεσκευασμένους παρέσεσθαι ὅ, τι ἂν ὁ πατὴρ δῷ. τότε μὲν δὴ ξενωθέντες οἱ στρατιῶται ἐκοιμήθησαν.

γρ. ἐθεώρουν.
γρ. ἀπέπεμψεν.
γρ. νόμιζε.

5. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ λαβὼν ὁ Κῦρος τὸν Τιγράνην, καὶ τῶν Μήδων ἱππέων τοὺς κρατίστους, καὶ τῶν ἑαυτοῦ φίλων ὁπόσους καιρὸς ἐδόκει εἶναι, περιελαύνων τὴν χώραν κατεθεᾶτο, σκοπῶν οὗ τειχισθείη φρούριον· καὶ ἐπ' ἄκρον τι ἐλθὼν, ἐπηρώτα τὸν Τιγράνην, ποῖα ἂν εἴη τῶν ὀρέων ὁπόθεν οἱ Χαλδαῖοι καταθέοντες λῄζονται. καὶ ὁ Τιγράνης ἐδείκνυεν. ὁ δὲ πάλιν ἤρετο, νῦν δὲ ταῦτα τὰ ὄρη ἔρημά ἐστιν; οὐ μὰ Δί', ἔφη, ἀλλ' ἀεὶ σκοποί εἰσιν ἐκείνων, οἳ σημαίνουσι τοῖς ἄλλοις ὅ, τι ἂν ὁρῶσι. τί οὖν, ἔφη, ποιοῦσιν ἐπὰν αἴσθωνται; βοηθοῦσιν, ἔφη, ἐπὶ τὰ ἄκρα, ὡς ἂν ἕκαστος δύνηται. ταῦτα μὲν δὴ ὁ Κῦρος ἠκηκόει. σκοπῶν δὲ κατενόει πολλὴν τῆς χώρας τοῖς Ἀρμενίοις ἔρημον καὶ ἀργὸν οὖσαν διὰ τὸν πόλεμον. καὶ τότε μὲν ἀπῆλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ δειπνήσαντες ἐκοιμήθησαν.

Βιβλ. γ'.

6. 6. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ, αὐτός τε ὁ Τιγράνης παρῆν συνεσκευασμένος· καὶ εἰς τετρακισχιλίους ἱππεῖς συνελέγοντο αὐτῷ, καὶ τοξόται εἰς τοὺς μυρίους, καὶ πελτασταὶ ἄλλοι τοσοῦτοι. ὁ δὲ Κῦρος, ἐν ᾧ συνελέγοντο, ἐθύετο· ἐπεὶ δὲ καλὰ ἦν τὰ ἱερὰ αὐτῷ, συνεκάλεσε τούς τε τῶν Περσῶν ἡγεμόνας, καὶ τοὺς τῶν Μήδων. ἐπεὶ δὲ ὁμοῦ ἦσαν, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι, ἔστι μὲν τὰ ὄρη ταῦτα, ἃ ὁρῶμεν, Χαλδαίων· εἰ δὲ ταῦτα καταλάβοιμεν, καὶ ἐπ' ἄκρου γένοιτο τὸ ἡμέτερον φρούριον, σωφρονεῖν ἀνάγκη ἂν εἴη πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀμφοτέροις, τοῖς τε

γρ. ἡμῖν. Ἀρμενίοις καὶ τοῖς Χαλδαίοις. τὰ μὲν οὖν ἱερὰ καλὰ * ἡμῖν· ἀνθρωπίνη δὲ προθυμία εἰς τὸ πραχθῆναι ταῦτα οὐδὲν οὕτω μέγα σύμμαχον ἂν γένοιτο ὡς τάχος. ἢν γὰρ φθάσωμεν πρὶν τοὺς πολεμίους συλλεγῆναι ἀναβάντες, ἢ παντάπασιν ἀμαχεὶ λάβοιμεν ἂν τὸ ἄκρον, ἢ ὀλίγοις τε καὶ ἀσθενέσι χρησαίμεθα ἂν πολεμίοις. τῶν οὖν πόνων οὐδεὶς ῥᾴων, οὐδ' ἀκινδυνότερος, ἔφη, ἐστὶ τοῦ νῦν καρτερῆσαι σπεύδοντας. ἴτε οὖν ἐπὶ τὰ ὅπλα. καὶ ὑμεῖς μὲν, ὦ Μῆδοι, ἐν ἀριστερᾷ ἡμῶν πορεύεσθε· ὑμεῖς δὲ, ὦ Ἀρμένιοι, οἱ μὲν ἡμίσεις ἐν δεξιᾷ, οἱ δ' ἡμίσεις ἔμπροσθεν ἡμῶν ἡγεῖσθε. ὑμεῖς δὲ, ὦ ἱππεῖς, ὄπισθεν

γρ. παρακελευόμενοι. ἕπεσθε, * διακελευόμενοι καὶ ὠθοῦντες ἄνω ἡμᾶς· ἢν δέ τις

γρ. μαλακίζηται. * μαλακύνηται, μὴ ἐπιτρέπετε. ταῦτ' εἰπὼν ὁ Κῦρος ἡγεῖτο, ὀρθίους ποιησάμενος τοὺς λόχους. οἱ δὲ Χαλδαῖοι, ὡς ἔγνωσαν τὴν ὁρμὴν ἄνω οὖσαν, εὐθὺς ἐσήμαινόν τε τοῖς ἑαυτῶν, καὶ συνεβόων ἀλλήλοις, καὶ συνηθροίζοντο. ὁ δὲ Κῦρος παρηγγύα, Ἄνδρες Πέρσαι, ἡμῖν σημαίνουσι σπεύδειν. ἢν γὰρ φθάσωμεν ἄνω γενόμενοι, οὐδὲν τὰ τῶν πολεμίων δυνήσεται.

7. 7. Εἶχον δ' οἱ Χαλδαῖοι γέρρα τε καὶ παλτὰ δύο. καὶ πολεμικώτατοι δὲ λέγονται οὗτοι τῶν περὶ ἐκείνην τὴν χώραν εἶναι, καὶ μισθοῦ στρατεύονται ὁπόταν τις αὐτῶν δέηται, διὰ

γρ. πολεμικοί τε. τὸ * πολεμικώτατοι καὶ πένητες εἶναι. καὶ γὰρ ἡ χώρα αὐτοῖς ὀρεινή τε ἐστὶ, καὶ ὀλίγη ἡ τὰ χρήματα ἔχουσα. ὡς δὲ μᾶλλον ἐπλησίαζον οἱ ἀμφὶ τὸν Κῦρον τῶν ἄκρων, ὁ Τιγράνης σὺν τῷ Κύρῳ πορευόμενος εἶπεν, ὦ Κῦρε, ἆρ' οἶσθ', ἔφη, ὅτι αὐτοὺς ἡμᾶς αὐτίκα μάλα δεήσει μάχεσθαι; ὡς οἵ γε Ἀρμένιοι

γρ. εἰπὼν ὅτι εἰδείη τοῦτο, εὐθὺς παρηγγ. οὐ μὴ δέξωνται τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος * εἶπεν ὅτι ἤδη τοῦτο, παρηγγύησε τοῖς Πέρσαις παρασκευάζεσθαι, ὡς αὐτίκα δεῆσον ἐπιδιώκειν, ἐπειδὰν ὑπάγωσι τοὺς πολεμίους ὑποφεύγοντες οἱ Ἀρμένιοι ὥστ' ἐγγὺς ἡμῖν γενέσθαι. οὕτω δὴ ἡγοῦντο μὲν οἱ Ἀρμένιοι. τῶν δὲ Χαλδαίων οἱ παρόντες, ὡς ἐπλησίαζον οἱ Ἀρμένιοι, ταχὺ ἀλαλάξαντες ἔθεον, ὥσπερ εἰώθασιν, ἐπ' αὐτούς· οἱ δὲ Ἀρμένιοι, ὥσπερ εἰώθεσαν, οὐκ ἐδέχοντο. ὡς δὲ διώκοντες οἱ Χαλδαῖοι εἶδον ἐναντίους μαχαιροφόρους ἱεμένους ἄνω, οἱ μέν τινες αὐτοῖς πελάσαντες ταχὺ ἀπέθνησκον, οἱ δ' ἔφυγον, οἱ δέ τινες καὶ ἑάλωσαν αὐτῶν.

ταχὺ

ταχὺ δὲ *εἶχον τὰ ἄκρα. ἐπεὶ δὲ τὰ ἄκρα εἶχον οἱ Βιβλ. γ'.
ἀμφὶ τὸν Κῦρον, κατεώρων τε τῶν Χαλδαίων τὰς οἰκήσεις, καὶ ᾐσθάνοντο φεύγοντας αὐτοὺς ἐκ τῶν ἐγγὺς οἰκήσεων. ὁ γρ. εἴχετο.
δὲ Κῦρος, ὡς πάντες οἱ στρατιῶται ὁμοῦ ἐγένοντο, ἀριστοποιεῖσθαι παρήγγελλεν. ἐπεὶ δὲ ἠριστήκεσαν, καταμαθὼν ἔνθα σκοπαὶ ἦσαν αἱ τῶν Χαλδαίων ἐρυμνὸν *τε ὂν καὶ al. π.
ἔνυδρον, εὐθὺς ἐτείχιζε φρούριον· καὶ τὸν Τιγράνην ἐκέλευσε πέμπειν ἐπὶ τὸν πατέρα, καὶ κελεύειν παραγίνεσθαι ἔχοντα ὁπόσοι εἶεν τέκτονές τε καὶ *λιθοδόμοι. ἐπὶ μὲν δὴ τὸν al. λιθοτόμοι.
Ἀρμένιον ᾤχετο ἄγγελος. ὁ δὲ Κῦρος τοῖς παροῦσιν ἐτείχιζεν.

8. Ἐν δὲ τούτῳ προσάγουσι τῷ Κύρῳ τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους, τοὺς δὲ τινας καὶ τετρωμένους· ὡς δὲ εἶδεν, εὐθὺς λύειν μὲν ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους, ἰατροὺς καλέσας, θεραπεύειν ἐκέλευσεν, ἔπειτα ἔλεξε τοῖς Χαλδαίοις, ὅτι ἂν ἥκοι οὔτε *ἀπολέσαι ἐπιθυμῶν γρ. ἀπελάσαι.
ἐκείνους, οὔτε πολεμεῖν δεόμενος, ἀλλ' εἰρήνην ποιῆσαι βουλόμενος Ἀρμενίοις καὶ Χαλδαίοις. πρὶν μὲν οὖν ἔχεσθαι τὰ ἄκρα, οἶδ' ὅτι οὐδὲν ἐδεῖσθε εἰρήνης. τὰ μὲν γὰρ ὑμέτερα ἀσφαλῶς εἶχε, τὰ δὲ τῶν Ἀρμενίων ἤγετε καὶ ἐφέρετε· νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ ἐν οἵῳ ἐστέ. ἐγὼ οὖν ἀφίημι ὑμᾶς οἴκαδε τοὺς εἰλημμένους, καὶ δίδωμι ὑμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις Χαλδαίοις βουλεύσασθαι, εἴτε βούλεσθε πολεμεῖν ἡμῖν· εἴτε φίλοι εἶναι. κἂν μὲν πόλεμον αἱρῆσθε, μηκέτι ἥκετε δεῦρο ἄνευ ὅπλων, εἰ σωφρονεῖτε· ἢν δὲ εἰρήνης δοκῆτε δεῖσθαι, ἄνευ ὅπλων ἥκετε. ὡς δὲ καλῶς ἕξει τὰ ὑμέτερα, ἢν φίλοι γένησθε, ἐμοὶ μελήσει. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι, πολλὰ μὲν ἐπαινέσαντες, πολλὰ δὲ δεξιωσάμενοι τὸν Κῦρον ᾤχοντο οἴκαδε.

9. Ὁ δὲ Ἀρμένιος ὡς ἤκουσε τήν τε κλῆσιν τοῦ Κύρου, καὶ τὴν πρᾶξιν, λαβὼν τοὺς τέκτονας καὶ τἄλλα ὅσων ᾤετο δεῖν, ἧκε πρὸς τὸν Κῦρον ὡς ἐδύνατο τάχιστα. ἐπεὶ δὲ εἶδε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν, ὦ Κῦρε, ὡς ὀλίγα δυνάμενοι προορᾶν ἄνθρωποι περὶ τοῦ μέλλοντος, πολλὰ ἐπιχειροῦμεν πράττειν. νῦν γὰρ δὴ καὶ ἐγὼ ἐλευθερίαν μὲν μηχανᾶσθαι ἐπιχειρήσας, δοῦλος, ὡς οὐδεπώποτε, ἐγενόμην· ἐπεὶ δὲ ἑάλωμεν, σαφῶς ἀπολωλέναι νομίσαντες, νῦν ἀναφαινόμεθα σεσωσμένοι ὡς οὐδεπώποτε. *οἳ γὰρ οὐδεπώποτε ἐπαύοντο πολλὰ κακὰ ἡμᾶς γρ. Χαλ-
ποιοῦντες, νῦν ὁρῶ τούτους ἔχοντας ὥσπερ ἐγὼ ηὐχόμην. καὶ δαίους γὰρ
τοῦτο ἐπίστω, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὅτι ἐγὼ ὥστε ἀπελάσαι Χαλδαί- οἳ οὐδὲ ἐπαύ-
ους ἀπὸ τούτων τῶν ἄκρων, πολλαπλάσια ἂν ἔδωκα χρήματα οντο πώποτε
ὧν σὺ νῦν ἔχεις παρ' ἐμοῦ· καὶ ἃ ὑπισχνοῦ ποιήσειν ἀγαθὰ ἡ- πολλά, Flor.
μᾶς, ὅτ' ἐλάμβανες τὰ χρήματα, ἀποτετέλεσταί σοι ἤδη. Edit.
ὥστε καὶ προσοφείλοντες σοι ἄλλας χάριτας ἀναπεφήναμεν, ἃς

Βιβλ. γ'. ἡμεῖς γε, εἰ μὴ κακοί ἐσμεν, αἰσχυνοίμεθ' ἂν σοι μὴ *ἀποδιδόναι. ὦ ϗ ἀποδιδόντες, οὐδὲν ἄξιον οὐδ' οὕτω πρὸς εὐεργεσίαν καταλαμβανόμεθα τοσοῦτον ποιοῦντες.

γρ. ἀποδιδόντες. ὁ μὲν Ἀρμένιος.

10. 10 Ὁ μὲν Ἀρμένιος ταῦτ' ἔλεξεν· οἱ δὲ Χαλδαῖοι ἧκον, δεόμενοι τοῦ Κύρου εἰρήνην σφίσι ποιῆσαι. ϗ ὁ Κῦρος ἐπήρετο αὐτούς, ἄλλου τοῦ, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἢ τούτου γε ἕνεκα, εἰρήνης νῦν ἐπιθυμεῖτε, ὅτι νομίζετε ἀσφαλέστερον δύνασθαι ζῆν, εἰρήνης γενομένης ἢ πολεμοῦντες; ἐπεὶ ϗ ἡμεῖς ταῦτ' ἐλέγομεν. τἄλλα ἔχομεν, ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι. ϗ ὅς, τί οὖν, ἔφη, εἰ ϗ ἄλλα ὑμῖν ἀγαθὰ προσγένοιτο διὰ τὴν εἰρήνην; ἔτι ἄν, ἔφασαν, μᾶλλον εὐφραινοίμεθα. ἄλλο τί οὖν, ἔφη, ἢ διὰ τὸ γῆς σπανίζειν ἀγαθῆς, νῦν πένητες νομίζετ' εἶναι; συνέφασαν ϗ τοῦτο. τί οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, βούλοισθ' ἂν ἀποτελοῦντες ὅσα περ οἱ ἄλλοι Ἀρμένιοι, ἐξεῖναι ὑμῖν τῆς Ἀρμενίας γῆς ἐργάζεσθαι ὁπόσην ἂν βούλησθε; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, εἰ πιστεύοιμεν μὴ ἀδικήσεσθαι. τί δέ, σύ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, βούλοιο ἂν τὴν νῦν ἀργὸν οὖσαν γῆν ἐνεργὸν γενέσθαι, εἰ μέλλοιεν τὰ νομιζόμενα παρὰ σοὶ ἀποτελεῖν οἱ ἐργαζόμενοι; ἔφη ὁ Ἀρμένιος, πολλοῦ ἂν τοῦτο πρίασθαι· πολὺ γὰρ ἂν αὐξάνεσθαι τὴν πρόσοδον. τί δ' ὑμεῖς, ἔφη, ὦ Χαλδαῖοι, ἐπεὶ ὄρη ἀγαθὰ ἔχετε, ἐθέλοιτ' ἂν ἐᾶν νέμειν ταῦτα τοὺς Ἀρμενίους, εἰ ὑμῖν μέλλοιεν οἱ νέμοντες τὰ δίκαια ἀποτελεῖν; ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι· πολλὰ γὰρ ἂν ὠφελεῖσθαι οὐδὲν πονοῦντας. σὺ δέ, ἔφη, ὦ Ἀρμένιε, ἐθέλοις ἂν ταῖς τούτων νομαῖς χρῆσθαι, εἰ μέλλοις μικρὰ ὠφελῶν Χαλδαίους πολὺ πλείω ὠφεληθήσεσθαι;

Al. εἴπερ οἰοίμην ἀσφαλές. ϗ σφόδρα ἄν, ἔφη, *εἰ οἰοίμην ἀσφαλῶς νέμειν. οὐκοῦν, ἔφη, ἀσφαλῶς ἂν νέμοιτε, εἰ τὰ ἄκρα ἔχοιτε σύμμαχα; ἔφη ὁ Ἀρμένιος. ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφασαν οἱ Χαλδαῖοι, οὐκ ἂν ἡμεῖς ἀσφαλῶς ἐργαζοίμεθα μὴ ὅτι τὴν τούτων, ἀλλ' οὐδ' ἂν τὴν ἡμετέραν, εἰ οὗτοι τὰ ἄκρα ἔχοιεν.

Fort. αὖ. εἰ δ' ὑμῖν *ἂν, ἔφη, τὰ ἄκρα σύμμαχα εἴη; οὕτως ἄν, ἔφασαν, ἡμῖν καλῶς ἔχοι. ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀρμένιος, οὐκ ἂν ἡμῖν νῦν καλῶς ἔχοι, εἰ οὗτοι παραλήψονται πάλιν τὰ ἄκρα, ἄλλως τε ϗ τετειχισμένα. ϗ ὁ Κῦρος εἶπεν, οὑτωσὶ τοίνυν ἐγὼ ποιήσω, ἔφη, οὐδετέροις ὑμῶν τὰ ἄκρα παραδώσω, ἀλλὰ ἡμεῖς φυλάξομεν αὐτά· κἂν ἀδικῶσιν ὑμῶν ὁποτεροιοῦν, σὺν τοῖς ἀδικουμένοις ἐσόμεθα ἡμεῖς. ὡς δ' ἤκουσαν ταῦτα ἀμφότεροι, ἐπῄνεσαν, ϗ ἔλεγον οὕτως ἂν εἴη μόνως εἰρήνη βέβαια. ϗ ἐπὶ τούτοις ἔδοσαν ϗ ἔλαβον πάντες τὰ πιστά, ϗ ἐλευθέρους μὲν ἀμφοτέρους ἀπ' ἀλλήλων εἶναι συνετίθεντο, ἐπιγαμίας δ' εἶναι ϗ ἐπεργασίας,

γρ. ἐπισυμμαχεῖν. ϗ ἐπινομίας, ϗ *συμμαχίαν δὲ κοινήν, εἴ τις ἀδικοίη ὁποτέρους.

11. Οὕτω

Βιβλ. γ'.

11. Οὕτω μὲν τότε διεπράχθη· καὶ νῦν δὲ ἔτι οὕτω διαμένουσιν αἱ τότε γενόμεναι συνθῆκαι Χαλδαίοις, καὶ τῷ τὴν Ἀρμενίαν ἔχοντι. ἐπεὶ δὲ αἱ συνθῆκαι ἐγένοντο, εὐθὺς συνετείχιζόν τε ἀμφότεροι προθύμως, ὡς κοινὸν φρούριον, καὶ τὰ ἐπιτήδεια συνεξῆγον. ἐπεὶ δὲ ἑσπέρα προσῄει, συνδείπνους ἔλαβεν ἀμφοτέρους πρὸς ἑαυτὸν, ὡς φίλους ἤδη. * συνδειπνούντων δὲ εἶπέ τις τῶν Χαλδαίων, ὅτι τοῖς μὲν ἄλλοις σφῶν πᾶσιν εὐκτὰ ταῦτα εἴη, εἰσὶ δέ τινες τῶν Χαλδαίων οἳ ληϊζόμενοι ζῶσι, καὶ οὐδ' ἂν ἐπίσταιντο ἐργάζεσθαι, οὐδ' ἂν δύναιντο, εἰθισμένοι ἀπὸ πολέμου βιοτεύειν· ἀεὶ γὰρ ἐληΐζοντο καὶ ἐμισθοφόρουν, καὶ πολλάκις μὲν παρὰ τῷ Ἰνδῶν βασιλεῖ (καὶ γὰρ, ἔφασαν, πολύχρυσος ὁ ἀνὴρ) πολλάκις δὲ καὶ παρ' Ἀστυάγει. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, τί οὖν οὐ καὶ νῦν παρ' ἐμοὶ μισθοφοροῦσιν; ἐγὼ γὰρ δώσω ὅσον τις καὶ ἄλλος πλεῖστον δήποτε ἔδωκε. συνέφασαν οἱ, καὶ πολλούς γε ἔσεσθαι ἔλεγον τοὺς ἐθελήσοντας. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω συνωμολογεῖτο.

γρ. συσκηνούντων.

12. Ὁ δὲ Κῦρος ὡς ἤκουσεν ὅτι πρὸς τὸν Ἰνδὸν πολλάκις οἱ Χαλδαῖοι ἐπορεύοντο, ἀναμνησθεὶς ὅτι ἦλθον παρ' αὐτοῦ κατασκεψόμενοι εἰς Μήδους τὰ αὐτῶν πράγματα καὶ ᾤχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους, ὅπως αὖ καὶ τὰ ἐκείνων κατίδωσιν, ἐβούλετο μαθεῖν τὸν Ἰνδὸν τὰ αὐτῷ πεπραγμένα. ἤρξατο οὖν λόγου τοιοῦδε, ὦ Ἀρμένιε, ἔφη, καὶ ὑμεῖς οἱ Χαλδαῖοι, εἴπατέ μοι, εἴ τινα ἐγὼ τῶν ἐμῶν ἀποστέλλοιμι πρὸς τὸν Ἰνδὸν, συμπέμψαιτ' ἄν μοι τῶν ὑμετέρων, οἵτινες αὐτῷ τήν τε ὁδὸν ἡγοῖντο ἂν, καὶ συμπράττοιεν ὥστε γενέσθαι ἡμῖν παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ ἃ ἐγὼ βούλομαι; ἐγὼ γὰρ χρήματα μὲν προσγενέσθαι ἔτι ἂν βουλοίμην ἡμῖν, ὅπως ἔχω καὶ μισθὸν ἀφθόνως διδόναι οἷς ἂν δέῃ, καὶ τιμᾶν καὶ δωρεῖσθαι τῶν * στρατευομένων τοὺς ἀξίους. τούτων μὲν δὴ ἕνεκα βούλομαι ὡς ἀφθονώτατα χρήματα ἔχειν· δεῖσθαι δὲ τούτων νομίζων, τῶν μὲν ὑμετέρων ἡδύ μοι * φείδεσθαι (φίλους γὰρ ὑμᾶς ἤδη * νομίζω) παρὰ δὲ τοῦ Ἰνδοῦ ἡδέως ἂν λάβοιμι, εἰ διδοίη. ὁ οὖν ἄγγελος, ᾧ κελεύω ὑμᾶς ἡγεμόνας δοῦναι καὶ συμπράκτορας γενέσθαι, ἐλθὼν ἐκεῖσε λέξει ὧδε. Ἔπεμψέ με Κῦρος, ὦ Ἰνδὲ, πρὸς σέ· φησὶ δὲ προσδεῖσθαι χρημάτων, προσδεχόμενος καὶ ἄλλην στρατιὰν οἴκοθεν ἐκ Περσῶν (καὶ γὰρ προσδέχομαι, ἔφη) ἢν οὖν αὐτῷ πέμψῃς ὁπόσα σοι προχωρεῖ, φησὶν, ἢν θεὸς ἀγαθὸν τέλος διδῷ αὐτῷ, πειράσεσθαι ποιῆσαι ὥστε σε νομίζειν καλῶς βεβουλεῦσθαι χαρισάμενον αὐτῷ. ταῦτα μὲν ὁ παρ' ἐμοῦ λέξει· τοῖς δὲ παρ' ὑμῶν ὑμεῖς αὖ ἐπιστέλλετε ὅ, τι ὑμῖν δοκεῖ συμφέρον εἶναι. καὶ ἢν μὲν λάβωμεν, ἔφη, παρ' αὐτοῦ, ἀφθονωτέροις χρησόμεθα. ἢν δὲ μὴ λάβωμεν, εἰσόμεθα ὅτι οὐδεμίαν αὐτῷ χάριν ὀφείλομεν, ἀλλ' ἐξέσται ἡμῖν ἐκείνου ἕνεκα πρὸς τὸ ἡμέτερον συμφέρον πάντα τίθεσθαι.

γρ. συστρατευομένων.

γρ. ἀπέχεσθαι.

γρ. νομίζων.

13. Ταῦτ'

Βιβλ. γ'.

13. 13. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Κῦρος, νομίζων τοὺς ἰόντας Ἀρμενίων καὶ Χαλδαίων τοιαῦτα λέξειν περὶ αὐτοῦ, οἷα αὐτὸς ἐπεθύμει πάντας ἀνθρώπους καὶ λέγειν καὶ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ. καὶ τότε μὲν δή, ὁπότε καλῶς εἶχε, διαλύσαντες τὴν σκηνήν, ἀνεπαύοντο. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὅ, τε Κῦρος ἔπεμπε τὸν ἄγγελον, ἐπιστείλας ὅσαπερ ἔφη· καὶ ὁ Ἀρμένιος καὶ οἱ Χαλδαῖοι συνέπεμπον, οὓς ἱκανωτάτους ἐνόμιζον εἶναι καὶ συμπρᾶξαι καὶ εἰπεῖν περὶ Κύρου τὰ προσήκοντα. ἐκ δὲ τούτου ὁ Κῦρος * ἐπιτελέσας τὸ φρούριον καὶ φύλαξιν ἱκανοῖς καὶ τοῖς ἐπιτηδείοις πᾶσι, καὶ ἄρχοντα αὐτῶν καταλιπὼν Μῆδον, ὃν ᾤετο Κυαξάρει ἂν μάλιστα χαρίσασθαι, ἀπῄει συλλαβὼν τὸ ἕτερον στράτευμα ὅσον τε ἦλθεν ἔχων, καὶ ὃ παρ' Ἀρμενίων προσέλαβε, καὶ τοὺς παρὰ Χαλδαίων, εἰς τετρακισχιλίους, οἳ ᾤοντο καὶ συμπάντων τῶν ἄλλων κρείττονες εἶναι.

γρ. παρασκευάσας.

14. 14. Ὡς δὲ κατέβη εἰς τὴν οἰκουμένην, οὐδεὶς ἔμεινεν ἔνδον Ἀρμενίων, οὔτε ἀνήρ, οὔτε γυνή, ἀλλὰ πάντες ἀπήντων, ἡδόμενοι τῇ εἰρήνῃ, καὶ φέροντες καὶ ἄγοντες * εἴ τι ἕκαστος ἄξιον εἶχε. καὶ ὁ Ἀρμένιος τούτοις οὐκ ἤχθετο, οὕτως ἂν νομίζων καὶ τὸν Κῦρον μᾶλλον ἥδεσθαι τῇ ὑπὸ πάντων τιμῇ. τέλος δὲ οὖν ἀπήντησε καὶ ἡ γυνὴ τοῦ Ἀρμενίου τὰς θυγατέρας ἔχουσα, καὶ τὸν νεώτερον υἱόν· καὶ σὺν ἄλλοις δώροις καὶ τὸ χρυσίον ἐκόμιζεν, ὃ πρότερον οὐκ ἤθελε λαβεῖν ὁ Κῦρος. καὶ ὁ Κῦρος ἰδὼν εἶπεν, ὑμεῖς ἐμὲ οὐ ποιήσετε μισθοῦ περιιόντα εὐεργετεῖν, ἀλλὰ σύ, ὦ γύναι, ἔχουσα ταῦτα τὰ χρήματα ἃ φέρεις, ἄπιθι, καὶ τῷ Ἀρμενίῳ μηκέτι δῷς αὐτὰ κατορύξαι. ἔκπεμψον δὲ τὸν σὸν υἱὸν ὡς κάλλιστα * ἀπ' αὐτῶν κατασκευάσασα ἐπὶ τὴν στρατείαν· ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν κτῶ καὶ σαυτῇ καὶ τῷ ἀνδρὶ καὶ ταῖς θυγατράσι καὶ τοῖς υἱοῖς ὅ, τι κεκτημένοι καὶ κεκοσμημένοι κάλλιον καὶ ἥδιον τὸν αἰῶνα διάξετε. εἰς δὲ τὴν γῆν, ἔφη, ἀρκείτω τὰ σώματα, ὅταν ἕκαστος τελευτήσῃ, κατακρύπτειν. ὁ μὲν ταῦτα εἰπὼν παρήλαυνεν. ὁ δὲ Ἀρμένιος συμπροὔπεμπε, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄνθρωποι, ἀνακαλοῦντες τὸν εὐεργέτην, τὸν ἄνδρα τὸν ἀγαθόν. καὶ ταῦτ' ἐποίουν ἕως ἐκ τῆς χώρας ἐξέπεμψαν. συναπέστειλε δὲ αὐτῷ ὁ Ἀρμένιος καὶ στρατιὰν πλείονα, ὡς εἰρήνης οἴκοι οὔσης.

γρ. ὄντι.

γρ. ἀπάντων.

15. 15. Οὕτω δὴ ὁ Κῦρος ἀπῄει κεχρηματισμένος, οὐχ ἃ ἔλαβε μόνον χρήματα, ἀλλὰ πολὺ πλείονα τούτων ἑτοιμασάμενος διὰ τὸν τρόπον, ὥστε λαμβάνειν ὁπότε δέοιτο. καὶ τότε μὲν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν τοῖς μεθορίοις· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὸ μὲν στράτευμα καὶ τὰ χρήματα ἔπεμψε πρὸς Κυαξάρην (ὁ δὲ πλησίον ἦν, ὥσπερ ἔφησεν) αὐτὸς δὲ σὺν Τιγράνῃ καὶ Περσῶν τοῖς ἀρίστοις ἐθήρα ὅπου ἐπιτυγχάνοιεν θηρίοις, καὶ εὐφραίνετο. ἐπεὶ δὲ ἀφίκετο εἰς Μήδους, * τὰ χρήματα ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ ταξιάρχοις, ὅσα ἐδόκει ἑκάστῳ ἱκανὰ εἶναι, ὅπως καὶ

al. τῶν χρημάτων.

ἐκεῖνοι

ἐκεῖνοι ἔχοιεν τιμῶν εἴ τινας * ἄγαιντο τῶν ὑφ' ἑαυτούς. ἐνό- Βιβλ. γ'.
μιζε γάρ, εἰ ἕκαστος τὸ μέρος ἀξιέπαινον ποιήσειε, τὸ ὅλον
αὐτῷ καλῶς ἔχειν. καὶ αὐτὸς δέ, εἴ τι που καλὸν ἴδοι εἰς τὴν al. male ἄ-
στρατιάν, τοῦτο κτώμενος * ἐδωρεῖτο τοῖς ἀξιωτάτοις, νομί- γοιντο.
ζων * ὅ, τι καλὸν κἀγαθὸν ἔχοι τὸ στράτευμα, τούτοις ἅ- γρ. διεδω-
πασιν αὐτὸς κεκοσμῆσθαι. ρεῖτο.
γρ. εἴ τι.

16. Ἡνίκα δὲ αὐτοῖς διεδίδου ἃ ἔλαβεν, ἔλεξεν ὧδέ πως 16.
εἰς τὸ μέσον τῶν ταξιαρχῶν καὶ λοχαγῶν καὶ πάντων οὓς ἐτίμα·
Ἄνδρες φίλοι, δοκεῖ ἡμῖν εὐφροσύνη τις νῦν παρεῖναι, καὶ ὅτι
εὐπορία τις προσγεγένηται, καὶ ὅτι ἔχομεν ἀφ' ὧν τιμᾶν ἕξο-
μεν οὓς ἂν βουλώμεθα, καὶ τιμᾶσθαι ὡς ἂν ἕκαστος ἄξιος
ᾖ. πάντας δὴ ἀναμιμνησκώμεθα τὰ ποῖα ἔργα τού-
των τῶν ἀγαθῶν ἐστιν αἴτια. σκοπούμενοι γὰρ εὑρήσετε τό, τε
ἀγρυπνῆσαι ὅπου ἔδει, καὶ τὸ πονῆσαι, καὶ τὸ σπεῦσαι, καὶ τὸ
μὴ εἶξαι τοῖς πολεμίοις, οὕτως οὖν χρὴ καὶ τὸ λοιπὸν ἄνδρας
ἀγαθοὺς εἶναι, γιγνώσκοντας ὅτι τὰς μεγάλας ἡδονὰς καὶ τὰ
ἀγαθὰ τὰ μεγάλα ἡ πειθὼ καὶ ἡ καρτερία καὶ οἱ ἐν τῷ και-
ρῷ πόνοι καὶ κίνδυνοι παρέχονται.

17. Κατανοῶν δὲ ὁ Κῦρος ὡς εὖ μὲν αὐτῷ εἶχον τὰ σώ- 17.
ματα οἱ στρατιῶται πρὸς τὸ δύνασθαι στρατιωτικοὺς πόνους φέ-
ρειν, εὖ δὲ τὰς ψυχὰς πρὸς τὸ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων,
ἐπιστήμονες δὲ ἦσαν τὰ προσήκοντα τῇ ἑαυτῶν ἕκαστος ὁπλί-
σει, καὶ πρὸς τὸ πείθεσθαι δὲ τοῖς ἄρχουσιν ἑώρα πάντας εὖ
παρεσκευασμένους· ἐκ τούτων οὖν ἐπεθύμει τι ἤδη τῶν πρὸς τοὺς
πολεμίους πράττειν, γιγνώσκων ὅτι ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις
τοῖς ἄρχουσι καὶ τῆς καλῆς παρασκευῆς ἀλλοιοῦταί τι. ἔτι δὲ
ὁρῶν ὅτι φιλοτίμως ἔχοντες ἐν οἷς ἀντηγωνίζοντο πολλοί, καὶ
ἐπιφθόνως εἶχον πρὸς ἀλλήλους τῶν στρατιωτῶν, καὶ τῶνδε ἕνεκα
ἐξάγειν αὐτοὺς ἐβούλετο εἰς τὴν πολεμίαν ὡς τάχιστα, εἰδὼς
ὅτι οἱ κοινοὶ κίνδυνοι φιλοφρόνως ποιοῦσιν ἔχειν τοὺς συμμάχους
πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὐκέτι ἐν τούτῳ οὔτε τοῖς ἐν ὅπλοις κοσ-
μουμένοις φθονοῦσιν, οὔτε τοῖς δόξης ἐφιεμένοις, ἀλλὰ μᾶλλον
καὶ ἐπαινοῦσι καὶ ἀσπάζονται οἱ τοιοῦτοι τοὺς ὁμοίους, νομίζοντες
συνεργοὺς αὐτοὺς τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ εἶναι. οὕτω δὴ πρῶτον μὲν
ἐξώπλισε τὴν στρατιάν, καὶ κατέταξεν ὡς ἐδύνατο κάλλιστά τε
καὶ ἄριστα, ἔπειτα δὲ συνεκάλεσε μυριάρχους καὶ χιλιάρχους καὶ
ταξιάρχους καὶ λοχαγούς. οὗτοι γὰρ ἀπολελυμένοι ἦσαν τοῦ κατα-
λέγεσθαι ἐν τοῖς τακτικοῖς ἀριθμοῖς· καὶ ὁπότε δέοι ἢ ὑπα-
κούειν * τῷ στρατηγῷ, ἢ παραγγέλλειν τι, οὐδ' ὡς οὐδὲν ἄναρ- γρ. τῶν
χον κατελείπετο, ἀλλὰ δωδεκαδάρχοις καὶ ἑξαδάρχοις πάν- στρατηγῶν.
τα τὰ καταλειπόμενα διεκοσμεῖτο.

18. Ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἱ * ἐπικαίριοι, παράγων αὐτούς, 18.
ἐπεδείκνυέ τε αὐτοῖς τὰ καλῶς ἔχοντα, καὶ ἐδίδασκεν ᾗ ἕ- γρ. ἐπίκαι-
καστον ἰσχυρὸν ἦν τῶν συμμαχικῶν. ἐπεὶ δὲ κἀκείνους ἐποίη- ροι.

Βιβλ. γ'.

σιν ἐρωτικῶς ἔχειν τοῦ ἤδη ποιεῖν τι, εἶπεν αὐτοῖς νῦν μὲν ἀπιέναι ἐπὶ τὰς τάξεις, καὶ διδάσκειν ἕκαστον τοὺς ἑαυτοῦ ἅπερ αὐτὸς ἐκείνους, καὶ πειρᾶσθαι αὐτοὺς ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν πᾶσι τοῦ στρατεύεσθαι, ὅπως εὐθυμότατα πάντες ἐξορμῷνται, πρωῒ δὲ παρεῖναι ἐπὶ τὰς Κυαξάρους θύρας. τότε μὲν δὴ ἀπιόντες * οὕτως ἐποίουν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρῆσαν οἱ * ἐπικαίριοι ἐπὶ τὰς θύρας. σὺν τούτοις οὖν ὁ Κῦρος εἰσελθὼν πρὸς τὸν Κυαξάρην, ἤρξατο λόγου τοιοῦδε· Οἶδα μέν, ἔφη, ὦ Κυαξάρη, ὅτι ἃ μέλλω λέγειν σοὶ πάλαι δοκεῖ οὐδὲν ἧττον ἢ ἡμῖν. ἀλλ' ἴσως αἰσχύνῃ λέγειν ταῦτα, μὴ δοκῇς ἀχθόμενος ὅτι τρέφεις ἡμᾶς ἐξόδου μεμνῆσθαι. ἐπεὶ οὖν σὺ σιωπᾷς, ἐγὼ λέξω ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν. ἡμῖν γὰρ δοκεῖ πᾶσιν, ἐπείπερ παρεσκευάσμεθα, μὴ ἐπειδὰν ἐμβάλλωσιν οἱ πολέμιοι εἰς τὴν σὴν χώραν, τότε μάχεσθαι, μηδ' ἐν τῇ φιλίᾳ καθημένους ἡμᾶς ὑπομένειν, ἀλλ' ἰέναι, ὡς τάχιστα εἰς τὴν πολεμίαν. νῦν μὲν γὰρ ἐν τῇ σῇ χώρᾳ ὄντες, πολλὰ τῶν σῶν σινόμεθα ἄκοντες· ἢν δ' εἰς τὴν πολεμίαν ἴωμεν, τὰ ἐκείνων κακῶς ποιήσομεν ἡδόμενοι. ἔπειτα νῦν μὲν σὺ ἡμᾶς τρέφεις, πολλὰ δαπανῶν· ἢν δ' ἐκστρατευώμεθα, θρεψόμεθα ἐκ τῆς πολεμίας. ἔτι δὲ εἰ μὲν μείζων τις ἡμῖν κίνδυνος ἔμελλεν εἶναι ἐκεῖ ἢ ἐνθάδε, ἴσως τὸ ἀσφαλέστατον ἦν ἂν αἱρετέον· νῦν δὲ ἴσοι μὲν ἐκεῖνοι ἔσονται, ἐάν τε * ἐνθάδε ἐπιόντες αὐτοῖς μαχώμεθα, ἐάν τε εἰς τὴν ἐκείνων ἰόντες ὑπαντῶμεν αὐτοῖς· ἴσοι δὲ ἡμεῖς ὄντες μαχούμεθα, ἤν τε ἐνθάδε ἐρχομένους αὐτοὺς δεχώμεθα, ἤν τε ἐπ' ἐκείνους ἰόντες τὴν μάχην συνάπτωμεν. πολὺ μέντοι ἡμεῖς βελτίοσι καὶ ἐρρωμενεστέραις ταῖς ψυχαῖς τῶν στρατιωτῶν χρησόμεθα, ἢν ἴωμεν ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς, καὶ μὴ ἄκοντες δοκῶμεν ὁρᾶν τοὺς πολεμίους· πολὺ δὲ κἀκεῖνοι μᾶλλον ἡμᾶς φοβηθήσονται, ὅταν ἀκούσωσιν ὅτι οὐχ ὡς φοβούμενοι πτήσσομεν αὐτοὺς οἴκοι καθήμενοι, ἀλλ' ἐπεὶ αἰσθανόμεθα προσιόντας, ἀπαντῶμέν τε αὐτοῖς, ἵν' ὡς τάχιστα συμμίξωμεν· καὶ οὐκ ἀναμένομεν ἕως ἂν ἡ ἡμετέρα χώρα κακῶται, ἀλλὰ φθάσαντες ἤδη δῃοῦμεν τὴν ἐκείνων γῆν. καί τοι, ἔφη, εἴ τι ἐκείνους μὲν φοβερωτέρους ποιήσομεν, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς θαρραλεωτέρους, πολὺ τοῦτο ἡμῖν ἐγὼ πλεονέκτημα νομίζω, καὶ τὸν κίνδυνον οὕτως ἡμῖν μὲν ἐλάττω λογίζομαι, τοῖς δὲ πολεμίοις μείζω, * πολὺ ἂν μᾶλλον. καὶ ὁ πατὴρ ἀεὶ λέγει, καὶ σὺ φῄς, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ πάντες ὁμολογοῦσιν, ὡς αἱ μάχαι * κρίνονται μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς ἢ ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις. ὁ μὲν οὕτως εἶπε. Κυαξάρης δὲ ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ὅπως μέν, ὦ Κῦρε, καὶ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, ἐγὼ ἄχθομαι τρέφων ὑμᾶς, μηδ' ὑπονοεῖτε. τό γε μέντοι ἰέναι εἰς

τὴν

γρ. οὕτω πάντες ἐπ.

γρ. ἐπίκαιροι ἐπὶ θύραις.

γρ. ἐνθάδε ὑπομένωμεν, ἐάν τε εἰς τὴν ἐκείνων ἐπιόντες ὑπαντ.

γρ. καὶ ἰόντες.

leg. etiam πολὺ γὰρ μᾶλλον, ut hac jungantur cum sequent. St.

γρ. ῥώννυνται.

τὴν πολεμίαν ἤδη καὶ ἐμοὶ βέλτιον εἶναι δοκεῖ πρὸς πάντα· Βιβλ. γ'.
ἐπεὶ τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ὁμογνωμονοῦμεν, συσκευαζώμεθα,
καὶ ἢν τὰ τῶν Θεῶν ἡμῖν θᾶττον συγκαταινῇ, ἐξίωμεν ὡς τά-
χιστα. ἐκ τούτου τοῖς μὲν στρατιώταις εἰπὼν συσκευάζεσθαι ὁ
Κῦρος, ἔθυε, πρῶτον μὲν Διὶ βασιλεῖ, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἄλ-
λοις * Θεοῖς· καὶ ᾐτεῖτο ἵλεως καὶ εὐμενεῖς ὄντας, ἡγεμόνας γρ. Θεοῖς, ὧ ἡγεῖτο.
γίνεσθαι τῇ στρατιᾷ καὶ παραστάτας ἀγαθοὺς καὶ συμμάχους καὶ
συμβούλους τῶν ἀγαθῶν. συμπαρεκάλει δὲ καὶ ἥρωας γῆς Μη-
δίας οἰκήτορας καὶ κηδεμόνας.

19. Ἐπεὶ δ' ἐκαλλιέρησέ τε, καὶ ἀθρόον ἦν αὐτῷ τὸ στρά- 19.
τευμα πρὸς τοῖς ὁρίοις, τότε δὴ οἰωνοῖς χρησάμενος αἰσίοις,
ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολεμίαν. ἐπεὶ δὲ τάχιστα διέβη τὰ ὅρια,
ἐκεῖ αὖ καὶ γῆν ἱλάσκετο χοαῖς, καὶ Θεοὺς θυσίαις, καὶ ἥρωας
Ἀσσυρίας οἰκήτορας εὐμενίζετο. ταῦτα δὲ ποιήσας, αὖθις
Διῒ πατρῴῳ ἔθυε, καὶ εἴ τις ἄλλος Θεῶν ἐφαίνετο, οὐδενὸς ἠ-
μέλει· ἐπεὶ δὲ ταῦτα καλῶς εἶχεν, εὐθὺς τοὺς μὲν πεζοὺς
προαγαγόντες οὐ πολλὴν ὁδὸν, ἐστρατοπεδεύσαντο. τοῖς δ' ἵπ-
ποις καταδρομὴν ποιήσαντες, περιεβάλοντο πολλὴν καὶ παν-
τοίαν λείαν. καὶ τὸ λοιπὸν δὲ μεταστρατοπεδευόμενοι, καὶ ἔχον-
τες ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια, καὶ δῃοῦντες τὴν χώραν, ἀνέμενον
τοὺς πολεμίους. ἡνίκα δὲ προσιόντες ἐλέγοντο οὐκέτι δέχ' ἡμε-
ρῶν ἀπέχειν ὁδὸν, τότε δὴ * ὁ Κῦρος λέγει, ὦ Κυαξάρη, γρ. Κυαξά-
ὥρα δὲ ἀπαντᾶν, καὶ μήτε τοῖς πολεμίοις δοκεῖν, μήτε τοῖς ρης λέγει,
ἡμετέροις φοβουμένους μὴ ἀντιπροσιέναι· ἀλλὰ δῆλοι ὦμεν ὅτι ὦ Κῦρε, ὥ-
οὐκ ἄκοντες μαχούμεθα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνέδοξε τῷ Κυαξά- ρα.
ρει, οὕτω δὴ ἀεὶ συντεταγμένοι προῄεσαν τοσοῦτον καθ' ἡμέ-
ραν ὅσον ἐδόκει αὐτοῖς καλῶς ἔχειν. καὶ δεῖπνον μὲν ἀεὶ κατὰ
φῶς ἐποιοῦντο, πυρὰ δὲ νύκτωρ οὐκ ἔκαιον ἐν τῷ στρατοπέδῳ·
ἔμπροσθεν μέντοι τοῦ στρατοπέδου ἔκαιον, ὅπως ὁρῷεν μὲν εἴ τινες
νυκτὸς προσίοιεν διὰ τὸ πῦρ, μὴ ὁρῷντο δὲ ὑπὸ τῶν προσιόν-
των. πολλάκις δὲ καὶ ὄπισθεν τοῦ στρατοπέδου ἐπυρπόλουν ἀπά-
της ἕνεκα τῶν πολεμίων. ὥστ' ἔστιν ὅτε καὶ κατάσκοποι ἐνέπιπτον
εἰς τὰς προφυλακὰς αὐτῶν, διὰ τὸ ὄπισθεν τὰ πυρὰ εἶναι,
ἔτι πόρρω τοῦ στρατοπέδου οἰόμενοι εἶναι.

20. Οἱ μὲν οὖν Ἀσσύριοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, ἐπειδὴ ἐγγὺς ἀλ- 20.
λήλων τὰ στρατεύματα ἐγίγνετο, τάφρον περιεβάλλοντο· ὅπερ
καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ Βάρβαροι βασιλεῖς, * ὁπόταν στρατοπε- γρ. ὅπου ἂν.
δεύωνται· (τάφρον περιβάλλονται εὐπετῶς διὰ τὴν πολυχειρίαν)
ἴσασι γὰρ ὅτι ἱππικὸν στράτευμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδές ἐστι καὶ
* δύσχρηστον, ἄλλως τε καὶ βάρβαρον. πεποδισμένους γὰρ ἔχουσι γρ. δυσήνιον
τοὺς ἵππους ἐπὶ ταῖς φάτναις. καὶ εἴ τις ἐπ' αὐτοὺς ἴοι, ἔργον καὶ βάρβαρον.
μὲν νυκτὸς λῦσαι ἵππους, ἔργον δὲ χαλινῶσαι, ἔργον δ' ἐπι-
σάξαι, ἔργον δ' ἐπιθωρακίσασθαι· ἀναβάντας δ' ἐφ' ἵπ-
πων ἐλάσαι διὰ τοῦ στρατοπέδου παντάπασιν ἀδύνατον. τούτου

Βιβλ. γ'. δὴ ἕνεκα πάντες καὶ οἱ ἄλλοι καὶ ἐκεῖνοι τὰ ἐρύματα περιβάλλονται· καὶ ἅμα αὐτοῖς δοκεῖ τὸ ἐν ἐχυρῷ εἶναι, καὶ ἐξουσίαν παρέχειν ὅταν βούλωνται μὴ μάχεσθαι.

21. 21. Τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγίγνοντο, ἐπεὶ δὲ προσιόντες ἀπεῖχον ὅσον παρασάγγην, οἱ μὲν Ἀσσύριοι οὕτως ἐστρατοπεδεύοντο ὥσπερ εἴρηται, ἐν περιτεταφρευμένῳ μὲν, καταφανεῖ δέ· ὁ δὲ Κῦρος, ὡς ἐδύνατο ἐν ἀφανεστάτῳ, κώμας τε καὶ γεωλόφους ἐπίπροσθεν ποιησάμενος, νομίζων πάντα τὰ *πολέμια ἐξαίφνης ὁρώμενα φοβερώτερα τοῖς ἐναντίοις εἶναι. καὶ ἐκείνην μὲν τὴν νύκτα, ὥσπερ *ἔπρεπε, προφυλακὰς ποιησάμενοι ἑκάτεροι ἐκοιμήθησαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Ἀσσύριος καὶ ὁ Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες ἀνέπαυον τὰ στρατεύματα ἐν τῷ ἐχυρῷ· Κῦρος δὲ καὶ Κυαξάρης συνταξάμενοι περιέμενον, ὡς, εἰ προσίοιεν οἱ πολέμιοι, μαχούμενοι. ὡς δὲ δῆλον ἐγένετο ὅτι οὐκ ἐξίοιεν οἱ πολέμιοι ἐκ τοῦ ἐρύματος, οὐδὲ μάχην ποιήσοιντο ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ μὲν Κυαξάρης καλέσας τὸν Κῦρον *καὶ πάντας τοὺς ἐπικαιρίους, ἔλεξε τοιάδε· Δοκεῖ μοι, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ὥσπερ τυγχάνομεν συντεταγμένοι, οὕτως ἰέναι πρὸς τὸ τῶν ἀνδρῶν ἔρυμα, καὶ δηλοῦν ὅτι θέλομεν μάχεσθαι. οὕτω γὰρ, ἔφη, *ἐπειδὰν μὴ ἀντεπεξίωσιν ἐκεῖνοι, οἱ μὲν ἡμέτεροι μᾶλλον *θαρρήσουσιν ἂν ἐπιᾶσιν· οἱ πολέμιοι δὲ τὴν τόλμαν ἰδόντες ἡμῶν, μᾶλλον φοβηθήσονται. τοῦτο μὲν δὴ οὕτως ἐδόκει· ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, μηδαμῶς πρὸς τῶν θεῶν, ὦ Κυαξάρη, οὕτω ποιήσωμεν. εἰ γὰρ ἤδη ἐκφανέντες πορευσόμεθα ἢ σὺ κελεύεις, νῦν τε προσιόντας ἡμᾶς οἱ πολέμιοι θεάσονται οὐδὲν φοβούμενοι, εἰδότες ὅτι ἐν ἀσφαλεῖ εἰσὶ τοῦ μηδὲν παθεῖν· ἐπειδάν τε μηδὲν ποιήσαντες ἀπίωμεν, πάλιν καθορῶντες ἡμῶν τὸ πλῆθος πολὺ ἐνδεέστερον τοῦ ἑαυτῶν, καταφρονήσουσι, καὶ αὔριον ἐξίασι πολὺ ἐρρωμενεστέραις ταῖς γνώμαις. νῦν δ', ἔφη, εἰδότες μὲν ὅτι πάρεσμεν, οὐχ ὁρῶντες δὲ ἡμᾶς, εὖ τοῦτο ἐπίσω, οὐ καταφρονοῦσιν, ἀλλὰ φροντίζουσι τί ποτε τοῦτ' ἔστι, καὶ διαλεγόμενοι περὶ ἡμῶν, ἐγὼ οἶδ' ὅτι οὐδὲν παύονται. ὅταν δ' ἐξίωσι, τότε δεῖ αὐτοῖς ἅμα φανερούς τε ἡμᾶς γενέσθαι καὶ ἰέναι εὐθὺς ὁμόσε, εἰληφότας αὐτοὺς ἔνθα πάλαι ἐβουλόμεθα. λέξαντος δὲ οὕτω Κύρου, συνέδοξε καὶ ταῦτα Κυαξάρῃ καὶ τοῖς ἄλλοις. καὶ τότε μὲν δειπνοποιησάμενοι, καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι, καὶ πυρὰ πολλὰ πρὸ τῶν φυλακῶν καύσαντες, ἐκοιμήθησαν.

γρ. πολεμικά. mel.
γρ. ἔμπροσθεν.
γρ. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπικαιρίους, vel, γρ. καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐπικαιρίους.
γρ. ἐὰν μή.
γρ. θαρρήσαντες ἐπιᾶσιν.
γρ. καὶ θαρρήσουσιν ἐν ἅπασιν.

22. 22. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρωῒ Κῦρος μὲν ἐστεφανωμένος ἔθυε, παρήγγελλε δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοτίμοις ἐστεφανωμένοις πρὸς τὰ ἱερὰ παρεῖναι. ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ θυσία συγκαλέσας αὐτοὺς, ἔλεξεν· Ἄνδρες, οἱ μὲν θεοὶ, ὡς οἵ τε μάντεις φασὶ, καὶ ἐμοὶ συνδοκεῖ, μάχην τ' ἔσεσθαι προαγγέλλουσι, καὶ νίκην διδόασι καὶ σωτηρίαν προϋπισχνοῦνται ἐν τοῖς ἱεροῖς· ἐγὼ δ'

ὑμῖν

ὑμῶν μὲν παραινῶν ὁποίους τινὰς χρὴ εἶναι ἐν τῷ τοιῷδε αἰσχυνοίμην ἄν. οἶδα γὰρ ὑμᾶς ταῦτα ἐπίσης ἐμοὶ ἐπισταμένους, καὶ ταῦτα μεμελετηκότας τε, καὶ ἀκηκοότας καὶ ἀκούοντας, διὰ τέλους ἅπερ ἐγὼ, ὥστε καὶ ἄλλους εἰκότως ἂν διδάσκοιτε τάδε. εἰ δὲ μὴ τυγχάνετε κατανενοηκότες, ἀκούσατε. οὓς γὰρ νεωστὶ συμμάχους τε ἔχομεν καὶ πειρώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς ὁμοίους ποιεῖν, τούτους δεῖ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν ἐφ' οἷς τε ἐτρεφόμεθα ὑπὸ Κυαξάρους, ἅ τε ἠσκοῦμεν, ἐφ' ἅ τε αὐτοὺς παρακεκλήκαμεν, ὧν τε ἄσμενοι ἀνταγωνισταὶ ἡμῖν ἔφασαν ἔσεσθαι. καὶ τούτους δὲ αὐτοὺς ὑπομιμνήσκετε, ὅτι ἥδε ἡ ἡμέρα δείξει ὧν ἄξιος ἕκαστός ἐστιν. ὧν γὰρ ἂν ἄνθρωποι ὀψιμαθεῖς γένωνται, οὐδὲν θαυμαστὸν εἴ τινες αὐτῶν καὶ τοῦ ὑπομνήσοντος δέονται· ἀλλ' ἀγαπητὸν εἰ καὶ ἐξ ὑποβολῆς δύναιντο ἄνδρες ἀγαθοὶ εἶναι. καὶ ταῦτα μέντοι πράττοντες ἅμα καὶ ὑμῶν αὐτῶν πεῖραν λήψεσθε. ὁ μὲν γὰρ δυνάμενος ἐν τῷ τοιῷδε καὶ ἄλλους βελτίους ποιεῖν, εἰκότως ἂν ἤδη καὶ ἑαυτῷ συνειδείη τελείως ἀγαθὸς ἀνὴρ ὤν· ὁ δὲ τὴν τούτων ὑπόμνησιν αὐτὸς μόνος ἔχων, καὶ τοῦτο ἀγαπῶν, εἰκότως ἂν ἡμιτελῆ αὐτὸν νομίζοι. τούτου δ' ἕνεκεν οὐκ ἐγὼ, ἔφη, αὐτοῖς λέγω, ἀλλ' ὑμᾶς κελεύω λέγειν, ἵνα καὶ ἀρέσκειν ὑμῖν πειρῶνται. ὑμεῖς γὰρ καὶ πλησιάζετε αὐτοῖς, ἕκαστος τῷ ἑαυτοῦ μέρει. εὖ δ' ἐπίστασθε, ἔφη, ὡς ἂν θαρροῦντας τούτοις ὑμᾶς αὐτοὺς ἐπιδεικνύητε, καὶ τούτους καὶ ἄλλους πολλοὺς οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ θαρρεῖν διδάξετε. τέλος εἶπεν ἀπιόντας ἀριστᾶν ἐστεφανωμένους καὶ σπονδὰς ποιησαμένους ἥκειν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῖς στεφάνοις.

23. Ἐπεὶ δ' οὗτοι ἀπῆλθον αὖθις τοὺς οὐραγοὺς προσεκάλεσε, καὶ * τούτοις αὖ τοιάδε ἔλεξεν· Ἄνδρες Πέρσαι, ὑμεῖς καὶ τῶν ὁμοτίμων γεγόνατε, καὶ ἐπιλελεγμένοι ἐστὲ οἳ δοκεῖτε τὰ μὲν ἄλλα τοῖς κρατίστοις ὅμοιοι εἶναι, τῇ δ' ἡλικίᾳ καὶ φρονιμώτεροι. καὶ τοίνυν χώραν ἔχετε οὐδὲν * ἧττον ἔντιμον τῶν προστατῶν. ὑμεῖς γὰρ ὄπισθεν ὄντες τούς τ' ἀγαθοὺς ἂν, ἐφορῶντες καὶ ἐπικελεύοντες αὐτοῖς, ἔτι κρείττους ποιοῖτε. * εἴτε τις μαλακίζοιτο, καὶ τοῦτον ὁρῶντες οὐκ ἂν ἐπιτρέποιτε αὐτῷ. συμφέρει δ' ὑμῖν, εἴπερ τῳ καὶ ἄλλῳ, τὸ νικᾶν, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ βάρος τῆς στολῆς. ἂν δ' ἄρα ὑμᾶς καὶ οἱ ἔμπροσθεν ἀνακαλοῦντες ἕπεσθαι παρεγγυῶσιν, ὑπακούετε αὐτοῖς, καὶ ὅπως μηδ' ἐν τούτῳ αὐτῶν ἡττηθήσεσθε ἀντιπαρακελευόμενοι αὐτοῖς θᾶττον * ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ἀπιόντες, ἔφη, ἀριστήσαντες καὶ ὑμεῖς, ἥκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἐστεφανωμένοι εἰς τὰς τάξεις. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον ἐν τούτοις ἦσαν.

γρ. τούτοις τοιάδε ἐπετέλλετο, Ἄνδρ.

γρ. ἧττον ἡμῶν τῶν πρ.

γρ. καὶ εἴ τις μαλ.

Ald. & Fl. Edit. ἡγεῖσθε *sed melius* ἡγεῖσθαι. *Steph.*

24. Οἱ δ' Ἀσσύριοι καὶ δὴ ἠριστηκότες, ἐξῄεσάν τε θρασέως, καὶ παρετάττοντο ἐρρωμένως. παρέταττε δὲ αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, ἐφ' ἅρματος παρελαύνων, καὶ τοιάδε παρεκελεύετο· Ἄν-

Βιβλ. γ΄. δρες Ἀσσύριοι, νῦν δεῖ ἄνδρας ἀγαθοὺς εἶναι. νῦν γὰρ περὶ ψυχῶν τῶν ὑμετέρων ὁ ἀγών, καὶ περὶ γῆς ἐν ᾗ ἔφυτε, καὶ περὶ οἴκων ἐν οἷς ἐτράφητε, καὶ περὶ γυναικῶν δὲ καὶ τέκνων, καὶ
γρ. πέπασθε. περὶ πάντων ὧν * κέκτησθε ἀγαθῶν. νικήσαντες μὲν γὰρ ἁπάντων τούτων ὑμεῖς, ὥσπερ πρόσθεν, κύριοι ἔσεσθε· εἰ δ' ἡττηθήσεσθε,
Vel οὖν γε vel ἄρα scrib. Steph. εὖ ἴστε ὅτι παραδώσετε ταῦτα πάντα τοῖς πολεμίοις. * οἵ τε οὖν νίκης ἐρῶντες, μένοντες μάχεσθε. μωρὸν γάρ, τὸ κρατεῖν βουλομένους, τὰ τυφλὰ τοῦ σώματος καὶ ἄοπλα καὶ ἄχειρα ταῦτα ἐναντία τάττειν τοῖς πολεμίοις φεύγοντας. μωρὸς δὲ καὶ εἴ τις ζῆν βουλόμενος φεύγειν ἐπιχειροίη, εἰδὼς ὅτι οἱ μὲν νικῶντες σώζονται, οἱ δὲ φεύγοντες ἀποθνήσκουσι μᾶλλον τῶν μενόντων· μωρὸς δὲ καὶ εἴ τις χρημάτων ἐπιθυμῶν, ἧτταν προσίεται. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι οἱ μὲν νικῶντες τά τε ἑαυτῶν σώζουσι, καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων προσλαμβάνουσιν· οἱ δ' ἡττώμενοι ἅμα ἑαυτούς τε καὶ τὰ ἑαυτῶν πάντα ἀποβάλλουσιν;

25. 25. Ὁ μὲν δὴ Ἀσσύριος ἐν τούτοις ἦν. ὁ δὲ Κυαξάρης πέμπων πρὸς τὸν Κῦρον ἔλεγεν ὅτι ἤδη καιρὸς εἴη ἄγειν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, εἰ γὰρ νῦν, ἔφη, ἔτι ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ἔξω τοῦ ἐρύματος, ἐν ᾧ ἂν προσίωμεν, πολλοὶ ἔσονται. μὴ οὖν ἀναμένωμεν ἕως ἂν πλείους ἡμῶν γένωνται, ἀλλ' ἴωμεν ἕως ἔτι οἰόμεθα εὐπετῶς αὐτῶν κρατῆσαι ἄν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἀπεκρίνατο, ὦ Κυαξάρη, εἰ μὴ ὑπὲρ ἥμισυ αὐτῶν ἔσονται οἱ ἡττηθέντες, εὖ ἴσθι ὅτι ἡμᾶς μὲν ἐροῦσι φοβουμένους τὸ πλῆθος
γρ. ἄλλης ἂν συμμαχίας δεήσειεν. τοῖς ὀλίγοις ἐπιχειρῆσαι· αὐτοὶ δὲ οὐ νομίσουσιν ἡττῆσθαι· * ἀλλ' ἄλλης σοι μάχης δεήσει, ἣ ἂν ἄμεινον ἴσως βουλεύσαιντο ἢ νῦν βεβούλευνται, παραδόντες ἑαυτοὺς ἡμῖν ταμιεύεσθαι, ὥσθ' ὁπόσοις ἂν βουλώμεθα αὐτῶν μάχεσθαι. οἱ μὲν δὴ ἄγγελοι ταῦτα ἀκούσαντες ᾤχοντο.

26. 26. Ἐν τούτῳ δ' ἦλθε Χρυσάντας τε ὁ Πέρσης καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ὁμοτίμων αὐτομόλους ἄγοντες. καὶ ὁ Κῦρος, ὡς εἰκός, ἠρώτα τοὺς αὐτομόλους τὰ ἐκ τῶν πολεμίων. οἱ δ' ἔλεγον ὅτι ἐξίοιεν τε ἤδη σὺν τοῖς ὅπλοις, καὶ παρατάττοι αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς ἔξω ὤν, καὶ παρακελεύοιτο μὲν δὴ τοῖς ἀεὶ ἔξω οὖσι πολλά τε καὶ ἰσχυρά, ὡς ἔφασαν λέγειν τοὺς ἀκούοντας. ἐνταῦθα εἶπεν ὁ Χρυσάντας, τί δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, εἰ καὶ σὺ συγκαλέσας, ἕως ἔτι ἔξεστι παρακελεύσαιο, εἰ ἄρα καὶ σὺ ἀμείνους ποιήσαις τοὺς στρατιώτας; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ὦ Χρυσάντα, μηδέν σε λυπούντων αἱ τοῦ Ἀσσυρίου παρακελεύσεις. οὐδεμία γὰρ οὕτως ἐστὶ καλὴ παραίνεσις, ἥτις τοὺς μὴ ὄντας ἀγαθοὺς αὐθημερὸν ἀκούσαντας ἀγαθοὺς ποιήσει· οὐκ ἂν οὖν τοξότας γε, εἰ μὴ ἔμπροσθεν τοῦτο μεμελετηκότες εἶεν· οὐδὲ ἀκοντιστάς, οὐδὲ μὴν ἱππέας γε· οὐδὲ μὴν τά γε σώματα ἱκανοὺς πονεῖν, ἢν μὴ πρόσθεν ἠσκηκότες ὦσι. καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, ἀλλ' ἀρκεῖ τοι, ὦ Κῦρε, ἐὰν τὰς ψυχὰς αὐτῶν παρακελευσάμενος ἀμεί-

νους

Βιβλ. γ'.

νους ποιήσῃ. ἢ καὶ δύναιτ' ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἷς λόγος ῥηθεὶς αὐθημερὸν αἰδοῦς μὲν ἐμπλῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουσάντων, ἢ ἀπὸ τῶν αἰσχρῶν κωλῦσαι, προτρέψαι δὲ ὡς χρὴ, ἐπαίνου μὲν ἕνεκα πάντα μὲν πόνον, πάντα δὲ κίνδυνον ὑποδύεσθαι, λαβεῖν δ' ἐν ταῖς γνώμαις βεβαίως τοῦτο, ὡς αἱρετώτερόν ἐστι μαχομένους ἀποθνήσκειν μᾶλλον ἢ φεύγοντας σωθῆναι; ἆρ' οὐκ, ἔφη, εἰ μέλλουσι τοιαῦται διάνοιαι * ἐγγραφήσεσθαι ἀνθρώποις καὶ ἔμμονοι * ἔσεσθαι, πρῶτον μὲν νόμους ὑπάρξαι δεῖ τοιούτους, δι' ὧν τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἔντιμος καὶ ἐλεύθερος ὁ βίος παρασκευασθήσεται, τοῖς δὲ κακοῖς ταπεινός τε καὶ ἀλγεινὸς καὶ ἀβίωτος ὁ αἰὼν ἐπανακείσεται; ἔπειτα διδασκάλους, οἶμαι, δεῖ καὶ ἄρχοντας ἐπὶ τούτοις γενέσθαι, οἵτινες δείξουσί τε ὀρθῶς καὶ διδάξουσι καὶ ἐθίσουσι ταῦτα δρᾷν, ἕως ἂν ἐγγένηται αὐτοῖς τοὺς μὲν ἀγαθοὺς καὶ εὐκλεεῖς εὐδαιμονεστάτους τῷ ὄντι νομίζειν, τοὺς δὲ κακοὺς καὶ δυσκλεεῖς, ἀθλιωτάτους πάντων ἡγεῖσθαι. οὕτω γὰρ διατεθῆναι * χρὴ τοὺς μέλλοντας τὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων φόβον τὴν μάθησιν κρείττονα παρέξεσθαι. εἰ δέ τοι ἰόντων εἰς μάχην σὺν ὅπλοις, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ τῶν παλαιῶν μαθημάτων ἐξίστανται. ἐν τούτῳ δυνήσεταί τις ἀπορραψῳδήσας παραχρῆμα ἄνδρας πολεμικοὺς ποιῆσαι, πάντων ἂν ῥᾷστον εἴη καὶ μαθεῖν καὶ διδάξαι τὴν μεγίστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀρετήν. ἐπεὶ δὴ ἔγωγ', ἔφη, οὐδ' ἂν τούτοις ἐπίστευον ἐμμόνοις ἔσεσθαι οὓς νῦν ἔχοντες παρ' ἡμῖν αὐτοῖς ἠσκοῦμεν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς ἑώρων * παρόντας, οἳ καὶ παράδειγμα αὐτοῖς ἔσεσθε οἵους χρὴ εἶναι, καὶ ὑποβάλλειν δυνήσεσθε ἤν τι ἐπιλανθάνωνται. τοὺς δ' ἀπαιδεύτους παντάπασιν ἀρετῆς θαυμάζοιμ' ἄν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, εἴ τι πλέον ἂν ὠφελήσειε λόγος καλῶς ῥηθεὶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ἢ τοὺς ἀπαιδεύτους * μουσικῆς ᾆσμα καλῶς ᾀσθὲν εἰς μουσικήν.

γρ. ἐντραφήσεσθαι.
γρ. ἐγγενήσεσθαι. melius.
Vel δεῖ nõ in Steph. Edit.
γρ. πάντας.
γρ. μουσικῆς ᾆσμα μάλα καλῶς
γρ. καὶ μουσικὸν ᾆσμα καλῶς.

27. Οἱ μὲν τοιαῦτα διελέγοντο· ὁ δὲ Κυαξάρης πάλιν πέμπων ἔλεγεν ὅτι ἐξαμαρτάνοι διατρίβων, καὶ οὐκ ἄγων ὡς τάχιστα ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο δὴ τότε ἀγγέλοις, ἀλλ' εὖ μὲν ἴστω, ἔφη, ὅτι οὔπω εἰσὶν ἔξω ὅσους δεῖ. καὶ ταῦτα ἀπαγγέλλετε αὐτῷ ἐν ἅπασιν· ὅμως δὲ ἐπεὶ ἐκείνῳ δοκεῖ, ἄξω ἤδη. ταῦτα εἰπὼν; καὶ προσευξάμενος τοῖς θεοῖς, ἐξῆγε τὸ στράτευμα. ὡς δ' ἤρξατο ἄγειν ἔτι θᾶττον, ὁ μὲν ἡγεῖτο, οἱ δ' εἵποντο, εὐτάκτως μὲν, διὰ τὸ ἐπίστασθαί τε καὶ μεμελετηκέναι ἐν τάξει πορεύεσθαι· ἐρρωμένως δὲ, διὰ τὸ φιλονείκως ἔχειν πρὸς ἀλλήλους, καὶ διὰ τὸ τὰ σώματα ἐκπεπονῆσθαι, καὶ διὰ τὸ πάντας ἄρχοντας τοὺς πρωτοστάτας εἶναι. ἡδέως δὲ, διὰ τὸ φρονίμως ἔχειν. ἠπίσταντο γὰρ, καὶ ἐκ πολλοῦ οὕτως ἐμεμαθήκεσαν ἀσφαλέστατον εἶναι, καὶ ῥᾷστον τὸ ὁμόσε ἰέναι τοῖς πολεμίοις, ἄλλως τε καὶ τοξόταις καὶ ἀκοντισταῖς καὶ ἱππεῦσι. 27.

Βιβλ. γ'. 28. Ἕως δ' ἔτι βελῶν ἔξω ἦσαν, παρηγγύα ὁ Κῦρος σύνθημα·
ΖΕΥΣ ΣΥΜΜΑΧΟΣ ΚΑΙ ΗΓΕΜΩΝ. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἧκε τὸ
28. συνθημα ἀνταποδιδόμενον, ἐξῆρχεν * αὖ διοσκούροις παιᾶνα τὸν
γρ. αὖ ὁ Κῦρος. νομιζόμενον. οἱ δὲ θεοσεβῶς πάντες συνεπήχησαν μεγάλῃ τῇ
φωνῇ. ἐν τῷ τοιούτῳ γὰρ δὴ οἱ δεισιδαίμονες ἧττον τοὺς ἀν-
θρώπους φοβοῦνται. ἐπεὶ δ' ὁ παιὰν ἐγένετο, ἅμα πορευόμενοι
οἱ ὁμότιμοι φαιδροί, καὶ πεπαιδευμένοι, περιορῶντες ἀλλήλους,
ὀνομάζοντες παραστάτας, ἐπιστάτας· λέγοντες πολὺ τό, ἄγετε
ἄνδρες φίλοι, ἄγετ' ἄνδρες ἀγαθοί. παρεκάλουν ἀλλήλους ἕπεσθαι.
οἱ δ' ὄπισθεν αὐτῶν ἀκούσαντες ἀντιπαρεκελεύοντο τοῖς πρώ-
τοις ἡγεῖσθαι ἐρρωμένως, ἦν δὲ μεστὸν τὸ στράτευμα τῷ Κύρῳ
προθυμίας, φιλοτιμίας, ῥώμης, θάρσους, παρακελευσμοῦ,
al. ἐναντί-οις. σωφροσύνης, πειθοῦς· ὅ τι, οἶμαι, δεινότατον τοῖς * ὑπεναντίοις.
τῶν δ' Ἀσσυρίων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων προμαχοῦντες, ὡς
ἐγγὺς ἤδη προσῄεσαν τὸ Περσικὸν πλῆθος, ἀνέβαινον ἐπὶ τὰ
ἅρματα, καὶ ἀνεχώρουν πρὸς τὸ ἑαυτῶν πλῆθος· οἱ δὲ τοξόται
γρ. πολὺ πρίν. καὶ ἀκοντισταὶ καὶ σφενδονῆται αὐτῶν ἀφίεσαν τὰ βέλη * πολ-
λῷ πρὶν ἐξικνεῖσθαι. ὡς δ' ἐπιόντες οἱ Πέρσαι ἐπέβησαν τῶν
ἀφειμένων βελῶν, ἐφθέγξατο δὴ ὁ Κῦρος· Ἄνδρες ἄριστοι,
ἤδη θᾶττον τις ἰὼν ἐπιδεικνύτω ἑαυτὸν καὶ παρεγγυάτω. οἱ μὲν
δὴ παρεδίδοσαν τοῦτο· ὑπὸ δὲ προθυμίας καὶ μένους καὶ τοῦ σπεύ-
δειν συμμῖξαι, δρόμου τινὲς ἤρξαντο· συνεφείπετο δὲ καὶ πᾶ-
σα ἡ φάλαγξ δρόμῳ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἐπιλαθόμενος τοῦ
γρ. ἕψεται. βάδην, δρόμῳ ἡγεῖτο· καὶ ἅμα ἐφθέγγετο. τίς * ἐφέπεται; τίς
ἀγαθός; τίς πρῶτος ἄνδρα καταβαλεῖ; οἱ δὲ ἀκούσαντες,
τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐφθέγγοντο. καὶ διὰ πάντων δή, ὥσπερ παρηγ-
γύα, οὕτως ἐχώρει, τίς ἕψεται; τίς ἀγαθός; οἱ μὲν δὴ Πέρ-
σαι οὕτως ἔχοντες ὁμόσε ἐφέροντο. οἵ γε μὴν πολέμιοι οὐκέτι
γρ. τὰ ἐρύ-ματα. ἐδύναντο μένειν. ἀλλὰ στραφέντες ἔφευγον εἰς * τὸ ἔρυμα. οἱ
δ' αὖ Πέρσαι κατὰ τὰς εἰσόδους ἑπόμενοι, ὠθουμένων αὐτῶν,
γρ. κατε-στρώννυσαν. πολλοὺς * ἀπεκίσταν· τοὺς δ' εἰς τὰς τάφρους ἐμπίπτοντας
ἐπεισπηδῶντες ἐφόνευον, ἄνδρας ὁμοῦ καὶ ἵππους. ἔνια γὰρ τῶν ἁρ-
μάτων εἰς τὰς τάφρους ἠναγκάσθη φεύγοντα συνεισπεσεῖν. καὶ
γρ. ἱππεῖς. οἱ τῶν Μήδων δὲ ἱππεῖς ὁρῶντες ταῦτα, ἤλαυνον εἰς τοὺς * ἵπ-
πους τῶν πολεμίων. οἱ δ' ἐνέκλιναν καὶ τούτους. ἔνθα δὴ καὶ ἵπ-
πων διωγμὸς ἦν καὶ ἀνδρῶν, καὶ φόνος ἐξ ἀμφοτέρων. οἱ δ'
ἐντὸς τοῦ ἐρύματος τῶν Ἀσσυρίων ἑστηκότες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς
τάφρου, τοξεύειν μὲν καὶ ἀκοντίζειν εἰς τοὺς ἀποκτείνοντας οὔτε ἐφρό-
νουν, οὔτ' ἐδύναντο, διά τε τὰ δεινὰ ὁράματα, καὶ διὰ τὸν φό-
γρ. διακε-κωφότας. βον. τάχα δὲ καὶ καταμαθόντες τῶν Περσῶν τινας * διακεκο-
φότας πρὸς τὰς εἰσόδους τοῦ ἐρύματος, ἐτράποντο καὶ ἀπὸ τῶν
κεφαλῶν ἔφευγον. ἰδοῦσαι καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν
συμμάχων φυγήν, ἤδη καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἀνέκραγόν καὶ
ἔθεον ἐκπεπληγμέναι, αἱ μὲν καὶ τὰ τέκνα ἔχουσαι, αἱ δὲ καὶ
νεώτεραι

νεώτεραι καταῤῥηγνύμεναι τοὺς πέπλους, καὶ δρυπτόμεναι, καὶ ἱκετεύουσαι * πάντας ὅτῳ ἐντυγχάνοιεν. μὴ φυγεῖν καταλιπόντας αὐτάς, ἀλλ᾽ ἀμῦναι καὶ τέκνοις καὶ ἑαυταῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς. ἔνθα δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς σὺν τοῖς πιστοτάτοις στάντες ἐπὶ τὰς εἰσόδους, καὶ ἀναβάντες ἐπὶ τὰς κεφαλάς, καὶ αὐτοὶ ἐμάχοντο, καὶ τοῖς ἄλλοις παρεκελεύοντο. ὡς δὲ ἔγνω ὁ Κῦρος * τὸ γιγνόμενον, δείσας μὴ εἰ καὶ βιάσαιντο εἴσω, ὀλίγοι ὄντες ὑπὸ πολλῶν σφαλεῖέν τι, παρηγγύησεν ἐπὶ πόδα ἀνάγειν ἔξω βελῶν, καὶ πείθεσθαι. ἔνθα δὴ ἔγνω τις ἂν τοὺς ὁμοτίμους καὶ πεπαιδευμένους ὡς δεῖ. ταχὺ μὲν γὰρ αὐτοὶ ἐπείθοντο, ταχὺ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις παρήγγελλον. ὡς δ᾽ ἔξω βελῶν ἐγένοντο, ἔστησαν κατὰ * χώραν * πολλῷ μᾶλλον χοροῦ, ἀκριβῶς εἰδότες ὅπου δεῖ * ἕκαστον γενέσθαι.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον δ′.

Μείνας δὲ ὁ Κῦρος μέτριον χρόνον αὐτοῦ σὺν τῷ στρατεύματι, καὶ δηλώσας ὅτι ἕτοιμοί εἰσι μάχεσθαι, εἴ τις ἐξέρχοιτο. * ὡς οὐδεὶς ἐξῄει, ἀπήγαγεν ὅσον ἐδόκει καλῶς ἔχειν, καὶ κατεστρατοπεδεύσατο· φυλακάς τε καταστησάμενος, καὶ σκοποὺς προπέμψας, στὰς εἰς τὸ μέσον συνεκάλεσε τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας, καὶ ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες Πέρσαι, πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς ἐγώ τε ἐπαινῶ, ὅσον δύναμαι, καὶ ὑμεῖς πάντες, οἶμαι· νίκης τε γὰρ τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας. τούτων μὲν οὖν χρὴ χαριστήρια, * ὧν ἂν ἔχωμεν, τοῖς θεοῖς ἀποτελεῖν. ἐγὼ δὲ συμπαντας μὲν ὑμᾶς ἤδη ἐπαινῶ. (τὸ γὰρ γεγενημένον ἔργον σύμπασιν ὑμῖν καλῶς ἀποτετέλεσται) ὧν δ᾽ ἕκαστος ἄξιος, ἐπειδὰν παρ᾽ ὧν προσήκει πύθωμαι, τότε τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειράσομαι ἀποδιδόναι. τὸν δ᾽ ἐμοῦ ἐγγύτατα ταξίαρχον Χρυσάνταν οὐδὲν παρ᾽ ἄλλων δέομαι πυνθάνεσθαι, ἀλλ᾽ αὐτὸς οἶδα οἷος ἦν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, ὅσαπερ οἶμαι καὶ ὑμεῖς πάντες, ἐποίει· ἐπεὶ δ᾽ ἐγὼ παρηγγύησα ἐπανάγειν, καλέσας ὀνομαστὶ αὐτόν, ἀνατεταμένος οὗτος τὴν μάχαιραν, ὡς παίσων πολέμιον, ὑπήκουσε * τέ μου εὐθύς, καὶ ἀφεὶς ὃ ἔμελλε ποιεῖν, τὸ κελευόμενον ἔπραττεν. αὐτός τε γὰρ ἐπανῆγαγε, καὶ τοῖς ἄλλοις μάλα ἐπισπερχῶς παρηγγύα. ὥστ᾽ ἔφθασεν ἔξω βελῶν, τὴν τάξιν ποιήσας, πρὶν τοὺς πολεμίους κατανοῆσαί τε ὅτι ἀνεχωροῦμεν, καὶ τόξα ἐντείνασθαι καὶ τὰ παλτὰ ἐπαφιέναι. ὥστε αὐτός τε * ἀβλαβὴς, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἄνδρας ἀ-

Βιβ. δ′.

πάντα melius cum τῷ conveniret, Steph.

γρ. τὰ γιγνόμενα.

γρ. πολὺ.

γρ. ἕκαστον αὐτῶν γενέσθαι.

γρ. ὡς δὲ οὐδεὶς.

γρ. ἐξ ὧν ἄν.

γρ. τε ἐμοῦ.

γρ. ἀπὸ βλαβεῖς βλάβης.

Βιβλ. δ'. βλαβεὶς διὰ τὸ πείθεσθαι παρέχεται. ἄλλους δ' ἔφη, ὁρῶ τετρωμένους, περὶ ὧν ἐγὼ σκεψάμενος ἐν ὁποίῳ χρόνῳ ἐτρώθησαν, τότε τὴν γνώμην περὶ αὐτῶν ἀποφανοῦμαι. Χρυσάνταν δὲ * καὶ ἐργάτην τῶν πολεμικῶν, καὶ φρόνιμον καὶ ἄρχεσθαι ἱκανὸν καὶ ἄρχειν, χιλιαρχίᾳ μὲν ἤδη τιμῶ· ὅταν δὲ καὶ ἄλλο τι ἀγαθὸν ὁ Θεὸς δῷ, οὔτε τότε ἐπιλήσομαι αὐτοῦ. καὶ πάντας δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἔφη, ὑπομνῆσαι. ἃ γὰρ νῦν εἴδετε ἐν τῇ μάχῃ τῇδε, ταῦτα ἐνθυμούμενοι μήποτε παύσησθε, ἵνα παρ' ὑμῖν αὐτοῖς αἰεὶ κρίνητε, πότερον ἡ ἀρετὴ μᾶλλον ἢ ἡ φυγὴ σώζει τὰς ψυχὰς, καὶ πότεροι οἱ μάχεσθαι θέλοντες ῥᾷον ἀπαλλάττουσιν ἢ οἱ οὐκ ἐθέλοντες, καὶ ποίαν τινὰ ἡδονὴν τὸ νικᾷν παρέχει. ταῦτα γὰρ νῦν ἄριστα κρίνοιτ' ἂν, πεῖράν τε αὐτῶν ἔχοντες, καὶ ἄρτι γεγενημένου τοῦ πράγματος. καὶ ταῦτα μὲν, ἔφη, αἰεὶ διανοούμενοι βελτίους ἂν εἴητε· νῦν δὲ, ὡς καὶ θεοφιλεῖς καὶ ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἄνδρες δειπνοποιεῖσθε, καὶ σπονδὰς τοῖς Θεοῖς ποιεῖσθε, καὶ παιᾶνα ἐξάρχετε, καὶ ἅμα τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖτε. εἰπὼν ταῦτα, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλασε, καὶ πρὸς Κυαξάρην ἐλθὼν, καὶ συνησθεὶς ἐκείνῳ κοινῇ, ὡς εἰκὸς, καὶ ἰδὼν τἀκεῖ, καὶ ἐρόμενος εἴ τι δέοιτο, ἀπήλαυνεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα. καὶ οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον δειπνοποιησάμενοι, καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ὡς ἔδει, ἐκοιμήθησαν.

γρ. καὶ ὡς ἐργάτιν τῶν ἐν πολέμῳ.

2. 2. Οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ἅτε καὶ τεθνηκότος τοῦ ἄρχοντος, καὶ σχεδὸν σὺν αὐτῷ τῶν βελτίστων, ἠθύμουν μὲν πάντες, πολλοὶ δὲ καὶ ἀπεδίδρασκον αὐτῶν τῆς νυκτὸς ἐκ τοῦ στρατοπέδου. ὁρῶντες δὲ ταῦτα ὅ, τε Κροῖσος καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτῶν πάντες ἠθύμουν. πάντα μὲν γὰρ ἦν χαλεπά· ἀθυμίαν δὲ πᾶσι πλείστην παρεῖχεν ὅτι τὸ ἡγούμενον φῦλον τῆς στρατιᾶς * διεφθάρθαι ἐδόκει ταῖς γνώμαις. οὕτω δὴ ἐκλείπουσι τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀπέρχονται νυκτός. ὡς δ' ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἔρημον ἀνδρῶν ἐφάνη τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, εὐθὺς διαβιβάζει ὁ Κῦρος τοὺς Πέρσας πρώτους· κατελέλειπτο δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων πολλὰ μὲν πρόβατα, πολλοὶ δὲ βόες, πολλαὶ δὲ ἅμαξαι πολλῶν ἀγαθῶν μεσταί. ἐκ δὲ τούτου διέβαινον ἤδη καὶ οἱ ἀμφὶ Κυαξάρην Μῆδοι πάντες, καὶ ἠριστοποιοῦντο ἐνταῦθα. ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἑαυτοῦ ταξιάρχους, καὶ ἔλεξε τοιαῦτα. Οἷά μοι δοκοῦμεν καὶ ὅσα ἀγαθὰ, ὦ ἄνδρες, ἀφεῖναι, Θεῶν ἡμῖν ταῦτα διδόντων. νῦν γὰρ ὅτι μὲν οἱ πολέμιοι φοβούμενοι ἡμᾶς ἀποδεδράκασιν, αὐτοὶ ὁρᾶτε, οἵτινες δὲ ἐν ἐρύματι ὄντες ἐκλιπόντες τοῦτο φεύγουσι, πῶς τούτους οἴεται ἄν τις μεῖναι ἰδόντας ἡμᾶς ἐν τῷ ἰσοπέδῳ; οἵτινες δὲ ἄπειροι ἡμῶν ὄντες οὐχ ὑπέμειναν; πῶς νῦν γ' ἂν ὑπομείνοιεν, ἐπεὶ ἥττηνται, καὶ πολλὰ κακὰ ὑφ' ἡμῶν πεπόνθασιν; ὧν δὲ οἱ βέλτιστοι ἀπολώλασι, πῶς οἱ * φαυλότεροι ἐκείνων μάχεσθαι

ἂν

γρ. διέφθαρτο τὰς γνώμας.

γρ. πονηρότατοι, καὶ φαυλότατοι.

ἂν ἡμῖν ἐθέλοιεν; καί τις εἶπε, τί οὖν, οὐ διώκομεν ὡς τάχιστα, Βιβλ. δ'.
καταδήλων γε οὕτω τῶν ἀγαθῶν ὄντων; καὶ ὃς εἶπεν, ὅτι ἵππων
προσδεόμεθα. οἱ μὲν γὰρ κράτιστοι τῶν πολεμίων, οὓς μάλιστα
καιρὸς ἦν ἢ λαβεῖν ἢ ἀποκτεῖναι, οὗτοι ἐφ' ἵππων * ἔσονται· al. νέονται.
οὓς ἡμεῖς τρέψασθαι μὲν σὺν Θεοῖς ἱκανοί, διώκοντες δὲ αἱρεῖν οὐχ
ἱκανοί. τί οὖν ἔφασαν, οὐκ ἐλθὼν Κυαξάρῃ ταῦτα λέγεις; καὶ
ὃς εἶπε, συνέπεσθέ τοίνυν μοι πάντες, ὡς εἰδῇ ὅτι πᾶσιν ὑμῖν
ταῦτα δοκεῖ. ἐκ τούτου εἵποντό τε πάντες καὶ ἔλεγον οἷα ἐπιτή-
δεια ἐδόκουν εἶναι ὑπὲρ ὧν ἐδέοντο.

3. Καὶ ὁ Κυαξάρης ἅμα μὲν ὅτι ἐκεῖνοι * ἤρχοντο τοῦ λό- 3.
γου, ὥσπερ ὑπεφθόνει· ἅμα δὲ ἴσως καλῶς ἐδόκει ἔχειν αὐτῷ al. ἦρχον.
μὴ πάλιν κινδυνεύειν, (καὶ γὰρ αὐτός τε περὶ εὐθυμίαν ἐτύγχα-
νεν ὤν, καὶ τῶν ἄλλων Μήδων ἑώρα πολλοὺς τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιοῦν-
τας) εἶπε δ' οὖν ὧδε· ἀλλ', ὦ Κῦρε, ὅτι μὲν μάλιστα ἀνθρώ-
πων μελετᾶτε ὑμεῖς οἱ Πέρσαι πρὸς μηδεμίαν ἡδονὴν ἀπλήστως
διακεῖσθαι, καὶ ὁρῶν καὶ ἀκούων οἶδα· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ τῆς μεγίστης ἡ-
δονῆς πολὺ * μᾶλλον συμφέρειν ἐγκρατῆ εἶναι. μείζω δὲ ἡδονὴν γρ. μά-
τί παρέχει ἀνθρώποις εὐτυχίας, ἢ νῦν ἡμῖν παραγεγένηται; ἢν λιστα.
μὲν τοίνυν, ἐπεὶ εὐτυχοῦμεν, σωφρόνως διαφυλάττωμεν αὐτήν,
ἴσως δυναίμεθ' ἂν ἀκινδύνως εὐδαιμονοῦντες γηρᾶν· εἰ δ' ἀ-
πλήστως χρώμενοι ταύτῃ, ἄλλην καὶ ἄλλην πειρασόμεθα διώ-
κειν, ὁρᾶτε μὴ πάθωμεν ἅπερ πολλοὺς μὲν λέγουσιν ἐν θαλάττῃ
πεπονθέναι, διὰ τὸ εὐτυχεῖν οὐκ ἐθέλοντας παύεσθαι * πλέον- γρ. πλέοντας, ἀπο-
τας ἕως ἂν ἀπόλωνται· πολλοὺς δὲ νίκης τυχόντας, ἑτέρας ἐφι- λέσθ.
εμένους καὶ τὴν πρόσθεν ἀποβαλεῖν. καὶ γὰρ εἰ μὲν οἱ πολέμιοι ἥτ-
τους ὄντες * ἡμῶν ἔφευγον, ἴσως ἂν καὶ διώκειν τοὺς ἥττους ἀσφα- al. ὑμῶν δὲ
λῶς εἶχε· νῦν δὲ κατανόησον πόσῳ αὐτῶν μέρει πάντες μαχη-
σάμενοι νενικήκαμεν· οἱ δ' ἄλλοι ἄμαχοί εἰσιν· οὓς εἰ μὲν μὴ
ἀναγκάσομεν μάχεσθαι, ἀγνοοῦντες καὶ ἡμᾶς καὶ ἑαυτοὺς δι' ἀμα-
θίαν καὶ μαλακίαν ἄπιασιν· εἰ δὲ γνώσονται ὅτι καὶ ἀπιόντες
οὐδὲν ἧττον κινδυνεύουσιν ἢ μένοντες, ὅπως μὴ ἀναγκάσωμεν αὐ-
τούς, καὶ εἰ μὴ βούλονται, ἀγαθοὺς γενέσθαι. ἴσθι γὰρ ὅτι οὐ σὺ
μᾶλλον τὰς ἐκείνων γυναῖκας καὶ παῖδας ἐπιθυμεῖς λαβεῖν, ἢ
ἐκεῖνοι σῶσαι. ἐννόει δ' ὅτι καὶ αἱ σύες ἐπειδὰν ὀφθῶσι, φεύ-
γουσι, καὶ πολλαὶ οὖσαι σὺν τοῖς τέκνοις· ἐπειδὰν δέ τις αὐτῶν
θηρᾷ τι τῶν τέκνων, οὐκέτι φεύγει, οὐδ' ἢν μία τύχῃ οὖσα, ἀλλ'
ἵεται ἐπὶ τὸν λαμβάνειν πειρώμενον. καὶ νῦν μέν, ἐπικατακλεί- γρ. μαχέ-
σαντες ἑαυτοὺς εἰς ἔρυμα, παρέσχον ἡμῖν ταμιεύεσθαι ὥστε σονται χωρὶς.
ὁπόσοις ἐβουλόμεθα αὐτῶν μάχεσθαι· εἰ δ' ἐν εὐρυχωρίᾳ πρό- γρ. οἱ μὲν
σιμεν αὐτοῖς, καὶ * μαθήσονται χωρὶς γενόμενοι, * οἱ μὲν κατὰ κατὰ πρόσω-
πρόσωπον ἡμῖν, ὥσπερ νῦν, ἐναντιοῦσθαι, οἱ δ' ἐκ πλαγίου, καὶ πον ἡμῖν
ἄλλοι ἐκ τοῦ ἑτέρου πλαγίου, οἱ δὲ καὶ ὄπισθεν, ὅρα μὴ πολ- ὥσπερ καὶ νῦν
λῶν ἑκάστῳ ἡμῶν καὶ ὀφθαλμῶν καὶ χειρῶν δεήσει. πρὸς δ' ἀντίοις δ' ἐξ
ἔτι, ἔφη, οὐ βουλοίμην ἂν ἔγωγε νῦν ὁρῶν Μήδους εὐθυμουμένους, ἐναντίου, οἱ δ' ἐκ πλα-

Βιβλ. δ'.

ἐξαναστήσας ἀναγκάζειν κινδυνεύσοντας εἶναι. καὶ ὁ Κῦρος ὑπολαβὼν εἶπεν, ἀλλὰ μηδένα σύ γε ἀναγκάσῃς, ἀλλὰ τοὺς ἐθέλοντάς μοι ἕπεσθαι δός· καὶ ἴσως ἂν σοὶ καὶ τῶν σῶν φίλων τούτων ἑκάστῳ ἥκοιμεν ἄγοντες ἐφ' οἷς πάντες εὐθυμήσεσθε.

γρ. οὐδὲ.

τὸ μὲν γὰρ πλῆθος ἡμεῖς γε τῶν πολεμίων * οὐ διωξόμεθα (πῶς γὰρ ἂν καὶ καταλάβοιμεν;) ἢν δέ τι ἢ ἀπεσχισμένον τοῦ στρατεύματος λάβωμεν, ἤ τι ὑπολειπόμενον, ἥξομεν πρὸς σὲ ἄγοντες. ἐννόει δ', ἔφη, ὅτι καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ σὺ ἐδέου, ἤλθομεν, σοὶ χαριζόμενοι, μακρὰν ὁδόν· καὶ σὺ οὖν ἡμῖν δίκαιος εἶ ἀντιχαρίζεσθαι, ἵνα καὶ ἔχοντές τι οἴκαδε ἀφικώμεθα, καὶ μὴ εἰς τὸν σὸν θησαυρὸν πάντες ὁρῶμεν. ἐνταῦθα δὴ ἔλεξεν ὁ Κυαξάρης, ἀλλ' εἴγε μέντοι ἐθέλων τις ἕποιτο, καὶ χάριν ἔγωγέ σοι εἰδείην ἄν. σύμπεμψον τοίνυν μοι τῶν ἀξιοπίστων τούτων τινὰ, ὃς ἐρεῖ ἃ ἂν σὺ ἐπιστείλῃς. λαβὼν δὴ ἴθι, ἔφη, ὅντινα ἐθέλῃς τούτων. ἔνθα δὴ ἐτύγχανεν ὁ φήσας ποτὲ συγγενὴς αὐτοῦ εἶναι, καὶ φιληθεὶς * παρών.

γρ. παρ' αὐτοῦ.

εὐθὺς οὖν ὁ Κῦρος εἶπεν, ἀρκεῖ, ἔφη, ἔμοιγε οὑτοσί. καὶ οὗτος τοίνυν ἔφη, σοὶ ἑπέσθω· καὶ λέγε σύ, ἔφη, τὸν θέλοντα ἰέναι μετὰ Κύρου. οὕτω δὴ λαβὼν τὸν ἄνδρα ἐξῄει. ἐπεὶ δ' ἐξῆλθεν, εὐθὺς ὁ Κῦρος εἶπε, νῦν δὴ σὺ δηλώσεις εἰ ἀληθῆ ἔλεγες, ὅτε ἔφης ἥδεσθαί με θεώμενος. οὔκουν ἀπολείψομαί σου, ἔφη ὁ Μῆδος, εἰ τοῦτο * λέγεις. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, οὐκοῦν καὶ ἄλλους προθύμως ἐξάξεις; κἀκεῖνος ἐπομόσας, νὴ τὸν Δί', ἔφη, ἕως ἄν γε ποιήσω καὶ σὲ ἡδέως ἐμὲ θεᾶσθαι. τότε δὴ ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυαξάρους, τά τε ἄλλα προθύμως ἀπήγγελλε τοῖς Μήδοις, καὶ προσετίθει ὅτι αὐτός γε οὐκ ἀπολείψοιτο ἀνδρὸς ἀρίστου καὶ καλλίστου, καὶ, τὸ μέγιστον, ἀπὸ θεῶν γεγονότος.

γρ. λέγεις. οὐκοῦν καὶ ἄλλους, ἔφη, προθύμως ἐξάξεις; ἐπομόσας οὖν ἐκεῖνος, νὴ τὸν Δί', ἔφη, ἕως γ' ἂν ποιήσω.

4. 4. Πράττοντος δὲ ταῦτα τοῦ Κύρου, θείως πως ἀφικνοῦνται ἀπὸ Ὑρκανίων ἄγγελοι. οἱ δὲ Ὑρκάνιοι ὅμοροι μὲν τῶν Ἀσσυρίων εἰσὶν, ἔθνος δ' οὐ πολύ· διὸ καὶ ὑπήκοοι τῶν Ἀσσυρίων ἦσαν. εὔιπποι δὲ καὶ τότε ἐδόκουν εἶναι, καὶ νῦν ἔτι δοκοῦσι. διὸ καὶ ἐχρῶντο αὐτοῖς οἱ Ἀσσύριοι ὥσπερ καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοῖς Σκιρίταις, οὐδὲν φειδόμενοι αὐτῶν οὔτ' ἐν πόνοις, οὔτ' ἐν κινδύνοις. καὶ δὴ καὶ τότε ὀπισθοφυλακεῖν αὐτοὺς ἐκέλευον ὡς χιλίους ὄντας ἱππέας, ἵνα εἴ τι ὄπισθεν δεινὸν εἴη, ἐκεῖνοι πρὸ ἑαυτῶν τοῦτ' ἔχοιεν. οἱ δὲ Ὑρκάνιοι, ἅτε μέλλοντες ὕστατοι πορεύεσθαι, καὶ τὰς ἁμάξας τὰς ἑαυτῶν καὶ τοὺς οἰκέτας ὑστάτους εἶχον. στρατεύονται γὰρ δὴ οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔχοντες οἱ πολλοὶ μεθ' ὧνπερ καὶ οἰκοῦσι. καὶ τότε δὴ ἐστρατεύοντο οἱ Ὑρκάνιοι οὕτως. ἐννοηθέντες δὲ οἷά τε πάσχουσιν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ὅτι νῦν τεθναίη μὲν ὁ ἄρχων αὐτῶν, ἡττημένοι δ' εἶεν, * φόβος δὲ πολὺς εἴη ἐν τῷ στρατεύματι, οἵ τε σύμμαχοι αὐτῶν ὡς ἀθύμως ἔχοιεν καὶ ἀπολείποιεν· ταῦτα ἐνθυμουμένοις ἔδοξεν αὐτοῖς νῦν καλὸν εἶναι ἀποστῆναι, εἰ θέλοιεν οἱ ἀμφὶ Κῦρον συνεπιθέσθαι. καὶ

γρ. φόβος δ' ἐνείη τῷ στρ.

πέμπουσιν

πέμπουσιν ἀγγέλους πρὸς Κῦρον, ἀπὸ γὰρ τῆς μάχης τὸ τούτου ὄ- Βιβλ. δ'.
νομα μέγιστον ηὔξητο. οἱ δὲ πεμφθέντες λέγουσι Κύρῳ ὅτι μι-
σοῖεν τοὺς Ἀσσυρίους δικαίως, νῦν τε * εἰ βούλοιντο ἰέναι ἐπ' γρ. εἰ βού-
αὐτούς, καὶ σφίσι σύμμαχοι ὑπάρξειαν καὶ ἡγήσαιντο. ἅμα δὲ λοιτο ἰέναι
πρὸς τούτοις διηγοῦντο τὰ τῶν πολεμίων ὡς ἔχοι, οἷα δὴ ἐπαί- ἐπ' αὐ. καὶ
ρειν βουλόμενοι ὡς μάλιστα στρατεύεσθαι αὐτόν. καὶ ὁ Κῦρος ἐπη- σφεῖς σύμ.
ρετο αὐτούς, καὶ δοκεῖτε ἄν, ἔφη, ἡμᾶς ἔτι καταλαβεῖν αὐτοὺς ὑπάρξειν καὶ ἡγήσοιντο.
πρὶν ἐν τοῖς ἐρύμασιν εἶναι; ἡμεῖς μὲν γάρ, ἔφη, μάλα συμ-
φορὰν τοῦτο ἡγούμεθα εἶναι, ὅτι ἔλαθον ἡμᾶς ἀποδράντες.
ταῦτα δὲ ἔλεγε βουλόμενος αὐτοὺς ὡς μέγιστον φρονεῖν ἐπὶ
σφίσιν. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι καὶ αὔριον, ἕωθεν εἰ εὔζωνοι πο-
ρεύοιντο, καταλήψοιντο· ὑπὸ γὰρ τοῦ ὄχλου καὶ τῶν ἁμαξῶν σχολῇ
πορεύεσθαι αὐτούς. καὶ ἅμα, ἔφασαν, ἅτε τὴν προτεραίαν νύκτα
ἀγρυπνήσαντες, νῦν μικρὸν προελθόντες ἐστρατοπεδεύκασι. καὶ ὁ
Κῦρος ἔφη, ἔχετε οὖν ὧν λέγετε πιστόν τι ἡμᾶς * διδάσκον al. διδά-
ὡς ἀληθεύετε; Ὁμήρους γ', ἔφασαν, ἐθέλομεν ἐλάσαντες σκειν.
αὐτίκα τῆς νυκτὸς ἀγαγεῖν. μόνον καὶ σὺ ἡμῖν θεῶν τε πιστὰ
ποίησον καὶ δεξιὰν δός, ἵνα φέρωμεν καὶ τοῖς ἄλλοις ταὐτὰ ἅπερ
ἂν αὐτοὶ λάβωμεν παρὰ σοῦ. ἐκ τούτου τὰ πιστὰ δίδωσιν αὐ-
τοῖς, ἦ μήν, ἐὰν ἐμπεδώσωσιν ἃ λέγουσιν, ὡς φίλοις καὶ πιστοῖς
* χρήσεσθαι αὐτοῖς, ὡς μήτε Περσῶν μήτε Μήδων μεῖον ἔχειν al. χρή-
παρ' αὐτῷ. καὶ νῦν δ' ἔτι ἰδεῖν ἐστιν Ὑρκανίους καὶ πιστευομένους σασθαι.
καὶ ἀρχὰς ἔχοντας, ὥσπερ καὶ Περσῶν καὶ Μήδων οἳ ἂν δοκῶσιν
ἄξιοι εἶναι.

5. Ἐπειδὴ δ' ἐδείπνησαν, ἐξῆγε τὸ στράτευμα ἔτι φωτὸς 51
ὄντος, καὶ τοὺς Ὑρκανίους περιμένειν ἐκέλευσεν, ἵνα ἅμα ἴοιεν.
οἱ μὲν δὴ Πέρσαι πάντες, ὥσπερ εἰκός, εὐθὺς ἔξω ἦσαν, καὶ
Τιγράνης ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα· τῶν δὲ Μήδων ἐξῆσαν οἱ
μέν, διὰ τὸ παιδὶ Κύρῳ ὄντι παῖδες ὄντες φίλοι γενέσθαι, οἱ δέ,
διὰ τὸ ἐν θήραις συγγενόμενοι ἀγασθῆναι αὐτοῦ τὸν τρόπον, οἱ
δέ, διὰ τὸ χάριν εἰδέναι ὅτι μέγαν αὐτοῖς φόβον ἀπεληλα-
κέναι ἐδόκει, οἱ δέ, καὶ ἐλπίδας ἔχοντες, διὰ τὸ ἄνδρα φαί-
νεσθαι ἀγαθόν, καὶ εὐτυχῆ καὶ μέγαν ἔτι ἰσχυρῶς ἔσεσθαι αὐτόν.
* οἱ δέ, ὅτε ἐτρέφετο ἐν Μήδοις, * εἴ τινι ἀγαθὸν συνέπραξεν, γρ. οἱ δὲ,
ἀντιχαρίζεσθαι ἐβούλοντο (πολλοῖς δὲ πολλὰ διὰ φιλανθρωπίαν ὅτι ὅτ.
παρὰ τοῦ πάππου ἀγαθὰ διεπέπρακτο) πολλοὶ δ', ἐπεὶ τοὺς Ὑρκα- γρ. ὅτι ἀ-
νίους εἶδον, καὶ λόγος * διεδόθη ὡς ἡγήσοιντο ἐπὶ πολλὰ ἀγα- γαθὸν τῳ
θά, ἐξῆσαν καὶ τοῦ λαβεῖν τι ἕνεκα· οὕτω δὴ καὶ Μῆδοι σχεδὸν συνέπρ.
ἅπαντες ἐξῆλθον, πλὴν ὅσοι σὺν Κυαξάρῃ ἔτυχον σκηνοῦντες· γρ. διῆλθεν.
οὗτοι δὲ κατέμειναν, καὶ οἱ τούτων ὑπήκοοι. οἱ δ' ἄλλοι πάν-
τες φαιδρῶς καὶ προθύμως ἐξωρμῶντο, ἅτε οὐκ ἀνάγκῃ ἀλλ'
ἐθελούσιοι καὶ χάριτος ἕνεκα ἐξιόντες. ἐπειδὴ δὲ ἔξω ἦσαν, πρῶ-
τον μὲν πρὸς τοὺς Μήδους ἐξελθὼν ἐπῄνεσέ τε αὐτούς, καὶ ἐπηύξα-
το, μάλιστα μὲν θεοὺς αὐτοῖς ἵλεως ὄντας ἡγεῖσθαι καὶ σφί-

 σιν,

Βιβλ. δ'.

σιν, ἔπειτα δὲ καὶ αὐτοὺς δυνηθῆναι χάριν αὐτοῖς ταύτης τῆς προθυμίας ἀποδοῦναι. τέλος δ' οὖν εἶπεν ὅτι ἡγήσοιντο μὲν αὐτοῖς οἱ πεζοί, ἐκείνους δὲ ἕπεσθαι σὺν τοῖς ἵπποις ἐκέλευσε, καὶ ἐπεὶ ἂν ἢ ἀναπαύωνται ἢ ἐπίσχωσι τῆς πορείας, * ἐκέλευσεν αὐτοῖς πρὸς ἑαυτὸν παρελαύνειν τινάς, ἵνα εἰδῶσι τὸ ἀεὶ καίριον.

γρ. ἐνετείλατο.

6. Ἐκ τούτου ἡγεῖσθαι ἐκέλευσε τοὺς Ὑρκανίους. καὶ οἱ ἠρώτων, * τί δὲ οὐκ ἀναμείνεις, ἔφασαν, τοὺς ὁμήρους ἕως ἂν ἀγάγωμεν, ἵνα καὶ σὺ ἔχων τὰ πιστὰ παρ' ἡμῶν πορεύῃ; καὶ τὸν ἀποκρίνασθαι λέγεται, ἐννοῶ γάρ, φάναι, ὅτι ἔχομεν πάντες τὰ πιστὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς καὶ ταῖς ἡμετέραις χερσίν. οὕτω γὰρ δοκοῦμεν παρεσκευάσθαι ὡς ἐὰν μὲν ἀληθεύητε, ἱκανοὶ εἶναι ὑμᾶς εὖ ποιεῖν· ἐὰν δὲ ἐξαπατᾶτε, οὕτω νομίζομεν ἔχειν, ὡς μὴ ἡμᾶς ἐφ' ὑμῖν γενέσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον, ἐὰν οἱ Θεοὶ βούλωνται, ὑμᾶς ἐφ' ἡμῖν γενήσεσθαι. καὶ μέντοι, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, ἐπείπερ φατὲ ὑστάτους πορεύεσθαι τοὺς ὑμετέρους, ἐπειδὰν ἴδητε αὐτούς, σημαίνετε ἡμῖν ὅτι οἱ ὑμέτεροί εἰσιν, ἵνα φειδώμεθα αὐτῶν. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Ὑρκάνιοι, τὴν μὲν ὁδὸν ἡγοῦντο ὥσπερ ἐκέλευε· τὴν δὲ ῥώμην τῆς ψυχῆς ἐθαύμαζον, * καὶ οὐκ ἔτι τοὺς Ἀσσυρίους, οὐδὲ τοὺς Λυδούς, οὐδὲ τοὺς συμμάχους ἑαυτῶν ἔτι ἐφοβοῦντο, ἀλλὰ μὴ παντάπασιν ὁ Κῦρος μικράν τινα ἑαυτῶν οἴοιτο ῥοπὴν εἶναι καὶ * παρόντων καὶ ἀπόντων.

γρ. τί δέ; οὐ γὰρ ἀναμείνεις, ἔφασαν, τοὺς ὁμ.
γρ. καὶ ἐκ ἀναμείνεις, οὓς ἐπηγγείλαντο τοὺς ὁμ.
γρ. ἐπειδή.
γρ. καὶ οὔτε τούς.
γρ. προσόντων.

7. Πορευομένων δέ, ἐπεὶ νὺξ ἐγένετο, λέγεται φῶς τῷ Κύρῳ καὶ τῷ στρατεύματι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προφανὲς γενέσθαι, ὥστε πᾶσι φρίκην μὲν πρὸς τὸ Θεῖον ἐγγίγνεσθαι, θάρρος δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους· ὡς δὲ εὔζωνοί τε καὶ ταχὺ ἐπορεύοντο, εἰκότως πολλήν τε ὁδὸν διήνυσαν, καὶ ἅμα κνέφαι πλησίον γίγνονται τοῦ τῶν Ὑρκανίων στρατεύματος. ὡς δ' ἔγνωσαν οἱ ἄγγελοι, λέγουσι τῷ Κύρῳ ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ σφέτεροι. τῷ τε γὰρ ὑστάτους εἶναι γιγνώσκειν ἔφασαν, καὶ τῷ πλήθει τῶν πυρῶν. ἐκ τούτου πέμπει τὸν ἕτερον αὐτῶν πρὸς αὐτούς, προστάξας λέγειν, εἰ φίλοι εἰσίν, ὡς τάχιστα ὑπαντᾶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας. συμπέμπει δέ τινας καὶ τῶν σὺν ἑαυτῷ, καὶ λέγειν ἐκέλευσε τοῖς Ὑρκανίοις ὅτι ὡς ἂν ὁρῶσιν αὐτοὺς προσφερομένους, οὕτω καὶ αὐτοὶ * ποιήσωσιν. οὕτω δὴ ὁ μὲν μένει τῶν ἀγγέλων παρὰ Κύρῳ, ὁ δὲ προσελαύνει * πρὸς τοὺς Ὑρκανίους.

γρ. ποιήσουσιν leg. Steph.
γρ. πρὸς τοὺς Ὑρκανίους ὅ, τι ποιήσουσιν ἐπιστείλαι, τῷ στρατεύματι παρελαύνουσι ἢ πρὸς αὐτόν.

8. Ἐν ᾧ δ' ἐσκόπει τοὺς Ὑρκανίους ὁ Κῦρος ὅ, τι ποιήσουσιν, ἐπέστησε τὸ στράτευμα· καὶ παρελαύνουσι πρὸς αὐτὸν οἱ τῶν Μήδων προεστηκότες καὶ ὁ Τιγράνης, καὶ ἐρωτῶσι τί δεῖ ποιεῖν. ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, τοῦτ' ἔστι τὸ πλησίον Ὑρκανίων στράτευμα, καὶ οἴχεται ἕτερος τῶν ἀγγέλων πρὸς αὐτούς, καὶ τῶν ἡμετέρων τινὲς σὺν αὐτῷ ἐροῦντες, εἰ φίλοι εἰσίν, ὑπαντᾶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας πάντας· ἐὰν μὲν οὖν * οὕτως ἴωσι, δεξιοῦσθε αὐτοὺς καθ' ὃν ἂν ᾖ ἕκαστος, καὶ ἅμα θαῤῥύνετε· ἐὰν

γρ. οὕτω ποιῶσι.

δὲ

δὲ ὅπλα αἴρωνται, ἢ φεύγειν ἐπιχειρῶσι, τούτων, ἔφη, πρῶτον Βιβλ. δ'.
* εὐθὺς πειρᾶσθε μηδένα λείπειν. ὁ μὲν τοιαῦτα παρήγγειλεν·
οἱ δὲ Ὑρκάνιοι ἀκούσαντες τὸν ἄγγελον, ἥσθησάν τε, καὶ ἀναπη- γρ. εὐθὺς
δήσαντες ἐπὶ τοὺς ἵππους παρῆσαν, τὰς δεξιὰς, ὥσπερ εἴρητο, δεῖ πειρᾶ-
προτείνοντες· οἱ δὲ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἀντιδεξιοῦντό τε αὐτοὺς, σθαι.
καὶ ἐθάρρυνον. ἐκ τούτου δὴ λέγει ὁ Κῦρος, ἡμεῖς μὲν δὴ, ὦ
Ὑρκάνιοι, ἤδη ὑμῖν πιστεύομεν. καὶ ὑμᾶς δὲ χρὴ πρὸς ἡμᾶς οὕ-
τως ἔχειν. τοῦτο δ', ἔφη, ἡμῖν πρῶτον εἴπατε, ὁπόσον ἀπέχει
ἐνθένδε, ἔνθα αἱ ἀρχαί εἰσι τῶν πολεμίων, καὶ τὸ ἀθρόον αὐ-
τῶν. οἱ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι ὀλίγῳ πλέον ἢ παρασάγγην. ἐν-
ταῦθα δὴ λέγει ὁ Κῦρος, ἄγετε δὴ, ἔφη, ὦ ἄνδρες Πέρσαι
καὶ Μῆδοι, καὶ ὑμεῖς ὦ Ὑρκάνιοι (ἤδη γὰρ καὶ πρὸς ὑμᾶς ὡς
συμμάχους καὶ κοινωνοὺς διαλέγομαι) εὖ χρὴ εἰδέναι νῦν ὅτι ἐν
τούτῳ ἐσμὲν ἔνθα μαλακισάμενοι μὲν πάντων ἂν τῶν χαλεπω-
τάτων τύχοιμεν. (ἴσασι γὰρ οἱ πολέμιοι ἐφ' ἃ ἥκομεν) ἢν δὲ
κατὰ τὸ καρτερὸν ἐμβαλόμενοι ἴωμεν ῥώμῃ καὶ θυμῷ ἐπὶ τοὺς
πολεμίους, αὐτίκα μάλα ὄψεσθε ὥσπερ δούλων ἀποδιδρασκόν-
των καὶ εὑρημένων, τοὺς μὲν ἱκετεύοντας αὐτῶν, τοὺς δὲ φεύγον-
τας, τοὺς δ' οὐδὲ ταῦτα φρονεῖν δυναμένους. ἡττημένοι τε γὰρ
ὄψονται ἡμᾶς, καὶ οὔτε οἰόμενοι ἥξειν, οὔτε συντεταγμένοι, οὔτε
μάχεσθαι παρεσκευασμένοι, * κατειλημμένοι ἔσονται. εἰ οὖν ἡ- γρ. καὶ εἰ-
δέως βουλοίμεθα καὶ δειπνῆσαι καὶ νυκτερεῦσαι καὶ βιοτεύειν τὸ ἀ- λημμένοι.
πὸ τοῦδε, μὴ δῶμεν αὐτοῖς σχολὴν μήτε βουλεύσασθαι μήτε
παρασκευάσασθαι μηδὲν ἀγαθὸν ἑαυτοῖς, μηδὲ γνῶναι πάμ-
παν ὅτι ἄνθρωποί ἐσμεν· ἀλλὰ γέρρα καὶ κοπίδας καὶ σαγάρεις
ἅπαντα καὶ πληγὰς ἥκειν νομιζόντων. καὶ ὑμεῖς μὲν, ἔφη, ὦ Ὑρ-
κάνιοι, ὑμᾶς αὐτοὺς * προπετάσαντες ἡμῶν προπορεύεσθε ἔμ- γρ. προσ-
προσθεν, ὅπως τῶν ὑμετέρων ὅπλων ὁρωμένων λανθάνωμεν πελάσαντες.
ὅτι πλεῖστον χρόνον. ἐπειδὰν δ' ἐγὼ πρὸς τῷ στρατεύματι
γένωμαι τῶν πολεμίων, παρ' ἐμοὶ μὲν καταλείπετε ἕκαστοι
τάξιν * ἱππέων, ὡς ἐάν τι δέῃ, χρῶμαι μένων παρὰ τὸ στρα- γρ. ἱππέ-
τόπεδον. ὑμῶν δὲ οἱ μὲν ἄρχοντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐν τάξει ων ἐάν τι δέ-
ἐλαύνετε ἀθρόοι, εἰ σωφρονεῖτε, ἵνα μήποτε ἀθρόῳ τινὶ ἐντυχόν- ωμαι, ὡς
τες ἀποβιασθῆτε· τοὺς δὲ νεωτέρους ἐφίετε διώκειν· οὗτοι δὲ και- χρῶμαι.
νόντων. τοῦτο γὰρ ἀσφαλέστατον νῦν ὡς ἐλαχίστους τῶν πολεμίων
λείπειν. ἢν δὲ (τὸ πολλοῖς δὴ συμβεβηκὸς κρατοῦσι) τὴν τύχην
ἀνατρέψαι γίγνηται, φυλάξασθαι δεῖ τὸ ἐφ' ἁρπαγὴν τρα-
πέσθαι· ὡς ὁ τοῦτο ποιῶν οὐκέτι ἀνήρ ἐστιν, ἀλλὰ σκευοφόρος,
καὶ ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἤδη χρῆσθαι τούτῳ ὡς ἀνδραπόδῳ. ἐκεῖ-
νο δὴ χρὴ γνῶναι ὅτι οὐδέν ἐστι κερδαλεώτερον τοῦ νικᾶν. ὁ γὰρ
κρατῶν ἅμα πάντα συνήρπακε, καὶ τοὺς ἄνδρας, καὶ τὰς γυναῖ-
κας, καὶ τὰ χρήματα, καὶ πᾶσαν ἅμα τὴν χώραν. πρὸς ταῦ-
τα τοῦτο μόνον ὁρᾶτε ὅπως τὴν νίκην διασώσωμεν. ἐν γὰρ
ταύτῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἁρπάζων ἔχεται. καὶ τοῦτο ἅμα διώκοντες
μέμνησθε,

Βιβλ. δ'. μέμνησθε, ἥκειν πάλιν ὡς ἐμὲ ἔτι φωτὸς ὄντος· ὡς σκότους γενομένου οὐδένα ἔτι προσδεξόμεθα. ταῦτα εἰπὼν ἀπέπεμψεν εἰς τὰς τάξεις ἑκάστους καὶ ἐκέλευσεν ἅμα πορευομένους τοῖς αὐτοῦ ἕκαστον δεκαδάρχοις ταῦτα σημαίνειν. ἐν μετώπῳ γὰρ οἱ δεκάδαρχοι ἦσαν, ὥστε ἀκούειν, τοὺς δὲ δεκαδάρχους τῇ δεκάδι ἕκαστον κελεύειν παραγγέλλειν. ἐκ τούτου προηγοῦντο μὲν οἱ Ὑρκάνιοι, αὐτὸς δὲ τὸ μέσον ἔχων σὺν τοῖς Πέρσαις ἐπορεύετο, τοὺς δὲ ἱππέας ἑκατέρωθεν, ὥσπερ εἰκός, παρέταξε.

9. γρ. ἐπεὶ φῶς ἦν. γρ. καὶ φόβου. γρ. τὸ δρᾶμα.

9. Τῶν δὲ πολεμίων * ἐπεὶ σαφὲς ἐγένετο, οἱ μὲν ἐθαύμαζον * τὰ ὁρώμενα, οἱ δ' ἐγίνωσκον ἤδη, οἱ δ' ἤγγελλον, οἱ δ' ἐβόων, οἱ δ' ἔλυον ἵππους, οἱ δὲ συνεσκευάζοντο, οἱ δ' ἐρρίπτουν τὰ ὅπλα ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων, οἱ δ' ὡπλίζοντο, οἱ δ' ἀνεπήδων ἐπὶ τοὺς ἵππους, οἱ δ' ἐχαλίνουν, οἱ δὲ τὰς γυναῖκας ἀνεβίβαζον ἐπὶ τὰ ὀχήματα, οἱ δὲ τὰ πλείστου ἄξια ἐλάμβανον, ὡς διασωσόμενοι, οἱ δὲ κατορύττοντες τὰ τοιαῦτα ἡλίσκοντο, οἱ δὲ πλεῖστοι εἰς φυγὴν ὥρμων. οἴεσθαι δὲ χρὴ καὶ ἄλλα πολλά τε καὶ παντοδαπὰ ποιεῖν αὐτούς. πλὴν ἐμάχετο οὐδείς, ἀλλ' ἀμαχητὶ ἀπώλοντο. Κροῖσος δὲ ὁ Λυδῶν βασιλεύς, ὡς θέρος ἦν, τάς τε γυναῖκας ἐν ταῖς ἁρμαμάξαις προαπεπέμψατο τῆς νυκτὸς, ὡς ἂν ῥᾷον πορεύοιντο κατὰ τὸ ψῦχος, καὶ αὐτὸς ἔχων τοὺς ἱππέας ἐπηκολούθει. καὶ τὸν * Φρύγα ταὐτά φασι ποιῆσαι, τὸν τῆς παρ' Ἑλλήσποντον ἄρχοντα Φρυγίας. ὡς δὲ παρῄσθοντο τῶν φευγόντων καὶ καταλαμβανόντων ἑαυτούς, πυθόμενοι τὸ γιγνόμενον, ἔφευγον δὴ καὶ αὐτοὶ * κατὰ κράτος. * τὸν δὲ τῶν Καππαδοκῶν βασιλέα καὶ * τῶν Ἀραβίων ἔτι ἐγγὺς ὄντας καὶ ὑποστάντας ἀθωρακίστους * ἀποκτείνουσιν οἱ Ὑρκάνιοι. τὸ δὲ πλεῖστον ἦν τῶν ἀποθανόντων Ἀσσυρίων καὶ Ἀραβίων· ἐν γὰρ τῇ ἑαυτῶν ὄντες χώρᾳ, * συντονώτατα πρὸς τὴν πορείαν εἶχον.

γρ. φρύγα τε αὐτὰ ταῦτα. γρ. ἀνὰ κράτος. Fort. τὸν ἄλλ. Steph. γρ. καταλείπουσιν. Fort. ἀπυστότατα, quod cum [illegible] (quod etiam leg.) convenit. Steph. γρ. κατακαίνειν.

10. Οἱ μὲν Μῆδοι καὶ Ὑρκάνιοι, οἷα δὴ εἰκὸς κρατοῦντας, τοιαῦτα ἐποίουν διώκοντες. ὁ δὲ Κῦρος τοὺς παρ' ἑαυτῷ ἱππέας καταλειφθέντας περιελαύνειν ἐκέλευσε τὸ στρατόπεδον, καὶ εἴ τινας σὺν ὅπλοις ἐξιόντας ἴδοιεν, * ἀποκτείνειν· τοῖς δ' ὑπομένουσιν ἐκήρυξεν, ὁπόσοι τῶν πολεμίων στρατιωτῶν ἦσαν ἱππεῖς, ἢ πελτασταί, ἢ τοξόται, ἀποφέρειν τὰ ὅπλα συνδεδεμένα, τοὺς δὲ ἵππους ἐπὶ ταῖς σκηναῖς καταλιπεῖν· ὅστις δὲ μὴ ταῦτα ποιήσῃ, αὐτίκα τῆς κεφαλῆς στερηθήσεσθαι. τὰς δὲ κοπίδας προχείρους ἔχοντες, ἐν τάξει περιεστάσαν. οἱ μὲν δὴ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐρρίπτουν ἀποφέροντες εἰς ἓν χωρίον ὅποι ἐκέλευσε. καὶ ταῦτα μὲν οἷς ἐπέταξεν ἔκαιον.

11. Ὁ δὲ Κῦρος ἐνενόησεν ὅτι ἦλθον μὲν οὔτε σῖτα οὔτε ποτὰ ἔχοντες, ἄνευ δὲ τούτων οὔτε στρατεύεσθαι δυνατὸν, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ποιεῖν. σκοπῶν δὲ ὡς ἂν ταῦτα τάχιστα καὶ κάλ

λιστα

λιστα γένοιτο, ἐνθυμεῖται ὅτι ἀνάγκη πᾶσι τοῖς στρατευομένοις Βιβλ. δ'.
ἐστὶν εἶναί τινα ὅτῳ καὶ σκηνῆς μελήσει, καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια
παρεσκευασμένα τοῖς στρατιώταις εἰσιοῦσιν ἔσται. καὶ τοίνυν ἔγνω
ὅτι τούτους εἰκὸς μάλιστα πάντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ νῦν κα-
ταλελῆφθαι ἂν ἦν, διὰ τὸ ἀμφὶ συσκευασίαν ἔχειν. ἐκήρυττε δὴ
παρεῖναι πάντας τοὺς ἐπιτρόπους· εἰ δέ που μὴ εἴη ἐπίτροπος,
τὸν πρεσβύτατον ἀπὸ σκηνῆς· τῷ δὲ ἀπειθοῦντι πάντα τὰ χα-
λεπὰ ἀνεῖπεν. οἱ δὲ ὁρῶντες καὶ τοὺς δεσπότας πειθομένους, τα-
χὺ ἐπείθοντο. ἐπεὶ δὲ παρεγένοντο, πρῶτον μὲν ἐκέλευσε καθί-
ζεσθαι αὐτῶν οἷς ἐστι πλέον ἢ δυοῖν μηνῶν ἐν τῇ σκηνῇ τὰ
ἐπιτήδεια. ἐπεὶ δὲ τούτους εἶδεν, αὖθις ἐκέλευσεν οἷς μηνὸς ἦν.
ἐν δὲ τούτῳ σχεδὸν σύμπαντες ἐκαθίζοντο. ἐπεὶ δὲ ταῦτα
ἔμαθεν, εἶπεν οὖν αὐτοῖς, ἄγετε τοίνυν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, οἵ-
τινες ὑμῶν τὰ μὲν κακὰ μισεῖτε, ἀγαθοῦ δέ τινος παρ' ἡ-
μῶν βούλεσθ' ἂν τυγχάνειν, ἐπιμελήθητε προθύμως ὅπως διπλά-
σια ἐν τῇ σκηνῇ ἑκάστῃ σιτία καὶ ποτὰ παρεσκευασμένα ᾖ
τοῖς δεσπόταις καὶ τοῖς οἰκέταις, ἢ ἃ καθ' ἡμέραν ἐποιεῖτε.
καὶ τἆλλα δὲ πάντα ὁπόσα καλὴν δαῖτα παρέξει, ἕτοιμα
ποιεῖτε· ὡς αὐτίκα μάλα παρέσονται * ὁπότεροι ἂν κρατῶσι, γρ. ὁπότε
καὶ ἀξιώσουσιν ἐκπλέω ἔχειν πάντα τὰ ἐπιτήδεια. ἴστε οὖν ὅτι ἄν.
συμφέροι ἂν ὑμῖν ἀμέμπτως δέχεσθαι τοὺς ἄνδρας. οἱ μὲν
δὴ ταῦτα ἀκούσαντες, πολλῇ σπουδῇ τὰ παρηγγελμένα ἔπραττον.

12. Ὁ δ' αὖ συγκαλέσας τοὺς ταξιάρχους ἔλεξε τοιάδε· 12.
Ἄνδρες φίλοι, * γιγνώσκομεν ὅτι νῦν ἔξεστιν ἡμῖν προτέροις γιγνώσκω-
τῶν ἀπόντων συμμάχων ἀρίστου τυχεῖν, καὶ τοῖς μάλα ἐσπουδασ- μεν. Steph.
μένοις σιτίοις καὶ ποτοῖς χρῆσθαι· ἀλλ' οὔ μοι δοκεῖ τοῦτ' ἂν
τὸ ἄριστον πλέον ὠφελῆσαι ἡμᾶς ἢ τὸ τῶν συμμάχων ἐπιμε-
λεῖς φανῆναι, * οὐδ' ἂν αὕτη ἡ εὐωχία ἰσχυροτέρους τοσοῦτον ποι- γρ. οὐδ' ἂν
ῆσαι, ὅσον εἰ δυναίμεθα τοὺς συμμάχους προθύμους ποιεῖσθαι. νῦν τὴν εὐω-
εἰ δὲ τῶν νυνὶ διωκόντων καὶ κατακαινόντων τοὺς ἡμετέρους πολε- χίαν ἰσχυ-
μίους, καὶ μαχομένων εἴ τις ἐναντιοῦται, τούτων δόξομεν οὕτως ροτέρους το-
ἀμελεῖν ὥστε καὶ πρὶν εἰδέναι ὅ, τι πράττουσιν, ἠριστηκότες φαί- σοῦτον ποιῆσ.
νεσθαι, ὅπως μὴ αἰσχροὶ μὲν φαινώμεθα, ἀσθενεῖς δ' ἐσόμεθα,
συμμάχων ἀποροῦντες. τὸ δὲ τῶν πονούντων καὶ κινδυνευόντων ἐπι-
μεληθῆναί τινα, ὅπως εἰσιόντες τὰ ἐπιτήδεια ἕξουσιν, αὕτη ἂν
ἡμᾶς ἡ θοίνη πλείω εὐφράνειεν, ὡς ἐγώ φημι, ἢ τὸ παραχρῆ-
μα τῇ γαστρὶ χαρίσασθαι. ἐννοήσατε δ', ἔφη, ὡς εἰ μηδ'
ἐκείνους αἰσχυντέον ἦν, οὐδ' ὣς ἡμῖν προσήκει οὔτε πλησμονῆς
* ποτε, οὔτε μέθης· οὐ γάρ πω διαπέπρακται ἡμῖν ἃ βουλό- Partic. πω
μεθα, ἀλλ' αὐτὰ πάντα νῦν ἀκμάζει ἐπιμελείας δεόμενα. hic multò
ἔχομεν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολεμίους πολλαπλασίους ἡμῶν aptior. Steph.
αὐτῶν, καὶ τούτους λελυμένους, οὓς καὶ φυλάττεσθαι ἴσως ἔτι
προσήκει, καὶ φυλάττειν, ὅπως ὦσι καὶ οἱ ποιήσοντες ἡμῖν τὰ
ἐπιτήδεια. ἔτι δὲ οἱ ἱππεῖς ἡμῖν ἄπεισι, φροντίδα παρέχοντες
ὅπου

Βιβλ. δ΄.

γρ. ὁποῖον ἄν τι συμφορώτατον εἴη πρός.

γρ. ὧν ἀκνῶ ὅτι.

ὅπου εἰσὶ, κἂν ἔλθωσιν, εἰ παραμενοῦσιν. ὥστε, ὦ ἄνδρες, νῦν μοι δοκεῖ τοιοῦτον σῖτον προσφέρεσθαι δεῖν ἡμᾶς καὶ τοιοῦτον ποτὸν, * ὁποῖόν τις οἴεται μάλιστα σύμφορον εἶναι πρὸς τὸ μήτε ὕπνου, μήτε ἀφροσύνης ἐμπιπλᾶσθαι. ἔτι δὲ καὶ χρήματα ἐγὼ οἶδα ὅτι πολλὰ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐστὶν, * ὧν οὐκ ἀγνοῶ ὅτι δυνατὸν ἡμῖν, κοινῶν αὐτῶν ὄντων τοῖς συγκατειληφόσι, νοσφίσασθαι ὁπόσα ἂν βουλώμεθα. ἀλλ᾽ οὔ μοι δοκεῖ τὸ λαβεῖν κερδαλεώτερον εἶναι τοῦ δικαίους φαινομένους ἐκείνοις, τούτῳ πρίασθαι ἔτι μᾶλλον αὐτοὺς ἢ νῦν ἀσπάζεσθαι ἡμᾶς. δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, καὶ τὸ νεῖμαι τὰ χρήματα, ἐπειδὰν ἔλθωσι, Μήδοις καὶ Ὑρκανίοις καὶ Τιγράνῃ ἐπιτρέψαι· κἄν τι μεῖον ἡμῖν δάσωνται, κέρδος ἡγήσασθαι. διὰ γὰρ τὰ κέρδη ἥδιον ἡμῖν παραμενοῦσι. τὸ μὲν γὰρ νῦν πλεονεκτῆσαι ὀλιγοχρόνιον ἂν ἡμῖν τὸν πλοῦτον παράσχοι· τὸ δὲ ταῦτα προεμένους ἐκεῖνα κτήσασθαι ὅθεν ὁ πλοῦτος φύεται, τοῦθ᾽, ὡς ἐγὼ δοκῶ, ἀεναότερον ἡμῖν δύναιτ᾽ ἂν τὸν πλοῦτον καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις παρέχειν. οἶμαι δ᾽, ἔφη, καὶ οἴκοι ἡμᾶς τούτου ἕνεκεν ἀσκεῖν καὶ γαστρὸς κρείττους εἶναι καὶ ἀκαίρων κερδῶν ἵν᾽, ὁπότε δέοι, δυναίμεθα αὐτοῖς συμφόρως χρῆσθαι. * ποῦ δ᾽ ἂν ἐν μείζοσι τῶν νῦν παρόντων ἐπιδειξαίμεθα τὴν παιδείαν, ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ.

γρ. ὅπως δὴ ἂν ἐπὶ μείζοσι.

13. 13. Ὁ μὲν οὕτως εἶπε. συνεῖπε δ᾽ αὐτῷ Ὑστάσπας, ἀνὴρ Πέρσης τῶν ὁμοτίμων, ὧδε· Δεινὸν γάρ τ᾽ ἂν εἴη, ὦ Κῦρε, εἰ ἐν θήρᾳ μὲν πολλάκις ἄσιτοι καρτεροῦμεν, ὅπως θηρίον τι ὑποχείριον ποιησώμεθα, καὶ μάλα μικροῦ ἴσως ἄξιον· ὄλβον δὲ ὅλον πειρώμενοι θηρᾶν, εἰ ἐμποδών τι ποιησαίμεθα γενέσθαι ἡμῖν, ἃ τῶν μὲν κακῶν ἀνθρώπων ἄρχει, τοῖς δ᾽ ἀγαθοῖς πείθεται, οὐκ ἂν μὴ πρέποντα ἡμῖν δοκοίημεν ποιεῖν. ὁ μὲν Ὑστάσπας δὴ οὕτω συνεῖπεν· οἱ δ᾽ ἄλλοι πάντες ταῦτα συνῄνουν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ἄγετε δὴ, ἔφη, ἐπειδὴ ὁμονοοῦμεν ταῦτα, πέμψατε ἀπὸ λόχου πέντε ἄνδρας ἕκαστος τῶν σπουδαιοτάτων, οὗτοι δὲ περιιόντες οὓς μὲν ἂν ὁρῶσι πορσύνοντας τὰ ἐπιτήδεια, ἐπαινούντων, οὓς δ᾽ ἀμελοῦντας, κολαζόντων οὐκ ἀφειδέστερον ἢ ὡς δεσπόται.

γρ. δεῖται.

14. 14. Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν· τῶν δὲ Μήδων τινὲς ἤδη οἱ μὲν ἁμάξας προωρμημένας καταλαμβάνοντες καὶ ἀποστρέψαντες προσήλαυνον μεστὰς ὧν * ἐδεῖτο ἡ στρατιά· οἱ δὲ καὶ ἁρμαμάξας γυναικῶν τῶν βελτίστων, τῶν μὲν γνησίων, τῶν δὲ καὶ παλλακίδων διὰ τὸ κάλλος συμπεριαγομένων, καὶ ταύτας εἰληφότες προσῆγον. πάντες γὰρ ἔτι καὶ νῦν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν στρατευόμενοι ἔχοντες τὰ πλείστου ἄξια στρατεύονται, λέγοντες ὅτι μᾶλλον μάχοιντ᾽ ἂν εἰ τὰ φίλτατα παρείη. τούτοις γάρ φασιν ἀναγκὴν εἶναι προθύμως ἀλέξειν· ἴσως μὲν οὖν οὕτως ἔχει, ἴσως δὲ καὶ ποιοῦσιν αὐτὰ τῇ ἡδονῇ χαριζόμενοι.

15. Ὁ

15. Ὁ δὲ Κῦρος, ὁρῶν τὰ τῶν Μήδων ἔργα καὶ Ὑρκανίων, Βιβλ. δ'.
ὥσπερεὶ κατεμέμφετο αὑτὸν καὶ τοὺς σὺν αὑτῷ, ὅτι οἱ ἄλλοι
* ἂν τοῦτον τὸν χρόνον ἀκμάζειν τι μᾶλλον ἑαυτῶν ἐδόκουν καὶ 15.
προσκτᾶσθαί τι, αὐτοὶ δ' ἐν ἀργοτέρᾳ χώρᾳ ὑποκαταμένειν. ἂν malit
καὶ γὰρ δὴ οἱ ἀπάγοντες ἀποδεικνύντες Κύρῳ ἃ ἦγον, πάλιν abeſſe Steph.
ἀπήλαυνον μεταδιώκοντες τοὺς ἄλλους. ταῦτα γὰρ ἔφασαν σφίσι
προστετάχθαι ποιεῖν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων. δακνόμενος δὴ ὁ
Κῦρος ἐπὶ τούτοις, ταῦτα μὲν ὅμως κατεχώριζε.

16. Συνεκάλει δὲ πάλιν τοὺς ταξιάρχους, καὶ στὰς ὅπου ἔμελ- 16.
λεν ἂν ἐξακούεσθαι τὰ λεγόμενα, εἶπε τάδε· Ὅτι μὲν, ὦ
ἄνδρες φίλοι, εἰ κατάσχοιμεν τὰ νῦν προφαινόμενα, μεγάλα
μὲν ἂν ἅπασι Πέρσαις ἀγαθὰ γένοιτο, μέγιστα δ' ἂν εἰκό-
τως ἡμῖν, δι' ὧν πράσσεται, πάντες οἶμαι γινώσκομεν· ὅπως δ'
ἂν αὐτῶν ἡμεῖς κύριοι γινοίμεθα, μὴ αὐτάρκεις ὄντες κτή-
σασθαι αὐτὰ, εἰ μὴ ἔσται οἰκεῖον ἱππικὸν Πέρσαις, τοῦτο
οὐκέτι ἐγὼ ὁρῶ. ἐννοεῖτε γὰρ δὴ, ἔφη, ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Πέρσαι
ὅπλα, οἷς δοκοῦμεν τοὺς πολεμίους τρέπεσθαι ὁμόσε ἰόντας· καὶ
δὴ τρεπόμενοι ποίους ἢ ἱππέας, ἢ τοξότας, ἢ πελταστὰς, ἢ
ἀκοντιστὰς, ἄνευ ἵππων ὄντες δυναίμεθα ἂν φεύγοντας ἢ λα-
βεῖν, ἢ * ἀποκτεῖναι; τινες δ' ἂν φοβοῖντο ἡμᾶς προσιόντες γρ. κατα-
* κακουργεῖν ἢ τοξόται, ἢ ἀκοντισταὶ, ἢ ἱππεῖς, εὖ εἰδότες ὅτι καίνειν;
οὐδεὶς αὐτοῖς κίνδυνος ὑφ' ἡμῶν κακόν τι παθεῖν μᾶλλον ἢ γρ. κακοῦν.
ὑπὸ τῶν πεφυκότων δένδρων; εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, οὐκ
εὔδηλον, ἔφη, ὅτι οἱ νῦν παρόντες ἡμῖν ἱππεῖς * νομίζουσι ταῦ- γρ. νομίζου-
τα πάντα ὑποχείρια γιγνόμενα οὐκ ἧττον ἑαυτῶν εἶναι ἢ ἡ- σι πάντα τὰ
μέτερα; ἴσως δὴ νὴ Δία καὶ μᾶλλον. νῦν μὲν οὖν οὕτω ταῦτα ὑποχείρ.
ἔχει κατ' ἀνάγκην· εἰ δὲ ἡμεῖς ἱππικὸν κτησαίμεθα μὴ χεῖ-
ρον τούτων, * οὐ παντάπασιν ἡμῖν καταφανὲς ὅτι τούς τ' ἂν γρ. οὐ πάντη
πολεμίους δυναίμεθα ἄνευ τούτων ποιεῖν ἅπερ καὶ νῦν σὺν τού- ἡμῖν.
τοις, τούτους τε ἔχοιμεν ἂν τότε μετριώτερον πρὸς ἡμᾶς φρο-
νοῦντας; ὁπότε γὰρ * ἢ παρεῖναι ἢ ἀπεῖναι βούλοιντο, ἧττον ἂν γρ. οὐ ἰέναι
ἡμῖν * μέλοι, εἰ αὐτοὶ ἄνευ τούτων ἀρκοίμεν ἡμῖν αὐτοῖς εἶναι. ἢ ἀπιέναι.
ταῦτα μὲν οὖν, οἶμαι, οὐδεὶς ἂν ἀντιγνωμονήσειε μὴ οὐχὶ τὸ γρ. μέλοι,
πᾶν διαφέρειν τῶν Περσῶν γενέσθαι οἰκεῖον ἱππικόν. ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ γὰρ ἀνδ.
ἴσως ἐννοεῖτε, πῶς ἂν τοῦτο γένοιτο. ἆρ' οὖν σκεψώμεθα, εἰ
βουλοίμεθα καθιστάναι ἱππικὸν, τί ἡμῖν ὑπάρχει, καὶ τίνος
ἐνδεῖ. οὐκοῦν ἵπποι μὲν οὗτοι πολλοὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατειλημ-
μένοι, καὶ χαλινοὶ οἷς πείθονται, καὶ τἄλλα ὅσα δεῖ * ἵππους γρ. ἱππεῖς.
ἔχοντας χρῆσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ οἷς γε δεῖ ἄνδρα ἱππέα χρῆσθαι
ἔχομεν, θώρακας μὲν, ἐρύματα τῶν σωμάτων, παλτὰ δὲ, οἷς
καὶ μεθιέντες καὶ ἔχοντες χρῴμεθα ἄν. τί δὴ τὸ λοιπόν; δηλονότι
ἀνδρῶν δεῖ. οὐκοῦν τοῦτο μάλιστα ἔχομεν, οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡμέ-
τερόν ἐστιν ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς. ἀλλ' ἐρεῖ τις ἴσως ὅτι οὐκ
ἐπιστάμεθα. μὰ Δί' οὐδὲ γὰρ τῶν ἐπισταμένων νῦν πρὶν μαθεῖν

Βιβλ. δ'. οὐδεὶς ἠπίστατο. ἀλλ' εἴποι ἄν τις ὅτι παῖδες ὄντες ἐμάνθανον.
καὶ πότεροι οἱ παῖδές εἰσι φρονιμώτεροι, ὥστε μαθεῖν τὰ φρα-
ζόμενα καὶ δεικνύμενα, ἢ οἱ ἄνδρες; πότεροι δέ, ἐὰν μάθωσιν,
ἱκανώτεροι τοῖς σώμασιν ἐκπονεῖν, οἱ παῖδες ἢ οἱ ἄνδρες;
ἀλλὰ μὴν σχολή γε ἡμῖν μανθάνειν ὅση οὔτε παισίν, οὔτε ἄλ-
λοις ἀνδράσιν. οὔτε γὰρ τοξεύειν ἡμῖν μαθητέον ὥσπερ τοῖς παι-
σί· προεπιστάμεθα γὰρ τοῦτο. οὔτε μὴν ἀκοντίζειν, ἐπιστάμεθα γὰρ
τοῦτο. ἀλλ' οὐδὲ μήν, ὥσπερ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνδράσι τοῖς μὲν
γεωργίαι ἀσχολίαν παρέχουσι, τοῖς δὲ τέχναι, τοῖς δὲ ἄλλα
οἰκεῖα· ἡμῖν δὲ στρατεύεσθαι οὐ μόνον σχολή, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη.
ἀλλὰ μὴν οὐχ ὥσπερ ἄλλα πολλὰ τῶν πολεμικῶν, χαλεπὰ μέν,
χρήσιμα δέ. ἱππικὴ δὲ οὐκ ἐν ὁδῷ μὲν ἡδίων ἢ αὐτοῖς τοῖς
ποσὶν πορεύεσθαι; ἐν δὲ σπουδῇ, οὐχ ἡδὺ ταχὺ μὲν φίλῳ παρα-
γενέσθαι, εἰ δέοι, ταχὺ δέ, εἴτε ἄνδρα, εἴτε θῆρα δέοι διώ-
κοντα καταλαβεῖν; ἐκεῖνο δὲ οὐκ εὐπετὲς τό, ὅ, τι ἂν δέῃ
ὅπλον φέρειν, τὸν ἵππον τοῦτο συμφέρειν; οὐκοῦν ταὐτό γ' ἐστὶν
γρ. φέρειν. ἔχειν τε καὶ *συμφέρειν. ὅ γε μὴν μάλιστ' ἄν τις φοβηθείη,
μή, εἰ δεήσει ἐφ' ἵππου κινδυνεύειν πρότερον ἡμᾶς πρὶν ἀκριβοῦν
τὸ ἔργον τοῦτο, κἄπειτα μήτε πεζοὶ ἔτι ὦμεν, μήθ' ἱππεῖς
ἱκανοί· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἀμήχανον. ὅπου γὰρ ἂν βουλώμεθα, ἐξ-
γρ. πολεμι- ἔσται ἡμῖν πεζοῖς εὐθὺς μάχεσθαι, οὐδὲν γὰρ τῶν *πεζικῶν ἀπο-
κῶν. μαθησόμεθα ἱππεύειν μαθόντες.

17. 17. Κῦρος μὲν οὕτως εἶπε· Χρυσάντας δὲ συναγορεύων αὐτῷ
ὧδε ἔλεξεν· ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη, οὕτως ἐπιθυμῶ ἱππεύειν μαθεῖν,
ὡς νομίζω, ἐὰν ἱππεὺς γένωμαι, ἄνθρωπος πτηνὸς ἔσεσθαι.
γρ. ἀγαπῶ νῦν μὲν γὰρ ἔγωγε *ἀγαπῴην, ἐξ ἴσου τῷ θεῖν ὁρμηθεὶς ἀνθρώ-
ἄν. πων, μόνον τῇ κεφαλῇ *προσχών, ἄν τι θηρίον παραθέον ἰδὼν
al. ἀρκῶ. δυνηθῶ διατεινόμενος φθάσαι, ὥστε ἀκοντίσαι ἢ τοξεῦσαι πρὶν
γρ. πόῤῥω. πάνυ *πρόσω αὐτὸ γενέσθαι. ἢν δὲ ἱππεὺς γένωμαι, δυνήσο-
μαι μὲν ἄνδρα ἐξ ὄψεως μήκους καθαιρεῖν, δυνήσομαι δέ, θηρία
διώκων, τὰ μὲν ἐκ χειρὸς παίειν καταλαμβάνων, τὰ δὲ ἀκοντί-
ζων ὥσπερ ἑστηκότα. καὶ γὰρ ἐὰν ἀμφότερα ταχέα ᾖ, ὅμως δὲ
πλησίον γίγνηται ἀλλήλων, ὥσπερ τὰ ἑστηκότα ἔσται. ἐγὼ δὴ
μάλιστα δοκῶ, ἔφη, ζώων ἐζηλωκέναι ἱπποκενταύρους, εἰ ἐγέ-
νοντο· ὥστε προβουλεύεσθαι μὲν ἀνθρώπου φρονήσει, ταῖς δὲ χερσὶ
τὸ δέον παλαμᾶσθαι· ἵππου δὲ τάχος ἔχειν καὶ ἰσχύν, ὥστε
τὸ μὲν φεῦγον αἱρεῖν, τὸ δ' ὑπομένον ἀνατρέπειν· οὐκοῦν πάντα
al. συγκο- κἀγὼ ταῦτα ἱππεὺς γενόμενος *συγκομίζομαι πρὸς ἐμαυ-
μίσομαι. τόν. προνοεῖν μέν γε ἕξω πάντα τῇ ἀνθρωπίνῃ γνώμῃ, ταῖς δὲ
χερσὶν ὁπλοφορήσω, διώξομαι δὲ τῷ ἵππῳ, τὸν δ' ἐναντίον
ἀνατρέψομαι τῇ τοῦ ἵππου ῥώμῃ. ἀλλ' οὐ συμπεφυκὼς δεδήσο-
μαι, ὥσπερ οἱ ἱπποκένταυροι. οὐκοῦν τοῦτό γε κρεῖττον ἢ συμ-
πεφυκέναι. τοὺς μὲν γὰρ ἱπποκενταύρους οἶμαι ἔγωγε πολλοῖς
μὲν ἀπορεῖν τῶν ἀνθρώποις εὑρημένων ἀγαθῶν ὅπως δεῖ χρῆσθαι,
πολλοῖς

πολλοῖς δὲ τῶν ἵπποις ἥδιον πεφυκότων, πῶς αὐτῶν χρὴ ἀπο- Βιβλ. δ'.
λαύειν. ἐγὼ δέ, ἢν ἱππεύειν μάθω, ὅταν μὲν ἐπὶ τοῦ γίνωμαι,
τὰ τοῦ ἱπποκενταύρου δήπου διαπράξομαι· ὅταν δὲ καταβῶ,
δειπνήσω, καὶ ἀμφιέσομαι, καὶ καθευδήσω, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ἄν-
θρωποι· ὥστε τί ἄλλο ἢ διαιρετὸς ἱπποκένταυρος καὶ πάλιν
σύνθετος, γίγνομαι; ἔτι δ', ἔφη, καὶ *τοῖδε πλεονεκτήσω τοῦ γρ. τοῖσδε.
ἱπποκενταύρου· ὁ μὲν γὰρ δυοῖν ὀφθαλμοῖν προεώρα τε, καὶ δυοῖν
ὤτοιν ἤκουεν· ἐγὼ δὲ τέτταρσι μὲν ὀφθαλμοῖς τεκμαροῦμαι,
τέτταρσι δὲ ὠσὶ προαισθήσομαι. πολλὰ γάρ φασιν ἀνθρώποις
καὶ ἵππον τοῖς ὀφθαλμοῖς προορῶντα δηλοῦν, πολλὰ δὲ τοῖς ὠσὶ
προακούοντα σημαίνειν. ἐμὲ μὲν οὖν, ἔφη, γράφε τῶν ἱππεύειν
*ἐπιθυμούντων. νὴ Δί', ἔφασαν οἱ ἄλλοι πάντες, καὶ ἡμᾶς γε. γρ. ὑπερεπιθυμούντων.
ἐκ τούτου δή, ἔφη ὁ Κῦρος, τί οὖν; ἔφη, ἐπεὶ σφόδρα ἡμῖν
ταῦτα δοκεῖ, εἰ καὶ νόμον ἡμῖν αὐτοῖς ποιησαίμεθα, αἰσχρὸν
εἶναι οἷς ἂν ἵππους ἐγὼ πορίσω, ἄν τις φανῇ πεζῇ ἡμῶν πορευ-
όμενος, ἐάν τε πολλήν, ἐάν τε ὀλίγην ὁδὸν δέῃ διελθεῖν; ἵνα
καὶ παντάπασιν ἱπποκενταύρους οἴωνται ἡμᾶς οἱ ἄνθρωποι εἶναι;

18. Ὁ μὲν οὕτως ἐπήρετο· οἱ δὲ πάντες *συνεπήνεσαν. 18.
ὥστε ἔτι καὶ νῦν ἐξ ἐκείνου οὕτω χρῶνται Πέρσαι, καὶ οὐδεὶς ἂν γρ. συνῄνεσαν.
τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἑκὼν ὀφθείη Περσῶν οὐδαμοῦ πεζὸς ἰών. οἱ
μὲν δὴ ἐν τούτοις τοῖς λόγοις ἦσαν. ἡνίκα *δ' ἦν ἔξω μέ- γρ. δὴ ἔξω μέσου ἡμέρα
σου ἡμέρας, προσήλαυνον οἱ Μῆδοι ἱππεῖς καὶ οἱ Ὑρκάνιοι, ἵππους ἐγένετο προσ.
τε ἄγοντες αἰχμαλώτους καὶ ἄνδρας. ὅσοι γὰρ τὰ ὅπλα πα-
ρεδίδοσαν, οὐκ ἀπέκτεινον. ἐπεὶ δὲ προσήλασαν, πρῶτον μὲν
αὐτῶν ἐπυνθάνετο ὁ Κῦρος εἰ σῷοι πάντες εἶεν αὐτῷ. ἐπεὶ δὲ
τοῦτ' ἔφασαν, ἐκ τούτου ἐρώτα ὅ, τι ἔπραξαν. οἱ δὲ διηγοῦντο
ἅπερ ἐποίησαν, καὶ ὡς ἀνδρείως ἕκαστα ἐμεγαληγόρουν. ὁ δὲ
διήκουε πάντα ἡδέως ὅσα ἐβούλοντο λέγειν. ἔπειτα δὲ καὶ ἐπήνε-
σεν αὐτοὺς οὕτως, ἀλλὰ καὶ δῆλοι, ἔφη, ἐστὲ ὡς ἄνδρες ἀγαθοὶ
ἐγένεσθε· καὶ γὰρ μείζους φαίνεσθε καὶ καλλίους καὶ γοργότεροι
ἢ πρόσθεν ἰδεῖν. ἐκ δὲ τούτου ἐπυνθάνετο ἤδη αὐτῶν καὶ πόσην
ὁδὸν διήλασαν, καὶ εἰ οἰκοῖτο ἡ χώρα, οἱ δ' ἔλεγον ὅτι καὶ
πολλὴν *διελάσειαν, καὶ πᾶσα οἰκοῖτο ἡ χώρα, καὶ μεστὴ εἴη καὶ al. δὲ ἐλάσειαν.
οἰῶν, καὶ αἰγῶν, καὶ βοῶν, καὶ ἵππων, καὶ σίτου, καὶ πάντων ἀγαθῶν.
δυοῖν ἄν, ἔφη, ἐπιμελητέον ἡμῖν εἴη, ὅπως τε κρείττους ἐσόμεθα
τῶν ἐχόντων αὐτά, καὶ ὅπως αὐτοὶ μενοῦσιν. οἰκουμένη μὲν γὰρ
χώρα πολλοῦ ἄξιον κτῆμα, ἐρήμη δ' ἀνθρώπων οὖσα, ἐρήμη καὶ
τῶν ἀγαθῶν γίγνεται. τοὺς μὲν οὖν ἀμυνομένους οἶδα, ἔφη, ὅτι
ἀπεκτείνατε, ὀρθῶς ποιοῦντες (τοῦτο γὰρ μάλιστα σώζει τὴν νί-
κην) *τοὺς δὲ παραδιδόντας, αἰχμαλώτους *ἐλάβετε· οὓς fort. τοὺς ἑαυτούς.
εἰ ἀφείημεν, τοῦτ' αὖ σύμφορον ἄν, ὡς ἐγώ φημι, ποιησαίμεθα. γρ. ἠγάγετε
πρῶτον μὲν γὰρ νῦν οὐκ ἂν φυλάττεσθαι οὐδὲ φυλάττειν τούτους
ἡμᾶς δέοι, οὐδ' ἂν σιτοποιεῖν *τούτους (οὐ γὰρ λιμῷ γε δήπου γρ. τούτοις.
ἀποκτενοῦμεν αὐτούς) ἔπειτα δὲ καὶ τούτους ἀφέντες, πλείοσιν αἰχ-

Βιβλ. δ'. μαλώτοις χρησόμεθα. ἐὰν γὰρ κρατῶμεν τῆς χώρας, ἅπαντες ἡμῖν οἱ ἐν ταύτῃ οἰκοῦντες αἰχμάλωτοι ἔσονται. μᾶλλον δὲ τούτους ζῶντας ἰδόντες καὶ ἀφιθέντας μενοῦσι καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ πείθεσθαι αἱρήσονται μᾶλλον ἢ μάχεσθαι. ἐγὼ μὲν οὕτω γιγνώσκω· *εἰ δὲ *ἄλλος τις ὁρᾷ ἄμεινον, λεγέτω. οἱ δὲ ἀκούσαντες συνῄνουν ταῦτα ποιεῖν. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος καλέσας τοὺς αἰχμαλώτους λέγει τάδε· Ἄνδρες, ἔφη, νῦν τε ὅτι *ἐπείθεσθε, τὰς ψυχὰς περιεποιήσασθε, τοῦ τε λοιποῦ, ἢν οὕτω ποιῆτε, οὐδ' ὁτιοῦν καινὸν ἔσαι ὑμῖν, ἀλλ' ἢ οὐχ ὁ αὐτὸς ἄρξει ὑμῶν, ὥσπερ καὶ πρότερον· οἰκήσετε δὲ τὰς αὐτὰς οἰκίας, καὶ χώραν τὴν αὐτὴν ἐργάσεσθε, καὶ γυναιξὶ ταῖς αὐταῖς συνοικήσετε, καὶ παίδων τῶν ὑμετέρων ἄρξετε, ὥσπερ νῦν· ἡμῖν μέντοι οὐ μαχεῖσθε, οὐδὲ ἄλλῳ οὐδενί· *ἂν δὲ καὶ ἄλλος ὑμᾶς ἀδικῇ, ἡμεῖς ὑπὲρ ὑμῶν μαχούμεθα. ὅπως δὲ μηδ' ἐπαγγέλλῃ μηδεὶς ὑμῖν στρατεύειν, τὰ ὅπλα πρὸς ἡμᾶς κομίσατε. καὶ τοῖς μὲν κομίζουσιν ἔσαι εἰρήνη, καὶ ἃ λέγομεν ἀδόλως· ὁπόσοι δ' ἂν τὰ πολεμικὰ μὴ *ἀποτίθωνται ὅπλα, ἐπὶ τούτους ἡμεῖς καὶ δὴ στρατευσόμεθα. ἐὰν δέ τις ὑμῶν, καὶ ἰὼν ὡς ἡμᾶς εὐνοϊκῶς, καὶ πράττων τι καὶ διδάσκων φαίνηται, τοῦτον ἡμεῖς ὡς εὐεργέτην καὶ φίλον, οὐχ ὡς δοῦλον, περιέψομεν. ταῦτ' οὖν, ἔφη, αὐτοί τε ἴστε, καὶ τοῖς ἄλλοις διαγγέλλετε. ἂν δ' ἄρα, ἔφη, *ἡμῶν βουλομένων ταῦτα, μὴ πείθωνταί τινες, ἐπὶ τούτους ἡμᾶς ἄγετε, ὅπως *ἡμεῖς ἐκείνων, μὴ ἐκεῖνοι ἡμῶν ἄρχωσιν. ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν· οἱ δὲ *προσεκύνησάν τε καὶ ταῦτα ἔφασαν ποιήσειν.

19. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι ᾤχοντο, ὁ Κῦρος εἶπεν, ὥρα δή, ὦ Μῆδοι καὶ Ἀρμένιοι, δειπνεῖν πᾶσιν ἡμῖν. παρεσκεύασται δὲ ὑμῖν τὰ ἐπιτήδεια ὡς ἡμεῖς βέλτιστα ἐδυνάμεθα. ἀλλ' ἴτε, καὶ ἡμῖν πέμπετε τοῦ πεποιημένου σίτου τὸ ἥμισυ. ἱκανὸς δὲ ἀμφοτέροις πεποίηται. ὄψον δὲ μὴ πέμπετε, μηδὲ πιεῖν. ἱκανὰ γὰρ ἔχομεν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς παρεσκευασμένα. καὶ ὑμεῖς δ', ἔφη, ὦ Ὑρκάνιοι, *διαγάγετε αὐτοὺς ἐπὶ τὰς σκηνάς, τοὺς μὲν ἄρχοντας ἐπὶ τὰς μεγίστας (γιγνώσκετε δέ) τοὺς δ' ἄλλους ὡς ἂν δοκῇ κάλλιστα ἔχειν· καὶ αὐτοὶ δὲ δειπνεῖτε ὅπου ἥδιστον *ὑμῖν· καὶ γὰρ ἀκέραιοι αἱ σκηναί. *παρεσκεύασται δὲ καὶ ἐνθάδε ὥσπερ καὶ τούτοις. τοῦτο δ' ἴστε ἀμφότεροι, ὅτι τὰ μὲν ἔξω ὑμῖν ἡμεῖς νυκτοφυλακήσομεν, τὰ δ' ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτοὶ ὁρᾶτε, καὶ τὰ ὅπλα *ἐντίθεσθε. οἱ γὰρ ἐν ταῖς σκηναῖς οὔπω φίλοι ἡμῖν. οἱ μὲν δὴ Μῆδοι καὶ οἱ ἀμφὶ Τιγράνην ἐλοῦντο (ἦν γὰρ παρεσκευασμένα) καὶ ἱμάτια μεταλαβόντες ἐδείπνουν, καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν εἶχον τὰ ἐπιτήδεια, καὶ τοῖς Πέρσαις διέπεμπον τῶν ἄρτων ἑκάστοις τοὺς ἡμίσεις· ὄψον δὲ οὐκ ἔπεμπον οὐδὲ οἶνον, οἰόμενοι ἔχειν τοὺς ἀμφὶ Κῦρον, ὅτι ἔφη ἄφθονα ταῦτα ἔχειν. ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα ἔλεγεν, ὄψον μὲν τὸν λιμόν, πιεῖν δ' ἀπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ.

Margin notes: γρ. εἰ δ' ἄλλα τις ὁρᾷ ἀμείνονα. — ἄλλο. Steph. — ἐπείθεσθε Steph. — γρ. ἡνίκα δ' ἄν τις ὑμᾶς. — γρ. ἀποφέρωσι. — γρ. ὑμῶν. — γρ. ὑμεῖς ἐκείνων, μὴ ὑμεῖς ὑπ' ἐκείνων ἄρχησθε. — γρ. προσεκύνουν τε καὶ ὑπισχνοῦντο ταῦτα ποιήσειν. — 19. — διάγετε Steph. — γρ. ὑμῖν· σῶαι μὲν γὰρ ὑμῖν καὶ ἀκέραιοι. ἴσ. ἔσται ὑμῖν. — γρ. ἀποτίθεσθε.

20. Ὁ

Βιβλ. δʹ.

20. Ὁ μὲν οὖν Κῦρος δειπνήσας τοὺς Πέρσας * ἐπειδὴ συνεσκότασε, κατὰ πεμπάδας καὶ κατὰ δεκάδας πολλοὺς αὐτῶν διέπεμπε· καὶ ἐκέλευσε κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου κρύπτειν, νομίζων ἅμα μὲν φυλακὴν ἔσεσθαι ἐάν τις ἔξωθεν προσίῃ, ἅμα δὲ, ἐάν τις ἔξω χρήματα φέρων ἀποδιδράσκῃ, ἁλώσεσθαι αὐτόν. καὶ ἐγένετο οὕτως. πολλοὶ μὲν γὰρ ἀπεδίδρασκον, πολλοὶ δὲ ἑάλωσαν. ὁ δὲ Κῦρος τὰ μὲν χρήματα τοὺς λαβόντας εἴα ἔχειν, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐκέλευσεν ἀποσφάξαι. ὥστε τοῦ λοιποῦ οὐδὲ βουλόμενος ἂν εὗρες ῥᾳδίως τὸν νύκτωρ πορευόμενον. 20.

γρ. ἐπειδὴ συνεσκότασεν ἤδη ἦν.

21. Οἱ μὲν δὴ Πέρσαι οὕτω διῆγον. οἱ δὲ Μῆδοι καὶ * ἔπινον καὶ εὐωχοῦντο καὶ ηὐλοῦντο, καὶ πάσης εὐθυμίας ἐνεπίμπλαντο· πολλὰ γὰρ καὶ τοιαῦτα ἑάλω, ὥστε μὴ ἀπορεῖν ἔργου τοὺς ἐγρηγορότας. ὁ δὲ Κυαξάρης ὁ τῶν Μήδων βασιλεὺς τὴν μὲν νύκτα ἐν ᾗ ἐξῆλθεν ὁ Κῦρος, αὐτός τε ἐμεθύσκετο μεθ᾽ ὧν παρεσκήνου, ὡς ἐπ᾽ εὐτυχίᾳ, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ Μήδους ᾤετο παρεῖναι ἐν τῷ στρατοπέδῳ πλὴν ὀλίγων, ἀκούων θόρυβον πολύν. οἱ γὰρ οἰκέται τῶν Μήδων, ἅτε τῶν δεσποτῶν ἀπεληλυθότων, ἀνειμένως καὶ ἔπινον καὶ ἐθορύβουν, ἄλλως τε καὶ ἐκ τοῦ Ἀσσυρίου στρατεύματος καὶ οἶνον καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα εἰληφότες. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ἐπὶ θύρας οὐδεὶς ἧκε, πλὴν οἵπερ καὶ συνεδείπνουν, καὶ τὸ στρατόπεδον κενὸν ἤκουεν εἶναι τῶν Μήδων, καὶ τῶν ἱππέων, ἑώρα δὲ, ἐπεὶ ἐξῆλθεν, οὕτως ἔχοντα· ἐνταῦθα δὴ ἐβριμοῦτό τε τῷ Κύρῳ καὶ τοῖς Μήδοις, τῷ καταλιπόντας αὐτὸν ἔρημον οἴχεσθαι· καὶ εὐθὺς, ὥσπερ λέγεται ὠμὸς εἶναι καὶ ἀγνώμων, κελεύει τῶν παρόντων τινὰ λαβόντα τοὺς παρ᾽ ἑαυτῷ ἱππέας πορεύεσθαι, ὡς τάχιστα, πρὸς τὸ ἀμφὶ Κῦρον στράτευμα. καὶ λέγειν τάδε, ᾤμην μὲν ἔγωγε οὐδ᾽ ἂν σε, ὦ Κῦρε, οὕτως ἀπρονοήτως περὶ ἐμοῦ βουλεύσασθαι· εἰ δὲ Κῦρος οὕτω γιγνώσκοι, οὐκ ἂν ὑμᾶς γε, ὦ Μῆδοι, ἐθελῆσαι οὕτως ἔρημον ἐμὲ καταλιπεῖν. καὶ νῦν ἐὰν μὲν Κῦρος βούληται· εἰ δὲ μὴ, ὑμεῖς γε τὴν ταχίστην πάρεστε. ταῦτα ἐπέστελλεν. ὁ δὲ ταττόμενος πορεύεσθαι, ἔφη, καὶ πῶς, ὦ δέσποτα, ἐγὼ εὑρήσω ἐκείνους; πῶς δὲ Κῦρος, ἔφη, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἐφ᾽ οὓς ἐπορεύοντο; ὅτι νὴ Δί᾽, ἔφη, ἀκούω ἀφεστηκότας τῶν πολεμίων Ὑρκανίους τινὰς, καὶ ἐλθόντας δεῦρο, οἴχεσθαι ἡγουμένους αὐτῶν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κυαξάρης, πολὺ μᾶλλον ἔτι τῷ Κύρῳ ὠργίζετο, * μηδ᾽ εἰπεῖν αὐτῷ ταῦτα· καὶ πολλῇ σπουδῇ μᾶλλον ἔπεμπεν ἐπὶ τοὺς Μήδους, ὡς ψιλώσων αὐτόν. καὶ ἰσχυρότερον ἔτι, ἢ πρόσθεν τοῖς Μήδοις ἀπειλῶν ἀνεκάλει, καὶ τῷ πεμπομένῳ δὲ ἠπείλησεν, εἰ μὴ ἰσχυρῶς ταῦτα ἀπαγγέλλοι. ὁ μὲν δὴ πεμπόμενος ἐπορεύετο, ἔχων τοὺς ἑαυτοῦ ἱππέας ὡς ἑκατὸν, ἀνιώμενος * ὅτι καὶ αὐτὸς οὐκ ἐπορεύθη μετὰ τοῦ Κύρου. ἐν δὲ τῇ ὁδῷ πορευόμενοι * διασχιζομένων ὁδῶν τρίβῳ τινὶ ἐπλανῶντο, καὶ οὐ πρόσθεν ἀφίκοντο εἰς τὸ τοῦ σφ. 21.

γρ. ἔπινον, καὶ ᾖδον, καὶ πάσης.

τῷ μηδ᾽ εἰπεῖν in quodam Vet.

γρ. ὅτι οὐ καὶ αὐτὸς τότε ἐπορ.

γρ. διασχεθέντες. τρίβῳ.

Κύρου

Βιβλ. δ'.

Κύρου στράτευμα, πρὶν ἐντυχόντες ἀποχωροῦσί τισι τῶν Ἀσσυρίων ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἡγεῖσθαι. * καὶ οὗτοι δὴ ἀφικνοῦνται τὰ πυρὰ κατιδόντες, περὶ μέσας νύκτας. ἐπεὶ δ' ἐγένοντο πρὸς τῷ στρατοπέδῳ, οἱ φύλακες, ὥσπερ εἰρημένον ἦν ὑπὸ Κύρου, οὐκ εἰσαφῆκαν αὐτοὺς πρὸ ἡμέρας· ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ὑπεφαίνετο, πρῶτον μὲν τοὺς μάγους καλέσας, τὰ τοῖς Θεοῖς νομιζόμενα ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀγαθοῖς ἐξαιρεῖσθαι ἐκέλευσε. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ ταῦτα εἶχον· ὁ δὲ, συγκαλέσας τοὺς ὁμοτίμους, εἶπεν, Ἄνδρες, ὁ μὲν Θεὸς προφαίνει πολλὰ ἀγαθὰ, ἡμεῖς δὲ ὦ Πέρσαι, ἐν τῷ παρόντι ὀλίγοι ἐσμὲν ὥστε ἐγκρατεῖς εἶναι αὐτῶν. * εἴτε γὰρ ὅσα ἂν κατεργαζώμεθα μὴ φυλάξομεν ταῦτα, πάλιν ἀλλότρια ἔσται· εἴτε καταλείψομεν τινὰς ἡμῶν αὐτῶν φύλακας ἐπὶ τοῖς ἐφ' ἡμῖν γιγνομένοις, αὐτίκα οὐδεμίαν ἔχοντες ἰσχὺν ἀναφανούμεθα. δοκεῖ οὖν μοι ὡς τάχιστα ἰέναι τινὰ ὑμῶν εἰς Πέρσας, καὶ διδάσκειν ἅπερ ἐγὼ λέγω, καὶ κελεύειν ὡς τάχιστα * πέμπειν στράτευμα, εἴπερ ἐπιθυμοῦσι Πέρσαι τὴν ἀρχὴν τῆς * Ἀσίας καὶ τὴν κάρπωσιν γενέσθαι ἐφ' ἑαυτοῖς. ἴθι μὲν οὖν, ἔφη, σὺ ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἐλθὼν ταῦτα λέγε, καὶ ὅτι οὓς ἂν πέμπωσι στρατιώτας ἐπειδὰν ἔλθωσι παρ' ἐμὲ, ἐμοὶ μελήσει περὶ τῆς τροφῆς αὐτῶν. ἃ δ' ἔχομεν ἡμεῖς, ὁρᾷς μὲν αὐτὰ, κρύπτε δὲ τούτων μηδὲν, ὅ, τι δὲ τούτων * ἐγὼ καλῶς καὶ νομίμως πέμπων εἰς Πέρσας ποιοίμην ἂν, τὰ μὲν πρὸς τοὺς Θεοὺς, τὸν πατέρα ἐρώτα· τὰ δὲ πρὸς τὸ κοινὸν, τὰς ἀρχάς. πεμψάντων δὲ καὶ ὀπτῆρας ὧν πράττομεν, καὶ φραστῆρας ἂν ἐρωτῶμεν. καὶ σὺ μὲν, ἔφη, συσκευάζου, καὶ τὸν λόχον * προπομπὸν ἄγε. ἐκ τούτου δὲ καὶ τοὺς Μήδους ἐκάλει, καὶ ἅμα * ὁ τοῦ Κυαξάρης ἄγγελος παρίσταται, καὶ ἐν πᾶσι τήν τε πρὸς τὸν Κῦρον ὀργὴν καὶ τὰς πρὸς τοὺς Μήδους ἀπειλὰς αὐτοῦ ἔλεγε. καὶ τέλος εἶπεν ὅτι ἀπιέναι Μήδους κελεύει, εἰ καὶ ὁ Κῦρος μένειν βούλεται. οἱ μὲν δὴ Μῆδοι ἀκούσαντες τοῦ ἀγγέλου ἐσίγησαν, ἀποροῦντες μὲν πῶς χρὴ καλοῦντος ἀπειθεῖν, φοβούμενοι δὲ * πῶς ἀπειλοῦντι ὑπακούσαι, ἄλλως τε καὶ εἰδότες τὴν ὠμότητα αὐτοῦ. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ' ἐγὼ, ὦ ἄγγελε, καὶ Μῆδοι, οὐδὲν, ἔφη, θαυμάζω εἰ Κυαξάρης πολλοὺς μὲν πολεμίους τότ' ἰδὼν, ἡμᾶς δὲ οὐκ εἰδὼς ὅ, τι πράττομεν, ὀκνεῖ περί τε ἡμῶν καὶ περὶ ἑαυτοῦ. ἐπειδὰν δὲ αἴσθηται πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων ἀπολωλότας, πάντας δὲ ἀπεληλαμένους πρῶτον μὲν παύσεται φοβούμενος, ἔπειτα γνώσεται ὅτι νῦν ἔρημος οὐ γίγνεται, ἡνίκα οἱ φίλοι αὐτοῦ τοὺς ἐκείνου ἐχθροὺς ἀπολλύουσιν. ἀλλὰ μὴν πέμψεώς γε πῶς ἐσμὲν ἄξιοι, εὖ τε ποιοῦντες ἐκεῖνον καὶ οὐδὲ ταῦτα αὐτοματίσαντες; ἀλλ' ἐγὼ μὲν ἐκεῖνον * ἔπεισα ἐᾶσαί με λαβόντα ὑμᾶς ἐξελθεῖν, ὑμεῖς δὲ οὐχ ὡς ἐπιθυμοῦντες τῆς ἐξόδου ἠρωτήσατε εἰ ἐξίοιτε, καὶ νῦν δεῦρο ἥκετε, ἀλλ' ὑπ' ἐκείνου κελευσθέντες

τες

γρ. καὶ οὕτως ἀφικν.

γρ. εἴ τι γὰρ ὁποῖα ἂν προσσυγασώμεθα.

γρ. ἀποπέμπειν.

γρ. Ἀσίας αὐτοῖς καὶ τὴν κάρπωσιν γενέσθαι.

γρ. ἐγὼ πέμπων εἰς Πέρσας καλῶς καὶ νομίμως ποιοίμην.

γρ. πρόπομπον.

γρ. ὁ παρὰ τοῦ Κυαξ.

γρ. πῶς χρὴ ἀπειλοῦντι ὑπακοῦσαι.

γρ. πείσας ἐᾶσαι με λαβ. ὑμᾶς ἐξελθεῖν, τόδε ποιῶ· ὑμεῖς δέ.

τε ἐξιέναι, ὅταν ὑμῶν μὴ ἀχθομένων εἴη. καὶ ἡ ὀργὴ οὖν αὕτη Βιβλ. δ.
σαφῶς οἶδ᾽ ὅτι ὑπό τε τῶν ἀγαθῶν πεπαυθήσεται, καὶ σὺν
τῷ φόβῳ λήγοντι ἄπεισι. νῦν μὲν οὖν, ἔφη, σὺ ὦ ἄγγελε ἀνά-
παυσαι, ἐπεὶ πεπόνηκας· * ὑμεῖς τε, ὦ Πέρσαι, ἐπεὶ καὶ προσ- γρ. ἡμεῖς.
δεχόμεθα πολεμίους ἤτοι μαχουμένους γε ἢ πεισομένους παρέ-
σεσθαι, ταχθῶμεν ὡς κάλλιστα. οὕτω γὰρ ὁρωμένους εἰκὸς πλέον
προανύτειν ὧν χρῄζομεν. σὺ δέ, ἔφη, ὁ τῶν Ὑρκανίων ἄρχων,
ὑπομείνας προστάξας τοῖς ἡγεμόσι τῶν σῶν στρατιωτῶν ἐξοπλί-
ζειν αὐτούς. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ποιήσας ὁ Ὑρκάνιος προσῆλθε, λέ-
γει ὁ Κῦρος, ἐγὼ δέ, ἔφη, ὦ Ὑρκάνιε, ἥδομαι αἰσθανόμενος
ὅτι οὐ μόνον φιλίαν ἐπιδεικνύμενος πάρει, ἀλλὰ καὶ ξύνεσιν φαί-
νῃ μοι ἔχειν. καὶ νῦν ὅτι συμφέρει ἡμῖν τὰ αὐτὰ δῆλον· ἐμοί
τε γὰρ πολέμιοι Ἀσσύριοι, σοί τε νῦν ἐχθίονές εἰσιν ἢ ἐμοί.
οὕτως οὖν ἡμῖν ἀμφοτέροις βουλευτέον, ὅπως τῶν μὲν νῦν παρόν-
των μηδεὶς ἀποστατήσει ἡμῖν συμμάχων, ἄλλους δέ, ἐὰν δυνά-
μεθα, προσληψόμεθα. τοῦ δὲ Μήδου ἤκουσας ἀποκαλοῦντος τοὺς
ἱππέας; εἰ δὲ οὗτοι ἀπίασι, πῶς ἡμεῖς μόνοι πεζοὶ μενοῦμεν; οὔ-
τως οὖν δεῖ ποιεῖν ἐμὲ καὶ σέ, ὅπως ὁ ἀποκαλῶν οὗτος καὶ αὐ-
τὸς μένειν βουλήσεται παρ᾽ ἡμῖν. σὺ μὲν οὖν σκηνὴν εὑρὼν δὸς αὐ-
τῷ ὅπου * κάλλιστα διάξει, πάντα τὰ δέοντα ἔχων· ἐγὼ δ᾽ γρ. κάλλι-
αὖ πειράσομαι ἔργον τι αὐτῷ προστάξαι ὅπερ ἥδιον πράξει ἢ στα ἕξει τὰ
ἄπεισι· καὶ διαλέγου δὲ αὐτῷ ὁπόσα ἐλπὶς γενέσθαι ἀγαθὰ δέοντα πάν-
πᾶσι τοῖς φίλοις, * ἢν τὰ δέοντα εὖ γένηται. ποιήσας μέν- τα. ἐγὼ δ᾽
τοι ταῦτα ἧκε πάλιν παρ᾽ ἐμέ. ὁ μὲν δὴ Ὑρκάνιος ᾤχετο τὸν αὖ πειρ.
Μῆδον ἐπὶ σκηνὴν ἄγων· ὁ δὲ εἰς Πέρσας ἰὼν παρῆν συνεσκευ- γρ. ἢν ταῦτα εὖ γέν.
ασμένος. ὁ δὲ Κῦρος αὐτῷ ἐπέστελλε πρὸς μὲν Πέρσας λέγειν
ἃ καὶ πρόσθεν ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται, Κυαξάρει δ᾽ ἀποδοῦναι
τὰ γράμματα, ἀναγνῶναι δέ σοι, ἔφη, * καὶ ἃ ἐπιστέλλω γρ. καὶ τὰ
βούλομαι, ἵνα εἰδὼς αὐτὰ ὁμολογῇς ἐάν τίς σε πρὸς ταῦτα ἐπιστελλόμενα.
ἐρωτᾷ. ἐνῆν δὲ τῇ ἐπιστολῇ τάδε· Κῦρος Κυαξάρει χαίρειν. Ἡ-
μεῖς σε οὔτε ἔρημον κατελίπομεν (οὐδεὶς γὰρ ὅταν τῶν ἐχθρῶν
κρατῇ τότε τῶν φίλων ἔρημος γίνεται) οὐδὲ μὴν * ἀποχω- γρ. ἀποχω-
ροῦντές γε ἀπὸ σοῦ οἰόμεθα ἐν κινδύνῳ σε καθιστάναι· ἀλλ᾽ ὅσῳ ροῦντές γε σε
πλέον σου ἀπέχομεν, τοσούτῳ πλείονά σοι τὴν ἀσφάλειαν ποι- οἰόμ. ἐν κιν.
εῖν νομίζομεν. οὐ γὰρ οἱ ἐγγύτατα τῶν φίλων καθήμενοι μάλιστα καθιστάναι.
τοῖς φίλοις τὴν ἀσφάλειαν παρέχουσιν, ἀλλ᾽ οἱ τοὺς ἐχθροὺς
μήκιστον ἀπελαύνοντες, μᾶλλον τοὺς φίλους ἐν ἀκινδύνῳ καθι-
στᾶσι. σκέψαι δὲ καὶ οἵῳ ὄντι μοι περὶ σέ, οἷος ὢν περὶ ἐμὲ
ἔπειτά μοι μέμφῃ. ἐγὼ μέν γέ σοι ἤγαγον συμμάχους οὐχ
ὅσους σὺ ἔπεισας, ἀλλ᾽ ὁπόσους ἐγὼ πλείστους ἐδυνάμην. σὺ δέ
μοι ἔδωκας μὲν ἐν τῇ φιλίᾳ ὄντι ὁπόσους πεῖσαι δυνηθείην. νῦν
δ᾽ ἐν τῇ πολεμίᾳ ὄντος, οὐ τὸν θέλοντα, ἀλλὰ πάντας ἀπο-
καλεῖς. τοιγαροῦν τότε μὲν ᾤμην ἀμφοτέροις ὑμῖν χάριν ὀφεί-
λειν, νῦν δὲ ἀναγκάζεις σοῦ μὲν ἐπιλαθέσθαι, τοῖς δ᾽ ἀκολου-
θήσασι

Βιβλ. δ'.

θήσασι πειρᾶσθαι πᾶσαν τὴν χάριν ἀποδιδόναι. οὐ μέντοι ἔγωγέ σοι δύναμαι ὅμοιος γενέσθαι· ἀλλὰ καὶ νῦν πέμπων ἐπὶ στράτευμα εἰς Πέρσας, ἐπιστέλλω ὁπόσοι ἂν ἴωσιν ὡς ἐμὲ,

Ἴσι ὡς ὑμᾶς.

ἤν τι σὺ αὐτῶν δέῃ πρὶν, * ὑμᾶς ἐλθεῖν σοὶ ὑπάρχειν οὐχ ὅπως ἂν ἐθέλωσιν, ἀλλ' ὅπως ἂν σὺ βούλῃ χρῆσθαι αὐτοῖς. συμβουλεύω δέ σοι, καίπερ νεώτερος ὢν, μὴ ἀφαιρεῖσθαι ἃ ἂν δῷς, ἵνα μή σοι ἔχθραι ἀντὶ χαρίτων ὀφείλωνται· μηδ'

γρ. ὃν τινα βούλει.

* ὅταν τινὰ βούλῃ πρὸς σὲ ταχὺ ἐλθεῖν, ἀπειλοῦντα μεταπέμπεσθαι· μηδὲ φάσκοντα ἔρημον εἶναι, ἅμα πολλοῖς ἀπειλεῖν, ἵνα μὴ διδάσκῃς αὐτοὺς σοῦ μὴ φροντίζειν. ἡμεῖς δὲ πειρασόμεθα παρεῖναι, ὅταν τάχιστα διαπραξώμεθα ἃ σοί τ' ἂν νομίζωμεν καὶ ἡμῖν πραχθέντα κοινὰ γενέσθαι ἀγαθά. ἔῤῥωσο. ταύτην αὐτῷ ἀπόδος, καὶ ὅ, τι ἄν σε τούτων ἐρωτᾷ, ᾗπερ γέγραπται, σύμφαθι, καὶ γὰρ ἐγὼ ἐπιστέλλω σοι περὶ τῶν Περσῶν ᾗπερ γέγραπται. τούτῳ μὲν οὖν οὕτως εἰπὼν, καὶ δοὺς τὴν ἐπιστολὴν, ἀπεπέμψε, προσεντειλάμενος οὕτω σπεύδειν ὥσπερ οἶδεν ὅτι συμφέρει ταχὺ παρεῖναι.

22. 22. Ἐκ τούτου δὴ ἑώρα μὲν ἐξωπλισμένους ἤδη πάντας καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τοὺς ἀμφὶ Τιγράνην. καὶ οἱ Πέρσαι δὲ ἐξωπλισμένοι ἦσαν. ἤδη δὲ * τινες τῶν προχώρων καὶ ἵππους ἀπῆγαγον, καὶ ὅπλα ἔφερον· ὁ δὲ τὰ μὲν παλτὰ, ὅπουπερ καὶ τοὺς πρόσθεν, καταβάλλειν ἐκέλευσε, καὶ κατακαίειν, οἷς τοῦτο ἔργον ἦν, ὁπόσων μὴ αὐτοὶ δέοιντο· τοὺς δὲ ἵππους ἐκέλευσε φυλάττειν μένοντας τοὺς ἀγαγόντας, ἕως ἄν τι * σημανθείη αὐτοῖς· τοὺς δ' ἄρχοντας τῶν ἱππέων καὶ Ὑρκανίων καλέσας, τοιάδε ἔλεξεν· Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, μὴ θαυμάζητε, ἔφη, ὅτι πολλάκις ὑμᾶς συγκαλῶ. καινὰ γὰρ ὄντα ἡμῖν τὰ παρόντα πολλὰ αὐτῶν ἀσύντακτά ἐστιν· ἃ δ' ἂν ἀσύντακτα ᾖ, ἀνάγκη ταῦτα ἀεὶ πράγματα παρέχειν, ἕως ἂν χώραν λάβῃ. καὶ νῦν ἔστι μὲν ἡμῖν πολλὰ τὰ αἰχμάλωτα χρήματα, καὶ ἄνδρες ἐπ' αὐτοῖς· διὰ δὲ τὸ μήθ' ἡμᾶς εἰδέναι ποῖα τούτων ἑκάστου ἐστὶν ἡμῶν, μήτε τούτους εἰδέναι ὅστις ἑκάστῳ αὐτῶν δεσπότης, περαίνοντας μὲν δὴ τὰ δέοντα οὐ πάνυ ἔστιν ὁρᾶν αὐτῶν πολλοὺς, ἀποροῦντας δὲ ὅ, τι χρὴ ποιεῖν, σχεδὸν πάντας· ἵνα οὖν μὴ οὕτως ἔχῃ, διορίσατε αὐτά· καὶ ὅστις μὲν ἔλαβε σκηνὴν ἔχουσαν ἱκανὰ καὶ σῖτα καὶ ποτὰ, καὶ τοὺς ὑπηρετήσοντας, καὶ στρωμνὴν, καὶ ἐσθῆτα, καὶ τἆλλ' οἷς οἰκεῖται σκηνὴ καλῶς στρατιωτικὴ, ἐνταῦθα μὲν οὐδὲν ἄλλο δεῖ προσγενέσθαι ἢ τὸν λαβόντα εἰδέναι ὅτι τούτων, ὡς οἰκείων, ἐπιμελεῖσθαι

Scr. ἐνδεόμενά τι ut sit τι pro γινές. Steph.

γρ. ἐκπληρώσατε.

δέοι. ὅστις δὴ εἰς * ἐνδεόμενά που κατεσκήνωσεν, τούτοις ὑμεῖς σκεψάμενοι, τὸ ἐλλεῖπον * ἐκπληρώσατε. πολλὰ δὲ καὶ περιττὰ οἶδα ὅτι ἔσται· πλείω γὰρ ἅπαντα ἢ κατὰ τὸ ἡμέτερον πλῆθος εἶχον οἱ πολέμιοι. ἦλθον δὲ πρός με καὶ χρημάτων ταμίαι, οἵ, τε τοῦ Ἀσσυρίων βασιλέως καὶ ἄλλων δυναστῶν,

οἱ

οἳ ἔλεγον ὅτι χρυσίον εἴη παρὰ σφίσιν ἐπίσημον, δαρεικούς τινας Βιβλ. δ´.
λέγοντες. καὶ ταῦτα οὖν κηρύττετε πάντα ἀποφέρειν πρὸς ὑμᾶς,
ὅπου ἂν καθέζησθε· καὶ φόβον ἐπιτίθεσθε τῷ μὴ ποιοῦντι τὸ πα-
ραγγελλόμενον. ὑμεῖς δὲ λαβόντες διαδίδοτε, ἱππεῖ μὲν τὸ δι-
πλοῦν, πεζῷ δὲ τὸ ἁπλοῦν· ἵνα ἔχητε, * ἤν τινων προσδέησθε, γρ. ἤν τινος
καὶ ὅτου ὠνήσεσθε. τὴν δ᾽ ἀγορὰν τὴν οὖσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ προσδέησθε
κηρύξατε μὲν ἤδη, ἔφη, μὴ ἀδικεῖν μηδένα, πωλεῖν δὲ τοὺς κα- γρ.
πήλους καὶ ἐμπόρους ὅ, τι ἔχει ἕκαστος πράσιμον· καὶ ταῦτα
διαθεμένους ἄλλα ἄγειν, ὅπως οἰκῆται * ἡμῶν τὸ στρατόπεδον. γρ. ἡμῖν.
καὶ ταῦτα μὲν εὐθὺς ἐκήρυττον. οἱ δὲ Μῆδοι καὶ Ὑρκάνιοι εἶπον
ὧδε, καὶ πῶς ἂν ἔφασαν, ἡμεῖς ἄνευ σοῦ καὶ τῶν σῶν διανέ-
μοιμεν ταῦτα; * ὁ δ᾽ οὖν Κῦρος πρὸς τοῦτον τὸν λόγον ὧδε γρ. ὁ δ᾽ αὖ.
προσηνέχθη· ἦ γὰρ οὕτως, ἔφη, ὦ ἄνδρες, γιγνώσκετε, ὡς ὅ,
τι ἂν δέησῃ πραχθῆναι, ἐπὶ πᾶσι πάντας ἡμᾶς δεήσει παρεῖ-
ναι, καὶ οὔτε ἐγὼ ἀρκέσω ὑμῖν πράττων πρὸ ὑμῶν ὅ, τι ἂν δέῃ,
οὔτε ὑμεῖς πρὸ ἡμῶν; καὶ πῶς ἂν ἄλλως πλείω μὲν πράγμα-
τα ἔχοιμεν, μείω δὲ διαπραττοίμεθα, ἢ οὕτως; ἀλλ᾽ ὁρᾶτε,
ἔφη· ἡμεῖς μὲν γὰρ διεφυλάξαμεν ὑμῖν τάδε, καὶ ὑμεῖς ἡμῖν
ἐπιστεύσατε, καλῶς διαπεφυλάχθαι· ὑμεῖς δ᾽ αὖ διανεί-
ματε, καὶ ἡμεῖς πιστεύσομεν ὑμῖν καλῶς διανενεμηκέναι. * καὶ γρ. καὶ ἄλ-
ἐν ἄλλοις δέ γε αὖ ἄλλο τι ἡμεῖς πειρασόμεθα κοινὸν ἀγα- λοις δέ τι αὖ
θὸν πράττειν. ὁρᾶτε γὰρ δή, ἔφη, νυνὶ πρῶτον ἵπποι ὅσοι ἡμῖν ἡμεῖς, vel po-
πάρεισιν, οἱ δὲ προσάγονται. τούτους οὖν εἰ μὲν ἐάσομεν ἀ- tius καὶ ἐν
ναμβάτους, ὠφελήσουσι μὲν οὐδὲν ἡμᾶς, πράγματα δὲ πα- τούτῳ αὖ ἄλ-
ρέξουσιν ἐπιμελεῖσθαι· ἢν δ᾽ ἱππέας ἐπ᾽ αὐτοὺς καταστήσωμεν, λοτε, &c. ut
ἅμα πραγμάτων τε ἀπαλλαγησόμεθα καὶ ἰσχὺν ἡμῖν αὐτοῖς ἐν τούτῳ sit
προσθησόμεθα. εἰ μὲν οὖν ἄλλους ἔχετε οἷς τισὶν ἂν δοίητε αὐ- pro interea,
τούς, μεθ᾽ ὧν ἂν καὶ κινδυνεύοιτε ἥδιον (εἴ τι δέοι) ἢ μεθ᾽ Steph.
ἡμῶν, ἐκείνοις δίδοτε· εἰ μέντοι ἡμᾶς βούλεσθε παραστάτας
μάλιστα ἔχειν, ἡμῖν αὐτοῖς δότε. καὶ γὰρ νῦν ὅτε ἄνευ ἡμῶν
προσελάσαντες ἐκινδυνεύσατε, πολὺν μὲν φόβον ἡμῖν παρεί-
χετε μή τι πάθητε, μάλα δὲ αἰσχύνεσθαι ἡμᾶς ἐποιήσατε
ὅτι οὐ παρῆμεν ὅπου περ ὑμεῖς, ἢν δὲ λάβωμεν τοὺς ἵππους,
ἑψόμεθα ὑμῖν· κἂν μὲν δοκῶμεν * ὠφελεῖν πλείονα ἐπὶ τῶν γρ. ὠφελεῖν
ἵππων συναγωνιζόμενοι. οὕτω προθυμίας οὐδὲν ἐλλείψομεν· ἢν πλέον ὑπ᾽
δὲ πεζοὶ γενόμενοι δοκῶμεν καιριωτέρως ἂν παρεῖναι, τὸ κα- αὐτῶν συν-
ταβῆναι ἐν μέσῳ, καὶ εὐθὺς πεζοὶ ὑμῖν παρεσόμεθα· τοὺς δ᾽ αγωνιζ.
ἵππους * μηχανησόμεθα οἷς ἂν παραδιδοίημεν. ὁ μὲν οὕτως al. μηχα-
ἔλεξεν· οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ἀλλ᾽ ἡμεῖς μέν, ὦ Κῦρε, οὔτε ἄν- νησόμεθ᾽.
δρας ἔχομεν οὓς ἀναβιβάσαιμεν ἂν ἐπὶ τοὺς ἵππους τούτους,
οὔτε, εἰ ἔχοιμεν, σοῦ ταῦτα βουλομένου οὐκ ἂν ἄλλο ἀντὶ τού-
των αἱροίμεθα καὶ νῦν, ἔφασαν, * λαβὼν τοὺς ἵππους, ποίει ὅπως γρ. λαβὼν
ἄριστον δοκεῖ σοι εἶναι ἀλλὰ δέχομαί τε, ἔφη, καὶ ἀγαθῇ τύ- τούτους, ποίει
χῃ ἡμεῖς τε ἱππεῖς γενοίμεθα, καὶ ὑμεῖς διέλοιτε τὰ κοινά.

Βιβλ. δ'.

πρῶτον μὲν οὖν, ἔφη, τοῖς Θεοῖς ἐξαιρεῖτε ὅ, τι ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἔπειτα * δὲ Κυαξάρῃ ἐξέλετε ὁποῖ' ἂν οἴησθε αὐτῷ μάλιστα χαρίζεσθαι. καὶ οἱ γελάσαντες εἶπον ὅτι γυναῖκας ἂν καλὰς ἐξαιρετέον εἴη. γυναῖκάς τε τοίνυν ἐξαιρεῖτε, ἔφη, καὶ ὅ τι ἄλλο ἂν δοκῇ ὑμῖν. ἐπειδὰν δὲ ἐκείνῳ ἐξέλητε ὦ Ὑρκάνιοι, τοὺς ἐμοὶ ἐθελουσίους τούτους * ἐπισπομένους πάντας ἀμέμπτους ποιεῖτε εἰς δύναμιν. ὑμεῖς δ' αὖ, ὦ Μῆδοι, τοὺς πρώτους συμμάχους γενομένους τούτους τιμᾶτε, ὅπως εὖ βεβουλεῦσθαι ἡγήσωνται ἡμῖν φίλοι γενόμενοι. νείματε, δὲ πάντων τὸ μέρος καὶ τῷ παρὰ Κυαξάρους ἥκοντι ἀγγέλῳ, αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ, καὶ συνδιαμένειν δὲ παρακαλεῖτε, ὡς καὶ ἐμοὶ * τοῦτο συνδοκοῦν, ἵνα καὶ Κυαξάρῃ μᾶλλον εἰδὼς περὶ ἑκάστου ἀπαγγείλῃ τὰ ὄντα. Πέρσαις δ', ἔφη, τοῖς μετ' ἐμοῦ, ὅσα ἂν περιττὰ γένηται, ὑμῶν καλῶς κατεσκευασμένων, ταῦτα ἀρκέσει· καὶ γὰρ, ἔφη, μάλα πως ἡμεῖς οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα, ἀλλὰ χωριτικῶς. ὥστε ἴσως ἂν ἡμῶν * καταγελάσητε, εἴ τι σεμνὸν ἡμῖν περιτεθείη. ὥσπερ, ἔφη, οἶδα ὅτι πολὺν γέλωτα ὑμῖν παρέξομεν καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων καθήμενοι· οἶμαι δὲ, ἔφη, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες.

γρ. δὲ καὶ Κυαξάρει ἐκλέξασθε.

γρ. ἐπισπομένους Μήδους ἀμέμπτους πάντως ποιεῖ.

γρ. καὶ ἐφεσπομένους.

γρ. τούτου συνδοκοῦντος.

γρ. καταγελάσαιτε.

23\. 23. Ἐκ τούτου οἱ μὲν ᾖσαν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν, μάλα ἐπὶ τῷ ἱππικῷ γελῶντες· ὁ δὲ τοὺς ταξιάρχους καλέσας, ἐκέλευσε τοὺς ἵππους λαμβάνειν, καὶ τὰ τῶν ἵππων σκεύη, καὶ τοὺς ἱπποκόμους, καὶ ἀριθμήσαντας λαβεῖν κληρωσαμένους εἰς τάξιν ἴσους ἑκάστοις. αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἀνειπεῖν ἐκέλευσεν, εἴ τις εἴη ἐν τῷ Ἀσσυρίων ἢ Σύρων ἢ Ἀραβίων στρατεύματι ἀνὴρ δοῦλος, ἢ Μήδων, ἢ Περσῶν, ἢ Βακτριανῶν, ἢ Καρῶν, ἢ Κιλίκων, ἢ Ἑλλήνων, ἢ ἄλλοθέν ποθεν βεβιασμένος, ἐκφαίνεσθαι. οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ * κηρύγματος, ἄσμενοι πολλοὶ προσεφάνησαν. ὁ δὲ, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς τὰ εἴδη * καλλίστους, ἔλεγεν ὅτι ἐλευθέρους αὐτοὺς ὄντας, δεήσει ὅπλα ὑποφέρειν ἃ ἂν αὐτοῖς διδῶσι· τὰ δὲ ἐπιτήδεια ὅπως ἂν ἔχωσιν ἔφη αὐτῷ μελήσειν. καὶ εὐθὺς ἄγων πρὸς τοὺς ταξιάρχους, συνέστησεν αὐτοὺς, καὶ ἐκέλευσε τὰ γέρρα καὶ τὰς ψιλὰς μαχαίρας τούτοις διδόναι, ὅπως ἔχοντες σὺν τοῖς ἵπποις ἕπωνται. καὶ τὰ ἐπιτήδεια τούτοις ὥσπερ καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ Πέρσαις λαμβάνειν. αὐτοὺς δὲ τοὺς θώρακας καὶ τὰ ξυστὰ ἔχοντας ἀεὶ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχεῖσθαι· καὶ αὐτὸς οὕτω ποιῶν κατῆρχεν· ἐπὶ δὲ τοὺς πεζοὺς τῶν ὁμοτίμων ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕκαστον καθιστάναι ἄλλον ἄρχοντα τῶν ὁμοτίμων. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ ταῦτα εἶχον.

γρ. κήρυκες, ἄσμ. προσεφάνησαν.

γρ. βελτίστους.

24\. 24. Γωβρύας δ' ἐν τούτῳ παρῆν ὁ Ἀσσύριος, πρεσβύτης ἀνὴρ ἐφ' ἵππου σὺν ἱππικῇ θεραπείᾳ· εἶχον δὲ * πάντες τὰ ἐφ' ἵππων ὅπλα. καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῷ τὰ ὅπλα παραλαμβάνειν τεταγμένοι ἐκέλευον παραδιδόναι τὰ ξυστὰ, ὅπως κατακαίοιεν ὥσπερ καὶ τἆλλα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν ὅτι Κῦρον πρῶτον βούλοιτο

In quod. Vet. πάντες πάντα τὰ ἐφ' ἵππων.

λαντο ἰδίῳ· καὶ οἱ ὑπηρέται τοὺς μὲν ἄλλους ἱππέας αὐτοῦ κα- Βιβλ. δ'.
τήλαυνον, τὸν δὲ Γωβρύαν ἄγουσι πρὸς τὸν Κῦρον. ὁ δὲ, ὡς εἶ-
δε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν ὧδε. Ὦ δέσποτα, ἐγώ εἰμι τὸ μὲν
γένος * Ἀσσύριος· ἔχω δὲ καὶ τεῖχος ἰσχυρὸν, καὶ χώρας ἐπ- γρ. Ἀσσύ-
άρχω πολλῆς, καὶ ἵππον εἰς χιλίαν τῷ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖ ριος, ἔχων
παρειχόμην, καὶ φίλος ἦν ἐκείνῳ ὡς μάλιστα. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος δ. κ. τ. ἰσχ.
μὲν τέθνηκεν ὑφ' ὑμῶν, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν, ὁ δὲ παῖς ἐκείνου τὴν κ. χ. ὑπάρ-
ἀρχὴν ἔχει, ἔχθιστος ὢν ἐμοὶ, ἥκω πρός σε, καὶ ἱκέτης προσπί- χων π. κ.
πτω, καὶ δίδωμί σοι ἐμαυτὸν δοῦλον καὶ σύμμαχον, σὲ δὲ ἱπ. ἔχων εἰς
τιμωρόν αἰτοῦμαί μοι γενέσθαι· καὶ παῖδα οὕτως ὡς δυνατόν χ. τριακο-
σε ποιοῦμαι. ἄπαις δέ εἰμι ἀῤῥένων παίδων. ὃς γὰρ ἦν μοι σίαν, ἣν τῷ
μόνος καλὸς, ὦ δέσποτα, καὶ ἀγαθὸς, καὶ ἐμὲ φιλῶν καὶ
τιμῶν ὥσπερ ἂν εὐδαίμονα πατέρα παῖς τιμῶν τιθείη, τοῦ-
τον ὁ νῦν βασιλεὺς οὗτος, καλέσαντος τοῦ τότε βασιλέως,
πατρὸς δὲ τοῦ νῦν, ὡς δώσοντος τὴν θυγατέρα τῷ ἐμῷ παι-
δὶ, ἐγὼ μὲν ἀπεπεμψάμην, μέγα φρονῶν ὅτι δῆθεν τῆς βασι-
λέως θυγατρὸς ὀψοίμην τὸν ἐμὸν υἱὸν γαμέτην· ὁ δὲ νῦν βα-
σιλεὺς ἐπὶ θήραν αὐτὸν παρακαλέσας, καὶ ἀνεὶς * αὐτῷ θη- γρ. αὐτὸν.
ρᾶν ἀνὰ κράτος, ὡς πολὺ κρείσσων αὐτοῦ ἱππεὺς ἡγούμενος
εἶναι. ὁ μὲν ὡς φίλῳ συνεθήρα, φανείσης δ' ἄρκτου, διώκοντες
ἀμφότεροι, ὁ μὲν νῦν ἄρχων οὗτος ἀκοντίσας ἥμαρτεν (ὡς μή-
ποτ' ὤφελεν) ὁ δ' ἐμὸς παῖς βαλὼν, οὐδὲν δέον, καταβάλλει
τὴν ἄρκτον. καὶ τότε μὲν ἀνιαθεὶς, ἄρα κατέσχεν οὕτως ὑπὸ
σκότου τὸν φθόνον· ὡς δὲ πάλιν λέοντος παρατυχόντος, ὁ μὲν
αὖ ἥμαρτεν (οὐδὲν, οἶμαι, θαυμαστὸν παθὼν) ὁ δ' αὖ ἐμὸς παῖς
* αὖθις τυχὼν κατειργάσατο τὸν λέοντα, καὶ εἶπεν, ἆρα
βέβληκα μὲν δὶς ἐφεξῆς, καὶ καταβέβληκα * θῆρας ἑκατεράκις· Ante αὖθις
ἐν τούτῳ δὲ οὐκέτι κατέχει ὁ ἀνόσιος τὸν φθόνον, ἀλλ' αἰχμὴν legitur &
παρά τινος τῶν ἑπομένων ἁρπάσας, παίσας εἰς τὰ στέρνα, τὸν δυσοχῶς
μόνον μοι καὶ φίλον παῖδα ἀφείλετο τὴν ψυχήν. κἀγὼ μὲν ὁ Steph.
τάλας νεκρὸν ἀντὶ νυμφίου ἐκομισάμην, καὶ ἔθαψα τηλικοῦτος ὢν γρ. θῆρα.
ἄρτι γενειάσκοντα τὸν ἄριστον παῖδα τὸν ἀγαπητόν. ὁ δὲ κα-
τακτανὼν, ὥσπερ ἐχθρὸν ἀπολέσας, οὔτε μεταμελόμενος πώ-
ποτε φανερὸς ἐγένετο, οὔτε ἀντὶ τοῦ κακοῦ ἔργου τιμῆς τινὸς ἠξίωσε
τὸν κατὰ γῆς. ὅ γε μὴν πατὴρ αὐτοῦ καὶ συνῴκτισέ με, καὶ
δῆλος ἦν συναχθόμενός μοι τῇ συμφορᾷ. ἐγὼ μὲν οὖν, εἰ μὲν
ἔζη ἐκεῖνος, οὐκ ἄν ποτε ἦλθον πρός σε ἐπὶ τῷ ἐκείνου κακῷ·
πολλὰ γὰρ φιλικὰ ἔπαθον ὑπ' ἐκείνου, [illegible] ὑπηρέτησα ἐκείνῳ.
ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν τοῦ ἐμοῦ παιδὸς φονέα ἡ ἀρχὴ αὕτη περιήκει,
οὐκ ἄν ποτε ἐγὼ τούτῳ δυναίμην εὔνους γενέσθαι, οὐδὲ οὗτος μὲ εὖ
οἶδ' ὅτι φίλον ἄν ποτε ἡγήσαιτο. οἶδε γὰρ ὡς ἐγὼ πρὸς αὐτὸν
ἔχω, καὶ ὡς πρόσθεν * φαιδρῶς βιοτεύων, νυνὶ διάκειμαι γρ. φαιδρὸς ζ.
ἔρημος ὢν, καὶ διὰ πένθους τὸ γῆρας διάγων. εἰ μὲν οὖν ἐμὲ σὺ
δέχῃ, καὶ ἐλπίδα τινὰ λάβοιμι τῷ φίλῳ παιδὶ τιμωρίας ἄν

Βιβλ. δ'.

τινος μετὰ σοῦ τυχεῖν, καὶ * ἀναζῆσαι πάλιν δοκῶ μοι, καὶ * οὔτ' ἂν ζῶν ἔτι αἰσχυνοίμην, οὔτ' ἀποθνήσκων, ἀνιώμενος ἂν τελευτᾶν δοκῶ. ὁ μὲν οὕτως εἶπε. Κῦρος δ' ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἤνπερ, ὦ Γωβρύα, καὶ φρονῶν φαίνῃ, ὅσαπερ λέγεις πρὸς ἡμᾶς, δέχομαί τε ἱκέτην σε, καὶ * τιμωρήσειν τῷ φονεῖ σὺν θεοῖς ὑπισχνοῦμαι. λέξον δέ μοι, ἔφη, ἐὰν σοι ταῦτα ποιῶμεν, καὶ τὰ τείχη ἐῶμεν ἔχειν σε, καὶ τὴν χώραν, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὴν δύναμιν ἥνπερ πρόσθεν εἶχες, σὺ ἡμῖν τι ἀντὶ τούτων ὑπηρετήσεις; ὁ δὲ εἶπε, τὰ μὲν τείχη, * ὅταν ἔλθῃς, οἶκόν σοι παρέξω· δασμὸν δὲ τῆς χώρας, ὅνπερ ἔφερον ἐκείνῳ, σοὶ ἀποίσω· * καὶ ὅπου ἂν σὺ στρατεύῃ, συστρατεύσομαί σοι, τὴν ἐκ τῆς χώρας δύναμιν ἔχων. ἔστι δέ μοι, ἔφη, καὶ θυγάτηρ παρθένος ἀγαπητή, γάμου ἤδη ὡραία, ἣν ἐγὼ πρόσθεν μὲν ᾤμην τῷ νῦν βασιλεύοντι γυναῖκα τρέφειν, νῦν δέ με αὐτή τε ἡ θυγάτηρ πολλὰ γοωμένη ἱκέτευσε μὴ δοῦναι αὐτὴν τῷ τοῦ ἀδελφοῦ φονεῖ, ἐγώ τε ὡσαύτως γιγνώσκω. νῦν δέ σοι δίδωμι βουλεύσασθαι καὶ περὶ ταύτης οὕτως, ὥσπερ ἂν καὶ ἐγὼ βουλεύων περὶ σοῦ φαίνωμαι. * οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἐγὼ ἀληθευόμενος δίδωμί τέ σοι τὴν ἐμὴν καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν· θεοὶ δ' ἡμῖν μάρτυρες ἔστωσαν. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπράχθη, ἀπιέναι τε ἐκέλευσε τὸν Γωβρύαν ἔχοντα τὰ ὅπλα, καὶ ἐπήρετο πόση τις ὁδὸς ὡς αὐτὸν εἴη, ὡς ἥξων. ὁ δ' ἔλεγεν, ἢν αὔριον ἴῃς πρῲ, τῇ ἑτέρᾳ ἂν αὐλίζοιο παρ' ἡμῖν. * ὁ μὲν δὴ Γωβρύας ᾤχετο ἡγεμόνα καταλιπών.

Fort. ἀνηβῆσαι ἄν.

γρ. οὔτε ζῶν ἂν ἐπαισχυνοίμην.

γρ. τιμωρήσειν σοι τοῦ παιδὸς σὺν θεοῖς.

γρ. ὅταν ἔλθῃς.

γρ. ὅποι ἂν στρατεύῃ.

In uno Vet. οὕτω δὲ οὗτος ἔφη. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν.

γρ. οὕτω δὴ ὁ μὲν ᾤχετο.

25. Οἱ δὲ Μῆδοι παρῆσαν, ἃ μὲν * οἱ μάγοι ἔφασαν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν, ἀποδόντες τοῖς μάγοις. Κύρῳ δ' ἐξῃρηκότες τὴν καλλίστην σκηνήν, καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη δὴ λέγεται τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ γεγενῆσθαι, καὶ μουσουργοὺς δὲ δύο τὰς κρατίστας. δεύτερον δέ, Κυαξάρει τὰ δεύτερα. τοιαῦτα δ' ἄλλα, ὧν ἐδέοντο, ἐκπληρώσαντες ἑαυτοῖς, ὡς μηδενὸς ἐνδεόμενοι στρατεύοιντο, πάντα γὰρ ἦν πολλά. προσέλαβον δὲ καὶ οἱ Ὑρκάνιοι ὧν ἐδέοντο. ἰσόμοιροι δ' * ἐποιήσαντο καὶ τὸν Κυαξάρου ἄγγελον. τὰς δὲ περιττὰς σκηνάς, ὅσαι ἦσαν, Κύρῳ παρέδοσαν, ὡς τοῖς Πέρσαις γένοιντο. τὸ δὲ νόμισμα ἔφασαν, ἐπειδὰν ἅπαν συναχθῇ, διαδάσειν· καὶ διέδωκαν. * Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραξάν τε καὶ ἔλεξαν· ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευσε τὰ μὲν Κυαξάρου διαλαβόντας φυλάττειν, οὓς ᾔδει οἰκειοτάτους αὐτῷ ὄντας, καὶ ὅσα δὲ ἐμοὶ δίδοτε, ἡδέως, ἔφη, δέχομαι· χρήσεται δ' αὐτοῖς ὑμῶν ὁ μάλιστα δεόμενος. φιλόμουσος δέ τις τῶν Μήδων εἶπε, καὶ μὴν ἐγώ, ὦ Κῦρε, τῶν μουσουργῶν ἀκούσας ἑσπέρας, ὧν σὺ νῦν ἔχεις, ἤκουσά τε ἡδέως, καὶ ἤν μοι δῷς αὐτῶν μίαν, στρατεύεσθαι ἄν μοι δοκῶ ἥδιον ἢ οἴκοι μένειν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ' ἔγωγε, ἔφη, καὶ δίδωμι, καὶ χάριν οἴομαί σοι πλείω ἔχειν ὅτι

μοι

25.

γρ. καὶ οὗτος μέν.

Pro οἱ μάγοι in Vet. leg. στιγῷ. Steph.

γρ. ἐποιήσαντο τὸν παρὰ Κυαξ.

In mult. vet. libr. hoc est quinti libri initium.

με ᾔτησας, ἢ σὺ ἐμοὶ ὅτι λαμβάνεις. οὕτως ἐγὼ ὑμῖν διψῶ χαρίζεσθαι. ταύτην μὲν οὖν ἔλαβεν ὁ αἰτήσας. Βιβλ. ε'.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον ε'.

Καλέσας δὲ ὁ Κῦρος Ἀράσπην Μῆδον (ὃς ἦν αὐτῷ ἐκ παιδὸς ἑταῖρος, ᾧ καὶ τὴν στολὴν ἐκδὺς ἔδωκε τὴν Μηδικὴν, ὅτε παρὰ Ἀστυάγους εἰς Πέρσας ἀπῄει) τοῦτον ἐκέλευσε διαφυλάξαι αὐτῷ τήν τε γυναῖκα καὶ τὴν σκηνήν. ἦν δὲ αὕτη ἡ * γυνὴ Ἀβραδάτα τοῦ Σούσων βασιλέως· ὅτε δὲ ἡλίσκετο τὸ τῶν Ἀσσυρίων στρατόπεδον, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ ἔτυχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὤν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Βακτριανῶν βασιλέα πρεσβεύων ᾤχετο. ἔπεμψε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀσσύριος περὶ συμμαχίας, ξένος γὰρ ὢν ἐτύγχανε τῷ τῶν Βακτριανῶν βασιλεῖ, ταύτην οὖν ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος διαφυλάττειν τὸν Ἀράσπην, ἕως ἂν αὐτὸς λάβῃ. κελευόμενος δὲ ὁ Ἀράσπης ἐπήρετο, ἑώρακας δ', ἔφη, ὦ Κῦρε, τὴν γυναῖκα, ἥν με κελεύεις φυλάττειν; μὰ Δί', ἔφη, ὁ Κῦρος, οὐκ ἔγωγε. ἀλλ' ἐγὼ, ἔφη, ἡνίκα ἐξῃρούμεθά σοι αὐτήν. καὶ δῆτα ὅτε μὲν εἰσήλθομεν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτῆς τὸ πρῶτον, οὐ διέγνωμεν αὐτήν· χαμαί τε γὰρ ἐκάθητο, καὶ αἱ θεράπαιναι πᾶσαι περὶ αὐτήν. καὶ τοίνυν ὁμοίαν ταῖς δούλαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα. ἐπεὶ δὲ γνῶναι βουλόμενοι ποία εἴη ἡ δέσποινα, πάσας περιεβλεψάμεθα, ταχὺ πάνυ καὶ πασῶν ἐφαίνετο διαφέρουσα τῶν ἄλλων, καίπερ καθημένη, κεκαλυμμένη τε καὶ εἰς γῆν ὁρῶσα. ὡς δὲ ἀναστῆναι αὐτὴν ἐκελεύσαμεν, συνανέστησαν μὲν αὐτῇ πᾶσαι αἱ ἀμφ' αὐτήν, διήνεγκε δὲ ἐνταῦθα, πρῶτον μὲν τῷ μεγέθει, ἔπειτα δὲ τῇ ῥώμῃ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ εὐσχημοσύνῃ, καίπερ ἐν ταπεινῷ σχήματι ἑστηκυῖα. δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ τὰ δάκρυα καταστάζοντα τὰ μὲν κατὰ τῶν πέπλων, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς πόδας. ὡς δ' ἡμῶν ὁ γεραίτερος εἶπε, θάρρει ὦ γύναι· καλὸν μὲν γὰρ καὶ ἀγαθὸν ἀκούομεν καὶ τὸν σὸν ἄνδρα εἶναι, νῦν μέντοι ἐξαιροῦμεν ἀνδρί σε, εὖ ἴσθι ὅτι οὔτε τὸ εἶδος ἐκείνου χείρονι, οὔτε τὴν * γνώμην, οὔτε τὴν δύναμιν· ἀλλ', ὡς ἡμεῖς γε νομίζομεν, εἴ τις καὶ ἄλλος ἀνήρ, καὶ ὁ Κῦρος ἄξιός ἐστι θαυμάζεσθαι, οὗ σὺ ἔσῃ τὸ ἀπὸ τοῦδε. ὡς οὖν τοῦτο ἤκουσεν ἡ γυνή, περικατερρήξατό τε τὸν ἄνωθεν πέπλον, καὶ ἀνωδύρατο· συνανεβόησαν δὲ αὐτῇ καὶ αἱ δμωαί. ἐν τούτῳ δ' ἐφάνη μὲν αὐτῆς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ προσώπου, ἐφάνη δὲ ὁ

δέρη

γρ. γυνὴ τοῦ Ἀβραδάτου τοῦ Σουσίου

γρ. γνώμην, οὔτε δύναμιν ἧττω ἔχει τις· ἀλλ'

Βιβλ. έ. δέρη καὶ αἱ χεῖρες· καὶ εὖ ἴσθι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὡς ἐμοί τε ἔδοξε
καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῖς ἰδοῦσι μήπω φῦναι, μηδὲ γενέσθαι *
γρ. γυνὴ ἀπὸ θνητῶν τοιαύτη. γυναῖκα ἀπὸ θνητῶν τοιαύτην ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ πάντως,
ἔφη, καὶ σὺ * θεάσῃ αὐτήν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, καὶ μὰ Δία
πολύ γε ἧττον εἰ τοιαύτη ἐστὶν οἵαν σὺ λέγεις. τί δαί; ἔφη ὁ
γρ. θεάσαι. νεανίσκος. ὅτι * ἔφη, καὶ νῦν σοῦ ἀκούσας ὅτι καλή ἐστιν, εἰ
γρ. ἔφη εἰ νῦν σου ἀκ. ὅτι κ. ἐστι σοι. πεισθήσομαι ἐλθεῖν θεασόμενος, οὐ πάνυ μοι σχολῆς οὔσης, δέ-
δοικα μὴ πολὺ θᾶττον ἐκείνη με αὖθις ἀναπείσῃ καὶ πάλιν
ἐλθεῖν θεασόμενον· ἐκ δὲ τούτου ἴσως ἂν ἀμελήσας ὧν με δεῖ
πράττειν, καθοίμην ἐκείνην θεώμενος. καὶ ὁ νεανίσκος ἀνα-
γελάσας εἶπεν· οἴει γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανὸν εἶναι κάλλος
ἀνθρώπου ἀναγκάζειν τὸν μὴ βουλόμενον πράττειν παρὰ τὸ
βέλτιστον; εἰ μέντοι τοῦτο, ἔφη, οὕτως ἐπεφύκει, πάντας ἂν
γρ. ἐρᾷς. ἠνάγκαζεν ὁμοίως. * ὁρᾷς ἔφη, τὸ πῦρ, ὡς πάντας ὁμοίως
καίει· πέφυκε γὰρ τοιοῦτον. τῶν δὲ καλῶν τῶν μὲν ἐρῶσι, τῶν δ'
οὔ, καὶ ἄλλος γε ἄλλου. ἐθελούσιον γάρ, ἔφη, ἐστὶ καὶ ἐρᾷ ἕκα-
στος ὧν ἂν βούληται. αὐτίκα δὲ οὐκ ἐρᾷ ἀδελφὸς ἀδελφῆς, ἄλ-
λος δὲ ταύτης· οὐδὲ πατὴρ θυγατρός, ἄλλος δὲ ταύτης. καὶ
γὰρ φόβος καὶ νόμος ἱκανὸς ἔρωτα κωλύειν. εἰ δέ γ', ἔφη,
νόμος τεθείη μὴ ἐσθίοντας μὴ πεινῆν, καὶ μὴ πίνοντας μὴ
διψῆν, μηδὲ ῥιγοῦν τοῦ χειμῶνος, μηδὲ θάλπεσθαι τοῦ θέρους,
οὐδεὶς ἂν νόμος δυνηθείη διαπράξασθαι ἀνθρώπους ταῦτα
πείθεσθαι· πεφύκασι γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖσθαι. τὸ δ'
ἐρᾷν ἐθελούσιόν ἐστιν· ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' αὑτὸν ἐρᾷ, ὥσπερ
ἱματίων καὶ ὑποδημάτων. πῶς οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἐθελού-
γρ. ἐρᾶσθαι. σιόν ἐστι τὸ * ἐρασθῆναι, οὐ καὶ παύσασθαί ἐστιν ὅταν τις
βούληται; ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἑώρακα καὶ κλαίοντας ὑπὸ λύπης
δι' ἔρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς ἐρωμένοις, καὶ μάλα κακὸν
νομίζοντας πρίν γε ἐρᾷν τὸ δουλεύειν, καὶ διδόντας γε πολλά, ὧν
οὐ βέλτιον αὐτοῖς στέρεσθαι· καὶ εὐχομένους ὥσπερ καὶ τινος
ἄλλης νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐ δυναμένους μέντοι ἀπαλ-
λάττεσθαι, ἀλλὰ δεδεμένους ἰσχυροτέρᾳ τινὶ ἀνάγκῃ ἢ εἰ σιδήρῳ
ἐδέδεντο. παρέχουσι γοῦν ἑαυτοὺς τοῖς ἐρωμένοις πολλὰ καὶ εἰκῆ
ὑπηρετοῦντας· καὶ μέντοι οὐδ' ἀποδιδράσκειν ἐπιχειροῦσι, τοιαῦτα
κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φυλάττουσι τοὺς ἐρωμένους, μή ποι
ἀποδρῶσι. καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε πρὸς ταῦτα· ποιοῦσι γάρ, ἔφη,
ταῦτα· εἰσὶ μέντοι οἱ τοιοῦτοι, ἔφη, μοχθηροί. διόπερ, οἶμαι,
καὶ εὔχονται μὲν ἀεὶ ὡς ἄθλιοι ὄντες ἀποθανεῖν, μυρίων δ' οὐσῶν
μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου, οὐκ ἀπαλλάττονται. οἱ αὐτοὶ δὲ
γε οὗτοι καὶ κλέπτειν ἐπιχειροῦσι, καὶ οὐκ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων·
ἀλλ', ἐπειδάν τι ἁρπάσωσιν ἢ κλέψωσιν, ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι σὺ
πρῶτος, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κλέπτειν, αἰτιᾷ τὸν κλέπτοντα
καὶ ἁρπάζοντα, καὶ οὐ συγγινώσκεις, ἀλλὰ κολάζεις; οὕτω
μέντοι ἔφη, καὶ οἱ καλοὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν ἐρᾷν ἑαυτῶν, οὐδὲ
ἐφίεσθαι

ἐφίεσθαι ἀνθρώπους ὧν μὴ δεῖ, ἀλλὰ τὰ μοχθηρὰ ἀνθρώπια Βιβλ. ε'.
πασῶν, οἶμαι, ἐπιθυμιῶν ἀκρατῆ ἐστι, κἄπειτα ἔρωτα αἰτι-
ῶνται· οἱ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ, ἐπιθυμοῦντες καὶ χρυσίου καὶ ἵπ-
πων ἀγαθῶν καὶ γυναικῶν καλῶν, ὅμως ἁπάντων τούτων ῥᾳδίως
δύνανται ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ ἅπτεσθαι αὐτῶν παρὰ τὸ δίκαιον.
ἔγωγ' οὖν, ἔφη, ταύτην ἑωρακὼς, καὶ πάνυ μοι καλῆς δοξάσης
εἶναι, ὅμως παρὰ σοί εἰμι, καὶ ἱππεύω καὶ τἆλλα τὰ ἐμοὶ
προσήκοντα ἀποτελῶ. ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, ἴσως γὰρ
θᾶττον ἀπῆλθες ἢ ἐν ὅσῳ χρόνῳ ὁ ἔρως πέφυκε συσκευάζεσθαι
ἄνθρωπον. καὶ πυρὸς γάρ τοι ἐστὶ θιγόντα μὴ εὐθὺς καίεσθαι,
καὶ τὰ ξύλα οὐκ εὐθὺς ἀναλάμπει. ὅμως δὲ ἔγωγε οὔτε πυρὸς
ἑκὼν εἶναι ἅπτομαι, οὔτε τοὺς καλοὺς ἐσορῶ. οὐδέ γε σοὶ συμβου-
λεύω, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, ἐν τοῖς καλοῖς ἐᾷν τὴν ὄψιν ἐνδιατρίβειν.
ὡς τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁπτομένους καίει· οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἄπο-
θεν θεωμένους ὑφάπτουσιν, ὥστε αἴθεσθαι τῷ ἔρωτι. θάῤῥει, ἔφη,
ὦ Κῦρε, οὐδὲ ἢν μηδέποτε παύσωμαι θεώμενος, οὐ μὴ κρα-
τηθῶ, ὥστε ποιεῖν τι ὧν μὴ χρὴ ποιεῖν. κάλλιστα, ἔφη, λέγεις.
φύλαττε τοίνυν, ἔφη, ὥσπερ σε κελεύω, καὶ ἐπιμελοῦ αὐτῆς. ἴσως
γὰρ ἂν καὶ πάνυ ἡμῖν ἐν καιρῷ τι γένοιτο αὕτη ἡ γυνή, τότε
μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες διελύθησαν.

2. Ὁ δὲ νεανίσκος, ἅμα μὲν ὁρῶν * ὑπερκαλλῆ τὴν γυ- 2.
ναῖκα, ἅμα δὲ αἰσθόμενος τὴν καλοκἀγαθίαν αὐτῆς, ἅμα γρ. καλήν.
δὲ θεραπεύων αὐτὴν, καὶ οἰόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἅμα δὲ
αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὖσαν, ἀλλ' ἀντεπιμελουμένην διὰ
τῶν αὑτῆς οἰκετῶν, ὡς καὶ εἰσιόντι εἴη αὐτῷ τὰ δέοντα, καὶ εἴποτε
ἀσθενήσειεν, ὡς μηδενὸς ἂν δέοιτο· ἐκ πάντων τούτων ἡλίσκετο
ἔρωτι, καὶ ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἔπασχε. καὶ ταῦτα μὲν δὲ οὕτως
ἐπράττετο.

3. Βουλόμενος δὲ ὁ Κῦρος ἐθέλοντας μένειν μεθ' ἑαυτοῦ 3.
τούς τε Μήδους καὶ τοὺς συμμάχους, συνεκάλεσε πάντας τοὺς γρ. ἐπικαί-
* ἐπικαιρίους· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες Μῆδοι ρους.
καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὑμᾶς οἶδα σαφῶς ὅτι οὔτε χρη-
μάτων δεόμενοι σὺν ἐμοὶ ἐξήλθετε, οὔτε Κυαξάρει νομίζοντες
τοῦτο ὑπηρετεῖν· ἀλλ' ἐμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι, καὶ ἐμὲ
τιμῶντες, καὶ νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν σὺν ἐμοὶ ἐθελήσατε.
καὶ χάριν τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μὲν, * εἰ μὴ ἀδικῶ, ἀποδιδόναι εἴγε μὴ,
δὲ οὔπω ἀξίαν δύναμιν ἔχειν μοι δοκῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνο- Steph.
μαι λέγων, τὸ δὲ, ἢν μένητε παρ' ἐμοὶ, ἀποδώσω, εὖ ἴστε ὅτι
τοῦτο αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν (νομίζοιμι γὰρ ἐμαυτὸν ἐοικέναι
λέγοντι ταῦτα ἕνεκα τοῦ ὑμᾶς ἐθέλειν μᾶλλον παρ' ἐμοὶ κατα-
μένειν) ἀντὶ δὲ τούτου τάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν, κἂν ἤδη ἀπίητε
Κυαξάρει πειθόμενοι, ὅμως ἢν τι ἀγαθὸν πράξω, πειράσομαι
οὕτω ποιεῖν, ὥστε καὶ ὑμᾶς ἐμὲ ἐπαινεῖν. οὐ γὰρ δὴ αὐτός γε
ἄπειμι. ἀλλὰ καὶ Ὑρκανίοις, οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς
ἔδωκα,

Βιβλ. ε'. ἔδωκα, ἐμπεδώσω, καὶ οὔποτε τούτους προδιδοὺς ἁλώσομαι.
καὶ τῷ μὲν νῦν ταῦτα διδόντι ἡμῖν Γωβρύᾳ καὶ τείχη καὶ χώραν
καὶ δύναμιν, πειράσομαι ποιεῖν μήποτε μεταμελῆσαι τῆς πρὸς
ἐμὲ ὁδοῦ. καὶ τὸ μέγιστον δή, οὕτω περιφανῶς τῶν Θεῶν διδόντων
ἀγαθά, καὶ φοβοίμην ἂν αὐτοὺς καὶ αἰσχυνοίμην ἀπολιπὼν ταῦτα
εἰκῇ ἀπελθεῖν. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, οὕτω ποιήσω· ὑμεῖς δὲ ὅπως
καὶ γινώσκητε Steph. * γιγνώσκητε, οὕτω καὶ ποιεῖτε· καὶ ἐμοὶ εἴπατε ὅ, τι ἂν ὑμῖν
δοκῇ. ὁ μὲν οὕτως εἶπε· πρῶτος δὲ ὁ φήσας ποτὲ συγγενὴς τοῦ
γρ. εἶναι εἶπεν, ἀλλ'. Κύρου * εἶναι, πρὸς ταῦτα ἔλεξεν· ἀλλ' ἐγὼ μέν, ἔφη, ὦ βα-
σιλεῦ· βασιλεὺς μὲν γὰρ ἔμοιγε δοκεῖς σὺ φύσει πεφυκέναι,
οὐδὲν ἧττον ἢ ὁ ἐν τῷ σμήνει φυόμενος τῶν μελιττῶν ἡγεμών·
ἐκείνῳ τε γὰρ αἰεὶ αἱ μέλιτται ἑκοῦσαι πείθονται· ὅπου δ' ἂν
μένῃ, καὶ οὐδεμία ἐντεῦθεν ἀπέρχεται· ἢν δέ που ἐξίῃ, οὐδεμία
αὐτοῦ ἀπολείπεται· οὕτω δεινός τις αὐταῖς ἔρως τοῦ ἄρχεσθαι ὑπ'
ἐκείνου ἐγγίγνεται. καὶ πρός σε δέ μοι δοκοῦσι παραπλησίως
πως οἱ ἄνθρωποι οὕτω διακεῖσθαι. καὶ γὰρ εἰς Πέρσας ὅτε
παρ' ἡμῶν ἀπῄεις, τίς Μήδων ἢ νέος ἢ γέρων σοῦ ἀπελείφθη
γρ. εἰς ὅτε. τοῦ μή σοι ἀκολουθεῖν * ἕως ὅτε Ἀστυάγης ἡμᾶς * ἀπέστρεψεν;
γρ. ἀπέ- ἐπεὶ δὲ ἐκ Περσῶν βοηθὸς ἡμῖν ὡρμήθης, σχεδὸν αὖ ὁρῶμεν
πεμψεν. τοὺς φίλους σου πάντας ἐθελουσίους συνεπομένους. ὅτε δ' αὖ τῆς
δεῦρο στρατείας ἐπεθύμησας, πάντες σοι Μῆδοι ἑκόντες ἠκολού-
γρ. ὁμοίως. θησαν. νῦν δ' αὖ οὕτως ἔχομεν, ὡς σὺν σοὶ μὲν * ὅμως καὶ ἐν
τῇ πολεμίᾳ ὄντες θαρροῦμεν, ἄνευ δὲ σοῦ καὶ οἴκαδε ἀπιέναι
φοβούμεθα. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὅπως ποιήσουσιν, αὐτοὶ ἐροῦσιν·
ἐγὼ δέ, ὦ Κῦρε, καὶ ὧν ἐγὼ κρατῶ, καὶ μενοῦμεν παρά σοι,
καὶ ὁρῶντές σε ἀνεξόμεθα, καὶ καρτερήσομεν ὑπὸ σοῦ εὐεργετού-
μενοι. ἐπὶ τούτοις ὁ Τιγράνης ἔλεξεν ὧδε· σύ, ἔφη, ὦ Κῦρε,
μήτι θαυμάσῃς ἂν ἐγὼ σιγῶ. ἡ γὰρ ἐμὴ ψυχή, ἔφη, οὐχ
ὡς βουλεύσουσα παρεσκεύασται, ἀλλ' ὡς ποιήσουσα ὅ, τι ἂν
παραγγέλλῃς. ὁ δὲ Ὑρκάνιος εἶπεν, ἀλλ' ἐγὼ μέν, ὦ Μῆδοι,
γρ. ἐπιβου- εἰ νῦν ἀπέλθοιτε, δαίμονος ἂν φαίην τὴν * βούλησιν εἶναι,
λήν. τὸ μὴ ἐᾶσαι ὑμᾶς μέγα εὐδαίμονας γενέσθαι· ἀνθρωπίνῃ
δὲ γνώμῃ τίς ἂν ἢ φευγόντων πολεμίων ἀποτρέποιτο, ἢ ὅπλα
παραδιδόντων, οὐκ ἂν λαμβάνοι, ἢ ἑαυτοὺς παραδιδόντων καὶ τὰ
ἑαυτῶν οὐκ ἂν δέχοιτο; ἄλλως τε καὶ τοῦ ἡγεμόνος ἡμῖν ὄντος
τοιούτου, ὃς ἐμοὶ δοκεῖ (ὡς ὄμνυμι ὑμῖν πάντας τοὺς Θεοὺς) εὖ
ποιῶν ἡμᾶς μᾶλλον ἥδεσθαι ἢ ἑαυτὸν πλουτίζων. ἐπὶ τούτῳ πάν-
τες οἱ Μῆδοι τοιαῦτα ἔλεγον· σύ, ὦ Κῦρε, ἐξήγαγες ἡμᾶς· καὶ
γρ. καιρὸς οἴκαδε ὅταν ἀπιέναι * καιρός σοι δοκῇ εἶναι, σὺν σοὶ ἡμᾶς
δοκῇ σὺν ἀπάγαγε. ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα ἀκούσας, ἐπεύξατο, ἀλλ', ὦ
σοὶ ἡμᾶς Ζεῦ μέγιστε, αἰτοῦμαί σε, * δός μοι τοὺς ἐμὲ τιμῶντας νικῆ-
ἄγε. γρ. δὸς τοὺς σαι εὖ ποιοῦντα. ἐκ τούτου ἐκέλευσε τοὺς μὲν ἄλλους φυλακὰς
ἐμ. τιμ. ν. καταστήσαντας, ἀμφ' αὐτοὺς ἤδη ἔχειν· τοὺς δὲ Πέρσας δια-
με εὖ πο. λαβεῖν τὰς σκηνάς, τοῖς μὲν ἱππεῦσι τὰς τούτοις πρεπούσας, τοῖς

δὲ

δὲ πεζοῖς τοὺς τούτους ἀρκούσας· καὶ οὕτω κατασκηνῶσαι ὥστε Βιβλ. ε'.
ποιοῦντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς ἅπαντες τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς
τὰς τάξεις τοῖς Πέρσαις, καὶ τοὺς ἵππους * τεθεραπευμένους γρ. τεθραμμένους.
παρέχωσι. Πέρσαις δὲ μηδὲν ἄλλο ᾖ ἔργον ἢ τὰ πρὸς πόλεμον ἐκπονεῖν.

4. Ταύτην μὲν οὕτω τὴν ἡμέραν διήγαγον· πρωῒ δ' ἀναστάντες ἐπορεύοντο πρὸς τὸν Γωβρύαν, Κῦρος μὲν ἐφ' ἵππου, καὶ οἱ Περσῶν ἱππεῖς, γεγενημένοι ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους. οἱ δὲ τὰ τούτων γέρρα καὶ τὰς κοπίδας ἔχοντες ἐπὶ τούτοις εἵποντο, ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμόν. καὶ ἡ ἄλλη δὲ στρατιὰ ἐπορεύετο τεταγμένη. ἑκάστους δὲ ἐκέλευσε τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν εἰπεῖν, ὅτι ὅστις ἂν αὐτῶν ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων φαίνηται) ὄπισθεν, ἢ τοῦ μετώπου * πρόσθεν, ἢ κατὰ πλάγια ἔξω τῶν ἐν τάξει ὄντων ἁλίσκηται, κολασθήσεται. δευτεραῖοι δὲ ἀμφὶ δείλην γίγνονται) πρὸς τῷ Γωβρύου χωρίῳ, καὶ ὁρῶσιν ὑπερίσχυρόν τε τὸ ἔρυμα, καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν πάντα παρεσκευασμένα, ὡς ἂν κράτιστα ἀπομάχοιντο. καὶ βοῦς δὲ πολλοὺς καὶ πάμπολλα πρόβατα ὑπὸ τὰ * ἐρύματα προσηγμένα ἑώρων. πέμψας δὲ ὁ Γωβρύας ἐκέλευσε τὸν Κῦρον περιελάσαντα ἰδεῖν ᾗ ἡ πρόσοδος εὐπετεστάτη, εἴσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν πιστῶν τινας, οἵτινες αὐτῷ τὰ ἔνδον ἰδόντες ἀπαγγελοῦσιν. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος αὐτὸς μὲν τῷ ὄντι βουλόμενος ἰδεῖν, εἴπη εἴη αἱρέσιμον τὸ τεῖχος, ἢ ψευδὴς * φαίνοιτο ὁ Γωβρύας, περιήλαυνε πάντοθεν, ἑώρα τε ἰσχυρότερα πάντα * ἢ προσελθεῖν· οὓς δ' ἔπεμψε πρὸς Γωβρύαν, ἀπήγγελλον τῷ Κύρῳ ὅτι τοσαῦτα εἴη ἔνδον ἀγαθὰ ὅσα ἐπ' ἀνθρώπων * γενεάς, ὡς σφίσι δοκεῖν, μὴ ἂν ἐπιλείπειν τοὺς ἔνδον ὄντας. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν φροντίδι ἦν ὅ,τι ποτὲ εἴη ταῦτα. ὁ δὲ Γωβρύας αὐτός τε ἐξῄει πρὸς αὐτόν, καὶ τοὺς ἔνδοθεν πάντας ἐξῆγε, φέροντας οἶνον, ἄλευρα· ἄλλους δὲ ἐλαύνοντας, * βοῦς καὶ ὗς, οἶας, αἶγας· καὶ εἴ τι βρωτόν, πάντα ἱκανὰ προσῆγεν, ὡς δειπνῆσαι καλῶς ἅπασαν τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν. οἱ μὲν δὴ ἐπὶ τοῦτο ταχθέντες * διῄρουν τε ταῦτα καὶ ἐδειπνοποιοῦντο. ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπεὶ πάντες οἱ ἄνδρες αὐτῷ ἔξω ἦσαν, εἰσιέναι ἐκέλευσε τὸν Κῦρον ὅπως ἐνόμιζεν ἀσφαλέστατα. προεισπέμψας οὖν ὁ Κῦρος προσκόπους καὶ δύναμιν, καὶ αὐτὸς οὕτως εἰσῄει. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν ἀναπεπταμένας ἔχων τὰς πύλας, παρεκάλει πάντας τοὺς φίλους καὶ ἄρχοντας τῶν μεθ' ἑαυτοῦ. ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἐκφέρων ὁ Γωβρύας φιάλας χρυσᾶς, καὶ προχοὺς, καὶ κάλπιδας, καὶ κόσμον παντοῖον, καὶ δαρεικοὺς ἀμέτρους τινάς, καὶ πάντα καλά, καὶ τέλος τὴν θυγατέρα (* δεινὸν ἄρα κάλλος καὶ μέγεθος, πενθικῶς δὲ ἔχουσαν τοῦ ἀδελφοῦ τεθνηκότος) * ἐξαγαγὼν τάδε εἶπεν· ὦ Κῦρε, ἐγώ σοι τὰ μὲν χρήματα ταῦτα δίδωμι, τὴν δὲ θυγατέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθέσθαι ὅπως ἂν σὺ

βούλη.

Marginal notes: 4. — γρ. πρόσθεν ἔξω ἢ κτ. — γρ. ἐρυμνά. — γρ. γένοιντο. — γρ. ἢ προσελθεῖν. — γρ. γενεάς. — γρ. βοῦς, αἶγας, οἶς, σῦς, καὶ ὅ,τι βρωτ. — γρ. διανεῖ... εἶπεν. — γρ. δεινόν τι κάλλος. — γρ. ἐξαγαγὼν δὲ εἶπεν.

Βιβλ. ε'. βούλῃ. ἱκετευόμενος δὲ, ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν τοῦ υἱοῦ, αὕτη δὲ νῦν τοῦ ἀδελφοῦ τιμωρόν γενέσθαι σε. ὁ δὲ Κῦρος πρὸς

γρ. καὶ ταῦτα. ταῦτα εἶπεν· ἀλλ' ἐγώ σοι μὲν * καὶ τότε ὑπεσχόμην, ἀψευδοῦντός σου τιμωρήσειν εἰς δύναμιν· νῦν δὲ ὅτε σε ἀληθεύοντα ὁρῶ ἤδη, ὀφείλω τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ ταύτῃ ὑπισχνοῦμαι τὰ αὐτὰ ταῦτα σὺν Θεοῖς ποιήσειν. καὶ τὰ μὲν χρήματα, ἔφη, ἐγὼ ταῦτα δέχομαι, δίδωμι δ' αὐτὰ τῇ παιδὶ ταύτῃ, καὶ ἐκείνῳ, ὃς ἂν γήμῃ αὐτήν. ἓν δὲ δῶρον ἄπειμι ἔχων παρὰ σοῦ,

γρ. Βαβυλῶνι, εἰ καὶ πλ. ἀνθ' οὗ ἐγὼ οὐδ' ἂν τὰ ἐν * Βαβυλῶνι, ἐν ᾗ πλεῖστά ἐστιν, οὐδὲ τὰ πανταχοῦ, ἀντὶ τούτου οὗ σύ μοι δεδώρησαι, ἥδιον ἂν ἔχων ἀπέλθοιμι. καὶ ὁ Γωβρύας θαυμάσας τί ποτε τοῦτο εἴη, καὶ ὑποπτεύσας μὴ τὴν θυγατέρα λέγοι, οὕτως ἤρετο, καὶ τί τοῦτ' ἐστιν, ἔφη, ὦ Κῦρε; καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο, ὅτι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πολλοὺς μὲν οἶμαι εἶναι ἀνθρώπους, οἳ οὔτε ἀσεβεῖν ἂν θέλοιεν, οὔτε ἀδικεῖν, οὔτε ἂν ψεύδοιντο ἑκόντες εἶναι. διὰ

γρ. μεγάλα. δὲ τὸ μηδένα αὐτοῖς ἠθεληκέναι προέσθαι μήτε χρήματα * πολλὰ, μήτε τυραννίδα, μήτε τείχη ἐρυμνὰ, μήτε τέκνα ἀξιέραστα, ἀποθνήσκουσι πρότερον πρὶν δῆλοι γενέσθαι οἷοι ἦσαν· ἐμοὶ δὲ σὺ νῦν καὶ τείχη ἐρυμνὰ, καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν, καὶ δύναμιν τὴν σὴν, καὶ θυγατέρα ἀξιόκτητον ἐγχειρίσας, πεποίηκάς με δῆλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι οὔτ' ἂν ἀσεβεῖν περὶ ξένους ἐθέλοιμι, οὔτ' ἂν ἀδικεῖν χρημάτων ἕνεκεν, οὔτε συνθήκας ψευδοίμην ἂν ἑκὼν εἶναι. τοῦτ' οὖν ἐγώ σοι, εὖ ἴσθι, ἕως ἀνὴρ δίκαιος ὦ, καὶ δοκῶν εἶναι τοιοῦτος ἐπαινῶμαι ὑπ' ἀνθρώπων, οὔ ποτ' ἐπιλήσομαι· ἀλλὰ πειράσομαί σε ἀντιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. καὶ ἀνδρὸς δ', ἔφη, τῇ θυγατρὶ μὴ φοβοῦ ὡς ἀπορήσεις ἀξίου ταύτης. πολλοὶ γὰρ καὶ ἀγαθοὶ φίλοι εἰσὶν ἐμοὶ ὧν ὅστις γαμεῖ αὐτὴν, εἰ μέντοι χρήματα ἕξει τοσαῦτα ὅσα δίδως ἢ καὶ ἄλλα πολλαπλάσια τούτων, οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν. σὺ μέντοι εὖ ἴσθι ὅτι εἰσί τινες αὐτῶν, οἳ ὧν μὲν σὺ δίδως χρημάτων, οὐδὲ μικρὸν τούτων ἕνεκά σε μᾶλλον θαυμάσουσιν· ἐμοῦ δὲ ζηλοῦσι νυνὶ, καὶ εὔχονται πᾶσι Θεοῖς γενέσθαι ποτὲ καὶ ἑαυτοὺς ἐπιδεῖξαι ὡς πιστοὶ μέν εἰσιν οὐδὲν ἧττον ἐμοῦ τοῖς

γρ. ὡς οὔποτ' ἄν. φίλοις, τοῖς δὲ πολεμίοις * οὐδέποτ' ἂν ὑφεῖντο ζῶντες, εἰ μὴ Θεός βλάπτοι· ἀντὶ δ' ἀρετῆς καὶ δόξης ἀγαθῆς οὐδ' ἂν τὰ Σύρων πρὸς τοῖς σοῖς, καὶ Ἀσσυρίων πάντα προέλοιντο. τοιούτους ἄνδρας εὖ ἴσθι ἐνταῦθα καθημένους. καὶ ὁ Γωβρύας ἐπιγελάσας, πρὸς Θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, δεῖξόν μοι ποῦ οὗτοί εἰσιν, ἵνα σε τούτων τινὰ αἰτήσωμαι παῖδά μοι γενέσθαι. ἀμέλει, ἔφη, οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει πυνθάνεσθαι, ἀλλ' ἢν σὺν ἡμῖν ἕπῃ, αὐτός σὺ ἕξεις καὶ ἄλλῳ δεικνύναι αὐτῶν ἕκαστον.

5. γρ. τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ἐξῆγεν ἅπαντας. 5. Τοσαῦτα δ' εἰπὼν δεξιάν τ' ἔλαβε τοῦ Γωβρύα, καὶ ἀναστὰς ἐξῄει, καὶ * τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας ἐξήγαγε· καὶ πολλὰ δεομένου τοῦ Γωβρύα, ἔνδον δειπνεῖν, οὐκ ἠθέλησεν,

ἀλλ'

Digitized by Google

Βιβλ. έ.

ἀλλ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐδείπνει, καὶ τὸν Γωβρύαν σύνδειπνον παρέλαβεν. ἐπὶ στιβάδος δὲ κατακλιθεὶς ἤρετο αὐτὸν ὧδε, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πότερον οἴει εἶναί σοι πλείω ἢ ἡμῶν ἑκάστῳ στρώματα; καὶ ὃς εἶπεν, ὑμῖν νὴ τὸν Δί' εὖ οἶδ' ὅτι στρώματα πλείω ἐστὶ καὶ κλῖναι, καὶ οἰκία γε πολλῷ μείζων ἡ ὑμετέρα τῆς ἐμῆς· οἳ γε οἰκίᾳ μὲν χρῆσθε γῇ τε καὶ οὐρανῷ, κλῖναι δ' ὑμῶν εἰσιν ὁπόσαι γένοιντ' ἂν εὐναὶ ἐπὶ γῆς· στρώματα δὲ νομίζετε οὐχ ὁπόσα πρόβατα φύει ἔρια, ἀλλ' ὁπόσα φρύγανα ὄρη τε καὶ πεδία ἀνίησι. τότε μὲν δὴ πρῶτον ὁ Γωβρύας συνδειπνῶν αὐτοῖς, ὁρῶν τὴν φαυλότητα τῶν παρατιθεμένων βρωμάτων, πολὺ σφᾶς ἐνόμιζεν εἶναι ἐλευθεριωτέρους αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν μετριότητα τῶν σίτων. ἐπ' οὐδενὶ γὰρ βρώματι οὐδὲ πώματι Πέρσης ἀνὴρ τῶν πεπαιδευμένων οὔτε ὄμμασιν ἂν ἐκπεπληγμένος καταφανὴς γένοιτο, οὔτε ἁρπαγῇ, οὔτε νόῳ, μὴ οὐχὶ προνοεῖν ἅπερ ἂν καὶ μὴ ἐν σίτῳ ὤν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἱππικοὶ, διὰ τὸ μὴ ταράττεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων, δύνανται ἅμα ἱππεύοντες καὶ ὁρᾷν καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐν τῷ σίτῳ οἴονται δεῖν φρόνιμοι καὶ μέτριοι φαίνεσθαι· τὸ δὲ κεκινῆσθαι ὑπὸ τῶν βρωμάτων καὶ τῆς * πόσεως, πάνυ αὐτοῖς * κυνικὸν καὶ θηριῶδες δοκεῖ εἶναι. ἐνενόησε δὲ αὐτῶν καὶ ὡς ἐπηρώτων ἀλλήλους τοιαῦτα οἷα ἐρωτηθῆναι ἥδιον ἦν ἢ μὴ, καὶ ὡς ἔσκωπτον οἷα σκωφθῆναι ἥδιον ἦν ἢ μὴ, ἅτε ἔπαιζον ὡς πολὺ μὲν ὕβρεως ἀπῆν, πολὺ δὲ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν, πολὺ δὲ τοῦ χαλεπαίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους. μέγιστον δ' αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι, τὸ * ἐν στρατείᾳ ὄντας τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἐμβαινόντων μηδενὸς οἴεσθαι δεῖν πλείω * παρατίθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν * μεγίστην εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμαχεῖσθαι μέλλοντας, ὅτι βελτίστους παρασκευάζειν.

* Flor. Edit. πόθηκς.
* γρ. συϊκόν.
* γρ. στρατιᾷ in quodam Vet.
* γρ. παρασκευάζεσθαι.
* γρ. ἀρίστην.

6. Ἡνίκα δὲ ὁ Γωβρύας εἰς οἶκον ἀπιὼν ἀνίστατο, εἰπεῖν λέγεται, οὐκέτι θαυμάζω, ὦ Κῦρε, εἰ ἐκπώματα μὲν καὶ ἱμάτια καὶ χρυσίον ἡμεῖς ὑμῶν πλείονα κεκτήμεθα, αὐτοὶ δ' ἐλάττονος ὑμῶν ἄξιοί ἐσμεν. ἡμεῖς γὰρ ἐπιμελούμεθα ὅπως ἡμῖν ταῦτα ὡς πλεῖστα ἔσται, ὑμεῖς δέ μοι δοκεῖτε ἐπιμελεῖσθαι ὅπως αὐτοὶ ὡς * κράτιστοι ἔσεσθε. ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος, ἄγ', ἔφη, ὦ Γωβρύα, ὅπως πρωῒ παρέσῃ ἔχων τοὺς ἱππέας ἐξωπλισμένους, ἵνα καὶ τὴν δύναμίν σου ἴδωμεν, καὶ ἅμα διὰ τῆς σῆς χώρας ἄγῃς ἡμᾶς, ὡς ἂν εἰδῶμεν ἅτε δεῖ φίλια καὶ πολέμια ἡμᾶς νομίζειν. τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες ἀπῆλθον ἑκάτερος ἐπὶ τὰ προσήκοντα. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρῆν ὁ Γωβρύας ἔχων τοὺς ἱππέας, καὶ ἡγεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ προσήκει ἀνδρὶ ἄρχοντι, οὐ μόνον τῷ πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν, ἀλλ' ἅμα * προϊὼν ἐπεσκοπεῖτο εἴ τι δυνατὸν εἴη τοὺς μὲν πολεμίους ἀσθενεστέρους ποιεῖν, αὐτοὺς δὲ

* γρ. βέλτιστοι.
* γρ. προσιὼν.

Βιβλ. ε'. ἐγγυτέρους. καλέσας οὖν τὸν Ὑρκάνιον καὶ τὸν Γωβρύαν (τούτους
γὰρ ἐνόμιζε μάλιστα εἰδέναι ὧν αὐτὸς ᾤετο δεῖσθαι μαθεῖν) ἐγώ
τοι, ἔφη, ἄνδρες φίλοι, οἴομαι σὺν ὑμῖν ὡς πιστοῖς βουλευόμενος
περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνειν. ὁρῶ γὰρ ὑμῖν ἔτι
μᾶλλον, ἢ ἐμοί, σκεπτέον ὄν, ὅπως ὁ Ἀσσύριος ἡμῶν μὴ
ἐπικρατήσει. ἐμοὶ μὲν γάρ, ἔφη, τῶνδε ἀποσφαλέντι ἐστὶν ἴσως
καὶ ἄλλη ἀποστροφή. ὑμῖν δέ, εἰ οὗτος ἐπικρατήσει, ὁρῶ ἅπαντα
τὰ ὄντα ἀλλότρια γιγνόμενα. καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέμιός ἐστιν
γρ. ἀσύμφορον ἑαυτῷ ἡμᾶς. οὐκ ἐμὲ μισῶν, ἀλλ' οἰόμενος * ἀσύμφορον εἶναι αὐτῷ ἡμᾶς
μεγάλους εἶναι. καὶ * στρατεύει διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμᾶς. ὑμᾶς δὲ καὶ
γρ. ἐστράτευσε δὲ διά. μισεῖ, καὶ ἀδικεῖσθαι νομίζει ὑφ' ὑμῶν. πρὸς ταῦτα ἀπεκρί-
ναντο ἀμφότεροι, * καὶ τὰ αὐτὰ περαίνειν * ὅτι μέλλοι ὡς
ταῦτα εἰδόσι σφίσι, καὶ μέλον αὐτοῖς ἰσχυρῶς ὅπῃ τὰ νῦν πα-
γρ. καὶ ταῦτα. ρόντα ἀποβήσοιτο.

7. al. ὅ, τι μέλλοι.

7. Ἐνταῦθα δὴ ἤρχετο οὗτος· λέξατέ μοι, ἔφη, ὑμᾶς
μόνους ἐνόμιζε πολεμικοὺς ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἑαυτόν;
ἢ ἐπίστασθε καὶ ἄλλον τινὰ αὐτῷ πολέμιον; ναὶ μὰ Δί',
ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, πολεμιώτατοι μέν εἰσιν αὐτῷ Καδούσιοι,
ἔθνος μάλα πολὺ καὶ ἄλκιμον· Σάκαι γε μήν, ὅμοροι ἡμῖν,
οἳ πολλὰ κακὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου· ἐπειρᾶτο γὰρ
καὶ ἐκείνους, ὥσπερ καὶ ἡμᾶς, καταστρέψασθαι. οὐκοῦν οἴεσθε,
ἔφη, νῦν αὐτοὺς ἀμφοτέρους ἡδέως ἂν ἐπιβῆναι σὺν ἡμῖν τῷ
Ἀσσυρίῳ; ἔφασαν, καὶ σφόδρα γε, εἴπῃ δύναιντο συμμῖξαι.
τί δ' ἐν μέσῳ, ἔφη, ἐστὶ τοῦ συμμῖξαι; Ἀσσύριοι, ἔφασαν,
τὸ αὐτὸ ἔθνος δι' οὗπερ νῦν πορεύῃ. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ
Κῦρος, τί γάρ; ἔφη, ὦ Γωβρύα, οὐ σὺ τοῦ νεανίσκου τούτου, ὃς
νῦν εἰς τὴν βασιλείαν καθέστηκεν, ὑπερηφανίαν πολλήν τινα τοῦ
τρόπου κατηγορεῖς; τοιαῦτα γὰρ οἶμαι, ἔφη ὁ Γωβρύας,
ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. πότερα δῆτα, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς σὲ μόνον
γρ. ἄλλον τινά. ἐγένετο τοιοῦτος, ἢ καὶ εἰς * ἄλλους τινάς; νὴ Δί', ἔφη ὁ
Γωβρύας, καὶ εἰς ἄλλους πολλούς. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσθενοῦντας οἷα
ὑβρίζει τί δεῖ λέγειν; ἑνὸς δ' ἀνδρὸς πολὺ δυνατωτέρου ἢ
ἐγὼ υἱόν, καὶ ἐκείνου ἑταῖρον ὄντα, ὥσπερ τὸν ἐμόν, συμπίνοντα
παρ' ἑαυτῷ συλλαβὼν ἐξέτεμεν, ὡς μέν τινες ἔφασαν, ὅτι ἡ
παλλακὴ αὐτοῦ ἐπῄνεσεν αὐτὸν ὡς καλὸς εἴη. καὶ ἐμακάρισε
τὴν μέλλουσαν αὐτῷ γυναῖκα ἔσεσθαι· ὡς δὲ οὗτος νῦν λέγει,
ὅτι ἐπείρασεν αὐτοῦ τὴν παλλακίδα. καὶ νῦν οὗτος εὐνοῦχος μέν
ἐστι, τὴν δὲ ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν.
οὐκοῦν, ἔφη, οἴει ἂν καὶ τοῦτον ἡμᾶς ἰδεῖν ἡδέως, εἰ οἴοιτο αὐτῷ
βοηθοὺς ἂν γενέσθαι; εὖ μὲν οὖν οἶδα, ἔφη ὁ Γωβρύας· ἀλλ'
ἰδεῖν τοι αὐτόν χαλεπόν ἐστιν, ὦ Κῦρε. πῶς; ἔφη ὁ Κῦρος.
ὅτι εἰ μέλλοι τις ἐκείνῳ συμμίξειν, παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα
δεῖ παριέναι. τί οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν; ὅτι νὴ Δί', ἔφη ὁ
γρ. ἐξ. αὐτῶν. Γωβρύας, οἶδα ἐξελθοῦσαν δύναμιν * αὐτόθεν πολλαπλασίαν
ἧς

Βιβλ. ε'.

ἧς σὺ νῦν ἔχεις. εὖ δ' ἴσθι ὅτι διὰ ταῦτα ἧττόν σοι νῦν ἢ τὸ πρῶτον οἱ Ἀσσύριοι καὶ τὰ ὅπλα ἀποφέρουσι καὶ τοὺς ἵππους ἀπάγουσιν, ὅτι τοῖς ἰδοῦσιν * αὐτὴν ὀλίγη ἔδοξεν ἡ σὴ δύναμις, καὶ οὗτος ὁ λόγος πολὺς ἤδη ἐνέσπαρται. δοκεῖ δέ μοι, ἔφη, βέλτιον εἶναι * φυλαττομένους πορεύεσθαι.

8\. Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ Γωβρύου τοιαῦτα, τοιάδε πρὸς αὐτὸν ἔλεξε· καλῶς μοι δοκεῖς, ὦ Γωβρύα, λέγειν, κελεύων ὡς ἀσφαλέστατα τὰς πορείας ποιεῖσθαι. ἔγωγ' οὖν σκοπῶν οὐ δύναμαι ἐννοῆσαι ἀσφαλεστέραν οὐδεμίαν πορείαν ἡμῖν τῆς πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα πορείας εἶναι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ κράτιστον. πολλοὶ μὲν γάρ εἰσιν, ὡς σὺ φῄς. εἰ δὲ καὶ θαρρήσουσι, καὶ * δεινοὶ ἡμῖν, ὡς ἐγώ φημι, ἔσονται. μὴ ὁρῶντες μὲν οὖν ἡμᾶς, ἀλλ' οἰόμενοι ἀφανεῖς εἶναι διὰ τὸ φοβεῖσθαι ἐκείνους, σάφ' ἴσθι, ἔφη, ὅτι τοῦ μὲν φόβου ἀπαλλάξονται ὃς αὐτοῖς ἐγένετο, θάρσος δὲ ἐμφύσεται ἀντὶ τούτου τοσούτῳ μεῖζον, ὅσῳ ἂν πλείονα χρόνον ἡμᾶς μὴ ὁρῶσιν· ἢν δὲ καὶ ἤδη ἴωμεν ἐπ' αὐτούς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν εὑρήσομεν ἔτι κλαίοντας τοὺς ἀποθανόντας ὑφ' ἡμῶν, πολλοὺς δ' ἔτι τραύματα ἐπιδεδεμένους, ἃ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἔλαβον, πάντας δ' ἔτι μεμνημένους τῆς τοῦδε μὲν τοῦ στρατεύματος τόλμης, τῆς δ' αὐτῶν φυγῆς τε καὶ συμφορᾶς. εὖ δ' * ἴσθι, ὦ Γωβρύα, εἶναι καὶ τοῦτο ἤδη, ὡς οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι ὅταν μὲν θαρρήσωσιν, ἀνυπόστατον τὸ φρόνημα παρέχονται· ὅταν δὲ δείσωσιν, ὅσῳ ἂν πλείους ὦσι, τοσούτῳ μείζω καὶ ἐκπεπληγμένον μᾶλλον τὸν φόβον κέκτηνται. ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ κακῶν λόγων ηὐξημένος αὐτοῖς πάρεστιν, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ πονηρῶν * χρημάτων, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ δυσθύμων τε καὶ ἐξεστηκότων προσώπων ἤθροισται. ὥστε ὑπὸ τοῦ μεγέθους οὐ ῥᾴδιον αὐτόν ἐστιν οὔτε λόγοις κατασβέσαι, οὔτε προσάγοντα πολεμίοις μένος ἐμβαλεῖν, οὔτ' ἀπάγοντα * ἀνατρίψαι τὸ φρόνημα. ἀλλ' ὅσῳ ἂν μᾶλλον αὐτοῖς θαρσεῖν παρακελεύῃ, τοσούτῳ ἐν δεινοτέροις ἡγοῦνται εἶναι. ἐκεῖνο μέντοι ἤδη σκεψώμεθα ἀκριβῶς ὅπως ἔχει. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε αἱ νῖκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις, ὁπότεροι ἂν πλείονα ὄχλον ἀπαριθμήσωσιν, ὀρθῶς καὶ σὺ φοβῇ περὶ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐν δεινοῖς ἐσμεν· εἰ μέντοι, ὥσπερ πρόσθεν, διὰ τοὺς εὖ μαχομένους ἔτι καὶ νῦν αἱ μάχαι κρίνονται, θαρρῶν οὐδὲν ἂν σφαλείης. πολὺ μὲν γὰρ σὺν Θεοῖς παρ' ἡμῖν πλείονας εὑρήσεις τοὺς θέλοντας μάχεσθαι ἢ παρ' ἐκείνοις. ὡς δὲ ἔτι μᾶλλον θαρρῇς, καὶ τόδε κατανόησον. οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι πολὺ μὲν ἐλάττονές εἰσι νῦν ἢ πρὶν ἡττηθῆναι ὑφ' ἡμῶν, πολὺ δὲ ἐλάττονες, ἢ ὅτε ἀπέδρασαν ἡμᾶς. ἡμεῖς δὲ καὶ * μείζονες νῦν, ἐπεὶ ἐνικήσαμεν· καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσγεγένησθε. μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζε μηδὲ τοὺς σούς, ἐπεὶ σὺν ἡμῖν εἰσι· σὺν γὰρ τοῖς νικῶσι

γρ. ἀνεξέ.
γρ. φυλαττομένοις.
γρ. δῆλοι.
γρ. ἴσθι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, ἵνα καὶ τοῦτο εἰδῇς, ὡς.
al. χρημάτων.
al. ἀναθρέψαι.
γρ. μείζονες σὺν θεοῖν, ἐπεὶ νενικήκαμεν καὶ ἰσχυρότεροι ἐπεὶ εὐτυχήκαμεν καὶ πλείονες ἢ ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμ.

σάφ'

Βιβλ. ε'. σάφ' ἴσθι, ὦ Γωβρύα, θαρροῦντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἕψονται. μὴ λανθανέτω δέ σε μηδὲ τοῦτ', ἔφη, ὅτι ἔξεστι μὲν τοῖς πολεμίοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργότεροι δέ, σάφ' ἴσθι, οὐδαμῶς ἂν αὐτοῖς φανείημεν ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους. ὡς οὖν ἐμοῦ ταῦτα γιγνώσκοντος, ἄγε ἡμᾶς εὐθὺς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος.

9. 9. Οὕτω μὲν δὴ πορευόμενοι, τεταρταῖοι ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Γωβρύου χώρας ἐγένοντο. ὡς δ' ἐν τῇ πολεμίᾳ ἦν, κατέστησε λαβὼν ἐν τάξει μεθ' ἑαυτοῦ τούς τε πεζοὺς καὶ τῶν ἱππέων ὅσους ἐδόκει αὐτῷ καλῶς ἔχειν. τοὺς δ' ἄλλους ἱππέας ἀφῆκε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν ὅπλα ἔχοντας κατακαίνειν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρόβατα, ὅσα ἂν λάβωσιν, ἄγειν πρὸς αὐτόν. ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταθεῖν· καὶ ἧκον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκυλισμένοι ἀπὸ τῶν ἵππων, πολλοὶ δὲ καὶ λείαν πλείστην ἄγοντες. ὡς δὲ παρῆν ἡ λεία, συγκαλέσας τούς τε τῶν Μήδων ἄρχοντας καὶ τῶν Ὑρκανίων, καὶ τοὺς ὁμοτίμους, ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι, ἐξένισεν ἡμᾶς ἅπαντας πολλοῖς ἀγαθοῖς ὁ Γωβρύας. εἰ οὖν, ἔφη, τοῖς θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα καὶ τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ τὰ ἱκανά, δοίημεν τὴν ἄλλην
γρ. τῷ. τούτῳ λείαν, ἆρ' ἄν, ἔφη, καλὸν ποιησαίμεθα * τοῦ εὐθὺς φανεροὶ εἶναι, ὅτι καὶ τοὺς εὖ ποιοῦντας πειρώμεθα νικᾶν, εὖ ποιοῦντες. ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, πάντες μὲν ἐπῄνουν, πάντες δ' ἐνεκωμίαζον· εἷς δὲ καὶ ἔλεξεν ὧδε, πάνυ, ἔφη, ὦ Κῦρε, τοῦτο ποιήσομεν. καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ Γωβρύας πτωχούς τινας ἐνόμιζεν ἡμᾶς, ὅτι οὐ δαρεικῶν μεστοὶ ἥκομεν, οὐδ' ἐκ χρυσῶν φιαλῶν ἐπίνομεν. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσαιμεν, γνοίη ἄν, ἔφη, ὅτι ἐλευθερίους εἶναι καὶ ἄνευ χρυσίου ἔστιν. ἴτε δή, ἔφη, τὰ τῶν θεῶν ἀποδόντες τοῖς μάγοις, καὶ ὅσα τῇ στρατιᾷ ἱκανὰ ἐξελόντες, τὰ ἄλλα καλέσαντες τὸν Γωβρύαν δότε αὐτῷ. οὕτω δὴ λαβόντες ἐκεῖνοι ὅσα ἔδει, τὰ ἄλλα ἔδοσαν τῷ Γωβρύᾳ.

10. 10. Ἐκ τούτου δὴ ᾔει πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα, παραταξάμενος ὥσπερ ὅτε ἡ μάχη ἦν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξῄεσαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν προσελάσαντα εἰπεῖν, ὅτι εἰ βούλεται ἐξιὼν ὁ βασιλεὺς ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, κἂν αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ μάχοιτο· εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι πείθεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας προσελάσας ἔνθα ἀσφαλὲς ἦν, ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ αὐτῷ ἐξέπεμψεν ἀποκρινόμενον τοιάδε· δεσπότης ὁ σὸς λέγει, ὦ Γωβρύα, οὐχ ὅτι ἀπέκτεινά σου τὸν υἱὸν μεταμέλει μοι, ἀλλ' ὅτι οὐ καὶ σὲ προσαπέκτεινα. μάχεσθαι δ' ἂν βούλησθε, ἥκετε εἰς τὴν τριακοστὴν ἡμέραν. νῦν δ' ἡμῖν οὔπω σχολή. ἔτι γὰρ παρασκευαζόμεθα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν, ἀλλὰ μήποτέ σοι λήξειεν αὕτη ἡ μεταμέλεια. δῆλον γὰρ ὅτι ἀνιῶ σε ἐγώ, ἐξ οὗ αὕτη σε ἡ μεταμέλεια ἔχει. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας ἀπήγγειλε

τὰ

τὰ τοῦ Ἀσσυρίου. ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας ταῦτα, ἀπήγαγε τὸ στράτευμα, καὶ καλέσας τὸν Γωβρύαν, εἰπέ μοι, ἔφη, οὐκ ἔλεγες μέντοι σὺ ὅτι τὸν ἐκτμηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου οἴει ἂν σὺν ἡμῖν γενέσθαι; εὖ μέντοι, ἔφη, δοκῶ εἰδέναι· πολλὰ γὰρ ἤδη ἔγωγε καὶ ἐκεῖνος ἐπαρρησιασάμεθα πρὸς ἀλλήλους. ὁπότε οὖν καλῶς σοι δοκεῖ ἔχειν, πρόσιθι πρὸς αὐτόν, καὶ πρῶτον μὲν οὕτω ποίει ὅπως ἂν *αὐτοὶ ὅ, τι ἂν λέγῃ εἰδῆτε· ἐπειδὰν δὲ συγγένῃ αὐτῷ, ἐὰν μὲν γνῷς αὐτὸν φίλον ἡμῶν βουλόμενον εἶναι, τοῦτ' ἤδη χρὴ μηχανᾶσθαι ὅπως λάθῃ φίλος ὢν ἡμῖν· οὔτε γὰρ ἂν φίλους τις ποιήσειεν ἄλλως πως πλεῖστα ἀγαθὰ ἐν πολέμῳ, ἢ πολέμιος δοκῶν εἶναι, οὔτ' ἂν ἐχθροὺς πλείω τις βλάψειεν ἄλλως πως, ἢ φίλος δοκῶν *εἶναι. καὶ μήν, ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδ' ὅτι κἂν πρίαιτο Γαδάτας τὸ μέγα τι ποιῆσαι κακὸν τὸν νῦν βασιλέα Ἀσσυρίων· ἀλλ' ὅ, τι ἂν δύναιτο, τοῦτο καὶ ἡμᾶς δεῖ σκοπεῖν. λέγε δή μοι, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς τοῦτο τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὅ φατε Ὑρκανίοις τε καὶ Σάκαις ἐπιτετειχίσθαι τῇδε τῇ χώρᾳ, πρόβολον εἶναι τοῦ πολέμου· ἆρ' ἂν οἴει, ἔφη, ὑπὸ τοῦ φρουράρχου παρεθῆναι τὸν εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; σαφῶς γε, ἔφη ὁ Γωβρύας, εἴπερ ἀνύποπτος ὤν, ὥσπερ νῦν ἐστιν, ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν. οὐκοῦν, ἔφη, ἀνυποπτότατος ἂν εἴη εἰ προσβάλοιμι ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ ὡς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχοιτο δ' ἐκεῖνος ἀνὰ κράτος. καὶ λάβοιμι μὲν αὐτοῦ τι ἐγώ, ἀντιλάβοι δὲ κἀκεῖνος ἡμῶν ἢ ἄλλους τινάς, ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομένους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τούτους οὕς φατε πολεμίους τῷ Ἀσσυρίῳ εἶναι. καὶ οἱ μὲν ληφθέντες λέγοιεν ὅτι ἐπὶ στράτευμα ἀπέρχονται, καὶ κλίμακας *ὡς τὸ φρούριον ἄγοντες· ὁ δὲ εὐνοῦχος ἀκούσας προσποιήσαιτο προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα, παρεῖναι. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, οὕτω μὲν γιγνομένων σαφῶς οἶδα ὅτι παρείη ἂν αὐτόν, καὶ δέοιτό γ' ἂν αὐτοῦ μένειν ἔστε σὺ ἀπέλθῃς. οὐκοῦν ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴγε ἅπαξ εἰσέλθοι, δύναιτ' ἂν ἡμῖν ὑποχείριον ποιῆσαι τὸ χωρίον; εἰκὸς γοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, τὰ μὲν ἔνδον ἐκείνου συμπαρασκευάζοντος, τὰ δὲ ἔξωθεν σοῦ ἰσχυρότερα προσάγοντος. ἴθι οὖν, ἔφη, καὶ πειρῶ ταῦτα διδάξας καὶ διαπραξάμενος παρεῖναι. πιστὰ δὲ αὐτῷ οὐκ ἂν μείζω οὔτε εἴποις ἂν οὔτε δείξαις ὧν αὐτὸς σὺ τυγχάνεις παρ' ἡμῶν εἰληφώς.

γρ. αὐτὸς λέγῃ· ἐπειδὰν.

γρ. ὡσπερεὶ τὸ φρ. ἕξοντες.

11. Ἐκ τούτου ᾤχετο μὲν ὁ Γωβρύας, ἄσμενος δὲ ἰδὼν αὐτὸν ὁ εὐνοῦχος, συνωμολόγει τε πάντα καὶ συνέθετο ἃ ἔδει. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγελεν ὁ Γωβρύας ὅτι πάντα δοκοίη ἰσχυρῶς τῷ εὐνούχῳ ἔχειν τὰ ἐπισταλέντα, ἐκ τούτου τῇ ὑστεραίᾳ προσέβαλε μὲν ὁ Κῦρος, ἀπεμάχετο δὲ ὁ Γαδάτας, τῶν δὲ ἀγγέλων οὓς ἔπεμψεν ὁ Κῦρος, προειπὼν οἷ πορεύσοιντο, τοὺς μὲν εἴασεν ὁ Γαδάτας διαφυγεῖν, ὅπως ἄγοιεν τὰ στρατεύματα, καὶ τὰς κλίμακας 11.

Βιβλ. δ'.

πρῶτον μὲν οὖν, ἔφη, τοῖς Θεοῖς ἐξαιρεῖτε ὅ, τι ἂν οἱ μάγοι ἐξηγῶνται, ἔπειτα * δὲ Κυαξάρει ἐξέλετε ὁποῖ' ἂν οἴησθε αὐτῷ μάλιστα χαριεῖσθαι. καὶ οἱ γελάσαντες εἶπον ὅτι γυναῖκας ἂν καλὰς ἐξαιρετέον εἴη. γυναῖκάς τε τοίνυν ἐξαιρεῖτε, ἔφη, καὶ ὅ τι ἄλλο ἂν δοκῇ ὑμῖν. ἐπειδὰν δὲ ἐκείνῳ ἐξέλητε ὦ Ὑρκάνιοι, τοὺς ἐμοὶ ἐθελουσίους τούτους * ἐπισπομένους πάντας ἀμέμπτους ποιεῖτε εἰς δύναμιν. ὑμεῖς δ' αὖ, ὦ Μῆδοι, τοὺς πρώτους συμμάχους γενομένους τούτους τιμᾶτε, ὅπως εὖ βεβουλεῦσθαι ἡγήσωνται ἡμῖν φίλοι γενόμενοι. νείματε, δὲ πάντων τὸ μέρος καὶ τῷ παρὰ Κυαξάρου ἥκοντι ἀγγέλῳ, αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ, καὶ συνδιαμένειν δὲ παρακαλεῖτε, ὡς καὶ ἐμοὶ * τοῦτο συνδοκοῦν, ἵνα καὶ Κυαξάρει μᾶλλον εἰδὼς περὶ ἑκάστου ἀπαγγείλῃ τὰ ὄντα. Πέρσαις δ', ἔφη, τοῖς μετ' ἐμοῦ, ὅσα ἂν περιττὰ γένηται, ὑμῶν καλῶς κατεσκευασμένων, ταῦτα ἀρκέσει· καὶ γὰρ, ἔφη, μάλα πως ἡμεῖς οὐκ ἐν χλιδῇ τεθράμμεθα, ἀλλὰ χωριτικῶς. ὥστε ἴσως ἂν ἡμῶν * καταγελάσητε, εἴ τι σεμνὸν ἡμῖν περιτεθείη. ὥσπερ, ἔφη, οἶδα ὅτι πολὺν γέλωτα ὑμῖν παρέξομεν καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων καθήμενοι· οἶμαι δὲ, ἔφη, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καταπίπτοντες.

23\. 23. Ἐκ τούτου οἱ μὲν ᾔεσαν ἐπὶ τὴν διαίρεσιν, μάλα ἐπὶ τῷ ἱππικῷ γελῶντες· ὁ δὲ τοὺς ταξιάρχους καλέσας, ἐκέλευσε τοὺς ἵππους λαμβάνειν, καὶ τὰ τῶν ἵππων σκεύη, καὶ τοὺς ἱπποκόμους, καὶ ἀριθμήσαντας λαβεῖν κληρωσαμένους εἰς τάξιν ἴσους ἑκάστοις. αὐτὸς δὲ ὁ Κῦρος ἀνειπεῖν ἐκέλευσεν, εἴ τις εἴη ἐν τῷ Ἀσσυρίων ἢ Σύρων ἢ Ἀραβίων στρατεύματι ἀνὴρ δοῦλος, ἢ Μήδων, ἢ Περσῶν, ἢ Βακτριανῶν, ἢ Καρῶν, ἢ Κιλίκων, ἢ Ἑλλήνων, ἢ ἄλλοθέν ποθεν βεβιασμένος, ἐκφαίνεσθαι. οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ * κηρύγματος, ἄσμενοι πολλοὶ προσεφάνησαν. ὁ δὲ, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς τὰ εἴδη * καλλίστους, ἔλεγεν ὅτι ἐλευθέρους αὐτοὺς ὄντας, δεήσει ὅπλα ὑποφέρειν ἃ ἂν αὐτοῖς διδῶσι· τὰ δὲ ἐπιτήδεια ὅπως ἂν ἔχωσιν ἔφη αὐτῷ μελήσειν. καὶ εὐθὺς ἄγων πρὸς τοὺς ταξιάρχους, συνέστησεν αὐτοὺς, καὶ ἐκέλευσε τὰ γέρρα καὶ τὰς ψιλὰς μαχαίρας τούτοις διδόναι, ὅπως ἔχοντες σὺν τοῖς ἵπποις ἕπωνται. καὶ τὰ ἐπιτήδεια τούτοις ὥσπερ καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ Πέρσαις λαμβάνειν. αὐτοὺς δὲ τοὺς θώρακας καὶ τὰ ξυστὰ ἔχοντας ἀεὶ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχεῖσθαι· καὶ αὐτὸς οὕτω ποιῶν κατῆρχεν· ἐπὶ δὲ τοὺς πεζοὺς τῶν ὁμοτίμων ἀνθ' ἑαυτοῦ ἕκαστον καθιστάναι ἄλλον ἄρχοντα τῶν ὁμοτίμων. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ ταῦτα εἶχον.

24\. 24. Γωβρύας δὲ ἐν τούτῳ παρῆν ὁ Ἀσσύριος, πρεσβύτης ἀνὴρ ἐφ' ἵππου σὺν ἱππικῇ θεραπείᾳ· εἶχον δὲ * πάντες τὰ ἐφ' ἵππων ὅπλα. καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῷ τὰ ὅπλα παραλαμβάνειν τεταγμένοι ἐκέλευον παραδιδόναι τὰ ξυστὰ, ὅπως κατακαίοιεν ὥσπερ καὶ τἄλλα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν ὅτι Κῦρον πρῶτον βούλοιτο

γρ. δὲ καὶ Κυαξάρει ἐκλέξασθε.

γρ. ἐπισπεσμένους Μήδους ἀμέμπτους πάντως ποιεῖτε.

γρ. καὶ ἐπισπομένους.

γρ. τούτου συνδοκοῦντος.

γρ. καταγελάσαιτε.

γρ. κήρυκος, ἄσμ. προσεφάνησαν.

γρ. βελτίστους.

In quod. Vet. πάντες πάντα τὰ ἐφ' ἵππων.

λοιπὸν ἰδεῖν· καὶ οἱ ὑπηρέται τοὺς μὲν ἄλλους ἱππέας αὐτοῦ κα- Βιβλ. δ'.
τέλιπον, τὸν δὲ Γωβρύαν ἄγουσι πρὸς τὸν Κῦρον. ὁ δὲ, ὡς εἶ-
δε τὸν Κῦρον, ἔλεξεν ὧδε. Ὦ δέσποτα, ἐγώ εἰμι τὸ μὲν
γένος * Ἀσσύριος· ἔχω δὲ καὶ τεῖχος ἰσχυρὸν, καὶ χώρας ἐπ- γρ. Ἀσσύ-
άρχω πολλῆς, καὶ ἵππον εἰς χιλίαν τῷ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεῖ ριος, ἔχων
παρειχόμην, καὶ φίλος ἦν ἐκείνῳ ὡς μάλιστα. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος δ. κ. τ. ἰσχ.
μὲν τέθνηκεν ὑφ' ὑμῶν, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν, ὁ δὲ παῖς ἐκείνου τὴν κ. χ. ὑπάρ-
ἀρχὴν ἔχει, ἔχθιστος ὢν ἐμοί, ἥκω πρός σε, καὶ ἱκέτης προσπί- χων π. κ.
πτω, καὶ δίδωμί σοι ἐμαυτὸν δοῦλον καὶ σύμμαχον, σὲ δὲ ἱπ. ἔχω εἰς
τιμωρὸν αἰτοῦμαί μοι γενέσθαι· καὶ παῖδα οὕτως ὡς δυνατόν χ. τριακο-
σε ποιοῦμαι. ἄπαις δέ εἰμι ἀρρένων παίδων. ὃς γὰρ ἦν μοι σίαν, ἣν τῷ.
μόνος καλὸς, ὦ δέσποτα, καὶ ἀγαθὸς, καὶ ἐμὲ φιλῶν καὶ
τιμῶν ὥσπερ ἂν εὐδαίμονα πατέρα παῖς τιμῶν τιθείη, τοῦ-
τον ὁ νυνὶ βασιλεὺς οὗτος, καλέσαντος τοῦ τότε βασιλέως,
πατρὸς δὲ τοῦ νῦν, ὡς δώσοντος τὴν θυγατέρα τῷ ἐμῷ παι-
δί, ἐγὼ μὲν ἀπεπεμψάμην, μέγα φρονῶν ὅτι δῆθεν τῆς βασι-
λέως θυγατρὸς ὀψοίμην τὸν ἐμὸν υἱὸν γαμέτην· ὁ δὲ νῦν βα-
σιλεὺς ἐπὶ θήραν αὐτὸν παρακαλέσας, καὶ ἀνεὶς * αὐτῷ θη- γρ. αὐτόν.
ρᾶν ἀνὰ κράτος, ὡς πολὺ κρείσσω αὐτοῦ ἱππέως ἡγούμενος
εἶναι. ὁ μὲν ὡς φίλῳ συνεθήρα, φανείσης δ' ἄρκτου, διώκοντες
ἀμφότεροι, ὁ μὲν νῦν ἄρχων οὗτος ἀκοντίσας ἥμαρτεν (ὡς μή-
ποτ' ὤφελεν) ὁ δ' ἐμὸς παῖς βαλὼν, οὐδὲν δέον, καταβάλλει
τὴν ἄρκτον. καὶ τότε μὲν ἀνιαθεὶς, ἄρα κατέσχεν οὕτως ὑπὸ
σκότου τὸν φθόνον· ὡς δὲ πάλιν λέοντος παρατυχόντος, ὁ μὲν
αὖ ἥμαρτεν (οὐδὲν, οἶμαι, θαυμαστὸν παθών) ὁ δ' αὖ ἐμὸς παῖς
* αὖθις τυχὼν κατειργάσατο τὸν λέοντα, καὶ εἶπεν, Ἆρα
βέβληκα μὲν δὶς ἐφεξῆς, καὶ καταβέβληκα * θῆρας ἑκατεράκις· Ante αὖθις
ἐν τούτῳ δὴ οὐκέτι κατέσχεν ὁ ἀνόσιος τὸν φθόνον, ἀλλ' αἰχμὴν legitur καὶ
παρά τινος τῶν ἑπομένων ἁρπάσας, παίσας εἰς τὰ στέρνα, τὸν δυστυχῶν
μόνον μοι καὶ φίλον παῖδα ἀφείλετο τὴν ψυχήν. κἀγὼ μὲν ὁ Steph.
τάλας νεκρὸν ἀντὶ νυμφίου ἐκομισάμην, καὶ ἔθαψα τηλικοῦτος ὢν γρ. θῆρα.
ἄρτι γενειάσκοντα τὸν ἄριστον παῖδα τὸν ἀγαπητόν. ὁ δὲ κα-
τακτανὼν, ὥσπερ ἐχθρὸν ἀπολέσας, οὔτε μεταμελόμενος πώ-
ποτε φανερὸς ἐγένετο, οὔτε ἀντὶ τοῦ κακοῦ ἔργου τιμῆς τινος ἠξίωσε
τὸν κατὰ γῆς. ὅ γε μὴν πατὴρ αὐτοῦ καὶ συνῴκτισέ με, καὶ
δῆλος ἦν συναχθόμενός μοι τῇ συμφορᾷ· ἐγὼ μὲν οὖν, εἰ μὲν
ἔζη ἐκεῖνος, οὐκ ἄν ποτε ἦλθον πρός σε ἐπὶ τῷ ἐκείνου κακῷ·
πολλὰ γὰρ φιλικὰ ἔπαθον ὑπ' ἐκείνου, καὶ ὑπηρέτησα ἐκείνῳ.
ἐπεὶ δὲ εἰς τὸν τοῦ ἐμοῦ παιδὸς φονέα ἡ ἀρχὴ αὕτη περιήκει,
οὐκ ἄν ποτε ἐγὼ τούτῳ δυναίμην εὔνους γενέσθαι, οὐδὲ οὗτος με εὖ
οἶδ' ὅτι φίλον ἄν ποτε ἡγήσαιτο. οἶδε γὰρ ὡς ἐγὼ πρὸς αὐτὸν
ἔχω, καὶ ὡς πρόσθεν * φαιδρῶς βιοτεύων, νυνὶ διάκειμαι γρ. φαιδρὸς
ἔρημος ὤν, καὶ διὰ πένθους τὸ γῆρας διάγων. εἰ μὲν οὖν ἐμὲ σὺ
δέχῃ, καὶ ἐλπίδα τινὰ λάβοιμι τῷ φίλῳ παιδὶ τιμωρίας ἄν

Βιβλ. δ'.

τινος μετὰ σοῦ τυχεῖν, καὶ * ἀναβιῶσαι πάλιν δοκῶ μοι, καὶ * οὔτ' ἂν ζῶν ἔτι αἰσχυνοίμην, οὔτ' ἀποθνήσκων, ἀνιώμενος ἂν τελευτᾶν δοκῶ. ὁ μὲν οὕτως εἶπε. Κῦρος δ' ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἤνπερ, ὦ Γωβρύα, καὶ φρονῶν φαίνῃ, ὅσαπερ λέγεις πρὸς ἡμᾶς, δέχομαί τε ἱκέτην σε, καὶ * τιμωρήσειν τῷ φονεῖ σου θεοῖς ὑπισχνοῦμαι. λέξον δέ μοι, ἔφη, ἐὰν σοι ταῦτα ποιῶμεν, καὶ τὰ τείχη ἐῶμέν σε ἔχειν, καὶ τὴν χώραν, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὴν δύναμιν ἥνπερ πρόσθεν εἶχες, σὺ ἡμῖν τί ἀντὶ τούτων ὑπηρετήσεις; ὁ δ' εἶπε, τὰ μὲν τείχη, * ὅταν θέλῃς, οἶκόν σοι παρέξω· δασμὸν δὲ τῆς χώρας, ὅνπερ ἔφερον ἐκείνῳ, σοὶ ἀποίσω· * καὶ ὅπου ἂν δέῃ σοι στρατεύειν, συστρατεύσομαί σοι, τὴν ἐκ τῆς χώρας δύναμιν ἔχων. ἔστι δέ μοι, ἔφη, καὶ θυγάτηρ παρθένος ἀγαπητή, γάμου ἤδη ὡραία, ἣν ἐγὼ πρόσθεν μὲν ᾤμην τῷ νῦν βασιλεύοντι γυναῖκα τρέφειν, νῦν δέ με αὐτή τε ἡ θυγάτηρ πολλὰ γοωμένη ἱκέτευσε μὴ δοῦναι αὐτὴν τῷ τοῦ ἀδελφοῦ φονεῖ, ἐγώ τε ὡσαύτως γιγνώσκω. νῦν δέ σοι δίδωμι βουλεύσασθαι καὶ περὶ ταύτης οὕτως, ὥσπερ ἂν καὶ ἐγὼ βουλεύων περὶ σοῦ φαίνωμαι.

Fort. ἀνηβῆσαι ἄν.
γρ. οὔτε ζῶν ἂν ἐπαισχυνοίμην.
γρ. τιμωρήσειν σοι τοῦ παιδὸς σὺν θεοῖς.
γρ. ὅταν ἔλθῃς.
γρ. ὅπου ἂν στρατεύῃ.

* οὕτω δὴ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἐπὶ τούτοις, ἔφη, ἐγὼ ἀληθευόμενος δίδωμί τέ σοι τὴν ἐμὴν καὶ λαμβάνω τὴν σὴν δεξιάν· θεοὶ δὲ ἡμῖν μάρτυρες ἔστωσαν. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐπράχθη, ἀπιέναι τε ἐκέλευσε τὸν Γωβρύαν ἔχοντα τὰ ὅπλα, καὶ ἐπήρετο πόση τις ὁδὸς ὡς αὐτὸν εἴη, ὡς ἥξων. ὁ δ' ἔλεγεν, ἢν αὔριον ἴῃς πρῲ, τῇ ἑτέρᾳ ἂν αὐλίζοιο παρ' ἡμῖν. * ὁ μὲν δὴ Γωβρύας ᾤχετο ἡγεμόνα καταλιπών.

In uno Vet. οὕτω δὲ οὗτος ὤμ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν.
γρ. οὕτω δὴ ὁ μὲν ᾤχετο.

25. Οἱ δὲ Μῆδοι παρῆσαν, ἃ μὲν * οἱ μάγοι ἔφασαν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν, ἀποδόντες τοῖς μάγοις. Κύρῳ δ' ἐξῃρηκότες τὴν καλλίστην σκηνήν, καὶ τὴν Σουσίδα γυναῖκα, ἣ καλλίστη δὴ λέγεται τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ γεγενῆσθαι, καὶ μουσουργοὺς δὲ δύο τὰς κρατίστας. δεύτερον δὲ, Κυαξάρει τὰ δεύτερα. τοιαῦτα δ' ἄλλα, ὧν ἐδέοντο, ἐκπληρώσαντες ἑαυτοῖς, ὡς μηδενὸς δεόμενοι στρατεύοιντο, πάντα γὰρ ἦν πολλά. προσέλαβον δὲ καὶ οἱ Ὑρκάνιοι ὧν ἐδέοντο. ἰσόμοιρον δ' * ἐποιήσαντο καὶ τὸν Κυαξάρου ἄγγελον. τὰς δὲ περιττὰς σκηνάς, ὅσαι ἦσαν, Κύρῳ παρέδοσαν, ὡς τοῖς Πέρσαις γένοιντο. τὸ δὲ νόμισμα ἔφασαν, ἐπειδὰν ἅπαν συναχθῇ, διαδάσειν καὶ διέδωκαν. * Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραξάν τε καὶ ἔλεξαν· ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευσε τὰ μὲν Κυαξάρου διαλαβόντας φυλάττειν, οὓς ᾔδει οἰκειοτάτους αὐτῷ ὄντας, καὶ ὅσα δὲ ἐμοὶ δίδοτε, ἡδέως, ἔφη, δέχομαι· χρήσεται δ' αὐτοῖς ὑμῶν ὁ μάλιστα δεόμενος. φιλόμουσος δέ τις τῶν Μήδων εἶπε, καὶ μὴν ἐγώ, ὦ Κῦρε, τῶν μουσουργῶν ἀκούσας ἑσπέρας, ὧν σὺ νῦν ἔχεις, ἤκουσά τε ἡδέως, καὶ ἤν μοι δῷς αὐτῶν μίαν, στρατεύεσθαι ἄν μοι δοκῶ ἥδιον ἢ οἴκοι μένειν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ' ἔγωγε, ἔφη, καὶ δίδωμι, καὶ χάριν οἴομαί σοι πλείω ἔχειν ὅτι

μοι

25.
γρ. καὶ οὗτος μέν.
Pro οἱ μάγοι in Vet. leg. στγ. Steph.
γρ. ἐποίησαν τὸν παρὰ Κυαξ.
In mult. vet. libr. hoc est quinti libri initium.

μοι ᾔτησας, ἢ σὺ ἐμοὶ ὅτι λαμβάνεις· οὕτως ἐγὼ ὑμῖν δεῖψω Βιβλ. ε΄.
χαρίζεσθαι. ταύτην μὲν οὖν ἔλαβεν ὁ αἰτήσας.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον ε΄.

ΚΑλέσας δὲ ὁ Κῦρος Ἀράσπην Μῆδον (ὃς ἦν αὐτῷ ἐκ παιδὸς ἑταῖρος, ᾧ καὶ τὴν στολὴν ἐκδὺς ἔδωκε τὴν Μηδικήν, ὅτε παρὰ Ἀστυάγους εἰς Πέρσας ἀπῄει) τοῦτον ἐκέλευσε διαφυλάξαι αὐτῷ τήν τε γυναῖκα καὶ τὴν σκηνήν. ἦν δὲ αὕτη, ἡ * γυνὴ Ἀβραδάτα τοῦ Σούσων βασιλέως· ὅτε δὲ ἡλίσκετο, τὸ τῶν Ἀσσυρίων στρατόπεδον, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς οὐκ ἔτυχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὤν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Βακτριανῶν βασιλέα πρεσβεύων ᾤχετο. ἔπεμψε δὲ αὐτὸν ὁ Ἀσσύριος περὶ συμμαχίας, ξένος γὰρ ὢν ἐτύγχανε τῷ τῶν Βακτριανῶν βασιλεῖ, ταύτην οὖν ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος διαφυλάττειν τὸν Ἀράσπην, ἕως ἂν αὐτὸς λάβοι. κελευόμενος δὲ ὁ Ἀράσπης ἐπήρετο, ἑώρακας δὲ, ἔφη, ὦ Κῦρε, τὴν γυναῖκα, ἥν με κελεύεις φυλάττειν; μὰ Δί', ἔφη, ὁ Κῦρος, οὐκ ἔγωγε. ἀλλ' ἐγὼ, ἔφη, ἡνίκα ἐξῃρούμην σοι αὐτήν. καὶ δῆτα ὅτε μὲν εἰσήλθομεν εἰς τὴν σκηνὴν αὐτῆς τὸ πρῶτον, οὐ διέγνωμεν αὐτήν· χαμαί τε γὰρ ἐκάθητο, καὶ αἱ θεράπαιναι πᾶσαι περὶ αὐτήν. καὶ τοίνυν ὁμοίαν ταῖς δούλαις εἶχε τὴν ἐσθῆτα. ἐπεὶ δὲ γνῶναι βουλόμενοι ποία εἴη ἡ δέσποινα, πάσας περιεβλέψαμεν, ταχὺ πάνυ καὶ πασῶν ἐφαίνετο διαφέρουσα τῶν ἄλλων, καίπερ καθημένη, κεκαλυμμένη τε καὶ εἰς γῆν ὁρῶσα. ὡς δὲ ἀναστῆναι αὐτὴν ἐκελεύσαμεν, συνανέστησαν μὲν αὐτῇ πᾶσαι αἱ ἀμφ' αὐτήν. διήνεγκε δὲ ἐνταῦθα, πρῶτον μὲν τῷ μεγέθει, ἔπειτα δὲ τῇ ῥώμῃ καὶ τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ εὐσχημοσύνῃ, καίπερ ἐν ταπεινῷ σχήματι ἑστηκυῖα. δῆλα δ' ἦν αὐτῇ καὶ τὰ δάκρυα καταστάζοντα τὰ μὲν κατὰ τῶν πέπλων, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς πόδας. ὡς δ' ἡμῶν ὁ γεραίτερος εἶπε, θάῤῥει ὦ γύναι· καλὸν μὲν γὰρ καὶ ἀγαθὸν ἀκούομεν καὶ τὸν σὸν ἄνδρα εἶναι, νῦν μέντοι ἐξαιροῦμεν ἀνδρί σε, εὖ ἴσθι ὅτι οὔτε τὸ εἶδος ἐκείνου χείρονι, οὔτε τὴν * γνώμην, οὔτε τὴν δύναμιν· ἀλλ', ὡς ἡμεῖς γε νομίζομεν, εἴ τις καὶ ἄλλος ἀνήρ, καὶ ὁ Κῦρος ἄξιός ἐστι θαυμάζεσθαι, οὗ σὺ ἔσῃ τὸ ἀπὸ τοῦδε. ὡς οὖν τοῦτο ἤκουσεν ἡ γυνή, περικατεῤῥήξατό τε τὸν ἄνωθεν πέπλον, καὶ ἀνωδύρατο· συνανεβόησαν δὲ αὐτῇ καὶ αἱ δμωαί. ἐν τούτῳ δὲ ἐφάνη μὲν αὐτῆς τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ προσώπου, ἐφάνη δὲ ἡ δέρη

γρ. γυνὴ τοῦ Ἀβραδάτου τοῦ Σουσίου

γρ. γνώμην ἔτι δύναμιν ἧττον ἔχητε· ἀλλ' ὡς

Βιβλ. ε'. δέρη καὶ αἱ χεῖρες· καὶ εὖ ἴσθι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ὡς ἐμοί τε ἔδοξε καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῖς ἰδοῦσι μήπω φῦναι, μηδὲ γενέσθαι *

γρ. γυνὴ ἀπὸ θν. τοιαύτη. γυναῖκα ἀπὸ θνητῶν τοιαύτην ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἀλλὰ πάντως, ἔφη, καὶ σὺ * θεάσῃ αὐτήν. καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, ναὶ μὰ Δία πολύ γε ἧττον εἰ τοιαύτη ἐστὶν οἵαν σὺ λέγεις. τί δαί; ἔφη ὁ

γρ. θεάσαι. νεανίσκος. ὅτι * ἔφη, καὶ νῦν σοῦ ἀκούσας ὅτι καλή ἐστιν, εἰ

γρ. ἔφη εἰ νῦν σου ἀκ. ὅ τι κ. ἐστι σειο πεισθήσομαι ἐλθεῖν θεασόμενος, οὐ πάνυ μοι σχολῆς οὔσης, δέδοικα μὴ πολὺ θᾶττον ἐκείνη με αὖθις ἀναπείσῃ καὶ πάλιν ἐλθεῖν θεασόμενον· ἐκ δὲ τούτου ἴσως ἂν ἀμελήσας ὧν με δεῖ πράττειν, καθοίμην ἐκείνην θεώμενος. καὶ ὁ νεανίσκος ἀναγελάσας εἶπεν· οἴει γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανὸν εἶναι κάλλος ἀνθρώπου ἀναγκάζειν τὸν μὴ βουλόμενον πράττειν παρὰ τὸ βέλτιστον; εἰ μέντοι τοῦτο, ἔφη, οὕτως ἐπεφύκει, πάντας ἂν

γρ. ὁρᾷς. ἠνάγκαζεν ὁμοίως. * ὅρα ἔφη, τὸ πῦρ, ὡς πάντας ὁμοίως καίει· πέφυκε γὰρ τοιοῦτον. τῶν δὲ καλῶν τῶν μὲν ἐρῶσι, τῶν δ' οὔ, καὶ ἄλλος γε ἄλλου. ἐθελούσιον γάρ, ἔφη, ἐστὶ καὶ ἐρᾷ ἕκαστος ὧν ἂν βούληται. αὐτίκα δὲ οὐκ ἐρᾷ ἀδελφὸς ἀδελφῆς, ἄλλος δὲ ταύτης· οὐδὲ πατὴρ θυγατρός, ἄλλος δὲ ταύτης. καὶ γὰρ φόβος καὶ νόμος ἱκανὸς ἔρωτα κωλύειν. εἰ δέ γ', ἔφη, νόμος τεθείη μὴ ἐσθίοντας μὴ πεινῆν, καὶ μὴ πίνοντας μὴ διψῆν, μηδὲ ῥιγοῦν τοῦ χειμῶνος, μηδὲ θάλπεσθαι τοῦ θέρους, οὐδεὶς ἂν νόμος δυνηθείη διαπράξασθαι ἀνθρώπους ταῦτα πείθεσθαι· πεφύκασι γὰρ ὑπὸ τούτων κρατεῖσθαι. τὸ δ' ἐρᾶν ἐθελούσιόν ἐστιν· ἕκαστος γοῦν τῶν καθ' αὑτὸν ἐρᾷ, ὥσπερ ἱματίων καὶ ὑποδημάτων. πῶς οὖν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰ ἐθελού-

γρ. ἐρᾶσθαι. σιόν ἐστι τὸ * ἐρασθῆναι, οὐ καὶ παύσασθαί ἐστιν ὅταν τις βούληται; ἀλλ' ἐγώ, ἔφη, ἑώρακα καὶ κλαίοντας ὑπὸ λύπης δι' ἔρωτα, καὶ δουλεύοντάς γε τοῖς ἐρωμένοις, καὶ μάλα κακὸν νομίζοντας πρίν γε ἐρᾶν τὸ δουλεύειν, καὶ διδόντας γε πολλά, ὧν οὐ βέλτιον αὐτοῖς στέρεσθαι· καὶ εὐχομένους ὥσπερ καί τινος ἄλλης νόσου ἀπαλλαγῆναι, καὶ οὐ δυναμένους μέντοι ἀπαλλάττεσθαι, ἀλλὰ δεδεμένους ἰσχυροτέρᾳ τινὶ ἀνάγκῃ ἢ εἰ σιδήρῳ ἐδέδεντο, παρέχουσι γοῦν ἑαυτοὺς τοῖς ἐρωμένοις πολλὰ καὶ εἰκῇ ὑπηρετοῦντας· καὶ μέντοι οὐδ' ἀποδιδράσκειν ἐπιχειροῦσι, τοιαῦτα κακὰ ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ φυλάττουσι τοὺς ἐρωμένους, μή ποι ἀποδρῶσι. καὶ ὁ νεανίσκος εἶπε πρὸς ταῦτα· ποιοῦσι γάρ, ἔφη, ταῦτα· εἰσὶ μέντοι οἱ τοιοῦτοι, ἔφη, μοχθηροί. διόπερ, οἶμαι, καὶ εὔχονται μὲν ἀεὶ ὡς ἄθλιοι ὄντες ἀποθανεῖν, μυρίων δ' οὐσῶν μηχανῶν ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου, οὐκ ἀπαλλάττονται. οἱ αὐτοὶ δέ γε οὗτοι καὶ κλέπτειν ἐπιχειροῦσι, καὶ οὐκ ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων· ἀλλ', ἐπειδάν τι ἁρπάσωσιν ἢ κλέψωσιν, ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι σὺ πρῶτος, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον τὸ κλέπτειν, αἰτιᾷ τὸν κλέπτοντα καὶ ἁρπάζοντα, καὶ οὐ συγγινώσκεις, ἀλλὰ κολάζεις; οὕτω μέντοι ἔφη, καὶ οἱ καλοὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν ἐρᾶν ἑαυτῶν, οὐδὲ ἐφίεσθαι

ἐφίεσθαι ἀνθρώπους ὧν μὴ δεῖ, ἀλλὰ τὰ μοχθηρὰ ἀνθρώπια πασῶν, οἶμαι, ἐπιθυμιῶν ἀκρατῆ ἐστι, κἄπειτα ἔρωτα αἰτιῶνται· οἱ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ, ἐπιθυμοῦντες καὶ χρυσίου καὶ ἵππων ἀγαθῶν καὶ γυναικῶν καλῶν, ὅμως ἁπάντων τούτων ῥᾳδίως δύνανται) ἀπέχεσθαι, ὥστε μὴ ἅπτεσθαι αὐτῶν παρὰ τὸ δίκαιον. ἔγωγ' οὖν, ἔφη, ταύτην ἑωρακὼς, καὶ πάνυ μοι καλῆς δοξάσης εἶναι, ὅμως παρά σοί εἰμι, καὶ ἱππεύω καὶ τἆλλα τὰ ἐμοὶ προσήκοντα ἀποτελῶ. ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, ἴσως γὰρ θᾶττον ἀπῆλθες ἢ ἐν ὅσῳ χρόνῳ ὁ ἔρως πέφυκε συσκευάζεσθαι ἄνθρωπον. καὶ πυρὸς γάρ τοι ἐστὶ θιγόντα μὴ εὐθὺς καίεσθαι, καὶ τὰ ξύλα οὐκ εὐθὺς ἀναλάμπει. ὅμως δὲ ἔγωγε οὔτε πυρὸς ἑκὼν εἶναι ἅπτομαι, οὔτε τοὺς καλοὺς εἰσορῶ. οὐδέ γε σοὶ συμβουλεύω, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, ἐν τοῖς καλοῖς ἐᾶν τὴν ὄψιν ἐνδιατρίβειν. ὡς τὸ μὲν πῦρ τοὺς ἁπτομένους καίει· οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἄποθεν θεωμένους ὑφάπτουσιν, ὥστε αἴθεσθαι τῷ ἔρωτι. θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδὲ ἢν μηδέποτε παύσωμαι θεώμενος, οὐ μὴ κρατηθῶ, ὥστε ποιεῖν τι ὧν μὴ χρὴ ποιεῖν. κάλλιστα, ἔφη, λέγεις. φύλαττε τοίνυν, ἔφη, ὥσπερ σε κελεύω, καὶ ἐπιμελοῦ αὐτῆς. ἴσως γὰρ ἂν καὶ πάνυ ἡμῖν ἐν καιρῷ τι γένοιτο αὕτη ἡ γυνή, τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες διελύθησαν. Βιβλ. ε΄.

2. Ὁ δὲ νεανίσκος, ἅμα μὲν ὁρῶν * ὑπερκαλλῆ τὴν γυναῖκα, ἅμα δὲ αἰσθόμενος τὴν καλοκἀγαθίαν αὐτῆς, ἅμα δὲ θεραπεύων αὐτὴν, καὶ οἰόμενος χαρίζεσθαι αὐτῇ, ἅμα δὲ αἰσθανόμενος οὐκ ἀχάριστον οὖσαν, ἀλλ' ἀντεπιμελουμένην διὰ τῶν αὐτῆς οἰκετῶν, ὡς καὶ εἰσιόντι εἴη αὐτῷ τὰ δέοντα, καὶ εἴποτε αἰσθενήσειεν, ὡς μηδενὸς ἂν δέοιτο· ἐκ πάντων τούτων ἡλίσκετο ἔρωτι, καὶ ἴσως οὐδὲν θαυμαστὸν ἔπαχε. καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτως ἐπράττετο. 2. γρ. καλήν.

3. Βουλόμενος δὲ ὁ Κῦρος ἐθέλοντας μένειν μεθ' ἑαυτοῦ τούς τε Μήδους καὶ τοὺς συμμάχους, συνεκάλεσε πάντας τοὺς * ἐπικαιρίους· ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες Μῆδοι καὶ πάντες οἱ παρόντες, ἐγὼ ὑμᾶς οἶδα σαφῶς ὅτι οὔτε χρημάτων δεόμενοι σὺν ἐμοὶ ἐξήλθετε, οὔτε Κυαξάρει νομίζοντες τοῦτο ὑπηρετεῖν· ἀλλ' ἐμοὶ βουλόμενοι τοῦτο χαρίζεσθαι, καὶ ἐμὲ τιμῶντες, καὶ νυκτοπορεῖν καὶ κινδυνεύειν σὺν ἐμοὶ ἐθελήσατε. καὶ χάριν τούτων ἐγὼ ὑμῖν ἔχω μὲν, * εἰ μὴ ἀδικῶ, ἀποδιδόναι δὲ οὔπω ἀξίαν δύναμιν ἔχειν μοι δοκῶ. καὶ τοῦτο μὲν οὐκ αἰσχύνομαι λέγων, τὸ δὲ, ἢν μένητε παρ' ἐμοὶ, ἀποδώσω, εὖ ἴστε ὅτι τοῦτο αἰσχυνοίμην ἂν εἰπεῖν (νομίζοιμι γὰρ ἐμαυτὸν ἐοικέναι λέγοντι ταῦτα ἕνεκα τοῦ ὑμᾶς ἐθέλειν μᾶλλον παρ' ἐμοὶ καταμένειν) ἀντὶ δὲ τούτου τάδε λέγω· ἐγὼ γὰρ ὑμῖν, κἂν ἤδη ἀπίητε Κυαξάρει πειθόμενοι, ὅμως ἤν τι ἀγαθὸν πράξω, πειράσομαι οὕτω ποιεῖν, ὥστε καὶ ὑμᾶς ἐμὲ ἐπαινεῖν. οὐ γὰρ δὴ αὐτός γε ἄπειμι. ἀλλὰ καὶ Ὑρκανίοις, οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα, 3. γρ. ἐπικαίρους. εἴγε μὴ, Steph.

δὲ πεζοὺς τὰς τούτοις ἀρκούσας· καὶ οὕτω κατεστήσατο ὅπως Βιβλ. ε´.
ποιοῦντες οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς ἅπαντες τὰ δέοντα φέρωσιν εἰς
τὰς τάξεις τοῖς Πέρσαις, καὶ τοὺς ἵππους * τεθεραπευμένους γρ. τε-
παρέχωσι. Πέρσαις δὲ μηδὲν ἄλλο ἢ ἔργον ᾖ τὰ πρὸς πόλε- θραμμένους.
μον ἐκπονεῖν.

4. Ταύτην μὲν οὕτω τὴν ἡμέραν διήγαγον· πρωῒ δὲ ἀνα- 4.
στάντες ἐπορεύοντο πρὸς τὸν Γωβρύαν, Κῦρος μὲν ἐφ᾽ ἵππου,
καὶ οἱ Περσῶν ἱππεῖς, γεγενημένοι ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους. οἱ δὲ τὰ
τούτων γέρρα καὶ τὰς κοπίδας ἔχοντες ἐπὶ τούτοις εἵποντο,
ἴσοι ὄντες τὸν ἀριθμόν. καὶ ἡ ἄλλη δὲ στρατιὰ ἐπορεύετο τε-
ταγμένη. ἕκαστον δὲ ἐκέλευσε τοῖς καινοῖς ἑαυτῶν θεράπουσιν
εἰπεῖν, ὅτι ὅστις ἂν αὐτῶν ἢ τῶν ὀπισθοφυλάκων φαίνηται ὄπισθεν,
ἢ τοῦ μετώπου * πρόσθεν, ἢ κατὰ πλάγια ἔξω τῶν ἐν τάξει γρ. πρόσθεν
ὄντων ἁλίσκηται, κολασθήσεται. δευτεραῖοι δὲ ἀμφὶ δείλην ἰὼν ἢ χωρῶν.
γίγνονται πρὸς τῷ Γωβρύου χωρίῳ, καὶ ὁρῶσιν ὑπερίσχυρόν τε τὸ
ἔρυμα, καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν πάντα παρεσκευασμένα, ὡς ἂν
κράτιστα ἀπομάχοιντο. καὶ βοῦς δὲ πολλοὺς καὶ πάμπολλα πρό-
βατα ὑπὸ τὰ * ἐρύματα προσηγμένα ἑώρων. πέμψας δὲ ὁ γρ. ἐρυμνά.
Γωβρύας ἐκέλευσε τὸν Κῦρον περιελάσαντα ἰδεῖν ᾗ ἡ πρόσοδος
εὐπετεστάτη, εἴσω δὲ πέμψαι πρὸς ἑαυτὸν τῶν πιστῶν τινας,
οἵτινες αὐτῷ τὰ ἔνδον ἰδόντες ἀπαγγελοῦσιν. οὕτω δὴ ὁ Κῦρος
αὐτὸς μὲν τῷ ὄντι βουλόμενος ἰδεῖν, εἴπη εἴη αἱρέσιμον τὸ
τεῖχος, ἢ ψευδὴς * φαίνοιτο ὁ Γωβρύας, περιήλαυνε πάντοθεν, γρ. γένοιτο.
ἑώρα τε ἰσχυρότερα πάντα * ἢ προσελθεῖν· οὓς δὲ ἔπεμψε γρ. ἢ προ-
πρὸς Γωβρύαν, ἀπήγγελλον τῷ Κύρῳ ὅτι τοσαῦτα εἴη ἔνδον σελθεῖν.
ἀγαθὰ ὅσα ἐπ᾽ ἀνθρώπων * γενεὰς, ὡς σφίσι δοκεῖν, μὴ γρ. γενεάν.
ἂν ἐπιλείπειν τοὺς ἔνδον ὄντας. ὁ μὲν δὴ Κῦρος ἐν φροντίδι
ἦν ὅ, τι ποτὲ εἴη ταῦτα. ὁ δὲ Γωβρύας αὐτός τε ἐξῄει πρὸς
αὐτὸν, καὶ τοὺς ἔνδοθεν πάντας ἐξῆγε, φέροντας οἶνον, ἄλευρα·
ἄλλους δὲ ἐλαύνοντας, * βοῦς καὶ ὗς, οἶας, αἶγας· καὶ εἴ τι γρ. βοῦς, αἶ-
βρωτὸν, πάντα ἱκανὰ προσῆγον, ὡς δειπνῆσαι καλῶς ἅπασαν γας, οἶς,
τὴν σὺν Κύρῳ στρατιάν. οἱ μὲν δὴ ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες * διῃ- σῦς, καὶ ὅ,
ροῦντό τε ταῦτα καὶ ἐδειπνοποιοῦντο. ὁ δὲ Γωβρύας, ἐπεὶ πάντες τι βρωτ.
οἱ ἄνδρες αὐτῷ ἔξω ἦσαν, εἰσιέναι ἐκέλευσε τὸν Κῦρον ὅπως γρ. διηκο-
νομίζει ἀσφαλέστατα. προεισπέμψας οὖν ὁ Κῦρος προσκόπους νοῦντο.
καὶ δύναμιν, καὶ αὐτὸς οὕτως εἰσῄει. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν ἀναπεπτα-
μένας ἔχων τὰς πύλας, παρεκάλει πάντας τοὺς φίλους καὶ
ἄρχοντας τῶν μεθ᾽ ἑαυτοῦ. ἐπεὶ δὲ ἔνδον ἦσαν, ἐκφέρων ὁ
Γωβρύας φιάλας χρυσᾶς, καὶ πρόχους, καὶ κάλπιδας, καὶ κόσ-
μον παντοῖον, καὶ δαρεικοὺς ἀμέτρους τινὰς, καὶ πάντα καλὰ, καὶ
τέλος τὴν θυγατέρα (* δεινὸν ἄρα κάλλος καὶ μέγεθος, γρ. δεινόν
πενθικῶς δὲ ἔχουσαν τοῦ ἀδελφοῦ τεθνηκότος) * ἐξαγαγὼν, τι κάλλος.
τάδε εἶπεν· ὦ Κῦρε, ἐγώ σοι τὰ μὲν χρήματα ταῦτα δίδωμι, γρ. ἐξά-
τὴν δὲ θυγατέρα ταύτην ἐπιτρέπω διαθέσθαι ὅπως ἂν σὺ γων δὲ εἶπεν.

O βούλῃ.

Βιβλ. ε'. βούλῃ. ἱκετεύομαι δὲ, ἐγὼ μὲν καὶ πρόσθεν τοῦ υἱοῦ, αὕτη δὲ νῦν τοῦ ἀδελφοῦ τιμωρόν γενέσθαι σε. ὁ δὲ Κῦρος πρὸς

γρ. καὶ ταῦτα. ταῦτα εἶπεν· ἀλλ' ἐγώ σοι μὲν * καὶ τότε ὑπεσχόμην, ἀψευδοῦντός σου τιμωρήσειν εἰς δύναμιν· νῦν δὲ ὅτε σε ἀληθεύοντα ὁρῶ ἤδη, ὀφείλω τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ ταύτῃ ὑπισχνοῦμαι. τὰ αὐτὰ ταῦτα σὺν Θεοῖς ποιήσειν. καὶ τὰ μὲν χρήματα, ἔφη, ἐγὼ ταῦτα δέχομαι, δίδωμι δὲ αὐτὰ τῇ παιδὶ ταύτῃ, καὶ ἐκείνῳ, ὃς ἂν γήμῃ αὐτήν. ἓν δὲ δῶρον ἄπειμι ἔχων παρὰ σοῦ,

γρ. Βαβυλῶνι, εἰ καὶ πλ. ἀνθ' οὗ ἐγὼ οὐδ' ἂν τὰ ἐν * Βαβυλῶνι, ἐν ᾗ πλεῖστά ἐστιν, οὐδὲ τὰ πανταχοῦ, ἀντὶ τούτου οὗ σύ μοι δεδώρησαι, ἥδιον ἂν ἔχων ἀπέλθοιμι. καὶ ὁ Γωβρύας θαυμάσας τί ποτε τοῦτο εἴη, καὶ ὑποπτεύσας μὴ τὴν θυγατέρα λέγοι, οὕτως ἤρετο, καὶ τί τοῦτ' ἐστιν, ἔφη, ὦ Κῦρε; καὶ ὁ Κῦρος ἀπεκρίνατο, ὅτι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πολλοὺς μὲν οἶμαι εἶναι ἀνθρώπους, οἳ οὔτε ἀσεβεῖν ἂν θέλοιεν, οὔτε ἀδικεῖν, οὔτε ἂν ψεύδοιντο ἑκόντες εἶναι. διὰ

γρ. μεγάλα. δὲ τὸ μηδένα αὐτοῖς ἠθεληκέναι προέσθαι μήτε χρήματα * πολλὰ, μήτε τυραννίδα, μήτε τείχη ἐρυμνὰ, μήτε τέκνα ἀξιέραστα, ἀποθνήσκουσι πρότερον πρὶν δῆλοι γενέσθαι οἷοι ἦσαν· ἐμοὶ δὲ σὺ νῦν καὶ τείχη ἐρυμνὰ, καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν, καὶ δύναμιν τὴν σὴν, καὶ θυγατέρα ἀξιόκτητον ἐγχειρίσας, πεποίηκάς με δῆλον γενέσθαι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι οὔτ' ἂν ἀσεβεῖν περὶ ξένους ἐθέλοιμι, οὔτ' ἂν ἀδικεῖν χρημάτων ἕνεκεν, οὔτε συνθήκας ψευδοίμην ἂν ἑκὼν εἶναι. τοῦτ' οὖν ἐγώ σοι, εὖ ἴσθι, ἕως ἀνὴρ δίκαιος ὢ, καὶ δοκῶν εἶναι τοιοῦτος ἐπαινῶμαι ὑπ' ἀνθρώπων, οὔ ποτ' ἐπιλήσομαι· ἀλλὰ πειράσομαί σε ἀντιτιμῆσαι πᾶσι τοῖς καλοῖς. καὶ ἀνδρὸς δὲ, ἔφη, τῇ θυγατρὶ μὴ φοβοῦ ὡς ἀπορήσεις ἀξίου ταύτης. πολλοὶ γὰρ καὶ ἀγαθοὶ φίλοι εἰσὶν ἐμοὶ ὧν ὅστις γαμεῖ αὐτὴν, εἰ μέντοι χρήματα ἕξει τοσαῦτα ὅσα δίδως ἢ καὶ ἄλλα πολλαπλάσια τούτων, οὐκ ἂν ἔχοιμι εἰπεῖν. σὺ μέντοι εὖ ἴσθι ὅτι εἰσί τινες αὐτῶν, οἳ ὧν μὲν σὺ δίδως χρημάτων, οὐδὲ μικρὸν τούτων ἕνεκα σε μᾶλλον θαυμάσουσιν· ἐμὲ δὲ ζηλοῦσι νυνὶ, καὶ εὔχονται πᾶσι Θεοῖς γενέσθαι ποτὲ καὶ ἑαυτοὺς ἐπιδεῖξαι ὡς πιστοὶ μέν εἰσιν οὐδὲν ἧττον ἐμοῦ τοῖς

γρ. ὡς οὔποτ' ἄν. φίλοις, τοῖς δὲ πολεμίοις * οὐδέποτ' ἂν ὑφεῖντο ζῶντες, εἰ μή Θεὸς βλάπτοι· ἀντὶ δὲ ἀρετῆς καὶ δόξης ἀγαθῆς οὐδ' ἂν τὰ Σύρων πρὸς τοῖς σοῖς, καὶ Ἀσσυρίων πάντα προέλοιντο. τοιούτους ἄνδρας εὖ ἴσθι ἐνταῦθα καθημένους. καὶ ὁ Γωβρύας ἐπιγελάσας, πρὸς Θεῶν, ἔφη, ὦ Κῦρε, δεῖξόν μοι ποῦ οὗτοί εἰσιν, ἵνα σε τούτων τινὰ αἰτήσωμαι παῖδά μοι γενέσθαι. ἀμέλει, ἔφη, οὐδὲν ἐμοῦ σε δεήσει πυνθάνεσθαι, ἀλλ' ἢν σὺν ἡμῖν ἕπῃ, αὐτὸς σὺ ἕξεις καὶ ἄλλῳ δεικνύναι αὐτῶν ἕκαστον.

5. 5. Τοσαῦτα εἰπὼν δεξιάν τ' ἔλαβε τοῦ Γωβρύα, καὶ

γρ. τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ἐξήγαγεν ἅπαντας. ἀναστὰς ἐξῄει, καὶ * τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας ἐξήγαγε· καὶ πολλὰ δεομένου τοῦ Γωβρύα, ἔνδον δειπνεῖν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ'

ἀλλ' ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐδείπνει, καὶ τὸν Γωβρύαν σύνδειπνον Βιβλ. ε΄.
παρέλαβεν. ἐπὶ στιβάδος δὲ κατακλιθεὶς ἤρετο αὐτὸν ὧδε, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, πότερον οἴει εἶναί σοι πλείω ἢ ἡμῶν ἑκάστῳ στρώματα; καὶ ὃς εἶπεν, ὑμῖν νὴ τὸν Δί' εὖ οἶδ' ὅτι στρώματα πλείω ἐστὶ καὶ κλίναι, καὶ οἰκία γε πολλῷ μείζων ἡ ὑμετέρα τῆς ἐμῆς· εἴ γε οἰκίᾳ μὲν χρῆσθε γῇ τε καὶ οὐρανῷ, κλίναι δ' ὑμῖν εἰσιν ὁπόσαι γένοιντ' ἂν εὐναὶ ἐπὶ γῆς· στρώματα δὲ νομίζετε οὐχ ὅσα πρόβατα φύει ἔρια, ἀλλ' ὁπόσα φρύγανα ὄρη τε καὶ πεδία ἀνίησι. τότε μὲν δὴ πρῶτον ὁ Γωβρύας συνδειπνῶν αὐτοῖς, ὁρῶν τὴν φαυλότητα τῶν παρατιθεμένων βρωμάτων, πολὺ σφᾶς ἐνόμιζεν εἶναι ἐλευθεριωτέρους αὐτῶν. ἐπεὶ δὲ κατενόησε τὴν μετριότητα τῶν σίτων, ἐπ' οὐδενὶ γὰρ βρώματι οὐδὲ πώματι Πέρσης ἀνὴρ τῶν πεπαιδευμένων οὔτε ὄμμασιν ἂν ἐκπεπληγμένος καταφανὴς γένοιτο, οὔτε ἁρπαγῇ, οὔτε νῷ, μὴ οὐχὶ προνοεῖν ἅπερ ἂν καὶ μὴ ἐν σίτῳ ὤν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἱππικοί, διὰ τὸ μὴ ταράττεσθαι ἐπὶ τῶν ἵππων, δύνανται ἅμα ἱππεύοντες καὶ ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ λέγειν τὸ δέον, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι ἐν τῷ σίτῳ οἴονται δεῖν φρόνιμοι καὶ μέτριοι φαίνεσθαι· τὸ δὲ κεκινῆσθαι ὑπὸ τῶν βρωμάτων καὶ τῆς * Flor. Edit.
πόσεως, πάνυ αὐτοῖς * κυνικὸν καὶ θηριῶδες δοκεῖ εἶναι. πόσθης.
ἐνενόησε δὲ αὐτῶν καὶ ὡς ἐπηρώτων ἀλλήλους τοιαῦτα οἷα γρ. συϊκόν.
ἐρωτηθῆναι ἥδιον ἦν ἢ μή, καὶ ὡς ἔσκωπτον οἷα σκωφθῆναι ἥδιον ἦν ἢ μή, ἅτε ἔπαιζον ὡς πολὺ μὲν ὕβρεως ἀπῆν, πολὺ δὲ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν, πολὺ δὲ τοῦ χαλεπαίνεσθαι πρὸς ἀλλήλους. μέγιστον δ' αὐτῷ ἔδοξεν εἶναι, τὸ * ἐν στρατείᾳ γρ. στρατιᾷ
ὄντας τῶν εἰς τὸν αὐτὸν κίνδυνον ἐμβαινόντων μηδενὸς οἴεσθαι in quodam
δεῖν πλείω * παρατίθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτο νομίζειν * μεγίστην Vet.
εὐωχίαν εἶναι, τοὺς συμμαχεῖσθαι μέλλοντας, ὅτι βελτίστους πα- γρ. παρα-
ρασκευάζειν. σκευάζεσθαι.
γρ. ἡδίστην.

6\. Ἡνίκα δὲ ὁ Γωβρύας εἰς οἶκον ἀπιὼν ἀνίστατο, εἰπεῖν λέγεται, οὐκέτι θαυμάζω, ὦ Κῦρε, εἰ ἐκπώματα μὲν καὶ ἱμάτια καὶ χρυσίον ἡμεῖς ὑμῶν πλείονα κεκτήμεθα, αὐτοὶ δ' ἐλάττονος ὑμῶν ἄξιοί ἐσμεν. ἡμεῖς γὰρ ἐπιμελόμεθα ὅπως ἡμῖν ταῦτα ὡς πλεῖστα ἔσται, ὑμεῖς δέ μοι δοκεῖτε ἐπιμελεῖσθαι ὅπως αὐτοὶ ὡς * κράτιστοι ἔσεσθε. ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν· γρ. βέλτι-
ὁ δὲ Κῦρος, ἄγ', ἔφη, ὦ Γωβρύα, ὅπως πρωῒ παρέσῃ ἔχων στοι.
τοὺς ἱππέας ἐξωπλισμένους, ἵνα καὶ τὴν δύναμίν σου ἴδωμεν, καὶ ἅμα διὰ τῆς σῆς χώρας ἄγῃς ἡμᾶς, ὡς ἂν εἰδῶμεν ἅτε δεῖ φίλια καὶ πολέμια ἡμᾶς νομίζειν. τότε μὲν δὴ ταῦτα εἰπόντες ἀπῆλθον ἑκάτερος ἐπὶ τὰ προσήκοντα. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, παρῆν ὁ Γωβρύας ἔχων τοὺς ἱππέας, καὶ ἡγεῖτο. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ προσήκει ἀνδρὶ ἄρχοντι, οὐ μόνον τῷ πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν προσεῖχε τὸν νοῦν, ἀλλ' ἅμα * προϊὼν ἐπεσκοπεῖτο εἴ τι γρ. προσιὼν
δυνατὸν εἴη τοὺς μὲν πολεμίους ἀσθενεστέρους ποιεῖν, αὐτοὺς δὲ

Βιβλ. ε΄.

ἐνυροτέρους. καλέσας οὖν τὸν Ὑρκάνιον καὶ τὸν Γωβρύαν (τούτους γὰρ ἐνόμιζε μάλιστα εἰδέναι ὧν αὐτὸς ᾤετο δεῖσθαι μαθεῖν) ἐγώ τοι, ἔφη, ἄνδρες φίλοι, οἴομαι σὺν ὑμῖν ὡς πιστοῖς βουλευόμενος περὶ τοῦ πολέμου τοῦδε οὐκ ἂν ἐξαμαρτάνειν. ὁρῶ γὰρ ὑμῖν ἔτι μᾶλλον, ἢ ἐμοί, σκεπτέον ὄν, ὅπως ὁ Ἀσσύριος ἡμῶν μὴ ἐπικρατήσει. ἐμοὶ μὲν γάρ, ἔφη, τῶνδε ἀποσφαλέντι ἐστὶν ἴσως καὶ ἄλλη ἀποστροφή. ὑμῖν δέ, εἰ οὗτος ἐπικρατήσει, ὁρῶ ἅπαντα τὰ ὄντα ἀλλότρια γιγνόμενα. καὶ γὰρ ἐμοὶ μὲν πολέμιός ἐστιν

γρ. ἀσύμφορον ἑαυτῷ ἡμᾶς·

οὐκ ἐμὲ μισῶν, ἀλλ' οἰόμενος * ἀσύμφορον εἶναι αὐτῷ ἡμᾶς μεγάλους εἶναι, καὶ *στρατεύει διὰ τοῦτο ἐφ' ἡμᾶς. ὑμᾶς δὲ καὶ μισεῖ, καὶ ἀδικεῖσθαι νομίζει ὑφ' ὑμῶν. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίναντο ἀμφότεροι, * καὶ τὰ αὐτὰ περαίνειν * ὅτι μέλλοι ὡς ταῦτα εἰδόσι σφίσι, καὶ μέλον αὐτοῖς ἰσχυρῶς ὅπῃ τὰ νῦν παρόντα ἀποβήσοιτο.

γρ. ἐστράτευσε δὲ διά.

γρ. χρῆ ταῦτα.

7.

αἰ. ὅ, τι μέλλοι.

7. Ἐνταῦθα δὴ ἤρχετο ὧδε· λέξατέ μοι, ἔφη, ὑμᾶς μόνους ἐνόμιζε πολεμικῶς ἔχειν ὁ Ἀσσύριος πρὸς ἑαυτόν; ἢ ἐπίστασθε καὶ ἄλλον· τινὰ αὐτῷ πολέμιον; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, πολεμιώτατοι μέν εἰσιν αὐτῷ Καδούσιοι, ἔθνος μάλα πολὺ καὶ ἄλκιμον· Σάκαι γε μήν, ὅμοροι ἡμῖν, οἳ πολλὰ κακὰ πεπόνθασιν ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου· ἐπειρᾶτο γὰρ καὶ ἐκείνους, ὥσπερ καὶ ἡμᾶς, καταστρέψασθαι. οὐκοῦν οἴεσθε, ἔφη, νῦν αὐτοὺς ἀμφοτέρους ἡδέως ἂν ἐπιβῆναι σὺν ἡμῖν τῷ Ἀσσυρίῳ; ἔφασαν, καὶ σφόδρα γε, εἴπῃ δύναιντο συμμίξαι. τί δ' ἐν μέσῳ, ἔφη, ἐστὶ τοῦ συμμίξαι; Ἀσσύριοι, ἔφασαν, τὸ αὐτὸ ἔθνος δι' οὗπερ νῦν πορεύῃ. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤκουσεν ὁ Κῦρος, τί γάρ; ἔφη, ὦ Γωβρύα, οὐ σὺ τοῦ νεανίσκου τούτου, ὃς νῦν εἰς τὴν βασιλείαν καθέστηκεν, ὑπερηφανίαν πολλήν τινα τοῦ τρόπου κατηγορεῖς; τοιαῦτα γάρ οἶμαι, ἔφη ὁ Γωβρύας, ἔπαθον ὑπ' αὐτοῦ. πότερα δῆτα, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς σὲ μόνον

γρ. ἄλλον τινά.

ἐγένετο τοιοῦτος, ἢ καὶ εἰς * ἄλλους τινάς; νὴ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ εἰς ἄλλους πολλούς. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀσθενοῦντας οἷα ὑβρίζει τί δεῖ λέγειν; ἑνὸς δ' ἀνδρὸς πολὺ δυνατωτέρου ἢ ἐγὼ υἱόν, καὶ ἐκείνου ἑταῖρον ὄντα, ὥσπερ τὸν ἐμόν, συμπίνοντα παρ' ἑαυτῷ συλλαβὼν ἐξέτεμεν, ὡς μέν τινες ἔφασαν, ὅτι ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ἐπῄνεσεν αὐτὸν ὡς καλὸς εἴη, καὶ ἐμακάριζε τὴν μέλλουσαν αὐτῷ γυναῖκα ἔσεσθαι· ὡς δὲ οὗτος νῦν λέγει, ὅτι ἐπείρασεν αὐτοῦ τὴν παλλακίδα. καὶ νῦν οὗτος εὐνοῦχος μέν ἐστι, τὴν δὲ ἀρχὴν ἔχει, ἐπεὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν. οὐκοῦν, ἔφη, οἴει ἂν καὶ τοῦτον ἡμᾶς ἰδεῖν ἡδέως, εἰ οἴοιτο αὐτῷ βοηθοὺς ἂν γενέσθαι; εὖ μὲν οὖν οἶδα, ἔφη ὁ Γωβρύας· ἀλλ' ἰδεῖν τοι αὐτὸν χαλεπόν ἐστιν, ὦ Κῦρε. πῶς; ἔφη ὁ Κῦρος. ὅτι εἰ μέλλοι τις ἐκείνῳ συμμίξειν, παρ' αὐτὴν τὴν Βαβυλῶνα δεῖ παριέναι. τί οὖν, ἔφη, τοῦτο χαλεπόν; ὅτι νὴ Δί', ἔφη ὁ

γρ. ἐξ. αὐτῶν.

Γωβρύας, οἶδα ἐξελθοῦσαν δύναμιν * αὐτόθεν πολλαπλασίαν

ἧς

ἧς σὺ νῦν ἔχεις. εὖ δ᾽ ἴσθι ὅτι διὰ ταῦτα ἧττόν σοι νῦν ἢ Βιβλ. ε΄.
τὸ πρῶτον οἱ Ἀσσύριοι καὶ τὰ ὅπλα ἀποφέρουσι καὶ τοὺς ἵππους
ἀπάγουσιν, ὅτι τοῖς ἰδοῦσιν * αὐτὴν ὀλίγη ἔδοξεν ἡ σὴ δύναμις, γρ. εὐαξί.
καὶ οὗτος ὁ λόγος πολὺς ἤδη διέσπαρται. δοκεῖ δέ μοι, ἔφη,
βέλτιον εἶναι * φυλαττομένους πορεύεσθαι. γρ. φυλαττομένῳ.

8. Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας τοῦ Γωβρύου τοιαῦτα, τοιάδε πρὸς αὐτὸν ἔλεξε· καλῶς μοι δοκεῖς, ὦ Γωβρύα, λέγειν, κελεύων ὡς ἀσφαλέστατα τὰς πορείας ποιεῖσθαι. ἔγωγ᾽ οὖν σκοπῶν οὐ δύναμαι ἐννοῆσαι ἀσφαλεστέραν οὐδεμίαν πορείαν ἡμῖν τῆς πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα πορείας εἶναι, εἰ ἐκεῖ τῶν πολεμίων ἐστὶ τὸ κράτιστον. πολλοὶ μὲν γάρ εἰσιν, ὡς σὺ φῄς. εἰ δὲ καὶ θαρρήσουσι, καὶ * δεινοὶ ἡμῖν, ὡς ἐγώ φημι, ἔσονται. γρ. δῆλοι. μὴ ὁρῶντες μὲν οὖν ἡμᾶς, ἀλλ᾽ οἰόμενοι ἀφανεῖς εἶναι διὰ τὸ φοβεῖσθαι ἐκείνους, σάφ᾽ ἴσθι, ἔφη, ὅτι τοῦ μὲν φόβου ἀπαλλάξονται ὃς αὐτοῖς ἐγένετο, θάρσος δὲ ἐμφύσεται ἀντὶ τούτου τοσούτῳ μεῖζον, ὅσῳ ἂν πλείονα χρόνον ἡμᾶς μὴ ὁρῶσιν. ἢν δὲ καὶ ἤδη ἴωμεν ἐπ᾽ αὐτούς, πολλοὺς μὲν αὐτῶν εὑρήσομεν ἔτι κλαίοντας τοὺς ἀποθανόντας ὑφ᾽ ἡμῶν, πολλοὺς δ᾽ ἔτι τραύματα ἐπιδεδεμένους, ἃ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἔλαβον, πάντας δ᾽ ἔτι μεμνημένους τῆς τοῦδε μὲν τοῦ στρατεύματος τόλμης, τῆς δ᾽ αὐτῶν φυγῆς τε καὶ συμφορᾶς. εὖ δ᾽ * ἴσθι, ὦ Γωβρύα, γρ. ἴσθι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, ἵνα καὶ τοῦτο εἰδῇς, ὡς. εἶναι καὶ τοῦτο ἤδη, ὡς οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι ὅταν μὲν θαρρήσωσιν, ἀνυπόστατον τὸ φρόνημα παρέχονται· ὅταν δὲ δείσωσιν, ὅσῳ ἂν πλείους ὦσι, τοσούτῳ μείζω καὶ ἐκπεπληγμένον μᾶλλον τὸν φόβον κέκτηνται. ἐκ πολλῶν μὲν γὰρ καὶ κακῶν λόγων ηὐξημένος αὐτοῖς πάρεστιν, ἐκ πολλῶν δὲ καὶ πονηρῶν * χρημάτων, ἐκ al. χρωμάτων. πολλῶν δὲ καὶ δυσθύμων τε καὶ ἐξεστηκότων προσώπων ἤθροισαι. ὥστε ὑπὸ τοῦ μεγέθους οὐ ῥᾴδιον αὐτόν ἐστιν οὔτε λόγοις κατασβέσαι, οὔτε προσάγοντα πολεμίοις μένος ἐμβαλεῖν, οὔτ᾽ ἀπάγοντα * ἀνατρέψαι τὸ φρόνημα. ἀλλ᾽ ὅσῳ ἂν μᾶλλον al. ἀναθρέψαι. αὐτοῖς θαρρεῖν παρακελεύῃ, τοσούτῳ ἐν δεινοτέροις ἡγοῦνται εἶναι. ἐκεῖνο μέντοι ἤδη σκεψώμεθα ἀκριβῶς ὅπως ἔχει. εἰ μὲν γὰρ τὸ ἀπὸ τοῦδε αἱ νῖκαι ἔσονται ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις, ὁπότεροι ἂν πλείονα ὄχλον ἀπαριθμήσωσιν, ὀρθῶς καὶ σὺ φοβῇ περὶ ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἐν δεινοῖς ἐσμέν· εἰ μέντοι, ὥσπερ πρόσθεν, διὰ τοὺς εὖ μαχομένους ἔτι καὶ νῦν αἱ μάχαι κρίνονται, θαρρῶν οὐδὲν ἂν σφαλείης. πολὺ μὲν γὰρ γρ. μείζονες νῦν ἢ πρίν, ἐπεὶ νενικήκαμεν καὶ ἰσχυρότεροι ἐπεὶ εὐτυχήκαμεν καὶ πλείονες ἢ ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμ. σὺν θεοῖς παρ᾽ ἡμῖν πλείονας εὑρήσεις τοὺς θέλοντας μάχεσθαι ἢ παρ᾽ ἐκείνοις. ὡς δὲ ἔτι μᾶλλον θαρρῇς, καὶ τόδε κατανόησον. οἱ μὲν γὰρ πολέμιοι πολὺ μὲν ἐλάττονές εἰσι νῦν ἢ πρὶν ἡττηθῆναι ὑφ᾽ ἡμῶν, πολὺ δὲ ἐλάττονες, ἢ ὅτε ἀπέδρασαν ἡμᾶς. ἡμεῖς δὲ καὶ * μείζονες νῦν, ἐπεὶ ἐνικήσαμεν· καὶ ἰσχυρότεροι, ἐπεὶ ὑμεῖς ἡμῖν προσεγένεσθε. μὴ γὰρ ἔτι ἀτίμαζε μηδὲ τοὺς σούς, ἐπεὶ σὺν ἡμῖν εἰσι. σὺν γὰρ τοῖς νικῶσι

σάφ᾽

Βιβλ. ε΄. σάφ' ἴσθι, ὦ Γωβρύα, θαῤῥοῦντες καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἕψονται. μὴ λανθανέτω δέ σε μηδὲ τοῦτ', ἔφη, ὅτι ἔξεισι μὲν τοῖς πολεμίοις καὶ νῦν ἰδεῖν ἡμᾶς· γοργότεροι δὲ, σάφ' ἴσθι, οὐδαμῶς ἂν αὐτοῖς φανείημεν ἢ ἰόντες ἐπ' ἐκείνους. ὡς οὖν ἐμοῦ ταῦτα γιγνώσκοντος, ἄγε ἡμᾶς εὐθὺς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος.

9. 9. Οὕτω μὲν δὴ πορευόμενοι, τεταρταῖοι ἐπὶ τοῖς ὁρίοις τῆς Γωβρύου χώρας ἐγένοντο. ὡς δ' ἐν τῇ πολεμίᾳ ἦν, κατέστησε λαβὼν ἐν τάξει μεθ' ἑαυτοῦ τούς τε πεζοὺς καὶ τῶν ἱππέων ὅσους ἐδόκει αὐτῷ καλῶς ἔχειν. τοὺς δ' ἄλλους ἱππέας ἀφῆκε καταθεῖν, καὶ ἐκέλευσε τοὺς μὲν ὅπλα ἔχοντας κατακαίνειν, τοὺς δ' ἄλλους καὶ πρόβατα, ὅσα ἂν λάβωσιν, ἄγειν πρὸς αὐτόν. ἐκέλευσε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας συγκαταθεῖν· καὶ ἧκον πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατακεκυλισμένοι ἀπὸ τῶν ἵππων, πολλοὶ δὲ καὶ λείαν πλείστην ἄγοντες. ὡς δὲ παρῆν ἡ λεία, συγκαλέσας τούς τε τῶν Μήδων ἄρχοντας καὶ τῶν Ὑρκανίων, καὶ τοὺς ὁμοτίμους, ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι, ἐξένισεν ἡμᾶς ἅπαντας πολλοῖς ἀγαθοῖς ὁ Γωβρύας. εἰ οὖν, ἔφη, τοῖς θεοῖς ἐξελόντες τὰ νομιζόμενα καὶ τῇ ἄλλῃ στρατιᾷ τὰ ἱκανὰ, δοίημεν τὴν ἄλλην

31. πυ. τούτῳ λείαν, ἆρ' ἄν, ἔφη, καλὸν ποιησαίμεθα * τὸ εὐθὺς φανεροὶ εἶναι, ὅτι καὶ τοὺς εὖ ποιοῦντας πειρώμεθα νικᾶν, εὖ ποιοῦντες. ὡς δὲ τοῦτ' ἤκουσαν, πάντες μὲν ἐπῄνουν, πάντες δ' ἐνεκωμίαζον· εἷς δὲ καὶ ἔλεξεν ὧδε, πάνυ, ἔφη, ὦ Κῦρε, τοῦτο ποιήσομεν. καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ Γωβρύας πτωχούς τινας νομίζειν ἡμᾶς, ὅτι οὐ δαρεικῶν μεστοὶ ἥκομεν, οὐδ' ἐκ χρυσῶν φιαλῶν πίνομεν. εἰ δὲ τοῦτο ποιήσαιμεν, γνοίη ἄν, ἔφη, ὅτι ἐλευθερίους εἶναι καὶ ἄνευ χρυσίου ἔστιν. ἴτε δὴ, ἔφη, τὰ τῶν θεῶν ἀποδόντες τοῖς μάγοις, καὶ ὅσα τῇ στρατιᾷ ἱκανὰ ἐξελόντες, τὰ ἄλλα καλέσαντες τὸν Γωβρύαν δότε αὐτῷ. οὕτω δὴ λαβόντες ἐκεῖνοι ὅσα ἔδει, τὰ ἄλλα ἔδοσαν τῷ Γωβρύᾳ.

10. 10. Ἐκ τούτου δὴ ᾔει πρὸς αὐτὴν Βαβυλῶνα, παραταξάμενος ὥσπερ ὅτε ἡ μάχη ἦν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξῄεσαν οἱ Ἀσσύριοι, ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν προσελάσαντα εἰπεῖν, ὅτι εἰ βούλεται ἐξιὼν ὁ βασιλεὺς ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, κἂν αὐτὸς σὺν ἐκείνῳ μάχοιτο· εἰ δὲ μὴ ἀμυνεῖ τῇ χώρᾳ, ὅτι ἀνάγκη τοῖς κρατοῦσι πείθεσθαι. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας προσελάσας ἔνθα ἀσφαλὲς ἦν, ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ αὐτῷ ἐξέπεμψεν ἀποκρινόμενον τοιάδε· δεσπότης ὁ σὸς λέγει, ὦ Γωβρύα, οὐχ ὅτι ἀπέκτεινά σου τὸν υἱὸν μεταμέλει μοι· ἀλλ' ὅτι οὐ καὶ σὲ προσαπέκτεινα. μάχεσθαι δ' ἂν βούλησθε, ἥκετε εἰς τὴν τριακοστὴν ἡμέραν. νῦν δ' ἡμῖν οὔπω σχολή. ἔτι γὰρ παρασκευαζόμεθα. ὁ δὲ Γωβρύας εἶπεν, ἀλλὰ μήποτέ σοι λήξειεν αὕτη ἡ μεταμέλεια. δῆλον γὰρ ὅτι ἀνιῶ σε ἐγὼ, ἐξ οὗ αὕτη σε ἡ μεταμέλεια ἔχει. ὁ μὲν δὴ Γωβρύας ἀπήγγειλε

τὰ

τὰ τοῦ Ἀσσυρίου. ὁ δὲ Κῦρος ἀκούσας ταῦτα, ἀπήγαγε τὸ στράτευμα, καὶ καλέσας τὸν Γωβρύαν, εἰπέ μοι, ἔφη, οὐκ ἔλεγες μέντοι σὺ ὅτι τὸν ἐκτμηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου οἴει ἂν σὺν ἡμῖν γενέσθαι; εὖ μέντοι, ἔφη, δοκῶ εἰδέναι· πολλὰ γὰρ ἤδη ἔγωγε καὶ ἐκεῖνος ἐπαρρησιασάμεθα πρὸς ἀλλήλους. ὁπότε οὖν καλῶς σοι δοκεῖ ἔχειν, πρόσιθι πρὸς αὐτόν, καὶ πρῶτον μὲν οὕτω ποίει ὅπως ἂν *αὐτοὶ ὅ, τι ἂν λέγῃ εἰδῆτε· ἐπειδὰν δὲ συγγένῃ αὐτῷ, ἐὰν μὲν γνῷς αὐτὸν φίλον ἡμῶν βουλόμενον εἶναι, τοῦτ' ἤδη χρὴ μηχανᾶσθαι ὅπως λάθῃ φίλος ὢν ἡμῖν· οὔτε γὰρ ἂν φίλους τις ποιήσειεν ἄλλως πως πλεῖστα ἀγαθὰ ἐν πολέμῳ, ἢ πολέμιος δοκῶν εἶναι, οὔτ' ἂν ἐχθροὺς πλείω τις βλάψειεν ἄλλως πως, ἢ φίλος δοκῶν εἶναι. καὶ μήν, ἔφη ὁ Γωβρύας, οἶδ' ὅτι κἂν πρίαιτο Γαδάτας τὸ μέγα τι ποιῆσαι κακὸν τὸν νῦν βασιλέα Ἀσσυρίων· ἀλλ' ὅ, τι ἂν δύναιτο, τοῦτο καὶ ἡμᾶς δεῖ σκοπεῖν. λέγε δή μοι, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰς τοῦτο τὸ φρούριον τὸ πρὸ τῆς χώρας, ὅ φατε Ὑρκανίοις τε καὶ Σάκαις ἐπιτετειχίσθαι τῇδε τῇ χώρᾳ, πρόβολον εἶναι τοῦ πολέμου· ἆρ' ἂν οἴει, ἔφη, ὑπὸ τοῦ φρουράρχου παρεθῆναι τὸν εὐνοῦχον ἐλθόντα σὺν δυνάμει; σαφῶς γε, ἔφη ὁ Γωβρύας, εἴπερ ἀνύποπτος ὤν, ὥσπερ νῦν ἐστιν, ἀφίκοιτο πρὸς αὐτόν. οὐκοῦν, ἔφη, ἀνυποπτότατος ἂν εἴη εἰ προσβάλοιμι ἐγὼ πρὸς τὰ χωρία αὐτοῦ ὡς λαβεῖν βουλόμενος, ἀπομάχοιτο δ' ἐκεῖνος ἀνὰ κράτος. καὶ λάβοιμι μὲν αὐτοῦ τι ἐγώ, ἀντιλάβοι δὲ κἀκεῖνος ἡμῶν ἢ ἄλλους τινάς, ἢ καὶ ἀγγέλους πεμπομένους ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τούτους οὓς φατε πολεμίους τῷ Ἀσσυρίῳ εἶναι. καὶ οἱ μὲν ληφθέντες λέγοιεν ὅτι ἐπὶ στράτευμα ἀπέρχονται, καὶ κλίμακας *ὡς τὸ φρούριον ἄγοντες· ὁ δὲ εὐνοῦχος ἀκούσας προσποιήσαιτο προαγγεῖλαι βουλόμενος ταῦτα, παρεῖναι. καὶ ὁ Γωβρύας εἶπεν, οὕτω μὲν γιγνομένων σαφῶς οἶδα ὅτι παρείη ἂν αὐτόν, καὶ δέοιτό γ' ἂν αὐτοῦ μένειν ἕως σὺ ἀπέλθῃς. οὐκοῦν ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἴγε ἅπαξ εἰσέλθοι, δύναιτ' ἂν ἡμῖν ὑποχείριον ποιῆσαι τὸ χωρίον; εἰκὸς γοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, τὰ μὲν ἔνδον ἐκείνου συμπαρασκευάζοντος, τὰ δὲ ἔξωθεν σοῦ ἰσχυρότερα προσάγοντος. ἴθι οὖν, ἔφη, καὶ πειρῶ ταῦτα διδάξας καὶ διαπραξάμενος παρεῖναι. πιστὰ δὲ αὐτῷ οὐκ ἂν μείζω οὔτε εἴποις ἂν οὔτε δείξαις ὧν αὐτὸς σὺ τυγχάνεις παρ' ἡμῶν εἰληφώς.

Βιβλ. ε.

* γρ. αὐτὸς λέγῃ· ἐπείσατο

* γρ. ὥσπερεὶ τὸ φρ. ἕξοντες.

11. Ἐκ τούτου ᾤχετο μὲν ὁ Γωβρύας, ἄσμενος δὲ ἰδὼν αὐτὸν ὁ εὐνοῦχος, συνωμολόγει τε πάντα καὶ συνέθετο ἃ ἔδει. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγελεν ὁ Γωβρύας ὅτι πάντα δοκοίη ἰσχυρῶς τῷ εὐνούχῳ ἔχειν τὰ ἐπισταλέντα, ἐκ τούτου τῇ ὑστεραίᾳ προσέβαλε μὲν ὁ Κῦρος, ἀπεμάχετο δὲ ὁ Γαδάτας, τῶν δὲ ἀγγέλων οὓς ἔπεμψεν ὁ Κῦρος, προειπὼν οἱ πορεύσοιντο, τοὺς μὲν εἴασεν ὁ Γαδάτας διαφυγεῖν, ὅπως ἄγοιεν τὰ στρατεύματα, καὶ τὰς κλίμακας 11.

Βιβλ. ε'.

κλίμακας κομίζοιεν· ὡς δ' ἔλαβε, * βασανίζων ἐναντίον πολλῶν, ὡς δ' ἧκεν ἐφ' ἃ ἔφασαν περιιέναι, εὐθέως * συνεσκευασμένος ὡς ἐξαγγελῶν, τῆς νυκτὸς ἐπορεύετο. τέλος δὲ πιστευθεὶς ὡς βοηθὸς εἰσέρχεται εἰς τὸ φρούριον καὶ τέως μὲν * συμπαρασκευάζειν, ὅ, τι ἐδύνατο τῷ φρουράρχῳ· ἐπεὶ δὲ ὁ Κῦρος εἰσῆλθε, καταλαμβάνει τὸ χωρίον, συνεργοὺς ποιησάμενος καὶ τοὺς παρὰ Κύρου αἰχμαλώτους. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, εὐθὺς Γαδάτας ὁ εὐνοῦχος τὰ ἔνδον καταστήσας ἐξῆλθε πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ τῷ νόμῳ προσκυνήσας, εἶπε, χαῖρε ὦ Κῦρε. ἀλλὰ ποιῶ ταῦτ', ἔφη· σὺ γάρ με σὺν τοῖς Θεοῖς οὐ κελεύεις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζεις χαίρειν. εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὅτι ἐγὼ μέγα ποιοῦμαι φίλον τοῦτο τὸ χωρίον τοῖς ἐνθάδε συμμάχοις * καταλιπεῖν· σὲ δ' ἔφη, ὦ Γαδάτα, ὁ Ἀσσύριος παῖδας μὲν, ὡς ἔοικε, τὸ * ποιεῖν ἀφείλετο, οὐ μέντοι τόγε φίλους κτᾶσθαι δύνασθαι ἀπεστέρησεν. ἀλλ' εὖ ἴσθι ὅτι ἡμᾶς τῷ ἔργῳ τούτῳ φίλους πεποίησαι, οἵ σοι, ἢν δυνώμεθα, πειρασόμεθα μὴ χείρους βοηθοὶ παραστῆναι ἢ εἰ παῖδας ἢ ἐκγόνους ἐκέκτησο. ὁ μὲν τοιαῦτα ἔλεγεν.

γρ. ἐβασάνισεν.

γρ. συνεσκευασμένος.

γρ. συμπαρεσκεύαζεν ὅ, τι δύναιτο τῷ φρουράρχῳ.

γρ. καταλιπεῖν· σὲ δὲ ἔφη.

γρ. ποιεῖσθαι.

12. Ἐν δὲ τούτῳ ὁ Ὑρκάνιος, ἄρτι ᾐσθημένος * τὸ γενομένον, προσθεῖ τῷ Κύρῳ, καὶ λαβὼν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, εἶπεν, ὦ μέγα ἀγαθὸν σὺ τοῖς φίλοις Κῦρε, ὡς πολλήν μοι τοῖς Θεοῖς ποιεῖς χάριν ὀφείλειν, ὅτι σοί με συνήγαγον. ἴσθι νῦν τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ λαβὼν τὸ χωρίον ὑπὲρ ἕνεκά με ἀσπάζῃ, διατίθει αὐτὸ οὕτως, ὡς ἂν τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ πλείστου ἄξιον ᾖ, καὶ τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, μάλιστα δ', ἔφη, Γαδάτᾳ τούτῳ, ὃς ἡμῖν λαβὼν αὐτὸ παραδίδωσι. τί οὖν; ἔφη ὁ Ὑρκάνιος, ἐπειδὰν Καδούσιοι ἔλθωσι καὶ Σάκαι, καὶ οἱ ἐμοὶ πολῖται, καλέσωμεν καὶ τοῦτον, ἵνα κοινῇ βουλευσώμεθα πάντες ὅσοις προσήκει, πῶς ἂν συμφορώτατα χρῴμεθα τῷ φρουρίῳ; ταῦτα μὲν οὕτω συνῄνεσε καὶ ὁ Κῦρος. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον οἷς ἔμελε περὶ τοῦ φρουρίου, ἐβουλεύσαντο κοινῇ φυλάττειν οἷς περ ἀγαθὸν ἦν φίλιον ὄν, ὅπως αὐτοῖς μὲν πρόβολος εἴη πολέμου, τοῖς δ' Ἀσσυρίοις * ἐπιτετειχισμένον. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, πολὺ δὴ * προθυμότερον καὶ Καδούσιοι συνεστρατεύοντο καὶ Σάκαι καὶ Ὑρκάνιοι· καὶ συνελέγη ἐντεῦθεν στράτευμα, Καδουσίων μὲν πελτασταὶ εἰς δισμυρίους, καὶ ἱππεῖς εἰς τετρακισχιλίους, Σακῶν δὲ τοξόται εἰς μυρίους, καὶ ἱπποτοξόται εἰς δισχιλίους· καὶ Ὑρκάνιοι δὲ πεζούς τε ὅσους ἐδύναντο προσεξέπεμψαν, καὶ ἱππέας * προσεπλήρωσαν εἰς δισχιλίους. τὸ γὰρ πρόσθεν καταλελειμμένοι ἦσαν πλείους οἴκοι αὐτῶν ἱππεῖς, ὅτι οἱ Καδούσιοι καὶ οἱ Σάκαι τῶν Ἀσσυρίων πολέμιοι ἦσαν.

γρ. τὸ γεγενημένον.

γρ. ἐπιτετειχισμένον εἴη τούτων γενομένων πολὺ.

γρ. προθυμότερον καὶ πλείους Καδουσίων.

γρ. ἐξεπλήρωσαν.

13. Ὅσον δὲ χρόνον ἐκαθέζετο ὁ Κῦρος ἀμφὶ τὴν περὶ τὸ φρούριον οἰκονομίαν, τῶν Ἀσσυρίων τῶν κατὰ ταῦτα τὰ χωρία πολλοὶ μὲν ἀπῆγον ἵππους, πολλοὶ δὲ ἀπέφερον ὅπλα,

φοβούμενοι

Digitized by Google

φοβούμενοι ἤδη πάντας τοὺς προσχώρους. ἐκ δὲ τούτου προσέρχεται τῷ Κύρῳ ὁ Γαδάτας, καὶ λέγει ὅτι ἥκουσιν αὐτῷ ἄγγελοι ὡς ὁ Ἀσσύριος, ἐπεὶ * πύθοιτο τὰ περὶ τοῦ φρουρίου, χαλεπῶς τε ἐνέγκοι καὶ * συσκευάζοιτο ὡς, ἐμβαλῶν εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν. ἢν οὖν ἀφῇς με, ὦ Κῦρε, τὰ τείχη ἂν πειραθείην διασῶσαι. τῶν δ' ἄλλων μείων λόγος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἢν οὖν ἴῃς νῦν, πότε ἔσῃ οἴκοι; καὶ ὁ Γαδάτας εἶπεν, εἰς τρίτην δειπνήσω ἐν τῇ ἡμετέρᾳ. ἦ καὶ τὸν Ἀσσύριον, ἔφη, οἴει ἐκεῖ ἤδη καταλήψεσθαι; εὖ μὲν οὖν ἔφη, οἶδα· σπεύσει * γὰρ ὅσῳ σὺ πρόσω δοκεῖς εἶναι. ἐγὼ δέ, ἔφη ὁ Κῦρος, ποσταῖος ἂν σὺν τῷ στρατεύματι ἐκεῖσε ἀφικοίμην; πρὸς τοῦτο δή, ὁ Γαδάτας λέγει, πολὺ ἤδη, ὦ δέσποτα, ἔχεις τὸ στράτευμα, καὶ οὐκ ἂν δύναιο μεῖον ἢ ἐν ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡμέραις ἐλθεῖν πρὸς τὴν ἐμὴν οἴκησιν. σὺ μὲν τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, ἄπιθι ὡς τάχιστα· ἐγὼ δὲ ὡς ἂν δυνατὸν ᾖ, πορεύσομαι. ὁ μὲν δὴ Γαδάτας ᾤχετο

Βιβλ. ε. — γρ. ἐπύθετο. — γρ. παρασκευάζοιτο. — γρ. γὰρ ἕως ἔτι πρόσω δοκεῖς ἀπεῖναι.

14. Ὁ δὲ Κῦρος συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἄρχοντας τῶν συμμάχων. καὶ ἤδη πολλοί τε ἐδόκουν καὶ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ παρεῖναι· ἐν οἷς δὲ ὁ Κῦρος λέγει τοιάδε· Ἄνδρες σύμμαχοι, Γαδάτας διέπραξεν ἃ δοκεῖ πᾶσιν ἡμῖν πολλοῦ ἄξια εἶναι, καὶ ταῦτα πρὶν καὶ ὁτιοῦν ἀγαθὸν ὑφ' ἡμῶν παθεῖν. νῦν δὲ ὁ Ἀσσύριος εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἐμβαλεῖν ἀγγέλλεται, δηλονότι ἅμα μὲν τιμωρεῖσθαι αὐτὸν βουλόμενος, ὅτι δοκεῖ μεγάλα βεβλάφθαι ὑπ' αὐτοῦ· ἅμα δ' ἴσως καὶ ἐκεῖνο ἐννοεῖται, ὡς εἰ οἱ μὲν πρὸς ἡμᾶς ἀφιστάμενοι μηδὲν ὑπ' ἐκείνου κακὸν πείσονται, οἱ δὲ σὺν ἐκείνῳ ὄντες ὑπ' ἡμῶν ἀπολοῦνται, ὅτι ὡς τάχιστα οὐδένα εἰκὸς σὺν αὐτῷ * βούλεσθαι εἶναι. νῦν οὖν, ὦ ἄνδρες, καλόν τι ἄν μοι * δοκῶ ποιῆσαι, εἰ προθύμως Γαδάτῃ βοηθήσαιμεν, ἀνδρὶ εὐεργέτῃ· καὶ ἅμα δίκαια ποιοῖμεν ἄν, χάριν ἀποδιδόντες. ἀλλὰ μὴν καὶ * σύμφορον γ' ἂν ὡς ἐγὼ δοκῶ, πράττοιμεν ἡμῖν αὐτοῖς. εἰ γὰρ πᾶσι φαινοίμεθα τοὺς μὲν κακῶς ποιοῦντας νικᾷν πειρώμενοι κακῶς ποιοῦντες, τοὺς δ' εὐεργετοῦντας ἀγαθοῖς ὑπερβαλλόμενοι, εἰκὸς ἐκ τῶν τοιούτων φίλους μὲν ἡμῖν πολλοὺς βούλεσθαι γίγνεσθαι, ἐχθρὸν δὲ μηδένα ἐπιθυμεῖν εἶναι. εἰ δὲ ἀμελῆσαι δόξαιμεν Γαδάτα, πρὸς τῶν θεῶν ποίοις λόγοις ἄλλους πείθοιμεν ἂν χαρίζεσθαί τι ἡμῖν; πῶς δ' ἂν τολμῷμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπαινεῖν; πῶς δ' ἂν ἀντιβλέψαι τις ἡμῶν δύναιτο Γαδάτᾳ, εἰ ἡττῴμεθα αὐτοῦ εὖ ποιοῦντος, τοσοίδε ὄντες, ἑνὸς ἀνδρός, καὶ τούτου οὕτω διακειμένου; 14.

γρ. βουλήσεσθαι. — δοκοῦμεν in quod Vet. — γρ. σύμφορα.

15. Ὁ μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ πάντες συνεπῄνουν ἰσχυρῶς ταῦτα ποιεῖν. ἄγετε τοίνυν, ἔφη, ἐπείπερ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ ταῦτα. ἐπὶ μὲν τοῖς ὑποζυγίοις καὶ * ὀχήμασι καταλίπωμεν ἕκαστοι τοὺς μετὰ τούτων ἐπιτηδειοτάτους πορεύεσθαι. Γωβρύας δὲ ἡμῖν ἀρχέτω αὐτῶν, καὶ ἡγείσθω αὐτοῖς· καὶ γὰρ ὁδῶν 15.

γρ. χρήμασι.

Βιβλ. ϛʹ.

ἔμπορος, καὶ τἆλλα ἱκανός. ἡμεῖς δὲ, ἔφη, σὺν ἵπποις τοῖς δυνατωτάτοις καὶ ἀνδράσι πορευοίμεθα, τὰ ἐπιτήδεια τριῶν ἡμερῶν λαβόντες. ὅσῳ δ' ἂν κουφότερον συσκευαζώμεθα καὶ εὐτελέστερον, τοσούτῳ τὰς ἐπιούσας ἡμέρας ἥδιον ἂν ἀριστήσομέν τε καὶ δειπνήσομεν καὶ καθευδήσομεν. νῦν δ', ἔφη, πορευώμεθα ὧδε· πρῶτον μὲν ἄγε σὺ, Χρυσάντα, τοὺς θωρακοφόρους (ἐπεὶ ὁμαλή τε καὶ πλατεῖα ἡ ὁδός ἐστι) τοὺς ταξιάρχους ἔχων ἐν μετώπῳ πάντας· ἡ δὲ τάξις ἑκάστη ἐφ' ἑνὸς ἴτω. ἀθρόοι γὰρ ὄντες, καὶ τάχιστα καὶ ἀσφαλέστατα ἂν πορευοίμεθα. τούτου δὲ ἕνεκα, ἔφη, τοὺς θωρακοφόρους κελεύω ἡγεῖσθαι, ὅτι τοῦτο βαρύτατόν ἐστι τοῦ στρατεύματος. τοῦ δὲ βαρυτάτου ἡγουμένου ἀνάγκη ῥᾳδίως ἕπεσθαι *πάντα τὰ θᾶττον ἰόντα· ὅταν δὲ τὸ τάχιστον ἡγῆται ἐν νυκτὶ, οὐδέν ἐστι θαυμαστὸν καὶ διασπᾶσθαι τὰ στρατεύματα. *τὸ γὰρ προταχθὲν ἀποδιδράσκει. ἐπὶ δὲ τούτοις, ἔφη, Ἀρτάβαζος τοὺς Περσῶν πελταστὰς καὶ τοξότας ἀγέτω, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀνδραμίας ὁ Μῆδος τὸ Μήδων πεζικὸν, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἐμβάς τὸ Ἀρμενίων πεζικὸν, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρτούχας Ὑρκανίους, ἐπὶ δὲ τούτοις Θαμβράδας τὸ Σακῶν πεζικὸν, ἐπὶ δὲ τούτοις *Δαμάτας Καδουσίους. ἀγόντων δὲ καὶ οὗτοι πάντες, ἐν μετώπῳ μὲν τοὺς ταξιάρχους ἔχοντες, δεξιοὺς δὲ τοὺς πελταστὰς, ἀριστεροὺς δὲ τοὺς τοξότας τοῦ ἑαυτῶν πλαισίου. οὕτω γὰρ πορευόμενοι, καὶ εὐχρηστότεροι γίγνονται. ἐπὶ δὲ τούτοις, ἔφη, οἱ σκευοφόροι πάντων ἑπέσθωσαν· οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπιμελείσθωσαν πάντων, ὅπως ἂν συνεσκευασμένοι τε ὦσι πάντα πρὶν καθεύδειν, καὶ πρῲ σὺν τοῖς σκεύεσι παρῶσιν εἰς τὴν τεταγμένην χώραν, καὶ ὅπως κοσμίως ἕπωνται. ἐπὶ δὲ τοῖς σκευοφόροις, ἔφη, τοὺς Πέρσας ἱππέας *Μαδάτας ὁ Πέρσης ἀγέτω, ἔχων καὶ οὗτος τοὺς ἑκατοντάρχους τῶν ἱππέων ἐν μετώπῳ· ὁ δ' ἑκατόνταρχος τὴν τάξιν ἀγέτω εἰς ἕνα, ὥσπερ οἱ πέζαρχοι. *ἐπὶ δὲ τούτοις Ῥαμβάκας ὁ Μῆδος ὡσαύτως τοὺς ἑαυτοῦ ἱππέας. ἐπὶ δὲ τούτοις σὺ, ὦ Τιγράνη, τὸ σεαυτοῦ ἱππικὸν, καὶ οἱ ἄλλοι δ' ἵππαρχοι, μεθ' ὧν *ἕκαστος ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς, ἐπὶ τούτοις Σάκαι ἄγετε, ἔσχατοι δ' ὥσπερ ἦλθον Καδούσιοι ἀγόντων στράτευμα. σὺ δὲ ὁ ἄγων αὐτοὺς ἐπιμελοῦ, τὸ νῦν εἶναι, πάντων τῶν ὄπισθεν, καὶ μηδένα ἔα ὕστερον τῶν σῶν ἱππέων γίγνεσθαι. ἐπιμελεῖσθε δὲ τοῦ σιωπῇ πορεύεσθαι οἵ τε ἄρχοντες καὶ πάντες οἱ σωφρονοῦντες. διὰ γὰρ τῶν ὤτων ἐν τῇ νυκτὶ ἀνάγκη μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἕκαστα καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ πράττεσθαι· καὶ τὸ ταραχθῆναι δ' ἐν νυκτὶ πολὺ μεῖζόν ἐστι πρᾶγμα ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, καὶ δυσκαταστατώτερον. οὗ ἕνεκα ἥ τε σιωπὴ ἀσκητέα, καὶ ἡ τάξις διαφυλακτέα. τὰς δὲ νυκτερινὰς, ἔφη, φυλακὰς, ὅταν μέλλητε νυκτὸς ἐξανίστασθαι, αἰεὶ χρὴ ὡς βραχυτάτας καὶ ὡς πλείστας ποιεῖσθαι, ὡς μηδένα ἡ ἐν τῇ φυλακῇ ἀγρυπνία πολλὴ οὖσα λυμαίνηται.

γρ. πάντα τὰ ἐλάσσονα. ὅταν

γρ. τὰ γὰρ προταχθέντα.

γρ. Δατάμας.

γρ. Δαμάτας.

γρ. ἐπὶ τούτω Ἱερσουβάτας ὁ Μ.

γρ. ἕκαστοι ἀφίκοντο.

λυμαίνηται ἐν τῇ πορείᾳ· ἡνίκα δ' ἂν ὥρα ᾖ πορεύεσθαι, σημαίνειν τῷ κέρατι. ὑμεῖς δὲ ἔχοντες ἃ δεῖ *ἕκαστον, πάρεστε εἰς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος ὁδόν. ὁ δὲ ὁρμώμενος, ἀεὶ τῷ κατ' οὐρὰν * παρεγγυάτω ἕπεσθαι. Β.βλ. ε'.

γρ. ἕκαστοι ἢ ξυντέτα ἕπεσθαι. Flor. Edit.

16. Ἐκ τούτου δὴ ᾤχοντο ἐπὶ τὰς σκηνάς, καὶ ἅμα ἀπιόντες διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους ὡς μνημονικὸς ὁ Κῦρος ὁπόσοις συνέταττε, πῶς ὀνομάζων ἐνετέλλετο. ὁ δὲ Κῦρος ἐπιμελείᾳ τοῦτο ἐποίει. πάνυ γὰρ αὐτῷ θαυμαστὸν ἐδόκει εἶναι, εἰ οἱ μὲν βάναυσοι ἴσασι τῆς ἑαυτοῦ τέχνης ἕκαστος τῶν ἐργαλείων τὰ ὀνόματα, καὶ ἰατρὸς δὲ οἶδε καὶ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φαρμάκων οἷς χρῆται πάντων τὰ ὀνόματα· ὁ δὲ στρατηγὸς οὕτως ἠλίθιος ἔσοιτο ὥστε οὐκ εἴσεται τῶν ὑφ' αὐτὸν ἡγεμόνων τὰ ὀνόματα, οἷς ἀνάγκη ἐστὶν αὐτῷ ὀργάνοις χρῆσθαι, καὶ ὅταν * προκαταλαβεῖν τι βούληται, καὶ ὅταν φυλάξαι, καὶ ὅταν θαρσῦναι, καὶ ὅταν φοβῆσαι, καὶ ὅταν τιμῆσαι δέ ποτέ τινα βούλοιτο, πρέπον αὐτῷ ἐδόκει εἶναι ὀνομαστὶ προσαγορεύειν. ἐδόκουν δὲ αὐτῷ οἱ γιγνώσκεσθαι δοκοῦντες ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ καλόν τι ποιοῦντος ὁρᾶσθαι μᾶλλον ὀρέγεσθαι, καὶ τοῦ αἰσχρόν τι ποιεῖν μᾶλλον προθυμεῖσθαι ἀπέχεσθαι. ἠλίθιον δὲ καὶ τοῦτο αὐτῷ ἐδόκει εἶναι τό, ὁπότε βούλοιτό τι πραχθῆναι, οὕτω προστάττειν ὥσπερ ἐν οἴκῳ ἔνιοι προστάττουσι δεσπόται, ἴτω τις ἐφ' ὕδωρ, ξύλα τις σχισάτω. οὕτω γὰρ προσταττομένων, εἰς ἀλλήλους τε ὁρᾶν ἅπαντες ἐδόκουν αὐτῷ, καὶ οὐδεὶς περαίνειν τὸ προσαχθέν· καὶ πάντες ἐν αἰτίᾳ εἶναι, καὶ οὐδεὶς τῇ αἰτίᾳ οὔτε αἰσχύνεσθαι, οὔτε φοβεῖσθαι ὁμοίως, διὰ τὸ σὺν πολλοῖς αἰτίαν ἔχειν, διὰ ταῦτα δὴ αὐτὸς πάντας ὠνόμαζεν ὁπότε προστάττοι. 16.

γρ. καταλαβεῖν.

17. Καὶ ὁ Κῦρος μὲν δὴ οὕτω περὶ τούτων ἐγίγνωσκεν· οἱ δὲ στρατιῶται τότε μὲν δειπνήσαντες, καὶ φύλακας καταστησάμενοι, καὶ συσκευασάμενοι πάντα ἃ ἔδει, ἐκοιμήθησαν. ἡνίκα δ' ἦν ἐν μέσῳ νυκτῶν, ἐσήμαινε τῷ κέρατι. Κῦρος δ' εἰπὼν τῷ Χρυσάντᾳ ὅτι ἐπὶ τῇ * ὁδῷ ἐπιμενοίη δὴ πρόσθεν τοῦ στρατεύματος, ἐξῄει λαβὼν τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὑπηρέτας. βραχεῖ δὲ χρόνῳ ὕστερον παρῆν Χρυσάντας ἄγων τοὺς θωρακοφόρους. τούτῳ μὲν οὖν ὁ Κῦρος δοὺς ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ πορεύεσθαι ἐκέλευεν ἡσύχως ἕως ἄγγελος ἔλθοι (οὐ γάρ πω ἐν ὁδῷ πάντες ἦσαν) αὐτὸς δὲ ἑστηκὼς * ἐν τῷ αὐτῷ τὸν μὲν προσιόντα προὔπεμπεν ἐν τάξει, ἐπὶ δὲ τὸν ὑστερίζοντα ἔπεμπε καλῶν. ἐπεὶ δὲ πάντες ἐν ὁδῷ ἦσαν, πρὸς μὲν Χρυσάνταν ἱππέας ἔπεμψεν, ἐροῦντας ὅτι ἐν ὁδῷ ἤδη πάντες· ἄγε δὴ οὖν θᾶσσον. αὐτὸς δὲ παρελαύνων τὸν ἵππον εἰς τὸ πρόσθεν, ἥσυχος κατεθεᾶτο τὰς τάξεις. καὶ οὓς μὲν ἴδοι εὐτάκτως καὶ σιωπῇ ἰόντας, προσελαύνων * αὐτοῖς οἵτινες εἶεν ἠρώτα, καὶ ἐπεὶ πύθοιτο, ἐπῄνει· εἰ δέ τινας θορυβουμένους αἴσθοιτο, 17.

γρ. ἐπ.

γρ. ἐν τῇ ὁδῷ.

γρ. αὐτοὺς τίνες τε εἶεν ἤρετο.

Βιβλ. ε'. τὸ αἴτιον τούτου σκοπῶν κατασβεννύναι τὴν ταραχὴν ἐπειρᾶτο.

18. 18. Ἓν μόνον * παρελέλειπτο τῆς ἐν νυκτὶ ἐπιμελείας αὐτῷ, ὅτι πρὸ παντὸς τοῦ * στρατοπέδου πεζοὺς εὐζώνους οὐ πολλοὺς προϊτίμητο ἐφορωμένους ὑπὸ Χρυσάντα, καὶ ἐφορῶντας αὐτόν, ὡς ὠτακουστοῖεν, καὶ εἴ πως ἄλλως δύναιντο αἰσθάνεσθαί τι, σημαίνοιεν τῷ Χρυσάντᾳ, ὅ, τι καιρὸς δοκοίη εἶναι. ἄρχων δὲ καὶ * ἐπιτάττων εἷς ἦν, ὃς καὶ τούτους ἐκόσμει, καὶ τὸ ἄξιον μὲν λόγου ἐσήμαινε, τὸ δὲ μή, οὐκ ἐνώχλει λέγων. τὴν μὲν δὴ νύκτα οὕτως ἐπορεύοντο. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τοὺς μὲν τῶν Καδουσίων ἱππέας, ὅτι αὐτῶν καὶ οἱ πεζοὶ ἔσχατοι ἐπορεύοντο, παρὰ τούτοις κατέλιπεν, ὡς μηδ' οὗτοι ψιλοὶ ἱππέων ἴοιεν. τοὺς δ' ἄλλους εἰς τὸ πρόσθεν παρελαύνειν ἐκέλευσεν, ὅτι καὶ οἱ πολέμιοι ἐν τῷ πρόσθεν ἦσαν· ὅπως * εἴ τί που ἐναντίον αὐτῷ ὑπαντῴη, ὑφ' αὐτῷ ἔχων ἐν τάξει τὴν ἰσχὺν μάχοιτο· εἴτε τί που φεῦγον ὀφθείη, ὅπως ἐξ ἑτοιμοτάτου διώκοι. ἦσαν δὲ αὐτῷ αἰεὶ τεταγμένοι, εἰ δέοι διωγμοῦ, οἵ τε διώκειν δέοι, καὶ οὓς παρ' ἑαυτῷ μένειν· πᾶσαν δὲ τὴν τάξιν * λυθῆναι οὐδέποτε εἴα. Κῦρος μὲν δὴ οὕτως ἦγε τὸ στράτευμα, οὐ μέντοι αὐτός γε μιᾷ χώρᾳ ἐχρῆτο, ἀλλ' ἄλλοτε ἀλλαχῆ περιελαύνων ἐφεώρα τε καὶ ἐπεμελεῖτο εἴ του δέοιντο. οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ Κῦρον οὕτως ἐπορεύοντο.

γρ. παραλέλειπτο. γρ. στρατεύματος. γρ. ἐπὶ τούτοις ἦν. γρ. καὶ ἐπὶ τούτοις. γρ. εἴ τι που ἐναντίοιτο αὐτῷ ἀπαντῷ, οἱ ἔχων τὴν ἰσχὺν ἐν τάξει, καὶ μάχοιτο. γρ. λυθῆναι.

19. 19. Ἐκ δὲ τοῦ Γαδάτα ἱππικοῦ τῶν * δυνατῶν τις ἀνδρῶν, ἐπεὶ ἑώρα αὐτὸν ἀφεστηκότα ἀπὸ τοῦ Ἀσσυρίου, ἐνόμισεν, εἴ τι οὗτος πάθοι, αὐτὸς ἂν λαβεῖν παρὰ τοῦ Ἀσσυρίου πάντα * τὰ Γαδάτα· οὕτω δὲ πέμπει τινὰ τῶν ἑαυτοῦ πιστῶν πρὸς τὸν Ἀσσύριον, καὶ κελεύει τὸν ἰόντα, εἰ καταλάβοι ἤδη ἐν τῇ Γαδάτα χώρᾳ τὸ Ἀσσύριον στράτευμα, λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ, ὅτι εἰ βούλοιτο ἐνεδρεῦσαι, λάβοι ἂν τὸν Γαδάταν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, δηλοῦν δὲ ἐνετέλλετο ὅσην τε εἶχε δύναμιν ὁ Γαδάτας, καὶ ὅτι Κῦρος οὐ συνείποιτο αὐτῷ· καὶ τὴν ὁδὸν ᾗ μέλλει προσιέναι ἐδήλωσε. προσεπέστειλε δὲ καὶ τοῖς αὑτοῦ οἰκέταις, ὡς πιστεύοιτο μᾶλλον, καὶ τὸ τεῖχος ὃ ἐτύγχανεν αὐτὸς ἔχων ἐν τῇ Γαδάτα χώρᾳ, παραδοῦναι τῷ Ἀσσυρίῳ, καὶ τὰ ἐνόντα. ἥξειν δὲ καὶ αὐτός, ἔφη, εἰ μὲν δύναιτο, ἀποκτείνας Γαδάταν, εἰ δὲ μή, ὡς σὺν τῷ Ἀσσυρίῳ τὸ λοιπὸν ἐσόμενος. ἐπεὶ δὲ ὁ ἐπὶ ταῦτα ταχθεὶς ἐλαύνων ὡς δυνατὸν ἦν τάχιστα ἀφικνεῖται πρὸς τὸν Ἀσσύριον, καὶ ἐδήλωσεν ἐφ' ἃ ἥκοι· ἀκούσας ἐκεῖνος, τό τε χωρίον * εὐθὺς καταλαμβάνει καὶ πολλὴν ἵππον ἔχων καὶ ἅρματα ἐνήδρευεν ἐν κώμαις ἀθρόαις. ὁ δὲ Γαδάτας ὡς ἐγγὺς ἦν τούτων τῶν κωμῶν, πέμπει τινὰς * προερευνησομένους· ὁ δὲ Ἀσσύριος ὡς ἔγνω προσιόντας τοὺς * διερευνήσαντας, φεύγειν κελεύει ἅρματα ἐξαναστάντα δύο ἢ τρία καὶ ἵππους ὀλίγους, ὡς δὴ φοβηθέντας καὶ ὀλίγους ὄντας.

γρ. δυνατῶν. γρ. τὰ ἀγαθά. γρ. εὐθὺς παρέλαβε, καί. γρ. προδιερευνησομένους. γρ. διερευνῶντας.

οἱ

οἱ δὲ διερευνηταὶ ὡς εἶδον ταῦτα αὐτοί τε ἐδίωκον, καὶ τῷ Γαδάτᾳ κατέσειον. καὶ ὃς ἐξαπατηθεὶς διώκει ἀνὰ κράτος. οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ὡς ἐδόκει ἁλώσιμος εἶναι ὁ Γαδάτας, εὐθέως ἀνίστανται ἐκ τῆς ἐνέδρας. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ Γαδάταν ἰδόντες, ὥσπερ εἰκὸς, ἔφευγον· οἱ δ' αὖ, ὥσπερ εἰκὸς ἐδίωκον. καὶ ἐν τούτῳ ὁ ἐπιβουλεύων τῷ Γαδάτᾳ παίει αὐτὸν, καὶ καιρίας μὲν πληγῆς ἁμαρτάνει, τύπτει δὲ αὐτὸν εἰς τὸν ὦμον, καὶ τιτρώσκει. ποιήσας δὲ * τοῦτο, ἐξίσταται, ὡς σὺν τοῖς διώκουσι γένοιτο· ἐπεὶ δὲ ἐγνώσθη ὃς ἦν, ὁμοῦ * δὴ σὺν Ἀσσυρίοις προθύμως ἐκτείνων τὸν ἵππον, σὺν τῷ Βασιλεῖ ἐδίωκεν. ἐνταῦθα δὴ ἡλίσκοντο μὲν δηλονότι οἱ βραδυτάτους ἵππους ἔχοντες ὑπὸ τῶν * ταχίστων. ἦσαν δὲ μάλα πάντες πιεζόμενοι, διὰ τὸ κατατετρῦχθαι ὑπὸ τῆς πορείας, οἱ τοῦ Γαδάτα ἱππεῖς. καθορῶσι δὲ τὸν Κῦρον προσιόντα σὺν τῷ στρατεύματι· δοκεῖν δὲ χρὴ ἀσμένως καὶ ἡδέως, ὥσπερ εἰς λιμένα ἐκ χειμῶνος, προσφέρεσθαι αὐτούς. ὁ δὲ Κῦρος τὸ μὲν πρῶτον ἐθαύμασεν, ὡς δ' ἔγνω τὸ * πρᾶγμα, ἕως τε μὲν πάντες ἀντίοι ἤλαυνον, ἀντίος καὶ αὐτὸς ἦγεν ἐν τάξει τὴν στρατιάν. ὡς δὲ γνόντες οἱ πολέμιοι τὸ ὂν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐνταῦθα δὴ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε διώκειν τοὺς πρὸς τοῦτο τεταγμένους, αὐτὸς δὲ εἵπετο σὺν τοῖς ἄλλοις ὡς ᾤετο συμφέρειν. ἔνθα δὴ καὶ ἅρματα ἡλίσκετο, ἔνια μὲν καὶ ἐκπιπτόντων τῶν ἡνιόχων, τῶν μὲν ἐν τῇ ἀναστροφῇ, τῶν δὲ καὶ ἄλλως· ἔνια δὲ καὶ περιτεμνόμενα ὑπὸ τῶν ἱππέων ἡλίσκετο. καὶ ἀποκτείνουσιν ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν παίσαντα τὸν Γαδάταν. τῶν μέντοι πεζῶν Ἀσσυρίων, οἳ ἔτυχον τὸ Γαδάτα χωρίον πολιορκοῦντες, οἱ μὲν εἰς τὸ τεῖχος κατέφυγον τὸ ἀπὸ Γαδάτα ἀπέστησαν, οἱ δὲ, * φθάσαντες εἰς πόλιν τινὰ τοῦ Ἀσσυρίου μεγάλην, ἔνθα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἅρμασι καὶ τοῖς ἵπποις κατέφυγεν ὁ Ἀσσύριος.

γρ. τοῦτο, ἐξίσταται ἰὰς σύν.
γρ. κ. τοῦτο σὺν τοῖς διώκουσιν ἐγένετο. ἔπει.
γρ. δὴ ὁ Ἀσσύριος προθ.
γρ. ταχίστων ἤδη ἦ.
γρ. πρᾶγμα, ὡς πάντες ἐναντίοι ἤλαυνον ἐναντίος καί.
γρ. ἔφθασαν.

20. Κῦρος μὲν δὴ διαπραξάμενος ταῦτα ἐπαναχωρεῖ εἰς τὴν Γαδάτα χώραν· καὶ προστάξας οἷς ἔδει ἀμφὶ τὰ αἰχμάλωτα ἔχειν, εὐθὺς ἐπορεύετο ὡς ἐπισκέψαιτο τὸν Γαδάταν ὅπως ἔχει ἐκ τοῦ τραύματος. πορευομένῳ δ' αὐτῷ ἤδη ὁ Γαδάτας ἐπιδεδεμένος τὸ τραῦμα ἀπήντα. ἰδὼν δὲ ὁ Κῦρος αὐτὸν ἥσθη τε καὶ εἶπεν, ἐγὼ πρὸς σὲ ᾔα ἐπισκεψόμενος πῶς ἔχεις. ἐγὼ δὲ, εἶπεν ὁ Γαδάτας, ναὶ μὰ τοὺς Θεοὺς σὲ ἐπαναθεασόμενος ᾔα ὁποῖός τίς ποτε φαίνῃ ἰδεῖν, ὁ τοιαύτην ψυχὴν ἔχων, ὅστις οὔτ' οἶδ' ἐγὼ ὅ, τι νῦν μοῦ δεόμενος, οὔτε μὴν ὑποσχόμενός γέ μοι ταῦτα πράξειν, οὔτε μὴν εὖ πεπονθὼς ὑπ' ἐμοῦ (εἴς γε τὸ ἴδιον) οὐδ' ὁτιοῦν, ἀλλ' ὅτι τοὺς φίλους σοι ἔδοξά τι ὀνῆσαι, οὕτως ἐμοὶ προθύμως ἐπεβοήθησας, ὡς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ οἴχομαι, τὸ δ' ἐπὶ σοὶ σέσωσμαι. οὐ μὰ τοὺς Θεοὺς, ὦ Κῦρε, εἰ ἦν οἷος ἔφυν ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐπαιδοποιησάμην, οὐκ οἶδα εἰ ἐκτησάμην παῖδά ποτ' ἂν τοιοῦτον περὶ

ἐμέ

Βιβλ. ε΄. ἐμέ· ἐπεὶ ἄλλους τε οἶδα παῖδας, καὶ τοῦτον τὸν νῦν Ἀσσυρίων βασιλέα, πολὺ πλείω ἤδη τὸν αὐτοῦ πατέρα ἀνιάσαντα ἢ σὲ νῦν δύναται ἀνιᾶν. καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπεν ὧδε, ὦ Γαδάτα, ἦ πολὺ μεῖζον παρεὶς θαῦμα, ἐμὲ νῦν θαυμάζεις. καὶ τί δὴ τοῦτ᾽ ἐστιν; ἔφη ὁ Γαδάτας. ὅτι τοσοῦτοι μὲν Περσῶν, ἔφη, ἐσπούδασαν περὶ σέ, τοσοῦτοι δὲ Μήδων, τοσοῦτοι δὲ Ὑρκανίων· πάντες δὲ οἱ παρόντες Ἀρμενίων καὶ Σακῶν καὶ Καδουσίων. καὶ ὁ Γαδάτας ἐπεύξατο, ἀλλ᾽ ὦ Ζεῦ, ἔφη, καὶ τούτοις πολλὰ ἀγαθὰ δοῖεν οἱ θεοί, καὶ πλεῖστα τῷ αἰτίῳ τοῦ καὶ τούτους τοιούτους εἶναι. ὅπως μέντοι οὓς ἐπαινεῖς, τούτους, ὦ Κῦρε, καὶ *ξενίσωμεν καλῶς, δέχου τὰ ξένια οἷα ἐγὼ δύναμαι. ἅμα δὲ προσῆγε πάμπολλα ὥστε καὶ θύειν τὸν βουλόμενον, καὶ ξενίζεσθαι πᾶν τὸ στράτευμα ἀξίως τῶν καλῶς πεποιημένων καὶ καλῶς συμβάντων.

γρ. ξενισώμεθα καὶ ἄλλως, δέχου τὰ ξένια. vel καὶ ξενισώμεθα, καὶ ἄλλως. γρ. καὶ ξενίσωμεν.

21.

21. Ὁ δὲ Καδούσιος ὠπισθοφυλάκει, καὶ οὐ μετέσχε τῆς διώξεως· βουλόμενος δὲ καὶ αὐτὸς λαμπρόν τι ποιῆσαι, οὔτε ἀνακοινωσάμενος, οὔτε εἰπὼν οὐδὲν τῷ Κύρῳ, κατέθει τὴν πρὸς Βαβυλῶνα χώραν. διεσπαρμένοις δὲ τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἀπιὼν ὁ Ἀσσύριος ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πόλεως, οὗ δὴ κατέφυγε, συντυγχάνει μάλα δὴ συντεταγμένον ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στράτευμα. ὡς δ᾽ ἔγνω *μόνους εἶναι τοὺς Καδουσίους, ἐπιτίθεται, καὶ τόν τε ἄρχοντα τῶν Καδουσίων ἀποκτείνει, καὶ ἄλλους πολλούς· καὶ ἵππους *δὲ πολλοὺς λαμβάνει τῶν Καδουσίων, καὶ ἣν ἄγοντες λείαν ἐτύγχανον ἀφαιρεῖται· καὶ ὁ μὲν Ἀσσύριος διώξας ἄχρις οὗ ἀσφαλὲς ᾤετο εἶναι, ἀπετράπετο· οἱ δὲ Καδούσιοι ἐσώζοντο πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀμφὶ δείλην οἱ πρῶτοι. Κῦρος δὲ ὡς ᾔσθετο τὸ γεγονός, ἀπήντα τε τοῖς Καδουσίοις καὶ ὅντινα ἴδοι τετρωμένον, ἀναλαμβάνων, τοῦτον μὲν ὡς Γαδάταν *ἀπέπεμπεν ὅπως θεραπεύοιτο, τοὺς δ᾽ ἄλλους συγκατεσκήνου, καὶ ὅπως τὰ ἐπιτήδεια ἔχοιεν συνεπεμελεῖτο, παραλαμβάνων τῶν ὁμοτίμων Περσῶν συνεπιμελητάς (ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις οἱ ἀγαθοὶ συνεπιπονεῖν ἐθέλουσι) καὶ ἀνιώμενος μέντοι αὐτὸς ἰσχυρῶς δῆλος ἦν· ὡς καὶ τῶν ἄλλων δειπνούντων, ἡνίκα ἤδη ὥρα ἦν, Κῦρος ἔτι σὺν τοῖς ὑπηρέταις καὶ τοῖς ἰατροῖς, οὐδένα ἑκὼν ἀτημέλητον παρέλιπεν, ἀλλ᾽ ἢ αὐτόπτης ἐφεώρα, ἤ, εἰ μὴ αὐτὸς ἐξανύτοι, πέμπων φανερὸς ἦν τοὺς *θεραπεύοντας. καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν.

γρ. μόνους ὄντας τοὺς. γρ. ἤ τινας λ. γρ. ἔπεμπεν ὡς θεραπεύσοιτο. γρ. θεραπεύοντας. vel καὶ θεραπεύοντας.

22.

22. Ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ κηρύξας συνιέναι τῶν μὲν ἄλλων τοὺς ἄρχοντας, τοὺς δὲ Καδουσίους ἅπαντας, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες σύμμαχοι, ἀνθρώπινον μὲν τὸ γεγενημένον πάθος. τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπους ὄντας, οὐδέν, οἶμαι, θαυμαστόν· ἄξιοί γε μέντοι ἐσμὲν τοῦ γεγενημένου τούτου πράγματος ἀπολαῦσαί τι ἀγαθόν, τὸ μαθεῖν μήποτε διασπᾶν ἀπὸ τῆς ὅλης δυνάμεως ἀσθενεστέραν τῆς τῶν πολεμίων δυνάμεως.

καὶ

Digitized by Google

καὶ οὐχὶ τοῦτ', ἔφη, λέγω, ὡς οὐ δεῖ ποτε καὶ ἐλάσσονι ἔτι μορίῳ ἰέναι ὅπου ἂν δέῃ, ᾗ νῦν ὁ Καδούσιος ᾤχετο· ἀλλ' ἤν τις * κοινωσάμενος ὁρμᾶται τῷ ἱκανῷ βοηθῆσαι, ἔστι μὲν ἀπατηθῆναι, ἔστι δὲ τῷ ὑπομένοντι, ἐξαπατήσαντι τοὺς πολεμίους, ἄλλοσε τρέψαι ἀπὸ τῶν ἐξεληλυθότων· ἔστι δὲ ἄλλα παρέχοντα πράγματα τοῖς πολεμίοις, τοῖς φίλοις ἀσφάλειαν παρέχειν. καὶ οὕτω μὲν οὐδ' ὁ χωρὶς ὢν ἀπέσται, ἀλλ' ἐξαρτήσεται τῆς ἰσχύος. ὁ δὲ ἀπελθὼν, μὴ ἀνακοινωσάμενος ὅπου ἂν ᾖ, οὐδέν τι διάφορον πάσχει ἢ εἰ μόνος ἐστρατεύετο· ἀλλ' ἀντὶ μὲν τούτου, ἔφη, ἢν Θεὸς θέλῃ, ἀμυνούμεθα τοὺς πολεμίους οὐκ εἰς μακράν. ἀλλ' ἐπειδὰν τάχιστα ἀριστήσητε, ἄξω ὑμᾶς ἐγὼ ἔνθα τὸ πρᾶγμα ἐγένετο, καὶ ἅμα μὲν θάψομεν τοὺς τελευτήσαντας, ἅμα δὲ δείξομεν τοῖς πολεμίοις, ἔνθα κρατῆσαι νομίζουσιν, ἐνταῦθα ἄλλους αὐτῶν κρείττους, ἢν Θεὸς θέλῃ, καὶ ὅπως γε μηδὲ τὸ χωρίον ἡδέως ὁρῶσιν ἔνθα κατέκανον ἡμῶν τοὺς συμμάχους. ἢν δὲ μὴ ἀντεπεξίωσι, καύσομεν αὐτῶν τὰς κώμας, καὶ δῃώσομεν τὴν χώραν, ἵνα μὴ ἃ ἡμᾶς ἐποίησαν ὁρῶντες εὐφραίνωνται, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν κακὰ θεώμενοι ἀνιῶνται. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι, ἔφη, ἀριστᾶτε ἰόντες· ὑμεῖς δὲ, ὦ Καδούσιοι, πρῶτον μὲν ἀπελθόντες ἄρχοντα ὑμῶν αὐτῶν ἕλεσθε ᾗπερ ὑμῖν νόμος, ὅστις ὑμῶν ἐπιμελήσεται σὺν τοῖς Θεοῖς καὶ σὺν ἡμῖν, ἤν τι προσδέησθε· ἐπειδὰν δὲ ἕλησθε καὶ ἀριστήσητε, πέμψατε πρὸς ἐμὲ τὸν αἱρεθέντα. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπραξαν.

Βιβλ. ε'.

γρ. κινδυ- μενος.

23. Ὁ δὲ Κῦρος, ἐπειδὴ ἐξήγαγε τὸ στράτευμα, καὶ κατέστησεν εἰς τάξιν τὸν ᾑρημένον ὑπὸ τῶν Καδουσίων, ἐκέλευσε πλησίον αὑτοῦ ἄγειν τὴν τάξιν, ὅπως, ἔφη, ἢν δυνώμεθα, ἀναθαρρύνωμεν τοὺς ἄνδρας. οὕτω δὴ ἐπορεύοντο· καὶ ἐλθόντες ἔθαψαν μὲν τοὺς Καδουσίους, ἐδῄουν δὲ τὴν χώραν. ποιήσαντες δὲ ταῦτα, ἀπῆλθον τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῆς πολεμίας ἔχοντες πάλιν εἰς τὴν Γαδάτα. ἐννοήσας δ' ὅτι οἱ πρὸς αὐτὸν ἀφεστηκότες, ὄντες πλησίον Βαβυλῶνος, κακῶς πείσονται, ἂν μὴ αὐτὸς ἀεὶ παρῇ, οὕτως ὅσους τε τῶν πολεμίων ἀφίῃ, καὶ τούτους ἐκέλευσε λέγειν τῷ Ἀσσυρίῳ, καὶ αὐτὸς κήρυκα ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν λέγοντα ταῦτα, ὅτι ἕτοιμος εἴη ἐᾶν τοὺς ἐργαζομένους τὴν γῆν, καὶ μὴ ἀδικεῖν, εἰ καὶ ἐκεῖνος βούλοιτο ἐᾶν ἐργάζεσθαι τοὺς τῶν πρὸς αὐτὸν ἀφεστηκότων ἐργάτας. καίτοι, ἔφη, σὺ μὲν, ἢν καὶ δύνῃ κωλύειν, ὀλίγους τινὰς κωλύσεις (ὀλίγη γάρ ἐστι γῆ ἡ τῶν πρὸς ἐμὲ ἀφεστηκότων) ἐγὼ δὲ πολλὴν ἂν σοι γῆν ἐῴην ἐνεργὸν εἶναι. εἰς δὲ τὴν τοῦ καρποῦ κομιδὴν, ἢν μὲν πόλεμος ᾖ, * ὁ κρατῶν μὲν, οἶμαι, κομιεῖται, ἢν δὲ εἰρήνη γένηται, δῆλον ὅτι σὺ, ἔφη. ἢν μέντοι τις ἢ τῶν ἐμῶν * ὅπλα ἀνταίρηταί σοι, ἢ τῶν σῶν ἐμοὶ, τούτους, ἔφη, ὡς ἂν δυνώμεθα, ἑκάτεροι ἀμυνούμεθα. ταῦτα ἐπιστείλας τῷ κήρυκι, ἀπέπεμπεν. οἱ δὲ Ἀσσύριοι, ἐπεὶ ἤκουσαν * ταῦτα, πάντα

23.

γρ. ὁ ἐπι- κρατῶν μὲν, οἶμαι, καρπώσεται.

γρ. ὁπλι- σθῇ.

γρ. ταῦτα πάντα, ἐπύθοντο τὰ τοῦ βασ.

Βιβλ. ε'. ἐποίουν πεισθέντες τὸν βασιλέα συγχωρῆσαι ταῦτα καὶ ὅτι σμικρότατον τοῦ πολέμου λιπεῖν. καὶ ὁ Ἀσσύριος μέντοι, εἴτε ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων πεισθεὶς, εἴτε καὶ αὐτὸς οὕτω βουληθεὶς, συνῄνεσε ταῦτα. καὶ ἐγένοντο συνθῆκαι, τοῖς μὲν ἐργαζομένοις εἰρήνην εἶναι, τοῖς δ' ὁπλοφόροις πόλεμον. ταῦτα μὲν δὴ περὶ τῶν ἐργατῶν διεπέπρακτο ὁ Κῦρος· τὰς μέντοι νομὰς τῶν κτηνῶν τοὺς μὲν ἑαυτοῦ φίλους ἐκέλευσε καταθέσθαι, εἰ βούλοιντο,
γρ. ἄγειν. ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐπικρατείᾳ, τὴν δὲ τῶν πολεμίων λείαν * ἦγον ὁπόθεν δύναιντο, ὅπως εἴη ἡ στρατεία ἡδίων τοῖς συμμάχοις. οἱ μὲν γὰρ κίνδυνοι οἱ αὐτοὶ, καὶ ἄνευ τοῦ λαμβάνειν τὰ ἐπιτήδεια. ἡ δὲ ἐκ τῶν πολεμίων τροφὴ κουφοτέραν τὴν στρατείαν ἐδόκει παρέχειν.

24. 24. Ἐπεὶ δὲ παρεσκευάζετο ὁ Κῦρος ἤδη ὡς ἀπιὼν παρῆν ὁ Γαδάτας ἄλλα τε δῶρα πολλὰ καὶ παντοῖα φέρων
γρ. ἵππους ἢ ἦγε πολ. καὶ ἄγων, ὡς ἂν ἐξ οἴκου μεγάλου, καὶ * ἵππους γε πολλοὺς ἀφελόμενος τῶν ἑαυτοῦ ἱππέων, οἷς ἠπίστει διὰ τὴν ἐπιβουλήν.
γρ. δίδωμι ταῦτα ἐν τῷ παρ καὶ χρῶ. ὡς δ' ἐπλησίασεν, ἔλεξεν ὧδε, ὦ Κῦρε, νῦν μέν σοι ἐγὼ * ἄγω ταῦτα, ἵνα ἐν τῷ παρόντι χρῇ αὐτοῖς ἄν τι δέοι. νόμιζε δ', ἔφη, καὶ τἄλλα πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ εἶναι. οὔτε γάρ ἐστιν, οὔτ' ἔσται ποτὲ, ὅτῳ ἐγὼ ἀπ' ἐμοῦ φύντι καταλείψω τὸν ἐμὸν οἶκον, ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη, σὺν ἐμοὶ τελευτῶντι πᾶν ἀποσβῆναι τὸ ἡμέτερον γένος καὶ ὄνομα. καὶ ταῦτα, ἔφη, ὦ Κῦρε (ὄμνυμί σοι τοὺς Θεοὺς, οἳ καὶ ὁρῶσι πάντα καὶ ἀκούουσιν) οὔτε ἄδικον, οὔτε αἰσχρὸν οὐδὲν οὔτ' εἰπὼν οὔτε ποιήσας ἔπαθον. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων κατεδάκρυσε τὴν αὑτοῦ τύχην, καὶ οὐκέτι ἠδυνήθη πλείω εἰπεῖν.

25. 25. Καὶ ὁ Κῦρος ἀκούσας, τοῦ μὲν πάθους ᾤκτειρεν αὐτὸν ἔλεξε δὲ ὧδε, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἵππους δέχομαι, ἔφη· σέ τε γὰρ
leg. ἢ οἱ νῦν, sed pro οἱ, melius οἳ. ὠφελήσω, εὐνουστέροις δοὺς αὐτοὺς * ἢ νῦν σοι εἶχον, ὡς ἔοικεν· ἐγώ τε (οὗ δὴ πάλαι * ἐπιθύμουν) τὸ Περσῶν ἱππικὸν θᾶττον
γρ. ἐπιθυμῶν. * ἐκπληρώσω εἰς τοὺς μυρίους ἱππέας· τὰ δὲ ἄλλα χρήματα σὺ ἀπαγαγὼν φύλαττε, ἔφη, ἔστ' ἂν ἐμὲ ἴδῃς ἔχοντα ὥστε σοῦ
γρ. ἐκπλήσω. μὴ ἡττᾶσθαι ἀντιδωρούμενον· εἰ δὲ πλείω μοι δοὺς ἀπίοις, ἢ λαμβάνοις παρ' ἐμοῦ, μὰ τοὺς Θεοὺς ἐκ οἶδ' ὅπως ἂν
γρ. ἄρα, εἰ. δυναίμην μὴ αἰσχύνεσθαι. πρὸς ταῦτα ὁ Γαδάτας εἶπεν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν πιστεύω σοι· (ὁρῶ γάρ σου τὸν τρόπον) φυλάττειν μέντοι * ὅρα, εἰ ἐπιτήδειός εἰμι. ἕως μὲν γὰρ φίλοι ἦμεν τῷ Ἀσσυρίῳ, καλλίστη δὴ ἐδόκει εἶναι ἡ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς κτῆσις (τῆς γὰρ μεγίστης πόλεως Βαβυλῶνος ἐγγὺς οὖσα, ὅσα μὲν ὠφελεῖσθαί ἐστιν ἀπὸ μεγάλης πόλεως, ταῦτα ἀπελαύομεν· ὅσα δὲ ἐνοχλεῖσθαι, οἴκαδε δεῦρο ἀπιόντες τούτων ἐκποδὼν ἦμεν) νῦν δὲ ἐπεὶ ἐχθροί ἐσμεν, δῆλον ὅτι ἐπειδὰν σὺ ἀπέλθῃς καὶ αὐτοὶ ἐπιβουλευσόμεθα καὶ ὁ οἶκος ὅλος, καὶ, οἶμαι, λυπηρῶς βιωσόμεθα, ὅλως τοὺς ἐχθροὺς καὶ πλησίον ἔχοντες καὶ κρείττους

κρείττους ἡμῶν αὐτῶν ὁρῶντες. τάχ᾽ ἂν * εἴποις ἄν, καὶ τί δὴ Βιβλ. ε΄.
ταῦτα οὐκ ἐννόει πρὶν ἀποστῆναι; ὅτι, ὦ Κῦρε, ἡ ψυχή μου, διὰ
τὸ ὑβρίσθαι καὶ ὀργίζεσθαι, οὐ τὸ ἀσφαλέστατον σκοποῦσα γρ. εἴποις ἄν.
διῆγεν, ἀλλ᾽ ἀεὶ τοῦτο κύουσα, ἆρά ποτε ἔσται ἀποτίσασθαι
τὸν καὶ θεοῖς ἐχθρὸν καὶ ἀνθρώποις, ὃς διατελεῖ μισῶν οὐκ ἤν
τις τί αὐτὸν ἀδικῇ, ἀλλ᾽ ἤν τινα ὑποπτεύσῃ βελτίονα ἑαυτοῦ
εἶναι. τοιγαροῦν, οἶμαι, αὐτὸς πονηρὸς ὤν, πᾶσι πονηροτέροις
ἑαυτοῦ συμμάχοις χρήσεται. ἢν δέ τις ἄρα καὶ βελτίων αὐτοῦ
φανῇ, θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐδέν σε δεήσει τῷ ἀγαθῷ ἀνδρὶ
μάχεσθαι, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἀρκέσει τοῦτο μηχανώμενος, ὡς * γρ. ἀπο-
ἀνέλῃ τὸν αὐτοῦ βελτίονα. τοῦ μέντοι ἐμὲ ἀνιᾶν καὶ σὺν τοῖς λέσει.
πονηροῖς ῥᾳδίως, οἶμαι, κρείττων ἔσται.

26. Ἀκούσαντι τῷ Κύρῳ ταῦτα ἔδοξεν ἄξια ἐπιμελείας 26.
λέγειν, καὶ εὐθὺς εἶπε, τί οὖν, ἔφη, ὦ Γαδάτα, οὐχὶ τὰ μὲν
τείχη φυλακῇ ἰσχυρὰ ἐποιήσας, ὅπως ἄν σοι εἴη ἀσφαλῶς
χρῆσθαι ὁπόταν εἰς αὐτὰ ἴῃς. αὐτὸς δὲ σὺν ἡμῖν στρατεύῃ, ἵνα
ἢν μὲν οἱ θεοὶ ὥσπερ νῦν σὺν ἡμῖν ὦσιν, οὗτός σε φοβῆται,
ἀλλὰ μὴ σὺ τοῦτον; ὅ, τι δὲ ἡδύ σοι ὁρᾶν τῶν σῶν ἢ ὅτῳ
συνὼν χαίροις ἔχων, σὺν ἐμοὶ πορεύου. καὶ σύ τ᾽ ἂν ἐμοί, ὥς
γε μοι δοκεῖ, πάνυ χρήσιμος εἴης, ἐγώ τε σοὶ ὡς ἐὰν δύνωμαι
πειράσομαι. ἀκούσας ταῦτα ὁ Γαδάτας ἀνέπνευσέ τε καὶ εἶ-
πεν, ἆρ᾽ οὖν, ἔφη, δυναίμην ἂν συσκευασάμενος φθάσαι,
πρίν σε ἐξιέναι; βούλομαι γάρ τοι, ἔφη, καὶ τὴν μητέρα
ἄγειν μετ᾽ ἐμαυτοῦ. ναὶ μὰ Δί᾽, ἔφη, φθάσεις μέντοι· ἐγὼ
γὰρ ἐπισχήσω ἔστ᾽ ἂν καλῶς σὺ φῇς ἔχειν. οὕτω δὴ ὁ Γαδάτας
ἀπελθὼν, ἐφύλαξι μὲν τὰ τείχη σὺν Κύρῳ ὠχυρώσατο,
συνεσκευάσατο δὲ πάντα ὁπόσοις ἂν οἶκος μέγας καλῶς
οἰκοῖτο. ἤγετο δὲ καὶ τῶν ἑαυτοῦ τῶν τε πιστῶν οἷς ἥδετο καὶ ὧν
ἠπίστει πολλοὺς, ἀναγκάσας τοὺς μὲν αὐτῶν καὶ γυναῖκας ἄγειν,
τοὺς δὲ καὶ * ἀδελφοὺς, ὡς δεδεμένους τούτοις κατέχοι αὐτούς. γρ. ἀδελφούς.
καὶ τὸν μὲν Γαδάταν ὁ Κῦρος ἐν τοῖς περὶ αὐτὸν ἔχων ᾔει, καὶ
ὁδῶν φραστῆρα καὶ ὑδάτων καὶ χιλοῦ καὶ σίτου, ὡς ἀεὶ ἐν τοῖς
ἀφθονωτάτοις στρατοπεδεύοιτο.

27. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος καθεώρα τὴν τῶν Βαβυλωνίων 27.
πόλιν, καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ ὁδὸς, ἣν ᾔει, παρ᾽ αὐτὸ τὸ τεῖχος γρ. ὑποδεί-
φέρειν, καλέσας τὸν Γωβρύαν καὶ τὸν Γαδάταν, ἠρώτα εἰ ἄλλη ξῃς ὅτι τὸ
ὁδὸς εἴη, ὥστε μὴ πάνυ πλησίον ἄγειν τοῦ τείχους. καὶ ὁ στράτευμά
Γωβρύας εἶπεν, εἰσὶ μὲν, ὦ δέσποτα, καὶ πολλαὶ ὁδοί· ἀλλ᾽ σοι ἤδη πο-
ἔγωγ᾽, ἔφη, ᾤμην καὶ βούλεσθαι ἄν σε νῦν ὅτι ἐγγύτατα ἄγειν vel, καὶ ἐπι-
τῆς πόλεως, ἵνα καὶ * ἐπιδείξῃς αὐτοῖς τὸ στράτευμα, ὅτι σοι ἤδη δείξῃς αὐ-
πολύ τε ἐστὶ καὶ καλόν. ἐπεὶ καὶ ὅτε ἔλαττον εἶχες, προσῆλθές τῷ ὅτι τὸ
τε πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος, καὶ * ἐθεῶντο ἡμᾶς οὐ πολλοὺς ὄντας· στρ.
νῦν δὲ καὶ εἰ παρεσκευασμένος τί ἐστιν, ὥσπερ * πρός σε γρ. ἐθεᾶτο.
εἶπεν ὅτι παρασκευάζοιτο ὡς μαχούμενος, οἶδα ὅτι ἰδόντι γρ. πρόσθεν.

 αὐτῷ

Βιβλ. ε΄. αὐτῷ τὴν σὴν δύναμιν, πάλιν * ἀπαρασκεύαστα τὰ αὐτοῦ φαίνεται.

γρ. ἀπαρασκευαστότατα τὰ ἑαυτοῦ.

28\. Καὶ ὁ Κῦρος πρὸς ταῦτα εἶπε, δοκεῖς μοι, ὦ Γωβρύα, θαυμάζειν ὅτι ἐν ᾧ μὲν χρόνῳ, πολὺ μείονα ἔχων στρατιὰν ἦλθον, πρὸς αὐτὸ τὸ τεῖχος προσήγαγον· νῦν * δὲ πλείω δύναμιν ἔχων οὐκ ἐθέλω ὑπ᾽ αὐτὰ τὰ τείχη ἄγειν. ἀλλὰ γὰρ μὴ θαύμαζε, ἔφη· οὐ γὰρ τὸ αὐτό ἐστι προσάγειν τε καὶ παράγειν. προσάγουσι μὲν γὰρ ἅπαντες, οὕτω ταξάμενοι * ὡς ἂν οἴωνται) ἄριστα μάχεσθαι· ἀπάγουσι μέντοι οἱ σώφρονες ᾗ ἂν ἀσφαλέστατα, οὐχ ᾗ ἂν τάχιστα ἀπέλθοιεν. παριέναι δὲ ἀνάγκη ἐστὶν ἐκτεταμέναις μὲν ταῖς ἁμάξαις, ἀνειργμένοις δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις σκευοφόροις ἐπιπολύ. ταῦτα δὲ δεῖ πάντα προκεκαλύφθαι τοῖς ὁπλοφόροις, καὶ μηδαμῇ τοῖς πολεμίοις γυμνὰ ὅπλων τὰ σκευοφόρα φαίνεσθαι. ἀνάγκη οὖν, οὕτω πορευομένων, ἐπὶ λεπτὸν καὶ ἀσθενὲς, τὸ μάχιμον τετάχθαι. εἰ οὖν βούλοιντο ἐκ τοῦ τείχους ἀθρόοι πῃ προσπεσεῖν, ὅπῃ προσμίξαιεν,* πολὺ ἂν ἐρρωμενέστερον συμμιγνύοιεν τῶν παριόντων. καὶ τοῖς μὲν ἐπὶ μακρὸν πορευομένοις μακραὶ καὶ αἱ ἐπιβοήθειαι, τοῖς δ᾽ ἐκ τοῦ τείχους βραχὺ πρὸς * τὰς ἐγγὺς καὶ προσδραμεῖν καὶ πάλιν ἀπελθεῖν. ἢν δὲ μὴ μεῖον ἀπέχοντες παρίωμεν ἢ ἐφ᾽ ὅσον καὶ νῦν ἐκτεταμένοι πορευόμεθα, τὸ μὲν πλῆθος κατόψονται) * ἡμῶν, ὑπὸ δὲ τῶν παρυφασμένων ὅπλων πᾶς ὄχλος δεινὸς φαίνεται). * ἢν δ᾽ ἄρα καὶ οὕτως ἰόντων ἐπεξίωσί πῃ, ἐκ πολλοῦ προορῶντες αὐτοὺς οὐκ ἂν ἀπαράσκευοι λαμβανοίμεθα. μᾶλλον δ᾽, ἔφη, ὦ ἄνδρες, οὐδ᾽ ἐπιχειρήσουσιν ὁπόταν πρόσω δέοι ἀπὸ τοῦ τείχους ἀπιέναι, ἢν μὴ τῷ ὅλῳ ὑπολάβωσι τοῦ παντὸς κρείττους εἶναι. φοβερὸν γὰρ ἡ ἀποχώρησις. ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπεν, ἔδοξέ τε ὀρθῶς τοῖς παροῦσι λέγειν, καὶ ὁ Γωβρύας ὥσπερ ἐκέλευσεν ἡγεῖτο. παραμειβομένου δὲ τὴν πόλιν τοῦ στρατεύματος, ἀεὶ τὸ ὑπολειπόμενον ἰσχυρότερον ποιούμενος ἀπεχώρει.

28\.
γρ. ἢ ἐπεὶ πλείω δύναμιν ἔχω.
γρ. ὡς ἂν ἄριστοι εἶεν καὶ μάχεσθαι ἀπάγουσι δὲ οἱ σώφ.
γρ. τὸ ἐγγύς.
γρ. ἡμᾶς.
γρ. ἂν οὖν τῷ ὄντι ἐπεξίωσί πῃ ἐκ. π.

29\. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος οὕτως ἐν ταῖς γιγνομέναις ἡμέραις ἀφικνεῖται πρὸς τὰ μεθόρια τῶν * Ἀσσυρίων καὶ Μήδων ὅθενπερ ὡρμᾶτο, ἐνταῦθα δὴ τρία ὄντα τῶν * Ἀσσυρίων φρούρια, ἓν μὲν αὐτῶν τὸ ἀσθενέστατον * προσβαλὼν βίᾳ ἔλαβε, * τῶν δὲ δύο φρουρίων φοβῶν μὲν Κῦρος, πείθων δὲ Γαδάτας ἔπεισε παραδοῦναι τοὺς φυλάττοντας. ἐπεὶ δὲ ταῦτα διεπράξατο, πέμπει πρὸς Κυαξάρην, καὶ ἐπέστελλεν ἥκειν αὐτὸν ἐπὶ τὸ στράτευμα, ὅπως περί τε τῶν φρουρίων ὧν εἰλήφεσαν βουλεύσαιντο ὅ, τι χρήσαιντο, καὶ ὅπως θεασάμενος τὸ στράτευμα, καὶ περὶ τῶν ἄλλων σύμβουλος γίγνοιτο ὅ, τι ἂν δοκοίη ἐκ τούτου πράττειν. ἢν δὲ κελεύῃ, εἰπὲ, ἔφη, ὅτι ἐγὼ ἂν ὡς ἐκεῖνον ἴοιμι στρατοπεδευσόμενος. ὁ μὲν δὴ ἄγγελος ᾤχετο ταῦτ᾽ ἀπαγγέλλων.

29\.
γρ. Σύρων.
γρ. Σύρων.
γρ. βίᾳ παρ.
Mel. τὼ δὲ δύο φρουρίω ut in quodam Vet.

Βιβλ. ε´.

30. Ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευσεν ἐν τούτῳ τὸν Γαδάταν τὴν τοῦ Ἀσσυρίου σκηνήν, ἣν Κυαξάρει οἱ Μῆδοι ἐξεῖλον, ταύτην κατασκευάσαι ὡς κάλλιστα τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ, ἣν εἶχε, καὶ τὼ γυναῖκε εἰσαγαγεῖν εἰς τὸν γυναικῶνα τῆς σκηνῆς, καὶ σὺν αὐταῖς τὰς μουσουργοὺς αἵπερ ἐξῃρημέναι ἦσαν Κυαξάρει. οἱ μὲν δὴ ταῦτ᾽ ἔπραττον, ὁ δὲ πεμφθεὶς πρὸς τὸν Κυαξάρην, ἐπεὶ ἔλεξε τὰ ἐντεταλμένα, ἀκούσας ὁ Κυαξάρης αὐτοῦ, ἔγνω βέλτιον εἶναι τὸ στράτευμα μένειν ἐν τοῖς μεθορίοις. καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι, οὓς μετεπέμψατο ὁ Κῦρος, ἧκον· ἦσαν δὲ μυριάδες τέτταρες τοξοτῶν καὶ πελταστῶν. ὁρῶν οὖν καὶ τούτους πολλὰ σινομένους τὴν Μηδικήν, τούτων αὖ ἐδόκει ἥδιον ἀπαλλαγῆναι μᾶλλον ἢ ἄλλον ὄχλον εἰσδέξασθαι. ὁ μὲν δὴ ἐκ Περσῶν ἄγων τὸν στρατόν, ἐρόμενος τὸν Κυαξάρην, κατὰ τὴν Κύρου * ἐπιστολήν, εἴ τι δέοιτο τοῦ στρατεύματος, ἐπεὶ οὐκ ἔφη δεῖσθαι, αὐθημερόν, ἐπεὶ ἤκουσε παρόντα Κῦρον, ᾤχετο πρὸς αὐτὸν ἄγων τὸ στράτευμα. 30.

γρ. ἐντολήν.

31. Ὁ δὲ Κυαξάρης τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύετο σὺν τοῖς παραμείνασι Μήδων ἱππεῦσιν. ὡς δ᾽ ᾔσθετο ὁ Κῦρος προσιόντα αὐτόν, λαβὼν * τοὺς Πέρσας ἱππέας, πολλοὺς ἤδη ὄντας, καὶ τοὺς Μήδους πάντας καὶ τοὺς Ἀρμενίους καὶ τοὺς Ὑρκανίους καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων τοὺς * εὐιπποτάτους τε καὶ εὐοπλοτάτους, ἀπήντα· καὶ ἐπιδείκνυσι τῷ Κυαξάρει τὴν δύναμιν. ὁ δὲ Κυαξάρης, ἐπεὶ εἶδε σὺν μὲν τῷ Κύρῳ πολλούς τε καὶ καλοὺς κἀγαθοὺς συνεπομένους, σὺν ἑαυτῷ δὲ ὀλίγην τε καὶ ὀλίγου ἀξίαν θεραπείαν, ἄτιμόν τι ἔδοξεν αὐτῷ εἶναι, καὶ ἄχθος αὐτὸν ἔλαβεν. ἐπεὶ δὲ καταβὰς ὁ Κῦρος ἀπὸ τοῦ ἵππου προσῆλθεν ὡς φιλήσων αὐτὸν κατὰ νόμον, ὁ Κυαξάρης κατέβη μὲν ἀπὸ τοῦ ἵππου, ἀπεστράφη δέ· καὶ ἐφίλησε μὲν οὔ, δακρύων δὲ φανερὸς ἦν. 31.

γρ. τούς τε τῶν Περσῶν ἱππέας.
γρ. εὐρωστοτάτους, ἀπήντα, ἐπιδείκνυσι.

32. Ἐκ τούτου δὲ ὁ Κῦρος τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας * ἀποστάντας ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι· αὐτὸς δὲ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς τοῦ Κυαξάρους, καὶ ἀπαγαγὼν αὐτὸν τῆς ὁδοῦ ἔξω ὑπὸ φοίνικάς τινας, τῶν τε Μηδικῶν πίλων ὑποβαλεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ, καὶ καθίσας αὐτὸν καὶ παρακαθισάμενος * ἤρετο ὧδε, εἰπέ μοι, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὦ θεῖε, τί μοι ὀργίζῃ; καὶ τί χαλεπὸν ὁρῶν οὕτω χαλεπῶς φέρεις; ἐνταῦθα δὴ ὁ Κυαξάρης * ἀπεκρίνατο τοιάδε, ὅτι, ἔφη, ὦ Κῦρε, δοκῶν γε δή, ἐφ᾽ ὅσον ἀνθρώπων μνήμη ἐφικνεῖται, καὶ τῶν πάλαι προγόνων καὶ πατρὸς βασιλέως πεφυκέναι, καὶ αὐτὸς βασιλεὺς νομιζόμενος εἶναι, ἐμαυτὸν μὲν ὁρῶ οὕτω ταπεινῶς καὶ ἀναξίως ἐλαύνοντα, σὲ δὲ τῇ ἐμῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει μέγαν τε καὶ μεγαλοπρεπῆ παρόντα. καὶ ταῦτα χαλεπὸν μὲν οἶμαι καὶ ὑπὸ πολεμίων παθεῖν, πολὺ δέ, ὦ Ζεῦ, χαλεπώτερον ὑφ᾽ ὧν ἥκιστα ἐχρῆν ταῦτα πεπονθέναι. ἐγὼ μὲν γὰρ δοκῶ δεκάκις ἂν κατὰ τῆς * γῆς ἥδιον δῦναι ἢ ὀφθῆναι οὕτω ταπεινός, καὶ ἰδεῖν τοὺς ἐμοὺς 32.

γρ. ἀναστάντας.
γρ. εἶπεν ὧδε.
γρ. ἀπεκρίνατο, ὅτι, ὦ Κῦρε.
γρ. γῆς καταδῦναι ἥδιον ἤ.

Βιβλ. ε'. ἐμοὺς ἐμοῦ ἀμελήσαντας καὶ ἐπιγελῶντας ἐμοί. οὐ γὰρ ἀγνοῶ
τοῦτ', ἔφη, ὅτι οὐ σὺ μοῦ μόνον μείζων εἶ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ
γρ. ἀπαντῶσί μοι. δοῦλοι ἰσχυρότεροι ἐμοῦ *ὑπαντιάζουσί μοι, καὶ κατεσκευασμένοι εἰσὶν ὥστε δύνασθαι ποιῆσαι μᾶλλον ἐμὲ κακῶς ἢ παθεῖν ὑπ' ἐμοῦ.

33. 33. Καὶ ἅμα ταῦτα λέγων, πολὺ ἔτι μᾶλλον ἐκρατεῖτο ὑπὸ τῶν δακρύων ὥστε καὶ τὸν Κῦρον ἐπεσπάσατο ἐμπλησθῆναι δακρύων τὰ ὄμματα. ἐπισχὼν δὲ μικρὸν ἔλεξε τοιάδε ὁ Κῦρος.
γρ. ἀληθῆ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἔφη, ὦ Κυαξάρη, οὔτε λέγεις *ἀληθῶς, οὔτε ὀρθῶς γιγνώσκεις, εἰ οἴει τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ Μήδους κατεσκευάσθαι ὥστε ἱκανοὺς εἶναί σε κακῶς ποιεῖν, τὸ μέντοι σε θυμοῦσθαι καὶ φοβεῖσθαι οὐ θαυμάζω· εἰ μέντοι γε δικαίως ἢ ἀδίκως αὐτοῖς χαλεπαίνεις, παρήσω τοῦτο (οἶδα γὰρ ὅτι βαρέως ἂν φέροις ἀκούων ἐμοῦ ἀπολογουμένου ὑπὲρ αὐτῶν) τὸν μέντοι ἄνδρα ἄρχοντα πᾶσιν ἅμα χαλεπαίνειν τοῖς ἀρχομένοις, τοῦτο
γρ. διὰ μὲν τὸ πολλοὺς ἐχθρούς. ἐμοὶ δοκεῖ μέγα ἁμάρτημα εἶναι. ἀνάγκη γὰρ, *διὰ τὸ πολλοὺς μὲν φοβεῖν, πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι· διὰ δὲ τὸ ἅμα πᾶσι χαλεπαίνειν, πᾶσιν αὐτοῖς ὁμόνοιαν ἐμβάλλειν. ὧν ἕνεκα, εὖ ἴσθι, ἐγὼ οὐχὶ ἀπέπεμπον ἄνευ ἐμαυτοῦ τούτους, φοβούμενος μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργὴν ὅ, τι πάντας ἡμᾶς λυπήσει.
γρ. ἔχει. ταῦτα μὲν οὖν σὺν τοῖς θεοῖς ἐμοῦ παρόντος ἀσφαλῶς *ἔξει σοι. τὸ μέντοι σε νομίζειν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι, τοῦτ' ἐγὼ χαλεπῶς πάνυ φέρω, εἰ ἀσκῶν ὅσον δύναμαι τοὺς φίλους ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ ποιεῖν, ἔπειτα τἀναντία τούτου δοκῶ ἐργάζεσθαι. ἀλλὰ γὰρ, ἔφη, μὴ οὕτως εἰκῇ ἡμᾶς αὐτοὺς αἰτιώμεθα, ἀλλ', εἰ δυνατὸν, σαφέστατα κατίδωμεν ὁποῖόν ἐστι τὸ παρ' ἐμοῦ
γρ. ἐγὼ ὑποτίθεσθαι· ἢν γάρ τι σε φανῶ. ἀδίκημα. καὶ τὴν ἐν φίλοις δικαιοτάτην ὑπόθεσιν *ἐγὼ ὑποτίθεμαι· ἢν γάρ τι ἐγὼ φανῶ κακὸν πεποιηκὼς, ὁμολογῶ ἀδικεῖν· ἢν μέντοι μηδὲν φαίνωμαι κακὸν πεποιηκὼς, μηδὲ βουληθεὶς, οὐ καὶ σὺ ἂν ὁμολογήσεις μηδὲν ὑπ' ἐμοῦ ἀδικεῖσθαι;
γρ. ἀγαθά σοι πεπραχὼς δ'. ἀλλ' ἀνάγκη, ἔφη. ἢν δὲ δὴ καὶ *ἀγαθὸν πεπραχώς σοι δῆλος ὦ, καὶ προθυμούμενος *πρᾶξαι ὁπόσα πλεῖστα ἠδυνάμην, οὐκ ἂν ἐπαίνου σοι ἄξιος εἴην μᾶλλον ἢ μέμψεως;
γρ. πρᾶξαι ὡς ἐγὼ πλεῖστα ἠδυν. οὐκ ἂν καὶ ἐπαίνου ἄξιος. δίκαιον γοῦν, ἔφη. ἄγε τοίνυν, ἔφη ὁ Κῦρος, σκοπῶμεν τὰ ἐμοὶ πεπραγμένα πάντα καθ' ἓν ἕκαστον. οὕτω γὰρ δὴ μάλιστα δῆλον ἔσται ὅ, τι τε αὐτῶν ἀγαθόν ἐστι καὶ ὅ, τι κακόν. ἀρξώμεθα δὲ, ἔφη, ἐκ τῆσδε τῆς ἀρχῆς, εἰ καὶ σοὶ δοκεῖ ἀρκούντως ἔχειν. σὺ γὰρ δήπου ἐπεὶ ᾔσθου πολλοὺς πολεμίους ἠθροισμένους, καὶ τούτους ἐπί σε καὶ τὴν σὴν χώραν ὁρμωμένους, εὐθὺς ἔπεμπες πρός τε τὸ Περσῶν κοινὸν, συμμάχους αἰτούμενος, καὶ πρὸς ἐμὲ ἰδίᾳ, δεόμενος πειρᾶσθαι αὐτόν με ἐλθεῖν ἡγούμενον, εἴ τινες Περσῶν ἴοιεν. οὐκοῦν ἐγὼ ἐπείσθην τε
γρ. ὡς ἂν δυνατόν. ταῦτα ὑπὸ σοῦ, καὶ παρεγενόμην, ἄνδρας ἄγων σοι *ὡς ἐδυνάμην πλείστους τε καὶ ἀρίστους; ἦλθες γὰρ οὖν, ἔφη. ἐν τούτῳ

τοίνυν

τοῦτόν μοι πρῶτον εἰπὲ, ἔφη, πότερον * ἀδικίαν ἐμοῦ πρός σε κατέγνως, ἢ μᾶλλον εὐεργεσίαν; δῆλον, ἔφη ὁ Κυαξάρης, ὅτι ἔκ γε τούτων εὐεργεσίαν. τί γάρ; ἔφη, ἐπειδὴ οἱ πολέμιοι ἦλθον, καὶ διαγωνίζεσθαι ἔδει πρὸς αὐτοὺς, ἐν τούτῳ * κατενόησάς με ἤ πονου τινὸς ἀποστάντα ἢ κινδύνου φεισάμενον; οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐ μὲν δή. τί γάρ; ἐπεὶ νίκης γενομένης σὺν τοῖς θεοῖς ἡμετέρας, καὶ ἀναχωρησάντων τῶν πολεμίων, παρεκάλουν σε ἐγὼ ὅπως κοινῇ μὲν αὐτοὺς διώκοιμεν, κοινῇ δὲ τιμωροίμεθα, κοινῇ δὲ * εἴ τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν συμβαίνοι, τοῦτο καρποίμεθα· ἐν τούτοις ἔχεις τινὰ πλεονεξίαν ἐμοῦ κατηγορῆσαι; ὁ μὲν δὴ Κυαξάρης πρὸς * ταῦτα ἐσίγα. ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν ὧδε, * ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς τοῦτο σιωπᾶν ἥδιόν σοι ἢ ἀποκρίνασθαι, τόδε γε, ἔφη, εἰπὲ, εἴ τι ἀδικεῖσθαι ἐνόμισας, ὅτι, ἐπεί σοι ἐδόκει οὐκ ἀσφαλὲς εἶναι τὸ διώκειν, σὲ μὲν * αὐτὸν οὐκ ἀφῆκα τούτου τοῦ κινδύνου μετέχειν, ἱππέας δὲ τῶν σῶν πέμψαι ἐδεόμην σου; εἰ γὰρ καὶ τοῦτο αἰτῶν ἠδίκουν, ἄλλως τε καὶ προπαρεσχηκὼς ἐμαυτόν σοι σύμμαχον, τοῦτ' αὖ παρὰ σοῦ, ἔφη, ἐπιδεικνύσθω. ἐπεὶ δ' αὖ καὶ πρὸς * ταῦτα ἐσίγα ὁ Κυαξάρης, ἀλλ' εἰ μηδὲ τοῦτ', ἔφη, βούλει ἀποκρίνασθαι, σὺ τοῦτο τοὐντεῦθεν λέγε, εἴ τι αὖ ἠδίκουν ὅτι σοῦ ἀποκριναμένου ἐμοὶ ὡς οὐκ ἂν βούλοιο, ἐνθυμουμένους ὁρῶν Μήδους * τούτους, παύσας αὐτοὺς ἀναγκάζειν κινδυνεύσοντας ἰέναι, εἴ τι αὖ σοι δοκῶ τοῦτο χαλεπὸν ποιῆσαι, ὅτι ἀμελήσας τοῦ ὀργίζεσθαί σοι, ἐπὶ τούτοις πάλιν ᾔτουν * σε οὗ ᾔδειν οὔτέ σοι μεῖον ὂν δοῦναι μοι οὐδὲν, οὔτε ῥᾷον Μήδοις ἐπιταχθῆναι οὐδέν. τὸν γὰρ βουλόμενον, δήπου ἕπεσθαι ᾔτησά σε δοῦναί μοι. οὐκοῦν τούτου τυχὼν παρά σου * οὐδὲν ἤνυον εἰ μὴ τούτους πείσαιμι. ἐλθὼν οὖν ἔπειθον αὐτοὺς, καὶ οὓς ἔπεισα τούτους λαβὼν ἐπορευόμην, σοῦ ἐπιτρέψαντος. εἰ δὲ τοῦτό γε αἰτίας ἄξιον νομίζεις, οὐδ' ὅ, τι ἂν διδῷς ὡς ἔοικε, δέχεσθαι παρά σου ἀναίτιον ἐστιν. οὐκοῦν ἐξωρμήσαμεν οὕτως. ἐπεὶ δ' ἐξήλθομεν, τί ἡμῖν πεπραγμένον οὐ φανερόν ἐστιν; οὐ τὸ στρατόπεδον ἡλώκει τῶν πολεμίων; οὐ τεθνᾶσι πολλοὶ τῶν ἐπί σε ἐλθόντων; ἀλλὰ μὴν τῶν γε ζώντων ἐχθρῶν οὐ πολλοὶ μὲν ὅπλων ἐστέρηνται, πολλοὶ δὲ ἵππων; χρήματά γε μὴν τὰ τῶν φερόντων καὶ ἀγόντων τὰ σὰ πρότερον νῦν ὁρᾷς τοὺς σοὺς φίλους καὶ ἔχοντας καὶ ἄγοντας, τὰ μέν σοι, τὰ δ' αὐτοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχήν. τὸ δὲ πάντων μέγιστον καὶ κάλλιστον, τὴν μὲν σὴν χώραν αὐξανομένην ὁρᾷς, τὴν δὲ τῶν πολεμίων μειουμένην· καὶ τὰ μὲν τῶν πολεμίων φρούρια ἐχόμενα, τὰ δὲ σὰ, τὰ πρότερον εἰς τὴν Σύρων ἐπικράτειαν συγκατασπασθέντα, νῦν τἀναντία σοι προσκεχωρηκότα· τούτων δ' εἴτε κακόν σοι ἢ * εἴτε ἀγαθὸν, μαθεῖν μὲν ἔγωγε βούλεσθαι οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν εἴποιμι· ἀκοῦσαι μέντοι, ἔφη, οὐδὲν κωλύει, ἀλλὰ λέγε ὅ, τι γιγνώσκεις περὶ αὐτῶν.

Βιβλ. ε'.

γρ. ἀδικίαν τινά μου.

γρ. κατενόησάς πέ με ἤ που ἀποστάντα; ἤ τινος κινδύνου.

γρ. εἴτε καλὸν κἀγαθὸν συμ.

γρ. τοῦτο.

γρ. ἀλλ' εὐ.

γρ. αὐτὸν ἀφῆκα τοῦ κινδύνου, ἱππέας δὲ τ. σ. πέμψαι μοι ἐδεόμην.

γρ. τούτου παύσας. Steph.

γρ. σὲ οὐκ ᾔδειν ὅτι οὔτε σοὶ ἄμεινον δοῦναι οὐδὲν οὐδὲ ῥᾷον.

γρ. οὐδὲν ἦν.

γρ. εἴτε μὴ ἀγ.

Βιβλ. ε'.

34. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος οὕτως εἰπὼν ἐπαύσατο· ὁ δὲ Κυαξάρης ἔλεξε πρὸς ταῦτα τάδε, ἀλλ' ὦ Κῦρε, ὡς μὲν ταῦτα ἃ σὺ πεποίηκας κακά ἐστιν, οὐκ οἶδα ὅπως χρὴ λέγειν· εὖ γε μέντοι, ἔφη, ἴσθι, ὅτι ταῦτα τὰ ἀγαθὰ τοιαῦτά ἐστιν οἷα * ὅσῳ πλείω φαίνεται, τοσούτῳ μᾶλλον ἐμὲ βαρύνει. τήν τε γὰρ χώραν, ἔφη, ἐγὼ ἂν τὴν σὴν ἐβουλόμην τῇ ἐμῇ δυνάμει μείζω ποιεῖν, μᾶλλον ἢ τὴν ἐμὴν ὑπὸ σοῦ ὁρᾶν οὕτως αὐξανομένην. σοὶ μὲν γὰρ ταῦτα ποιοῦντι καλά, ἐμοὶ δέ γε ἐστί * πῃ ταῦτα ἀτιμίαν φέροντα. καὶ χρήματά γε, * ἔφη, ἐγὼ ἂν σοι δοκῶ ἥδιον οὕτω δωρεῖσθαι ἢ παρὰ σοῦ λαμβάνειν, ὡς σὺ νῦν ἐμοὶ δίδως. τούτοις γὰρ πλουτιζόμενος ὑπὸ σοῦ καὶ * μάλα αἰσθάνομαι οἷς πενέστερος γίγνομαι. καὶ τούς γε ἐμοὺς ὑπηκόους ἰδὼν μικρά γε ἀδικουμένους ὑπὸ σοῦ, ἧττον ἂν δοκῶ λυπεῖσθαι, ἢ νῦν ὁρῶν ὅτι μεγάλα ἀγαθὰ πεπόνθασιν ὑπὸ σοῦ. εἰ δέ σοι ταῦτα, ἔφη, δοκῶ ἀγνωμόνως ἐνθυμεῖσθαι, μὴ ἐν ἐμοὶ ταῦτα, ἀλλ' ἐν σοὶ τρέψας πάντα, κατάθεασαι, οἷά σοι φαίνεται. τί γὰρ ἄν, ἔφη, εἴ τις κύνας, ἃς σὺ τρέφεις φυλακῆς ἕνεκα σαυτοῦ τε καὶ τῶν σῶν, ταύτας θεραπεύων ἑαυτῷ γνωριμωτέρας ἢ σοὶ ποιήσειεν, ἆρ' ἄν εὐφράνειέ σε τούτῳ τῷ θεραπεύματι; εἰ δὲ τοῦτό σοι δοκεῖ μικρὸν εἶναι, κἀκεῖνο κατανόησον, εἴ τις τοὺς σὲ θεραπεύοντας, οὓς σὺ καὶ φρουρᾶς καὶ * θεραπείας ἕνεκα κέκτησαι, τούτους οὕτω διαθείη ὥστ' ἐκείνου μᾶλλον ἢ σοῦ βούλεσθαι εἶναι, ἆρ' ἀντὶ ταύτης τῆς εὐεργεσίας χάριν αὐτῷ εἰδείης; τί δέ; (ὃ μάλιστα ἄνθρωποι ἀσπάζονταί τε καὶ θεραπεύουσιν οἰκειότατα) εἴ τις γυναῖκα τὴν σὴν οὕτω θεραπεύσειεν ὥστε αὐτὴν φιλεῖν μᾶλλον ποιήσειεν ἑαυτὸν ἢ σέ, ἆρ' ἄν σε τῇ εὐεργεσίᾳ ταύτῃ εὐφράνειε; πολλοῦ γ' ἄν, ἔφη, οἶμαι, καὶ οἶδ' ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι πάντων ἂν μάλιστα ἀδικοίη σε τοῦτο ποιήσας. ἵνα δὲ εἴπω καὶ τὸ μάλιστα τῷ ἐμῷ πάθει ἐμφερές, εἴ τις οὓς σὺ ἤγαγες Πέρσας οὕτω θεραπεύσειεν ὥστ' αὐτῷ ἥδιον ἕπεσθαι ἢ σοί, ἆρ' ἂν φίλον αὐτὸν νομίζοις; οἶμαι μὲν οὔ, ἀλλὰ πολεμιώτερον ἂν ἢ εἰ πολλοὺς αὐτῶν κατακάνοι. τί δέ; εἴ τις τῶν σῶν φίλων, φιλοφρόνως σου * εἰπόντος, λαμβάνειν ὁπόσα ἐθέλοι, εἰ τοῦτο ἀκούσας, οἴχοιτο λαβὼν πάντα ὁπόσα δύναιτο, καὶ αὐτὸς μὲν τοῖς σοῖς γε πλουτοίη, σὺ δὲ μηδὲ μετρίοις ἔχοις χρῆσθαι, ἆρ' ἂν δύναιο τὸν τοιοῦτον ἄμεμπτον φίλον νομίζειν; νῦν μέντοι ἐγώ, Κῦρε, εἰ μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τοιαῦτα ὑπὸ σοῦ δοκῶ πεπονθέναι. σὺ γὰρ ἀληθῆ λέγεις· εἰπόντος ἐμοῦ τοὺς ἐθέλοντας ἄγειν, λαβὼν ᾤχου πᾶσαν μου τὴν δύναμιν, ἐμὲ δὲ ἔρημον κατέλιπες· καὶ νῦν ἃ ἔλαβες τῇ ἐμῇ δυνάμει, ἄγεις δή μοι, καὶ τὴν ἐμὴν χώραν αὔξεις σὺν τῇ ἐμῇ * δυνάμει. ἐγὼ δὲ δοκῶ, οὐδὲν συναίτιος ὢν τῶν ἀγαθῶν, παρέχειν ἐμαυτὸν ὥσπερ γυνὴ εὖ ποιεῖν καὶ τοῖς

Margin notes:

γρ. ὅσῳ ἂν μᾶλλον πλείονα φαίνεται.

γρ. πῃ.

γρ. ἴσθι, ὅπως ἂν μοι δοκῶ ἥδιον σοὶ δ... ἢ παρὰ σοῦ ἐπιλαμ... ἀπὸ σοῦ.

γρ. μᾶλλον.

γρ. στρατείας.

γρ. εἰπόντος λαμβάνειν ὁπόσα ἐθέλοι, εἶτ' οὗτος τοῦτο.

γρ. ἐμῇ.

τε ἄλλοις ἀνθρώποις, καὶ τοῖς δὲ τοῖς ἐμοῖς ὑπηκόοις. σὺ μὲν γὰρ ἀνὴρ φαίνῃ, ἐγὼ δὲ οὐκ ἄξιος ἀρχῆς. ταῦτα οὖν σοι δοκεῖ εὐεργετήματα εἶναι, ὦ Κῦρε; εὖ ἴσθ᾽ ὅτι ἐμοῦ ἐνθυμεῖ, οὐδενὸς ἂν οὕτω με ἀποστερεῖν ἐφυλάττου ὡς ἀξιώματος καὶ τιμῆς. τί γὰρ ἐμοὶ πλέον τὸ τὴν γῆν πλατύνεσθαι, αὐτὸν δὲ ἀτιμάζεσθαι; οὐ γάρ τοι ἐγὼ Μήδων ἦρχον διὰ τὸ κρείττων πάντων αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ μᾶλλον * διὰ τὸ καὶ αὐτοὺς τούτους ἀξιοῦν ἡμᾶς αὐτῶν πάντα βελτίονας εἶναι.

Βιβλ. δ΄.

γρ. διὰ τὸ αὐτοὺς τούτους ἀξιοῦν ἡμᾶς ἑαυτῶν.

35. Καὶ ὁ Κῦρος ἔτι λέγοντος αὐτοῦ ὑπολαβὼν εἶπε, πρὸς τῶν θεῶν, ἔφη, ὦ θεῖε, εἴ τι κἀγώ σοι πρότερον ἐχαρισάμην, καὶ σὺ νῦν ἐμοὶ χάρισαι ὧν ἄν σου δεηθῶ. παῦσαι, ἔφη, τὸ νῦν εἶναι μεμφόμενός μοι· ἐπειδὰν δὲ πεῖραν ἡμῶν λάβῃς ὅπως ἔχομεν πρὸς σέ, ἢν μέν σοι φαίνηται τὰ ὑπ᾽ ἐμοῦ πεπραγμένα * ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ τῷ σῷ πεποιημένα, ἀσπαζομένου τε ἐμοῦ σε ἀντασπάζου με, εὐεργέτην τε νόμιζε εἶναι. ἢν δ᾽ ἐπὶ θάτερα, τότε μοι μέμφου. ἀλλ᾽ ἴσως τοι, ἔφη ὁ Κυαξάρης, καλῶς λέγεις, * κἀγὼ ποιήσω ταῦτα. τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἦ καὶ φιλήσω σε; εἰ σὺ βούλει, ἔφη. καὶ οὐκ ἀποστρέψεις με ὥσπερ ἄρτι; οὐκ ἀποστρέψομαι, ἔφη. καὶ ὃς ἐφίλησεν αὐτόν. ὡς δὲ εἶδον οἱ Μῆδοί τε καὶ οἱ Πέρσαι καὶ ἄλλοι πολλοί (πᾶσι γὰρ ἔμελεν ὅ, τι ἐκ τούτων ἔσοιτο) εὐθὺς ἥσθησάν τε καὶ ἐφαιδρύνθησαν. 35.

γρ. ἐπὶ τοῦ σοῦ ἀγαθοῦ ἀσπαζομένου.

γρ. κἀγὼ οὕτω ποιήσω ποιήσω.

36. Καὶ ὁ Κυαξάρης δὲ καὶ ὁ Κῦρος ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους ἡγοῦντο, καὶ ἐπὶ μὲν τῷ Κυαξάρῃ οἱ Μῆδοι εἵποντο (Κῦρος γὰρ αὐτοῖς οὕτως ἐπένευσεν) ἐπὶ δὲ τῷ Κύρῳ οἱ Πέρσαι, ἐπὶ δὲ τούτοις οἱ ἄλλοι. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, καὶ κατέστησαν τὸν Κυαξάρην εἰς τὴν κατεσκευασμένην σκηνήν, οἷς μὲν ἐπετέτακτο, παρεσκεύαζον τὰ ἐπιτήδεια τῷ Κυαξάρῃ· οἱ δὲ Μῆδοι ὅσον χρόνον σχολὴν πρὸ δείπνου ἦγεν ὁ Κυαξάρης, ᾖσαν πρὸς αὐτόν, οἱ μὲν καὶ * αὐτοὶ ἀφ᾽ ἑαυτῶν, οἱ δὲ πλεῖστοι ὡς κεκέλευστο ὑπὸ Κύρου, δῶρα ἄγοντες, ὁ μέν τις οἰνοχόον καλόν, ὁ δὲ ὀψοποιὸν ἀγαθόν, ὁ δὲ ἀρτοποιόν, ὁ δὲ μουσουργόν, ὁ δὲ ἐκπώματα, ὁ δὲ ἐσθῆτα καλήν. πᾶς δέ τις ὡς ἐπιτοπολὺ ἕν γε τι ὧν εἰλήφει ἐδωρεῖτο αὐτῷ. ὥστε τὸν Κυαξάρην μεταγινώσκειν ὡς οὔτε Κῦρος ἀφίστη αὐτοὺς ἀπ᾽ αὐτοῦ, οὔτε οἱ Μῆδοι ἧττόν τι αὐτῷ προσεῖχον τὸν νῦν ἢ καὶ πρόσθεν. 36.

γρ. αὐτοὶ καθ᾽ ἑαυτούς, οἱ δὲ πλεῖστοι ὑπὸ Κύρου ἐγκέλευσοι. δῶρα.

37. Ἐπειδὴ δὲ δείπνου ὥρα ἦν, καλέσας ὁ Κυαξάρης ἠξίου τὸν Κῦρον, διὰ χρόνου ἰδόντα αὐτὸν συνδειπνεῖν. ὁ δὲ Κῦρος εἶπε, μὴ δὴ σὺ κέλευε, ὦ Κυαξάρη. ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅτι οὗτοι οἱ παρόντες ὑφ᾽ ἡμῶν πάντες * ἐπηρμένοι πάρεισιν; οὐκουν καλῶς ἂν πράττοιμι εἰ τούτων ἀμελῶν τὴν ἐμὴν ἡδονὴν θεραπεύειν δοκοίην· ἀμελεῖσθαι δὲ δοκοῦντες οἱ στρατιῶται, οἱ μὲν ἀγαθοὶ πολὺ ἂν ἀθυμότεροι γίγνοιντο, οἱ δὲ πονηροὶ πολὺ ὑβριστότεροι. 37.

γρ. ἐπαιρόμενοι.

ἀλλὰ

Βιβλ. ε'. ἀλλὰ σὺ μὲν, ἔφη, ἄλλως τε καὶ οὐδὲν μακρὰν ἥκων δείπνει ἤδη· καὶ εἴ τινές σε τιμῶσιν ἀντασπάζου καὶ εὐώχει αὐτοὺς, ἵνα σε καὶ θαῤῥήσωσιν· ἐγὼ δὲ ἀπιὼν ἐφ' ἅπερ *ἔλεγον τρέψομαι. αὔριον δ', ἔφη, πρωῒ δεῦρο ἐπὶ τὰς σὰς θύρας παρέσονται πάντες οἱ ἐπικαίριοι, ὅπως βουλευσώμεθα σύν σοι τί χρὴ ποιεῖν τὸ ἐκ τοῦδε. σὺ δ' ἡμῖν ἔμβαλε παρὼν περὶ τούτου, πότερον ἔτι δοκεῖ στρατεύεσθαι, ἢ καιρὸς ἤδη διαλύειν τὴν στρατιάν.

γρ. λέγων.

38. 38. Ἐκ τούτου ὁ μὲν Κυαξάρης ἀμφὶ δεῖπνον εἶχεν· ὁ δὲ Κῦρος, συλλέξας τοὺς *ἱκανωτέρους τῶν φίλων καὶ φρονεῖν καὶ συμπράττειν εἴτι δέοι, ἔλεξε τοιάδε, Ἄνδρες φίλοι, ἃ μὲν δὴ πρῶτα εὐξάμεθα, σὺν Θεοῖς πάρεστιν ἡμῖν. ὅποι γὰρ ἂν πορευώμεθα, κρατοῦμεν τῆς χώρας· καὶ μὲν δὴ καὶ τοὺς πολεμίους ὁρῶμεν μειουμένους, ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς πλείονάς τε καὶ ἰσχυροτέρους γιγνομένους. εἰ δὲ ἡμῖν ἔτι θελήσειαν οἱ νῦν προσγενόμενοι σύμμαχοι παραμεῖναι, καὶ πολλῷ ἂν μᾶλλον ἀνύσαι δυναίμεθα καὶ εἴτι βιάσασθαι καιρὸς, καὶ εἴτι πεῖσαι δέοι. ὅπως οὖν τὸ μένειν ὡς πλείστοις συνδοκῇ τῶν συμμάχων, οὐδὲν μᾶλλον τοῦτο ἐμὸν ἔργον ἢ καὶ ὑμέτερον μηχανᾶσθαι. ἀλλ' ὥσπερ καὶ ὅταν μάχεσθαι δέῃ, ὁ πλείστους χειρωσάμενος ἀλκιμώτατος δοξάζεται εἶναι, οὕτω καὶ *ὅταν που δέῃ βουλῆς, ὁ πλείστους ὁμογνώμονας ἡμῖν ποιήσας, οὗτος δικαίως ἂν λεκτικώτατός τε καὶ πρακτικώτατος κρίνοιτο ἂν εἶναι. μὴ μέντοι ὡς λόγον ἡμῖν ἐπιδειξόμενοι οἷον ἂν εἴποιτε πρὸς ἕκαστον αὐτῶν, τοῦτο μελετᾶτε, ἀλλ' ὡς τοὺς πεπεισμένους ὑφ' ἑκάστου, δήλους ἐσομένους οἷς ἂν πράττωσιν οὕτω παρασκευάζεσθε. καὶ ὑμεῖς μὲν, ἔφη, τούτων ἐπιμελεῖσθε. ἐγὼ δὲ ὅπως ἂν ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια ὅσα ἂν ἐγὼ δύνωμαι οἱ στρατιῶται, περὶ τοῦ στρατεύεσθαι βουλεύωνται, τούτου πειράσομαι ἐπιμελεῖσθαι.

γρ. ἱκανωτάτους.

γρ. ὅταν πεῖσαι δέῃ.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον ς'.

Βιβλ. ς'. ΤΑύτην μὲν δὴ τὴν ἡμέραν οὕτω διαγαγόντες, καὶ δειπνήσαντες, ἀνεπαύοντο· τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρωῒ ἧκον ἐπὶ τὰς Κυαξάρου θύρας πάντες οἱ σύμμαχοι· *ἐν ᾧ οὖν ὁ Κυαξάρης ἐκοσμεῖτο, ἀκούων ὅτι πολὺς ὄχλος ἐπὶ ταῖς θύραις εἴη, ἐν

γρ. ἕως οὖν.

τούτῳ

Βιβλ. ϛ'.

τούτῳ οἱ φίλοι τῷ Κύρῳ προσῆγον οἱ μὲν Καδουσίους δεομένους αὐτοῦ μένειν, οἱ δὲ Ὑρκανίους, * ὁ δέ τις Γωβρύαν, ὁ δέ τις Σάκαν· Ὑστάσπης δὲ Γαδάταν τὸν εὐνοῦχον προσῆγε, δεόμενον τοῦ Κύρου μένειν. ἔνθα δὴ ὁ Κῦρος γιγνώσκων ὅτι ὁ Γαδάτας πάλαι ἀπωλώλει τῷ φόβῳ μὴ λυθείη ἡ στρατιὰ, ἐπιγελάσας εἶπεν, ὦ Γαδάτα, δῆλος, ἔφη, εἶ ὑπὸ Ὑστάσπου τοῦδε πεπεισμένος ταῦτα γιγνώσκειν ἃ λέγεις. καὶ ὁ Γαδάτας ἀνατείνας τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἀπώμοσεν ἦ μὴν μὴ ὑπὸ τοῦ * Ὑστάσπου ταῦτα πεισθῆναι γιγνώσκειν· ἀλλ' οἶδα, ἔφη, ὅτι ἢν ὑμεῖς ἀπέλθητε, ἔρρει τὰ ἐμὰ παντελῶς. διὰ ταῦτ', ἔφη, καὶ * τούτῳ ἐγὼ αὐτὸς προσῆλθον, ἐρωτῶν εἰ εἰδείη * τίνα γνώμην ἔχεις περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ στρατεύματος. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, * ἀδίκως γὰρ ἐγὼ, ὡς ἔοικεν, Ὑστάσπην αἰτιῶμαι. καὶ ὁ Ὑστάσπης εἶπε, ναὶ μὰ Δία, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀδίκως μέντοι· ἐπειδὴ ἔγωγε καὶ ἀντέλεγον Γαδάτᾳ ὡς οὐχ οἷόν τέ σοι μένειν, λέγων ὅτι ὁ πατήρ σε μεταπέμποιτο. καὶ ὁ Κῦρος, τί λέγεις; ἔφη, καὶ τοῦτο σὺ ἐτόλμησας ἐξενεγκεῖν, εἴτ' ἐγὼ ἐβουλόμην, εἴτε μή; μὰ Δί', ἔφη. ὁρῶ γάρ σε ὑπερεπιθυμοῦντα ἐν Πέρσαις περίβλεπτον περιελθεῖν, καὶ τῷ πατρὶ ἐπιδείξασθαι ἣ ἕκαστα διεπράξω. ὁ δὲ Κῦρος ἔφη, σὺ δ' οὐκ ἐπιθυμεῖς οἴκαδε ἀπελθεῖν; μὰ Δί', ἔφη ὁ Ὑστάσπης, οὐδὲ ἄπειμί γε, ἀλλὰ μένων στρατηγήσω ἕως ἂν ποιήσω Γαδάταν τουτονὶ δεσπότην τοῦ Ἀσσυρίου.

γρ. ὁ δέ τις Σάκαν, ὁ δέ τις καὶ Γωβρύαν.

γρ. Ὑστάσπου πεισθεὶς ταῦτα γιγνώσκειν.

γρ. τούτῳ αὐτὸς διελεγόμην, ἐρωτῶν.

γρ. τί ἐν νῷ ἔχοις ὑπὲρ τῆς δι. τοῦ στρατεύματος ποιεῖν. καὶ ὁ Κ.

γρ. ἀδίκως ἄρα ἐγὼ Ὑστάσπην τοῦτο δὲ καταιτιῶμαι. νὴ Δία, ἔφη Ὑστάσπης, ὦ Κῦρε. ἐγὼ γὰρ ἔλεγον τῷ Γαδάτᾳ τῷ δὲ τοσοῦτο μόνον ὡς οὐχ οἷόν τε.

2. Οἱ μὲν δὴ τοιαῦτα ἔπαιζον σπουδῇ πρὸς ἀλλήλους· ἐν δὲ τούτῳ ὁ Κυαξάρης σεμνῶς κεκοσμημένος ἐξῆλθε, καὶ ἐπὶ θρόνου Μηδικοῦ ἐκαθέζετο. ὡς δὲ πάντες συνῆλθον οὓς ἔδει, καὶ σιωπὴ ἐγένετο, Κυαξάρης εἶπεν ὧδε, Ἄνδρες σύμμαχοι, ἴσως ἐπειδὴ παρὼν τυγχάνω, καὶ πρεσβύτερός εἰμι Κύρου, εἰκός με ἄρχειν λόγου. νῦν οὖν μοι δοκεῖ καιρὸς, ἔφη, εἶναι περὶ τούτου * διαλέγεσθαι πρῶτον, πότερον στρατεύεσθαι καιρὸς δοκεῖ εἶναι ἔτι, ἢ διαλύειν ἤδη τὴν στρατιάν. λεγέτω οὖν τις, ἔφη, περὶ αὐτοῦ τούτου ᾗ γινώσκει. ἐκ τούτου πρῶτος μὲν εἶπεν ὁ Ὑρκάνιος, Ἄνδρες σύμμαχοι, οὐκ οἶδα μὲν ἔγωγε εἴ τι δεῖ λόγων ὅπου αὐτὰ τὰ ἔργα δείκνυσι τὸ κράτιστον. πάντες γὰρ ἐπιστάμεθα ὅτι ὁμοῦ μένοντες πλείω κακὰ ποιοῦμεν τοὺς πολεμίους, ἢ πάσχομεν· ὅτε δὲ χωρὶς ἦμεν ἀλλήλων, ἐκεῖνοι ἡμῖν ἐχρῶντο ὡς ἐκείνοις ἦν ἥδιστον, ἡμῖν γε μὴν ὡς χαλεπώτατον. ἐπὶ τούτῳ ὁ Καδούσιος εἶπεν, ἡμεῖς δ' ἄν τι λέγοιμεν, ἔφη, περὶ τοῦ οἴκαδε ἀπελθόντες ἕκαστοι χωρὶς εἶναι, * ὅπου γε οὐδὲ στρατευομένοις, ὡς ἔοικε, χωρίζεσθαι συμφέρει; ἡμεῖς γοῦν οὐ πολὺν χρόνον δίχα τοῦ ὑμετέρου πλήθους στρατευσάμενοι, δίκην ἔδομεν, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐπίστασθε. ἐπὶ τούτῳ Ἀρτάβαζος, ὁ συγγενής εἶναί ποτε φήσας Κύρῳ, εἶπε τάδε, Ἐγὼ δὲ, ἔφη, ὦ Κυα-

γρ. λέγεσθαι.

γρ. ὅπου γε οὐδὲ.

Digitized by Google

Βιβλ. ϛʹ.

ξάρη, τοσοῦτον διαφέρομαι τοῖς πρόσθεν λέγουσιν. οὗτοι μὲν γάρ φασιν * ὅτι δεῖ μένοντας στρατεύεσθαι, ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι ὅτε [γρ. ἔτι δεῖν.] οἴκοι ἦμεν, ἐστρατευόμεθα. καὶ γὰρ ἐβοηθοῦμεν πολλάκις τῶν ἡμετέρων ἀγομένων, καὶ περὶ τῶν σφετέρων φρουρίων, ὡς ἐπιβουλευομένων, πολλάκις πράγματα εἴχομεν, φοβούμενός τε καὶ φρουρῶν· καὶ ταῦτα ἔπραττον τὰ οἰκεῖα δαπανῶν. νῦν δὲ ἔχω μὲν τὰ ἐκείνων * φρούρια, καὶ οὐ φοβοῦμαι ἐκείνους, εὐωχοῦμαι δὲ τὰ ἐκείνων, πίνω δὲ τὰ τῶν πολεμίων. ὡς οὖν τὰ μὲν οἴκοι στρατείαν οὖσαν, τὰ δ' ἑορτήν, ἐμοὶ μὲν οὐ δοκεῖ, ἔφη, διαλύειν τήνδε τὴν πανήγυριν. ἐπὶ τούτῳ ὁ Γωβρύας εἶπεν, ἐγὼ δ' ὦ Ἄνδρες σύμμαχοι, μέχρι μὲν τοῦδε ἐπαινῶ τὴν Κύρου δεξιάν· οὐδὲν γὰρ ψεύδεται ὧν ὑπέσχετο. εἰ δ' ἄπεισιν ἐκ τῆς χώρας, δῆλον ὅτι ὁ μὲν Ἀσσύριος ἀναπαύσεται, οὐ τίνων ποινὰς ὧν τε ὑμᾶς ἐπιχείρησεν ἀδικεῖν καὶ ὧν ἐμὲ ἐποίησεν· ἐγὼ δὲ ἐν τῷ μέρει πάλιν ἐκείνῳ δώσω δίκην ὅτι ὑμῖν φίλος ἐγενόμην. ἐπὶ τούτοις πᾶσι Κῦρος εἶπεν, Ὦ Ἄνδρες, οὐδ' ἐμὲ λανθάνει ὅτι ἐὰν διαλύωμεν τὸ στράτευμα, τὰ μὲν ἡμέτερα ἀσθενέστερα γίγνοιτο ἄν, τὰ δὲ τῶν πολεμίων πάλιν αὐξήσεται· ὅσοι μὲν γὰρ αὐτῶν ὅπλα ἀφῄρηνται, ταχὺ ἄλλα ποιήσονται. ὅσοι τε ἵππους ἀπεστέρηνται, ταχὺ πάλιν ἄλλους κτήσονται· ἀντὶ δὲ τῶν ἀποθανόντων ἕτεροι καὶ ἐφηβήσουσι καὶ ἐπιγενήσονται. ὥστε οὐδὲ θαυμαστὸν εἰ ἐν τάχει πάλιν ἡμῖν πράγματα παρέχειν δυνήσονται. τί δῆτα ἐγὼ Κυαξάρῃ λόγον ἐκέλευσα ἐμβαλεῖν περὶ καταλύσεως τῆς στρατιᾶς; εὖ ἴστε, ἔφη, ὅτι φοβούμενος τὸ μέλλον. ὁρῶ γὰρ ἡμῖν ἀντιπάλους προσιόντας, οἷς ἡμεῖς, εἰ ὧδε στρατευσόμεθα, οὐ δυνησόμεθα μάχεσθαι. προσέρχεται μὲν γὰρ δήπου χειμών, στέγαι δ' εἰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς εἰσίν, ἀλλὰ μὰ Δία οὐχ ἵπποις, οὐδὲ θεράπουσιν, οὐδὲ τῷ δήμῳ τῶν στρατιωτῶν· ὧν ἄνευ ἡμεῖς οὐκ ἂν δυναίμεθα στρατεύεσθαι. τὰ δὲ ἐπιτήδεια ὅπου μὲν ἡμεῖς ἐληλύθαμεν, ὑφ' ἡμῶν ἀνάλωται, ὅποι δὲ οὐκ ἀφίγμεθα, διὰ τὸ ἡμᾶς φοβεῖσθαι * ἀνακεκομισμένοι εἰσὶν εἰς ἐρύματα· ὥστε αὐτοὺς μὲν ἔχειν, ἡμᾶς δὲ ταῦτα μὴ δύνασθαι λαμβάνειν. τίς οὖν οὕτως ἀγαθός, ἢ τίς οὕτως ἰσχυρός, ὃς λιμῷ καὶ ῥίγει δύναιτ' ἂν μαχόμενος στρατεύεσθαι; εἰ μὲν οὖν οὕτω στρατευσόμεθα, ἐγὼ μέν φημι χρῆναι ἑκόντας ἡμᾶς καταλῦσαι τὴν στρατιὰν μᾶλλον, ἢ ἄκοντας ὑπ' ἀμηχανίας ἐξελαθῆναι. εἰ δὲ βουλόμεθα ἔτι στρατεύεσθαι, τόδ' ἐγώ φημι ἔτι χρῆναι ποιεῖν, πειρᾶσθαι ὡς τάχιστα τῶν μὲν ἐκείνων ὀχυρῶν ἡμᾶς ὡς πλεῖστα παραιρεῖν, ἡμῖν δ' αὐτοῖς ὡς πλεῖστα ὀχυρὰ ποιεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ταῦτα γένηται, τὰ μὲν ἐπιτήδεια πλείονα ἕξουσιν ὁπότεροι ἂν πλείω δύνωνται λαμβάνοντες ἀποτίθεσθαι, πολιορκήσονται δὲ ὁπότεροι ἂν * ἥττους ὦσι. νῦν δ' οὐδὲν διαφέρομεν τῶν ἐν πελάγει πλεόντων· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πλέουσι μὲν ἀεί, τὸ δὲ πεπλευσμένον οὐδὲν οἰκειότερον τοῦ ἀπλεύστου καταλείπουσιν. ἢν δὲ φρούρια ἡμῖν γένηται,

[γρ. φρούρια, οὐ φοβοῦμαι δὲ ἐκείνους· εὐωχ. δὲ τὰ ἐκείνων καὶ πίνω τὰ τῶν πο.]

[γρ. ἀνακεκομισμένα.]

[γρ. κρείττους.]

Βιβλ. ϛ'.

ται, ταῦτα δὴ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀλλοτριώσει τὴν χώραν, ἡμῖν δὲ ὑπ' εὐδίας μᾶλλον ἔσται πάντα. ὃ δὲ ἴσως ἄν τινες ὑμῶν φοβηθεῖεν, εἰ δεήσει πόῤῥω τῶν ἑαυτῶν φρουρεῖν, μηδὲ τοῦτο ὀκνήσητε. ἡμεῖς μὲν γὰρ, ἐπείπερ ὡς οἴκοθεν ἀποδημοῦμεν, φρουρήσειν ὑμῖν ἀναδεχοίμεθα τὰ ἐγγύτατα χωρία τῶν πολεμίων· ὑμεῖς δὲ τὰ πρόσορα ὑμῖν αὐτοῖς τῆς Ἀσσυρίας, ἐκεῖνα κτᾶσθε καὶ ἐργάζεσθε. ἢν γὰρ ἡμεῖς τὰ * πλησίον αὐτῶν δυνώμεθα φρουροῦντες σώζεσθαι, ἐν πολλῇ ὑμεῖς εἰρήνῃ, οἱ τὰ πρόσω αὐτῶν ἔχοντες, * βιοτεύσετε· οὐ γὰρ, οἶμαι, δυνήσονται τῶν ἐγγὺς ἑαυτῶν ὄντων κακῶν ἀμελοῦντες τοῖς πρόσω ὑμῖν ἐπιβουλεύειν. γρ. πολεμίων γρ. ἐπιῶσι·

3. Ὡς δὲ ταῦτα ἐῤῥήθη, οἵ τε ἄλλοι πάντες ἀνιστάμενοι συμπροθυμήσεσθαι ταῦτ' ἔφασαν, καὶ Κυαξάρης. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας καὶ τεῖχος αὐτῶν ἑκάτερος, ἢν ἐπιτρέψωσιν οἱ σύμμαχοι, τειχιεῖσθαι ἔφασαν, ὥστε καὶ ταῦτα φίλια τοῖς συμμάχοις ὑπάρχειν. ὁ οὖν Κῦρος, ἐπεὶ ἑώρα πάντας προθύμως ὄντας πράσσειν ὅσα ἔλεξε, τέλος ἔφη, εἰ τοίνυν περαίνειν βουλόμεθα ὅσα φαμὲν, χρὴ ποιεῖν ὡς τάχιστα * ἂν δέοι γενέσθαι, μηχανὰς μὲν εἰς τὸ καθαιρεῖν τὰ τῶν πολεμίων τείχη, τέκτονας δὲ εἰς τὸ ἡμῖν ὀχυρὰ πυργοῦσθαι. ἐκ τούτου ὑπέσχετο ὁ μὲν Κυαξάρης, μηχανὴν αὐτὸς ποιησάμενος παρέξειν, ἄλλην δὲ Γαδάτας τε καὶ Γωβρύας, ἄλλην Τιγράνης· * ἄλλας δὲ αὐτὸς ὁ Κῦρος ἔφατο πειρᾶσθαι ποιήσασθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἔδοξεν, ἐπορίζοντο μὲν μηχανοποιοὺς, παρεσκευάζοντο δ' ἕκαστοι εἰς τὰς μηχανὰς ὧν ἔδει. ἄνδρας δ' ἐπέστησαν οἳ ἐδόκουν ἐπιτηδειότατοι εἶναι ἀμφὶ ταῦτ' ἔχειν. 3.

al. malè ἃ ἂν δέοι Steph.
γρ. αὐτὸς ὁ Κῦρος ἔφη δύο πειρᾶσθαι.

4. Κῦρος δ', ἐπεὶ ἔγνω ὅτι διατριβὴ ἔσται ἀμφὶ ταῦτα, ἐκάθισε μὲν τὸ στράτευμα ἔνθα ᾤετο ὑγιεινότατον εἶναι καὶ εὐπροσοδώτατον ὅσα ἔδει προσκομίζεσθαι· ὅσα τε ἐρυμνότητος προσεδεῖτο, ἐποιήσατο ὡς ἐν ἀσφαλεῖ οἱ ἀεὶ μένοντες εἶεν, εἴποτε καὶ πρόσω τῇ ἰσχύϊ ἀποστρατοπεδεύσαιντο. πρὸς δὲ τούτοις, ἐρωτῶν οὓς ᾤετο μάλιστα εἰδέναι τὴν χώραν, ὁπόθεν ἂν ὡς πλεῖστα ὠφελοῖτο τὸ στράτευμα, ἐξῆγεν ἀεὶ εἰς προνομὰς, ἅμα μὲν ὅπως ὅτι πλεῖστα λαμβάνοι τῇ στρατιᾷ τὰ ἐπιτήδεια, ἅμα δ' ὅπως μᾶλλον ὑγιαίνοιεν καὶ ἰσχύοιεν διαπονούμενοι ταῖς πορείαις, ἅμα δ' ὅπως ἐν ταῖς ἀγωγαῖς τὰς τάξεις ὑπομιμνήσκοιντο. ὁ μὲν δὲ Κῦρος ἐν τούτοις ἦν. 4.

5. Ἐκ δὲ Βαβυλῶνος οἱ αὐτόμολοι καὶ οἱ ἁλισκόμενοι ταῦτ' ἔλεγον, ὅτι ὁ Ἀσσύριος οἴχοιτο ἐπὶ Λυδίας, πολλὰ τάλαντα ἀργυρίου καὶ χρυσίου ἄγων, καὶ ἄλλα κτήματα καὶ κόσμον παντοδαπόν. ὁ μὲν οὖν ὄχλος τῶν στρατιωτῶν * ὑπελάμβανεν ὡς ὑπεκτίθοιτο ἤδη τὰ χρήματα φοβούμενος. ὁ δὲ Κῦρος, γιγνώσκων ὅτι οἴχοιτο συστήσων εἴτι δύναιτο * ἀντίπαλον, ἑαυτὸν ἀντιπαρεσκευάζετο ἐῤῥωμένως, ὡς μάχης ἔτι δεή- 5.

γρ. ἔλεγον] ὡς.
al. ἀντίπαλον ἑαυτῷ, αὐτ.

Βιβλ. ϛ΄.

σον· καὶ ἐξεπίμπλα μὲν τὸ τῶν Περσῶν ἱππικὸν, τοὺς μὲν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς δέ τινας καὶ παρὰ τῶν φίλων λαμβάνων ἵππους. ταῦτα γὰρ παρὰ πάντων ἐδέχετο, καὶ ἀπεδίδοτο * οὐδὲν, οὔτε εἴ τις ὅπλον ἐδίδου καλὸν, οὔτε ἵππον. κατεσκευάζετο δὲ καὶ ἅρματα ἔκ τε τῶν αἰχμαλώτων ἁρμάτων καὶ ἄλλοθεν ὁπόθεν δύναιτο. καὶ τὴν μὲν Τρωικὴν διφρείαν πρόσθεν οὖσαν, καὶ τὴν Κυρηναίων ἔτι νῦν οὖσαν ἁρματηλασίαν κατέλυσε. τὸν γὰρ πρόσθεν χρόνον καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ καὶ Συρίᾳ καὶ Ἀραβίᾳ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἅρμασιν οὕτως ἐχρῶντο ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι. ἔδοξε δ᾽ αὐτῷ, ὃ κράτιστον εἰκὸς ἦν εἶναι τῆς δυνάμεως, ὄντων τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς ἅρμασι, τοῦτο ἐν ἀκροβολιστῶν μέρει εἶναι, καὶ εἰς τὸ κρατεῖν * οὐδὲ μέγα μέρος συμβάλλεσθαι. ἅρματα γὰρ τριακόσια τοὺς μὲν μαχομένους παρέχεται τριακοσίους, ἵπποις δ᾽ οὗτοι χρῶνται διακοσίοις καὶ χιλίοις, ἡνίοχοι δ᾽ αὐτοῖς εἰσι μὲν, ὡς εἰκὸς, οἷς μάλιστα πιστεύουσιν οἱ βέλτιστοι, εἰς τριακοσίους. οὗτοι δέ εἰσιν οἳ οὐδ᾽ ὁτιοῦν τοὺς πολεμίους βλάπτουσι. ταύτην μὲν οὖν τὴν διφρείαν κατέλυσεν· ἀντὶ δὲ τούτου πολεμιστήρια κατεσκεύασεν ἅρματα τροχοῖς τε ἰσχυροῖς, ὡς μὴ ῥᾳδίως συντρίβηται, ἄξοσί τε μακροῖς· ἧττον γὰρ ἀνατρέπεται πάντα τὰ πλατέα. τὸν δὲ δίφρον τοῖς ἡνιόχοις ἐποίησεν, ὥσπερ πύργον ἰσχυρῶν ξύλων. ὕψος δὲ τούτων ἐστὶ μέχρι τῶν ἀγκώνων, ὡς δύνανται ἡνιοχεῖσθαι οἱ ἵπποι * ὑπὸ τῶν δίφρων. τοὺς δὲ ἡνιόχους ἐθωράκισε πάντα πλὴν τῶν ὀφθαλμῶν. προσέθηκε δὲ καὶ δρέπανα σιδηρᾶ ὡς διπήχια πρὸς τοὺς ἄξονας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν τροχῶν, καὶ ἄλλα κάτω ὑπὸ τῷ ἄξονι εἰς γῆν βλέποντα, ὡς ἐμβαλούντων εἰς τοὺς ἐναντίους τοῖς ἅρμασιν. ὡς δὲ τότε Κῦρος ταῦτα κατεσκεύασεν, * οὕτω καὶ ἔτι νῦν τοῖς ἅρμασι χρῶνται καὶ οἱ ἐν τῇ βασιλέως χώρᾳ. ἦσαν δὲ αὐτῷ καὶ κάμηλοι πολλαὶ παρά τε τῶν φίλων συνειλεγμέναι καὶ αἰχμάλωτοι πᾶσαι συνηθροισμέναι. καὶ ταῦτα μὲν * οὕτως ἐπεραίνετο.

γρ. οὐδὲ, οὐδὲ ἂν ὅπλον διδοίη καλὸν, οὐδ᾽ εἴ τις ἵππον.

γρ. οὐδὲν in quodam vet.

γρ. ὑπὲρ Steph.

al. οὕτως ἔτι καὶ τοῖς ἅρμασι χρῶνται οἱ ἐν.

γρ. οὕτω συνεπεραίνετο.

6\. 6. Βουλόμενος δέ τινα κατάσκοπον πέμψαι ἐπὶ Λυδίας, καὶ μαθεῖν, ὅ, τι πράσσοι ὁ Ἀσσύριος, ἔδοξεν αὐτῷ ἐπιτήδειος εἶναι Ἀράσπας ἐλθεῖν ἐπὶ τοῦτο, ὁ φυλάττων τὴν καλὴν γυναῖκα. συνεβεβήκει γὰρ τῷ Ἀράσπᾳ τοιάδε· ληφθεὶς ἔρωτι τῆς γυναικὸς, ἠναγκάσθη προσενεγκεῖν λόγους αὐτῇ περὶ * συνουσίας. ἡ δὲ ἀπέφησε μὲν, καὶ ἦν πιστὴ τῷ ἀνδρὶ, καίπερ ἀπόντι (ἐφίλει γὰρ αὐτὸν ἰσχυρῶς) οὐ μέντοι κατηγόρησε τοῦ Ἀράσπου πρὸς τὸν Κῦρον, ὀκνοῦσα συμβαλεῖν φίλους ἄνδρας. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀράσπας δοκῶν * ὑπηρετήσειν τῷ τυχεῖν ἃ ἐβούλετο, ἠπείλησε τῇ γυναικὶ, ὅτι εἰ μὴ βούλοιτο ἑκοῦσα, ἄκουσα ποιήσοι ταῦτα. ἐκ τούτου ἡ γυνὴ, ὡς ἔδεισε τὴν βίαν, οὐκέτι κρύπτει, ἀλλὰ πέμπει τὸν εὐνοῦχον πρὸς τὸν Κῦρον, καὶ κελεύει λέξαι ἅπαντα. ὁ δ᾽ ὡς ἤκουσεν, ἀναγελάσας ἐπὶ τῷ κρείττονι τοῦ ἔρωτος

γρ. συνηθείας.

γρ. ὑπηρετεῖν ἀπέτυγχανεν ἃ ἐβούλ.

τος φάσκοντι εἶναι, πέμπει Ἀρτάβαζον σὺν τῷ εὐνούχῳ, καὶ κελεύει αὐτῷ εἰπεῖν βιάζεσθαι μὲν μὴ τοιαύτην γυναῖκα, πείθειν δέ, εἰ δύναιτο, οὐκ ἔφη κωλύειν. ἐλθὼν δὲ ὁ Ἀρτάβαζος πρὸς τὸν Ἀράσπαν ἐλοιδόρησεν αὐτόν, παρακαταθήκην τε ὀνομάζων τὴν γυναῖκα, ἀσέβειάν τε αὐτοῦ λέγων, ἀδικίαν τε καὶ * ἀκράτειαν· ὥστε τὸν Ἀράσπαν πολλὰ μὲν δακρύειν ὑπὸ λύπης, καταδύεσθαι δ' ὑπὸ τῆς αἰσχύνης, ἀπολωλέναι δὲ τῷ φόβῳ μή τι καὶ πάθῃ ὑπὸ Κύρου. ὁ οὖν Κῦρος καταμαθὼν ταῦτα, ἐκάλεσέ τε αὐτόν, καὶ μόνος μόνῳ ἔλεξεν, ὁρῶ σε, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, φοβούμενόν τε ἐμέ, καὶ ἐν αἰσχύνῃ δεινῶς ἔχοντα. παῦσαι οὖν τούτων, ἐγὼ γὰρ θεούς τε ἀκούω ἔρωτος * ἡσσῆσθαι, ἀνθρώπους τε οἶδα καὶ μάλα φρονίμους δοκοῦντας εἶναι οἷα πεπόνθασιν ὑπ' ἔρωτος. καὶ αὐτὸς δὲ ἐμαυτοῦ κατέγνων μὴ ἂν καρτερῆσαι ὥστε συνὼν καλοῖς * ἀμελῆσαι αὐτῶν. καί σοι δὲ τούτου τοῦ πράγματος ἐγὼ αἴτιός εἰμι· ἐγὼ γάρ σε συγκαθεῖρξα τούτῳ τῷ ἀμάχῳ πράγματι. καὶ ὁ Ἀράσπας ὑπολαβὼν εἶπεν, ἀλλὰ σὺ μέν, ὦ Κῦρε, καὶ ταῦτα ὅμοιος εἶ οἷόσπερ καὶ τἆλλα, πρᾷός τε, καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων. ἐμὲ δ', ἔφη, καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι καταδύουσι τῷ ἄχει· ὡς γὰρ ὁ θροῦς διῆλθε τῆς ἐμῆς συμφορᾶς, οἱ μὲν ἐχθροὶ ἐφήδονταί μοι, οἱ δὲ φίλοι προσιόντες συμβουλεύουσιν ἐκποδὼν ἔχειν ἐμαυτόν, μή τι καὶ πάθω ὑπὸ σοῦ, ὡς ἠδικηκότος ἐμοῦ μεγάλα. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, εὖ τοίνυν ἴσθι, ὦ Ἀράσπα, ὅτι ταύτῃ τῇ δόξῃ οἷός τ' εἶ ἐμοί τε ἰσχυρῶς χαρίσασθαι, καὶ τοὺς συμμάχους μεγάλα ὠφελῆσαι. εἰ γὰρ γένοιτο, ἔφη ὁ Ἀράσπας, ὅ, τι ἐγώ σοι ἐν καιρῷ ἂν γενοίμην αὖ χρήσιμος. εἰ τοίνυν, ἔφη, προσποιησάμενος ἐμὲ φεύγειν ἐθέλοις εἰς τοὺς πολεμίους ἐλθεῖν, οἶμαι ἄν σε πιστευθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων. ἔγωγε ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ ὑπὸ τῶν φίλων οἶδα ὅτι ὡς σὲ πεφευγὼς λόγον ἂν παρέχοιμι. ἔλθοις ἂν τοίνυν, ἔφη, ἡμῖν, πάντα εἰδὼς τὰ τῶν πολεμίων· οἶμαι δὲ καὶ λόγων καὶ βουλευμάτων κοινωνὸν ἄν σε ποιοῖντο διὰ τὸ πιστεύειν, ὥστε μηδὲ ἕν σε λεληθέναι ὧν βουλόμεθα εἰδέναι. ὡς πορευσομένου οὖν, ἔφη, ἤδη νυνί. καὶ γὰρ τοῦτο, * ἴσθι ἓν τῶν πιστῶν ἔσται, τὸ δοκεῖν με ὑπὸ σοῦ * μελλήσοντά τι παθεῖν ἐκπεφευγέναι. ἦ καὶ δυνήσῃ, ἔφη, ἀπολιπεῖν τὴν καλὴν Πάνθειαν; δύο γάρ, ἔφη, ὦ Κῦρε, σαφῶς ἔχω ψυχάς. νῦν τοῦτο πεφιλοσόφηκα μετὰ τοῦ ἀδίκου σοφιστοῦ τοῦ ἔρωτος. οὐ γὰρ δὴ μία γε οὖσα, ἅμα ἀγαθή τέ ἐστι καὶ κακή, οὐδ' ἅμα καλῶν τε καὶ αἰσχρῶν ἔργων ἐρᾷ, καὶ ταὐτὰ ἅμα βούλεταί τε καὶ οὐ βούλεται πράττειν. ἀλλὰ δηλονότι δύο ἐστὸν ψυχά, καὶ ὅταν μὲν ἡ ἀγαθὴ κρατῇ, τὰ καλὰ πράττεται· ὅταν δὲ ἡ πονηρά, τὰ αἰσχρὰ ἐπιχειρεῖται. νῦν δέ, ὡς σὲ σύμμαχον ἔλαβε, κρατεῖ ἡ ἀγαθὴ καὶ πάνυ πολύ.

Βιβλ. ς'.

γρ. ἀκρασίαν.

γρ. ἡττᾶσθαι.

γρ. ἀμελεῖ.

γρ. ἴσως.

γρ. μελλήσαντα.

πολύ. εἰ τοίνυν καί σοι δοκεῖ περιϊέναι, ἔφη ὁ Κῦρος, ὧδε χρὴ ποιεῖν ἵνα κἀκείνοις πιστότερος ᾖς· ἐξάγγελλέ τε αὐτοῖς τὰ παρ' ἡμῶν, οὕτω τι ἐξάγγελλε ὡς ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα ἐμποδὼν μάλιστ' ἂν εἴη ὧν βούλονται πράττειν. (εἴη δ' ἂν ἐμποδὼν εἰ ἡμᾶς φαίης παρασκευάζεσθαι ἐμβαλεῖν πῃ τῆς ἐκείνων χώρας) ταῦτα γὰρ ἀκούοντες ἧττον ἂν παντὶ σθένει ἀθροίζοιντο, ἕκαστός τις φοβούμενος καὶ περὶ τῶν οἴκοι. καὶ μένε, ἔφη, παρ' ἐκείνοις ὅτι πλεῖστον χρόνον. ἃ γὰρ ἂν ποιῶσιν ὅταν ἐγγυτάτω ἡμῶν ὦσι, ταῦτα μάλιστα ἡμῖν καιρὸς εἰδέναι ἔσται. συμβούλευε δ' αὐτοῖς καὶ ἐκτάττεσθαι ὅπῃ ἂν δοκῇ κράτιστον εἶναι. ὅταν γὰρ σὺ ἀπέλθῃς εἰδέναι δοκῶν τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀναγκαῖον οὕτω τετάχθαι αὐτοῖς, μετατάττεσθαι γὰρ ὀκνήσουσι· καὶ ἤν πη ἄλλῃ μετατάττωνται, ἐξ ὑπογύου ταράξονται. Ἀράσπας μὲν δὴ οὕτως ἐξελθών, συλλαβὼν τοὺς πιστοτάτους θεράποντας καὶ εἰπὼν πρός τινας ἃ ᾤετο συμφέρειν τῷ πράγματι, ᾤχετο.

7. 7. Ἡ δὲ Πάνθεια, ὡς ᾔσθετο οἰχόμενον τὸν Ἀράσπαν, πέμψασα πρὸς τὸν Κῦρον εἶπε· μὴ λυποῦ, ὦ Κῦρε, ὅτι Ἀράσπας οἴχεται εἰς τοὺς πολεμίους. ἐὰν γὰρ ἐμὲ ἐάσῃς πέμψαι πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα, ἐγώ σοι ἀναδέχομαι ἥξειν πολὺ Ἀράσπου πιστότερόν σοι φίλον, καὶ δύναμιν δὲ οἶδ' ὅτι ὁπόσην ἂν δύνηται ἔχων παρέσται σοι. καὶ γὰρ ὁ μὲν πατὴρ τοῦ νῦν βασιλεύοντος φίλος ἦν αὐτῷ· ὁ δὲ νῦν βασιλεύων καὶ ἐπεχείρησέ ποτε ἐμὲ καὶ τὸν ἄνδρα διασπάσαι ἀπ' ἀλλήλων. ὑβριστὴν οὖν νομίζων αὐτὸν εὖ οἶδ' ὅτι ἀσμένως ἂν πρὸς ἄνδρα οἷος σὺ εἶ ἀπαλλαγείη. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος κελεύει πέμπειν πρὸς τὸν ἄνδρα, ἡ δ' ἔπεμψεν. ὡς δ' ἔγνω ὁ Ἀβραδάτης τὰ παρὰ τῆς γυναικὸς σύμβολα καὶ τἆλλα δὲ ᾔσθετο ὡς εἶχεν, ἄσμενος πορεύεται πρὸς Κῦρον, ἵππους ἔχων ἀμφὶ
γρ. χιλίους. τοὺς * δισχιλίους. ὡς δ' ἦν πρὸς τοῖς τῶν Περσῶν σκοποῖς πέμπει πρὸς τὸν Κῦρον, εἰπὼν ὃς ἦν· ὁ δὲ Κῦρος εὐθὺς ἄγειν κελεύει αὐτὸν πρὸς τὴν γυναῖκα. ὡς δ' εἰδέτην ἀλλήλους ἡ γυνὴ καὶ ὁ Ἀβραδάτης, ἠσπάσαντο ἀλλήλους ὡς εἰκὸς ἐκ δυσελπίστου. ἐκ τούτου δὲ λέγει ἡ Πάνθεια τοῦ Κύρου τὴν ὁσιότητα καὶ τὴν σωφροσύνην, καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατοίκτισιν. ὁ δὲ Ἀβραδάτης ἀκούσας εἶπε, τί ἂν οὖν ἐγὼ ποιῶν, ὦ Πάνθεια, χάριν Κύρῳ ὑπέρ τε σοῦ καὶ ἐμαυτοῦ ἀποδιδοίμην; τί δὲ ἄλλο, ἔφη ἡ
γρ. πειρώμενον εἶναι περὶ ἐκεῖνον οἷός περ ἐκεῖνος. Πάνθεια, ἢ * πειρώμενος ὅμοιος περὶ ἐκεῖνον εἶναι οἷός περ καὶ ἐκεῖνος περὶ σέ;

8. 8. Ἐκ τούτου δὴ ἔρχεται πρὸς τὸν Κῦρον ὁ Ἀβραδάτης· καὶ ὡς εἶδεν αὐτόν, λαβόμενος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ εἶπεν, ἀνθ' ὧν σὺ εὖ πεποίηκας ἡμᾶς, ὦ Κῦρε, οὐκ ἔχω τί μεῖζον εἴπω, ἢ ὅτι φίλον σοι ἐμαυτὸν δίδωμι καὶ θεράποντα καὶ σύμμαχον, καὶ ὅσα ἂν ὁρῶ σε σπουδάζοντα, συνεργός σοι πειράσομαι

γίγνεσθ

γίγνεσθαι ὡς ἂν δύνωμαι κράτιστος. ϗ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἐγὼ δὲ δέχομαι· ϗ νῦν μέν σε ἀφίημι, ἔφη, σὺν τῇ γυναικὶ δειπνεῖν, αὖθις δὲ καὶ παρ' ἐμοὶ δεήσει σε σκηνοῦν σὺν τοῖς σοῖς τε καὶ ἐμοῖς φίλοις.

9 Ἐκ τούτου ὁρῶν ὁ Ἀβραδάτας σπουδάζοντα τὸν Κῦρον περὶ τὰ δρεπανηφόρα ἅρματα ϗ περὶ τοὺς τεθωρακισμένους ἵππους τε ϗ ἱππέας, ἐπειρᾶτο συντελεῖν αὐτῷ εἰς τὰ ἑκατὸν ἅρματα ἐκ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἑαυτοῦ ὅμοια ἐκείνῳ· αὐτὸς δὲ ὡς ἡγησόμενος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἅρματος παρεσκευάζετο. συνεζεύξατο δὲ τὸ ἑαυτοῦ ἅρμα τετράρρυμόν τε καὶ ἐξ ἵππων ὀκτώ. ἡ δὲ Πάνθεια ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἑαυτῆς χρημάτων χρυσοῦν τε αὐτῷ θώρακα ἐποιήσατο ϗ χρυσοῦν κράνος, ὡσαύτως δὲ ϗ περιβραχιόνια. τοὺς δ' ἵππους τοῦ ἅρματος χαλκοῖς πᾶσι προβλήμασι κατεσκευάσατο. Ἀβραδάτας μὲν ταῦτα ἔπραττε. Κῦρος δὲ ἰδὼν τὸ τετράρρυμον αὐτοῦ ἅρμα, κατενόησεν ὡς οἷόν τε εἴη ϗ ὀκτάρρυμον ποιήσασθαι, ὥστε ὀκτὼ ζεύγεσι βοῶν ἄγειν τῶν μηχανῶν τὸ κατώτατον οἴκημα. ἦν δὲ τοῦτο τριώρυγον μάλιστα ἀπὸ τῆς γῆς σὺν τοῖς τροχοῖς. τοιοῦτοι δὲ πύργοι σὺν τάξει ἀκολουθοῦντες ἐδόκουν αὐτῷ μεγάλη μὲν ἐπικουρία γενέσθαι τῇ ἑαυτοῦ φάλαγγι, μεγάλη δὲ βλάβη τῇ τῶν πολεμίων τάξει. ἐποίησε δὲ ἐπὶ τῶν οἰκημάτων καὶ περιδρόμους καὶ ἐπάλξεις· ἀνεβίβαζε δὲ ἐπὶ τῶν πύργων ἕκαστον ἄνδρας εἴκοσιν.

10. Ἐπεὶ δὲ πάντα συνειστήκει αὐτῷ, τὰ περὶ τοὺς πύργους, πεῖραν ἐλάμβανε * τοῦ ἀγωγίμου. ϗ πολὺ ῥᾷον ἦγε τὰ ὀκτὼ ζεύγη τὸν πύργον καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῷ ἄνδρας, ἢ τὸ σκευοφορικὸν βάρος ἕκαστον τὸ ζεῦγος. σκευῶν μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ εἴκοσι ϗ πέντε τάλαντα * ἦν ζεύγει· τοῦ δὲ πύργου, ὥσπερ τραγικῆς σκηνῆς, τῶν ξύλων * πάχος ἐχόντων ϗ εἴκοσιν ἀνδρῶν ϗ ὅπλων, τούτων ἐγένετο ἔλαττον ἢ πεντεκαίδεκα τάλαντα ἑκάστῳ ζεύγει τὸ ἀγώγιμον· ὡς δ' ἔγνω εὔπορον οὖσαν τὴν ἀγωγήν, παρεσκευάζετο ὡς ἄξων τοὺς πύργους σὺν τῷ στρατεύματι· νομίζων τὴν ἐν πολέμῳ πλεονεξίαν, ἅμα σωτηρίαν τε εἶναι ϗ δικαιοσύνην ϗ εὐδαιμονίαν.

γρ. τοῦ ἀγωγίου.

γρ. ἦν ζευγίτῃ δὲ πύργῳ.

γρ. πάχυς ὄντων.

11. Ἦλθον δὲ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ϗ παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ χρήματα ἄγοντες, καὶ ἀπήγγελλον αὐτῷ ὅτι ὁ Ἰνδὸς ἐπιστέλλει τοιάδε, ἐγώ, ὦ * Κῦρε, ἥδομαι ὅτι μοι ἐπήγγειλας ὧν ἐδέου, ϗ βούλομαί σου ξένος εἶναι. ϗ πέμπω σοι χρήματα· κἂν ἄλλων δέῃ, μεταπέμπου. ἐπέσταλται δὲ τοῖς παρ' ἐμοῦ ποιεῖν ὅ, τι ἂν σὺ κελεύῃς. ἀκούσας δὲ ὁ Κῦρος, εἶπε, κελεύω τοίνυν ὑμᾶς, τοὺς μὲν ἄλλους μένοντας ἔνθα κατεσκηνώκατε, φυλάττειν τὰ χρήματα, ϗ ζῆν ὅπως ὑμῖν ἥδιστον ἐστι· τρεῖς δέ μοι ἐλθόντες ὑμῶν εἰς τοὺς πολεμίους, ὡς παρὰ τοῦ Ἰνδοῦ περὶ συμμαχίας, ϗ τὰ ἐκεῖ μαθόντες, ὅ, τι ἂν λέγωσί τε

γρ. Κῦρε, ὅτι ἀπήγγειλας.

ϗ

Βιβλ. ς´. καὶ ποιοῦσιν, ὡς τάχιστα ἀπαγγείλατε ἐμοί τε καὶ τῷ Ἰνδῷ. κἂν ταῦτά μοι καλῶς ὑπηρετήσητε, ἔτι μᾶλλον ὑμῖν χάριν εἴσομαι τούτου, ἢ ὅτι χρήματα πάρεστε ἄγοντες. καὶ γὰρ οἱ μὲν δούλοις ἐοικότες κατάσκοποι οὐδὲν ἄλλο δύνανται εἰδότες ἀπαγγέλλειν, ἢ ὅσα πάντες ἴσασιν. οἱ δὲ τοιοῦτοι οἷοίπερ ὑμεῖς ἄνδρες πολλάκις καὶ τὰ * βουλεύματα καταμανθάνουσιν. οἱ μὲν δὴ Ἰνδοὶ, ἀκούσαντες ἡδέως καὶ ξενισθέντες τότε παρὰ Κύρου, συσκευασάμενοι τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύοντο, ὑποσχόμενοι ἦ μὴν καταμαθόντες ὅσα ἂν δύνωνται πλεῖστα ἐκ τῶν πολεμίων, ἥξειν * ὡς δυνατὸν τάχιστα.

γρ. βουλευόμενα.

γρ. ὡς ἂν δύνανται.

12\. 12. Ὁ δὲ Κῦρος τά τε ἄλλα πρὸς τὸν πόλεμον παρεσκευάζετο μεγαλοπρεπῶς, ὡς δὴ ἀνὴρ οὐδὲν μικρὸν * ὑπονοῶν πράττειν ἐπεμελεῖτο δὲ οὐ μόνον ὧν ἔδοξε τοῖς συμμάχοις, ἀλλὰ καὶ ἔριν ἐνέβαλλε πρὸς ἀλλήλους τοῖς φίλοις, ὅπως αὐτοὶ ἕκαστοι φανοῦνται καὶ εὐοπλότατοι καὶ ἱππικώτατοι καὶ ἀκοντιστικώτατοι καὶ τοξικώτατοι καὶ φιλοπονώτατοι. ταῦτα δὲ ἐξειργάζετο ἐπί τε τὰς θήρας ἐξάγων, καὶ τιμῶν τοὺς κρατίστους ἑκασταχῆ· καὶ τοὺς ἄρχοντας δὲ οὓς ἑώρα ἐπιμελουμένους τούτου ὅπως οἱ * αὐτῶν κράτιστοι ἔσονται στρατιῶται, καὶ τούτους ἐπαινῶν τε παρώξυνε καὶ χαριζόμενος αὐτοῖς ὅ, τι δύναιτο. εἰ δέ ποτε θυσίαν ποιοῖτο καὶ ἑορτὴν ἄγοι καὶ ἐν ταύτῃ ὅσα πολέμου ἕνεκα μελετῶσιν οἱ ἄνθρωποι, πάντων τούτων ἀγῶνας ἐποίει, καὶ ἆθλα τοῖς νικῶσι μεγαλοπρεπῶς ἐδίδου, καὶ ἦν πολλὴ εὐθυμία ἐν τῷ στρατεύματι.

Mel. ἐπινοῶν ut in quod. Vet. Steph.

γρ. αὐτοῦ.

13\. 13. Τῷ δὲ Κύρῳ σχεδόν τι ἤδη ἀποτετελεσμένα ἦν ὁπόσα ἐβούλετο ἔχων στρατεύεσθαι, πλὴν τῶν μηχανῶν, καὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἱππεῖς ἐκπλέῳ ἤδη ἦσαν εἰς τοὺς μυρίους, καὶ τὰ ἅρματα τὰ δρεπανηφόρα ἅτε αὐτὸς κατεσκεύασεν, ἐκπλέα ἤδη ἦν εἰς τὰ ἑκατὸν, ἅ τε Ἀβραδάτης ὁ Σούσιος ἐπεχείρησε κατασκευάζειν ὅμοια τοῖς Κύρου, καὶ ταῦτα ἐκπλέα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ τὰ Μηδικὰ δὲ ἅρματα ἐπεπείκει Κῦρος Κυαξάρην εἰς τὸν αὐτὸν τρόπον μετασκευάσαι ἐκ τῆς Τρωϊκῆς καὶ Λιβυκῆς διφρείας. καὶ ἐκπλέα καὶ ταῦτα ἦν εἰς ἄλλα ἑκατόν. καὶ ἐπὶ τὰς καμήλους δὲ ἐντεταγμένοι ἦσαν ἄνδρες δύο ἐφ᾽ ἑκάστην τοξόται. καὶ ὁ μὲν πλεῖστος στρατὸς οὕτως εἶχε τὴν γνώμην ὡς ἤδη παντελῶς κεκρατηκὼς, καὶ οὐδὲν ὄντα τὰ τῶν πολεμίων.

14\. 14. Ἐπεὶ δὲ οὕτω διακειμένων ἦλθον οἱ Ἰνδοὶ ἐκ τῶν πολεμίων, οὓς ἐπεπόμφει Κῦρος ἐπὶ * κατασκοπὴν, καὶ ἔλεγον ὅτι Κροῖσος μὲν, ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς πάντων ᾑρημένος εἴη τῶν πολεμίων, δεδογμένον δ᾽ εἴη πᾶσι τοῖς συμμάχοις βασιλεῦσι πάσῃ δυνάμει ἕκαστον παρεῖναι, χρήματα δὲ εἰσφέρειν πάμπολλα, ταῦτα δὲ τελεῖν καὶ μισθουμένους οὓς δύναιντο, καὶ δωρουμένους οἷς δέοι· ἤδη δὲ καὶ μεμισθωμένους εἶναι πολλοὺς μὲν Θρᾳκῶν μαχαιροφόρους, Αἰγυπτίους δὲ προσπλεῖν. καὶ ἀριθμὸν

γρ. κατασκοπεῖν.

ἔλεγον

ἔλεγον εἰς δώδεκα μυριάδας σὺν ἀσπίσι ταῖς ποδήρεσι, καὶ Βιβλ. ϛ'.
δόρασι μεγάλοις (οἷά περ οὗτοι νῦν ἔχουσι) καὶ Κοπίσι·
* προσπλεῖν δὲ καὶ Κυπρίων στράτευμα ἔτι, παρεῖναι δὲ ἤδη καὶ γρ. προσέπλει
Κίλικας πάντας, καὶ Φρύγας ἀμφοτέρους, καὶ Λυκάονας καὶ δὲ καὶ Κυπ.
Παφλαγόνας καὶ Καππαδόκας καὶ Ἀραβίους καὶ Φοίνικας, καὶ στράτευμα,
σὺν τῷ Βαβυλῶνος ἄρχοντι τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἴωνας δὲ καὶ παρ.
Αἰολέας, καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ
ἐποικοῦντας σὺν Κροίσῳ ἠναγκάσθαι ἕπεσθαι· πεπομφέναι δὲ
Κροῖσον καὶ εἰς Λακεδαίμονα περὶ συμμαχίας, συλλέγεσθαι
δὲ τὸ στράτευμα ἀμφὶ τὸν Πακτωλὸν ποταμὸν, προϊέναι δὲ
μέλλειν αὐτοὺς εἰς * Θύμβαρρα, (ἔνθα καὶ νῦν ὁ σύλλογος τῶν γρ. Θύμ-
ὑπὸ βασιλέα βαρβάρων τῆς κάτω Συρίας) καὶ ἀγορὰν πᾶσι βαρρα. γρ.
παρηγγέλθαι ἐνταῦθα κομίζειν· σχεδὸν δὲ τούτοις ταῦτα κ. Θύμ-
ἔλεγον καὶ οἱ αἰχμάλωτοι. (ἐπεμελεῖτο γὰρ ὁ Κῦρος ὅπως βραια. γρ.
ἁλίσκοιντο παρ' ὧν ἔμελλε πεύσεσθαί τι· ἔπεμπε δὲ καὶ κ. Θυμβρα-
δούλοις ἐοικότας κατασκόπους, ὡς αὐτομόλους) ὡς δ' ἤκουσε αν. γρ. κ.
ταῦτα ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου, ἐν φροντίδι τε ἕκαστος ἐγίγνετο, Θυμβραί-
ὥσπερ εἰκὸς, ἡσυχαίτεροί τε ἢ ὡς εἰώθασι διεφοίτων, φαιδροί δα.
τε οἱ πολλοὶ οὐ πάνυ ἐφαίνοντο. * ἐλυποῦντό τε, καὶ μεστὰ ἦν γρ. ἐκυκλοῦν-
πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων. το in Steph. Edit.

15. Ὡς δὲ ᾔσθετο ὁ Κῦρος φόβον διαθέοντα ἐν τῇ στρατιᾷ, 15.
συγκαλεῖ τούς τε ἄρχοντας τῶν στρατευμάτων καὶ πάντας
ὁπόσων ἀθυμούντων βλάβη ἐδόκει τις γίγνεσθαι, καὶ προθυμου-
μένων ὠφέλεια. προεῖπε δὲ τοῖς ὑπηρέταις, καὶ ἄλλος εἴ τις
βούλοιτο τῶν ὁπλοφόρων * προΐστασθαι ἀκουσόμενος τῶν λόγων, γρ. προσί-
μὴ κωλύειν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε, Ἄνδρες σύμ- στασθαι.
μαχοι, ἐγώ τοι ὑμᾶς * συνεκάλεσα ἰδών τινας ὑμῶν, ἐπεὶ γρ. συνέ-
αἱ ἀγγελίαι ἦλθον ἐκ τῶν πολεμίων, πάνυ ἐοικότας πεφοβη- λεξα.
μένοις ἀνθρώποις. δοκεῖ γάρ μοι θαυμαστὸν εἶναι εἴ τις ὑμῶν
ὅτι μὲν οἱ * πολέμιοι λέγονται συλλέγεσθαι δέδοικεν, ὅτι δὲ ἡμεῖς γρ. πολέ-
πολὺ μὲν πλείους συνειλέγμεθα, νῦν, ἢ ὅτε ἐνικῶμεν ἐκείνους, μιοι συλλέ-
πολὺ δὲ ἄμεινον σὺν * Θεῷ παρεσκευάσμεθα νῦν, ἢ γονται δεδ.
πρόσθεν, ταῦτα δὲ ὁρῶντες οὐ θαρρεῖτε. ὦ πρὸς Θεῶν, ἔφη, τί γρ. Θεοῖς.
δῆτ' ἂν ἐποιήσατε οἱ νῦν δεδοικότες, εἰ ἤγγελλόν τινες τὰ παρ'
ἡμῖν νῦν ὄντα, ταῦτα ἀντίπαλα ἡμῖν προσιόντα; καὶ πρῶτον
μὲν ἠκούετε, ἔφη, ὅτι οἱ πρόσθεν νικήσαντες ἡμᾶς οὗτοι πάλιν
ἔρχονται, ἔχοντες ἐν ταῖς ψυχαῖς ἣν ποτε νίκην ἐκτήσαντο·
ἔπειτα δὲ, οἱ τότε ἐκκόψαντες τῶν τοξοτῶν καὶ ἀκοντιστῶν τὰς
* ἀκροβολίσεις, νῦν οὗτοι ἔρχονται, καὶ οἱ ἄλλοι ὅμοιοι τούτοις γρ. ἀκρο-
πολλαπλάσιοι· ἔπειτα δὲ ὥσπερ οὗτοι ὁπλισάμενοι τοὺς πεζοὺς πόλεις.
τότε ἐνίκων, νῦν οὕτως καὶ οἱ ἱππεῖς αὐτῶν παρεσκευασμένοι
πρὸς τοὺς ἱππέας προσέρχονται· καὶ τὰ μὲν τόξα καὶ ἀκόντια
ἀποδεδοκιμάκασι, παλτὸν δὲ ἓν ἰσχυρότερον ἕκαστος λαβὼν,
προσελαύνειν διανενόηται, ὡς ἐκ χειρὸς τὴν μάχην ποιησόμενος.

Βιβλ. ς'. ἔτι δὲ ἅρματα ἔρχεται, ἃ οὐχ οὕτως ἑστήξεται, ὥσπερ πρόσθεν ἀποστραφέντα ὡς εἰς φυγήν, ἀλλ' οἵ τε ἵπποι εἰσὶ κατατεθωρακισμένοι οἱ ἐν τοῖς ἅρμασιν, οἵ τε ἡνίοχοι ἐν πύργοις ἑστᾶσι ξυλίνοις, τὰ ὑπερέχοντα ἅπαντα συνεστεγασμένοι θώραξι καὶ κράνεσι· δρέπανά τε σιδηρᾶ περὶ τοῖς ἄξοσι προσήρμοσται, ὡς ἐλῶντες καὶ οὗτοι εὐθὺς εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐναντίων. πρὸς δ' ἔτι κάμηλοί εἰσιν αὐτοῖς ἐφ' ὧν προσελῶσιν, ὧν μίαν ἑκάστην ἑκατὸν ἵπποι οὐκ ἂν ἀνάσχοιντο ἰδόντες· ἔτι δὲ πύργους ἔχοντες προσίασιν, ἀφ' ὧν τοῖς μὲν αὑτῶν ἀρήξουσιν, ὑμᾶς δὲ βάλλοντες κωλύσουσιν ἐν τῷ ἰσοπέδῳ μάχεσθαι. εἰ δὴ ταῦτα ἤγγελλέ τις ὑμῖν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντα, οἱ νῦν φοβούμενοι τί ἂν ἐποιήσατε; ὁπότε ἀπαγγελλόμενον ὅτι Κροῖσος μὲν ᾕρηται τοῖς πολεμίοις στρατηγός, ὃς τοσούτῳ Σύρων κακίων ἐγένετο, ὅσῳ Σύροι μὲν μάχῃ ἡττηθέντες ἔφυγον, Κροῖσος δὲ ἰδὼν ἡττημένους, ἀντὶ τοῦ ἀρήγειν τοῖς συμμάχοις, φεύγων ᾤχετο· ἔπειτα δὲ διαγγέλλεται δήπου ὅτι αὐτοὶ μὲν οἱ πολέμιοι οὐχ ἱκανοὶ ἡγοῦνται ἡμῖν εἶναι μάχεσθαι, ἄλλους δὲ μισθοῦνται ὡς ἄμεινον μαχομένους ὑπὲρ σφῶν, ἢ αὐτοί. εἰ μέντοι τισὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα ὄντα δεινὰ δοκεῖ εἶναι, τὰ δὲ ἡμέτερα φαῦλα, τούτους ἐγώ φημι χρῆναι, ὦ ἄνδρες, ἀφεῖναι εἰς τοὺς ἐναντίους. πολὺ γὰρ ἐκεῖ ὄντες πλείω ἂν ἡμᾶς ὠφελοῖεν ἢ παρόντες.

16. 16. Ἐπεὶ ταῦτα εἶπεν ὁ Κῦρος, ἀνέστη Χρυσάντας ὁ Πέρσης, καὶ ἔλεξεν ὧδε, Ὦ Κῦρε, μὴ θαύμαζε εἴ τινες ἐσκυθρώπασαν ἀκούσαντες τῶν ἀγγελλομένων. οὐ γὰρ φοβηθέντες οὕτω διετέθησαν, ἀλλ' ἀχθεσθέντες, ὥσπερ γε, ἔφη, εἰ τινῶν βουλομένων τε καὶ οἰομένων ἤδη ἀριστήσειν, ἐξαγγελθείη τι ἔργον ὃ ἀνάγκη εἴη πρὸ τοῦ ἀρίστου ἐξεργάσασθαι, οὐδεὶς δ' ἄν, οἶμαι, ἡσθείη τοῦτο ἀκούσας. οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς, ἤδη οἰόμενοι πλουτήσειν, ἐπεὶ ἠκούσαμεν ὅτι * ἐστί τι λοιπὸν ἔργον ὃ δεῖ ἐξεργάσασθαι, συνεσκυθρωπάσαμεν, οὐ φοβούμενοι, ἀλλὰ πεποιῆσθαι ἂν ἤδη καὶ τοῦτο βουλόμενοι· ἀλλὰ γὰρ ἐπεὶ οὐ περὶ Συρίας μόνον ἀγωνιούμεθα, ὅπου σῖτος πολὺς καὶ πρόβατά ἐστι, καὶ φοίνικες οἱ καρποφόροι, ἀλλὰ καὶ περὶ Λυδίας, ἔνθα πολὺς μὲν οἶνος, πολλὰ δὲ σῦκα, πολὺ δὲ ἔλαιον, θάλαττα δὲ προσκλύζει, καθ' ἣν πλείω ἔρχεται ἢ ὅσα τις ἑώρακεν ἀγαθά· ταῦτα, ἔφη, ἐννοούμενοι, οὐκέτι ἀχθόμεθα, ἀλλὰ θαρροῦμεν ὡς μάλιστα, ἵνα θᾶττον καὶ τούτων τῶν Λυδίων ἀγαθῶν ἀπολαύσαιμεν. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· οἱ δὲ σύμμαχοι πάντες ἥσθησάν τε τῷ λόγῳ καὶ ἐπῄνεσαν.

* γρ. ἐστὶ περίλοιπον.

17. 17. Καὶ μὴν δή, ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ ἄνδρες, δοκεῖ μοι καὶ ἰέναι ἐπ' αὐτοὺς ὡς τάχιστα· ἵνα πρῶτον μὲν αὐτοὺς φθάσωμεν ἀφικόμενοι, ἢν δυνώμεθα, ὅπου τὰ ἐπιτήδεια αὐτοῖς συλλέγεται· ἔπειτα δὲ ὅσῳ ἂν θᾶττον ἴωμεν, τοσούτῳ μείω μὲν τὰ

παρόντα αὐτοῖς εὑρήσομεν, πλείω δὲ τὰ ἀπόντα. ἐγὼ μὲν δὴ οὕτω λέγω· εἰ δέ τις * ἄλλως πως γιγνώσκει ἢ ἀσφαλέστερον εἶναι ἢ ῥᾷον ἡμῖν, διδασκέτω.

γρ. ἄλλῃ πῃ.

18. Ἐπεὶ δὲ συνηγόρευον μὲν πολλοὶ ὡς χρεὼν εἴη τι 18.
τάχιστα πορεύεσθαι ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀντέλεγε δὲ οὐδείς, ἐκ τούτου δὴ ὁ Κῦρος ἤρχετο λόγου τοιοῦδε· Ἄνδρες σύμμαχοι, αἱ μὲν ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ ὅπλα οἷς δεήσει χρῆσθαι, ἐκ πολλοῦ ἡμῖν σὺν Θεῷ παρεσκεύασται· νῦν δὲ τὰ ἐπιτήδεια δεῖ εἰς τὴν ὁδὸν συσκευάζεσθαι αὐτοῖς τε ἡμῖν καὶ ὁπόσοις τετράποσι χρώμεθα, μὴ μεῖον εἴκοσιν ἡμερῶν. ἐγὼ γὰρ λογιζόμενος εὑρίσκω πλέονα ἢ πεντεκαίδεκα ἡμερῶν ἐσομένην ὁδόν, ἐν ᾗ οὐδὲν εὑρήσομεν τῶν ἐπιτηδείων. ἀνεσκεύασται γάρ, τὰ μὲν ὑφ᾽ ἡμῶν, τὰ δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων ὅσα ἐδύναντο. συσκευάζεσθαι οὖν χρὴ σῖτον μὲν ἱκανόν· (ἄνευ γὰρ τούτου οὔτε μάχεσθαι οὔτε ζῆν δυναίμεθα ἄν) οἶνον δὲ τοσοῦτον χρὴ ἔχειν ἕκαστον ὅσος ἱκανὸς ἔσται ἐθίσαι ἡμᾶς αὐτοὺς ὑδροποτεῖν. πολλὴ γάρ ἐστι τῆς ὁδοῦ ἄοινος, εἰς ἣν οὐδ᾽ ἂν πάνυ πολὺν οἶνον συσκευασώμεθα, διαρκέσει. ὡς οὖν μὴ ἐξαπίνης ἄοινοι γενόμενοι νοσήμασι περιπίπτωμεν, ὧδε χρὴ ποιεῖν· ἐπὶ μὲν τῷ σίτῳ νῦν εὐθὺς ἀρχώμεθα πίνειν ὕδωρ. τοῦτο γὰρ ἤδη ποιοῦντες οὐ πολὺ μεταβαλοῦμεν. καὶ γὰρ ὅστις ἀλφιτοσιτεῖ, ὕδατι μεμιγμένην ἀεὶ τὴν μᾶζαν ἐσθίει· καὶ ὅστις ἀρτοσιτεῖ, ὕδατι δεδευμένον τὸν ἄρτον. καὶ τὰ ἑφθὰ δὲ πάντα μεθ᾽ ὕδατος τοῦ πλείστου ἐσκεύασται. μετὰ δὲ τὸν σῖτον εἰ οἶνον ἐπιπίνοιμεν, οὐδὲν μεῖον ἔχουσα ἡ ψυχὴ ἀναπαύσεται. ἔπειτα δὲ καὶ τοῦ μετὰ τὸ δεῖπνον ἀφαιρεῖν χρή, ἕως ἂν * μάθωμεν ὑδροπόται γενόμενοι. ἡ γὰρ κατὰ μικρὸν * μετάλλαξις πᾶσαν ποιεῖ φύσιν ὑποφέρειν τὰς μεταβολάς. διδάσκει δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἀπάγων ἡμᾶς κατὰ μικρὸν ἔκ τε τοῦ χειμῶνος εἰς τὸ ἀνέχεσθαι ἰσχυρὰ θάλπη, καὶ ἐκ τοῦ θάλπους εἰς τὸν ἰσχυρὸν χειμῶνα. ὃν χρὴ μιμουμένους, εἰς ὃ δεῖ ἐλθεῖν προεθισμένους ἡμᾶς ἀφικνεῖσθαι. καὶ τὸ τῶν στρωμάτων δὲ βάρος εἰς τὰ ἐπιτήδεια * καταδαπανᾶται. τὰ μὲν γὰρ ἐπιτήδεια περιττεύοντα οὐκ ἄχρηστα ἔσται· στρωμάτων δὲ ἐνδεηθέντες μὴ δείσητε ὡς οὐχ ἡδέως καθευδήσετε. εἰ δὲ μή, ἐμὲ αἰτιᾶσθε. ἐσθὴς μέντοι ὅτῳ ἐστὶν ἀφθονωτέρα παροῦσα, πολλὰ καὶ ὑγιαίνοντι καὶ κάμνοντι ἐπικουρεῖ. ὄψα δὲ χρὴ συσκευάζεσθαι ὅσα ἐστὶν ὀξέα ἐπιπλεῖστον καὶ δριμέα καὶ ἁλμυρά. ταῦτα γὰρ ἐπὶ σῖτόν τε ἄγει καὶ ἐπιπλεῖστον ἀρκεῖ. ὅταν δ᾽ ἐκβαίνωμεν εἰς ἀκέραια, ὅπου ἡμᾶς εἰκὸς ἤδη σῖτον λαμβάνειν, χειρομύλας χρὴ αὐτόθεν παρασκευάσασθαι αἷς σιτοποιησόμεθα. τοῦτο γὰρ κουφότατον τῶν σιτοποιικῶν ὀργάνων. συσκευάσασθαι δὲ χρὴ καὶ ὧν ἀσθενοῦντες δέονται ἄνθρωποι. τούτων γὰρ ὁ μὲν ὄγκος μικρότατος, ἢν δὲ τύχη τοιαύτη γένηται, μάλιστα δεήσει. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ

mel. λάθωμεν.

γρ. παράλλαξις.

fort. καταδαπανᾶτε.

Βιβλ. ς'. ἱμάντας. τὰ γὰρ πλεῖστα καὶ ἀνθρώποις καὶ ἵπποις ἱμᾶσιν ἤρτηται· ὧν κατατριβομένων καὶ καταῤῥηγνυμένων ἀνάγκη ἀργεῖν, ἢν μή τις ἔχῃ περίζυγα. ὅστις δὲ πεπαίδευται καὶ παλτὸν ξύσασθαι, ἀγαθὸν καὶ ξυήλης μὴ ἐπιλαθέσθαι, ἀγαθὸν δὲ καὶ ῥίνην φέρεσθαι. ὁ γὰρ λόγχην ἀκονῶν, ἐκεῖνος καὶ τὴν ψυχήν τι παρακονᾷ. ἔπεστι γάρ τις αἰσχύνη, λόγχην ἀκονῶντα κακὸν εἶναι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ξύλα περίπλεα καὶ ἅρμασι καὶ ἁμάξαις. ἐν γὰρ πολλαῖς πράξεσι πολλὰ ἀνάγκη καὶ τὰ ἀπαγορεύοντα εἶναι, ἔχειν δὲ δεῖ καὶ τὰ ἀναγκαιότατα ὄργανα ἐπὶ ταῦτα πάντα. οὐ γὰρ πανταχοῦ χειροτέχναι παραγίνονται. τὸ δ' ἐφ' ἡμέραν ἀρκέσον ὀλίγοι τινὲς οὐχ ἱκανοὶ ποιῆσαι. ἔχειν δὲ χρὴ καὶ ἄμην καὶ σμινύην κατὰ ἅμαξαν ἑκάστην, καὶ κατὰ τὸ νωτοφόρον δὲ ἀξίνην καὶ δρεπάνην. ταῦτα γὰρ καὶ ἰδίᾳ χρήσιμα ἑκάστῳ, καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πολλάκις ὠφέλιμα γίνεται. τὰ μὲν οὖν εἰς τροφὴν δέοντα οἱ ἡγεμόνες τῶν ὁπλοφόρων ἐξετάζετε τοὺς ἐφ' ὑμῖν αὐτοῖς. οὐ γὰρ δεῖ παριέναι ὅτου ἄν τις δέηται· τούτων ἡμεῖς γὰρ τούτων ἐνδεεῖς ἐσόμεθα. ὅσα δὲ καὶ τὰ ὑποζύγια κελεύω ἔχειν, ὑμεῖς οἱ τῶν σκευοφόρων ἄρχοντες ἐξετάζετε, καὶ τὸν μὴ ἔχοντα κατασκευάζεσθαι ἀναγκάζετε. ὑμεῖς δ' αὖ οἱ τῶν ὁδοποιῶν ἄρχοντες, ἔχετε μὲν ἀπογεγραμμένους παρ' ἐμοῦ τοὺς ἀποδεδοκιμασμένους καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀκοντιστῶν, καὶ τοὺς ἐκ

γρ. τούτων δὲ τοὺς μ. α. τῶν ἀκοντιστῶν χρὴ πελ. τῶν τοξοτῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῶν σφενδονητῶν. * τούτους οὖν χρὴ τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν ἀκοντιστῶν πέλεκυν ἔχοντας * ξυλοκόπον ἀναγκάζειν στρατεύεσθαι, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν τοξοτῶν, σμινύην, τοὺς δ' ἀπὸ τῶν

γρ. ξυλοτόμον. σφενδονητῶν, ἄμην· τούτους δ' ἔχοντας ταῦτα πρὸ τῶν ἁμαξῶν κατ' ἴλας πορεύεσθαι, ὅπως ἤν τι δέῃ ὁδοποιΐας, εὐθὺς ἐνεργοὶ ἦτε· καὶ ἐγώ, ἤν τι δέωμαι, ὅπως εἰδῶ ὁπόθεν δεῖ λαβόντα τούτοις χρῆσθαι. ἄξω δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἡλικίᾳ ξὺν τοῖς ὀργάνοις χαλκέας τε καὶ τέκτονας καὶ σκυτοτόμους,

γρ. ὅπως ἄν τι δέῃ. * ὅπως ὁπόσα ἂν δέῃ καὶ τοιούτων τεχνῶν ἐν τῇ στρατιᾷ, μηδὲν ἐλλείπηται. οὗτοι δὲ ὁπλοφόρου μὲν τάξεως ἀπολελύσονται, ἃ δ' ἐπίστανται τῷ βουλομένῳ μισθοῦ ὑπηρετοῦντες, ἐν τῷ τεταγμένῳ ἔσονται. ἢν δέ τις καὶ ἔμπορος βούληται ἕπεσθαι πωλεῖν τι βουλόμενος, τῶν μὲν προειρημένων ἡμερῶν τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν. ἢν δέ τι τῶν πωλῶν ἁλίσκηται, πάντων στερήσεται. ἐπειδὰν δ' αὗται παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι, πωλήσει ὅπως ἂν βούληται. ὅστις δ' ἂν τῶν ἐμπόρων πλείστην ἀγορὰν παρέχων φαίνηται, οὗτος καὶ παρὰ τῶν συμμάχων καὶ παρ' ἐμοῦ δώρων καὶ τιμῆς τεύξεται. εἰ δέ τις χρημάτων προσδεῖσθαι νομίζει εἰς ἐμπολήν, γνωστῆρας ἐμοὶ προσαγαγὼν καὶ ἐγγυητὰς ἦ μὴν πορεύσεσθαι σὺν τῇ στρατιᾷ, λαμβανέτω ὧν ἡμεῖς ἔχομεν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα προαγορεύω· εἰ δέ τις τι καὶ ἄλλο δέον ἐνορᾷ, πρὸς ἐμὲ σημαινέτω. καὶ ὑμεῖς μὲν ἀπιόντες συσκευάζεσθε, ἐγὼ δὲ θύσομαι ἐπὶ τῇ ὁρμῇ. ὅταν δὲ τὰ τῶν θεῶν

καλῶς

καλῶς ἔχῃ, σημαινόμενον. παριέναι δὲ χρὴ ἅπαντας τὰ προει-
ρημένα ἔχοντας εἰς τὴν τεταγμένην χώραν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας
ἑαυτῶν. ὑμεῖς δὲ, ὦ ἡγεμόνες, τὴν ἑαυτοῦ ἕκαστος τάξιν
εὐτρεπισάμενος πρὸς ἐμὲ πάντες *συμβαλεῖτε, ἵνα τὰς γρ. συμ-
ἑαυτῶν ἕκαστοι χώρας *καταλάβητε. βάλλετε.

19. Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ μὲν συνεσκευάζοντο, ὁ δὲ γρ. κατα-
ἐθύετο. ἐπεὶ δὲ καλὰ τὰ ἱερὰ ἦν, ὡρμᾶτο σὺν τῷ στρατεύ- μάθητε.
ματι· καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐξεστρατοπεδεύσατο ὡς *δυνατὸν 19. γρ. ἐδύ-
ἐγγύτατα, ὅπως εἴ τις τι ἐπιλελησμένος εἴη, μετέλθοι, καὶ νατο.
εἴ τις τινὸς ἐνδεόμενος γνοίη, τοῦτο ἐπιπαρασκευάσαιτο. Κυαξάρης
μὲν οὖν τῶν Μήδων ἔχων τὸ τρίτον μέρος, κατέμεινεν ὡς μηδὲ
τὰ οἴκοι ἔρημα εἴη. ὁ δὲ Κῦρος ἐπορεύετο ὡς ἐδύνατο τάχιστα,
τοὺς ἱππέας μὲν πρώτους ἔχων, καὶ πρὸ τούτων διερευνητὰς καὶ
σκοποὺς ἀεὶ ἀναβιβάζων ἐπὶ τὰ πρόσθεν εὐσκοπώτατα. μετὰ δὲ
τούτους ἦγε τὰ σκευοφόρα, ὅπου μὲν *πεδινὸν εἴη, πολλοὺς γρ. πεδίον.
ὁρμαθοὺς ποιούμενος τῶν *ἁμαξῶν καὶ τῶν σκευοφόρων· ὄπισθεν γρ. ἁμα-
δὲ ἡ φάλαγξ ἐφεπομένη *εἴ τι τῶν σκευοφόρων ὑπολείποιτο, ξῶν. καὶ τῶν σκευ. εἴτε
οἱ προστυγχάνοντες τῶν ἀρχόντων ἐπεμέλοντο ὡς μὴ κωλύοιντο ὑπολεί-
πορεύεσθαι. ὅπου δὲ στενοτέρα εἴη ἡ ὁδὸς, διὰ μέσου ποιούμενοι ποιτο, οἱ
τὰ σκευοφόρα ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπορεύοντο οἱ ὁπλοφόροι· καὶ εἴ τι προσ.
ἐμποδίζοι, οἱ κατὰ ταῦτα γιγνόμενοι αὖ τῶν στρατιωτῶν ἐπε- γρ. καὶ εἴ τι
μέλοντο. ἐπορεύοντο δὲ ὡς τὰ πολλὰ αἱ τάξεις παρ' ἑαυταῖς ὑπολ.
ἔχουσαι τὰ σκευοφόρα. ἐπετέτακτο γὰρ πᾶσι τοῖς σκευοφόροις
κατὰ τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἕκαστον ἰέναι, εἰ μή τι ἀναγκαῖον
ἀποκωλύοι· καὶ σημεῖον δὲ ἔχων *τοῦ ταξιάρχου ὁ σκευοφόρος γρ. ὁ τοῦ
ἡγεῖτο γνωστὸν τοῖς τῆς ἑαυτῶν τάξεως· ὥστε ἀθρόοι ἐπορεύοντο, ταξιάρχου σκευ.
ἐπεμελοῦντό τε ἰσχυρῶς ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ ὡς μὴ ὑπολείποιντο.
καὶ οὕτω ποιούντων, οὔτε ζητεῖν ἔδει ἀλλήλους, ἅμα τε παρόντα
ἅπαντα καὶ σαώτερα ἦν, καὶ θᾶσσον τὰ δέοντα εἶχον οἱ
στρατιῶται.

20. Ὡς δὲ οἱ προϊόντες σκοποὶ ἔδοξαν ἐν τῷ πεδίῳ ὁρᾶν 20.
ἀνθρώπους λαμβάνοντας καὶ χιλὸν καὶ ξύλα, καὶ ὑποζύγια δὲ
ἑώρων ἕτερα τοιαῦτα ἄγοντά τε καὶ νεμόμενα. καὶ τὰ πρόσω
αὖ *ἐφορῶντες ἐδόκουν καταμανθάνειν μετεωριζόμενον ἢ γρ. ἀφο-
καπνὸν ἢ κονιορτόν· ἐκ τούτων ἁπάντων ἐγίγνωσκον ὅτι εἴη που ρῶντες.
πλησίον τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων. εὐθὺς οὖν πέμπει ὁ σκοπάρ-
χης τινὰ ἀγγελοῦντα ταῦτα τῷ Κύρῳ. ὁ δὲ, ἀκούσας ταῦτα,
ἐκείνους μὲν ἐκέλευσε μένοντας ἐπὶ ταύταις ταῖς σκοπαῖς ὅ,
τι ἂν ἀεὶ καινὸν ὁρῶσιν ἐξαγγέλλειν· τάξιν δὲ ἔπεμψεν ἱπ-
πέων εἰς τὸ πρόσθεν, καὶ ἐκέλευσε πειραθῆναι συλλαβεῖν τινας
τῶν ἀνὰ τὸ πεδίον ἀνθρώπων, ὅπως σαφέστερον μάθοιεν τὸ ὄν.
οἱ μὲν δὴ ταχθέντες τοῦτο ἔπραττον· αὐτὸς δὲ τὸ ἄλλο στρά-
τευμα αὐτοῦ κατεχώριζεν, ὅπως παρασκευάσαιτο ὅσα ᾤετο
χρῆναι πρὶν πάνυ ὁμοῦ εἶναι. καὶ πρῶτον μὲν ἀριστᾶν παρηγγύησεν,

ἔπειτα

Βιβλ. ϛ´.

ἔπειτα δὲ μένοντας ἐν ταῖς τάξεσι τὸ παραγγελλόμενον προνοεῖν. ἐπεὶ δὲ ἠρίστησαν, συνεκάλεσε καὶ ἱππέων καὶ πεζῶν καὶ ἁρμάτων τοὺς ἡγεμόνας, καὶ τῶν μηχανῶν δὲ καὶ τῶν σκευοφόρων τοὺς ἄρχοντας καὶ τῶν ἁρμαμαξῶν. καὶ οὗτοι μὲν συνῄεσαν· οἱ δὲ καταδραμόντες εἰς τὸ πεδίον, συλλαβόντες ἀνθρώπους ἤγαγον. οἱ δὲ * ληφθέντες ἀνερωτώμενοι ὑπὸ τοῦ Κύρου, ἔλεγον ὅτι ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου * εἶεν, προεληλυθοιεν δὲ ἐπὶ χιλὸν, οἱ δ᾽ ἐπὶ ξύλα, παρελθόντες τὰς προφυλακάς· διὰ γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ σπάνια πάντα εἶναι. καὶ ὁ Κῦρος ταῦτα ἀκούσας, πόσον δ᾽, ἔφη, ἄπεστιν ἐνθένδε τὸ στράτευμα; οἱ δ᾽ * ἔλεγον, ὡς δύο παρασάγγας. ἐπὶ τούτοις ἤρετο ὁ Κῦρος. ἡμῶν δ᾽, ἔφη, λόγος τις ἦν παρ᾽ αὐτοῖς; καὶ μὰ Δί᾽ ἔφασαν, καὶ πολύς γε, ὡς ἐγγὺς ἤδη ἦτε προσιόντες. τί οὖν; ἔφη ὁ Κῦρος, ἦ καὶ ἔχαιρον ἀκούοντες; (τοῦτο δ᾽ ἐπήρετο τῶν παρόντων ἕνεκα) οὐ μὰ Δία, εἶπον ἐκεῖνοι, οὐ μὲν δὴ γε ἔχαιρον, ἀλλὰ καὶ μάλα ἠνιῶντο. νῦν δ᾽, ἔφη ὁ Κῦρος, τί ποιοῦσιν; ἐκτάττονται), ἔφασαν, καὶ χθὲς δὲ καὶ τρίτην ἡμέραν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔπραττον. ὁ δὲ τάττων, ἔφη ὁ Κῦρος, τίς ἐστιν; οἱ δ᾽ ἔφασαν, αὐτός τε Κροῖσος καὶ σὺν αὐτῷ Ἕλλην τις ἀνὴρ καὶ ἄλλος δέ τις Μῆδος· οὗτος μέντοι ἐλέγετο φυγὰς εἶναι παρ᾽ ὑμῶν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ᾽, ὦ Ζεῦ μέγιστε, λαβεῖν μοι αὐτὸν γένοιτο ὡς ἐγὼ βούλομαι.

21. 21. Ἐκ τούτου τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπάγειν ἐκέλευσεν, εἰς δὲ τοὺς παρόντας ὡς λέξων τι ἀνήγετο. ἐν τούτῳ δὲ παρῆν ἄλλος αὖ παρὰ τοῦ σκοπάρχου, λέγων ὅτι ἱππέων τάξις μεγάλη ἐν τῷ πεδίῳ προφαίνοιτο. καὶ ἡμεῖς μὲν, ἔφη, εἰκάζομεν ἐλαύνειν αὐτοὺς βουλομένους ἰδεῖν τόγε τὸ στράτευμα· καὶ γὰρ πρὸ τῆς τάξεως ταύτης ἄλλοι ὡς τριάκοντα ἱππεῖς * συχνῶς προσελαύνουσι· καὶ * μέντοι κατ᾽ αὐτοὺς ἡμᾶς, ἴσως βουλόμενοι λαβεῖν, ἢν δύνωνται), τὴν σκοπήν. ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν μία δεκὰς οἱ ἐπὶ * ταύτῃ τῇ σκοπῇ. καὶ ὁ Κῦρος ἐκέλευσε τῶν περὶ αὐτὸν ἀεὶ ὄντων ἱππέων ἐλάσαντας ὑπὸ τὴν σκοπὴν, ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ἀτρεμίαν ἔχειν. ὅταν δ᾽, ἔφη, ἡ δεκὰς ἡ ἡμετέρα λείπῃ τὴν σκοπὴν, ἐξαναστάντες ἐπίθεσθε τοῖς ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὴν σκοπήν. ὡς δ᾽ ὑμᾶς μὴ λυπῶσιν οἱ ἀπὸ τῆς μεγάλης τάξεως, ἀντεξελθὲ σὺ, ἔφη, ὦ Ὑστάσπα, τὴν χιλιοστὺν τῶν ἱππέων λαβὼν, καὶ ἐπιφάνηθι * ἀντίος τῇ τῶν πολεμίων τάξει. διώξεις δὲ μηδαμῇ εἰς ἀφανὲς, ἀλλ᾽ ὅπως αἱ σκοπαί σοι διαμένωσιν ἐπιμεληθεὶς πάριθι. ἂν δ᾽ ἄρα ἀνατείναντες τὰς δεξιὰς προσελαύνωσιν ὑμῖν τινες, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.

22. 22. Ὁ μὲν δὴ Ὑστάσπας ἀπιὼν ὡπλίζετο· οἱ δὲ ὑπηρέται ἤλαυνον εὐθὺς ὡς ἐκέλευσεν. ἀπαντᾷ δ᾽ αὐτοῖς καὶ δὴ ἐντὸς τῶν σκοπῶν Ἀράσπας σὺν τοῖς θεράπουσιν, ὁ πεμφθεὶς πάλαι

κατάσκοπος

γρ. συλληφθ.
γρ. εἶεν προεληλυθότες ἐπί.
γρ. ἔλεγον ὅτι ἐπὶ δύο.
γρ. συχνόν.
γρ. μέντοι, ἔφη, καὶ αὐτούς.
γρ. ταύτης τῆς σκοπῆς.
γρ. ἀντίπορος.

κατάσκοπος ὁ φύλαξ τῆς Σουσίδος γυναικός. ὁ μὲν οὖν Κῦρος, Βιβλ. ς'.
ὡς * εἶδεν, ἀναπηδήσας ἐκ τῆς ἕδρας ὑπήντα τε αὐτῷ καὶ
ἐδεξιοῦτο· οἱ δ᾽ ἄλλοι, ὥσπερ εἰκός, μηδὲν εἰδότες, ἐκπεπληγ- γρ. ἥκουσιν.
μένοι ἦσαν τῷ πράγματι, ἕως ὁ Κῦρος εἶπεν, Ἄνδρες φίλοι,
ἥκει ἡμῖν ἀνὴρ ἄριστος. νῦν γὰρ ἤδη πάντας ἀνθρώπους δεῖ εἰδέ-
ναι τὰ τούτου ἔργα. οὗτος οὔτε αἰσχροῦ ἡττηθεὶς οὐδενὸς ᾤχετο,
οὔτε ἐμὲ φοβηθείς, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ἐμοῦ πεμφθείς, ὅπως ἡμῖν μαθὼν
τὰ τῶν πολεμίων σαφῶς τὰ ὄντα ἐξαγγείλειεν. ἃ μὲν οὖν ἐγώ
σοι ὑπεσχόμην, ὦ Ἀράσπα, μέμνημαί τε καὶ ἀποδώσω σὺν
τούτοις πᾶσι. δίκαιον δὲ καὶ ὑμᾶς ἅπαντας, ὦ Ἄνδρες, τοῦ-
τον τιμᾶν ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα. ἐπὶ γὰρ τῷ ἡμετέρῳ ἀγαθῷ καὶ
ἐκινδύνευσε καὶ αἰτίαν ὑπέσχεν ἣ ἐβαρύνετε. ἐκ τούτου δὴ πάντες
ἠσπάζοντο τὸν Ἀράσπαν καὶ ἐδεξιοῦντο. εἰπόντος δὲ Κύρου ὅτι
τούτων μὲν ἅλις εἴη, ἃ δὲ καιρὸς ἡμῖν εἰδέναι, ταῦτα, ἔφη,
διήγου ὦ Ἀράσπα, καὶ * μηδὲν μεῖον τοῦ ἀληθοῦς τὰ τῶν γρ. μηδὲν
πολεμίων· κρεῖττον γὰρ μείζονα οἰηθέντας μείονα ἰδεῖν, ἢ μείω ἔλασσω τοῦ
ἀκούσαντας * μείζονα εὑρίσκειν. ἀληθοῦς
μηδὲ μεῖον
τὰ τῶν.

23. Καὶ μήν, ἔφη ὁ Ἀράσπας, * ὡς σαφέστατά γ᾽ ἂν
εἰδείην ἐποίουν· συνεξέταττον γὰρ παρὼν * αὐτούς. σὺ μὲν γρ. ἰσχυρό-
ἄρα, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐ τὸ πλῆθος μόνον οἶσθα, ἀλλὰ καὶ τὴν τερα.
τάξιν αὐτῶν. ἐγὼ μὲν καὶ μὰ Δί᾽, ἔφη ὁ Ἀράσπας, καὶ 23.
διανοοῦνται τὴν μάχην ποιεῖσθαι. ἀλλ᾽ ὅμως, ἔφη ὁ Κῦρος, γρ. ὡς ἂν
τὸ πλῆθος ἡμῖν πρῶτον εἰπὲ ἐν κεφαλαίῳ. ἐκεῖνοι τοίνυν, ἀσφαλέστα-
ἔφη, πάντες τεταγμένοι εἰσὶν ἐπὶ τριάκοντα τὸ βάθος καὶ τα εἰδείην
πεζοὶ καὶ ἱππεῖς, πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. οὗτοι ἀπέχουσιν ἀμφὶ ὁπόσον τὸ
τὰ τετταράκοντα στάδια. πάνυ γάρ μοι, ἔφη, ἐμέλησεν ὥστε στράτευμα
εἰδέναι ὁπόσον κατεῖχον χωρίον. οἱ δ᾽ Αἰγύπτιοι, ἔφη ὁ Κῦρος, δὴ ἐποίουν.
εἰπὲ πῶς εἰσι τεταγμένοι· ὅτι εἶπας, πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. τού- γρ. αὐτοῖς.
τους δ᾽ οἱ μυρίαρχοι ἔταττον εἰς ἑκατὸν πανταχῇ τὴν μυριοστὺν
ἑκάστην. τοῦτον γὰρ σφίσι καὶ οἴκοι νόμον * ἔφασαν εἶναι τῶν γρ. ἔθεσαν.
τάξεων. καὶ ὁ Κροῖσος μέντοι μάλα ἄκων συνεχώρησεν αὐτοῖς
οὕτω τάττεσθαι. ἐβούλετο γὰρ ὁτιπλεῖστον ὑπερφαλαγγῆσαι τοῦ σοῦ
στρατεύματος. πρὸς τί δή, ἔφη ὁ Κῦρος, τοῦτο ἐπιθυμῶν; ὡς
ναὶ μὰ Δί᾽, ἔφη, τῷ περιττῷ κυκλωσόμενος. καὶ ὁ Κῦρος
εἶπεν, ἀλλ᾽ οὔτοι ἂν εἰδεῖεν εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν. ἀλλ᾽
ἃ μὲν παρά σου καιρὸς μαθεῖν ἀκηκόαμεν· ὑμᾶς δὲ χρή, ὦ
ἄνδρες, οὕτω ποιεῖν. νῦν μὲν ἐπειδὰν ἐνθένδε ἀπέλθητε, ἐπισκέ-
ψασθε καὶ τὰ τῶν ἵππων καὶ τὰ ὑμῶν αὐτῶν ὅπλα. (πολλάκις
γὰρ μικροῦ ἐνδείᾳ καὶ ἀνὴρ καὶ ἵππος καὶ ἅρμα ἀχρεῖον γίνεται.)
αὔριον δὲ πρῴ, ἕως ἂν ἐγὼ θύωμαι, πρῶτον μὲν χρὴ ἀριστῆσαι
καὶ ἄνδρας καὶ * ἵππους, ὅπως ὅ, τι ἂν πράττειν καιρὸς ἀεὶ ᾖ, γρ. ἵππους.
μὴ τούτου ἡμῖν ἐνδέῃ· ἔπειτα δὲ σύ, ἔφη, ὦ Ἀράσπα, τὸ ὅ, τι δ᾽ ἂν
δεξιὸν κέρας ἔχε, ὥσπερ καὶ ἔχεις, καὶ οἱ ἄλλοι μυρίαρχοι ὥσπερ πράττειν
νῦν ἔχετε. ὁμοῦ γὰρ τοῦ ἀγῶνος ὄντος οὐδενὶ ἅρματι ἔτι και- ἀεὶ καιρὸς ᾖ,
ρὸς

Βιβλ. ϛ'.

ρὸς τοὺς * ἵππους μιᾶς ζευγνύναι· παραγγείλατε δὲ τοῖς ταξιάρχαις καὶ λοχαγοῖς ἐπὶ φάλαγγος καθίστασθαι, εἰς δύο ἔχοντας ἕκαστον τὸν λόχον. ὁ δὲ λόχος ἦν ἕκαστος εἰκοσιτέτταρες. καί τις εἶπε τῶν μυριάρχων, καὶ δοκοῦμέν σοι, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἱκανῶς ἕξειν εἰς τοσούτους τεταγμένοι πρὸς οὕτω βαθεῖαν φάλαγγα; καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, αἱ δὲ βαθύτεραι φάλαγγες, ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τοῖς ὅπλοις τῶν ἐναντίων, * τί σοι δοκοῦσιν, ἔφη, τοὺς πολεμίους βλάπτειν ἢ τοὺς συμμάχους ὠφελεῖν; ἐγὼ μὲν γάρ, ἔφη, τοὺς εἰς ἑκατὸν τούτους ὁπλίτας εἰς μυρίους ἂν βουλοίμην μᾶλλον τετάχθαι· οὕτω γὰρ ἂν ἐλαχίστοις μαχοίμεθα. ἐξ ὅσων μέντοι ἐγὼ τὴν φάλαγγα βαθυνῶ, οἴομαι ὅλην ἐνεργὸν καὶ σύμμαχον ποιήσειν αὐτὴν ἑαυτῇ. ἀκοντιστὰς μὲν ἐπὶ τοῖς θωρακοφόροις τάξω, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκοντισταῖς τοξότας. τούτους γὰρ πρωτοστάτας μὲν τίς ἂν τάττοι, οἳ καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι μηδεμίαν μάχην ἂν ὑπομεῖναι ἐκ χειρός; προβεβλημένοι δὲ τοὺς θωρακοφόρους μενοῦσί γε. καὶ οἱ μὲν, ἀκοντίζοντες, οἱ δὲ τοξεύοντες ὑπὲρ τῶν πρόσθεν πάντων, λυμανοῦνται τοὺς πολεμίους. ὅ, τι δ' ἂν κακουργῇ τις τοὺς ἐναντίους, δηλονότι παντὶ τούτῳ τοὺς συμμάχους κουφίζει. τελευταίους μέντοι στήσω τοὺς ἐπὶ πᾶσι καλουμένους. ὥσπερ γὰρ οἰκίας οὔτε ἄνευ λιθολογήματος ὀχυροῦ, οὔτε ἄνευ τῶν στέγην ποιούντων οὐδὲν ὄφελος, οὕτως οὐδὲ φάλαγγος οὔτε ἄνευ τῶν πρώτων, οὔτε ἄνευ τῶν τελευταίων, * ἢν μὴ ἀγαθοὶ ὦσιν, ὄφελος οὐδέν. ἀλλ' ὑμεῖς τε, ἔφη, ὡς παραγγέλλω τάττεσθε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν πελταστῶν ἄρχοντες ἐπὶ τούτοις τοὺς λόχους ὡσαύτως καθίστατε, καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν τοξοτῶν, ἐπὶ τοῖς πελτασταῖς ὡσαύτως. σὺ δὲ ὃς τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἄρχεις, τελευταίους ἔχων τοὺς ἄνδρας παράγγελλε τοῖς ἑαυτοῦ ἐφορᾶν τε ἑκάστῳ τοὺς καθ' ἑαυτόν, καὶ τοῖς μὲν τὸ δέον ποιοῦσιν ἐπικελεύειν, τοῖς δὲ κακυνομένοις ἀπειλεῖν ἰσχυρῶς· ἢν δέ τις στρέφηται, προδιδόναι θέλων, θανάτῳ ζημιοῦν. ἔργον γάρ ἐστι τοῖς μὲν πρωτοστάταις * θαρρύνειν τοὺς ἑπομένους καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· ὑμᾶς δὲ δεῖ, τοὺς ἐπὶ πᾶσι τεταγμένους, πλείω φόβον παρέχειν τοῖς κακοῖς τοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων. καὶ ὑμεῖς μὲν ταῦτα ποιεῖτε. σὺ δέ, ὦ * Ἀβραδάτα, ὃς ἄρχεις τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς, οὕτω ποίει ὅπως τὰ ζεύγη * τὰ τοὺς ὑπηρέτας καὶ τοὺς πύργους φέροντα ἕψεται ὡς ἐγγύτατα τῆς φάλαγγος. σὺ δ', ὦ Δαοῦχε, ὃς ἄρχεις τῶν * σκευοφόρων ἁρμαμαξῶν, ἐπὶ τοῖς πύργοις ἄγε πάντα τὸν τοιοῦτον στρατόν, οἱ δ' ὑπηρέται * σοῦ ἰσχυρῶς κολαζόντων τοὺς προϊόντας τοῦ καιροῦ ἢ λειπομένους. σὺ δ', ὦ * Καρδοῦχε, ὃς ἄρχεις τῶν ἁρμαμαξῶν αἳ ἄγουσι τὰς γυναῖκας, κατάστησον αὐτὰς τελευταίας ἐπὶ τοῖς σκευοφόροις. ἑπόμενα γὰρ ταῦτα πάντα καὶ πλῆθος δόξαν παρέξει, καὶ ἐνεδρεύειν ἡμῖν ἐξουσία ἔσται, καὶ τοῖς πολεμίοις ἢν κυκλοῦσθαι * βούλωνται, μείζω τὴν περιβολὴν ἀναγκάσει ποιεῖσθαι· ὅσῳ δ' ἂν

γρ. τί σοι, ἔφη, δοκοῦσιν εἶναι τοὺς πολ.

γρ. εἰ μὴ ἀγαθοὶ ἔσονται.

γρ. θρασύνειν.

γρ. Εὐφράτα.

γρ. τὰ τοὺς πύργους ἄγοντα ἕψ.

γρ. σκευοφόρων ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς ἄγε πάντα.

γρ. σοῦ τῶν ὄχλων ἰσχυρῶς.

γρ. Καρδοῦχα.

γρ. περιερεῖται.

ἂν μεῖζον χωρίον περιβάλλωνται, τοσούτῳ αὐτοὺς ἀσθενεστέρους ἀνάγκη γίγνεσθαι. καὶ ὑμεῖς μὲν οὕτω ποιεῖτε· σὺ δέ, ὦ Ἀρτάβαζε, καὶ Ἀρταγέρσα, τὴν χιλιοστὺν ἑκάτερος τῶν σὺν ὑμῖν ἐπὶ τούτοις ἔχετε πεζῶν. καὶ σύ, ὦ Φαρνοῦχε καὶ Ἀσιαδάτα, τὴν τῶν ἱππέων χιλιοστύν, ἧς ἑκάτερος ὑμῶν ἄρχει, μὴ συγκατατάττετε εἰς τὴν φάλαγγα, ἀλλ᾽ ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν ἐξοπλίσητε καθ᾽ ὑμᾶς αὐτούς· ἔπειτα πρὸς ἡμᾶς ἥκετε σὺν τοῖς ἄλλοις ἡγεμόσιν. οὕτως δὲ δεῖ ὑμᾶς παρεσκευάσθαι, ὡς πρώτους δέησον ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. καὶ σὺ δὲ * ὁ ἄρχων τῶν ἐπὶ ταῖς καμήλοις ἀνδρῶν, ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν ἐκτάττου· ποίει δ᾽ ὅ, τι ἂν σοι παραγγέλλῃ Ἀρταγέρσας. ὑμεῖς δ᾽ οἱ τῶν ἁρμάτων ἡγεμόνες διακληρωσάμενοι, ὁ μὲν λαχὼν ὑμῶν πρὸ τῆς φάλαγγος, τὰ μεθ᾽ ἑαυτοῦ ἑκατὸν ἔχων ἅρματα καταστησάτω· αἱ δ᾽ ἕτεραι ἑκατοστύες τῶν ἁρμάτων, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς στρατιᾶς στοιχοῦσα, ἑπέσθω τῇ φάλαγγι ἐπὶ * κέρας, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον.

[Margin: Βιβλ. ϛʹ. — γρ. ὧν — γρ. κέρας τὸ]

24. Κῦρος μὲν οὕτω διέταττεν. Ἀβραδάτης δὴ ὁ Σούσων βασιλεὺς εἶπεν, ἐγώ σοι, ὦ Κῦρε, ἐθελούσιος ὑφίσταμαι τὴν κατὰ πρόσωπον τῆς ἀντίας φάλαγγος τάξιν ἔχειν, εἰ μή τι σοι ἄλλο δοκεῖ. καὶ ὁ Κῦρος ἀγασθεὶς αὐτὸν καὶ δεξιωσάμενος, ἐπήρετο τοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅρμασι Πέρσας, εἰ καὶ ὑμεῖς, ἔφη, ταῦτα συγχωρεῖτε; ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι ἀπεκρίναντο ὅτι οὐ καλὸν εἴη ταῦτα ὑφίεσθαι, διεκλήρωσεν αὐτούς, καὶ ἔλαχεν Ἀβραδάτης ἧπερ ὑφίστατο, καὶ ἐγένετο κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους. τότε μὲν δὴ ἀπιόντες, καὶ ἐπιμεληθέντες ὧν προεῖπον, ἐδειπνοποιοῦντο, καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ἐκοιμήθησαν. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ πρῲ μὲν ὁ Κῦρος ἐθύετο, ὁ δ᾽ ἄλλος στρατὸς ἀριστήσας καὶ σπονδὰς ποιησάμενος ἐξωπλίζετο πολλοῖς μὲν καὶ καλοῖς χιτῶσι, πολλοῖς δὲ καὶ καλοῖς θώραξι καὶ κράνεσιν· ὥπλιζον δὲ καὶ ἵππους προμετωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις, καὶ τοὺς μὲν μονίππους παραμηριδίοις, τοὺς δ᾽ * ἐπὶ τοῖς ἅρμασι, παραπλευριδίοις. ὥστε ἤστραπτε μὲν χαλκῷ, ἤνθει δὲ φοινικίσι πᾶσα ἡ στρατιά. 24.

[Margin: γρ. ὑπὸ]

25. Καὶ τῷ Ἀβραδάτῃ δὲ τὸ τετράρρυμον ἅρμα καὶ ἵππων ὀκτὼ παγκάλως ἐκεκόσμητο. ἐπεὶ δ᾽ ἔμελλε τὸν λινοῦν θώρακα, ὃς ἐπιχώριος ἦν αὐτοῖς, ἐνδύεσθαι, προσφέρει αὐτῷ ἡ Πάνθεια χρυσοῦν κράνος, καὶ περιβραχιόνια, καὶ ψέλλια πλατέα περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν ποδήρη στολιδωτὸν τὰ κάτω, καὶ λόφον ὑακινθινοβαφῆ. ταῦτα δὲ ἐποιήσατο λάθρα τοῦ ἀνδρὸς ἐκμετρησαμένη τὰ ἐκείνου ὅπλα. ὁ δὲ ἰδὼν ἐθαύμασέ τε, καὶ ἐπήρετο τὴν Πάνθειαν, οὐ δή που, ὦ γύναι, συγκόψασα τὸν σαυτῆς κόσμον τὰ ὅπλα μοι ἐποιήσω; μὰ Δί᾽, ἔφη ἡ * Πάνθεια, τόν γε πλείστου ἄξιον. σὺ γὰρ ἔμοιγ᾽, ἢν καὶ τοῖς ἄλλοις φανῇς, οἷος ἐμοὶ δοκεῖς εἶναι, μέγισ- 25.

[Margin: γρ. Πάνθεια, ὑπὸ τόγε]

T στος

Βιβλ. ϛʹ. στος κόσμος ἴσῃ· ταῦτα δὲ λέγουσα ἐνέδυέ τε τὰ ὅπλα, καὶ λανθάνειν μὲν ἐπειρᾶτο, ἐλείβετο δὲ * αὐτῆς τὰ δάκρυα κατὰ τῶν παρειῶν.

γρ. αὐτῇ.

26. 26. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρόσθεν ὢν ἀξιοθέατος ὁ Ἀβραδάτης ὡπλίσθη τοῖς ὅπλοις τούτοις, ἐφάνη μὲν κάλλιστος καὶ ἐλευθεριώτατος, ἅτε καὶ τῆς φύσεως ὑπαρχούσης· λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ ὑφηνιόχου τὰς ἡνίας παρεσκευάζετο ὡς ἀναβησόμενος ἤδη ἐπὶ τὸ ἅρμα. ἐν δὲ τούτῳ ἡ Πάνθεια, ὑποχωρῆσαι κελεύσασα τοὺς παρόντας πάντας, ἔλεξεν· ἀλλ' ὅτι μέν, ὦ Ἀβραδάτα, εἴτις καὶ ἄλλη πώποτε γυνὴ τὸν αὑτῆς ἄνδρα μεῖζον τῆς ἑαυτῆς ψυχῆς ἐτίμησεν, οἶμαί σε γιγνώσκειν ὅτι καὶ ἐγὼ μία τούτων εἰμί. τί οὖν με δεῖ καθ' ἓν ἕκαστον λέγειν; τὰ γὰρ ἔργα οἶμαί σοι πιθανώτερα παρεσχῆσθαι τῶν νῦν λεχθέντων λόγων. ὅμως δ' οὕτως ἔχουσα πρός σε, ὥσπερ σὺ οἶσθα, ἐπομνύω σοι τὴν ἐμὴν καὶ σὴν φιλίαν, ἦ μὴν ἐγὼ βούλεσθαι ἂν μετὰ σοῦ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γενομένου κοινῇ γῆν * ἐπιέσασθαι μᾶλλον, ἢ ζῆν μετ' αἰσχυνομένου αἰσχυνομένη. οὕτως ἐγὼ καί σε τῶν καλλίστων καὶ ἐμαυτὴν ἠξίωκα. καὶ Κύρῳ δὲ δοκῶ μεγάλην τινὰ ἡμᾶς χάριν ὀφείλειν, ὅτι με αἰχμάλωτον γεγενημένην καὶ ἐξαιρεθεῖσαν ἑαυτῷ, οὔτε με ὡς δούλην ἠξίωσε κεκτῆσθαι, οὔτε ὡς ἐλευθέραν ἐν ἀτίμῳ ὀνόματι· διεφύλαξε δέ σοι ὥσπερ ἀδελφοῦ γυναῖκα λαβών. πρὸς δέ, καὶ ὅτε ὁ Ἀράσπας ἀπέστη αὐτοῦ, ὁ ἐμὲ φυλάττων, ὑπεσχόμην αὐτῷ, εἴ με ἐάσειε πρός σε πέμψαι, ἥξειν αὐτῷ σε πολὺ * Ἀράσπου πιστότερον καὶ ἀμείνονα.

γρ. ἐπιπιέσασθαι.

γρ. Ἀράσπου ἀνδρὸς πιστότερον

ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν· ὁ δὲ Ἀβραδάτης ἀγασθεὶς τοῖς λόγοις, καὶ θιγὼν αὐτῆς τῆς κεφαλῆς, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπεύξατο· ἀλλ', ὦ Ζεῦ μέγιστε, δός μοι φανῆναι ἀξίῳ μὲν Πανθείας ἀνδρί, ἀξίῳ δὲ Κύρου φίλῳ τοῦ ἡμᾶς τιμήσαντος. ταῦτα εἰπὼν, κατὰ τὰς θύρας τοῦ ἁρματείου δίφρου ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸ ἅρμα. ἐπεὶ δὲ ἀναβάντος αὐτοῦ κατέκλεισε τὸν δίφρον ὁ ὑφηνίοχος, οὐκ ἔχουσα ἡ Πάνθεια πῶς ἂν ἔτι ἄλλως ἀσπάσαιτο αὐτόν, κατεφίλησε τὸν δίφρον. καὶ τῷ μὲν προῄει ἤδη τὸ ἅρμα, ἡ δὲ λαθοῦσα αὐτὸν συνεφείπετο, ἕως ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Ἀβραδάτης εἶπε, θάῤῥει Πάνθεια, καὶ χαῖρε, καὶ ἄπιθι ἤδη. ἐκ τούτου δὴ οἱ εὐνοῦχοι καὶ αἱ θεράπαιναι λαβοῦσαι αὐτὴν ἀπῆγον εἰς τὴν ἁρμάμαξαν, καὶ κατακλίναντες κατεκάλυψαν τῇ σκηνῇ. οἱ δὲ ἄνθρωποι, καλοῦ ὄντος τοῦ θεάματος τοῦ Ἀβραδάτου καὶ τοῦ ἅρματος, οὐ πρόσθεν ἐδύναντο θεάσασθαι αὐτὸν πρὶν ἡ Πάνθεια ἀπῆλθεν.

27. 27. Ὡς δ' ἐκεκαλλιερήκει μὲν ὁ Κῦρος, ἡ δὲ στρατιὰ παρετέτακτο αὐτῷ ὥσπερ παρήγγελλε, κατέχων σκοπὰς ἄλλας πρὸ ἄλλων, συνεκάλεσε τοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τὰ μὲν ἱερὰ ἡμῖν οἱ θεοὶ φαίνουσιν ὥσπερ ὅτε τὴν πρόσθεν νίκην ἔδοσαν· ὑμᾶς δ' ἐγὼ βούλομαι ἀναμνῆσαι

Βιβλ. ς'.

ἀναμνῆσαι ὧν μοι δοκεῖτε μεμνημένοι πολὺ ἂν εὐθυμότεροι εἰς τὸν ἀγῶνα ἰέναι. ἠσκήκατε μὲν γὰρ τὰ εἰς τὸν πόλεμον πολὺ μᾶλλον τῶν πολεμίων, συντέτραφθε δὲ καὶ συντέταχθε ἐν τῷ αὐτῷ πολὺ πλείω ἤδη χρόνον ἢ οἱ πολέμιοι, καὶ συνενικήκατε μετ' ἀλλήλων· τῶν δὲ πολεμίων πολλοὶ μὲν συνήττηνται * κατ' αὐτῶν, οἱ δὲ ἀμάχητοι ἑκατέρων, οἱ μὲν τῶν πολεμίων ἴσασιν ὅτι προδότας τοὺς παραστάτας ἔχουσιν· ὑμεῖς δὲ οἱ μεθ' ἡμῶν ἴστε ὅτι μετὰ θελόντων τοῖς συμμάχοις ἀρήγειν μαχεῖσθε. εἰκὸς δὲ τοὺς μὲν πιστεύοντας ἀλλήλοις ὁμονόως μάχεσθαι μένοντας, τοὺς δὲ ἀπιστοῦντας ἀναγκαῖον βουλεύεσθαι, πῶς ἂν ἕκαστοι τάχιστα ἐκποδὼν γίνοιντο. ἴωμεν δή, ὦ ἄνδρες, ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἅρματα μὲν ἔχοντες ὡπλισμένα πρὸς ἄοπλα τὰ τῶν πολεμίων, ὡς δ' αὔτως καὶ ἱππέας καὶ ἵππους ὡπλισμένους πρὸς ἀόπλους, ὡς ἐκ χειρὸς μάχεσθαι. πεζοῖς δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις * οἵοις καὶ πρόσθεν μαχεῖσθε. Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως μὲν ὡπλισμένοι εἰσίν, ὁμοίως δὲ τεταγμένοι· τάς τε γὰρ ἀσπίδας μείζους ἔχουσιν, ἢ ὡς ποιεῖν τι καὶ ὁρᾶν· τεταγμένοι δὲ εἰς ἑκατὸν δῆλον ὅτι κωλύσουσιν ἀλλήλους μάχεσθαι, πλὴν πάνυ ὀλίγων. εἰ δὲ ὠθοῦντες ἐξώσειν πιστεύουσιν, ἵπποις αὐτοὺς πρῶτον δεήσει ἀντέχειν, καὶ σιδήρῳ ὑφ' ἵππων * ἰσχυριζομένων. ἢν δέ τις αὐτῶν καὶ ὑπομένῃ, πῶς ἅμα δυνήσεται ἱππομαχεῖν τε καὶ φαλαγγομαχεῖν καὶ πυργομαχεῖν; καὶ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν πύργων ἡμῖν μὲν ἐπαρήξουσι, τοὺς δὲ πολεμίους παίοντες ἀμηχανεῖν ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι ποιήσουσιν. εἰ δέ τινος ἔτι ἐνδεῖσθαι δοκεῖτε, πρὸς ἐμὲ λέγετε. σὺν γὰρ Θεοῖς οὐδενὸς ἀπορήσομεν. καὶ εἰ μέν τις εἰπεῖν τι βούλεται, λεξάτω· εἰ δὲ μή, ἐλθόντες πρὸς τὰ ἱερά, καὶ προσευξάμενοι οἷς ἐθύσαμεν Θεοῖς, ἴτε ἐπὶ τὰς τάξεις· καὶ ἕκαστος ὑμῶν ὑπομιμνησκέτω τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς, καὶ ἐπιδεικνύτω τις τοῖς ἀρχομένοις ἑαυτὸν ἄξιον ἀρχῆς, ἄφοβον δεικνὺς καὶ σχῆμα καὶ πρόσωπον καὶ λόγους.

γρ. μετ'.

γρ. οἷς.

γρ. ἰσχυριζομένῳ.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον ζ'.

Βιβλ. ζ'.

ΟΙ μὲν δὴ εὐξάμενοι τοῖς Θεοῖς ἀπῄεσαν πρὸς τὰς τάξεις· τῷ δὲ Κύρῳ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν προσήνεγκαν οἱ θεράποντες ἐμφαγεῖν καὶ ἐμπιεῖν, ἔτι οὖσιν ἀμφὶ τὰ ἱερά. ὁ δὲ Κῦρος, ὥσπερ εἶχεν ἑστηκώς, ἀπαρξάμενος ἠρίστα, καὶ μετε-

δίδου ἀεὶ τῷ μάλιστα δοκοῦντι· καὶ σπείσας καὶ εὐξάμενος ἔπιεν, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ περὶ αὐτὸν οὕτως ἐποίουν. μετὰ δὲ ταῦτα αἰτησάμενος Δία πατρῷον ἡγεμόνα εἶναι καὶ σύμμαχον, ἀνέβαινεν ἐπὶ τὸν ἵππον, καὶ τοὺς ἀμφ᾽ αὐτὸν ἐκέλευσεν. ὡπλισμένοι δὲ πάντες ἦσαν οἱ περὶ τὸν Κῦρον τοῖς αὐτοῖς Κύρῳ ὅπλοις, χιτῶσι φοινικοῖς, θώραξι χαλκοῖς, κράνεσι χαλκοῖς, λόφοις λευκοῖς, μαχαίραις, παλτῷ κρανείνῳ ἑνὶ ἕκαστος, οἱ δὲ ἵπποι προμετωπιδίοις καὶ προστερνιδίοις καὶ παραπλευριδίοις χαλκοῖς· τὰ δ᾽ αὐτὰ ταῦτα καὶ παραμηρίδια ἦν τῷ ἀνδρί. τοσοῦτο δὲ μόνον διέφερον τὰ Κύρου ὅπλα, ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἐκέχριστο τῷ χρυσοειδεῖ χρώματι· τὰ δὲ Κύρου ὅπλα ὥσπερ κάτοπτρον ἐξέλαμπεν. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, καὶ ἔστη ἀποβλέπων ᾗπερ ἔμελλε πορεύεσθαι, βροντὴ δεξιὰ ἐφθέγξατο· ὁ δ᾽ εἶπεν, ἑψόμεθά σοι, ὦ Ζεῦ μέγιστε. καὶ ὡρμᾶτο μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχων Χρυσάνταν τὸν ἵππαρχον καὶ τοὺς ἱππέας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ * Ἀρσάμαν καὶ τοὺς πεζούς. παρηγγύησε δὲ παρορᾶν πρὸς τὸ σημεῖον, καὶ ἐν ἴσῳ ἕπεσθαι· ἦν δ᾽ αὐτῷ τὸ σημεῖον, ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. πρὶν δὲ ὁρᾶν τοὺς * πολεμίους, εἰς τρὶς ἀνέπαυσε τὸ στράτευμα.

> γρ. Ἀρίσζαν. γρ. καὶ Ἀρίσμαν.
> γρ. πολεμίους καὶ τρίς.

2. Ἐπεὶ δὲ προεληλύθεισαν ὡς εἴκοσι σταδίους, ἤρχοντο ἤδη τὸ τῶν πολεμίων στράτευμα ἀντιπροσιὸν παρορᾶν. ὡς δ᾽ ἐν τῷ καταφανεῖ πάντες ἀλλήλοις ἐγένοντο, καὶ ἔγνωσαν οἱ πολέμιοι πολὺ ἑκατέρωθεν ὑπερφαλαγγοῦντες, στήσαντες τὴν ἑαυτῶν φάλαγγα (οὐ γάρ ἐστιν ἄλλως κυκλοῦσθαι) ἀνέκαμπτον εἰς * κύκλωσιν, ὅπως ὥσπερ γάμμα ἑκατέρωθεν τὴν ἑαυτῶν τάξιν ποιήσαντες, πάντοθεν ἅμα μάχοιντο. Κῦρος δὲ ὁρῶν ταῦτα οὐδέν τι μᾶλλον ἀφίστατο, ἀλλ᾽ ὡσαύτως ἡγεῖτο. κατανοῶν δὲ ὡς πρόσω τὸν καμπτῆρα ἑκατέρωθεν ἐποιήσαντο, περὶ ὃν κάμπτοντες ἀνέτεινον τὰ κέρατα, ἐννοεῖς, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἔνθα τὴν ἐπικαμπὴν ποιοῦνται; πάνυ γε, ἔφη ὁ Χρυσάντας, καὶ θαυμάζω γε. πολὺ γάρ μοι δοκοῦσιν ἀποσπᾶν τὰ κέρατα ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν φάλαγγος. ναὶ μὰ Δί᾽, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ ἀπό γε τῆς ἡμετέρας. τί δὴ τοῦτο; δηλονότι, ἔφη, φοβούμενοι μὴ ἢν ἐγγὺς ἡμῶν γένηται τὰ κέρατα, τῆς φάλαγγος * ἐπιπρόσω οὔσης, ἐπιθώμεθα αὐτοῖς. ἔπειτα, ἔφη ὁ Χρυσάντας, πῶς δυνήσονται ὠφελεῖν οἱ ἕτεροι τοὺς ἑτέρους, οὕτω πολὺ ἀπέχοντες ἀλλήλων; ἀλλὰ δῆλον, ἔφη ὁ Κῦρος, ὅτι ἡνίκα ἂν γένηται τὰ κέρατα * ἀναβαίνοντα κατ᾽ ἀντιπέρας τῶν πλαγίων τοῦ ἡμετέρου στρατεύματος, * στραφέντες ὡς εἰς φάλαγγα ἅμα πάντοθεν ἡμῖν προσίασιν, ὡς ἅμα πάντοθεν μαχούμενοι. οὐκοῦν, ἔφη ὁ Χρυσάντας, εὖ σοι δοκοῦσι βουλεύσασθαι; πρός γε ἃ ὁρῶσι· πρὸς δέ γε ἃ οὐχ ὁρῶσιν, ἔτι κάκιον ἢ εἰ κατὰ κέρας προσῄεσαν. ἀλλὰ σὺ μέν, ἔφη, ὦ

> γρ. κύκλωσιν, ὥσπερ γάμμα ἑκ. τὴν ἑ. ταξ. ποιήσαντες, ὡς πάντοθεν.
> ἔτι πρόσω, Steph.
> γρ. ἀναβάντα κατ᾽ ἀντιπέρας.
> γρ. στραφέντες, ὡς εἰς φάλαγγα, ἅμα πάντοθεν ἡμῖν μαχούμενοι.

Ἀρσάμα

Ἀρσάμα, ἡγοῦ τῶν πεζῶν ἠρέμα, ὥσπερ ἐμὲ ὁρᾷς· ϗ σύ, ὦ Χρυσάντα, ἐν ἴσῳ τούτῳ τὸ ἱππικὸν ἔχων συμπαρέπου. ἐγὼ δὲ ἄπειμι ἐκεῖσε ὅθεν μοι δοκεῖ καιρὸς εἶναι ἄρξασθαι τῆς μάχης· ἅμα δὲ παριὼν ἐπισκέψομαι ἕκαστα πῶς ἡμῖν ἔχει. ἐπειδὰν δὲ ἐκεῖ γένωμαι, ὅταν ἤδη ὁμοῦ προσιόντες ἀλλήλοις γιγνώμεθα, παιᾶνα ἐξάρξω, ὑμεῖς δὲ * ἐφέπεσθε. ἡνίκα δ' ἂν ἡμεῖς ἐγχειρῶμεν τοῖς πολεμίοις, αἰσθήσεσθε μέν, (οὐ γὰρ οἶμαι ὀλίγος θόρυβος ἔσται) ὁρμήσεται δὲ τηνικαῦτα Ἀβραδάτης ἤδη σὺν τοῖς ἅρμασιν εἰς τοὺς ἐναντίους. οὕτω γὰρ αὐτῷ εἰρήσεται· ὑμᾶς δὲ χρὴ ἕπεσθαι ἐχομένους ὅτι μάλιστα τῶν ἁρμάτων· οὕτω γὰρ μάλιστα τοῖς πολεμίοις τεταραγμένοις ἐπιπεσούμεθα. παρέσομαι δὲ καὶ ἐγὼ ᾗ ἂν δύνωμαι τάχιστα διώκων τοὺς ἄνδρας, ἢν οἱ Θεοὶ ἐθέλωσι.

* γρ. ἐπείγεσθε.

3. Ταῦτα εἰπὼν ϗ σύνθημα παρεγγυήσας, Ζεὺς σωτὴρ ϗ ἡγεμών, ἐπορεύετο. μεταξὺ δὲ τῶν ἁρμάτων ϗ θωρακοφόρων διαπορευόμενος, ὁπότε προσβλέψειέ τινας τῶν ἐν ταῖς τάξεσι, τότε μὲν εἶπεν ἄν, ὦ ἄνδρες, ὡς ἡδὺ ὑμῶν τὰ πρόσωπα θεάσασθαι. τότε δ' αὖ ἐν ἄλλοις ἂν ἔλεξεν, ἆρα ἐννοεῖτε, ἄνδρες, ὅτι ὁ νῦν ἀγών ἐστιν οὐ μόνον περὶ τῆς τήμερον νίκης, ἀλλὰ ϗ περὶ τῆς πρόσθεν ἣν ἐνικήσατε, ϗ περὶ πάσης εὐδαιμονίας; ἐν ἄλλοις δὲ προσιών, εἶπεν, ὦ ἄνδρες, τὸ ἀπὸ τοῦδε οὐδέν ποτε Θεοὺς αἰτιατέον ἔτι ἔσται, παραδεδώκασι γὰρ ἡμῖν πολλά τε ϗ ἀγαθὰ κτήσασθαι. ἀλλ', ὦ ἄνδρες, ἀγαθοὶ γενώμεθα. κατ' ἄλλους δ' αὖ τοιάδε, ὦ ἄνδρες, εἰς τίνα ποτ' ἂν καλλίονα ἔρανον ἀλλήλους παρακαλέσαιμεν, ἢ εἰς τόνδε; νῦν γὰρ ἔξεστιν ἀγαθοῖς ἀνδράσι γενομένοις πολλὰ κἀγαθὰ ἀλλήλοις εἰσενεγκεῖν. κατ' ἄλλους δ' αὖ, ἐπίστασθε μέν, οἶμαι, ὦ ἄνδρες, ὅτι νῦν ἆθλα πρόκειται, τοῖς νικῶσι μέν, * διώκειν, παίειν, κατακαίνειν, ἀγαθὰ ἔχειν, καλὰ ἀκούειν, ἐλευθέροις εἶναι, ἄρχειν· τοῖς δὲ κακοῖς δηλονότι τἀναντία τούτων. ὅστις οὖν ἑαυτὸν φιλεῖ, μετ' ἐμοῦ μαχέσθω· ἐγὼ γὰρ οὐδὲν κακὸν, οὐδ' αἰσχρὸν ἑκὼν εἶναι προσήσομαι. ὁπότε δ' αὖ γένοιτο κατά τινας τῶν πρόσθεν συμμαχεσαμένων, εἶπεν ἄν, πρὸς δὲ ὑμᾶς τί δεῖ λέγειν, ὦ ἄνδρες; ἐπίστασθε γὰρ οἵαν τε οἱ ἀγαθοὶ ἐν ταῖς μάχαις ἡμέραν ἄγουσι, ϗ οἵαν οἱ κακοί.

* γρ. διώκειν ϗ κατακαίειν.

4. Ὡς δὲ * ἀπιὼν κατὰ Ἀβραδάτην ἐγένετο, ἔστη· ϗ ὁ Ἀβραδάτης παραδοὺς τῷ ὑφηνιόχῳ τὰς ἡνίας προσῆλθεν αὐτῷ, προσέδραμον δὲ ϗ οἱ ἄλλοι τῶν πλησίον τεταγμένων ϗ πεζῶν ϗ ἁρματηλατῶν. ὁ δ' αὖ Κῦρος ἐν τοῖς παραγεγενημένοις ἔλεξε τοιάδε· ὁ μὲν Θεός, ὦ Ἀβραδάτα, ὥσπερ σὺ ἠξίους, συνηξίωσέ σε ϗ τοὺς σὺν σοὶ πρωτοστάτας εἶναι τῶν συμμάχων· σὺ δὲ τοῦτο μέμνησο, ὅταν δέῃ σε ἤδη ἀγωνίζεσθαι, ὅτι Πέρσαι οἵ τε θεασόμενοι ὑμᾶς ἔσονται, ϗ οἱ ἑψόμενοι ὑμῖν, ϗ οὐκ ἐάσοντες ἐρήμους ὑμᾶς ἀγωνίζεσθαι. ϗ ὁ

* γρ. παριών.

Ἀβραδάτης

Βιβλ. ζ'. Ἀβραδάτης εἶπεν, ἀλλὰ τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Κῦρε, καλῶς ἔχειν· ἀλλὰ τὰ πλάγια λυπεῖ με, ὅτι τὰ μὲν τῶν πολεμίων κέρατα ἰσχυρὰ ὁρῶ ἀνατεινόμενα καὶ ἅρμασι καὶ παντοδαπῇ στρατιᾷ· ἡμέτερον δ' οὐδὲν ἄλλο αὐτοῖς ἀντιτέτακται ἢ ἅρματα. ὥστ' ἔγωγ', ἔφη, εἰ μὴ ἔλαχον τήνδε τὴν τάξιν, ᾐσχυνόμην ἂν ἐνθάδε ὤν, οὕτω πολύ μοι δοκῶ ἐν ἀσφαλεστάτῳ εἶναι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ' εἰ τὰ παρὰ σοὶ καλῶς ἔχει, θάῤῥει ὑπὲρ ἐκείνων. ἐγὼ γάρ σοι σὺν Θεοῖς ἔρημα τῶν πολεμίων τὰ πλάγια ταῦτα ἀποδείξω. καὶ σὺ μὴ πρότερον * ἔμβαλλε τοῖς πολεμίοις, διαμαρτύρομαι, πρὶν ἂν φεύγοντας τούτους, οὓς νῦν φοβῇ, θεάσῃ (τοιαῦτα δ' ἐμεγαληγόρει μελλούσης τῆς μάχης γίγνεσθαι· ἄλλως δ' οὐ μάλα μεγαλήγορος ἦν) ὅταν μέντοι τούτους ἴδῃς φεύγοντας, ἐμέ τε ἤδη παρεῖναι νόμιζε, καὶ ὅρμα εἰς τοὺς ἄνδρας. καὶ σὺ γὰρ τότε τοῖς μὲν ἐναντίοις κακίστοις ἂν χρῷο, τοῖς δὲ μετὰ σαυτοῦ ἀρίστοις. ἀλλ' ἕως * ἐστί σοι σχολή, ὦ Ἀβραδάτα, πάντως παρελάσας παρὰ τὰ σαυτοῦ ἅρματα, παρακάλει τοὺς σύν σοι εἰς τὴν ἐμβολήν, τῷ μὲν προσώπῳ παραθαῤῥύνων, ταῖς δ' ἐλπίσιν ἐπικουφίζων. ὅπως δὲ κράτιστοι φανῆσθε τῶν ἐπὶ τοῖς ἅρμασι, φιλονεικίαν αὐτοῖς ἔμβαλλε. καὶ γὰρ, εὖ ἴσθι, ἢν τάδε γένηται, πάντες ἐροῦσι τολοιπὸν μηδὲν εἶναι κερδαλεώτερον ἀρετῆς. ὁ μὲν δὴ Ἀβραδάτης ἀναβὰς παρήλαυνε, καὶ ταῦτα ἐποίει.

> γρ. ἔμβαλλε τοῖς Αἰγυπτίοις ὡς ἐναντίοις, μαρτύρομαι.
>
> γρ. ἔτι

5. 5. Ὁ δ' αὖ Κῦρος παριὼν, ὡς ἐγένετο πρὸς τῷ εὐωνύμῳ, ἔνθα Ὑστάσπας τοὺς ἡμίσεις ἔχων ἦν τῶν Περσῶν ἱππέων, ὀνομάσας αὐτὸν, εἶπεν ὦ Ὑστάσπα, νῦν ὁρᾷς ἔργον τῆς σῆς ταχυεργίας. νῦν γὰρ, ἢν φθάσωμεν τοὺς πολεμίους κατακαίνοντες, οὐδεὶς ἡμῶν ἀποθανεῖται. καὶ ὁ Ὑστάσπας ἐπιγελάσας εἶπεν, ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ἐξεναντίας ἡμῖν μελήσει. τοὺς δ' ἐκ πλαγίου σὺ ἄλλοις πρόσταξον, ὅπως μηδ' οὗτοι σχολάζωσι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, ἀλλ' ἐπί γε τούτους ἐγὼ αὐτὸς ἀπέρχομαι. ἀλλ', ὦ Ὑστάσπα, τόδε μέμνησο, ὅτῳ ἂν ἡμῶν ὁ Θεὸς νίκην διδῷ, ἢν τί που μένῃ πολέμιον, πρὸς τὸ μαχόμενον ἀεὶ συμβάλλωμεν. ταῦτα εἰπὼν προῄει. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὸ πλευρὸν προϊὼν ἐγίγνετο, καὶ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῶν ταύτῃ ἁρμάτων, πρὸς τοῦτον ἔλεξεν, ἐγὼ δὲ ἔρχομαι ὑμῖν ἐπικουρήσων. ἀλλ' ὁπόταν αἴσθησθε ἡμᾶς ἐπιτιθεμένους κατ' ἄκρον, τότε καὶ ὑμεῖς πειρᾶσθε ἅμα διὰ τῶν πολεμίων ἐλαύνειν. πολὺ γὰρ ἐν ἀσφαλεστέρῳ ἔσεσθε ἔξω γενόμενοι ἢ ἔνδον ἀπολαμβανόμενοι. ἐπεὶ δ' αὖ παριὼν ἐγένετο ὄπισθεν τῶν ἁρμαμαξῶν, Ἀρταγέρσαν μὲν καὶ Φαρνοῦχον ἐκέλευσεν ἔχοντας τήν τε τῶν * πεζῶν χιλιοστὺν καὶ τὴν τῶν ἱππέων μένειν αὐτοῦ. ἐπειδὰν δὲ, ἔφη, αἰσθάνησθε ἐμοῦ ἐπιτιθεμένου τοῖς κατὰ τὸ δεξιὸν κέρας, τότε καὶ ὑμεῖς τοῖς καθ' ὑμᾶς ἐπιχειρεῖτε· μαχεῖσθε δ', ἔφη, πρὸς κέρας, * ὥσπερ

ἀσθενέστερον

> γρ. Περσῶν.
>
> γρ. τῶν περ.

ἀσθενέστερον στράτευμα γίγνεται, φάλαγγα δ' ἔχοντες, * ὥσπερ ἰσχυρότεροι ἂν εἴητε. καὶ εἰσὶ μὲν, ὡς ὁρᾶτε, τῶν πολεμίων ἱππεῖς οἱ ἔσχατοι· πάντως δὲ πρόετε πρὸς αὐτοὺς τὴν τῶν καμήλων τάξιν, καὶ εὖ ἴστε ὅτι καὶ πρὶν μάχεσθαι γελοίους τοὺς πολεμίους θεάσεσθε. Βιβλ. ζ.

γρ. φ στρ.

6. Ὁ μὲν δὴ Κῦρος ταῦτα διαπραξάμενος, ἐπὶ τὸ δεξιὸν παρῄει. ὁ δὲ Κροῖσος, νομίσας ἤδη ἐγγύτερον εἶναι τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα, σὺν ᾗ αὐτὸς ἐπορεύετο, * καὶ ἐπανατεινόμενα τὰ κέρατα, ἦρε τοῖς κέρασι σημεῖον μηκέτι ἄνω πορεύεσθαι, * ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ στραφῆναι. ὡς δ' ἔστησαν πάντες πρὸς τὸ τοῦ Κύρου στράτευμα ὁρῶντες, ἐσήμαινεν αὐτοῖς πορεύεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους. καὶ οὕτω προσῄεσαν τρεῖς φάλαγγες ἐπὶ τὸ Κύρου στράτευμα, ἡ μὲν μία κατὰ πρόσωπον, τὰ δὲ δύο, ἡ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν, ἡ δὲ κατὰ τὸ εὐώνυμον· ὥστε πολὺν φόβον παρεῖναι πάσῃ τῇ Κύρου στρατιᾷ. ὥσπερ γὰρ μικρὸν πλινθίον ἐν μεγάλῳ τεθὲν, οὕτω καὶ τὸ Κύρου στράτευμα πάντοθεν περιείχετο ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ἱππεῦσι καὶ ὁπλίταις καὶ πελτοφόροις καὶ τοξόταις καὶ ἅρμασι, πλὴν ἐξόπισθεν, ὅμως δὲ καὶ ὁ Κῦρος ἐπεὶ παρήγγειλεν, ἐστράφησαν πάντες ἀντιπρόσωποι τοῖς πολεμίοις· καὶ ἦν μὲν πανταχόθεν πολλὴ σιγὴ ὑπὸ τοῦ τὸ μέλλον ὀκνεῖν. 6.

al. ἢ τὰ ἴτα.
γρ. ἀλλ' τε ἐν τῇ χ.
γρ. ἔστησαν ἀντία πρὸς τὸ Κ.
γρ. ὥστε τὸ λοιπὸν φόβον.

7. Ἡνίκα δὲ ἔδοξε τῷ Κύρῳ καιρὸς ἤδη εἶναι, ἐξῆρχε παιᾶνα, συνεπήχησε δὲ πᾶς ὁ στρατός. μετὰ δὲ τοῦτο τῷ Ἐνυαλίῳ τε ἅμα ἐπηλάλαξαν, καὶ ἐξανίσταται ὁ Κῦρος, καὶ εὐθὺς μὲν μετὰ τῶν ἱππέων * λαβὼν πλαγίους τοὺς πολεμίους, ὁμόσε αὐτοῖς τὴν ταχίστην συνεμίγνυεν, οἱ δὲ πεζοὶ αὐτῷ συντεταγμένοι ταχὺ ἐφείποντο, καὶ περιεπτύσσοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὥστε πολὺ * ἐπλεονέκτει. φάλαγγι γὰρ κατὰ κέρας προσέβαλλον· ὥστε ταχὺ ἰσχυρὰ φυγὴ ἐγένετο τοῖς πολεμίοις. ὡς δ' ᾔσθετο ὁ Ἀρταγέρσης * ἐν ἔργῳ ὄντα τὸν Κῦρον, ἐπιτίθεται καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ εὐώνυμα, προεὶς τὰς καμήλους, ὥσπερ Κῦρος ἐκέλευσεν. οἱ δὲ ἵπποι αὐτὰς ἐκ πάνυ πολλοῦ οὐκ ἐδέχοντο, ἀλλ' οἱ μὲν ἔκφρονες γιγνόμενοι ἔφευγον, οἱ δ' ἐξήλλοντο, οἱ δ' ἐνέπιπτον ἀλλήλοις. τοιαῦτα γὰρ πάσχουσιν οἱ ἵπποι ὑπὸ καμήλων. ὁ δὲ Ἀρταγέρσης συντεταγμένους ἔχων τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, ταραττομένοις ἐπέκειτο τεταγμένος· καὶ τὰ ἅρματα δὲ τά τε κατὰ τὸ δεξιὸν καὶ τὸ εὐώνυμον ἅμα ἐνέβαλλε. καὶ πολλοὶ μὲν τὰ ἅρματα φεύγοντες ὑπὸ τῶν κατὰ κέρας ἑπομένων ἀπέθνησκον, πολλοὶ δὲ τούτους φεύγοντες, ὑπὸ τῶν ἁρμάτων ἡλίσκοντο. 7.

γρ. λαθών.
γρ. ἐπλεονέκτει.
φ. γ. κ. κ. προσέβαλλεν.
γρ. ἐν ἴσῳ ὄντα.

8. Καὶ ὁ Ἀβραδάτης δὲ οὐκέτι ἔμελλεν, ἀλλ' ἰσχυρῶς ἀναβοήσας, Ἄνδρες φίλοι, ἕπεσθέ μοι, ἐνίει, οὐδὲν φειδόμενος τῶν ἵππων, * ἀλλὰ ἐξαιματῶν κατὰ πολὺ τῷ κέντρῳ. συνεξώρμησαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἁρματηλάται· καὶ τὰ μὲν ἅρματα 8.

γρ. ἀλλ' ἰσχυρῶς ἐξαιματτων
γρ. καὶ ἐξαιμάτων.

Βιβλ. ζ. ἔφευγεν αὐτοὺς εὐθύς, τὰ μὲν καὶ ἀναλαβόντα τοὺς παραβάτας, τὰ δὲ καὶ ἀπολιπόντα. ὁ δὲ Ἀβραδάτης ἀντικρὺ δι᾽ αὐτῶν εἰς τὴν τῶν Αἰγυπτίων φάλαγγα ἐμβάλλει. συνεισέβαλον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ ἐγγύτατα τεταγμένοι. πολλαχόθι μὲν οὖν καὶ ἄλλοθι δῆλον, ὡς οὐκ ἔστιν ἰσχυροτέρα φάλαγξ, ἢ ὅταν ἐκ φίλων συμμάχων ἠθροισμένη ᾖ, καὶ ἐν τούτῳ δὲ ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ ἑταῖροί τε αὐτοῦ καὶ ὁμοτράπεζοι συνεισέβαλον· οἱ δὲ ἄλλοι ἡνίοχοι, ὡς εἶδον ὑπομένοντας πολλῷ στίφει τοὺς Αἰγυπτίους, ἐξέκλιναν κατὰ τὰ φεύγοντα ἅρματα, καὶ τούτοις ἐφείποντο. οἱ δὲ ἀμφὶ Ἀβραδάτην, ᾗ μὲν ἐνέβαλον, ἅτε οὐ δυναμένων διαχωρῆσαι τῶν Αἰγυπτίων (διὰ τὸ μένειν τοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν

γρ. ἱππίαν αὐτῶν) τοὺς μὲν ὀρθοὺς τῇ ῥύμῃ τῇ τῶν * ἵππων παίοντες ἀνετρέποντο, τοὺς δὲ πίπτοντας κατηλόων, καὶ αὐτοὺς καὶ ὅπλα καὶ ἵππους καὶ τροχούς. ὅτου δὲ ἐπιλάβοιτο τὰ δρέπανα, πάντα βίᾳ διεκόπτετο, καὶ ὅπλα καὶ σώματα. ἐν δὲ τῷ ἀδιηγήτῳ τούτῳ ταράχῳ ὑπὸ τῶν παντοδαπῶν σωρευμάτων ἐξαλλομένων τῶν τροχῶν ἐκπίπτει ὁ Ἀβραδάτης, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν συνεισβαλόντων. καὶ οὗτοι μὲν ἐνταῦθα ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι, κατεκόπησαν καὶ ἀπέθανον· οἱ δὲ Πέρσαι συνεπισπόμενοι, ᾗ μὲν ὁ

γρ. συνέβαλε. Ἀβραδάτης * ἐνέβαλε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ταύτῃ * ἐπεισπεσόντες τεταραγμένους ἐφόνευον.

γρ. συνεισπεσόντες.

9. 9. Ἡ δὲ ἀπαθεῖς ἐγένοντο οἱ Αἰγύπτιοι (πολλοὶ δὲ οὗτοι ἦσαν) ἐχώρουν ἐναντίοι τοῖς Πέρσαις. ἔνθα δὴ δεινὴ μάχη ἦν καὶ δοράτων καὶ ξυστῶν καὶ μαχαιρῶν. ἐπλεονέκτουν μέντοι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ πλήθει καὶ τοῖς ὅπλοις. τά τε γὰρ δόρατα ἰσχυρά τε καὶ μακρὰ (ἃ ἔτι καὶ νῦν ἔχουσι) αἵ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλ-

γρ. στεγάζουσι. λον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέρρων καὶ * στέγουσι τὰ σώματα, καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συνεργάζονται, πρὸς τοῖς ὤμοις οὖσαι. συγκλείσαντες οὖν τὰς ἀσπίδας ἐχώρουν καὶ ἐώθουν. οἱ δὲ Πέρσαι οὐκ ἐδύναντο ἀντέχειν, ἅτε ἐν ἄκραις ταῖς χερσὶ τὰ γέρρα ἔχοντες, ἀλλ᾽ ἐπὶ πόδα ἀνεχάζοντο παίοντες καὶ παιόμενοι, ἕως ὑπὸ ταῖς μηχαναῖς ἐγένοντο. ἐπεὶ μέντοι ἐνταῦθα ἦλθον, ἐπαίοντο αὖθις οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν πύργων· καὶ οἱ ἐπὶ πᾶσι δὲ οὐκ εἴων φεύγειν οὔτε τοὺς τοξότας, οὔτε τοὺς ἀκοντιστάς, ἀλλ᾽ ἀνατεταμένοι τὰς μαχαίρας ἠνάγκαζον καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν. ἦν δὲ πολὺς μὲν ἀνδρῶν φόνος, πολὺς δὲ κτύπος ὅπλων καὶ βελῶν παντοδαπῶν, πολλὴ δὲ βοή, τῶν μὲν ἀνακαλούντων ἀλλήλους, τῶν δὲ παρακελευομένων, τῶν δὲ θεοὺς ἐπικαλουμένων. ἐν δὲ τούτῳ Κῦρος διώκων τοὺς καθ᾽ ἑαυτὸν παραγίνεται. ὡς δὲ εἶδε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς χώρας ἐωσμένους, ἤλγησέ τε, καὶ γνοὺς ὅτι οὐδαμῶς ἂν θᾶττον σχοίη τοὺς πολεμίους

γρ. προόδου. Steph. τῆς εἰς τὸ πρόσθεν * προσόδου, ἢ εἰ εἰς τὸ ὄπισθεν περιελάσειεν αὐτῶν, παραγγείλας ἕπεσθαι τοῖς μεθ᾽ ἑαυτοῦ, περιήλαυνεν εἰς τὸ ὄπισθεν καὶ εἰσπεσόντες παίουσιν ἀφορῶντας, καὶ πολλοὺς κατακαίνουσιν.

ἐγκαλινδοῦσιν. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ὡς ᾔσθοντο, ἐβόων τε ὅτι ὄπισθεν οἱ πολέμιοι, καὶ ἐστρέφοντο ἐν ταῖς πληγαῖς. καὶ ἐνταῦθα δὴ φύρδην ἐμάχοντο καὶ πεζοὶ καὶ ἱππεῖς. πεπτωκὼς δέ τις ὑπὸ τῷ Κύρου ἵππῳ καὶ πατούμενος, παίει εἰς τὴν γαστέρα τῇ μαχαίρᾳ τὸν ἵππον αὐτοῦ. ὁ δὲ ἵππος πληγεὶς, σφαδάζων ἀποσείεται τὸν Κῦρον. ἔνθα δὴ ἔγνω ἄν τις ὅσου ἄξιον εἴη τὸ φιλεῖσθαι ἄρχοντα ὑπὸ * τῶν ἀρχομένων. εὐθὺς γὰρ ἀνεβόησάν τε πάντες, καὶ προσπεσόντες ἐμάχοντο. ἐώθουν, ἐωθοῦντο· ἔπαιον, ἐπαίοντο· καταπηδήσας δέ τις ἀπὸ τοῦ ἵππου τῶν τοῦ Κύρου ὑπηρετῶν. * ἀναβάλλει αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἵππον. ὡς δὲ ἀνέβη ὁ Κῦρος, κατεῖδε πάντοθεν ἤδη παιομένους τοὺς Αἰγυπτίους. καὶ γὰρ Ὑστάσπας ἤδη παρῆν σὺν τοῖς Περσῶν ἱππεῦσι, καὶ Χρυσάντας. ἀλλὰ τούτους ἐμβάλλειν μὲν οὐκέτι εἴα εἰς τὴν φάλαγγα τῶν Αἰγυπτίων, ἔξωθεν δὲ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν ἐκέλευεν. ὡς δὲ ἐγένετο * περιελαύνων παρὰ τὰς μηχανὰς, ἔδοξεν αὐτῷ ἀναβῆναι * ἐπὶ πύργον * τινὰ κατασκέψασθαι εἴ πη καὶ ἄλλο τι μένοι τῶν πολεμίων, καὶ μάχοιτο. ἐπεὶ δὲ ἀνέβη, κατεῖδε μεστὸν τὸ πεδίον ἵππων, ἀνθρώπων, ἁρμάτων· φευγόντων, διωκόντων· κρατούντων, κρατουμένων· τῶν μὲν πολεμίων, φευγόντων, τῶν δ' ἑαυτοῦ, κρατούντων· κρατουμένων δ' οὐδαμοῦ οὐδὲν ἔτι ἐδύνατο κατιδεῖν πλὴν τῶν Αἰγυπτίων. οὗτοι δὲ ἐπειδὴ ἠποροῦντο, κύκλῳ πάντοθεν ποιησάμενοι, ὥστε ὁρᾶσθαι τὰ ὅπλα, ὑπὸ ταῖς ἀσπίσιν ἐκάθηντο· καὶ ἐποίουν μὲν οὐδὲν ἔτι, ἔπασχον δὲ πολλὰ καὶ δεινά. ἀγασθεὶς δὲ ὁ Κῦρος αὐτοὺς, καὶ οἰκτείρων ὅτι ἀγαθοὶ ἄνδρες ὄντες ἀπόλοιντο, ἀνεχώρισέ τε πάντας τοὺς περιμαχομένους, καὶ μάχεσθαι οὐδένα ἔτι εἴα. πέμπει δὲ πρὸς αὐτοὺς κήρυκα, ἐρωτῶν πότερα βούλονται ἀπολέσθαι πάντες * ὑπὸ τῶν προδεδωκότων αὐτοὺς, ἢ σωθῆναι ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι. οἱ δ' ἀπεκρίναντο, πῶς δ' ἂν ἡμεῖς σωθείημεν, ἄνδρες ἀγαθοὶ δοκοῦντες εἶναι; ὁ δὲ Κῦρος πάλιν ἔλεγεν, ὅτι ἡμεῖς ὑμᾶς ὁρῶμεν μόνους καὶ μένοντας καὶ μάχεσθαι θέλοντας. ἀλλὰ τοὐντεῦθεν ἔφασαν οἱ Αἰγύπτιοι, * τί καὶ καλὸν ἂν ποιοῦντες σωθείημεν; καὶ ὁ Κῦρος αὖ πρὸς τοῦτο εἶπεν· εἰ τῶν τε * συμμάχων μηδένα προδόντες σωθείητε, τά τε ὅπλα ἡμῖν παραδόντες, φίλοι τε γενόμενοι τοῖς αἱρουμένοις ὑμᾶς σῶσαι, ἐξὸν ἀπολέσαι. ἀκούσαντες ταῦτα ἐπήροντο, ἢν δὲ γενώμεθά σοι φίλοι, τί ἡμῖν ἀξιώσεις χρῆσθαι; ἀπεκρίνατο ὁ Κῦρος, εὖ ποιεῖν καὶ εὖ πάσχειν. ἐπηρώτων πάλιν οἱ Αἰγύπτιοι, τίνα εὐεργεσίαν; πρὸς τοῦτο εἶπεν ὁ Κῦρος, μισθὸν ὑμῖν δοίην πλείονα ἢ νῦν ἐλαμβάνετε, ὅσον ἂν χρόνον πόλεμος ᾖ· εἰρήνης δὲ γενομένης, τῷ βουλομένῳ ὑμῶν μένειν παρ' ἐμοὶ χώραν τε δώσω καὶ πόλεις καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι, τὸ μὲν ἐπὶ Κροῖσον συστρατεύειν ἀφελεῖν σφίσιν

Βιβλ. ζ'.

γρ. τῶν περὶ αὐτόν. ἐωθοῦς.

γρ. ἀναλαμβάνει.

γρ. παρελαύνων.

γρ. ἐπὶ τῶν πύργων τινά.

γρ. τινά. καὶ

Mel. ὑπὸ;

γρ. ὅ, τι.

γρ. συμμεμαχημένων.

Βιβλ. ζ'. ἐθελήθησαν (τούτῳ γὰρ μόνῳ συγγιγνώσκειν ἔφασαν) τὰ δὲ ἄλλα συνωμολογήσαντες, ἔδοσαν πίστιν καὶ ἔλαβον. καὶ οἱ Αἰγύπτιοί τε οἱ καταμείναντες τότε, ἔτι καὶ νῦν βασιλεῖ πιστοὶ διαμένουσι. Κῦρός τε πόλεις αὐτοῖς ἔδωκε, τὰς μὲν ἄνω, αἳ ἔτι καὶ νῦν πόλεις Αἰγυπτίων καλοῦνται, Λάρισάν τε καὶ Κυλλήνην παρὰ Κύμην πλησίον θαλάττης, ἃς ἔτι καὶ νῦν οἱ ἀπ' ἐκείνων ἔχουσι. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Κῦρος, ἤδη σκοταῖος ἀναγαγὼν ἐστρατοπεδεύσατο ἐν * Θυμβράροις.

γρ. Θυμβράροις.

10. 10. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ τῶν μὲν πολεμίων Αἰγύπτιοι μόνοι εὐδοκίμησαν, τῶν δὲ σὺν Κύρῳ τὸ Περσῶν ἱππικὸν κράτιστον ἔδοξεν εἶναι. ὥστε καὶ νῦν διαμένει ἡ ὅπλισις, ἣν τότε Κῦρος τοῖς ἱππεῦσι κατεσκεύασεν. εὐδοκίμησε δὲ ἰσχυρῶς καὶ τὰ δρεπανηφόρα ἅρματα, ὥστε καὶ τοῦτο ἔτι καὶ νῦν διαμένει τὸ πολεμιστήριον τῷ ἀεὶ βασιλεύοντι. αἱ μέντοι κάμηλοι ἐφόβουν μόνον τοὺς ἵππους, οὐ μέντοι κατέκαινόν γε οἱ ἐφ' αὐτῶν ἱππεῖς, οὐδ' αὐτοί γε ἀπέθνησκον ὑπὸ ἱππέων· οὐδεὶς γὰρ ἵππος ἐπέλαζε· καὶ χρήσιμον μὲν ἐδόκει εἶναι· ἀλλὰ γὰρ οὔτε τρέφειν οὐδεὶς ἐθέλει καλὸς κἀγαθὸς κάμηλον ὥστ' ἐποχεῖσθαι, οὔτε μελετᾶν ὡς πολεμήσων ἀπὸ τούτων· οὕτω δὴ ἀπολαβοῦσαι πάλιν τὸ ἑαυτῶν σχῆμα ἐν τοῖς σκευοφόροις διάγουσι. καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Κῦρον δειπνοποιησάμενοι καὶ φυλακὰς καταστησάμενοι ὥσπερ ἔδει, ἐκοιμήθησαν.

11. 11. Κροῖσος μέντοι εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεων ἔφευγε σὺν τῷ στρατεύματι· τὰ δ' ἄλλα φῦλα ὅποι ἐδύνατο προσωτάτω ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἐπ' οἶκον ὁδοῦ ἕκαστος ἀπεχώρει. ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, εὐθὺς ἐπὶ Σάρδεις ἦγεν ὁ Κῦρος. ὡς δ' ἐγένετο πρὸς τῷ τείχει τῷ ἐν Σάρδεσι, τάς τε μηχανὰς ἀνίστη ὡς προσβαλῶν πρὸς τὸ τεῖχος, καὶ κλίμακας παρεσκευάζετο. ταῦτα δὲ ποιῶν κατὰ τὰ ἀποτομώτατα δοκοῦντα εἶναι * τῶν Σαρδιανῶν ἐρύματα, τῆς ἐπιούσης νυκτὸς ἀναβιβάζει Χαλδαίους τε καὶ Πέρσας. ἡγήσατο δ' αὐτοῖς ἀνὴρ Πέρσης, δοῦλος γεγενημένος τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τινὸς φρουρῶν, καὶ καταμεμαθηκὼς κατάβασιν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀνάβασιν τὴν αὐτήν. ὡς δὲ ἐγένετο τοῦτο δῆλον ὅτι εἴχετο * ἡ ἄκρα, πάντες δὴ ἔφευγον οἱ Λυδοὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν ὅπη ἐδύνατο * ἕκαστος. Κῦρος δ' ἅμα τῇ ἡμέρᾳ εἰσῄει εἰς τὴν πόλιν, καὶ παρήγγειλεν ἐκ τῆς τάξεως μηδένα κινεῖσθαι. ὁ δὲ Κροῖσος κατακλεισάμενος ἐν τοῖς βασιλείοις, Κῦρον ἐβόα. ὁ δὲ Κῦρος τοῦ μὲν Κροίσου φύλακας κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ ἀπαγαγὼν πρὸς τὴν ἐχομένην ἄκραν, ὡς εἶδε τοὺς μὲν Πέρσας φυλάττοντας τὴν ἄκραν ὥσπερ ἔδει, τὰ δὲ τῶν Χαλδαίων ὅπλα ἔρημα (καταδεδραμήκεσαν γὰρ ἁρπασόμενοι τὰ ἐκ τῶν οἰκιῶν) εὐθὺς συνεκάλεσεν αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἀπιέναι ἐκ τοῦ στρατεύματος τάχιστα. οὐ γὰρ ἄν, ἔφη, ἀνασχοίμην πλεονεκτοῦντας

γρ. τοῦ Σαρδιανοῦ ἐρύματος.

τὰ Steph.

γρ. ἕκαστος.

τῆς πόλεως Κ.

τούτους ὁρῶν τοὺς ἀτακτοῦντας. καὶ εὖ μὲν, ἔφη, ἐπίστασθε ὅτι Βιβλ. ζ'.
παρεσκευαζόμην ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς ἐμοὶ συστρατευομένους πᾶσι Χαλδαίοις μακαριστοὺς ποιῆσαι· νῦν δ', ἔφη, μὴ θαυμάζετε, ἤν τις καὶ ἀπιοῦσιν ὑμῶν κρείττων ἐντύχῃ. ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Χαλδαῖοι ἐδέοντό τε καὶ ἱκέτευον παύσασθαι ὀργιζόμενον, καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀποδώσειν ἔφασκον. ὁ δὲ εἶπεν ὅτι οὐδὲν αὐτῶν δέοιτο· ἀλλ' εἴ με, ἔφη, βούλεσθε παύσασθαι ἀχθόμενον, ἀπόδοτε πάντα ὅσα ἐλάβετε τοῖς διαφυλάξασι τὴν ἄκραν, ἢν γὰρ αἴσθωνται οἱ ἄλλοι στρατιῶται ὅτι πλεονεκτοῦσιν οἱ εὔτακτοι γενόμενοι, πάντα μοι καλῶς ἕξει. οἱ μὲν δὴ Χαλδαῖοι οὕτως ἐποίησαν, ὡς ἐκέλευσεν ὁ Κῦρος, καὶ ἔλαβον οἱ πειθόμενοι πολλὰ καὶ παντοῖα χρήματα. ὁ δὲ Κῦρος καταστρατοπεδεύσας τοὺς ἑαυτοῦ ὅπου ἐδόκει τὸ ἐπιτηδειότατον εἶναι τῆς πόλεως μένειν ἐπὶ τοῖς ὅπλοις, παρήγγειλεν ἀριστοποιεῖσθαι.

12. Ταῦτα διαπραξάμενος ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν αὐτῷ τὸν Κροῖσον. ὁ δὲ Κροῖσος ὡς εἶδε τὸν Κῦρον, χαῖρε, ὦ δέσποτα, ἔφη. τοῦτο γὰρ ἡ τύχη καὶ ἔχειν τὸ ἀπὸ τοῦδε δίδωσί σοι, καὶ ἐμοὶ προσαγορεύειν. καὶ σύ γε, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐπείπερ ἄνθρωποί ἐσμεν ἀμφότεροι. ἀτὰρ, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἆρ' ἄν τί μοι ἐθελήσαις συμβουλεῦσαι; καὶ βουλοίμην γ' ἂν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀγαθόν τί σοι εὑρεῖν. τοῦτο γὰρ ἂν οἶμαι ἀγαθὸν κἀμοὶ γενέσθαι. ἄκουσον τοίνυν, ἔφη, ὦ Κροῖσε· ἐγὼ γὰρ ὁρῶν τοὺς στρατιώτας πολλὰ πεποιηκότας καὶ πολλὰ κεκινδυνευκότας, καὶ νῦν νομίζοντας πόλιν ἔχειν τὴν πλουσιωτάτην ἐν τῇ Ἀσίᾳ μετὰ Βαβυλῶνα, ἀξιῶ ὠφεληθῆναι * τοὺς στρατιώτας. γινώσκω γὰρ, ἔφη, ὅτι εἰ μή τινα καρπὸν λήψονται τῶν πόνων, οὐ δυνήσομαι αὐτοὺς πολὺν χρόνον πειθομένους ἔχειν. διαρπάσαι μὲν οὖν αὐτοῖς ἐφεῖναι τὴν πόλιν οὐ βούλομαι. τήν τε γὰρ πόλιν νομίζω ἂν διαφθαρῆναι ἔν τε τῇ ἁρπαγῇ εὖ οἶδ' ὅτι οἱ * πονηροὶ πλεονεκτήσειαν ἄν. ἀκούσας ταῦτα ὁ Κροῖσος ἔλεξεν, ἀλλ' ἐμὲ, ἔφη, ἔασον λέξαι πρὸς οὓς ἂν ἐγὼ Λυδῶν ἐθέλω, ὅτι διαπέπραγμαι παρὰ σοῦ μὴ ποιῆσαι ἁρπαγὴν, μηδὲ ἐᾶσαι ἀφανισθῆναι παῖδας καὶ γυναῖκας· ὑπεσχόμην δέ σοι ἀντὶ τούτων ἦ μὴν παρ' ἑκόντων Λυδῶν ἔσεσθαι πᾶν ὅ, τι καλὸν κἀγαθόν ἐστιν ἐν Σάρδεσιν. ἢν γὰρ ταῦτα ἀκούσωσιν οἶδ' ὅτι * ἄξουσι πᾶν ὅ, τι ἐστὶν ἐνθάδε καλὸν κτῆμα ἀνδρὶ καὶ * γυναικὶ, καὶ ὁμοίως εἰς νέωτα πολλῶν καὶ καλῶν πάλιν σοι πλήρης ἡ πόλις ἔσται. ἢν δὲ διαρπάσῃς, καὶ αἱ τέχναι σοὶ, ἅς πηγάς φασι τῶν καλῶν εἶναι, διεφθαρμέναι ἔσονται. * ἔξεστι δή σοι ἰδόντι ταῦτα, ἐλθόντι ἔτι καὶ περὶ τῆς ἁρπαγῆς βουλεύσασθαι. πρῶτον δὲ, ἔφη, ἐπὶ τοὺς ἐμοὺς θησαυροὺς πέμπε, καὶ παραλαμβανέτωσαν οἱ σοὶ φύλακες παρὰ τῶν ἐμῶν φυλάκων. ταῦτα μὲν δὴ ἅπαντα οὕτω συνῄνεσε ποιεῖν ὁ Κῦρος ὥσπερ ἔλεξεν ὁ Κροῖσος.

12.

γρ. στρατ. Hac verba non ſunt in Steph. Ed.]

γρ. πονηρότατοι.

Poſt ἄξουσι vel γυναικὶ, Particip. deeſſe videtur. Steph. & Fort. καὶ φέροντες.

γρ. ἐξέσται.

Βιβλ. ζ'.

13. 13. Τάδε δέ μοι, ἔφη, πάντως, ὦ Κροῖσε, λέξον, πῶς ἀποβέβηκε τὰ ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖς χρηστηρίου. σοὶ γὰρ δὴ λέγεται πάνυ τεθεραπεῦσθαι ὁ Ἀπόλλων, καί σε πάντα ἐκείνῳ πειθόμενον πράττειν. ἐβουλόμην δ' ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχειν· νῦν δὲ πάντα τἀναντία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πράττων προσηνέχθην τῷ Ἀπόλλωνι. πῶς δέ; ἔφη ὁ Κῦρος, δίδασκε, πάνυ γὰρ παράδοξα λέγεις. ὅτι πρῶτον μὲν, ἔφη, ἀμελήσας ἐρωτᾷν τὸν Θεὸν εἴ τι ἐδεόμην, ἀπεπειρώμην αὐτοῦ εἰ δύναιτο ἀληθεύειν. τοῦτο δὲ μὴ ὅτι ὁ Θεὸς, ἔφη, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι καλοὶ κἀγαθοὶ, ἐπειδὰν γνῶσιν ἀπιστούμενοι, οὐ φιλοῦσι τοὺς

γρ. ἔγνων. ἀπιστοῦντας. ἐπεὶ μέντοι * ἔγνω καὶ μάλα ἄτοπα ἐμοῦ ποιοῦντος, καὶ πρόσω Δελφῶν ἀπέχοντος, οὕτω δὴ πέμπω περὶ παίδων. ὁ δέ μοι τὸ μὲν πρῶτον οὐδ' ἀπεκρίνατο· ἐπεὶ δὲ ἐγὼ, πολλὰ μὲν πέμπων ἀναθήματα χρυσᾶ, πολλὰ δ' ἀργυρᾶ, πάμπολλα δὲ θύων, ἐξιλασάμην ποτὲ αὐτὸν, ὡς ἐδόκουν, τότε δή μοι ἀποκρίνεται ἐρωτῶντι τί ἄν μοι ποιήσαντι παῖδες γένοιντο. ὁ δὲ εἶπεν ὅτι ἔσοιντο. καὶ ἐγένοντο μὲν (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἐψεύσατο) γενόμενοι δ' οὐδὲν ὤνησαν. ὁ μὲν γὰρ, κωφὸς ὢν διετέλει, ὁ δὲ, ἄριστος γενόμενος, ἐν ἀκμῇ τοῦ βίου ἀπώλετο. πιεζόμενος δὲ ταῖς περὶ τοὺς παῖδας συμφοραῖς, πάλιν πέμπω, καὶ ἐπερωτῶ τὸν Θεὸν τί ἂν ποιῶν τὸν λοιπὸν βίον εὐδαιμονέστατα διατελέσαιμι. ὁ δέ μοι ἀπεκρίνατο.

Σαυτὸν γιγνώσκων, εὐδαίμων, Κροῖσε, περάσεις.

Ἐπεὶ δ' ἤκουσα τὴν μαντείαν, ἥσθην· ἐνόμιζον γὰρ τό γε ῥᾷστόν μοι αὐτὸν προστάξαντα τὴν εὐδαιμονίαν διδόναι. ἄλλους μὲν γὰρ γινώσκειν τοὺς μὲν οἷόν τ' εἶναι, τοὺς δ' οὔ· ἑαυτὸν δὲ ὅστις ἐστὶ πάντα τινὰ ἐνόμιζον ἄνθρωπον εἰδέναι. καὶ τὸν μετὰ ταῦτα δὴ χρόνον, ἕως μὲν εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲν ἐνεκάλουν μετὰ τὸν τοῦ παιδὸς θάνατον ταῖς τύχαις. ἐπειδὴ δὲ ἀνεπείσθην ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου ἐφ' ὑμᾶς στρατεύεσθαι, εἰς πάντα κίνδυνον ἦλθον, ἐσώθην μέντοι οὐδὲν κακὸν λαβών. οὐκ αἰτιῶμαι δὲ οὐδὲ τάδε τὸν Θεόν. ἐπεὶ γὰρ ἔγνων ἐμαυτὸν μὴ ἱκανὸν ὑμῖν μάχεσθαι, ἀσφαλῶς σὺν τῷ Θεῷ ἀπῆλθον, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σὺν ἐμοί. νῦν δ' αὖ πάλιν ὑπό τε πλούτου τοῦ παρόντος διαθρυπτόμενος, καὶ ὑπὸ τῶν δεομένων μου προστάτην γενέσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν δώρων ὧν ἐδίδοσάν μοι, καὶ ὑπ' ἀνθρώπων, οἵ με κολακεύοντες ἔλεγον,

γρ. πάνυ τ' ἄν. ὡς εἰ ἐγὼ ἐθέλοιμι ἄρχειν, * πάντες ἂν ἐμοὶ πείθοιντο, καὶ μέγιστος ἂν εἴην ἀνθρώπων· ὑπὸ τοιούτων δὲ λόγων ἀναφυσώμενος, ὡς εἵλοντό με πάντες οἱ κύκλῳ βασιλεῖς προστάτην τοῦ πολέμου, ὑπεδεξάμην τὴν στρατηγίαν, ὡς ἱκανὸς ὢν μέγιστος γενέσθαι· ἀγνοῶν ἄρα ἐμαυτὸν, ὅτι σοι ἀντιπολεμεῖν ἱκανὸς ᾤμην εἶναι, πρῶτον μὲν ἐκ Θεῶν γεγονότι, ἔπειτα δὲ διὰ βασιλέων πεφυκότι, ἔπειτα δ' ἐκ παιδὸς ἀρετὴν ἀσκοῦντι. τῶν δ' ἐμῶν προγόνων ἀκούω τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα

ἅμα

ἅμα τε βασιλέα καὶ ἐλεύθερον γενέσθαι. ταῦτ' οὖν ἀγνοήσας, Βιβλ. ζ'.
δικαίως, ἔφη, ἔχω τὴν δίκην. ἀλλὰ νῦν δὴ, ἔφη, ὦ Κῦρε,
γινώσκω μὲν ἐμαυτόν· σὺ δ' ἔτι δοκεῖς ἀληθεύειν τὸν Ἀπόλλω,
ὡς εὐδαίμων ἔσομαι γινώσκων ἐμαυτόν; σὲ δ' ἐρωτῶ διὰ
τοῦτο ὅτι ἄριστ' ἄν μοι δοκεῖς εἰκάσαι τοῦτο ἐν τῷ παρόντι.
καὶ γὰρ δύνασαι ποιῆσαι. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, βουλήν μοι δὸς
περὶ τούτου, ὦ Κροῖσε, ἐγὼ γάρ σου ἐννοῶν τὴν πρόσθεν εὐ-
δαιμονίαν, οἰκτείρω τέ σε καὶ ἀποδίδωμι ἤδη γυναῖκά τε ἔχειν
ἣν * εἶχες, καὶ τὰς θυγατέρας (ἀκούω γάρ σοι εἶναι) καὶ γρ. ἔχεις.
τοὺς φίλους, καὶ τοὺς θεράποντας, καὶ τράπεζαν σὺν οἵαπερ
* ἐζῆτε· μάχας δέ σοι καὶ πολέμους ἀφαιρῶ. μὰ Δία μηδὲν γρ. ἐζῶτε.
τοίνυν, ἔφη ὁ Κροῖσος, σὺ ἐμοὶ βουλεύου ἀποκρίνασθαι περὶ
τῆς ἐμῆς εὐδαιμονίας. ἐγὼ γὰρ ἤδη σοι λέγω, ἢν ταῦτά μοι
ποιήσῃς ἃ σὺ λέγεις, ὅτι ἣν ἄλλοι τε μακαριωτάτην ἐνόμι-
ζον εἶναι βιοτὴν, καὶ ἐγὼ συνεγίνωσκον αὐτοῖς, ταύτην καὶ ἐγὼ
νῦν ἔχων διάξω. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, * τίς δὴ ὁ ἔχων ταύτην γρ. τίς δ' ἦν
τὴν μακαρίαν βιοτήν; ἡ ἐμὴ γυνὴ, εἶπεν, ὦ Κῦρε. ἐκείνη μὲν ὁ in quodam Vet.
γὰρ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν μαλακῶν καὶ εὐφροσυνῶν πασῶν ἐμοὶ
τὸ ἴσον μετεῖχε· φροντίδων δὲ ὅπως ταῦτα ἔσται, καὶ πολέμου ἐκείνη γὰρ μὲν ἀγα-
καὶ μάχης οὐ μετῆν αὐτῇ. οὕτω δὴ καὶ σὺ δοκεῖς ἐμὲ κατασκευ- θῶν, ibid.
άζειν ὥσπερ ἐγὼ ἣν ἐφίλουν μάλιστ' ἀνθρώπων. ὥστε τῷ
Ἀπόλλωνι ἄλλα μοι δοκῶ χαριστήρια ὀφειλήσειν. ἀκούσας δ'
ὁ Κῦρος τοὺς λόγους αὐτοῦ, ἐθαύμασε μὲν τὴν εὐθυμίαν·
* ἦγετο δὲ τὸ λοιπὸν ὅποι καὶ αὐτὸς πορεύοιτο, εἴτ' ἄρα καὶ γρ. ἦγε.
χρήσιμόν τι νομίζων αὐτὸν εἶναι, εἴτε καὶ ἀσφαλέστερον οὕτως
ἡγούμενος. καὶ τότε μὲν οὕτως ἐκοιμήθησαν.

14. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ καλέσας ὁ Κῦρος τοὺς φίλους καὶ τοὺς 14.
ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος, τοὺς μὲν αὐτῶν ἔταξε τοὺς θησαυροὺς
παραλαμβάνειν, τοὺς δ' ἐκέλευσεν ὁπόσα παραδοίη Κροῖσος
χρήματα, πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς ἐξελεῖν ὁποῖα ἂν οἱ μάγοι
ἐξηγῶνται, ἔπειτα τὰ ἄλλα χρήματα παραδεχομένους, ἐν
ζυγάστροις στήσαντας ἐφ' ἁμαξῶν ἐπισκευάσαι, καὶ διαλαχόν-
τας τὰς ἁμάξας κομίζειν ὅποι περ ἂν αὐτοὶ πορεύωνται, ἵνα
ὅποι καιρὸς εἴη, διαλαμβάνοιεν ἕκαστοι τὰ * ἄξια. οἱ μὲν δὴ γρ. δεξιά.
ταῦτ' ἐποίουν.

15. Ὁ δὲ Κῦρος καλέσας τινὰς τῶν παρόντων ὑπηρετῶν, 15.
εἴπατέ μοι, ἔφη, ἑώρακέ τις ὑμῶν Ἀβραδάτην; θαυμάζω
γὰρ, ἔφη, ὅτι πρόσθεν θαμίζων ἐφ' ἡμᾶς, νῦν οὐδαμοῦ φαίνεται.
τῶν οὖν ὑπηρετῶν τις ἀπεκρίνατο ὅτι, ὦ δέσποτα, οὐ ζῇ, ἀλλ'
ἐν τῇ μάχῃ ἀπέθανεν, ἐμβαλὼν τὸ ἅρμα εἰς τοὺς Αἰγυπτίους·
οἱ δ' ἄλλοι πλὴν τῶν ἑταίρων αὐτοῦ ἐξέκλιναν, ὥς φασιν, ἐπεὶ
τὸ στῖφος εἶδον τὸ τῶν Αἰγυπτίων. καὶ νῦν γε, ἔφη, λέγεται αὐτοῦ
ἡ γυνὴ, ἀνελομένη τὸν νεκρὸν, καὶ ἐνθεμένη εἰς τὴν ἁρμάμαξαν
ἐν ᾗπερ αὐτὴ ὠχεῖτο, προσκεκομικέναι αὐτὸν ἐνθάδε πη

Βιβλ. ζ'. πρὸς τὸν Πακτωλὸν ποταμόν. καὶ τοὺς μὲν εὐνούχους καὶ τοὺς θεράποντας αὐτοῦ ὀρύττειν φασὶν ἐπὶ λόφου τινὸς θήκην τῷ τελευτήσαντι. τὴν δὲ γυναῖκα λέγουσιν ὡς κάθηται χαμαί, κεκοσμηκυῖα οἷς εἶχε τὸν ἄνδρα, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔχουσα ἐπὶ τοῖς γόνασι. ταῦτα ἀκούσας ὁ Κῦρος ἐπαίσατο ἄρα τὸν μηρόν, καὶ εὐθὺς ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον, λαβὼν χιλίους ἱππέας ἤλαυνεν ἐπὶ τὸ πάθος. Γαδάταν δὲ καὶ Γωβρύαν ἐκέλευσεν ὅ, τι δύναιντο λαβόντας καλὸν κόσμημα ἀνδρὶ φίλῳ καὶ ἀγαθῷ τετελευτηκότι μεταδιώκειν. καὶ ὅστις εἶχε τὰς ἑπομένας ἀγέλας καὶ βοῦς καὶ ἵππους, εἶπε τούτῳ καὶ ἄλλα πρόβατα * πολλὰ ἐλαύνειν ὅποι ἂν αὐτὸν πυνθάνηται ὄντα, ὡς ἐπισφαγείη τῷ Ἀβραδάτῃ. — γρ. ἅμα.

16. 16. Ἐπεὶ δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα χαμαὶ καθημένην καὶ τὸν νεκρὸν κείμενον, ἐδάκρυσέ τε ἐπὶ τῷ πάθει, καὶ εἶπε, φεῦ ὦ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ψυχή, οἴχῃ δὴ ἀπολιπὼν ἡμᾶς; καὶ ἅμα ἐδεξιοῦτο αὐτόν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ νεκροῦ ἐπηκολούθησεν. ἀπεκέκοπτο γὰρ κοπίδι ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. ὁ δὲ ἰδών, πολὺ ἔτι μᾶλλον ἤλγησε· καὶ ἡ γυνὴ δὲ ἀνωδύρατο, καὶ δεξαμένη δὴ παρὰ τοῦ Κύρου ἐφίλησέ τε τὴν χεῖρα, καὶ πάλιν ὡς οἷόν τ' ἦν προσήρμοσε· καὶ εἶπε, καὶ τἆλλά τοι, ὦ Κῦρε, οὕτως ἔχει. ἀλλὰ τί δεῖ σε ὁρᾶν; καὶ ταῦτ', ἔφη, οἶδ' ὅτι δι' ἐμὲ οὐχ ἥκιστα ἔπαθεν, ἴσως δὲ καὶ διά σε, ὦ Κῦρε, οὐδὲν ἧττον. ἐγώ τε γὰρ ἡ μωρὰ πολλὰ διεκελευόμην αὐτῷ οὕτω ποιεῖν, ὅπως σοι φίλος ἄξιος λόγου φανείη· αὐτός τε οἶδ' ὅτι οὗτος οὐ τοῦτο ἐνενόει ὅ, τι * ποιήσοιτο, ἀλλὰ τί ἂν σοι ποιήσας χαρίσαιτο. καὶ γὰρ οὖν, ἔφη, αὐτὸς μὲν ἀμέμπτως τετελεύτηκεν, ἐγὼ δ' ἡ παρακελευομένη ζῶσα παρακάθημαι. καὶ ὁ Κῦρος χρόνον μέν τινα σιωπῇ κατεδάκρυσεν, ἔπειτα δὲ ἐφθέγξατο, ἀλλ' οὗτος μὲν δή, ὦ γύναι, ἔχει τὸ κάλλιστον τέλος· νικῶν γὰρ τετελεύτηκε. σὺ δὲ λαβοῦσα τοῖσδε ἐπικόσμει αὐτὸν τοῖς παρ' ἐμοῦ (παρῆν δὲ Γωβρύας καὶ ὁ Γαδάτας πολὺν καὶ καλὸν κόσμον φέροντες) ἔπειτα δ', ἔφη, ἴσθι ὅτι οὐδὲ τὰ ἄλλα ἄτιμος ἔσται, ἀλλὰ καὶ τὸ μνῆμα πολλοὶ χώσουσιν ἀξίως ἡμῶν, καὶ ἐπισφαγήσεται αὐτῷ ὅσα εἰκὸς ἀνδρὶ ἀγαθῷ, καὶ σὺ δέ, ἔφη, οὐκ ἔρημος ἔσῃ, ἀλλ' ἐγώ σε καὶ σωφροσύνης ἕνεκα καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ τἆλλα τιμήσω, καὶ συστήσω ὅστις ἀποκομιεῖ σε ὅποι ἂν αὐτὴ ἐθέλῃς. μόνον, ἔφη, δήλωσον πρὸς ὅντινα χρῄζεις κομισθῆναι. καὶ ἡ Πάνθεια εἶπεν, ἀλλὰ θάρρει, ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐ μή σε κρύψω πρὸς ὅντινα βούλομαι ἀφικέσθαι. ὁ μὲν δὴ ταῦτα εἰπὼν ἀπῄει, κατοικτείρων τήν τε γυναῖκα οἵου ἀνδρὸς στέροιτο, καὶ τὸν ἄνδρα, οἵαν γυναῖκα καταλιπὼν οὐκέτ' ὄψοιτο. — ἀνύσοιτο in quodam Vet.

17. 17. Ἡ δὲ γυνὴ τοὺς μὲν εὐνούχους ἐκέλευσεν ἀποστῆναι, ἕως ἄν, ἔφη, τόνδε ἐγὼ ὀδύρωμαι ὡς βούλομαι. τῇ δὲ τροφῷ εἶπε παραμένειν, καὶ ἐπέταξεν αὐτῇ, ἐπειδὰν ἀποθάνῃ, περικαλύψαι

Βιβλ. ζ'.

καλύψαι αὐτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα ἐν ἑνὶ ἱματίῳ. ἡ δὲ τροφὸς πολλὰ ἱκετεύουσα μὴ ποιεῖν τοῦτο, ἐπεὶ οὐδὲν ἤνυε, καὶ χαλεπαίνουσαν ἑώρα, ἐκάθητο κλαίουσα. ἡ δὲ, ἀκινάκην πάλαι * παρεσκευασμένη, σφάττει ἑαυτὴν, καὶ ἐπιθεῖσα ἐπὶ τὰ στέρνα τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἑαυτῆς κεφαλὴν, ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ τροφὸς ἀνωλοφύρατό τε καὶ περιεκάλυπτεν ἄμφω, ὥσπερ ἡ Πάνθεια ἐπέστελλεν. ὁ δὲ Κῦρος, ὡς ᾔσθετο τὸ ἔργον τῆς γυναικὸς, ἐκπλαγεὶς, ἵεται εἴ τι δύναιτο βοηθῆσαι. οἱ δὲ εὐνοῦχοι, ἰδόντες τὸ γεγενημένον, τρεῖς ὄντες, σπασάμενοι κἀκεῖνοι τοὺς ἀκινάκας, ἀποσφάττονται, οὗπερ ἔταξεν αὐτοὺς ἑστηκότες. καὶ νῦν τὸ μνῆμα μέχρι τοῦ νῦν τῶν εὐνούχων κεχῶσθαι λέγεται· καὶ ἐπὶ μὲν τῇ ἄνω στήλῃ, τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐπιγεγράφθαι φασὶ τὰ ὀνόματα, Σύρια γράμματα· κάτω δὲ εἶναι τρεῖς λέγουσι στήλας, καὶ ἐπιγεγράφθαι * ΣΚΗΠΤΟΥΧΩΝ. ὁ δὲ Κῦρος, ὡς ἐπλησίασε τῷ πάθει, ἀγασθείς τε τὴν γυναῖκα καὶ κατολοφυράμενος ἀπῄει. καὶ τούτων μὲν ἣ εἰκὸς ἐπεμελήθη, ὡς τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν, καὶ τὸ μνῆμα ὑπερμέγεθες ἐχώσθη, ὥς φασιν.

al. παρεσκευασμένη.

γρ. συνέχων.

18. Ἐκ δὲ τούτου στασιάζοντες οἱ Κᾶρες καὶ πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ἅτε τὰς οἰκήσεις ἔχοντες ἐν ἐχυροῖς χωρίοις, ἑκάτεροι ἐπεκαλοῦντο τὸν Κῦρον. ὁ δὲ Κῦρος αὐτὸς μένων ἐν Σάρδεσι μηχανὰς ἐποιεῖτο καὶ κριοὺς, ὡς τῶν μὴ πειθομένων ἐρείψων τὰ τείχη. Καδούσιον δὲ ἄνδρα Πέρσην, καὶ τἆλλα οὐκ ἄφρονα οὐδ᾽ ἀπόλεμον, καὶ πάνυ δὴ εὔχαριν, πέμπει ἐπὶ τὴν Καρίαν, στράτευμα δούς. καὶ Κίλικες δὲ καὶ Κύπριοι πάνυ προθύμως αὐτῷ συνεστράτευσαν. ὧν ἕνεκα οὐδ᾽ ἔπεμπε πώποτε Πέρσην σατράπην οὔτε Κιλίκων οὔτε Κυπρίων, ἀλλ᾽ ἤρκουν αὐτῷ ἀεὶ οἱ ἐπιχώριοι βασιλεύοντες. δασμὸν μέντοι ἐλάμβανε, καὶ στρατείας, ὁπότε δέοιτο, ἐπήγγελλεν αὐτοῖς. ὁ δὲ Καδούσιος ἄγων τὸ στράτευμα ἐπὶ τὴν Καρίαν ἦλθε, καὶ ἀπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν Καρῶν παρῆσαν πρὸς αὐτὸν, ἕτοιμοι ὄντες δέχεσθαι εἰς τὰ τείχη ἐπὶ κακῷ τῶν ἀντιστασιαζόντων. ὁ δὲ Καδούσιος πρὸς ἀμφοτέρους ταὐτὰ ἐποίει, δικαιότερά τε, ἔφη, λέγειν τούτους ὁποτέροις διαλέγοιτο, λαθεῖν τε ἔφη δεῖν τοὺς ἐναντίους, φίλους σφᾶς γενομένους, ὡς δὴ οὕτω μᾶλλον ἐπιπεσὼν ἀπαρασκεύοις τοῖς ἐναντίοις. πιστὰ δ᾽ ἠξίου γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν Κᾶρας ὀμόσαι ἀδόλως τε δέξασθαι εἰς τὰ τείχη σφᾶς καὶ ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῷ Κύρου καὶ Περσῶν, αὐτὸς δὲ ὀμόσαι θέλειν ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τείχη, καὶ ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. ταῦτα δὲ ποιήσας, ἀμφοτέροις λάθρα ἑκατέρων νύκτα συνέθετο τὴν αὐτὴν, καὶ ἐν ταύτῃ εἰσήλασεν εἰς τὰ τείχη, καὶ παρέλαβε τὰ ἐρύματα ἀμφοτέρων. ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ καθεζόμενος εἰς τὸ μέσον σὺν τῇ στρατιᾷ, ἐκάλεσεν ἑκατέρων τοὺς ἐπικαιρίους. οἱ δὲ ἰδόντες ἀλλήλους, ἠχθέσθησαν, νομίζοντες ἐξηπατῆσθαι ἀμφότεροι.

Βιβλ. ζ΄.

ἀμφότεροι. ὁ μέντοι Καδούσιος ἔλεξε τοιάδε, ἐγὼ ὑμῖν, ὦ Ἄνδρες, ὤμοσα ἀδόλως εἰσιέναι εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῶν δεχομένων. εἴπερ ἂν ἀπολῶ ὁποτέρους ὑμῶν, νομίζω ἐπὶ κακῷ εἰσεληλυθέναι Καρῶν· ἢν δὲ εἰρήνην ὑμῖν ποιήσω καὶ ἀσφάλειαν ἐργάζεσθαι ἀμφοτέροις τὴν γῆν, νομίζω ὑμῖν ἐπ' ἀγαθῷ παρεῖναι. * νῦν δὲ χρὴ ἀπὸ τῆσδε τῆς ἡμέρας ἐπιμίγνυσθαί τε ἀλλήλοις φιλικῶς, ἐργάζεσθαί τε τὴν γῆν ἀδεῶς, διδόναι τε τέκνα καὶ λαμβάνειν παρ' ἀλλήλων. ἢν δὲ παρὰ ταῦτα ἀδικεῖν τις ἐπιχειρῇ, τούτοις Κῦρός τε καὶ ἡμεῖς πολέμιοι ἐσόμεθα. ἐκ τούτου πύλαι μὲν ἀνεῳγμέναι ἦσαν τῶν τειχῶν, μεσταὶ δὲ αἱ ὁδοὶ πορευομένων παρ' ἀλλήλους, μεστοὶ δὲ οἱ χῶροι ἐργαζομένων· ἑορτὰς δὲ κοινῇ ἦγον, εἰρήνης δὲ καὶ εὐφροσύνης πάντα πλέα ἦν. ἐν δὲ τούτῳ ἧκον οἱ παρὰ Κύρου ἐρωτῶντες εἴ τι στρατιᾶς * προσδέοιτο ἢ μηχανημάτων. ὁ δὲ Καδούσιος ἀπεκρίνατο ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἔχοι ἀλλαχόσε χρῆσθαι στρατιᾷ· καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἀπῆγε τὸ στράτευμα, φρουροὺς ἐν ταῖς ἄκραις καταλιπών. οἱ δὲ Κᾶρες ἱκέτευον μένειν αὐτόν· ἐπεὶ δ' οὐκ ἤθελεν * ἔπεμψαν πρὸς τὸν Κῦρον, δεόμενοι πέμψαι Καδούσιον σφίσι σατράπην.

γρ. νῦν ἂν χρή.

γρ. προσδέοιτο καὶ μηχ.

γρ. προσέπεμψαν.

19. 19. Ὁ δὲ Κῦρος ἐν τούτῳ ἀπεστάλκει Ὑστάσπην, στράτευμα ἄγοντα ἐπὶ Φρυγίαν τὴν * περὶ Ἑλλήσποντον. ἐπεὶ δ' ἧκεν ὁ Καδούσιος, μετάγειν αὐτὸν ἐκέλευσεν ᾗπερ ὁ Ὑστάσπης προῴχετο, ὅπως μᾶλλον πείθοιντο τῷ Ὑστάσπῃ, ἀκούσαντες ἄλλο στράτευμα προσιόν. οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ ἐπὶ θαλάττῃ οἰκοῦντες, πολλὰ δόντες δῶρα διεπράξαντο ὥστε εἰς μὲν τὰ τείχη βαρβάρους μὴ δέχεσθαι, δασμὸν δὲ ἀποφέρειν καὶ στρατεύειν ὅπῃ Κῦρος ἐπαγγέλλοι. ὁ δὲ τῶν Φρυγῶν βασιλεὺς παρεσκευάζετο μὲν ὡς καθέξων τὰ ἐρυμνὰ καὶ οὐ πεισόμενος, καὶ παρήγγελλεν οὕτως· ἐπεὶ δὲ ἀφίσταντο αὐτοῦ οἱ ὕπαρχοι, καὶ ἔρημος ἐγίγνετο, τελευτῶν εἰς χεῖρας ἦλθεν Ὑστάσπᾳ ἐπὶ τῇ Κύρου δίκῃ. καὶ ὁ Ὑστάσπας καταλιπὼν ἐν ταῖς ἄκραις ἰσχυρὰς Περσῶν φρουράς, ἀπῄει ἄγων σὺν τοῖς ἑαυτοῦ καὶ Φρυγῶν πολλοὺς ἱππέας καὶ πελταστάς. ὁ δὲ Κῦρος ἐπέστελλε Καδουσίῳ, συμμίξαντα πρὸς Ὑστάσπην τοὺς μὲν ἑλομένους Φρυγῶν τὰ σφέτερα σὺν τοῖς ὅπλοις ἄγειν, τοὺς δ' ἐπιθυμήσαντας πολεμεῖν, τούτων ἀφελομένους τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὅπλα, σφενδόνας ἔχοντας πάντας κελεύειν ἕπεσθαι. οὗτοι μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν.

γρ. ἐπί.

20. 20. Κῦρος δὲ ὡρμᾶτο ἐκ Σάρδεων, φρουρὰν μὲν * πεζὸν καταλιπὼν πολλὴν ἐν Σάρδεσι, Κροῖσον δὲ ἔχων, ἄγων δὲ πολλὰς ἁμάξας πολλῶν καὶ παντοδαπῶν χρημάτων. ἧκε δὲ καὶ ὁ Κροῖσος γεγραμμένα ἔχων ἀκριβῶς ὅσα ἐν ἑκάστῃ ἦν τῇ ἁμάξῃ, καὶ διδοὺς τῷ Κύρῳ τὰ γράμματα, εἶπε, ταῦτα, ἔφη, ἔχων, ὦ Κῦρε, εἴσῃ τόν τε ὀρθῶς ἀποδιδόντα ἃ ἄγει, καὶ

γρ. Περσικόν.

καὶ τὸ μή. καὶ ὁ Κῦρος ἔλεξεν, ἀλλὰ σὺ μὲν καλῶς ποιεῖς, Βιβλ. ζ.
ὦ Κροῖσε, προνοῶν· ἔμοιγε μέντοι ἄξουσι τὰ χρήματα οἵπερ καὶ ἔχειν αὐτὰ ἄξιοί εἰσιν· ὥστε ἤν τι καὶ κλέψωσι, τὰ ἑαυτῶν κλέψονται. καὶ ἅμα ταῦτα λέγων ἔδωκε τὰ γράμματα τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσιν, ὅπως εἰδεῖεν τῶν ἐπιτρόπων * εἴτε σῶα αὐτοῖς ἐπιδιδοῖεν, * εἴτε μή. ἦγε δὲ καὶ Λυδῶν οἵ τε in quodam Vet.
οὓς μὲν ἑώρα καλλωπιζομένους καὶ ὅπλοις καὶ ἵπποις καὶ ἅρμασι, utrobique.
καὶ πάντα πειρωμένους ποιεῖν ὅ, τι ᾤοντο αὐτῷ χαριεῖσθαι, τούτους μὲν σὺν τοῖς ὅπλοις· οὓς δὲ ἑώρα ἀχαρίστως ἑπομένους, τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν παρέδωκε Πέρσαις τοῖς πρώτοις συστρατευσαμένοις, τὰ δὲ ὅπλα κατέκαυσε. σφενδόνας δὲ καὶ τούτους ἠνάγκασεν ἔχοντας ἕπεσθαι. καὶ πάντας δὲ τοὺς ἀόπλους τῶν ὑποχειρίων γενομένων σφενδονᾶν ἠνάγκαζε μελετᾶν, νομίζων τοῦτο τὸ ὅπλον * δουλικώτερον εἶναι. σὺν μὲν γὰρ ἄλλῃ δυνάμει μάλα ἐστὶν ἔνθα ἰσχυρῶς ὠφελοῦσι σφενδονῆται παρόντες· αὐτοὶ γρ. δουλικώτατον.
δὲ καθ' ἑαυτοὺς οὐδ' ἂν οἱ πάντες σφενδονῆται μείνειαν πάνυ ὀλίγους ὁμόσε ἰόντας σὺν ὅπλοις ἀγχεμάχοις.

21. Προϊὼν δὲ τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος, κατεστρέψατο μὲν Φρύγας τοὺς ἐπὶ τῇ μεγάλῃ Φρυγίᾳ, κατεστρέψατο δὴ Καππαδόκας, ὑποχειρίους δὲ ἐποιήσατο Ἀραβίους. * ἐξώπλισε δὲ ἀπὸ πάντων τούτων Περσῶν μὲν ἱππέας οὐ μεῖον ἢ τετρακισμυρίους, πολλοὺς δὲ ἵππους τῶν αἰχμαλώτων καὶ πᾶσι τοῖς συμμάχοις διέδωκε· καὶ πρὸς Βαβυλῶνα ἀφίκετο * παμπόλλους μὲν ἱππέας ἄγων, παμπόλλους δὲ τοξότας καὶ ἀκοντιστάς, σφενδονήτας δὲ ἀναριθμήτους. ἐπεὶ δὲ πρὸς Βαβυλῶνι ἦν ὁ Κῦρος, περιέστησε μὲν πᾶν τὸ στράτευμα περὶ τὴν πόλιν, ἔπειτα αὐτὸς περιήλαυνε τὴν πόλιν σὺν τοῖς φίλοις τε καὶ ἐπικαιρίοις τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ κατεθεάσατο τὰ τείχη, ἀπαγωγὴν παρεσκευάσατο τὴν στρατιὰν ἀπὸ τῆς πόλεως. ἐξελθὼν δέ τις αὐτόμολος εἶπεν ὅτι ἐπιτίθεσθαι μέλλοιεν αὐτῷ, ὁπότε ἀπάγοι τὸ στράτευμα. καταθεωμένοις γάρ, ἔφη, αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ τείχους ἀσθενὴς ἐδόκει εἶναι ἡ φάλαγξ. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν οὕτως ἔχειν· περὶ γὰρ πολὺ τεῖχος κυκλουμένους ἀνάγκη ἦν ἐπ' ὀλίγον τὸ βάθος γενέσθαι * τὴν φάλαγγα. ἀκούσας οὖν ὁ Κῦρος ταῦτα, στὰς κατὰ μέσον τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς σὺν τοῖς περὶ αὐτόν, παρήγγειλεν ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἑκατέρωθεν τοὺς ὁπλίτας ἀναπτύσσοντας τὴν φάλαγγα ἀπιέναι παρὰ τὸ ἑστηκὸς τοῦ στρατεύματος, ἕως γένοιτο ἑκατέρωθεν τὸ ἄκρον καθ' ἑαυτὸν καὶ κατὰ τὸ μέσον. οὕτως οὖν ποιούντων, οἵ τε μένοντες εὐθὺς θαρραλεώτεροι ἐγίγνοντο, ἐπὶ διπλάσιον τὸ βάθος γιγνόμενοι· οἵ τ' ἀπιόντες, ὡσαύτως θαρραλεώτεροι· εὐθὺς γὰρ οἱ μένοντες αὐτῶν, πρὸς τοῖς πολεμίοις ἐγίγνοντο. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἑκατέρωθεν συνῆψαν τὰ ἄκρα, ἔστησαν ἰσχυρότεροι γεγενημένοι οἵ τε ἀπεληλυθότες, διὰ τοὺς ἔμπροσθεν, οἵ τ' ἔμπροσθεν,

Margin notes: 21. — γρ. ἐξέπλησε. — γρ. μάλα πολλούς. — γρ. τῆς φάλαγγος.

Βιβλ. ζ'. διὰ τοὺς ὄπισθεν προσγεγενημένους. ἀναπτυχθείσης δ' οὕτω τῆς φάλαγγος, ἀνάγκη τοὺς πρώτους ἀρίστους εἶναι καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν μέσῳ δὲ τοὺς κακίστους τετάχθαι. ἡ δ' οὕτως ἔχουσα τάξις καὶ πρὸς τὸ μάχεσθαι ἐδόκει εὖ παρεσκευάσθαι, καὶ πρὸς τὸ μὴ φεύγειν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ καὶ οἱ γυμνῆται οἱ ἀπὸ τῶν κεράτων ἀεὶ ἐγγύτεροι ἐγίγνοντο τοῦ ἄρχοντος τοσούτῳ ὅσῳ ἡ φάλαγξ * βαθυτέρα ἐγίγνετο ἀναδιπλουμένη. ἐπεὶ δὲ οὕτω συνεσπειράθησαν, ἀπῄεσαν, ἕως μὲν ἐξικνεῖτο τὰ βέλη ἀπὸ τοῦ τείχους, ἐπὶ πόδα· ἐπεὶ δὲ ἔξω βελῶν ἐγίγνοντο, στραφέντες, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὀλίγα βήματα προϊόντες μετεβάλλοντο ἐπὶ ἀσπίδα, καὶ ἵσταντο πρὸς τὸ τεῖχος βλέποντες. ὅσῳ δὲ προσωτέρω ἐγίγνοντο, τοσῷδε μανώτεροι μετεβάλλοντο. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐδόκουν εἶναι, ξυνεῖρον ἀπιόντες ἔστε ἐπὶ ταῖς σκηναῖς ἐγίνοντο.

γρ. βραχυτέρα καὶ βραδυτέρα.

.22. 22. Ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο, συνεκάλεσεν ὁ Κῦρος τοὺς ἐπικαιρίους, καὶ ἔλεξεν, Ἄνδρες σύμμαχοι, τεθεάμεθα μὲν κύκλῳ τὴν πόλιν· ἐγὼ δὲ ὅπως μὲν ἄν τις τείχη οὕτως ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὰ προσμαχόμενος ἕλοι οὐχ ἐνορᾶν μοι δοκῶ. ὅσῳ δὲ πλείονες ἄνθρωποι ἐν τῇ πόλει εἰσίν, ἐπείπερ οὐ μάχονται ἐξιόντες, τοσούτῳ ἂν θᾶττον λιμῷ αὐτοὺς ἡγοῦμαι ἁλῶναι. εἰ μή τινα οὖν ἄλλον τρόπον ἔχετε λέγειν, τούτῳ πολιορκητέους φημὶ εἶναι τοὺς ἄνδρας. καὶ ὁ Χρυσάντας εἶπεν, ὁ δὲ ποταμός, ἔφη, οὗτος οὐ διὰ μέσης τῆς πόλεως ῥεῖ, πλάτος ἔχων πλεῖον ἢ ἐπὶ δύο στάδια; καὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Γωβρύας, καὶ βάθος γε ὡς οὐδ' ἂν δύο ἄνδρες ὁ ἕτερος ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἑστηκὼς τοῦ ὕδατος ὑπερέχοιεν· ὥστε τῷ ποταμῷ ἔτι ἰσχυροτέρα ἐστὶν ἡ πόλις ἢ τοῖς τείχεσι. καὶ ὁ Κῦρος, ταῦτα μέν, ἔφη, ὦ Χρυσάντα, ἐῶμεν ὅσα κρείττω ἐστὶ τῆς ἡμετέρας δυνάμεως· διαμετρησαμένους δὲ χρὴ ὡς τάχιστα τὸ μέρος * ἑκάστου ὑμῶν ὀρύττειν τάφρον ὡς πλατυτάτην καὶ βαθυτάτην, ὅπως ὅτι ἐλαχίστων ἡμῖν τῶν φυλάκων δέοι. οὕτω δὴ κύκλῳ διαμετρήσας περὶ τὸ τεῖχος, ἀπολιπὼν ὅσον τύρσεσι μεγάλαις ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, ὤρυσσεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ τείχους τάφρον ὑπερμεγέθη, καὶ τὴν γῆν ἀνέβαλλον πρὸς ἑαυτούς. καὶ πρῶτον μὲν πύργους ἐπὶ τῷ ποταμῷ ᾠκοδόμει, φοίνιξι θεμελιώσας οὐ μεῖον ἢ πληθριαίοις (εἰσὶ γὰρ καὶ μείζονες ἢ τοσοῦτοι τὸ μῆκος πεφυκότες. καὶ γὰρ δὴ πιεζόμενοι οἱ φοίνικες ἀπὸ βάρους ἄνω κυρτοῦνται, ὥσπερ οἱ ὄνοι οἱ κανθήλιοι) τούτους δ' ὑπετίθει τούτου ἕνεκα ὅπως ὅτι μάλιστα ἐοίκοι πολιορκήσειν παρασκευαζομένῳ, ὡς εἰ καὶ διαφύγοι ὁ * ποταμὸς εἰς τὴν τάφρον, μὴ ἀνέλοι τοὺς πύργους. ἀνίστη δὲ καὶ ἄλλους πολλοὺς πύργους ἐπὶ τῆς ἀμβολάδος γῆς, ὅπως ὅτι πλεῖστα φυλακτήρια εἴη. οἱ μὲν δὴ ταῦτ' ἐποίουν. οἱ δὲ ἐν τῷ τείχει κατεγέλων τῆς πολιορκίας, ὡς ἔχοντες τὰ ἐπιτήδεια πλέον ἢ εἴκοσιν ἐτῶν, ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κῦρος,

γρ. ἕκαστον ἡμῶν.

γρ. ποταμὸς ἐμπωθεὶς εἰς τὴν ταφ.

τὸ στράτευμα κατένειμε εἰς δώδεκα μέρη, ὡς μῆνα τοῦ ἐνι- Βιβλ. ζ.
αυτοῦ ἕκαστον τὸ μέρος φυλάξον. οἱ δ' αὖ Βαβυλώνιοι, ἀκού-
σαντες ταῦτα, πολὺ ἔτι * μᾶλλον κατεγέλων, ἐννοούμενοι εἰ γρ. μᾶλλον
σφᾶς Φρύγες καὶ * Λύκιοι καὶ Ἀράβιοι καὶ Καππαδόκαι τούτων κα-
φυλάξοιεν, οὓς σφίσιν ἐνόμιζον πάντας εὐμενεστέρους εἶναι ἢ τεγ.
Πέρσαις. καὶ αἱ μὲν τάφροι ἤδη ὀρωρυγμέναι ἦσαν. γρ. Λυδοί.

23. Ὁ δὲ Κῦρος, ἐπειδὴ * ἑορτὴν τοιαύτην ἐν Βαβυλῶνι 23.
ἤκουσεν εἶναι, ἐν ᾗ πάντες Βαβυλώνιοι ὅλην τὴν νύκτα πίνουσι γρ. ἑορτὴ
καὶ κωμάζουσιν, ἐν ταύτῃ, ἐπειδὴ τάχιστα συνεσκότασε λαβὼν αὐτῶν ἐν
πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀνεστόμωσε τὰς τάφρους τὰς πρὸς τὸν τῇ Βαβυ-
ποταμόν. ὡς δὲ τοῦτο ἐγένετο, τὸ ὕδωρ κατὰ τὰς τάφρους λῶνι ἦν.
ἐχώρει ἐν τῇ νυκτί· ἡ δὲ διὰ τῆς πόλεως τοῦ ποταμοῦ ὁδὸς
πορεύσιμος ἀνθρώποις ἐγίγνετο. ὡς δὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ οὕτως
ἐπορσύνετο, παρηγγύησεν ὁ Κῦρος Πέρσαις χιλιάρχοις καὶ
πεζῶν καὶ ἱππέων, εἰς δύο ἄγοντας τὴν χιλιοστὺν παρεῖναι πρὸς
αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλους συμμάχους κατ' οὐρὰν τούτων ἕπεσθαι
ᾗπερ πρόσθεν τεταγμένους. οἱ μὲν δὴ παρῆσαν· ὁ δὲ κατα-
βιβάσας εἰς τὸ ξηρὸν τοῦ ποταμοῦ τοὺς ὑπηρέτας καὶ πεζοὺς καὶ
ἱππέας, ἐκέλευσε σκέψασθαι εἰ πορεύσιμον εἴη τὸ ἔδαφος
τοῦ ποταμοῦ. ἐπεὶ δὲ ἀπήγγειλαν ὅτι πορεύσιμον εἴη, ἐνταῦθα
δὴ συγκαλέσας τοὺς ἡγεμόνας τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων, ἔλεξε
* τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι, ὁ μὲν ποταμὸς ἡμῖν παρακεχώρηκε γρ. τάδε.
τῆς εἰς τὴν πόλιν ὁδοῦ· ἡμεῖς δὲ θαρροῦντες εἰσίωμεν εἴσω,
ἐννοούμενοι ὅτι οὗτοι ἐφ' οὓς νῦν πορευσόμεθα, ἐκεῖνοί εἰσιν
οὓς ἡμεῖς καὶ συμμάχους πρὸς ἑαυτοῖς ἔχοντας, καὶ ἐγρηγορό-
τας ἅπαντας καὶ νήφοντας, καὶ ἐξωπλισμένους καὶ συντεταγμένους
ἐνικῶμεν. νῦν δ' ἐπ' αὐτοὺς * ἴωμεν ἐν ᾧ πολλοὶ μὲν αὐτῶν γρ. εἶμεν.
καθεύδουσι, πολλοὶ δ' αὐτῶν μεθύουσι, πάντες δὲ ἀσύντακτοί
εἰσιν. ὅταν δὲ καὶ αἴσθωνται ἡμᾶς ἔνδον ὄντας, πολὺ ἂν ἔτι
μᾶλλον ἢ νῦν ἀχρεῖοι ἔσονται, ὑπὸ τοῦ ἐκπεπλῆχθαι. εἰ δέ
τις τοῦτο ἐννοεῖται, ὃ δὴ λέγεται φοβερὸν εἶναι τοῖς εἰς πόλιν
εἰσιοῦσι, μὴ ἐπὶ τὰ τέγη ἀναβάντες βάλωσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν,
τοῦτο μάλιστα θαρρεῖτε· ἢν γὰρ ἀναβῶσί τινες ἐπὶ τὰς οἰκίας,
ἔχομεν σύμμαχον Θεὸν Ἥφαιστον· εὔφλεκτα δὲ τὰ πρόθυρα
αὐτῶν, φοίνικος μὲν αἱ θύραι πεποιημέναι, ἀσφάλτῳ δὲ
ὑπεκκαύματι κεχρισμέναι· ἡμεῖς δ' αὖ πολλὴν δᾷδα ἔχομεν,
ἣ ταχὺ πολὺ πῦρ τέξεται, πολλὴν δὲ πίτταν καὶ στυππεῖον, ἃ
ταχὺ παρακαλεῖ πολλὴν φλόγα· ὥστε ἀνάγκην εἶναι ἢ
φεύγειν ταχὺ τοὺς ἀπὸ τῶν οἰκιῶν, ἢ ταχὺ κατακεκαῦσθαι.
ἀλλ' ἄγετε, λαμβάνετε ὅπλα· ἡγήσομαι δὲ ἐγὼ σὺν τοῖς
Θεοῖς. ὑμεῖς δ' ἔφη, ὦ Γαδάτα καὶ Γωβρύα, δείκνυτε τὰς
ὁδούς· ἴστε γάρ. ὅταν δὲ ἐντὸς γενώμεθα, τὴν ταχίστην ἄγετε
ἐπὶ τὰ βασίλεια. καὶ μήν, ἔφασαν οἱ ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν,
οὐδὲν ἂν εἴη θαυμαστόν, καὶ γὰρ ἄκλειστοι αἱ πύλαι αἱ τοῦ

Βιβλ. ζ'. * βασιλεὺς ἐν κώμῳ γὰρ δοκεῖ ἡ πόλις πᾶσα εἶναι, τῇδε τῇ νυκτί. φυλακῇ μέντοι πρὸ τῶν πυλῶν ἐντευξόμεθα· ἔστι γὰρ αἰεὶ τεταγμένη. οὐκ ἂν ἀμελεῖν δέοι, ἔφη ὁ Κῦρος, ἀλλ' ἰέναι, ἵνα ἀπαρασκεύους ὡς μάλιστα λάβωμεν τοὺς ἄνδρας. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐρρήθη, ἐπορεύοντο. τῶν δὲ ἀπαντώντων οἱ μὲν ἀπέθνησκον παιόμενοι, οἱ δ' ἔφευγον πάλιν εἴσω, οἱ δ' ἐβόων. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γωβρύαν συνεβόων αὐτοῖς, ὡς κωμασταὶ ὄντες καὶ αὐτοί. καὶ ἰόντες ᾗ ἐδύναντο τάχιστα ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἐγένοντο. καὶ οἱ μὲν σὺν τῷ Γωβρύᾳ καὶ Γαδάτᾳ τεταγμένοι κεκλεισμένας εὑρίσκουσι τὰς πύλας τῶν βασιλείων· οἱ δ' ἐπὶ τοὺς φύλακας ταχθέντες ἐπεισπίπτουσιν αὐτοῖς πίνουσι πρὸς φῶς πολὺ, καὶ εὐθὺς ὡς πολεμίοις ἐχρῶντο αὐτοῖς. ὡς δὲ κραυγὴ καὶ κτύπος ἐγίγνετο, αἰσθόμενοι οἱ ἔνδον τοῦ θορύβου, κελεύσαντος τοῦ βασιλέως σκέψασθαί τι εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐκθέουσί τινες ἀνοίξαντες τὰς πύλας.

Fort. εἶεν ὡς ἐν κώμῳ.

24. 24. Οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Γαδάταν ὡς εἶδον τὰς πύλας χαλώσας, * εἰσπίπτουσι, καὶ τοῖς πάλιν φεύγουσιν εἴσω ἐφεπόμενοι καὶ παίοντες ἀφικνοῦνται πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἤδη ἑστηκότα αὐτὸν καὶ * ἐσπασμένον ὃν εἶχεν ἀκινάκην εὑρίσκουσι. καὶ τοῦτον μὲν οἱ σὺν Γαδάτᾳ καὶ Γωβρύᾳ πολλοὶ ἐχειροῦντο. καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ ἀπέθνησκον, ὁ μὲν, προβαλλόμενός τι, ὁ δὲ, φεύγων, ὁ δέ γε, καὶ ἀμυνόμενος ὅτῳ ἐδύνατο. ὁ δὲ Κῦρος διέπεμπε τὰς τῶν ἱππέων τάξεις κατὰ τὰς ὁδούς· καὶ προεῖπεν οὓς μὲν ἔξω λαμβάνοιεν κατακαίνειν, τοὺς δ' ἐν ταῖς οἰκίαις κηρύττειν τοὺς Συριστὶ ἐπισταμένους ἔνδον μένειν· εἰ δέ τις ἔξω ληφθείη, ὅτι θανατώσοιτο. οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποίουν.

γρ. ἐπεισπίπτουσι.

γρ. σπασάμενον.

25. 25. Γαδάτας δὲ καὶ Γωβρύας ἧκον· καὶ Θεοὺς μὲν πρῶτον προσεκύνουν ὅτι τετιμωρημένοι ἦσαν τὸν ἀνόσιον βασιλέα, ἔπειτα δὲ Κύρου κατεφίλουν καὶ χεῖρας καὶ πόδας, πολλὰ δακρύοντες ἅμα χαρᾷ καὶ εὐφραινόμενοι. ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ᾔσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἑαλωκυῖάν τε τὴν πόλιν καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα, παραδιδόασι καὶ τὰς ἄκρας. ὁ δὲ Κῦρος τὰς μὲν ἄκρας εὐθὺς παρελάμβανε, καὶ φρουράρχας τε καὶ φρουροὺς εἰς ταύτας ἀνέπεμπε· τοὺς δὲ τεθνηκότας θάπτειν * ἐφῆκε τοῖς προσήκουσι. τοὺς δὲ κήρυκας κηρύττειν ἐκέλευσεν ἀποφέρειν πάντας τὰ ὅπλα Βαβυλωνίους· ὅπου δὲ ληφθήσοιτο ὅπλα ἐν οἰκίᾳ, προηγόρευεν ὡς πάντες οἱ ἔνδον ἀποθανοῦνται. οἱ μὲν δὴ ἀπέφερον· ὁ δὲ Κῦρος ταῦτα μὲν εἰς τὰς ἄκρας κατέθετο, ὡς εἴη ἕτοιμα εἴ ποτε δέοι χρῆσθαι. ἐπεὶ δὲ ταῦτ' ἐπέπρακτο, πρῶτον μὲν τοὺς μάγους καλέσας, ὡς δοριαλώτου τῆς πόλεως οὔσης, ἀκροθίνια τοῖς Θεοῖς καὶ τεμένη ἐκέλευσεν ἐξελεῖν· ἐκ τούτου δὲ καὶ οἰκίας διεδίδου καὶ ἀρχεῖα τούτοις οὕσπερ κοινωνοὺς ἐνόμιζε τῶν καταπεπραγμένων. οὕτω διένειμεν ὥσπερ ἐδέδοκτο τὰ κράτιστα τοῖς ἀρίστοις. εἰ δέ τις

γρ. ἀφῆκε.

οἴοιτο

ᾤετο μεῖον ἔχειν, διδάσκειν προσιόντα ἐκέλευσε. προεῖπε δέ, Βιβλ. ζʹ.
Βαβυλωνίους μὲν τὴν γῆν ἐργάζεσθαι, καὶ τοὺς δασμοὺς ἀποφέρειν,
καὶ θεραπεύειν τούτους οἷς ἕκαστοι αὐτῶν ἐδόθησαν· Πέρσας δὲ
καὶ τοὺς κοινωνοῦντας, καὶ τῶν συμμάχων ὅσοι μένειν ᾑροῦντο παρ'
αὐτῷ, ὡς δεσπότας ὧν ἔλαβον προηγόρευε διαλέγεσθαι.

26. Ἐκ δὲ τούτου ἐπιθυμῶν ὁ Κῦρος ἤδη κατασκευάσασθαι 26.
καὶ αὐτὸς ὡς βασιλεῖ ἡγεῖτο πρέπειν, ἔδοξεν αὐτῷ τοῦτο σὺν
τῇ τῶν φίλων γνώμῃ ποιῆσαι, ὡς ὅτι ἥκιστα ἀνεπιφθόνως σπάνιός
τε καὶ σεμνὸς φανείη. ὧδε οὖν ἐμηχανᾶτο τοῦτο· ἅμα τῇ
ἡμέρᾳ στὰς ὅπου ἐδόκει ἐπιτήδειον εἶναι, προσεδέχετο τὸν βου-
λόμενον λέγειν τι, καὶ ἀποκρινόμενος ἀπέπεμπεν. οἱ δ'
ἄνθρωποι, ὡς ἔγνωσαν ὅτι προσδέχοιτο, ἧκον ἀμήχανοι τὸ
πλῆθος. καὶ ὠθουμένων περὶ τοῦ προσελθεῖν, μηχανή τε πολλὴ
καὶ μάχη ἦν. οἱ δὲ ὑπηρέται ὡς ἠδύναντο διακρίναντες, * προ- προσίεσαν
σήεσαν. ὁπότε δέ τις καὶ τῶν φίλων διωσάμενος τὸν ὄχλον Steph.
προφανείη, προτείνων ὁ Κῦρος τὴν χεῖρα προσηγετο αὐτούς, καὶ
οὕτως ἔλεγεν, Ἄνδρες φίλοι, περιμένετε ἕως τὸν ὄχλον διωσώ-
μεθα, ἔπειτα δὲ καθ' ἡσυχίαν συγγενησόμεθα. οἱ μὲν δὴ
φίλοι περιέμενον, ὁ δ' ὄχλος πλείων καὶ πλείων ἐπέρρει, γρ. ἔστε ἔ-
* ἕως παρέφθασεν ἑσπέρα γενομένη πρὶν τοῖς φίλοις αὐτὸν φθασεν.
σχολάσαι καὶ συγγενέσθαι. οὕτω δὲ ὁ Κῦρος λέγει· ὥρα,
ἔφη, ὦ Ἄνδρες, νῦν μὲν καιρὸς διαλυθῆναι· αὔριον δὲ πρῲ
ἔλθετε· καὶ γὰρ ἐγὼ βούλομαι ὑμῖν τι διαλεχθῆναι. ἀκούσαν-
τες ταῦτα οἱ φίλοι, ἄσμενοι ᾤχοντο ἀποθέοντες, δίκην δεδω-
κότες * ὑπὸ πάντων τῶν ἀναγκαίων. καὶ τότε μὲν οὕτως al. ἀπὸ
ἐκοιμήθησαν.

27. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ὁ μὲν Κῦρος παρῆν εἰς τὸ αὐτὸ χω- 27.
ρίον. ἀνθρώπων δὲ πολὺ πλεῖον πλῆθος περιεστήκει βουλομένων
προσιέναι, καὶ πολὺ πρότερον ἢ οἱ φίλοι παρῆσαν. ὁ οὖν Κῦρος
περιστησάμενος τῶν ξυστοφόρων Περσῶν κύκλον μέγαν, εἶπε
μηδένα παριέναι ἢ τοὺς φίλους τε καὶ ἄρχοντας τῶν Περσῶν τε
καὶ τῶν συμμάχων. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον αὐτοί, ἔλεξεν ὁ Κῦρος
αὐτοῖς τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν Θεοῖς
ἤδη ἂν ἔχοιμεν μέμψασθαι, τὸ μὴ οὐχὶ μέχρι τοῦδε πάντα
ὅσα εὐχόμεθα καταπεπραχέναι· εἰ μέντοι τοιοῦτον ἔσται τὸ
μεγάλα πράσσειν, ὥστε μὴ οἷόν τε εἶναι μήτε ἀμφ' αὑτὸν
σχολὴν ἔχειν, μήτε μετὰ τῶν φίλων εὐφρανθῆναι, ἐγὼ μὲν χαίρειν
ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν κελεύω. ἐνενοήσατε γάρ, ἔφη, καὶ
χθὲς δήπου, ὅτι ἕωθεν ἀρξάμενοι ἀκούειν τῶν προσιόντων, οὐκ
ἐλήξαμεν πρόσθεν ἑσπέρας· καὶ νῦν ὁρᾶτε τούτους καὶ ἄλλους
πλείονας τῶν χθὲς παρόντων, ὡς πράγματα ἡμῖν παρέξοντας. εἰ
οὖν τις τούτοις ὑφέξει ἑαυτόν, λογίζομαι μικρὸν μέν τι ὑμῖν
μέρος ἐμοῦ μετεσόμενον, μικρὸν δέ τι ἐμοὶ ὑμῶν· ἐμαυτοῦ
μέντοι σαφῶς οἶδ' ὅτι οὐδ' ὁτιοῦν μοι μετέσται. ἔτι δ', ἔφη,
καὶ

Βιβλ. ζ. καὶ ἄλλο ὁρῶ γελοῖον πρᾶγμα. ἐγὼ γὰρ δήπου ὑμῖν μὲν ὥσπερ
εἰκὸς διάκειμαι· τούτων δὲ τῶν περιεστηκότων ἢ τινὰ ἢ οὐδένα
γρ. γιγνώσκω. * οἶδα, καὶ οὗτοι πάντες οὕτω παρεσκευασμένοι εἰσὶν ὡς, ἢν νικῶ-
σιν ὑμᾶς ὠθοῦντες, πρότερον ἃ βούλονται ὑμῶν παρ' ἐμοῦ δια-
πράξομαι. ἐγὼ δὲ ἠξίουν τούτους, εἴ τις τι ἐμοῦ δέοιτο,
θεραπεύειν ὑμᾶς τοὺς ἐμοὺς φίλους δεομένους προσαγωγῆς. ἴσως
ἂν οὖν εἴποι τις τί δῆτα οὐχ οὕτως ἐξ ἀρχῆς παρεσκευασάμην,
ἀλλὰ παρεῖχον ἐν τῷ μέσῳ ἐμαυτόν. ὅτι τὰ τοῦ πολέμου
γρ. γιγνώσκει. τοιαῦτα * ἐγίγνωσκον ὄντα ὡς μὴ ὑστερίζειν δέον τὸν ἄρχοντα
μήτε τὸ εἰδέναι ἃ δεῖ, μήτε τὸ πράττειν ἃ ἂν καιρὸς ᾖ·
γρ. τὸ δέ. * τοὺς δὲ σπανίως ἰδεῖν στρατηγοὺς πολλὰ ἐνόμιζον ὧν δεῖ πρα-
χθῆναι παριέναι. νῦν δ' ἐπειδὴ ὁ φιλοπονώτατος πόλεμος
ἀναπέπαυται, δοκεῖ μοι καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ ἀναπαύσεώς τινος
ἀξιοῦν τυγχάνειν. ὡς οὖν ἐμοῦ ἀποροῦντος ὅ, τι ἂν τύχοιμι
ποιῶν ὥστε καλῶς ἔχειν τά τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὧν
ἡμᾶς δεῖ ἐπιμελεῖσθαι, συμβουλευέτω τις ὅ, τι ὁρᾷ συμφορώτατον.

28. 28. Κῦρος μὲν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Ἀρτά-
βαζος ὁ συγγενής ποτε φήσας εἶναι, καὶ εἶπεν, ἦ καλῶς, ἔφη,
ἐποίησας, ὦ Κῦρε, ἄρξας τοῦ λόγου. ἐγὼ γάρ, ἔτι νέου μὲν
ὄντος. σοῦ πάνυ ἀρξάμενος ἐπεθύμουν φίλος γενέσθαι, ὁρῶν δέ
σε οὐδὲν δεόμενον ἐμοῦ, κατώκνουν σοι προσιέναι· ἐπεὶ δ' ἐτυ-
χές ποτε καὶ ἐμοῦ δεηθεὶς προθύμως ἐξαγγεῖλαι πρὸς Μήδους
τὰ παρὰ Κυαξάρους, ἐλογιζόμην, εἰ ταῦτα προθύμως σοι
συλλάβοιμι, ὡς οἰκεῖός τί σοι ἐσοίμην, καὶ ἐξέσοιτό μοι δια-
λέγεσθαί σοι ὁπόσον ἂν χρόνον βουλοίμην· καὶ ἐκεῖνα μὲν δὴ
ἐπράχθη ὥστε σε ἐπαινεῖν. μετὰ δὲ τοῦτο Ὑρκάνιοι μὲν πρῶτοι
φίλοι ἡμῖν ἐγένοντο, καὶ μάλα πεινῶσι συμμάχων, ὥστε μόνον
οὐκ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περιεφερόμεθα αὐτοὺς ἀγαπῶντες. μετὰ δὲ
τοῦτο, ἐπεὶ ἑάλω τὸ πολέμιον στρατόπεδον, οὐκ οἶμαι σχολὴ σοι
ἦν ἀμφ' ἐμὲ ἔχειν· καὶ ἐγώ σοι συνεγίγνωσκον. ἐκ δὲ
τούτου Γωβρύας ἡμῖν φίλος ἐγένετο, καὶ ἐγὼ ἔχαιρον· καὶ αὖθις
γρ. ἤδη. Γαδάτας· καὶ * δὴ ἔργον σοῦ ἦν μεταλαβεῖν. ἐπεί γε μέντοι
καὶ Σάκαι καὶ Καδούσιοι σύμμαχοι ἐγεγένηντο, θεραπεύειν
εἰκότως ἔδει τούτους· καὶ γὰρ οὗτοί σε ἐθεράπευον. ὡς δ'
ἤλθομεν πάλιν ἔνθεν ὡρμήθημεν, ὁρῶν σε ἀμφ' ἵππους ἔχοντα,
ἀμφ' ἅρματα, ἀμφὶ μηχανάς, ἡγούμην, ἐπεὶ ἀπὸ τούτων
σχολάσαις, τότε σε καὶ ἀμφ' ἐμὲ ἕξειν σχολήν. ὥς γε μέντοι
ἦλθεν ἡ δεινὴ ἀγγελία, τὸ πάντας ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς συλλέ-
γεσθαι, ἐγίγνωσκον ὅτι ταῦτα μέγιστα εἴη· εἰ δὲ ταῦτα κα-
λῶς γένοιτο, εὖ ἤδη ἐδόκουν εἰδέναι ὅτι πολλὴ ἔσοιτο ἀφθονία
τῆς ἐμῆς καὶ τῆς σῆς συνουσίας. καὶ νῦν δὴ νενικήκαμέν τε τὴν
μεγάλην μάχην, καὶ Σάρδεις καὶ Κροῖσον ὑποχείριον ἔχομεν,
γρ. πάντα. καὶ Βαβυλῶνα ᾑρήκαμεν, καὶ * πάντας κατεστράμμεθα. καὶ
μὰ τὸν Μίθρην ἐγώ τοι ἐχθές, εἰ μὴ πολλοῖς διεπύκτευσα,
οὐκ

οὐκ ἄν σοι ἐδυνάμην προσελθεῖν. ἐπεί γε μέντοι * ἐξιδιώσω Βιβλ. ζ.
με καὶ παρά σοι ἐκέλευσας μένειν, ἤδη περίβλεπτος ἦν, ὅτι μὲν al. ἐξιδιώσω.
σὺ ἄσιτος καὶ ἄποτος διημέρευον. νῦν οὖν, εἰ μὲν ἔσται πῃ ὅπως
οἱ πλεῖστα ἄξιοι γεγενημένοι πλεῖστον * σοῦ μέρος μεθέξομεν, γρ. σοι.
εὖ ἔχει. εἰ δὲ μὴ, πάλιν αὖ ἐγὼ ἐθέλω παρὰ σοῦ ἐξαγγέλλειν ἀπιέναι πάντας ἀπὸ σοῦ πλὴν ἡμῶν τῶν ἐξ ἀρχῆς φίλων.
ἐπὶ τούτῳ ἐγέλασε μὲν ὁ Κῦρος, καὶ ἄλλοι πολλοί.

29. Χρυσάντας δὲ ἀνέστη ὁ Πέρσης, καὶ ἔλεξεν ὧδε. ἀλλὰ 29.
τὸ μὲν πρόσθεν, ὦ Κῦρε, εἰκότως ἐν τῷ φανερῷ σαυτὸν παρεῖχες δι' ἅ τε αὐτὸς εἶπες, καὶ ὅτι οὐχ ἡμᾶς σοι μάλιστα ἦν θεραπευτέον. ἡμεῖς μὲν γὰρ καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκα παρῆμεν· τὸ δὲ πλῆθος ἀνακτᾶσθαι ἔδει ἐκ παντὸς τρόπου, ὅπως ὅτι ἥδιστα συμπονεῖν καὶ συγκινδυνεύειν ἡμῖν ἐθέλοιεν. νῦν δ' ἐπειδὴ οὐχ οὕτω τρόπου μόνον ἔχεις, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνακτᾶσθαι
δύνασαι, οὓς καιρὸς εἴη, ἤδη καὶ οἰκίας σὲ τυχεῖν ἄξιον, * ἢ τί γρ. ἢ ἀπολαύσαις.
ἀπολαύσαις ἂν τῆς ἀρχῆς, εἰ μόνος ἄμοιρος εἴης ἑστίας, οὗ
οὔτε ὁσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις, οὔτε ἥδιον, οὔτε οἰκειότερόν ἐστιν, οὐδέν. ἔπειτα δ', ἔφη, οὐκ ἂν οἴει καὶ ἡμᾶς αἰσχύνεσθαι, γρ. ἂν ἥδιόν τι.
εἰ σὲ μὲν * ὁρῷμεν ἔξω καρτεροῦντα, αὐτοὶ δ' ἐν οἰ- γρ. ὁρῷμεν;
κίαις εἶμεν, καὶ σοῦ δοκοίημεν πλεονεκτεῖν; ἐπεὶ δὲ Χρυσάντας ταῦτα ἔλεξε, συνηγόρευον αὐτῷ κατὰ ταῦτα πολλοί.

30. Ἐκ τούτου δὴ εἰσέρχεται εἰς τὰ βασίλεια, καὶ τὰ ἐκ 30.
Σάρδεων χρήματα ἐνταῦθ' οἱ ἄγοντες ἀπέδοσαν. ἐπεὶ δὲ εἰσῆλθεν ὁ Κῦρος, πρῶτον μὲν Ἑστίᾳ ἔθυσεν, ἔπειτα Διὶ
βασιλεῖ, καὶ * εἴ τινι ἄλλῳ Θεῷ οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο. ποιήσας γρ. εἴ τινι ἄλλῳ Θεῷ.
δὲ ταῦτα τὰ ἄλλα ἤδη ἤρχετο διοικεῖν. ἐννοῶν δὲ τὸ αὑτοῦ πρᾶγμα. ὅτι ἐπιχειροίη μὲν ἄρχειν πολλῶν ἀνθρώπων, παρασκευάζοιτο δὲ οἰκεῖν ἐν πόλει τῇ μεγίστῃ τῶν φανερῶν, αὕτη δὲ οὕτως ἔχοι αὐτῷ ὡς ἂν πολεμιωτάτη γένοιτο ἀνδρὶ πόλις. ταῦτα δὴ λογιζόμενος, φυλακῆς περὶ τὸ σῶμα ἡγήσατο δεῖσθαι. γνοὺς δ' ὅτι οὐδαμοῦ ἄνθρωποι εὐχειρωτότεροί εἰσιν ἢ ἐν σίτοις καὶ ποτοῖς καὶ λουτροῖς καὶ κοίτῃ καὶ ὕπνῳ, ἐσκόπει τίνας ἂν ἐν τούτοις περὶ ἑαυτὸν πιστοτάτους ἔχοι. ἐνόμισε δὲ μὴ ἂν γενέσθαι ποτὲ πιστὸν ἄνθρωπον, ὅστις ἄλλον μᾶλλον φιλήσει τοῦ τῆς φυλακῆς δεομένου. τοὺς μὲν οὖν ἔχοντας παῖδας ἢ γυναῖκας συναρμοζούσας, ἢ παιδικὰ, ἔγνω φύσει συνηναγκάσθαι ταῦτα μάλιστα φιλεῖν. τοὺς δὲ εὐνούχους ὁρῶν πάντων τούτων στερομένους, ἡγήσατο τούτους ἂν περὶ πλείστου ποιεῖσθαι οἵτινες δύναιντο πλουτίζειν μάλιστα αὐτοὺς, καὶ βοηθεῖν εἴ τι ἀδικοῖντο, καὶ τιμὰς περιάπτειν αὐτοῖς. τούτους δὲ εὐεργετοῦντας ὑπερβάλλειν αὐτὸν οὐδένα ἡγεῖτο δύνασθαι. πρὸς δὲ τούτοις, ἄδοξοι ὄντες οἱ εὐνοῦχοι παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο δεσπότου ἐπικούρου προσδέονται· οὐδεὶς γὰρ ἂν ἦν ὅστις οὐκ ἂν ἀξιώσειεν εὐνούχου πλέον ἔχειν ἐν παντὶ, εἰ μή τι

ἄλλο

ἄλλο κρεῖττον ἀπείργοι. δεσπότῃ δὲ πιστὸν οὐδὲν κωλύει
πρωτεύειν καὶ τῶν εὐνούχων. ὃ δ' ἂν μάλιστά τις οἰηθείη ἀ-
νάλκιδας τοὺς εὐνούχους γίγνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ.
ἐτεκμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι οἵ τε ὑβρισταὶ
ἵπποι ἐκτεμνόμενοι τοῦ μὲν δάκνειν καὶ ὑβρίζειν ἀποπαύονται,
πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἧττον γίγνονται· οἵ τε ταῦροι ἐκτεμνό-
μενοι τοῦ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίενται, τοῦ δ' ἰσχύειν καὶ ἐρ-
γάζεσθαι οὐ στερίσκονται· καὶ οἱ κύνες δὲ ὡσαύτως τοῦ μὲν
ἀπολείπειν τοὺς δεσπότας ἀποπαύονται ἐκτεμνόμενοι, φυλάτ-
τειν δὲ καὶ εἰς θήραν οὐδὲν κακίους γίγνονται. καὶ οἵ γε ἄν-
θρωποι ὡσαύτως ἠρεμέστεροι γίγνονται, στερισκόμενοι ταύτης τῆς
ἐπιθυμίας, οὐ μέντοι ἀμελέστεροί γε τῶν προσταττομένων, οὐδ'
ἧττόν τι ἱππικοί, οὐδὲ ἧττόν τι ἀκοντιστικοί, οὐδὲ ἧττον φιλό-
γρ. πολέμιοι τιμοι. κατάδηλοι δὲ γίγνονται καὶ ἐν τοῖς * πολεμικοῖς καὶ ἐν
ταῖς θήραις ὅτι ἔσωζον τὸ φιλόνικον ἐν ταῖς ψυχαῖς. τοῦ δὲ
πιστοὶ εἶναι, ἐν τῇ φθορᾷ τῶν δεσποτῶν μάλιστα βάσανον
ἐδίδοσαν. οὐδένες γὰρ πιστότερα ἔργα ἐπεδείκνυντο ἐν ταῖς δε-
σποτικαῖς συμφοραῖς τῶν εὐνούχων. εἰ δέ τι ἄρα τῆς τοῦ σώ-
γρ. ἀνισοῖ ματος ἰσχύος μειοῦσθαι δοκοῦσιν, ὁ σίδηρος * ἂν ἰσοῖ τοὺς
ἀσθενεῖς ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς ἰσχυροῖς. ταῦτα δὲ γιγνώσκων,
ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν θυρωρῶν, πάντας τοὺς περὶ τὸ ἑαυτοῦ
σῶμα θεραπευτῆρας, ἐποιήσατο εὐνούχους. ἡγησάμενος δὲ οὐχ
ἱκανὴν εἶναι τὴν φυλακὴν ταύτην πρὸς τὸ πλῆθος τῶν δυσ-
μενῶς ἐχόντων, ἐσκόπει τίνας τῶν ἄλλων ἂν πιστοτάτους περὶ
τὸ βασίλειον φύλακας λάβοι. εἰδὼς οὖν Πέρσας τοὺς οἴκοι,
κακοβιωτάτους μὲν ὄντας διὰ πενίαν, ἐπιπονώτατα δὲ ζῶν-
τας διὰ τὴν τῆς χώρας τραχύτητα, καὶ διὰ τὸ αὐτουργοὺς
εἶναι, τούτους ἐνόμιζε μάλιστ' ἂν ἀγαπᾷν τὴν παρ' ἑαυτῷ
δίαιταν. λαμβάνει οὖν τούτων μυρίους δορυφόρους, οἳ κύκλῳ
γρ. ὁπότε ἐπὶ χώρας εἶεν· ὁπότε μὲν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐφύλαττον ἐπὶ τὰ βασίλεια, * ὁπότε
ἔσω ῥαίσειεν· ὁπότε δὲ ἐξίοι που, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τεταγμένοι
ἐπορεύοντο.

31. 31. Νομίσας δὲ καὶ Βαβυλῶνος ὅλης φύλακας δεῖν εἶναι
ἱκανοὺς, εἴτ' ἐπιδημῶν αὐτὸς τυγχάνοι, εἴτε καὶ ἀποδημῶν,
κατέστησε καὶ ἐν Βαβυλῶνι φρουροὺς ἱκανούς. μισθὸν δὲ καὶ
τούτοις Βαβυλωνίους ἔταξε παρέχειν, βουλόμενος αὐτοὺς ὡς
ἀμηχανωτάτους εἶναι, ὅπως ὅτι ταπεινότατοι καὶ εὐκαθεκτό-
τατοι εἶεν. αὕτη μὲν δὴ περὶ αὐτόν τε φυλακὴ καὶ ἡ ἐν
Βαβυλῶνι τότε κατασταθεῖσα, καὶ νῦν ἔτι οὕτως ἔχουσα δια-
μένει. σκοπῶν δ' ὅπως ἂν καὶ ἡ πᾶσα ἀρχὴ κατέχοιτο,
καὶ ἄλλη ἔτι προσγίγνοιτο, ἡγήσατο τοὺς μισθοφόρους τούτους
οὐ τοσοῦτον βελτίονας τῶν ὑπηκόων εἶναι, ὅσον ἐλάττονας· τοὺς
δὲ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐγίγνωσκε συνεκτέον εἶναι, οἵπερ σὺν τοῖς
θεοῖς τὸ κρατεῖν παρέσχον, καὶ ἐπιμελητέον ὅπως μὴ ἀνήσουσι
τὴν

τὴν τῆς ἀρετῆς ἄσκησιν. ὅπως δὲ μὴ ἐπιτάττειν αὐτοῖς δοκοίη, ἀλλὰ γνόντες καὶ * αὐτοὶ ταῦτα ἄριστοι εἶναι, οὕτως ἐμμένοιέν τε καὶ ἐπιμελοῖντο τῆς ἀρετῆς, συνέλεξε τούς τε ὁμοτίμους καὶ πάντας ὁπόσοι ἐπικαίριοι ἦσαν, καὶ * ἀξιοχρεώτατοι αὐτῷ ἐδόκουν κοινωνοὶ εἶναι καὶ πόνων καὶ ἀγαθῶν. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξε τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι καὶ σύμμαχοι, τοῖς μὲν Θεοῖς μεγίστη χάρις, ὅτι ἔδοσαν ἡμῖν τυχεῖν ὧν ἐνομίζομεν ἄξιοι εἶναι. νῦν μὲν γὰρ δὴ ἔχομεν καὶ γῆν πολλὴν καὶ ἀγαθὴν, καὶ οἵτινες ταύτην ἐργαζόμενοι θρέψουσιν ἡμᾶς· ἔχομεν δὲ καὶ οἰκίας, καὶ ἐν ταύταις κατασκευάς. καὶ μηδείς γε ὑμῶν, ἔχων ταῦτα νομισάτω ἀλλότρια ἔχειν· νόμος γὰρ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀΐδιός ἐστιν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἁλῷ τῶν ἑλόντων εἶναι καὶ τὰ σώματα τῶν ἐν τῇ πόλει καὶ τὰ χρήματα * οὔκουν ἀδικίᾳ γε ἕξετε ὅ, τι ἂν ἔχοιτε, ἀλλὰ φιλανθρωπίᾳ οὐκ ἀφαιρήσεσθε ἤν τι ἂν ἐᾶτε ἔχειν αὐτούς. τὸ μέντοι ἐκ τοῦδε οὕτως ἐγὼ γιγνώσκω, ὅτι εἰ μὲν τρεψόμεθα ἐπὶ ῥᾳδιουργίαν καὶ τὴν τῶν κακῶν ἀνθρώπων ἡδυπάθειαν (οἳ νομίζουσι τὸ μὲν πονεῖν ἀθλιώτατον, τὸ δὲ ἀπόνως βιοτεύειν ἡδυπάθειαν) ταχὺ ἡμᾶς φημὶ ὀλίγου ἀξίους ἡμῖν αὐτοῖς ἔσεσθαι, καὶ ταχὺ πάντων τῶν ἀγαθῶν στερήσεσθαι. οὐ γάρ τοι τὸ ἀγαθοὺς ἄνδρας γενέσθαι, τοῦτο ἀρκεῖ ὥστε καὶ διατελεῖν ὄντας ἀγαθοὺς, ἢν μή τις αὐτοῦ διὰ τέλους ἐπιμελῆται· ἀλλὰ ὥσπερ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἀμεληθεῖσαι μείονος ἄξιαι γίγνονται, καὶ τὰ σώματά γε αὐτὰ εὖ ἔχοντα, ὁπόταν τις αὐτὰ ἀνῇ ἐπὶ ῥᾳδιουργίαν, πονηρῶς πάλιν ἔχει· οὕτω καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀλκὴ, ὁπόταν τις αὐτῶν ἀνῇ τὴν ἄσκησιν, ἐκ τούτου εἰς τὴν πονηρίαν πάλιν τρέπεται. οὔκουν δεῖ μελλειν, οὐδ' ἐπὶ τὸ αὐτίκα ἡδὺ προϊέναι αὐτούς. μέγα μὲν γὰρ, οἶμαι, ἔργον καὶ * τὸ ἀρχὴν καταπρᾶξαι, πολὺ δ' ἔτι μεῖζον τὸ λαβόντα διασώσασθαι. τὸ μὲν γὰρ λαβεῖν, πολλάκις τῷ τόλμαν μόνον παρασχομένῳ ἐγένετο· τὸ δὲ λαβόντα κατέχειν οὐκέτι τοῦτο ἄνευ σωφροσύνης, οὐδ' ἄνευ ἐγκρατείας, οὐδ' ἄνευ πολλῆς ἐπιμελείας γίγνεται. ἃ χρὴ γιγνώσκοντας, νῦν πολὺ μᾶλλον ἀσκεῖν τὴν ἀρετὴν ἢ πρὶν τάδε τἀγαθὰ κτήσασθαι, εὖ εἰδότας, ὅτι ὅταν πλεῖστα τις ἔχῃ, τότε πλεῖστοι καὶ φθονοῦσι καὶ ἐπιβουλεύουσι καὶ πολέμιοι γίγνονται, ἄλλως τε κἂν παρ' ἀκόντων τά τε κτήματα καὶ τὴν θεραπείαν, ὥσπερ ἡμεῖς, ἔχῃ. τοὺς μὲν οὖν Θεοὺς οἴεσθαι χρὴ σὺν ἡμῖν ἔσεσθαι. οὐ γὰρ ἐπιβουλεύσαντες ἀδίκως ταῦτα ἔχομεν, ἀλλ' ἐπιβουλευθέντες ἐτιμωρησάμεθα. τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο κράτιστον ἡμῖν αὐτοῖς παρασκευαστέον. τοῦτο δ' ἐστι, τὸ βελτίονας ὄντας τῶν ἀρχομένων, ἄρχειν ἀξιοῦν. θάλπους μὲν οὖν καὶ ψύχους, καὶ σίτων καὶ ποτῶν, καὶ πόνων καὶ ὕπνου ἀνάγκη

Βιβλ. ζ'.

γρ. αὐτοὶ ταῦτα ἄριστα.

γρ. καὶ αὐτοί.

γρ. ἀξιολογώτατοι.

γρ. οὐκοῦν ἀδικ.

γρ. τὸ ἔχειν καταπρ.

καὶ τοῖς δούλοις μεταδιδόναι· μεταδιδόντας γε μέντοι πειρᾶσθαι δεῖ ἐν τούτοις πρῶτον βελτίονας αὐτῶν φαίνεσθαι. πολεμικῆς δ' ἐπιστήμης καὶ μελέτης παντάπασιν οὐ μεταδοτέον τούτοις, οὓς τινας ἐργάτας τε ἡμετέρους καὶ δασμοφόρους βουλόμεθα * κλήσασθαι, ἀλλ' αὐτοὺς δεῖ τούτοις τοῖς ἀσκήμασι πλεονεκτεῖν, γιγνώσκοντας ὅτι ἐλευθερίας ταῦτα ὄργανα καὶ εὐδαιμονίας οἱ Θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπέδειξαν. καὶ ὥσπερ γε ἐκείνους τὰ ὅπλα ἀφῃρήμεθα, οὕτως ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ μὴ τῶν ὅπλων ποτ' ἐρήμους γίγνεσθαι, εὖ εἰδότας ὅτι τοῖς ἀεὶ ἐγγυτάτω τῶν ὅπλων οὖσι, τούτοις καὶ οἰκειότατά ἐστιν ἃ ἂν βούλωνται. εἰ δέ τις τοιαῦτα ἐννοεῖται, τί δῆτα ἡμῖν ὄφελος καταπρᾶξαι ἃ ἐπεθυμοῦμεν, εἰ ἔτι δεήσει καρτερεῖν καὶ πεινῶντας καὶ διψῶντας καὶ ἐπιμελομένους καὶ πονοῦντας; ἐκεῖνο δεῖ καταμαθεῖν, ὅτι τοσούτῳ τἀγαθὰ μᾶλλον εὐφραίνει, ὅσῳ ἂν μᾶλλον προπονήσας τις ἐπ' αὐτὰ * ἀπίοι. (οἱ γὰρ πόνοι ὄψον τοῖς ἀγαθοῖς.) ἄνευ δὲ τοῦ δεόμενον τυγχάνειν τινὸς, οὐδὲν οὕτω πολυτελῶς παρασκευασθείη ἂν ὥσθ' ἡδὺ εἶναι. εἰ δὲ ὧν μὲν μάλιστα ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσιν, ὁ δαίμων ἡμῖν ταῦτα συμπαρεσκεύακεν, ὡς δ' ἂν ἥδιστα ταῦτα φαίνοιτο, αὐτός τις αὑτῷ ταῦτα παρασκευάσει, ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ τοσούτῳ πλεονεκτήσει τῶν ἐνδεεστέρων βίου, ὅσῳ πεινήσας τῶν ἡδίστων σίτων τεύξεται, καὶ διψήσας τῶν ἡδίστων ποτῶν ἀπολαύσεται, καὶ δεηθεὶς ἀναπαύσεως, ἥδιστον ἀναπαύσεται. ὧν ἕνεκά φημι χρῆναι νῦν ἐπιταθῆναι ὑμᾶς εἰς ἀνδραγαθίαν, ὅπως τῶν τε ἀγαθῶν ἢ ἄριστον καὶ ἥδιστον ἀπολαύσωμεν, καὶ ὅπως τοῦ πάντων χαλεπωτάτου ἄπειροι γενώμεθα· οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν. ἐννοήσατε δὴ κἀκεῖνο, τίνα πρόφασιν ἔχοντες ἂν * προειλόμεθα κακίονες ἢ πρόσθεν, γενέσθαι. πότερον ὅτι ἄρχομεν; ἀλλ' οὐ δήπου τὸν ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων πονηρότερον προσήκει εἶναι. ἀλλ' ὅτι εὐδαιμονέστεροι δοκοῦμεν νῦν ἢ πρότερον εἶναι; ἔπειτα τῇ εὐδαιμονίᾳ φήσει τις τὴν κακίαν ἐπιτρέπειν; ἀλλ' ὅτι ἐπεὶ κεκτήμεθα δούλους, τούτους κολάσομεν ἢν πονηροὶ ὦσι· καὶ τί προσήκει αὐτὸν ὄντα πονηρὸν πονηρίας ἕνεκα ἢ βλακείας ἄλλους κολάζειν; ἐννοεῖτε δ' ἔτι καὶ τοῦτο, ὅτι τρέφειν μὲν παρεσκευάσμεθα πολλοὺς καὶ τῶν ἡμετέρων οἴκων, φύλακας καὶ τῶν σωμάτων· αἰσχρὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν εἴη εἰ δὴ ἄλλους μὲν δορυφόρους τῆς σωτηρίας οἰησόμεθα χρῆναι τυγχάνειν, αὐτοὶ δὲ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ δορυφορήσομεν; καὶ μὴν εὖ γε δεῖ εἰδέναι ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη φυλακὴ τοιαύτη, οἵα αὐτόν τινα καλὸν κἀγαθὸν ὑπάρχειν. τοῦτο γὰρ * δεῖ συμπαρομαρτεῖν· τῷ δ' ἀρετῆς ἐρήμῳ οὐδὲ ἄλλο καλῶς ἔχειν οὐδὲν προσήκει. τί

γρ. κατασήσασθαι.

γρ. ἴοι.

γρ. προσοιέμεθα.

γρ. δὴ συμπαρομαρτεῖ.

ἂν

ὃν φημι χρῆναι ποιεῖν, διὰ παντὸς τὴν ἀρετὴν ἀσκεῖν, καὶ παντὸς Βιβλ. ζ'.
τὴν μελέτην ποιεῖσθαι; οὐδὲν καινόν, ὦ Ἄνδρες, ἐρῶ. ἀλλ'
ὥσπερ ἐν Πέρσαις ἐπὶ τοῖς ἀρχείοις οἱ ὁμότιμοι διάγουσιν,
οὕτω καὶ ἡμᾶς φημὶ χρῆναι ἐνθάδε ὄντας τοὺς ὁμοτίμους
πάντας, ἅπερ καὶ ἐκεῖ ἐπιτηδεύειν. καὶ ὑμᾶς γε ἐμὲ ὁρῶντας
κατανοεῖν παρόντας εἰ ἐπιμελόμενος ὧν δεῖ διάξω· ἐγώ τε
ὑμᾶς κατανοῶν θεάσομαι, καὶ οὓς ἂν * ὁρῶ τὰ καλὰ καὶ γρ. εὑρῶ.
ἀγαθὰ ἐπιτηδεύοντας, τούτους τιμήσω. καὶ τοὺς παῖδας
δέ, οἳ ἂν ἡμῶν γίγνωνται, ἐνθάδε παιδεύωμεν· αὐτοί τε γὰρ βελ-
τίονες ἐσόμεθα, βουλόμενοι τοῖς παισὶν ὡς βέλτιστα παρα-
δείγματα ἡμᾶς αὐτοὺς παρέχειν· οἵ τε παῖδες οὐδ' ἂν εἰ
βούλοιντο ῥᾳδίως πονηροὶ γένοιντο, αἰσχρὸν μὲν μηδὲν μήτε
ὁρῶντες μήτε ἀκούοντες, ἐν δὲ καλοῖς κἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμα-
σι διημερεύοντες.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

* Κύρου Παιδείας Βιβλίον η'.

Κῦρος μὲν οὖν οὕτως εἶπεν· ἀνέστη δ' ἐπ' αὐτῷ Χρυσάν- Βιβλ. η'.
τας, καὶ εἶπεν ὧδε· Ἀλλὰ πολλάκις μὲν δή, ὦ Ἄνδρες, 1.
καὶ ἄλλοτε κατενόησα ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει
πατρὸς ἀγαθοῦ· οἵ τε γὰρ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων
ὅπως μή ποτε αὐτοὺς τἀγαθὰ ἐπιλείψει· Κῦρός τέ μοι
δοκεῖ νῦν συμβουλεύειν ἡμῖν ἀφ' ὧν μάλιστ' ἂν εὐδαιμονοῦντες
διατελοῖμεν. ὃ δέ μοι δοκεῖ ἐνδεέστερον ἢ ὡς ἐχρῆν δηλῶσαι,
τοῦτο ἐγὼ πειράσομαι τοὺς μὴ εἰδότας διδάξαι. ἐννοήσατε
γὰρ δή, τίς ἂν πόλις πολεμία ὑπὸ μὴ πειθομένων ἁλοίη; τίς
δ' ἂν φιλία ὑπὸ μὴ πειθομένων διαφυλαχθείη; ποῖον δ'
ἂν ἀπειθούντων στράτευμα νίκης τύχοι; * πῶς δ' ἂν μᾶλ- γρ. πῶς δ' ἄλλως μᾶλ-
λον ἐν μάχαις ἡττῷντο ἄνθρωποι ἢ ἐπειδὰν ἄρξωνται ἰδίᾳ λον ἐν μά-
ἕκαστος περὶ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας βουλεύεσθαι; τί δ' ἂν ἄλλο χαις ἡττῶν-
ἀγαθὸν τελεσθείη ὑπὸ τῶν μὴ πειθομένων τοῖς κρείττοσι; ποῖ- ται.
αι δὲ πόλεις νομίμως ἂν * οἰκήσιαν; ἢ ποῖοι οἶκοι σωθεί- γρ. οἰκη-
ησαν; πῶς δ' ἂν νῆες ὅποι δεῖ ἀφίκοιντο; ἡμεῖς δ' ἃ νῦν θεῖεν.
ἀγαθὰ ἔχομεν, διὰ τί ἄλλο μᾶλλον κατεπράξαμεν ἢ διὰ
τὸ πείθεσθαι τῷ ἄρχοντι; διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας

Βιβλ. η'. ταχὺ μὲν ὅποι δεῖ παραγιγνόμεθα, ἀθρόοι δὲ τῷ ἄρχοντι ἑπόμενοι, ἀνυπόστατοι ἦμεν, τῶν δ' ἐπιταχθέντων οὐδὲν ἡμιτελὲς κατελείπομεν. εἰ τοίνυν μέγιστον ἀγαθὸν τὸ πειθαρχεῖν φαίνεται εἰς τὸ καταπράττειν τἀγαθά, εὖ ἴστε ὅτι αὐτὸ τοῦτο καὶ εἰς τὸ διασώζειν ἃ δεῖ μέγιστον ἀγαθόν ἐστι. καὶ πρόσθεν μὲν δὴ πολλοὶ ἡμῶν ἦρχον, οὐδενὸς δ' ἤρχομεν· νῦν δὲ κατεσκεύασθε οὕτω πάντες οἱ παρόντες, ὥστε ἄρχετε οἱ μὲν πλειόνων, οἱ δὲ μειόνων. ὥσπερ τοίνυν αὐτοὶ ἀξιώσετε ἄρχειν τῶν ὑφ' ὑμῖν, οὕτω καὶ αὐτοὶ πειθώμεθα οἷς ἂν ἡμῖν καθήκοι. τοσοῦτον δὲ διαφέρειν ἡμᾶς δεῖ τῶν δούλων, ὅσον οἱ μὲν δοῦλοι, ἄκοντες τοῖς δεσπόταις ὑπηρετοῦσιν· ἡμᾶς δέ, εἴπερ ἀξιοῦμεν ἐλεύθεροι εἶναι, ἑκόντας δεῖ ποιεῖν ὅ, τι πλείστου ἄξιον φαίνεται εἶναι. εὑρήσετε δέ, ἔφη, καὶ ἔνθα ἄνευ μοναρχίας * πόλις οἰκεῖται, τὴν μάλιστα τοῖς ἄρχουσιν ἐθελούσαν πείθεσθαι, ταύτην ἥκιστα τῶν πολεμίων ἀναγκαζομένην ὑπακούειν. παρῶμέν τε οὖν, ὥσπερ Κῦρος κελεύει, ἐπὶ τόδε τὸ ἀρχεῖον, ἀσκῶμέν τε δι' ὧν μάλιστα δυνησόμεθα κατέχειν ἃ δεῖ. παρέχωμέν τε ἡμᾶς αὐτοὺς χρῆσθαι Κύρῳ ὅ, τι ἂν δέῃ· καὶ τοῦτο γὰρ εὖ εἰδέναι χρή, ὅτι οὐ μὴ δυνήσεται Κῦρος εὑρεῖν ὅ, τι αὐτῷ μὲν ἐπ' ἀγαθῷ χρήσεται, ἡμῖν δὲ οὔ. ἐπείπερ τά γε αὐτὰ ἡμῖν συμφέρει, καὶ οἱ αὐτοί εἰσιν ἡμῖν πολέμιοι. ἐπεὶ δὲ ταῦτα εἶπε Χρυσάντας, οὕτω δὴ καὶ ἄλλοι ἀνίσταντο πολλοὶ καὶ Περσῶν καὶ * τῶν συμμάχων συνεροῦντες· καὶ ἔδοξε τοὺς ἐντίμους ἀεὶ παρεῖναι ἐπὶ θύρας, καὶ παρέχειν αὐτοὺς χρῆσθαι ὅ, τι βούληται ἕως ἂν ἀφίῃ Κῦρος. ὡς δὲ τότε ἔδοξεν, οὕτω καὶ νῦν ἔτι ποιοῦσιν οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπὸ βασιλεῖ ὄντες· θεραπεύουσι τὰς τῶν ἀρχόντων θύρας.

γρ. πόλεις οἰκοῦνται.

γρ. τῶν ἄλλων συμμ.

2. 2. Ὡς δ' ἐν τῷ λόγῳ δεδήλωται Κῦρος καταστησάμενος εἰς τὸ διαφυλάττειν ἑαυτῷ τε καὶ Πέρσαις τὴν ἀρχήν, ταῦτα καὶ οἱ μετ' ἐκεῖνον βασιλεῖς νόμιμα ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι ποιοῦντες. οὕτω δ' ἔχει καὶ ταῦτα ὥσπερ καὶ τἆλλα. ὅταν μὲν ὁ ἐπιστάτης βελτίων γένηται, καθαρώτερον τὰ νόμιμα πράττεται· ὅταν δὲ χείρων, φαυλότερον. ἐφοίτων μὲν οὖν ἐπὶ τὰς θύρας Κύρου οἱ ἔντιμοι σὺν τοῖς ἵπποις καὶ ταῖς αἰχμαῖς, συνδόξαν πᾶσι τοῖς ἀρίστοις τῶν συγκαταστρεψαμένων τὴν ἀρχήν. Κῦρος δ' ἐπὶ μὲν τἆλλα καθίστη ἄλλους ἐπιμελητάς, καὶ ἦσαν αὐτῷ καὶ προσόδων ἀποδεκτῆρες, καὶ δαπανημάτων δοτῆρες, καὶ ἔργων ἐπιστάται, καὶ κτημάτων φύλακες, καὶ τῶν εἰς τὴν δίαιταν ἐπιτηδείων ἐπιμεληταί. καὶ ἵππων δὲ καὶ κυνῶν ἐπιμελητὰς καθίστη, οὓς ἐνόμιζε καὶ ταῦτα τὰ βοσκήματα βέλτιστ' ἂν παρέχειν αὐτῷ χρῆσθαι.

Βιβλ. η'.

3. Οὓς δὲ συμφύλακας τῆς εὐδαιμονίας οἱ ᾤετο χρῆναι ἔχειν, τούτους ὅπως ὡς βέλτιστοι * ἔσονται οὐκέτι τούτου τὴν ἐπιμέλειαν ἄλλοις προσέταττεν, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνόμιζε τοῦτο ἔργον εἶναι. ᾔδει γὰρ ὅτι * εἴ γε μάχης ποτὲ δεήσοι, ἐκ τούτων αὐτῷ καὶ παραστάτας καὶ ἐπιστάτας ληπτέον εἴη σὺν οἷσπερ οἱ μέγιστοι κίνδυνοι· καὶ ταξιάρχους δὲ καὶ πεζῶν καὶ ἱππέων ἐγίγνωσκεν ἐκ τούτων καταστατέον εἶναι. εἰ δέοι δὲ καὶ στρατηγῶν πού ἄνευ αὐτοῦ, ᾔδει ὅτι ἐκ τούτων πεμπτέον εἴη· καὶ πόλεων δὲ καὶ ὅλων ἐθνῶν φύλαξι καὶ σατράπαις ᾔδει ὅτι τούτων τισὶ χρηστέον. καὶ πρέσβεις γε τούτων τινὰς πεμπτέον ὅσπερ ἐν τοῖς μεγίστοις ἡγεῖτο εἶναι εἰς τὸ ἄνευ πολέμου τυγχάνειν ὧν δέοιτο. μὴ ὄντων μὲν οὖν οἵων δεῖ, δι' ὧν αἱ μέγισται καὶ πλεῖσται πράξεις ἔμελλον εἶναι, κακῶς ἡγεῖτο τὰ αὐτοῦ ἕξειν· εἰ δ' οὗτοι εἶεν, οἵους δέοι, πάντα * ἐνόμιζε καλῶς ἔσεσθαι. ἐνέδυ μὲν οὖν οὕτω γνοὺς εἰς ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν.

3. γρ. ἔσοιντο, αὐτῷ ἐσκόπει, καὶ οὐκέτι. γρ. εἴ τι.

γρ. ἐλογίζετο.

4. Ἐνόμιζε δὲ τὴν αὐτὴν καὶ αὐτῷ ἄσκησιν εἶναι τῆς ἀρετῆς. οὐ γὰρ ᾤετο οἷόν τε εἶναι, μὴ αὐτόν τινα ὄντα οἷον δεῖ, ἄλλους παρορμᾷν ἐπὶ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ ἔργα. ὡς δὲ ταῦτα διενοήθη, ἡγήσατο σχολῆς πρῶτον δεῖν, εἰ μέλλοι δυνήσεσθαι τῶν κρατίστων ἐπιμελεῖσθαι. τὸ μὲν οὖν προσόδων ἀμελεῖν οὐκ οἷόν τε ἐνόμισεν εἶναι, προνοῶν ὅτι πολλὰ καὶ τελεῖν ἀνάγκη ἔσοιτο εἰς μεγάλην ἀρχήν. τὸ δ' αὖ, πολλῶν κτημάτων ὄντων ἀμφὶ ταῦτα ἀεὶ αὐτὸν ἔχειν, ᾔδει ὅτι ἀσχολίαν παρέξει τῆς τῶν ὅλων σωτηρίας ἐπιμελεῖσθαι. οὕτω δὴ σκοπῶν ὅπως ἄν τά τε οἰκονομικὰ καλῶς ἔχοι, καὶ ἡ σχολὴ γένοιτο, κατενόησέ πως τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν. ὡς γὰρ τὰ πολλὰ, δεκάδαρχοι μὲν δεκάδων ἐπιμέλονται, λοχαγοὶ δὲ δεκαδάρχων, χιλίαρχοι δὲ λοχαγῶν, μυρίαρχοι δὲ χιλιάρχων· καὶ οὕτως οὐδεὶς ἀτημέλητος γίγνεται, οὐδ' ἢν πάνυ πολλαὶ μυριάδες ἀνθρώπων ὦσι· καὶ ὅταν ὁ στρατηγὸς βούληται χρήσασθαί τι τῇ στρατιᾷ, ἀρκεῖ ἢν τοῖς μυριάρχοις παραγγείλῃ. ὥσπερ οὖν ταῦτα ἔχει, οὕτω καὶ ὁ Κῦρος συνεκεφαλαιώσατο τὰς οἰκονομικὰς πράξεις· ὥστε καὶ τῷ Κύρῳ ἐγένετο ὀλίγοις διαλεγομένῳ μηδὲν τῶν οἰκείων ἀτημελήτως ἔχειν· καὶ ἐκ τούτου ἤδη σχολὴν ἦγε πλείω ἢ ἄλλος μιᾶς οἰκίας καὶ μιᾶς νεὼς ἐπιμελούμενος. οὕτω δὴ καταστησάμενος τὰ αὐτοῦ, ἐδίδαξε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ταύτῃ τῇ καταστάσει χρῆσθαι. τὴν μὲν δὴ σχολὴν οὕτω κατεσκευάσατο ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς περὶ αὐτόν.

5. Ἤρχετο δ' ἐπιστατεῖν τοῦ οἵους δεῖ εἶναι τοὺς κοινῶνας. πρῶτον μὲν, ὁπόσοι ὄντες ἱκανοὶ ἄλλων ἐργαζομένων τρέφεσθαι μὴ παρεῖεν ἐπὶ τὰς θύρας, τούτους ἐπεζήτει· νομίζων τοὺς μὲν παρόντας οὐκ ἂν ἐθέλειν οὔτε κακὸν οὔτε αἰσχρὸν

οὐδὲν

Βιβλ. η'. οὐδὲν ἂν πράττειν, ἢ διὰ τὸ παρὰ ἄρχοντι εἶναι, ϗ διὰ τὸ εἰδέναι ὅτι * ὁρῶνται, ὅ, τι πράττοιεν, ὑπὸ τῶν βελτίστων· οἱ
γρ. ὁρῶντ', ἂν ὅ, τι. δὲ μὴ παρεῖεν, τούτους ἡγεῖτο ἢ ἀκρατείᾳ τινὶ, ἢ ἀδικίᾳ, ἢ ἀμελείᾳ ἀπεῖναι, τοῦτο οὖν πρῶτον ἡγησάμενος, προσηνάγκαζε τοὺς τοιούτους παρεῖναι. τῶν γὰρ παρ' ἑαυτῷ μάλιστα φίλων
γρ. ἐκέλευσεν ἄν τινα λαβεῖν. * ἐκέλευσεν ἄν τινα ἀντιλαβεῖν τὰ τοῦ μὴ φοιτῶντος, φάσκοντα λαμβάνειν τὰ ἑαυτοῦ. ἐπεὶ οὖν τοῦτο γίνοιτο, ἧκον ἂν εὐθὺς οἱ στερόμενοι ὡς ἠδικημένοι. ὁ δὲ Κῦρος πολὺν μὲν χρόνον οὐκ ἐσχόλαζε τοῖς τοιούτοις ὑπακούειν· ἐπεὶ δὲ ἀκούσειεν αὐτῶν, πολὺν χρόνον ἀνεβάλλετο τὴν διαδικασίαν. ταῦτα δὲ ποιῶν ἡγεῖτο προσεθίζειν αὐτοὺς θεραπεύειν, ἧττον δὲ
γρ. ἐχθροὺς. * ἐχθρῶς, ἢ εἰ αὐτὸς κολάζων ἠνάγκαζε παρεῖναι. εἷς μὲν διδασκαλίας τρόπος ἦν αὐτῷ οὗτος τοῦ παρεῖναι. ἄλλος δὲ,
γρ. κερδαλεώτερα. τὸ, τὰ ῥᾷστα καὶ * κερδαλεώτατα τοῖς παροῦσι προστάττειν· ἄλλος δὲ, τὸ μηδέν ποτε τοῖς ἀποῦσι νέμειν. ὁ δὲ δὴ μέγιστος τρόπος τῆς ἀνάγκης ἦν, εἴ τις τούτων μηδενὸς ὑπακούοι, ἀφελόμενος ἂν τοῦτον ἃ ἔχοι, ἄλλῳ ἐδίδου ὃν ᾤετο δύνασθαι ἂν ἐν τῷ δέοντι παρεῖναι· καὶ οὕτως ἐγίγνετο αὐτῷ φίλος χρήσιμος ἀντὶ ἀχρήστου (ἐπιζητεῖ δὲ ϗ ὁ νῦν βασιλεὺς ἤν τις ἀπῇ, οἷς παρεῖναι καθήκει.) τοῖς μὲν δὴ μὴ παροῦσιν οὕτω προσεφέρετο· τοὺς δὲ παρέχοντας ἑαυτοὺς ἐνόμισε μάλιστ' ἂν ἐπὶ τὰ καλὰ ϗ τὰ ἀγαθὰ παρορμᾷν ἔργα, ἐπείπερ ἄρχων ἦν αὐτῶν, εἰ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπιδεικνύειν πειρῷτο τοῖς ἀρχομένοις πάντων μάλιστα κεκοσμημένον τῇ ἀρετῇ.

6\. 6. Αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ ἐδόκει ϗ διὰ τοὺς γραφομένους νόμους, βελτίους γινομένους ἀνθρώπους· τὸν δὲ ἀγαθὸν ἄρχοντα,
γρ. ἐνόμιζεν. Steph. βλέποντα νόμον ἀνθρώποις * ἐνόμισεν, ὅτι ϗ τάττειν ἱκανός ἐστι, ϗ ὁρᾷν τὸν ἀτακτοῦντα ϗ κολάζειν. οὕτω δὲ γιγνώσκων, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον ἐπιδεικνύειν ἑαυτὸν ἐκπονοῦντα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐπειδὴ εὐδαιμονέστερος ἦν, καὶ τότε πρῶτον κατεστάθησαν οἱ μάγοι ὑμνεῖν τε ἀεὶ ἅμα
γρ. θεοὺς ἅπαντας, ϗ θ. τῇ ἡμέρᾳ τοὺς * θεοὺς, ϗ θύειν ἀν' ἑκάστην ἡμέραν οἷς οἱ μάγοι θεοῖς εἴποιεν. οὕτω δὴ τὰ τότε κατασταθέντα ἔτι
γρ. ἀεὶ βασιλεύοντι. ϗ νῦν διαμένει παρὰ τῷ * ἀεὶ ὄντι βασιλεῖ. ταῦτα οὖν πρῶτον ἐμιμοῦντο αὐτὸν ϗ οἱ ἄλλοι Πέρσαι, νομίζοντες ϗ αὐτοὶ εὐδαιμονέστεροι ἔσεσθαι ἢν θεραπεύωσι τοὺς θεοὺς, ὥσπερ ὁ εὐδαιμονέστατός τε ὢν ϗ ἄρχων· καὶ Κύρῳ δ' ἂν ἡγοῦντο ταῦτα ποιοῦντες ἀρέσκειν. ὁ δὲ Κῦρος τὴν τῶν μεθ' αὐτοῦ εὐσέβειαν ϗ ἑαυτῷ ἀγαθὸν ἐνόμιζε, λογιζόμενος ὥσπερ οἱ πλεῖν αἱρούμενοι μετὰ τῶν εὐσεβῶν μᾶλλον ἢ μετὰ τῶν ἠσεβηκέναι τι δοκούντων. πρὸς δὲ τούτοις ἐλογίζετο, εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἧττον ἂν αὐτοὺς ἐθέλειν περί τε

ἀλλήλους ἀνόσιόν τι ποιεῖν καὶ περὶ αὐτὸν, εὐεργέτης νομίζων Βιβλ. η'.
εἶναι τῶν κοινωνῶν.

7. Ἐμφανίζων δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο μη- 7.
δένα μήτε φίλον ἀδικεῖν μήτε σύμμαχον, ἀλλὰ τὸ δί-
καιον ἰσχυρῶς ὁρᾶν, μᾶλλον καὶ τοὺς ἄλλους ᾤετ' ἂν τῶν
μὲν αἰσχρῶν κερδῶν ἀπέχεσθαι, διὰ τοῦ δικαίου δ' ἐθέλειν
πορίζεσθαι.

8. Καὶ αἰδοῦς δ' ἂν ἡγεῖτο μᾶλλον πάντας ἐμπιπλάναι, 8.
εἰ αὐτὸς φανερὸς εἴη πάντας οὕτως αἰδούμενος ὡς μήτ' εἰπεῖν
ἂν μήτε ποιῆσαι μηδὲν αἰσχρόν. ἐτεκμαίρετο δὲ τοῦτο οὕτως
ἕξειν ἐκ τοῦδε· μὴ γὰρ ὅτι ἄρχοντα, ἀλλὰ καὶ οὓς οὐ φοβοῦνται,
μᾶλλον τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται τῶν ἀναιδῶν οἱ ἄνθρωποι. καὶ
γυναῖκας δὲ, ἃς ἂν αἰδουμένας αἰσθάνωνται, ἀνταιδεῖσθαι μᾶλ-
λον ἐθέλουσιν ὁρῶντες.

9. Τὸ δ' αὖ πείθεσθαι οὕτω μάλιστ' ἂν ᾤετο ἔμμονον εἶναι 9.
τοῖς περὶ αὐτὸν, εἰ τοὺς ἀπροφασίστως πειθομένους φανερὸς
εἴη μᾶλλον τιμῶν τῶν τὰς μεγίστας ἀρετὰς καὶ ἐπιπονωτάτας
δοκούντων παρέχεσθαι. γιγνώσκων δ' οὕτω καὶ ποιῶν διετέλει.

10. Καὶ σωφροσύνην δ' αὑτοῦ ἐπιδεικνὺς, μᾶλλον ἐποί- 10.
ει καὶ ταύτην πάντας ἀσκεῖν· ὅταν γὰρ ὁρῶσιν ᾧ μάλιστ'
ἔξεστιν ὑβρίζειν, τοῦτον σωφρονοῦντα, οὕτω μᾶλλον οἵ γε
ἀσθενέστεροι ἐθέλουσιν οὐδὲν ὑβριστικὸν ποιοῦντες φανεροὶ εἶναι.
διῄρει δὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνην τῇδε, ὡς τοὺς μὲν αἰδουμένους
τὰ ἐν τῷ φανερῷ αἰσχρὰ φεύγοντας, τοὺς δὲ σώφρονας, καὶ
τὰ ἐν τῷ ἀφανεῖ.

11. Καὶ ἐγκράτειαν δὲ οὕτω μάλιστ' ἂν ᾤετο ἀσκεῖσθαι, εἰ 11.
αὐτὸς ἐπιδεικνύοι ἑαυτὸν μὴ ὑπὸ τῶν παραυτίκα ἡδονῶν ἑλκό-
μενον ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ προπονεῖν ἐθέλοντα πρῶτον σὺν
τῷ καλῷ τῶν εὐφροσυνῶν. τοιγαροῦν τοιοῦτος ὢν ἐποίησεν ἐπὶ
ταῖς θύραις πολλὴν μὲν τῶν χειρόνων εὐταξίαν ὑπεικόντων τοῖς
ἀμείνοσι, πολλὴν δ' αἰδῶ καὶ εὐκοσμίαν πρὸς ἀλλήλους. ἐπέγ-
νως δ' ἂν ἐκεῖ οὐδένα οὔτε ὀργιζόμενον κραυγῇ, οὔτε χαίροντα
ὑβριστικῷ γέλωτι· ἀλλὰ ἰδὼν ἂν αὐτοὺς ἡγήσω τῷ ὄντι εἰς
κάλλος ζῆν. τοιαῦτα μὲν δὴ ποιοῦντες καὶ ὁρῶντες ἐπὶ θύραις
διῆγον.

12. Τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν 12.
οὕσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως
ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστά-
την. καὶ γὰρ ἐπόχους ἐν παντοδαποῖς χωρίοις αὕτη μάλιστα
ἀποδείκνυσι, διὰ τὸ θηρίοις φεύγουσιν * ἕπεσθαι· καὶ ἀπὸ γρ. ἐφίεσ-
τῶν ἵππων ἐνεργοὺς αὕτη μάλιστ' ἀπεργάζεται, διὰ τὴν τοῦ θαι.
λαμβάνειν φιλοτιμίαν καὶ ἐπιθυμίαν· καὶ τὴν ἐγκράτειαν δὲ
καὶ πόνους καὶ ψύχη καὶ θάλπη καὶ λιμὸν καὶ δίψος δύνασθαι φέρειν,
ἐνταῦθα

Βιβλ. η'. ἐνταῦθα μάλιστα προσεθίζε τοὺς κοινῶνας. καὶ νῦν δ' ἔτι βασιλεὺς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν. ὅτι μὲν οὖν οὐκ ᾤετο προσήκειν οὐδενὶ ἀρχῆς ὅστις μὴ βελτίων εἴη τῶν ἀρχομένων, καὶ τοῖς προειρημένοις πᾶσι δῆλον· καὶ ὅτι οὕτως ἀσκῶν τοὺς περὶ ἑαυτὸν, πολὺ μάλιστα αὐτὸς ἐξεπόνει καὶ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὰς πολεμικὰς τέχνας καὶ τὰς μελέτας. καὶ γὰρ ἐπὶ θήραν τοὺς μὲν ἄλλους ἐξῆγεν, ὁπότε μὴ * μένειν ἀνάγκη τις εἴη· αὐτὸς δὲ καὶ ὁπότε ἀνάγκη εἴη, οἴκοι ἐθήρα τὰ ἐν τοῖς παραδείσοις θηρία τρεφόμενα· καὶ οὔτε αὐτός ποτε πρὶν ἱδρῶσαι δεῖπνον ᾑρεῖτο, οὔτε ἵπποις ἀγυμνάστοις σῖτον ἐνέβαλλε· συμπαρεκάλει δὲ καὶ εἰς ταύτην τὴν θήραν τοὺς περὶ αὐτὸν σκηπτούχους. τοιγαροῦν πολὺ μὲν αὐτὸς διέφερεν ἐν πᾶσι τοῖς καλοῖς ἔργοις, πολὺ δὲ οἱ περὶ ἐκεῖνον, διὰ τὴν ἀεὶ μελέτην. παράδειγμα μὲν δὴ τοιόνδε ἑαυτὸν παρείχετο.

γρ. μένειν οἴκοι ἀνάγκη.

13. 13. Πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ τῶν ἄλλων οὕς τινας μάλιστα ὁρῴη τὰ καλὰ διώκοντας, τούτους καὶ δώροις καὶ ἀρχαῖς καὶ ἕδραις καὶ πάσαις τιμαῖς ἐγέραιρεν, ὥστε πολλὴν πᾶσι φιλοτιμίαν ἐνέβαλλεν, ὅπως ἕκαστος ἄριστος φανήσοιτο Κύρῳ. καταμαθεῖν δὲ τοῦ Κύρου δοκοῦμεν, ὡς οὐ τούτῳ μόνῳ ἐνόμιζε χρῆναι τοὺς ἄρχοντας τῶν ἀρχομένων διαφέρειν τῷ βελτίονας αὐτῶν εἶναι, ἀλλὰ καὶ καταγοητεύειν ᾤετο χρῆναι αὐτούς. στολήν τε γοῦν εἵλετο τὴν Μηδικὴν αὐτός τε φορεῖν, καὶ τοὺς κοινῶνας ταύτην ἔπεισεν ἐνδύεσθαι. αὕτη γὰρ αὐτῷ συγκρύπτειν ἐδόκει εἴ τίς τι ἐν τῷ σώματι ἐνδεὲς ἔχοι, καὶ καλλίστους καὶ μεγίστους ἐπιδεικνύναι τοὺς φοροῦντας. καὶ γὰρ τὰ ὑποδήματα τοιαῦτα ἔχουσιν ἐν οἷς μάλιστα λαθεῖν ἔστι καὶ ὑποτιθεμένους τι, ὥστε δοκεῖν μείζους εἶναι ἢ εἰσί. καὶ ὑποχρίεσθαι δὴ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσίετο, ὡς εὐοφθαλμότεροι φαίνοιντο ἢ εἰσί, καὶ ἐντρίβεσθαι, ὡς εὐχροώτεροι ὁρῷντο ἢ πεφύκασιν. ἐμελέτησε δὲ καὶ ὡς μηδὲ πτύοντες, μηδὲ ἀπομυττόμενοι φανεροὶ εἶεν, μηδὲ μεταστρεφόμενοι ἐπὶ θέαν μηδενός, ὡς οὐδὲν θαυμάζοντες. πάντα δὲ ταῦτα ᾤετο φέρειν τι εἰς τὸ δυσκαταφρονητοτέρους φαίνεσθαι τοῖς ἀρχομένοις. οὓς μὲν δὴ ἄρχειν ᾤετο χρῆναι, δι' ἑαυτοῦ οὕτω κατεσκεύασε καὶ μελέτῃ καὶ τῷ σεμνῶς προεστάναι αὐτῶν.

14. 14. Οὓς δ' αὖ κατεσκεύαζεν εἰς τὸ δουλεύειν, τούτους οὔτε μελετᾶν τῶν ἐλευθερίων πόνων οὐδένα παρώρμα, οὔτε ὅπλα κεκτῆσθαι ἐπέτρεπεν· ἐπεμελεῖτο δ' ὅπως μήποτ' ἄσιτοι μήτε ἄποτοί ποτε ἔσοιντο, ἐλευθερίων ἕνεκα μελετημάτων. καὶ γὰρ ὁπόταν ἐλαύνοιεν τὰ θηρία τοῖς ἱππεῦσιν εἰς τὰ πεδία, φέρεσθαι σῖτον εἰς θήραν τούτοις ἐπέτρεπε, τῶν δὲ ἐλευθέρων οὐδενί· καὶ ὁπότε πορεία εἴη, ἦγεν αὐτοὺς πρὸς τὰ ὕδατα

ὥσπερ

ὥσπερ τὰ ὑποζύγια. καὶ ὁπότε δὲ ὥρα εἴη ἀρίστου, ἀνέμενον αὐτοὺς ἔς τ' ἂν φάγοιέν τι, ὡς μὴ βουλιμιῷεν. ὥστε καὶ οὗτοι αὐτὸν, ὥσπερ οἱ ἄριστοι, πατέρα ἐκάλουν, ὅτι ἐπεμέλετο αὐτῶν ὅπως ἀναμφιλόγως ἀεὶ ἀνδράποδα διατελεῖεν. τῇ μὲν δὴ ὅλῃ Περσῶν ἀρχῇ οὕτω τὴν ἀσφάλειαν κατεσκεύαζεν. Βιβλ. η′.

15. Ἑαυτῷ δὲ, ὅτι μὲν οὐχ ὑπὸ τῶν καταστραφέντων κίνδυνος εἴη παθεῖν τι, ἰσχυρῶς ἐθάῤῥει (καὶ γὰρ ἀνάλκιδας ἡγεῖτο εἶναι αὐτοὺς, καὶ ἀσυντάκτους ὄντας ἑώρα, καὶ πρὸς τούτοις οὐδὲ ἐπλησίαζε τούτων οὐδεὶς αὐτῷ οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας) οὓς δὲ κρατίστους τε ἡγεῖτο, καὶ ὡπλισμένους καὶ ἀθρόους ὄντας ἑώρα, καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν ᾔδει ἱππέων ἡγεμόνας ὄντας, τοὺς δὲ, πεζῶν· πολλοὺς δὲ αὐτῶν καὶ φρονήματα ἔχοντας ᾐσθάνετο ὡς ἱκανοὺς ὄντας ἄρχειν. καὶ τοῖς φύλαξι δὲ αὐτοῦ οὗτοι μάλιστα ἐπλησίαζον, καὶ αὐτῷ δὲ Κύρῳ τούτων πολλοὶ πολλάκις συνεμίγνυσαν (ἀνάγκη γὰρ ἦν, ὅτι * καὶ χρῆσθαι ἔμελλεν αὐτοῖς) ὑπὸ τούτων οὖν καὶ κίνδυνος ἦν αὐτὸν μάλιστα παθεῖν τι κατὰ πολλοὺς τρόπους· σκοπῶν οὖν ὅπως ἂν αὐτῷ καὶ τὰ ἀπὸ τούτων ἀκίνδυνα γένοιτο, τὸ μὲν * περιελέσθαι αὐτῶν τὰ ὅπλα καὶ ἀπολέμους ποιῆσαι, ἀπεδοκίμασε, καὶ ἄδικον ἡγούμενος, καὶ κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τοῦτο νομίζων· τὸ δ' αὖ μὴ προσίεσθαι αὐτοὺς, καὶ τὸ ἀπιστοῦντα φανερὸν εἶναι, ἀρχὴν ἡγήσατο πολέμου. ἓν δ' ἀντὶ πάντων τούτων ἔγνω καὶ κράτιστον εἶναι πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀσφάλειαν καὶ κάλλιστον, εἰ δύναιτο ποιῆσαι τοὺς κρατίστους ἑαυτῷ μᾶλλον φίλους ἢ ἀλλήλοις. ὡς οὖν ἐπὶ τὸ φιλεῖσθαι δοκεῖ ἡμῖν ἐλθεῖν, τοῦτο πειρασόμεθα διηγήσασθαι. πρῶτον μὲν γὰρ διὰ παντὸς ἀεὶ τοῦ χρόνου φιλανθρωπίαν τῆς ψυχῆς ὡς ἐδύνατο μάλιστα ἐνεφάνιζεν, ἡγούμενος, ὥσπερ οὐ ῥᾴδιόν ἐστι φιλεῖν τοὺς μισεῖν δοκοῦντας, οὐδ' εὐνοεῖν τοῖς κακονόοις. οὕτω καὶ τοὺς γνωσθέντας ὡς φιλοῦσι καὶ εὐνοοῦσιν, οὐκ ἂν δύνασθαι μισεῖσθαι ὑπὸ τῶν φιλεῖσθαι ἡγουμένων. ἕως μὲν οὖν χρήμασιν ἀδυνατώτερος ἦν εὐεργετεῖν, τῷ τε προνοεῖν τῶν συνόντων καὶ τῷ προπονεῖν, καὶ τῷ συνηδόμενος μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς φανερὸς εἶναι, συναχθόμενος δὲ ἐπὶ τοῖς κακοῖς, τούτοις ἐπειρᾶτο τὴν φιλίαν θηρεύειν. 15.

αἱ. κεχρῆσθαι.

γρ. παρελέσθαι.

16. Ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο αὐτῷ ὥστε χρήμασιν εὐεργετεῖν, δοκεῖ ἡμῖν γνῶναι, πρῶτον μὲν, ὡς εὐεργέτημα ἀνθρώποις πρὸς ἀλλήλους οὐδέν ἐστιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς δαπάνης ἐπιχαριτώτερον ἢ σίτων καὶ ποτῶν μετάδοσις. τοῦτο δ' οὕτω νομίσας, πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν αὑτοῦ τράπεζαν συνέταξεν, ὅπως οἷς αὐτὸς σιτοῖτο σίτοις, τούτοις ὅμοια ἀεὶ παρατίθοιτο αὐτῷ, ἱκανὰ παμπόλλοις ἀνθρώποις· ὅσα δὲ παρατεθείη, ταῦτα πάντα, πλὴν οἷς αὐτὸς καὶ οἱ σύνδειπνοι χρήσαιντο, διεδίδου οἷς ἀεὶ 16.

Βιβλ. η'. βούλοιτο τῶν φίλων μνήμην ἐνδείκνυσθαι, ἢ φιλοφροσύνην. διέπεμπε δὲ καὶ τούτοις οὓς ἀγασθείη ἢ ἐν φυλακαῖς, ἢ ἐν θεραπείαις, ἢ ἐν * αἰστισιν πράξεσιν ἐνσημαινόμενος τοῦτο, ὅτι οὐχὶ λανθάνοι χαρίζεσθαι βουλόμενος. ἐτίμα δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης ὁπότε τινὰ ἐπαινέσειε. καὶ τὸν πάντα δὲ σῖτον τῶν οἰκετῶν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν ἐπετίθετο, οἰόμενος ὥσπερ καὶ τοῖς κυσὶν ἐμποιεῖν τινα καὶ τοῦτο εὔνοιαν. εἰ δὲ καὶ θεραπεύεσθαί τινας βούλοιτο τῶν φίλων ὑπὸ πολλῶν, καὶ τούτοις ἔπεμπεν ἀπὸ τραπέζης. καὶ νῦν γὰρ ἔτι οἷς ἂν ὁρῶσι πεμπόμενα ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης, τούτους πάντες μᾶλλον θεραπεύουσι, νομίζοντες αὐτοὺς ἐντίμους εἶναι, καὶ ἱκανοὺς διαπράττειν ἤν τι δέωνται. ἔτι δὲ καὶ οὐ τούτων μόνον ἕνεκα τῶν εἰρημένων εὐφραίνει τὰ πεμπόμενα παρὰ βασιλέως, ἀλλὰ τῷ ὄντι καὶ ἡδονῇ πολὺ διαφέρει τὰ ἀπὸ τῆς βασιλέως τραπέζης. καὶ τοῦτο μέντοι οὕτως ἔχειν οὐδέν τι θαυμαστόν. ὥσπερ γὰρ καὶ ἄλλαι τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξειργασμέναι εἰσί, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ παρὰ βασιλεῖ σῖτα πολὺ διαφερόντως ἐκπεπόνηται. ἐν μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄροτρον, τράπεζαν (πολλάκις δὲ ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ, καὶ ἀγαπᾷ ἢν καὶ οὕτως ἱκανοὺς αὐτὸν τρέφειν ἐργοδότας λαμβάνῃ· ἀδύνατον οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν) ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις πόλεσι, διὰ τὸ πολλοὺς ἑκάστου δεῖσθαι, ἀρκεῖ καὶ μία ἑκάστῳ τέχνη εἰς τὸ τρέφεσθαι· πολλάκις δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ'

γρ. ἀνδρῷα. ὑποδήματα ποιεῖ ὁ μὲν * ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα, ἔστι δὲ ἔνθα καὶ ὑποδήματα ὁ μὲν νευρορράφων μόνον τρέφεται, ὁ δὲ σχίζων· ὁ δὲ χιτῶνας μόνον συντέμνων, ὁ δέ γε τούτων οὐδὲν ποιῶν, ἀλλὰ συντιθεὶς ταῦτα. ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βραχυτάτῳ διατρίβοντα ἔργῳ, τοῦτον καὶ ἄριστα διηναγκάσθαι τοῦτο ποιεῖν. τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο πέπονθε καὶ τὰ ἀμφὶ τὴν δίαιταν. ᾧ μὲν γὰρ ὁ αὐτὸς κλίνην στρώννυσι, τράπεζαν κοσμεῖ, μάττει, ὄψα ἄλλοτε ἀλλοῖα ποιεῖ, ἀνάγκη, οἶμαι, τούτῳ ὡς ἂν ἕκαστον προχωρῇ, οὕτως ἔχειν· ὅπου δὲ ἱκανὸν ἔργον ἑνὶ ἕψειν κρέα, ἄλλῳ ὀπτᾷν, ἄλλῳ δὲ ἰχθὺν ἕψειν, ἄλλῳ ὀπτᾷν, ἄλλῳ ἄρτους ποιεῖν, καὶ μηδὲ τούτους παντοδαποὺς, ἀλλὰ ἀρκεῖ ἂν ἓν εἶδος εὐδοκιμοῦν * παράσχῃ,

γρ. παράσχηται. γρ. ἢ παρέχῃ. ἀνάγκη, οἶμαι, ταῦτα οὕτω ποιούμενα πολὺ διαφερόντως ἐξειργάσθαι ἕκαστον. τῇ μὲν δὴ τῶν σίτων θεραπείᾳ τοιαῦτα ποιῶν πολὺ ὑπερεβάλετο πάντας.

17. 17. Ὡς δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θεραπεύων πολὺ ἐκράτει, τοῦτο νῦν διηγήσομαι. πολὺ γὰρ διενεγκὼν ἀνθρώπων τῷ πλείστας προσόδους λαμβάνειν, πολὺ ἔτι πλέον διήνεγκε τῷ

πλεῖστα ἀνθρώπων δωρεῖσθαι. κατῆρξε μὲν οὖν τούτου Κῦρος, Βιβλ. η'. διαμένει δ' ἔτι καὶ νῦν τοῖς βασιλεῦσιν ἡ πολυδωρία. τίνι μὲν γὰρ φίλοι πλουσιώτεροι ὄντες φανεροὶ ἢ Περσῶν βασιλεῖ; τίς δὲ κοσμῶν κάλλιον φαίνεται στολαῖς τοὺς περὶ αὑτὸν ἢ βασιλεύς; τίνος δὲ δῶρα γιγνώσκεται ὥσπερ ἔνια τοῦ βασιλέως, ψέλλια καὶ στρεπτοὶ καὶ ἵπποι χρυσοχάλινοι; οὐ γὰρ δὴ ἔξεστιν ἐκεῖ ταῦτα ἔχειν ᾧ ἂν μὴ βασιλεὺς δῷ. τίς δ' ἄλλος λέγεται δώρων μεγέθει ποιεῖν αἱρεῖσθαι αὑτὸν καὶ ἀντ' ἀδελφῶν καὶ ἀντὶ πατέρων καὶ ἀντὶ παίδων; τίς δ' ἄλλος ἐδυνάσθη ἐχθροὺς ἀπέχοντας πολλῶν * μηνῶν ὁδὸν τιμωρεῖσθαι ὡς Περσῶν βασιλεύς; γρ. ἡμερῶν. τίς δὲ ἄλλος καταστρεψάμενος ἀρχὴν, ὑπὸ τῶν ἀρχομένων πατὴρ καλούμενος ἀπέθανεν, ἢ Κῦρος; τοῦτο δὲ τοὔνομα δῆλον ὅτι εὐεργετοῦντός ἐστι μᾶλλον ἢ ἀφαιρουμένου. * κατεμάθομεν δὲ ὡς καὶ τοὺς γρ. κατή- βασιλέως καλουμένους ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰ βασιλέως ὦτα οὐκ μαθον. ἄλλως ἐκτήσατο ἢ τῷ δωρεῖσθαί τε καὶ τιμᾶν. τοὺς γὰρ ἀπαγγείλαντας ὅσα καιρὸς αὐτῷ εἴη πεπύσθαι, μεγάλως εὐεργετῶν, πολλοὺς ἐποίησεν ἀνθρώπους καὶ ὠτακουστεῖν καὶ κατοπτεύειν τί ἂν ἀγγείλαντες ὠφελήσειαν βασιλέα. ἐκ τούτου δὴ καὶ πολλοὶ ἐνομίσθησαν βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ πολλὰ ὦτα. εἰ δέ τις οἴεται ἕνα αἱρετὸν εἶναι ὀφθαλμὸν βασιλεῖ, οὐκ ὀρθῶς οἴεται. ὀλίγα γὰρ εἷς ἂν ἴδοι καὶ εἷς ἀκούσειε, καὶ τοῖς ἄλλοις ὥσπερ ἀμελεῖν ἂν παραγγελλόμενον εἴη, εἰ ἑνὶ τοῦτο προστεταγμένον εἴη· πρὸς δὲ, καὶ ὅντινα γιγνώσκοιεν ὀφθαλμὸν ὄντα, τοῦτον ἂν εἰδεῖεν ὅτι φυλάττεσθαι δεῖ. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλὰ τοῦ φάσκοντος ἀκοῦσαί τι ἢ ἰδεῖν ἄξιον ἐπιμελείας παντὸς βασιλεὺς ἀκούει. οὕτω δὴ πολλὰ μὲν βασιλέως ὦτα, πολλοὶ δὲ ὀφθαλμοὶ νομίζονται· καὶ φοβοῦνται πανταχοῦ λέγειν τὰ μὴ σύμφορα βασιλεῖ, ὥσπερ αὐτοῦ ἀκούοντος· καὶ ποιεῖν ἃ μὴ σύμφορα, ὥσπερ αὐτοῦ παρόντος. οὔκουν ὅπως μνησθῆναι ἄν τις ἐτόλμησε πρός τινα περὶ Κύρου φλαῦρόν τι, ἀλλ' ὡς ἐν ὀφθαλμοῖς πᾶσι καὶ ὠσὶ βασιλέως τοῖς ἀεὶ παροῦσιν, οὕτως ἕκαστος διέκειτο. τὸ δὲ οὕτω διακεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς αὐτὸν ἐγὼ μὲν * οὐκ οἶδα ὅ, τι γρ. ἐγὼ οἶ- ἄν τις αἰτιάσαιτο μᾶλλον ἢ ὅτι μεγάλα ἤθελεν ἀντὶ μικρῶν μαι ὅτι. εὐεργετεῖν.

18. Καὶ τῷ μὲν δὴ μεγέθει δώρων ὑπερβάλλειν, πλουσιώτατον ὄντα, οὐ θαυμαστόν· τῇ δὲ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν φίλων βασιλεύοντα περιγενέσθαι, τοῦτο ἀξιολογώτερον. ἐκεῖνος τοίνυν λέγεται κατάδηλος εἶναι μηδενὶ ἂν οὕτως αἰσχυνθεὶς ἡττώμενος, ὡς φίλων θεραπείᾳ· καὶ λόγος δὲ αὐτοῦ ἀπομνημονεύεται, ὡς λέγοι παραπλήσια ἔργα εἶναι νομέως ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ. τόν τε γὰρ νομέα χρῆναι, ἔφη, 18.

Βιβλ. η'. εὐδαίμονα τὰ κτήνη ποιοῦντα, χρῆναι αὐτοῖς, (ἣ δὴ προβάτων
εὐδαιμονία) τόν τε βασιλέα ὡσαύτως εὐδαίμονας πόλεις καὶ
ἀνθρώπους ποιοῦντα, χρῆναι αὐτοῖς. οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν εἴπερ
ταύτην εἶχε τὴν γνώμην, τὸ φιλονείκως ἔχειν πάντων ἀνθρώ-
πων θεραπείᾳ περιγίγνεσθαι.

19. 19. Καλὸν δὲ ἐπίδειγμα καὶ τοῦτο λέγεται Κῦρος ἐπιδεῖξαι
Κροίσῳ, ὅτε ἐνουθέτει αὐτὸν ὡς διὰ τὸ πολλὰ διδόναι
πένης ἔσοιτο, ἐξὸν αὐτῷ θησαυροὺς χρυσοῦ πλείστους ἑνί γε
ἀνδρὶ ἐν τῷ οἴκῳ καταθέσθαι. καὶ τὸν Κῦρον λέγεται ἐρέσθαι,
καὶ πόσα ἂν ἤδη οἴει μοι χρήματα εἶναι, εἰ συνέλεγον χρυ-
σίον, ὥσπερ σὺ κελεύεις, ἐξ ὅτου ἐν τῇ ἀρχῇ εἰμί; καὶ τὸν
Κροῖσον εἰπεῖν, πολύν τινα ἀριθμόν. καὶ τὸν Κῦρον πρὸς
γρ. σὺ πέμψον. ταῦτα, ἄγε δή, φάναι, ὦ Κροῖσε, * σύμπεμψον ἄνδρα
σὺν Ὑστάσπᾳ τουτῳ, ὅτῳ σὺ πιστεύεις μάλιστα. σὺ δέ, ὦ
Ὑστάσπα, ἔφη, περιελθὼν πρὸς τοὺς φίλους, λέγε αὐτοῖς ὅτι
γρ. προσδεήσομαι. * δέομαι χρυσίου πρὸς πρᾶξίν τινα (καὶ γὰρ τῷ ὄντι προσ-
δέομαι) καὶ κέλευε αὐτοὺς ὁπόσα ἂν ἕκαστος δύναιτο πο-
ρίσαι μοι χρήματα· γράψαντας δὲ καὶ κατασημηναμένους
δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῷ Κροίσου θεράποντι φέρειν. ταῦτα δὲ
ὅσα ἔλεγε καὶ γράψας καὶ σημηνάμενος, ἐδίδου τῷ Ὑστάσπᾳ
φέρειν πρὸς τοὺς φίλους. ἐνέγραψε δὲ πρὸς πάντας καὶ
Ὑστάσπαν ὡς φίλον αὐτοῦ δέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ περιῆλθε καὶ
ἤνεγκεν ὁ Κροίσου θεράπων τὰς ἐπιστολάς, ὁ δὴ Ὑστάσπας
εἶπεν, ὦ Κῦρε βασιλεῦ, καὶ ἐμοὶ ἤδη χρὴ ὡς πλουσίῳ χρῆσθαι·
πάμπολλα γὰρ ἔχων πάρειμι δῶρα διὰ τὰ σὰ γράμματα.
καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, εἷς μὲν τοίνυν καὶ οὗτος ἤδη θησαυρὸς
ἡμῖν, ὦ Κροῖσε· τοὺς δὲ ἄλλους καταθεῶ, καὶ λόγισαι πόσα
ἐστὶν ἕτοιμα χρήματα, ἤν τι δέωμαι χρῆσθαι. λέγεται δὴ
λογιζόμενος ὁ Κροῖσος πολλαπλάσια εὑρεῖν ἢ ἔφη Κύρῳ
ἂν εἶναι ἐν τοῖς θησαυροῖς ἤδη, εἰ συνέλεγεν. ἐπεὶ δὲ τοῦτο
φανερὸν ἐγένετο, εἰπεῖν λέγεται ὁ Κῦρος, ὁρᾷς, φάναι, ὦ Κροῖσε,
ὡς εἰσὶ καὶ ἐμοὶ θησαυροί; ἀλλὰ σὺ μὲν κελεύεις με παρ'
ἐμοὶ αὐτοὺς συλλέγοντα φθονεῖσθαί τε δι' αὐτοὺς καὶ μισεῖσθαι,
γρ. μισθοφόρους τούτους. καὶ φύλακας αὐτοῖς ἐφιστάντα * μισθοφόρους, τούτοις πιστεύειν.
ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους πλουσίους ποιῶν, τούτους μοι νομίζω θη-
σαυροὺς καὶ φύλακας ἅμα ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν
πιστοτέρους εἶναι ἢ εἰ φρουροὺς μισθοφόρους ἐπεστησάμην. καὶ ἄλλο
δέ σοι ἐρῶ· ἐγὼ γάρ, ὦ Κροῖσε, ὃ μὲν οἱ θεοὶ δόντες εἰς
τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ἐποίησαν ὁμοίως πένητας πάντας,
τούτου μὲν οὐδὲ αὐτὸς δύναμαι περιγενέσθαι, ἀλλ' εἰμὶ ἄπλη-
στος κἀγώ, ὥσπερ οἱ ἄλλοι, χρημάτων· τῇ δέ γε μέντοι
διαφέρειν μοι δοκῶ τῶν πλείστων, ὅτι οἱ μὲν ἐπειδὰν τῶν ἀρκούν-
των περιττὰ κτήσωνται, τὰ μὲν αὐτῶν κατορύττουσι, τὰ δὲ

κατασή-

Digitized by Google

κατασήπουσι, τὰ δὲ ἀριθμοῦντες καὶ μετροῦντες καὶ ἱστάντες καὶ Βιβλ. η'.
διαψύχοντες καὶ φυλάττοντες πράγματα ἔχουσι· καὶ ὅμως
ἔνδον ἔχοντες αὐτὰ. οὔτε ἐσθίουσι πλείω ἢ δύνανται φέρειν
(διαῤῥαγεῖεν γὰρ ἄν) οὔτ᾽ ἀμφιέννυνται πλείω ἢ δύνανται
φέρειν (ἀποπνιγεῖεν γὰρ ἄν) ἀλλὰ τὰ περιττὰ χρήματα
πράγματα ἔχουσιν. ἐγὼ δὲ ὑπηρετῶ μὲν τοῖς Θεοῖς, καὶ
ὀρέγομαι ἀεὶ πλειόνων· ἐπειδὰν δὲ κτήσωμαι, ἃ ἂν ἴδω
περιττὰ ὄντα τῶν ἐμοὶ ἀρκούντων, τούτοις τάς τ᾽ ἐνδείας τῶν
φίλων * ἐξαρκοῦμαι, καὶ πλουτίζων καὶ εὐεργετῶν ἀνθρώπους ἐξακοῦμαι. Bud.
εὔνοιαν ἐξ αὐτῶν κτῶμαι καὶ φιλίαν. καὶ ἐκ τούτων καρποῦ-
μαι ἀσφάλειαν καὶ εὔκλειαν· ἃ οὔτε κατασήπεται, οὔτε ὑπερ-
πληροῦντα λυμαίνεται, ἀλλὰ ἡ εὔκλεια, ὅσῳ ἂν πλείων ᾖ,
τοσούτῳ καὶ μείζων καὶ καλλίων καὶ κουφοτέρα φέρειν γίγνεται,
πολλάκις δὲ καὶ τοὺς φέροντας * αὐτὴν κουφοτέρους παρέχεται. γρ. αὐτοῖς
ὅπως δὲ καὶ τοῦτο εἰδῇς, ἔφη, ὦ Κροῖσε, ἐγὼ οὐ τοὺς πλεῖστα
ἔχοντας καὶ φυλάττοντας πλεῖστα εὐδαιμονεστάτους ἡγοῦμαι.
(οἱ γὰρ τὰ τείχη φυλάττοντες, οὕτως ἂν εὐδαιμονέστατοι
εἴησαν· πάντα γὰρ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι φυλάττουσιν) ἀλλ᾽
ὃς ἂν κτᾶσθαί τε πλεῖστα δύνηται σὺν τῷ δικαίῳ, χρῆσθαί
τε πλείστοις σὺν τῷ καλῷ, τοῦτον ἐγὼ εὐδαιμονέστατον νομίζω,
καὶ τὰ χρήματα. καὶ ταῦτα μὲν δὴ φανερὸς ἦν ὥσπερ
καὶ ἔλεγε πράττων.

20. Πρὸς δὲ τούτοις, κατανοήσας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀν- 20.
θρώπων, ὅτι ἢν μὲν ὑγιαίνοντες διατελῶσι, παρασκευάζονται
ὅπως ἕξουσι τὰ ἐπιτήδεια, καὶ κατατίθενται τὰ χρήσιμα
εἰς τὴν τῶν ὑγιαινόντων δίαιταν· ὅπως δὲ, ἢν ἀσθενήσωσι, τὰ
σύμφορα παρέσται, τούτου οὐ πάνυ ἐπιμελουμένους ἑώρα. ἔδοξεν
οὖν καὶ ταῦτα ἐκπονῆσαι αὐτῷ, τούς τ᾽ ἰατροὺς τοὺς ἀρίστους
συνεκομίσατο πρὸς αὐτὸν, * τῷ τε λήγειν ἐθέλειν, καὶ ὁπόσα γρ. τῷ τε-
ἢ ὄργανα ἔφη τις ἂν * αὐτῷ χρήσιμα γενέσθαι, ἢ φαρμα- λεῖν ἐθ.
κα, ἢ σῖτα, ἢ ποτὰ, οὐδὲν τούτων ὅ, τι οὐχὶ παρασκευάσας γρ. αὐτῶν.
ἐθησαύριζε παρ᾽ αὐτῷ. καὶ ὁπότε δέ τις ἀσθενήσειε τῶν
θεραπεύεσθαι ἐπικαιρίων, ἐπεσκόπει καὶ παρεῖχε πάντα ὅτου
ἔδει. καὶ τοῖς ἰατροῖς δὲ χάριν ᾔδει ὁπότε τις ἰάσαιτό
τινα τῶν παρ᾽ ἐκείνου λαμβάνων. ταῦτα μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα
πολλὰ ἐμηχανᾶτο πρὸς τὸ πρωτεύειν παρ᾽ οἷς ἐβούλετο
ἑαυτὸν φιλεῖσθαι.

21. Ὧν δὲ προηγόρευέ τε ἀγῶνας καὶ ἆθλα προὐτίθει, 21.
φιλονεικίας ἐμποιεῖν βουλόμενος περὶ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν
ἔργων, ταῦτα τῷ μὲν Κύρῳ ἔπαινον παρεῖχεν, ὅτι ἐπεμέλετο
ὅπως ἀσκοῖτο ἡ ἀρετή. τοῖς μέντοι ἀρίστοις οἱ ἀγῶνες οὗτοι
πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔριδας καὶ φιλονεικίας ἐνέβαλλον. πρὸς δὲ
τούτοις, ὥσπερ νόμον κατεστήσατο ὁ Κῦρος, ὅσα διακρίσεως
δέοιτο,

δέοιτο, εἴτε δίκῃ εἴτε ἀγωνίσματι, τοὺς δεομένους διακρίσεως συντρέχειν τοῖς κριταῖς· δῆλον οὖν ὅτι ἐσοχάζοντο μὲν οἱ ἀνταγωνιζόμενοί τι ἀμφότεροι τῶν κρατίστων καὶ τῶν μάλιστα φίλων κριτῶν· ὁ δὲ μὴ νικῶν τοῖς μὲν νικῶσιν ἐφθόνει, τοὺς δὲ μὴ ἑαυτὸν κρίνοντας ἐμίσει· ὁ δ᾽ αὖ νικῶν, τῷ δικαίῳ προσεποιεῖτο νικᾶν, ὥστε χάριν οὐδενὶ ἡγεῖτο ὀφείλειν. καὶ οἱ πρωτεύειν δὲ βουλόμενοι φιλίᾳ παρὰ Κύρῳ, ὥσπερ ἄλλοι ἐν πόλεσιν, καὶ οὗτοι ἐπιφθόνως πρὸς ἀλλήλους εἶχον. ὥσθ᾽ οἱ πλείονες ἐκποδὼν ἐβούλοντο ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον γενέσθαι μᾶλλον ἢ συνέπραξαν ἄν τι ἀλλήλοις ἀγαθόν. καὶ ταῦτα μὲν δεδήλωται ὡς ἐμηχανᾶτο τοὺς κρατίστους αὐτὸν μᾶλλον πάντας φιλεῖν ἢ ἀλλήλους.

22. 22. Νῦν δὲ ἤδη διηγησόμεθα ὡς τὸ πρῶτον ἐξήλασε Κῦρος ἐκ τῶν βασιλείων. καὶ γὰρ αὐτῆς τῆς ἐξελάσεως ἡ σεμνότης ἡμῖν δοκεῖ μία τῶν τεχνῶν εἶναι τῶν μεμηχανημένων τὴν ἀρχὴν μὴ εὐκαταφρόνητον εἶναι. πρῶτον μὲν οὖν πρὸ τῆς ἐξελάσεως εἰσκαλέσας πρὸς αὐτὸν τοὺς τὰς ἀρχὰς
γρ. ἄλλων συμμάχων διεδ. ἔχοντας Περσῶν τε καὶ * τῶν ἄλλων, διέδωκεν αὐτοῖς τὰς Μηδικὰς στολὰς (καὶ τότε Πέρσαι πρῶτον Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν) διαδοὺς τε, ἅμα τάδε ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ἐλάσαι βούλοιτο εἰς τὰ τεμένη τὰ τοῖς θεοῖς ἐξῃρημένα, καὶ θῦσαι
γρ. ἔφη, αὔριον ἐπὶ τας. μετ᾽ ἐκείνων. πάρεστε οὖν, * ἔφη, ἐπὶ τὰς θύρας κοσμηθέντες ταῖς στολαῖς ταύταις, πρὶν ἥλιον ἀνατέλλειν, καὶ καθίστασθε ὡς ἂν ὑμῖν Φεραύλας ὁ Πέρσης ἐξαγγέλλῃ παρ᾽ ἐμοῦ. καὶ ἐπειδὰν, ἔφη, ἐγὼ ἡγῶμαι, ἕπεσθε ἐν τῇ ῥηθείσῃ χώρᾳ. ἢν δ᾽ ἄρα τινὶ δοκῇ ὑμῶν ἄλλῃ κάλλιον εἶναι ἢ ὡς ἂν νῦν ἐλαύνωμεν, ἐπειδὰν πάλιν ἔλθωμεν, διδασκέτω με· ὅπῃ γὰρ ἂν κάλλιστον καὶ ἄριστον ὑμῖν δοκῇ εἶναι, ταύτῃ ἕκαστα δεῖ καταστήσασθαι. ἐπεὶ δὲ τοῖς κρατίστοις διέδωκε τὰς καλλίστας στολάς, ἐξέφερε δὴ καὶ ἄλλας Μηδικὰς στολὰς (παμπόλλας γὰρ παρεσκευάσατο, οὐδὲν φειδόμενος οὔτε πορφυρίδων, οὔτε ὀρφνίνων, οὔτε φοινικίδων, οὔτε καρυκίνων ἱματίων) νείμας δὲ τούτων τὸ μέρος ἑκάστῳ τῶν ἡγεμόνων, ἐκέλευσεν αὐτοὺς τούτοις κοσμεῖν τοὺς αὐτῶν φίλους, ὥσπερ, ἔφη, ἐγὼ ὑμᾶς κοσμῶ. καί τις τῶν παρόντων ἐπήρετο αὐτὸν, σὺ δὲ, ὦ Κῦρε, ἔφη, πότε κοσμήσῃ; ὁ δ᾽ ἀπεκρίνατο, οὐ γὰρ νῦν, ἔφη, δοκῶ ὑμῖν αὐτὸς κοσμεῖσθαι ὑμᾶς κοσμῶν; ἀμέλει, ἔφη. ἢν δύνωμαι ὑμᾶς τοὺς φίλους εὖ ποιεῖν, ὁποίαν ἂν ἔχων στολὴν τυγχάνω, ἐν ταύτῃ καλὸς φανοῦμαι. οὕτω δὴ οἱ μὲν ἀπελθόντες μεταπεμπόμενοι τοὺς φίλους ἐκόσμουν ταῖς στολαῖς.

23. 23. Ὁ δὲ Κῦρος, νομίζων Φεραύλαν τὸν ἐκ τῶν δημοτῶν καὶ συνετὸν εἶναι καὶ φιλόκαλον καὶ εὔτακτον, καὶ τοῦ χαρίζεσθαι

Βιβλ. η΄.

χαρίζεσθαι αὐτῷ οὐκ ἀμελεῖν, ὅς ποτε καὶ περὶ τοῦ τιμᾶσθαι ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν συνεῖπε· τοῦτον δὴ καλέσας συνεβουλεύετο αὐτῷ πῶς ἂν τοῖς μὲν εὔνοις κάλλιστα ἰδεῖν ποιοῖτο τὴν ἐξέλασιν, τοῖς δὲ δυσμενέσι φοβερώτατα. ἐπεὶ δὲ σκοπούντοιν αὐτοῖν ταὐτὰ ἔδοξεν, ἐκέλευε τὸν Φεραύλαν ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἂν οὕτω * γένηται αὔριον ἡ ἐξέλασις ὥσπερ ἔδοξε καλῶς ἔχειν. εἴρηκα δέ, ἔφη, ἐγὼ πάντας πείθεσθαί σοι περὶ τῆς ἐν τῇ ἐξελάσει τάξεως. ὅπως δ' ἂν ἥδιον παραγγέλλοντός σου ἀκούωσι, φέρε λαβών, ἔφη, χιτῶνας μὲν τουτουσὶ τοῖς τῶν δορυφόρων ἡγεμόσι. * καλίσας καὶ τοὺς ἐφιππείους, τοῖς τῶν ἵππων ἡγεμόσι δός, καὶ τῶν ἁρμάτων τοῖς ἡγεμόσιν ἄλλους τούσδε χιτῶνας. ὁ μὲν δὴ ἔφερε λαβών· οἱ δὲ ἡγεμόνες ἐπεὶ ἴδοιεν αὐτόν, ἔλεγον, μέγας δὴ σύ γε, ὦ Φεραύλα, ὁπότε γε καὶ ἡμῖν τάξεις ἃ ἂν δέῃ ποιεῖν. οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Φεραύλας, οὐ μόνον γε, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ σκευοφορήσω. νῦν γοῦν φέρω τάδε δύο κάνδυε, τὸν μὲν σοί, τὸν δὲ ἄλλῳ· σὺ μέντοι τούτων λαβὲ ὁπότερον βούλει. ἐκ τούτου δὴ ὁ μὲν λαμβάνων τὸν κάνδυν τοῦ μὲν φθόνου ἐπελέληστο, εὐθὺς δὲ συνεβουλεύετο αὐτῷ ὁπότερον λαμβάνοι. ὁ δὲ συμβουλεύσας ἂν ὁπότερος βελτίων εἴη, καὶ εἰπών, ἢν μου κατηγορήσῃς ὅτι αἵρεσίν σοι δέδωκα, εἰσαῦθις ὅταν διακονῶ, ἑτέρῳ χρήσῃ μοι διακόνῳ. ὁ μὲν δὴ Φεραύλας οὕτω διαδοὺς ἣ ἐτάχθη, εὐθὺς ἐπεμελεῖτο τῶν εἰς τὴν ἐξέλασιν ὅπως ὡς κάλλιστα ἕκαστα ἔχοι. ἡνίκα δ' ἡ ὑστεραία ἧκε, καθαρὰ μὲν ἦν πάντα πρὸ ἡμέρας, * στίχοι δὲ εἱστήκεσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι ἵστανται ᾗ ἂν βασιλεὺς μέλλῃ ἐλαύνειν, ὧν ἐντὸς οὐδενὶ ἔστιν εἰσιέναι τῶν μὴ τετιμημένων· μαστιγοφόροι δὲ καθίσταντο, οἳ ἔπαιον εἴ τις ἐνοχλοίη. ἔστασαν δὲ πρῶτον μὲν τῶν δορυφόρων εἰς τετρακισχιλίους, ἔμπροσθεν δὲ τῶν πυλῶν εἰς τέτταρας, δισχίλιοι δὲ ἑκατέρωθεν τῶν πυλῶν. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ πάντες παρῆσαν καταβεβηκότες ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ διειρκότες τὰς χεῖρας διὰ τῶν κανδύων, ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι * διείρουσιν ὅταν ὁρᾷ βασιλεύς. ἔστασαν δὲ Πέρσαι μὲν ἐκ δεξιᾶς, οἱ δ' ἄλλοι σύμμαχοι ἐξ ἀριστερᾶς τῆς ὁδοῦ, καὶ τὰ ἅρματα ὡσαύτως τὰ ἡμίσεα ἑκατέρωθεν. ἐπεὶ δὲ ἀνεπετάννυντο αἱ τοῦ βασιλείου πύλαι, πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διῒ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέτταρας, καὶ οἷς τῶν ἄλλων θεῶν οἱ μάγοι ἐξηγοῦντο· * πολλοὶ γὰρ οἴονται Πέρσαι χρῆναι τοῖς περὶ τοὺς θεοὺς μᾶλλον τεχνίταις χρῆσθαι ἢ περὶ τἆλλα. μετὰ δὲ τοὺς βοῦς ἵπποι ἤγοντο * θῦμα τῷ ἡλίῳ· μετὰ δὲ τούτους ἐξήγετο ἅρμα λευκόν, χρυσόζυγον, ἐστεμμένον,

γρ. ἠξίωτο

γρ. κάνδυς. τούσδε τὰς.

γρ. στοῖχοι

γρ. διαίρουσιν.

γρ. ποιοῦ.

γρ. θῦμα τῷ

Βιβλ. η'.

μένον, Διὸς ἱερόν· μετὰ δὲ τοῦτο, ἡλίου ἅρμα λευκὸν, καὶ τοῦτο ἐστεμμένον, ὥσπερ τὸ πρόσθεν· μετὰ δὲ τοῦτο, ἄλλο τρίτον ἅρμα ἐξήγετο, φοινικίσι καταπεπταμένοι οἱ ἵπποι, καὶ πῦρ ὄπισθεν αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο φέροντες. ἐπὶ δὲ τούτοις, ἤδη αὐτὸς ἐκ τῶν πυλῶν προὐφαίνετο ὁ Κῦρος ἐφ' ἅρματος, ὀρθὴν ἔχων τὴν τιάραν, καὶ χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον) ἄλλῳ δὲ οὐκ ἔξεστι μεσόλευκον ἔχειν) καὶ περὶ τοῖς σκέλεσιν ἀναξυρίδας * κιοκινοβαφεῖς, καὶ κάνδυν ὁλοπόρφυρον. εἶχε δὲ καὶ διάδημα περὶ τῇ τιάρᾳ. καὶ οἱ συγγενεῖς δὲ αὐτοῦ τὸ αὐτὸ τοῦτο σημεῖον εἶχον, καὶ νῦν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχουσι. τὰς δὲ χεῖρας ἔξω τῶν χειρίδων εἶχε. παρωχεῖτο δὲ αὐτῷ ἡνίοχος μέγας μὲν, μείων δὲ ἐκείνου, εἴτε καὶ τῷ ὄντι, εἴτε καὶ ὁπωσοῦν· μείζων δὲ ἐφάνη πολὺ Κῦρος. ἰδόντες δὲ πάντες προσεκύνησαν, εἴτε καὶ ἄρξαι τινὲς κεκελευσμένοι, εἴτε καὶ ἐκπλαγέντες τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ δόξαι μέγαν τε καὶ καλὸν φανῆναι τὸν Κῦρον. πρόσθεν δὲ Περσῶν οὐδεὶς Κῦρον προσεκύνει. ἐπεὶ δὲ προῄει τὸ τοῦ Κύρου ἅρμα, προηγοῦντο μὲν οἱ τετρακισχίλιοι δορυφόροι, παρείποντο δὲ οἱ δισχίλιοι ἑκατέρωθεν τοῦ ἅρματος, ἐφείποντο δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκηπτοῦχοι ἐφ' ἵππων κεκοσμημένοι, σὺν τοῖς παλτοῖς ἀμφὶ τοὺς τριακοσίους. οἱ δὲ αὖ τῷ Κύρῳ τρεφόμενοι ἵπποι παρήγοντο χρυσοχάλινοι, * ῥάβδῳ τοῖς ἱματίοις καταπεπταμένοι, ἀμφὶ τοὺς διακοσίους· ἐπὶ δὲ τούτοις δισχίλιοι ξυστοφόροι, ἐπὶ δὲ τούτοις, ἱππεῖς οἱ πρῶτοι γενόμενοι, μύριοι, εἰς ἑκατὸν πανταχῇ τεταγμένοι· ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Χρυσάντας· ἐπὶ δὲ τούτοις μύριοι ἄλλοι Περσῶν ἱππεῖς τεταγμένοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Ὑστάσπας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, * μύριοι ὡσαύτως, ἡγεῖτο δὲ ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Δατάμας· ἐπὶ δὲ τούτοις ἄλλοι, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Γαδάτας· ἐπὶ δὲ τούτοις Μῆδοι ἱππεῖς, ἐπὶ δὲ τούτοις Ἀρμένιοι, μετὰ δὲ τούτους Ὑρκάνιοι, μετὰ δὲ τούτους Καδούσιοι, ἐπὶ δὲ τούτοις Σάκαι, μετὰ δὲ τοὺς ἱππέας ἅρματα ἐπὶ τεττάρων τεταγμένα· ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Ἀρταβάτης Πέρσης. πορευομένου δὲ αὐτοῦ, παρείποντο πάμπολλοι ἄνθρωποι ἔξω τῶν σημείων, δεόμενοι Κύρου ἄλλος ἄλλης πράξεως. πέμψας οὖν πρὸς αὐτοὺς τῶν σκηπτούχων τινὰς οἳ παρείποντο αὐτῷ τρεῖς ἑκατέρωθεν τοῦ ἅρματος αὐτοῦ, τούτου ἕνεκα τοῦ διαγγέλλειν, ἐκέλευσεν εἰπεῖν αὐτοῖς, εἴ τίς τι αὐτοῦ δέοιτο, διδάσκειν τῶν ἱππάρχων τινὰ ὅ, τί τις βούλοιτο, ἐκείνους δὲ, ἔφη, πρὸς αὐτὸν ἐρεῖν. οἱ μὲν δὴ ἀπιόντες εὐθὺς κατὰ τοὺς ἱππέας ἐπορεύοντο, καὶ ἐβουλεύοντο τίνι ἕκαστος προσίοι. ὁ δὲ Κῦρος οὓς ἐβούλετο μάλιστα θεραπεύεσθαι

Margin notes: γρ. κυανοβαφεῖς. — γρ. ῥαβδωτοῖς Steph. — γρ. μύριοι Περσῶν ἱππεῖς τεταγμένοι ὡς.

Βιβλ. η'.

πιέζεσθαι τῶν φίλων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, πέμπων τινὰ, πρὸς αὐτὸν ἐκάλει * καθ' ἕκαστον, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς οὕτως, ἤν τις ὑμᾶς διδάσκῃ τι τούτων τῶν παρεπομένων, ὃς μὲν ἂν μηδὲν δοκῇ ὑμῖν λέγειν, μὴ προσέχετε αὐτῷ τὸν νοῦν· ὃς δ' ἂν δικαίως δεῖσθαι δοκῇ, εἰσαγγέλλετε πρὸς ἐμὲ, ἵνα κοινῇ βουλευόμενοι διαπραττοίμεθα αὐτοῖς. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι, ἐπεὶ καλέσειεν, ἀνὰ κράτος ἐλαύνοντες ὑπήκουον, συναύξοντες τὴν ἀρχὴν τῷ Κύρῳ, καὶ ἐνδεικνύμενοι ὅτι σφόδρα πείθοιντο.

γρ. καθ' ἕνα ἕκαστον.

24. * Δαϊφέρνης δέ τις ἦν, σολοικότερος ἄνθρωπος τῷ τρόπῳ, ὃς ᾤετο, * εἰ μὴ ταχὺ ὑπακούοι, ἐλευθερώτερος ἂν φαίνεσθαι. αἰσθόμενος οὖν ὁ Κῦρος τοῦτο, πρὶν προσελθεῖν αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι αὐτῷ, ὑποπέμψας τινὰ τῶν σκηπτούχων, εἰπεῖν ἐκέλευσε πρὸς αὐτὸν ὅτι οὐδὲν ἔτι δέοιτο· καὶ τὸ λοιπὸν οὐκ ἐκάλει. ὡς δ' ὁ ὕστερον κληθεὶς αὐτοῦ πρότερος αὐτῷ ὑπήκουσε, προσήλασεν ὁ Κῦρος, καὶ ἵππον αὐτῷ ἔδωκε τῶν παρεπομένων, καὶ ἐκέλευσε τῶν σκηπτούχων τινὰ συναπαγαγεῖν αὐτῷ ὅπου κελεύσειε. τοῖς δὲ ἰδοῦσιν ἔντιμόν τι τοῦτο ἔδοξεν εἶναι, καὶ πολὺ πλείονες ἐκ τούτου αὐτὸν ἐθεράπευον ἀνθρώπων. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο πρὸς τὰ τεμένη, ἔθυσαν τῷ Διῒ, καὶ ὁλοκαύτωσαν τοὺς ταύρους. ἔπειτα τῷ ἡλίῳ, καὶ ὁλοκαύτωσαν τοὺς ἵππους. ἔπειτα γῇ σφάξαντες, ὡς ἐξηγήσαιντο οἱ μάγοι, ἐποίησαν· ἔπειτα δὲ, ἥρωσι τοῖς Συρίαν ἔχουσι. μετὰ δὲ ταῦτα, καλοῦ ὄντος τοῦ χωρίου, ἔδειξε τέρμα ὡς ἐπὶ πέντε σταδίων χωρίον, καὶ εἶπε κατὰ φυλὰς ἀνὰ κράτος ἐνταῦθα ἀφεῖναι τοὺς ἵππους. σὺν μὲν οὖν τοῖς Πέρσαις αὐτὸς ἤλασε, καὶ ἐνίκα πολὺ μάλιστα· γὰρ ἐπιμεμελήκει αὐτῷ ἱππικῆς. Μήδων δὲ Ἀρταβάτης ἐνίκα (Κῦρος γὰρ αὐτῷ τὸν ἵππον ἐδεδώκει) Σύρων δὲ, ὁ προστάτης· Ἀρμενίων δὲ, Τιγράνης· Ὑρκανίων δὲ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἱππάρχου· Σακῶν δὲ, ἰδιώτης ἀνὴρ, ἀπέλιπεν ἄρα τῷ ἵππῳ τοὺς ἄλλους * ἵππους ἐγγὺς τῷ ἡμίσει τοῦ δρόμου. ἔνθα δὴ λέγεται ὁ Κῦρος ἐρέσθαι τὸν νεανίσκον εἰ δέξαιτ' ἂν βασιλείαν ἀντὶ τοῦ ἵππου. τὸν δ' ἀποκρίνασθαι, ὅτι βασιλείαν μὲν οὐκ ἂν δεξαίμην, χάριν δὲ ἀνδρὶ ἀγαθῷ καταθέσθαι δεξαίμην ἄν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπε, καὶ μὴν ἐγὼ δεῖξαί σοι θέλω ἔνθα κἂν μύων βάλῃς, οὐκ ἂν ἁμάρτοις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. πάντως τοίνυν, ὁ Σάκας ἔφη, δεῖξόν μοι· ὡς βαλῶ γε ταύτῃ τῇ βώλῳ ἀνελόμενος. καὶ ὁ μὲν Κῦρος δείκνυσιν αὐτῷ ὅπου ἦσαν πλεῖστοι τῶν φίλων. ὁ δὲ καταμύων ἵησι τῇ βώλῳ, καὶ παρελαύνοντος Φεραύλα τυγχάνει· ἔτυχε γὰρ ὁ Φεραύλας παραγγέλλων τι τεταγμένον παρὰ τοῦ Κύρου. βληθεὶς δὲ οὐδὲ μετεστράφη, ἀλλ' ᾤ-

24.
γρ. Δατίφερνης
γρ. εἰ ταχὺ ὑπακούοι, ἀνελευθ.
γρ. ἱππέων

χετο ἐφ' ὅπερ ἐτάχθη. ἀναβλέψας δὲ ὁ Σάκας ἐρωτᾷ τίνος ἔτυχεν. οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδενὸς τῶν παρόντων. ἀλλ' οὐ μέντοι, ἔφη ὁ νεανίσκος, τῶν γε ἀπόντων. καὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, σύ γ' ἐκείνου τοῦ παρὰ τὰ ἅρματα ταχὺ ἐλαύνοντος τὸν ἵππον. καὶ πῶς, ἔφη, οὐ μεταστρέφεται; καὶ ὁ Κῦρος ἔφη, μαινόμενος γάρ τίς ἐστιν, ὡς ἔοικεν. ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος ᾤχετο σκεψόμενος τίς εἴη, καὶ εὑρίσκει τὸν Φεραύλαν γῆς τε κατάπλεων τὸ γένειον καὶ αἵματος· ἐρρύη γὰρ αὐτῷ ἐκ τῆς ῥινὸς βληθέντι. ἐπεὶ δὲ προσῆλθεν, ἤρετο αὐτὸν εἰ βληθείη. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὡς ὁρᾷς. δίδωμι τοίνυν σοι, ἔφη, τοῦτον τὸν ἵππον. ὁ δ' ἐπήρετο, ἀντὶ τοῦ; ἐκ τούτου δὴ διηγεῖτο ὁ Σάκας τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος εἶπε, καὶ οἶμαί γε οὐχ ἡμαρτηκέναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. καὶ ὁ Φεραύλας εἶπεν· ἀλλὰ πλουσιωτέρῳ μὲν ἄν,] εἰ ἐσωφρόνεις, ἢ ἐμοὶ ἐδίδους· νῦν δὲ κἀγὼ δέξομαι. ἐπεύχομαι δέ, ἔφη, τοῖς θεοῖς, οἵπερ με ἐποίησαν βληθῆναι ὑπό σου, δοῦναί μοι ποιῆσαι μὴ μεταμέλειν σοι τῆς ἐμῆς δωρεᾶς. καὶ νῦν μέν, ἔφη, * ἄπελα ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἵππον· αὖθις δ' ἐγὼ παρέσομαι πρός σε. οἱ μὲν δὴ οὕτω διηλλάξαντο.

γρ. ἀπέλασον.

25. Καδουσίων δὲ ἐνίκα * Ῥαθονίκης. ἀφίει δὲ καὶ τὰ ἅρματα καθ' ἕκαστον, τοῖς δὲ νικῶσι πᾶσιν ἐδίδου βοῦς τε, ὅπως ἂν θύσαντες ἑστιῷντο, καὶ ἐκπώματα. τὸν μὲν οὖν βοῦν ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸ νικητήριον, τῶν δὲ ἐκπωμάτων τὸ αὐτοῦ μέρος Φεραύλᾳ ἔδωκεν, ὅτι καλῶς ἔδοξεν αὐτῷ τὴν ἐκ τοῦ βασιλείου ἔλασιν * διατάξαι. οὕτω δὴ ἡ τότε ὑπὸ Κύρου κατασταθεῖσα ἔλασις, οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένει ἡ βασιλέως ἔλασις· πλὴν τὰ ἱερὰ ἄπεστιν ὅταν μὴ θύῃ. ὡς δὲ] ταῦτα τέλος εἶχεν, ἀφικνοῦνται πάλιν ἐς τὴν πόλιν, καὶ ἐσκήνωσαν οἷς μὲν ἐδόθησαν οἰκίαι, κατ' οἰκίας· οἷς δὲ μή, ἐν τάξει. καλέσας δὲ καὶ ὁ Φεραύλας τὸν Σάκαν τὸν δόντα τὸν ἵππον, ἐξένιζε· καὶ τἆλλά τε παρεῖχεν ἔκπλεω, καὶ ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν, τὰ ἐκπώματα αὐτῷ ἃ ἔλαβε παρὰ Κύρου * ἐκπιμπλὰς προὔπινε καὶ ἐδωρεῖτο. καὶ ὁ Σάκας ὁρῶν πολλὴν μὲν καὶ καλὴν στρωμνήν, πολλὴν δὲ καὶ καλὴν κατασκευήν, καὶ οἰκέτας δὲ πολλούς, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Φεραύλα, ἦ καὶ οἴκοι τῶν πλουσίων ἦσθα; καὶ ὁ Φεραύλας εἶπε, ποίων πλουσίων; τῶν μὲν οὖν σαφῶς ἀποχειροβιώτων. ἐμὲ γάρ τοι ὁ πατὴρ τὴν μὲν τῶν παίδων παιδείαν γλίσχρως αὐτὸς ἐργαζόμενος καὶ τρέφων ἐπαίδευεν. ἐπεὶ δὲ μειράκιον * ἐγιγνόμην, οὐ δυνάμενος τρέφειν ἀργόν, εἰς ἀγρὸν ἀπαγαγών, ἐκέλευσεν ἐργάζεσθαι. ἔνθα δὴ ἐγὼ ἀντέτρεφον ἐκεῖνον ἕως ἔζη,

γρ. Ῥαθινίκης. γρ. διαταγεῖσαι. γρ. ἐμπιμπλάς. γρ. ἐγεγόνειν.

Digitized by Google

ζῃ, αὐτὸς σκάπτων, καὶ σπείρων μάλα μικρὸν γήδιον, Βιβλ. η'.
οὐ μέντοι πονηρόν γε, ἀλλὰ πάντων δικαιότατον· ὅ, τι
γὰρ ἂν λάβοι σπέρμα, καλῶς καὶ δικαίως ἀπεδίδου αὐ-
τό τε καὶ τόκον οὐδέν τι * πολύν· ἤδη δὲ ποτε ὑπὸ γεν- γρ. πολύ.
ναιότητος καὶ διπλάσια ἀπέδωκεν ὧν ἔλαβεν. οἴκοι μὲν
οὖν οὕτως ἔγωγε ἔζων. νῦν δὲ ταῦτα πάντα ἃ ὁρᾷς Κῦ-
ρός μοι ἔδωκε. καὶ ὁ Σάκας εἶπεν, ὦ μακάριε σὺ τά
τε ἄλλα, καὶ αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἐκ πένητος πλούσιος γε-
γένησαι. πολὺ γὰρ οἴομαί σε καὶ διὰ τοῦτο ἥδιον πλου-
τεῖν ὅτι πεινήσας χρημάτων πεπλούτηκας. καὶ ὁ Φεραύλας
εἶπεν, ἦ γὰρ οὕτως, ὦ Σάκα, ὑπολαμβάνεις ὡς ἐγὼ νῦν
τοσούτῳ ἥδιον ζῶ ὅσῳ πλείω κέκτημαι; οὐκ οἶσθα, ἔφη,
ὅτι ἐσθίω μὲν καὶ πίνω καὶ καθεύδω οὐδ' ὁτιοῦν νῦν ἥδιον ἢ
τότε ὅτε πένης ἦν; ὅτι δὲ ταῦτα πολλά ἐστι, τοσοῦτον
κερδαίνω, πλείω μὲν φυλάττειν δεῖ, πλείω δὲ ἄλλοις δια-
νέμειν, * πλείονα δὲ ἐπιμελόμενον πράγματα ἔχειν. νῦν γρ. πλειό-
γὰρ δὴ ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκέται σῖτον αἰτοῦσι, πολλοὶ νων.
δὲ πιεῖν, πολλοὶ δὲ ἱμάτια· (οἱ δὲ ἰατρῶν δέονται). ἥκει
δέ τις ἢ τῶν προβάτων * λελυκωμένα φέρων, ἢ τῶν βοῶν γρ. λελυ-
κατακεκρημνισμένα, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς μασμένα.
κτήνεσιν. ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ
πολλὰ ἔχειν πλείω λυπεῖσθαι ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα ἔ-
χειν. καὶ ὁ Σάκας, ἀλλὰ ναὶ μὰ Δία, ἔφη, ὅταν σῶα
ᾖ πολλὰ ὁρῶν πολλαπλάσια ἐμοῦ εὐφραίνῃ. καὶ ὁ Φε-
ραύλας εἶπεν, οὔ τοι, ὦ Σάκα, οὕτως ἡδύ ἐστι τὸ ἔχειν
χρήματα ὡς ἀνιαρὸν τὸ ἀποβάλλειν, γνώσῃ δ' ὅτι ἐγὼ ἀ-
ληθῆ λέγω. τῶν μὲν γὰρ πλουτούντων οὐδεὶς ἀναγκάζεται
ὑφ' ἡδονῆς ἀγρυπνεῖν, τῶν δὲ ἀποβαλλόντων τι * οὐδένα ἂν γρ. ὄψει οὐ-
ἴδοις δυνάμενον καθεύδειν ὑπὸ λύπης. μὰ Δί', ἔφη ὁ δένα δύν.
Σάκας, οὐδέ γε τῶν λαμβανόντων τι νυστάζοντα οὐδένα ἂν
ἴδοις ὑφ' ἡδονῆς. * ἀληθῆ, ἔφη, λέγεις· εἰ γάρ τοι τὸ γρ. ἀληθῆ
ἔχειν οὕτως * ὥσπερ τὸ λαμβάνειν ἡδὺ ἦν, πολὺ ἂν διέφε- δοκεῖ λέ-
ρον εὐδαιμονίᾳ οἱ πλούσιοι τῶν πενήτων. καὶ ἀνάγκη δέ τοι γειν.
ἐστίν, ἔφη, ὦ Σάκα, τὸν πολλὰ ἔχοντα, πολλὰ καὶ δαπα- al. ἐστι, vel
νᾶν καὶ εἰς θεοὺς καὶ εἰς φίλους καὶ εἰς ξένους, ὅστις * οὖν ἰσχυ- ὥς γε.
ρῶς χρήμασιν ἥδεται, εὖ ἴσθι τοῦτον καὶ δαπανῶντα, ἰσχυρῶς γρ. γὰρ.
ἀνιᾶσθαι. μὰ Δί', ἔφη ὁ Σάκας, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ τούτων
εἰμί, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονίαν τοῦτο νομίζω, τὸ πολλὰ ἔχοντα,
πολλὰ καὶ δαπανᾶν. τί οὖν, ἔφη, πρὸς τῶν θεῶν, ὁ Φε-
ραύλας, οὐχὶ σύ γε αὐτίκα μάλα εὐδαίμων ἐγένου, καὶ ἐμὲ
εὐδαίμονα ἐποίησας; λαβὼν γάρ, ἔφη, ταῦτα πάντα
κέκτησο, καὶ χρῶ * ὅπως βούλει αὐτοῖς, ἐμὲ δὲ μηδὲν ἄλ- γρ. ὥσπερ.
λο ἢ ὥσπερ ξένον τρέφε, καὶ ἔτι εὐτελέστερον ἢ ξένον. * ἀρ- γρ. ἀρέσκει.

 κέσει

Βιβλ. η´. κέσει γάρ μοι, ὅ, τι ἂν καὶ σὺ ἔχῃς * τούτων μετέχειν. παίζεις, ἔφη ὁ Σάκας. καὶ ὁ Φεραύλας ὀμόσας εἶπεν, ἦ
γρ. τούτου. μὴν σπουδῇ λέγειν, ϗ ἄλλα γέ σοι, ὦ Σάκα, προσδιαπράξομαι παρὰ Κύρου, μήτε θύρας τὰς Κύρου θεραπεύειν, μήτε στρατεύεσθαι. ἀλλὰ σὺ μὲν πλουτῶν οἴκοι
γρ. μένεις. * μένε· ἐγὼ δὲ ταῦτα ποιήσω καὶ ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ
γρ. ἐμαυτοῦ. * ἐμοῦ. καὶ ἐάν τι ἀγαθὸν προσλαμβάνω διὰ τὴν Κύρου θεραπείαν, ἢ ϗ ὑπὸ στρατείας τινὸς, οἴσω πρός σε, ἵνα ἔτι πλειόνων ἄρχῃς. μόνον, ἔφη, ἐμὲ ἀπόλυσον ταύτης τῆς ἐπιμελείας· ἢν γὰρ ἐγὼ σχολὴν ἄγω ἀπὸ τούτων, ἐμοί τέ σε οἴομαι πολλὰ ϗ Κύρῳ χρήσιμον ἔσεσθαι. τούτων οὕτω ῥηθέντων, ταῦτα συνέθεντο, ϗ ταῦτα ἐποίουν. καὶ ὁ μὲν ἡγεῖτο εὐδαίμων γεγενῆσθαι ὅτι πολλῶν ἦρχε χρημάτων· ὁ δ᾽ αὖ ἐνόμιζε μακαριώτατος εἶναι ὅτι
γρ. παρέξοντα. ἐπίτροπον ἕξει σχολὴν * παρέχοντα πράττειν ὅ, τι ἂν αὐτῷ ἡδὺ εἴη.

26. 26. Ἦν δὲ τοῦ Φεραύλα ὁ τρόπος φιλέταιρός τε, καὶ θεραπεύειν οὐδὲν ἡδὺ αὐτῷ οὕτω ἐδόκει εἶναι, οὐδ᾽ ὠφέλιμον ὡς ἀνθρώπους. ϗ γὰρ βέλτιστον πάντων τῶν ζώων ἡγεῖτο ἄνθρωπον εἶναι ϗ εὐχαριστότατον, ὅτι ἑώρα τούς τε ἐπαινουμένους ὑπό τινος ἀντεπαινοῦντας τούτους προθύμως, τοῖς τε χαριζομένοις πειρωμένους ἀντιχαρίζεσθαι· καὶ οὓς γνοῖεν εὐνοϊκῶς ἔχοντας, τούτοις ἀντευνοοῦντας· καὶ οὓς εἰδεῖεν φιλοῦντας αὐτοὺς, τούτους μισεῖν οὐ δυναμένους· καὶ γονέας δὲ πολὺ μᾶλλον ἀντιθεραπεύειν πάντων τῶν ζώων ἐθέλοντας, καὶ ζῶντας καὶ τελευτήσαντας. τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα ζῶα καὶ ἀχαριστότερα καὶ ἀγνωμονέστερα ἀνθρώπων ἐγίγνωσκεν εἶναι. οὕτω δὴ ὅ, τι Φεραύλας ὑπερήδετο, ὅτι ἐξέσοιτο αὐτῷ, ἀπαλλαγέντι τῆς τῶν ἄλλων κτημάτων ἐπιμελείας, ἀμφὶ τοὺς ἄλλους φίλους ἔχειν· ὅ, τι Σάκας, ὅτι ἔμελλε πολλὰ ἔχων πολλοῖς χρήσεσθαι. ἐφίλει δὲ ὁ μὲν
γρ. παραλαμβάνειν τοῦτ. ἤθ. Σάκας τὸν Φεραύλαν, ὅτι προσέφερέ τι ἀεὶ, ὁ δὲ, τὸν Σάκαν, ὅτι * παραλαμβάνειν πάντα ἤθελε, ϗ ἀεὶ πλειόνων ἐπι-
ϗ δὴ πλει-όιαν. μελούμενος, οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ ἀσχολίαν παρεῖχε. ϗ οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διῆγον.

27. 27. Θύσας δὲ ϗ ὁ Κῦρος, ϗ νικητήρια ἑστιῶν, ἐκάλεσε τῶν φίλων οἳ μάλιστ᾽ αὐτὸν αὔξειν τε βουλόμενοι φανεροὶ ἦσαν ϗ τιμῶντες εὐνοϊκώτατα. συνεκάλεσε δὲ
γρ. Τιγράνην τὸν Μῆδον ϗ Τιγράνην τὸν Ἀρμ. αὐτοῖς ϗ Ἀρτάβαζον τὸν Μῆδον, ϗ * Τιγράνην τὸν Ἀρμένιον, ϗ τὸν Ὑρκάνιον * ἵππαρχον, ϗ Γωβρύαν. Γαδάτας δὲ τῶν σκηπτούχων ἦρχεν αὐτῷ, ϗ ὅπῃ ὁ οἶκος διεκόσμησεν, ἡ πᾶσα ἔνδον δίαιτα καθειστήκει· ϗ ὁπότε
γρ. ὅπαρ-λοι. μὲν συνδειπνοῖέν τινες, οὐδ᾽ ἐκάθιζε Γαδάτας, ἀλλ᾽ ἐπεμελεῖτο,

Βιβλ. η'.

λεῖπετο· ὁπότε δὲ μὴ αὐτοὶ εἶεν, καὶ συνεδείπνει· ἥδετο γὰρ αὐτῷ ξυνών. ἀντὶ δὲ τούτων πολλοῖς καὶ * μεγάλοις ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ Κύρου, διὰ δὲ Κῦρον καὶ ὑπ' ἄλλων. ὡς δ' ἦλθον οἱ κληθέντες ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὐχ ὅπου ἔτυχεν ἕκαστον ἐκάθιζεν, ἀλλ' ὃν μὲν μάλιστα ἐτίμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὡς εὐεπιβουλευτοτέρας ταύτης οὔσης ἢ τῆς δεξιᾶς· τὸν δὲ δεύτερον παρὰ τὴν δεξιάν, τὸν δὲ τρίτον πάλιν παρὰ τὴν ἀριστεράν, τὸν δὲ τέταρτον παρὰ τὴν δεξιάν· καὶ ἢν πλείονες ὦσιν, ὡσαύτως. σαφηνίζεσθαι δὲ ὡς ἕκαστον ἐτίμα, τοῦτο ἐδόκει αὐτῷ ἀγαθὸν εἶναι· ὅτι ὅπου μὲν οἴονται οἱ ἄνθρωποι τὸν κρατιστεύοντα μήτε κηρυχθήσεσθαι, μήτε ἆθλα λήψεσθαι, δῆλοί εἰσιν ἐνταῦθα οὐ φιλονείκως πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες· ὅπου δὲ μάλιστα πλεονεκτῶν ὁ κράτιστος φαίνεται, ἐνταῦθα προθυμότατα φανεροί εἰσιν ἀγωνιζόμενοι πάντες· καὶ ὁ Κῦρος δὲ οὕτως ἐσαφήνιζε μὲν τοὺς κρατιστεύοντας παρ' ἑαυτῷ, εὐθὺς ἀρξάμενος ἐξ ἕδρας καὶ παραστάσεως. οὐ μέντοι ἀθάνατον τὴν ταχθεῖσαν ἕδραν κατεστήσατο, ἀλλὰ νόμιμον ἐποιήσατο καὶ ἀγαθοῖς ἔργοις προβῆναι εἰς τὴν * τιμιωτέραν ἕδραν, καὶ, * εἴ τις ῥᾳδιουργοίη, ἀναχωρῆσαι εἰς τὴν ἀτιμοτέραν. τὸν δὲ πρωτεύοντα ἐν * ἕδρᾳ ᾐσχύνετο μὴ πλεῖστα καὶ ἀγαθὰ ἔχοντα παρ' αὐτοῦ φαίνεσθαι. καὶ ταῦτα δὲ ἐπὶ Κύρου γενόμενα, οὕτως ἔτι καὶ νῦν διαμένοντα αἰσθανόμεθα.

γρ. μεγάλοις δώροις ἐτιμᾶτο.

γρ. τιμιωτάτην.

γρ. εἴ τι.

γρ. ἐν ἕδραις.

28. Ἐπεὶ δὲ ἐδείπνουν, ἐδόκει τῷ Γωβρύᾳ τὸ μὲν πολλὰ ἕκαστα εἶναι οὐδὲν θαυμαστὸν παρ' ἀνδρὶ πολλῶν ἄρχοντι· τὸ δὲ τὸν Κῦρον, οὕτω μεγάλα πράττοντα εἴ τι ἡδὺ δόξειε λαβεῖν, μηδὲν * τούτων μόνον καταδαπανᾷν, ἀλλὰ ἔργον ἔχειν * δεόμενον τούτου κοινωνεῖν τοὺς παρόντας, πολλάκις δὲ καὶ τῶν ἀπόντων φίλων ἐστὶν οἷς ὁρᾷ πέμποντα ταῦτα αὐτὸν οἷς ἡσθεὶς τύχοι. ὥστε ἐπεὶ ἐδεδειπνήκεσαν, καὶ τὰ πάντα * πολλὰ ὄντα διαπεπόμφει ὁ Κῦρος ἀπὸ τῆς τραπέζης, εἶπεν ἄρα ὁ Γωβρύας, ἀλλ' ἐγώ, ὦ Κῦρε, πρόσθεν μὲν ἡγούμην τούτῳ σε πλεῖστον διαφέρειν ἀνθρώπων τῷ στρατηγικώτατον εἶναι· * νῦν δὲ θεοὺς ὄμνυμι ἦ μὴν ἐμοὶ δοκεῖν πλέον σε διαφέρειν φιλανθρωπίᾳ ἢ στρατηγίᾳ. νὴ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ μὲν δὴ καὶ * ἐπιδείκνυμαι τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλανθρωπίας ἢ στρατηγίας. πῶς δή; ἔφη ὁ Γωβρύας. ὅτι, ἔφη, τὰ μὲν κακῶς ποιοῦντα ἀνθρώπους δεῖ ἐπιδείκνυσθαι, τὰ δὲ εὖ.

al. τούτου.

γρ. τὸ δεόμενον τοῦ κοιν. ;

γρ. πάμπολλα.

γρ. τοὺς δὲ θεοὺς ὄμν. ἦ μὴν δοκεῖ.

γρ. ἐπιδείκνυμαί γε τά.

29. Ἐκ τούτου δὴ ἐπεὶ ἐπέπινον, ἤρετο ὁ Ὑστάσπας τὸν Κῦρον, ἆρ' ἄν, ἔφη, ὦ Κῦρε, ἀχθεσθείης μοι εἴ σε ἐροίμην ὃ βούλομαί σου πυθέσθαι; ἀλλὰ ναὶ μὰ τοὺς θεούς, ἔφη, τοὐναντίον τούτου, ἀχθοίμην ἄν σοι εἰ αἰσθοίμην σιωπῶντα

ἃ ἐν

ἃ ἂν βούλοιο ἐρέσθαι. λέγε δή μοι, ἔφη, ἤδη πώποτε καλέσαντός σου οὐκ ἦλθον; εὐφήμει, ἔφη ὁ Κῦρος. ἀλλ' ὑπακούων σχολῇ ὑπήκουσα; οὐδὲ τοῦτο. προσαχθέν δέ τι

γρ. ἃ δὲ προσεταττόμην, ἔσιν.

ἤδη σοι οὐκ ἔπραξα; οὐκ αἰτιῶμαι, ἔφη. * ὃ δὲ πράττοιμι, ἔστιν ὅ, τι πώποτε οὐ προθύμως ἢ οὐχ ἡδομένως πράττοντά με κατέγνως; τοῦτο δὴ πάντων ἥκιστα, ἔφη ὁ Κῦρος. τίνος μὴν ἕνεκα, ἔφη, πρὸς τῶν Θεῶν, ὦ Κῦρε,

γρ. Χρυσάνταν ἔγραψας ὥς τι.

* Χρυσάντας σε ἔτρεψεν ὥστε εἰς τὴν τιμιωτέραν ἐμοῦ * ἕδραν ἱδρυθῆναι; ἢ λέγω; ἔφη ὁ Κῦρος. πάντως,

γρ. χώρας.

ἔφη ὁ Ὑστάσπας. καὶ σὺ αὖ οὐκ ἀχθεσθήσῃ μοι ἀκούων τἀληθῆ; ἡσθήσομαι μὲν οὖν, ἔφη, ἢν εἰδῶ ὅτι οὐκ ἀδικοῦμαι. Χρυσάντας τοίνυν, ἔφη, οὑτοσὶ πρῶτον μὲν οὐ κλῆσιν ἀνέμενεν, ἀλλὰ πρὶν καλεῖσθαι παρῆν τῶν ἡμετέρων ἕνεκα· ἔπειτα δὲ οὐ τὸ κελευόμενον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅ, τι αὐτὸς γνοίη ἄμεινον εἶναι πεπραγμένον ἡμῖν, τοῦτο ἔπραττεν. ὁπότε δ' εἰπεῖν τι δέοι εἰς τοὺς συμμάχους ἃ μὲν ἐμὲ ᾤετο πρέπειν λέγειν, ἐμοὶ συνεβούλευεν· ἃ δὲ ἐμὲ αἴσθοιτο βουλόμενον μὲν εἰδέναι τοὺς συμμάχους, αὐτὸν δέ με αἰσχυνόμενον περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν, ταῦτα οὕτως λέγων ὡς ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαίνετο. ὥστ' ἔν γε τούτοις τί κωλύει αὐτὸν καὶ ἐμοῦ ἐμοὶ κρείττονα εἶναι; καὶ ἑαυτῷ μὲν ἀεί φησι πάντα τὰ παρόντα ἀρκεῖν, ἐμοὶ δὲ ἀεὶ φανερός ἐστι σκοπῶν τί

γρ. ἥσθετο.
γρ. καλοῖς πολὺ μᾶλλον.

ἂν προσγενόμενον * ὀνήσειεν· ἐπί τι τοῖς ἐμοῖς * καλοῖς μᾶλλον ἐμοῦ ἀγάλλεται καὶ ἥδεται. πρὸς ταῦτα ὁ Ὑστάσπας εἶπε, νὴ τὴν Ἥραν, ὦ Κῦρε, ἥδομαί γε ταῦτά σε ἐρωτήσας. τί μάλιστα; ἔφη, ὁ Κῦρος. ὅτι κἀγὼ πειράσομαι ταῦτα ποιεῖν. ἓν μόνον, ἔφη, ἀγνοῶ, πῶς ἂν εἴην δῆλος χαίρων ἐπὶ τοῖς σοῖς ἀγαθοῖς· πότερον κροτεῖν δεῖ τὼ χεῖρε, ἢ γελᾷν, ἢ τί ποιεῖν. καὶ ὁ Ἀρτάβαζος εἶπεν, ὀρχεῖσθαι δεῖ τὸ Περσικόν. ἐπὶ τούτοις μὲν δὲ γέλως ἐγένετο.

30. 30. Προϊόντος δὲ τοῦ συμποσίου, ὁ Κῦρος τὸν Γωβρύαν ἐπήρετο, εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Γωβρύα, νῦν ἂν δοκοίης ἥδιον τῶν δέ τῳ τὴν θυγατέρα δοῦναι ἢ ὅτε τὸ πρῶτον ἡμῖν συνεγένου; οὐκοῦν, ἔφη ὁ Γωβρύας, κἀγὼ τἀληθῆ λέγω; νὴ Δί', ἔφη ὁ Κῦρος, ὡς ψεύδους γε οὐδεμία ἐρώτησις δεῖται. εὖ τοίνυν, ἔφη, ἴσθι ὅτι νῦν ἂν πολὺ ἥδιον. ἦ καὶ ἔχοις ἄν, ἔφη ὁ Κῦρος, εἰπεῖν διότι; ἔγωγε. λέγε δή. ὅτι τότε μὲν ἑώρων τοὺς πόνους καὶ τοὺς κινδύνους εὐθύμως αὐτοὺς φέροντας, νῦν δὲ ὁρῶ αὐτοὺς τὰ ἀγαθὰ σωφρόνως φέροντας. δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν ἤκουσας,

κυσας, ὦ Ὑστάσπα, Γωβρύου τὸ ῥῆμα; καὶ μὰ Δί', ἔφη Βιβλ. η'.
καὶ ἐὰν πολλά τοιαῦτά γε λέγῃ, πολὺ μᾶλλόν μου τῆς θυ-
γατρὸς μνηστῆρα λήψεται, ἢ ἐὰν ἐκπώματα πολλά μοι ἐπι-
δεικνύῃ. ἦ μὴν, ἔφη ὁ Γωβρύας, πολλά γέ μοι ἐστὶ τοιαῦ-
τα συγγεγραμμένα, ὧν ἐγώ σοι οὐ φθονήσω, ἢν τὴν θυ-
γατέρα μου γυναῖκα λαμβάνῃς. τὰ δὲ ἐκπώματα, ἔφη,
ἐπειδὴ οὐκ ἀνέχεσθαί μοι φαίνῃ, οὐκ οἶδ' εἰ Χρυσάντᾳ τού-
τῳ * δῶς, ἐπεὶ καὶ τὴν ἕδραν σου ὑφήρπασε. καὶ μὴν δὴ, Mel. δώσω
ἔφη ὁ Κῦρος, ὦ Ὑστάσπα, καὶ οἱ ἄλλοι δὲ οἱ παρόντες, ἢν
ἐμοὶ λέγητε, ὅταν τις ὑμῶν γαμεῖν ἐπιχειρήσῃ, γνώσεσθε
ὁποῖός τις κἀγὼ συνεργὸς ὑμῖν ἔσομαι. καὶ ὁ Γωβρύας εἶ-
πεν, ἢν δέ τις ἐκδοῦναι βούληται θυγατέρα, πρὸς τίνα δεῖ λέ-
γειν; πρὸς ἐμὲ, ἔφη ὁ Κῦρος, καὶ τοῦτο. πάνυ γὰρ, ἔφη,
δεινός εἰμι ταύτην τὴν τέχνην. ποίαν; ἔφη ὁ Χρυσάντας.
τὸ γνῶναι ὁποῖος ἂν γάμος ἑκάστῳ συναρμόσειε. καὶ ὁ
Χρυσάντας ἔφη, λέγε δὴ πρὸς τῶν Θεῶν, ποίαν τινά μοι
γυναῖκα οἴει συναρμόσειν κάλλιστα. πρῶτον μὲν, ἔφη, μι-
κράν· μικρὸς γὰρ καὶ αὐτὸς εἶ· ἢν δὲ μεγάλην γαμήσειας, ἤν
ποτε βούλῃ αὐτὴν ὀρθὴν φιλῆσαι, προσάλλεσθαί σε δεήσει
ὥς τὰ κυνάρια. τοῦτο μὲν δὴ, ἔφη, ὀρθῶς προνοεῖς. καὶ γὰρ
οὐδ' ὁπωστιοῦν ἁλτικός εἰμι. ἔπειτα δ', ἔφη, σιμὴ ἄν σοι
ἰσχυρῶς συμφέροι. πρὸς τί δὴ αὖ τοῦτο; ὅτι, ἔφη, σὺ γρυ-
πὸς εἶ· πρὸς οὖν τὴν σιμότητα σάφ' ἴσθι ὅτι ἡ γρυπότης
ἄριστα προσαρμόσειε. λέγεις σὺ, ἔφη, ὡς καὶ τῷ εὖ δεδειπνη-
κότι, ὥσπερ καὶ ἐγὼ νῦν, ἄδειπνος ἂν συναρμόζοι; καὶ μὰ
Δί', ἔφη ὁ Κῦρος. τῶν μὲν γὰρ μεστῶν γρυπὴ ἡ γαστὴρ
γίγνεται, τῶν δὲ ἀδείπνων, σιμή. καὶ ὁ Χρυσάντας ἔφη, ψυ-
χρῷ δ' ἂν, πρὸς τῶν Θεῶν, βασιλεῖ ἔχοις ἂν εἰπεῖν ποία
τις συνοίσει; ἐνταῦθα μὲν δὴ ὅ, τε Κῦρος ἐξεγέλασε, καὶ
οἱ ἄλλοι ὁμοίως. γελώντων δὲ ἅμα εἶπεν ὁ Ὑστάσπας·
πολύ γε, ἔφη, μάλιστα τούτου σε, ὦ Κῦρε, ζηλῶ ἐν τῇ βα-
σιλείᾳ. τίνος; ἔφη ὁ Κῦρος. ὅτι δύνασαι καὶ ψυχρὸς ὢν
γέλωτα παρέχειν. καὶ ὁ Κῦρος εἶπεν, * ἔπειτα οὐκ ἂν πρίαιό al. ἐπεί.
γε παμπόλλου ὥστε σοι ταῦτα εἰρῆσθαι καὶ ἀπαγγελθῆναι παρ'
ᾗ εὐδοκιμεῖν βούλει, ὅτι ἀστεῖος εἶ; καὶ ταῦτα μὲν δὴ οὕτω δι-
εσκώπτετο.

31. Μετὰ δὲ ταῦτα Τιγράνῃ μὲν ἐξήνεγκε γυναικεῖον 31.
κόσμον, καὶ ἐκέλευσε τῇ γυναικὶ δοῦναι, ὅτι ἀνδρείως συνεστρα-
τεύετο τῷ ἀνδρί. Ἀρταβάζῳ δὲ χρυσοῦν ἔκπωμα, τῷ δὲ
Ὑρκανίῳ ἵππον καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ καλὰ ἐδωρήσατο. σοὶ
δὲ, ἔφη, ὦ Γωβρύα, δώσω ἄνδρα τῇ θυγατρί. οὐκοῦν ἐμὲ,
ἔφη ὁ Ὑστάσπας, δώσεις, ἵνα καὶ τὰ συγγράμματα λά-
βω; ἦ καὶ ἔστι σοι, ἔφη ὁ Κῦρος, οὐσία ἀξία τῶν τῆς
παιδός;

Βιβλ. η'. παιδός; νὴ Δί', ἔφη, πολλαπλασίων μὲν οὖν χρημάτων. καὶ
ποῦ, ἔφη ὁ Κῦρος, ἔστι σοι αὕτη ἡ οὐσία; ἐνταῦθα, ἔφη,
ὅπουπερ καὶ σὺ κάθησαι φίλος ὢν ἐμοί. ἀρκεῖ μοι, ἔφη
ὁ Γωβρύας· καὶ εὐθὺς ἐκτείνας τὴν δεξιάν, δίδου, ἔφη, ὦ Κῦρε·
δέχομαι γάρ. καὶ ὁ Κῦρος λαβὼν τὴν τοῦ Ἱστάσπου δε-
ξιάν, ἔδωκε τῷ Γωβρύᾳ· ὁ δὲ ἐδέξατο. ἐκ δὲ τούτου πολ-
λὰ καὶ καλὰ ἔδωκε δῶρα τῷ Ἱστάσπᾳ, ὅπως τῇ παιδὶ πέμ-
ψειε· Χρυσάνταν δὲ ἐφίλησε προσαγαγόμενος. καὶ ὁ Ἀρ-
τάβαζος εἶπε, μὰ Δί', ἔφη, ὦ Κῦρε, οὐχ ὁμοίου γε
χρυσοῦ ἐμοί τε τὸ ἔκπωμα δέδωκας καὶ Χρυσάντᾳ τὸ
δῶρον. ἀλλὰ καὶ σοί, ἔφη, δώσω. ἐπήρετο ἐκεῖνος, πότε;
εἰς τριακοστόν, ἔφη, ἔτος. ὡς ἀναμενοῦντος, ἔφη, καὶ οὐκ
ἀποθανουμένου, οὕτω παρασκευάζου. καὶ τότε μὲν δὴ οὕτως
γρ. συνεξανίστη ἔληξεν ἡ σκηνή. ἐξανισταμένων δ' αὐτῶν * ἐξανέστη καὶ ὁ
Κῦρος, καὶ συμπροὔπεμψεν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θύρας. τῇ δ'
ὑστεραίᾳ τοὺς ἐθελουσίους συμμάχους γενομένους ἀπέπεμπεν οἴ-
καδε ἑκάστους, πλὴν ὅσοι αὐτῶν οἰκεῖν ἐβούλοντο παρ' αὐτῷ.
τούτοις δὲ χώραν καὶ οἴκους ἔδωκε, καὶ νῦν ἔτι ἔχουσιν οἱ τῶν κα-
ταμεινάντων τούτων τότε ἀπόγονοι. πλεῖστοι δ' εἰσὶ Μήδων καὶ
Ὑρκανίων.

32. 32. Τοῖς δ' ἀπιοῦσι δωρησάμενος πολλά, καὶ ἀμέμπτους
ποιησάμενος, καὶ ἄρχοντας καὶ στρατιώτας, ἀπεπέμψατο. ἐκ
γρ. παρ' ἑαυτῷ. τούτου δὴ διέδωκε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν στρατιώταις τὰ χρήματα
ὅσα ἐκ Σάρδεων ἔλαβε, καὶ τοῖς μὲν μυριάρχοις καὶ τοῖς περὶ
γρ. ἑκάστῳ. αὐτὸν ὑπηρέταις ἐξαίρετα ἐδίδου πρὸς τὴν ἀξίαν * ἑκάστῳ, τὰ
δ' ἄλλα διένειμε· καὶ τὸ μέρος ἑκάστῳ, δοὺς τῶν μυριάρχων,
ἐπέτρεψεν αὐτοῖς διανέμειν ὥσπερ αὐτὸς ἐκείνοις διένειμεν. ἐδί-
δοσαν δὲ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα, ἄρ[illegible]ντες τοὺς ὑφ'
ἑαυτῷ δοκιμάζων· τὰ δὲ τελευταῖα οἱ ἑξάδαρχοι, τοὺς ὑφ'
ἑαυτοῖς ἰδιώτας δοκιμάσαντες, πρὸς τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ *
γρ. διεδίδοσαν. ἐδίδοσαν· καὶ οὕτω πάντες εἰλήφεσαν τὸ * δίκαιον μέρος.
γρ. διένειμεν. ἐπεὶ δὲ εἰλήφεσαν τὰ τότε δοθέντα, οἱ μέν τινες ἔλε-
γον περὶ τοῦ Κύρου τοιάδε, ἦ που αὐτός γε πολλὰ ἔχει,
ὅπου γε καὶ ἡμῶν ἑκάστῳ τοσαῦτα δέδωκεν. οἱ δέ τινες
αὐτῶν ἔλεγον, ποῖα πολλὰ ἔχει; οὐχ ὁ Κύρου τρόπος τοι-
οῦτος ὅλως χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ διδοὺς μᾶλλον ἢ κτώμε-
νος ἥδεῖ].

33. 33. Αἰσθανόμενος δὲ ὁ Κῦρος τούτους τοὺς λόγους καὶ
τὰς δόξας τὰς περὶ αὐτοῦ, συνέλεξε τούς φίλους τε καὶ τοὺς
ἐπικαιρίους ἅπαντας, καὶ ἔλεξεν ὧδε· Ἄνδρες φίλοι, ἑώ-
ρακα μὲν ἤδη ἀνθρώπους, οἳ βούλονται δοκεῖν πλείω κεκτῆσ-
θαι ἢ ἔχουσιν, ἐλευθεριώτεροι ἂν οἰόμενοι οὕτω φαίνε-
σθαι· ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν, ἔφη, οὗτοι τοὔμπαλιν οὗ βούλονται
ἐφέλ-

ἐφέλκεσθαι * τὸν γὰρ πολλὰ δοκοῦντα ἔχειν, μὴ κατ' ἀξί- Βιβλ. η'.
αν τῆς οὐσίας φαίνεσθαι ὠφελοῦντα τοὺς φίλους, ἀνελευθερί-
αν ἔμοιγε δοκεῖ περιάπτειν. εἰσὶ δ' αὖ, ἔφη, οἱ λεληθέναι γρ. τὸ γάρ.
βούλονται ὅσα ἂν ἔχωσι, πονηροὶ οὖν καὶ οὗτοι τοῖς φίλοις
ἔμοιγε δοκοῦσιν εἶναι· διὰ γὰρ τὸ μὴ εἰδέναι τὰ ὄντα, πολ-
λάκις δεόμενοι οὐκ ἐπαγγέλλουσιν οἱ φίλοι τοῖς ἑταίροις,
ἀλλ' ἀπατῶνται. ἁπλούστατον δέ μοι, ἔφη, δοκεῖ εἶναι τὸ
τὴν δύναμιν φανερὰν ποιήσαντα ἐκ ταύτης ἀγωνίζεσθαι
περὶ καλοκἀγαθίας. κἀγὼ οὖν, ἔφη, βούλομαι ὑμῖν, ὅσα
μὲν οἷόν τ' ἐστὶν ἰδεῖν τῶν ἐμοὶ ὄντων δεῖξαι, ὅσα δὲ μὴ
οἷόν τε ἰδεῖν, διηγήσασθαι. ταῦτα εἰπὼν τὰ μὲν ἐδείκνυε
πολλά τε καὶ καλὰ κτήματα, τὰ δὲ κείμενα ὡς μὴ ῥᾴ-
δια εἶναι ἰδεῖν, διηγεῖτο· τέλος δὲ εἶπεν ὧδε, ταῦτα, ἔφη,
ὦ ἄνδρες, ἅπαντα δεῖ ὑμᾶς οὐδὲν μᾶλλον ἐμὰ ἡγεῖσθαι ἢ
καὶ ὑμέτερα· ἐγὼ γάρ, ἔφη, ταῦτα ἀθροίζω οὐχ ὅπως αὐ-
τὸς καταδαπανήσω, οὐδ' ὅπως αὐτὸς κατατρίψω (οὐ γὰρ
ἂν δυναίμην) ἀλλ' ὅπως ἔχω τῷ τε ἀεὶ ὑμῶν καλόν τι
ποιοῦντι διδόναι, καὶ ὅπως ἤν τις ὑμῶν τινος ἐνδεῖσθαι
νομίσῃ, πρὸς ἐμὲ ἐλθὼν λάβῃ οὗ ἂν ἐνδεὴς τυγχάνῃ
ὤν.

34. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐλέχθη. ἡνίκα δὲ ἤδη αὐ- 34.
τῷ ἐδόκει καλῶς ἔχειν τὰ ἐν Βαβυλῶνι ὡς καὶ ἀποδη-
μεῖν, συνεσκευάζετο τὴν εἰς Πέρσας πορείαν καὶ τοῖς ἄλλοις
παρήγγειλεν. ἐπεὶ δὲ ἐνόμισεν ἱκανὰ ἔχειν ἃ ᾤετο δεή-
σεσθαι, οὕτω δὴ ἀνεζεύγνυε. διηγησόμεθα δὲ καὶ ταῦ-
τα, ὡς * πολὺς στόλος ὤν, εὐτάκτως μὲν κατεσκευάζετο γρ. πολύοχλος.
καὶ πάλιν ἀνεσκευάζετο, κατεχωρίζετο δὲ ταχὺ ὅπου δέοι-
το. ὅπου γὰρ ἂν στρατοπεδεύηται βασιλεύς, σκηνὰς μὲν δὴ
ἔχοντες πάντες οἱ ἀμφὶ βασιλέα στρατεύονται καὶ θέρους καὶ
χειμῶνος, εὐθὺς δὲ τοῦτο ἐνόμιζε Κῦρος, πρὸς ἕω βλέπου-
σαν ἵστασθαι τὴν σκηνήν. ἔπειτα ἔταξε πρῶτον μὲν πόσον δεῖ
ἀπολείποντας σκηνοῦν τοὺς δορυφόρους τῆς βασιλικῆς σκηνῆς·
ἔπειτα σιτοποιοῖς μὲν χώραν ἀπέδειξε τὴν δεξιάν, ὀψοποιοῖς
δὲ τὴν ἀριστεράν, ἵπποις δὲ τὴν δεξιάν, ὑποζυγίοις δὲ τοῖς
ἄλλοις τὴν ἀριστεράν. καὶ τἆλλα δὲ διετέτακτο, ὥστε εἰδέναι ἕκαστον
τὴν ἑαυτοῦ χώραν καὶ μέτρῳ καὶ τόπῳ. ὅταν δὲ ἀνασκευάζων-
ται, συντίθησι μὲν ἕκαστος σκεύη οἷσπερ τέτακται χρῆσθαι,
ἀνατίθενται δ' αὖ ἄλλοι ἐπὶ τὰ ὑποζύγια. ὥσθ' ἅμα μὲν
πάντες ἔρχονται οἱ σκευαγωγοὶ ἐπὶ τὰ τεταγμένα ἄγειν,
ἅμα δὲ πάντες * ἀνατιθέασιν ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος. οὕτω γρ. ἐπιτιθέασιν.
δὴ ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ μιᾷ τε σκηνῇ καὶ πάσαις ἀνῃρῆσθαι.
ὡσαύτως οὕτως ἔχει καὶ περὶ κατασκευῆς, καὶ περὶ τοῦ πε-
ποιῆσθαι δὲ τὰ ἐπιτήδεια πάντα ἐν καιρῷ ὡσαύτως δια-

Βιβλ. η'. τέτακται ἑκάστοις τὰ ποιητέα· καὶ διὰ τοῦτο ὁ αὐτὸς χρόνος ἀρκεῖ ἐνί τε μέρει καὶ πᾶσι πεποιῆσθαι. ὥσπερ δὲ οἱ περὶ
γρ. ἕκαστος. τὰ ἐπιτήδεια θεράποντες χώραν εἶχον τὴν προσήκουσαν * ἕκαστοι, οὕτω καὶ οἱ ὁπλοφόροι αὐτῷ ἐν τῇ στρατοπεδεύσει χώραν τε εἶχον τὴν τῇ ὁπλίσει ἑκάστῃ ἐπιτηδείαν, καὶ ᾔδεσαν ταύτην ὁποία ἦν, καὶ εἰς ἀναμφισβήτητον πάντες κατεχωρίζοντο. καλὸν μὲν γὰρ ἡγεῖτο ὁ Κῦρος καὶ ἐν οἰκίᾳ εἶναι ἐπιτήδευ-
γρ. εὐθημοσύνην, ὡς ἄν τις. μα τὴν * εὐθημοσύνην (ὅταν γάρ τίς του δέηται, δῆλόν ἐστιν ὅποι δεῖ ἐλθόντα λαβεῖν) πολὺ δὲ ἔτι κάλλιον ἐνόμιζε τὴν τῶν στρατιωτικῶν φυλῶν εὐθημοσύνην εἶναι, ὅσῳ τε ὀξύτεροι οἱ καιροὶ τῶν εἰς τὰ πολεμικὰ χρήσεων, καὶ μείζω τὰ σφάλματα ἀπὸ τῶν ὑστεριζόντων ἐν αὐτοῖς. ἀπὸ δὲ τῶν ἐν καιρῷ παραγινομένων πλείστου ἄξια ταῦτα τὰ κτήματα ἑώρα γινόμενα ἐν τοῖς πολεμικοῖς· διὰ ταῦτα οὖν καὶ ἐπεμέλετο ταύτης τῆς εὐθημοσύνης μάλιστα. καὶ αὐτὸς
γρ. πρῶτον. μὲν δὴ * πρῶτος ἑαυτὸν ἐν μέσῳ κατετίθετο τοῦ στρατοπέδου, ὡς ταύτης τῆς χώρας ἐχυρωτάτης οὔσης· ἔπειτα δὲ τοὺς μὲν πιστοτάτους, ὥσπερ εἰώθει, περὶ ἑαυτὸν εἶχε, τούτων δὲ ἐν κύκλῳ ἐχομένους ἱππέας τ' εἶχε καὶ ἁρματηλάτας. καὶ γὰρ τούτους ἐχυρᾶς ἐνόμιζε χώρας δεῖσθαι, ὅτι σὺν οἷς μάχονται ὅπλοις οὐδὲν πρόχειρον ἔχοντες τούτων στρατοπεδεύονται, ἀλλὰ πολλοῦ χρόνου δέονται εἰς τὴν ἐξόπλισιν, εἰ μέλλουσι χρη-
γρ. ἕξει. σίμως * ἕξοισειν. ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ ἐν ἀριστερᾷ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἱππέων πελτασταῖς χώρα ἦν· τοξοτῶν δ' αὖ χώρα ἡ πρόσθεν ἦν καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἱππέων. ὁπλίτας δὲ καὶ τοὺς τὰ μεγάλα γέρρα ἔχοντας κύκλῳ πάντων εἶχεν ὥσπερ τεῖχος, ὅπως καὶ εἰ δέοι τι ἐνσκευάζεσθαι τοὺς ἱππέας, οἱ μονιμώ-
γρ. ἐξόπλισιν. τατοι πρόσθεν ὄντες παρέχοιεν αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὴν * καθόπλισιν. ἐκάθευδον δὲ αὐτῷ ἐν τάξει ὥσπερ οἱ ὁπλῖται, οὕτω δὲ καὶ οἱ πελτασταὶ καὶ οἱ τοξόται, ὅπως καὶ ἐκ τῶν νυκτῶν, εἰ
γρ. δέοιτο σκευάζεσθαι τοὺς ἱππέας, ὥσπερ. * δέοι τι, ὥσπερ καὶ οἱ ὁπλῖται παρεσκευασμένοι εἰσὶ παίειν τὸν εἰς χεῖρας * ἰόντα, οὕτω καὶ οἱ τοξόται καὶ οἱ ἀκοντισταί, εἴ τινες προσίοιεν, ἐξ ἑτοίμου ἀκοντίζοιεν καὶ τοξεύοιεν ὑπὲρ ὁπ-
γρ. ἐρχόμενον. λιτῶν. εἶχον δὲ καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς. οἱ δὲ ὑπηρέται, ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν οἱ σώφρονες ἴσασι μὲν καὶ τῶν πλείστων τὰς οἰκήσεις, μάλιστα δὲ τῶν ἐπικαιρίων· οὕτω καὶ τῶν ἐν τοῖς στρατοπέδοις τάς τε χώρας τὰς τῶν ἡγεμόνων ἠπίσταντο οἱ Κύρου ὑπηρέται, καὶ τὰ ση-
γρ. ἑκάστῳ. γρ. δέοιντο, Κῦροι ἐκ ἐζ. μεῖα ἐγίγνωσκον ἃ * ἑκάστοις ἦν. ὥστε ὅτου * δέοιτο Κῦρος, οὐκ ἐζήτουν, ἀλλὰ τὴν συντομωτάτην ἐφ' ἕκαστον ἔθεον. καὶ διὰ τὸ εἰλικρινῆ ἕκαστα εἶναι τὰ φῦλα, πολὺ μᾶλλον ἦν δῆλα καὶ ὁπότε τις εὐτακτοίη, καὶ εἴ τις μὴ πράττοι τὸ
γρ. ἐπιθοῖτο. προσταττόμενον. οὕτω δὴ ἐχόντων, ἡγεῖτο, εἴ τις * ἐπιθεῖ-

το νυκτὸς ἢ ἡμέρας, ὥσπερ ἂν εἰς ἐνέδραν εἰς τὸ στρατόπεδον Βιβλ. η'.
τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐμπίπτειν. καὶ τὸ τακτικὸν δὲ εἶναι οὐ
τοῦτο μόνον ἡγεῖτο, εἴ τις ἐκτεῖναι φάλαγγα εὐπόρως δύναιτο,
ἢ βαθῦναι, ἢ ἐκ κέρατος εἰς φάλαγγα καταστῆσαι, ἢ
ἐκ δεξιᾶς, ἢ ἀριστερᾶς, ἢ ὄπισθεν ἐπιφανέντων τῶν πολεμίων,
ὀρθῶς ἐξελίξαι· ἀλλὰ καὶ διασπᾷν ὁπότε δέοι, τακτικὸν
ἡγεῖτο, καὶ τὸ τιθέναι γε τὸ μέρος ἕκαστον ὅπου μάλιστα
ἐν ὠφελείᾳ ἂν εἴη, καὶ τὸ ταχύνειν δὲ ὅπου φθάσαι δέοι·
πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τακτικοῦ ἀνδρὸς ἐνόμιζεν
εἶναι, καὶ ἐπεμελεῖτο τούτων πάντων ὁμοίως· καὶ ἐν μὲν ταῖς
πορείαις πρὸς τὸ συμπῖπτον ἀεὶ διατάττων ἐπορεύετο, ἐν
δὲ τῇ στρατοπεδεύσει ὡς τὰ πολλά, ὥσπερ εἴρηται, κατεχώριζεν.

35. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι * γίγνονται κατὰ τὴν Μηδικήν, 35.
τρέπεται ὁ Κῦρος πρὸς Κυαξάρην. ἐπεὶ δὲ ἠσπάσαντο ἀλλήλους, γρ. ἐγίγνοντο.
πρῶτον μὲν δὴ ὁ Κῦρος εἶπε τῷ Κυαξάρει, ὅτι οἶκος
αὐτῷ ἐξῃρημένος εἴη ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἀρχεῖα, ὅπως ἔχῃ, καὶ
ὅταν ἐκεῖσε ἔλθῃ, ὡς εἰς οἰκεῖα κατάγεσθαι. ἔπειτα δὲ
καὶ ἄλλα δῶρα ἔδωκεν αὐτῷ πολλὰ καὶ καλά· ὁ δὲ Κυαξάρης
ταῦτα μὲν ἐδέξατο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα
στέφανόν τε χρυσοῦν, καὶ ψέλλια φέρουσαν, καὶ στρεπτόν,
καὶ στολὴν Μηδικήν, ὡς δυνατὸν καλλίστην· καὶ ἡ μὲν δὴ παῖς
ἐστεφάνου τὸν Κῦρον. ὁ δὲ Κυαξάρης εἶπε, δίδωμι δέ σοι, ὦ
Κῦρε, καὶ αὐτὴν ταύτην γυναῖκα, ἐμὴν οὖσαν θυγατέρα, καὶ
ὁ σὸς δὲ πατὴρ ἔγημε τὴν τοῦ ἐμοῦ πατρὸς θυγατέρα, ἐξ
ἧς σὺ ἐγένου. αὕτη δέ ἐστιν, ἣν σὺ πολλάκις, παῖς ὤν, ὅτε
παρ' ἡμῖν ἦσθα, ἐτιθήνησω· καὶ ὁπότε τις ἐρωτῴη αὐτήν,
τίνι γαμοῖτο, ἔλεγεν ὅτι Κύρῳ. ἐπιδίδωμι δὲ αὐτῇ ἐγὼ
καὶ φερνὴν Μηδίαν τὴν πᾶσαν· οὐδὲ γάρ ἐστί μοι ἄῤῥην
παῖς γνήσιος. ὁ μὲν οὕτως εἶπεν· ὁ δὲ Κῦρος ἀπεκρίνατο·
ἀλλ', ὦ Κυαξάρη, τό, τε γένος ἐπαινῶ, καὶ τὴν παῖδα,
καὶ δῶρα· βούλομαι δέ, ἔφη, σὺν τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ
καὶ τῇ τῆς μητρὸς ταῦτά σοι συναινέσαι· εἶπε μὲν οὕτως ὁ
Κῦρος· ὅμως δὲ τῇ παιδὶ πάντα ἐδωρήσατο, ὁπόσα ᾤετο
καὶ τῷ Κυαξάρῃ χαριεῖσθαι· ταῦτα δὲ ποιήσας, εἰς Πέρσας
ἐπορεύετο.

36. Ἐπεὶ δὲ ἐπὶ Περσῶν ὁρίοις ἐγένετο πορευόμενος, τὸ 36.
μὲν ἄλλο στράτευμα αὐτοῦ κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς
φίλοις εἰς τὴν πόλιν ἐπορεύετο, ἱερεῖα μὲν ἄγων, ὡς πᾶσι
Πέρσαις ἱκανὰ θύειν τε καὶ ἑστιᾶσθαι· δῶρα δ' ἦγεν, οἷα
μὲν ἔπρεπε τῷ πατρί, καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἄλλοις φίλοις,
οἷα δὲ ἔπρεπε ταῖς ἀρχαῖς καὶ γεραιτέροις, καὶ τοῖς ὁμοτίμοις
πᾶσιν. ἔδωκε δὲ καὶ πᾶσι Πέρσαις καὶ Περσίσιν,

 ὅσαπερ

Βιβλ. η'. ὥσπερ καὶ νῦν ἔτι δίδωσιν, ὅταν περ ἀφίκηται βασιλεὺς εἰς Πέρσας.

37. 37. Ἐκ δὲ τούτου συνέλεξε Καμβύσης τοὺς γεραιτέρους Περσῶν, καὶ τὰς ἀρχάς, οἵπερ τῶν μεγίστων κύριοί εἰσι. παρεκάλεσε δὲ καὶ Κῦρον, καὶ ἔλεξε τοιάδε. Ἄνδρες Πέρσαι, καὶ σύ, ὦ Κῦρε, ἐγὼ ἀμφοτέροις ὑμῖν εἰκότως εὔνους εἰμί. ὑμῶν μὲν γὰρ βασιλεύω· σὺ δέ, ὦ Κῦρε, παῖς ἐμὸς εἶ. δίκαιος οὖν εἰμι, ὅσα γιγνώσκειν δοκῶ ἀγαθὰ ἀμφοτέροις, ταῦτα εἰς τὸ μέσον λέγειν. τὰ μὲν γὰρ παρελθόντα ὑμεῖς μὲν Κῦρον ηὐξήσατε, στράτευμα δόντες, καὶ ἄρχοντα τούτου αὐτὸν καταστήσαντες. Κῦρος δὲ ἡγούμενος τούτου σὺν Θεοῖς εὐκλεεῖς μὲν ὑμᾶς, ὦ Πέρσαι, ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐποίησεν, ἐντίμους δ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάσῃ, τῶν δὲ συστρατευσαμένων αὐτῷ τοὺς μὲν ἀρίστους * καὶ πεπλούτικε, τοῖς δὲ πολλοῖς μισθὸν καὶ τροφὴν παρεσκεύακεν. ἱππικὸν δὲ καταστήσας Περσῶν, πεποίηκε Πέρσαις καὶ πεδίων εἶναι μετουσίαν. ἢν μὲν οὖν καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω γιγνώσκητε, πολλῶν τε ἀγαθῶν αἴτιοι ἀλλήλοις ἔσεσθε· εἰ δὲ ἢ σύ, ὦ Κῦρε, ἐπαρθεὶς ταῖς παρούσαις τύχαις, ἐπιχειρήσεις καὶ Περσῶν ἄρχειν ἐπὶ πλεονεξίᾳ, ὥσπερ τῶν ἄλλων, ἢ ὑμεῖς, ὦ πολῖται, φθονήσαντες τούτῳ τῆς δυνάμεως καταλύειν πειράσεσθε τοῦτον τῆς ἀρχῆς, εὖ ἴστε ὅτι ἐμποδὼν ἀλλήλοις πολλῶν καὶ ἀγαθῶν ἔσεσθε. ὡς οὖν μὴ ταῦτα γίγνηται, ἀλλὰ τἀγαθά, ἐμοὶ δοκεῖ, ἔφη, θύσαντας ὑμᾶς κοινῇ, καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυραμένους συνθέσθαι, σὲ μέν, ὦ Κῦρε, ἤν τις * ἐπιστρατεύηται ἢ χώρᾳ Περσίδι, ἢ Περσῶν νόμους διασπᾶν πειρᾶται, βοηθήσειν παντὶ σθένει· ὑμᾶς δέ, ὦ Πέρσαι, ἤν τις ἢ ἀρχῆς Κῦρον ἐπιχειρῇ καταπαύειν, ἢ * ἀφίστασθαί τις τῶν ὑποχειρίων, βοηθήσειν καὶ ὑμῖν αὐτοῖς καὶ Κύρῳ καθ' ὅ, τι ἂν ἐπαγγέλλῃ. καὶ ἕως μὲν ἂν ἐγὼ ζῶ, ἐμὴ γίγνηται, ἡ ἐν Πέρσαις βασιλεία· ὅταν δ' ἐγὼ τελευτήσω, δῆλον ὅτι Κύρου, ἐὰν ζῇ. καὶ ὅταν μὲν οὗτος ἀφίκηται εἰς Πέρσας, ὁσίως ἂν ὑμῖν ἔχοι τοῦτον θύειν τὰ ἱερὰ ὑπὲρ ὑμῶν, ὥσπερ νῦν ἐγὼ θύω· ὅταν δ' οὗτος ἔκδημος ᾖ, καλῶς ἂν οἶμαι ὑμῖν ἔχειν, εἰ ἐκ τοῦ γένους ὃς ἂν δοκῇ ὑμῖν ἄριστος εἶναι, οὗτος τὰ τῶν Θεῶν ἀποτελοίη. Ταῦτα εἰπόντος Καμβύσου, συνέδοξε Κύρῳ τε καὶ τοῖς Περσῶν τέλεσι. καὶ συνθέμενοι ταῦτα τότε, καὶ Θεοὺς ἐπιμαρτυράμενοι, οὕτω καὶ νῦν ἔτι διαμένουσι ποιοῦντες πρὸς ἀλλήλους Πέρσαι τε καὶ βασιλεύς. τούτων δὲ πραχθέντων, ἀπῄει ὁ Κῦρος.

γρ. καταπεπλούτικε.

γρ. ἐπιστρ.

γρ. ἀφίστασθαί τι.

38. 38. Ὡς δ' ἀπιὼν ἐγένετο ἐν Μήδοις συνδόξαν τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρί, γαμεῖ τὴν Κυαξάρου θυγατέρα, ἧς ἔτι καὶ νῦν λόγος ὡς παγκάλης γενομένης. ἔνιοι δὲ τῶν

Βιβλ. η΄.

τῶν λογοποιῶν λέγουσιν ὡς τὴν τῆς μητρὸς ἀδελφὴν ἔγημεν· ἀλλὰ γραῦς ἂν καὶ παντάπασιν ἦν ἡ παῖς. γήμας δ', εὐθὺς ἔχων ἀνεζεύγνυεν. ἐπεὶ δ' ἐν Βαβυλῶνι ἦν, ἐδόκει αὐτῷ σατράπας ἤδη πέμπειν ἐπὶ τὰ κατεστραμμένα ἔθνη. τοὺς μέντοι ἐν ταῖς ἄκραις φρουράρχους, καὶ τοὺς χιλιάρχους τῶν κατὰ τὴν χώραν φυλακῶν, οὐκ ἄλλου ἢ ἑαυτοῦ ἐβούλετο ἀκούειν. ταῦτα δὲ προεωρᾶτο, ἐννοῶν ὅπως, εἴ τις τῶν σατραπῶν, ὑπὸ πλούτου καὶ πλήθους ἀνθρώπων ἐξυβρίσειε, καὶ ἐπιχειρήσειε μὴ πείθεσθαι, εὐθὺς * ἀντιπάλους ἔχοι ἐν τῇ χώρᾳ. ταῦτ' οὖν βουλόμενος πρᾶξαι, ἔγνω συγκαλέσαι πρῶτον τοὺς ἐπικαιρίους, καὶ προειπεῖν, ὅπως εἰδεῖεν ἐφ' οἷς ἴασιν οἱ ἰόντες· ἐνόμιζε γὰρ οὕτως * ῥᾴδιον φέρειν ἂν αὐτούς· ἐπεὶ δὲ κατασταίη τις ἄρχων, καὶ αἰσθάνοιτο ταῦτα, χαλεπῶς ἂν ἐδόκουν αὐτῷ φέρειν, νομίζοντες, δι' ἑαυτῶν ἀπιστίαν ταῦτα γενέσθαι. οὕτω δὴ συλλέξας, λέγει αὐτοῖς τοιάδε· Ἄνδρες φίλοι, εἰσὶν ἡμῖν ἐν ταῖς κατεστραμμέναις πόλεσι φρουροὶ καὶ φρούραρχοι, οὓς τότε κατελίπομεν, καὶ τούτοις ἐγὼ προστάξας ἀπῆλθον ἄλλο μὲν οὐδὲν πολυπραγμονεῖν, τὰ δὲ τείχη διασώζειν. τούτους μὲν οὖν οὐ παύσω τῆς ἀρχῆς, ἐπεὶ καλῶς διαπεφυλάχασι τὰ προσταχθέντα· ἄλλους δὲ σατράπας πέμψαι μοι δοκεῖ, οἵτινες ἄρξουσι τῶν ἐνοικούντων, καὶ τὸν δασμὸν λαμβάνοντες * τοῖς τε φρουροῖς δώσουσι μισθὸν, καὶ ἄλλο τελέσουσιν ὅ, τι ἂν δέῃ. δοκεῖ δέ μοι καὶ τῶν * ἐνθάδε ὑμῶν οἷς ἂν ἐγὼ πράγματα * παρέχω, πέμπων, πράξοντάς τι ἐπὶ ταῦτα τὰ ἔθνη, χώρας γε νέμεσθαι καὶ οἴκους ἐκεῖ, ὅπως δασμοφορῆται αὐτοῖς δεῦρο. ὅταν τε ἴωσιν ἐκεῖσε, εἰς οἰκεῖα ἔχωσι κατάγεσθαι. ταῦτα εἶπε, καὶ ἔδωκε πολλοῖς τῶν φίλων κατὰ πάσας τὰς καταστραφείσας πόλεις οἴκους, καὶ ὑπηκόους· καὶ ἔτι νῦν εἰσὶ τοῖς ἀπογόνοις τῶν τότε λαβόντων αἱ χῶραι καταμένουσαι, ἄλλαι ἐν ἄλλῃ γῇ, αὐτοὶ δὲ οἰκοῦσι παρὰ βασιλεῖ. δεῖ δέ, ἔφη, τοὺς ἰόντας σατράπας ἐπὶ ταύτας τὰς χώρας, τοιούτους ὑμᾶς σκοπεῖν, οἵτινες ὅ, τι ἂν ἐν τῇ γῇ ἑκάστῃ καλὸν ἢ ἀγαθὸν ᾖ, μεμνήσονται καὶ δεῦρο ἀποπέμπειν, ὡς μετέχωμεν καὶ οἱ ἐνθάδε ὄντες τῶν πανταχοῦ γιγνομένων ἀγαθῶν. καὶ γὰρ ἤν τι που δεινὸν γίγνηται, ἡμῖν ἔσται ἀμυντέον. ταῦτ' εἰπὼν, τότε μὲν ἔπαυσε τὸν λόγον· ἔπειτα δὲ οὓς ἐγίγνωσκε τῶν φίλων ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπιθυμοῦντας ἰέναι, ἐκλεξάμενος αὐτῶν τοὺς δοκοῦντας ἐπιτηδειοτάτους εἶναι, ἔπεμπε σατράπας, εἰς Ἀραβίαν μὲν Μεγάβυζον· εἰς Καππαδοκίαν δὲ, Ἀρταβάταν· εἰς Φρυγίαν δὲ τὴν μεγάλην, Ἀρτακάμαν· εἰς * Λυκίαν δὲ καὶ Ἰωνίαν, Χρυσάνταν· εἰς Καρίαν δὲ, Καδούσιον, * ὥσπερ ᾔτει· εἰς

Φρυγίαν

γρ. ἀντίπαλον ἔχει τὴν χώραν.
γρ. ῥᾷον.
γρ. τοῖς τε φρουρίοις φρουροῖς.
γρ. ἐνθάδε μενόντων ὑμῶν.
γρ. παρέχων πέμπω.
γρ. Λυδίαν.
γρ. ὥσπερ ᾔτησεν.

Βιβλ. η΄. Φρυγίαν δὲ τὴν παρ' Ἑλλήσποντον καὶ Αἰολίδα, Φαρνῦχον. Κιλικίας δὲ, καὶ Κύπρυ καὶ Παφλαγόνων οὐκ ἔπεμψε Πέρσας σατράπας, ὅτι ἑκόντες ἐδόκυν αὐτῷ συστρατεύειν ἐπὶ Βαβυλῶνα· δασμὺς μέντοι συνέταξεν ἀποφέρειν καὶ τύτυς.

39. 39. Ὡς δὲ τότε Κῦρος κατεςήσατε, ὕτως ἔτι καὶ νῦν βασιλέως εἰσὶν αἱ ἐν ταῖς ἄκραις φυλακαὶ, καὶ οἱ χιλίαρχοι τῶν φυλακῶν ἐκ βασιλέως εἰσὶ καθεςηκότες, καὶ παρὰ βασιλεῖ ἀπογεγραμμένοι. προεῖπε δὲ πᾶσι τοῖς ἐκπεμπομένοις σατράπαις, ὅσα δυνατὸν ἑώρων ποιῦντα αὐτὸν, πάντα μιμεῖσθαι. πρῶτον μὲν ἱππέας καθιςάναι ἐκ τῶν συνεπομένων Περσῶν καὶ συμμάχων, καὶ ἁρματηλάτας· ὁπόσοι δ' ἂν γῆν καὶ ἀρχεῖα λάβωσιν, ἀναγκάζειν τύτυς ἐπὶ θύρας ἰέναι, καὶ σωφροσύνης ἐπιμελυμένυς, παρέχειν ἑαυτὺς τῷ σατράπῃ χρῆσθαι, ἤν τι δέηται· παιδεύειν δὲ καὶ τὺς γιγνομένυς παῖδας ἐπὶ θύρας, ὥσπερ παρ' αὐτῷ· ἐξάγειν δὲ ἐπὶ τὴν θήραν τὸν σατράπην τὺς ἀπὸ θυρῶν, καὶ ἀσκεῖν αὐτόν τε καὶ τὺς σὺν ἑαυτῷ τὰ πολεμικά. ὃς δ' ἂν ἐμοὶ, ἔφη, κατὰ λόγον τῆς δυνάμεως πλεῖςα μὲν ἅρματα, πλείςυς δὲ καὶ ἀρίςυς ἱππέας ἀποδεικνύῃ, τῦτον ἐγὼ, ὡς ἀγαθὸν σύμμαχον καὶ ὡς ἀγαθὸν συμφύλακα Πέρσαις τε καὶ ἐμοὶ τῆς ἀρχῆς τιμήσω.

40. 40. Ἔςωσαν δὲ παρ' ὑμῖν καὶ * ἕδραι, ὥσπερ παρ' ἐμοὶ, οἱ ἄριςοι προτετιμημένοι· καὶ τράπεζα, ὥσπερ ἡ ἐμὴ, τρέφυσα μὲν πρῶτον τὺς οἰκέτας, ἔπειτα δὲ, καὶ ὡς φίλοις μεταδιδόναι, ἱκανῶς κεκοσμημένη· καὶ ὡς τόν καλόν τι ποιῦντα καθ' ἡμέραν ἐπιγεραίρειν. κτᾶσθε δὲ καὶ παραδείσυς, καὶ θηρία τρέφετε, καὶ μήτε αὐτοί ποτε ἄνευ πόνυ σῖτον παράθησθε, μήτε ἵπποις ἀγυμνάςοις χόρτον ἐμβάλλετε. ὐ γὰρ ἂν δυναίμην ἐγὼ εἷς ὢν ἀνθρωπίνῃ ἀρετῇ τὰ πάντων ὑμῶν ἀγαθὰ διασώζειν, ἀλλὰ δεῖ ἐμὲ μὲν ἀγαθὸν ὄντα σὺν ἀγαθοῖς τοῖς παρ' ἐμῦ ὑμῖν ἐπίκυρον εἶναι· ὑμᾶς δὲ ὁμοίως αὐτὺς, ἀγαθὺς ὄντας, σὺν ἀγαθοῖς τοῖς μεθ' ὑμῶν ἐμοὶ συμμάχυς εἶναι. βυλοίμην δ' ἂν ὑμᾶς καὶ τῦτο κατανοῆσαι, ὅτι τύτων, ὧν νῦν ὑμῖν παρακελεύομαι, ὐδὲν τοῖς δύλοις προςάττω· ἃ δ' ὑμᾶς φημὶ χρῆναι ποιεῖν, ταῦτα καὶ αὐτὸς πειρῶμαι πάντα πράττειν. ὥσπερ δ' ἐγὼ ὑμᾶς κελεύω ἐμὲ μιμεῖσθαι, ὕτω καὶ ὑμεῖς τὺς ὑφ' ὑμῶν * ἀρχὰς ἔχοντας μιμεῖσθαι, ὑμᾶς διδάσκετε. ταῦτα δὲ Κύρυ ὕτως τότε τάξαντος, ἔτι καὶ νῦν τῷ αὐτῷ τρόπῳ πᾶσαι μὲν αἱ ὑπὸ βασιλεῖ φυλακαὶ ὁμοίως φυλάττονται. πᾶσαι δὲ αἱ τῶν ἀρχόντων θύραι ὁμοίως θεραπεύονται.

γρ. ἕδραι ὥσπερ παρ' ἐμοὶ προτετιμημέναι.

γρ. ὀρχεῖα.

ῥατεύονται, πάντες δὲ οἱ οἶκοι καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ὁμοίως οἰκοῦνται. πάντες δὲ οἱ ἄριστοι τῶν παρόντων ἕδραις προτετίμηνται, πᾶσαι δὲ αἱ πορεῖαι συντεταγμέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰσί, πᾶσι δὲ συγκεφαλαιοῦνται πολλαὶ πράξεις * ὀλίγοις ἐπιστάταις. ταῦτα δὲ εἰπὼν, ὡς χρὴ ποιεῖν ἑκάστους, καὶ δύναμιν ἑκάστῳ προσθεὶς, ἐξέπεμπε, καὶ προεῖπεν ἅπασι παρασκευάζεσθαι, ὡς εἰς νέωτα στρατείας ἐσομένης, καὶ * ἀποδείξεως ἀνδρῶν καὶ ὅπλων, καὶ ἵππων, καὶ ἁρμάτων. κατενοήσαμεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι Κύρου κατάρξαντος, ὥς φασι, καὶ νῦν ἔτι διαμένει.

Βιβλ. η'.

γρ. εἰς ὀλίγους ἐπιστάτας.

γρ. ἀποδείξεις.

41. Ἐφοδεύει γὰρ ἀνὴρ κατ' ἐνιαυτὸν ἀεὶ, στράτευμα ἔχων· ὃς, ἢν μέν τις τῶν σατραπῶν ἐπικουρίας δέηται, ἐπικουρεῖ· ἢν δέ τις ὑβρίζῃ, σωφρονίζει· ἢν δέ τις ἢ δασμῶν φορᾶς ἀμελῇ, ἢ * τῆς ἐνοίκων φυλακῆς, ἢ ὅπως ἡ χώρα ἐνεργὸς ᾖ, ἢ ἄλλο τι τῶν τεταγμένων παραλείπῃ, ταῦτα πάντα κατευτρεπίζει· ἢν δὲ μὴ δύνηται, βασιλεῖ ἀπαγγέλλει· ὁ δὲ ἀκούων βουλεύεται περὶ τοῦ ἀτακτοῦντος, καὶ οἱ πολλάκις λεγόμενοι, ὅτι βασιλέως υἱὸς καταβαίνει, βασιλέως ἀδελφὸς, βασιλέως ὀφθαλμὸς, καὶ ἐνίοτε οὐκ ἐκφαινόμενοι, οὗτοι τῶν ἐφόδων εἰσίν. ἀποτρέπεται γὰρ ἕκαστος αὐτῶν ὁπόθεν ἂν βασιλεὺς κελεύῃ. 41.

γρ. τῶν ἐν οἴκῳ.

42. Κατεμάθομεν δὲ αὐτοῦ καὶ ἄλλο μηχάνημα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς, ἐξ οὗ ταχέως ᾐσθάνετο καὶ τὰ πάμπολυ ἀπέχοντα ὅπως ἔχοι. σκεψάμενος γὰρ πόσην ἂν ὁδὸν ἵππος κατανύτοι τῆς ἡμέρας ἐλαυνόμενος, ὥστε διαρκεῖν, ἐποιήσατο ἱππῶνας τοσοῦτο διαλείποντας, καὶ ἵππους ἐν αὐτοῖς κατέστησεν, καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους τούτων· καὶ ἄνδρα ἐφ' ἑκάστῳ τῶν τόπων ἔταξε τὸν ἐπιτήδειον παραδέχεσθαι τὰ φερόμενα γράμματα, καὶ παραδιδόναι, καὶ παραλαμβάνειν τοὺς ἀπειρηκότας ἵππους, καὶ ἄλλους πέμπειν νεαλεῖς. ἔστι δ' ὅτε οὐδὲ τὰς νύκτας φασὶν ἵστασθαι ταύτην τὴν πορείαν, ἀλλὰ τῷ ἡμερινῷ ἀγγέλῳ τὸν νυκτερινὸν διαδέχεσθαι. τούτων δὲ οὕτως γιγνομένων, φασί τινες θᾶττον τῶν γεράνων ταύτην τὴν πορείαν ἀνύτειν. εἰ δὲ τοῦτο ψεύδονται, ἀλλ' ὅτι γε τῶν ἀνθρωπίνων, πεζῇ πορειῶν αὕτη ταχίστη, τοῦτο εὔδηλον. ἀγαθὸν δὲ ὡς τάχιστα ἕκαστον αἰσθανόμενον, ὡς τάχιστα ἐπιμελεῖσθαι. 42.

43. Ἐπεὶ δὲ περιῆλθεν ὁ ἐνιαυτὸς, συνήγειρε στρατιὰν εἰς Βαβυλῶνα, καὶ λέγεται αὐτῷ γενέσθαι εἰς δώδεκα μὲν ἵππων μυριάδας, εἰς δισχίλια δὲ ἅρματα δρεπανηφόρα, πεζῶν δὲ εἰς μυριάδας ἑξήκοντα. ἐπεὶ δὲ ταῦτα συνεσκευάσατο αὐτῷ, ὥρμα δὴ ταύτην τὴν στρατείαν, ἐν ᾗ λέγεται καταστρέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα Συρίαν εἰσβάντι οἰκεῖ μέχρις ἐρυθρᾶς θαλάσσης. μετὰ δὲ ταῦτα, ἡ 43.

εἰς

Βιβλ. η'. εἰς Αἴγυπτον στρατείαν λέγεται γενέσθαι, καὶ καταστρέψασθαι Αἰγυπτίους. καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀρχὴν ὥριζεν αὐτῷ πρὸς ἕω μὲν, ἡ ἐρυθρὰ θάλαττα· πρὸς ἄρκτον δὲ, ὁ Εὔξεινος Πόντος· πρὸς ἑσπέραν δὲ, Κύπρος καὶ Αἴγυπτος· πρὸς μεσημβρίαν δὲ, Αἰθιοπία. τούτων δὲ τὰ πέρατα, τὰ μὲν διὰ θάλπος, τὰ δὲ διὰ ψύχος, τὰ δὲ διὰ ὕδωρ, τὰ δὲ δι' ἀνυδρίαν δυσοίκητα. αὐτὸς δ' ἐν μέσῳ τούτων τὴν δίαιταν ποιησάμενος, τὸν μὲν ἀμφὶ τὸν χειμῶνα χρόνον διῆγεν ἐν Βαβυλῶνι ἑπτὰ μῆνας (αὕτη γὰρ ἀλεεινὴ ἡ χώρα) τὸν δὲ ἀμφὶ τὸ ἔαρ, τρεῖς μῆνας ἐν Σούσοις· τὴν δὲ ἀκμὴν τοῦ θέρους, δύο μῆνας ἐν Ἐκβατάνοις. οὕτω δὲ ποιοῦντ' αὐτὸν λέγουσιν ἐν ἐαρινῷ θάλπει καὶ ψύχει διάγειν ἀεί.

44. 44. Οὕτω δὲ διέκειντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, ὡς πᾶν μὲν ἔθνος μειονεκτεῖν ἐδόκει, εἰ μὴ Κύρῳ πέμψειεν ὅ, τι καλὸν αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ ἢ φύοιτο, ἢ τρέφοιτο, ἢ τεχνῷτο· πᾶσα δὲ πόλις ὡσαύτως· πᾶς δὲ ἰδιώτης πλούσιος ἂν ᾤετο γενέσθαι, εἴ τι Κύρῳ χαρίσαιτο. καὶ γὰρ ὁ Κῦρος λαμβάνων παρ' ἑκάστων, ὧν ἀφθονίαν εἶχον οἱ διδόντες, ἀντεδίδου ὧν σπανίζοντας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο. οὕτω δὲ τοῦ αἰῶνος προκεχωρηκότος, μάλα δὴ πρεσβύτης ὢν ὁ Κῦρος ἀφικνεῖται εἰς Πέρσας τὸ ἕβδομον ἐπὶ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. καὶ ὁ μὲν πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ πάλαι δὴ, ὥσπερ εἰκὸς, ἐτε-
γρ. ἱερεῖα. λευτήκεισαν αὐτῷ. ὁ δὲ Κῦρος ἔθυσε τὰ νομιζόμενα * ἱερὰ, καὶ τοῦ χοροῦ ἡγήσατο Πέρσαις κατὰ τὰ πάτρια, καὶ τὰ δῶρα πᾶσι διέδωκεν ὥσπερ εἰώθει. κοιμηθεὶς δ' ἐν τῷ βασιλείῳ, ὄναρ εἶδε τοιόνδε· ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρείττων τις ἢ κατὰ ἄνθρωπον, εἰπεῖν, συσκευάζου, ὦ Κῦρε· ἤδη γὰρ εἰς Θεοὺς ἄπει. τοῦτο δὲ ἰδὼν τὸ ὄναρ ἐξηγέρθη,
γρ. εὖ εἰδέναι. καὶ σχεδὸν ἐδόκει * εἰδέναι, ὅτι τοῦ βίου τελευτὴ παρείη· εὐθὺς οὖν λαβὼν ἱερεῖα, ἔθυε Διΐ τε πατρῴῳ καὶ ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις Θεοῖς, ἐπὶ τῶν ἄκρων, ὡς Πέρσαι θύουσιν, ὧδε ἐπευχόμενος, Ζεῦ πατρῷε καὶ ἥλιε, καὶ πάντες Θεοὶ, δέχεσθε τάδε καὶ τελεστήρια πολλῶν καὶ καλῶν πράξεων, καὶ χαριστήρια, ὅτι ἐσημήνατέ μοι καὶ ἐν ἱεροῖς καὶ ἐν οὐρανίοις σημείοις καὶ ἐν οἰωνοῖς καὶ ἐν φήμαις ἅ τε ἐχρῆν ποιεῖν καὶ ἃ οὐκ ἐχρῆν. πολλὴ δ' ὑμῖν χάρις, ὅτι κἀγὼ ἐγίγνωσκον τὴν ὑμετέραν ἐπιμέλειαν, καὶ οὐδὲ πώποτε ἐπὶ ταῖς εὐτυχίαις ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐφρόνησα. αἰτοῦμαι δ' ὑμᾶς, δοῦναι καὶ νῦν παισὶ μὲν, καὶ γυναικὶ, καὶ φίλοις, καὶ πατρίδι εὐδαιμονίαν, ἐμοὶ δὲ, οἷόν περ αἰῶνα δεδώκατε, τοιαύτην καὶ τελευτὴν δοῦναι.

45. Ὁ

Βιβλ. η'.

45. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ποιήσας, καὶ οἴκαδε ἐλθὼν, ἔδοξεν ἡδέως ἀναπαύσεσθαι, καὶ κατεκλίθη. ἐπεὶ δὲ ὥρα ἦν, οἱ τεταγμένοι προσιόντες, λούσασθαι αὐτὸν ἐκέλευον. ὁ δ' ἔλεγεν, ὅτι ἡδέως ἀναπαύοιτο. οἱ δ' αὖ τεταγμένοι, ἐπεὶ ὥρα ἦν, δεῖπνον παρετίθεσαν· τῷ δὲ ἡ ψυχὴ σῖτον μὲν οὐ προσίετο, διψῆν δ' ἐδόκει, καὶ ἔπιεν ἡδέως. ὡς δὲ καὶ τῇ ὑστεραίᾳ συνέβαινεν αὐτῷ ταῦτα, καὶ τῇ τρίτῃ, ἐκάλεσε τοὺς παῖδας. οἱ δ' ἔτυχον συνηκολουθηκότες αὐτῷ, καὶ ὄντες ἐν Πέρσαις. ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς φίλους καὶ τὰς Περσῶν ἀρχὰς, παρόντων δὲ πάντων, ἤρχετο τοιοῦδε λόγου.

46. Παῖδες ἐμοὶ, καὶ πάντες οἱ παρόντες φίλοι, ἐμοὶ μὲν τοῦ βίου τὸ τέλος ἤδη πάρεστιν (ἐκ πολλῶν τοῦτο σαφῶς γιγνώσκω) ὑμᾶς δὲ χρὴ, ὅταν τελευτήσω, * ὥσπερ εὐδαίμονος ἐμοῦ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν πάντα. ἐγὼ γὰρ παῖς τε ὢν τὰ ἐν παισὶ νομιζόμενα καλὰ δοκῶ κεκαρπῶσθαι· ἐπεί τε ἥβησα, τὰ ἐν νεανίσκοις· τέλειός τε ἀνὴρ γενόμενος, τὰ ἐν ἀνδράσι. σὺν τῷ χρόνῳ τε προϊόντι ἀεὶ συναυξανομένην ἐπιγιγνώσκειν ἐδόκουν καὶ τὴν ἐμὴν δύναμιν· ὥστε καὶ τοὐμὸν γῆρας οὐδεπώποτε ᾐσθόμην τῆς ἐμῆς νεότητος ἀσθενέστερον γιγνόμενον, καὶ οὔτ' ἐπιχειρήσας οὔτ' ἐπιθυμήσας οἶδα ὅτου ἠτύχησα. καὶ τοὺς μὲν φίλους ἐπεῖδον δι' ἐμοῦ εὐδαίμονας γενομένους, τοὺς δὲ πολεμίους ὑπ' ἐμοῦ δουλωθέντας· καὶ τὴν πατρίδα πρόσθεν ἰδιωτεύουσαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, νῦν προτετιμημένην καταλείπω· ὧν τ' ἐκτησάμην οὐδὲν οἶδα ὅ, τι οὐ διεσωσάμην. καὶ τὸν μὲν παρελθόντα χρόνον ἔπραττον οὕτως, ὥσπερ ηὐχόμην· φόβος δέ μοι συμπαρομαρτῶν μή τι ἐν τῷ ἐπιόντι χρόνῳ ἢ ἴδοιμι ἢ ἀκούσαιμι ἢ πάθοιμι χαλεπὸν, οὐκ εἴα * τελέως μέγα φρονεῖν, οὐδ' εὐφραίνεσθαι ἐκπεπταμένως. νῦν δ', ἢν τελευτήσω, καταλείπω μὲν ὑμᾶς, ὦ παῖδες, ζῶντας, * οὕσπερ ἔδοσάν μοι οἱ θεοὶ γενέσθαι· καταλείπω δὲ πατρίδα καὶ φίλους εὐδαιμονοῦντας· ὥστε πῶς οὐκ ἂν ἐγὼ δικαίως μακαριζόμενος τὸν ἀεὶ χρόνον μνήμης τυγχάνοιμι; δεῖ δὲ καὶ τὴν βασιλείαν με ἤδη σαφηνίσαντα καταλιπεῖν, ὡς ἂν μὴ * ἀμφίλογος γενομένη πράγματα ὑμῖν παράσχῃ. * ἐγὼ δὲ νῦν φιλῶ μὲν ἀμφοτέρους ὑμᾶς ὁμοίως, ὦ παῖδες. τὸ δὲ προβουλεύειν * καὶ προηγεῖσθαι ἐφ' ὅ, τι ἂν καιρὸς δοκῇ εἶναι, τοῦτο προστάττω τῷ προτέρῳ γενομένῳ, καὶ πλειόνων κατὰ τὸ εἰκὸς ἐμπείρῳ. ἐπαιδεύθην δὴ καὶ αὐτὸς οὕτως ὑπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς τε καὶ ὑμετέρας πατρίδος, τοῖς πρεσβυτέροις οὐ μόνον ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ πολίταις, καὶ ὁδῶν καὶ θάκων καὶ λόγων ὑπείκειν, καὶ ὑμᾶς δὲ, ὦ παῖδες, οὕτως ἐξ ἀρχῆς * ἐπαίδευον, τοὺς μὲν γεραιτέρους προτιμᾶν, τῶν δὲ νεωτέρων προτετιμῆσθαι. ὡς οὖν παλαιὰ καὶ εἰθισμένα καὶ ἔν-

γρ. ὡς θείω

γρ. τελείως μεγαφρ.

γρ. οὓς παρέδοσάν μοι.

γρ. ἀμφίβολος.

γρ. ἐγὼ οὖν φιλῶ.

γρ. καὶ τὸ ἡγεῖσθαι.

γρ. ἐπαίδευσα ὥστε τ. μ. γερ. πρ. ὑπὸ δὲ τῶν ...

Βιβλ. η'.

νομα λέγοντος ἐμοῦ οὕτως ἀποδέχεσθε, καὶ σὺ μὲν, ὦ Καμβύση, τὴν βασιλείαν ἔχε, Θεῶν τε διδόντων καὶ ἐμοῦ, ὅσον ἐν ἐμοί. σοὶ δὲ, ὦ Ταναοξάρη, σατράπην εἶναι δίδωμι Μήδων τε, καὶ Ἀρμενίων, καὶ τρίτων Καδουσίων. ταῦτα δέ σοι διδοὺς, νομίζω ἀρχὴν μὲν μείζω καὶ τοὔνομα τῆς βασιλείας τῷ πρεσβυτέρῳ καταλιπεῖν, εὐδαιμονίαν δὲ σοί ἀλυποτέραν. ὁποίας μὲν γὰρ ἀνθρωπίνης εὐφροσύνης ἐπιδεὴς ἔσῃ, οὐχ ὁρῶ, ἀλλὰ πάντα σοι τὰ δοκοῦντα ἀνθρώπους εὐφραίνειν, παρέσται. τὸ δὲ δυσκαταπρακτοτέρων ἐρᾷν, καὶ τὸ πολλὰ μεριμνᾷν, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἡσυχίαν ἔχειν, κεντριζόμενον ὑπὸ τῆς πρὸς τἀμὰ ἔργα φιλονεικίας, καὶ τὸ ἐπιβουλεύειν, καὶ τὸ ἐπιβουλεύεσθαι, ταῦτα τῷ βασιλεύοντι ἀνάγκη σοῦ μᾶλλον συμπαρομαρτεῖν, ἅ, σαφ' ἴσθι, τῷ εὐφραίνεσθαι πολλὰς ἀσχολίας παρέχει. * οἶσθα μὲν οὖν καὶ σὺ, ὦ Καμβύση, ὅτι οὐ τόδε τὸ χρυσοῦν σκῆπτρον τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ * πιστοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεῦσιν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέστατον. πιστοὺς δὲ μὴ νόμιζε φύσει φύεσθαι ἀνθρώπους (πᾶσι γὰρ ἂν οἱ αὐτοὶ πιστοὶ φαίνοιντο, ὥσπερ καὶ τἄλλα τὰ πεφυκότα πᾶσι τὰ αὐτὰ φαίνεται) ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς τίθεσθαι δεῖ ἕκαστον ἑαυτῷ. ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν ἐστιν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ. εἰ οὖν καὶ ἄλλους τινὰς πειράσῃ συμφύλακας τῆς βασιλείας ποιεῖσθαι, μηδαμόθεν πρότερον ἄρχου ἢ ἀπὸ τοῦ ὁμόθεν γενομένου. καὶ πολῖταί τοι ἄνθρωποι ἀλλοδαπῶν οἰκειότεροι, καὶ σύσσιτοι ἀποσκήνων. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σπέρματος φύντες, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς μητρὸς τραφέντες, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ αὐξηθέντες, καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν γονέων ἀγαπώμενοι, καὶ τὴν αὐτὴν μητέρα καὶ τὸν αὐτὸν πατέρα προσαγορεύοντες, πῶς οὐ πάντων οὗτοι οἰκειότατοι; μὴ οὖν ἃ οἱ Θεοὶ ὑφήγηνται ἀγαθὰ εἰς οἰκειότητα ἀδελφοῖς, μάταιά ποτε ποιήσητε, ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα εὐθὺς οἰκοδομεῖτε ἄλλα φιλικὰ ἔργα· καὶ οὕτως ἀεὶ ἀνυπέρβλητος * ἄλλοις ἔσται ἡ ὑμετέρα φιλία. ἑαυτοῦ τοι κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ· τίνι γὰρ ἄλλῳ ἀδελφὸς μέγας ὢν οὕτω καλὸν ὡς ἀδελφῷ; τίς δ' ἄλλος τιμήσεται δι' ἄνδρα μέγα δυνάμενον οὕτως, ὡς ἀδελφός; τίνα δὲ φοβήσεταί τις ἀδικεῖν ἀδελφοῦ μεγάλου ὄντος, οὕτως ὡς τὸν ἀδελφόν; μήτε οὖν θᾶττον μηδείς σου * τούτῳ ὑπακουέτω, μήτε προθυμότερον παρέστω. οὐδενὶ γὰρ οἰκειότερα τὰ τούτου οὔτε ἀγαθὰ, οὔτε δεινὰ, ἢ σοί. ἐννόει δὲ καὶ τάδε, τίνι χαρισάμενος ἐλπίσαις ἂν μειζόνων τυχεῖν, ἢ τούτῳ; τίνι δ' ἂν βοηθήσας ἰσχυρότερον σύμμαχον ἀντιλάβοις; τίνα δ' αἴσχιον μὴ φιλεῖν ἢ τὸν ἀδελφόν; τίνα δὲ ἁπάντων κάλλιον προτιμᾷν ἢ τὸν ἀδελφόν;

γρ. ἴσθι πολλὰς ἀσχολίας παρέχειν.

γρ. πολλοί.

γρ. ἀλλήλοις.

γρ. τούτου.

Βιβλ. η'.

ἀδελφόν; μόνῳ τοι, ὦ Καμβύση, * πρώτου ὄντος ἀδελφοῦ παρ' ἀδελφῷ οὐδὲ φθόνος παρὰ τῶν ἄλλων ἐφικνεῖται. ἀλλὰ πρὸς Θεῶν πατρῴων, παῖδες, τιμᾶτε ἀλλήλους, εἴ τι καὶ τοῦ ἐμοὶ χαρίζεσθαι μέλει ὑμῖν. οὐ γὰρ δήπου τοῦτό γε σαφῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὡς οὐδὲν * ἔσομαι ἐγὼ ἔτι ἐπειδὰν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τελευτήσω. οὐδὲ γὰρ νῦν τοι τήν γ' ἐμὴν ψυχὴν ἑωρᾶτε, ἀλλ' οἷς διεπράττετο, τούτοις αὐτὴν ὡς οὖσαν κατεφωρᾶτε. τὰς δὲ τῶν ἄδικα παθόντων ψυχὰς οὔπω κατενοήσατε, οἵους μὲν φόβους τοῖς μιαιφόνοις ἐμβάλλουσιν, οἵους δὲ παλαμναίους τοῖς ἀνοσίοις ἐπιπέμπουσι. τοῖς δὲ φθιμένοις τὰς τιμὰς διαμένειν ἔτι ἂν * δοκεῖτε, εἰ μηδενὸς αὐτῶν αἱ ψυχαὶ κύριαι ἦσαν; οὔτοι ἔγωγε, ὦ παῖδες, οὐδὲ τοῦτο πώποτε ἐπείσθην, ὡς ἡ ψυχὴ ἕως μὲν ἂν ἐν θνητῷ σώματι ᾖ, ζῇ· ὅταν δὲ τούτου ἀπαλλαγῇ, τέθνηκεν· ὁρῶ γὰρ ὅτι καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὅσον ἂν ἐν αὐτοῖς χρόνον ᾖ ἡ ψυχὴ, ζῶντα παρέχεται. οὐδέ γε ὅπως ἄφρων ἔσται ἡ ψυχὴ ἐπειδὰν τοῦ ἄφρονος σώματος δίχα γένηται, οὐδὲ τοῦτο πέπεισμαι. ἀλλ' ὅταν ἄκρατος καὶ καθαρὸς ὁ νοῦς ἐκκριθῇ, τότε καὶ φρονιμώτατον εἰκὸς αὐτὸν εἶναι. διαλυομένου δὲ ἀνθρώπου, δῆλά ἐστιν ἕκαστα ἀπιόντα πρὸς τὸ ὁμόφυλον, πλὴν τῆς ψυχῆς· αὐτὴ δὲ μόνη οὔτε παροῦσα οὔτε ἀπιοῦσα ὁρᾶται. ἐννοήσατε δὲ, ἔφη, ὅτι ἐγγύτερον μὲν τῷ ἀνθρωπίνῳ θανάτῳ οὐδέν ἐστιν ὕπνου. ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ τότε δήπου θειοτάτη καταφαίνεται· καὶ τότε τι τῶν μελλόντων προορᾷ· τότε γὰρ, ὡς ἔοικε, μάλιστα ἐλευθεροῦται. εἰ μὲν οὖν οὕτως ἔχει ταῦτα, ὥσπερ ἐγὼ οἴομαι, καὶ ἡ ψυχὴ καταλείπει τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καταιδούμενοι ποιεῖτε ἃ ἐγὼ δέομαι. εἰ δὲ μὴ οὕτως, ἀλλὰ μένουσα ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι συναποθνήσκει, ἀλλὰ Θεούς γε τοὺς ἀεὶ ὄντας, πάντ' ἐφορῶντας, καὶ πάντα δυναμένους, οἳ καὶ τὴν τῶν ὅλων τήνδε τάξιν συνέχουσιν ἀτριβῆ, καὶ * ἀκήρατον καὶ ἀναμάρτητον, καὶ ὑπὸ κάλλους καὶ μεγέθους ἀδιήγητον, τούτους φοβούμενοι μήτε ἀσεβὲς μηδὲν, μηδὲ ἀνόσιον, μήτε ποιήσητε, μήτε βουλεύσητε. μετὰ μέντοι Θεοὺς, καὶ ἀνθρώπων τὸ πᾶν γένος τὸ ἀεὶ ἐπιγιγνόμενον αἰδεῖσθε· οὐ γὰρ ἐν σκότῳ ὑμᾶς οἱ Θεοὶ ἀποκρύπτονται, ἀλλ' ἐμφανῆ πᾶσιν ἀνάγκη ἀεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα. ἃ ἢν μὲν καθαρὰ καὶ ἔξω τῶν ἀδίκων φαίνηται, δυνατοὺς ὑμᾶς ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀναδείξει, εἰ δὲ ἐς ἀλλήλους ἄδικόν τι φρονήσετε, ἐκ πάντων ἀνθρώπων τὸ ἀξιόπιστοι εἶναι ἀποβαλεῖτε. οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔτι πιστεῦσαι δύναιτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάνυ προθυμοῖτο, ἰδὼν ἀδικούμενον * τὸν μάλιστα φιλίᾳ προσήκοντα. εἰ μὲν οὖν ἐγὼ ὑμᾶς ἱκανῶς διδάσκω οἵους

Margin notes:
γρ. περιόντος.
γρ. εἶμι.
γρ. δοκοίητε.
γρ. ἄκρατον.
γρ. τὸν πάνυ φιλ.

Βιβλ. η'.

χρὴ πρὸς ἀλλήλους εἶναι· εἰ δὲ μή, καὶ παρὰ τῶν προγεγενημένων μανθάνετε, αὕτη γὰρ ἀρίστη διδασκαλία. οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ διαγεγένηνται φίλοι μὲν γονεῖς παισί, φίλοι δὲ ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς· ἤδη δέ τινες τούτων καὶ * ἐναντία ἀλλήλοις ἔπραξαν. * ὁποτέροις ἂν οὖν αἰσθάνησθε τὰ πραχθέντα συνενεγκόντα, ταῦτα δὴ αἱρούμενοι ὀρθῶς ἂν βουλεύοισθε. καὶ τούτων μὲν ἴσως ἤδη ἅλις. τὸ δ' ἐμὸν σῶμα, ὦ παῖδες, ὅταν τελευτήσω, μήτε ἐν χρυσῷ θῆτε, μήτε ἐν ἀργύρῳ, μηδὲ ἐν ἄλλῳ μηδενί, ἀλλὰ τῇ γῇ ὡς τάχιστα ἀπόδοτε. τί γὰρ τούτου μακαριώτερον, τοῦ γῇ μιχθῆναι, ἣ πάντα μὲν τὰ καλά, πάντα δὲ τἀγαθὰ φύει τε καὶ τρέφει; ἐγὼ καὶ ἄλλως φιλάνθρωπος ἐγενόμην, καὶ νῦν ἡδέως ἄν μοι δοκῶ κοινωνῆσαι τοῦ εὐεργετοῦντος ἀνθρώπους. ἀλλὰ γὰρ ἤδη, ἔφη, ἐκλιπεῖν μοι φαίνεται ἡ ψυχή, ὅθενπερ, ὡς ἔοικε, πᾶσιν ἄρχεται ἀπολιποῦσα. εἴ τις οὖν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἅψασθαι, ἢ ὄμμα τοὐμὸν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω· ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι ὑμᾶς, ὦ παῖδες, μηδεὶς ἔτ' ἀνθρώπων τοὐμὸν σῶμα ἰδέτω, μηδ' αὐτοὶ ὑμεῖς. Πέρσας μέντοι πάντας καὶ τοὺς συμμάχους ἐπὶ τὸ μνῆμα τοὐμὸν παρακαλεῖτε, συνησθησομένους ἐμοί, ὅτι ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἤδη ἔσομαι, ὡς μηδὲν ἂν ἔτι κακὸν παθεῖν, μήτε ἢν μετὰ τοῦ θείου γένωμαι, μήτε ἢν μηδὲν ἔτι ὦ. ὁπόσοι δ' ἂν ἔλθωσι, τούτους εὖ ποιήσαντες, ὁπόσα ἐπ' ἀνδρὶ εὐδαίμονι νομίζεται, ἀποπέμπετε. καὶ τοῦτο, ἔφη, μέμνησθέ μου τελευταῖον, τοὺς φίλους * εὐεργετοῦντες, καὶ τοὺς ἐχθροὺς δυνήσεσθε κολάζειν. καὶ χαίρετε, ὦ φίλοι παῖδες, καὶ τῇ μητρὶ ἀπαγγέλλετε ὡς παρ' ἐμοῦ· καὶ πάντες δὲ οἱ παρόντες καὶ οἱ ἀπόντες φίλοι, χαίρετε. ταῦτ' εἰπών, καὶ πάντας δεξιωσάμενος, συνεκαλύψατο, καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν.

γρ. ἐν αἰτίᾳ. γρ. ὁποίοις. γρ. εὐποιοῦντες.

47. 47. Ὅτι μὲν δὴ * καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ τοῦ Κύρου βασιλεία ἐγένετο, αὐτὴ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ. ὡρίσθη μὲν πρὸς ἕω τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάττῃ· πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ Εὐξείνῳ * πόντῳ· πρὸς ἑσπέραν δέ, Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ· πρὸς μεσημβρίαν δέ, Αἰθιοπίᾳ. τοσαύτη δὲ γενομένη, μιᾷ γνώμῃ τῇ Κύρου ἐκυβερνᾶτο, καὶ ἐκεῖνός τε τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ὥσπερ ἑαυτοῦ παῖδας ἐτίμα τε καὶ ἐθεράπευεν, οἵ τε ἀρχόμενοι Κῦρον ὡς πατέρα ἐσέβοντο. ἐπεὶ μέντοι Κῦρος ἐτελεύτησεν, εὐθὺς μὲν * αὐτοῦ οἱ παῖδες ἐστασίαζον, εὐθὺς δὲ πόλεις καὶ ἔθνη ἀφίσταντο, πάντα δ' ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐτρέπετο. ὡς δ' ἀληθῆ λέγω, ἄρξομαι διδάσκων ἐκ τῶν θείων. οἶδα γὰρ ὅτι πρότερον μὲν βασιλεῖς, καὶ οἱ ὑπ' αὐτῷ, καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πεποιηκόσιν, εἴτε ὅρκους ὀμόσειαν, ἐμπέδουν,

γρ. ἀρίστη καὶ καλλίστη. γρ. πόντῳ καὶ προποντίδι καὶ Ἑλλησπόντῳ, πρὸς ἑσπέραν. γρ. αὐτῷ.

Βιβλ. η'.

ἄν, εἴτε δεξιὰς δοῖεν, ἐμπεδοῖεν. εἰ δὲ μὴ τοιοῦτοι ἦσαν, καὶ τοιαύτην δόξαν εἶχον, οὐδ᾽ ἂν εἷς αὐτοῖς ἐπίστευεν, ὥσπερ οὐδὲ νῦν πιστεύει, οὐδὲ εἷς ἔτι, ἐπεὶ ἔγνωσται ἡ ἀσέβεια αὐτῶν. οὕτως οὐδὲ τότε ἐπίστευσαν ἂν οἱ τῶν σὺν Κύρῳ ἀναβάντων στρατηγοί. νῦν δὲ δὴ τῇ πρόσθεν αὐτῶν δόξῃ πιστεύσαντες, ἐνεχείρισαν ἑαυτούς, καὶ ἀναχθέντες πρὸς βασιλέα, ἀπετμήθησαν τὰς κεφαλάς. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν συστρατευσάντων βαρβάρων ἄλλοι ἄλλαις πίστεσιν ἐξαπατηθέντες ἀπώλοντο. * πολὺ δὲ καὶ τάδε χείρονες νῦν εἰσί. πρόσθεν μὲν γὰρ εἴ τις ἢ διακινδυνεύσειε πρὸ βασιλέως, ἢ πόλιν ἢ ἔθνος ὑποχείριον ποιήσειεν, ἢ ἄλλο τι καλὸν ἢ ἀγαθὸν αὐτῷ διαπράξειεν, οὗτοι ἦσαν οἱ τιμώμενοι· * νῦν δὲ καὶ ἤν τις, ὥσπερ Λεωμίθρης, τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς τῶν φίλων παῖδας ὁμήρους παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ ἐγκαταλιπών, καὶ τοὺς μεγίστους ὅρκους παραβάς, βασιλεῖ δόξῃ τι σύμφορον ποιῆσαι, οὗτοί εἰσιν οἱ ταῖς μεγίσταις τιμαῖς γεραιρόμενοι. ταῦτα οὖν ὁρῶντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάντες, ἐπὶ τὸ ἀσεβὲς καὶ τὸ ἄδικον τετραμμένοι εἰσίν. ὁποῖοί τινες γὰρ ἂν οἱ προστάται ὦσι, τοιοῦτοι καὶ οἱ ὑπ᾽ αὐτοὺς * ἐπιτοπολὺ γίγνονται. ἀθεμιστότεροι δὲ νῦν, ἢ πρόσθεν, ταύτῃ γεγένηνται.

γρ. πολλοὶ δὲ καὶ τάδε.

γρ. νῦν δὲ ἄν τις, ὥσπερ Μιθριδάτης τὸν πατέρα Ἀριοβαρζάνην προδούς, καὶ ὥσπερ Λεωμ

γρ. εἰς ἐπὶ τὸ πολύ.

48. Εἴς γε μὴν χρήματα, τῇδε ἀδικώτεροι· οὐ γὰρ μόνον τοὺς πολλὰ ἡμαρτηκότας, ἀλλὰ ἤδη τοὺς οὐδὲν ἠδικηκότας συλλαμβάνοντες, ἀναγκάζουσι πρὸς οὐδὲν δίκαιον χρήματα ἀποτίνειν. ὥς τε οὐδὲν ἧττον οἱ πολλὰ ἔχειν δοκοῦντες τῶν πολλὰ ἠδικηκότων φοβοῦνται· καὶ εἰς χεῖρας οὐδ᾽ οὗτοι ἐθέλουσι τοῖς κρείττοσιν ἰέναι, οὐδέ γε ἀθροίζεσθαι εἰς βασιλικὴν στρατείαν θαρροῦσι. τοιγαροῦν ὅστις ἂν πολεμῇ αὐτοῖς, πᾶσιν ἔξεστιν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ἀναστρέφεσθαι ἄνευ μάχης, ὅπως ἂν βούλωνται, διὰ τὴν ἐκείνων περὶ μὲν θεοὺς ἀσέβειαν, περὶ δὲ ἀνθρώπους ἀδικίαν. αἱ μὲν δὲ γνῶμαι ταυτῃ τῷ παντὶ χείρους νῦν, ἢ τὸ παλαιόν, αὐτῶν. 48.

49. Ὡς δὲ οὐδὲ τῶν σωμάτων ἐπιμέλονται ὥσπερ πρόσθεν, νῦν αὖ τοῦτο διηγήσομαι. νόμιμον γὰρ δὴ ἦν αὐτοῖς, μήτε πτύειν, μήτε ἀπομύττεσθαι (δῆλον δὲ ὅτι ταῦτα οὐ τοῦ ἐν τῷ σώματι ὑγροῦ φειδόμενοι ἐνόμισαν, ἀλλὰ βουλόμενοι διὰ πόνων καὶ ἱδρῶτος τὰ σώματα στερεοῦσθαι) νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ πτύειν, μηδὲ ἀπομύττεσθαι ἔτι διαμένει, τὸ δὲ * πονεῖν οὐδαμοῦ ἐπιτηδεύονται. καὶ μὴν πρόσθεν μὲν ἦν αὐτοῖς μονοσιτεῖν νόμιμον, ὅπως ὅλῃ τῇ ἡμέρᾳ χρῷντο, καὶ εἰς τὰς πράξεις, καὶ εἰς τὸ διαπονεῖσθαι· νῦν γε μὴν τὸ μὲν μονοσιτεῖν ἔτι διαμένει, ἀρχόμενοι δὲ τοῦ σίτου ἡνίκα περ οἱ πρωϊαίτατα ἀριστῶντες, μέχρι τούτου ἐσθίοντες, καὶ πίνοντες διάγουσιν, ἔστε περ οἱ ὀψιαίτατα κοιμώμενοι. 49.

γρ. ἀπονεῖν.

Βιβλ. η'.

50. 50. Ἦν δὲ αὐτοῖς νόμιμον, μηδὲ προχοΐδας εἰσφέρεσθαι εἰς τὰ συμπόσια, δηλονότι νομίζοντες τὸ μὴ ὑπερπίνειν ἧττον ἂν καὶ σώματα καὶ γνώμας σφάλλειν· νῦν δὲ τὸ μὲν μὴ εἰσφέρεσθαι ἔτι αὖ διαμένει, τοσοῦτον δὲ πίνουσιν, ὥστε ἀντὶ τοῦ εἰσφέρειν αὐτοὶ ἐκφέρονται, ἐπειδὰν μηκέτι δύνωνται ὀρθούμενοι ἐξιέναι.

51. 51. Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο ἦν αὐτοῖς ἐπιχώριον, τὸ μεταξὺ πορευομένους μήτε ἐσθίειν, μήτε πίνειν, μήτε τῶν διὰ ταῦτα ἀναγκαίων μηδὲν ποιοῦντας φανεροὺς εἶναι· νῦν δ' αὖ τὸ μὲν τούτων ἀπέχεσθαι ἔτι διαμένει, τὰς μέντοι πορείας οὕτω βραχείας ποιοῦνται, ὡς μηδ' ἂν ἔτι θαυμάσαι τὸ ἀπέχεσθαι τῶν ἀναγκαίων.

52. 52. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπὶ θήραν πρόσθεν μὲν τοσαυτάκις ἐξῄεσαν, ὥστε ἀρκεῖν αὐτοῖς τε καὶ ἵπποις * γυμνάσια τὰς θήρας· ἐπεὶ δὲ Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἥττους τοῦ οἴνου ἐγένοντο, οὐκέτι ὁμοίως οὔτε αὐτοὶ ἐξῄεσαν, οὔτε τοὺς ἄλλους ἐξῆγον ἐπὶ τὰς θήρας· ἀλλὰ καὶ εἴ τινες φιλόπονοι γενόμενοι καὶ σὺν τοῖς περὶ αὐτοὺς ἱππεῦσιν ἅμα θηρῷεν, φθονοῦντες αὐτοῖς δῆλοι ἦσαν, καὶ ὡς βελτίονας αὐτῶν ἐμίσουν. ἀλλά τοι καὶ τοὺς παῖδας τὸ μὲν παιδεύεσθαι ἐπὶ ταῖς θύραις, ἔτι διαμένει· τὸ μέντοι τὰ ἱππικὰ μανθάνειν καὶ μελετᾶν ἀπέσβηκε, διὰ τὸ μὴ * εἶναι ὅπου ἂν ἀποφαινόμενοι εὐδοκιμοῖεν.

γρ. εἰς γυμνάσια.

γρ. εἶναι.

53. 53. Καὶ ὅτι γε οἱ παῖδες ἀκούοντες ἐκεῖ πρόσθεν τὰς δίκας δικαίως δικαζομένας, ἐδόκουν μανθάνειν δικαιότητα, καὶ τοῦτο παντάπασιν ἀνέστραπται. σαφῶς γὰρ ὁρῶσι νικῶντας ὁπότεροι ἂν * πλεῖον διαδῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῶν φυομένων ἐκ τῆς γῆς τὰς δυνάμεις οἱ παῖδες πρόσθεν μὲν ἐμάνθανον, ὅπως τοῖς μὲν ὠφελίμοις χρῷντο, τῶν δὲ βλαβερῶν ἀπέχοιντο· νῦν δὲ ἐοίκασι ταῦτα διδασκομένοις, ὅπως ὅτι πλεῖστα κακοποιῶσιν. οὐδαμοῦ γοῦν πλείους, ἢ ἐκεῖ οὔτε ἀποθνῄσκουσιν, οὔτε διαφθείρονται ὑπὸ φαρμάκων.

γρ. πλεῖον διδῶσι.

54. 54. Ἀλλὰ μὴν καὶ θρυπτικώτεροι πολὺ νῦν, ἢ ἐπὶ Κύρου εἰσί. τότε μὲν γὰρ ἔτι τῇ ἐκ Περσῶν παιδείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ ἐχρῶντο, τῇ δὲ Μήδων στολῇ καὶ ἁβρότητι· νῦν δὲ τὴν μὲν ἐκ Περσῶν καρτερίαν περιορῶσιν ἀποσβεννυμένην, τὴν δὲ τῶν Μήδων μαλακίαν διασώζονται. σαφηνίσαι δὲ βούλομαι καὶ τὴν θρύψιν αὐτῶν. ἐκείνοις γὰρ πρῶτον * μὴ τὰς εὐνὰς οὐ μόνον ἀρκεῖ μαλακῶς ὑποστρώννυσθαι, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν κλινῶν τοὺς πόδας ἐπὶ * ταπίδων τιθέασιν, ὅπως μὴ ἀντερείδῃ τὸ δάπεδον, ἀλλ' ὑπείκωσιν αἱ * τάπιδες. καὶ μὴν τὰ πεττόμενα ἐπὶ τράπεζαν, ὅσα τε πρόσθεν ηὕρητο, οὐδὲν αὐτῶν ἀφῄρηται· ἀλλά τε

γρ. μὴ ὅτι τὰς εὐν.

γρ. δαπίδων.

γρ. δαπίδες.

I ἀεὶ

Digitized by Google

καὶ καινὰ ἐπιμεμηχάνηνται. καὶ ὄψα γε ὡσαύτως· καὶ γὰρ καινο- Βιβλ. η'.
ποιητὰς ἀμφοτέρων τούτων κέκτηνται. ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ
χειμῶνι οὐ μόνον κεφαλὴν, καὶ σῶμα, καὶ πόδας ἀρκεῖ αὐτοῖς
ἐσκεπάσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄκραις ταῖς χερσὶ χειρῖδας δασείας,
καὶ δακτυλήθρας ἔχουσιν. ἔν γε μὴν τῷ θέρει οὐκ ἀρκοῦσιν
αὐτοῖς οὔθ' αἱ τῶν δένδρων, οὔθ' αἱ τῶν πετρῶν σκιαί, ἀλλ'
ἐν ταύταις ἑτέρας * σκιὰς ἄνθρωποι μηχανώμενοι αὐτοῖς γρ. σκιάδεια
παρεστᾶσι. καὶ μὴν ἐκπώματα ἢν μὲν ὡς πλεῖστα ἔχωσι, τούτῳ
καλλωπίζονται· ἢν δ' ἐξ ἀδίκου φανερῶς ᾖ μεμηχανημένα, οὐδὲν
τοῦτο αἰσχύνονται. πολὺ γὰρ ηὔξηται ἐν αὐτοῖς ἡ ἀδικία τε καὶ
αἰσχροκέρδεια.

55. Ἀλλὰ καὶ πρόσθεν, μὲν ἦν ἐπιχώριον αὐτοῖς, μὴ ὁρᾶσθαι 55.
πεζῇ πορευομένοις, οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα, ἢ τοῦ ὡς ἱππικωτά-
τους γίγνεσθαι· νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων,
ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν. οὐ γὰρ τῆς * ἱππείας οὕτως ὥσπερ τοῦ μαλα- γρ. ἱππικῆς·
κῶς καθῆσθαι, ἐπιμέλονται. τά γε μὴν πολεμικὰ πῶς οὐκ
εἰκότως νῦν τῷ παντὶ χείρους, ἢ πρόσθεν εἰσίν; οἷς ἐν μὲν τῷ
παρελθόντι χρόνῳ ἐπιχώριον, οἶμαι, ὑπῆρχε τοὺς μὲν τὴν
γῆν ἔχοντας, ἀπὸ ταύτης ἱππότας παρέχεσθαι, οἳ δὴ καὶ ἐστρα-
τεύοντο· τοὺς δὲ φρουροῦντας, εἰ δέοι στρατεύεσθαι, πρὸ τῆς χώ-
ρας μισθοφόρους εἶναι. νῦν δὲ τούς τε θυρωροὺς, καὶ τοὺς σιτο-
ποιοὺς, καὶ τοὺς ὀψοποιοὺς, καὶ οἰνοχόους, καὶ λουτροχόους, καὶ πα-
ρατιθέντας, καὶ ἀναιροῦντας, καὶ κατακοιμίζοντας, καὶ ἀνιστάν-
τας, καὶ * τοὺς κοσμητὰς, οἳ ὑποχρίουσί τε καὶ ἐντρίβουσιν αὐ- γρ. κομμώ-
τοὺς, καὶ τἄλλα ῥυθμίζουσι· τούτους πάντας ἱππέας οἱ δυν- τας.
άσται πεποιήκασιν, ὅπως μισθοφορῶσιν αὐτοῖς. πλῆθος μὲν οὖν
καὶ ἐκ τούτων φαίνεται, οὐ μέντοι ὄφελός γε οὐδὲν αὐτῶν εἰς πό-
λεμον. δηλοῖ δὲ καὶ αὐτὰ γιγνόμενα. κατὰ τὴν χώραν γὰρ γρ. ῥᾴδιον.
αὐτῶν * ῥᾷον οἱ πολέμιοι, ἢ οἱ φίλοι ἀναστρέφονται. καὶ γὰρ
δὴ ὁ Κῦρος τοῦ μὲν ἀκροβολίζεσθαι ἀποπαύσας, θωρακίσας δὲ
καὶ αὐτοὺς καὶ ἵππους, καὶ ἓν παλτὸν ἑκάστῳ δοὺς εἰς χεῖρα,
ὁμόθεν τὴν μάχην ἐποιεῖτο· νῦν δὲ οὔτε ἀκροβολίζονται ἔτι,
οὔτ' εἰς χεῖρας συνιόντες μάχονται.

56. Καὶ οἱ πεζοὶ ἔχουσι μὲν γέῤῥα, καὶ κοπίδας, καὶ σα- 56.
γάρεις, ὥσπερ ἐπὶ Κύρου, τὴν μάχην ποιησόμενοι· εἰς χεῖρας
δὲ ἰέναι οὐδ' οὗτοι ἐθέλουσιν. οὐδέ γε τοῖς δρεπανηφόροις ἅρ-
μασιν ἔτι χρῶνται, * ἐφ' ᾧ Κῦρος αὐτὰ ἐποιήσατο. ὁ μὲν γὰρ, γρ. ἐφ' ὧν
τιμαῖς αὐξήσας τοὺς ἡνιόχους, καὶ ἀγαθοὺς ποιήσας, εἶχε τοὺς
εἰς τὰ ὅπλα ἐμβαλοῦντας· οἱ δὲ νῦν οὐδὲ γιγνώσκοντες τοὺς
ἐπὶ τοῖς ἅρμασιν οἴονται σφίσιν ὁμοίους τοὺς ἀνασκήτους τοῖς
ἠσκηκόσιν ἔσεσθαι, οἱ δὲ, ὁρμῶσι μὲν, πρὶν δὲ ἐν τοῖς πολεμί-
οις εἶναι, οἱ μὲν ἑκόντες ἐκπίπτουσιν, οἱ δ' ἐξάλλονται· ὥστ' ἄνευ
ἡνιόχων γιγνόμενα τὰ ζεύγη πολλάκις πλείω κακὰ τοὺς φί-
λους,

Βιβλ. η'. λους, ἢ τοὺς πολεμίους ποιεῖ. ἐπεὶ μέντοι καὶ αὐτοὶ γιγνώσκουσιν, οἷα σφίσι τὰ πολεμιστήρια ὑπάρχει, ὑφίενται· καὶ οὐδεὶς ἔτι ἄνευ τῶν Ἑλλήνων εἰς πόλεμον καθίσταται, * οὔτε ὅταν ἀλλήλοις πολεμῶσιν, οὔτε ὅταν οἱ Ἕλληνες αὐτοῖς ἀντιστρατεύωνται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἐγνώκασι μεθ' Ἑλλήνων τοὺς πολέμους ποιεῖσθαι.

γρ. ὅτε ἄν ποτε.

57. 57. Ἐγὼ μὲν δὴ οἶμαι ἅπερ ὑπεθέμην * ἀπηργάσθαι μοι. φημὶ γὰρ Πέρσας, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, καὶ ἀσεβεστέρους περὶ θεοὺς, καὶ ἀνοσιωτέρους περὶ συγγενεῖς, καὶ ἀδικωτέρους περὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ἀνανδροτέρους τὰ εἰς τὸν πόλεμον νῦν, ἢ πρόσθεν, ἀποδεδεῖχθαι. εἰ δέ τις τἀναντία ἐμοὶ γιγνώσκει, τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπισκοπῶν, εὑρήσει αὐτὰ μαρτυροῦντα τοῖς ἐμοῖς λόγοις.

γρ. ἀπεργάσασθαι φημί.

γρ. ἀσεβεστέρους.

ΤΕΛΟΣ.

Digitized by Google

Ἔλεγχος τῶν ἐν τοῖς τοῦ Ξενοφῶντος η' βιβλίοις περὶ Κύρου παιδείας κατεχομένων.

A.

Ἀβραδάτου τοῦ Σουσίου γυνὴ ἑάλω ἐν τῷ τῶν Ἀσσυρίων στρατοπέδῳ 93
Τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Πανθείας πρὸς αὐτὸν ἀνάζευξις 126
Τῷ Κύρῳ ὑπὲρ τῶν εὐεργετημάτων εἰς αὐτὸν χάριν ἀποδίδωσι ibid.
Τῶν ἐπὶ ταῖς μηχαναῖς ἄρχων καθειστήκετο 130
Πολεμικὸς αὐτοῦ κόσμος 137
Τελευταία μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ὁμιλία 138
Τοῖς Αἰγυπτίοις ἐμβάλλει, καὶ ἀπόλλυσι 144
Ἐνταφιασμὸς αὐτοῦ 151
Ἀγαθὰ μὴ λαβεῖν οὐχ οὕτω χαλεπόν, ὥσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν 162
Ἀγαθοὶ ἀμελεῖσθαι δοκοῦντες, ἄθυμοι, πονηροὶ δὲ ὑβριστότεροι γίγνονται 119
Ἀγαθῶν ἐπιθυμίαι τίνες 105
Ἀγλαϊτάδας ταξίαρχος, ἀνὴρ τὸν τρόπον στυφνός 38
Ἀγνοίᾳ ὁπόσα ἄνθρωποι ἐξαμαρτάνουσι, πάντα ἀκούσια νομίζονται 56
Αἰγυπτίων ὁπλισμός 135
Αἰγυπτίων δυσνίκητον κράτος 145
Αἰγύπτιοι σώζονται ibid.
Αἰγυπτίων πίστις πρὸς τὸν Κροῖσον 146
Ἀλαζόνες τίνες 38
Ἀναισχυντία μεγίστη ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμών 4
Ἄνδρα ἀγαθὸν γενέσθαι οὐκ ἀρκεῖ, ἀλλ' ἀγαθὸς ὢν διατελεῖν 161
Ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα ἢ κακὰ χαλεπώτερον εὑρεῖν, καὶ διατί 182
Ἄνευ σωφροσύνης οὐδ' ἄλλης ἀρετῆς οὐδὲν ἐστιν ὄφελος 53
Ἀνθρώπου ἔπαινος 180
Ἄνθρωποι πολλὰ τεχνώμενοι, ἀδύνατοι πάντα καλῶς ποιεῖν 170
Ἄνθρωποι ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται, ἢ ἐπὶ τοὺς ἐπιχειροῦντας αὐτῶν ἄρχειν 2
Μᾶλλον τῶν ἀναιδῶν τοὺς αἰδουμένους αἰδοῦνται 166
Στερισκόμενοι ἐπιθυμίας Ἀφροδισίων ἠρεμέστεροι γίγνονται 160
Αὐτῶν ἄρχειν οὐκ ἀδύνατον οὔτε χαλεπὸν ὅπου ἄν τις τοῦτο ἐπισταμένως πράττῃ 1
Ἀπομύττεσθαι 6
Ἀποπτύειν ibid.
Ἀράσπας ὁ Μῆδος ἐκ παίδων ἑταῖρος τοῦ Κύρου 93

Ἔλεγχος.

Φύλαξ τῆς γυναικὸς Συσίδος ibid.
Κρείττων τοῦ ἔρωτος 125
Ἐλέγχεται διὰ τὸ νοσῆσαι τοῦ ἔρωτος, καὶ ἀποπέμπεται πρὸς τὸ ἐρευνᾶν τῶν πολεμίων βουλεύματα ibid.
Αὐτοῦ ἀπὸ τῶν πολεμίων πρὸς τὸν Κῦρον ἐπάνοδος 135
Ἀρσαμίας ὁ Μήδων στρατηγός, ὅστις ἄλλως τε Ἀρσάμας λέγεται 106
Ἀρετῆς μηδὲν κερδαλεώτερον 142
Ἀριβαῖος Καππαδόκων βασιλεὺς σύμμαχος τῶν Ἀσσυρίων 31
Ἁρμάτων γένος τι ἀπογράφεται 124
Ἅρματα δρεπανηφόρα εἷλε 127
Ἀρμένιος πρόσθεν τοῦ Κυαξάρους σύμμαχος, καὶ ὑπήκοος 47
Νῦν δὲ αὐτῷ καταφρονεῖ, ὅταν ἀκούει πολεμίους πρὸς αὐτὸν ἀνίστασθαι, καὶ πῶς ἀνυποτάσσεται ibid.
Ἀρτάβαζος στρατηγός 106
Κύρου συγγενής 122
Ἀρταβάτας σατράπης πέμπεται εἰς Καππαδοκίαν 189
Ἀρτακάμαν (ὅστις ἄλλως τε Ἀρτάμας λέγεται) μεγάλης Φρυγίας ἄρχων, Ἀσσυρίων σύμμαχος 31
Ἀρτακάμας σατράπης πέμπεται εἰς μεγάλην Φρυγίαν 189
Ἀρταξέρξης, ὁ κληθεὶς μέγας βασιλεύς, ἥττων τοῦ εἶναι
Ἀρχῆς Κύρου ὅροι 192
Ἄρχοντα τῶν ἀρχομένων οὐ δεῖ πονηρότερον εἶναι 162
Ἀρχομένοις χαλεπαίνειν μέγα ἁμάρτημα 116
Ἄρχων ἀγαθὸς βλέπων νόμος ἀνθρώποις 166
Οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ 163
Ἀσιατικῶν ἦθος κατὰ τὸν πόλεμον 80
Ἄσκησις μέχρι τὸν ἱδρῶντα πρός τι συμφέρῃ 35
Ἀσσύριοι καὶ Μῆδοι μισθοφόροι 14
Αὐτῶν βασιλέως δύναμις, καὶ βουλὴ τοῦ πολεμῆσαι πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ Μήδους 18
Τούτου στρατήγημα 15
Αὐτῶν ὁ Κῦρος τρία φρούρια εἵλετο 115
Βασιλέως αὐτῶν πολεμικὴ δύναμις 129
Οἴχεται ἐπὶ Λυδίας μετὰ τῶν χρημάτων αὐτοῦ 123
Ἀστεῖοι τίνες ibid.
Ἀσυάκης οἰνοχόος Σάκας 8
Ἀναπέμπει τὸν Κῦρον πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ 16
Αὐτοῦ θάνατος 18
Ἀχαριστίᾳ ἕπεται ἀναισχυντία 4

Β.

Βαβυλὼν λαμβάνεται 155
Αὐτῆς βασιλεὺς σφάττεται 156
Βαβυλωνίων χώρα ἀλεεινή 192
Βασιλέως ἀγαθοῦ καὶ νομέως ἀγαθοῦ παραπλήσια ἔργα 171
Βίον ἄτιμον διατελεῖν. Βροντὴ δεξιά 140

Γ.

Γαδάτας 103
Ἀφίστησι πρὸς τὸν Κῦρον 104

Καλῶς

ἜΛΕΓΧΟΣ.

Καλῶς αὐτῷ ὁ Κῦρος ὑπισχνεῖται 104
Τρέπεται ἀπ' Ἀσσυρίου εἰς φυγὴν 109
Τῷ Κύρῳ δῶρα πολλὰ ἄγει καὶ φέρει 150
Γάμον ὡραία 92
Γνώμη 39, 40, 88
Γωβρύας Ἀσσύριος ἀνὴρ πρεσβύτης ἀφίστησι πρὸς τὸν Κῦρον 90
Αὐτὸς καὶ Γαδάτας δίκην λαμβάνουσι περὶ βασιλέως Ἀσσυρίων πολλὰ αὐτοῖς ἠδικηκότος 156
Τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐκδίδωσι τῷ Ὑστάσπᾳ 183

Δ.

Δαμάμας Καδούσιος στρατηγὸς 106
Ἀπ' Ἀσσυρίου ἀποκτείνεται 110
Δελφικὸν χρηστήριον πρὸς τὸν Κροῖσον 148
Διδάσκαλος οὐδεὶς κρείττων τῆς ἀνάγκης 43
Δικαιοσύνης διδασκαλεῖον 6
Δύσκολοι ἐν ἅπασι 36

Ε.

Ἐγκρατεῖς τοῦ γαστρὸς καὶ ποτοῦ 4
Ἐλευθερίας καὶ εὐδαιμονίας ὄργανα τίνα 162
Ἔπαινος τοῦ πόνου καὶ τῆς ῥᾳδιουργίας ψόγος 161
Ἐπιστάτης βελτίων καθιστάντες ἐν τὰ νόμιμα πράττειν, χείρων φαυλοτέρον 164
Ἐρᾷν ἐθελούσιον 94
Ἔρημος τὴν ὁδὸν πεντεκαίδεκα ἢ εἴκοσιν ἡμερῶν δι' ἧς ὁ Κῦρος χαλεπῶς μὲν εἰς τὴν Συρίαν ἀφίκετο 131
Ἔρως πρᾶγμα ἄμαχον 125
Ἔρωτος φύσις 94
Ἔρωτος παύσεσθαι ὅταν τις βούληται ἀδύνατον ibid.
Ἐρώτησις ὑστερία ψεύδους διὰ τί 182
Εὐδαιμονίσατός τις 173
Εὐτυχεῖν ἐν τῇ τοῦ δεσπότου φθορᾷ πίστις 160
Ἐφήβων ἡλικία μάλιστα φυλακῆς δεῖται 3

Η.

ἮΘΟΣ φιλεῖσθαι παρὰ Πέρσαις καὶ Μήδοις 17

Θ.

ΘΕὸς μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς προστάττειν ἐκπονεῖν τἀγαθὰ, τούτοις ἄλλους ἐπιτακτῆρας δίδωσι 63
Τοὺς ἐπιστοῦντας οὐ φιλεῖ 148
Θεὸς ἥσσηται τοῦ ἔρωτος 125
Θήρας ἀπογραφὴ 4
Θήρα ἀληθεστάτη μελέτη πρὸς τὸν πόλεμον ibid.
Θυψάρρα κάτω Συρίας 129

Ι.

ἸΝδῶν βασιλεὺς πρὸς Κῦρον χρήματα πέμπει 127
Ἱππεύειν ἐν Πέρσαις χαλεπὸν διὰ τὴν αὐτῶν χώραν ὀρεινὴν οὖσαν 7
Ἵπποι ἐκπεπληγμένοι 160
Μετὰ τῶν καμήλων οὐ κοινωνοῦσι 146
Ἱπποκένταυροι 82, 83

ΈΛΕΓΧΟΣ.

Ἴσα καλοὺς ὑπορᾶν, καὶ τοῦ πυρὸς ἀπέχεσθαι 94

K.

Καδούσιοι 104
Καδουσίων ἄρχων ἀποκτείνεται 110
Καδουσίοις καινὸς ἄρχων 111
Καδουσίου πανουργία πρὸς τοὺς στασιάζοντας Κᾶρας 151
Καλλίστη παραίνεσις Ἀσσυρίου πρὸς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ὅταν ἤδη μαχητέον ἦν πρὸς τοὺς πολεμίους 67, 68
Καλὸν οὕτως μάχεσθαι ὥστε μὴ εἰς δουλείαν κρημνισθῆναι 52
Καλὸν ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τοῖς παισὶν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν ibid.
Κάρδουχος ἁρμαμαξῶν γυναικῶν ἀγαστῶν ἄρχων 153
Καμβύσης Περσῶν βασιλεὺς, Κύρου πατὴρ 2
Τὸ γένος εἶχε ἀπὸ τῶν Περσειδῶν ibid.
Πῶς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κῦρον δέξαιτο 188
Καμβύσης υἱὸς τοῦ Κύρου 194
Καππαδοκῶν βασιλέα καὶ τῶν Ἀραβίων οἱ Ὑρκάνιοι ἀποκτείνουσι 78
Καρῶν περὶ 151
Κρείττων μείζονα εἰωθέντας μείονα ἰδεῖν, ἢ μείω ἀκούσαντας μείζονα εὑρίσκειν 128
Κροῖσος τῶν Λυδῶν βασιλεὺς, τῶν Ἀσσυρίων σύμμαχος 18
Αὐτοῦ πολεμικὴ δύναμις 129
Ἡγεμὼν καὶ στρατηγὸς πάντων τῶν Κύρου πολεμίων αἱρεθεὶς ibid.
Τῷ στρατεύματι τοῦ Κύρου ἐμβάλλει 143
Ἐπὶ Σαρδέων ἔφευγε 146
Ἀσπασμὸς αὐτοῦ πρὸς τὸν Κῦρον ὅταν ἤδη εἰλημμένος ἦν 147
Τοῦ Κύρου σύμβουλος ibid.
Πῶς χρηματισθεὶς ὑπὸ χρηστηρίου Δελφικοῦ 148
Γυνὴ αὐτοῦ διατὶ μακαριωτάτη 149
Κυαξάρης υἱὸς τοῦ Ἀστυάγους. Κύρου μητρὸς δὲ ἀδελφὸς, τὴν τῶν Μήδων, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀρχὴν παρέλαβεν 18
Αὐτοῦ μεταξὺ καὶ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων πόλεμος 14, 15
Ὠμὸς 85
Κυαξάρης ἰδὼν τοῦ Κύρου θεραπείαν τὴν ἑαυτῆς φαυλότητα ἐθυμοῦτο 115
Κῦνες ἐκ[illegible] 160
Κῦρος πόσον διήνεγκεν ἄλλων καθ' αὐτὸν βασιλέων 1
Πάντας ἀνθρώπους ἐθελήσαντας αὐτῷ πεποιθέναι ibid.
Πόσων ἐθνῶν ἦρξαιτο 2
Τοσαύτην ἐπιθυμίαν ἐμβαλεῖν ἐδύναιτο, ὥστε πάντας ἑαυτῷ χαρίζεσθαι ibid.
Πατὴρ αὐτοῦ Καμβύσης Περσῶν βασιλεὺς ibid.
Μητὴρ Μανδάνη ibid.
Τὸ εἶδος, κάλλιστος, τὴν ψυχὴν φιλανθρωπότατος, φιλομαθέστατος, καὶ φιλοτιμότατος ibid.
Ἐν Περσῶν νόμοις ἐπαιδεύθη 2, 6
Πράξεων αὐτοῦ ἀρχὴ 6
Σκάπτει τὸν πάππον Ἀστυάγην μάλα τρυφερῶς διαιτῶντα 7
Πρώτη αὐτοῦ δημηγορία 18

Περὶ

Digitized by Google

ἜΛΕΓΧΟΣ.

Περὶ δίκης τινὸς κρίσις 10
Πολυλογώτερος 11
Τῆς ἔξω θήρας αὐτοῦ ἐπιθυμία, καὶ πῶς αὐτὴν διεπράξατο 12
Ἀναπέμπεται ὑπὸ τοῦ Ἀστυάγους πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ 16
Ἐλευθεριότης αὐτοῦ ἐν δωροφορίᾳ ibid.
Εὔνοια αὐτοῦ 17
Ἤδη ἐν ἀνδράσιν ἠριθμημένος τῶν εἰς τοὺς Μήδους στρατιᾶς στρατηγὸς αἱρεῖται 18
Πρὸς τοὺς γονεῖς ὑπακοὴ 19
Τὰ σώματα τῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἀσκεῖ πρὸς ἰσχύν, καὶ τὰς αὐτῶν ψυχὰς θήγει εἰς τὰ πολεμικὰ 34
Φαυλότης περὶ τὸν τοῦ σώματος αὐτοῦ κόσμον 46
Δίδωσι τοῖς Χαλδαίοις βουλεύσασθαι, ἢ πολεμεῖν, ἢ φίλους αὐτῷ εἶναι 59
Πέμπει ἀγγέλους πρὸς τὸν Ἰνδῶν βασιλέα, αἰτεῖν αὐτὸν χρήματα 61
Εὐσέβεια αὐτοῦ 20
Ἀπαντάει τοῖς πολεμίοις 65
Ἐξάγει στρατιὰν πρὸς βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων 69
Ἤδη ἤγγικεν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν 113
Αὐτοῦ ἔγκλημα κατὰ τοῦ Κυαξάρους 115
Βούλευμα αὐτοῦ μετὰ Κυαξάρους περὶ λύσεως τοῦ στρατεύματος 121
Τῷ ἑαυτὸν Ἀσσυρίῳ ἀντίπαλον παρασκευάζει 123
Πῶς τὸν φόβον ἐκ τῶν φρενῶν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ ἐξαλείψειε 129
Κατασκευάζει τὴν στρατιὰν αὐτοῦ εἰς ὁδὸν ἐρήμην πεντεκαίδεκα ἢ εἴκοσιν ἡμερῶν 131
Αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν πῶς πρὸς τὸν πόλεμον ὡπλισμένοι ἦσαν 137
Παράκλησις πρὸς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ὅταν ἤδη πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν πολεμίων ἦσαν 141
Καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἐμβολὴ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ καὶ Κροίσου 143
Φιλανθρωπότης εἰς τοὺς αἰχμαλώτους 83
Ἐπὶ βήματι καθίζων δικαιολογεῖτο 157
Φυλακὴ τοῦ σώματος αὐτοῦ οἵα 159, 160
Ἐπεὶ τοὺς Φρύγας καὶ Καππαδόκας, καὶ Ἀραβίους ὑποχειρίους ἐποίησε, μετὰ ἰσχυρᾶς στρατιᾶς εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἀφίκετο τοῦ καταπολεμῆσαι αὐτὴν 153
Οἰκονομία αὐτοῦ 165
Θεραπεία ἀμφὶ τοὺς θεοὺς 159
Καὶ σφῶν εὐσέβειαν ἑαυτοῖς ἀγαθὸν ἐνόμιζε 166
Βεβαίας καὶ ἀληθινῆς φιλίας ἐπίδειγμα τῷ Κροίσῳ καλὸν ἀπέδειξε 172
Οἵοις ἰατροῖς ἐχρήσατο 173
Σεμνότης καὶ μεγαλοπρέπεια ἐν τῇ ἐξελάσει 174
Μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ συμπόσιον, ἐν ᾧ πολλὰ καὶ ποικίλα ἔνθεν καὶ ἔνθεν πραγματεύονται 182, 183
Ἐκ Βαβυλῶνος πρὸς τὸν Κυαξάρην ἐπάνοδος 186
Κυαξάρης ὁ θεῖος αὐτοῦ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα προσφέρει αὐτῷ εἰς τὴν γυναῖκα 187

ἜΛΕΓΧΟΣ.

Ἄνευ γνώμης τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ γαμεῖν οὐκ ἐθέλησε ibid.
Κυαξάρους τοῦ θείου αὐτοῦ θυγατέρα ἔγημεν 188
Ἐπάνοδος ἐκ Βαβυλῶνος πρὸς τὸν πατέρα 187
Ἐπιστέλλει μήτε ἀνθρώποις σῖτον παρατιθέναι, μήτε ἵπποις ἄνευ πόνου χόρτον ἐμβάλλειν 190
Ἐπιμέλεια ἕνεκα τοῦ σώζειν τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ 191
Αὐτοῦ στρατιᾶς πλῆθος ibid.
Μάλα πρεσβεύτης εἰς τοὺς Πέρσας ἀφίκετο 192
Ἐν οἷς ἂν τόποις ἀμφὶ τοὺς τέσσαρας χρόνους τοῦ ἐνιαυτοῦ διάγοιτο ibid.
Κατ' ὄναρ χρηματισθεὶς περὶ τελευτῆς αὐτοῦ ibid.
Εὐχὴ αὐτοῦ τελευταία πρὸς τὸν Δία ibid.
Λόγος αὐτοῦ παραινετικὸς κάλλιστος ἐν τελευτῇ πρὸς τοὺς παῖδας καὶ φίλους αὐτοῦ 193

Λ.

Λυδία φερτερός ἐστι παντοδαπῶν καρπῶν 130

Μ.

Μαδάτης ὁ Πέρσης στρατηγὸς 106
Μανδάνη Ἀστυάγους Μήδων βασιλέως θυγάτηρ, Κύρου μήτηρ 2
Μάραγδος Ἀραβίων ἄρχων Ἀσσυρίων σύμμαχος 31
Μελιτίων φύσις 96
Μήδων νόμισμα 96
Μήδων μεταξὺ καὶ Ἀσσυρίων πόλεμος 18
Μηχαναὶ πολεμικαὶ παρασκευάζονται 123

Ν.

Νομεῖς τῶν ζώων ἄρχοντες 1
Νομίζουσι τὰς ἀγέλας μᾶλλον, ἢ τοὺς ἀνθρώπους τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν πείθεσθαι ἐθέλειν ibid.
Νόμος ἀΐδιος πρὸς πολεμοῦντας 161

Ο.

Ὄνοι κανθήλιοι ὑπὸ βάρους πιεζόμενοι ἄνω χωροῦσιν ὥσπερ φοίνικες 154
Ὅπλισις τῶν Μήδων καὶ Περσῶν 31
Οὐδὲν οὕτως ἡμέτερόν ἐστιν ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς 81

Π.

Πανθείας τῆς Ἀβραδάτου γυναικὸς εὐστάθεια 93
Τῷ Κύρῳ ὑπισχνεῖται τὸν ἄνδρα αὐτῆς φίλον πιστότερον τοῦ Ἀράσπα μεταπέμψασθαι 126
Πῶς τὸν ἄνδρα αὐτῆς κοσμήσῃ 137
Αὐτῆς ἀξιόλογον παράδειγμα εὐνοίας πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς 151
Πακτωλὸς ποταμὸς 129
Παρὰ τῶν Θεῶν τὰ ἀγαθὰ δεῖ ἡμᾶς αἰτεῖσθαι 21

Περσεῖδαι

ΕΛΕΓΧΟΣ.

Περσεῖδαι ἀπὸ Περσέως κληΐζονται 2
Περσῶν νόμοι τίνες 3
Αὐτῶν ἐλευθέρα ἀγορὰ πρὸς τί ibid.
Μεμέρισται εἰς τέτταρα μέρη, αὐτόθι αὐτῶν παῖδες πῶς παιδεύονται ibid.
Αὐτῶν πολιτεία 5, 6
Αὐτῶν οἱ παῖδες ἔσκωπτον τὸν Κῦρον ἡδυπαθεῖν ἐν Μήδοις μεμαθηκότα 17
Βασιλεὺς αὐτῶν πρὸς τίνας περὶ συμμαχίας πέμψειε, πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ Μήδους πέμψειε 18
Πλούτου μόχθος 179
Πονηρὸς ὁστισοῦν αὐτὸς ὤν, πάντοτε πονηροτέροις αὐτοῦ συμμάχοις χρῆσθαι 113
Πόνου ἔπαινος, καὶ τῆς ῥᾳδιουργίας ψόγος 161
Πόνους καὶ κινδύνους εὐθύμως, τἀγαθὰ δὲ σωφρόνως φέρειν ἀδύνατον 182
Πολλοὺς φοβεῖν ἐστὶ πολλοὺς ἐχθροὺς ποιεῖσθαι 116

Ρ.

Ραμβάκας Μήδων στρατηγὸς 106

Σ.

Σάκας Ἀστυάγους οἰνοχόος 8
Σάκαι 103
Σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς 140
Σαμβαύλας ταξίαρχος 41
Σάρδεις πολιορκοῦνται καὶ αἱροῦνται 146
Σούσιδος τῆς τοῦ Ἀβραδάτου γυναικὸς, ἄλλως τε ἐπικαλουμένης Πάνθεια, εὐσέβεια 93
Τῶν γυναικῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καλλίστη τῷ Κύρῳ ἐξαίρεται 166
Στρατεύσιμα ἔτη 3
Στρατιᾶς τοῦ Κύρου πλῆθος 191
Σωφροσύνη πᾶς φίλος χρήσιμος καὶ θεράπων ἀγαθὸς 25

Τ.

Ταναοξάρης υἱὸς τοῦ Κύρου 194
Τέχναι τῶν καλῶν πηγαί 147
Τιγράνης Ἀρμενίων βασιλέως παῖς πρεσβύτατος 52
Τρωϊκὴ διφρεία 124

Υ.

Ὑπερμέγεθες ἔργον τὸ καλῶς ἄρχειν 21
Ὑρκάνιοι εἰσὶ τῶν Ἀσσυρίων ὅμοροι καὶ ὑπήκοοι 74
Πέμψουσι ἀγγέλους πρὸς Κῦρον περὶ συμμαχίας τοὺς Ἀσσυρίους 75
Ὑστάσπας ταξίαρχος 38
Ἐμβάλλει εἰς τοὺς Φρύγας 162

Φ.

Φαραοῦχος σατράπης πέμπεται εἰς τὴν Λυκίαν 190
Φεραύλας ὁ Πέρσης τῷ Κύρῳ ἀπὸ κόσμου 174

Αὐτοῦ

ἜΛΕΓΧΟΣ.

Αὐτοῦ ἔπαινος, καὶ τῶν κλημάτων αὐτοῦ τῷ Σάκᾳ μετάδοσις 178, 179

Φόβος καὶ νόμος τὰ ἥκιστα κωλύουσι 94

Φοίνικες καρποφόροι ἐν τῇ Συρίᾳ φύουσι 130

Ὑπὸ βάρους πιεζόμενοι ἄνω κυρτοῦνται ὥσπερ ὄνοι κανθήλιοι 154

Φυλακὴ τοιαύτη οὐκ ἔστιν, οἷα αὐτὸν καλὸν κἀγαθὸν ὑπάρχειν 162

X.

Χαλδαίων τινὲς λῃζόμενοι ζῶσι, εἰθισμένοι ἀπὸ πολέμου βιοτεύειν 61

Εἰσὶ μισθόφοροι τῶν Ἀρμενίων 58

Χρήματα βελτίω οὐδὲν, εἰ μὴ ἀργὰ τοῖς ἀνθρώποις πράγματα παρέχουσι 173

Χρυσάντας ταξίαρχος 39

Αὐτοῦ ἀπολογία 42

Φιλοθήρος 49

Ὁ Κῦρος αὐτὸν χιλιαρχίᾳ τιμᾷ 72

Σατράπης πέμπεται εἰς Φρυγίαν παρ' Ἑλλήσποντον, καὶ Αἰολίδα 189

Ψ.

Ψεύδειν εὐμισητότατον 25. 51

Ψυχὴ ἀγαθὴ καὶ πονηρὰ 125

Ψυχὴ ὁρισθεῖσα οὐ τὸ ἀσφαλέστατον σκοπεῖ, ἀλλ' ἐπιποθεῖ πάντοτε ὁπωσοῦν τὸν ἐχθρὸν ἀποτίσασθαι 113

ΤΕΛΟΣ.

Digitized by Google

XENOPHONTIS
Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI
LIBER I.

ACCIDIT aliquando nobis ad animum, quot populares adminiſtrationes ab iis, qui aliter potiùs, quàm in populari Reipublicæ ſtatu degere vellent, everſæ; quot item vel ſingulorum, vel paucorum, principatus, à plebeis ſublati ſint: quotquot regnum invadere conati, partim perquam celeriter imperio ſint dejecti, partim ut viri ſapientes & felices, in admiratione ſint; quantocunque tandem ſpatio temporis principatum retinuiſſent. Quin & pleroſque videbamur animadvertiſſe, qui domi ſuæ familiam, alii majorem, alii ſanè modicam alerent; quum tamen iidem domini etiam perpaucos illos, magnopere ſibi obſequentes habere non poſſent. Præterea veniebat in mentem nobis, ut bubulcis in boves, ſic equariis in equos, adeóque omnibus, quos paſtores dicimus, illæc in animalia, quibus præſunt, non abs re videri imperium eſſe. At verò videre videbamur, greges hos omnes lubentiùs paſtoribus ſuis parere, quàm homines magiſtratibus. Pergunt enim greges quocunq; paſtores dirigunt: atque ut in locis paſtum quærunt, in quæ illi loca eos immittunt; ſic ab iis abſtinent, à quibus arcentur. Quinetiam fructibus, qui ex eis proveniunt, uti paſtores pro libitu ſinunt: nec unquam accepimus ullum gregem adverſus paſtores coïviſſe, quò vel minùs eis pareret, vel eos uti fructu non permitteret. Imò quibuſvis aliis infeſtiores ſunt greges, quàm iis, qui & imperium in eos habent, & emolumenta ex eis capiunt: quum homines in nullos majori coëant impetu, quàm quos in ſe regnum affectare ſentiunt. Hæc quum apud animum expenderemus, ita de his arbitramur; ut homini nato facilius exiſtimaremus eſſe, quibuſvis animantibus aliis, quàm hominibus imperare. Sed ubi cogitavimus, fuiſſe Cyrum Perſam, qui complures homines, complures ci- Difficillimum hominibus imperare. Cyrus imperandi peritus.

LIB. I. vitates, complures etiam nationes ſibi parentes habuerit: tum deinde relictâ ſententiâ priori, ſic ſtatuere coacti ſumus; ut hominibus imperare, neque illatum in rerum numero, quæ res fieri nequeunt, ponendum; neque factu eſſe difficile cenſeremus, modò ſcitè quis hoc agat. Quippe Cyro ſponte ſuâ paruiſſe novimus

Ad. p. 2. homines, qui partim ab eo complurium dierum, partim menſium intervallo abeſſent, partim nunquam ipſum vidiſſent, partim certò ſcientes, ſe non viſuros; nihilo tamen ei minùs obedire vellent. Etenim cæteris ille regibus tantum præſtitit, cùm iis, qui accepiſſent paternos, tùm qui ſibi principatus ipſi acquiſiviſſent: ut quum Scytha, quamvis ampliſſimæ Scytharum copiæ ſint, nullam regno ſuo nationem aliam adjicere poſſit, ſatiſque ſibi ducat, ſi ſuæ gentis imperium retineat; & Thrax, ſi Thracum; Illyricus Illyricorum; itidémque de cæteris eadem nationibus audiamus: (nam in Europa quidem etiam nunc ſui juris, & à ſe invicem diſtinctæ gentes eſſe perhibentur:) Cyrus unus, qui nationes

Amplitudo Imperii. Aſiæ ſimiliter ſuis utentes legibus, liberaſque repeririſſet, exiguâ cum Perſarum manu domo profectus, Medis quidem Hyrcaniiſque non invitis imperavit: Syros verò, Aſſyrios, Arabes, Cappadoces, Phrygas utroſque, Lydos, Cares, Phœnices, Babylonios ſubegerit: atque

Al. Budinos & Magadidas. etiam Bactrios, Indos, Cilices; Sacas autem, Paphlagonas, Megadinos, gentes alias complures, quarum nè nomina quidem referre quis poſſit, in ditione habuerit. Idem Græcos incolentes Aſiam, & Cyprios, & Ægyptios, ad mare quum deſcendiſſet, ſuam in poteſtatem redegit. Harum igitur gentium imperio potitus eſt, quibus neque cum ipſo, neque inter ſe lingua commu-

Gubernandi ratio. nis erat. Nihilominus ità metu ſui tantum terrarum obire potuit, ut omnibus formidine percuſſis, adverſus ipſum nemo quidquam moliri auderet. Idem tantum in hominum animis excitare potuit deſiderium præſtandi ea, quæ eſſent ipſi grata, ut omnes ipſius arbitrio regi perpetuo cuperent. Tot nationes ut ex ipſo penderent, effecit; quot etiam enumerando percurrere fuerit operoſum, quacunque ſcilicet ex parte à regiâ quis ordiatur; ſive ad ortum, ſeu occaſum; ſive ad ſeptentriones, ſeu meridiem. Nos quidem certè de hoc viro, velut admiratione digno, quo genere natus, quali præditus indole, quali excultus diſciplinâ, tantùm gubernandis hominibus excelluerit, alios conſuluimus: & idcirco nar-

Digitized by Google

narrare conabimur, quæcunque de ipſo vel percunctando reſcivimus, vel intellexiſſe videmur. LIB. I.

1\. CYrum Cambyſe patre, Perſarum rege, natum fuiſſe fertur. Cambyſes ipſe Perſidarum è gente fuit ortus qui auctore Perſeo celebrantur. Matrem ei fuiſſe Mandanam conſtat, Aſtyagis Medorum regis filiam. 1. Cyri parentes.

2\. Fuiſſe autem Cyrus ità comparatus à naturâ perhibetur, atq; etiam nunc decantatur à Barbaris, ut & formâ pulcherrimus, & animo præditus humaniſſimo, & diſcendi, adipiſcendiq; honoris avidiſſimus eſſet: adeóq; nullum non laborem perferret, nullum non laudis gratiâ periculum adiret. 2. Indoles.

3\. Tali quum à naturâ indole animi, formâque Cyrus eſſet, quemadmodum ſanè hactenus memoratur: etiam ſecundùm leges Perſarum eſt inſtitutus. Earum verò princeps eſſe cura videtur, id efficere, quod bono publico maximè conducat. Non enim inde faciunt initium, unde quamplurimis in civitatibus leges exordiuntur. Nam pleræque civitates cuivis educandi liberos ſuos, quâ ipſi viſum ratione fuerit, poteſtatem faciunt, atque ipſis etiam provectioribus vivere ſua ex animi ſententiâ permittunt: deinde edicunt, nè quis clepat, nè rapiat, nè per vim domum in aliquam irrumpat, nè quem per injuriam pulſet, adulterium nè committat, magiſtratûs imperio parere nè detrectet, atque his itidem alia conſimilia. Quòd ſi quis horum aliquid tranſgrediatur, pœnæ propoſitæ ſunt. At verò Perſicæ leges hoc antevertentes, primùm procurant, nè prorſus ejuſmodi cives ſint, qui pravi alicujus, fœdive facinoris libidine ducantur. Atque hoc hujuſmodi quadam ratione procurant. Eſt apud eos forum, quod Liberum vocant, in quo cùm regia, tùm curiæ magiſtratuum cæteræ ſunt exſtructæ. Hinc & res venales & nundinatores, & clamores horum ac inſolentiæ alium in locum rejectæ ſunt; nè horum turbulenta confuſio cum decoro illorum ordine, qui ſunt inſtituendi, permiſceatur. Forum hoc ad curias ſitum, quatuor in partes eſt diviſum. Earum prima pueris eſt attributa, puberibus altera, tertia plenam adeptis ætatem viris, quarta militares annos egreſſis. Et ex lege ſinguli ſuis in locis adſunt; pueri quidem, & ætatis maturæ viri, 3. Educatio. Legum Perſicarum laus. Ad. p. 3. Forum apud Perſas cognomento Liberum. Fori diſtributio.

B 2 primo

LIB. I. primo diluculo: ſeniores vero ubi cuique commodum eſt, extra ſtatos dies, quibus oportet eos adeſſe. Puberes etiam propter curias cum armis gymnicis exiliſbuſve dormiunt, maritis exceptis, quorum præſentia nè quidem requiritur, niſi denunciatum fuerit, ut adſint: nec honeſtum, hos abeſſe ſæpius. Harum partium cuiq; duodecim ſunt præſides, quòd Perſarum natio totidem in tribus ſit diſtincta. Præſunt autem pueris delecti quidam ex ſenioribus, qui eos effecturi quàm optimos videantur. Ephebis item, de virorum ætatis integræ numero lecti quidam, qui hos reddituri optimos exiſtimentur. Viris etiam maturæ jam ætatis præficiuntur, qui tales reddituri putentur, ut potiſſimùm ſibi præſcripta, & à magiſtratu ſummo imperata præſtent. Nè ſenioribus quidem ſui præfecti deſunt, quippe quòd his etiam qui præſint, deligantur, ut & ipſi officium faciant. Ac nos etiam illa commemorabimus, quæ cuilibet ætati præſtanda legum ex præſcripto ſunt, ut qua curâ ſtudióque efficiant, quo cives optimi ſint, magis etiam pateat.

4. Puerilis ætatis exercitia.

4 Pueri ergò magiſtrorum domos frequentando in diſcendâ juſtitiâ, verſantur; & aiunt, ad hoc ſe non aliter itare, atque ſoleant apud nos, qui literis operam daturi ſunt. Horum autem præſides maximam diei partem jure dicundo conterunt. Nam & inter hos pueros nihilo ſequius, ac inter viros, mutuæ criminum accuſationes exiſtunt, furti, rapinæ, vis illatæ, doli, convicii, & aliorum, quæ accuſari ſolent. In illos autem, quos intelligunt talis alicujus injuriæ reos, animadvertunt. Eos etiam plectunt, quos per injuriam accuſare comperiunt; judicium verò dant de illo quoq; crimine, propter quod inter homines odia mutua potiſſimùm exiſtunt, quum poſtulationes in judiciis de eo minimè fiant, nimirum de ingratitudine. Itaque ſi quem intellexerint gratiam non referre, quum poſſit: in eum etiam valde animadvertunt. Nam ingratos homines imprimis nullâ Deorum curâ, nullâ parentum, patriæ, amicorum, adfici arbitrantur. Quin & impudentia potiſſimùm ingratitudinem comitari creditur, quòd hæc una omnium eſſe maxima dux ad turpiſſima quæque videatur. Præterea pueros ad temperantiam condocefaciunt. Plurimùm verò ad hanc diſcendam confert, quòd ipſos etiam ſeniores toto die temperanter ac moderatè vitam agere vident. Addunt præcepta de præſtandâ

Actio in hominem ingratum. Ad p. 4.

ſtandâ magiſtratibus obedientiâ: quam ad rem multùm confert, quod & ſeniores enixè vident magiſtratibus obtemperare. Docent eos & ventris ac potûs abſtinentiam, nec parùm ad hoc adfert adjumenti, tum quod ſeniores quoque non priùs ventris causâ diſcedere vident, quàm ſuis à præſidibus dimittantur; tum etiam, quòd apud matrem pueri non paſcuntur, ſed apud magiſtrum, poſtquam id præſides eis ſignificant. Adferunt autem domo panes quidem ad cibum, naſturtium verò ad obſonium, itémque ampullam, ut ſi quis ſitiat, è præterfluente hauriat. Ad hæc arcum tendere, ſagittis & jaculis ferire diſcunt. Exercent autem in his ſe pueri uſque ad ſextum, ſeptimumve ac decimum ætatis annum, à quo jam tempore ad ephebos abeunt; qui hoc rurſum modo vivunt.

5. Puberum exercitia.

5. Decem annis, poſtquam è pueris exceſſerunt, ad curias ſomnum capiunt, ut dictum eſt, cùm civitatis cuſtodiendæ, tùm exercendæ temperantiæ gratiâ. Nam hæc potiſſimum ætas requirere curam videtur. Itidem interdiu quoque magiſtratibus utendos ſe præbent, ſi quâ in re ipſorum opera publicè deſideratur. Ac ſiquidem uſus ità poſtulet, univerſi ad curias manent. Rex verò, quum venatum exit, (& exit per menſem ſæpius) dimidiam cuſtodiæ partem educit. Quotquot autem exeunt, arcus habere juxta pharetram oportet, ac copidem in vaginâ, vel ſecurim. Præterea cratem, & haſtas binas, ut harum alteram emittant; altera, ſi ſit opus, cominùs utantur. Cur verò publicè venationi operam dent, in quâ rex ducis officio perinde ac belli tempore fungitur, quum & ipſe venetur, &, ut venentur alii, curam adhibeat, hæc cauſa eſt, quòd bellicarum rerum iſthæc exercitatio veriſſima videatur eſſe. Conſuefacit enim ad ſurgendum manè, & ad frigora caloréſq; perferendos, atque etiam ad itinera & curſus exercet. Præterea ſagittis jaculiſq; feram petere neceſſe eſt, ubicunque inciderit. Sæpe etiam acui animum in venatione oportet, objiciente ſe robuſtâ & feroci aliquâ beſtiâ. Nam quæ offerunt ſeſe beſtiæ, feriendæ ſunt: ab iis autem cavendum, quæ in venantem irruunt. Adeóque non facilè quis reperiat, quidnam eorum, quæ bellum habet, à venatione abſit. Quum autem venatum exeunt, prandium ſecum ferunt, copioſius illud quidem, ceu par eſt, quàm puerorum: alioqui tamen ſimile. Ac dum venantur, haud-

Κοπίδες appellabantur gladii minores leviter curvati, falcibus ſimiles, auctore Curtio, ψιλὰς μαχαίρας dixit, id eſt, infra lib. 4. Gladios exiles.

Ad p. 5.

LIB. I. haudquaquam prandent. Sin autem vel feræ cauſâ præſtolari oporteat, vel cætero quin diutiùs immorari venationi libeat: illo prandio cœnæ tempore ſumpto, poſtridie rurſus ad cœnam uſq; venantur. Itaq; biduum hoc unum diem putant, propterea quòd unius diei cibum abſumant. Faciunt autem hoc conſueſcendi cauſâ, ut ſi quid tale in bello etiam uſus poſtulet, præſtari ab eis poſſit. Quicquid verò qui hâc ætate ſunt, venando ceperint, id eis in obſonium cedit: ſi captum nihil ſit, naſturtio veſcuntur. Quòd ſi quis eos vel ingrato cibo veſci putat, quum naſturtium ſolùm adhibent ad panem, vel uti potu ingrato, quum aquam bibunt: is ad animum revocet quàm ſuavis cibus ſit offa & panis, ſi edat eſuriens; quam ſuavis aqua, ſi bibat ſitiens. Quæ autem domi manent tribus, eæ cum aliorum exercitiis, quæ pueri didicerunt, occupantur; tum ſagittando ac jaculando, in quibus ſanè perpetuæ inter eos contentiones exiſtunt. Etiam publica quædam horum certamina ſunt, & in eis præmia propoſita. In quacunque verò tribu quam plurimi peritiâ, fortitudine, obedientiâ præſtiterint; ejus non modò præſes à civibus laudatur & honore afficitur; ſed etiam is, qui eos, dum adhuc pueri eſſent, inſtituit. Atque horum domi manentium epheborum operâ magiſtratus utuntur, ſi quo præſidio cuſtodiâve ſit opus, aut ſi veſtigandi ſint malefici, vel intercipiendi latrones, vel ad aliud quidpiam eorum, quæcunq; virium aut celeritatis opera ſunt. Hæc igitur agunt ephebi, ac poſtquam annos illos decem exegerunt, ad viros ætatis plenæ tranſeunt.

6. Virilis ætas. 6. A quo autem tempore ex ephebis exceſſerunt, viginti & quinq; annis hujuſmodi vitam agunt. Primùm perinde ac ephebi ſe magiſtratibus exhibent, ſi quâ in parte ipſorum operâ publicè ſit opus ad ea, quæ curant jam intelligentiâ præditi & viribus adhuc integri. Quòd ſi eundum ſit in militiam, non jam hoc modo inſtituti vel arcus in expeditione geſtant, vel tragulas; ſed arma, quibus apud Græcos indè nomen eſt, quod eis cominùs pugnetur; circum pectora thoracem, cratémque talem manu ſiniſtrâ, cum quali Perſæ pinguntur: dextrâ verò ſicam, vel copidem. Omnes autem magiſtratus ex his conſtituuntur, exceptis puerorum magiſtris.

7. 7. Hos annos quinque ac viginti poſtquam exegerunt, jam quinquageſimum ætatis annum, ab ortu ſcilicet,

Digitized by Google

ſcilicet, exceſſerint. Itaque tunc eorum in numerum abeunt, qui & ſunt & appellantur ſeniores. Hi verò non ampliùs extra ſolum patrium militatum eunt, ſed domi manent, omniáq; tàm publica judicia, quàm privata exercent. Etiam capitis ſupplicia decernunt, ac magiſtratus omnes legunt. Si qui autem vel inter ephebos, vel eos qui plenæ ſunt virilis ætatis, in eorum aliquo deliquerint, quæ legibus conſtituta ſunt: eorum unumquemque tribuum præſides deferunt, & aliorum quiſpiam, qui velit. Seniores verò re cognitâ eum loco movent. Motus autem ordine, per omnem deinde vitam infamis manet. LIB. I. Senum munus.

8. Ut verò planiùs univerſa Perſarum Reipublicæ ratio declaretur, ad ſuperiora paullùm revertor. Nam propter illa quæ antehac à nobis dicta ſunt, quàm pauciſſimis nunc declarari poterit. Perſarum ad centum & viginti millia ferantur eſſe. Horum nemo lege ab honoribus & magiſtratibus arcetur, ſed cuivis Perſæ liberos ſuos ad ſcholas juſtitiæ publicas mittere licet. Mittunt verò, qui alere liberos ſuos in otio poſſunt: qui non poſſunt, non mittunt. Apud magiſtros autem publicos inſtitutis licet inter ephebos adoleſcere, quod illis haud fas eſt, qui hujus inſtitutionis curſum non tenuerunt. Jam quotquot inter ephebos ea, quæ præſcripta legibus ſunt, plenè præſtiterunt; iis permiſſum eſt, illorum contubernio, qui virilem ætatem plenam adſecuti ſunt, adgregari; ac magiſtratum honorúmque participes fieri. Qui verò vel inter pueros, vel ephebos tempus ſuum non exegerunt; nec in virorum ætatis integræ claſſem admittuntur. Inter viros autem conſtantis ætatis, qui perpetuò ſine culpâ vixere, ſeniorum in ordinem cooptantur. Atque ità inter hos ſeniores alleguntur ii, qui omnes iter honeſti confecerunt. Hæc conſtitutæ rei apud Perſas publicæ ratio eſt: quam ſi ſequantur, longè ſe arbitrantur eſſe optimos. 8. Ad p. 6.

9. Extat autem hoc quoque tempore teſtimonium tam moderationis eorum in victu, quàm laboris in victu digerendo. Quippe nunc etiam apud Perſas non ſolùm expuere palàm, & emungi, & flatu refertos videri turpe ducitur: ſed etiam vel excernendi lotii, vel alterius ejuſmodi rei gratiâ, ſecedentem aliquò conſpici: Non poſſent autem hæc facere, niſi & victu modico uterentur, & humorem ità labore digerendo conſumerent, ut is aliâ viâ quâpiam excerneretur. 9.

10. Et

LIB. I. 10. Et hæc quidem habemus, quæ Perſas ad omnes ſpectantia proferamus. Nunc autem actiones Cyri referemur, exorſi à pueritiâ: quando ejus cauſâ hæc à nobis eſt inſtituta narratio.

11. 11. Cyrus enim, ad annos uſq; duodecim paullóve plures ætatis, hâc inſtitutus diſciplinâ palàm æqualibus univerſis præſtabat, cùm diſcendo, quæ oporteret, celeritate, tum ſingula rectè ac viriliter exſequendo. Ab eo tempore filiam ad ſe ſuam Aſtyages, ejúſque filium accerſivit. Tenebatur enim illius videndi deſiderio, quem audiebat eleganti præditum indole. Abit igitur ad patrem Mandana, Cyrum filium ſecum adducens. Cúmque celeriter adveniſſet, atque intellexiſſet Cyrus Aſtyagen matris ſuæ patrem eſſe, ſtatim, ut puer à naturâ proclivis in amorem ac benevolentiam, complexus eum ſalutat, ac ſi familiarem jamdudum & amicum veterem ſuum aliquis ſalutaret. Quúmque videret eum Medorum more pigmentis oculorum, coloribus illitis, alienis crinibus adpoſitis ornatum, (hæc enim omnia Medica ſunt, itémque tunicæ purpureæ & candyes, & monilia circum collum, & armillæ circum manus ambas: quum apud Perſas domi degentes hâc etiam tempeſtate, multò tum veſtitus ſit vilior, tum victus tenuior) avi ergò quum videret ornatum hunc Cyrus, intuens in eum, *Quàm pulchrum*, inquit, *mea mater, avum habeo!* Illa verò interrogante, *Uter ipſi pulcrior videretur; hiccine, an pater?* reſpondens Cyrus: *Perſarum quidem*, ait, *O mater, longè pulcherrimus eſt pater meus: Medorum verò quotquot equidem vidi, cùm in viam, tùm ad portas, avus hic meus multò pulcherrimus eſt.* Aſtyages autem contrà complexus & ipſe Cyrum pulchrâ ſtolâ induit, ac torquibus & armillis honoris cauſâ donatum ornavit. Quòd ſi etiam aliquò prodiret, eum in equo cui frænum eſſet aureum circumducebat; quemadmodum & ipſe proficiſci conſueverat. Cyrus autem, qui puer eſſet elegantis & liberalis ingenii, hâc ſtolâ delectabatur, & equitationis exercitio nimiùm quantùm gaudebat. Nam apud Perſas, quòd equi difficulter illic alerentur, & uſus eorum in regione montanâ difficilis eſſet, etiam equum conſpici perquam rarum erat. Quum autem cœnaret Aſtyages, adhibitâ filiâ & Cyro, quod puero cœnam illam gratiſſimam eſſe vellet, ut domeſtica minùs deſideraret, tùm patinas ei, tùm condimenta cibóſque varios admovit.

Ad p. 7.

Ibi

Digitized by Google

Ibi Cyrum dixiſſe ferunt: *Quantum tibi, mi ave, negotiorum eſt in cœnâ, ſiquidem ad omnes iſtas patellas manus extendere neceſſe eſt, & cibos hoſce tam varios deguſtare?* Tum Aſtyages: *Quid?* inquit, *an non hæc tibi cœna multò videtur melior eſſe Perſica?* Ad quæ Cyrus: *Nequaquam, ave,* reſpondit. *Nam via multò ſimplicior apud nos & rectior eſt ad ſatietatem, quam apud vos. Etenim ad eam panis & caro nos deducunt, quam vos eodem, quo nos, tendentes, multaſque per ambages ſurſum deorſum vagantes; vix eò tandem perveniatis, quò dudum delati nos eramus. Verùm, mi fili,* ait Aſtyages, *moleſta nobis obvagationes iſtæ non ſunt. Quòd ſi hæc tu quoq; guſtes, quàm ſuavia ſint, licet cognoſcas. At verò,* inquit Cyrus, *video te ipſum, ave, cibos hos averſari.* Quùmq; interrogaret Aſtyages: *Unde, fili, conjecturam ducens hoc ais? Quòd te,* inquit, *ſi panem attigeris nullam ad rem manum extergere video. Sin horum aliquid adtrectaris, ſtatim mappis purgas manum, quaſi perquàm moleſtè feras, plenam iis fuiſſe.* Et Aſtyages, *Si quidem ita, fili, cenſes,* ait, *ſaltem carnibus veſcere, quo juvenis domum redeas.* Hæc dum diceret, multas ei tam ferinas, quam manſuetorum animalium carnes adferri juſſiſſe perhibetur. Cyrus autem, quum eam carnium copiam videret: *Dáſne mihi, ave, carnes has univerſas,* ait, *ut eis uti pro arbitrio meo poſſim? Equidem,* inquit ille, *profectò has tibi do, fili.* Ibi Cyrum aiunt de carnibus acceptis pleráſq; miniſtris familiaribus, qui circa avum, diſtribuiſſe, quum verba quædam ſingulis adjiceret: *Hoc tibi, qui ſedulò me doces equitare. Tibi hoc, qui tragulâ me donaris. Id enim quod dem, nunc habeo. Tibi verò, quòd avo diligenter inſervis. Tibi, quòd matrem meam honorificè colis.* Hujuſmodi faciebat, ut fertur, donec carnes omnes, quas acceperat, diſtribuiſſet. Et Aſtyages, *Nihilne Sacæ das,* inquit, *pincernæ, qui apud me in honore maximo eſt?* Ad p. 8. Sacas autem hic & pulcher erat, & honorario munere ſungebatur adducendi eos ad Aſtyagem, quibus illo convento eſſet opus; & alios arcendi, quos minùs opportunum putaret adduci. Tum Cyrus, ut expers adhuc verecundiæ puer, procacius interrogat: *Quamobrem, ave, tantum huic honorem habes?* Aſtyages per jocum, *An non vides,* ait, *quàm belle, quàm decenti geſtu pocillatoris munus obeat?* Horum enim regum pincernæ pocula ſcitè miniſtrant, & delicatè infundunt, ac tribus digitis pateram quaſi vehendo ſic tradunt

LIB. I. dunt & offerunt, ut hauſturo poculum commodiſſimè capiendum porrigant. Cyrus autem, *Jubeto*, inquit, *mi ave, Sacam mihi quoque poculum tradere, quo bellè inſuſo tibi potu te mihi conciliem, ſi poſſim.* Itaque dari poculum Cyro quum juſſiſſet, acceptum ille pari elutè induſtria, quâ Sacam uti viderat. Atque hoc modo vultu ad ſeriam quandam & honeſtam ſpeciem compoſito, ſic oblatam avo pateram porrexit, ut largum matris pariter & Aſtyagis riſum concitaret. Ipſum etiam Cyrum cum riſu ad avum exiliiſſe proditum eſt, & inter oſculandum dixiſſe: *Periiſti, Saca; honore te iſto dejiciam. Nam & aliis rebus magis induſtrius te pocillator ero, & vinum ipſe non ebibam.* Quippe qui regibus à poculis ſunt, quum pateram porrigunt cyatho, hauſtum ex ea vinum & in manum ſiniſtram infuſam abſorbent; ut, ſi venena infundunt, nihil hoc eis proſit. Poſt illa per jocum Aſtyages: *Quamobrem*, inquit, *aliis in rebus ſcitè Sacam imitans, vinum non abſorbuiſti? Quia profectò metuebam*, ait, *nè miſta in cratere venena eſſent. Nam, quum tu cœnâ die natali tuo amicos exciperes, planè deprehendi, venena hunc vobis infudiſſe.* At ille: *Quonam hoc pacto, fili, animadvertiſti? Quod videbam profectò*, inquit, *& animis vos & corporibus titubare. Primùm enim, quæ nos pueros facere non ſinitis, ipſi faciebatis. Omnes enim ſimul vociferabamini, quum voſmet mutuò prorſus non intelligeretis. Quin & ridiculè admodum canebatis, ac quamvis canente quopiam non auſcultaretis, jurabatis tamen optime hominem canere. Præterea quum quiſque veſtrûm robur ſuum prædicaret, ut primùm ſaltaturi adſurgebatis, tantum aberat, ut ſaltare poſſetis ad numerum, ut etiam erecti ſtare nequiretis; penitus autem obliti eratis, & tu te regem eſſe, & illi te ſuum eſſe principem. Ac eo tempore primum equidem animadverti æqualem dicendi poteſtatem id eſſe, quod tunc a vobis fieret. Quippe nunquam tacebatis. An verò tuus pater, fili*, ſubjecit Aſtyages, *quum bibit, non inebriatur? Non profectò*, inquit Cyrus. *Quomodo igitur ſe gerit? Sitire deſinit, nec ei quidquam præterea mali accidit. Non enim, ut equidem arbitror, mi ave, Sacas ei à poculis eſt.* Ibi
Ad p. 9. mater, *Quamobrem, mi fili*, ait, *tantopere Sacam oppugnas? Quia profectò*, inquit, *odi eum: nam me ſæpius ad avum accurrere cupientem, impuriſſimus iſte prohibet. Sed obſecro te, mi ave, ut in eum mihi triduo ſit imperium.* Et Aſtyages, *Quodnam*, inquit, *futurum eſſet hoc tuum in*

eum

Lib. I.

eum imperium? Stans equidem ad fores ut iſte, reſpondet Cyrus, *ubi deinde ad prandium vellet ingredi, nondum ei dicerem prandii copiam poſſe fieri; res enim avo cum quibuſdam ſeria ſunt. Pòſt ubi ad cœnam veniret, dicerem eum lavare. Sin admodum cupidus eſſet manducandi, apud mulieres eum eſſe dicerem: donec iſtum ità differrem, ut ipſe me differt, adire te prohibens.*

12. Cyrus erga ſuos officioſiſſimus.

12. Hoc modo Cyrus inter cœnandum eos exhilarabat. Interdiu verò difficile cæteris erat, ipſum in efficiundis iis antevertere, quæcunq; vel avum vel avunculum requirere ſenſiſſet. Nam mirificè gaudebat Cyrus, ſi quà in re poſſet ipſis gratificari. Mandanam verò, quum ad maritum abitura itineri ſe pararet, orabat Aſtyages, ut *Cyrum apud ſe relinqueret.* Ea reſpondit, *Cupere ſe quidem in omnibus gratificari patri, ſed exiſtimare tamen permoleſtum ſibi fore filium invitum relinquere.* Ibi tum Aſtyages Cyrum compellans, *Si mecum, fili, manebis,* inquit, *primùm in adeundo me Sacas nihil tibi quod imperet habebit, ſed arbitrii tui erit ad me, quandocunq; volueris, accedere. Quinetiam tibi eo majorem habebo gratiam, quo me ſæpiùs acceſſeris. Deinde meis equis, & aliis, quotcunq; volueris, utêris: quùmq; abibis aliquò, tecum quos ipſe volueris habebis. Præterea in cœnando ad id, quod ipſe moderatum eſſe ſtatues, quâ volueris viâ incedes. Ad hæc cùm eas tibi do feras, quæ nunc in hortis ſunt: tùm alias omnis generis colligam, quas, ubi primùm equitare didiceris, perſequêris; & ſagittis jaculiſq; grandium virorum more ſternes. Addam & pueros tibi, qui tecum ludant, & alia quæcunque mihi velle te dixeris, nunquam non impetrabis.* Hæc quum Aſtyages dixiſſet, interrogabat Cyrum mater, *manerène vellet an diſcedere?* At ille nihil cunctatus, *Manere ſe velle* celeriter reſpondit. Rurſus autem interrogatus à matre, *Quamobrem?* dixiſſe perhibetur: *Quia domi quidem, mea mater, inter æquales & ſagittis & miſſilibus ejaculandis ut ſum, ità videor eſſe præſtantiſſimus. Hic autem ſatis intelligo me ab æqualibus equitando ſuperari; quod quidem, mea mater, ſcito mihi permoleſtum eſſe. Quòd ſi me hic reliqueris & equitare didicero, quum apud Perſas ero, facile me præſtantes illos pedites ſuperaturum arbitror: at ubi huc ad Medos revertar, inter equites bonos eques ipſe præſtantiſſimus, avo auxilia ferre conabor. Juſtitiam verò,* ſubjecit mater, *quo pacto, mi fili, diſces hic, quùm illic magiſtri tui ſint?* Ibi Cyrus reſpondiſſe fertur, *Equidem accuratè,*

Indicium animi vero regii.

Ad p. 10.

LIB. I. *mea mater, hanc teneo. Qui tenes?* inquit Mandana; *Quoniam me magiſter*, ait, *ut exquiſitè iuſtitiæ peritum alii etiam judicem dedit. Atque adeò quadam aliquando in lite plagas accepi, quòd rectè ſententiam non tuliſſem.*

Cyri pueri judicium.

Erat autem hujuſmodi cauſa, ' Puer grandis, cui tunica ' parva erat, puerum quendam alium parvum, qui ' magnam habebat tunicam, exuit: ac ſuam quidem ' illi injecit, illius autem ipſe veſtem induit. Judex his ' ego datus, ambobus eſſe meliùs judicavi, ut tunicam ' uterq; ſibi congruentem haberet. At hic me verbe- ' ribus magiſter affecit, quod diceret ità faciendum eſſe, ' ſi quando de eo, quod congrueret, judex conſtitutus ' eſſem. Ubi verò judicandum fuerit, utrius ſit tunica; ' tum ſpectandum eſſe, quæ poſſeſſio juſta ſit; eumne ' qui vi quid abſtulit, an qui elaboravit, aut emit, ' æquum ſit poſſidere. Deinde ſubjiciebat id eſſe ' juſtum quod legitimum eſſet: quod autem legibus

Judicandum eſſe ſecundum leges.

' adverſaretur, pro vi habendum. Quare judicem ſe- ' cundùm legem ferre ſententiam jubebat. *Sic igitur ego, mea mater, accuratè jura omnia teneo: quòd ſi quid præterea mihi eſt opus, avus hic meus docendo adjiciet. At enim, mi fili*, aiebat illa, *non eadem apud avum, & apud Perſas eſſe jura conſtat. Nam hic omnium apud Medos ſe dominum conſtituit: apud Perſas autem æqualitas juſta ducitur. Ac tuus adeò pater, primus ex præſcripto facit, quæ facit civitati, & ex præſcripto accipit: ac modus ei * non animi libido, ſed ipſa lex eſt. Quapropter [tibi cavendum] ne quum domum veneris, flagris cæſus, pereas: ſi pro regio imperio tyrannicum edoctus ab hoc reverſaris; cui quidem hæc ineſt opinio plus oportere unum quàm alios omnes habere. Immò verò, mea mater*, inquit Cyrus, *longè pater tuus acrior eſt ad docendum, ut minus habere quis, quàm plus, malit. An non vides, eum Medos omnes docuiſſe minus habere quàm ſe? Quare bono animo eſto, quando pater tuus, ut alium neminem, ità nè me quidem ſic edoctum ab ſe dimittet, ut plus cæteris habere cupiam.* Hujuſmodi multa Cyrus garriebat. Ad extremum mater abiit, & Cyrus iſtic remanens educabatur.

* al. Non fortuna.

Ingenioſum reſponſum.

13\. Cyri in omnes humanitas.

13\. Is verò celeriter æqualibus ità ſeſe conſueſcendo admiſcuit, ut jam familiariter eis uteretur. Quinetiam ipſorum patres cum adeundo, tùm declarando ſe filios eorum complecti, adeò ſibi conciliàrat, ut ſi à rege quid impetrandum eſſet, filios à Cyro petere juberent, quò

quò negotium eis conficeret. Cyrus verò, quæ illius humanitas, & liberalis ambitio quædam erat, nihil prius neque potius ducebat, quàm uti quod à pueris rogatus eſſet, effectum daret. Aſtyages autem quidquid ab eo Cyrus peteret, nihil denegare poterat, quò minùs ei gratificaretur. LIB. I.

14. Nam & Cyrus, quo tempore in morbum avus inciderat, ab eo nunquam diſcedebat, neque plorare deſinebat: quum nemini non pateret eum in maximo eſſe metu, nè avum morte amitteret. Quin & noctu ſi quid Aſtyages requireret, primus id ſentiebat Cyrus, & omnium impigerrimus exſiliebat ei miniſtraturus in iis, quæ grata fore putaret: adeóque jam Aſtyagem totum ſuum fecerat. 14. In avum pietas. Ad p. 11.

15. Et erat fortaſſe Cyrus loquacior tùm propter inſtitutionem, quòd à magiſtro & factorum ſuorum rationem reddere cogeretur, & ab aliis poſcere, quoties jus diceret; tùm quòd diſcendi ſtudioſus, multa ſemper ex præſentibus, quo pacto ſe haberent, ipſe quæreret; & ſciſcitantibus aliis, ob ingenii ſagacitatem expeditè reſponderet. Ideóq; fiebat ut ex omnibus his loquacitas ei colligeretur. Verùm ut in corporibus eorum, qui grandiuſculi facti ſunt in adoleſcentia, nihilominus juvenile quiddam ſimul apparet, quod annorum paucitatem arguit; ſic è Cyri loquacitate non audacia pellucebat, ſed ſimplicitas & propenſio quædam ad benevolentiam potiùs, ut ex eo quis etiam audire plura cuperet, quàm tacenti adeſſe. Poſtquam verò tempus cum ſtaturâ corporis ad ætatem pubertati proximam produxerat, tum verò & verbis paucioribus & ſedatiori voce utebatur, & adeò verecundiæ plenus erat, ut ad ſeniorum congreſſus erubeſceret, nec is ampliùs ei mos eſſet, ut inſtar catulorum procaciter in quoſvis irrueret. Itaque fiebat, ut quietior ille quidem eſſet in congreſſibus, tamen omnino gratus atq; jucundus. Nam quæcunq; inter æquales eſſe plerumq; certamina ſolent, in his non ad ea familiares ſuos provocabat, quibus ſe ſuperiorem eſſe nôrat: ſed quibus certò ſciret ſe ſuperari eorum autor erat, & ſe meliùs illis ea facturum aiebat. Jamq; adeò primus in equos inſiliebat, ut vel ex equis jacula vibraret, vel ſagittas emitteret, nondum ad incidendum ſatis adſuefactus; quùmq; vinceretur, ipſe præſertim ſeſe deridebat. Et quoniam propterea, quod ſuperaretur, haudquaquam deſu- 15. Cur aliquanto loquacior fuerit. Cyri adoleſcentis mores, & ſtudia.

Digitized by Google

LIB. I.

defugeret illa denuo facere, quibus inferior fuerat, ſed verſaretur iterum atque iterum in experiundo, rurſus ut idem rectiùs faceret: citò eò pervenit, ut equitando par æqualibus eſſet; citò conſecutus eſt, ut propter rei ſtudium eoſdem à tergo relinqueret; citò deniq; feras quæ in ſeptis hortorum erant, ità perſequendo, feriendo, jugulando confecit, ut Aſtyages, unde feras amplius ei colligeret, non haberet. Ibi tùm Cyrus, qui ſentiret Aſtyagem, ut maximè vellet, non poſſe tamen vivas ſibi feras exhibere, ſæpius eum compellabat: *Quid opus eſt, mi ave, tibi moleſtiam feris conquirendis creari? Si me cum avunculo venatum dimiſeris, quaſcunq; feras videro, eas te mihi alere exiſtimabo.* Quanquam verò vehementer exire venatum cuperet, non tamen ampliùs inſtare verbis ità poterat, ut in pueritià: ſed cunctantiùs ad avum accedebat, quum ipſe jam ſibi Sacas in iis fieret, ob quæ de Saca queſtus anteà fuerat, quòd ſe ad avum non admitteret. Non enim adibat, niſi prævidiſſet an tempeſtivum eſſet; & Sacam utiq; rogabat, ut ſibi ſignificaret, quando accedendi tempus eſſet, quando non eſſet. Itaque Sacas perinde jam, atque omnes alii, mirificè Cyrum diligebat.

Cyri verecundia.

Ad p. 12. 16.

Cyrus adoleſcens venandi cupidus.

16. Aſtyages autem, quum intellexiſſet vehementer extra hortorum ſepta Cyrum venari cupere, cum avunculo eum dimittit, & cuſtodes adjungit equites ætate provectiores, qui caverent à locis impeditis, & ſiqua beſtia ferocior occurriſſet. Itaq; ſedulo Cyrus comites interrogabat, quas ad feras propiùs accedendum non eſſet, quaſve liceret audacter inſequi. Reſpondebant illi pleroſque propius congreſſos cum urſis fuiſſe interemptos; itémque à leonibus, & apris & pardis: cervos autem & capreas, & oves ſylveſtres, & aſinos ſylveſtres non eſſe noxios. Addebant, impedita loca nihilo, quàm beſtias, minùs eſſe cavenda; quòd pleriq; cum ipſis equis per præcipitia delapſi periiſſent.

17. Temeritas juvenilis.

17. Hæc Cyrus omnia ſedulò ſciſcitabatur. Quum verò cervum proſilientem videret, oblitus omnium quæ audierat, inſequebatur: nec aliud ſpectabat, quàm ille quo fugeret. Equus autem ipſius in ſaltu fortè concidit in genua, parúmq; abfuit, quin Cyrus excuſſus fuerit. Sed tamen & equo ille, licèt ægrè, inhæſit; & equus exſurrexit. Hinc delatus in planitiem, cervum jaculo vibrato ſternit, pulcrum illum quidem

ac

Digitized by Google

ac magnum. Quo facto quum mirificè gauderet, cuſtodes equis advecti non ſine conviciis indicebant, quod periculum adiiſſet, avóque ſe delaturos aiebant. Itaque Cyrus qui ex equo deſcendiſſet, adſtabat, & hæc audiens moleſtè ferebat. Verùm ubi clamorem inaudiſſet, denuò veluti mente captus in equum inſiliit, Quúmq; aprum ex adverſo irruentem cerneret, obvius in eum fertur; jaculóq; contorto frontem feliciter ferit, & aprum capit. Ibi tùm avunculus quoque conviciis in eum, propter audaciam quam cernebat, invehitur. At Cyrus inter hæc avunculi convitia tamen orabat, ut quæcunq; cepiſſet ad avum adferre, ac ei dare ſe permitteret. Ad ea reſpondiſſe avunculum fertur; *Avum, ſi has feras illum inſecutum ſentiat, non illi ſolùm, ſed ſibi quoque convitia facturum, qui permiſiſſet. Etiam flagris cadat,* inquit ille, *ſi quidem ità volet, poſtquam hac ei obtulero. Quin tu quoque, mi avuncule, ſupplicium de me ſi libet, & quodcunq; libet, ſumito: modò in hoc mihi gratificeris.* Itaque Cyaxares; ad extremum, *Ut voles,* ait, *facito. Quippe tu jam quidem rex noſter eſſe videris.* Sic igitur Cyrus illatis feris cùm avo eas offerebat, tùm ſe has ipſi venatum eſſe dicebat. Jacula verò non ille quidem oſtendebat, cruenta tamen eo poſuerat loco, quo avum ea viſurum exiſtimabat. Aſtyages autem, *Lubens equidem,* ait, *abs te, fili, accipio quacunque mihi offers: ſed horum tamen nullius ſic egeo, tibi periculum ut adeundum ſit.* Et Cyrus: *Si ergò his,* ait, *tibi non eſt opus, obſecro te, mi ave, da mihi, ut inter æquales ea diſtribuam. Sume verò, fili,* reſpondit Aſtyages, *cùm hæc, tùm alia, quacunque volueris: & inter quos viſum fuerit, diſtribue.* Itaque Cyrus ea ſumta ſimul & pueris dabat, &, O pueri, dicebat, *ut nugas agebamus, quum feras illas in ſeptis hortorum venaremur! Nam ea venatio mihi ſimilis illi videtur, quâ feras ligatas aliquis inſequitur. Primùm exiguo ſpatio concludebantur; deinde tenues erant, & ſcabioſa; partimq; clauda, partim mutila. Montana verò, campeſtréſq; feræ, quàm pulcræ, quàm magnæ, quàm nitidæ viſa! Cervi quidem, quaſi volucres eſſent, ad cœlum uſq; exſiliebant: apri verò, quemadmodum de viris fortibus dicitur, comminùs irruebant; & tantâ quidem erant latitudine, ut ictus aberrare non poſſet. Mihi ſanè pulchriores hæ beſtiæ videntur etiam mortuæ, quàm illæ vivæ, quæ ſeptis incluſæ ſunt. At veſtri patres an vos etiam venatum ire ſinerent? Imo facilè,*

LIB. I.

Juvenilis ambitio.

Liberalis ingenii prima indicia.

Ad p 13.

aiunt illi, *ſi Aſtyages jubeat.* Et Cyrus : *Quis igitur apud Aſtyagem veſtri mentionem fecerit ? Quis*, inquiunt illi, *magis ad perſuadendum te fuerit idoneus ? At equidem*, ait, *qui homo factus ſim, profecto neſcio. Neq; enim vel profari aliquid, vel avum perinde adſpicere poſſum, ac prius. Si quidem ita perrexero, vereor nè totus fatuus ac ſtolidus reddar. At verò quo tempore puellus eram, plurimùm garriendo valere videbar.* Ibi tum pueri, *Malè comparatam rem narras*, inquiunt, *ſi nihil noſtrâ cauſâ, ubi quod opus fuerit, agere poteris : ſed, quod te quidem attinet, alius quiſpiam nobis orandus ſit.* Quæ verba quum Cyrum morderent, diſcedit ab iis tacitus ; ſeq; ipſe ad audendum hortatus, ad avum, re ſecum priùs deliberatâ, pergit ; quónam modo eum, quàm minimâ cum moleſtiâ compellaret, ſibiq; ac pueris, quæ peterent, conficeret. Sic igitur orſus eſt. *Dic mihi, mi ave, ſi ſervorum quis aufugiat, túque hunc nanciſcare, quid de eo facturus ſis ? Quid aliud*, ait, *quàm ut vinctum opus facere cogam ? At ſi ſponte redierit, quid facies ? Quid ? extra quàm ut verberibus cæſo priſtinas rurſus ad operas utar. Quin tu igitur paras*, inquit Cyrus, *quo me verberes ; qui fugæ conſilium inierim, adſumtis ad venandum æqualibus meis.* Et Aſtyages, *Rectè verò factum abs te*, ait, *qui prædixeris. Equidem ne hinc te moveas, veto. Nam bella res fuerit, ſi caruncula gratiâ filiæ meæ filium evagari jubeam.* Hæc Cyrus quum audiſſet, parebat ille quidem, ac remanebat : ſed mœſtus tamen, ac triſti vultu, perpetuò ſilebat. Aſtyages autem, quum gravem ejus mœrorem animadverteret, gratam ei rem facere volens, venatum proficiſcitur ; & multis peditibus, equitibúſque, ac pueris etiam coactis, ipsiſque feris ad loca equitibus idonea compulſis, magnam venationem inſtituit. Quin & ipſemet regio cum apparatu præſens interdixit, nè quis feriret priùs, quam Cyrus feriendo ſatiatus eſſet. At Cyrus haud ferens eum vetare, *Si vis*, inquit, *mi ave, jucundam mihi hanc eſſe venationem ; ſine meos æquales univerſos inſequi, & unumquemq; pro virili cum feris acerrimè congredi.* Tum verò Aſtyages venandi copiam eis faciebat, & adſtans, ſpectator erat eorum, qui certamen adversùs feras ſuſcipiebant, & inter ſe contendebant, & inſequebantur, & jacula vibrabant. Delectabatur autem Cyro, qui præ voluptate ſilere non poſſet, ſed inſtar generoſi catuli vocem emitteret, ubi propiùs ad feram acceſſerat,

Ingenuus in Cyro pudor.

Ingenioſe quod cuperet exponit.

Ad p. 14.

Generoſa alacritas.

acceſſerat, & unumquemq; nominatim exhortaretur. Præterea gaudebat, quum alium quidem ab eo derideri videbat, alium verò citra ullam invidiam laudari ſentiebat. Tandem Aſtyages, quum multas haberet feras, diſceſſit. Cæterùm tantam ex illâ venatione voluptatem cepit, ut ſemper, quoties quidem liceret, cum Cyro exiret: tum aliis pluribus, tum Cyri causâ pueris etiam adſumtis. Et hoc ſanè modo maximam temporis partem Cyrus illic vixit, voluptatis quidem ac boni alicujus auctor univerſis: mali autem nemini. Quum verò ætatis annum plùs minùs quintum ſextúmve ac decimum ageret, regis Aſſyriorum filius, uxorem ducturus, ipſemet id temporis venari cupivit. Itaq; quòd ad ſuos & Medorum fines magnam audiret eſſe ferarum copiam, velut ubi propter bellum nemo venaretur: illuc ei proficiſci collibuit. Ut autem tutò venaretur, & equites & cetratos multos adſumſit, qui è ſilvoſis locis in loca culta planáq; feras depellerent. Quum autem eò veniſſet, ubi & caſtella & cuſtodiæ ipſius erant: ibi cœnam parari juſſit, ut qui poſtridie manè venaturus eſſet. Quúmq; jam adveniſſet veſpera, ab urbe aderant qui cuſtodiæ priori ſuccederent, tàm pedites, quàm equites. Quapropter ipſi numeroſus adeſſe viſus eſt exercitus, quòd eſſent conjunctæ cuſtodiæ duæ, & multos ipſe ſecum equites, peditéſque adduxiſſet. Itaq; re deliberatâ, ſtatuit optimum eſſe, Medorum ex agro prædas agere, quòd ità tùm venationis opus illuſtrius viſum iri, tùm copiam victimarum majorem futuram exiſtimaret. Igitur loco motas ſummo mane copias educit, ac peditum quidem agmen numeroſum relinquit in limitibus; ipſe verò cum equeſtribus copiis ad caſtella Medorum provectus, præſtantiſſimis quibuſq; ac plurimis ſecum retentis ſubſiſtit, nè Medorum præſidiarii milites in ſuos prædæ causâ palantes excurrerent: idoneos autem quoſdam dimittit, ut tributim alii aliam in partem diſcurrendo vagarentur. Atq; hos corripere juſſit, quidquid habuiſſet quiſq; obvium, & ad ſe abigere. Ac illi quidem imperata faciebant. Quum autem Aſtyagi nuntiatum eſſet, hoſtes jam agrum ipſius ingreſſos: partìm ipſe cum aliis, quos plerumq; ſecum habebat, opis ferendæ causâ excurrit ad limites; partìm filius idem facit cum eo, qui ad manum erat, equitatu; partìm aliis univerſis, ut auxilio venirent, imperat. Medi, quum magnas Aſſyriorum

Lib. I.

Actionum Cyri præclariorum initia.

Venatio prœlii occaſio.

LIB. I.

Cyrus arma induit, quod antehac ei permiſſum non fuerat. Ad p. 15.

copias inſtructas, & equites è ſtatione ſuâ non diſcedentes cernerent, ipſi quoque ſubſtiterunt. Cyrus verò, qui cæteros auxilio ſuis adcurrere videret, idem & ipſe faciebat, tunc primum indutus armis, nondum ſore putans, ut iis, pro deſiderio ſuo, indueretur. Erant autem perpulcra, & ipſi rectè congruentia; quæ avus corpori ejus accommodari curaverat. Itaque ſic armatus equo advehitur. Id ubi vidiſſet Aſtyages, miratus ille quidem eſt, cujus juſſu veniret; ſed apud ſe tamen ut maneret, edixit. Et Cyrus multos equites ex adverſo intuitus; *Hic ſunt*, inquit, *hoſtes, mi ave, qui equis inſidentes ſe non movent? Hoſtes ſanè ſunt*, ait Aſtyages. *An & illi, qui procurrunt? Etiam illi*, ait. *Profectò*, inquit, *mi ave, nullius hi pretii homines eſſe videntur, & nullius pretii equuleis vehuntur; ac res tamen noſtras diripiunt. Itaq; aliquos è nobis hos neceſſe eſt invadere. Tu verò non vides, fili*, reſpondit ille, *quantus equitum globus acie conſiſtat inſtructâ, qui ſubeundo rurſum nos cedent, ſi nos adverſùm illos moveamus? Nondum autem robur aliquod nobis adeſt. Verùm*, ait Cyrus, *ſi tu hic maneas, & copias auxiliares adſumas, terrebuntur hi neque ſe commovebunt. Illi verò, qui res noſtras diripiunt, prædam mox dimittent, ubi quoſdam impetum in ſe facere viderint.* Hæc quum protuliſſet, viſus Aſtyagi eſt aliquid dicere. Quapropter & prudentiam & vigilantiam Cyri admiratus, filium ſuum adſumtâ equitum manu, ducere in eos jubet qui prædam agerent. *Equidem hos*, inquit, *ſi contra te commoverint, aggrediar: ideóque animum nobis adtendere cogentur.* Itaque Cyaxares & equis & viris quibuſq; robuſtiſſimis ſecum ſumtis, in hoſtem fertur. Cyrus autem hos progredi videns, ſtatim & ipſe cum aliis ſe proripit, adeoq; jam primus ante alios celeriter ibat, Cyaxare ſubſequente: neque cæteris à tergo remanentibus. Quos ubi adpropinquantes vidère, qui prædas agebant; mox relictis rebus, in fugam vertuntur. At Cyro qui aderant, hos ſubeundo intercipiebant, & ſi quos adſequerentur, ſtatim feriebant, imprimiſque Cyrus ipſe: quotquot autem declinato curſu evaſerant, hos à tergo perſequebantur; nec intermittebant, donec quoſdam cepiſſent. Ut autem canis generoſus quidem ille, ſed inexercitatus, temerè in aprum fertur: ſic & Cyrus ferebatur, ſolum hoc videns ut interſeptum feriret, ac præterea nihil proſpiciens. Hoſtes verò, quum

Expeditum Cyri conſilium.

Generoſa indoles Cyri.

ſuos laborantes cernerent, promoverunt agmen ſuum, L I B. I.
velut effecturi, ut à perſequendo deſiſteretur, poſtquam
ipſi adventare viſi eſſent. Cyrus autem nihil idcirco Juvenilis
remittere, ſed præ gaudio & avunculum inclamare & temeritas.
perſequi, & impetus habitu vehementis in effuſam
hoſtes fugam dare. Cyaxares quidem ſequebatur, patris
fortaſſe causâ pudore correptus; iidemq; cæteri
ſequebantur, quum alacriores in perſequendo ſint, eo
rerum ſtatu etiam illi, qui non admodum in hoſtes
animoſi ſunt. Aſtyages verò quum ſuos inconſideratè
perſequi videret; at hoſtes confertos ordinibus inſtructis
occurrere; filio Cyroque metuens, nè in paratos
ſine ordine irruentibus adverſi quid accideret, rectà
in hoſtem ducit. Illi rurſum Medos loco motos conſpicati, Ad p. 16.
partim contentis in eos tragulis, partim ſagittis,
conſtiterunt; quòd futurum putarent, ut & illi ſubſiſterent,
ubi intra jactum teli perventum eſſet, quemadmodum
facere conſueverant. Nam illud ad intervallum,
ubi vel quàm proximè ad alteros alteri acceſſiſſent,
contra ſe mutuò provehebantur, & eminùs inter
ſe plerumq; ad veſperam uſq; pugnabant. Jam verò
quum & ſuos fugam ad ſe facere cernerent, & Cyri
manum ſimul hos inſequi, & Aſtyagem cum equitatu
intra teli jactum adeſſe; cedentes & ipſi, fugiunt. At
Medi copiis univerſis inſequentes, multos illo impetu
capiunt, & quoſcunq; corriperent tàm equos quàm viros,
feriunt; interemptis omnibus, quotquot caderent.
Neque priùs conſtitêre, quàm ad peditatum Aſſyriorum
perveniſſent. Hîc verò, nè majores aliquæ ſubeſſent
inſidiæ, veriti, repreſſerunt impetum. Et Aſtyages ſuis
deinde reductis, equeſtri victoriâ magnopere lætabatur,
nec quid de Cyro diceret, habebat; quòd eo quidem
auctore rem geſtam ſciret, ſed eundem præ audaciâ
furere animadverteret. Nam & eo ipſo tempore cæteris Cyri audacia.
domum abeuntibus, ſolus ille nihil aliud, quàm
eos, qui cecidiſſent, obequitando ſpectabat, adeoque
vix abſtractum ad Aſtyagem deducebant, quibus hoc
erat datum negotii, quum hos ipſos, qui ſe adducerent,
de induſtriâ præire juberet, quòd avi vultum ad
conſpectum ſui ſæviorem factum cerneret.

18. Atque hæc quidem apud Medos contigerunt, & 18.
Cyrus cùm aliis omnibus in ore, ſermonibus, & cantilenis
erat; tùm Aſtyagi, apud quem hactenus erat in
honore, jam admiratione ſui ſtuporem quoque injecerat.

LIB. I. rat. Hæc verò quum Cyri pater Cambyſes accepiſſet, gaudebat ille quidem; ſed quòd eum jam inaudiſſet obire viri munia, revocavit, ut inſtituta gentilitia Perſarum abſolveret. Itaque tunc Cyrum dixiſſe perhibent, abire ſe velle, nè quid patri moleſtiæ crearetur, néve de ſe quereretur civitas. Cenſuit igitur & Aſtyages eum oportere dimitti, atque adeò donatum equis, quos ipſi collibuiſſet ſumere, cum omnis generis rerum aliarum adparatu abire ſivit, quòd & amaret eum & magnam ſpem concepiſſet, evaſurum talem virum, qui & amicis eſſe adjumento, & hoſtes adfligere poſſet.

Cyrus a patre revocatur.

19. 19. Abeuntem verò Cyrum univerſi & pueri, & æquales, & viri, & ſenes, & Aſtyages ipſe, equis inſidentes deducebant: ac neminem ſiccis oculis reverſum perhibent. Cyrum ipſum quoque multis cum lacrymis diſceſſiſſe accepimus. Prætereà proditum eſt, multa eum inter æquales munera diſtribuiſſe, quibus ab Aſtyage donatus fuerat. Deniq; exutâ, quam habebat, veſte Medicâ, cuidam hanc dedit, hunc ipſum declarans maximè ſibi charum eſſe. Verùm accepta illi à Cyro munera detuliſſe ad Aſtyagem feruntur, atq; ab hoc itidem recepta Cyro fuiſſe tranſmiſſa. Cyrum autem rurſus in Mediam ea cum his verbis remiſiſſe; *Si me vis, ave, reverti ad te libenter, ac nullo præpeditum pudore, ſine quæſo per te habeat, ſi quid alicui largitus ſum.* Atq; his auditis Aſtyagem feciſſe quemadmodum Cyrus nunciari juſſerat.

Hominum omnis ætatis erga Cyrum ſtudia.

Liberalis naturæ indicia.

Ad p. 17.

20. 20. Quòd ſi etiam narrationis amatoriæ facienda eſt mentio, proditum eſt, abeunte Cyro, quum à ſe invicem diſcederent, cognatos ore Cyrum, qui Perſis mos eſt, oſculatos ab ſe dimiſiſſe; quod quidem ipſum hodieq; Perſæ facere conſueverunt. Ibi tum Medum quendam, virum elegantis admodum ingenii, longo tempore captum admiratione pulchritudinis Cyri, quum cognatos cæteros eum oſculari videret, ſubſtitiſſe; digreſſis autem illis, ad Cyrum cum his verbis acceſſiſſe: *Me ſolum ex cognatis, Cyre, non agnoſcis? Quid ais?* reſpondiſſe Cyrum: *etiamne tu mihi cognatus es? Maximè*, inquit. Et Cyrus; *Nimirum oculos idcirco in me conjiciebas. Videor autem hoc jam abs te fieri ſepiùs animadvertere.* Cui alter ille; *Profectò*, ait, *quum nunquam non ad te vellem accedere, pudor obſtitit. At obſtare non debuis*, inquit Cyrus, *quum cognatus eſſes.* Simul accedens, eum oſculatus eſt. Accepto autem oſculo Medus

Mos Perſicus oſculandi cognatos.

Medus hic interrogâſſe fertur, *Etiámne Perſis eſſet in more oſculari cognatos?* Et Cyrus, *Maximè verò*, inquit; *ubi vel ex aliquo intervallo temporis alter alterum videt, vel à ſe invicem aliquò diſcedunt. Quin tu igitur*, inquit Medus, *iterum me oſcularis. Jam enim, uti vides, abeo.* Sic quum denuo Cyrus eum oſculatus eſſet, ab ſe dimiſit, atque etiam ipſe diſceſſit. Ubi verò non multum ab eis confectum itineris eſſet, Medus equo ſudante ad Cyrum rediiſſe fertur. Quo viſo Cyrus; *Numquid oblitus es*, ait, *quod dicere mihi volebas? Non profectò*, inquit, *ſed temporis ex intervallo ad te revertor. Brevi ſanè, mi cognate*, reſpondit Cyrus. At Medus ille; *quo pacto brevi?* ait. *At ignoras, Cyre, per mihi longum videri tempus eſſe, quò vel conniveo, quòd te talem intereà non adſpiciam?* Ibi tum & riſiſſe Cyrum poſt priores lacrimas, & illum abire, ac bono eſſe animo juſſiſſe. Brevi enim ſe ipſis adfuturum. *Itaque ſi voles*, ait, *licebit oculis me non conniventibus adſpicias.* L. I. I.

21. Atque hoc modo Cyrus ad Perſas reverſus, annum adhuc inter pueros egiſſe perhibetur. Ac primùm ſanè dictis puerorum inceſſebatur, quaſi domum rediret, adſuetus apud Medos vitam agere voluptuariam. Sed cùm eum & victu & potu ſecum eodem ſuaviter uti viderent, ac ſi quod feriis epulum daretur, potiùs aliis eum de portione ſuâ largiri, quàm quid amplius requirere animadverterent, atque adeò præter hæc, in cæteris etiam rebus omnibus Cyrum longè ipſis præſtare: tum verò vice verſâ æquales eum reverebantur. At poſtquam hoc inſtitutionis curſu abſoluto, ad ephebos tranſiit: inter hos etiam præſtare viſus eſt, & exercendo ac tolerando, quæ oporteret; & ſeniores reverendo, & magiſtratibus parendo. Ad p. 18.

21. Cyri ad ſuos reditus.

22. Procedente verò tempore moritur apud Medos Aſtyages, & Cyaxares Aſtyagis filius, matriſque Cyri frater, Medorum imperio potitur. Rex autem Aſſyriorum quum Syros univerſos, non exiguam ſanè nationem, ſubegiſſet, Arabum regem imperio ſuo ſubjeciſſet, Hyrcanios ſubditos haberet, Bactrios oppugnaret; futurum exiſtimabat, ut ſi Medorum vires debilitâſſet, facilè finitimis omnibus imperaret. Hæc enim natio inter vicinas alias potentiſſima videbatur. Itaque nuncios ad ſubditos ſuos univerſos, & ad Crœſum Lydorum regem, & ad regem Cappadocum, ad Phrygas utroſque, ad Cares, ad Paphlagones, ad Indos etiam

22. Aſtyagis mors.

Cilicéſque

Digitized by Google

Initia belli adverſus Aſſyrios.

Ciliceſque mittit, & Medos ac Perſas apud hos per calumniam criminatur, quum magnas eſſe diceret haſce gentes, & viribus firmas & conjunctas, & affinitatibus mutuis devinctas: eaſdémque ſic inter ſe conſpiraſſe, ut periculum eſſet, niſi quis eas antevertendo debilitaret, ne nationes alias adorti ſingulas, ſibi ſubjicerent. At illi, quum partìm verbis hiſce fidem haberent, partìm muneribus ac pecuniis, quibus is abundabat, perſuaderentur: ſocietatem cum eo coeunt. Cyaxares verò Aſtyagis filius, quum & inſidias, & apparatum adverſùs ſe fieri animadverteret: ſtatim & ipſe, quæcunque poterat, parabat; & nuncios ſuos tùm ad Perſas publicè, tùm ad Cambyſem, cui nupta ſoror ipſius eſſet, quique regnum apud Perſas obtineret, legabat. Ad Cyrum etiam mittens, petebat, daret operam, ut ſi quos Perſæ milites miſſuri eſſent, eos ipſe imperator adduceret. Jam enim Cyrus exactis decem inter ephebos annis, virorum in contubernio degebat.

Exercitus Cyro cum imperio traditur.

Itaque recipiente Cyro, ſeniores conſilii principes hunc imperatorem ad expeditionem Medicam deligunt. Eidem fecere poteſtatem, æquales inter ſe ducentos allegendi. Horum verò ducentorum unicuique conceſſum fuit ut viros ſibi ſimiles quaternos adſciſceret. Ità hi mille fiunt, quorum unicuique permiſſum, ut è plebe Perſarum ſibi denos cetratos, denos funditores, denos ſagittarios allegeret. Hoc modo ſagittariorum decem millia, cetratorum decem millia, funditorum decem millia, confecta ſunt, extra illos æquales mille. Tantus Cyro datus eſt exercitus.

23. 23. At ipſe quum primùm imperator lectus eſſet, à Diis primordia capiens, factâ rite re ſacrâ, tùm demum ducentos illos adſcivit: qui quum & ipſi quaternos ſinguli legiſſent, concionem horum advocavit Cyrus, & hæc primùm ad eos verba tunc fecit:

Cyri oratio. Exordium captandæ benevolentiæ.

Ad p. 19.

‘ Cooptavi vos equidem amici, non quòd nunc primùm vos probaverim, ſed quòd viderim vos indè uſque à pueris ea, quæ civitas noſtra honeſta cenſet, ſtudioſè facere: protinúſque ab iis abſtinere, quæ illa eſſe turpia ducit. Quibus verò de cauſis & ipſe munus hoc non invitus acceperim, & vos advocaverim, declarare vobis equidem volo. Majores ego noſtros nihilo nobis deteriores fuiſſe, animadverti; quippe qui ſe nunquam non in iis, quæ virtutis ſtudia ducuntur, exercuerint. At cujus boni, quum tales eſſent, vel Perſarum civi-

‘ tati

Fructum virtutis eſſe quærendum.

tati publicè, vel privatim ſibi auctores exſtiterint, perſpicere nequeo. At enim, meâ ſanè ſententiâ, nullam homines virtutem exercent, ut poſtquàm in viros bonos evaſerunt, nullâ re ſint inertibus ſuperiores. Qui à voluptatibus oblatis in præſentiâ abſtinent, non hoc agunt, nullam ut unquam voluptatem percipiant: ſed ut in poſterum propter hanc continentiam multiplici gaudio fruituri, ità ſeſe comparent.

Ab exemplis.

Qui excellere dicendi vi ſtudent, non hoc conſequi ſuis illis exercitiis volunt, nè unquam benè dicendi finem faciant: ſed fore ſperant, ut benè dicendo multis hominibus ſuam in ſententiam adductis, multorum magnorumque commodorum auctores exiſtant. Qui res item bellicas tractant, non in his laborant propterea, nè unquam pugnare deſinant: ſed hi quoque ſe peritiam rei militaris adeptos, multas opes, multam felicitatem, & magnos etiam honores cum ſibi, tùm patriæ conciliaturos exiſtimabant.

A contrario.

Quòd ſi qui ſtudioſè in his verſati, ſuâ deinde negligentiâ viribus in ſenectâ deſtituti fuere priùs, quam fructum ex eis aliquem perciperent: illis ejuſmodi quidpiam accidiſſe mihi quidem videtur, ac ſi quis agricola peritus eſſe ſtudeat, & ſemina rectè ſpargat, ſtirpes rectè conſerat; ubi verò fructus ex his capiundus eſt, eundem non collectum rurſùs in terram decidere patiatur. Aut ſi quis pugil tantum jam laboris hauſerit, ut juſtam victoriæ ſpem adeptus ſit; ac deinde nullum unquam certamen ſubeat. Quippe nec is mihi quidem jure liberandus dementiæ culpâ videtur.

A virtute ſuorum.

At nobis, ò viri! nequaquam hoc uſu veniat: ſed quum ipſimet nobis conſcii ſimus, inde uſque à puerili ætate nos & honeſtarum & laudabilium actionum ſtudiis exercitos; eamus in hoſtem, quem ego viſum à me antehac, certò ſcio pugnandi adverſum nos rudem eſſe.

Ab hoſtium imperitia.

Non enim idonei ſunt præliatores, qui vel fatigandi, vel jaculandi, vel equitandi ſunt illi quidem periti; ſed ubi labores perferendi ſunt, deficiunt. Quippe quod labores attinet, rudes hi ſunt. Neque item, qui vigilare, quum opus eſt, nequeunt: quippe qui rudes adhuc ſint, ſomnum quod attinet. Neque item illi, qui licet ad hæc præſtanda ſint idonei: quo tamen pacto vel erga ſocios, vel hoſtes gerere ſe debeant, non didicerunt. Nam & hos maximè diſciplinæ rudes eſſe conſtat: vos autem

Lib. I. ‘ noćte, perindè atque alii die, nôſtis uti: labores ad ‘ jucundè vivendum duces exiſtimatis: famem pro ‘ obſonio habetis: aquæ potum faciliùs quàm ipſi le‑ ‘ ones fertis: denique rem omnium pulcherrimam,

Laudata virtus creſcit.

‘ maximéque bellatoribus convenientem animis veſtris ‘ acquiſiviſtis eam, quòd laude magis, quam aliis re‑

Ad p. 20.

‘ bus omnibus delećtamini. Laudis autem amatores ‘ neceſſe eſt ejus [adipiſcendæ] gratia laborem omnem, ‘ omnéque periculum quàm lubentiſſimè ſubire. Atque ‘ hæc ſi de vobis ità prædico, ut aliud tamen ſentiam, ‘ me ipſum fallo. Nam quidquid hujuſmodi à vobis ‘ non eveniet, ejus deficientiæ in me culpa recidet. ‘ Verum & experientia mea, & benevolentia erga me ‘ veſtra, & hoſtium vecordia faciunt, ut confidam, bo‑ ‘ nam hanc ſpem me non fruſtraturam. Tantùm fi‑ ‘ dentibus animis proficiſcamur, quando longiſſimè à ‘ nobis abeſt, ut aliena per injuriam adpetere videa‑

A bonitate cauſæ.

‘ mur. Hoſtes enim jam adventant, ac primi nos in‑ ‘ juriis laceſſunt: amici verò nos ad opem ferendam ‘ arceſſunt. Quid ergo vel juſtius eſt, quàm vim pro‑ ‘ pulſare? vel honeſtius, quam ſubvenire amicis?

Ab imperatoris pietate.

‘ Quin eà vos etiam de cauſa non paulò fidentiores ‘ eſſe arbitror, quòd expeditionem hanc minimè neg‑ ‘ lećtâ re divinâ paro. Nam me, quocum plerumque ‘ verſamini, non modo res magnas, ſed etiam parvas ‘ adgredientem, initium à cultu divino facere noviſtis. ‘ Tandem, *ait*, quid pluribus verbis opus eſt? Vos ‘ lećtis adſumptiſq; viris, paratiſq; rebus cæteris, ad ‘ Medos pergite. Ego vero ad patrem reverſus inde ‘ progrediar, quo de rebus hoſtium quàm celerrimè, ‘ quales eæ ſint edoćtus, quidquid potero, vobis pa‑ ‘ rem; ut quàm præclariſſimè, Deo juvante, in certa‑ ‘ men hoc deſcendamus.’ Itaq; illi efficiundis his occu‑ pabantur. Cyrus autem domum reverſus, precatuſque Veſtam patriam, & Jovem patrium, & Deos cæteros, in militiam domo profećtus eſt, quum quidem & pater eum unà proſequeretur. Ac poſtquam domo egreſſi

* aliter

Quod nihil aliud maximi Dei ſigna clamarent.

eſſent, fulgura, tonitruàque dextra ei oblata fuiſſe per‑ hibentur. Quæ quum adparuiſſent, alio præterea nul‑ lo captato augurio perrexère; quod * maximi Dei ſigna nemini obſcura eſſe poſſent.

24. Cambyſis cum Cyro filio colloquium.

24. Cyrum verò progredientem pater hujuſmodi ver‑ bis adloqui cœpit: ‘ Deos te, fili, propitios ac benig‑ ‘ nos deducere, cùm è ſacrificiis, tùm ſignis cœleſti‑ bus

Digitized by Google

'bus clarè perſpicitur, atque etiam ipſe animadvertis. 'Nam hæc te deditâ operâ equidem edocui, partim nè 'per alios interpretes Deorum conſilia perciperes, ſed 'ipſe cognoſceres ea, cùm adſpiciendo, tùm audiendo, 'quæ oculis & auribus percipiuntur, & ab hariolis non 'penderes, qui te, ſi vellent, decipere poſſent, indica-'tis aliis, quàm quæ divinitùs ſignificarentur: partìm 'nè, ſi quando careres hariolo, quid de ſignis divinis 'ſtatuendum eſſet, ambigeres; ſed animadvertendo 'per divinationem, quæ divinitùs tibi conſulerentur, 'eiſdem obtemperares. *Et Cyrus*; Equidem, mi pater, '*inquit*, ut Dii propitii conſulere nobis velint, pro vi-'rili meâ id, quod mones, procurare non deſinam. Et-'enim audire aliquando ex te memini, non abs te illum '& à Diis & ab hominibus aliquid faciliùs impetrare, 'qui non anguſtis in rebus aduletur, ſed fortunâ max-'imè proſperâ, maximè Deorum meminerit. Aiebas '& amicorum curam eodem modo habendam. Ergò 'jam, *inquit*, libentiùs Deos accedis imploraturus, fili, 'propter ſtudia in eis colendis tua: & futurum etiam 'ſperas, ut magis ea quæ petieris, impetres: quando 'ſic tibi conſcius eſſe videris, ut qui nunquam in eo-'rum cultu negligens fueris. Omnino, mi pater, *re-'ſpondit Cyrus*, ſic adfectus ſum, ut me Diis charum 'eſſe ſperem. Quid autem? mi fili, *ſubjecit Cambyſes*, 'eorúmne meminiſti, de quibus inter nos aliquando 'convenit? nimirum ea, quæ Dii largiti ſunt, rectiùs 'ab hominibus geri, qui didicerint, quàm ab imperi-'tis: & eoſdem laborando plus effecturos, quàm ſi 'otioſi ſint: & ſi curam adhibeant, ſecuriùs acturos; 'quàm ſi negligenter ſe gerant. Adeóque nobis vide-'batur, ita peti à Diis oportere bona, ſi tales nos ex-'hibeamus, quales eſſe convenit. Memini profectò, '*inquit Cyrus*, hæc ex te audire, atque illi ſermoni tuo 'adſentiri me neceſſe erat. Etiam hoc addere te me-'mini, nè fas quidem eſſe à Diis petere, ut equeſtri 'prælio victoriam adipiſcantur, qui rem equeſtrem non 'didicerint: nec ut ſagittandi rudes, ejuſdem artis pe-'ritos ſagittando ſuperent; nec ut gubernandi rudes 'optent, naves à ſe gubernando ſervari: nec qui ſe-'mina ſpargere neglexerint, optent bonum ſibi fru-'mentum naſci: nec ut ſalutem petant, qui ſibimet in 'bello non caveant. Hæc enim omnia contra leges 'divinas eſſe. Qui autem optarent ea, quæ non fas 'ſit,

Rebus ſecundis maxime Deus implorandus.

Ad p. 21.

LIB. I.

'ſit, illos aiebas meritò ſic apud Deos nihil impetrare, ut qui petunt iniqua, repulſam apud homines ferunt. An verò & eorum, mi fili, *ait*, oblitus es, quæ aliquando inter nos argumentando concludebamus? Sat magnum hoc, ſcilicet, ac præclarum hominis opus eſſe, ſi perficere ſtudio ſuo poſſit, ut & cum laude vir bonus evadat, & ut tàm ipſi, quàm familiæ rerum copia neceſſariarum ſuppetat. Jam verò quum hoc tanti fieri mereatur, etiam ſcire hominibus aliis præeſſe, ut res neceſſarias omnes affatim habeant, & univerſi tales ſint quales eſſe convenit; id nobis ſanè quiddam admiratione quoque dignum eſſe videbatur. Profectò memini, mi pater, *ait*, hoc quoque te dicere. Itaque mihi tunc idem, quod tibi, videbatur: ingens & arduum opus eſſe, rectè imperare. Ac nunc etiam eadem in ſententiâ perſiſto, quum ipſum imperandi munus apud animum conſidero. Quum verò ad alios reſpiciens, quomodo illi ſe in imperio gerant, & quales eos adverſarios habituri ſimus, cogito; per mihi turpe videtur, hujuſmodi quoſdam formidare, ac non ad pugnandum adversùs eos progredi: quos equidem animadverto, vel ab amicis hiſce noſtris initio facto, hàc eſſe in ſententiâ, ut qui principem oportere ſtatuant à ſibi ſubjectis in eo differre, ut ſumptuoſiùs cœnet, domi plus auri habeat, diutiùs dormiat, omnino minore cum moleſtiâ laboréque degat, quàm ſubditi. Ego autem ſic arbitror, non deſidis vitæ ratione præſtare ſubditis debere principem: ſed alacri ſtudio rebus eorum proſpiciendo, ac laboribus tolerandis. Verùm, mi fili, *ait Cambyſes*, ſunt quædam, in quibus non adversùs homines certamen eſt, ſed cum ipſis rebus quas idoneè ſuperare per eſt difficile. Ne longè abeamus, ſcis brevi finem habiturum imperium tuum, ſi commeatu exercitus careat. Atqui hæc, *ait Cyrus*, exhibiturum ſe noſtris, pater, hinc proficiſcentibus Cyaxares dicet, quotquot illi fuerint. Siccine igitur, *inquit*, iter ingrederis, fili, Cyaxaris opibus hiſce fretus? Verò, *reſpondit Cyrus*. Quin autem? *ſubjecit ille*, noſtíne quantæ opes ejus ſint? Minimè profectò, *inquit Cyrus*. Et his tamen ignotis & incertis fretus es? quòd autem tibi multis erit opus, atque etiam modò magnos ſumptus alios faciendos eſſe, non intelligis? Intelligo, *inquit Cyrus*. Quòd ſi ergò vel ſumptus eum deſtituat, vel etiam

Quanta res ſit rectè cum imperio eſſe.

Falſa de principis ac ſubditorum diſcrimine opinio.

Ad p. 22.

Imperatoris cura in procurandis exercitui neceſſariis.

'ſciens fallat, quomodo comparatæ tibi res exercitûs 'erunt? nimirum non benè. Tu verò, mi pater, *ſub-'jecit Cyrus*; ſi quam parandæ copiæ rationem perſpi-'cis, quæ à me ſit expectanda, eam mihi, dum adhuc 'in regione pacatâ ſumus, exponito. Quæris, fili, ex 'me, *ait*, ecqua poſſit abs te proficiſci copiæ parandæ 'ratio. At quem probabilius eſt ejus parandæ modum 'invenire poſſe, quàm illum, cui vires ſunt? Tu verò 'cum iis pedeſtribus copiis hinc diſcedis, cum quibus, 'ſat ſcio, longè majores alias non commutares. Equi-'tatûs autem Medici, qui præſtantiſſimus eſt, auxilia 'tecum habebis. Quam ergo nationem finitimam pu-'tas haud obſecuturam vobis, & gratificandi ſtudio, & 'damni metu? Quæ quidem tibi communiter unà cum 'Cyaxare conſideranda veniunt, nè unquam vos ali-'quid rerum neceſſariarum deficiat. Quinetiam uſus & 'conſuetudinis cauſâ redituum excogitari copia debet. 'Hoc verò maximè omnium mihi memineris, non ex-'pectandum eſſe, ut rerum neceſſariarum copiam tunc 'pares, quum ipſa te neceſſitas urgebit: ſed quum 'maximè rebus omnibus abundabis, tunc ante inopi-'am acceſſionis rationem aliquam reperies. Nam & 'faciliùs conſequêris ab illis à quibus petes, quum ne-'quaquam egere videberis; & tui milites in quo te 'culpent, non habebunt. Quæ res efficiet, ut & aliis 'magis te reverituri ſint, & obſequentiores in rerum 'neceſſariarum copiâ milites ſis habiturus, ſi quando 'exercitus operâ vel juvare aliquos vel lædere volue-'ris: atque adeò ſcire debes magis ad perſuadendum 'idoneâ te uſurum oratione, quum maximè demon-'ſtrare poteris, tibi & ad juvandum, & ad lædendum, 'ſatis virium eſſe. *Et Cyrus:* Quum aliis de cauſis, '*inquit*, præclarè mihi hæc omnia, mi pater, diſſerere 'videris: tum etiam, quòd quæ modò milites acceptu-'ri ſunt, eorum nomine mihi nemo gratiam ſit habitu-'rus: quippe qui nôrint, quibus conditionibus Cyaxa-'res eos ad belli ſocietatem arceſſat. Quidquid autem 'præter illa promiſſa quis accipiet, id verò & honoris 'loco ſunt ducturi; & conſentaneum eſt, eos maxi-'mam id largienti gratiam habituros. Jam ſi copias 'quis habeat, quarum operâ vel beneficia in amicos 'conferens, viciſſim ab eis ipſe commodum aliquod 'capere poſſit; vel conari queat, ut hoſtibus, ſi quos 'habet, ereptum aliquid ſui juris efficiat; hunc deinde 'negli-

De ratione conficiundæ pro exercitu pecuniæ.

Fortaſſe

Turpe habere exercitum, & neceſſaria comparare non poſſe.

Ad p. 23.

'negligentem eſſe in adquirendo, an minùs turpe pu-'tas, atque ſi is cui & fundi ſint, & ad eos colendos 'ſervi, nihilominus ſolum incultum nulli eſſe uſui ſi-'nat? Itaque ſic de me ſentias velim, *ait*, nunquam 'me in rebus militi neceſſariis communi ſolertiâ quæ-'rendis & conficiendis, nec in ſociorum regione, nec 'in hoſtium negligentem futurum. Quid verò, mi fi-'li, *ſubjecit pater*, an & quorundam aliorum, quæ ne-'ceſſariò nobis aliquando videbantur, negligenda non 'eſſe, meminiſti? Memini quidem certè, *ait*, quando 'ad te argenti petendi causâ veniebam, quod ei per-'ſolverem, qui ſe diſciplinâ imperatoriâ me inſtituiſſe 'profitebatur. Tu verò ſimul id mihi numerans hoc 'quodam modo me interrogabas. Num vir hic, fili, 'cui mercedem adfers, inter imperatoriæ rei præcepta 'etiam adminiſtrationis domeſticæ mentionem fecit? 'Nihilo certè minùs militi rebus ad victum neceſſariis, 'quàm familiæ domeſticæ opus eſt. Ibi quum ego 'faſſus id, quod res erat, negâſſem ab illo quidquam 'me de hoc admonitum eſſe; rurſum quærebas, ecquid 'de bonâ valetudine corporiſq; robore diſſeruiſſet, 'uti de quibus imperatorem, non ſecus ac de impera-'torio munere ſuo, ſollicitum eſſe oporteat. Hoc eti-'am quum negâſſem, rurſum rogabas, ecquam me ra-'tionem procurandi docuiſſet, ut ſocii qualibet in parte 'rei militaris quàm præſtantiſſimi evadant. Id quoque 'me negante, denuo quærebas, ecquid doctrinæ mihi 'tradidiſſet, quo pacto in militum animis prompta 'quædam alacritas excitari poſſit; quum diceres pror-'ſus inter alacritatem animi, & abjectionem, rebus 'in omnibus, diſcrimen eſſe maximum. Ubi hoc etiam 'abnuiſſem, explorabas tu rurſum, ecquid docuiſſet, 'quo effici maximè poſſit, ut exercitus dicto ſit audi-'ens. De quo quum prorſus ab illo nihil eſſe dictum 'pateret, denique me interrogabas, quid tandem do-'cendo, diſciplinam imperatoriam ſe mihi tradidiſſe 'diceret? Atque ibi quum ego reſponderem, exercitûs 'inſtruendi rationes ab eo mihi commonſtratas; ſub-'riſiſti tu quidem, ac mihi ſingula iſta proponendo, 'percurrebas. Quid inſtruendi exercitûs ratio ad artem 'imperatoriam profuerit, abſque rebus ad victum ne-'ceſſariis? quid abſque firmâ valetudine? quid abſque 'illarum artium ſcientiâ, quæ ad belli uſum inventæ 'ſunt? quid abſque obedientiâ? Quúmque adeò per-

Congeries præceptorum rei imperatoriæ.

'ſpicuum

Digitized by Google

‘ ſpicuum mihi feciſſes, rationē aciei ſtruendæ exiguam LIB. I.
‘ muneris imperatorii partem eſſe, atque ego te rogaſ-
‘ ſem, ecquid horum abs te mihi tradi poſſet: manda-
‘ bas, ut irem, ac illis cum viris diſſererem, qui impe-
‘ ratoriæ rei periti haberentur, déque ipſis percontarer,
‘ quo pacto hæc ſingula fierent. Ex eo tempore illo-
‘ rum ego conſuetudine ſum uſus, quos cognitione ha-
‘ rum rerum imprimis excellere audiebam. Ac de victu
‘ quidem, perſuaſum mihi eſt, ſatis id futurum, quòd
‘ Cyaxares nobis ſit præbiturus: de bonâ verò valetu-
‘ dine, quòd audirem & viderem, tùm civitates eas
‘ quæ hujus indigent, medicos adſciſcere; tùm impe-
‘ ratores ad uſum militum medicos ſecum ſumere; iti-
‘ dem mihi poſtquam munus hoc mandatum fuit, ſta-
‘ tim hæc animo cura inſedit: & exiſtimo equidem,
‘ mi pater, *ait*, viros me artis medicæ admodum gna-
‘ ros mecum habere. *Ad quæ pater:* Hi verò medici
‘ de quibus tu, fili, loqueris, *inquit*, quemadmodum
‘ ſunt veſtium laceratarum ſarcinatores quidam, ità & Ad p. 24.
‘ ipſi hominibus medentur, poſtquam in morbos inci-
‘ derunt. At tua valetudinis bonæ cura præclarior e-
‘ rit, qui operam dabis, nè prorſus in morbos exer-
‘ citus incidat. Et quânam viâ, mi pater, incedens,
‘ *inquit*, hoc præſtare potero? Nimirum ſi diutius eo-
‘ dem loco ſis manſurus, primùm negligendum tibi
‘ non erit, ut caſtra in regione ſalubri loces: quod
‘ quidem facilè aſſequêris, ſi curæ tibi fuerit. Quippe
‘ nunquam homines loqui deſinunt tàm de morbiferis,
‘ quàm ſalubribus locis. Utriſque teſtes adſunt evi-
‘ dentes, nimirum ipſa corpora, & ipſi colores. De-
‘ inde regiones conſiderari non ſatis eſt, ſed in memo-
‘ riam tibi revocare debes, quo pacto ſtudeas ipſe tui-
‘ met curam gerere, quò rectè valeas. *Et Cyrus:*
‘ Primùm operam do, *inquit*, nè unquam nimiùm me
‘ repleam, quum id gravare ſoleat. Deinde quæ in-
‘ geſta ſunt, laborando digero: quâ re fieri equidem
‘ exiſtimo, ut & valetudine bonâ diutiùs utar, & ro-
‘ bur aliquod etiam mihi accedat. Eadem ergò cura,
‘ *reſpondit pater*, & aliis erit adhibenda. Num verò,
‘ *ſubjecit Cyrus*, otium militibus ſuppetet, mi pater, ad
‘ exercenda corpora? Imò, *inquit*, non otium erit mo-
‘ dò, ſed etiam neceſſitas id poſtulabit. Nam exerci-
‘ tus qui officium facturus ſit, nunquam deſinat neceſſe
‘ eſt vel hoſtibus detrimenta, vel ſibi commoda quæ-

LIB. I. ‘ dam adferre. *Difficile eſt enim*, Fili, *vel unum hominem* ‘ *otioſum alere*; *multò etiam difficilius, familiam totam*; ‘ *omnium verò difficillimum, exercitum alere otioſum*. Plurima ſunt enim in exercitu, quæ paſcuntur, & à minimis initium faciundo, quæ nacta fuerint, largiſſimè prodigunt. Idcirco nunquam exercitum convenit eſſe otioſum. Dicis tu, mi pater, *inquit*, ut mihi quidem videtur, perinde ac iners agricola nulli uſui ſit, ità & imperatorem otioſum ac deſidem nulli uſui. At imperatorem induſtrium polliceor equidem, *ait*, niſi quis Deus obſtet, id perfecturum, ut rebus neceſſariis milites abundent, & eorum corpora quàm optimè adfecta ſint. Enimverò quod exercitia quæque, mi pater, rerum bellicarum adtinet, equidem arbitror, ſi quis certamina quædam ſingulis indicat, & præmia proponat, eum maximè conſecuturum, ut quàvis in harum parte, ſi quando uſus poſcat, & exercitatos & præparatos habeat. Rectiſſimè dicis, fili, *ait*. Nam hoc ſi feceris, planè futurum ſcias, ut ordines militares tanquam choros Muſicos in iis occupatos ſpectes, quæ officii ratio poſtulat. Ad efficiundos autem milites promptos & alacres, *inquit Cyrus*, nihil mihi magis idoneum videtur eſſe, quàm bonas in animis hominum ſpes excitare poſſe. Verùm, *ſubjecit ille*, hoc ejuſmodi eſt, fili, atque ſi quis inter venandum eàdem voce canes inclamet, quà, quum feram videt, utitur. Nam primùm, ſat ſcio alacriter obediunt: ſin frequenter fallantur, tandem nè tum quidem obſequuntur, ubi quis verè viſâ belluâ clamat.

Ad p. 25. ‘ Sic etiam de ſpe ſtatues, ſi ſæpius quis injectâ bonorum expectatione fallat, hunc ad extremum fidem non meriturum, etiam quum veram ſpem pollicebitur. Nimirum quæ certo quis, fili, comperta non habuerit, ea nè dicat ipſemet, caveri debet: ſed conficere, quod volet, poterit, ſi nonnunquam alii rem proferant. Suam verò incitationem imperator ad pericula maxima reſervare fidei majoris causâ debet. Profectò, *inquit Cyrus*, rectè mihi dicere videris, ac mihi ſic magis arridet. Verùm quo pacto ſit efficiendum, ut milites pareant, ignorare, mi pater, nequaquam me arbitror. Nam ad hoc ſtatim à puero tu me condocefaciebas, cùm tibi me obtemperare cogeres: deinde magiſtris me tradidiſti, qui & ipſi idem hoc agebant. Quum verò jam inter ephebos

‘ verſabar,

' verſabar, præfectus noſter in hoc ipſum curam acrem L I B. I.
' impendebat. Denique leges pleraſque hæc duo maxime docere arbitror, nimirum imperare, & ſub imperio eſſe. Quapropter equidem de his cogitans, animadvertere videor, in omnibus illam exhortationem ad efficiundum, ut pareatur, plurimum valere, ſi is, qui dicto audiens eſt, laudetur ac honore adficiatur: contumax autem & ignominia notetur, & puniatur. Hæc via, mi fili, *ait pater*, eò pertinet, ut coactus quis pareat. Verum ad id, quod hoc longè potius eſt, ut homines ultro pareant, alia quædam eſt via magis compendiaria. *Homines enim ei, quem arbitrantur de commodis ſuis prudentius ſeipſis diſpicere, perquam lubenter parent.* Atque hoc ita ſe habere, cum in multis aliis, tum in ægrotantibus animadvertere licet, qui perquam cupidè arceſſunt id præcepturos, quod fieri oporteat: itidemque in mari, ubi vectores perquam cupidè gubernatoribus obſequuntur. Etiam plerique ab iis, quibus exiſtimant itinera notiora, quam ſibi, ne diſcedant, totis viribus enituntur. Quum autem futurum putant, uti ex obedientia detrimenti aliquid capiant: tum verò nec ſuppliciis admodum cedere, nec excitari largitionibus volunt. Neque enim munera ſuo cum damno quiſquam admittit. Dicis tu, mi pater, *ait*, nihil ad hoc, ut ſuo ſubjectos imperio quis obſequentes habeat, efficacius eſſe, quàm ut eis prudentior exiſtimetur. Dico id quidem, *inquit*. At quo pacto, mi pater, poſſit aliquis opinionem ejuſmodi de ſe quamprimum exhibere? Nulla eſt, fili, via magìs compendiaria quàm ut quibus in rebus prudens videri volueris, in iis reapſe prudens ſis. Quòd ſi hæc ſingulatim conſideres, vera me dicere intelliges. Nam ſi vel bonus agricola videri velis, vel eques, vel medicus, vel tibicen bonus, vel aliud quidpiam, quum non ſis: quàm multa tibi ſtruenda ſint, ut talis videare, cogita. Et ſi maximè perſuadendo pleroſque impuleris ad te laudandum, ut hanc de te opinionem excites, jamque præclaros adparatus ad horum quælibet habeas: tamen & tunc eris impoſtor, & paullò poſt redarguêris, ubi periculum faciendum fuerit, & præterea vanus videberis. At quâ ratione poſſit aliquis ejus, quòd in poſterum è re futurum ſit, prudentiam reverà conſequi? Nimirum ea, fili, ſi quæcunque diſcendo cognoſci poſ- Ad p. 26.

' ſint,

LIB. I.

‘ ſint, didicerit; quemadmodum tu aciei ſtruendæ rationes didiciſti. Quæcunque verò ſub diſciplinam non cadunt, neque providentiâ humanâ proſpici poſſunt; de his ſi per divinationem Deos conſulueris, prudentior reliquis eris: præſertim ſi quod factu melius eſſe cognoveris, id operam des, ut fiat. Nam quod ex uſu ſit procurare prudentioris eſt viri, quàm negligere. Jam ut aliquis a ſibi ſubditis diligatur, quod ego maximum arbitror, ad hoc planum eſt eâdem perveniri viâ, quâ utendum eſt illi, qui ab amicis diligi cupiat. Dandam enim operam puto, ut illuſtris ſit beneficentiâ. Sed hoc difficile eſt, fili, ſemper eos quos velis adficere beneficiis poſſe. Ut autem ſecundis eorum rebus unà gaudere videaris, & adverſis unà dolere, & cupiditatem ſublevandi eorum inopiam præ te ferre, & ſollicitudinem metûs, nè quâ in re aberrent, & ſtudium providendi nè detrimentum accipiant; in his ſcilicet adnitendum magis eſt, ut eis adſis. Jam verò in rebus agendis, ſi per æſtatem gerendæ ſint, ſolem imperator in omnium oculis perpeti ſupra cæteros debet: per hyemem, frigus: quum laborandum eſt, labores. Nam hæc omnia nonnihil adferunt momenti ad ſubjectorum amorem conciliandum. Ais tu, mi pater, *inquit*, etiam imperatorem oportere ad omnia ſibi ſubjectis laborum tolerantiorem eſſe? Equidem aio, *reſpondit*. Tu tamen bono ſis animo, fili. Scito enim, labores eoſdem ſimilibus corporibus imperatoris ac gregarii militis, æquè graves non eſſe, quòd ipſe honos labores leviores faciat imperatori; & quòd intelligat in oculis hominum eſſe, quidquid ipſe faciat. Ubi verò, mi pater, jam neceſſariis à rebus inſtructi milites erunt, ubi rectè valebunt, ubi labores perferre poterunt, ubi bellicis artibus exercitati erunt, ubi etiam ambitiosè viri fortes videri cupient, ubi denique facere imperata, quàm detrectare, jucundius ipſis erit: nónne tum, pater, ſapere quis tibi videretur, ſic cum hoſte quamprimum confligere vellet? Quidni, *inquit*? ſi quidem ipſe meliori conditione ſit futurus. Sin autem, quantò equidem & meipſum, & meos præſtare cenſerem, tantò majori cautione uterer: quemadmodum & alia, quæ maximi pretii ducimus, ut quàm maximè in tuto ſint, operam damus. Verùm, mi pater, eſſe meliori, quàm hoſtes, conditione quo pacto quis poſſit?

Locus a Cicerone verſus in diſputatione Tuſculana 2.

‘ Pro-

‘ Profectò, fili, non de re vili neque ſimplici rogas. Nam ſcire debes eum, qui præſtiturus hoc ſit, & inſidiatorem eſſe oportere, & mentis occultatorem ſuæ, & fraudulentum, & veteratorem, & furem, & raptorem, & quàvis in re hoſte ſuperiorem. *Et Cyrus ad ea ridens*, Deus bone, *ait*, qualem eſſe me virum, pater, oportere dicis? Qualis, *inquit*, ſi fueris, fili, & juſtiſſimus ſis, & legum obſervantiſſimus. At qui fit, *ait*, ut nos, quum pueri & ephebi eſſemus, his contraria docueritis? Imo, *inquit*, etiam nunc profecto; nimirum erga amicos & cives. Verùm an non meminiſti, pleraſque vos didiciſſe nequitias, ut hoſtes lædere poſſitis? Non equidem, mi pater, *inquit*. Cur ergo, *ſubjecit ille*, ſagittis ferire diſcebatis? cur vibrare jacula? cur ſues agreſtes & retibus & foveis capere? cur cervos pedicis & plagis? cur & cum leonibus, & urſis, & pardis, non æquo marte congrediebamini; ſed ita ſemper adverſus haſce feras certare conabamini, ut conditione vos meliori eſſetis? An non animadvertis, hæc omnia nihil aliud, quam nequitias, deceptiones, fraudes, melioris conditionis captationes eſſe? Sunt profectò, *inquit Cyrus*, ſed adverſùs feras. Hominem verò quemquam ſi duntaxat velle decipere viderer, admodum vapulare memini. Nimirum, *ait pater*, neque vos ſagittis hominem, ut arbitror, neque jaculo ferire ſinebamus: ſed petere docebamus ſcopum, non id quidem, ut in præſens noceretis amicis: ſed ut tempore belli, etiam in homines ictum dirigere poſſetis. Iiſdem fallaciis utendi, & meliori aliqua conditione potiundi rationem vobis tradidimus, non in hominibus, ſed feris: nec his quidem ut amicos læderitis, ſed nè tempore belli rudes horum & inexercitati eſſetis. At enim, mi pater, *inquit*, ſi utraque ſcitu ſunt utilia, tàm bene, quàm malè hominibus facere: etiam utraque in hominibus erant docenda. Sanè fertur, *ait pater*, majorum noſtrorum memorià, fili, quendam puerorum magiſtrum fuiſſe, qui & injuſtitiam pueros doceret, quemadmodum tu quoque jubes, & juſtitiam: non mentiri, & mentiri; non fallere, & fallere; non calumniari, & calumniari; non præripere commodum aliquod aliis, & præripere. Diſtinguebat etiam, quænam horum in amicos, quæ in hoſtes patrari oporteret. Atque adeò progreſſus ulteriùs, juſtum eſſe

De magiſtro qui bona & mala docebat.

F ‘ docebat,

Lib. I. ‘ docebat, amicos fallere cum bono ipſorum, & furto
‘ res amicorum ſubtrahere cum bono ipſorum. Hæc
‘ qui docebat etiam pueros ad ea inter ſe faciunda, ex-
‘ ercuerit neceſſe eſt; Itidem ut in luctà circumveni-
‘ endi rationem tradere Græcos aiunt, atque etiam ex-
‘ ercere pueros, ut inter ſe hoc facere poſſint. Itaque
‘ quum nonnulli à naturà eſſent ingenioſi ad ſcitè de-
‘ cipiendum, & ſcitè præripiendum aliquid aliis, ac for-
‘ taſſis ad lucrandi quoque ſtudium inepti non eſſent:
‘ nec ab amicis quidem abſtinebant, quò minùs eis ali-
‘ quid præripere conarentur. Quapropter edictum indè
‘ factum eſt, quo nunc etiam utimur, ſimpliciter eſſe
Ad p. 28. ‘ docendos pueros, quemadmodum ſervos docemus
‘ erga nos, veraces eſſe, non fallaciis uti, nec furari,
‘ nec aliquid præripere. Si quid adversùs hæc facerent,
‘ ut caſtigarentur: quo nimirum cives, hoc more con-
‘ docefacti, manſuetiores exiſterent. At poſtquam ad
‘ eam ætatem perveniſſent, quæ jam tua eſt, tunc eis,
‘ & belli jura tuto tradi poſſe putabant. Non enim
‘ ampliùs exorbitaturi videmini, ut in cives feros eva-
‘ datis, qui ſic educati eſtis unà, ut mutuò vos reve-
‘ reamini. Ita de venereis etiam rebus ad valdè ju-
‘ venes verba non facimus, nè accedente ad vehemen-
‘ tem in eis libidinem levitate immodicè huic libidini
‘ ſuæ indulgeant. Sic eſt, profectò *reſpondit Cyrus*.
‘ Quapropter me, ceu tardiùs accedentem ad diſcen-
‘ dum rationes illas præripiendi quaſdam commoditates,
‘ docere ſiquid habes, nè recuſato; quò meliorem
‘ meam, quam hoſtium ſit, conditionem efficiam. Igi-
Stratagematum variæ rationes. ‘ tur enitere, *ſubjecit pater*, quantùm potes; ut cum
‘ tuis inſtructis, hoſtes non inſtructos deprehendas:
‘ cum armatis, inermes; cum vigilantibus, dormien-
‘ tes; conſpectos abs te, quum ipſi te non viderint;
‘ atque etiam ut locorum difficultatibus impeditos ipſe
‘ conſtitutus in loco munito excipias. At quí fieri po-
‘ terit, *inquit*, mi pater, ut aliquis hoſtes in hujuſmo-
‘ di erroribus deprehendat? Quia enim, fili, multa ta-
‘ lia cùm vobis, tum hoſtibus accidere neceſſe eſt.
‘ Nam utriſque victus expedienda ratio eſt, ſomnus
‘ utriſque capiendus, & tempore matutino ad naturæ
‘ neceſſaria propè ſimul univerſis eſt ſecedendum, &
‘ itineribus, qualia fuerint, talibus utendum eſt neceſſa-
‘ rio. Quæ omnia conſideranda tibi ſunt, ut ubi max-
‘ imè vos imbecilles animadverteris, ibi ſummâ cau-
‘ tione

Digitized by Google

tione utatis: ubi verò poſſe ſenſeris hoſtes opprimi Lib. I. facillimè, ibi potiſſimum eos adgrediare. Verùm an duntaxat in his, *inquit Cyrus*, meliori eſſe conditione licet, an etiam in quibuſdam aliis? Imo [in aliis] multò magis, *inquit*, fili. Nam in his prope univerſi cautiones accuratas adhibent, uti quibus eſſe ſibi opus intelligant. Qui autem fallunt hoſtes, poſſunt eos vel injectâ fiduciâ incautos opprimere: vel conceſſâ inſequendi ſe facultate, perturbare ipſorum ordines; vel ſimulatione fugæ adductos ad difficilia loca, invadere. Oportet verò te, fili, qui hæc omnia diſcendo cognoſcere cupis, non iis duntaxat uti quæ ab aliis didiceris: ſed etiam de ingenio tuo quaſdam adversùs hoſtem molitiones excogitare; quemadmodum & Muſici non iis tantùm quos didicêre, modis utuntur; ſed alios etiam novos facere ſtudent. Ac quæ nova ſunt, & ipſo quaſi in flore, vehementer illa quidem in Muſicis quoque probantur: Verùm multò magis in rebus bellicis novæ machinationes laudem merentur: quippe quæ hoſtem decipere faciliùs poſſint. Quod ſi tu, fili, nihil aliud in homines transferas, quam eas ipſas molitiones, quas adversùs minutas admodum beſtias excogitare ſolebas; non te plurimum in rationibus, quibus hoſte ſuperior evadas, inveniendis profecturum exiſtimas? Tu hyeme ſæviſſimâ noctu ſurgens, aucupatum ibas: & priuſquam aves ſe commoverent, jam eis erant Ad p. 29. abs te parata retia, jam area verſa non verſæ ſimilis erat. Præterea quædam aves abs te ſic erant edoctæ, ut tuis quidem illæ commodis ſervirent; ſui verò generis aves in fraudem pellicerent. Ipſe in inſidiis ita te abdebas ut illas tu cerneres, ab illis cerni non poſſes. Etiam ſtudiosè dabas operam ut aves priùs trahendo anteverteres, quàm fugerent. Rurſum adversùs leporem, quòd is in caligine paſtum quærat, interdiu verò fugâ ſibi conſulat, canes alebas, qui odoratu eum veſtigarent. Et quia repertus celeriter in fugam ſe conjiceret, idcirco canes alios habebas ad hoc inſtitutos, ut è veſtigiis eum inſequendo caperent. Quòd ſi horum quoque canum vim lepores evaſiſſent, indagabas eorum vias, & ad quæ loca potiſſimùm fugerent, in illis retia viſum fugientia tendebas; ut illapſus in ea lepus ipſemet in illâ fugâ concitatiore ſe indueret. Atque uti nè hinc quidem au-

Lib. I.

‘ ſugeret, ſpeculatores ejus, quod accideret, conſtituebas; qui de propinquo celeriter adcurrerent. Ipſe a tergo clamorem ad leporem uſque pertingentem tollens, territabas eum, ut improvide procurrens caperetur: qui autem ab anteriori parte in inſidiis erant, facile tuâ opera latebant, quòd abs te ſilere juſſi fuiſſent. Quamobrem, ut aiebam anteà, ſi hujuſmodi quædam adverſus homines etiam moliri volueris, equidem haud ſcio, an ullum ex hoſtibus ſuperſtitem relicturus ſis. Quod ſi aliquando neceſſitas obveniat, ut in planitie campeſtri, marte aperto, armatis utriſque prælium ſit conferendum: tum verò adjumenta, fili, quibus ſuperiores evadamus, multò antè comparata plurimum valent. Sunt autem hæc, ſi corpora militum probè fuerint exercita, ſi probè quaſi exacuendo redditi acres animi ſint, probè rei militaris artes meditatæ. Præterea neceſſe eſt hoc etiam ſcias, quoſcunque cenſes æquum eſſe tibi parere, eos omnes exiſtimaturos æquum eſſe, ut tu ipſis conſulendo proſpicias. Itaq; nunquam tibi deponendæ ſunt curæ, ſed providendum noctu quid ſubjectos imperio tuo facere velis, ubi dies advenerit: interdiu, quo pacto ſe res nocturnæ quàm optimè ſint habituræ. Quâ vero ratione ſit inſtruendus ad pugnam exercitus, quo pacto vel interdiu, vel noctu, vel per anguſtias, vel latas, vel montuoſas vel campeſtres vias ducendus: quo pacto metanda caſtra, nocturnæ diurnæve excubiæ conſtituendæ, ducendus in hoſtem vel reducendus miles: quo pacto propter urbem hoſtilem faciundum iter, exercitus ad murum vel adducendus, vel abducendus: quo pacto vel ſaltus, vel fluvii tra ſcundi: quâ ratione vel à copiis equeſtribus, vel à jaculatoribus, vel à ſagittariis cavendum: tum ſi tibi explicatum in cornua exercitum ducenti hoſtes ſe obvii oſtentant, quo pacto ſit acies eis opponenda: ſin cum phalangis in morem inſtructum ducenti, ex aliâ quavis parte hoſtes adpareant, non autem à fronte, quo pacto ducendus ſit tunc in eos miles: qua ratione poſſit effici, ut quid hoſtes rerum agant, ſentias; tu quid inſtituas, prorsùs ab ipſis ignoretur: hæc igitur omnia quid ego tibi commemorem? Nam quæcunque comperta mihi erant, audiſti ſæpius: & cæteroquin ſi qui harum rerum periti videbantur, eorum neminem neglexiſti, nec rudis & imperitus eva-

De præliis quæ aperto Marte committuntur.

Ad p. 30.

LIB. I.

Nihil non religioſe tentandum.

' ſiſti. Quapropter ad quælibet eventa, ut arbitror, ' his utendum erit, quæ tibi quovis tempore potiſſimum ' ex uſu fore videbuntur. Etiam hæc ex me, fili, max- ' imi ſanè momenti diſcito. Nunquam neque pro te ' ſolo, neque cum exercitu, ſacris non litatis, & con- ' tra auſpicia periculum adieris. Nam cogites velim, ' homines non niſi de conjecturis res gerendas ſuſci- ' pere; quum planè neſciant, unde boni ſit aliquid ip- ' ſis expectandum. Licet hoc de iis, quæ accidere ſo- ' lent, intelligas. Nam fuêre complures, iique homi- ' num opinione ſapientiſſimi, qui multis autores exſti- ' terunt, ut bellum adversùs eos moverent, à quibus ' illi deinde, qui perſuaderi hoc ſibi paſſi fuerant, ſunt ' everſi. Multi præterea multos, & privatos homines, ' & reſpublicas evexerunt; à quibus evectis operâ ſuâ, ' maximis ſunt deinde malis adfecti. Multi eos, quibus ' amicis uti poterant, collatis in ipſos, & acceptis vi- ' ciſſim beneficiis, quum ſervos eſſe ſuos, quàm amicos ' mallent, ab iiſdem multati pœnas dedêre. Multi vitâ ' jucundâ, conjunctâ cum poſſeſſione partis alicujus non ' contenti, quum omnia ſuam in poteſtatem redigere ' cuperent, illis etiam, quæ poſſidebant, exciderunt. ' Multi aurum, quod tantopere votis omnium expetitur, ' conſecuti; propter hoc ipſum interierunt. Itaque hu- ' mana ſapientia, nihilo certiùs, quod optimum eſt, ' deligere novit; quam ſi quis hoc agat, quod ſors ob- ' tulerit. Verùm *Dii immortales,* fili, *omnia norunt, & ' præterita, & præſentia, & qui ſingulorum futurus ſit ' exitus.* Iidem hominibus ſe conſulentibus, quibus ' quidem propitii ſunt, quæ ſuſcipienda vel non ſuſci- ' pienda ſint, ante ſignificant. Neque verò mirandum, ' non omnibus ipſos velle conſulere: quando illorum ' curam gerere, quos complecti ſtudio ſuo nolint, nul- ' lâ neceſſitate coguntur.

XENO-

XENOPHONTIS
Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI
Liber II.

Lib. II.

HUJUSMODI quum inter ſe diſſerendo, ad agri Perſici limites perveniſſent, & aquila dextra conſpecta præcederet: Deos & heroas præſides terræ Perſidis precati, ut ſe propitii benignique deducerent, fines tranſierunt. Iis autem tranſitis, quum rursùs Deos præſides Medorum regionis precati eſſent, uti ſe propitii benignique exciperent, mutuò ſe complexi, ut par erat, ad Perſas pater revertebatur, Cyrus in Mediam ad Cyaxarem pergebat. Ad quem ubi perveniſſet Medorum in regione, primum ſe, pro more, mutuò complexi ſalutarunt. Deinde Cyrum Cyaxares interrogat, quantum exercitum duceret. Cui Cyrus, *Triginta millia quidem*, inquit, *eorum duco, qui & antehac ſtipendiarii venire ad vos conſueverunt. Præter hos ex Æqualium ordine, qui nunquam egreſſi ſunt domo, alii quidam adveniunt. Quam multi?* ait Cyaxares. Et Cyrus, *Numerus ſanè te*, inquit, *quum eum audieris, non admodum delectabit: verum hoc exiſtimes velim, paucos hoſce qui* Æquales *adpellantur, in Perſas cæteros, quantumvis multi ſunt numero, facilè imperium obtinere. Verum eſt ne tibi his opus, an metus hic tuus inanis ſuit, hoſtibus non venientibus? Imò veniunt illi profectò*, inquit, *& multi quidem. Unde hoc conſtat? Etenim quum multi*, ait, *inde veniant, alius alio modo: tamen omnes eadem referunt. Itaque depugnandum nobis erit adversùs ipſos? Nimirum ità poſcit neceſſitas*, ait Cyaxares. *Cur ergo*, ſubjecit Cyrus, *non etiam quantæ ſint copiæ, dixiſti, ſiquidem tibi de his conſtat, tam quæ ab illis adveniunt, quam noſtræ: ut cognitis ambabus, quo pacto quam rectiſſimè bellum geramus, inter nos deliberetur? Audi verò*, inquit Cyaxares, *Lydus quidem ille Crœſus ducere perhibetur equites decies mille, cetratos & ſagittarios plures quadraginta millibus. Artamas autem,*

Ad p. 31.

Cyrus ad Cyaxarem venit.

Homotimi apud Perſas, hoc eſt, dignitate pares.

Hoſtium quantæ copiæ explorandum.

autem, magnæ Phrygiæ princeps, equitum octo millia, haſtatos cum cetratis non pauciores quadraginta millibus ducere fertur. Aribæus Cappadocum rex equitum ad ſex millia, ſagittarios & cetratos triginta millibus haud pauciores. Maragdus Arabs equites ad decies mille, currus centum, funditorum ingentem quandam copiam. De Græcis, qui Aſiam incolunt, nec dum certò conſtat ſintne ſequuturi. Gabæus cum iis, qui è Phrygiâ ſunt, propter Helleſpontum ſitâ, ſe conjuncturus dicitur: cui quidem in Cayſtri planitie ſex equitum ſint millia: cetrati decies mille. Cares tamen, & Cilices, & Paphlagones, licet arceſſiti ſint, ſequuturi negantur. Aſſyrius autem ipſe, cujus & Babylon eſt, & Aſſyria reliqua, ducturus eſt, ut equidem arbitror, equites vicies mille, non pauciores: currus, ſat ſcio, non plures ducentis: peditatum autem, meo judicio, maximum; ſic enim conſuevit, quum fines noſtros invadit. Dicis tu, inquit Cyrus, *hoſtium equites eſſe ad ſexagies mille, cetratorum ſagittariorumque plures ducentis millibus. Age verò, quem tui exercitûs ais eſſe numerum? Medorum,* inquit, *ſunt equites plures quàm decies mille: cetrati & ſagittarii fortè noſtrâ in ditione ſexagies mille fuerint. Ab Armeniis, qui nobis finitimi ſunt, equitum millia quatuor aderunt, peditum viginti millia. Dicis tu,* inquit Cyrus, *hoſtium equitatum noſtrum etiam parte tertiâ minorem eſſe, peditatum ferè dimidiâ. Quid igitur?* ait Cyaxares, *paucóſne Perſas arbitraris eſſe, quos ducere ſe dicis?* Et Cyrus, *Nobis verò,* inquit, *an præterea milite ſit opus, necne, mox deliberabimus. Tu mihi, quæ pugnæ ratio ſit ſingulorum, exponito. Prope omnium,* ait Cyaxares, *eadem. Nam & illorum, & noſtri milites ſagittarii ſunt, ac jaculatores. Quum ergo,* ſubjecit Cyrus, *hujuſmodi ſint arma, res eminùs neceſſariò gerenda erit. Ita quidem uſus poſtulat,* reſpondit Cyaxares. Et Cyrus, *Erit igitur hæc,* inquit, *illorum victoria, qui numero plures fuerint. Multò enim citiùs à pluribus pauci vulneribus confecti perierint, quàm plures à paucis. Si ergò ait, mi Cyre, ſic comparata res eſt, quid repetere quis rectiùs poſſit, quàm ad Perſas uti mittamus eadémq; opera doceamus, calamitatem ad Perſas ipſos penetraturam, ſi Medis adverſi quid accidat, & majorem exercitum poſtulemus? At ego te prorſus hoc ſcire velim,* ait Cyrus, *nos multitudine hoſtes non eſſe ſuperaturos, etiamſi Perſæ univerſi veniant. Quid ergò tu melius quam hoc ſit vides? Equidem,* inquit Cyrus, *ſi eſſem qui tu, quam primum Perſis omnibus huc venien-*

al. Gabæus.

Ad p. 32.

De ſumma belli gerendi conſultatio.

Digitized by Google

LIB. II.

venientibus ejuſmodi fabricanda curarem arma, qualibus inſtructi adſunt e noſtris, qui Æquales adpellantur. *Ea vero ſunt, lorica circum pectus, in manu lævâ crates, in dextrâ copis vel ſecuris. Quæ ſi paraveris, efficies, ut nobis cominus cum hoſte congredi tutius liceat, & ipſis futurum ſit conſultius fugere, quam ſubſiſtere. Ac nos quidem Perſas adverſus illos hoſtes collocamus, qui ſubſiſtent: quotquot autem fugerint, eos vobis & equitibus adtribuimus, ut eis nec fugere vacet, nec converti.* Hoc modo quum Cyrus diſſeruiſſet, viſus eſt Cyaxari rectè dicere. Quare nullam de arceſſendis pluribus mentionem faciebat amplius, ſed arma, de quibus modo dictum, parabat. Ea prope jam perfecta quum eſſent, aderant Æquales Perſarum cum illo, qui a Perſis mittebatur, exercitu.

2. Cyri ad homotimos oratio.

2. Ibi tum Cyrus ad eos convocatos, hæc feciſſe verba perhibetur. *Ego vos quidem, amici, cum ſic & armatos, & animis paratos viderem, ut qui manus cum hoſte conſerturi eſſetis; Perſas verò, qui nos ſequuntur, ejuſmodi armis inſtructos animadverterem, ut in hoſtem pugnare, niſi ab eo quàm longiſſimè collocati, non poſſent: veritus ſum, ne ſi pauci conſiſteretis, & ſoli abſque prælii ſociis magnam in hoſtium multitudinem incideretis, adverſi quid vobis eveniret. Jam verò & corpora virorum haud contemnenda vobiſcum adducentes adeſtis, & illis arma veſtris ſimilia futura ſunt. Ut autem eorum animi exacuantur, ea ſcilicet noſtræ partes erunt.* Eſt enim ejus, qui cum imperio eſt, ut non modò vir ipſe fortis ſit: ſed etiam ſtudioſe efficiat, ut illi, quibus præeſt, longè optimi evadant.

3. Cujuſdam ex homotimis oratio.

3. Hæc quum Cyrus dixiſſet, gaviſi ſunt omnes; quòd ſe plures habituros in pugna ſocios arbitrarentur. Unus autem ex eis in hunc modum loquutus eſt. *Equidem fortaſſe mira quædam proferre videbor, qui Cyro conſilium dare velim, ut pro nobis verba tum faciat, quum arma ſunt accepturi, qui nobiſcum in hoſtem pugnaturi ſunt. Verùm animadvertere videor, eorum orationes, quibus & ad beneficium præſtandum, & ad lædendum facultas eſt maxima, plurimùm in animos audientium penetrare. Iidem ſi munera largiantur, licèt viliora ſunt iis, quæ paris homines conditionis offerunt; tamen ab accipientibus illa pluris æſtimantur. Itidem ſi modò Perſas Cyrus cohortatus fuerit, multò gratius eis hoc futurum eſt, quàm ſi à nobis præſtetur. Et æqualium in ordinem illi cooptati, beneficium*

hoc

hoc ducturi ſunt longè ſolidius, ſi & à filio regis, & ab imperatore, proficiſcatur; quam ſi eodem operâ noſtrâ perveniant. Quanquam ne illa quidem abeſſe debent, quæ noſtrarum ſunt partium; ſed omnino quovis modo nobis illorum animi ſunt exacuendi. Quidquid enim illorum virtuti acceſſerit, id è re noſtrâ fuerit.

4. Itaq; Cyrus armis in medium propoſitis, atq; omnibus Perſarum militibus convocatis, hujuſmodi orationem habuit. *Vos quidem, Perſæ, ut orti eſtis aliique nobiſcum eodem in ſolo, & ut corpora nobis nihilò deteriora noſtris ſunt: ita par eſt etiam, veſtros animos noſtris haud quaquam ignaviores eſſe. Atq; hujuſmodi quum ſitis, in patriâ tamen pari nobiſcum conditione non eratis: non quòd à nobis indè repulſi ſitis, ſed quia vobis onus parandi victûs incumberet. Nunc & mihi, Diis bene juvantibus, erit curæ, ut illud nè deſit: & facultas vobis conceditur, ſi quidem ità libuerit, ut tametſi nobis aliquâ in re fortè inferiores ſitis: ſumptis tamen ejuſmodi armis qualia noſtra ſunt, idem nobiſcum periculum adeatis: ac ſi quid rectè præclaréque ſucceſſerit, præmia noſtris paria conſequamini. Hactenus quidem vos quoque ſagittis & jaculis uſi eſtis, ſicut & nos: ac ſi fortè in his minùs quàm nos induſtrii fuiſtis, mirum id videri non debet. Neque enim vobis ea ſingulari cum curâ tractandi, perinde ac nobis, otium erat. In hoc verò armorum genere nullâ re vobis potiores nos erimus. Nam lorica ſingulis erit apta cujuſque pectori, lævâque in manu crates quam omnes geſtare conſuevimus; in dextrâ gladius vel ſecuris, quâ hoſtis cædendus erit, neque quidquam utendum, niſi nè quem ictus fruſtretur. Quid eſt igitur in his, quo noſtrûm aliquis ab alio ſuperetur, extra audaciam, quam non minorem par eſt à vobis, quàm à nobis ipſis præſtari? Quid enim cauſæ fuerit, quamobrem vos non æquè, ac nos, victoriam (quâ bona præclaráque omnia parantur & conſervantur) expetere par ſit? Qui fuerit conſentaneum, magis noſtrâ quàm veſtrâ intereſſe ut rerum potiamur; quod quidem unum facultates devictorum univerſas victoribus largitur?* Tandem dixit: *Audiſtis omnia, & arma ipſa cernitis: quibus ſi quis indiget, licet ea capiat, nomenque profeſſus apud cohortis præfectum, nobiſcum eodem ſit loco. Qui autem conditione mercenarii militis contentus eſt, arma miniſtro convenientia retineat.* Hæc Cyri verba fuerunt, quæ Perſæ quum audiſſent, jure ſe arbitrabantur omnem deinde ætatem in rerum inopiâ & egeſtate acturos, ſi ad pares labores, eadémque præmia invitati,

4. Cyri ad milites oratio.

Ad p. 34.

LIB. II. ti, non paruiſſent. Itaque omnes nomina ſua profeſſi, arma accipiunt.

5\. Cyrus ad omnem belli rationem ſuos condocefacit. 5. Interea verò, dum hoſtes adventare quidem illi dicerentur, nec dum tamen adeſſent; Cyrus & corpora ſuorum ad robur exercere nitebatur, & ordinum rationem oſtendere, & ad res bellicas animos acuere. Ac primùm adparitoribus à Cyaxare acceptis, mandabat, ut abundè militibus ſingulis omnia, quibus eſſet opus, parata ſuppeditarent. Quod quum ità curaſſet, nihil jam militi reliquum erat, niſi rei militaris exercitatio. Videbatur enim animadvertiſſe ſibi ſingulis illos in rebus effici præſtantiſſimos, qui animum à ſtudio rerum plurium revocantes, uni ſe totos darent. Quinetiam militibus ab arcûs & jaculorum exercitiis abſtinere juſſis, hoc reliquit, ut duntaxat, inſtructi, gladio, crate, loricâ, pugnarent. Itaque ſtatim ſic eorum præparavit animos, ut vel cominùs cum hoſte congrediendum ſtatuerent; vel fatendum, ſe nullius in bello momenti ſocios eſſe. Id verò fateri grave eſt illis, qui aliam nullam ob cauſam annonas accipere ſe nôrunt, quàm ut pro illis pugnent, qui eas præbent.

6\. 6. Prætereà quum in mente ei veniret, homines ad illa exercitia multò alacriores eſſe, quæ cum quibuſdam contentionibus ſuſcipiuntur: certamina militibus indixit earum rerum omnium, in quibus exerceri milites utile judicaret. Erant autem hæc quæ indicebat: Militi gregario, *præfectis ſe obedientem exhiberet, ad labores impigrum, ad ſubeunda pericula promptum, ſed ordinis tamen obſervantem, peritum rerum militarium, in armis elegantia ſtudioſum, & in hujuſmodi rebus omnibus laudis avidum:* Quinario, *& ut ipſi boni militis gregarii more ſe gereret, & quintionem, pro virili, talem exhiberet:* decurioni, *ut decuriam:* manipulario, *manipulum: itidèmque* præfecto cohortis, & aliorum præfectorum unicuique, *tùm ut ipſe culpâ & reprehenſione vacaret, tùm daret operam, ut conſtitutos ſuo ſub imperio duces viciſſim ſibi ſubjectos in officio continerent.*

7\. 7. Præmia verò proponebat, cohortium quidem præfectis, ut qui cohortes longè optimas reddidiſſe viderentur, tribuni fierent: manipularibus autem, ut qui manipulos effeciſſe optimos viderentur, eorum in locum ſuccederent, qui fuiſſent præfecti cohortium: itidem optimi decuriones in manipulariorum, quinarii in decurionum, gregariorum militum præſtantiſſimi quinariorum in loca ſubſti-

ſubſtituerentur. Atque omnes hi præfecti primùm hoc habebant, quòd à ſubjectis ſibi colerentur: deinde honores etiam alii, quos cuique par erat tribui, ſequebantur. Quin & majores ſpes laude dignis oſtentabat, ſiqua ſequuturo tempore fortuna lautior adfulſiſſet. Totis etiam cohortibus, totis manipulis, decuriis, quinionibus, præmia victoriæ promiſit, ſi præfectis ſe ſuis obedientiſſimos declararent, & exercitationes demonſtratas ſummâ cum alacritate obirent. Præmia quidem erant ejuſmodi, qualia multitudini conveniunt. Atque hæc ſunt, quæ & ipſe indicebat, & in quibus ſe miles exercebat. L. I. II. Ad p. 35.

8. Tabernacula, quod numerum attinet, tot eis inſtruxit, quot erant præfecti cohortium; magnitudine verò tantâ, ſingulis ut cohortibus ſufficerent. Quælibet autem cohors militibus centum conſtabat. Atque hoc modo centuriatim in tabernaculis degebant. Exiſtimabat autem eos ad futurum certamen ex tali contubernio conſequuturos hoc commodi, quòd pari ratione ſibi annonas præberi cernerent: itaque nemo remiſſiùs agere, vel gerere ſe adversùs hoſtem, ignaviùs eo prætextu poterat, quaſi minùs ipſi ſuppeditaretur. Etiam aliquid utilitatis ipſi videbantur ex contubernio ad cognoſcendum ſeſe mutuò capere. Nam ex eo, quòd ſe noſſent inter ſe, majorem in omnibus verecundiam excitari arbitrabatur: quum ignoti qui ſunt, illorum hominum more, qui in tenebris verſantur, magis eſſe proclives ad actiones improbas videri poſſint. Itidem hujuſmodi contubernium ei multum momenti adferre videbatur ad accuratam ordinum inſtructionem. Quippe cohortium præfecti, perinde ſub ſe diſpoſitas cohortes habebant, atque ſi procederent in cohorte ſinguli; itidémque manipularii, manipulos; decuriones, decurias; quinarii, quiniones. 8.

9. Inſtrui autem ordines accuratè, utiliſſimum ei videbatur eſſe, cùm ad id, nè perturbarentur, tùm ut perturbati citiùs redintegrari poſſent: quemadmodum & lapides & ligna, quæ coagmentanda ſunt, tametſi temerè disjecta fuerint, facilè tamen coaptari poſſunt, ſi notas quaſdem habeant, de quibus adnoſci, quem ad locum ſingula pertineant, haud difficulter poſſit. De hoc denique convictu mutuò capturos hoc etiam commodi putabat, ut minùs ſeſe deſerere vellent; quòd vi- 9.

Digitized by Google

Lib. II. deret etiam beſtias, quæ unà paſcuntur, miro ſui deſiderio teneri, ſi quis eas à ſe divellat.

10. 10. Præterea Cyrus hoc quoque ſtudioſè curabat, nè unquam niſi priùs ſudaſſent, ad prandium cœnámve accederent. Nam vel in venationem productos ad ſudorem uſque exercebat, vel ejuſmodi ludos excogitabat, qui ſudorem elicerent; vel ſi quid etiam ipſi fortè agendum eſſet, ità ſe ducem ad eam rem agendam præbebat, ut abſque ſudore non redirent. Hoc enim & ad perceptionem cibi gratiorem, & ad bonam valetudinem, & ad laborum tolerantiam, utile putabat. Quin ad hoc etiam conducere labores arbitrabatur, ut inter ſe manſuetiores eſſent, idque propterea, quòd etiam equi labores eoſdem ſuſtinentes, placidius eodem loco Ad p. 36. ſtare conſueverint. In hoſtes quidem certè redduntur animoſiores, qui mutuò ſibi conſcii ſunt, quàm egregiè ſe ſimul exercuerint.

11. 11. Sibi autem Cyrus tabernaculum fieri curaverat, quod eorum capax eſſet, quos ad cœnam invitaſſet. Et invitabat plerumque præfectos cohortium, quos ipſi viſum eſſet opportunum. Nonnunquam & manipularios, & decuriones, & quinarios, & milites quoſdam; imò etiam interdum quinionem totum, totam decuriam, totum manipulum, totam denique cohortem invitabat. Atque hac invitatione ac delatione honoris utebatur, quoties cerneret aliquos ejuſmodi quiddam facere, quod ab omnibus fieri vellet. Semper verò eadem tàm Cyro, quàm invitatis ad cœnam adponebantur. Etiam adparitoribus in exercitu partes æquas ſemper diſtribuendas curabat, quòd caſtrenſes illos adparitores non minùs honore dignos exiſtimaret, quàm caduceatores ac legatos. Nam fideles hos eſſe debere ſtatuebat, rerúmque caſtrenſium peritos, intelligentes, gnavos, celeres, impigros, formidinis expertes. Præterea cenſebat Cyrus, in his adparitoribus eſſe illa debere, quæ optimis quibuſque adſint: & ſic eos conſuefaciendos, nè opus ullum recuſent, ſed convenire ſibi putent, omnia facere, quæ princeps juſſerit.

12. Cujuſmodi colloquia Cyri cum ſuis fuerint.

12. Ac quoties quidem Cyrus cum ſuis eodem erat in contubernio, ſemper operam dabat, ut facetiſſimi quidem ſermones injicerentur, & qui ad egregium aliquid incitarent. Itaque hunc etiam aliquando in ſermonem incidit. ‘ Videntúrne vobis, *inquit*, homines ‘ cæteri propterea nobis aliquantò inferiores, quòd

Digitized by Google

LIB. II.

‘ non eâ, quâ nos, diſciplina ſunt inſtituti? an nullum inter nos & illos diſcrimen erit ſive mutuis in congreſſibus, ſive quum erit in hoſtem dimicandum? *& Hyſtaſpes excipiens*, Equidem quo pacto, *ait*, adverſus hoſtem noſtri ſe geſturi ſint, nec dum ſcire poſſum: in familiari quidem congreſſu nonnulli profectò jam quoque moroſi videntur. Mittebat nuper cohortibus ſingulis victimas Cyaxares, & pertinebant ad unumquemque noſtrum portiones de carnibus quæ circumferebantur, tres aut plures. Et coquus à me quidem exorſus, primo eas ambitu circumferebat: quum autem ſecundo accederet, ut circumferret; juſſi eum ordiri ab ultimo, & vice verſâ circumferre. Ibi tum quidam militum in mediâ coronâ diſcumbentium exclamans, Nulla profectò, *ait*, hæc æqualitas eſt, ſi à nobis qui ſumus in medio, nemo unquam incipiet. Quod ego quum audiſſem, moleſtè tuli, videri medios eſſe loco deteriori, ac militem ad me ſtatim arceſſivi. Paruit in hoc ille mihi perquam modeſtè. Quúmque ad nos perveniſſent ea, quæ circumferebantur, minimæque partes relictæ nobis eſſent, quippe quibus ultimo loco ſumendum erat, hæc ille non diſſimulato dolore ſecum, infortunatum me, *ait*, † qui jam huc ſim arceſſitus. Et ego, Nè ſollicitus ſis, *inquam*, modò enim à nobis incipiet, ac, tu primus quod maximum erit, capies. Interim [coquus] tertium circumferebat, quod ſolum ut circumferretur, reſtabat: & ſumebat ille poſt me ſecundo loco. Quum autem & tertius ſumſiſſet, viſus eſt huic majorem ſuâ portionem accepiſſe; quapropter id, quod ſumſerat, abjicit; velut aliud ſumturus. At coquus, qui hominem obſonio non egere putaret, diſcedens; prius circumferebat, quàm aliud ille ſumſiſſet. Ibi tum uſque adeò graviter hunc caſum tulit, ut quum abſumptum eſſet obſonium, quod acceperat, etiam reliquum ad uſum intinctus, ex perturbatione quadam & commotione animi fortunæ iraſcentis, everteret. Id quum proximus nobis manipularius videret, manibus comploſis ridens gaudebat. Ego verò tuſſire me ſimulabam, qui ne ipſe quidem riſum continere poſſem. Ejuſmodi, Cyre, quendam è ſociis tibi noſtris indico. Hæc quum omnes, ut par erat, riſiſſent; alius quidam ex cohortium præfectis, Hic quidem, *inquit*,

‘ in

Ad p. 37.
† Lectio marginis ſententiam hujuſmodi habet: Qui jam huc arceſſitus deteriora, quam alii, capiam.

al. portando tranſibat.

LIB. II.

‘ in hominem moroſum, Cyre, quemadmodum vide-
‘ tur, incidit. Ego verò, quum tu nos rationes ordi-
‘ num edoctos dimiſiſſes, ac juſſiſſes, uti quiſque ſuam
‘ cohortem ea doceret, quæ nos abs te didiciſſemus:
‘ & ipſe diſcedens abs te, quemadmodum facere vide-
Diſciplinæ militaris exemplum. ‘ bam cæteros, manipulum unum erudiebam. Quum-
‘ que loco primo ſtatuiſſem præfectum manipulariorum,
‘ ac poſt hunc juvenem quendam collocaſſem, itidem-
‘ que cæteros, quo quemque loco putabam diſponen-
‘ dum: ſtabam deinde ab anteriore parte, verſuſque
‘ manipulum reſpiciens, quum opportunum mihi vi-
‘ ſum eſſet, progredi juſſi. Ibi tum juvenis ille pro-
‘ greſſus ante manipularium, prior incedebat. Quod
‘ ego videns, Heus tu quid agis? *inquam.* *Et ille,*
‘ progredior, *ait,* uti jubes. Ego verò non te, *in-*
‘ *quam,* ſolum jubebam progredi; ſed omnes. Id ille
‘ quum audiiſſet, ad ſocios manipulares converſus, An
‘ non auditis, *ait,* jubere hunc, ut procedamus om-
‘ nes? Tum illi omnes manipularium prætergreſſi ad
‘ me accedebant. Quum autem manipularius eos prio-
‘ rem in locum reduceret, ſtomachabantur; & utri pa-
‘ rendum erat? quærebant. Jam enim hic progredi
‘ jubet, ille vetat. Hæc ego ferens æquo animo, de-
‘ que integro quemque ſuo loco diſponens, nè quis ſe
‘ poſteriorum priùs commoveret edicebam, quàm an-
‘ terior præcederet: adeoque unum hoc ſpectarent om-
‘ nes, ut anteriorem ſequerentur. Quidam verò pro-
‘ fecturus in Perſiam, quum ad me veniret, epiſto-
‘ lamque poſceret, quam ad meos perſcripſeram: ju-
‘ beo manipularium (is enim quo eſſet loco ſita epiſto-
‘ la nôrat) currere allatum eas literas. Ibi tum hoc
‘ currente, juvenis ille cum loricâ copidéque manipu-
‘ larium ſequitur, idque videns ille manipulus univer-
‘ ſus, unà currebat: atque hoc pacto epiſtolam omnes
‘ afferunt. Sic adeò meus, *inquit,* manipulus omnia
‘ tenet accuratè, quæ abs te nobis imperata ſunt. Hic
‘ alii quidem, ut par erat, propter hoc ſatellitium epi-
Ad p. 38. ‘ ſtolæ ridebant. *Cyrus autem,* Proh Jupiter, voſque
‘ Dii omnes! *ait,* cujuſmodi nobis ſocii ſunt, quos
‘ tam facilè demereri liceat, ut multorum ex ipſis ami-
‘ citia etiam exiguo conciliari obſonio queat: & qui
‘ adeò ſunt obedientes ut, priùs quàm nôrent quid im-
‘ peretur, obtemperent. Equidem qui potiùs optandi
‘ ſint,

Digitized by Google

'ſint, quàm hujuſmodi milites neſcio. Atque hoc modo Cyrus ſimul ridens, milites hoſce collaudabat. Lib. II.

13. Aderat autem fortè tum in tabernaculo quidam ex præfectis cohortium cui nomen Aglaitadas; homo, quòd mores attineret, ex numero aſperiorum. Is in hunc modum orſus,' 'Tune, *inquit*, hos vera narrare 'putas, Cyre? Quid ergo, *ſubjecit Cyrus*, mentiendo 'quærunt? Quid aliud, *inquit*, niſi quòd riſum mo'vere volunt? Cujus rei causâ & narrant hæc & oſ'tentant ſeſe. *Tum Cyrus*, Bona verba quæſo, *ait*, nè 'hos oſtentatores adpellaveris. Quippe nomen hoc 'oſtentatoris imponi mihi quidem videtur iis, qui ſe 'ſimulant, vel eſſe ditiores, quàm ſint, vel fortiores, 'quique polliceantur ea ſe præſtituros, quibus ipſi præ'ſtandis non ſufficiant: atque id tum demum, ſi pa'teat ipſos hæc accipiendi aliquid, & quæſtùs causâ 'facere. Qui verò riſum aliis ſecum verſantibus ne'que lucri ſui, neque detrimenti audientium, neque ul'lius adeò damni causâ movent: quo pacto non ur'bani ac faceti juſtiùs, quàm oſtentatores adpellantur? Atque hunc in modum ſanè Cyrus eos, qui riſum moverant, defendebat. Manipularius autem ipſe, facetæ illius de manipulo narrationis auctor. 'Nimirum Ag'laitada, *inquit*, ſi ad fletum commovere te conati eſ'ſemus, quemadmodum nonnulli tàm carminibus, 'quàm orationibus commenti miſerabilia quædam la'crymas ciere nituntur, admodum nos reprehendiſſes: 'quando nunc quidem quos ipſe non ignoras, exhila'rare te, non lædere velle, tàm contumelioſè nos ha'bes. Jure quidem id profectò, *ait Aglaitadas.* Nam 'mea ſententia quiddam longè minoris æſtimandum 'efficit, qui riſum amicis excitat, quàm qui eos in'ducit, ut ſedentes plorent. Quod quidem à me ve'rè dici, tu quoque reperies, ſi rectè rem exiſtimabis. 'Nam fletu parentes indere modeſtiam liberorum ſuo'rum, magiſtri puerorum animis diſciplinas honeſtas 'ſtudent. Leges etiam, dum eò cives adigunt, ut ſe'dentes plorent, ad juſtitiæ cultum eos impellunt. Il'los verò, qui riſum excitant, an dicere poſſis vel 'corporibus aliquid adferre commodi; vel animos ad 'rei privatæ publicæve adminiſtrationem magis idone'os efficere? *Hæc verò Hyſtaſpes*, At tu Aglaitada, *in'quit*, ſi me audias: in hoſtes illud tanti æſtimandum 'fidenti animo expendes, & efficere conaberis, ut ſe-

'dentes

Verbum ἀλαζονικῶς Aglaitadas non rectè uſurpat.

LIB. II. ' dentes plorent: nobis autem, amicis hiſce tuis, ali-
' quid riſus, vilis illius rei largieris. Nam hujus apud
' te magnam repoſitam eſſe copiam ſcio. Neque enim
' vel ipſe riſum expendiſti, quum eo utaris, vel amicis
' & hoſpitibus, tua quidem ſponte quòd fiat, aliquid
' ejus præbes. Itaque nihil prætexere potes, quò mi-
Ad p. 39. ' nus riſum nobis impertias. *Et Aglaitadas*, Tune
' etiam Hyſtaſpa, *inquit*, ex me riſum elicere conaris?
' *Ibi tum is, quem diximus, manipularius:* Demens fu-
' erit profectò, *ait*; nam ex te quidem, ut arbitror,
' facilius quis ignem excuſſerit, quàm riſum elicuerit.
' *Hic & alii, qui genium ipſius noſſent, riſerunt: & leni-*
' *ter ſubriſit etiam Aglaitadas ipſe. Quem Cyrus exhila-*
' *ratum videns*, Injurius es, *inquit*, manipularie;
' quòd dum huic, ut rideat, perſuades; hominem
' maximè ſerium nobis corrumpis, præſertim qui adeo
' riſui ſit infeſtus.

14. Chryſantæ admonitio de præmiis. 14. Et hæc quidem hic finem habuerunt. Chryſan-
tas verò deinceps hujuſmodi quiddam protulit. ' Mi-
' hi quidem, *ait*, Cyre, voſque omnes qui adeſtis, ad
' animum accidit, nobiſcum nonnullos pluris, minoris
' alios faciendos domo profectos eſſe. Jam ſi fortuna
' proſpera fuerit, omnes hi partes æquales conſequi vo-
' lent. At ego *nihil in rebus humanis inæqualius eſſe* du-
' co, *quàm fortem & ignavum æqualibus præmiis ornari.*
' Fuerit igitur, *ait Cyrus*, optimum profectò, referri
' ad exercitum, ut conſulet; utrùm videatur, ſi quid de
' laboribus boni Deus dederit, æquales facere partes
' omnium: an conſideratis cujuſque factis ad rationem
' horum eſſe cuique conſtituenda præmia. Et quid o-
' pus eſt, *inquit Chryſantas*, ad exercitum de hoc re-
' ferre potius, quam edicere, ità te facturum? An non
' & certamina tu indixiſti & conſtituiſti præmia? Sed
' profectò, *ſubjecit Cyrus*, hæc illis non ſunt ſimilia.
' Nam quæcunque hàc in expeditione adquirent, ea pu-
' tabant, ut arbitror, futura ſibi communia: imperi-
' um verò hac in expeditione ſummum fortaſſis etiam
' domeſtico jure mihi deberi exiſtimant. Quamobrem
' ſi præfectos ego conſtituo, nihil me præter fas opi-
' nor, & æquum agere putant. Tu verò futurum ar-
' bitraris, *inquit Chryſantas*, ut vulgus omne collectum
' ſciſcat, non æqualia ſingulis tribuenda; ſed præſtan-
' tiſſimos quoſque magis etiam præ cæteris cum hono-
' ribus, tum donis augendos eſſe? Equidem ſic arbi-

‘ tror, *ait Cyrus*, tum quia vos unà mecum hæc ſuadebitis, tum quod turpe ſit contradicere, quin is, qui & plurimum laboris ſuſtinet, & plurimum Reipublicæ utilitatis adfert, etiam maxima quæque conſequatur. Imò vel ignaviſſimis conducere videbitur, ut arbitror, viros fortes eſſe conditione potiori. Et Cyrus quidem ipſorum etiam Æqualium causa decretum hoc fieri volebat. Nam & hos magis ſtrenuos futuros arbitrabatur, ſi viderent, ſe quoque pro factorum ſuorum æſtimatione præmia digna conſequuturos. Quapropter ei maximè opportunum videbatur, hoc tempore de hàc re decreti faciundi causà referri, dum Æquales etiam ipſi hanc vulgi æqualitatem reformidabant. Itaque placuit pariter iis, qui tunc aderant in tabernaculo Cyri, de hoc eſſe referendum, ac debere unumquemque ſuadendis his operam navare, qui virum ſe perhiberi vellet.

15. Hìc è præfectis cohortium quidam ſubridens: ‘ Equidem novi quendam, *inquit*, etiam media de plebe, qui nobiſcum æqualitatem non ita temerè ſervandam eſſe ſuadebit. Quemnam hunc dicis? *quærebat alius*. Eſt mihi profectò, *ait*, contubernalis quidam, qui plus aliis in omnibus habere quærit. *Tum alius*, Etiámne plus laborum? *interrogat*. Minimè verò, *ait*: nam hic quidem in mendacio deprehenſus ſum. Semper enim æquo admodum fert animo, in laboribus, & cæteris hujuſmodi, plus alium habere, qui quidem velit. *Et Cyrus*, Ego verò ſtatuo, *inquit*, homines tales, qualem nobis hic etiam modò narrat, ſi quidem gnavum & dicto audientem habere exercitum velimus, eximendos ac removendos eſſe. Nam militum plerique mihi ſic comparati eſſe videntur, ut ſequantur, quacunque quis duxerit. Ducere verò, meà quidem ſententià, viri fortes ac præclari conantur ad res præclaras & honeſtas; ad improbas, improbi. Atque adeò *frequenter accidit, ut homines nihili ſuam in ſententiam plures pertrahant, quàm virtute præditi*. Nam improbitas per voluptates in præſentia ſe offerentes procedendo, multis harum opera perſuadet, utì ſecum ſentiant. Virtus autem in ardua directò ducens non admodum efficax eſt in hominibus illicò, temeréque ſibi adjungendis: maximè ſi ſint alii, qui è diverſo ad declivem mollémque viam cohortentur. Idcirco, ſi qui ex ignaviâ laborúmque detrectatione ſolùm improbi ſint, eos equidem arbitror

15. Ad p. 40.

Alludere videtur ad Heſiodi verſus.

LIB. II. ‘ quaſi fucos ſumptu modò ſocios defraudare. Qui vero & mali ſunt in laboribus ſocii, & ad captandum commoda ſua ſtrenui ſunt atque impudentes, hi etiam ad res improbas ſe duces præbent: quippe qui efficere ſæpenumero poſſint, ut improbitati præcipua commoda cedant. Quapropter omnino ſunt homines ejuſmodi nobis eximendi. Neque vero circumſpiciendum vobis eſt, quâ ratione de civibus ordines expleatis: ſed quemadmodum equos optimos quæritis, non veſtrâ in patriâ natos; ſic homines ex omnibus ſumere, quoſcunque vobis & roboris & ornamenti plurimum allaturos exiſtimabitis. Mihi quidem hoc quoque teſtimonio eſt, rectè nobis id ceſſurum: quia nequit eſſe currus celer, ad quem juncti ſunt equi ſegnes: nec exercitus juſtus, in quo cum aliis juncti ſunt injuſti: neque domus rectè adminiſtratur, quæ famulis improbis utitur. Imò etiam minus detrimenti accipit, ſi ſervis egeat; quàm ſi ab injuſtis perturbetur. Hoc quidem certè, amici, ſcire vos volo, remotionem militum malorum non eam modo nobis utilitatem allaturam, quòd mali aberunt: ſed illi etiam, qui nobiſcum manebunt quotquot ſanè pleni jam improbitatis eſſe ceperunt, rurſum ab eâ repurgabuntur: & boni malos ignominiâ notatos quum viderint, multò alacriùs virtutem colent.’ Hæc Cyri fuit oratio, quæ quum ab amicis omnibus eſſet comprobata, ſic ab iis res inſtituta fuit.

16. *Cyrus iterum ſeriis jocos miſcet.*

16. Atque hìc rurſum Cyrus jocari cepit. Nam quum animadvertiſſet unum de manipulariis ad cœnam ſecum quendam ducere, juxtàque ſe inter diſcumbendum retinere hominem & hirſutum & deformem admodum,

Ad p. 41.

nominatim manipulario compellato: ‘ Num & tu, *inquit*, more Græcis familiari, Sambaula, hunc accumbentem tibi adoleſcentulum quia formoſus ſit, tecum circumducis? *Et Sambaulas*, Ità me Jupiter amet, *ait*, ut hujus & conſuetudine & aſpectu delector. Quæ ubi contubernales audiſſent, reſpexerunt, *& faciem hominis nimiopere deformem intuiti, riſerunt omnes. Quidam autem:* ‘ Quæſo, *inquit*, mi Sambaula, quo tandem facto vir hic tuam ſibi benevolentiam conciliavit? *Et Sambaulas*, Dicam profectò vobis, *ait*. Quoties eum vel noctu, vel interdiu vocavi; nunquam mihi neque occupationem ſuam prætexuit, neque pedetentim, ſed curſim perpetuò paruit. Quo-

‘ ties

'ties item ut aliquid faceret, imperavi: nihil eum vidi 'unquam ſine ſudore facere. Quin & reliquos mihi 'duodecim tales efficit, non verbis, ſed re demon-'ſtrando, quales eſſe oporteat. *Hic quidam ſubjiciens,* 'Tu verò quum talis ſit, *inquit,* non eum oſcularis, ut 'cognatos ſoles? *Et deformis ille ad hoc,* Non profectò, '*ait.* Nam minimè laborum eſt tolerans: quippe ſi 'me vellet oſculari, omnium hoc ei certaminum loco 'eſſet. Hujuſmodi quædam partim ridicula, partim ſeria tùm dicebantur in tabernaculo, tùm gerebantur. Tandem poſt tertiam libationem à Diis fauſta feliciáque precati, ſoluto contubernio cubitum iverunt.

17. Poſtridie Cyrus militibus univerſis convocatis, hujuſmodi orationem habuit. 'Propè, amici, à certa-'mine abſumus, quum hoſtes adveniant. Victoriæ 'verò conſtat hæc futura præmia; ſi nos quidem vice-'rimus, ut hoſtes noſtri, & omnia hoſtium bona no-'ſtra ſint. Sin ipſi vincamur (nam & hoc indicari 'ſemper oportet) itidem noſtra ſuperatorum bona 'omnia victoribus, ut præmia, propoſita erunt. Sic 'ergo vobis eſt exiſtimandum, homines belli ſocieta-'te junctos, ſi apud ſe ſinguli ſtatuant, res agendas 'minimè ſucceſſuras, niſi quiſque ſuo loco ſit alacer; 'brevi & multa, & præclara geſturos, idque propte-'reà, quòd ab his nihil eorum, quæ peragenda ſunt, 'per ſocordiam negligatur. Quum autem quiſque co-'gitat, alium fore, qui rem gerat, ac pugnet, licet ip-'ſe ſegniter agat: tum verò ſcire vos volo, hujuſmo-'di hominibus univerſis omnia ſimul adverſa immi-'nere. Atque hoc ipſius quodam modo Dei opus eſt. 'Is enim illis, qui ſibi ad elaborandum res bonas & 'egregias imperare labores nolunt, alios dat, qui im-'perent. Quapropter aliquis hic jam prodeat, déque 'hoc ipſo verba faciat, utro modo futurum exiſtimet, 'ut magìs virtuti colendæ noſmet demus: an ſi is, qui 'plurimum laboris & periculorum adire velit, pluri-'mum etiam honoris conſequatur; an verò ſi nihil re-'ferre ſciamus, quòd aliquis ignavus ſit, quum omnes 'pariter æqualibus præmiis potituri ſimus. 17. Cyri oratio.

18. Hic unus ex Æqualium numero Chryſantas ſurgens, vir neque ſtaturâ magnus, neque ſpecie robuſtus, ſed excellente prudentiâ, in hunc modum loquutus eſt. 'Ego verò te, Cyre, arbitror, *ait,* de hoc ad nos re-'tuliſſe, non quòd apud animum exiſtimares, æqualia 18. Chryſantæ oratio. Ad p. 42.

 'fortibus

LIB. II. 'fortibus & ignavis deberi : ſed uti periculum faceres, 'an quiſquam ſit, qui declarare velit hoc eſſe ſe animo, ut tametſi nihil ipſe præclarè faciat, parem tamen ex iis fructum capiat, quæ aliorum virtute parta 'fuerint. At ego neque pedum celeritate, neque manuum robore valeo : & futurum intelligo, ut propter 'illa, quæ meo corpore geram, neque primum, neque ſecundum, neque milleſimum, ut arbitror, imò 'nè quidem inter alios decies mille, judicio de me 'facto, locum ſim habiturus. Sed nihilominus hoc 'quoque certò futurum ſcio, ut ſi præſtantes viribus alii rem fortiter geſſerint, etiam ipſe boni alicujus in 'partem veniam, quantum quidem jure merebor. Sin '& deſides nihil facient, & fortes ac robuſti minùs animis alacres erunt: vereor, *inquit*, nè potiùs alterius alicujus rei, quàm boni cujuſpiam futurus ſim particeps, & quidem majorem ejus portionem conſequuturus quàm ipſe velim.'

19. 19. Hunc in modum Chryſantas quum loquutus eſſet, Pheraulas Perſa poſt eum ſurrexit, homo plebeius, Cyro quodammodo de conſuetudine domeſticâ familiaris & acceptus, corporis habitu non ineleganti, nec degeneris animi viro ſimilis: atque is orationem hanc habuit. 'Equidem, Cyre, ac vos Perſæ, quotquot adeſtis, exiſtimo nos omnes jam æquali ſtudio virtutis 'ad certamen contendere. Quippe conſimili nos univerſos victu curare corpora, & univerſos pariter 'ad congreſſus familiares admiſſos eſſe; & eadem nobis omnibus eſſe propoſita virtutis & honeſti decora 'video. Nam iis parendum eſſe qui cum imperio 'ſunt, communiter omnibus eſt propoſitum, & quiſquis hoc ſine recuſatione in oculis omnium præſtat, 'hunc ornari à Cyro animadverto. Itidem fortiter & 'animosè adversùs hoſtem ſe gerere, non huic convenit, illi non convenit : ſed eſt jam antè judicatum, cuivis hoc honeſtiſſimum eſſe. At nunc, 'ait, etiam pugna nobis indicatur. Hanc homines equidem univerſos à natura nôſſe video, quemadmodum & aliorum animalium quælibet aliquam pugnam 'nôrunt, quam non aliundè, atque ab ipsâ naturâ didicerunt. Verbi gratiâ, bos cornu ferire novit, equus ungulâ, canis ore, dente aper. Atque etiam '*omnia hæc animalia caveri ſibi ab iis nôrunt, à quibus 'eſt cavendum maximè*, tametſi nullius unquam magi-

'ſtri

Oratio Pheraulis.

Lib. II.

‘ ſtri ludum frequentârint. Ego etiam ſtatim à puero ‘ nôram aliquid ei objicere, à quo percuſſum iri me ‘ putabam: ac ſi nihil aliud habebam, percutientem ‘ objectis manibus, quantum poteram, impediam: atque hoc faciebam non modò docente nemine, ſed ‘ etiam vapulans eâ parte, quam objeciſſem. Gladium quidem puer adhuc ſtatim, ubi vidiſſem, arripiebam; edoctus à nemine, quo pacto prehendendus eſſet, extra quam à naturâ, ut equidem cenſeo. Nimirum hoc quoque faciebam, quum facere vetaret, non ‘ doceret: quemadmodum & alia quædam ſunt, quæ ‘ patre matreque vetantibus, facere tamen à naturâ ‘ cogebar. At gladio profectò cædebam, quidquid ‘ clanculum poteram. Non enim in hoc naturæ ductum modò ſequebar, ſicut in inceſſu curſuque, ſed ‘ præterquam quod ingenitum erat, etiam volupe mihi ‘ factu videbatur. Quando igitur hæc nobis dimicatio ‘ reſtet, in quâ plus alacritas animorum, quàm ars effectura eſt: cur hoc adverſus iſtos Æquales certamen ‘ cum voluptate non ſuſcipiamus, quum paria fortitudinis præmia ſunt utriſque propoſita, & à nobis tamen ‘ * haudquaquam paria ſciamus in diſcrimen poni; nimirum ab illis, vitam honoratam, quæ una eſt omnium jucundiſſima: à nobis verò laborioſam quidem ‘ illam, ſed honorum expertem, quam equidem moleſtiſſimam duco. Maximè autem, commilitones, ‘ hoc me ad ſuſcipiendum alacriter adverſùs hoſce certamen excitat, quòd Cyrum habituri judicem ſumus, ‘ ab omni alienum invidiâ, quem ego juratus aio, verè ‘ mihi videri, quoſcunque fortiter gerere ſe animadvertat, nihilò minùs, quàm ſe ipſum diligere. Nam equidem eum video, quidquid habet, jucundiùs his ipſis dare, quàm ſibi retinere. At enim æquales iſtos, ‘ non ignoro elatis eſſe animis, quòd inſtituti ſint ad ‘ famem, ſitim, frigus tolerandum: quum ipſis parùm ‘ compertum ſit, nos eadem à magiſtro etiam potiori, ‘ quàm ipſos didiciſſe. Nullus enim magiſter in his potior eſt neceſſitate, quæ nos hæc ut accuratè admodum diſceremus, docuit. Hi ſe ad labores conſuefaciebant ferundis armis, quæ omnes homines ejuſmodi excogitârunt, ut geſtatu quàm commodiſſima ſint: ‘ nos ſub magnis oneribus & incedere cogebamur, & ‘ currere: ut jam mihi quidem armorum geſtamina ſimiliora videantur alis, quàm oneribus. Quamobrem,

‘ Cyre,

Ad p. 43.

* al. Haudquaquam paria periclitantibus in diſcrimen poni: nimirum illis vitam, &c.

LIB. II. 'Cyre, me ſcito & in certamen hoc deſcenſurum, & '(qualis qualis tandem ſum) ut ex dignitate præmiis or- 'ner, poſtulaturum. Vos quoque, populares, hortor 'ad pugnam hanc adversùs bene inſtitutos hoſce magnâ 'contentione ſuſcipiendum. Nimirum nunc hi homi- 'nes in hoc populari certamine capti ſunt. Hæc Phe- raulæ fuit oratio.

20. 20. Surrexerunt autem & complures alii, qui ambo- rum ſententiam oratione ſuâ comprobabant. Itaque decretum fuit, ornandum quemque ex dignitate, judi- ciúmque Cyro permittendum eſſe. Atque hæc ſanè in hunc modum ceſſerunt. Cyrus autem aliquando to- tam quoque cohortem, unà cum ejus præfecto vocavit ad cœnam, quum videret eum diviſam duas in partes cohortem utrinque ex adverſo ad conflictum inſtruere, geſtantibus utriſque loricas & crates in manibus ſini- ſtris: in dextras verò parti dimidiæ ferulas craſſas de- derat, alteram glebas ſublatas ejaculari juſſerat. Hoc modo inſtructi quum ſtarent, prælio ſignum dabat. Ibi pars altera glebas ejaculabatur, ac tùm loricas cra- teſque feriebat, tùm femur & tibias. Ubi verò ad ma- nus ventum eſſet, tùm illi, quibus erant ferulæ, adver- ſis pleriſque femora, manus aliis, & aliis item ſuras, ac ſi qui ad glebas ſe deorſum inclinâſſent, tàm cervices

Ad p. 44. quàm dorſum cædebant. Tandem iſti feruligeri actos in fugam adverſarios perſequebantur, multóque cum riſu & hilaritate feriebant. Verùm & alteri viciſſim ſumptis ipſi quoque ferulis, eadem in illos, qui glebas jaculabantur, perpetrabant. Cyrus autem & præfecti cohortis illius ſolers inventum & obedientiam militum admiratus, quòd ſimul & exercerentur, & ſeipſos ex- hilararent, atque etiam quòd illi, qui arma Perſica i- mitati eſſent, vincerent: his ergò delectatus, ad cœ- nam eos invitat. Quúmque in tabernaculo quoſdam ipſorum videret, quorum alii tibia, manus alii obligata eſſet: quid ipſis accidiſſet, rogabat. Illi ſe glebis ic- tos aiebant. Et Cyro iterum quærente, utrùm poſt- quam congreſſi fuiſſent, an quum abeſſent procul: re- ſpondebant feruligeri, tum id ſe perpeſſos, quum pro- cul abeſſent. Ac quum ventum fuiſſet ad manus, tùm verò ludum fuiſſe pulcherrimum. Hic contrà, qui con- ciſi ferulis erant, non ludum ſibi videri clamabant, co- minùs feriri: ſimulque plagas in manibus & cervicibus atque etiam in facie nonnulli oſtendebant, quas à fe- ruligeris accepiſſent. Ac tùm quidem, ut fieri conſue- vit,

vit, ſeſe mutuò ridebant. Poſtridiè verò totus ille campus hominibus hos imitantibus plenus erat: atque adeò, niſi quid rei magis ſeriæ tractarent, nunquam non hoc ludo utebantur. Etiam alium cohortis cujuſdam præfectum aliquando vidit, qui cohortem ſuam à fluvio ſingulis ſingulos ſubſequentibus ad prandium ducebat, & ubi tempeſtivum ei videbatur, poſteriorem manipulum, præterito tertio, & quarto, in frontem procedere jubebat. Quúmque jam in fronte manipularii duces eſſent, mandabat in binos explicatum manipulum ducerent. Itaque deinde decuriones in frontem perveniebant. Rurſus quum opportunum ipſi viſum eſſet, imperabat in quaternos explicatum manipulum ducerent. Atque ità quinarii procedebant, ut in quaternos explicatus manipulus iret. Poſtquam verò perventum eſſet ad fores tabernaculi, tum ſigno dato jubens, ut rurſus ſingulatim incederent, manipulum primum introducebat, & alterum jubebat hunc ponè ſubſequi, itidémque tertio & quarto præcipiens, ducebat intrò: & hunc in modum introductos in cœnâ diſcumbere volebat, ſicuti videlicet ingreſſi eſſent. Hunc ergò Cyrus admiratus ob manſuetudinem, & inſtitutionem hanc, & diligentiam, unà cum præfecto cohortem ad cœnam invitat. Ibi quum & alius quidam cohortis præfectus, ad cœnam vocatus adeſſet, *Meam verò*, inquit, *cohortem ad tuum hoc tabernaculum, Cyre, non invitas? Illa tamen quoties ad cœnam venit, hæc omnia facit; & ubi contubernii finis eſt, extremus ultimi manipuli ductor ſuum manipulum educit, qui quidem poſtremos habet primo ad pugnam loco diſpoſitos; deinde poſt hos, qui alterum manipulum cogit: ſimilique ratione tertius & quartus: nimirum ut, quum ab hoſtibus reducendi ſunt, quo pacto ſit abeundum, nôrint. Poſtquam verò jam conſtitimus in curriculo, ubi deambulamus, ſi quidem verſus ortum progredimur, ego præire ſoleo, & primus manipulus locum primum habet, alter itidem ſuum, & tertius, & quartus, ac manipulorum etiam tum decuriæ, tum quiniones, donec ſignum à me detur. Quum verò versùs occidentem recedimus, tum qui ultimum agmen cogit, & cum eo poſtremi primo loco duces in abitu ſunt: ac nihilominus mihi, qui ſum ultimus, parent, ut & ſequi & præcedere pari cum obedientiâ conſueſcant.* Et Cyrus, *Hoccine ſemper*, ait, *facitis? Profectò*, reſpondit ille, *quoties cœnam inſtruimus. Vos igitur*, inquit, *ad cœnam invito; partim quòd & in accedendo & in abeundo ſtudioſè ſervatis ordines, partim quòd illud & interdiu & noctu*

Ad p. 45.

LIB. II.

Inſignis Cyri ſolertia in excitandis militum animis.

nectu facitis, partim quòd & corpora deambulando exercetis & animos docendo meliores redditis. Et verò quum omnia duplicia faciatis, æquum eſt vobis etiam duplex epulum præberi. Minimè profectò, ait cohortis illius præfectus, *uno quidem die: niſi nobis duplices etiam ventres datis.* Ac tum quidem hoc pacto finis contubernio huic impoſitus fuit. Cyrus vero illum ordinem, quemadmodum dixerat, & poſtridie, & ſequenti etiam hunc die vocavit. Quæ quum & cæteri animadverterent, univerſi deinceps hos imitabantur.

21. 21. Quum autem Cyrus aliquando militem univerſum in armis luſtraret & inſtrueret, venit ab Cyaxare nuncius, qui diceret ab Indis legatos adeſſe: jubere Cyaxarem quàm primum ad ſe veniret. *Quin & veſtem,* inquit ille nuncius, *pulcherrimam ab Cyaxare tibi fero. Cupit enim te quam ornatiſſimè ſplendidiſſiméque venire, quippe quem accedentem, Indi ſint ſpectaturi.* Quæ quum Cyrus audiſſet, imperat præfecto cohortis loco primo in acie conſtituto, ut in fronte conſiſteret, cohorte ſingulatim ductâ, latus ipſe dextrum tenens, & juſſit hunc idem ſecundo imperare, ut ita imperatum per univerſos traderetur. Illi dicto audientes, & imperant hæc celeriter, & celeriter imperata faciunt: brevique tempore frons ad ducentos, (tot enim præfecti cohortium erant) denſitas agminis ad centum habuit. Quumque jam hoc ordine conſtitiſſent, ſequi eos ità juſſit, ut ipſe præcederet: & mox citato gradu præcedebat. Quia verò viam, quæ tendebat ad regiam, arctiorem animadvertit eſſe, quam ut omnes in fronte progredi poſſent, juſſit primos in ordine millenos milites ita ſe ſequi, ut collocati fuerant; & millenos alteros à tergo ſequi hos primos: idemque per totum agmen ità ſervari præcepit. Igitur præibat ipſe ſine remiſſione, militéſque milleni ſemper totidem præcedentibus à tergo ſuccedebant. Miniſtros etiam duos ad ipſius aditum viæ miſit, qui ſignificarent ignorantibus, quid facto eſſet opus. Quum autem Cyaxaris ad portam perventum eſſet, præfecto primæ cohortis imperat, ſic cohortem inſtrueret, ut ejus denſitas duodenos contineret: præfectos autem duodenûm militum propter regiam in frontem conſtitueret. Eadem ſecundo jubet imperari, & ſic deinceps omnibus. Atque hæc illi faciebant.

Cyrus ob Indorum legatos acceſſitur.

Rectius trecentos.

Ad p. 45.

22. 22. Cyrus autem ipſe quum ad Cyaxarem, veſte indutus Perſicâ, minimè ornatu alieno contaminatâ, ingreſſus eſſet: Cyaxares eo conſpecto, celeritate quidem delectabatur,

delectabatur, at vilitate veſtis offenſus, *Quid hoc*, inquit, *eſt, Cyre? cujuſmodi rem facis, qui habitu tali in conſpectum Indorum venis? Ego verò te quàm ſplendidiſſimum conſpici volebam. Nam hoc ipſum ornamento mihi fuiſſet, ſi tu, meæ ſororis filius, multò magnificentiſſimus viſus eſſes.* Et Cyrus ad hæc: *Utro te modo*, inquit, *magis ornâſſem, mi Cyaxares, ſi purpurâ indutus, adhibitis armiliis, torquatus etiam, tibi mandanti lentè paruiſſem: an nunc potiùs, quum tali tantóque ſtipatus exercitu, tam velociter, honoris tui causâ, tibi pareo, & ſudore celeritatéque cùm ipſe ornatus adſum, tum te orno, & cæteros etiam tibi tantopere obſequentes exhibeo?* Hæc Cyrus ubi dixiſſet, viſus eſt Cyaxari rectè loquutus; itaque juſſit, ut Indi adducerentur. Illi verò ingreſſi, ſe miſſos ab rege Indorum aiebant, ac juſſos interrogare, quâ de re bellum inter Medos & Aſſyrium ſuſceptum eſſet. Ac te quidem poſtquam audiſſemus, ut ad Aſſyrium quoque profecti, de his ipſis etiam ex illo quæreremus, juſſit. Tandem utrique veſtrum indicaremus, regem Indorum dicere, ſe juris & æqui ratione habitâ ſtaturum ab illo cui fieret injuria. Ad hæc Cyaxares, *Me igitur auditis*, inquit, *nullâ nos Aſſyrium injuriâ adficere. Quid ipſe dicat, profecti ad eum exquirite.* Cyrus autem, qui aderat, Cyaxarem interrogans, *Num & ipſe dicam*, ait, *quod ſentio?* Quúmque is juſſiſſet: *Indorum*, inquit, *regi hæc nunciate, niſi quid aliud Cyaxari videtur: dicere nos, ſi quam à nobis ſibi factam injuriam dicat Aſſyrius, ipſum nos Indorum regem arbitrum accipere.* His illi auditis abierunt.

Indorum regis legati audiuntur.

23. Quum autem egreſſi eſſent, Cyrus ad Cyaxarem hoc uti ſermone cœpit: *Equidem ad te, Cyaxares, ità veni, ut multas mecum pecunias meas domo non adferrem: quas autem habebam, de iis per puſillum aliquid mihi reliquum eſt, quòd eas in militem expenderim. Ac tu fortaſſe miraris, quo pacto expenderim, quum tu militem alas. Verùm ſcire te volo, non aliter expenſas, quàm tribuendis præmiis, & largiendo quoties aliquem militum ſuſpicerem. Nam hæc mea ſententia eſt, quoſcunque ſibi quis ex animo adjungere quocunque in negotio conficiundo velit, eos ſuavius eſſe, benè tùm dicendo tùm faciundo potiùs excitari, quàm offendendo & cogendo. Ad res quidem bellicas ſi quiſpiam conciliare ſibi ſocios alacres ſtudeat, eos omnino & dictis bonis & factis captandos arbitror.* 23.

Cyri cum Cyaxare de conficiunda pecunia colloquium.

' Amicos enim non hoſtes, oportet eſſe, qui nobiſcum Ad p. 47.

Lib. II.

al. Deſertores futuri ſint.

‘ ſine accuſatione ſint pugnaturi, nec in ſecundis Imperatoris rebus invidi, nec in adverſis futuri ſint formidoloſi. Hæc igitur ego quum animadvertam, pecuniis mihi pluribus opus eſſe puto. Ut autem in omnibus unum ad te reſpiciam, quem ſumtus graves facere ſatis intelligo, mihi quidem abſurdum videtur. Itaque communi conſilio providendum utrique arbitror, nè pecunia te deficiat. Nam ſi ejus tibi ſit copia, ſcio mihi quoque facultatem accipiendi non defuturam, quum opus erit: præſertim ſi eam in ejuſmodi quendam uſum accepero, in quem expenſa tibi quoque majus commodum adferat.

24. Conſultatio Cyri & Cyaxaris de Armenio in ordinem redigendo.

24. ‘ Nuper igitur audire de te memini, Armenium te modò contemnere, qui hoſtes adverſùm nos adventare audiat; ac neque copias mittere, neque tributum debitum adferre. Nimirum, *inquit*, facit hæc ille, mi Cyre: ut equidem dubius ſim animi, an expediat hominem bello adgredi, & ad cogendum vim adhibere; an magis profuerit, in hoc quidem tempore miſſum eum facere, ne hunc etiam cæteris hoſtibus noſtris adjungamus. *Tum Cyrus iterum interrogabat,* Num verò domicilia munitis in locis habent, an iis, quæ adiri facilè poſſint? Habent domicilia, *reſpondit Cyaxares,* non admodum munitis in locis. Nam illam ego rem non neglexi. Sunt tamen montes, in quos ſi ſe recipiat, ſic eſſe tutus poſſit, ut nec ſeipſum ſtatim hoſti dedere, nec quæcunque in illos ſubvexerit, neceſſe habeat: niſi quis eum diutiùs ibidem hærendo obſideat, quemadmodum pater meus olim fecit. *Tum Cyrus,* Si mittere me voles, *inquit,* tantâ equitum manu mihi adjunctâ, quanta tibi ſuffectura videbitur: arbitror me, Diis bene juvantibus, effecturum, ut & copias mittat, & tributum pendat. Imò præter hæc ſpero conſore, ut, multò nobis, quàm nunc eſt, ſit amicior. *Et Cyaxares:* Ego quoque ſpero, *inquit,* ad te lubentiùs illos acceſſuros, quàm ad nos. Nam quoſdam ex ipſius liberis tecum olim venari ſolitos audio, qui fortaſſis ad te rurſus acceſſerint. Eorum verò ſi quos in poteſtatem redegeris, omnia confici ex animi noſtri ſententiâ poterunt. Ergóne tibi conducere videtur, *inquit Cyrus,* ut hæc noſtra conſilia celentur? Nimirum hoc pacto, *ait Cyaxares,* & faciliùs ipſorum aliquis in poteſtatem noſtram venerit: & ſi quis eos invadat, minùs para-

‘ tos deprehenderit. Audi igitur, *inquit Cyrus*, an aliquid dicere tibi videbor. Frequenter ego cum omnibus, qui mecum ſunt, Perſis, tam ad tuæ quam Armeniorum regionis fines venatus ſum, atque etiam aliquando quibuſdam equitibus hinc a numero ſociorum noſtrorum mecum ſumtis, illuc acceſſi. Ergò minimè ſuſpectus fueris, *ait Cyaxares*, ſi his conſimilia nunc facias. Sin multò majores copiæ conſpiciantur, quàm quibus uti ad venandum conſueviſti: tum verò res in ſuſpicionem veniet. Sed enim licet, *inquit Cyrus*, cauſam quandam non ineptam ad perſuadendum & hic prætexere, & iſtiic, ſi quis indicium faciat, velle me magnam venationem inſtituere, (Ad p. 48.) etſi palam equites ego abs te petam. Perbellè narras, *inquit Cyaxares:* atque ego tibi non volam præter modicos quoſdam concedere, quaſi qui ad caſtella regioni Aſſyriorum finitima ſim profecturus. Nam revera decrevi ad ea proficiſci, ut quam muniriſſima reddam. Tu verò tuis cum copiis ubi progreſſus fueris, ac jam biduum venando conſumſeris; mittam ego tibi & equitum, & peditum apud me collectorum, quantum ſatis fuerit; quibus tecum ſumtis, ſtatim pergas. Ego verò reliquis cum copiis, nè procul à vobis abſim, enitar: ut conſpiciendum, ubi opportunum fuerit, me præbeam.

25. Hoc igitur modo Cyaxares ſtatim & equites & pedites ad caſtella cogebat, atque etiam currus cum commeatu eâ viâ, quæ ad caſtella duceret, præmittebat. Cyrus autem, profectionis causâ, rem divinam faciebat, ac ſimul ad Cyaxarem mittens, equites juniores ab eo petebat. Ille verò, licèt admodum multi ſequi vellent, paucos ſolùm conceſſit. Et Cyaxare jam cum copiis equitum peditumque via, quæ ad caſtella ducebat, progreſſo: Cyro ſacra de ſuſcipiendâ in Armenium expeditione auſpicata fuerunt. Itaque ſuos educit, quaſi ad venandum ſe paraſſet. Quumque jam iter faceret, mox primo in agro lepus ſurgit, & advolans aquila dextra, quum leporem fugientem deſpexiſſet, & irruit, & percuſſit eum, raptumque ſuſtulit, ac proximum in collem quum deportaſſet, pro libidine prædâ eſt uſa. Cyrus autem hoc augurio delectatus, adoratóque Jove rege, ad eos qui aderant, dixit: *Venatio nobis hæc, amici, volente Deo, proſpera futura eſt.* Quum autem ad fines perventum eſſet, ſtatim more ſuo

Cyrus per ſimulationem venationis Armenium invadit.

LIB. II.

al. Procedebat ante ipſum.

venabatur. Ac peditum quidem equitúmque vulgus in hoc proruebat, ut feras adventu ſuo excitaret: præſtantiſſimi vero quique tam peditum quam equitum hinc inde conſtituerunt; excitataſque feras & exceperunt, & inſecuti ſunt. Itaque multos & apros, & cervos, & capreas, & aſinos ſylveſtres ceperunt. Sunt enim hâc etiam tempeſtate illis in locis aſini ſylveſtres permulti.

Singularis in fallendo induſtria.

Deinde intermiſsâ venatione, propius ad Armeniorum fines delatus, cœnam inſtrui juſſit: ac poſtridie rurſum venari cœpit, eos ad montes progreſſus, quos adpetebat. Hic rurſum facto venandi fine, cœnavit. Quum autem perſentiſceret exercitum Cyaxaris adventare: clam miſſis ad eos ſuis, ut ab ſe ad duarum ferè paraſangarum intervallum cœnarent, edixit. Providebat enim futurum ut hoc ipſum ad fallendum aliquid conduceret. Poſtquam verò cœnâſſent, ut ipſorum præfectus ad ſe veniret, juſſit.

Cyri Oratio de ratione rei gerendæ. Ad p. 49.

26. 26. A cœna præfecti cohortium advocati quum advenîſſent, in hunc modum loquutus eſt: ‘ Antehac, ‘ amici, Armenius Cyaxari & ſocietate junctus fuit, & ‘ imperio ſubjectus. Nunc poſtquam hoſtes inaudiit ‘ adventare, ſpreto Cyaxare, neque copias nobis mittit, neque tributum perſolvit. Itaque jam nobis hic ‘ venandus eſt, ſi quidem poterimus: ac mihi ſanè in ‘ hunc modum gerenda videntur. Tu Chryſanta, poſtquam ſomnum modicum ceperis, dimidiam Perſarum, ‘ qui nobiſcum ſunt, partem ſumito: viam montanam ‘ ingreditor: montes occupato, ad quos eum confugere aiunt, quum * aliquem metuit. Duces ipſe tibi dabo. Atque hos ſane montes etiam ſaltuoſos ‘ & ſpiſſos eſſe perhibent, ut ſpes ſit minimè vos conſpectum iri. Si tamen ante exercitum expeditos homines, qui & numero & veſtimentis ſint latronibus ‘ ſimiles, præmiſeris, nimirum hi Armeniis occurrentes, partim comprehenſos impedire poterunt, nè ‘ quod indicium faciant; partim quos comprehendere ‘ nequiverint abſterritos procul arcendo, nè totum exercitum videant obſtabunt: ideoque de vobis haud ‘ aliter atque latrunculis conſilium capient. Ac tu quidem ita facito. Ego vero cum primâ luce peditum ‘ altera cum parte dimidiâ, & univerſis cum equitibus, ‘ itinere campeſtri ad regiam recta proficiſcar. Tum ‘ ſi quidem ſe nobis oppoſuerit, planum eſt neceſſario ‘ pugnam conferendam eſſe: ſin campo cedat, curſu

* al. Aliquid.

‘ nobis

‘ nobis perſequendum eſſe patet: ad montes ſi deni-
‘ que fugiat, hic ſcilicet, *inquit*, tui muneris fuerit, ne-
‘ minem eorum, ad te qui pervenient, dimittere. Pe-
‘ rinde ſcilicet exiſtimabis, atque in venatione, nos
‘ quidem eos fore, qui indagabunt: te autem illum,
‘ qui ſit ad plagas. Quamobrem memineris, obſtru- Lectio marginis.
‘ enda priùs eſſe itinera, quàm fera ſe loco moveat.
‘ Quin & occulti ſint neceſſe eſt, quicunque ad ea
‘ collocati fuerint, ſi quidem ad ſe procurrentes feras
‘ nolint avertere. Tu tamen, mi Chryſanta, *inquit*,
‘ ità jam nè feceris, quemadmodum nonnunquam ve-
‘ nandi ſtudio facere conſueviſti. Nam inſomnis to-
‘ tam ſæpè noctem in hoc negotio exigis. At nunc Lectio iſta marginis.
‘ militi modicè capiundi ſomni facultas eſt conceden- al. Ne cum
‘ da, nè ſomni ſint expertes. Neque verò, quia tu ſomno pug-
‘ montes pererras, etiamſi neminem hominum ducem nandum eis
‘ itineris habeas, curſu ſequi ſolitus quacunque feræ ſit.
‘ proceſſerint, idcirco nunc etiam per loca penetratu
‘ difficilia ſic iter feceris: ſed impera ducibus, ut ni-
‘ ſi aliqua longè breviſſima via fuerit, per facillima du-
‘ cant. Nam *exercitui via facillima celerrima* eſt. Néve
‘ item quia tu montes curſu pervagari es adſuefactus,
‘ jam quoque curriculo præiveris: ſed feſtinatione me-
‘ diocri præcedito, quò ſequi te poſſit exercitus. Etiam
‘ bonum fuerit, quoſdam ex robuſtiſſimis, & imprimìs
‘ alacribus interdum cohortandi causâ ſubſiſtere: quum-
‘ que cornu proceſſerit, incitandis ad feſtinandum aliis
‘ multum momenti afferret, ſi gradatim incedentibus
‘ his, omnes illi currere videantur. Hæc quum Chry-
ſantas audîſſet, ad elationem incenſo Cyri mandatis
animo duces itineris accipit; atque abiens, quum iis,
qui profecturi cum ipſo erant, faciunda imperaſſet,
quieti ſe dedit. Quumque tantum ſomni cepiſſent,
quantum ad mediocritatem ſatis eſſe videbatur, ad mon-
tes perrexit. Cyrus autem, quum illuxiſſet, nuncium Ad p. 50.
ad Armenium præmiſit, cui prius indicàrat, ut in hunc
modum hominem adloqueretur.

27. ‘ Cyrus, Armenie, ſic agas imperat, ut quampri- 27.
‘ mùm ad ipſum cum tributo exercituque venias. Quòd al. Ut
‘ ſi te interroget, ubi ſim; vera dicito, eſſe me nimi- quamprimum & tri-
‘ rum in finibus. Sin roget, an & ipſe veniam: hìc butum & ex-
‘ quoque vera loquitor, te neſcire. Sin quàm multi ercitum ad-
‘ numero ſimus quæret; jube tecum aliquem mittat, ac feras.
‘ rem cognoſcat. Itaque nuncium Cyrus cum his man-
datis

LIB. II. datis miſit, quòd exiſtimaret, hoc modo ſe humaniùs facturum, quàm ſi nihil prædicens pergeret. Ipſe verò quàm optimè cùm ad perficiendum iter, tùm etiam ad pugnandum, ſi foret opus, inſtructis ſuis progrediebatur: edicens militi nè injuria quenquam adficerent; ac ſi quis obvium aliquem Armenium haberet, eum ut bono eſſe animo juberet; atque ut ad ea loca, quibus ipſi eſſent, res venales, qui vellent, adveherent; ſive qui eſculenta, ſive potulenta vendere cuperet.

XENOPHONTIS

Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI

LIBER III.

ET Cyrus quidem hæc agebat. Quum autem Armenius de nuncii ſermone mandata Cyri accepiſſet, perterritus eſt: cùm animo ſuo cogitaret, injuſtè ſe facere, qui neque tributum penderet, neque exercitum mitteret. Maximè verò metum augebat, quod futurum erat, ut manifeſtum fieret, feciſſe initium ſtruendæ regiæ, quò ad propulſandos hoſtes illa ſufficeret. Atque omnes has ob cauſas trepidans, ſimul hinc indè dimiſſis nonnullis, copias ſuas cogebat, & in montes minorem natu filium Sabarim, & ſuam atque filii uxorem & filias & cum his mundum apparatumque maximi pretii mittebat, additis etiam, qui deducerent. Præterea mittebat, qui ſpecularentur, quidnam rerum Cyrus ageret, & Armenios, qui aderant, inſtruebat: quum mox adeſſent alii, qui Cyrum ipſummet adventare unà dicerent. Tum verò conferere manum non amplius auſus, ſe ſubducebat. Id quum hominem Armenii facere viderent, quiſque ſuas ad ædes diffugiunt, ut qui res ſuas ſubmovere longiùs vellent. Et Cyrus campum videns, palantibus & abigentibus plenum, ſubmittit qui dicerent, nemini ſe hoſtem futurum, qui remaneret: ſin fugientem aliquem caperet, eum ſe pro hoſte habiturum prædixit. Itaque complures remanebant, quum nonnulli eſſent qui cum rege ſe ſubducerent. At verò qui cum

Armenius ad ea ſe conſilia confert, quæ Cyrus animo præceperat.

Digitized by Google

cum mulieribus anteceſſerant, in eos quum incidiſſent, qui erant in monte, ſtatim ſublato clamore arreptâque fugâ, complures capiuntur. Tandem & filius, & uxores, & filiæ captæ ſunt iis cum opibus, quaſcunque ſecum vehebant. Rex ubi quæ acciderent perſentiſceret: quò ſe verteret ambigens, in collem quendam fugâ ſe recipit. Quæ Cyrus item videns, cum iis, quas ſecum habebat, copiis collem circundat; & mittit ad Chryſantam, jubens, ut montis cuſtodiâ relictâ veniret. Atque intereà dum copias Cyrus cogeret, miſſo ad Armenium caduceatore, ſic eum interrogabat. *Dic mihi*, ait, *Armenie, utrum iſthic manens cum fame ac ſiti pugnare mavis, an in campum apertum deſcendere, ac nobiſcum prælio decernere? Cum neutris pugnare ſe velle*, reſpondit Armenius. Cyrus iterum miſit qui quærerent, *Cur igitur iſthic deſides, ac non deſcendis? Quia quid agendum ſit*, inquit, *ambigo. Sed enim*, ait Cyrus, *minimè debes ambigere. Nam licet ad agendam cauſam tibi deſcendere. Et quis*, inquit, *judex erit? Nimirum is cui Deus poteſtatem fecit ex arbitrio ſuo tecum agendi, etiam indictâ cauſâ.* Hîc Armenius neceſſitate conſideratâ, deſcendit. Cyrus & ipſo, & cæteris omnibus in medium receptis, eos caſtris circundedit; quum copias jam ſecum omnes haberet.

Lib. III.

Ad p. 51.

Armenius ſuis captis in quendam ſe collem recipit.

2\. Hoc ipſo tempore Tigranes natu maximus Armenii filius, peregrè adveniebat, quem Cyrus aliquando venationis ſocium habuerat. Is quum ea quæ acciderant, audiſſet: ſtatim ad Cyrum ità contendit, ut tum comparatus erat. Ubi verò patrem, matrem, fratres, uxorémque ſuam captivos omnes vidit, ut par erat, illacrimavit. Et Cyrus hominem intuitus, comitate in ipſum aliâ nullâ eſt uſus, quàm quod diceret, *Opportunè ades, coram futurus auditor in judicio patris.* Statimque duces Perſarum & Medorum convocat, accitis etiam Armeniis, ſi qui dignitate præſtantes aderant. Quin & fœminas, quæ in carpentis aderant, non repulit: ſed audiendi facultatem eis conceſſit. Quúmque opportunum viſum eſſet, dicendi principium fecit. *Primum*, ait, *Armenie, conſulo tibi, ut in hác cauſæ cognitione vera dicas, quò unum illud ſaltem abſit à te, quod odium maximum meretur. Nam certò ſcire te volo*, eſſe hominibus impedimento ad conſequendam veniam maximo, ſi in mendacio deprehendantur. *Prætereà liberi tui, & hæ mulieres, & Armenii qui adſunt, omnium* abs

2\. Tigranes Armenii filius.

Armenius judicio ſiſtitur.

LIB. III.

Ad p. 52.

abs te actorum tibi ſunt conſcii: qui ſi te ſenſerint alia dicere, quàm facta ſint, arbitrabuntur te tuàmet ipſius ſententiâ ſupplicius extremis addici, ſi veritatem ego reſcivero. Tu verò, Cyre, quodcunque voles, inquit, *interrogato vera dicturum: quidvis tandem eâ de causâ mihi evenerit. Dic igitur,* inquit, *mihi: bellúmne geſſiſti aliquando cum matris meæ parente Aſtyage, Mediſque cæteris? Geſſi verò,* inquit. *Victus autem ab ipſo nonne conditiones has accepiſti, tributum te allaturum, & unà cum ipſo militaturum, ubicunque denunciâſſet, & munitiones habiturum nullas? Ità eſt. Jam ergò quamobrem neque tributum attuliſti, neque miſiſti exercitum, & munitiones cœpiſti exſtruere? Libertatis,* inquit, *cupiditate tenebar: Nam præclarum mihi viſum eſt, & me liberum eſſe, & libertatem liberis meis relinquere. Certè* præclarum eſt, *inquit Cyrus,* ità pugnare, nè quis unquam ſervus fiat. *At ſi quis vel bello victus, vel quodam alio modo redactus in ſervitutem, id moliri deprehendatur, ut dominorum ſe poteſtate eximat: huic primus ipſe mihi dicito, utrum ceu viro bono, & rectè ſe gerenti honorem habeas; an eo potius, ut injuſtè agentem plectas? Plecto,* inquit; *non enim concedis mihi, ut mentiar. Reſponde mihi liquidò,* ait Cyrus, *& ſingulatim in hunc modum: Si quis eum imperio ſit, ac delinquat, utrùm eſſe illum cum poteſtate pateris, an ejus loco conſtituis alium? Alium,* ait, *conſtituo. Quid verò, ſi magnas opes habeat, divitémne permittis eſſe, an ad paupertatem redigis? Eripio,* inquit, *homini, quæ poſſidet. Si ad hoſtes etiam ipſum deficere animadvertas, quid facis? Occido,* inquit. *Cur enim potiùs mendacii convictus moriar quàm veritatem ſaſſus?* Hic Armenii filius auditis hiſce, avulsâ tiara, veſtes etiam diſcerpſit. Fœminæ verò ſublato ejulatu ora ſua dilaniabant, quaſi & pater jam periiſſet, & actum de omnibus ipſis eſſet. Quibus Cyrus indicto ſilentio rurſus inquit: *Eſto ſanè, hæc jura tua ſint, Armenie. Nobis autem quid ſecundum hæc faciendum conſulis?* Tacebat Armenius, dubius ſecum, an ſui necandi conſilium Cyro daret, an iis contraria doceret, quæ ſe facturum fuiſſe dixerat. At filius ejus Tigranes interrogans, *Quando pater ambigere videtur,* inquit, *dic mihi, Cyre, an conſilium de ipſo dare debeam, tibi quod ex uſu maximè futurum arbitrer?* Cyrus qui animadverterat, id temporis, quo venari cum ipſo Tigranes ſolebat, quendam hominem ei doctum familiarem, & admirationi magnæ fuiſſe, quid tandem

Cyrus Armenium Socraticè deducit eo ut ſeipſum damnet.

Tigranes patris cauſſam agit.

dicturus

Google

dicturus eſſet, audire percupiebat. Itaque jubebat alacriter, quod ſentiret, proferret. *Ego igitur*, inquit Tigranes, *ſi tu quæcunque pater vel deliberando inſtituit, vel patravit, probas: ſic auctor tibi ſum, ut qui maximè, quò ipſum imiteris. Sin eum deliquiſſe omnino ſtatuis, hoc tibi conſilii do, nè eum imiteris. Ergò minimè delinquentem imitabor*, ait Cyrus, *ſi quod juſtum eſt egero. Ità eſt*, inquit ille. *Erit igitur animadvertendum, de tuâ quidem ratione, in patrem tuum: ſiquidem* juſtum eſt, in hominem injuſtè agentem animadvertere. *Utrùm igitur, mi Cyre, melius eſſe ducis, tuo cum commodo pœnas te ſumere, an tuo cum detrimento? Nimirum hoc pacto*, ſubjecit ille, *ſupplicio meipſum adſecero. At tu plurimum ipſe tibi damni attuleris*, ait Tigranes, *ſi tum occidas tuos, quum tibi quantivis pretii fuerint, ſi tuâ ſint in poteſtate. Verùm qui poſſint eſſe homines*, inquit Cyrus, *id temporis maximi pretii, quo deprehenſi fuerint in facinoribus improbis? Si tum, ut equidem arbitror, frugi fiant. Nam mihi, Cyre, ſic eſſe res comparata videtur, ſine ſanitate mentis nè quidem virtutis cujuſvis alterius uſum ullum eſſe. Quis enim fuerit uſus hominis robuſti, vel fortis, vel equeſtris rei periti, ſi ſanus mente non ſit? quis divitis? quis hominis in civitate potentis? At ſi mente ſit ſanus & amicus omnis utilis eſt & omnis ſervus bonus. Hoc igitur*, inquit, *dicis: etiam patrem tuum hoc ipſo die de inſano frugi hominem factum eſſe.* Omnino, ait. *Ergo tu ſanitatem hanc eſſe dicis adfectionem animi, ſicut eſt ægritudo, non quiddam diſciplinâ parabile. Verùm ſi prudentem eſſe neceſſe eſt eum qui mente ſanus ſit homo futurus: nequaquam ſubitò quis ex inſano frugi evaſerit. Quid autem, mi Cyre*, inquit, *nunquam adhuc animadvertiſti hominem etiam unum ex inſaniâ mentis conantem pugnare cum alio ſe potiori, quum victus eſſes mox dementiæ adversùs hunc ſuæ finem feciſſe? Non item*, ait, *civitatem unam adversùs aliam ſe opponentem vidiſti, quæ victa confeſtim alteri parere, quàm repugnare mallet? Quam verò*, ſubjecit Cyrus, *etiam tu patris victi cladem narras, quâ mentis eum ad ſanitatem revocari adfirmes? Quòd ſibi profectò conſcius eſt, ſe libertatem appetendo ad eam ſervitutem redactum, in quâ nunquam antehac fuerit: atque etiam nihil eorum perficere potuiſſe, quæ habenda clàm, vel furtim agenda, vel conficienda per vim exiſtimârat. Te verò ſcit in iis, in quibus ipſum fallere volueris, ſic fefelliſſe, ac ſi quis cæcos, aut ſurdos, & nullius etiam mentis*

Ad p. 53.

Utile hominem ad mentem redire qui deliquerit.

Digitized by Google

tis homines fallat. Quæ autem occultanda paráris, ea ſic te clàm habuiſſe ſcit; ut quæ loca ſibi parata eſſe tutiſſima exiſtimabat, hæc ei tu ſepta priùs effeceris, quàm ipſe perſentiſceret. Celeritate verò tantùm eum ſuperaſti, ut è locis procul diſſitis magno cum exercitu profectus ipſum anteverteris, priùs quàm copias ſibi proximas cogeret. At verò tibine videtur, inquit Cyrus, hominis ità victi clades ſufficere ad efficiundum, ut frugi ſit, atque alios ſe potiores agnoſcat? Multò ſanè magis, ait Tigranes, quàm quum in pugnâ quis inferior diſcedit. Quippe non nemo robore inferior, rursùs exercito corpore, ſe pugnam inſtauraturum putat: & captæ civitates, adſcitis belli ſociis, denuò poſſe pugnari exiſtimant. Verùm quos aliqui ſeipſis præſtantiores arbitrantur, iis nonnunquam nullá etiam adacti neceſſitate parere volunt. Videris tu, ſubjecit Cyrus, non exiſtimare, hominibus petulantibus alios ſe continentiores eſſe notos: nec furibus illos, qui non furantur: nec mendacibus eos, qui

Ad p. 54. vera dicunt: nec injuriarum auctoribus eos, qui juſtè agunt. An ignoras, inquit, nunc etiam patrem tuum nos feſelliſſe, neque pactis inter nos conventis ſtetiſſe, quamvis ſciret nos nihil eorum, quæ Aſtyages pepegit, violâſſe? Equidem nec ipſe dico, ſolùm hoc homines frugi reddere, quòd ſe meliores nôrint; ſi non hoc etiam accedat, ut ſe potioribus pœnas dent, quemadmodum patri meo nunc uſu venit. At enim, ait Cyrus, tuus pater nihil adhuc mali perpeſſus eſt omninò, metuit quidem, ſat ſcio, ne graviſſima quæque patiatur. Ergò tu quicquam exiſtimas, inquit Tigranes, vehementè metu magis homines ſervilem in modum demiſſos reddere? Num ignoras eos, qui ferro cæduntur, quod animadverſionis genus graviſſimum exiſtimatur, tamen adversùs eoſdem pugnare velle? At quos admodum metuunt homines, eos

Metus omnium graviſſimum ſupplicium. nè quidem benigne alloquentes audent intueri. Hoccine dicis, inquit, metum hominibus majori eſſe ſupplicio, quàm ſi re ab ſe affligantur? Tu quoq; verum me dicere, ait, nôſti. Scis enim eos, qui metuunt, nè in exilium è patriâ pellantur, & qui pugnaturi metuunt, nè ſuccumbant, in mœrore degere. Itidem qui inter navigandum metuunt, nè naufragium faciant, & qui ſervitutem ac vincula timent, ne cibo quidem ac ſomno præ metu frui poſſint. At qui jam ſunt exules, quique jam victi ſunt, ac ſervitutem qui ſerviunt, nonnunquam poſſunt etiam magis, quàm fortunati homines, cibo, potu, ſomno uti. Præterea manifeſtius eſt etiam in his quale onus ſit metus. Quippe nonnulli dum metuunt, nè capti morte mulctentur: præ metu mortem

priùs

priùs oppetunt, vel in præcipitium acti, vel ſtrangulati, vel ſibi ipſis manus afferentes. Uſque adeò metus inter omnes res terribiles maximo impetu animos percellit. 'Ac 'patri quidem meo, *ait*, quid eſſe nunc animi putas, 'qui non ſolùm ſuâ, ſed etiam meâ, & uxoris, & omnium liberùm causâ ſervitutem metuit? *Et Cyrus*, 'Credo equidem, *inquit*, haud difficulter, ſic modò 'hunc affectum animo eſſe. Verùm arbitror ejuſmodi hominis eſſe proſperis rebus inſolenter agere, 'adverſis ſubitò conſternari, & libertatem nactum rurſus efferri animo, déque integro negotium faceſſere. 'Eſt ità profectò, *inquit*, Cyre; delicta noſtra ſuggerunt illas quidem cauſas, ne fides nobis habeatur. 'Sed enim tuâ eſt in poteſtate præſidia caſtellis imponere, locáq; munita tenere, atque aliud quodcunque 'voles, fidei pignus capere. Nos quidem ii erga te 'erimus, qui rebus his magnopere non offendamur: 'Nam recordaturi ſumus, horum nos auctores exiſtere. 'Quòd ſi ex iis alicui tradito imperio, qui nihil in te 'deliquerint, fidem ipſe non habere videberis, cave, nè 'ſimul & beneficium præſtes, & amicus illis haud eſſe 'puteris. Rurſus ſi dum cavebis, nè odio graveris, 'juga ipſis non impoſueris quò minùs inſolenter ſe gerent: vide, nè illi magis etiam quàm nos modò, tibi ſint ad mentem ſanam revocandi. At ego me profectò, *inquit Cyrus*, ejuſmodi miniſtris, quos ſciam 'adductos neceſſitate ſuas præſtare mihi operas, illubenter uſurum arbitror. Quos autem animadvertere 'viderer ex benevolentiâ & mei amore, quod facto ſit 'opus mecum aggredi; hos ego delinquentes etiam 'laturum me faciliùs exiſtimo, quàm eos, qui, tametſi 'me oderint, abundè tamen omnia coacti facere ſtudeant. *Ad quæ Tigranes:* A quibus autem, *inquit*, 'amorem tantum unquam conſequeris, quantum modò 'tibi licet à nobis adipiſci? Ab iis arbitror, *ait Cyrus*, 'qui nunquam hoſtili fuerint in me animo: ſi hos afficere beneficio velim quemadmodum tu jam, ut in 'vos beneficium conferam, hortaris. Num, mi Cyre, 'poſſis, *inquit*, quenquam hoc tempore reperire, cui 'tanta largiri queas, quanta patri meo? Primùm ſi 'aliquem vivere ſines, qui nunquam in te fuerit injurius, quam illum exiſtimas tibi gratiam habiturum? 'Quid item, ſi liberos ipſi, & uxorem non adimas? 'quis eo te nomine magis diliget, quàm qui arbitra-

LIB. III.

Ad p. 55.

‘ tur, jure ſibi ſuos eripi? An ullum nôſti, qui graviùs ‘ laturus ſit, in Armenios ſe regnum non obtinere, ‘ quàm nos? Quapropter etiam de hoc, ait, perſpi‘ cuum eſt; eum, qui moleſtiſſimè fert ſe regem non ‘ eſſe, maximam tibi gratiam habiturum, ſi abs te im‘ perium impetraverit. Quòd ſi etiam curæ tibi eſt, *in‘ quit*, ut res hìc quam minimè turbatas, ubi diſceſſe‘ ris, relinquas: conſidera, nùm tranquilliora futura ‘ ſint omnia, novato imperio, an uſitato remanente. ‘ Itidem ſi curæ tibi eſt ut exercitum ampliſſimum e‘ ducas; quem exiſtimas hujus delectum rectiùs habi‘ turum, quàm qui eo ſæpius eſt uſus? Si pecuniâ quo‘ que tibi ſit opus, quem rectius illo confecturum hanc ‘ putas, qui & novit, & habet, quicquid ejus hic eſt? ‘ Mi Cyre, vir optime, cave, nè nobis amiſſis, majori ‘ te detrimento efficias, quàm quo afficere te pater hic ‘ meus potuiſſet. Hujuſmodi quædam Tigranes proferebat.

3\. Cyrus apud Armenium quæ Cyaxari pollicitus erat efficit.

3\. Cyrus autem hæc audiens, mirificè delectabatur, quod arbitraretur omnia ſibi confecta jam eſſe, quæ Cyaxari facturum ſe receperat. Nam dixiſſe meminerat, exiſtimare ſe futurum, ut majori Armenius amicitiâ ipſis adjungeretur operâ ſuâ, quàm inter eos anteà fuiſſet. Itaque deinceps Armenium ipſum compellat.

Ad p. 56.

‘ Si vobis, *inquit*, in his morem geſſero, dic mihi, Ar‘ menie, quantum miſſurus es exercitum mecum, quan‘ tumque pecuniæ ad bellum hoc conferes? *Ad quæ Ar‘ menius:* Nihil tibi, mi Cyre, *ait*, nec ſimplicius nec ‘ æquius dicere poſſum, quam ut copias univerſas ‘ quas quidem habeo, commonſtrem: eas ubi tu vi‘ deris, quantum tibi viſum fuerit, exercitum abducito; ‘ illo relicto, qui agro noſtro præſidio ſit. Itidem de ‘ pecuniis, æquum eſt, ut, quas habeam, tibi ſignifi‘ cem: tu deinde ſtatuas, quantum ex his auferre velis, ‘ & quantum relinquere. *Cyrus autem*, Age igitur, ‘ *inquit*, oſtendito mihi quantæ tibi ſint copiæ, quan‘ tùmque pecuniæ habeas, dicito. *Hic Armenius*, Equi‘ tes quidem, *ait*, Armeniorum fere ſunt octies mille, ‘ quadrigies mille pedites. Pecuniæ vero ſumma, cum ‘ theſauris quos pater reliquit, ad argentum redacta, ‘ tribus talentorum millibus major eſt. *Et Cyrus nihil ‘ cunctatus:* De exercitu ſanè, *inquit*, partem dimidi‘ am adjungito mihi, quandoquidem Chaldæi finitimi ‘ bellum tibi faciunt; de pecuniâ verò, pro talentis

‘ quin-

quinquaginta, quæ tributi nomine pendebas, duplum Cyaxari ſolvito propterea, quòd ſolutionem neglexeris. Item mutuò mihi centum altera dato, pro quibus ego mutuò datis tibi polliceor, vel alia me, Deo bene juvante, beneficia majora in te collaturum, vel ipſam pecuniam denumeraturum, ſi quidem potero. Sin autem videri quidem, ut arbitror, potero deſtitutus à facultate reddendi, ſed injuſtus tamen merito meo non cenſebor. *Et Armenius:* Obſecro te profectò, mî Cyre, *inquit,* noli hoc pacto loqui: cæteroqui minùs bono in te animo ero. Exiſtimabis ſcilicet, quaſcunque pecunias nobis reliqueris, nihilo minùs tuas eſſe; atque illæ ſint, quas hinc tecum aufers. Eſto, *ſubjecit Cyrus.* Verùm ut uxorem recipias, quantum mihi pecuniæ dederis? Quantum meâ in facultate fuerit, *inquit.* Quid ut liberos? etiam pro his, *ait,* quantum meâ in facultate fuerit? *Ergò jam his ſubjecit Cyrus,* duplò ampliores fuerint iis, quas tu poſſides. Et ut Tigranes, *ait,* dic mihi, quanti redimeres, ut uxorem tibi recipere liceret? Is verò novus tunc fortè maritus erat, & ſummo hanc amore complectabatur. Equidem, *inquit,* vel animæ pretio meæ redimerem, nè unquam hæc ſervitutem ſerviat. Tu igitur, *inquit,* tuam abducito. Nam equidem eam in captivitatem veniſſe nequaquam arbitror, quando tu nunquam nos deſeruiſti. Tu quoque, Armenie, tàm uxorem quàm liberos abducito, nullo pro iis pretio ſoluto: ut ſe liberos ad te venire ſciant. Ac modò quidem apud nos cœnate, ſumptâ verò cœnâ, quò libitum erit animo veſtro, diſcedite. Itaque quum manſiſſent, atque à cœna in tabernaculo verſarentur, interrogans Cyrus, Dic mihi, Tigranes, *inquit,* ubi tandem eſt vir ille, qui nobiſcum venari ſolebat; tu quidem mihi videbaris hominem plurimùm admirari. An non, *ait,* pater hic meus eum occidit? In quo deprehenſum facinore malo? Dicebat, me ab ipſo corrumpi. At verò, mi Cyre, adeò præclarus & honeſtus vir erat, ut tum etiam, quum moriturus eſſet, arceſſito mihi diceret: Nè tu patri, Tigranes, quicquam ſuccenſueris, quòd me morte multabit. Non enim hoc ex malevolentiâ, ſed ignorantiâ, facit. *Quæcunque verò per ignorantiam peccant homines, ea præter animi ſententiam committi,* equidem arbitror. *Ad quæ verba Cyrus ait:*

Cyrus captivos ſine pretio reddit.

Hominis innocentis quum occideretur, vox præclara.

Hem

Lib. III.

‘ Hem qualem virum! *Armenius autem hoc modo loqu-*
‘ *tus eſt* : Nec ille, mi Cyre, qui viros alios cum ux-
‘ oribus ſuis familiariùs verſantes deprehendunt, ob
‘ hanc culpam eos interficiunt, quòd magis * intelligen-
‘ tes reddant uxores ſuas, ſed quòd exiſtimant amo-
‘ rem eos ſibi debitum præripere, idcircò pro hoſtibus
‘ illos habent. Itidem & ipſe illi homini invidi, quòd
‘ facere mihi videbatur, ut filius meus ipſum magìs,
‘ quàm me admiraretur. *Et Cyrus* : ‘ Profectò, *in-*
‘ *quit*, mi Armenie, humanitùs quid deliquiſſe videris:
‘ tuque adeò, mi Tigranes, ignoſcito patri. Hujuſ-
modi quum in hoc tempore inter ſe diſſeruiſſent, &
amantèr, ut par erat, ſe complexi eſſent à reconci-
liatione, carpentis unà cum uxoribus conſcenſis, avecti
ſunt.

* Hoc eſt, magis civiles & politas, Scholion marginis. Ad p. 57.

4. 4. Quum autem domum veniſſent, Cyri alius ſapientiam commemorabat, fortitudinem alius, alius manſuetudinem, atque etiam non nemo pulchritudinem ac proceritatem. Atque hic ſanè Tigranes uxorem interrogabat: ‘ Num & tibi, mea Armenia, pulcher eſſe vi-
‘ ſus eſt Cyrus? Profectò, *ait illa*, non aſpectabam
‘ hunc equidem. Quem igitur? *inquit Tigranes*. Eum
‘ profectò, qui aiebat animæ ſuæ pretio ſe redemptu-
‘ rum, ne ſervitutem ego ſervirem. Ac tum quidem,
ut par erat, rebus hujuſmodi tranſactis quieti utrinq; ſe dederunt. Poſtridie verò Armenius Cyro, & exercitui univerſo munera tanquam hoſpitibus miſit; ac ſuis edixit quibus in militiam eundum erat, ut tertium ad diem adeſſent: & pecuniam de quâ Cyrus egerat, duplicatam denumeravit. Cyrus acceptâ ſummâ, quam popoſcerat, reliquam remiſit, ſimul interrogans, uter exercitum ducturus eſſet, filius an ipſe. Ad quæ reſpondit uterque: ac pater quidem: ‘ Quemcunque tu
‘ juſſeris: *filius verò*: Equidem abs te, mi Cyre, non
‘ abero; non ſi etiam comitari te calonis inſtar ſarci-
‘ narii debeam. *Et Cyrus ad hoc riſu ſublato*: Quanti
‘ abs te redimerem, *inquit*, ut uxor tua ſarcinas te ge-
‘ ſtare audiret? At non opus erit ut audiat, *inquit*, ad-
‘ ducam enim illam, ut videre liceat, quicquid egero.
‘ Verùm jam, *ait*, tempus fuerit, ut collectis ſarcinis
‘ ad iter vos comparetis. Exiſtimes velim, *inquit Ti-*
‘ *granes*, nos convaſatis iis, quæcunque pater dederit,
‘ affuturos. Ac tum quidem hoſpitum more milites excepti, quieti ſe dederunt.

Pudicæ mulieris vox & virum amantis.

5. Poſtridie

5. Poſtridie Cyrus ſumpto ſecum Tigrane, ac Medorum equitum præſtantiſſimis, deque ſuis etiam amicis, quoſcunque commodum ei viſum eſſet, regionem obequitans contemplabatur; ut quo loco caſtellum muniendum eſſet, conſideraret. Quùmque ad jugum quoddam veniſſet, Tigranem interrogat, quinam illi montes eſſent, unde Chaldæi decurrentes prædas agerent? Quos Tigranes quum ei monſtraſſet, rurſum interrogat: an ii montes tunc deſerti eſſent? 'Minimè verò, *inquit:* ſemper enim ſpeculatores ſuos habent, qui cæteris ſignificant, quicquid viderint. At quid faciunt, *ait,* quum aliquid ſenſerint? Ad vertices, *inquit,* defenſionis causâ pro ſuis quiſque viribus, accurrunt. Hæc Cyrus ubi audiſſet, luſtrando paſſim animadvertebat, magnam regionis partem Armeniis propter bellum deſertam & incultam eſſe. Ac tum quidem reverſi ad exercitum, quum cœnaſſent, quieti ſe dederunt. 5. Montes inter Chaldæos & Armenios.

Ad p. 58.

6. Poſtridie Tigranes ipſe paratis rebus ſuis aderat, atque interim equitum ei quatuor millia cogebantur, cum decies mille ſagittariis, totidémque cetratis. Cyrus dum eæ copiæ cogerentur, mactatis hoſtiis, quum ſacra perlitata cerneret, Perſicorum ducum Medorúmque concilio advocato, præſentibus univerſis hæc verba fecit. 'Hi montes, amici, quos aſpicimus, Chaldæorum ſunt: eos ſi occupaverimus, & caſtellum in vertice noſtrum fuerit: neceſſe eſt utrique tam Armenii, quàm Chaldæi, erga nos in officio maneant. Et ſacris quidem pulchrè litatum: humanam verò contentionem ad hæc perficienda nihil adeò juvare poterit, atque celeritas. Nam ſi montes priùs quàm hoſtes ſe colligant aſcenderimus: vel omnino verticem ſine ullo prælio capiemus, vel cum paucis & imbellibus adverſariis res nobis erit. Itaque nullus facilior, magíſque periculi expers fuerit labor, quàm ſi jam in accelerando tolerantes erimus. Ite igitur ad arma, & vos quidem Medi ad ſiniſtrum latus incedite: vos autem Armenii parte dimidiâ dextrum tenete, cum dimidiâ reliquâ duces nobis itineris eſtote: vos Equites à tergo ſequimini, ut nos cohortemini, ſurſúmque protrudatis; neq; permittite, ut aliquis remiſſiùs ſe gerat. Hæc quum Cyrus dixiſſet, in manipulos ſive ſeries rectas inſtructum exercitum anteibat. Chaldæi poſtquam ſurſum tendi cum impetu animadverterunt, mox ſuis ſigna dant, & mutuis clamoribus 6. Cyri de Chaldæorum montibus occupandis conſilium.

ſe

Lib. III.

ſe convocando, colliguntur. Cyrus autem ſuos excitans: ‘ Hi quidem, *ait*, ſignum dant nobis, O Perſæ, ut pro- ‘ peremus. Nam ſi in adſcendendo hos anteverteri- ‘ mus, nihil hoſtium conatus efficere poterunt.

7.
Chaldæorum natio bellicoſa.

7. Geſtabant autem Chaldæi crates, & tragulas binas, ac bellicoſiſſimi feruntur eſſe inter ejus regionis incolas. Etiam ſtipendia faciunt, quum ipſorum operâ quis eget, quòd & periti rei militaris ſint & pauperes. Quippe ſolum incolunt montuoſum, & cujus exigua pars opulenta eſt. Quum autem Cyri milites jam propiùs à jugis montium abeſſent, Tigranes in itinere Cyro proximus, ait: ‘ An noſti, Cyre, mox pugnandum nobis ipſis eſſe? ‘ Nam Armenii quidem certe vim hoſtium non excipi- ‘ ent. Cyrus id ſe non ignorare reſpondens, ſtatim edixit Perſis, ut ſe pararent. Nam mox inſequendum eſſe, poſteaquam Armenii fugâ initâ propiùs ad nos hoſtem adduxerint. Sic ergò præcedebant Armenii. De Chaldæis verò qui aderant, ubi propiùs Armenii

Ad p. 59.

acceſſiſſent, celeriter ſublato, more ſuo, clamore, curſu in eos feruntur. Armenii more itidem ſuo illos non

Cyrus Chaldæos de jugis montium deturbat.

excipiunt. Verùm ubi Chaldæi, qui hos perſequebantur, viderunt homines gladiis inſtructos adversùs ſe ſurſum tendere, partim congreſſi propiùs, ſtatim interfecti ſunt, partim fugâ dilabuntur, nonnulli hoſtium in poteſtatem veniunt. Simul juga montium celeriter occupantur. Ea quum Cyri milites tenerent, & Chaldæorum ad domicilia deſpicerent, animadvertunt eos proximis domiciliis aufugere. Cyrus, quum milites omnes conveniſſent, ut pranderent, edixit. Pranſi quum eſſent, animadverſo locum eſſe munitum, & aquis irriguum, ubi ſpeculæ Chaldæorum erant: ſtatim ibi caſtellum extruere cœpit. Simul Tigrani mandat, ad patrem mitteret, eúmque ſtatim adeſſe juberet, & omnes fabros ac lapicidas, quotquot haberet, ſecum adducere. Dum hic nuntius ad Armenium pergit, interea Cyrus cum iis, qui aderant, ſtructuræ intentus erat.

8.

8. Ibi tum captivi ad eum vincti deducuntur, nonnullis inter eos vulneratis. Hos ut vidit, mox vinctos ſolvi, vulneratos arceſſitis medicis curari præcipit. Deinde Chaldæos alloquitur, ‘ Non ſe veniſſe quòd cuperet eos perditos, nec idem bello ſibi eſſe opus: ſed ‘ inter Armenios Chaldæóſque pacem velle facere. ‘ Priùs autem, quàm a nobis hæc juga tenerentur, ſcio ‘ vos pacem non expetiviſſe. Nam veſtræ in tuto po-

‘ ſitæ

'ſitæ res erant, & Armeniorum facultates agere & 'ferre ſolebatis. Nunc quo ſitis loco, perſpicitis. Itaque vos ego, qui capti eſtis, domum dimitto; vobiſq; 'poteſtatem facio cæteris cum Chaldæis deliberandi 'bellúmne gerere nobiſcum velitis, an amicitiam colere. 'Bellum quidem ſi præferetis, inermes huc nè revertimini, ſi quidem ſapitis, ſin pacis egere vos putabitis, inermes accedite. Quòd ſi nobiſcum amicitiam 'inieritis, equidem curabo, ut bene res veſtræ ſe habeant. Ea Chaldæi quum audiſſent, multis verbis collaudato Cyro, ejúſque dextram amplexi, domum diſceſſerunt. Lib. III. Cyrus benignitate ſua Chaldæos ſibi conciliat.

9\. Armenius, ut à Cyro ſe arceſſi quáſque res ille gereret, audiſſet: adſumptis fabris, rebuſque cæteris, quaſcunq; putabat uſui futuras, quàm poterat celerrimè ad Cyrum contendit. Eum ubi vidit, 'Mi Cyre, *ait*, 'quàm multas res nos homines aggredimur, quum tamen eventus futurorum pauciſſimos proſpicere poſſimus? Nam & ego nunc in conatu parandæ libertatis, majorem in ſervitutem, quàm antehac unquam, 'incidi; poſtquam verò capti ſumus, jamque certò nos 'periiſſe putavimus, majorem nos quàm hactenus unquam, incolumitatem adeptos videmus. Etenim qui 'nunquam multis nos detrimentis afficere deſinebant, 'hos ego jam illo in ſtatu video, quo hactenus optabam. Túque ſcias velim, mi Cyre, multò me majorem daturum fuiſſe pecuniam, ut jugis hiſce Chaldæi depellerentur, quàm tu nunc à me acceperis. 'Adeóque jam præſtitiſti, quæ nobis præſtiturum beneficia pollicebare, quum pecuniam illam acciperes. 'Itaque præterea debere nos alias etiam tibi gratias 'manifeſtum eſt, quas ſanè nos, ſi homines improbi 'eſſe nolimus, turpe fuerit tibi non referre: cui licèt 'referamus, tamen nè ſic quidem ex dignitate gerere nos erga virum præclarè de nobis merentem reperiemur. 9. Ad p. 60. Armenius Cyro gratias agit.

10\. Hæc Armenii verba fuerunt. Chaldæi verò ad Cyrum venientes, ut pacem ſibi conficeret, orabant. Eos ille interrogabat: 'Ecquâ de cauſâ, Chaldæi, alia 'nunc cupitis, niſi quòd exiſtimatis, ſecuriùs vos in 'pace, quàm bello victuros? quando nos etiam pacis 'hanc ipſam cauſam auferimus, qui tamen hæc juga 'nunc tenemus. *Aſſenſi ſunt Chaldæi. Et ille*, quid 'igitur, *inquit*, ſi alia vobis commoda ex pace præte- 10.

'rea proveniant? Majori etiam, *aiunt illi*, gaudio afficiemur. Verùm quid eſt aliud, cur eſſe vos jam pauperes arbitremini, niſi quòd fertilis ſoli vobis copia non eſt? *In hoc etiam quum aſſenſi eſſent:* Quid ergo? *ſubjecit Cyrus*, velletiſne vobis pendentibus ea quæ cæteri Armenii pendunt, liceret tantum agri Armenii colere, quantum vobis ipſis liberet? Si fidem habeamus, *aiebant Chaldæi*, nullam nobis injuriam illatum iri. Tu verò, Armenie, *inquit*, an velles ſolum id, quod modò incultum eſt, cultum reddi, ſi cultores id, quod apud te conſuetum eſt, penderent? Magno ſe hoc redempturum, *ait Armenius*, quòd eâ ratione reditus longè ſibi futurus eſſet auctior. Et quid, *inquit*, vos Chaldæi, quum montes fertiles habeatis, an etiam velletis Armeniis permittere, ut paſcua in his haberent, ſi vobis illi, quod æquum eſſet, penderent? *aſſentiebantur Chaldæi, quod magnas ſe capturos utilitates ſine ullo labore dicerent.* At tu, Armenie, velleſne paſcuis horum uti, ſi pro parvo Chaldæorum commodo multò majores ipſe utilitates caperes? Et valdè quidem, *ait*, ſi paſcuis tutò frui liceret. Nimirum, *ait*, tutò his fruemini, ſi vobis in his jugis auxilia præſtò ſint? *Aſſentiebatur Armenius.* At nos profectò, *inquiunt Chaldæi*, nequaquam tutò non modò iſtorum ſed nè noſtrum quidem agrum culturi ſimus, ſi juga montium iſti teneant. Quid verò, ſi vobis, *inquit*, auxilio ſint iſta juga? Nimirum ità, *reſpondebant illi*, bene nobiſcum ageretur. Sed profectò, *ait Armenius*, non bene nobiſcum ageretur, ſi juga montium hi reciperent, præſertim caſtello munita. *Et Cyrus*, Ego verò ſic faciam, *inquit*; neutris veſtrûm hæc juga tradam, sed nos ea cuſtodiemus, ac ſi alterutri veſtrum auctores injuriæ fuerint, à læſis ſtabimus. Hæc quum utrique audiſſent, collaudàrunt; ſolaque hac ratione pacem firmam fore dixerunt. Atque his adeò conditionibus fides ultro citróque data eſt ab univerſis quum conveniſſet, ut per utroſque libertas utriſque ſua conſtaret; ut connubia, cultus agrorum, paſtiones utriſque communes eſſent; ut communibus copiis ſeſe juvarent, ſi quis alterutros læderet.

Cyrus pacem inter Armenios & Chaldæos facit.

Pacis conditiones.

Ad p. 61. 11.

11. Ad hunc modum illa tunc geſta ſunt, & hæc ſanè pacta, inter Chaldæos & eum, qui Armeniam tenet, id temporis inita, hodiéque durant. Poſtquam ità conveniſſet, ſtatim utrique caſtellum, quaſi quod eſſet commune,

mune, conjunctis alacriter operis exſtruunt, & unà res in id neceſſarias important. Appetente autem veſperâ Cyrus utroſque velut amicos jam inter ſe, convivas in cœnâ ſuos eſſe voluit, inter cœnandum autem, quidam ex Chaldæis inquit, ‘ Cæteris quòd ſuæ gentis omnibus ‘ hæc optabilia accidere: verum quoſdam Chaldæos ‘ eſſe, qui rapto viverent, ac terram neque ſcirent co- ‘ lere, neque poſſent; quippe qui victum armis quæ- ‘ rere conſueſcunt. Semper enim latrocinari ſolitos ſti- ‘ pendiáque crebro meruiſſe, partim apud Indorum re- ‘ gem, quem illi auro abundare dicebant, partim apud ‘ Aſtyagem. *Et Cyrus:* Cur igitur non etiam modò ‘ apud me ſtipendia faciunt? Nam ego tantum eis dabo, ‘ quantum aliquis unquam dedit. Adſtipulati ſunt ei, ‘ multoſque fore dixerunt, qui hoc facere vellent. Et ‘ de his quidem ita convenit.

12. Cyrus de mittendo ad Indum legato conſilium capit.

12. Cyrus autem, qui audiſſet Chaldæos ad Indum ſæpe proficiſci, recordatus veniſſe ad Medos ab hoc quoſdam, qui, quid rerum apud ipſos gereretur, explorarent; eoſdémque deinde ad hoſtes etiam abiiſſe, ut illorum quoque res ſpecularentur; ſcire volebat Indum quæ ab ſe geſta fuiſſent. Itaque ſic orſus eſt: ‘ Dicite ‘ mihi, tu Armenie, voſque Chaldæi, ſi quem ego me- ‘ orum ad Indum mitterem, veſtrûmne aliquos adjun- ‘ geretis, qui & itineris duces ipſi, & adjumento eſ- ‘ ſent, ad impetrandum ab Indo ea, quæ ipſe cupio? ‘ Nam equidem accedere nobis adhuc aliquid pecuniæ ‘ velim, ut & iis ſtipendia numerare, quibus opus eſt, ‘ abundè poſſim; & alios militiæ ſocios pro meritis ‘ & dignitate largiendo cohoneſtare. His ego de cau- ‘ ſis quam maximam pecuniæ mihi copiam eſſe volo. ‘ Quamvis autem ſtatuam, mihi opus eis eſſe; liben- ‘ ter tamen veſtris parco (nam vos ego nunc amicorum ‘ in numero pono) non illibenter ab Indo has accep- ‘ turus, ſi daret. Itaque nuncius, cui duces ut detis, ‘ atque adjumento ſitis, hortor, quum eò venerit, in ‘ hunc modum loquetur. Cyrus ad te me miſit, Inde, ‘ pecuniâ ſibi opus eſt dictitans, quòd à Perſis alium ‘ etiam domo exercitum exſpectet; omnino enim ex- ‘ ſpecto, *inquit.* Quapropter ſi tantum pecuniæ, quan- ‘ tum tibi conceditur, miſeris; ait ſe, ſi felicem rerum ‘ exitum Deus dederit, effecturum ſtudio ſuo, ut exi- ‘ ſtimes, bene de rebus tuis conſuluiſſe, qui ſis ipſi ‘ gratificatus. Hæc qui à me mittitur nuncius dicet:

Lectio marginis.

 ‘ quos

Lib. III.

Ad p. 62.

‘ quos autem vos allegabitis, eis ipſi, quod ex uſu fore ‘ putatis, imperate. Pecuniam quidem, *inquit*, ab eo ‘ ſi acceperimus, major nobis illius copia fuerit: ſin ‘ autem non acceperimus, ſcimus nullam à nobis ipſi ‘ gratiam deberi; adeoque nobis integrum erit, quod ‘ ipſum attinet, omnia noſtro ex uſu adminiſtrare.

13. Cyrus laudis & gloriæ cupidus.

13. Hæc Cyrus aiebat, quum quidem exiſtimaret, Armeniorum Chaldæorumque nuncios ejuſmodi de ſe dicturos, qualia de ſe univerſos homines & dicere cupiebat, & audire. Ac tum quidem, ubi viſum fuiſſet opportunum, contubernio ſoluto, quieti ſe dederunt. Poſtridie Cyrus hunc nuncium allegabat, quum in mandatis ipſe dediſſet ea quæ dixerat: & Armenius ac Chaldæi cum hoc ſuos mittebant homines quos ad agendum hoc negotium maximè idoneos arbitrabantur, & ad prædicandum ea de Cyro quæ convenirent. Secundùm hæc Cyrus, quum & præſidiariis militibus impoſitis, quot ſatis eſſent & rebus neceſſariis omnibus, caſtellum abſolviſſet, ac Medum eis præfeciſſet, quem ſi præficeret, maximè Cyaxari gratam ſe rem facturum exiſtimabat, diſceſſit, ſumto ſecum exercitu, quem adduxerat, & eo, quem ab Armeniis acceperat; utique illis etiam, qui à Chaldæis acceſſerant, hominum ad quatuor millia, qui ſanè reliquorum omnium ſe præſtantiſſimos arbitrabantur.

14. Armenii Cyrum redeuntem excipiunt.

14. Ubi autem in regionis loca culta deſcendiſſet, Armeniorum nemo ſe domi continuit, nec vir, nec fœmina: ſed obviam proceſſerunt omnes ex pace voluptatem capientes; ac ſecum quicquid alicujus pretii quilibet haberet, ferebant, agebantque. Atque his Armenius minimè offendebatur, quod Cyrum magis hoc modo delectatum iri delato ab omnibus honore putaret. Tandem & uxor Armenii occurrit, filias ac minorem natu filium ſecum ducens: ac præter alia munera, illud aurum quoq; afferebat, quod Cyrus accipere pridem noluerat. Hoc Cyrus ubi vidiſſet: ‘ Vos ‘ effecturi non eſtis, *inquit*, ut mercedis causâ hinc indè proficiſcar, ac bene merear. Retine tu, mulier, ‘ hanc pecuniam tibi, quam affers, neque poſthac Armenio dederis eam defodiendam: ſed filium tuum ‘ potiùs his exornatum quàm pulcherrimè in militiam ‘ mittito. De reliquis & tibi, & marito, & ſexûs utriuſque liberis id parato; quod conſequuti, & quo ‘ ornati, elegantiùs atque jucundiùs vitam agatis. Ubi

‘ verò

‘ verò quiſque vitâ defunctus erit, ſatis eſto corpora ‘ ſub terrâ condi. His dictis Cyrus prætervectus eſt, deducentibus ſimul & Armenio, & reliquis hominibus univerſis, qui quidem eum & benefactorem appellabant, & virum illum bonum: idque continuò faciebant, donec extra regionem ſuam deduxiſſent. Armenius verò etiam majorem exercitum ei adjunxit, quia domi pacem haberet. L. III.

15. Sic ergò Cyrus abiit, non ſolùm eâ pecuniâ ditatus, quam acceperat: ſed etiam multò majorem, quàm hæc eſſet, aditu morum elegantiâ parato, ut eas, quoties eſſet opus, ſumere poſſet. Ac tum quidem in finibus caſtra metati ſunt. Poſtridie copias & pecuniæ partem, Cyaxari miſit; (& aberat is propè, quemadmodum dixerat:) ipſe cum Tigrane, ac Perſarum optimatibus venabatur, ubicunque in feras incidiſſet, atque ità ſe oblectabat. In Medorum verò regionem quum perveniſſet, ſuis cohortium præfectis pecunias dedit, quantum cuique ſatis eſſe arbitrabatur: ut illis etiam non deeſſet unde honoris ergò ſuos ornarent, ſi quos magni facerent. Exiſtimabat enim, ſi quiſque partem exercitûs ſibi mandatam efficeret talem, ut laudari mereretur: etiam futurum, ut totus exercitus egregiè comparatus eſſet. Quin & ipſe, ſi quid videret, quod exercitui poſſet eſſe ornamento, id ubi acquiſiviſſet, digniſſimis quibuſque donabat. Nam arbitrabatur, quicquid in exercitu pulchrum eſſet ac præclarum, id omne ſibi ornamento cedere. 15.

Ad p. 63. Cyri liberalitas in milites.

16. Quando autem accepta diſtribuebat, hujuſmodi verbis inter cohortium præfectos, & manipularios, & omnes illos, qui erant apud ipſum in honore, utebatur. *Frui quâdam, amici, lætitiâ in hoc tempore videmur, tùm quòd opum copia quædam nobis acceſſerit, tùm quòd nobis ſit, unde honorem habere liceat iis quibus viſum fuerit; & exiſtimare, quibus quiſque præmiis ſit dignus. Omnino autem revocandum nobis eſt ad animum, cujuſmodi ſtudia nobis hæc commoda pepererint. Nam ſi rem conſiderabitis, reperietis hæc vos conſequutos, & vigilando, quum opus erat, & laborando, & accelerando, & nihil hoſti cedendo. Quapropter deinceps quoque viri fortes ſitis neceſſe eſt, atque etiam ſtatuatis* voluptates magnas, & ingentia bona non niſi ab obedientiâ & tolerantiâ, & ferendis, ubi poſcit occaſio, laboribus periculiſque proficiſci. 16.

17. Quia

LIB. III. 17. Quia verò animadverteret Cyrus, & corpora militum rectè ad labores militares perferendos eſſe comparata, & animos itidem ad contemnendum hoſtem: præterea peritos eorum eſſe, quæ uſus armorum in unoquoque requireret: ac omnes etiam ad parendum præfectis ſuis paratos eſſe videret: de cauſis hiſce jam aliquid eorum gerere cupiebat, quæ adversùs hoſtem ſuſcipi ſolent. Intelligebat enim, in cunctationibus plerumque ducibus copiarum etiam præclarè parata labefieri & mutari. Videbat item pleroſque milites ambitione ductos, in iis, de quibus erant inter ipſos certamina, ſibi mutuò invidere. Quare hâc quoque de causâ quamprimum eos in hoſtem educere volebat. Nam *pericula communia benevolentiam inter commilitones mutuam excitant*; ad quæ ubi perventum eſt, nemo aliis, quibus ornatiſſima ſunt arma, nemo gloriæ cupidis invidet: ſed potius, & collaudant, & complectuntur hujuſmodi ſibi ſimiles, quòd eos ſecum in juvandâ publica re conjunctos exiſtimant. Primùm igitur armatum exercitum, quàm poterat pulcherrimè, & optimè, inſtruxit: deinde duces decem millium, & tribunos, & cohortium præfectos, & manipularios ductores convocavit. Nam hi liberi erant, ut in militarium ordinum numeris non recenſerentur. Quumque vel imperatori parendum erat, vel denunciandum aliquid, non idcirco pars ulla rectoris expers relinquebatur: ſed reliquæ copiæ per duodenum & ſenum militum præfectos aptè inſtruebantur.

Cyrus in hoſtem ducere cogitat.

Ad p. 64.

18. Poſteaquam verò jam ad ipſum conveniſſent, quorum præſentiam res ipſa poſtulabat, deducebat eos per aciem Cyrus; & ubi rectè inſtructa eſſet, oſtendebat, & quâ parte firma eſſe auxilia ſingula, docebat. Quúmque in his etiam deſiderium & amorem gerendi aliquid excitâſſet, tunc quidem juſſit, ſuos ad ordines irent, & quemlibet ſuorum edocerent quæ ab ipſo didiciſſent, & hujus militiæ cupiditatem in omnibus accendere conarentur, ut alacri maximè animo iter omnes ingrederentur, ac manè Cyaxaris ad portam præſtò eſſent. Illi tunc abeuntes, quod juſſi erant, fecerunt. Poſtridie quum illuxiſſet, aderant ei de ſuis ad portam, quos oportebat. Itaque cum eis ingreſſus ad Cyaxarem Cyrus, hujuſmodi orationem orſus eſt: ‘ Scio quidem ‘ ea, mi Cyaxares, quæ dicturus ſum, jampridem tibi ‘ non minùs, quàm nobis videri: ſed fortaſſis proferre

Cyaxari Cyrus dat conſilium de ducendis in hoſtem copiis.

'te pudet, nè ſi mentionem exercitûs educendi facias, 'graviter ferre videaris, annonas abs te nobis dari. 'Quando tu igitur taces, ego tàm tuo, quàm noſtro 'nomine rem exponam. Quippe nobis omnibus vi- 'detur, quum parati ſimus, non tunc demum pugnan- 'dum eſſe, quum tuos fines hoſtis invaſerit, nec in 'regione pacatâ reſidentibus illum expectandum eſſe: 'ſed in agrum hoſtilem quamprimum eundum eſſe. 'Quum enim modò tuâ in regione ſimus, multa tuo- 'rum per nos etiam invitos detrimentum capiunt. Ac 'ſi hoſtium in regionem diſcedamus agros eorum cum 'voluptate populabimur. Præterea magno ſumptu tuo 'nunc alimur. Sin tuos extra fines exercitum edu- 'camus, ex ipſorum ditione victum habebimus. Jam 'verò ſi majus nobis iſthìc periculum, quàm hìc, im- 'mineret: fortaſſis id, quod tutiſſimum, eſſet eligen- 'dum. Nunc autem & illi futuri ſunt iidem, ſive adeò 'hic eos exſpectemus, ſeu in ipſorum ditionem pro- 'greſſi obviam eis eamus: & nos iidem futuri ſumus, 'ſive ipſos advenientes hìc excipimus, ſeu prodeuntes 'adversùs eos manum conferemus. Verùm longè nos 'militum animos alacriores & firmiores experturi ſu- 'mus, ſi adversùs hoſtem contendemus, & in adver- 'ſariorum conſpectum non inviti venire videbimur. 'Itidem illi multò nos magìs metuent, quum nos au- 'dient, non ut formidoloſos, ipſorum metu percelli, 'ac domi deſidere, ſed animadverſo eorum adventu 'occurrere, ut quàm celerrimè pedem conferamus; 'non item operiri, dum regio noſtra detrimento affici- 'atur, ſed prærepto ipſorum conatu, terram eorum 'populari. Atqui formidoloſiores ipſos reddi, nos au- 'dentiores, in lucro nobis inſigni ponendum exiſtimo. 'Nam equidem ſtatuo, minus hoc modo nobis, hoſti- 'bus plurimum periculi futurum. Quin & pater meus, '& tu dicere ſoletis, cæteris omnibus adſentientibus, '*de prœliis judicium fieri potiùs ex animis, quàm corporum* '*viribus*. Hæc Cyri oratio fuit, cui Cyaxares reſpondit: 'Mihi quidem, mi Cyre, ac vos Perſæ, nè ſuſpicemini 'eſſe graves vos alere. Sed in hoſtilem tamen agrum 'ut progrediamur, etiam mihi jam ad omnia melius 'eſſe videtur. Quando igitur, *ait Cyrus*, eadem in 'ſententiâ ſumus, colligamus vaſa; & ſi res divina 'votis noſtris confeſtim annuerit, quàm primùm egre- 'diamur. Quúmque militi ſecundùm hæc edixiſſet, ut vaſa

Lectio marginis.

Ad p. 65.

LIB. III. vaſa colligerent, rem ſacram Jovi primùm Regi, deinde Diis cæteris fecit, additis precibus, ut & propitii benigníque eſſent, & exercitui ſe duces, bonóſque commilitones & ſocios, atque etiam rerum utilium conſultores præbere vellent. Præterea Heroas Medorum terræ incolas & curatores imploravit.

19. Cyrus cum exercitu Aſſyrium invadit.

19. Quum autem ritè litâſſet, & totus exercitus ad fines ſine morâ perveniſſet: bonis avibus hoſtile ſolum invaſit. Ut verò primùm fines tranſierat, Tellurem libationibus propitiam ſibi reddidit, & Deos atque Heroas regionem Aſſyriorum incolentes ſacrificiis placavit. Quibus peractis rurſum Jovi patrio rem divinam fecit, nec ſi quis alius ſe Deorum efferret, ullum neglexit. His ità ritè curatis, ſtatim peditibus itinere non magno promotis, caſtra metati ſunt: equitatu verò ad excurſionem uſi, prædam ingentem ac variam obtinuerunt. Deinde motis caſtris, à commeatu abundè inſtructi, regionem omnem depopulabantur, & hoſtem exſpectabant. Qui quum advenire jam, & abeſſe non ampliùs decem dierum itinere diceretur, tum verò Cyrus ait: *Jam tempus eſt, mi Cyaxares, ut occurramus: neque committendum, ut vel hoſtibus, vel noſtris metu præpediri videamur, quò minùs adversùs ipſos progrediamur: ſed palam declaremus, non illubenter nos prælium inituros.* Quæ cùm Cyaxari quoque placerent, ſemper deinceps inſtructi tantùm quotidie procedebant, quantùm ipſis commodum videretur. Et cœnam quidem nunquam non ſumebant, dum adhuc luceret, noctu verò ignes in caſtris nullos accendebant. Ante caſtra tamen excitabantur, ut ignis adjumento cernerent, ſi qui noctu accederent, atque ipſi ab iis contrà non cernerentur. Sæpenumero etiam poſt caſtra fallendis hoſtibus ignes accendebant. Itaque nonnunquam exploratores in excubias ipſorum primas incidebant, quòd ſe procul adhuc à caſtris abeſſe arbitrarentur, quia poſt caſtra ignes excitati eſſent.

20. Aſſyrii foſſa ſe cingere ſoliti.

20. Et Aſſyrii quidem cum iis, quos ſecum habebant, quum jam exercitus propiùs ad ſe invicem acceſſiſſent, foſsâ ſe cingebant: quod barbari reges hodiéque faciunt. Nam caſtra quum metantur, facillimè ſe foſsâ, ob ingentem hominum multitudinem circundant. Nôrunt enim, copias equeſtres noctu eſſe tumultuoſas, & uſum habere difficilem, præſertim ſi de barbaris coactæ ſint. Etenim hi equos habent ad præſepia compeditos. Itaque

que ſi quis eos invadit, operoſum eſt noctu equos ſolvere, frænare operoſum, operoſum inſternere, operoſum induere loricas: atque ubi jam equos conſcenderint, fieri prorſus nequit, ut equites per caſtra vehantur. His omnibus de cauſis cùm alii barbari, tùm illi munitionibus ſe circundant. Simul etiam exiſtimant, ſi locis ſint munitis, habere ſe poteſtatem prælii, quum volunt, non committendi. Lib. III. Ad p. 66.

21. Dum hæc agerent, appropinquare ſibi ceperunt. Quúmq; jam accedendo alteri ab alteris ad paraſangæ intervallum abeſſent, Aſſyrii hoc, quem indicavimus, modo metebantur caſtra, loco quidem ſic fossâ munito, ſed oculis expoſito; Cyrus autem ſic ſua locabat, quantum ſanè poterat, ut minimè conſpicerentur, etiam à fronte vicis & tumulis objectis. Nam exiſtimabat *in bellis omnia, ſi ſubitò conſpiciantur, adverſariis eſſe mirabiliora.* Et illâ quidem nocte, quemadmodum par erat, utrique conſtitutis excubiis, quieti ſe dederunt. Poſtridie Aſſyrius, & Crœſus, ducéſque cæteri copias intra munitiones quieſcere juſſerunt; Cyrus & Cyaxares, inſtructis ſuis, tanquam pugnaturi, ſi homines accederent, exſpectabant. Quum autem jam pateret hoſtes extra munitiones illo quidem die non prodituros, neque conſerturos manum, Cyaxares arceſſito Cyro & omnibus, quos adeſſe oporteret, in hanc ſententiam locutus eſt: *Equidem, viri, nobis exiſtimo ſic, uti nunc inſtructi ſumus, ad horum munitiones accedendum eſſe ac declarandum nos pugnandi cupidos. Etenim hoc modo illis contra non prodeuntibus, noſtri eos longe audentiùs invaſuri ſunt, & hoſtes audaciâ noſtrâ perſpectâ, magis ſibi metuent.* Hæc illius ſententia fuit. Verùm Cyrus: *Nè per Deum immortalem, mi Cyaxares, ità faciamus,* inquit. *Nam ſi modò, de tui conſilii ſententiâ, prodierimus in hoſtium conſpectum, nimirum, nec in hoc tempore nos accedentes ullo cum metu ſpectabunt adverſarii, qui eſſe in tuto ſe ſciant, ut accidere quid ipſis adverſi nequeat: & deinde quum nullâ re geſtâ recedemus, rurſum inſpectis copiis noſtris, eaſdem, ut ſuis impares numero, contemnent, craſtinóque die multo firmioribus animis prodibunt. Nunc quum adeſſe nos ſciant, neque tamen videant: crede mihi, non contemptui habent, ſed quid hoc ſibi velit, ſollicitè cogitant; atque etiam, ſat ſcio, colloqui de nobis non deſinunt. Sed ubi prodierint ipſi, tum verò & conſpiciendos eis nos exhibere debebimus, & manum cum eis conſerere, deprehenſis* 21. Cyri ſolertia in locandis caſtris. Cyrus Cyaxare prudentior.

M *illic*

LIB. III. *illic ubi jamdudum cupiebamus.* Hæc quum Cyrus dixiſſet, tam Cyaxares, quam alii aſſenſi ſunt. Itaque tunc cœnati conſtitutis excubiis, & ignibus ante has excitatis, quieti ſe dederunt.

22. Cyri ad homotimos exhortatio.

22. Poſtridie diluculo Cyrus coronatus rem ſacram faciebat, juſſis etiam cæteris Perſarum æqualibus adeſſe rei divinæ coronatis. Peracto autem ſacrificio, convocatis illis hanc orationem habuit: ‘ Dii quidem, milites, ‘ quemadmodum & aruſpices aiunt, & mihi quoque ‘ videtur, prælium fore denunciant, & victoriam lar‘ giuntur, & incolumitatem per exta pollicentur. Me ‘ verò pudeat vos commonefacere velle quo pacto in ‘ hujuſmodi negotio gerere voſmet debeatis. Nam hu‘ juſmodi æquè vos tenere novi, ac meipſum; eadém‘ que non aliter ac mihi ipſi & meditata & audita vo‘ bis eſſe, atque etiam adhuc perpetuò vos audire; ut ‘ non abs re doctores aliorum in his eſſe poſſe videa‘ mini. Si tamen hæc necdum animi conſideratione ‘ complexi eſtis, me audite. Noſtris ſcilicet hiſce ſo‘ ciis quos recens adſcivimus, & nobis ipſi ſimiles effi‘ cere conamur, redigendum in memoriam erit, quem ‘ ad finem Cyaxares nos aluerit, quæ exercitationes ‘ noſtræ fuerint, ad quæ illos ità cohortati ſimus, & ‘ libenter etiam ſe contendere nobiſcum velle dixerint. ‘ Hoc quoque in memoriam eis revocare, hodiernum ‘ diem declaraturum eſſe, quibus quiſque præmiis dig‘ nus ſit. *Nam quas res ſerò mortales diſcunt, in iis* ‘ *mirum videri non debet, quoſdam monitoris operâ egere.* ‘ Nimirum æqui boni faciendum eſt, ſi etiam aliorum ‘ inſtinctu viri fortes eſſe poſſint. Atque hæc dum ‘ agetis, ſimul de vobis etiam periculum facietis. Nam ‘ qui alios tali tempore novit reddere fortiores, is ſibi ‘ quoque proculdubio conſcius fuerit, ad perfectionem ‘ virtutis ſe perveniſſe. Qui verò hæc ſibi ſoli ſugge‘ rere poteſt, atque hoc adeò ſatis eſſe ſibi ducit: is ‘ meritò ſe perfectum exemiſſe duntaxat arbitretur. ‘ Atque hæc equidem ipſis non expono, ſed eam ob ‘ rem vobis exponenda mando, ut ſe vobis quoque ‘ probare ſtudeant. Vos enim eſtis eis proximi, ſuæ ‘ nimirum parti quilibet. Hoc etiam ſcire vos volo, ‘ cum his, tum multis aliis, vos non verbis, ſed reapſe ‘ futuros fiduciæ magiſtros, quamdiu voſmet fiduciæ ‘ plenos eis oſtenderitis. Tandem ſubjecit, irent pranſum coronati, peractiſque libationibus, cum ipſis ſertis ad ordines venirent.

Ad p. 67.

23. His

23. His abeuntibus, arceſſitos illos, qui ultimis in cohortium partibus curabant, in hunc modum compellavit: *Vos æqualium in ordinem cooptati, viri Perſæ, atque etiam delecti quidem eſtis, qui ut rebus cæteris, vel præſtantiſſimis pares eſtis: ſic per ætatem etiam prudentiâ excellitis. Quæ cauſa eſt, ut loco non minùs, quàm antiſtites, honeſto ſitis. Nam quum extremo in agmine curetis, facilè viros fortes intuendo, & cohortando, fortiores etiam efficitis; & ſi quis remiſſior fuerit, eum itidem obſervando ignavum eſſe non ſinitis. Quòd ſi cuiquam alii, vobis expedit certè, ſuperiores ut ſitis; tum ob ætatem, tum ob armaturæ pondus. Itaq; ſi anteriores fortè vos inclamaverint, & ad ſequendum hortati fuerint: velim ipſis obtemperetis atq; uti hâc in parte non ſitis eis inferiores, viciſſim & ipſos cohortamini, quo vobis præeundo celeriter in hoſtem ducant. Nunc quidem abite,* inquit, *& pranſi quum eritis, ad ordines unà cum aliis coronati accedite.* Dum his rebus Cyri milites occuparentur: 23.

24. Aſſyrii jam antè pranſi, audacter à caſtris prodibant, & in aciem præſentibus animis ſe componebant. Inſtruebat autem eos rex ipſe curru vectus, & verbis hujuſmodi cohortabatur: *Nunc vos, Aſſyrii, viros eſſe fortes oportet. Jam enim & de vitâ certamen propoſitum vobis eſt, & de ſolo, in quo eſtis orti; de domiciliis, in quibus educati; de uxoribus, liberis, bonis quæ poſſidetis univerſis. Nam ſi victoriâ potiemini, horum omnium, ut antea, domini futuri eſtis: ſin victi fueritis, certò vos ſcire volo, hoſtibus iſthac omnia vos eſſe prodituros. Itaque ſtandum vobis & pugnandum erit, quotquot adipiſcendæ victoriæ ſtudio flagratis. Quippe* ſtultum eſt eos, qui ſuperiores eſſe velint, cæcas corporis partes, & armis ac manibus deſtitutas, per fugam hoſtibus obvertere. Stultus *item,* quicunque vitæ cupidus, fugæ ſe committit, quum ſciat victores ſalutem conſervare, ac fugientes citiùs interire, quàm reſiſtentes. *Eſt &* is ſtultus, qui opum cupiditate accenſus vinci ſe patitur. *Nam quis ignorat, & ſuas res ſalvas eſſe victoribus, & eoſdem præterea fortunis illorum, quos vicerint, potiri, quum* victi & ſeipſos, & omnia ſua ſimul amittant? 24.

Aſſyrii regis ad ſuos exhortatio. Ad p. 58.

25. Hæc dum Aſſyrius ageret, Cyaxares miſſo ad Cyrum quodam, tempus eſſe dicebat in hoſtem ducendi. *Licèt enim pauci jam,* ait, *extra munitiones progreſſi ſunt, tamen interea, dum nos ad eos accedemus, permulti erunt. Itaq; non expectemus, donec ipſi plures nobis ſint;* 25.

 ſed

LIB. III. *ſed eamus dum adhuc facilè ſuperiores eis nos futuros arbitramur.* Ad ea reſpondebat Cyrus: *Certò te ſcire velim, mi Cyaxares, niſi eorum plures parte dimidiâ victi fuerint, dicturos eſſe nos multitudinis metu paucos è ſuis invaſiſſe. Idcirco ſe minimè victos exiſtimabunt, ſed aliud tibi prælium ſubeundum erit, in quo meliùs fortaſſe ſibi conſuluerint, quàm hoc tempore, quo ſeipſos nobis offerunt velut è penu promendos, ut cum quanto velimus eorum numero pugnemus.* His auditis nuntii diſcedebant.

26. 26. Interea Chryſantas Perſa venit, & alii nonnulli ex æqualium ordine, ſecúmque transfugas adducebant. Eos Cyrus, ut par erat, de rebus hoſtium interrogabat. Illi verò narrabant, armatos jam è caſtris prodire, atque à rege inſtrui, qui & ipſe progreſſus extra caſtra, cohortatione copioſâ & vehementi ad eos uteretur, quotquot continuo prodirent, utì quidem affirmaretur ab illis qui eum audiſſent. Hîc Chryſantas: *Quid verò,* inquit, *ſi & tu, Cyre, militem convoces, dum adhuc exhortandi facultas conceditur? an non & ipſe redderes eos animoſiores?* Cui Cyrus: *Nè tibi moleſtæ ſint,* ait, *exhortationes iſtæ Aſſyrii, mi Chryſanta.* Nam admonitio nulla tam præclara futura eſt, quæ homines minimè fortes, eodem quo auditur die fortes ſit effectura: *non ſagittarios, niſi eam artem priùs exercuerint: non jaculatores, nec equites; imò ne id quidem efficiet, ut corporibus in labore perferendo valeant, niſi ſe priùs exercuerint.* Et Chryſantas: *Satis eſt, mi Cyre,* inquit, *animos eorum cohortando meliores reddi. Num queat,* ait Cyrus, *una*

Quid exhortationibus militaribus ſit tribuendum.

Ad p. 69. *oratio pronunciata eodem die, non pudore duntaxat audientium animos implere, vel à turpitudine revocare; ſed etiam excitare, ut laudis gratiâ laborem omnem, omnéque periculum ſubeundum ſtatuant, ac mentibus ſuis infixum habeant,* optabilius eſſe pugnando mori, quàm fugiendo ſalutem adipiſci? *Nonne ſi hujuſmodi cogitationes hominum animis inſeri debeant, & durabiles eſſe, primùm leges ſint tales oportet, ut earum beneficio viris fortibus honeſta & liberalis vita paretur; ignavis abjecta, plena doloris, acerba victu vita incumbat? deinde præceptores, ut equidem arbitror, & magiſtros neceſſe eſt accedere, qui eis præficiantur, & tam exemplo, quàm doctrinâ eos ad actiones illas adſueſaciant; donec* inſitum hoc *ipſis* fuerit, *ut* viros fortes & laudatos reapſe *ducant* feliciſſimos; ignavos & infames omnium miſerrimos *exiſtiment. Sic enim animati eſſe debent, apud quos potior futura ſit diſciplina, quàm*

quàm metus hoſtilis. Quòd ſi quis militibus armatis ad pugnam prodeuntibus, quo tempore multi etiam diſciplinæ prioris obliviſcuntur, oratione ſubitò concinnatâ poſſit homines extemplo bellicoſos efficere : nimirum facillima res omnium fuerit, eam virtutem tum diſcere tum docere, quæ in hominum vitâ longè maxima eſt. *Nam equidem nè hos quidem ipſos, qui nobis adſunt exercitati ſtudio noſtro, firmos futuros eſſe, polliceri mihi auſim : niſi vos hic præſentes intuerer, qui & exemplo inſtruere, quales eſſe oporteat, & ſuggerere poteritis, ſi quid exciderit.* Apud eos *verò*, qui ad virtutem prorſus inſtituti non ſunt, *mirum mihi ſanè videatur, ô Chryſanta*, præclare habitam orationem plus ad virtutem & fortitudinem afferre momenti ; quàm apud muſicæ imperitos bene cantatum carmen ad muſicam percipiendam conferat. LIB. III.

27. Dum hujuſmodi ſermones inter ſe haberent, mittit denuo Cyaxares, Cyrum non rectè facere ſignificans, qui tempus tereret & non quàm primùm in hoſtem duceret. Tum verò Cyrus nunciis reſpondit ; *Sciat plane Cyaxares*, inquit, *nondum hoſtes eo numero caſtris egreſſos eſſe, quo oporteat, atque hoc cunctis audientibus ei renuntiate. Quando tamen ei ſic videtur, jam copias ducturus ſum.* Hæc loquutus, ac Diis adoratis, exercitum produxit. Quúmque celeriùs etiam ducere cepiſſet, præibat ipſe, milites ſequebantur, ſervatis illi quidem ordinibus, quod uſu diuturno exercitati, ordines in progrediendo ſervare ſcirent, & præſentibus animis, quòd æmulationes inter eos exiſterent, corporáque roborata laboribus haberent, & antiſtites in ordinum principiis extra ſolos præfectos nulli eſſent ; & libenter deniq; quia prudentiâ valerent. Sciebant enim, jamdudum edocti, *tutiſſimum eſſe facillimúmque cominus hoſtes invadere*, præſertim qui ſagittarii ſint, & jaculatores, & equites. 27.

Cyrus feſtinantem ad ineundum prælium Cyaxarem impedit.

28. Quúmque adhuc extra ictum telorum eſſent, Cyrus hanc teſſeram militarem eis ſignificari juſſit : *Jupiter auxiliaris & dux.* Ea cùm reddita viciſſim ad Cyrum rediiſſet, ibi tum Pæana Caſtoribus pro more primus exorſus eſt, & milites univerſi religioſè magnâ voce ſimul inſonuerunt. Nam tali rerum momento, *qui religioſi ſunt erga deum, minus homines metuunt.* Pæane abſoluto, æquales illi Perſici unà pergebant, hilari vultu, periti ex inſtitutione, mutuò converſis in ſe oculis, adſtites ſubſtitéſque nominatim compellantes, atque 28.

Ad p. 70.

LIB. III.

hæc iterantes verba: *Heus viri chari! Heus viri fortes!* ad ſequendum ſemet exhortabantur. Quæ quum audiiſſent, qui ponè ſequebantur, viciſſim primos, ut præſentibus animis præirent, clarà voce incitabant; adeóque totus Cyri *exercitus alacritatis, cupiditatis gloriæ, roboris, fiduciæ, cohortationis, intelligentiæ prudentis, obedientiæ plenus* erat; quod equidem *maximè adverſariis formidabile* arbitror. Apud Aſſyrios autem qui de curribus ante aciem primi pugnare ſolebant, poſtquam propiùs acceſſit agmen Perſicum, conſcenſis curribus ad copias ſuas receſſerunt. Sagittarii verò, & jaculatores, & funditores tela ſua multò priùs emiſère, quàm ad hoſtem pervenire poſſent. Ubi Perſæ accedentes emiſſa jam tela conculcarent, tum Cyrus ità loquutus eſt: *Jam, viri fortiſſimi! celeriùs aliquis veſtrùm procedens ſui ſpecimen edat, & aliis hæc eadem ſignificet.* Quæ illi verba dum aliis rurſum traderent, quidam præ alacritate atque impetu animi præque ſtudio conſerendi manum, currere ceperunt, eoſque tota ſimul phalanx curriculo ſecuta eſt. Ipſe adeò Cyrus gradatim incedere oblitus, curſu præibat, ſimul hæc proferens: *Ecquis ſequitur? ecquis vir fortis? ecquis primus virum proſternet?* Quibus illi auditis, idem proferebant, adeoque per univerſos ut ipſe cohortabatur, ità vox hæc dedita fuit: *Ecquis ſequeretur? ecquis fortis?* Hoc igitur modo Perſæ cum impetu in hoſtem ferebantur. Is vero non ampliùs ſuſtinere poterat, ſed terga dans ad munitiones ſe fugâ recipiebat. Perſæ ad ipſos caſtrorum aditus eos inſecuti, dum illi ſe protrudendo premerent, multos occiderunt. Si qui in foſſas delaberentur, in eos inſilientes, unà cum hominibus equos etiam interfecerunt. Nam currus quidem in fugâ coacti ſunt in foſſas decidere. Quæ quum Medorum equites cernerent, in hoſtium equitatum invecti ſunt: qui quum eorum impetum declinaret, tum vero & equorum & hominum fugientium perſecutio, & cædes virorùmque fieri. Qui Aſſyriorum intra munitionem ſupra caput editáve loca foſſæ conſtiterant, de ſagittis & jaculis in eos emittendis, qui ſuos occidebant, ne cogitabant quidem; utì nec facere poterant, cum ob iſta terribilia ſpectacula, tum quia metu perculſi eſſent. Quúmque mox etiam animadvertiſſent, quoſdam Perſas ad munitionis aditus vi perrupiſſe, terga vertebant & à partibus foſſarum editioribus diffugiebant. Ubi verò & Aſſyriorum & ſociorum

Lætus militum Cyri.

Ardor militum Cyri in conflictis.

Cyri victoria.

ciorum

Digitized by Google

ciorum uxores viderunt, etiam in caſtris jam fugam fieri, clamore ſublato diſcurrebant hinc indè territæ, partim liberûm matres, partim juvenculæ: veſtibúſque diſcerptis, etiam unguibus ora dilaniabant: obſecrantes eos, quibuſcunque occurrerent, nè ſe fugiendo defererent; ſed liberos, uxores, ſeipſos tuerentur. Atq; hic demum reges ipſi cum fidiſſimis ad portas caſtrorum conſtiterunt, & conſcenſis eminentioribus locis, partim ipſi pugnabant, partim excitabant alios cohortando. Cyrus, ubi quid ageretur, animadvertit, veritus, nè ſi etiam intro vi perrumperent, pauci tamen à multis detrimenti aliquid caperent: extra telorum ictus pedem referrent, & dicto audientes eſſent, edici juſſit. Ibi tum adnoviſſet aliquis æquales Perſicos etiam ità inſtitutos, ut oporteret. Nam & ipſi celeriter obediebant, & aliis idem celeriter denunciabant. Quúmque jam extra telorum ictus eſſent, ſuo quiſque loco conſtiterunt aptiùs, quàm quiſquam muſicorum chorus; quòd accuratè locus unicuique ſuus notus eſſet.

L I B. III.

Cyrus a caſtrorum oppugnatione ſuos revocat. Ad p. 71.

XENOPHONTIS

Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI

LIBER IV.

CYrus quum pauliſper iſtic exercitum continuiſſet, ac ſuos paratos eſſe declaraſſet ad pugnandum, ſi quis egredi caſtris vellet: exeunte nemine, tanto ſuos intervallo, quantum ex re fore putabat, abduxit: caſtráque metatus, & locatis excubiis, atque præmiſſis etiam exploratoribus, ipſe in medio conſiſtens, ad militem convocatum hujuſmodi orationem habuit: ‘ Primùm ‘ equidem, *Perſæ*, Deos laudibus proſequor, atque idem ‘ vos facere arbitror: quòd victoriam ſalvi & incolu- ‘ mes adepti ſimus. Et ob hæc quidem Diis gratias, qui- ‘ buſcunque rebus poſſumus, perſolvere nos oportet. ‘ Vos autem non poſſum non equidem omnes collau- ‘ dare. Nam quod geſtum eſt rei, cum magno veſtrûm ‘ omnium decore patratum eſt. Verùm ubi ab iis, à ‘ quibus par eſt, ſciſcitatus fuero, quænam quiſque pro-

Cyrus erga Deos & homines gratum ſe declarat.

‘ meritus

Lib. IV. ‘ meritus ſit: tunc ex dignitate cujuſque conabor &
‘ verbis & ipsâ re præmia vobis tribuere. De Chry-
‘ ſantâ quidem, cohortis præfecto mihi proximo, ſciſ-
‘ citari alios non neceſſe habeo; quum ipſe norim, qua-
‘ lem ſe geſſerit. Nam & alia quæcunque vos etiam
‘ feciſſe arbitror, præſtitit: & quum ego pedem refer-
‘ re juſſi, compellato nominatim ipſo, tametſi gladium
‘ ſuſtulerat, ut percuſſurus hoſtem: ſtatim tamen mihi
‘ paruit, eóque omiſſo quod facturus erat; id fecit,
‘ quod imperabatur. Nam & ipſe ſuos abduxit, & a-
‘ liis idem faciundum magnâ diligentiâ ſignificavit.
‘ Adeóque priùs extra tela cohortem abduxit, quàm
‘ hoſtes animadverterent nos pedem referre, quámque
‘ arcus tenderent, & tragulas in nos ejacularentur. Un-
‘ de fit, ut & ſeipſum & milites ſuos per obedientiam
‘ incolumes ſervet. Equidem alios quoſdam vulneratos
Ad p. 72. ‘ video, de quibus, ubi conſideravero, quo tempore
‘ vulnera acceperint, tum deinde ſententiam meam a-
‘ periam. Hunc verò Chryſantam, ut bellicis in rebus
‘ ſtrenuum & prudentem, & ad parendum & imperan-
‘ dum idoneum, in præſentiâ quidem honore tribuna-
‘ tûs afficio; & quum Deus aliquid aliud boni largie-
‘ tur, nè tunc quidem ejus obliviſcar. Quin vos eti-
‘ am univerſos, *ait*, admonitos volo. Nam quæ mo-
‘ dò in hâc pugna vidiſtis, ea vobis apud animos ve-
‘ ſtros nunquam non cogitanda ſunt; ut vobiſcum ipſi
‘ ſtatuatis, *utrùm* virtute vita conſervetur, *an* fugâ?
‘ *utrùm* cum iis, qui pugnare volunt, meliùs agatur,
‘ *an* cum illis, qui pugnare nolunt? cujuſmodi volup-
‘ tatem afferat victoria. Nam de his optimè jam ſta-
‘ tuetis, quum & periculum feceritis, & res ipſa re-
‘ cens geſta ſit. Atque hæc ſi cogitabitis, nimirum
‘ meliores evaſuri eſtis. Nunc ut accepti Deo, & for-
‘ tes, & moderati viri cœnam inſtruite, Diis libate,
‘ Pæana præcinite, ſimul ut fiat id, quod imperatum
‘ eſt providete. Hæc cùm dixiſſet, equo conſcenſo a-
vectus eſt, & ad Cyaxarem venit. Cum hoc ubi com-
munem ex gratulatione mutuâ, ceu par erat, volupta-
tem cepiſſet; quæque gerentur ibi, vidiſſet; ac num
aliquâ ipſi re opus eſſet rogaſſet, ſuum ad exercitum re-
vectus eſt. Milites ejus poſteaquam cœnati eſſent, &
excubias locâſſent, uti conveniebat, quieti ſe dederunt.

e. 2. Aſſyrii verò quorum & princeps, & cum hoc fe-
rè fortiſſimus quiſque occubuerat, univerſi magno erant
in

in mœrore: multi etiam fugâ noctu è caſtris dilabebantur. Quæ quum Crœſus, & reliqui ſocii viderent, animis angebantur, nam erant omnia dira. Præſertim verò maximum mœrorem univerſis afferebat, quod ea natio, cujus in exercitu principatus eſſet, nec animis nec conſiliis amplius ſibi conſtare videretur. Itaque nocturnâ fugâ caſtra deſerunt. Quum vero illuxiſſet, & ſolitudo in caſtris hoſtium cerneretur: mox Cyrus Perſas primos eò traduxit. Reliquerant autem hoſtes permultas oves & boves multos & multa multis bonis referta plauſtra. Deinde Medi etiam, qui erant cum Cyaxare, omnes tranſierunt, & hoſtium in caſtris prandium parârunt. Quo peracto, Cyrus convocatis ſuis cohortium præfectis in hunc modum locutus eſt: ‘ Qualia, milites, quantáque bona, divinitus nobis oblata, dimittere videmur? Nam videtis ipſi, metu noſtra perculſos hoſtes fugâ ſibi conſuluiſſe. Qui autem munitionibus, in quibus erant, deſertis aufugiunt; hos quonam modo poſſit exiſtimare quiſquam ſubſtituros, ubi nos in planitie viderint? Qui nos item minimè ſuſtinuerunt, quum necdum experti nos eſſent, quo pacto nunc ſuſtinebunt quum & victi ſunt, & multis à nobis incommodis affecti? Quorum fortiſſimi quíque ceciderunt, quomodo viliſſimi pugnare nobiſcum velint? Hic quidam: Cur igitur non quam celerrimè, *inquit*, eos perſequimur, quum tanta nobis bona manifeſtè offerantur? *Et Cyrus:* Equis ad hoc nobis opus eſſet, *ait*. Hoſtium verò qui præſtantiſſimi ſunt, & quos eſſet jam opportunum maximè vel capere, vel occidere, domum equites redeunt. Eos deorum ope nos in fugam quidem vertere potuimus, at idonei non ſumus ad capiendum eos perſequendo. Cur igitur, *inquiunt*, non Cyaxarem accedis, atque hæc ipſi exponis? Vos verò, *ait*, omnes unà me ſequimini, ut omnibus nobis hæc placere videat. Itaque univerſi tum Cyrum ſequebantur, & quæ viderentur ad rem, quam poſtulabant, accommodata, dicebant.

Regem ipſum intelligit, ut infra.

Aſſyrii & ipſorum ſocii fugiunt noctu.

Ad p. 73.

Cyri de perſequendis hoſtibus conſilium.

3. Cyaxares partim quòd ipſi primi de hoc retuliſſent, quaſi ſubinvidebat: partim, quòd rectè ſe fortaſſe facturum exiſtimaret, ſi rurſum periculo ſe non exponeret, (nam & ipſe hilaritati tunc indulgebat, & complures Medos idem facere videbat) in hunc modum reſpondit: *Inter homines cæteros, Cyre, vos Perſas maximè*

2.

Cyaxares negat perſequendos.

LIB. IV. *imè hoc operam dare ut immodicè nulli voluptati addicti ſitis, equidem & oculis & auribus cognovi. Mihi verò multò magis expedire videtur, ut in maximâ voluptate continentiam aliquis ſuam declaret.* Quid verò voluptatem hominibus majorem conciliaverit quàm fortuna proſpera? *quæ quidem hoc tempore nobis obtigit. Si ergò quum res nobis ſecundæ ſint, prudenter hanc conſervemus, fortaſſis in vitâ beatâ ſine periculis ſeneſcere poſſimus Sin ejus nulla nos capiet ſatietas, ſed aliam ex alia perſequi conabimur, videte, nè idem nobis accidat, quod accidiſſe multis in mari dicitur, ut elati fortunâ proſperâ finem navigandi facere nollent, donec interirent: itidémque multis, qui victoriam adepti, dum alteram expeterent, priorem quoque amiſerunt. Nam ſi hoſtes, qui ſunt in fugâ, pauciores nobis eſſent, fortaſſe tutum eſſet pauciores perſequi. Nunc verò conſideres velim cum quantulâ ipſorum parte nos omnes prælio congreſſi, vicerimus. Cæteri pugnâ abſtinuerunt, quos ſi ad pugnandum non cogemus, & noſtrûm & ſui ipſorum ignari, propter imperitiam & animi mollitiem, diſcedent. Sin animadvertent, nihilò ſe minùs in periculo fore, ſi abeant, quam ſi reſiſtant: vide, nè cogamus eos, ut præter animi ſententiam fortiter ſe gerant. Nam ſcire debes, non tam illorum uxores ac liberos capiundi te cupidum eſſe, quàm illi ſervandi ſint cupidi. Etiam ſues cogita, poſteaquam conſpectæ ſunt, cum ſobole ſuâ fugere, tametſi multæ numero ſint. Ac ſi quis ſobolem venetur, non jam ampliùs, nè ſi una quidem ſit, fugit: ſed eum, qui capere conatur, invadit. Nunc quidem intra munitionem occluſi poteſtatem nobis fecere velut è penu quodam promendi, & pugnandi cum tanto ipſorum numero, quanto nobis viſum eſſet. At ſi latâ in planitie cum ipſis congrediemur, diviſíſque copiis diſcent partim nobis à fronte, quemadmodum modò accidit obſiſtere; partim à latere uno, partim ab altero, partim denique à tergo: vide nè cuique noſtrûm multis & oculis & manibus futurum ſit opus. Præterea nolim,* inquit, *Medos equidem, quos nunc hilaritati indulgere video, ſurgere juſſos ad periculoſum iter cogere.* Cujus ſermonem Cyrus excipiens: ‘ Neminem vero coëgeris, *ait:* ſed illos mihi tantùm concedito, qui lubentes ſequentur. Fortaſſis etiam ità redibimus, ut & tibi, & amicis hiſce tuis ſingulis afferamus ea quæ grata omnibus futura ſint. Nos enim totas hoſtium copias non perſequemur: nam quo pacto poſſimus eas aſſequi? verùm ſiquid vel avulſum ab exercitu nacti

Ad p. 74.

Calidum Cyri conſilium fallendo Cyaxari.

‘ nacti erimus, vel à tergo relictum, id ad te redeun- ‘ tes adducemus. Enim verò tu quoque cogita, nos ‘ rogatu tuo veniſſe longo itinere, ut tibi rem gratam ‘ faceremus. Itaque te viciſſim nobis gratificari æquum ‘ eſt, ut & ipſi aliquo cum emolumento domum rede- ‘ amus, & omnes ad theſaurum tuum non reſpiciamus. Hic Cyaxares: *Si quis*, inquit, *ſponte ſuâ te ſequatur, equidem tibi gratiam quoque habiturus ſim. Mitte igitur mecum quendam de tuis hiſce fide dignis, ut quæ tu juſſeris, exponat. Agè verò*, inquit, *quemcunque horum volueris, accipe.* Fortè Medus ille aderat, qui aliquando cognatum ſe Cyri dixerat, & oſculum ab eo tulerat. Itaque mox Cyrus: *Sufficit*, ait, *hic mihi. Licet ergò*, inquit, *te ſequatur. Tuque adeò dicito*, ait, *ut eat cum Cyro, qui volet.* Ità recepto Cyrus ad ſe homine, quum exiſſet, ſtatim dixit; *Jam ſanè declarabis, verum nè locutus ſis, quum te diceres voluptatem ex aſpectu mei capere. Equidem te non deſeram*, inquit Medus, *ſi quidem hoc dicis.* Et Cyrus: *Ergòne cæteris itidem*, ait, *hæc ſtudioſe expones?* Ille Jovem teſtatus: *Profectò*, inquit, *donec efficiam, ut etiam tu me libenter aſpicias.* Miſſus igitur à Cyaxare, quum alia Medis animo prompto denunciavit: tum etiam addidit, ſe à viro præſtantiſſimo & pulcherrimo, atque etiam, quod maximum eſſet, à Diis oriundo, abeſſe nolle.

Cyrus Medi opera, de quo libro primo, utitur.

4. Dum hæc à Cyro geruntur, divinitus quodammodo accidit, ut ab Hyrcaniis nuncii venirent. Sunt autem Aſſyriis Hyrcanii finitimi, natio non illa quidem magna, quâ etiam de causâ imperio Aſſyriorum ſubjecti erant; ſed equeſtris tamen & tunc fuit habita, & adhuc habetur. Idcirco utebantur operâ ipſorum Aſſyrii, quemadmodum Lacedæmonii Sciritarum: nec in laboribus, nec in periculis eis parcebant. Atque hoc ipſo tempore juſſerant, ut agmen ipſi extremum tuerentur, qui erant equites circiter mille numero: ut ſi quòd a tergo periculum immineret, id ante ſe ſubirent. Et Hyrcanii, quod ultimo loco iter facturi erant, etiam currus ſuos, & domeſticos, ultimos habebant. Nam pleræque nationes Aſiaticæ in expeditionibus eos, quos habent in familiâ, ſecum ducunt; quem morem Hyrcanii hâc etiam in expeditione ſervabant. Quúmque ad animos eis accidiſſet, cujuſmodi quædam ab Aſſyriis perpeterentur, & horum principem è vivis exceſſiſſe, victos ipſos eſſe, magno exercitum metu teneri, ſocios

4. Hyrcaniorum ad Cyrum legatio.

Digitized by Google

LIB. IV. dejectis eſſe animis, ac deficere: hæc quum ſecum ipſi cogitarent, viſum eſt opportune hoc tempore defectionem fieri poſſe, ſi ſecum Cyri exercitus hoſtes adoriri vellet. Itaque nuncios ad Cyrum mittunt, cujus nomini à prælio maxima celebritas acceſſerat. Qui miſſi erant, exponunt Cyro, jure ſe Aſſyrios odiſſe: ac ſi quidem eos hoc tempore aggredi vellet ſe quoque ſocios ac duces itineris futuros: ſimúlque commemorabant, quo loco res hoſtium eſſent, quòd eum excitari maximè ad expeditionem hanc ſuſcipiendam cuperent. Et Cyrus eos interrogans: ‘ An exiſtimatis, *inquit*, nos ‘ adhuc eos aſſequuturos priùs quàm intra munitiones ‘ ſe recipiant? Nam hoc ipſum nos magnæ cladis loco ‘ ducimus, quòd clam nobis aufugerint. *Ea verò dicebat, quòd illos fiducia ſui maxime confirmari vellet.* ‘ *At illi reſponderunt*, etiam poſtridie fieri poſſe, ſi ſtatim à diluculo expediti pergerent, ut eos aſſequerentur. Nam præ turbâ, & plauſtris eos tardè iter facere; ac præterea quòd nocte ſuperiore vigilâſſent, idcirco jam paulùm progreſſos caſtra feciſſe. Ergòne ‘ fidei pignus aliquod habetis, quo planum nobis fiat, ‘ vos in eis, quæ dicitis, veraces eſſe? Obſides, *inquiunt*, actutum hinc profecti, hâc nocte vobis adducere volumus. Tu modo Diis teſtibus fidem nobis ‘ dato, dextramque jungito, ut quæ abs te acceperimus, ‘ ad alios etiam afferamus. Secundùm hæc fidem eis dedit, ſi præſtent ea quæ polliceantur, ità ſe illos omnino & amicorum & fidorum hominum loco habiturum ut deteriori apud ſe conditione non eſſent, quàm vel Perſæ vel Medi. Atque hâc etiam tempeſtate videre eſt, & fidem Hyrcaniis haberi, & eoſdem nihilo ſequiùs ad magiſtratus gerendos admitti, quàm qui de natione Perſarum & Medorum iiſdem digni videntur eſſe.

Ad p. 75.

Cyri cum Hyrcaniis fœdus.

5. Medorum diverſis de cauſis erga Cyrum ſtudia.

5. Cyrus Poſteaquam cœnati eſſent, copias eduxit, quum adhuc luceret, juſſitque Hyrcanios operiri, ut unà proficiſcerentur. Ac Perſæ quidem univerſi, ceu par erat, ſtatim caſtris egrediebantur, itidémque Tigranes ſuis cum copiis. Medorum autem alii prodière, quòd pueri cum Cyro puero amicitiam contraxerant; alii, quòd ejus conſuetudine in venationibus uſi mores ipſius admirati fuiſſent: alii, quòd gratiam ipſi haberent, qui metum eis ingentem depuliſſe videretur: alii ſpe conceptâ, quòd Cyrum virtute præſtare pateret, etiam valde felicem & magnum aliquando futurum: alii, quòd

quòd viciſſim gratam ei rem facere vellent pro collatis in ſe beneficiis, dum apud Medos educaretur. Et multis ſanè multa commoda, quæ humanitas ejus erat, apud avum confecerat. Multi etiam, quum & Hyrcanios cernerent, & rumor eſſe deditus hos ad optimam prædam eis duces futuros, illâ ipsa de causâ proficiſcebantur ut aliquid conſequerentur. Ita factum, ut & Medi propè univerſi prodirent, extra eos, quicunque Cyaxaris fortè in contubernio erant. Nam hi, cum ſubjectis imperio ſuo, manebant. Cæteri omnes lætis & alacribus animis illinc movere, veluti qui non coacti, ſed ſponte ſuâ gratificandíque ſtudio, prodirent. Quum verò jam egreſſi eſſent, primum Medos adit, iiſque collaudatis precatus eſt; maximè quidem, ut Dii propitii, & ipſis & ſibi duces eſſent: deinde, ut & ipſe gratiam eis pro hoc ſtudio referre poſſet. Tandem pedites præituros dixit, utique cum equis ipſi ſequerentur, juſſit. Ac ſic ubi vel requieſcerent, vel in itinere ſubſiſterent, mandavit, ad ſe quidam equis advehe- rent, ut quid pro tempore fieri oporteret, cognoſcerent.

Lib. IV.

Ad p. 76.

6. Secundùm hæc juſſit ut duces itineris Hyrcanii præirent. Illi verò interrogantes: 'Cur non exſpectas, *inquiunt*, donec obſides adducamus, ut & tu fide priùs a nobis acceptâ progrediaris? *Reſpondiſſe tum Cyrus fertur:* Equidem cogito, habere nos omnes fidei pignus in animis & manibus noſtris. Sic enim inſtructi nobis videmur, ut abundè nobis ſuppetat facultas afficiendi vos beneficiis ſi veraces inveniamini: ſi uti fraude velitis, ita nos comparatos exiſtimamus, ut minimè nos in poteſtate veſtra, ſed vos potiùs in noſtrâ, Diis volentibus, futuri ſitis. Et verò Hyrcanii, quia poſtremo loco veſtros proficiſci dicitis; ubi eos videritis, ſignificate nobis, illos eſſe veſtros ut eis parcamus. His auditis Hyrcanii, & præibant ut duces itineris, quemadmodum Cyrus mandarat, & animi robur admirabantur; neque jam Aſſyrios, neque Lydos, neque ſocios horum ampliùs metuebant: ſed unum hoc, nè Cyrus ullo modo parum in ipſis eſſe momenti ſitum exiſtimaret, ſive ſecum eos haberet, ſive non haberet.

6. Magnanima Cyri oratio.

7. Quum autem progrederentur & mox appetiiſſet, proditum eſt Cyro & exercitui lucem clariſſimam cœlitus oblatam fuiſſe: quo factum ut in animis omnium quidam 7.

LIB. IV. quidam horror erga numen divinum, & in hoſtes confidentia exiſteret. Et quia expediti celeriterque pergerent, par eſt credi, magnum ab ipſis iter confectum eſſe, adeoque cum ipſo crepuſculo propè ab Hyrcaniorum copiis aberant. Id quum nuncii animadvertiſſent, referunt Cyro, hos eſſe ſuos. Nam hoc & indè ſe intelligere, quòd eſſent ultimi, & de ignium copia. Tum ille, miſſo ad ipſos altero, jubet, eis dicat: ſi quidem eſſent amici, ſtatim elatis in ſublime dextris occurrerent. Quoſdam etiam ſuorum adjungit, quibus mandat, Hyrcaniis dicerent; futurum, ut in ipſos ita ſe ſui gererent, quemadmodum eos in ſe ferri viderent. Ità nuncius alter apud Cyrum remanet, alter ad Hyrcanios provehitur.

8. 8. Interea verò, dum quid Hyrcanii facturi eſſent, conſiderabat Cyrus, exercitum ſubſiſtere juſſit. Tum advecti ad eum principes Medorum, ac Tigranes, quid faciendum eſſet, interrogabant. Quibus ille: ‘ Agmen ‘ hoc proximum, *inquit*, Hyrcaniorum eſt, ad quos ‘ nunciorum alter abiit, cúmque hoc de noſtris aliqui ‘ ſignificaturi eis, ut ſi quidem amici ſint, elatis in al- ‘ tum dextris omnes occurrant. Quapropter ſi hoc ‘ pacto acceſſerint, dextris eos ſuo quiſque loco exci- ‘ pite, ſimúlque animum ipſis addite: ſin arma expe- ‘ dirent, aut fugæ conſilium ceperint: date operam, ‘ nè quis ex hoſtium primis hiſce ſuperſit. Hujuſmodi Cyrus præcipiebat. Interea nunciis auditis, Hyrcanii gaudio efferti: equíſque celeriter conſcenſis, adeſſe; dextras utì denunciatum fuerat, protendere Medi, ac Perſæ viciſſim porrectis dextris eos excipere, atque etiam animos eorum confirmare. Deinde Cyrus: ‘ Nos ‘ quidem, *inquit*, vobis jam fidem habemus, Hyrcanii; ‘ ac vos iidem erga nos affici convenit. Sed hoc pri- ‘ mum nobis dicite, quantum diſtet hinc is locus ubi ‘ hoſtium magiſtratus, & totæ copiæ ſunt. *Reſponderunt illi*, paulò majus intervallum eſſe paraſanga. *Hic Cyrus:* Agite ergò, *inquit*, vos Perſæ, Medi, Hyrcanii, (nam vos etiam modo tanquam auxiliares & ſocios appello) planè ſciendum nobis eſt, eo res noſtras eſſe loco, ut ſi molliter & remiſsè agamus, graviſſima quæque mala nobis eventura ſint: Non enim ignorant hoſtes quarum rerum cauſà huc advenerimus. Sin totis viribus irruentes, fortiter animoſcque hoſtem aggrediemur, illico videbitis eos, ſervorum fugitivo-

Ad p. 77.

Hyrcanii ad caſtra Cyri tranſeunt.

'rum more, qui reperiuntur, alios ritu ſupplicum uti, Lib. IV.
'alios aufugere, alios ne ad hæc quidem poſſe animos
'intendere. Nam victi nos aſpicient, ac nihil minùs
'exiſtimabunt quàm nos adventare: non in ordines
'diſpoſiti, non ad pugnam parati deprehendentur. Quamobrem
'ſi ſuaviter & cœnare, & noctem hanc exigere
'& vivere deinceps volumus, nec ſpatium eis conſultandi
'conceſſerimus, nec parandi, quod ipſis ex
'uſu ſit, adeóque nè animadvertendi quidem, quod
'homines ſimus: ſed non niſi crates, & copidas, &
'ſecures, & ictus ac vulnera veniſſe putent. Et vos
'quidem, Hyrcanii, *ait*, voſmet nobis prætendendo anteriore
'loco pergite, quo veſtris armis conſpectis
'quàm longiſſimo tempore hoſtes fallere poſſimus.
'Verùm ubi ad hoſtium ego copias pervenero, cohortem
'equitum apud me ſinguli relinquite, quibus ipſe
'apud exercitum manens utar ſicubi opus fuerit. Vos
'autem, qui principes eſtis, & ætate provectiores, ordinibus
'ſervatis catervatim procedite, ſi ſapitis; nè
'in confertas hoſtium copias dilati, per vim repellamini:
'junioribus perſequendi poteſtatem facite, qui
'hoſtes obtruncent. Nam id tutiſſimum hoc tempore
'fuerit, ut ex hoſtibus quàm pauciſſimos ſuperſtites relinquamus.
'Quòd ſi accidat id quod multis uſu venit,
'qui rerum potiuntur, ut evertamus ipſorum fortunam,
'cavendum erit, ne ad prædam nos conferamus. Nam
'qui hoc facit non miles & vir eſt, ſed ſarcinarius calo:
'quem utì mancipium tractare cuivis licet. Illud
'autem ſciamus oportet, *victoria nihil eſſe quæſtuoſius.*
'Nam qui victor eſt is ſimul omnia corripit, viros,
'mulieres, opes, regionem univerſam. Ad hæc unicum
'illud videndum, ut victoriam conſervemus:
'quippè quâ etiam raptor ipſe continetur. Denique
'memineritis inter perſequendum, ut ad me, dum adhuc Ad p. 78.
'lucebit, redeatis. Poſtquam enim, tenebræ acceſſerint,
'neminem admiſſuri ſumus. Hæc locutus,
unumquemque ſuos ad ordines dimiſit, ſimúlque juſſit,
ut quum ad ſuos veniſſent, quilibet decurionibus ſuis
hæc ſignificaret. Nam quia in fronte decuriones erant,
audire poterant. Decurionum verò quemque juberent
eadem decuriæ ſuæ denunciare. Secundùm hæc antecedebant
Hyrcanii, & Cyrus cum Perſis medium agmen
tenens iter faciebat. Equites ex utroque latere, ceu
par erat, diſpoſuit.

9. Quum

LIB. IV.

9\. Altera victoria Cyri ſolertia parta.

9\. Quum autem illuxiſſet, hoſtium alii ad ea, quæ cernebantur, obſtupeſcebant: alii jam quid ageretur, animadvertebant: alii nunciabant: vociferabantur alii: alii ſolvebant equos: alii vaſa colligebant: alii de jumentis arma dejiciebant: alii ea induebant: alii in equos inſiliebant: alii fræna eis injiciebant: alii vehiculis uxores imponebant: alii res maximi pretii ſumebant, tanquam eas conſervaturi: deprehendebantur alii, qui hujuſmodi defodiebant: maxima verò pars fugam inibat. Etiam alia multa variáque feciſſe tunc eos exiſtimare licet, extra illud unum, quòd nemo pugnabat, ſed ſine prælio peribant. Crœſus Lydorum rex mulieres, quòd æſtas eſſet, noctu carpentis præmiſerat, ut in frigore facilius iter facerent: ipſe cum equitatu ſubſequebatur. Eadem feciſſe perhibent etiam Phrygem illum, qui ſitæ ad Helleſpontum Phrygiæ imperabat. Verùm ubi fugere quoſdam, & ad ſe jam pervenire ſenſerunt; comperto quid fieret, etiam ipſi ſumma virium contentione fugerunt. Cappadocum regem, & Arabum, qui propè adhuc erant, & abſque loricis reſiſtebant, Hyrcanii trucidant. Iidem qui interficiebantur, maximâ ex parte Aſſyrii & Arabes erant. Nam quòd ſuam in regionem veniſſent, perquam lentè progrediebantur.

Crœſi fuga.

10\. Dum Medi & Hyrcanii patrarent hujuſmodi quædam inter perſequendum, qualia conſentaneum eſt victores facere, Cyrus equitibus apud ſe relictis mandat, ut circum caſtra obequitarent, ac ſi quos armatos exire viderent, eos occiderent: remanentibus per præconem edicebat, ut quicunque milites hoſtium vel equites eſſent vel cetrati, vel ſagittarii, arma colligata adferrent, equis ad tabernacula relictis. Hæc quicunque non faceret, mox capite plecteretur .... & cum copidibus ſtrictis in ordine circumſtabant. Itaque ii quibus erant arma, unum in locum illa delata abjiciebant, ubi Cyrus juſſerat: quæ deinde concremabant illi, quibus hoc negotii dederat.

11\. Cyrus de procuratione commeatus conſilium capit.

11\. Quum verò in mentem Cyro veniſſet, neque ſe ab eſculentis neque à potulentis inſtructos acceſſiſſe, ſine quibus nec ulla ſuſcipi expeditio, nec fieri quicquam aliud queat; conſideraret autem quo pacto & celerrimè copiam horum, & rectiſſimè parare poſſet; animadvertit, omnibus militantibus opus eſſe quodam, qui & tabernaculum, & rerum neceſſariarum, ut eæ paratæ

Digitized by Google

paratæ militi adventanti eſſent, curam gereret. Itaque intelligens, eſſe vero conſentaneum, maximè tunc illos in caſtris deprenſos ac repertos eſſe, colligendis videlicet vaſis intentos: per præcones edixit, ut procuratores caſtrenſes omnes adeſſent, & ſicubi procurator nullus eſſet, maximus natu è tabernaculo veniret: graviſſima quæque interminatus iis, qui non paruiſſent. Illi quum etiam dominos obtemperare cernerent, ſtatim paruerunt. Quum adeſſent, primùm ſedere juſſit illos, quibus eſſet plus in tabernaculo commeatûs, quàm pro duobus menſibus. Hos quum aſpexiſſet, rurſus imperat, ut ſederent, quibus eſſet unius menſis commeatus. Ibi tum ferè omnes aſſederunt. Quumque hæc comperiſſet, his eos verbis allocutus eſt. *Agite verò*, inquit, *O viri, quicunque veſtrûm mala exoſi eſtis, & boni quippiam à nobis conſequi cupitis, promptis animis procurate, ut à quolibet in tabernaculo cibi ac potûs plus duplo paratum ſit & dominis & famulis, quam quotidie parare conſueviſtis. Quin & alia parata ſint omnia facite, quæcunque dapes affectura ſunt bonas. Quippe mox aderunt utricunque vicerint, æquúmque putabunt eſſe, ut res neceſſarias omnes affatim habeant. Itaque ſcire vos volo è re veſtrâ futurum, ſi eos ſine querela exceperitis.* Hæc illi cùm audiſſent, magno ſtudio imperata faciebant. L I B. IV. Ad p. 79.

12. Cyrus autem convocatis cohortium præfectis, hujuſmodi quædam ad eos protulit: *Non ignoramus, amici, licere jam vobis, ut priores prandeatis ante commilitones illos noſtros, qui abſunt, adeóque paratis exquiſitè cibis ac potu fruamini. Verum arbitror equidem, plus ex hoc prandio nos utilitatis minimè percepturos, quam ſi pateat, de ſociis nos eſſe ſollicitos: neque tantum virium nobis additurum eſſe hoc convivium, quantum ſi perficere poſſimus, ut horum commilitonum noſtrorum ſtudia nobis conſtent. Quòd ſi eos, qui jam perſequuntur, & interficiunt hoſtes noſtros, & cum reſiſtentibus prælio decertant, uſque adeò negligere videbimur, ut etiam priùs, quàm cognoverimus quid rerum agant, prandeamus; vereor, nè turpitudinis manifeſtâ maculâ noſmet aſpergamus, & in penuriâ ſociorum vires noſtra debilitentur. At verò curam eorum gerere, qui & labores perferunt, & periculis ſemet exponunt, ut adventantes ſcilicet res habeant neceſſarias: hoc verò epulum multò nos magis exhilaraverit, de meâ quidem ſententiâ, quàm ſi ſtatim ea, quæ gulæ grata ſunt, faciamus. Etiam hoc cogitetis velim, ut ipſos maximè revereri non* 12. Cyrus ad temperantiam continentiamque ſuos hortatur.

Lib. IV. *debeamus; nihilo tamen minùs alienam à nobis & ſatie-
tatem nimiam, & temulentiam eſſe debere. Necdum enim
confecimus ea, quæ volumus; ſed conſtituta nunc in acie
diſcriminis omnia ſtudium diligentiæ requirunt. Nam in
caſtris hoſtes habemus numero longè plures nobis ipſis, eóſ-
que ſolutos; à quibus adhuc cavere nos convenit, & eoſdem
cuſtodire, ut ſint, qui nobis res neceſſarias parent. Abſunt
præterea nobis equites, qui quidem ſollicitudinem nobis affe-*
Ad p. 80. *runt, ubinam ſint; ac ſi redeant, manſuri nè ſint nobiſ-
cum. Quapropter, meâ quidem ſententiâ, cibus ejuſmodi
hoc tempore potúſque nobis eſt ſumendus, cujuſmodi quis
exiſtimet ad hoc idoneum maxime, ut nec ſomno nec de-
mentiâ repleamur. Scio itidem magnam in hiſce caſtris
pecuniæ copiam eſſe, de quâ non ignoro fieri poſſe ut nos
avertamus, quantam voluerimus; ut ut illa nobis ſit cum
iis, qui nobiſcum eam cepere, communis. Verùm non tam
nobis futurum ego fructuoſum arbitror, ſi has ipſi ſuma-
mus, quàm ſi juſtos illis nos declaremus; atque hoc ipſo id
comparemus, ut nos majori, quam modò, benevolentiâ com-
plectantur. Etiam ipſarum pecuniarum diviſionem Medis,
& Hyrcaniis, & Tigrani, poſtquam advenerint, permitten-
dam arbitror: ac ſi minùs quoque nobis tribuerint, id ip-
ſum in lucro ponendum eſſe. Nam ob hæc lucra lubentius
nobiſcum manebunt. Nos quidem hoc tempore commodi pro-
prii rationem habere, parùm duraturas opes nobis concsliâ-
rit. Verùm his neglectis illa parare, unde divitiæ naſcun-
tur: hoc nimirum meo judicio nobis ac noſtris omnibus opes
ſuppeditare magis perennes poſſit. Arbitror autem propterea
domi quoque nos adſuefactos ad frænandum libidinem gulæ
pariter, & intempeſtivi quæſtûs: ut utroque, quum ità
res exigit, commodè poſſimus uti. Quibus autem in rebus
potioribus quàm præſentibus, edere queamus diſciplinæ ſpe-
cimen, equidem non video.*

13. 13. Hæc Cyri fuit oratio, quam Hyſtaſpas Perſa, u-
nus ex æqualium numero, hujuſmodi verbis comproba-
vit. *Abſurdum nempe fuerit, Cyre, nos in venatione qui-
dem ſæpenumero ciborum ab uſu toleranter abſtinere, qua-
dam ut fera potiamur, eáque non admodum magni pretii:
at in conatu venandi ſolidam felicitatem & opulentiam,
ſi nobis ea patiamur eſſe impedimento, quæ pravis illa qui-
dem hominibus imperioſè dominantur, ſed bonis ac fortibus
cedunt, non exiſtimari debere, fieri quiddam à nobis, quod
minimè deceat.* Hoc modo Cyri ſententiam Hyſtaſpas
approbavit, omnibus etiam aliis aſſentientibus. Et

Cyrus:

Cyrus: *Agite verò, inquit, quando de his eadem eſt omnium noſtrûm ſententia; mittite de ſuo quiſque manipulo viros quinque imprimis ſerios, qui per caſtra circumeuntes collaudent eos, quoſcunque res neceſſarias parare viderint: in negligentes autem nihilo parcius, quàm ſi eſſent ipſorum domini, animadvertant.*

14. Et hæc quidem illi faciebant: Medorum verò quidam, quum partim plauſtra rebus exercitui neceſſariis referta, quæ dudum è caſtris hoſtium exceſſerant, aſſequendo reverti coëgiſſent, advehebantur. Partim intercepta carpenta cum præſtantiſſimis mulieribus, quas vel conjuges legitimas, vel concubinas ſuas, formæ causâ viri ſecum ſumpſerant, ad caſtra adducebant. Nam Aſiatici, quum expeditiones inſtituunt, ſic eas hodieque ſuſcipiunt, ut res maximi pretii ſecum ſumant. Aiunt enim, ſe pugnandi avidiores eſſe quum eæ res adſunt, quas ſibi chariſſimas habent: quaſi has animosè defendendi neceſſitas eis imponatur. Ac fortaſſis ità ſe res habet; aut etiam fortaſſis hæc, ut voluptati indulgeant, faciunt. 14.

Ad p. 81.

15. Cyrus, quum Medorum & Hyrcaniorum facinora cerneret; ipſe ſibi ac ſuis quaſi ſuccenſebat; quòd alii viderentur ipſos hoc tempore vigore quodam ſuperare, atque etiam aliquid acquirere, dum ipſi loco ab exercendâ induſtriâ remotiori hærerent. Nam qui prædam adducebant, commonſtratis Cyro rebus iis, quas afferebant, rurſum perſecuturi cæteros hoſtes avehebantur. Id enim utì facerent, imperatum ſibi ſuis ab præfectis aiebant. Quæ res tametſi mordere Cyrum, ſuis tamen ille locis ſingula reponere. 15.

16. Convocatis autem denuò cohortium præfectis, quum ità conſtitiſſet, ut audiri, quæ dicerentur, poſſent; hæc protulit, ‘ Arbitror ego vos omnes animadvertere, amici, Perſas univerſos bonis ingentibus collocupletatum iri, maximiſque adeò nos, ceu par eſt, quorum acquiruntur opera, ſi quidem illis, quæ jam antè nobis in conſpectu ſunt, potiemur. Verùm quo pacto nos his potiri queamus, quum à nobis, ad ea comparanda, non ſatis virium nobis ſuppetat, niſi proprium equitatum Perſæ habeant, equidem non video. Nam velim vobis in mentem veniat, ait, nos Perſas inſtructos iis armis eſſe, quibus hoſtes cominus nobiſcum congreſſos videmur in fugam vertere poſſe. Verùm ubi jam eos in fugam verterimus, quoſnam 16.

Cyri de inſtituendo Perſarum equitatu conſilium.

 ‘ vel

 ‘ vel equites vel ſagittarios, vel cetratos, vel jaculatores, fugientes aut capere poſſimus, aut interficere, quum ab equis deſtituamur? Quinam itidem contra nos tendere formident, ac maleficiis nos infeſtare, ſive ſagittarii, ſive jaculatores, ſive equites: quum certò ſciant, nihil eſſe periculi, nè plus à nobis detrimenti accipiant, quam à conſitis arboribus? Quæ quum ità ſint, annon perſpicuum eſt illos equites qui modo nobiſcum ſunt, exiſtimare univerſa hæc quæ capta ſunt, non minùs eſſe ſua quàm noſtra? Imo profectò magis etiam fortaſſe. Sic ergo res jam neceſſario comparatæ ſunt. At verò, ſi nos equitatum paremus, nihilo deteriorem horum equitatu, an non clariſſimè patet omnibus, futurum, ut adversùs hoſtem ea ſine his geramus, quæ cum his modo gerimus, & ut hos ipſos erga nos modeſtiores experiamur? Minus enim curæ nobis erit, velintne illi adeſſe, vel abeſſe; ſi nobis ipſis, etiam abſque his, ſuffecturi noſmet ſimus. Verùm mittamus hæc, meo certe judicio nemo ſententiæ huic adverſabitur, quin omnino præſtet, Perſas proprium equitatum ſibi parare.

Ad p. 82. ‘ Sed vos fortaſſe, quo pacto confieri hoc poſſit, cogitatis. Conſideremus ergò ſi quidem equitatum inſtituere volumus, quid nobis adſit, & à quo deſtituamur. Sunt igitur hi nobis equi multi numero, capti in caſtris; ſunt fræna, quibus ad parendum adſuefiunt; ſunt alia, quibus opus eſt ad uſum equorum. Quin & illa nobis ſuppetunt quibus uti eques debet, nimirum loricæ, muniendis corporibus, & tragulæ, quibus & ejaculandis, & retentis, uti poſſumus. Quid ergò reliquum? Palam eſt, viris eſſe nobis opus, quod quidem potiſſimum habemus. *Nihil enim adeo noſtrùm eſt atque noſmet nobis ſumus.* At enim, dixerit fortaſſe quidam, nos imperitos eſſe. Nè quidem illorum quiſquam profectò, qui jam periti ſunt, priùs quàm diſceret, peritus erat. Fortè quis objecerit, eos dum pueri eſſent, didiciſſe. An ergò pueri plus mentis habent ad diſcendum ea, quæ dictantur, & monſtrantur, quàm viri? Utris, poſtquam didicerint, ad exercendum ea magìs idonea corpora ſunt, pueris, an viris? Quin etiam tantum nobis eſt ad diſcendum opportunitatis & otii, quantum nec pueris, nec aliis virilis ætatis. Non enim ſagittandi nobis eſt ars diſcenda, ſicut pueris, quum hanc jam antè teneamus;

‘ neque

'neque jaculandi, quòd illam quoque non ignoremus. Lib. IV.
'Nec item nobis accidit, quod hominibus cæteris;
'quibus negotium partim agrorum cultura, partim ar-
'tificia, partim aliæ domeſticæ res exhibent. Nobis
'ad tractandum rem militarem non otium duntaxat eſt,
'ſed etiam neceſſitas imponitur. Præterea non hic eſt,
'quod in aliis multis rebus, ad bellum neceſſariis: quæ
'ſunt illæ quidem utiles, ſed difficultatem habent. *An*
'*non* equitatio jucundior eſt, in itinere, *quàm* pedes
'incedere? *An non* in feſtinando jucundum eſt cele-
'riter, ſi ſit opus, amicum convenire: celeritérque
'vel hominem, vel feram, ſi poſcat uſus, perſequen-
'do intercipere? *An non* eſt commodum ac leve quod-
'cunque armorum genus ferendum ſit, id una geſtari
'ab equo. Nimirum idem eſt, & habere illa, & ge-
'ſtare. Quod autem maximè quis vereri poſſit, ne ſi
'neceſſe ſit in equo priùs nos periculum prælii ſubire,
'quàm equitandi rationem accuratè teneamus, tum
'deinde neque pedites amplius ſimus, neque ſatis ido-
'nei equites: hoc ipſum adeo non omnino eſt expli-
'catu difficile. Nam ubicunque voluerimus, mox
'nobis licebit, ut pedites dimicemus. Quippe diſci-
'plinam equeſtrem edocti, nihil eorum, quæ pedites
'ſciunt, dediſcemus.

17. Hæc Cyri fuit oratio: quam Chryſantas appro- 17.
bans, in hunc modum locutus eſt: 'Equidem, *inquit*, Chryſantas
'uſque adeò equitandi artem diſcere cupio, ut exiſti- idem quod
'mem, me hominem volatilem fore, ſi eques factus Cyrus ſua-
'fuero. Nam modo ſatis mihi fuerit ſi cum aliquo det.
'currere pariter aggreſſus ſolo capite antevertam: &
'ſi feram prætercurrentem videam, ita contento curſu
'prævertere poſſim, ut priùs eam vel jaculo, vel ſagit-
'tâ feriam, quàm procul admodum evaſerit. At eques
'ſi factus ero, virum interficere tanto ex intervallo po-
'tero, quanto conſpectus à me fuerit: & feras perſe-
'quens, partim eas potero cominus interceptas, par-
'tim quaſi ſtantes jaculando ferire. Nam ſi velocia
'duo ſint, propius ad ſe delata, quodam modo ſtare
'videbuntur. Quo autem nomine, inquit, maximè
'cunctis ex animalibus hippocentauros, ſi qui fuerunt,
'admirari ſoleo, quòd & humana prudentia conſilium
'caperent priùs, & quod opus eſſet manibus effice- Ad p. 83.
'rent, & equi celeritatem ac robur haberent ad capi-
'endum id, quod fugeret, & proſternendum, quod

 'ſubſiſteret:

LIB. IV. ‘ ſubſiſteret: hæc univerſa & ipſe factus eques, in me
‘ conferam. Mente humana providere cuncta potero,
‘ manibus arma geram, perſequar equo & ejuſdem ro-
‘ bore adverſarium proſternam. Neque tamen ut hip-
‘ pocentauri concretus equo alligabor; quod quidem
‘ melius eſt, quàm à naturâ equo adhæreſcere. Nam
‘ hippocentauros equidem ignoraſſe arbitror, quo pac-
‘ to pleriſque commoditatibus ab hominibus inventis
‘ utendum eſſet; quóque pacto multis rebus jucundis,
‘ quas equis natura conceſſit, frui conveniret. Ego ve-
‘ rò ſi equitare didicero, quum in equo conſedero, quæ
‘ hippocentauri ſunt, faciam: quum deſcendero, ho-
‘ minum reliquorum more & cœnabo, & veſtiar, &
‘ dormiam. Quare quid aliud futurus ſim, quàm hip-
‘ pocentaurus, qui & dividi, & rurſum componi po-
‘ terit? Ero præterea hâc etiam in parte meliori con-
‘ ditione, quàm hippocentaurus. Nam oculis ille duo-
‘ bus proſpiciebat, & auribus duabus audiebat. Ego
‘ verò quatuor oculis in explorando, & auribus quatuor
‘ præſentiam. *Aiunt enim equum oculis multa proſpici-*
‘ *entem homini ſignificare, & indicare itidem multa quæ au-*
‘ *ribus ipſe prius percipiat.* Itaque me illorum in nume-
‘ rum refer, qui equitare cupiunt. *Et nos quoque pro-*
‘ *fectò,* inquiunt reliqui omnes. Tum Cyrus: *Quid i-*
‘ *gitur,* ait, *quando nobis* hæc mirificè probantur, legém-
‘ ne nobis ipſis ferimus, ut turpe ſit quemquam eo-
‘ rum, quibus equos ego ſuppeditavero, peditem in
‘ profectione conſpici, ſive adeo magnum ſive parvum
‘ iter faciendum ſit; ut omnino nos hippocentauros eſ-
‘ ſe homines arbitrentur?

18. 18. Hæc illo rogante, ſimul adſenſi ſunt omnes. Quo fit, ut hoc ipſum indè uſque ab eo tempore Perſis nunc etiam in more ſit, neque quiſquam è Perſis elegantioribus uſquam pedes incedere, ſua quidem ſponte, conſpiciatur. His igitur illi tum ſermonibus intenti erant. Poſteaquam verò jam meridies præteriiſſet, adventabant equites Medi & Hyrcanii, ſecúmque tum equos tum homines adducebant. Non enim occiderant quemquam eorum, qui arma tradiderant. Quum advenisſent, primùm eos interrogabat Cyrus, an omnes ſibi ſalvi adeſſent. Quum annuiſſent, ità deinde quid rerum geſſiſſent, quærebat. Illi quæ perpetràſſent, narrabant; & quàm fortiter ſingula, magnificè prædicabant. Et Cyrus, quum omnia, quæ dicere volebant,

lubenter

Digitized by Google

lubenter audiſſet; hunc eos in modum etiam collaudavit. *Satis apparet, inquit, quod fortiter voſmet geſſeritis. Nam & grandior, & pulcrior, & acrior eſt ſpecies veſtra, quàm prius.* ‘ Indè quantum itineris confeciſſent, interrogabat; & an incolas regio haberet? Reſpondebant illi, ſe per majorem ejus partem provectos, totámque regionem habere incolas,& eſſe refertam ovibus, capris, bobus, equis, frumento, & commodis omnibus. *Duo nobis, inquit, curanda ſunt, tum ut ſuperiores ſimus iis, qui hæc poſſident; tum ut illi maneant.* Nam quæ incolas habet regio, magni pretii poſſeſſio eſt; eadémque ſi ab hominibus deſerta ſit, etiam commodis ipſis caret. Scio trucidatos à vobis eos, qui ſe defendebant; ac rectè quidem à vobis factum. Nam hoc victoriam imprimis conſervat. Qui autem arma tradiderunt, eos captivos feciſtis: quos ſi quidem dimittimus, facturi hoc, ut equidem aio, noſtro cum commodo ſumus. Primùm neque cavere ab his, neque cuſtodire nos eos neceſſe fuerit, neque cibos eis parere. Non enim certe fame eos necabimus. Deinde his dimiſſis pluribus etiam captivis utemur. Nam ſi regione potiti fuerimus, omnes ejus incolas captivos habebimus. Magíſque adeò cæteri, quum hos vivos dimiſſóſque videbunt, manſuri ſunt; & parere potiùs volent, quàm prælio decernere. Hæc mea ſententia eſt. Si quid alius quiſquam melius videt, proferat. Illi hæc audita faciunda conſentiebant. Itaque Cyrus advocatos captivos his verbis alloquitur: ‘ Animas veſtras conſervâſtis, viri, eo ipſo quòd paruiſtis; ac ſi deinceps vos ita geſſeritis, nihil mali vobis accidet, extra quam quòd idem, qui antehac, vobis non imperabit. Incoletis autem domos eaſdem, & idem ſolum excoletis, & earundem mulierum conſuetudine domeſticâ utemini, & itidem, uti modò, in liberos veſtros vobis erit imperium. Neque tamen adversùs nos, vel quenquam alium pugnabitis. Ac ſi quis alius injuriam vobis intulerit, nos ipſi pro vobis pugnabimus. Nè quis verò militiam vobis imperet, ad nos arma deferte. Ea qui detulerint, tum pacem, tum cætera, quæ dicimus, ſine fraude habebunt: quotquot autem arma bellica non depoſuerint, adversùs eos etiam expeditionem ſuſcepturi ſumus. Quòd ſi quis veſtrûm animo benevolo ad nos acceſſerit, & agere quid ipſum noſtrâ causâ, nóſque do-

cere

LIB. IV.

Lectio marginis.

Ad p. 84.

Cyri de captivis ſententia.

Cyrus certas captivis conditiones proponit.

LIB. IV. ' cere paruerit, eum nos, ut bene de nobis prome-
' rentem, atque amicum, non ut ſervum tractabimus.
' Hæc vos & ſcire volo, & cæteris denunciare. Quòd
' ſi quidam, voluntati noſtræ refragando, parere nolu-
' erint, adversùs eos nos ducite, quo nobis in illos non
' illis in nos ſit imperium. Hæc quum dixiſſet, illi eo
adorato, ſe præſtituros hæc dixerunt.

19. 19. Quúmque diſceſſiſſent, ' Tempus jam fuerit, *in-
' quit Cyrus*, O Medi & Armenii, ut omnes prandea-
' mus. Res quidem neceſſarias vobis ſtudio, quo po-
' tuimus, maximo paravimus. Ite ergò, nobíſque
' partem parati panis dimidiam mittite, quandoquidem
' ſatis pro utríſque paratum eſt; obſonii verò, ac potûs
' nihil mittite. Hæc enim ipſi, quantum ſatis eſt, parata
' habemus. Vos autem, Hyrcanii, deducite ipſos ad ta-
' bernacula, & principes quidem ad maxima, quæ no-
' ta vobis ſunt; cæteros, ut viſum fuerit commodiſſi-
' mum. Quin & ipſi prandete, ubi jucundiſſimum vo-
' bis fuerit. Nam tabernacula vobis integra ſunt, in
' quibus iidem parata ſunt omnia, ſicut & iſtis. Illud
' utrique ſcitote, nocturnas excubias nos obituros vobis
' eſſe, quod ea quæ foris ſunt, attinet: vos ea quæ in
' tabernaculis fiunt, ipſi curate; atque arma eis inferte.
' Necdum enim amici nobis ſunt, quos in tabernaculis
Ad p. 85. ' habemus. Itaque Medi Tigraníſque milites lavabant,
quòd parata eſſent omnia, mutatíſque veſtibus, cœna-
bant. Etiam ipſorum equi neceſſaria habebant, mitte-
bántque Perſis de panibus dimidios ſingulis, nullo nec
Cyri obſonia & potus. obſonio, nec vino addito; quòd Cyri milites hæc ha-
bere putarent, quia Cyrus eſſe ipſis hæc affatim dixerat.
Is verò famem dixerat obſonium, & potum eum, qui
de præterfluente omne hauriretur.

20. 20. Itaque Cyrus præbitâ Perſis cœna, quum tene-
bræ jam eſſent; complures eorum, quinos ac denos,
hinc indè miſit, utque ſe circum caſtra occultarent, juſ-
ſit. Exiſtimabat enim ſimul hanc cuſtodiam fore, ſi
quis extrinſecus accederet; ſimul futurum, ut ſi quis
pecunias auferens, extra caſtra fugeret, caperetur:
quod quidem ità accidit. Nam & aufugiebant multi,
& multi fuère capti. Cyrus autem pecunias quidem
iis, qui hos cepiſſent, relinquebat, ſed homines ipſos
mactari juſſit. Quò factum eſt, ut deinceps nè ſi cupe-
res quidem, quemquam noctu obverſantem reperiſſes.

21. Et

21. Et Perſæ quidem hoc modo degebant. Medi verò & potabant, & epulabantur, & tibiarum cantu ſemet oblectabant, & omni hilaritate ad ſatietatem fruebantur. Nam ejuſmodi multa capta fuerant, ut vigilantibus, quod agerent, minimè deeſſet. Medorum verò rex Cyaxares eâ nocte, quâ Cyrus abierat, & ipſe cum contubernalibus ebrius erat, veluti re bene geſtâ; & Medos cæteros in caſtris, exceptis paucis, adeſſe putabat, quòd ingentem ſtrepitum audiret. Nam Medorum famuli, quia domini diſceſſiſſent, & perpotabant, & perſtrepebant: præſertim quòd ab Aſſyriorum exercitu vinum, & alia multa hujuſmodi accepiſſent. Quum autem illuxiſſet, atque ad portam nemo veniret præter eos, qui cum ipſo cœnati fuerant, audirétque caſtra Medis & * equitibus eſſe vacua, & egreſſus ipſe rem ità ſe habere cerneret: tum verò cum fremitu & contra Cyrum & contra Medos excanduit, quòd ſe relicto ſolo diſceſſiſſent: ſtatimque juſſit, uti ſanè crudelis & amens fuiſſe perhibetur, unum ex iis qui aderant, equitibus ſuis ſecum ſumptis, quàm celerrimè ad copias Cyrum ſecutas proficiſci, atque hæc dicere: *Ne te quidem, Cyre, arbitrabar adeò imprudens conſilium de me capturum fuiſſe. Si tamen eſſet ea Cyri ſententia, ſaltem vos, Medi, minimè putâram voluiſſe ſic me ſolum relinquere. Nunc adeò Cyrus quidem veniat, ſi volet; vos autem quàm celerrimè adeſte. Hæc eis mandabat. Is autem, cui profectio hæc imperabatur: Ego verò,* ait, *mi domine, quonam modo eos inveniam? Quonam,* inquit Cyaxares, *modo Cyrus cum iſtis qui eum ſecuti ſunt, illos invenit, adverſus quos profectus eſt? Quoniam profectò,* ait, *quoſdam Hyrcanios ab hoſtibus defeciſſe audio, quúmque huc veniſſent, abiiſſe ità, ut Cyri copiarum duces eſſent.* Quibus auditis, Cyro Cyaxares multò magis ſuccenſere, qui hæc ei non indicâſſet; majoríque ſtudio ad Medos mittere, quo Cyri vires attenuaret. Quin etiam gravioribus cum minis, quàm antea, Medos evocare, additis ad eum quoque minis, qui ablegabatur, ſi non hæc acri cum vehementia nuntiâſſet. Proficiſcebatur ille cum ſuis plus minùs centum equitibus, gravitérque ferebat, quòd non & ipſe cum Cyro diſceſſiſſet. Quúmque in itinere pergerent, ac vix dividerentur; quandam in ſemitam delati oberrarunt, neque priùs ad Cyri exercitum pervenêre, quàm in Aſſyrios quoſdam à caſtris digreſſos incidiſſent, atque illos, ut ſibi duces eſſent, vi coëgiſſent,

Cyaxaris temulentia.

* Al. Equis.

Cyaxaris inhumanitas.

Ejuſdem importunitas.

Ad p. 86.

LIB. IV. ſent. Hoc modo conſpectis ignibus, pervenerunt eò circa noctem mediam. Quum verò ad caſtra acceſſiſſent, excubitores eos, quemadmodum mandatum à Cyro fuerat, ante lucem non intromiſerunt. Die verò jam illuceſcente, Cyrus primum arceſſitis Magis jubet, ut Diis ritè, quæ fas eſſet ob res adeò proſperas, eximerent. Qui dum in hoc erant occupati, convocatis æqualibus Perſicis dixit: ' Multa bona, commilitones, ' Deus nobis oſtendit. At nos, ô Perſæ! pauciores ' hoc tempore ſumus, quàm ut illa tenere in poteſtate ' poſſimus. Nam ſive ea, quæcunque laboribus no' ſtris adipiſcimur, non conſervabimus, rurſus aliena ' erunt: ſive quoſdam ex noſtris cuſtodes acquiſitorum ' relinquamus; ſtatim nullas nobis eſſe vires, patebit.

Cyri conſilium de arceſſendis aliis e Perſia militibus.

' Quamobrem mihi videtur, cuidam è vobis quampri' mum in Perſiam eundum eſſe, qui doceat ea quæ à ' me dicuntur, & ut quàm celerrimè mittatur exercitus, ' jubeat; ſi quidem Perſæ & imperium & fructum A' ſiæ, ſuam in poteſtatem venire cupiant. Ito ergò tu ' qui natu maximus es, *inquit*, ac poſtquam eò vene' ris, hæc exponito. Adde, mihi curæ futurum, ut ' milites, quos miſerint, ubi ad me pervenerint, anno' nas habeant. Vides ipſe, quæ habeamus, eorúmque ' nihil celaveris: ex quibus ſane quidnam potiſſimum ' in Perſiam mittendo, recte atque ordine fecero, De' os quod attinet, patrem meum; quod Rempubli' cam, magiſtratus interroga. Etiam inſpectores eo' rum, quæ gerimus, & conſultores in iis, quæ inter' rogaturi ſumus, huc mittant. Ac tu quidem, ait, ad ' iter te para, manipulúmque tuum, qui te deducat, te' cum ſumito. Secundùm hæc Medos arceſſit, quum ſimul Cyaxaris nuncius adeſſet, & coram omnibus iram ejus adversùs Cyrum, & minas adversùs Medos indicaret, tandemque diceret, mandare Cyaxarem, ut Medi diſcederent, etiamſi manere Cyrus vellet. Quæ nuncii verba quum Medi audiſſent, ſilebant; ut inopes conſilii quo pacto arceſſenti non parerent, atque etiam præ metu neſcientes, quo pacto minanti obtemperarent, præſertim quòd ipſius crudelitatem nôſſent. Cyrus autem: ' Minimè miror equidem, ait, tu nuncie, ' ac vos Medi, Cyaxarem & de nobis, & de ſeipſo ' ſollicitè trepidare; quum multos id temporis hoſtes ' viderit, & quid nos agamus, ignoret. Verùm ubi ' ſenſerit, multos ex hoſtium copiis periiſſe, fugatos uni-

Cyri prudens ad Cyaxaris nuncium reſponſio.

Ad p. 87.

' verſos;

'verſos: primùm metuere deſinet, deinde agnoſcet, 'minimè ſe jam deſertum eſſe, quum amici hoſtes ip- 'ſius interimunt. Et quonam modo queri de nobis 'jure poſſit, cùm bene de ipſo promereamur, & qui- 'dem nihil ex arbitrio noſtro temere faciamus? Nam 'ego ei ſuaſi permitteret mihi, ut vobis adſumtis di- 'grederer: vos non ut cupidi profectionis, an exeun- 'dum eſſet, interrogâſtis, atque ità jam huc perveni- 'ſtis: ſed juſſi eſtis ab ipſo prodire, ſi cui veſtrûm gra- 've non eſſet. Quapropter hæc ira, ſat ſcio, ſecundis 'hiſce rebus mitigabitur, & unà cum metu deſinente 'abibit. Ac tu quidem modò, nuncie, quia laboribus 'confectus es, quietem capito: nos autem Perſæ, quia 'ſic hoſtes affuturos exſpectamus, ut vel pugnent, vel 'imperium accipiant, ordines elegantiſſimè inſtructos 'habeamus. Nam ità ſi conſpiciamur, fortaſſe citiùs 'ea ſumus effecturi, quæ deſideramus. Tu verò, prin- 'ceps Hyrcaniorum, hic operire, militúmque tuorum 'ducibus impera, ut ſuos arma capere jubeant. Qui- 'bus effectis, quum Hyrcanius acceſſiſſet, inquit Cy- 'rus: Perjucundum mihi eſt, Hyrcanie, quòd anim- 'adverto, te non ſolum ita nobis adeſſe, ut factis ami- 'citiam declares; ſed etiam indicia mihi præbere acris, 'quo præditus es, ingenii. Ac nunc quidem nobis ea- 'dem conducere, perſpicuum eſt. Nam & mihi ſunt 'hoſtes Aſſyrii, & tibi jam infeſtiores ſunt quàm mihi. 'Quare ſic utrique conſultandum eſt, ut eorum ſocio- 'rum, qui jam nobis adſunt, nemo deficiat, & alios 'quoque ſi poſſimus, adjungamus. Audiſti verò, Me- 'dum hunc equites avocare; qui ſi diſcedant, quo pa- 'cto nos pedites ſoli manebimus? Itaque hoc agen- 'dum eſt & tibi & mihi, ut hic ipſe, qui ſuos avocat, 'nobiſcum manere velit. Tu igitur repertum aliquod 'ei tabernaculum tradito, ubi commodiſſimè degat, & 'omnia, quibus opus fuerit, habeat. Ego verò datu- 'rus ſum operam, ut homini laboris aliquid imperem, 'quem lubentiùs ſuſcepturus ſit, quàm hinc abiturus. 'Præterea cum ipſo de bonis iis diſſerito, quæ ſpes ſit 'eventura noſtris omnibus, ſi rectè gerantur ea, quæ 'fieri oporteat. Hæc ubi feceris ad me redito. Ita- que abiit Hyrcanius ut Medum ad tabernaculum deduce- ret, & qui proficiſci debeat in Perſiam, paratus aderat. Et Cyrus mandavit, ut Perſis diceret, quæ oratione ſu- periori ſunt indicata: Cyaxari verò literas redderet.

Lib. IV.

Epiſtola Cyri ad Cyaxarem.

Volo autem, ait, tibi recitare, quæcunque præſcribo: quò & ſcias ea, & profitearis, ſi quis te de his interrogat. Hæc autem literis inerant: *Cyrus Cyaxari ſalutem.* Nos neque te ſolum reliquimus, quum nemo tunc ab amicis ſolus relinquatur, quum hoſtes per eos vincit; neque propterea quod abs te diſceſſimus, in periculo te nos conſtituiſſe arbitramur: ſed quo majori abs te intervallo abſumus, tanto tibi plus ſecuritatis à nobis parari exiſtimamus. Nam qui apud amicos proximè deſident, non eos maximè tutos efficiunt: ſed qui hoſtes quàm longiſſimè repellunt; ii potius amicos extra periculum collocant. Conſidera verò, quem me erga te expertus, ipſe viciſſim quem erga me te geras, dummodò de me quereris. Equidem auxilia ſociorum adduxi tibi, non quibus tu perſuaſiſſes, ut venirent; ſed quàm maxima potui. Tu mihi, dum adhuc pacato in ſolo eſſem, tot conceſſiſti, quot perſuadendo adducere poſſem: & nunc me in hoſtium regione conſtituto, non eos, qui redire velint, ſed univerſos avocas. Itaque tunc quidem arbitrabar, me vobis utriſq; gratiam debere; nunc tu me cogis, ut tui obliviſcar, & illis, qui me ſecuti ſunt, omnem gratiam referre ſtudeam. Verùm facere non poſſum, ut tibi ſimilis fiam; ſed hoc ipſo tempore copiarum cauſâ miſſo in Perſiam nuncio, mandatum dedi, ut quotquot ad me venturi ſunt, ſi quidem eorum operâ tibi ſit opus antequam ad nos veniant, eis tibi poteſtas ſit, non ex ipſorum arbitrio, ſed utì tu voles, utendi. Conſilium autem tibi do, quanquam ipſe junior, nè, quæ conceſſeris, auferas; ut inimicitiæ tibi gratiarum loco non debeantur; nec minitabundus arceſſas, quum aliquem ad te celeriter venire vis: nec ſimul te ſolum eſſe dixeris, & multis miniteris, nè doceas eos, nihili te facere. Nos autem ut adſimus, operam dabimus, ubi primùm ea confecerimus, quæ confecta tibi ac nobis ex æquo fore fructuoſa cenſemus. Vale. Hanc epiſtolam ei reddito, & de quocunque horum interrogarit, id ità ſe habere dicito, ut in epiſtolâ perſcriptum eſt. Nam & de Perſis itidem tibi mando, quemadmodum eſt perſcriptum. Atque hunc quidem, iſta locutus, & traditâ epiſtolâ, dimiſit; addito mandato, ut ità feſtinaret, quemadmodum ipſe reditum celerem haud parum commodi allaturum non ignoraret.

Ad p. 88.

22. Secun-

22. Secundum hæc armatos jam omnes, tàm Hyrcanios quàm Tigranis milites ſpectabat. Aderant & Perſæ armis inſtructi. Tunc etiam finitimi quidam equos adducebant, & afferebant arma. Hos ille tragulas eum in locum, ubi & cæteros antea, juſſit abjicere, utque concremarent eas, quibus id negotii dederat, ſi quibus ipſi non egerent. Equos autem ut illi remanentes in caſtris cuſtodirent, qui eos adduxerant, edixit; donec aliquid eis ſignificatum eſſet. Convocatis autem præfectis equitum & Hyrcaniorum, hujuſmodi orationem habuit: ‘ Nè mirum vobis ſit, amici & ſocii, quòd ‘ ſæpius vos convenire jubeo. Nam quum res præſentes novæ ſint pleræque adhuc ordine carent. Quæ ‘ verò necdum in ordinem revocata, & adhuc confuſa ‘ ſunt, ea ſemper negotia faceſſere neceſſe eſt, donec ‘ ſuum quæque locum acceperint. Multa jam bona, ‘ multi à vobis homines capti ſunt: ſed quoniam & ignoramus ipſi, quænam horum cujuſque noſtrûm ſint, ‘ neque his ipſis conſtat, quem quiſque dominum habeat; idcirco non admodum multos ex eis videre eſt ‘ officium facere, ferèque ambigere omnes, quid abs ‘ ſe fieri oporteat. Quapropter itáne comparata ſint, ‘ vos iſta diſcernite: quúmque adeò tabernaculum aliquis adeptus eſt, quod ſatis & ab eſculentis eſt inſtructum, & à potulentis, & famulitio, & ſtragulâ & aliâ ‘ veſte, rebúſque cæteris, quæ requiruntur ut in tabernaculo militari commodè degi poſſit: huic ſanè nullâ ‘ opus eſt acceſſione aliâ, niſi ut is, cui obtigit, ſciat ‘ horum curam ſibi tanquam ſuorum, gerendam eſſe. ‘ Qui verò in ea divertit tabernacula quibus pleraque ‘ deſunt: his vos inſpectis, quod deeſt, ſupplete. Scio ‘ equidem, multa etiam ſuperatura eſſe. Nam hoſtibus ‘ omnia fuere copioſiora, quàm pro multitudine noſtrâ. ‘ Venerunt etiam ad me Aſſyriorum regis, aliorumque ‘ præpotentium quæſtores, & penès ſe aurum ſignatum eſſe dixerunt, ac tributorum quorundam mentionem fecerunt. Itaque per præconem imperate, ut ‘ iſthæc ad vos omnia deferant, ubicunque conſederitis: & terrorem incutite, ſi quis id, quod imperatum eſt, non fecerit. Quúmque acceperitis ea, duplum quidem equiti, pediti ſimplum tribuite; ut habeatis, ſi quibus indigueritis; atque etiam ut aliquid ‘ emere poſſitis. Forum vero caſtrenſe, *inquit*, ab ullo violari ſtatim præco prohibeat, jubeatque; cau-

Cyrus de præda dividenda agit.

Ad p. 89.

 ‘ pones

‘ pones ac mercatores vendere merces ſuas venales, iiſque diſtractis alias advehere, ut caſtra noſtra frequentiam hominum habeant. Hæc illi ſtatim proclamabant. Medi verò & Hyrcanii, *Quo pacto nos*, inquiunt, *abſque te ac tuis hæc diſtribuerimus?* Quæ ipſorum verba Cyrus ità excepit: *Eane veſtra ſententia eſt, ut quicquid tandem agatur, rebus omnibus nos omnes intereſſe oporteat? neque ſatis ego facturus ſim vobis, agens pro vobis, quod uſus poſtulet: neque vos pro nobis? Quánam aliâ ratione, ſi non hâc, plus habituri negotii ſimus, & minus effecturi? Enim verò videte obſecro*, ait, *nos hæc vobis cuſtodivimus, & vos creditis, à nobis eſſe rectè cuſtodita. Vos igitur itidem diſtribuite, noſque credemus vobis rectè diſtributa eſſe: ac viciſſim nos aliis in rebus quiddam, quod ſit ex uſu publico, peragemus. Primùm videte, quot nobis partim adſint equi, partim adducantur. Eos ità ſi relinquemus ut*

Cyrus ſuadet, ut Perſis equi ab hoſtibus capti tradantur.

inſideat nemo, neque quicquam nobis proderunt, & ob curam ipſorum moleſti etiam nobis erunt. Sin equites eis imponemus, eâdem operâ tum negotiorum moleſtiâ liberabimur, tum virium acceſſione nos confirmabimus. Jam ſi ſunt alii, quibus eos detis, & quibuſcum, ſi ſit opus, pericula libentiùs adeatis, quàm nobiſcum; nimirum his eos tradite. Sin nos in primis adſtites habere vultis, nobis eos date. Nam modò, quum provecti abſque nobis ad hoſtes, prælii diſcrimen adiretis, magnum nobis metum incuſſiſtis, nè quid vobis accideret: atque etiam magno pudore nos affeciſtis, quòd iſthic non eſſemus, ubi vos eratis. Verùm ſi accipiemus equos, ſecuturi vos ſumus: ac ſi quidem unà vobiſcum in equis dimicantes, majores afferre utilitates videbimur, nihil ad alacritatem ſummam relinqui faciemus; ſin pedites putabimur opportuniùs vobis adeſſe, proclive fuerit

Ad p. 90.

deſcendere, ſtatimque adeò vobis pedites aſſuturi ſumus, & quibus equos tradamus, excogitabimus. Hæc Cyrus dixit: ad quæ illi reſponderunt: *Nos, Cyre, neque viros habemus, quos equis hiſce imponamus; neque ſi haberemus, quum tu hoc velis, aliud ſententiæ tuæ præferremus. Itaque nunc equos ipſos accipe, & quod optimum factu putabis, facito. Ego verò accipio*, inquit, *adeóque nos quod felix & fauſtum ſit, equites efficiamur; & vos quæ communia ſunt dividite. Ac primum quidem*, ait, *Diis eximite quodcunque Magi e diſciplinâ ſuâ indicârint. Deinde*

Cyri de partienda reliqua præda conſilium.

Cyaxari ſeligite, quæ ſeligendo maximè rem gratam vos ipſi facturos arbitramini. Illi cum riſu, mulieres formoſas diligendas huic aiebant. *Ergò mulieres*, inquit, *diligite,*

gite, & quicquid aliud viſum vobis fuerit. Poſtea verò, quàm huc ſese eritis, Hyrcanii, facite quantum poteſtis, ut omnes hi Medi, qui me ultrò ſecuti ſunt, nihil habeant quod querantur. Et vos item, Medi, primos hoſce ſocios noſtros honoribus & præmiis ornate, quò rectè ſe conſuluiſſe ſuis rebus exiſtiment, quum noſtræ ſe amicitiæ adjungerent. Etiam de omnibus partem nuncio tribuite, qui à Cyaxare venit; nec ipſi ſolùm, ſed iis quoque quos ſecum habet: atque etiam hunc obſecrate ut nobiſcum maneat, idque mihi probari dicite, ut quum rectiùs intellexerit ſingula, vera renunciare Cyaxari poſſit. Perſis autem, qui mecum ſunt, quæcunque vobis præclarè inſtructis ſuperârint, ſufficient. Quippe nos in deliciis non admodum educati ſumus, ſed populari ratione quadam. Itaque fortaſſis etiam riſui vobis eſſemus, ſi quid ſplendidius nobis attribueretur: ſicuti futurum ſcio, ut equis inſidentes admodum noſmet vobis ridendos præbeamus; ac fortaſſis, ut arbitror, etiam in terram decidentes. Lib. IV.

23. Secundum hæc illi ad prædæ diviſionem acceſſere, quum ob equitatûs hujus mentionem valdè riderent, Cyrus arceſſitis cohortium præfectis, juſſit ut equos reciperent, & inſtrumenta equeſtria, cum equorum curatoribus; & quidem ad numerum acciperent, pares videlicet militum ſingulorum numero, ſorte quamlibet in cohortem ductâ. Proclamari etiam per præconem juſſit, ut ſi quod in Aſſyriorum, aut Syrorum aut Arabum exercitu mancipium eſſet, vel è Mediâ vel Perſiâ ſive Bactrianâ, ſive Cariâ, ſive Ciliciâ, ſive Græcia, ſive aliunde vi abductum, ſe conſpiciendum exhiberet. Quo quidem audito præconio, multi ſe lubenter exhibuerunt. Cyrus ex eorum numero ſelectis, qui forma præſtabant, ut liberis hominibus arma eſſe geſtanda dixit, ab ſe data: ſibi autem curæ futurum ut res neceſſarias haberent. Simul eos ad præfectos cohortium mox deducens, iiſdem commendat; & jubet, ut crates ac gladios exiles eis darent, quibus inſtructi ſequerentur equitatum; atque ut pro eiſdem commeatum perinde, ac pro Perſis ſuis, acciperent. Ipſi vero cohortium præfecti loricati & haſtati ſemper equis veherentur, quod quidem primus orſus eſt facere; ac ſinguli ſuo loco peditibus æqualium præfectum ex æqualibus alium conſtituerent. His illi rebus intenti tum erant.

23. Cyrus ingenuos homines in libertatem vindicat.

Ad p. 91.

24\. Gobryas Aſſyrius ad Cyrum venit.

24\. Interea Gobryas Aſſyrius, ſenex, cum equeſtri famulatu eques & ipſe aderat. Geſtabant autem omnes arma equeſtria. Quibus verò datum hoc erat negotii ut arma reciperent, jubebant haſtas tradi; ut eas perinde, atque arma cætera, comburerent. Gobryas, velle ſe primùm videre Cyrum, ait. Itaque miniſtri cæteris ipſius equitibus relictis, ad Cyrum Gobryam deducunt. Is ubi Cyrum conſpexit, his verbis uſus eſt: ' Equidem, Domine, natione ſum Aſſyrius, & caſtellum munitum habeo, & amplæ regioni cum imperio ' præſum, & equos circiter mille regi Aſſyriorum exhibere ſolebam, cui quidem charus eram, ut qui maximè. Sed quando cæſus ille à vobis diem obiit, vir ' ſanè fortis & bonus, illiuſq; filius rerum modò potitur, inimiciſſimus mihi, ad te venio, méque ſupplex ' ad pedes tuos proſterno. Trado autem me tibi ſervum, & belli ſocium; ac te rogo ut injurias meas ' ulciſcaris; téque pro eo ac poſſum, filium mihi adopto. Nam orbus ſum liberis ſexûs virilis. Quem enim, Domine, ſolum habebam, forma & virtute præſtantem, & amantem mei, & eum honorem mihi ' deferentem, quo filius patrem perſequendo maximè ' beare poſſit: hunc rex ille nunc meus, arceſſitum ab ' illius temporis rege, hujus patre, ut qui vellet filio ' meo filiam ſuam uxorem dare: (atque equidem eum ' ſic à me dimittebam, ut elato eſſem animo qui filium meum regis filiæ maritum viſurus eſſem) hunc, ' inquam, rex iſte nunc imperans ad venationem invitavit, & poteſtatem ei fecit venandi totis viribus, ' quòd longè ſe illo meliorem equitem duceret. Itaque venatus eſt cum eo, tanquam amico, qúmque ' prodiiſſet in conſpectum urſa, & uterque hanc perſequeretur, noſter iſte modò princeps emiſſo jaculo ' aberrat, quod utinam nè unquam accidiſſet: at meus ' ille filius, telo conjecto, quod minimè factum oportuit, urſam ſternit. Et tunc quidem ille dolore affectus, invidiam occultè repreſſit. Quum autem interveniſſet leo, atque hic rurſus aberraſſet, quod ei ' accidiſſe mirum opinione meâ videri non debuit, filius verò meus ictu * denuo non aberrante leonem ' conficiens, feram utramque ſe ictu gemino diceret, ' uno alterum ſecuto, ſtraviſſe; tum verò ſceleratus ' ille non amplius invidiam cohibuit, ſed ereptam uni ' comitum cuſpidem in pectus adegit, atque ità meo

' illi

Aſſyriorum regis filius Gobryæ filium interfecerit.

* al. Ictu infeliciter felici.

'illi unico charóque filio animam abſtulit. Ego verò
'miſer mortuum pro ſponſo retuli, ac tam grandis
'barbeſcentem tunc primâ lanugine filium optimum
'& dilectiſſimum ſepelii. At interfector ille, quaſi
'hoſtem aliquem peremiſſet, neque pœnitere viſus eſt
'unquam, neque pro atroci hoc facinore terrâ con-
'ditum honore ullo dignatus eſt. Pater quidem ejus
'miſertus mei fuit, ac palàm declaravit, ſibi quoque
'calamitatem meam moleſtam accidiſſe. Itaque ſi ille
'viveret, nunquam ego ad te cum ipſius damno ve-
'niſſem. Nam & multa extiterunt ejus in me officia
'plena amoris, & ipſe viciſſim ei mea præſtiti. Quia
'verò ad interfectorem filii mei rerum ſumma per-
'venit, non equidem animo in illum unquam eſſe
'benevolo poſſim, nec ipſe me unquam, ſat ſcio, ami-
'cum duxerit. Non enim ignorat, quæ mens in eum
'mea ſit, atque utì antehac hilariter vivere ſolitus,
'nunc in hac orbitate affectus ſim ſenectam in luctu
'exigens. Quapropter ſi tu me receperis, & aliqua
'mihi vindicandæ per te mortis chari filii ſpes fiat:
'etiam repubeſcere mihi videbor, neque me cum de-
'decore vivere, neque cum dolore mori putabo. *Sic*
'*Gobryas quum locutus eſſet, reſpondit Cyrus:* Si con-
'ſtet, ea te ſentire, mi Gobrya, quæ dicis; equidem te
'ſupplicem recipio, & de interfectore me pœnas ſumi-
'turum, Diis juvantibus, polliceor. Verùm dic mihi,
'*ait*, ſi hæc à nobis tibi contingant, & caſtella retinere
'te ſinamus, & regionem, & arma, & poteſtatem,
'cum quâ fuiſti hactenus, quidnam pro his obſequii
'nobis præſtabis? Munitionem, *inquit*, ubi voles, tra-
'dam tibi, ut domus tua ſit, & tributum, quod illi ex
'agro meo pendebam, ad te deferam: & ubi neceſſe
'fuerit expeditionem ſuſcipere, ſigna tua ſequar, ad-
'ductis meæ regionis viribus. Præterea mihi filia eſt,
'eáque virgo, quam unicè diligo, ætate jam nubili.
'Eam me antehac regi nunc rerum potienti putabam
'conjugem futuram educare. Verùm modo me ipſa
'filia multis cum lacrymis ſuppliciter orat, nè ſe fra-
'tris interfectori tradam: quæ quidem mea quoque
'ſententia eſt. De hac etiam tibi nunc permitto ut ità
'conſulas, quemadmodum me re ipsâ de te conſulere
'manifeſtum eſt. *Itaque Cyrus*, His conditionibus, *ait*,
'ego verè & ex animo dextram tibi meam do, &
'tuam accipio. Dii teſtes nobis ſunt. Quibus actis,

LIB. IV.

Ad p. 92.

Gobryas Cyrum orat, ut filii mortem ulciſcatur.

LIB. IV. Gobryam arma retinentem abire juſſit; ſciſcitatus, quantum itineris ad ipſum eſſet, quòd eò venire vellet. *Si cras manè*, inquit, *proficiſcaris: poſtridie nobiſcum degere poteris*. Itaque Gobryas, itineris duce relicto, diſceſſit.

25. 25. Jam & Medi aderant, quæque Magi Diis eximia ſervanda dixerant, ea Magis tradiderunt. Cyro pulcherrimum ſelegerant tabernaculum, & mulierem Suſianam, quæ omnium in Aſiâ fuiſſe formoſiſſima perhibetur, & inſigniter peritas muſicæ duas. Secundo autem loco Cyaxari ſecundaria. Simul aliis talibus ipſimet ſibi ſupplebant ea quibus deficiebantur; ut rei nullius indigi militarent. Nam magna omnium erat copia. Itidem & Hyrcanii acceperunt ea, quibus ipſis opus erat. Etiam Cyaxaris nuncium ad æquales cum cæteris partes admiſerunt. Tabernacula verò, quæ ſuperabant, Cyro tradiderunt, ut ea Perſæ haberent. Nummos tum ſe diſtributuros aiebant, ubi collegiſſent univerſos, idque deinde præſtitum. Hæc ab eis & acta tunc, & dicta. Cyrus autem Cyaxari, ſelecta ut illi acciperent atque cuſtodirent, juſſit; quos ei maximè familiares eſſe nôrat. ‘Ac mihi quidem quæ datis, *ait*, ‘lubens accipio. Utetur autem his veſtrûm quilibet, ‘qui eis potiſſimùm indigebit. *Et Medus quidam, muſica ſtudioſus*, Ego verò, *inquit*, mi Cyre, quum audirem veſperè muſicas mulieres iſtas, quas tu nunc ‘habes, voluptatem audiendo percepi: ac ſi quidem ‘harum unam tu mihi dederis, exiſtimabo jucundius ‘eſſe, verſari in caſtris, quàm domi manere. Ego ‘verò, *ſubjecit Cyrus*, dono hanc tibi, & majorem tibi ‘videor habere gratiam, qui petieris, quàm tu mihi, ‘qui eam accipis. Uſque adeò vobis gratificari ſitio. ‘*Atque ita mulierem accepit is qui petierat*.

Hic multi libri veteres Quintum librum ordiuntur.

Ad p. 93.

XENOPHONTIS

Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI

LIBER V.

LIB. V.

CYRUS autem arceſſito Araſpe Medo, qui erat ei ſodalis à puero, & cui veſtem quoq; Medicam exuens, quum in Perſiam diſcederet ab Aſtyage, dederat; mandavit, ut ſibi & mulierem illam & tabernaculum aſſervaret. Erat autem mulier ea Suſorum regis Abradatæ uxor. Quo verò tempore capiebantur Aſſyriorum caſtra, fortè maritus ejus non adfuit, ſed ad Bactrianorum regem legatus abiverat, ab Aſſyrio ſocietatis ineundæ gratiâ miſſus, quòd huic cum Bactrianorum rege ejus eſſet hoſpitii. Hanc igitur ut aſſervaret Araſpes, donec eam ad ſe reciperet, Cyrus juſſit. Et Araſpes, quum id facere juberetur, Cyrum interrogans, ' Vidiſtíne, *inquit*, mulierem hanc, Cyre, quam aſſervare ' me jubes? Non profectò, *ait Cyrus*. Ego vero, *inquit Araſpes*, hanc vidi, quum eam tibi ſeligerem. ' Ac ſanè quum tabernaculum ejus ingrederemur, primùm eam non agnovimus. Nam & humi ſedebat, ' & circum eam ſedebant ancillæ omnes, habebátque ' veſtem illarum veſtibus ſimilem. Quum autem ſtudio ' cognoſcendi, quænam eſſet hera, circumſpectaremus ' univerſas; mox alias omnes excellere viſa eſt, tametſi ſederet, ac velata terram intueretur. Poſtquam ' verò ſurgere eam juſſimus, conſurrexere cum eâ ' cunctæ quæ aderant. Tum verò præſtabat hæc primùm proceritate, deinde robore, virtute, geſtuum ' elegantiâ, licèt habitu vili veſtita conſtitiſſet. Etiam ' lacrymas videre erat diſtillantes partim in veſtem, ' partim ad ipſos uſque pedes. Quúmque natu maximus inter nos diceret: Bono animo ſis, mulier: nam ' tametſi præſtare virum tuum corporis & animi bonis ' audiamus, tamen ei te modo ſeligimus, quem ſcire ' debes neque formæ elegantiâ illi cedere, neque ingenio, neque poteſtate. Nimirum ſi quiſquam alius, ' Cyrus

al. Mulier ea conjux Abradatæ Suſiani.

Pantheæ excellens forma.

LIB. V. ‘ Cyrus certe noſtrâ ſententiâ dignus eſt admiratione,
‘ cujus tu deinceps eris. Id ubi mulier audivit, dila-
‘ ceratâ ſuperiori veſte cepit ejulari, ancillis unà voci-
Ad p. 94. ‘ ferantibus. Atque hìc jam maxima ex parte facies
Pantheæ virtus. ‘ ejus apparuit, & collum & manus apparuerunt. Adeó-
‘ que ſcito, mi Cyre, tàm mihi quàm aliis eam intu-
‘ entibus viſum eſſe, nunquam mulierem in Aſia vel
‘ eſſe natam, vel extitiſſe talem ex mortalibus. Sed
‘ enim, *inquit*, omnino tu eam ſpectabis. *Et Cyrus*,
‘ Imo vero multò minùs, *ait*, ſi talis eſt, qualem tu
‘ prædicas. Quid ità? *inquit adoleſcens ille*. Quia ſi
‘ nunc, *ait*, poſtquam de te audivi, eam eſſe formoſam,
‘ perſuaderi mihi patiar, ut ad ſpectandum illam abe-
‘ am non admodum otioſus, vereor, nè multò citiùs
‘ illa mihi rurſum perſuadeat, ut ſpectatum redeam, ac
‘ deinde neglectis fortaſſe rebus iis, quæ mihi gerendæ
‘ ſunt, oculis in hanc fixis deſideam. *Et adoleſcens*
Poſſitne cogere homines etiam invitos amor. ‘ *ille cum riſu inquit:* Exiſtimáſne, mi Cyre, formam
‘ humanam tantum habere virium ut nolentem cogat
‘ facere, quod factu non ſit optimum? Nam ſi hoc ità
‘ comparatum eſſet à naturâ, omnes eodem modo co-
‘ geret. Ignem, *inquit*, aſpice, ut omnes itidem urat.
‘ Nam talis à naturâ eſt. At *ex formoſis alii amantur,*
‘ *alii non, & alius alios amores habet. Eſt* enim *hæc res*
‘ *in voluntate poſita, & unuſquiſque quos vult amat.*
‘ Jam neque frater ſororis amore tenetur, ſed alius;
‘ neque pater filiam, ſed alius amat. Etenim metus
‘ & lex ad coërcendum amorem virium ſatis habent.
‘ At verò ſi lex promulgaretur, ut qui non comedunt,
‘ non eſuriant; qui non bibunt, non ſitiant; utque
‘ nec hyeme algeant, nec æſtate caleant: in his ut ho-
‘ mines parerent, lex nulla poſſet efficere. Sunt enim
‘ à naturâ ſic comparati, ut his ſint inferiores: Amare
‘ verò, in voluntate poſitum eſt. Unuſquiſque ſanè
‘ amat, quæ ſibi conveniunt, ut veſtes & caligas. Quî
‘ fit igitur, *inquit Cyrus*, ſi voluntarium quiddam eſt
‘ amor, quod fieri nequit, ut aliquis deſinat, quum
‘ vult? Vidi ego, qui præ dolore, quem ex amore per-
‘ cipiebant, flerent, & iis, qui amabant, ſervirent; ta-
‘ metſi priùs, quàm amarent, ſervitutem rem malam
‘ eſſe arbitrarentur: quíque multa largirentur, quibus
‘ carere ſuo ſine incommodo non poterant. Tum qui
‘ optarent, ut amore non ſecus atque morbo quodam
‘ alio liberarentur, neque tamen liberari poſſent; ſed
‘ vali-

' validiore neceſſitate vincti eſſent, quàm ſi ferro fuiſſent conſtricti. Itaque etiam de ſuis amoribus exhibent amantes ad obſequia multa ſine fructu, ac nè quidem aufugere conantur, quum ejuſmodi habeant mala: ſed potiùs amores ſuos ipſi, nè aufugiant, obſervant. *Et adoleſcens ille ad hæc,* Faciunt verò, quæ dicis, *ait*. Et ſunt profectò, hujuſmodi homines ſocordes & futiles. Quo fit, meâ quidem ſententiâ, ſemper ut optent mori, tanquam miſeri: quúmque rationes infinitæ ſint è vitâ excedendi, non tamen excedunt. Iidem furari quoque conantur & ab alienis haud abſtinent. Verùm ubi quid vel rapuere vel furto ſubtraxere, vides ipſe, *inquit*, te primum increpare furantem, & rapientem, quum nulla neceſſitas eos ad furtum adigat; neque veniam dari, ſed pœnas ſumere. Sic ergò neque formoſi ad amandum ſe cogunt, nec ad appetendum ea, quæ appetenda non ſunt: ſed nullius momenti homunciones in omnibus cupiditatibus ſunt impotentes, ac deinde in amorem culpam conferunt. At honeſti probique viri, tametſi & aurum, & equos bonos, & mulieres formoſas expetant: nihilo tamen minùs ab his omnibus facilè ſemet abſtinere poſſunt, ut per injuriam ea non attingant. Ego quidem certè, tametſi hanc conſpexerim, pérque mihi venuſta viſa ſit; tibi tamen adſum, & equito, & cætera, quæ mei ſunt officii, præſto. Profectò, *inquit Cyrus*, diſceſſiſti fortaſſe citiùs, & ante id tempus, quo ſolet à naturâ machinis ſuis amor homines occupare. Nam fieri poteſt, ut etiam ignem quis tangens, non ſtatim uratur: & è lignis flamma non ſtatim emicat. Ego tamen nec ignem ultrò tangere, nec formoſos aſpicere ſoleo. Nè tibi quidem conſulo, mi Araſpa, ut oculis formoſis diutiùs immorari ſinas. Nam ignis quidem non niſi tangentes urit, at formoſi etiam eos, qui è longinquo ſpectant, ſic accendunt, ut amore flagrent. Bono animo ſis, *ait*, mi Cyre, non enim futurum, ut ità capiat, nè quidem ſi nunquam hanc ſpectare deſinam, ut aliquid præter decori rationem admittam. Rectiſſimè, *inquit*, ais, atque adeò hanc mihi aſſervato, quemadmodum jubeo, ejuſque curam gerito. Nam fortaſſe mulier hæc opportunè nobis uſui magno fuerit. His dictis ab ſe invicem tunc diſceſſerunt.

Ad p. 95.

2. Ado-

L I B. V.

2\. Araſpes erga Pantheam amore captus.

2\. Adoleſcens autem ille, tum quòd ſupra modum formoſam mulierem videret, tum quòd ejus honeſtam bonitatem animadverteret, tum etiam, quòd coleret eam, ſéque putaret ei gratificari, & illam non ingratam eſſe ſentiret, quæ viciſſim per famulos ſuos curam adhiberet ut venienti neceſſaria ſuppeterent, ac ſi quando ægrotaret, nihil ut ei deeſſet: his igitur omnibus factum, ut amore caperetur; nec mirum aliquid ei fortaſſis accidit. Atque hæc quidem hoc modo gerebantur.

3\. 3. Quum autem Cyrus & Medos & cæteros ſocios ultro ſecum manere vellet, convocavit omnes, quos adeſſe duceret opportunum: & ubi conveniſſent, hujuſmodi protulit: ‘ Equidem Medi, voſque omnes, qui ‘ adeſtis, certò ſcio, non ob penuriam pecuniæ vos ‘ mecum profectos eſſe, nec quòd exiſtimaretis in hoc ‘ voluntati Cyaxaris inſerviri, ſed quia mihi gratificari, ‘ méque honore proſequi velletis, libitum vobis eſt ‘ mecum & nocturnum iter ingredi, & ſalutem in diſ‘ crimen conjicere. Quas ob res equidem vobis gra‘ tiam habere debeo, ni eſſe injuſtus velim; nec dum ‘ tamen ex dignitate referendi facultatem habere mihi ‘ videor, quod quidem me minimè pudet dicere. Sed ‘ quò minùs dicam, ſi mecum manſeritis, me relatu‘ rum; pudore præpedior. Nam exiſtimarem videri ‘ poſſe, me dicere hoc eam ob cauſam, ut libentiùs ‘ apud me remanere velletis. Itaque pro eo hæc dico: ‘ Ego apud vos, etiamſi nunc Cyaxari morem gerendo ‘ diſceſſeritis, id efficere conabor, ſi quid proſperè ‘ geſſero, ut vos ipſi me laudetis. Non enim jam diſ‘ cedo, ſed Hyrcaniis, quibus & jusjurandum, & dex‘ tram dedi, fidem ſervabo; neque unquam commit‘ tam, ut nos deſeruiſſe convincat. Atque etiam facere ‘ conabor, nè Gobryam, qui modò, & munitiones, & ‘ regionem & copias nobis tradidit, unquam itineris ‘ ad me ſuſcepti pœniteat. Quod denique maximum ‘ eſt, quum Dii tam manifeſtò bona nobis largiantur, ‘ & metus eorum, & pudor retinere me debet, quò ‘ minùs relictis his temerè diſcedam. Hoc equidem, ‘ *ait*, facturus ſum. Vos quod ex animi veſtri ſenten‘ tiâ viſum vobis fuerit, agite; & mihi quæ veſtra ‘ ſententia ſit, indicate. Hæc ejus verba fuerunt: At is, qui Cyri ſe cognatum eſſe dixerat aliquando, primus ad hæc, *Ego vero ſic aio, mi rex*, inquit. *Nam regem naturâ*

Ad p. 96.

Digitized by Google

naturâ nihilo te minùs ortum arbitror; quam ille rex eſt, qui dux apum in alveo naſcitur. Illi enim ſemper apes ultrò parent, ac quocunque loco manſerit, ab eo nulla earum diſcedit. Quòd ſi aliquò prodierit, nulla ipſum deſerit; tam mirificus eis amor erga principem hunc ſuum innaſcitur. Itidem erga te mihi quodam modo videntur hi homines affecti eſſe. Nam quo tempore à nobis in Perſiam proficiſcebare, quiſnam Medorum vel juvenis vel ſenex abfuit, quò minùs te ſequeretur, donec Aſtyages nos retrogredi juſſit? Poſtquam verò domo nobis è Perſide opitulator adveniſti, videbamus iterum amicos tuos prope omnes ſponte ſuâ te ſequi. Quum rurſus expeditionem in hæc loca ſuſcipere cupiviſti, omnes te Medi lubentes ſecuti ſunt. Et nunc adeò ſic affecti ſumus, ut te præſente etiam in hoſtico ſimus animoſi, & abſque te domum reverti formidemus. Itaque cæteri, quid facturi ſint, ipſi exponent: ego verò, mi Cyre, atque illi, qui meâ in poteſtate ſunt, manebimus apud te: te intuendo, quævis ſuſtinebimus: te beneficiis nos afficiente, tolerantes erimus. Poſthæc Tigranes ità locutus eſt: *Nolim mireris*, ait, *mi Cyre; quod taceam. Animus enim meus non ad conſultandum paratus eſt, ſed ad faciendum, quicquid imperaveris.* Hyrcanius autem, *Dicerem ego*, inquit, *ſi jam diſcederetis Medi, numinis id alicujus voluntate fieri, quod valdè beatos vos fieri non ſineret. Humana quidem mentis judicium quod attinet, quis vel hoſte fugiente ſe patiatur adverti, vel arma tradente non ea capiat, vel ſe cum ſuis rebus dedente non recipiat? Præſertim quum ejuſmodi ducem habeamus, qui mihi videtur, quod juratus equidem deos omnes teſtor, majorem ex eo voluptatem capere, ſi benè de vobis mereatur, quàm ſi ſeipſum locupletet.* Tum deinde Medi omnes hæc dixerunt: *Tu nos eduxiſti, Cyre. Tu domum nos, ubi tibi viſum erit commodum, tecum abducito.* Cyrus his auditis, hoc votum adjecit: *Te verò maxime Jupiter oro fac ut eos, qui honore me proſequuntur, beneficiis ſuperem.* Ex eo juſſit, ut cæteri quidem locatis excubiis, corpora curarent. Perſæ vero tabernacula diſtribuerent, in equites ea, quæ equitibus convenirent: in pedites, quæ his ſufficerent. Ut item hoc modo res conſtituerent, quo univerſi qui eſſent in tabernaculis, neceſſaria conficerent, ac Perſis ad ordines ipſorum afferrent, & equos etiam curatos eis exhiberent: Perſis autem nihil aliud negotii relinqueretur, quàm utì res bellicas elaborarent.

[Margin: LIB. V. — Apum erga regem ſuum ſtudia. — Hominum erga Cyrum ſtudia. — Ad p. 97.]

4 Hoc

LIB. V.

4\. Cyrus ad Gobryam iter facit.

4\. Hoc modo diem hunc exegerunt. Manè autem quum ſurrexiſſent, iter ad Gobryam ingreſſi ſunt. Cyrus quidem in equo, cum Perſarum equitibus, qui jam ad duo millia excreverant. Hos ſequebantur, qui crates & copides eorum habebant, numero eis pares. Itidem exercitus reliquus inſtructus iter faciebat. Et juſſit Cyrus, uti quiſque famulis ſuis novitiis futurum diceret, ut quiſquis eorum vel poſt agminis poſtremi cuſtodes conſpiceretur, vel ante frontem, vel ab utroque latere extra eos, qui eſſent in ordine, deprehenderetur, pœnas daret. Poſtridie circa veſperam ad locum Gobryæ perveniunt, & munitionem ſupra modum firmam vident, & in mœnibus parata omnia quibus egregiè locus propugnaretur. Quinetiam multos boves, & permultas pecudes ſubter munitiones adductas cernebant. Gobryas autem miſſo ad Cyrum quodam, dici juſſit, ut Cyrus circum vectus diſpiceret, ubinam acceſſus eſſet facillimus, atque etiam fidos quoſdam homines intrò ad ſe mitteret, qui renunciarent ei, quæ intus vidiſſent. Itaque Cyrus re ipsâ videre volens, num alicubi caſtellum capi poſſet, an Gobryas mendax eſſe deprehenderetur, undique obequitabat, & omnia munitiora videbat eſſe, quàm ut accedi poſſet. Illi verò, quos Cyrus ad Gobryam miſerat, renunciant Cyro, tantam intus bonorum eſſe copiam, quanta in hominum ætatem, de ſuo quidem judicio, ſuffectura iis, qui eſſent in caſtello, videretur. Cogitabat ſecum Cyrus, quænam illæ res eſſent; quum Gobryas ipſe ad eum egreditur, & omnes quotquot intus erant, educit; alios quidem ferentes vinum & farinas, alios verò agentes boves, & ſues, oves, capras: & quicquid eſculenti requireretur, id omne afferebant; ut totus Cyri exercitus egregia cœnâ exciperetur. Quapropter ii, quibus id erat datum negotii, diſtribuebant hæc, & cœnam apparabant. Gobryas verò, quum ſuos omnes eduxiſſet, Cyrum ingredi juſſit eo modo, quem arbitraretur ipſe tutiſſimum. Itaque Cyrus præmiſſis ſpeculatoribus & agmine ſuorum, tandem & ipſe ingreditur. Quum eſſet ingreſſus, portas tenens apertas, amicos omnes & præfectos militum advocabat. Poſtquam hi jam intus erant, Gobryas depromtis pateris aureis, & gutturniis, & urnulis, & omnis generis ornamentis, & immenſa vi Daricorum, & univerſis rebus pulcris, ad extremum etiam filiâ (quæ quidem erat admirandâ formâ & proceritate, lugubri

Sententia eſt vidit omnia munitiora eſſe, quam Gobryas prædixerat. Munitiora quam e longinquo.

Gobryas Cyrum cum exercitu excipit.

2 habitu,

Ad p. 98.

habitu, propter mortem fratris) productâ, dixit: *Pecunias haſce tibi trado, mi Cyre, ac filiam hanc tibi committo, ut de eâ, ſicut ipſe voles, ſtatuas. Obſecramus verò te ſupplices, ego quidem etiam antea ut filii; hæc verò nunc, ut fratris ipſius ultor ſis.* Ad quæ Cyrus inquit: *At ego tibi tunc quoque pollicitus ſum, me ultorem tibi futurum pro viribus, ſi minime nos mendacio falleres. Nunc quia te veracem video, reus ſum promiſſi. Quin & huic polliceor eadem me, Diis juvantibus, facturum. Ac pecunias quidem iſtas accipio, & huic puellæ atque illi, cum quo nuptura eſt, dono. Munus tamen unum abs te accipiens, diſcedam; pro quo mihi donato ne quidem ea, quæ Babylone ſunt, tametſi plurima, nec quæ ſunt uſpiam, lubentiùs habiturus ſim, ac diſceſſurus.* Et Gobryas miratus, quid tandem illud eſſet, ac ſuſpicatus an filiam diceret, interrogavit: *Quid iſtud eſt, mi Cyre?* Tum reſpondens Cyrus: *Multos arbitror eſſe homines,* ait, *mi Gobrya, qui nec impii, nec injuſti eſſe velint, ac ſponte ſuâ nè quidem mentiantur aut fallant. Sed quia nemo poteſtati eorum permittere voluerit nec pecuniæ vim magnam, nec regnum, nec caſtella munita, nec amabiles liberos; eò fit, ut priùs moriantur, quàm quales ſint, cognoſci poſſit. Tu verò, quum mihi jam mœnia munita, & omnis generis opes, & copias tuas, & filiam dignam ſanè, quam ſibi quis acquirat, in manus tradideris: feciſti ſanè, ut apud omnes homines conſtet, eum me eſſe, qui nec in hoſpites impius eſſe velim, nec pecuniæ causâ injuſtus, nec in præſtandis pactis, quod me quidem volente ſit, fallax. Igitur hujus ego tibi, ſat ſcio, donec vir juſtus ero, & ob exiſtimationem ejuſmodi laudem mortalium promerebor, nunquam obliviſcar: ſed omnibus te rebus honeſtis ac bonis viciſſim ornare conabor. Neque verendum eſt tibi, filiam quod attinet, nè viro ſis cariturus, qui hâc dignus ſit. Nam multos ego, & egregios amicos habeo, quorum quiſquis tandem hanc duxerit, an eas quidem pecunias ſit habiturus, quantæ abs te dantur, vel etiam alias multò iis plures, equidem dicere nequeo. Te quidem certò ſcire volo, eſſe quoſdam inter eos, qui ob pecuniam, quam tu largires, nè tantillò quidem magis te ſint admiraturi. Me autem hoc tempore ſuſpiciunt, & omnes Deos precantur, ut declarare poſſint, ſe quoque nihilo minùs, quàm me, fideles amicis eſſe, hoſtibus nunquam cedere, dum vita ſit eis ſuperſtes, niſi numen obſtet. Virtuti verò, & exiſtimationi bonæ, nè Syrorum quidem, & Aſſyriorum omnia bona tuis addita prætulerint. Tales*

LIB. V. *viros certò ſcias hic jam conſediſſe.* Ad ea Gobryas quum arriſiſſet, *Per deos immortales,* inquit, *indica mihi, mi Cyre, ubinam illi ſint, ut abs te petam, liceat mihi horum aliquem adoptare filium. Nihil profectò,* ait, *opus eſt ex me ſciſcitari, ſed ſi nobiſcum ſequaris, poteris ipſemet etiam alii quemlibet horum oſtendere.*

5. 5. Hæc locutus, prehendit Gobryæ dextram, & ſurgens abiit, ſuis omnibus ſecum eductis. Quúmque

Ad p. 99. multum à Gobryâ rogaretur, ut intus cœnaret, noluit: ſed in caſtris cœnavit, & Gobryam in cœnâ convivam adhibuit. Accumbens autem ſtramineo in toro, ſic eum interrogavit: ‘ Dic mihi, mi Gobrya, *inquit*, utrùm exiſtimas plura tibi eſſe toralia, quàm cuique noſtrûm? Profectò, *inquit*, vobis plura ſunt, ſat ſcio, tum ſtragula, tum lecti: & domus veſtra longè amplior eſt, quàm mea, quibus terra & cœlum domus uſum præbent. Etiam tot vobis lecti ſunt, quot ſupra terram cubilia. Præterea lanas ovium non habetis pro ſtragulis, ſed quæcunque ſarmenta tum

Perſarum temperantia. ‘ montes, tum campi ſuppeditant. At Gobryas quidem tunc primùm apud eos cœnans, quum ciborum, qui apponerentur, vilitatem cerneret, multò illos liberaliùs ſuis degere judicavit, eorum in veſcendo moderatione conſideratâ. Etenim ad nullum neque cibum neque potum Perſam diſciplinâ inſtitutum gentilitia ſic commoveri vel oculis apparet, vel rapacitate, vel animo, minùs ut providus ſit, quàm ſi cibus non adeſſet: ſed ut homines equeſtres, propterea quòd in equis non perturbantur, inter equitandum & cernere, & audire, & dicere, quæ ſit neceſſe, poſſunt: ità & illi prudentiam ac moderationem in veſcendo exhibendam cenſent, ac prorſus caninum belluinúmque ducunt, à cibis & potu commoveri. Animadvertit etiam eos de rebus ejuſmodi ſeſe interrogare, de quibus jucundius eſſet interrogari, quàm non interrogari: & falsè quædam dicere quibus perſtringi jucundius eſſet, quàm non perſtringi: & ità jocari ut omnis contumelia longè abeſſet, longè turpis actio, longè animorum ex indignatione contra ſe invicem commotio. Maximum verò ei viſum eſt, quòd quum eſſent in expeditione, nemini eorum, qui periculum idem adibant, plura putarent apponenda: ſed epulum id lautiſſimum ducerent, ſi eos, quos belli ſocios habituri eſſent, quàm fortiſſimos & optimos efficerent.

6. Quum autem Gobryas domum iturus ſurgeret, dixiſſe perhibetur, ‘ Equidem, mi Cyre, non amplius ‘ miror nos copiam majorem poculorum, veſtium, auri poſſidere, quàm vos: ſed vobis tamen multò eſſe ‘ minoris æſtimandos; Quippe nobis eſt curæ, ut copiâ illorum affluamus: vos id eniti ſtudioſè mihi videmini, ut longè præſtantiſſimi ſitis. *Hæc Gobryas ‘ quum dixiſſet, ſubjecit Cyrus.* Vide, mi Gobrya, cras ‘ manè cum equitibus armatis adſis, ut copias etiam ‘ tuas inſpiciamus: ſimúlque per agrum tuum nos ducas, ut ſciamus, quæ pro amicorum quæ pro hoſtium ‘ rebus nobis habenda ſint. At tunc quidem his dictis, uterque ad ſua diſceſſit. Quum autem illuxiſſet, aderat cum equitibus Gobryas, & præibat. At Cyrus, velut eum facere par eſt, qui cum imperio ſit, non ſolùm itineri faciundo intentus erat, ſed inter progrediendum conſiderabat, fierine poſſet, ut hoſtes imbecilliores redderentur, ipſi firmiores. Itaque arceſſito Hyrcanio & Gobryâ, quos imprimis ea ſcire putabat, quibus ſibi cognitis opus eſſet: ‘ Arbitror, *inquit*, amici, ‘ me nequaquam in conſiliis de hoc bello meis aberraturum, ſi vos, homines fidos, eis adhibeam. Vobis enim magis etiam cogitandum eſſe video, quàm ‘ mihi, nè ſuperior nobis Aſſyrius evadat. Nam me ‘ quod attinet, ſi fruſtratus in his fuero, fortaſſis aliud ‘ eſt quo me vertam: à vobis, ſi ſuperior hic evaſerit, omnia quæ poſſidetis, alienatum iri video. Etenim meus hoſtis eſt, non quòd me oderit: ſed quòd ‘ ſibi non expedire arbitratur, nos magnos eſſe; eáque una cauſa eſt, cur bellum nobis faciat. At vos ‘ & odit, & affectum ſe à vobis injuriâ ducit. *Ad quæ reſpondit uterque*, curæ ſibi eſſe, res iſtas ut ità peragerent, quòd ipſi hæc non ignorarent: ac præterea ‘ ſibi vehementer eſſe curæ, qui negotiorum præſentium futurus ſit exitus.

Lib. V. 6.

Ad p. 100. Boni imperatoris munus in perſona Cyri declaratur.

7. Ibi tum ipſe ſic orſus eſt dicere: ‘ Velim mihi ‘ ſignificetis, *ait*, an vos ſolos Aſſyrius exiſtimârit erga ‘ ſe hoſtiliter affectos, an & alium quendam infeſtum ‘ ei noviſtis? Imò, *inquit Hyrcanius*, maximi profectò ‘ ejus hoſtes ſunt Caducii, populoſa gens & robuſta: ‘ itidémque finitimi nobis ſunt Sacæ, quos Aſſyrius iſte ‘ multis maleficiis infeſtavit. Nam & illos æquè ac ‘ nos, conatus eſt ſibi ſubjicere. Ergò exiſtimatis, *ait*, ‘ libenter hos utroſque nobiſcum invaſuros Aſſyrium? 7.

Cyrus conſilium capit de ſociis pluribus adjungendis.

LIB. V. ‘ Imò etiam acriter, *inquiunt*, ſi quo modo conjungere ſe nobiſcum poſſent. At quid obſtat, *ait*, quo minùs conjunganıur? Nimirum Aſſyrii, *dixere*, gens ea, per quam nunc pergis. *Quum hæc audiſſet Cyrus*, Quid enim, mi Gobrya, *inquit*, an non tu adoleſcentem hunc, qui modò regno potiıur, ità accuſas, ut qui moribus & indole ſupra modum ſuperba ſit? Nimirum talem, *ait*, eum expertus ſum. Utrùm verò, *ſubjecit Cyrus*, in te ſolum ſe talem geſſit, an etiam erga quoſdam alios? Profectò, *inquit Gobryas*, erga multos etiam alios. At quibus ſanè contumeliis imbecilliores afficiat, quid attinet dicere? Etiam viri cujuſdam longè me potentioris filium, ſodalem à juventute ſuum, ſicut & meus erat, compotantem apud ſe comprehendit & caſtravit: idque propterea, quemadmodum nonnulli narrant, quod concubina regis eum laudaverat à formæ præſtantiâ, felicémque futuram dixerat, quam ille conjugem habiturus eſſet: ut autem ille nunc ait, quòd ejus concubinæ pudicitiam tentâſſet. Itaque jam ille caſtratus eſt & patre mortuo imperium obtinet. Ergo, *ſubjecit Cyrus*, exiſtimas hunc quoque nos lubenter conſpecturum, ſi nos arbitraretur opem ſibi laturos? Id verò ſat equidem ſcio, *ait Gobryas*. Verùm difficile eſt, mi Cyre, in conſpectum ejus venire. Quid ità? *inquit Cyrus*. Quia ſi quis cum eo conjungere ſe velit, eum neceſſe eſt præter ipſam Babylonem tranſire. Quid autem in hoc, *ait Cyrus*, difficultatis eſt? Quia profectò, *inquit Gobryas*, ſcio copias ex eâ multò majores his quas tu hic habes prodiiſſe: atque adeò plane tibi

Ad p. 101. conſtare volo, hanc ipſam ob cauſam minùs Aſſyrios nunc afferre arma, & equos adducere quàm antea, quòd exercitus tuus exiguus eſſe viſus ſit iis, qui eum conſpexerunt, quódque paſſim rumor hic jam ſparſus ſit. Quamobrem conſultiùs arbitror eſſe, ut cautè proficiſcamur.

8. 8. Hujuſmodi quum ex Gobryâ Cyrus audiſſet, ità reſpondit; ‘ Rectè, mi Gobrya, dicere videris, qui profectionem nos inſtituere tutiſſimam jubes. Mihi verò negotium hoc conſideranti nullum tutius iter ad animum accedit, quàm ſi ad Babylonem ipſam tendamus; ſi quidem ibi robur hoſtium maximum eſt. Nam multos iſtic eſſe fateris ipſe: qui ſi fidentibus animis ſint, etiam terrori nobis erunt, ut equidem arbitror.

Cyri conſilium de adeunda Babylone.

‘ Jam

' Jam verò ſi nuſquam nos conſpiciant, ſed deliteſcere Lib. V.
' nos in obſcuro exiſtiment, quaſi eos metuamus, certò
' futurum ſcias, *inquit*, ut metu liberentur, quem con-
' ceperunt; próque hoc tantò major in eis fiducia ex-
' iſtat, quantò nos diutius non conſpexerint. Sin jam
' in eos pergemus, multos inveniemus, plorantes adhuc
' illos, qui à nobis interfecti ſunt: multos quibus erunt
' obligata vulnera, quæ à noſtris acceperunt; omnes
' denique recenti habebunt in memoriâ noſtri hujus ex-
' ercitus audaciam, & fugam calamitatémque ſuam.
' Scire autem planè debes, mi Gobrya, ſic comparatum
' eſſe, ut plerique mortales, quum fiduciæ pleni ſunt,
' eâ ſint animorum elatione, quæ ſuſtineri nequeat.
' Verùm ubi ſibi metuunt, tantò majori ſtupidiorique
' formidine tenentur, quantò plures numero fuerint.
' Nam de multis & adverſis rumoribus is terror eis ad-
' auctus adeſt, déque multis & triſtibus rebus ac mul-
' tis etiam conſternatis exanimatiſque vultibus collec-
' tus. Adeóque ob magnitudinem terroris hujus facilè
' fieri nequit, ut vel ille verbis extinguatur, vel in ho-
' ſtem ducendo robur animis addatur, vel ab eiſdem
' abducendo militum ſpiritus excitentur: ſed quò ma-
' gìs hortere, præſentibus ut animis ſint, tantò ſe gra-
' vioribus in periculis eſſe putant. Quin & illud quo
' pacto ſe habeat accuratè conſideremus. Nam ſi de-
' inceps in rebus bellicis apud eos futuræ ſunt victoriæ,
' qui majorem hominum turbam annumerabunt; rectè
' tu nobis metuis, & nos reapſe in periculo verſamur.
' Sin ut antea, ſic etiam adhuc, ex virtute dimicanti-
' um de prœliis decernitur, rectè feceris, ſi bono ſis a-
' nimo. Nam Diis juvantibus multò plures apud nos
' invenies, qui pugnare velint, quàm apud illos. At-
' que utì plus etiam fiduciæ ſumas, hoc quoque tecum
' cogita: Sunt hoſtes jam multò minores, quàm priùs,
' poſtquàm à nobis victi ſunt; & multò nunc item mi-
' nores, quàm quum aufugerunt. Nos autem & ma- Lectio
' jores nunc ſumus quàm priùs quum vicerimus: & fir- marginis.
' miores, quum fortuna uſi proſperâ ſimus: & plures,
' quum veſtrûm acceſſione ſimus aucti. Noli enim de-
' inceps ne de tuorum quidem honore detrahere, quan-
' do jam nobiſcum ſunt. Nam cum victoribus certò Ad p. 102.
' ſcire debes, mi Gobrya, etiam eos, qui ſequuntur
' exercitum, fidentibus animis pergere. Nè id qui-
' dem te lateat, *inquit*, poſſe hoſtes hoc etiam tempore

' nos

LIB. V. ‘ nos videre: ſed magis illis ſtrenui nequaquam apparebimus, quàm ſi adversùs ipſos progrediamur. Quum igitur hæc mea ſententia ſit, Babylonem nos rectà ducito.

9. Cyrus Babyloniorum fines invadit. 9. Itaque ſic pergentes, die quarto ad fines agri Gobryæ pervenerunt. Quúmque jam eſſet in hoſtico, ſecum inſtructos conſiſtere juſſit tum pedites, tum equites, quot ipſi ſufficere viderentur. Reliquis equitibus excurrendi poteſtatem fecit, hoc etiam præcipiens, ut armatos occiderent: reliquos cum pecudibus, quaſcunque cepiſſent ad ſe deducerent. Juſſit & Perſas cum cæteris populatum excurrere, quorum multi redierunt ab equis delapſi, multi etiam prædam ampliſſimam adduxerant. Ea quum adeſſet, convocatis Medorum Hyrcaniorúmque principibus, & equalibus Perſicis, ſic eos alloquutus eſt: ‘ Gobryas, amici, nos univerſos hoſpitio exceptos liberaliter habuit. Itaque ſi ritè Diis eximia pro more ſelegerimus, & reliquo exercitui quantum ſatis erit, ac deinde prædam aliam huic dabimus; rectè facturi ſumus ut ſtatim conſtet, conari nos bene de nobis promerentes viciſſim bene faciendo vincere. Quod ubi auditum eſſet, & comprobatum & celebratum fuit id quidem ab omnibus: ſed unus tamen hujuſmodi quiddam protulit: ‘ Maximè, mi

Liberalis cujuſdem hominis vox. Cyre, faciendum hoc nobis eſt. Nam meâ quidem ſententiâ, Gobryas hic nos mendicos quoſdam eſſe arbitratus eſt, quia Daricis onuſti non venimus, nec aureis è pateris bibimus. At ſi hoc fecerimus, fortaſſis agnoverit, poſſe homines etiam abſque auro liberales eſſe. Ito igitur, *inquit*, atque ubi Diis debita magis tradideritis, &, quæ exercitui ſuffecerint, ſelegeritis; cætera Gobryæ arceſſito donate. Quamobrem acceptis illi rebus omnibus, quibus opus erat, cætera Gobryæ dederunt.

10. 10. Secundum hæc ad ipſam Babylonem progreſſus eſt Cyrus, inſtructo exercitu eodem modo, quo inſtructus pugnæ tempore fuerat. Quum vero Aſſyrii contrà non prodirent, Gobryam Cyrus adequitantem dicere juſſit, vel ſeipſum cum rege dimicaturum, ſi rex

Cyrus Aſſyrio duellum offert. egreſſus pro regione dimicare vellet. Sin regionem ſuam non defenderet, neceſſario victoribus parendum ſciret. Itaque Gobryas eò profectus, ubi dicere tutum erat, hæc dixit. Is verò quendam ad eum prodire juſſit: qui verbis hujuſmodi reſponderet. ‘ Hæc ait ‘ dominus

‘ dominus tuus, Gobrya, Non me pœnitet, quòd filium tuum interfeci: ſed quòd præter ipſum, non etiam te occiderim. Quòd ſi pugnare vultis, ad diem ab hoc trigeſimum adeſte. Nunc enim nobis haud vacat, apparatu belli occupatis. *Gobryas autem*, Utinam perpetuò te horum pœniteat, *inquit*. Satis enim apparet te ab illo tempore, quo eorum pœnitere cœpit, à me cruciari. Deinde renunciat Cyro reſponſum Aſſyrii Gobryas: quo ille audito, copias abduxit, & arceſſito Gobrya, ‘ Dic mihi, *ait*, an non perhibebas, ‘ exiſtimare te futurum, ut ille caſtratus ab Aſſyrio nobiſcum ſe conjungeret? Equidem hoc, *ait*, certò mihi perſuaſum habeo. Nam multa jam pridem nos inter nos liberè colloquuti ſumus. Quando igitur commodum tibi videtur, hominem accedito, ac primùm quidem ſic facito quemadmodum ipſe tibi ſignificabit. Ubi vero cum eo congreſſus fueris, ſi quidem animadvertes, eum nobis amicum eſſe velle, prorſus hoc ſtruendum erit, ut clàm ſit eum à nobis amicum eſſe. Nec enim aliquis in bello amicos ullà ratione alià pluribus beneficiis affecerit, quàm ſi hoſtis eſſe putetur: nec inimicos ullà ratione alià quis affecerit detrimentis pluribus, quàm ſi amicus eſſe videatur. ‘ Novi equidem, *ait Gobryas*, id emturum quoque Gadatam, ut magno aliquo malo regem hunc Aſſyriorum afficere poſſet. Sed nobis conſiderandum eſt, quid poſſit. Dic igitur, *ait Cyrus*, an in caſtellum hoc, quod eſt ante regionem hanc, & quod ipſi dicitis adversùs Hyrcanios & Sacas ad eum uſum, ut belli propugnaculum huic regioni ſit, exſtructum eſſe; in hoc, inquam, caſtellum exiſtimas admiſſum iri à præſidii magiſtro caſtratum illum, ſi cum copiis accedat? Prorſus, *inquit Gobryas*, ſi quidem haud ſuſpectus, utì nunc eſt, ad eum veniat. Ergò, *ait*, quàm minimè ſuſpectus fuerit, ſi ego caſtella ipſius adoriar, tanquam ea capere velim, & ille totis viribus defendat: & capiam ego quiddam, quod ipſius ſit; ille contra vel quoſdam alios noſtrûm capiat, vel etiam nuncios eos, qui mittentur à me ad illos, quos regi Aſſyriorum infeſtos dicitis. Ex his qui capti fuerint, ad exercitum ſe proficiſci dicant, ut ſcalas illud caſtellum deportent. At iſte caſtratus, his auditis, adeſſe ſi ſimulet, velut hæc indicaturum. *Et Gobryas*, Si res ità geratur, *ait*, certò ſcio recepturum, atque

Ad p. 103. Cyrus conſilium capit de ineunda nova ſocietate.

Lectio marginis.

‘ etiam

LIB. V. ' etiam eum rogaturum, ut ſecum maneat, donec tu ' recedas. Ergò, *ait Cyrus,* ſi ſemel caſtellum ingre-

Stratagema Cyri.

' diatur, an noſtram illud in poteſtatem redigere poſſit? ' Ità videtur, *inquit Gobryas,* ſi quidem intus ille appa-' rando juvet, ac tu foris impetu vehementiori exer-' citum admoveas. Ito igitur, *inquit Cyrus,* & enite-' re, caſtratum ut iſtum hæc edoceas & re confecta no-' bis præſtò ſis. Fidem vero neque dederis, neque ' oſtenderis ei majorem illâ, quam à nobis ipſe accepiſti.

11\. 11. Secundum hæc diſceſſit Gobryas, cujus conſpectus quum gratus illi caſtrato fuiſſet; ità cum eo convenit & pactus eſt, ut oportuit. Quúmque renunciaſſet Cyro Gobryas, videri ſibi apud eunuchum certa jam & firma eſſe omnia, quæ mandaſſet; tum deinde copias poſtero die Cyrus admovit, Gadatâ ex adverſo ſua propugnante. Caſtellum à Cyro captum, id erat, quod Gadatas juſſerat oppugnari. Nuncios autem, quos Cyrus miſerat, prædicens eis, quò proficiſci deberent, alios Gadatas elabi ſivit, ut copias adducerent, & ſcalas afferant: quos vero cepit, quæſtionibus in multorum præſentia ſubjecit. Quúmque audiſſet, ad quæ proficiſci ſe dicerent: ſtatim rebus ad iter apparatis, tanquam hæc enunciaturus, noctu profectus eſt. Tandem quum ei fides habita eſſet, velut opem laturus caſtellum ingreditur: ac primùm quidem unà cum eo, qui caſtello præfectus erat, omnia pro viribus apparabat. Poſteaquam vero Cyrus acceſſit, caſtellum Gadatas occupat, uſus ad hoc etiam captivorum de Cyri copiis operâ. Quo confecto, ſtatim Gadatas eunuchus rebus in eo conſtitutis ad Cyrum egreditur: quem ubi pro more adoraſſet, *Gaudere,* inquit, *te Cyre jubeo. Gaudeo vero,* ſubjecit ille. *Nam tu cum Diis non ſolùm me jubes, ſed etiam cogis gaudere. Nam planè ſcias, magni me facere, quod ſocius hic noſtris caſtellum hoc pacatum relinquo. Tibi vero, Gadata, liberûm quidem procreandorum, utì videtur, facultatem Aſſyrius ademit, amicos parandi facultatem non abſtulit. Sed velim tibi perſuadeas, te nos hoc facto tibimet amicos adjunxiſſe, qui tibi conabimur, ſi poterimus, haudquaquam deteriores opitulatores eſſe, quàm ſi vel filios, vel nepotes haberes.* Hujuſmodi verba Cyri fuerunt.

Ad p. 104.

Salutatio Græca, ſic & Horat. Celſo gaudere.

12\. 12. Atque hic Hyrcanius, qui jam primùm animadverteret, quid eſſet geſtum, accurrit ad Cyrum, prehenſáque ipſius dextrâ, inquit: *O ingens tu bonum amicis! Cyre, quantam ut Diis gratiam modo debeam, effeciſti;* quòd

quòd tibi me conjunxerunt. Tu verò abito, inquit Cyrus, *& recepto in poteſtatem tuam caſtello, cujus causâ me tantopere complecteris, ita res ejus componito, ut & tibi amico noſtro, quantivis pretii ſit: & reliquis ſociis, inque primis huic Gadata, qui captum nobis tradit. Quid igitur?* inquit Hyrcanius, *an ubi Caduſii Sacaq; venerint, & cives mei, hunc etiam vocabimus; ut omnes, ad quos res pertinet, in commune conſulamus, quo pacto maximâ cum utilitate noſtrâ caſtello fruamur?* Placuit hoc Cyro, quúmque conveniſſent, ad quos caſtelli cura pertinebat, hoc conſilii ceperunt, ut communiter ab iis cuſtodiretur, quibus expediret illud habere pacatum, quo ipſis belli propugnaculum eſſet, ac adverſus Aſſyrios munimentum. Id ubi factum eſſet, multò alacriùs Caduſii, Sacæ, Hyrcanii militiæ ſocietatem amplectebantur. Coactúſque hinc eſt exercitus, ex Caduſiis, ad vicies mille cetrati, quatuor circiter equitum millia: de Sacis, decies mille ſagittarii, & duo ſagittariorum equitum millia: & Hyrcanii quantùm poterant, peditum ſuorum numerum auxerunt, & equitum numerum expleverunt ad duo millia. Nam domi antehac ab eis major equitum pars relicta erat, quòd Caduſii & Sacæ hoſtes Aſſyriorum eſſent.

LIB. V.

Ut & nationi veſtræ.

Cyrus exercitum auget induſtria ſingulari.

13. At toto illo tempore, quo Cyrus hærebat hic, ut caſtelli res conſtitueret, multi Aſſyriorum, qui his locis erant vicini, equos adducebant, multi deferebant arma, quòd jam finitimos omnes metuerent. Poſteà venit ad Cyrum Gadatas, & nuncios ad ſe veniſſe dicit, qui narrarent Aſſyrium, poſteaquam de caſtello inaudiviſſet, graviter moleſtéque tuliſſe, ſéque ad incurſionem in Gadatæ agrum parare. *Quamobrem ſi me, Cyre, demiſeris,* ait, *ſaltem tueri munitiones enitar, quippe res cæteras minoris facio.* Et Cyrus: *Si ergò jam diſceſſeris,* inquit, *quando futurus es domi? Nimirum die tertio meâ in ditione cœnabo,* inquit Gadatas. *An & Aſſyrium iſtic,* ait Cyrus, *offenſurum te jam arbitraris? Sat ſcio,* inquit Gadatas. *Tantò magis enim feſtinabit, quantò tu abiiſſe longiùs videris. Verùm ego,* ſubjecit Cyrus, *quoto die cum copiis eò pervenire poſſim?* Et Gadatas ad hæc: *Magna jam tibi, mi domine, copia ſunt: vixque poteris ſex ſeptémve diebus meum ad domicilium pervenire. Tu ſanè,* ait Cyrus, *quàm celerrimè te eo confer: ego pro viribus iter faciam.* Diſceſſit ergò Gadatas.

13.

Aſſyrius Gadatæ agrum invadit.

Ad p. 105.

14. Cyrus autem coactis omnibus ſociorum principibus, qui jam multi, ac præclari fortéſque viri videban-

14.

Cyrus ad defendendum Gadatam ſe parat.

tur adeſſe, hujuſmodi orationem in eorum cœtu habuit: ' Perfecit nobis Gadatas, ſocii, quæ nos omnes magni æſtimanda duximus, atq; etiam priùs, quàm ullo à nobis beneficio eſſet affectus. At nunc Aſſyrius fines ejus invadere nunciatur, qui nimirum eâdem vult opera ſupplicium de illo ſumere, à quo ſe magnum accepiſſe detrimentum putat: & fortaſſis etiam cogitat, ſi nihil ab ipſo accidat illis mali, qui ad nos deficiunt, & ipſius ſocii ad internecionem à nobis deleantur, par eſſe creditu, breviſſimo tempore neminem ab ipſo futurum. Præclarum ergò quiddam facere videbimur, ſi alacribus animis opem Gadatæ tulerimus, homini bene de nobis promerenti; & juſtè fecerimus, ſi gratiam referamus: atque etiam, meâ ſententia, rebus noſtris rectè conſuluerimus. Nam ſi videbimur in oculis omnium eniti, ut eos, qui nos lædunt, lædendo vincamus, & *bene merentes beneficiis ſuperemus*; conſentaneum eſt, multos amicitiæ ſe noſtræ libenter adjuncturos, & neminem futurum qui nos ſibi hoſtes eſſe cupiat. Sin Gadatam negligere videamur quo ore, per Deos immortales, aliis perſuaſerimus, ut nobis gratificentur? qui noſmet audeamus laudare? qui poſſit aliquis noſtrûm Gadatam intueri, ſi tot ipſi numero, beneficiis ab uno ſuperemur, & quidem hoc modo rebus ipſius comparatis?

15. 15. Hæc Cyrus dixit, eáque conſenſerunt omnes acriter eſſe faciunda. ' Agite igitur, *inquit*, quando vobis hæc etiam placent, relinquamus ſinguli eos apud jumenta & vehicula, qui quam maximè ſint ad iter cum his faciundum idonei: & Gobryas his præfectus ſit, qui eos præcedat. Eſt enim peritus itinerum, & ad quævis alia idoneus. Nos autem cum equis & viris quibuſque valentiſſimis, trium dierum commeatu inſtructi, pergamus. Quantò quidem leviùs & viliùs nos oneraverimus, tantò ſequentibus hiſce diebus proximis jucundiùs & pranſuri, & cœnaturi, & dormituri ſumus. Nunc verò iter hoc modo inſtituamus.

Cyrus exercitum quibus modis expeditiſſimum reddiderit.

Ad p. 106. Primùm tu, Chryſanta, loricatos ducito, quando plana & lata via eſt; cohortiúmque præfecti omnes in fronte tibi ſunto, & cohors quælibet ità procedito, ut ſinguli ſingulis ſuccedant. Quippe catervatim & celerrimè & tutiſſimè iter fecerimus. Loricatos eâ de causâ præire jubeo, quòd exercitûs ea pars maximè gravis ſit. Graviſſima verò ſi præeant, faciliùs omnia

' omnia ſequantur neceſſe eſt, quæ leviora ſunt. Quòd ' ſi pars expeditiſſima noctu præeat, mirum non eſt, ' divelli copias. Tunc enim id, quòd primâ eſt in a-' cie, celeriùs aufugit. Poſt hos * Artabazus Perſas, ' qui cetrati ſunt, & ſagittarii, ducat: poſt eos Andra-' mias Medus peditatum Medicum: poſt eos peditatum ' Armeniorum † Embas: poſt eos, Attuchas Hyrca-' nios: poſt eos, † Thanbradas peditatum è Sacis: ' poſt eos, † Damatas Caduſios. Atque omnes hi ſic ' ducant, ut cohortium præfectos in fronte habeant, ' cetratos ad dextram, ad lævam agminis ſui ſagittari-' os. Nam ſi hoc modo incedant, etiam paratiores ' quemlibet ad uſum fuerint. Poſt hos, *inquit*, calo-' nes cum impedimentis omnium ſequantur, quorum ' præfecti dent operam, ut omnes convaſent priùs om-' nia, quàm ſomnum capiant, ac manè cum impedi-' mentis loco conſtituto adſint, & ordine ſequantur. ' Poſt impedimenta Perſas equites Madatas Perſa du-' cat, & centuriones equitum itidem in fronte habeat. ' Quilibet autem centurio cohortem ducat ſigillatim, ' perindè atquè peditum etiam præfecti faciunt. Poſt ' hos Rambacas Medus equites itidem ſuos, & poſt e-' os tu Tigranes tuas equeſtres copias. Reliqui deinde ' magiſtri equitum ducant eos, cum quibus ad nos ' quiſque venit. Secundùm hos Sacæ ducunto: Cadu-' ſii quemadmodum ultimi venerunt, ità etiam poſtre-' mo ſint in agmine: túque, Alceuna, ductor eorum ' ſtudiosè curam gerito in hoc quidem tempore omni-' um qui ultimo ſunt in agmine: neque permittito, ut ' quiſquam equites tuos ſequatur. Date verò etiam o-' peram vos præfecti, & omnes qui ſapitis, ut cum ſi-' lentio progrediamini. Quippe noctu magìs auribus, ' quàm oculis ſingula tum percipi, tum agi oportet. ' Quin & *majoris res eſt negotii, ſedatúque difficilior, ſi* ' *perturbatio noctu inſidat, quàm interdiu.* Quapropter ' & ſilentium teneri diligenter, & ordines ſervari ne-' ceſſe eſt. *Nocturnæ* verò *excubiæ, quoties noctu caſtra* ' *movenda vobis erunt, ſemper quàm beviſſimæ conſtituen-* ' *dæ ſunt, & frequentes; nè cui vigiliæ in excubiis ſi diu-* ' *turniores ſint, in itinere noceant.* Quum autem profi-' ciſcendi tempus erit, cornu ſignum eſt dandum. De-' nique ſinguli à neceſſariis rebus inſtructi ad viam Ba-' bylonem versùs ineundem adeſte. Quiſquis verò progredi

Lib. V.

* al. Artabatas.

† Embatas.

† Sambacas.

† al. Datamas.

al. Semper ultimum ante ſe, proximum ſibi, ſequitor.

LIB. V. progredi cœperit, ſemper à tergo iter facientem ad ſequendum hortetur.

16. Ad p. 107. Cyri memoria.

16. Secundum hæc ibant ad tabernacula, & inter eundum colloquebantur inter ſe, quantum memoriâ valeret Cyrus, ſi quid cum aliquibus eſſet conſtituendum, quo modo nominatim appellatis ſuis præciperet. At Cyrus hoc ſtudioſè faciebat, cui perquam mirum videbatur, eos, qui opificia ſordida profiterentur, tenere ſingulas inſtrumentorum opificii ſui appellationes, ſicut medicus & inſtrumentorum & medicamentorum omnium, quibus utitur, nomina novit: imperatorem verò tam ſtolidum eſſe, ut ducum ſub ſe nomina ignoraret, quibus ei tanquam inſtrumentis neceſſariò eſſet utendum ſive quid occupare, ſive cuſtodire, ſive aliquibus animos addere, ſive terrere cuperet. Quinetiam ſi quem honore afficere aliquando vellet, decori rationem poſtulare putabat, ut nominatim hunc compellaret. Præterea exiſtimabat eos, *qui principi ſe notos eſſe arbitrarentur, magis hoc expetere ut præclarum aliquid gerentes conſpicerentur, & à facinore turpi majore ſtudio abſtinerent. Hoc quoque ſtolidum eſſe ſtatuebat, imperatorem, quum aliquid geri vellet, ità præcipere quemadmodum domini quidam domi ſuæ imperant: Eat aliquis ad aquam, ligna quis findat.* Nam ſi hoc modo jubeant, mutuò ſe recipere putabat omnes, neminémque imperata facere, & omnes eâdem culpâ teneri, neque tamen quenquam vel pudore ob culpam affici, vel ſibi metuere, quòd ea cum multis ipſi communis eſſet. Has ob cauſas quoties aliquid imperaret, omnes appellabat nominatim.

Cur imperator nomina ſuorum tenere debeat.

17. 17. Atque hæc Cyri erat de his ſententia. Milites verò tum cœnati, locatis excubiis, & neceſſariis rebus omnibus convaſatis, quieti ſe dederunt. Nocte mediâ cornu ſignum eſt datum. Quúmque Cyrus Chryſantæ dixiſſet, illum in itinere manſurum ante exercitum, apparitoribus ſuis ſecum ſumptis, egrediebatur. Paulò pòſt aderat Chryſantas, & loricatos ducebat. Itaque Cyrus datis ei ducibus itineris, pedetentim ut pergeret, juſſit, donec nuncius adeſſet: necdum enim viam omnes ingreſſi erant. Ipſe conſiſtens eodem in loco, quemlibet advenientem ordine progredi jubebat; cunctantem verò, miſſis nunciis, arceſſebat. Quum omnes eſſent in itinere, miſit equites ad Chryſantam, qui omnes in viâ jam eſſe nunciarent; útque propterea ce-

leriùs

leriùs ducendo progrederetur. Ipſe profectus equo ad partem anteriorem, tacitus ordines inſpectabat: & quos quidem compoſitè & cum ſilentio videbat incedere, ad eos adequitans, quinam eſſent, interrogabat; eóque cognito, illos collaudabat: ſin quoſdam tumultuari animadverteret, compertâ rei cauſâ, motum ſedare nitebatur.

18. Reſtat indicanda ejus adhuc una cura diligentiáque nocturna, quòd ante copias univerſas pedites quoſdam expeditos, eóſque non multos præmiſit, qui & conſpicerentur à Chryſantâ & Chryſantam conſpicerent: ut auribus captando, & alio quodam modo, ſi perſentiſcere aliquid poſſent, Chryſantæ ſignificarent, quicquid offerre occaſio videretur. Erat autem quidam qui his præfectus imperabat, & eos inſtruebat. Ac ſi quid eſſet operæ pretium, ſignificabat: ſin autem, indicando minimè moleſtus erat. Et nocte quidem hâc iter hoc modo fecerunt. Quum verò illuxiſſet, quoſdam Caduſiorum equites, propterea quòd eorum pedites ultimi pergerent, apud eoſdem reliquit, nè ab equitibus hi nudi progrederentur: reliquos in anteriorem partem prætervehi juſſit, versùs quam & hoſtes erant; ut ſi quid uſpiam ei ſe opponeret, cum inſtructo robore occurrens dimicaret: ſin alicubi conſpecti eſſent, qui fugerent, ut quàm expeditiſſimè perſequeretur. Et erant apud eum ſemper inſtructi, ſi perſequendum eſſet, qui perſequi deberent; & quibus eſſet apud eum manendum. Nam univerſos ordines diſſolvi nunquam patiebatur. Hoc modo Cyrus exercitum ducebat. Neque tamen ipſe uno tantùm loco utebatur, ſed aliàs alibi circumvectus inſpectabat, ac ſi quo eſſet opus, id curabat. Sic ergò Cyri agmen pergebat.

18. Cyri nocturno in itinere ſingularis induſtria.

Ad p. 108.

In perſequendo diſpergi non patiebatur.

19. Quidam verò in equitatu Gadatæ vir potens, quòd eum defeciſſe ab Aſſyrio videbat, arbitrabatur ſe, ſi quid illi accidiſſet, omnia quæ poſſideret Gadatas ab Aſſyrio impetraturum. Itaque de ſuis hominem quendam fidum ad Aſſyrium mittit, & eunti mandat, ut ſi jam in agro Gadatæ Aſſyriorum copias offenderet, diceret Aſſyrio, poſſe ab eo & Gadatam, & qui eſſent cum illo, capi, ſi quidem inſidias tendere vellet. Prætereà ſignificare jubet, quem copiarum numerum Gadatas duceret, quódque Cyrus cum eo non veniret; indicatâ etiam viâ, quâ eſſet acceſſurus. Dedit & familiæ ſuæ mandata, quò plus ei fidei haberetur, ut caſtellum,

19. Quidam ex Gadatæ ſubditis herum prodere conatur.

LIB. V. lum, quod in agro Gadatæ poſſidebat, Aſſyrio cum univerſis in eo rebus traderent. Se quidem venturum aiebat occiſo Gadata, ſi poſſet: ſin autem, velle ſe tamen deinceps apud Aſſyrium eſſe. Is verò, cui datum hoc erat negotii, quum equitando quàm fieri poterat celerrimè ad Aſſyrium perveniſſet, & cujus rei cauſâ veniret, expoſuiſſet: auditâ re, mox caſtellum Aſſyrius occupat, & numeroſo cum equitatu, multiſque curribus, in vicis illic frequentibus inſidias locat. Gadatas, quum propè ab his vicis abeſſet exploratum quoſdam præmittit. Aſſyrio animadverſo exploratores advenire, currus quoſdam productos caſtris, duos tréſve, cum paucis equitibus, fugere jubet; quaſi qui & territi, & numero pauci eſſent. Ea quum exploratores viderent, non ipſi ſolùm perſequebantur, ſed etiam Gadatæ innuebant. Is deceptus totis viribus inſequitur. Aſſyrii quum Gadatam capi jam poſſe putarent, ſtatim ex inſidiis ſurgunt. His Gadatæ milites conſpectis, ut par erat, fugiunt: illi contrà, quemadmodum fieri ſolet, inſequebantur. Atque hîc Gadatam is feriens, qui has ei ſtruxerat inſidias, aberrat ille quidem à vulnere lethali: ſed icto tamen humero, vulnus homini inflixit. Eâ re patratâ diſcedit, ut perſequentibus ſe conjungeret. Agnitus autem quis eſſet, alacriter unà cum Aſſyriis equo concitato regem in perſequendo juvat. Atque hìc jam illi ſcilicet, quibus erant equi tardiſſimi, ab iis capiebantur, qui velociſſimos habebant. Quúmque jam equites Gadatæ omnes valdè premerentur, quòd itinere confecti eſſent, Cyrum cum exercitu advenientem conſpiciunt. Tum verò credi par eſt eos tanquam in portum ex tempeſtate libenter & cum voluptate apuliſſe. Cyro primùm res admirationi eſſe. Verum ubi, quid ageretur animadvertit: quum quidem diu illi adverſi contra ſe ferebantur, & ipſe copias inſtructas in eos ducebat. Quum autem hoſtes, eo quod erat cognito, in fugam verſi ſunt, ibi tum Cyrus illos, quibus hoc negotii dederat, perſequi juſſit, & ipſe cum cæteris ſubſequebatur, prout expedire putabat. Itaque tunc & currus aliqui capti ſunt, de quorum nonnullis aurigæ delabebantur partim dum converterentur, partim aliis modis; aliqui etiam in poteſtatem ab equitibus intercepti venerunt. Interficiunt etiam cùm alios multos, tùm illum ipſum, qui Gadatam vulneràrat. Pedites autem Aſſyrii, qui fortè tunc Gadatæ caſtellum oppugnabant, partim in illam

Gadatas delatus in inſidias pene opprimitur.

Ad p. 109.

Gadatæ proditor interficitur.

lam munitionem ſe fugâ recipiunt, quæ à Gadatâ defecerat, partim adventu hoſtium anteverſo, in magnam quandam Aſſyrii regis urbem ſe conferunt, in quam & ipſe cum curribus & equis aufugerat.

20. His rebus confectis, Cyrus in regionem Gadatæ recedit; datiſque mandatis ad eos, quorum intererat, ut captivorum curam gererent, rectà pergit, ut Gadatam viſeret, & quo pacto ſe is ex vulnere haberet, cognoſceret. Illi pergenti Gadatas obligato jam vulnere occurrit. Quem Cyrus ut vidit, lætus ait: 'Ad te ibam viſurus, qui valeres. Ego vero, *inquit Gadatas*, iterum te profecto ſpectatum veni, ut videam, quæ vultus tui ſpecies ſit, tali animo præditi viri; qui ſanè, quum ipſe neſciam, quâ nunc in re mei indigeas, nec facturum hæc te receperis, nec affectus ullo à me, vel tantillo ſis beneficio privatim, ſed ideò duntaxat, quod tibi viſus ſum aliquid amicis utilitatis afferre, uſque adeò alacriter opem tuliſti, ut jam, me quod attinet, perierim; quòd te ſalvus ſim. Deos teſtor, mi Cyre, etiamſi talis eſſem, qualis initio natus ſum, liberóſque procreaſſem, haud ſcio, an filium ſic erga me affectum habiturus fuerim. Nam & alios aliorum filios novi, & hunc ipſum Aſſyriorum modò regem, multò plus doloris & moleſtiæ patri ſuo creaſſe, quàm tibi jam creare poſſit. *Ad quæ Cyrus reſpondit*, Mi Gadata, multò majori certè miraculo prætermiſſo, jam me admiraris. Et quidnam illud eſt? *ait Gadatas*. Quòd, *inquit*, tot Perſæ tibi navârunt operam; tot Medi, tot Hyrcanii, atq; adeò quotquot adſunt Armenii, Sacæ, Caduſii. *Et Gadatas adjecto voto*, Verum his, *ait*, O Jupiter! multa Dii bona largiantur, & illi plurima, qui auctor eſt, ut & hi tales ſint. Ut tamen eos, quos tu prædicas, Cyre, egregiè hoſpitio excipiamus, accipe hæc munera, qualia quidem dari à me poſſunt. Simúlque permulta adduxit, ut & rem ſacram facere, qui vellet, poſſet: & univerſus exercitus hoſpitio exciperetur pro rerum illarum dignitate, quæ res & præclarè geſtæ erant, & præclarè ſucceſſerant.

Gadatas Cyro gratias agit.

Ad p. 110.

21. Caduſius autem, extremi cuſtos agminis, quia perſequendi non fuerat particeps, ac vellet etiam ipſe facinus illuſtre quoddam edere: neq; communicatâ re cum Cyro, neq; ad eum delatâ, in regionem versùs Babylonem ſitam excurrit. Diſperſis verò ipſius equitibus,

Caduſius excurrens temere occiditur.

LIB. V. tibus, rex Aſſyrius ab urbe ſuá, quò confugerat, ſuperveniens, cum inſtructis egregiè copiis occurrit. Quúmque ſolos eſſe hos Caduſios percepiſſet, impetum in eos facit, & tum Caduſiorum principem interficit tum multos alios. Quin & complures Caduſiorum equos capit, quámque fortè prædam illi tunc agebant, aufert. Atque hoc modo Aſſyrius Caduſios eò uſque perſecutus, quo tutum eſſe putabat, revertit. Caduſii vero primi ad caſtra circa veſperam ſalvi pervenerunt. Cyrus ubi rem ſic, uti geſta fuerat, cognovit, & obviam Caduſiis prodiit, & quem vulneratum videret, eum recipiens, ad Gadatam mittebat, ut curaretur: Cæteros in eadem tabernacula diſtribuebat, ſtudioséque cum aliis & ipſe dabat operam, ut eis neceſſaria ſuppeterent, adſumptis in partem curationis hujus nonnullis de Perſarum æqualibus. Nam in hujuſmodi rebus *viri boni libenter operas ſuas conjungunt*. Adeò verò moleſtum hoc ſibi accidiſſe declarabat, ut quum jam cœnarent alii, nimirum opportuno cœnæ tempore, Cyrus cum apparitoribus ac medicis neminem ſuâ quidem ſponte neglectum relinqueret: ſed vel ipſemet inſpectoris munere fungeretur, vel ipſe, ſi hoc perficere non poſſet, palàm mitteret, qui curam eorum gererent. Ac tum quidem ità ſe quieti dederunt.

Cyri erga Caduſios commiſeratio.

22. 22. Ubi primùm autem illuxiſſet, ſignificari præconum operâ juſſit, ut reliquorum quidem principes, Caduſii verò univerſi convenirent, & hujuſmodi quædam in medium attulit. *Humanum eſt, quod nobis accidit, ſocii. Nam* eos, qui homines ſint, errare, mirum videri, *meâ quidem ſententiâ*, non debet. *Meritò autem ex eo, quod contingit, boni alicujus fructus ad nos redit: nimirum ut diſcamus, imbecilliores copias, quàm hoſtium copiæ ſint, ab exercitu toto nunquam avellendas eſſe. Neque hoc à me dicitur*, ait, *non debere aliquem etiam minori cum agmine illuc proficiſci, quo ſit opus, quam illud fuerit cum quo Caduſius modò exiit: ſed ſi quis re cum illo communicatâ egrediatur, qui ſatis virium ad opem ferendam habeat, fieri quidem poſſe, ut decipiatur; at illud etiam poſſe fieri ut per eos, qui manent, hoſtes deceptos avertat ab iis, qui ſunt egreſſi. Quin & alia negotia quis hoſti faceſſere poteſt, eóque modo amicos in tuto collocare. Atque ità fiet, ut nè quidem is qui diſceſſerit, abſit; ſed ab exercitûs robore pendeat. Qui verò diſcedit, neque communicat priùs, quò iturus ſit: illi nihil admodum diverſi accidit*

Cyrus Caduſios conſolatur.

cidit ab eo ſi ſolus aliquis expeditionem ſuſcipere velit. Sed enim hujus facinoris causâ, volente Deo, non longo tandem ex intervallo in hoſtem vindicabimus: ſed ubi primùm pranſi fueritis, eo vos equidem ducam, ubi res eſt geſta, ſimúlque mortuos ſepeliemus, ſimul hoſtibus, ſi Deus volet, oſtendemus, illic alios longe ipſis eſſe potiores ubi ſe ſuperiores evaſiſſe cenſent: atque etiam efficiemus, ut nè locum quidem illum lubenter intueantur, quo loco ſocios noſtros interemerunt. Sin adverſi non prodierint, incendemus eorum vicos, agrúmque populabimur, nè lætitiam de conſpectu eorum, quæ in nos patrârunt, capiant, ſed intuendo mala propria, dolorem ſentiant. Itaque vos, inquit, *alii pranſum ite: vos autem* Caduſii *primùm hinc digreſſi, more veſtro aliquem deligite, qui cum imperio vobis præſit, & cum Diis ac nobis curam veſtri gerat, ubicunque opus fuerit. Hunc ubi delegeritis, ac pranſi fueritis, delectum ad me mittite.* Atque hæc illi fecerunt.

23. Cyrus autem eductis copiis, poſtquam illi, quem Caduſii legerant, ſuum in acie locum tribuiſſet, juſſit, ut propter ſe ſuorum aciem duceret, quò Caduſiorum, *inquit*, animos iterum excitemus, ſi quidem poterimus. Hoc modo profecti, quum ad locum perveniſſent, & Caduſios ſepeliebant, & agrum populabantur. Quod ubi factum ab eis eſſet, commeatum ex hoſtico ſecum ferentes, in regionem Gadatæ reverſi ſunt. Quum autem ad animum Cyro accidiſſet, futurum, ut qui ad ſe defecerant, quòd à Babylone non procul remoti eſſent, miſerè affligerentur, niſi præſens ipſe ſemper adeſſet; non ſolùm eos, quotquot ex hoſtibus dimittebat, Aſſyrio dicere juſſit, ſed miſſo etiam caduceatore denunciavit ſe paratum, ut agricolis parceret, nullâque hos afficeret injuriâ, ſi quidem & ipſe illorum, qui ad ſe defeciſſent, agricolis permiſſurus eſſet, ſuas ut operas facerent. *Ac tu quidem*, ait, *etiamſi prohibere poſſis, non niſi paucos prohibebis; quod eorum, qui ad me defecerunt, exiguus ſit ager: ego verò permitterem, amplam tibi ditionem cultam eſſe. Jam eo tempore, quo fructus colligendi ſunt, ſi quidem bellum fuerit, is qui potentior eſt, hos meâ ſententiâ colliget: ſin pacem iniverimus, tu ſcilicet id facies. Quòd ſi quis vel meorum adversùs te arma ſumpſerit, vel tuorum adversùs me, in hos*, inquit, *pro virili uterque vindicabimus.* Cum his mandatis caduceatorem allegavit. Aſſyrii verò, quum hæc audîſſent, omnia movebant ad perſuadendum regem ut hæc ad-

23.

Cyrus Caduſiorum cædem ulciſcitur.

Cyrus agricolis parcendum cenſet.

* Lib. V.

mitteret, ac quàm minimum belli reliquum faceret. Aſſyrius vero, ſive genti ſuæ obſequutus, ſive quòd idem & ipſe vellet, hæc comprobavit. Itaque pactis initis convenit, ut cum agricolis pax eſſet, cum armatis bellum. Hæc igitur de agricolis Cyrus perfecit, jumento-

Ad p. 112. rum paſcua ſuos ſi vellent in ditione ſuâ collocare juſſit: hoſtium verò ditionem populari undecunque poſſent, ut militia ſociis jucundior eſſet. Nam tametſi commeatus nullus pararetur, tamen eadem pericula propoſita erant: at ipſam militiam leviorem efficere videbatur, quòd ex hoſtium regione annonas haberent.

24. 24. Quum autem Cyrus ſe jam ad diſceſſum pararet, aderat Gadatas, & cùm alia dona multa variáque ſecum afferebat & adducebat, velut ex amplâ copioſâque domo; tum permultos equos, ſuis equitibus ademptos, quibus jam propter illas inſidias fidem non habebat. Ubi propiùs acceſſiſſet, ità locutus eſt: *Hæc ego jam adduco tibi, mi Cyre, quibus in hoc tempore velim utaris ſi quidem horum aliquo tibi ſit opus. Exiſtimare verò debes, etiam alia, quæ mea ſunt, eſſe tua. Quippe nemo eſt, nec unquam erit, cui ex me nato domum meam ſim relicturus: ſed neceſſe eſt,* inquit, *me morientem, mecum & genus noſtrum, & nomen extingui. Atque hæc perpeſſus ſum, mi Cyre, (Deos juratus teſtor,* qui & vident & audiunt omnia) *quum tamen nihil injuſtum, nihil turpe neque dixerim, neque fecerim.* Simúlque hæc dicens, fortunam ſuam cum lacrimis deploravit, neque loqui plura potuit.

25. Cyrus equitatum Perſicum mirifice auget.

25. Quibus auditis, Cyrus commiſeratus hominis calamitatem, dixit: ‘ Equidem equos accipio. Nam utile ‘ tibi hoc erit, quòd eos daturus ſum hominibus majori ‘ te ſtudio proſequentibus, quàm quorum modò erant, ‘ utì quidem apparet: & Perſicum equitatum, cujus ‘ deſiderio jamdudum incenſus ſum, celeriter explebo ‘ ad decem equitum millia. Reliquas illas pecunias ‘ & opes tecum avectas ſervato, donec tantum habere ‘ me videris, ut remunerando te non ſim inferior. ‘ Quòd ſi ità abeas, ut plura mihi des, quàm à me ac‘ceperis: neſcio profectò, quo pacto facere poſſim, ‘ ut pudore non afficiar. *Ad ea Gadatas,* Equidem ‘ hæc tibi credo, *ait,* nam ingenium tuum video. Ve‘rùm conſideres, an ſatis ad hæc conſervanda ſim ‘ idoneus. Etenim quàm diu inter nos & Aſſyrium ‘ amicitia conſtabat, paterna ditio pulcherrima videba-

tur

'tur eſſe. Quippe quum ab urbe maximâ Babylone propè adſit, quicunque fructus ex urbe amplâ capi poteſt, eum nos capiebamus: quicquid autem moleſtum eſſe poterat, ab eo nos domum profecti longè aberamus. Nunc, quum hoſtes ſimus, planum eſt, ubi tu diſceſſeris, futurum, ut & nobis, & toti domui noſtræ inſidiæ ſtruantur: adeóque, meâ ſententiâ, *Triſtis erit, & miſera vita noſtra, qui & omninò vicinos habituri ſimus hoſtes, & eoſdem nobis etiam potentiores conſpecturi.* Fortaſſe dixeris, cur iſta non cogitârim priùs, quàm deficerem? Quia, mi Cyre, animus meus propter acceptam injuriam & propter iram non quod eſſet tutiſſimum conſiderabat, ſed hujuſmodi quiddam perpetuò parturiebat: Ecquando licebit ulciſci hunc & Diis & hominibus inviſum, qui non deſinit odiſſe, non ſi quis eum lædat, ſed ſi quem ſe præſtantiorem ſuſpicetur? Itaque quum ignavus ipſe ſit, omnes etiam meâ ſententiâ ſe deteriores ſocios habebit. Quòd ſi quis inter hos eo præſtantior eſſe viſus fuerit, certus eſto, mi Cyre, nequaquam tibi adversùs ejuſmodi virum egregium dimicandum eſſe; ſed ipſius Aſſyrii machinationes ſufficient, ut illum præſtantiorem ſe perimet. Verum ut mihi moleſtus ſit, in eo, quamvis ignavis & improbis hiſce ſociis utatur, facilè ſuperior eſt, ut opinor, futurus.

Lib. V. Ad p. 113.

26\. Hæc quum Cyrus audiſſet, viſus eſt ei digna conſideratione dicere. Itaque ſtatim, 'Quid ais, *inquit*, mi Gadata, nonne caſtella præſidiis muniiſti, quibus eſſe tutus poſſis, quum ea fueris ingreſſus? ipſe verò nonne nobiſcum es in expeditione, ut ſi Dii perinde nobiſcum fuerint, ac modò, hic te metuat, non tu ipſum? Quin tu mecum proficiſcitor, & quicquid tuorum aſpectu tibi jucundum eſt, aut cujus conſuetudine delectaris, id tecum habeto. Nimirum & tu mihi, ut arbitror, admodum uſui fueris, & eſſe tibi ego conabor, ut potero. *Quæ Gadatas quum audiſſet, reſpiravit ac dixit:* Num poſſim res meas citiùs colligere, quàm tu diſcedas? Nam & matrem mecum abducere volo. Poſſis, *inquit*, profectò citiùs. Etenim ſubſiſtam, donec tibi commodum eſſe dixeris. Itaque digreſſus inde Gadatas, caſtellis, quæ communiêrat, unà cum Cyro præſidia impoſuit, & omnia, quibus ampla domus inſtrui commodè poſſet, collegit.

LIB. V. collegit. Præterea ſuorum pleroſque ſecum abducebat; tum fidos, quibus delectabatur, tum quibus diffidebat; quorum alios cogebat ſecum uxores ducere, alios ſorores, ut his quaſi vinculis eos conſtrictos teneret. Itaque Cyrus cum Gadata, & quos ille ſecum haberet, abibat; qui & index ei viarum eſſet, & aquarum, & pabuli, & frumenti; quò caſtra ſemper uberrimis in locis haberet.

Cyrus Babylonem adit iterum.

27. 27. Quum verò pergens in itinere Babyloniorum urbem aſpiceret, atque ei via, quâ incedebat, ducere prope urbis ipſa mœnia videretur: arceſſito Gobryâ Gadatâque, aliáne via eſſet, interrogabat; ut tam propè ad mœnia non accederent. Et Gobryas, 'Sunt, *inquit*, 'mi domine, permultæ quidem viæ: ſed exiſtimabam 'equidem, te quàm proximè jam ad urbem ducere velle, quò ipſis commonſtrares, exercitum tibi nunc & 'numeroſum eſſe, & præclarum. Nam quum is etiam minor eſſet, ad murum ipſum acceſſiſti, & nos 'illi haud multos numero ſpectabant. Nunc tametſi 'paratus ſit Aſſyrius, quemadmodum aiebat, apparatum ab ſe fieri ad pugnam: ſcio futurum, ut ſi copias tuas conſpexerit, imparata ipſi ſua videantur.

28. 28. Ad hæc Cyrus ait: 'Videris mihi, mi Gobrya, 'mirari, quòd id temporis, quo multo cum minori 'exercitu veni, ad ipſa uſque mœnia duxerim: nunc 'majoribus copiis inſtructus ducere ſub muros nolim. 'Verùm id tibi mirum nè ſit, *ait*. Non enim idem eſt 'adducere, & præterducere. Omnes enim ſic inſtructas copias adducunt, utì ſe quàm optimè pugnaturos 'arbitrantur: at qui ſapiunt, ſic abducunt, ut quàm tutiſſimè, non quàm celerrimè abſcedant. In prætereundo autem, exporrigi plauſtra neceſſe eſt, & impedimenta quoque cætera multum laxari: atque hæc omnia tegi armatis, nec uſpiam impedimenta hoſtibus ab 'armis nuda conſpici. Sic verò procedentibus copiis, 'neceſſe eſt aptos pugnæ milites juxtà debiles & imbecillos collocari. Si ergo velint ex munitione conferti 'hoſtes in aliquos prætereuntes impetum facere, ubicunque tandem manus conferent, multò validiores 'erunt in conflictu, quàm qui prætereunt. Præterea 'quum longum agmen trahitur, etiam ſubſidia ferri non 'niſi longo ex intervallo poſſunt: qui verò extra munitionem erumpunt, brevi ſpatio ad illos, qui propè 'abſunt, & excurrere poſſunt, & rurſus abſcedere.

Cur Cyrus ad mœnia propius jam nollet accedere.

Ad p. 114.

'Quòd

L i. V.

"Quòd ſi non minori ex intervallo præteribimus, quam "ex quo nos conſpecturi ſunt, & uti nunc extenſis ordinibus procedimus: multitudinem illi noſtram conſpicient, & omnis multitudo propter armatos attextos formidabilis apparet. Quòd ſi nobis hoc modo incedentibus, tacitè nos invadent, quia multò eos antè proſpicimus, imparati minimè deprehendemur. Quin potius nè quidem nos aggredientur, quum ipſis procul à muro erit recedendum: niſi ſe cum univerſis copiis ſuis futuros toto exercitu noſtro ſuperiores exiſtimaverint. *Nam receptus, res quædam eſt plena formidinis.* Quæ quum dixiſſet, viſus eſt iis qui aderant, rectè dicere; & Gobryas ità, uti juſſerat, ducebat. Quúmque præteriret urbem exercitus, ſic abſcedebatur, ut ſemper Cyrus poſtremum agmen firmius efficeret.

29. Hoc modo pergens, diebus inſequentibus ad Aſſyriorum Medorúmque limites pervenit, unde initium expeditionis fecerat. Ibi quum eſſent Aſſyriorum caſtella, unum quod erat infirmiſſimum, ut adortus cepit: reliqua duo, Cyro metum incutiente, ſuadente Gadata, perfectum eſt, ut præſidiarii dederent. Quibus rebus confectis, ad Cyaxarem miſit, atque utì ad exercitum adeſſet per epiſtolam petiit: quo & de caſtellis captis quid eſſet agendum deliberarent: & exercitum ipſe contemplatus de cæteris etiam rebus conſuleret, quid deinceps agendum arbitraretur. Quòd ſi juſſerit, *ait*, dicito me ad ipſum venturum, & iſtic caſtra locaturum. Itaque nuncius, qui hæc exponeret, abibat. 29.

Cyaxarem Cyrus ad exercitum arceſſit.

30. Cyrus intereà Gadatæ mandat, ut tabernaculum Aſſyrii, quod Cyaxari Medi ſelegerant, cum apparatu reliquo, quem habebat, inſtrueret elegantiſſimè: tum utramque mulierem in conclave tabernaculi muliebre deduceret, & cum his etiam muſicas illas, quæ Cyaxari exemtæ fuerant. Hæc illi exſequebantur. Qui verò miſſus ad Cyaxarem, quum mandata expoſuiſſet, eáque Cyaxares audîſſet: viſum eſt ei potiùs, ut iſtìc in finibus exercitus maneret. Nam & Perſæ quos Cyrus arceſſiverat, aderant: qui quidem erant numero ad quadragies mille ſagittarii & cetrati. Quamobrem quum videret, hos etiam magnum Medorum agro detrimentum afferre; libentiùs his quoque liberari velle videbatur, quàm ut aliam turbam inſuper admitteret. Quúmque is, qui è Perſiâ copias haſce ducebat Cyaxarem interrogaret, quemadmodum Cyrus præceperat, an opus ipſi hoc exercitu eſſet, atque is opus eſſe ſibi nega- 30. Ad p. 115.

ret;

‘ tis virium habeant. Te quidem & iraſci, & in metu ‘ eſſe, non miror. Utrum autem jure, an injuriâ eis ‘ ſuccenſeas, equidem omittam. Quippe ſcio te gravi- ‘ ter laturum, ſi me agere cauſam horum audias. Sed ‘ enim hominem, qui cum imperio ſit, ſubjectis ſibi ‘ pariter omnibus ſuccenſere, magnum equidem erro- ‘ rem arbitror. *Eſt enim neceſſe, multos infeſtos fieri, ‘ quum quis terrorem multis incutit: & omnibus ineunda ‘ concordiæ occaſiones ſuggeri, quum quis omnibus ſuccenſet.* ‘ His de cauſis me ſcire debes hos ad te ſine me non ‘ remiſiſſe, quòd metuerem, nè quid ob iracundiam ‘ tuam accideret, quòd nobis univerſis dolorem affer- ‘ ret. Itaque Deûm ope nullum hæc tibi me præſente ‘ periculum creabunt. Quod verò exiſtimas, injuriâ ‘ te affectum à me eſſe, graviter admodum fero, ſi dum ‘ in eo pro virili laboro, ut in amicos plurima beneficia ‘ conferam, contrarium huic facere videar. Verùm e- ‘ nimvero nè noſmet, *ait*, adeò temerè criminemur & ‘ inſimulemus: ſed ſi fieri poteſt, planiſſimè videamus, ‘ qualis illa ſit à me illata injuria. Atque quidem æquiſſi- ‘ mam inter amicos conditionem fero. Nam ſi me ‘ pateat quicquam mali feciſſe, injuſtum me fatebor: ‘ ſin me nihil admiſiſſe pateat, ac ne cogitâſſe quidem; ‘ an non & ipſe fatebere, nullâ te affectum à me inju- ‘ riâ? Id vero neceſſe fuerit, *ait*. Quod ſi autem pa- ‘ teat, etiam boni me auctorem exſtitiſſe tibi, ſtudio- ‘ ſéque in id incubuiſſe, ut quam plurima beneficia poſ- ‘ ſem, in te conferrem; an non potiùs laude tibi dig- ‘ nus habear, quàm reprehenſione? Æquum ſcilicet, ‘ *ait*. Age igitur, *inquit Cyrus*, conſideremus ſigilla- ‘ tim omnia, quæ à me geſta ſunt. Sic enim maximè ‘ patebit, quid in iis boni ſit, quid mali. Atque ordia- ‘ mur ſanè ab hoc principio, ſi quidem tibi ſufficere ‘ videtur. Tu enim, quum animadverteres, multos ‘ hoſtes coïviſſe, & quidem adversùs te tuámque ditio- ‘ nem domo progreſſos eſſe, illico tum ad Perſas, pub- ‘ licè miſiſti, qui ſubſidiarias copias poſcerent, tum ad ‘ me privatim; rogans, ut operam darem, quò veni- ‘ rem ipſe, copiarúmque Perſicarum, ſi quæ ad te i- ‘ rent, ductor eſſem. An igitur in his non abs te per- ‘ ſuaſus ſum, non affui, non militem adduxi numero ‘ quàm potui maximo, & eundem præſtantiſſimum? ‘ Veniſti verò, *inquit*. Ergò, *ait*, mihi primùm dici- ‘ to, utrum in hoc injuriam adversùm te meam depre- henderis,

Cyrus Cyaxarem refutat.

Cyri erga Cyaxarem meritorum commemoratio.

LIB. V. 'henderis, an beneficum? Planum eſt, *inquit Cyaxares*, ex his beneficium me tuum cognoviſſe. Quid verò, ubi venerunt hoſtes, & dimicandum adversùs eos erat, an tum animadvertiſti, me vel laborem ullum detrectâſſe, vel pepercifſe periculo? Non profectò, non equidem. Quid? ubi Deûm ope victoria penes nos ſtetir, hoſteſque jam cederent, atque ego te rogarem, ut communibus eos copiis inſequeremur, communi operâ in eos vindicaremus, communem denique ſive boni, ſive mali fructum caperemus, quicquid tandem accidiſſet; in his an accuſare me poſſis, quaſi proprii emolumenti plùs æquo cupidus fuerim? *Ad hæc Cyaxares ſubticuit. Et Cyrus rurſum ità locutus eſt:* 'Quando tibi ad hoc tacere potius lubet, quàm reſpondere: id mihi dicito, affectúmne te ſis arbitratus injuriâ, quòd, quum tibi tutum non eſſe videretur perſequi, te quidem ipſum periculi hujus participem fieri non ſum paſſus, ſed ut equites mihi quoſdam te tuis mitteres, rogavi? Num enim id abs te petens, injuſtè fecerim, præſertim qui jam antè me tibi ſocium belli præbuiſſem, abs te, *inquit*, demonſtretur? *Ad quæ Cyaxares quum itidem taceret:* Quòd ſi nè ad hoc quidem, *inquit*, reſpondere vis; deinceps dicito, an injurius fuerim, quòd quum tu mihi reſponderes, nolle te, qui Medos hilaritati operam dare videres ab hâc revocatos cogere tunc ad profectionem cum periculo conjunctam: an, inquam, videar moleſtum aliquid tibi feciſſe, quòd iraſci tibi noluerim; ſed poſt hæc rurſum abs te id petiverim, quo ſciebam nihil à te mihi tribui poſſe levius, neque Medis imperari facilius? Rogabam enim, ut eos mihi dares, qui ſequi vellent. Quod quum abs te impetrâſſem, perfeci nihil, extra quàm perſuadendo. Itaque eos acceſſi, perſuaſi, perſuaſos accepi atque abii, tuo permiſſu. Quòd ſi hoc meritò culpandum exiſtimas, nè quidem culpâ vacat, uti videtur, aliquid abs te accipere, quod dederis. Sic igitur profecti ſumus. At poſtquam diſceſſimus, quid geſtum à nobis eſt, quod omnibus notum non ſit? an non hoſtium caſtra capta ſunt? non plures eorum interfecti ſunt, qui contra te venerant? Quin & vivis adhuc hoſtibus an non pleriſque ademta ſunt arma, pleriſque equi? Fortunas quidem eorum, qui antehac ferebant, agebant res tuas, jam vides amicos tuos & poſſidere, &

Ad p. 117.

‘ ſecum afferre partim tibi, partim ſibi, qui tuo tamen ‘ imperio continentur. Quod verò longè omnium ‘ maximum eſt & præclariſſimum, vides ditionem tuam ‘ ampliorem fieri, hoſtium imminui: vides illorum ‘ caſtella teneri, ac tua, quæ avulſa Syri ſuam in po‘ teſtatem redegerant, nunc è contrario tibi ceſſiſſe. ‘ An horum aliquid vel bonum, vel malum ſit, cog‘ noſcere velle, equidem quid ſibi velit, dicere nequeo: ‘ quò minùs tamen audiam, nihil impedit. Dic igi‘ tur, quæ tua de his ſententia ſit.

34. Hæc quum dixiſſet Cyrus, finem fecit. Cyaxares verò ad hæc reſpondit: ‘ Neſcio quî dici poſſit, ‘ Cyre, ea quæ feciſti, mala eſſe. Verùm ſcire te vo‘ lo, hæc bona ejuſmodi eſſe, ut quantò plurimùm ‘ ſpeciem habent, tantò magis mihi ſint oneri. Nam ‘ malim equidem ditionem tuam copiis meis amplio‘ rem facere, quàm videre tali modo abs te augeri me‘ am. Quippe tibi hæc gerenti honeſta & laudabilia ‘ ſunt, mihi quodammodo ignominiæ notam inurunt. ‘ Etiam opes, *ait*, tibi me donare malim, quàm abs te ‘ accipere quæ tu nunc mihi tribuis. Nam iis abs te lo‘ cupletari me planè ſentio, quibus ipſe pauperior fio. ‘ Quòd ſi ſubjectos mihi viderem modicâ quâdam abs ‘ te affectos injuriâ, minùs dolerem, meâ ſententiâ, ‘ quàm nunc, ubi magnis abs te affecti ſunt beneficiis. ‘ At ſi quidem hæc parùm humaniter & abſque judicio ‘ tibi cogitare videor, non ea in me, ſed in te con‘ verſa, qualia tibi videantur, conſidera. Quid enim, ‘ ſi quis canes, quos tu aleres, cuſtodiæ tuæ tuorúmque ‘ causâ, tales commodè curando reddat, ut illum ma‘ gìs quàm te nôrint; an hoc curationis genere te de‘ lectaturus ſit? Quòd ſi exiguum hoc tibi videtur, id ‘ etiam conſidera; ſi quis tuos è familiâ miniſtros, ‘ quos & cuſtodiæ & præſidii causâ, & ut te colant, te‘ cum habes, ejuſmodi efficiat ut ipſius eſſe malint, ‘ quàm tui; an pro eo beneficio gratiam illi ſis habi‘ turus? Quid verò, quòd unum amore maximo com‘ plectuntur homines, & curæ in primis ut ſibi propri‘ um habent, ſiquis uxorem tuam ſic obſequiis demere‘ retur, ut tandem efficeret eam ſui magis amantem, ‘ quàm tui; num hoc beneficio te delectaret? Nihil, ‘ meâ quidem ſententiâ, minus. Imò injuriam tibi ‘ hoc facto maximam inferret. Ut autem, quod do‘ lori meo ſimillimum eſt, dicam; ſi quis Perſas eos,

34. Cyaxares' invidiam animi ſui prodit.

Ad p. 118.

‘ quos tu ad nos duxiſti, ſic demereretur, ut ipſum lubentiùs, quàm te ſequerentur, an hunc tibi amicum duceres? Equidem haud arbitror, ſed infeſtiorem putare, quàm ſi multos tuorum occideret. Quod ſi amicus quiſpiam tuus, te amanter dicente, Accipe de rebus meis quantum voles: poſteaquam id audiſſet, iret, atque omnia, quæ poſſet, acciperet: tuiſq; adeo rebus ditaretur, quum tu nè modicum quidem earum fructum perciperes: an poſſes expertem culpæ amicum hunc exiſtimare? Nunc autem abs te, mi Cyre, ſi non hæc, tamen his ſimilia perpeſſum me arbitror. Nam vera narras, quum ego dixiſſem poſſe volentes abduci, diſceſſiſſe te ità, ut omnes meas copias acciperes, & me ſolum relinqueres. Jam autem, quæ operà mei exercitùs cepiſti, affers ſanè mihi, ac meis viribus ditionem hanc auges: atque equidem nullius boni tecum auctor, inſtar fœminæ me offerre videor, & exhibere, ut beneficia tum ab aliis hominibus, tum etiam ab his imperio meo ſubjectis accipiam. Tu viri ſpeciem habes, ego indignus judicor imperio. Hæccine tibi, Cyre, videntur eſſe beneficia? Ignorare profectò non debebas, ſi te ulla mei cura tangeret, in primis tibi cavendum, ut nullâ re minùs me ſpoliares, quàm auctoritate ac dignitate. Nam quid accedit ex eo mihi, ſi maximè regio mea dilatetur, ipſe per ignominiam contemtui ſim? Nec enim idcirco Medorum ego potitus ſum imperio, quòd unus
Ad p. 119.
præſtantior univerſis eſſem; ſed potiùs, quia ducerent illi, nos in omnibus ſe meliores eſſe.

35. Cyrus querelas Cyaxaris abrumpit.

35. Tum Cyrus, adhuc loquente Cyaxare, ſermonem ipſius excipiens, ait: *Per Deos immortales, mi avuncule, ſi quid ego tibi antehac feci quod gratum eſſet, etiam tu in his mihi gratificare, quæ petam. Finem ſcilicet de me querendi hoc tempore facito. Ubi verò periculum de te nobis feceris, quo pacto affecti erga te ſimus: ſi quidem patuerit ea, quæ ſunt à me geſta, tui boni causâ geſta eſſe, me amplectentem te viciſſim amplectere, benéque de te promeritum exiſtima: ſin aliter, de me queritor. Fortaſſis,* ait Cyaxares, *rectè dicis; atque equidem hoc faciam. Quid igitur,* ait Cyrus, *an etiam te oſculabor? Si voles,* inquit. *Neque me averſaberis ut modo? Non averſabor,* ait. Itaque Cyrus eum eſt oſculatus; quod cum Medi, Perſæ, & cæteri viderent, (erant enim omnes ſolliciti, quid de his futurum eſſet) ſtatim affecti lætitiâ, & exhilarati ſunt.

Cyaxares cum Cyro redit in gratiam.

36. Cyax-

Digitized by Google

36. Cyaxares & Cyrus conſcenſis equis præibant. Medis Cyaxarem ſequentibus, (ſic enim nutu Cyrus eis ſignificârat) Perſis Cyrum: pòſt alii ſequebantur. Ubi ad caſtra perventum eſſet, Cyaxarem in tabernaculum paratum collocarunt; & ei, quibus hoc datum erat negotii, neceſſaria parabant: Medi cæteri, quamdiu ante cœnam otioſus Cyaxares erat, accedebant eum, partimque ſponte ſuâ, partim mandato Cyri, quorum erat maximus numerus, munera ferebant; alius bellum pocillatorem, alius bonum coquum, alius piſtorem, muſicæ artificem alius, alius pocula, veſtem alius elegantem. Maximâ quidem ex parte quilibet unum quiddam eorum, quæ ceperat, ei donabat; ut Cyaxares adeò ſententiam deinde mutaret, ac neque Cyrum eos ab ſe avertiſſe, neque minùs, quàm antè, à Medis ſe obſervari duceret.

36. Medi Cyaxari dant munera.

37. Quum autem cœnæ tempus appetiiſſet, arceſſit Cyrum Cyaxares, ac rogat; ut, quando jam longo temporis ex intervallo eum videret, ſecum cœnaret. Cui Cyrus, *Nè juſſeris hoc*, inquit, *mi Cyaxares. An non vides, hos omnes qui adſunt, à nobis impulſos adeſſe? Quamobrem non rectè fecero, ſi hos negligens, voluptati meæ indulgere videar. Nimirum ubi ſe negligi putant milites, tum & fortes qui ſunt, multò animis dejectiores evadunt, & improbi petulantiores. Verùm tu, qui præſertim longo itinere confecto adveniſti, cœnato jam: & ſi qui te colunt, illos viciſſim complectere, cœnâque excipito, ut per eos animo bono ſis. Ego verò ad ea me convertam, quæ dixi. Cras autem manè hic ad portam tuam omnes, quos convenit, aderunt; ut tecum deliberemus, quidnam deinceps agendum ſit. Tu verò præſens de hoc referto, videaturne ampliùs bellum eſſe gerendum, an opportunum ſit jam dimittere exercitum.*

37. Cyrus delicatam cœnam reſpuit.

38. Poſt hæc Cyaxares cœnabat. Cyrus verò convocatis amicis, qui maximè & ad intelligendum, & ad navandum operam ſi quid uſus poſtularet, idonei erant, hujuſmodi eos oratione compellavit: *Quæ primùm optavimus, amici, ea Deûm benignitate nobis adſunt. Nam quocunque tandem pergimus, hoſtium agro potimur: atque etiam hoſtes imminui videmus, quum nos & numero & robore augeamur. Quòd ſi manere nobiſcum ſocii velint, qui ad nos jam acceſſerunt: multò magis pleraque perficere poterimus, ſive quid opportunâ vi agendum, ſive perſuadendo ſit obtinendum. Quapropter non tam mei, quàm veſtri muneris*

38. Ad p. 120.

Cyrus expeditionem vult continuari.

muneris fuerit moliri, ut maxima ſociorum parti nobiſcum manere placeat. Quemadmodum verò quum pugnandum eſt, is, qui plurimos capit, fortiſſimus exiſtimatur: Ità qui plurimos noſtram in ſententiam adducit, quum conſilium ineundum eſt, is, jure tam dicendi, quam agendi peritiſſimus haberi debet. Neque tamen in hoc vos exercueritis, ut orationem nobis oſtentetis, qua uſuri ad quemque ſitis, ſed ità eos parate, ut ſe perſuaſos à quolibet veſtrûm, factis declarent. Ac vobis quidem hæc cura ſint. Ego pro meâ virili curare conabor, ut milites à commeatu inſtructi, de expeditione deliberent.

XENOPHONTIS

Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI

LIBER VI.

LIB. VI. QUUM hoc modo diem hunc exegiſſent, cœnati quieverunt. Poſtridie manè ad Cyaxaris portam ſocii omnes conveniunt. Itaque dum Cyaxares ornaretur, qui audiret magnam multitudinem ad portam adeſſe; intereà adducebant amici ad Cyrum, alii quidem Caduſios, rogantes uti maneret, alii Hyrcanios, Gobryam hic, ille Sacam: Gadatam caſtratum adducebat Hyſtaſpes, orantem Cyrum, uti maneret. Ibi Cyrus, qui Gadatam jamdudum interiiſſe nôſſet præ metu, nè exercitus dimitteretur, cum riſu ait: *Manifeſtò patet, Gadata, te ab hoc Hyſtaſpe perſuaſum ea ſentire, quæ dicis.* Ibi ſublatis ad cœlum manibus Gadatas ſanctè degeravit, ab Hyſtaſpe ſibi hæc perſuaſa non eſſe, quæ ſentiret: *ſed ſcio futurum*, inquit, *ut ſi vos diſcedatis, meæ res prorſus perierint. Propterea*, inquit, *hunc egomet conveni, ut interrogarem, quæ tua de copiis dimittendis eſſet ſententia.* Et Cyrus: *Ergò injuſtè in Hyſtaſpem, uti quidem apparet, culpam ego confero. Profectò, Cyre*, ait Hyſtaſpes, *injuſtè. Nam equidem Gadatæ etiam contradicebam fieri non poſſe, ut maneas; quòd arceſſi te à patre dicerem.* Tum Cyrus. *Quid ais?* inquit. *Et tu hoc efferre auſus es, ſive ego vellem, ſive non? Verò*, inquit. *Nam te ſupra modum affectare video, ut*

Ad p. 121. Cyri jocus.

ut illuſtris in Perſiâ circumeas, ac patri demonſtres, quo pacto ſingula peregeris. *At tu*, ſubjecit Cyrus, *non domum redeundi cupidus es? Equidem*, inquit Hyſtaſpes, *non diſcedam; ſed hic manens, imperatorio munere fungar, donec hunc Gadatam Aſſyrii dominum fecero.*

2. Deliberatio de bello, ſitne finis huic imponendus necne.

2. Hujuſmodi quædam illi dum ſeriò jocarentur, intereà Cyaxares auguſto cultu ornatus prodiit, inque Medico ſolio conſedit. Quúmque jam conveniſſent omnes, quos oportebat, & ſilentium factum eſſet, Cyaxares in hanc ſententiam locutus eſt: *Quia præſens, ſocii, & Cyro major natu ſum, par fortaſſis eſt me dicendi principium facere. Videtur autem mihi nunc tempus eſſe, ut de eo primùm diſſeramus, utrùm adhuc ſit è re noſtrâ, bellum geri an copias dimitti. De hoc ipſo*, ait, *dicat aliquis ſententiam ſuam.* Hinc primus Hyrcanius dixit: *Equidem neſcio, ſocii, num verbis ſit opus, ubi res ipſa, quod optimum eſt, demonſtrant. Omnes etiam intelligimus, plus hoſtibus detrimenti nos afferre, ſit maneamus unà, quàm ipſi accipiamus. Quo verò tempore ſejuncti eramus inter nos, agebant illi nobiſcum prout ipſis jucundiſſimum, nobis ſanè graviſſimum erat.* Poſt hunc Caduſius, *Nos autem quid dicamus*, ait, *de eo, ut domum profecti ſeparatim ſinguli vivamus, quum nè modò quidem militantibus adhuc, ut apparet, conducat diſtractio? Nimirum nos Caduſii, quum non magno temporis ſpatio ſeorſum à copiis univerſis ſejuncti militaremus, pœnas dedimus, quemadmodum & vobis conſtat.* Poſt hunc Artabazus, qui ſe cognatum Cyri aliquando dixerat, hæc protulit: 'Ego verò hactenus, mi Cyaxares, ab his, qui ante 'me dixere, diſſentio. Aiunt hi, oportere nos hîc 'manentes in expeditione verſari: ego autem dico 'me, quum eſſem domi, in expeditione verſatum eſſe. 'Nam perſæpe ſuccurrendo ferebam opem, quum res 'noſtræ ferrentur & agerentur, atque etiam pro caſtellis noſtris, utì quibus inſidiæ ſtruerentur, ſæpe mihi 'negotium eſt exhibitum, quum & metuerem, & in 'præſidio eſſem, atque id ipſum meo ſumptu facerem. 'Nunc & caſtella eorum teneo, & ipſos non metuo, & 'de iis, quæ hoſtium ſunt, tum epulor, tum bibo. 'Itaque non aliter, ac ſi vita domeſtica, militia ſit; 'hæc verò militaria, feriæ; conventum hunc equidem 'frequentiſſimum minimè dimittendum arbitror. *Poſt hunc Gobryas ait:* 'Ego verò, ſocii, hactenus Cyri dextram laudo. Nihil enim eorum, quæ promiſit, mentitur.

Ad p. 122.

LIB. VI. ‘ titur. At ſi ex hâc regione diſceſſerit, planum eſt, ‘ Aſſyrium quietem habiturum, nec pœnas earum injuriarum quas vobis inferre conatus eſt, nec illorum ‘ quæ in me patravit, luiturum. Ego autem viciſſim ‘ et pœnas iterum dabo, quòd amicitiæ veſtræ me adjunxerim. *Poſt omnes hos Cyrus inquit:* ‘ Nec ego ‘ ſum neſcius, commilitones, ſi copias dimittamus, noſtras quidem imbecilliores futuras, hoſtium verò res ‘ rurſus habituras incrementum. Nam quibuſcunque ‘ ipſorum arma ſunt ademta, ii celeriter alia facturi ‘ ſunt: quicunque ſpoliati ſunt equis, celeriter alios ‘ ſibi de integro comparabunt: pro interfectis alii pubeſcent, & iis naſcendo ſuccedent: ut mirum adeò ‘ videri non debeat, ſi celeriter nobis rurſum faceſſere ‘ negotia poterunt. Cur ego Cyaxari, ut de dimiſſione ‘ copiarum ad vos referret, auctor fui? Nempe quia ‘ quod futurum eſt, metuo. Video enim tendere adverſùm nos eos adverſarios, cum quibus nos, in iſta ‘ tali militiâ dimicare non poterimus. Nam hyems ‘ appetit, ac tametſi tecta nos habeamus, non tamen ‘ equis ea, non miniſtris, non militum vulgo ſuppetunt: abſque quibus bellum hoſti facere non poterimus. Commeatus autem iis in locis, in quæ nos ‘ venimus, à nobiſmet abſumtus eſt: quò non acceſſimus, noſtri metu in munitiones eſt convectus. Itaque hoſtes hunc habent, neque his eripi à nobis poteſt. *Quis* ergò *tam fortis eſt, quis tam robuſtus, ut adversùs famem & frigus pugnando bellum gerere poſſit?* ‘ Quapropter ſi hoc modo militaturi ſumus, aio nos ‘ ultro dimittere potiùs exercitum, quàm invitos à difficultate rerum profligari debere. Sin hac in militiâ ‘ perſeverare volumus, cenſeo ſic nobis agendum eſſe, ‘ ut quamprimùm loca munita complura hoſtibus adimere conemur, ac nobiſmet complura munire. Nam ‘ ſi id fiat, commeatûs majorem habituri ſunt copiam ‘ ii, qui ereptam alteris recondent: & obſidebuntur, ‘ qui fuerint ex alterutris inferiores. Jam quidem nihil inter nos, & in mari navigantes diſcriminis eſt. ‘ Quippe navigant illi quidem ſemper, ſed nihilo magis id, quod navigando confecerunt, ſibi proprium ‘ relinquunt, quàm quod confectum navigando non eſt. ‘ Ac ſi caſtella nobis acceſſerint, ab hoſtibus ea regionem alienabunt, & nobis omnia magis erunt in ‘ tranquillo. Quod verò nonnulli veſtrûm fortaſſe me-

Cyri poſt omnes ſententia.

‘ tuerint,

' fuerint, nè procul à ſolo patrio collocentur in præ- Lib. VI.
' ſidiis, id minimè vobis formidandum eſt. Nos enim,
' qui ſic quoque domo peregrinantes abſumus, cuſtodienda recipiemus loca hoſtibus proxima; vos Aſſyriæ loca vobis finitima poſſidete & colite. Nam ſi nos ea, quæ ab ipſis propè abſunt, tueri cuſtodiendo præſidiis noſtris poterimus, alia vos in pace, qui loca poſſidetis procul ab ipſis diſſita, victuri eſtis: Neque enim, ut arbitror, neglectis malis ſibi proximis, inſidiari vobis procul remotis poterunt.

3. Hæc ubi dicta fuerunt, cùm alii ſurgentes, ad ea ſuas operas & ſtudia promtis animis obtulere, tum etiam Cyaxares: ' Gadatas verò & Gobryas, munitionem uterque ſe exſtructuros aiebant, ſi poteſtatem ejus ſibi facerent ſocii, ut etiam illæ à ſociis eſſent. Cyrus ergò, quum videret impigrè facturos omnes quæcunque dixiſſet, tandem ait: Quòd ſi igitur perficere, quæcunque dicimus, animus eſt; quamprimum confici, quæ uſus poſcit, neceſſe eſt: nimirum machinas ad muros hoſtium demoliendos, & fabros, qui munitiones nobis excitent. Tum verò Cyaxares machinam ſe fabricaturum & ſuppeditaturum pollicitus eſt, aliam Gadatas & Gobryas, aliam Tigranes, aliam Cyrus ipſe curaturum ſe, uti fieret, dixit. Quæ ubi decreta eſſent, machinarum opifices conquirebant, & apparabant ſinguli, quæ ad machinas requirerentur, præfectis etiam nonnullis operi, qui ad hæc curanda maximè viderentur eſſe idonei. 3. Ad p. 123.

4. Cyrus verò quòd animadverteret, hæc ſine morâ perfectum non iri, eo loco caſtra metatus eſt, quem putabat & ſaluberrimum eſſe & propter illa, quæ advehi oporteret, acceſſu facillimum: & quæcunque munitionis egebant, ſic perficiebat, ut quovis tempore qui remanerent in caſtris, in tuto eſſent, quamvis exercitûs robur aliquando longiùs à caſtris abduceretur. Præterea interrogans eos, quibus regionem maximè notam arbitrabatur, è quibus locis plurimum emolumenti exercitus capere poſſet: ſemper ad quærendum commeatum educebat, tum ut res exercitui neceſſarias maximâ copiâ pararet, tum ut rectiùs valerent, & robuſti eſſent, ex itinerum laboribus; tum etiam ut inter ducendum ordinis ſervandi recordarentur. His rebus Cyri occupata erat opera. 4. Cyri ſolertia ſingularis.

5. Cæte-

LIB. VI.

5. Aſſyrius in Lydiam proficiſcitur.

Cyrus ſolus Aſſyrii conſilium intelligit.

5. Cæterùm è Babylone transfugæ & captivi narrabant, Aſſyrium in Lydiam multis cum talentis argenti & auri, opibúſque aliis, & omnis generis ornamentis profectum eſſe. Quamobrem militum vulgus ſuſpicabatur, adductum metu jam pecunias alibi deponendas exportâſſe. Cyrus verò, qui hominem intelligeret eâ de causâ diſceſſiſſe, ut ſi quos poſſet, adverſarios eis excitaret, etiam ipſe præſenti animo ſe parabat ad id prælium, quod adhuc pugnandum eſſet. Explebat quoquè Perſarum equitatum, partim à captivis, partim ab amicis acceptis equis. Nam hæc ab omnibus admittebat, neque rejiciebat eorum quidquam; ſíve quis arma ipſi elegantia daret, ſeu equum. Prætereà currus parabat cùm de iis, quos ceperat, tum undecunque poterat. Ac ſuperiorum quidem temporum agitationem curruum Trojanam, & quâ hodiéque Cyrenaici utuntur, quadrigis invehendi rationem ſuſtulit & abrogavit. Nam ſuperioribus ſeculis Medi, & Syri & Arabes, & omnes Aſiatici curribus ſic utebantur, ut nunc Cyrenaici. Exiſtimavit autem Cyrus, partem in exercitu eam, quam eſſe præſtantiſſimam ſit veriſimile, quum fortiſſimi quíque ſint in curribus, ità velitum vicem explere, neque magnum ad victoriam momentum adferre. Nam trecenti currus pugnantes quidem ſuppeditant trecentos, equos autem mille ducentos requirunt; ac præter hos aurigas habent, ut par eſt, quibus illi optimi in exercitu maximè fidunt, ad trecentos. At hi ſunt ii, qui nihil hoſtibus detrimenti afferunt. Hanc igitur curruum agendorum rationem ſuſtulit, próque eâ bello aptos currus inſtruit, rotis firmis, nè facilè comminuerentur, & axibus longis, quòd minùs evertantur omnia quæ lata ſunt. Sellam verò aurigis ſtruxit, veluti turrim, ex lignis firmis. Atque harum ſellarum altitudo pertinebat ad aurigæ cubitos, ut equi ſupra ſellas habenis regi poſſent: aurigas ipſos totos, exceptis oculis, loricis armavit. Præterea falces ferreas duûm fere cubitorum ad axes ab utrâque rotarum parte appoſuit, & alias infra axem, quæ terram reſpicerent; tanquam his in adverſos cum curribus impetum facturis. Atque ut Cyrus id temporis hæc inſtituit, ſic etiam hâc tempeſtate curribus hiſce utuntur ii, qui regis in ditione degunt. Habebat Cyrus etiam permultas camelos tum ab amicis collectas, tum omnes illas, quæ captæ fuerant, congregatas. Et hæc quidem ità peragebantur.

Cyrus uſum veterem curruum tollit.

Ad p. 124.

Cyrus novos currus excogitat.

6 Quum

6. Quum autem in Lydiam exploratorem quendam mittere vellet, ac quid rerum Aſſyrius ageret, cognoſcere; viſus ei fuit idoneus, qui hanc profectionem ſuſciperet, illius formoſæ fœminæ cuſtos Araſpas. Nam huic Araſpæ hujuſmodi quiddam evenerat. Quum mulieris ejus amore captus eſſet, coactus eſt eam appellare de conſuetudine. Ac negabat quidem illa, viroque ſuo fidem ſervabat, tametſi abeſſet, quòd vehementer eum amaret: non tamen Araſpam apud Cyrum accuſabat, amicos inter ſe committere verita. Sed ubi Araſpas exiſtimans momentum aliquod ſe allaturum ad hoc, ut ea conſequeretur, quæ vellet, mulieri minatus eſt, ni lubens faceret, invitam eſſe facturam: tum verò mulier vim verita, rem non ampliùs occultat, ſed ad Cyrum eunuchum mittit, eiq; mandat, ut exponat omnia. Cyrus ubi rem audivit, edito riſu, quòd ab amore ſe nuper invictum ille dixerat, Artabazum cum eunucho mittit, & dici Araſpæ jubet, vim quidem tali fœminæ afferri non debere; quo minùs autem perſuadeat, ſi poſſit, non ſe vetare. Et Artabazus, quum ad Araſpam veniſſet, conviciis eum inſectatus eſt, quòd mulierem illam eſſe depoſitam diceret, & ipſum impium, injurium, intemperantem: adeò quidem, ut Araſpas præ dolore multum lacrymarum profunderet, pudore opprimeretur, atque etiam metu exanimaretur, nè quid ipſi gravius à Cyro accideret. Quæ ubi Cyrus cognoviſſet, arceſſit eum, & ſolus cum ſolo loquitur. *Video te,* inquit, *Araſpa, metuere me, & maximo pudore affici. Verùm ab his deſiſte. Nam audio equidem Deos etiam ab amore victos fuiſſe; & non ignoro, cujuſmodi ab amore iis etiam hominibus, qui prudentiâ ſingulari præditi viderentur, acciderint. Atque etiam ipſe de me ipſo animadverti, itâ me continentem non eſſe, ut ſi formoſis adſim, ab eis abſtinere negligendo queam. Quin hujus ego tibi rei ſum auctor, qui te cum illâ re inexpugnabili concluſerim.* Et Araſpas ſermonem ipſius excipiens: *Enimvero tu, Cyre, in his etiam ſic te geris, ut in aliis; qui & clemens ſis, & delictis humanis ignoſcas. Me verò cæteri homines mœrore obruunt. Nam ex quo rumor de calamitate meâ deditus eſt, inimici de me voluptatem capiunt, amici me convenientes ut è medio me ſubducam, conſulunt, nè quid à te mihi accidat, qui gravi ſis à me affectus injuriâ.* Et Cyrus, *Certò ſcias,* inquit, *Araſpa, poſſe te per hanc hominum de te opinionem vehementer gratam mihi rem facere,* &

6. Araſpas amore incenditur erga Pantheam.

Cyrus Araſpam conſolatur.

Ad p. 125.

LIB. VI. *& ſociis utilitates maximas afferre. Utinam verò fiat,* inquit Araſpas, *ut aliquid ego tibi rurſus opportunè commodem. Quòd ſi ergo volueris,* ait, *ſimulare quaſi me fugias, atque ad hoſtes tranſire; arbitror fore, ut ab hoſtibus tibi fides habeatur. Profectò,* inquit Araſpas, *ſcio futurum equidem, ut etiam per amicos rumor excitetur, quaſi te fugerim. Itaque nobis redires,* ait, *rebus omnibus hoſtium cognitis. Quinetiam arbitror ità tibi fidem habituros, ut & rationum, & conſiliorum ſuorum te participem facturi ſint: nihil ut adeò latere te poſſit eorum omnium, quæ ſcire nos cupimus. Proficiſcar igitur nunc,* inquit Araſpas. *Nam ſcire debes, etiam unum hoc fidei argumentum fore, quòd effugiſſe videbor, nè quid abs te mihi accideret. An & formoſam illam Pantheam relinquere poteris? Duæ mihi, Cyre,* inquit, *aliquandò ſunt animæ. Hanc Philoſophiam didici modo apud* improbum *illum* magiſtrum, amorem. *Nam una ſi eſſet anima, non & bona ſimul eſſet, & mala; neque res pariter honeſtas & turpes amaret, neque ſimul eadem & vellet & nollet facere: ſed eſt manifeſtum, duas eſſe animas, & ubi ſanè penes animam bonam imperium eſt, honeſtæ res ſuſcipiuntur: ubi vero penes malam, res illa turpes aggreditur. Nunc quia te ſocium & adjutorem nacta eſt anima bona, potior hæc viribus, & longè quidem ſuperior eſt. Quòd ſi ego,* inquit Cyrus, *tibi quoque hoc iter inſtituendum videtur, ſic erit agendum, ut apud illos etiam majorem fidem invenias. Nimirum enunciato ipſis, quæ à nobis gerantur, & quidem ſic enunciato, ut quæ abs te dicentur, maximo ſint ipſis impedimento ad ea quæ facere voluerint. Fuerit autem impedimento, ſi nos apparatum facere dixeris, ut alicubi agrum ipſorum invadamus. Nam ſi hæc audient, minùs vires univerſas in unum locum colligent, metuente quolibet etiam domeſticis rebus. Præterea maneto,* inquit, *apud ipſos diutiſſimè. Nam maximè nobis opportunum fuerit, ea reſcire, quæ facient, ubi proximè à nobis aberunt.*

Cyri conſilium ſolers.

Ad p. 126. *Da item conſilium, ut quocunque modo fuerit optimum, aciem inſtruant. Etenim poſteaquam tu diſceſſeris, qui nôſſe ipſorum aciei ſtructuram videbere, neceſſe erit, ut eandem ordinum rationem retineant. Nam verebuntur aciem mutare, ac ſi quo alio modo eam ſunt immutaturi ſubitò, perturbabuntur.* Hoc modo digreſſus Araſpas, ſumtis ſecum fidiſſimis famulis, & ad quoſdam prolatis iis, qualia maximè profutura negotio putabat, diſceſſit.

Araſpas tranſit ad hoſtes per ſimulationem.

7. *Quum*

7. *Quum autem Panthea diſceſſiſſe Araſpam ſenſiſſet, mittit ad Cyrum, qui diceret: Ne tibi moleſtum ſit,* Cyre, *quòd Araſpas ad hoſtes tranſierit. Nam ſi poteſtatem mihi feceris mittendi ad maritum meum, recipio tibi, venturum amicum longè Araſpâ fideliorem: atque etiam ſcio futurum ut tibi cum quantis maximis poterit copiis adſit. Nam hujus quidem regis, qui modo imperat, pater ei amicus erat; at is, qui jam rerum potitur, etiam conatus eſt aliquando me ac maritum meum divellere. Quamobrem ſat ſcio, quum ipſum inſolenter injurium eſſe ducat, lubens ad virum talem, qualis tu es, diſceſſerit.* Hæc ubi Cyrus audiſſet, mandat, ut ad maritum mittat: quod quidem ipſa fecit. Quum verò ab uxore ſigna cognoviſſet Abradatas, atque etiam animadverteret, qui cæterarum rerum ſtatus eſſet, lubens ad Cyrum cum duobus circiter equorum millibus profectus eſt. Ad Perſarum vero ſpeculatores ubi perveniſſet, mittit ad Cyrum & quiſnam eſſet, ſignificat. Cyrus ſtatim deduci hominem ad uxorem jubet. Illi quum mutuò vidiſſent, ſe complexi ſunt, uti par erat, ex inſperato. Deinde Panthea Cyri pietatem, temperantiam, commiſerationem erga ſe recenſet. *Quibus Abradatas auditis, ait:* Quid igitur faciam, mea Panthea, quo gratias Cyro tum tuo, tum meo nomine referam? Quid aliud, *inquit Panthea,* quàm ut perinde erga ipſum te gerere coneris, atque ſe ipſe erga te geſſit?

Lib. VI. 7.

Abradatas ad Cyrum tranſit.

8. Poſt hæc ad Cyrum Abradatas venit; quem ubi conſpexit, prehenſâ ipſius dextrâ, *Pro iis beneficiis,* ait, *mi Cyre, quibus nos affeciſti, non habeo quod dicam majus, quàm quòd amicum me tibi, & miniſtrum, & ſocium trado. Cujuſcunque rei ſtudio teneri te video, in ea conabor operam tibi meam exhibere quàm potero præclariſſimam.* Et Cyrus, *Ego vero accipio,* inquit, *ac nunc te quidem dimitto, ut cum uxore cœnes: deinceps autem tibi meo, cum tuis ac meis amicis, tabernaculo utendum erit.* 8.

9. Secundùm hæc quum Cyrum Abradatas videret falcatorum curruum, ac tum equorum, tum equitum loricatorum ſtudio teneri: operam dabat, ut ex equeſtribus copiis ſuis currus centum conficeret, ſimiles ipſius curribus: ac ſeipſum etiam parabat, ut in curru dux eorum eſſet. Junxit autem currum ſuum ità, ut è temonibus quatuor, & equis octo conſtaret. Uxor verò ipſius Panthea de facultatibus ſuis ei loricam auream, & auream galeam, & tegumenta brachiorum confecit. 9.

Ad p. 127.

LIB. VI.

Cyrus octo juges currus facit.

Equos, quibus utebatur in curru, totos æreis tegumentis inſtruxit. His ſanè rebus Abradatas occupabatur. Cyrus autem currum ipſius cum temonibus quatuor intuitus, animadvertit fieri poſſe currum etiam octo temonum, ut octo boum jugis machinarum infima ſtructura veheretur. Et aberat hic currus cum rotis à terra tribus ulnis. Hujuſmodi turres, ſi cum ordinibus ſequerentur, videbantur ei ſimul phalangi ſuæ magno adjumento, & hoſtium aciei magno damno futuræ. Etiam ſtructuris in hiſce tum circuitus fecit, tum propugnacula; & in turrim quamlibet viginti viros impoſuit.

10. 10. Poſtea verò quam omnia, quæ ad currus pertinebant, confecta eſſent: periculum vecturæ fecit, & multò facilius octo illa juga turrim cum impoſitis ei militibus trahebant, quàm jugale vehiculum unum id onus ferret, quod ei ex impedimentis imponebatur. Nam jugo impedimentorum onus, quod ferè talenta quinque ac viginti æquabat, imponi ſolebat. At quum in turri materia tragicæ ſcenæ craſſitudinem haberet, & viri eſſent viginti, & arma: fiebat, ut hæc in unumquodque jugum * oneris minus quam talenta quindecim, conficerent. Poſtquam animadvertit, nullo negotio currus hos agitari poſſe; parabat ſeſe, ut turres unà cum exercitu in hoſtem duceret. Nam in bello captationem conditionis potioris exiſtimabat & ſalutarem, & juſtam, & plenam proſperitatis eſſe.

* h. e. Ponderis quod plauſtro vehitur.

11. Indorum Rex Cyro pecunias mittit.

11. Id temporis etiam illi venere, qui pecuniam ab Indo afferebant; ac renunciarunt, Indum ei talia quædam mandare: *Gratum mihi eſt, Cyre, te mihi ſignificâſſe, quibus tibi rebus opus eſſet. Equidem mihi tecum hoſpitii jus eſſe volo, & pecunias tibi mitto. Quod ſi etiam aliis tibi ſit opus, mitte qui ad te ferant. Præterea mandatum eſt iis, qui à me ad te veniunt, ut quicquid tu juſſeris faciant.* Quæ quum audiſſet Cyrus: *Jubeo igitur*, ait, *ut alii veſtrûm iis in tabernaculis hic remaneant, in quæ vos recepiſtis; atque harum pecuniarum cuſtodes ſint, & jucundiſſimam ſibi vitam agant: tres autem veſtrûm ad hoſtes profecti, quaſi adſint ab Indo ſocietatis ineundæ gratiâ, cognitis iſtic rebus omnibus, quid dicant, quidve faciant, quamprimùm & mihi & Indo renuncient. Atque in his ſi mihi egregiam operam navabitis, majores etiam vobis gratias habebo, quàm quòd pecunias attuleritis.* Nam exploratores, ſervis ſimiles, nihil aliud quod ſciant renun-

renunciare poſſunt, quàm quæ nota ſunt univerſis. *At* LIB. VI.
ejuſmodi homines, quales vos eſtis, ſæpenumero etiam conſilia cognoſcunt. Quæ quum Indi lubenter audiiſſent, & hoſpitio tunc à Cyro liberaliter accepti fuiſſent: paratis rebus ſuis, poſtridie proficiſcebantur, ſanctè polliciti ſe, ubi de hoſtibus, quantum maximè liceret, didiciſſent, quàm fieri poſſe celerrimè, redituros.

12. Et Cyrus quum alia parabat ad pugnam magnificè, ut erat ſanè vir talis, qui nihil exiguum gerere cogitaret, tum non ſolum ea curabat, quæ ſocii cenſuiſſent, ſed etiam contentionem inter amicos excitabat, ut armati ſinguli pulcherrimè, & equitandi, jacula vibrandi, ſagittis feriendi peritiſſimi, laborumque patientiſſimi conſpicerentur. Atque hæc effecit, tum ad venationes eos educendo, tum præſtantiſſimos ubique præmiis & honoribus ornando. Quin & præfectos, quos videret ſtudioſè operam dare, ut milites ipſorum quàm optimi eſſent, partim collaudando excitabat, partim eis gratificando, quacunque in re poſſet. Quòd ſi rem ſacram aliquando faceret, feſtumve diem ageret: tum quoque de iis omnibus, quæ homines belli causâ exercent, ludos & certamina inſtituebat, & præmia victoribus magnificè largiebatur: ut multa jam in exercitu eſſet hilaritas. 12. Ad p. 128.

13. Erant autem Cyro perfecta propemodum omnia, quibus ad expeditionem erat uſurus, extra machinas. Nam Perſicorum equitum numerus ad decem millia plenè jam excreverat, & falcati currus, quos ipſe paraverat, propè centum erant confecti; & totidem alii, quos Abradatas ille Suſius Cyri curribus ſimiles parandos ſuſceperat. Etiam Cyaxari Cyrus auctor fuerat, ut currus Medicos ad eundem modum ex Trojanâ Libycâque curruum formâ immutaret; qui & ipſi numerum ad centum alios plenum habebant. Præterea delecti erant pro camelis milites, in ſingulos duo ſagittarii. Maxima vero pars exercitus hoc erat animo, quaſi qui omnino jam viciſſent, & quaſi hoſtium apparatus nullius eſſent momenti. 13.

14. Quum autem illis ſic affectis, Indi ab hoſtibus rediiſſent, quos ſpeculandi causâ Cyrus miſerat, ac dicerent, Crœſum lectum eſſe ducem & imperatorem omnium hoſtium: & decretum, ut omnes reges ſocii, ſuis quiſque cum copiis univerſis, adeſſent: ut maximam pecuniæ ſummam conferrent, impendendam partim 14. Hoſtilium copiarum multitudo.

 ad

LIB. VI.

ad conducendos milites, quoſcunque poſſent; partim ad danda munera, quibus oporteret: præterea conductos jam permultos eſſe Thracas, qui machæras geſtarent: Ægyptios navigiis advehi, quos aiebant eſſe numero ad centum viginti millia, cum ſcutis ad pedes uſque pertingentibus, haſtiſque magnis, quales nunc etiam habent, & copidibus; Cypriorum quoque copias navigiis advehi, jámque adeſſe Cilicas omnes, & Phrygas utroſque, & Lycaonas, & Paphlagonas, & Cappadoces, & Arabes, & Phœnices, & cum Babylonio rege Aſſyrios, & Iones, & Æolenſes, propéque Græcos omnes Aſiam incolentes, Crœſum ſequi coactos eſſe; & eundem ſocietatis ineundæ cauſâ legatos etiam Lacedæmonem miſiſſe: exercitum ipſum propter Pactolum amnem cogi, ac progreſſuros deinde * verſus Thybarra, ubi nunc quoque barbari † Syriæ inferioris incolæ, qui regis imperio continentur, cogi ſolent: omnibuſque denunciatum eſſe, ut rerum venalium forum eò conferrent: quumque propè his gemina captivi etiam dicerent: (dabat enim operam Cyrus, ut caperentur aliqui, de quibus nonnihil exquirere poſſet: atque etiam mittebat exploratores, ſervorum ſpecie, quaſi transfugæ eſſent.) Hæc igitur quum Cyri exercitus audiiſſet ſollicitus eſſe quiſque cepit, uti conſentaneum erat; & incedebant majori cum ſilentio, quàm conſueviſſent; magnáque pars eorum non admodum hilaris cernebatur. Præterea in circulis congregabantur, & omnia plena erant interrogantium de his rebus, & colloquentium.

* al. Thymbarra, & Thymbraiam & Thymbraidem & Thymbrium infra.
† Aſiæ.

Ad p. 129.
Triſtitia in exercitu Cyri.

15. Cyrus ubi metum pervagari exercitum animadvertit, tum copiarum præfectos convocat, tum eos omnes, qui ſi dejectis eſſent animis, damnum; ſi alacribus, utilitatem allaturi viderentur. Prædixit etiam apparitoribus, ut ſi quis alius quoque gravis armaturæ militum adſtare vellet, hanc orationem auditurus, nè prohiberent. Ubi conveniſſent, in hanc ſententiam locutus eſt: ‘ Convocavi ego vos, ſocii, quia nonnullos veſtrûm video, poſteaquam ab hoſtibus venere ‘ nuncii, ſimillimos eſſe hominibus perterritis. Equi‘ dem miror, quemquam veſtrûm formidine corripi, ‘ quia dicantur hoſtes colligi: ac non potiùs vos ani‘ mis eſſe fidentibus, quum videatis & multò majore ‘ numero nos jam collectos, quàm id temporis, quum ‘ eos vinceremus; & multò nunc, Dei ope, quàm an‘ teà, melius inſtructos. Dii immortales, *ait*, quid

Cyrus ſuis terrorem eximit.

‘ facturi

‘ facturi tandem fuiſſetis, qui jam metu eſtis perculſi, ‘ ſi qui nuncium attuliſſent, adventare copias adverſarias, ab iis rebus inſtructas, quæ apud nos ſunt? ſi ‘ primùm audiretis eos, qui priùs nos viciſſent, rurſum ‘ venire, ac victoriam in animis habere, quam aliquando adepti eſſent: deinde eos, qui tum & ſagittariorum, & jaculatorum velitationes fregiſſent, nunc ‘ advenire cum aliis ſibi ſimilibus multò pluribus. Præterea quemadmodum hi tunc armati viciſſent pedites, ‘ ſic nunc equites ipſorum inſtructos, ad equites accedere: rejectiſque arcubus & jaculis, & acceptâ quemque tragulâ unâ, eâque firmiore, apud animum ſtatuiſſet adequitare, ut cominus pugnam ineant. Venire item currus, qui non ità conſtituendi ſint averſi ‘ velut ad fugam, ſicut prius: ſed tum equos in curribus cataphractos eſſe, tum aurigas in turribus ligneis ‘ ſtare, quorum partes corporis eminentes omnes loricis ac galeis tectæ ſint, & falces ferreas ad axes aptatas eſſe, quo & illi ſtatim in adverſariorum ordines ‘ impetum faciant. Præter hæc habere ipſos camelos, ‘ quibus advehantur, quorum unum vel centum equi ‘ videre non ſuſtineant. Adventare item eos cum curribus, de quibus ſint opem laturi ſuis, & vos ejaculando impedituri, quò minùs in planitie dimicetis. ‘ Hæc igitur ſi quis vobis, qui jam in metu eſtis, nunciaret hoſtibus adeſſe, quid facturi eſſetis? quando ‘ (jam adeò perturbamini) allatis nunciis, quòd Crœſum hoſtes imperatorem legerint, qui tantò Syris imbellior fuit, ut quum Syri prælio victi fugerent, ipſe ‘ victos eſſe videns, quibus opem, ut ſociis, ferre debebat, fugâ ſe ſubduceret. Deinde nunciatur ſanè ‘ hoſtes ipſos ſe non idoneos ac pares arbitrari, qui ‘ nobiſcum pugnent, ſed alios conducere, quaſi pro eis ‘ meliùs illi præliaturi ſint, quàm ipſimet. Hæc igitur ‘ quum ità ſe habeant, ſi quibus terribilia videntur eſſe, ‘ noſtra verò futilia: hos equidem aio, milites, ad ‘ hoſtes ablegandos eſſe. Nam multò magis nobis ‘ profuerint, ſi cum illis ſint, quam ſi nobis adſint.

Ad p. 130.

16. Poſteaquam hæc Cyrus protulit, Chryſantas ille Perſa ſurgens, hoc modo locutus eſt: ‘ Nè tibi mirum ‘ ſit, mi Cyre, quoſdam auditis hiſce quæ nunciantur, ‘ triſtes viſos eſſe. Quippe non eo ſic affecti fuêre, ‘ quaſi metu percellerentur; ſed propter indignationem: ‘ perinde ac ſi aliquibus jam & prandere cupientibus; 16.

‘ &

LIB. VI. ‘ & exiſtimantibus id futurum, opus aliquod denuncie-
‘ tur, quod neceſſe ſit, ante prandium abſolvi: nemi-
‘ nem, opinor, hoc audito delectatum iri. Sic nos e-
‘ tiam, qui fore putabamus, ut opes conſequeremur,
‘ poſteaquam inaudivimus, reſtare quoddam opus, quod
‘ abſolvendum ſit, vultus noſtros contraximus; non qui
‘ metu percelleremur, ſed illud etiam vellemus effect-
‘ um eſſe. Verum enimverò quia non de Syria ſolùm
‘ dimicabimus, quæ & frumenti, & pecudum & pal-
‘ marum feracium copiam habet; ſed etiam de Lydiâ,
‘ in quâ vini, ficorum, olei magna eſt copia, & quam
‘ mare alit, quo bona plura, quàm quiſquam viderit,
‘ advehuntur: hæc igitur cogitantes, non jam ampliùs
‘ indignamur, ſed quam maximè confirmatis animis
‘ ſumus, ut quamprimùm etiam iſtis Lydiæ bonis frua-
‘ mur. Hæc illius verba fuerunt, quibus univerſi ſocii
delectati, eadem comprobârunt.

17. 17. Et Cyrus: ‘ Equidem, *ait*, arbitror, quàm ce-
‘ lerrimè adversùs eos pergendum eſſe; ut primùm ip-
‘ ſos eò veniendo antevertamus, ſi quidem poterimus,
‘ ubi commeatum colligunt. Deinde quantò celeriùs
‘ iverimus, tantò pauciora in promptu habebunt, ac
‘ plura deſiderabunt. Equidem ita cenſeo. Quòd ſi
‘ quis vel tutius, vel faciliùs aliquid aliâ ratione factu-
‘ ros nos ſentit, ſane id doceat.

18. 18. Quum autem multi ſententiis & ipſi dictis oſten-
derent neceſſarium eſſe, ut quamprimùm in hoſtem
pergerent, ac nemo contradiceret; tum verò Cyrus hu-
juſmodi orationem eſt orſus: ‘ Jamdudum, ſocii, tum
‘ animi, tum corpora, tum arma, quibus utendum erit,
‘ ope Dei nobis parata ſunt. Nunc verò commeatus
‘ ad iter comportandus eſt, tam noſtra, quàm jumen-
‘ torum, quæcunque habemus, opera: iſque non mi-
‘ nor, quam viginti dierum. Etenim ratiocinando re-
‘ perio, nos plurium, quàm quindecim dierum, vi-
‘ am habituros, in quâ nihil commeatûs inveniemus.
‘ Nam avectus eſt partim à nobis, partim ab hoſtibus,
‘ quantùm quidem illi potuerunt. Quamobrem con-
Ad p. 131. ‘ vaſari neceſſe eſt, quantum ſatis ſit cibi; (nam abſ-
‘ que hoc ſit, nec præliari, nec vivere poſſimus,) &
‘ vini tantum habere quemvis oportet, quantum ſatis
‘ fuerit ad conſuefaciendum nos, ut aquam bibamus.
‘ Nam pleraque viæ pars vino caret, in quam ſi vel
‘ plurimum vini comportemus, non tamen illud ſuffe-
‘ cerit.

'cerit. Quare nè, ſi ſubitò vinum nos deficiat, in morbos incidamus, ſic faciundum erit: ad cibum jam ſtatim aquam bibere incipiamus. Nam id ſi modò fecerimus, mutationem non magnam ſentiemus. Etenim quicunque polentâ veſcitur, is ſemper offam aquâ miſtam; qui pane, aquâ ſubactum panem comedit. Quin & elixa omnia multâ cum aquâ parantur. Poſt cibum verò ſi vini potus accedat, nihilo ſequius animus acquieſcet. Deinde vinum etiam illud imminui debebit, quod à cœnâ ſumitur, donec conſuefaciendo aquam bibere poſſimus. Nam quæ mutatio paullatim declinando fit, ea facit, ut quælibet natura mutationes ferat. Quod quidem Deus ipſe nos docet, qui paullatim ab hyeme nos ad perferendum vehementer calores abducit, & ab æſtu ad acrem hyemem: quem imitando pervenire ad id, quo neceſſe eſt jam antè condocefacti debemus. Quin & ſtragulorum pondus in commeatum inſumite. Nam tametſi commeatus vobis ſuperet, non tamen erit inutilis: ac ſtragula vobis deſint, metuendum non erit quin ſuaviter dormituri ſitis. Sin autem, in me culpam conferte. Enimverò cui veſtis eſt copia, is ſciat hanc permultùm & rectè valenti, & ægrotanti prodeſſe. Obſonia convaſanda ſunt, quæcunque plurimùm acida & acria, & ſalſa fuerint. Nam hæc ad cibum invitant, & quàm diutiſſimè ſufficiunt ac durant. Poſteaquam verò ad intacta loca pervenerimus, ubi conſentaneum eſt frumentum nos habituros; manuariæ molæ parandæ deinceps erunt, quibus panem conficiamus. Nam id ex illis inſtrumentis, quibus fit panis, leviſſimum eſt. Prætereà convaſari neceſſe eſt etiam illa, quibus homines infirmæ valetudinis indigent. Nam horum moles per eſt exigua, & ſi quid tale uſu veniat, maximè requiruntur. Oportet etiam habere lora. Nam plurima tum hominibus, tum equis à loris dependent, & connectuntur: itaque ſi atterantur & rumpantur, ceſſari neceſſe eſt, niſi vincula quis habeat. Quòd ſi quis tragulam polire didicit, huic utile fuerit, aſciæ non oblviſci. Profuerit etiam limam ſecum ferre: Nam *qui haſtam acuit, is animum quoque præterea nonnihil exacuit.* Prohibet enim pudor & verecundia quædam, quò minùs is qui haſtam acuit ſit ignavus. Etiam lignorum habere copiam & curribus, & plauſtris convenit. *Nam*

LIB. VI. ‘ *multis in negotiis & operibus, neceſſe eſt multa quoque deficere.* Simul ad hæc omnia habere oportet inſtrumenta maximè neceſſaria. Non enim ubique opifices adſunt. Quod autem toto die ſuffecturum ſit, ad id efficiundum pauci quidam non ſufficiunt. Convenit & ſarculum & ligonem in curru quovis habere, & in jumento doſſuario dolabram & falcem. Nam hæc & cuique privatim uſui ſunt, & publicè frequenter

Ad p. 132. utilitatem afferunt. Quibus quidem ad cibos opus eſt, de iis vos duces militum gravis armaturæ illos interrogate, qui vobis parent. Non enim prætermittendum eſt quidquam horum, quo indigere quivis poterit. Nam alioquin eorum penuria nos ipſos tanget. Quæcunque verò habere jumenta jubeo, vos impedimentorum præfecti inquirite, & qui non habet, hunc ad parandum ea cogite. Vos autem, qui vias exercitui ſternentibus præeſtis, habetis à me deſcriptos eos, qui ex jaculatoribus, & ſagittariis, & funditoribus loco moti ſunt. Itaque cogetis rejectos ex jaculatoribus, ut ſumtâ ſecuri lignaria militent: qui ex ſagittariis, ligone: qui ex funditoribus, ſarculo. Atque hos ipſos iis inſtructos, ante plauſtra turmatim incedere cogetis, ut ſi munienda via ſit, ſtatim opus aggrediamini: & ipſe ſciam, ſi mihi aliquorum opera neceſſaria ſit, unde ad uſum meum mihi ſumendi ſint. Ducam verò nobiſcum & fabros ærarios militaris ætatis, & fabros tignarios, & ſutores, cum inſtrumentis ſuis: ut ſi qua in re his etiam artificibus opus ſit in exercitu, nihil deficiat. Atque hi ſanè ab armatorum militum ordinibus ſoluti erunt, & ſuo conſtituti loco mercenarias operas quarum periti ſunt, iis facient, qui eas requirent. Quòd ſi quis etiam mercator ſequi caſtra voluerit, ut aliquid vendat, is illorum dierum, quos ante ſignificabimus, commeatum habere debet: ſin aliquid vendere deprehendatur, omnibus ſpoliabitur. Poſteaquam verò dies ii præterierint, quo pacto volet, vendet; & quiſquis è mercatoribus quam maximè rerum venalium forum augere videbitur, is & à ſociis, & à me muneribus & honore afficietur. Quòd ſi quis exiſtimat, pecuniam ſibi ad coëmtionem rerum opus eſſe: is illos, quibus eſt notus, & fide juſſores, quibus recte caveat, ſe cum exercitu profecturum, adducat; & quam nos habemus accipiat. Et hæc à me prædicta ſunto. Si

‘ quis

‘ quis verò aliud quippiam quod facto ſit opus, perſpi- LIB. VI.
‘ cit, mihi ſignificet. Ac vos quidem hinc digreſſi vaſa
‘ colligite, ego protectionis causâ rem ſacram faciam;
‘ atque ubi perlitatum erit, ſignum dabimus. Debent
‘ autem adeſſe omnes cum iis, quæ prædicta ſunt, lo-
‘ co conſtituto, apud duces ſuos. Vos vero duces, u-
‘ bi ſuum quiſque ordinem inſtruxeritis, ad me omnes
‘ convenietis, ut ſuus cuique locus attribuatur.

19. Quibus illi auditis, ad iter ſe comparabant, Cyro ſacris operam dante. His ubi ritè litatum eſſet, motis caſtris, cum exercitu progredi cœpit. Ac primo quidem die metatus eſt caſtra loco, quàm potuit, proximo; ut ſi quis alicujus rei oblitus, eam inquireret: & ſi quis eſſe ſibi re aliquâ opus animadverteret, eam adhuc ſibi compararet. Et Cyaxares quidem cum tertiâ parte Medorum remanſit, ut domi ſolitudo non eſſet. Cyrus, quàm celerrimè poterat, faciebat iter, primo equitibus loco tributo; ante quos & exploratores & ſpeculatores ſemper ulteriora in loca, quæ ad ſpeculandum eſſent commodiſſima, præmittebat. Hos impedimenta ſequebantur, & in planitie quidem multos plauſtrorum & impedimentorum globos faciebant. Hos à tergo ſequebatur phalanx, ut ſi quid impedimentorum à tergo relinqueretur, præfecti ſupervenientes curarent, ut in progreſſu non impedirentur. Sicubi verò anguſtior erat via, milites armati receptis in medium impedimentis, hinc & illinc incedebant: ac ſi quod his obſtaculum alicubi objiceretur, milites alii ad ea loca delati ſua his opera non deerant. Plerumque verò ſic cohortes iter faciebant, ut impedimenta ſua apud ſe haberent. Nam clitellariis omnibus erat imperatum, ut quiſque propter cohortem ſuam progrederetur, niſi quid rei neceſſariæ impediret. Atque etiam clitellarius quiſque præibat, ac ſignum centurionis ſui habebat, quod militibus ejuſdem cohortis notum eſſet. Itaque catervatim faciebant iter, & vehementer in hoc intentus erat quilibet, nè qui ſuorum à tergo relinquerentur. Quod quum facerent, neceſſe non erat, ut mutuò ſe quærerent; & omnia præſtò, magíſque ſalva erant; & ea quibus eſſet opus, citius milites habebant.

Cyrus adverſus hoſtem pergit. Ad p. 133.

20. Cæterum ſpeculatores antegreſſi, quum viderentur in planitie videre quoſdam, qui pabulum & ligna ſumerent, & aſpicerent itidem jumenta, quæ hujuſmodi alia portarent, atque interim paſcerentur: & remo-

 tiora

LIB. VI. tiora loca intuendo, animadvertere ſibi viderentur vel fumum, vel pulverem in ſublime ferri: de his omnibus intelligebant, hoſtium copias alicubi eſſe in propinquo. Itaque ſpeculatorum præfectus ſtatim quendam mittit, qui Cyro iſta nunciaret. Is ubi hæc audiiſſet, juſſit ut illis ipſis in ſpeculis manerent, ac quicquid ſemper novi conſpicerent, ſibi renunciarent. Præterea equitum cohorte ulteriùs miſſa, darent operam mandat, ut quoſdam illorum in eâ planitie comprehenderent, quo certiùs id, quod eſſet, cognoſci poſſet. Ac faciebant hoc illi, quibus id erat negotii datum. Cyrus ipſe copias reliquas ibidem ſubſiſtere juſſit, ut præpararent ea, quibus opus eſſe arbitrabantur, antequam omnino congrederentur. Primùm vero edixit, utì pranderent; deinde ut ſuis in ordinibus manerent, ac providerent quid imperaretur. Pranſi quum eſſent, equitum, peditum, curruum duces, atque etiam machinarum, impedimentorum, plauſtrorum præfectos convocavit. Hi dum convenirent, interea qui in planitiem excurrerant, homines comprehenſos adducebant. Quúmque à Cyro interrogarentur ii qui capti erant; aiebant ſe hoſtium ex caſtris eſſe, ac proceſſiſſe, partim pabulatum, partim lignatum, prætergreſſos primas excubias. Etenim *propter exercitus multitudinem omnium eſſe penuriam.* Quibus auditis Cyrus: *Et quanto,* inquit, *intervallo hinc exercitus abeſt? Paraſangas duas,* aiunt illi. Hinc Cyrus: *An de nobis erat,* inquit, *apud ipſos aliquis rumor? Erat profectò,* inquiunt, *& quidem magnus: nimirum ità vos advenire, ut jam propè abeſſetis. Quid igitur?* ait Cyrus, *quum id audirent, an gaudebant?* Quod quidem eorum causâ quærebat, qui aderant. *Non profectò,* reſpondent illi, *non ſanè gaudebant, ſed admodum etiam anxii erant. Jam verò,* ait Cyrus, *quid rerum agunt? delectus eorum habetur,* inquiunt, *atque in hoc tum heri, tum nudiuſtertius etiam occupati fuerunt. Et quis eos inſtruit? Crœſus ipſe,* inquiunt, *& cum eo Græcus quidam, & alius quidam Medus qui à vobis veniſſe transfuga dicebatur. Verùm, O maxime Jupiter!* ait Cyrus, *utinam eum capiam, utì deſidero.*

Cyrus ad pugnam ſe comparat.

Ad p. 134.

21. 21. Secundùm hæc abduci captivos juſſit, & ad eos, qui aderant, quaſi aliquid dicturus, ſe convertit. Interea quidem alius à ſpeculatorum præfecto aderat, qui magnum equitum agmen in planitie dicebat conſpici. *At nos quidem,* inquit, *ſuſpicamur eos provehi ſtudio contemplan-*

templandi hunc exercitum. Nam ante hanc turmam alii equites ferè triginta celeriter advehuntur, & quidem verſùs nos ipſos; fortaſſe quòd hanc ſpeculam occupare velint, ſi quidem poſſint. Nos autem in iſtâ ſpeculâ tantummodo decem ſumus. Et Cyrus nonnullos equites ex iis, quos ſemper circum ſe habebat, provehi ſub ipſam uſque ſpeculam jubet, atque ità quieſcere, ut ab hoſtibus non conſpicerentur. *Ubi verò,* ait, *decuria noſtra ſpeculam deſeruerit, tum vos erumpentes ex inſidiis, eos invadite, qui ſpeculam conſcenderint. Atque ut vos magnum illud agmen non lædat, egredere tu,* inquit, *adversùs hos, Hyſtaſpa, cum mille his equitibus, & in conſpectum hoſtilis agminis adverſo agmine pergito. Nequaquam verò perſequaris eos uſque ad loca tibi non perſpecta: ſed ubi curaveris, ut ſpeculæ ſerventur, abſcedito. Quod ſi qui ſublatis dextris ad nos advehantur, eos amanter excipite.*

22. Hyſtaſpes itaque diſcedens arma ſumebat, & apparitores Cyri ſtatim, quemadmodum imperârat, avehebantur: quibus Araſpas cum famulis cis ipſas ſpeculas occurrit, is qui ducum explorator miſſus fuerat, Suſæ mulieris cuſtos. Eum Cyrus ut vidit, exſiliens de ſellâ progreſſus eſt ei obviam, & dextra hominem excepit. Cæteris, qui nihil horum ſcirent, ſtupori res erat, utì par eſt credi, donec Cyrus ait: Vir optimus nobis advenit, amici. Nam ſcire jam univerſi homines, quid fecerit, debent. Hic neque ulla turpitudine victus, neque formidine mei permotus, diſceſſit: ſed à me fuit ablegatus, ut hoſtium rebus liquido cognitis, vera nobis referret. *Tibi quidem, mi Araſpa, quæ pollicitus ſum memini, & ea tibi, cum his omnibus, præſtabo: vos autem æquum eſt, milites, hunc, ut virum fortem, honore proſequi. Nam commodi noſtri causâ tum periculo ſe expoſuit, tum criminis quo gravabatur, culpam ſuſtinuit.* Hic verò Araſpam univerſi ſalutantes amplectebantur, & dextris excipiebant. Quum autem dixiſſet Cyrus, ſatis jam iſtorum eſſe: *quæ ſcire nos refert,* inquit, *narra nobis, Araſpa, neque res hoſtium præter veritatem extenua. Nam melius fuerit, nos arbitratos majora, deinde minora videre, quàm auditis minoribus, majora reperire.* 22. Araſpas ab hoſtibus revertitur. Ad p. 135.

23. *Enimvero,* inquit Araſpas, *operam dedi, ut rem quàm certiſſimè cognoſcerem. Nam præſens ipſe cum aliis delectum eorum habui. Tu igitur,* inquit Cyrus, *non eorum modò numerum, ſed etiam aciei rationem tenes? Teneo profectò,* inquit Araſpas, *atque etiam quo pacto prælium* 23.

Hoſtium quantæ fuerint copiæ.

um inire cogitent. *Tu tamen*, ait Cyrus, *primùm nobis eorum multitudinem ſummatim exponito.* *Sunt*, inquit, *omnes & pedites, & equites, ſic inſtructi; ut aciei denſitas tricenos contineat, exceptis Ægyptiis.* *Occupant autem ferè ſpatium quadraginta ſtadiorum.* *Etenim admodum mihi curæ fuit, ut quantum loci occuparent, ſcirem.* *Ægyptii verò*, ſubjecit Cyrus, *quo pacto inſtructi ſint, dicito. Aiebas enim, exceptis Ægyptiis.* *Nimirum hos denum millium præfecti ſic inſtruebant, ut quælibet denum millium acies in centenos eſſet diſpôſita.* *Nam domi quoque ſibi hanc ordinum legem eſſe dicebant.* *Crœſus ſane perquam invitus eis conceſſit, ut hoc modo inſtruerentur.* *Quippe phalangem ſuam ſic extendere volebat, ut tuum ultra exercitum longiſſimè porrigeretur.* *At quamobrem*, ait Cyrus, *id cupiebas?* *Eâ profectò de causâ, ut exſuperante copias tuas multitudine circumdaret.* Et Cyrus, *At iſti viderint*, ait, *nè dum circumdare volunt, ipſimet circumdentur.* *Sed enim quæ de te audiri ex re erat, audivimus.* *Vobis autem, commilitones, ità faciendum erit.* *Poſteaquam hinc jam abieritis, tum equorum arma, tum veſtra inſpicite.* Nam ſæpenumero exigua re deficiente, & vir, & equus, & currus inutilis redditur. *Cras autem mane, dum ſacram ego rem peragam, primum & viris & equis veſcendum erit: ut quicquid tandem fieri opportunum fuerit, in eo nè deficiamus.* *Deinde tu*, inquit, * *Araſpa, cornu dextrum obtineto, uti nunc obtines; iidemque cæteri denum millium præfecti ſervate, quem nunc locum obtinetis.* *Nam ubi prælio congrediendum eſt, non juncti jam equi ullo in curru commodè mutari poſſunt.* *Denunciate verò cohortium ductoribus & præfectis manipulariis, ut in phalange conſiſtant, ſingulis manipulis denſis ad duos.* Erant autem iſti manipuli ſinguli militum viginti quatuor. Et quidam è denum millium præfectis, inquit: *An videmur tibi, Cyre, ſi quidem in tot ordinati ſimus, adverſus tam denſam phalangem ſuffecturi?* Tum Cyrus: *Si denſiores ſint phalanges*, ait, *quàm ut armis ad hoſtes poſſint pertingere, quid tibi videntur hoſtibus adferre damni, quid ſociis commodi?* *Equidem*, ait, *hos in centenos ordinatos gravis armaturæ milites mallem in decies millenos eſſe diſpoſitos.* *Nam hoc modo cum pauciſſimis dimicaremus.* *At quo militum numero phalangis mea denſitas conſtabit futurum arbitror, ut tota ſtrenua reddatur, & ad opem mutuò ferendam prompta.* *Jaculatores quidem poſt loricatos diſponam, & poſt jaculatores, ſagittarios.* *Quis enim eos in principiis conſtituat,*

* Quo pacto Cyrus copias ſuas inſtrui voluerit.

Ad p. 136.

*conſtituat, qui fateantur ipſi, nullam ſe cominus pugnam ſuſtinere poſſe? At ſi loricatos ante ſe hoſtibus oppoſitos habeant, ſubſiſtent: & illi quidem tela vibrando, hi ſagittas emittendo ſuper omnes ante ſe collocatos, hoſti damnum inferent. Quocunque verò maleficio quis hoſtem infeſtat, eo nimirum ipſo ſocios ſublevat. Poſtremos collocabo, qui omnium ultimi vocantur. Nam quemadmodum domus nec ſine lapidum compoſitione firmâ, nec abſque iis, qui tectum faciant, ullam ad rem utilis eſt: ſic neque phalangis vel abſque primis, vel abſque ultimis, ſi ſtrenui non fuerint, ullus eſt uſus. Enimvero veſtros ordines, utì præcipio, inſtruite: ac vos cetratorum præfecti poſt ordines horum, veſtros itidem manipulos diſponite: voſque præfecti ſagittariorum, itidem poſt cetratos. Ac tu, qui præfectus es ultimis omnium, extremâ eſto in acie cum tuis, eiſque præcipito, ut quiſque reſpiciendo ſuos obſervet, & officium facientes ulterius cohortetur, ignaviores minitabundus acriter increpet. Quòd ſi quis tergum vertat, deſerendi conſilio, morte mulctetur. Eſt enim hoc principe conſtitutorum loco munus, ut ſequentes verbis & factis animoſos efficiant. Vos autem, qui poſt omnes eſtis collocati, etiam metum hoſtili majorem ignavis incutere debetis. Ac vos quidem hæc facite. Tu verò * Abradata, qui præfectus es machinis, fac ut vehicula jugalia, quæ apparitores ac turres vehunt, quam proximè phalangem ſequantur. Tu Dauche, qui præfectus es plauſtris impedimenta vehentibus, poſt turres copias ejuſmodi omnes ducito, & apparitores tui vehementer in eos animadvertant, qui vel intempeſtive præceſſerint, vel à tergo manſerint. Tu Carduche, qui carpentis mulieres vehentibus es præfectus, poſtremo ea loco poſt impedimenta conſtitue. Nam ſi hæc omnia ſequantur, & multitudinis opinionem præbebunt, & inſidias ſtruendi facultatem nobis ſuppeditabunt, & cogent hoſtes, ſi quidem circundare nos velint, ut majorem ambitum faciant. Quanto autem majus ſpatium circumdando complectentur, tanto neceſſe eſt imbecilliores fiant. Ac vos quidem ita facite. Tu vero Artabaze, & tu Artagerſa, mille pedites quibus ſingulis uterque præeſtis, poſt hos ducite. Túque Pharnuche, ac tu Aſiadata, equites illos mille, quibus præeſtis uterque, ne intra phalangem diſponite: ſed armis inſtructi ponè plauſtra ſeorſum conſiſtite, ac deinde cum ducibus cæteris ad nos accedite. Sic autem paratos vos eſſe neceſſe eſt, ac ſi primi prælium ſitis inituri. Tu quoque camelis impoſitorum præfecte, ponè plauſtra locum tuum obtineto: & quicquid Artagerſas imperârit, facito.*

* al. Euphrata.

LIB. VI. Ad p. 137.

cito. Vos autem curruum duces ſortimini, & cuicunque ſors obvenerit, is ante phalangem ſuos centum currus conſtituat. De cæteris curruum centuriis altera quidem ad latus dextrum exercitus procedens phalangem ad cornu ſequatur, ad lævum altera.

24. Abradatæ magnanimitas.

24. Sic adeo Cyrus omnes diſponebat. Abradatas autem Suſorum rex: *Equidem*, ait, *ultro in me recipio, mi Cyre, ut hunc è regione phalangis adverſæ locum obtineam, niſi quid aliud tibi videtur.* Et Cyrus hominem admiratus dextra prehendit, ac Perſas, qui cæteris erant in curribus, interrogat: *An & vos hæc conceditis?* Illis reſpondentibus, honeſtum non eſſe, hæc permittere: ſorte ducta rem inter ipſos componit, & Abradatæ ſors id conceſſit, quod ipſe in ſe receperat, & Ægypiiis oppoſitus fuit. Ac tum quidem diſcedentes curatis iis, quæ prædicta ſunt, cœnabant: & conſtitutis excubiis quieti ſe dabant. Poſtridie mane Cyrus rem divinam faciebat. At omnis exercitus, quum pranſus eſſet ac libaſſet, armabat & inſtruebat ſe; multas induens elegantes tunicas, multas & elegantes loricas, & galeas: itidémque armabant equos frontium pectorúmque tegumentis, & celeres quidem equos illis armis, quæ femora; curribus vero junctos armis aliis, quæ latera tegerent. Itaque totus exercitus ære fulgebat, & florido veſtium punicearum colore nitebat.

25. Erat & Abradatæ currus temonum quatuor & equorum octo, pereleganter exornatus. Quúmque jam thoracem more patrio lineum induere vellet, affert ei Panthea galeam auream, & tegumenta brachiorum, & armillas latas circum internodia manuum: & purpuream ad pedes uſque demiſſam tunicam, pallæ plicas habenti ſimilem inferiùs, & coloris hyacinthini criſtam. Hæc illa clàm viro, ad armorum ejus menſuram fabricanda curaverat. Quibus ille conſpectis, cum admiratione Pantheam interrogavit: *Tunc verò, mea mulier, mundo tuo conciſo hæc mihi arma confeciſti? Non profectò*, ait Panthea, *mundo illo, qui mihi maximi pretii eſt. Nam tu, ſi quidem talem aliis etiam te declaraveris qualis eſſe mihi videris, maximus mihi mundus & ornamentum futurus es.* Hæc dicens, armis eum induebat; & quanquam id occultare conaretur, lacrymæ tamen ei per genas diſtillabant.

Panthea maritum ornat, & ad fortitudinem hortatur.

26.

26. Abradatas jam antè ſpectatu dignus, poſteaquam his armis erat ornatus, pulcherrimus apparebat, &

maximè

maximè liberali formâ prædiτus: quippe qui talis eſſet etiam à naturâ. Quúmque ab aurigâ inferiore habenas accepiſſet, jam ſe parabat, ut in currum aſcenderet. Ibi tum Panthea ſecedere juſſis omnibus, qui aderant, dixit: ' Mi Abradata, ſiqua mulier unquam maritum ' ſuum pluris, quam ſuam æſtimavit animam, agnoſ- ' cere te arbitror etiam me harum unam eſſe. Quid ' ergo neceſſe eſt omnia ſigillatim commemorare? ' Nam factis ea me tibi præſtitiſſe exiſtimo, quæ plus a- ' pud te fidei mereantur, quàm verba iſta meo nunc ex ' ore prodeuntia. Sed enim, tametſi hoc ſim erga te ' animo, quem ipſe nôſti: jurata tamen & meum, & ' tuum amorem ſanctè teſtor, Malle me tecum, ſtre- ' nuè te gerente, ſimul terrâ obrui, quàm cum infami, ' & ipſa infamis vivere. Uſque adeò equidem & te & ' meipſam honeſtiſſimis quibuſque dignos judico. Quin- ' etiam Cyro, meâ ſententiâ magnas quaſdam gratias ' debemus, quod redactam me ad captivæ fortunam, & ' ſibi ſelectam, nec ut ſervilis fœminâ conditionis, nec ' ut liberâ ſub ignominioſo nomine voluerit uti: ſed ' poſteaquam me accipit, tibi tanquam fratris uxorem ' cuſtodiverit. Præterea quum Araſpas, cuſtos ille me- ' us, ab ipſo deficeret: pollicita ſum ei, ſi mihi facul- ' tatem ad te mittendi concederet, venturum te ad ip- ' ſum longè Araſpâ tum fideliorem, tum meliorem. Hæc illa eſt prolocuta, cujus verbis cum admiratione delectatus Abradatas, & caput ejus tangens, & in cœlum ſuſpiciens precatus eſt: *Tu verò, Jupiter Maxime, fac ut dignum me Panthea maritum, & amicum Cyro dignum declarem, qui nobis honorem habuit.* Ea locutus per oſtium ſellæ currulis in currum aſcendit. Et quum inferior auriga, poſt ipſius aſcenſum, ſellam iſtam occluſiſſet: Panthea, quæ alia ratione non poſſet amplius ipſum amplecti, ſellam eſt oſculata. Itaque jam currus Abradatæ procedebat, & illa clam viro ſubſequebatur; donec converſus Abradatas, ea conſpecta dixit: *Bono ſis animo, mea Panthea, & ſalve, & abi jam.* Tum deinde eunuchi atque ancillæ receptam ad carpentum deduxerunt, & in lecto compoſitam tentorio texerunt. Tametſi verò & Abradatas, & currus ejus ſanè pulchrum ſpectaculum exhiberent; priùs tamen homines eum contemplari non potuere, quàm Panthea diſceſſiſſet.

Ad p. 138.

Imago amoris inter conjuges.

Lib. VI.

27. 27. Quum autem Cyrus ritè rem divinam feciſſet & jam inſtructus eſſet exercitus, uti mandarat, & ſpeculas alias ante alias teneret: ducibus convocatis, hujuſmodi verba fecit: ‘Dii nobis, amici ac ſocii, mactatarum in hoſtiarum extis ea demonſtrant, quæ pridem, cùm victoriam nobis illam priorem largiti ſunt. Ego vero commonefacere vos eorum volo, quæ ſi memoria teneatis, longè mea quidem ſententia ſitis ad prælium alacrius acceſſuri. Nam bellicis in rebus multò, quàm hoſtes, magis eſtis exerciti; & tum educati ſimul vivendo, tum inſtructi eſtis longè diutiùs, quàm hoſtes, & victoria potiti ſimul eſtis. At ex hoſtibus multi cum ſuis victi ſunt. Qui autem ex utraque parte prælio nondum interfuerunt, eorum quotquot in hoſtium exercitu ſunt ſe nôrunt adſtites habere deſertores: vos verò, qui à nobis eſtis, cum iis aleam prælii vos ſubituros noſtis, qui ſociis opem ferre cupiant. *Eſt* autem *conſentaneum, concordibus animis in pugnâ ſubſtituros eos, qui mutuo ſibi fidunt: qui vero diffidunt, hos conſultare neceſſe eſt quo pacto ſinguli quamprimum ſubducere ſe poſſint.* Eamus igitur in hoſtem, commilitones, cum armatis curribus, adversùs hoſtium currus inermes: itidémque cum equitibus & equis armatis, adverſos inermes cominùs pugnaturi. Pedites quidem adverſarios habituri eſtis eos, quos
Ad p. 139. antehac: & Ægyptii quo armati ſunt modo, eodem & in acie diſpoſiti ſunt. Nam majores eis clypei ſunt, quàm ut aliquid vel efficere, vel proſpicere poſſint: & in centenos ordinati ſeipſos haud dubiè in prælio ſunt impedituri, paucis admodùm exceptis. Quod ſi nos impellendo protruſuros ſe crediderint, primum equi ſuſtinendi eis erunt, & ferrum, cui robur ab equis accedit. Jam ſi quis illorum etiam non cedendo ſubſiſtet, quo pacto ſimul & adverſus equitatum, & phalangem, & turres pugnare poterit? Nam in turribus collocati noſtri nobis auxilio futuri ſunt; & hoſtes feriendo, potius ut de ſuis rebus deſperent, quàm prælientur, efficient. Quòd ſi re quapiam vobis adhuc opus eſſe putatis, ad me referte. Nam Diis adjuvantibus, nullius inopia laboraturi ſumus. Si quis etiam dicere aliquid volet, dicat: ſin autem, ad rem divinam diſcedite, ac Deos comprecati, quibus rem ſacram fecimus, ad ordines voſmet conferte. Redigat autem ea quiſque veſtrûm in memoriam

' moriam ſuis, de quibus à me admoniti eſtis: adeó- ' que ſubjectis ſibi quilibet intrepidum & geſtu & vul- ' tu & oratione ſemet oſtendendo, imperio ſe dignum ' declaret.

XENOPHONTIS

Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI

LIBER VII.

LIB. VII.

ILli ergò precati Deos, ad ordines abierunt. Et miniſtri Cyro, atque iis, qui cum ipſo erant, cibum ac potum attulère, quum adhuc rem ſacram facerent. Cyrus ità, uti conſtiterat, delibatis cibis prandebat; & ſemper ei, qui maximè indigeret, impertiebatur: quúmque poſt libationem precatus eſſet, tum ipſe bibit, tum cæteri, qui aderant. Secundùm hæc implorato Jove patrio, ut & dux & ſocius eſſet, equum aſcendit, idémque ſibi proximos facere juſſit. Erant autem omnes illi cum Cyro iiſdem armis inſtructi, quibus ipſe Cyrus: tunicis puniceis, loricis æreis, æreis galeis, criſtis albis, gladiis, & unâ corneâ quiſque tragulâ. Equi tegumentis frontium, & pectorum, & laterum æreis muniti erant. Ejuſdem generis tegumenta equitis cujuſque femora muniebant. Tantùm Cyri arma differebant in hoc, quòd reliqua colore aureo illita erant: at Cyri arma inſtar ſpeculi reſplendebant. Poſteaquam conſcendit equum, ac ſubſtitit, ut reſpiceret, quà perrecturus eſſet, tonitru dextrum inſonuit. Itaque dixit, *Sequemur te, Maxime Jupiter.* Tum progredi cœpit, Chryſantâ equitum præfecto, cum equitibus, dextrum: * Araſambâ cum pedeſtribus copiis latus lævum obtinentibus. Præcipit etiam, ut ad ſignum reſpicerent, & æquali gradu ſequerentur. Erat autem ei ſignum, aquila aurea in haſtâ ſublimi extenſa. Et hodiéque ſignum hoc à rege Perſarum adhuc retinetur. Priùs verò, quàm in hoſtium conſpectum venirent, ter exercitum quieſcendo refecit.

Ad p. 140. * al. Ariſba, & Ariſma, & Arſama. Aquilæ aureæ ſignum Perſici Imperii, ſicut & deinceps Byzantini.

2\. Ubi jam ad ſtadia viginti acceſſiſſent, hoſtium copias adventantes contra ſe cernere cœperunt. Quum

2.

LIB. VII. autem utrique jam ſe mutuo in conſpectu haberent, & hoſtes decreviſſent ab utroque latere phalangem adverſam circumvenire, ſtiterunt phalangem ſuam, quòd aliter circumdare non liceat, & inflexerunt ad intercipiendum in medio hoſtem, ut inſtructo agmine ſuo utrinque inſtar literæ *gamma*, undique ſimul dimicarent. Quæ Cyrus tametſi videret, nihilo tamen magis reſtitit; ſed eodem modo præibat. Quum autem animadverteret, procul ab ipſis utrinque flexum fieri, quo cornua flectendo extendebant: ' Animadvertis, *inquit*, Chryſanta, ubi hoſtes flectionem inſtituant? Prorſus, *ait Chryſantas*, atque adeò res mihi mira videtur. Nam cornua, meâ quidem ſententiâ, longè à ſuâ phalange abſtrahunt. Sic eſt profectò, *ait Cyrus*, ac longè etiam à noſtrâ. Cur id? Nimirum, *ait*, metuunt, nè ſi cornua nobis propiora ſint, phalange procul adhuc remotâ, nos ipſos invadamus. At qui poterunt deinde, *inquit Chryſantas*, aliis alii adjumento eſſe, quum tam procul ab ſe invicem abſint? Manifeſtum eſt, *ait Cyrus*, quòd ubi cornua à regione laterum exercitûs noſtri aſcendendo conſtiterint: quaſi in phalangem converſi pariter ex omni parte nos aggredientur, ſimul undique adversùm nos pugnaturi. Ergóne tibi, *ait Chryſantas*, rectè hoc conſilii capere videntur? Verò, ad ea quæ proſpiciunt, *inquit*: quod autem attinet ea quæ non proſpiciunt; etiam pejus ſibi conſulunt, quàm ſi adverſis cornibus nos invaderent. Sed tu, Arſama, *inquit*, peditatui modicè præito, ſicuti me præire vides: ac tu, Chryſanta, pari gradu cum hoc copias equeſtres ducens ſequitor. Egò verò illuc abeo, unde mihi tempeſtivum videtur ordiri prælium: & ſimul in tranſitu ſingula conſiderabo, quo pacto nobis iſta ſe habeant. Illuc ubi venero, & congreſſuri jam inter nos erimus: Pæanem exordiar, ac vos ſubſequimini. Quando autem manus cum hoſte nos conſerturi ſimus, facilè vos ſentietis, quum non exiguus tumultus futurus ſit: ac deinde cum curribus Abradatas in adverſos impetum faciet. Sic enim ipſi ſignificabitur. Vos autem ſequi oportebit quàm maximè contiguos curribus. Nam hoc modo in hoſtes plurimùm perturbatos incidemus. Adero etiam ipſe, & quàm celerrimè potero, Diis volentibus, eos perſequar.

3. Hæc

3. Hæc locutus, quum teſſeram militarem hanc dediſſet, *Jupiter ſervator & dux*, progreſſus eſt. Quúmq; inter currus & loricatos pergeret, quoties aliquos in ordinibus aſpiceret, aiebat modo: ' Quàm jucundum eſt, ' milites, vultus veſtros intueri? *modò apud alios dicebat:* An intelligitis, milites, certamen jam propoſitum eſſe non ſolùm de hodiernâ victoriâ; ſed etiam ' de eâ quam priùs obtinuiſtis, adeóque de felicitate universâ? *Hinc ad alios accedens, deinceps aiebat:* Nunquam Dii nobis accuſandi erunt, commilitones. Nam ' facultatem conceſſere multa & egregia nobis acquirendi, ſaltèm nos, milites, fortiter noſmet geramus. ' *Rurſus ad alios hujuſmodi:* Quáſnam ad communes ' epulas lautiores noſmet invitare poſſemus, quàm ad ' has ipſas? Nam modo facultas vobis eſt, ſi viri fortes eſſe volueritis, multa & egregia commoda mutuò vobis conferendi. *Rurſus ad alios:* Noſtis, opinor, milites, propoſita jam eſſe præmia; vincentibus quidem, ut perſequantur, feriant, occidant, ' bona poſſideant, præclarè audiant, liberi ſint, imperent; ignavis autem, his contraria ſcilicet. Quiſquis ergò ſe ipſum diligit, mecum prælium ineat. ' Nam nihil equidem ignaviæ, nihil turpitudinis volens ' admittam. Rurſus, ubi ad quoſdam acceſſiſſet, qui prælio ſuperiori interfuiſſent, aiebat; ' Ad vos verò, ' milites, quid verbis opus eſt? *Nôſtis enim, cujuſmodi ' diem viri fortes in præliis agant, & qualem ignavi.*

Lib. VII. 3.

Ad p. 141.

4. Deinde diſcedens, ad Abradatam quum acceſſiſſet, reſtitit: & Abradatas habenis inferiori aurigæ traditis adiit eum, ſimul accurrentibus etiam aliis, qui propè ab ipſo in acie collocati erant, tum pedites tum curruum agitatores. Hi quum ad Cyrum veniſſent, in hanc ſententiam inquit: ' Deus, Abradata, quemadmodum tu ' petebas, & te & tuos dignos cenſuit, qui ſociorum ' eſſetis in acie principes. Tu verò memineris, ubi ' jam tibi præliandum erit, Perſas eos futuros, qui vos ' & ſpectabunt, & ſequentur: neque committent, ut ' ſoli deſertíque dimicetis. *Et Abradatas ait,* Equidem ' res noſtras, Cyre, habere ſe rectè exiſtimo. Verùm ' latera me ſollicitum habent. Nam hoſtium cornua ' video porrigi firma tum propter currus, tum propter ' omnis generis copias. His nihil nos oppoſuimus aliud, quàm currus. Quapropter me quidem, niſi ' forte locus hic mihi obtigiſſet, ejus ſanè puderet. 4.

' Adeò

LIB. VII. , Adeò mihi videor eſſe in tuto. *Cyrus autem ad hæc :* ' Si res apud te rectè habent, *inquit,* bono ſis animo, ' quod illos attinet. Nam equidem Deûm ope tibi ' palàm hæc hoſtium latera nudabo. Teque obteſtor, ' nè priùs in hoſtes iſtos impetum facias, quàm eos ip- ' ſos, quos modo metuis, fugere cernas. Et hujuſ- ' modi verba Cyrus magnificè jactabat, inſtante pugna, ' quum cæteroqui non admodum jactabundus eſſet. ' Ubi verò fugientes hos conſpexeris, tum & me jam

Ad p. 142.' adeſſe putato, & impetum in hoſtes facito. Quippe ' tunc adverſarios ignaviſſimos, & tuos fortiſſimos ex- ' perieris. Enimverò dum tibi vacat, Abradata, cur- ' rus tuos utique prætervectus, cohortare tuos ad in- ' vadendum, ac partim eis vultu animos addito, par- ' tim ſpe ſublevato. Atque uti longè præſtantiſſimi ' omnium, qui ſunt in curribus, videamini; æmulati- ' onem inter ipſos excitato. Nam certò ſcias dicturos ' omnes deinceps, ſi hoc fiat, *virtute nihil eſſe fructuo-* ' *ſius.* Itaque conſcenſo curru prætervehebatur Abra- datas, & hæc faciebat.

5. 5. Cyrus progreſſus, ubi ad lævam pervenit, quo loco Hyſtaſpas erat, cum equitatûs Perſici parte dimidiâ, nominatim eum compellans, *ait :* ' Vides jam, ' Hyſtaſpa, dignum opus celeritate in conficiundis re- ' bus tuâ. Nam ſi modò antevertemus hoſtes interfi- ' ciendo, nemo noſtrûm peribit. *Et Hyſtaſpas cum ri-* ' *ſu ait :* Enimverò de adverſis curæ nobis erit. Tu ' autem de illis, qui ſunt à latere, aliis mandata dede- ' ris, nè otioſi ſint. Equidem ad hos, *ait Cyrus,* ipſe ' pergo. Tu tamen memineris, Hyſtaſpa, cuicunque ' noſtrûm tandem victoriam Deus conceſſerit, ſi quid ' alicubi reliquum ex hoſtibus manſerit, ſemper cum ' iis, qui pugnabunt, manus conferendas eſſe. His dictis, procedebat.| Quumque progrediendo ad latus veniſſet, & ad præfectum curribus, qui iſtic erant, ſic eum appellans *ait :* ' Equidem vobis opem laturus ve- ' nio. Vos ubi ſenſeritis, nos ad partes extremas ho- ' ſtem invadere; tum & ipſi per medios hoſtes inve- ' hendo perrumpere conamini. Nam tutiores futuri ' eſtis, ſi pervadendo foras erupèritis, quàm ſi ab eis ' in medio intercipiamini. Poſtquam autem pergen- ' do, pone plauſtra venit : juſſit, ut Artagerſas & ' Pharnuchus cum mille * peditibus, ac totidem equi- ' tibus, ibidem manerent. Ubi verò, *inquit,* me a- ' nimad-

* al. Perſis.

'nimadverteritis eos, qui ad latus dextrum ſunt, ad- Lib. VII.
'oriri; tunc & ipſi vobis oppoſitos invadite. Pug-
'nabitis enim *adversùs cornu*, quo loco *imbecilior eſt*
'*exercitus*: & phalangem habebitis, ut firmiores ſitis.
'Sunt etiam, uti videtis, equites hoſtium ultimi, ad-
'versùs quos omnino camelorum ordines immittite.
'Nam certò ſcitote, priùs vos hoſtes ridiculos eſſe con-
'ſpecturos, quàm manus conſeratis.

6. His Cyrus peractis, ad latus dextrum ſe contulit. 6.
Crœſus autem ratus jam phalangem, cum quâ ipſe procedebat, ab hoſtibus abeſſe propiùs, quàm illa cornua, quæ protendebantur: ſignum extulit, quo cornua monerentur, nè longiùs ſurſum progrederentur, ſed eo loco ſe converterent. Quumque ſubſiſterent omnes, & Cyri copias intuerentur, ſignum eis dedit, ut in hoſtem pergerent. Hoc modo tres phalanges adversùs exercitum Cyri tendebant, una ex adverſo; ex reliquis duabus, ad dextrum altera latus, ad lævum altera: ità quidem,ut totus exercitus Cyri magno in metu verſaretur. Nam inſtar exigui laterculi, qui collocatus eſt in magno, Cyri copiæ cingebantur undique ab hoſtium equitibus & cataphractis, & cetratis, & ſagittariis, & curribus, extraquam à tergo. Sed ubi tamen Cyrus imperavit, omnes ore adverſo in hoſtem ſe converterunt. Et erat altum ubique ſilentium, præ futuri eventûs formidine. Ad p. 143.

7. Quum autem Cyro jam tempus eſſe videretur, Pæanem exorſus eſt, & exercitus univerſus ſimul inſonuit. Deinde Martem altâ voce conclamabant, & Cyrus erupit, ſtatimque cum equitibus hoſtes aggreſſus ex obliquo, quamprimùm cum eis manum conſeruit. Pedites autem ſervatis ordinibus ſuis celeriter ſubſequebantur, & hoſtibus hinc atque indè circumfundebantur, ut multò jam potiori conditione, quàm illi, eſſent. Nam cum phalange ad cornu inferebantur; quo factum eſt, ut celeriter vehemens hoſtium fuga fieret. Artagerſes ut Cyrum jam rem aggreſſum animadvertit, & ipſe ad ſiniſtrum latus immiſſis camelis hoſtes invadit, quemadmodum Cyrus juſſerat. Hos equi magno admodum ex intervallo non expectabant, ſed alii conſternati fugiebant, alii ſaltu efferebantur, alii ſuper ſe invicem irruebant. Nam ſolent equis hujuſmodi à camelis accidere. Artagerſes ſuos ordinatos retinens perturbatos urgebat

7. Cyri adverſus maximas hoſtium copias prælians.

Equi camelos fugiunt.

LIB. VII. urgebat integris ordinibus: & currus, qui ad dextram & lævam erant, ſimul immittebat. Multi autem, quum currus fugerent, ab iis, qui cornu directo ſequebantur, ſunt interemti: multi, quum hos fugerent, à curribus intercipiebantur.

8. 8. Et Abradatas haud ampliùs cunctatus, ſed altùm clamans, *Sequimini me, amici*; equos immittebat in hoſtes, quum quidem eis minimè parceret, ſed ità ſtimulo foderet, ut multò ſanguine reſpergerentur. Cum hoc etiam cæteri curruum agitatores eruperunt. Hos oppoſiti currus ſtatim fugêre, partim receptis qui ex eis pugnarent, partim relictis. Abradatas rectà per eos in Ægyptiorum phalangem impetum facit, illis cum eo ſimul irruentibus, qui proximè apud ipſum in acie collocati erant. Quum aliunde verò perſpicuum eſt, non eſſe firmiorem phalangem, quàm quæ ex amicis commilitonibus eſt collecta: tum illud hæc phalanx hoc tempore declaravit. Nam & ſodales ipſius, & menſæ participes ejuſdem, hoſtes unà cum ipſo ſunt aggreſſi. Et alii quidem aurigæ quum viderent Ægyptios agmine denſo impetum ſuſtinere; versùs fugientes currus deflexerunt, & illos inſecuti ſunt. At verò qui erant cum Abradata, quia nuſquam illic, ubi proruerant in hoſtem, diviſi Ægyptii cedere poterant, omnibus utrinque ſuo loco manentibus; equorum impetu ſtantes impellendo everterunt, cadentes obtrivere, nec ipſos tantummodo, ſed etiam ipſorum arma, & equos, & rotas. Quicquid autem falces corripuiſſent, id totum violento concidebatur impetu; ſive arma eſſent, ſive corpora. Atque in hoc tumultu, qui exponi dicendo nequit, rotis propter multiplices acervos ſubſultantibus accidit, ut curru Abradatas excideret, atque illorum alii, qui cum ipſo in hoſtes impetum fecerant. Et hi quidem hìc, officio functi virorum fortium, conciſi vulneribus interierunt. At hos unà ſecuti Perſæ, quum eo loco, quo Abradatas hoſtem cum ſuis invaſerat, irruiſſent, perturbatos occidebant. Ad p. 144.

9. Perſarum & Ægyptiorum pugna.

9. Ægyptii quà parte cladis expertes manſerant (& erant hi multi numero) rectà tendebant adversùs Perſas. Ibi tum atrox pugna lanceis, jaculis, gladiis, committebatur: & Ægyptii ſanè tam numero, quàm armis ſuperiores erant. Etenim haſtæ ipſis erant firmæ ac longæ, quas nunc etiam geſtant, & ſcuta multò, quàm vel loricæ vel crates, magis corpora tegunt, & ad

propellendum aliquid adjumenti afferunt, humeris affixa. Quamobrem clypeis conſertis procedebant ac propellebant. Perſæ verò ſuſtinere ipſos haud poterant, veluti qui manibus extremis crates ſive parmas tenerent. Itaque pedetentim cedebant, quum & ferirent alios ipſi & ferirentur, donec ſub machinas ſe receperunt. Eò quum veniſſent, viciſſim Ægyptii de turribus feriebantur. Et ultimi omnium neque ſagittariis, neque jaculatoribus fugiendi poteſtatem faciebant; ſed ſtrictis gladiis eos & ſagittas & tela emittere cogebant. Erat autem ingens hominum cædes, ingens armorum telorúmque omnis generis ſtrepitus, ingens vociferatio, aliis mutuò ſibi acclamantibus, aliis cohortantibus, aliis Deos implorantibus. Intereà Cyrus hoſtes oppoſitos ſibi perſequens, advenit; quúmque Perſas loco pulſos videret, indoluit: & animadvertens, nullâ ratione citiùs hoſtes revocari poſſe, quò minùs progrederentur ulteriùs, quàm ſi ad eorum terga circumveheretur, imperat iis, quos ſecum habebat, uti ſe ſequerentur, & ad ipſorum terga circumvehitur. Hìc irruentes averſos cædunt, ac multos perimunt. Quod quum Ægyptii ſentirent, hoſtes à tergo eſſe clamabant, & inter ipſos ictus ſe vertebant. Tum verò & equites & pedites promiſcuè præliabantur. Et quidam, cùm ſubter equum Cyri cecidiſſet, & conculcaretur, gladio ventrem equi ferit. Equus autem ſaucius quum nutaret, Cyrum excutit. Tum verò perſpicere potuiſſes, *quanti ſit æſtimandum principem à ſubjectis ſibi diligi.* Nam ſtatim univerſi clamorem tollunt, & impetu facto pugnant: pellunt, pelluntur: feriunt, feriuntur. Unus autem ex apparitoribus Cyri quum ex equo deſiliiſſet, Cyrum in equum ſuum ſuſtulit. At Cyrus ubi conſcendiſſet, undique jam Ægyptios cædi vidit. Nam Hyſtaſpas cum equitatu Perſico jam aderat, itémque Chryſantas. Verùm hos in Ægyptiorum phalangem ampliùs irruere non ſivit, ſed, ut extrinſecus ſagittas ac tela conjicerent, juſſit. Poſteaquam autem circumvectus ad machinas pervenit, viſum eſt ei quandam in turrim aſcendere, quò circumſpiceret, an alicubi aliæ quoque hoſtium copiæ ſubſiſterent, ac præliarentur. Ut aſcendit, campum refertum vidit equis, hominibus, curribus: fugientibus, perſequentibus: vincentibus, ſuccumbentibus: hoſtibus quidem fugientibus, ſuis autem vincentibus. Ex iis verò qui vincerentur, nuſquam alios ampliùs conſpicere poterat, præter Ægyptios. Hi quum

Lib. VII.

Cyri ſtratagema.

Ad p. 145.

LIB. VII. ad inopiam conſilii redacti eſſent, ſic armis undique circundati, ut ea conſpicerentur, ſubter clypeos conſederunt, & faciebant illi quidem nihil ampliùs, multa verò graviáque perpetiebantur. Quos Cyrus admiratus, & dolens viros fortes interire, ſuos omnes pedem referre juſſit, qui dimicabant adversùs eos undique; nec ulli ampliùs, ut in eos pugnaret, conceſſit. Miſſo etiam caduceatore, interrogavit, *utrùm omnes interire mallent propter eos, à quibus proditi fuiſſent: an bonâ cum exiſtimatione conſervari, quòd eſſent viri fortes?* Ad hæc illi reſponderunt: *Quo pacto poſſimus eſſe ſalvi cum exiſtimatione bonâ, quòd viri fortes ſimus?* & Cyrus iterum, *Quia nos*, ait, *vos ſolos conſpicimus, qui & ſubſiſtant, & dimicare velint. Quid verò deinceps*, aiunt Ægyptii, *rectè agendo ſervari poſſimus?* Ad hoc Cyrus, *Salvi eſſe poteritis*, inquit, *nemini ſociorum prodito, traditis armis, & eorum amplexi amicitiam, qui vos conſervare malunt, quum liceat intermere.* His illi auditis, rurſum interrogant: *Si tuam fuerimus amplexi amicitiam, quas ad res uti nobis voles? Beneficia*, reſpondit Cyrus, *conferam, & viciſſim accipiam.* Et Ægyptii rurſum, *Quæ beneficia narras?* inquiunt. Ad ea Cyrus, *Stipendium vobis*, ait, *illo majus dedero, quo nunc meretis; quàm quidem diu bellum geretur. Pace verò factâ, cuicunque veſtrûm mecum manere lubuerit, eum & agro, & oppidis & uxoribus, & ſervitiis donabo.* Quibus auditis oraverunt Ægyptii, hoc unum *(Ægyptii ſe Cyro adjungunt.)* exciperetur, *nè adversùs Crœſum ſub ſignis eorum militarent, quòd illi ſoli ſe ignoſcere dicerent.* In cæteris & conventum, & data fides acceptáque fuit. Et qui tunc manſerunt Ægyptii, nunc quoque regis in fide permanent; dedítque Cyrus eis urbes in regione ſuperiori, quæ hâc etiam tempeſtate urbes Ægyptiorum appellantur, & Lariſſam & Cyllenam propter Cumam, haud procul à mari; quas etiam nunc illorum poſteri poſſident. His rebus confectis Cyrus jam ſub ipſas noctis tenebras reverſus, † Thyribaris caſtra locavit.

† Al. Thymbraris.

10. In hoc autem prælio ſoli ex hoſtibus Ægyptii gloriam confecuti ſunt, & ex iis, qui Cyro militabant, equeſtres Perſarum copiæ viſæ ſunt eſſe præſtantiſſimæ: adeò quidem ut illi nunc etiam armatura duret, quâ tunc equites à Cyro inſtructi fuere. Prætereà currus illi falcati laudem adeò inſignem adepti ſunt, ut hoc etiam tempore bellicum illud curruum genus is rex, qui rerum potitur, retineat. Cameli duntaxat equis terrori fuerunt

Nam

Nam ut illis inſidentes neminem ex equitibus interemerunt, ità nec ipſi ab equitibus occiſi ſunt; quòd nullus ad eos equus propiùs acceſſit. Idque tum quidem viſum eſt eſſe utile, ſed nemo tamen virorum fortium & egregiorum vel alere camelum vult, ut eo vehatur; vel ad pugnandum ex his, ſemper exercere. Itaque receptà formà cultúque ſuo priſtino inter impedimenta jam degunt. Et Cyri quidem milites, ubi cœnaſſent, & excubias conſtituiſſent, utì par erat, quieti ſe dederunt.

Ad p. 146.

11. Crœſus autem rectà Sardes cum exercitu profugit. Cæteræ nationes, quàm remotiſſimè quiſque poterat, domum eà nocte diſcedebant. Quum autem illuxiſſet, rectà Sardes Cyrus duxit: atque ubi ad Sardium mœnia pervenit, & machinas erexit, quaſi facturus in muros impetum, & ſcalas paravit. Interea dum id faceret, ut in munitiones Sardianorum, qua parte maximè præcipites videbantur, ſequenti nocte Chaldæi ac Perſæ aſcenderent, effecit. His ductor erat Perſa quidam, qui cujuſdam in arce cuſtodis præſidiarii ſervus fuerat, ac deſcenſum ad flumen, & aſcenſum itidem didicerat. Quum cognitum eſſet, arcem eſſe occupatam, Lydi omnes à muris diffugiunt, quo quiſque poterat. Cyrus cum primâ diei luce oppidum ingreſſus, nè quis ordines deſereret, edixit. Crœſus autem, ſeipſo intra regiam occluſo, Cyrum inclamabat. Cui Cyrus cuſtodibus relictis, ad arcem occupatam contendit: ubi quum Perſas arcem, ut oportebat, cuſtodire videret, Chaldæorum verò arma ſola conſpiceret, quòd illi decurriſſent, ut ex ædibus prædam facerent: mox, præfectos eorum convocavit, & ab exercitu quam primum ut diſcederent, juſſit. *Non enim,* ait, *tolerare poſſim, ut qui ordines deſeruni, majoribus, quàm alii, commodis potiantur. Adeóque vos certò ſcire volo, jam in hoc me fuiſſe, ut vos, qui ſigna mea ſequimini, tales efficerem, quos univerſi Chaldæi felices prædicarent. Verùm jam vobis mirum non videatur, ſi quis vos hinc diſcedentes viribus potior adoriatur.* Quæ Chaldæi quum audiiſſent, metu perculſi orabant, ut iraſci deſineret: aiebántque ſe pecunias & opes omnes velle reſtituere. *Cyrus his ſibi non opus eſſe dixit: ſed ſi me vultis,* ait, *ab indignatione deſiſtere, date illis omnia, quæ cepiſtis, qui arcis in cuſtodiâ manſère. Nam ſi milites cæteri animadvertent eos, qui ordines ſervârunt, majora commoda conſequi, præclarè ſe mea res habebunt.* Itaque Chaldæi ſic, utì Cyrus edixerat, fecerunt: & qui obe-

Margin notes: 11. Crœſus Sardes fugit. — Sardes a Cyro capiuntur. — Cyrus Chaldæos prædæ cupidos mulctat.

 dienter ſeſe geſſerant, magnam rerum opúmque variarum copiam conſecuti ſunt. Cyrus autem, quum caſtra pro milite ſuo metatus eſſet eo urbis loco, qui maximè opportunus ei videbatur, ſuos in armis manere, ac prandere juſſit.

Cyrus Crœſum ad ſe deduci jubet.

12. 12. Quibus perfectis, adduci Crœſum ad ſe præcepit. Is ubi Cyrum vidit: *Salve*, inquit, *domine. Nam id nomen deinceps fortuna tibi tribuit, quo ego te compellem. Salve tu quoque*, ait, *Crœſe, quandoquidem homines ambo ſumus. Verum, mi Crœſe, veliſne mihi conſilium dare? Etiam mi Cyre*, inquit, *aliquid boni tibi reperire velim. Nam idem arbitrarer etiam mihi fructuoſum fore. Audi* Ad p. 147. *ergò, Crœſe: Quia video milites multis laboribus exhauſtos, multiſque verſatos in periculis, nunc etiam putare, ſe urbe totius Aſiæ, poſt Babylonem opulentiſſimâ potitos, æquum judico, ut aliquid utilitatis ad eos perveniat. Nam* futurum intelligo, ut niſi quem laborum ſuorum fructum percipiant, dicto eos audientes diu non ſim habiturus. *Sed urbem tamen eis diripiendam concedere, non eſt animus. Nam & urbs, meâ ſententiâ prorſus interiret; & in direptione plurimum utilitatis caperent, qui maximè ſunt improbi.* Quæ ubi Crœſus audiſſet: *Me verò dicere ſinito Lydis*, ait, *quibus ego voluero, impetráſſe me abs te, nè direptio fiat, néve permittatur, ut liberi & conjuges ex oculis eorum abſtrahantur: próque hoc tibi pollicitum eſſe, futurum omnino, ut Lydi lubentes offerant tibi quicquid Sardibus pulcrum & præclarum ſit. Nam ſi hæc audierint, allaturos ſcio, quicquid pulcræ rei vir aut mulier hic habuerit. Itidemque alterum in annum multis ac pulcris rebus iterum urbs tibi referta erit. Quòd ſi eam diripueris, etiam* artificia *tibi, quæ* bonorum fontes *eſſe perhibent, perierint. Prætereà licet tibi, poſtquam hæc intuitus ſis, etiam ità pergere, déque direptione adhuc conſultare. Primùm autem*, inquit, *ad meos theſauros mittito, atque hos à cuſtodibus meis tui cuſtodes accipiant.* Atque hæc omnia ſic fieri cenſuit oportere Cyrus, uti Crœſus dixerat.

Artes bonorum fontes ſunt.

13. 13. *At iſta mihi, Crœſe*, inquit, *utique memorato, quonam evaſerint, quæ Delphico tibi ſunt oraculo prodita. Nam fertur is Apollo admodum abs te cultus, atque te omnia ſic agere, ut illi obtemperes. Vellem*, inquit, *mi Cyre, ſic comparatæ res eſſent. Ego verò Apollinem offendi, dum omnia contraria ſtatim ab initio facerem. Quomodo vero?* ait Cyrus, *edoce. Nam valdè quidem mira refers. Primùm*, inquit, *poſthabitâ curâ interrogandi Deum de iis,*

Crœſus Apollinem tentat.

quibus

quibus mihi eſſet opus, periculum feci an vera reſpondere LIB. VII.
poſſet. At verò non Deus, ſed homines etiam honeſti ac boni, quum fidem non adhibere ſibi animadvertunt, haud amant diffidentes. *Quum autem animadverterem, me perabſurdè agere, ac procul Delphis abeſſem, mitto de liberis interrogatum. Ille mihi primùm nè reſpondit quidem. Ubi verò miſſis compluribus donariis, partim aureis, partim argenteis, permultiſque cæſis hoſtiis, tandem eum aliquando placavi, uti quidem ipſe arbitrabar: tum mihi quærenti, quid faciundum eſſet, ut liberi mihi naſcerentur? reſpondit, habiturum me liberos. Ac nati quidem mihi ſunt (quippe nec in hoc mentitus eſt) ſed nati nulli uſui fuere. Nam alter eorum mutus manſit, alter præſtantiſſimus in ipſo ætatis flore periit. Quum his liberùm calamitatibus premerer, iterum mitto, Deùmque interrogo: quid à me fieri oporteret, ut id, quod eſſet vitæ reliquum, exigere quàm feliciſſimè poſſem*; Reſpondit ille mihi: Oraculum Crœſo datum.

Tranſibis, modò ſi noſcas te, Crœſe, beatus.

'Hoc oraculo audito, gaviſus ſum. Arbitrabar enim, Ad p. 148.
'Deum felicitatem mihi tribuere, qui rem facillimam 'imperaret. Nam alios partim cognoſci poſſe, partim 'non poſſe: quis verò ſit ipſemet, quemlibet hominem ſcire putabam. Omníque adeò deinceps tempore, quamdiu quietem colui, nihil erat, poſt mortem filii, quamobrem caſus fortuitos culparem. Verùm poſteaquam ab Aſſyrio ſum perſuaſus, ut expeditionem adversùs vos ſuſciperem, omnis generis adii 'pericula, nec ullo tamen accepto malo conſervatus 'ſum. Ac nè de his quidem Apollinem incuſo. Nam 'ubi me ad pugnandum adverſus vos idoneum non eſſe 'animadverti, tutò, Dei ope, tum ipſe tum mei mecum, evaſimus. Sed rurſum nunc deliciis opulentiæ 'præſentis diffluens; & ob eorum preces, qui me rogabant, ut eis præeſſem; & ob illa munera, quæ mihi donabant; & illorum hominum operâ, qui mihi 'aſſentando futurum dicebant, ut omnes mihi parerent, & omnium ego mortalium maximus evaderem, 'modò imperium accipere vellem: his, inquam, verbis inflatus, ubi reges omnes undique belli me præ'ſidem legerunt, accepi munus imperatorium, quaſi 'eſſem is, qui maximus evadere poſſem; meipſum 'certè ignorans, qui bello adversùs te gerendo, parem 'me tibi arbitrarer, primùm à Diis orto, deinde à regi'bus genito, atque etiam a puero ad virtutem exerci-

 'tato,

 ‘ tato. At ex majoribus meis eum, qui primus regno
‘ poſitus eſt, audio ſimul & regnum, & libertatem eſſe
‘ conſecutum. Hæc ergo quum ignoraverim, meritò
Crœſus adverſus oraculum diſputat. ‘ pœnam fero. Nunc autem, mi Cyre, quum meip-
‘ ſum norim, an adhuc veracem Apollinem exiſtimas,
‘ qui *beatum me* fore dixit, ſi *meipſum noſſem?* Ac te
‘ quidem propterea interrogo, quod optimè conjectu-
‘ ram mihi de hoc facturus in præſentia videris. Potes
‘ enim id facere. *Tum Cyrus ait:* Da verò tu mihi de
‘ hoc conſilium, Crœſe. Nam equidem apud animum
‘ repetens felicitatem tuam priſtinam, miſericordiâ tan-
‘ gor erga te, conjugémque tibi tuam habere permitto,
‘ quam habes; & filias (audio enim eſſe tibi quaſdam)
‘ & amicos & famulos, & menſam, quali hactenus eſtis
‘ uſi. Pugnas autem & bella tibi adimo. Ergò, *ait*
‘ *Crœſus,* nihil tu profecto ampliùs deliberes, quid mi-
‘ hi de mea felicitate reſpondeas. Etenim ipſe jam tibi
‘ dico, ſi hæc quæ nunc ais, feceris, fore, ut quam alii
‘ vitam beatiſſimam dicunt, etiam me aſſentiente, hanc
Quæ putari felicitas vitæ debeat. ‘ modo conſecutus agam. *Tum Cyrus ſubjecit:* Et quis
‘ beatæ iſtius vitæ compos eſt? Uxor mea, mi Cyre,
‘ *ait.* Nam ea mecum bonorum omnium, & vitæ mol-
‘ lis ac delicatæ, & gaudiorum particeps fuit: curarum
‘ verò, quo pacto hæc contingerent, & belli, & pugnæ
‘ nihil mecum ei commune fuit. Ac tu quoque me
‘ talem efficere velle videris, qualem ego illam, quam
‘ omnium hominum maximè diligebam. Quò fit, ut
‘ Apollini etiam alia munera debere mihi videar, quibus
‘ grati erga ipſum animi ſignificationem edam. His
Ad p. 149. Crœſi verbis auditis, Cyrus in eo tranquillitatem animi eſt admiratus. Ac deinceps ille, quocunque Cyrus proficiſcebatur, unà ducebatur: ſive adeò propterea quòd eum ſibi utilem eſſe crederet, ſeu quòd ita tutius arbitraretur. Ac tum quidem hoc modo quieti ſe dederunt.

14. 14. Poſtridie Cyrus amicis & ducibus copiarum convocatis, alios quidem conſtituit, qui theſauros acciperent; aliis hoc negotii dedit, ut de iis pecuniis, quaſcunque Crœſus traderet, primùm Diis ſeligerent, quas Magi ſumendas declararent: deinde reliquas pecunias acceptas in arcis locarent, ac plauſtris imponerent, iiſdémque plauſtris ſorte diſtributis, ſecum eas portarent, quocunque proficiſcerentur; ut opportuno tempore, *ſua pro meritis cuique tribuerentur.* Et hi quidem iſta exſequebantur.

15. Cyrus autem quibuſdam ex apparitorum numero, qui aderant, arceſſitis, *Dicite mihi*, ait, *an aliquis veſtrûm Abradatam vidit? Miror enim, quòd antehac frequenter nos accedere ſolitus, modò, nuſquam appareat.* Ei quidam apparitorum reſpondit: *Is verò, domine, non vivit, ſed in pugna mortuus eſt, quum in Ægyptios currum ſuum immiſiſſet. Cæteri, ſodalibus ejus exceptis, deflexerunt, uti quidem perhibetur, poſteaquam Ægyptiorum agmen conſpexiſſent. Et uxor ipſius jam mortuum ſuſtuliſſe dicitur, atque impoſitum in carpentum, quo ipſa vehi ſolita eſt, attuliſſe huc aliquò ad Pactolum fluvium. Aiunt & eunuchos & famulos ipſius quodam in tumulo fodere locum mortuo quo condatur, & uxorem humi ſedere, quæ maritum rebus iis ornârit, quaſcunque habuerit, ejúſque caput impoſitum genibus teneat.* Hæc ubi Cyrus audivit, femur ſanè ſuum percuſſit, ſtatimq; in equum inſiliens, ſumtis ſecum equitibus mille, ad illum triſtem caſum advehitur. Gadatæ verò Gobryæque mandat, ut ſecum ſumerent quicquid ornamenti mortuo viro forti & amico conveniret, ſtatímque ſubſequerentur. Præterea ſi quis greges, & boves, & equos ſecum duceret, mandabat, ut alias etiam pecudes eò multas ageret, ubicunque ſe reſciret eſſe, quo mactari apud Abradatam poſſent.

Lib. VII. 15. Cyrus de Abradatæ morte primum cognoſcit.

16. Ut humi ſedentem mulierem vidit, & jacentem mortuum, lacrymas ob caſum triſtem profudit, ac dixit: *Heu fortem ac fidam animam! Itáne nobis relictis abiiſti?* ſimul dextram mortui prehendit, atque ea ſubſecuta eſt; quòd ab Ægyptio quodam copide fuiſſet amputata. Id cernens Cyrus multò majori dolore affectus eſt: mulier ipſa ſublato ejulatu, acceptam à Cyro manum oſculabatur, & rurſus eam, uti quidem poterat, adaptabat, quum diceret: ‘ Etiam cætera, *Cyre*, perinde læſa ſunt. Verùm quid attinet ea te aſpicere? Atque hæc, *ait*, ſcio propter me maximè ipſi accidiſſe, ac fortaſſis propter te, Cyre, nihilo minùs. Etenim ſtulta ego multis eum cohortata ſum efficere, ut amicum in aliquo numero habendum tibi ſe declararet: & ipſe ſat ſcio, non quid ſibi accideret, cogitabat; ſed quibus facinoribus editis, tibi gratificaretur. Quamobrem ipſe quidem extremum vitæ diem expers omnis de ſe querelæ clauſit, ego verò cohortatrix ei viva hic aſſideo. *Cyrus ubi aliquandiu cum ſilentio lacrimas fudiſſet;* Hic verò finem, *inquit*, præclariſſimum ſortitus eſt, ô mulier. Nam victor diem obiit.

16. Cyrus Abradatæ mortem deplorat.

Ad p. 150.

Tu

LIB. VII. ' Tu verò hæc à me accipito, quibus eum ornes: (*&*
' *Gobryas Gadataſque jam aderant, allato copioſo & ele-*
' *gante ornatu*) deinde ſcito, *inquit*, ne quidem alios
' honores ei defuturos: ſed & monumentum illi com-
' plures ex dignitate veſtra tumulo aggeſto conficient, &
' mactabuntur ei, quæcunque viro forti æquum eſt
' mactari. Tu quoque deſerta non eris, ſed ego te
' propter pudicitiam, virtutéſque tuas cæteras, cùm aliis
' rebus colam, tum alicui commendabo, qui te quo-
' cunque voles, deportabit. Tantùm, *ait*, indicato,
' ad quem deportari te cupias. *Et Panthea*, Securo
' ſis animo, *inquit*, Cyre, non enim te celabo, ad
' quem pervenire velim. Cyrus hæc locutus diſceſſit,
tum mulieris miſertus, quæ virum talem amiſiſſet;
tum viri, qui relictam uxorem talem non ampliùs aſpi-
ceret.

17. 17. Mulier autem, eunuchis ſecedere juſſis, *donec iſtum ego*, inquit, *ex animi ſententiâ lamentando deflevero:* nutrici dixit, *ut ſecum maneret eidémque præcepit, ut ſe mortuam, & virum unâ veſte velatos obtegeret.* Nutrix multis eam precata ſuppliciter, nè facinus id perpetraret, quum nihil proficeret, ipsámque videret indignari, lacrymans aſſedit. Tum mulier, quæ acinacem dudum ad hoc paratum haberet, ſeipſam jugulat: & capite in mariti pectus impoſito moritur. Nutrix cum ejulatu ambos obtegit, quemadmodum Panthea juſſerat. Cyrus autem, ubi mulieris facinus reſcivit, exterritus acceſſit, ſi quid auxilii ferre poſſet. Eunuchi, qui tres erant, quum quid factum eſſet, viderent, & ipſi ſtrictis acinacibus, quo loco ſtare juſſi ab eâ fuerant, ſtantes ſe jugularunt. Et nunc quoque monumentum iſtorum uſque ad eunuchos aggeſto tumulo porrigi dicitur. Ac ſuperiore quidem in pilâ, hujus viri, & mulieris hujus nomina feruntur inſcripta literis Syriacis: inferiùs autem pilas eſſe tres aiunt, & eis inſcriptum SCEPTRIGERORUM. Cyrus ubi propiùs ad illum triſtem caſum acceſſiſſet, & admiratus iſtam mulierem, & lamentis proſecutus, diſceſſit: fuitque, ceu par erat, ei curæ, præclara ut illis omnia contingerent. Ingens etiam monumentum, ut perhibent, aggeſto tumulo factum fuit.

Panthea ſibi manus affert.

Monumentum Abradatæ, Pantheæ, & Eunuchorum.

18. 18. Secundùm hæc quum, ſeditionibus inter Cares ortis, bellum invicem ſibi facerent, qui domicilia munitis in locis haberent, utrique Cyrum implorabant.

Cyrus in Cariam mittit copias.

is Sardibus quidem ipſe manebat, machináſque fabricabatur, & arietes, ut eorum, qui parere nollent, mœnia ſolo æquaret: Aduſium verò Perſam, hominem cæteroqui nec imprudentem, reive militaris rudem, ac valdè etiam elegantis ingenii, cum exercitu in Cariam mittit; perlubenter hac in expeditione tum Cilicibus, tum Cypriis, ejus ſigna ſequentibus. Quæ cauſa fuit, cur nullum Satrapam Perſicum Cilicibus & Cypriis unquam miſerit, contentus indigenis eorum regibus. Tributum tamen ab iſtis exigebat, & militiam, quum erat opus, eis imperabat. Aduſius autem, qui ducebat exercitum, poſteáquam in Cariam pervenit; aderant ab utraque Carum parte quidam, parati eum ſuas intra munitiones, ad contrariæ factionis detrimentum, recipere. Aduſius ergà utroſque faciebat eadem, quum diceret illos, quibuſcum loquebatur, æquiora proponere, & occultandam eſſe rem, quò minùs adverſarii amicitiam cum ipſis initam reſciſcerent, quaſi hoc pacto magis imparatos adverſarios aggreſſurus eſſet. Præterea fidem utrinque dari petebat, & Cares quidem ſacramentum præſtare, quòd abſque fraude & Cyri Perſarúmque bono, intrà munitiones Perſas eſſent admiſſuri: ſe verò jurare velle, quod abſque dolo malo, & quidem admittentium commodo, munitiones ingreſſurus eſſet. Hæc ubi confeciſſet, utriſque noctem clam alteris eandem pactus eſt, quâ caſtella cum equitatu eſt ingreſſus, & munitiones amborum accepit. Quum illuxiſſet, in medio cum exercitu conſedit, & ab utriſque rebus componendis opportunos adeſſe juſſit. Illi ſe mutuò intuiti, graviter rem tulere, qui partem utrámque dolo circumventam exiſtimarent. Aduſius autem in hanc ſententiam verba fecit: *Jusjurandum vobis ego, Cares, præſtiti; ingreſſurum veſtra me caſtella ſine dolo malo, & eorum commodo, qui me admitterent. Quamobrem ſi alterutros veſtrûm evertere velim, ipſe me damno Carum hæc caſtella ingreſſum eſſe ſtatuam. Sin pacem inter vos conciliavero; & utriſque confecero, ut agrum tutò colere poſſitis, veſtrâ cum utilitate vobis adeſſe me arbitrabor. Oportet igitur ex hoc die vos amicè inter vos unà verſari & agros colere ſine metu, & inter liberos hinc indè matrimonia contrahi. Quòd ſi contra hæc injuriam facere conatus aliquis fuerit, iis & Cyrus & nos hoſtes erimus.* Hinc jam & portæ caſtellorum erant apertæ, & itinera plena congredientium inter ſe, & agri pleni cultoribus. Utra-

Ad p. 151.

Aduſius in Cariam miſſus.

Aduſius Carum controverſiam componit.

que ex parte feſtos agebant dies, & pacis ac lætitiæ cuncta erant plena. Intereà quidam à Cyro veniunt, qui Aduſium interrogarent, *ecquo exercitu alio vel machinis egeret.* Quibus Aduſius reſpondit, *ſe præſenti exercitu etiam alibi uti poſſe.* Ac ſimul cum hiſce verbis copias abducit, relictis ad arces militibus præſidiariis. Cares autem ſupplices orabant, ut maneret; quod quum facere nollet, miſſis ad Cyrum ſuis rogabant, ut Aduſium ſibi ſatrapam mitteret.

19. Græci tributarii Cyri fiunt.

19. Cyrus autem Hyſtaſpam interim ablegârat, qui exercitum in Phrygiam, Helleſponto finitimam duceret. Poſteaquam igitur Aduſius venit, ſequi Cyrus eum cum exercitu juſſit, quâ Hyſtaſpes præceſſerat, & Hyſtaſpæ magis parerent, ubi audiiſſent, alias etiam copias accedere. Græci maris accolæ, multis muneribus datis, id conſecuti ſunt, ut intra mœnia barbaros admittere neceſſe non haberent, ſed tributum tamen penderent, & militatum irent, quò Cyrus juſſiſſet. Phrygiæ verò rex ſe parabat, quaſi loca munita tueri, nec imperata facere vellet, itáque ſe facturum denuntiabat. Sed poſtquam conſtituti ſub ipſius imperio præfecti, ab eo defecerunt, & ſolus eſt relictus, tandem in manus Hyſtaſpæ venit, cauſsâ Cyri judicio permiſsâ, Hyſtaſpas relictis in arcibus firmis Perſarum præſidiis diſceſſit, ac ſecum præter ſuos, Phryges complures tum equites, tum cetratos duxit. Cyrus autem Aduſio mandata dederat, ut poſteaquam ſe cum Hyſtaſpâ conjunxiſſet, Phryges eos, qui partes ſuas amplexi fuiſſent, armatos adduceret: qui vero bellum gerere contra Cyrum ſtuduiſſent, illis & equos ademerent, & arma, omnéſque cum ſundis ſequi juberent. Hæc illi tunc exſequebantur.

Ad p. 152.

Phrygiæ rex capitur.

20. * al. Perſico præſidio.

20. Cyrus autem Sardibus movit, & numeroſo iſtic * peditum præſidio relicto, Crœſum quoque ſecum retinens, multa multis & variis opibus onuſta plauſtra ſecum avexit. Acceſſit autem Crœſus ad Cyrum ferens accuratè deſcripta, quæcunque ſingulis in plauſtris eſſent, eáſque ſcripturas Cyro tradens, ait: *Hos libellos, mi Cyre, ſi habeas, ſcies quinam rectè ſit redditurus quæ vehit, & qui non recte.* Ad ea Cyrus, *Facis tu quidem probè* ait, *mi Crœſe, qui provideas. Sed mihi ſanè has opes vehent, qui digni ſunt, ut etiam eas poſſideant. Quamobrem ſi quid ſuffurabuntur, ſua furto ſubtrahent.* Quæ quum dixiſſet, amicis & præfectis libellos iſtos tradidit:

Cyrus ſe ſordide aratum non eſſe declarat.

tradidit: ut ſcirent quinam ex iis, quibus eſſent eæ res creditæ, ſalvas & integras rederent, qui non redderent. Ducebat etiam ſecum Lydos, quibus eſſe curæ cerneret elegantiam armorum & equorum, & curruum; & quos eniti videret, ut omnia facerent, quibus ipſi gratificaturos ſe putabant: & ducebat hos ſecum armatos: quos autem cerneret quadam cum moleſtiâ ſe comitari, eorum equos Perſis, qui primi cum eo militatum profecti fuerant, tradidit: & arma excuſſit, ac ipſos fundis inſtructos ſequi coegit. Omnéſque adeò inermes, qui ejus in poteſtatem venerant, ad uſum *fundarum* exercere ſe coegit; quòd *hoc armorum genus maxime ſervile* duceret. Eſt enim, ubi funditores, ſi copiis aliis adſint, mirum quantum utilitatis afferunt: ipſi verò ſeorſim, nè quidem omnes, admodum paucos iis cum armis, quibus cominus pugnatur, congreſſos ſuſtinuerint. L I B. VII.

21. Cùm autem viâ Babylonem ducente progrederetur, ſubegit Phrygas illius majoris Phrygiæ, ſubegit Cappadocas, Arabes in poteſtatem redegit: quorum omnium armis Perſas quidem equites inſtruxit, non pauciores quadragies millibus: multos verò captivorum equos in ſocios univerſos diſtribuit. Babylonem permagno cum equitatu, perquam multis cum ſagittariis, & jaculatoribus venit, cum funditoribus autem innumeris. Quúmque jam apud Babylonem eſſent, exercitum omnem circum urbem conſtituit: indè cum amicis & iis, qui è ſociis opportunè aderant, urbem ipſe circumvectus eſt. Poſtquam muros contemplatus eſſet ab urbe copias abducere parabat: quum tranſfuga quidam ex urbe egreſſus, ait *Babylonios ipſum adoriri velle, quando copias abducturus eſſet. Nam de muro phalangem hanc deſpectantibus*, inquit, *viſa eſt imbecilla eſſe*. Quod quidem ità ſe habuiſſe, mirum non erat: Quia enim murum amplum circundarent, neceſſe erat phalangem ad exiguam denſitatem redigi. Quæ Cyrus quum audiiſſet, ſtans in medio exercitus ſui cum iis, quos circum ſe habebat, præcepit ut gravis armaturæ milites ab utraque extremitate phalangem explicantes abirent propter eam partem exercitûs, quæ ſubſiſteret: donec utraque extremitas ad ſe, atque ad medium perveniret. Id quum facerent, tum iis, qui ſubſiſtebant, fiducia quædam accedebat, quòd duplicata jam eſſet aciei denſitas: tum illis quoque confidentia ſimiliter augebatur, qui abſcedebant. Mox enim illi, qui ſubſiſtebant, propè 21.

Ad p. 153. Cyrus multas regiones imperio ſuo ſubjecit. Babylonem rurſus adit.

Cyri ſtratagema.

 ab hoſtibus aberant. Quum autem progrediendo extremitates utrinque conjunxiſſent, conſtitêre jam facti firmiores, tum qui abſceſſerant, propter anteriores: tum anteriores, propter eos, qui à tergo acceſſerant. Hoc modo explicatâ phalange, neceſſe eſt primos & ultimos, fortiſſimos eſſe; ignaviſſimos in medio collocari; quæ quidem acies, & ad dimicandum, & ad prohibendam fugam inſtructa commodè videbatur. Præterea equites, & armatura levis, à cornibus ſemper eò propius ad imperatorem accedebant, quo phalanx duplicata denſior efficiebatur. Hoc modo per cohortes conglobati, pedetentim indè recedebant, quo tela de muro pertingebant. Quum extra telorum ictus eſſent, converterunt ſeſe: ac primum quidem modicos paſſus progreſſi, ſtatum mutabant clypeum verſus, atque ita conſiſtebant, ut murum intuerentur. Quantò autem longius abſcederent, tantò rariùs fiebat mutatio. Poſteaquam in tuto ſibi eſſe videbantur, conſerti recedebant, donec ad tabernacula pervenirent.

22. Cyrus obſidendæ Babylonis rationem oſtendit.

22. Ubi jam in caſtris eſſent, Cyrus iis, quos oporteret, convocatis, dixit: ‘ Urbem, ſocii, undique contemplati ſumus: atque equidem, quo pacto quis adeò firmos & excelſos muros oppugnando capere poſſit, videre mihi non videor. Quantò autem plures homines in urbe ſunt, quando ad pugnandum non exeunt, tantò citius fieri arbitror, ut fame in poteſtatem redigantur. Niſi igitur aliquem alium modum habetis, quem nobis oſtendatis, hoc ipſo nobis iſtos expugnandos eſſe aio. *Et Chryſantas inquit:* Hiccine fluvius per urbem mediam labitur, cujus latitudo ſtadia duo ſuperat? Itâ profectò, *ait Gobryas,* ac tanta quoque profunditas ejus eſt, ut nè duo quidem viri, alter alteri inſiſtentes, ſupra aquam extare poſſint. Quò fit, ut fluvio ſit urbs etiam munitior, quam mœnibus. *Et Cyrus,* Miſſa faciamus hæc, *ait,* mi Chryſanta, quæ viribus noſtris potiora ſunt. Adhibitâ verò menſurâ quamprimum foſſa latiſſima profundiſſimaque vobis erit agenda, pro parte cuique ſuâ; quò pauciſſimis cuſtodibus vobis ſit opus. Sic igitur undique circa murum ſpatia dimenſus, relicto à flumine intervallo, quantum ſufficeret magnis propugnaculis, ingentem foſſam circum murum undique egit, terrâ verſùs ſeipſos aggeſtâ. Ac primùm quidem turres propter flumen extruebat, palmis fundatas, quarum

Ad p. 154. Altera Chryſantæ ratio, quæ rejicitur.

non

non minor erat, quàm * jugeris, longitudo. Nam hæc majorem etiam in longitudinem excreſcunt. Palmæ verò quum aliquo pondere premuntur, ſurſum velut in gibbum quendam incurvantur; quemadmodum & aſini clitellarii. Has autem palmas operi propterea ſubjiciebar, ut quàm maximè videretur id facere, quod ſolent, qui ad urbem obſidendam ſeſe comparant, ut tametſi flumen in foſſam dilaberetur, ipſas turres non everteret. Etiam multas alias turres ſupra terram egeſtam excitabat, ut quam plurima eſſent excubiarum loca. Et has quidem illi res agebant. Qui autem in muro ſtabant obſidionem hanc irridebant; quòd eis commeatus eſſet copioſior, quàm in annos viginti. Quæ Cyrus quum audiiſſet, in partes duodecim exercitum diviſit, ut pars quælibet unum anni menſem in excubiis eſſet. Quibus iterum auditis, multò etiam Babylonii magis irridebant, qui cogitarent ſecum, Phryges ac † Lycios, & Arabes, & Cappadoces futuros contra ſe in excubiis; quos omnes arbitrabantur animis erga ſe magis eſſe benevolis, quàm erga Perſas. Ac foſſæ quidem jam actæ erant.

L I B. VII.

* Hoc eſt centum pedum.

† al. Lydos.

23. Cyrus verò quum audiiſſet, celebrari Babylone feſtum quendam ejuſmodi diem, quo Babylonii omnes nocte totâ potarent & comeſſarentur, quamprimum eo die tenebræ acceſſiſſent, magnâ mortalium multitudine adhibitâ, foſſarum oſtia versùs amnem aperuit. Hoc quum factum eſſet, aqua noctu in foſſas manabat, & alveus fluvii per urbem tendens, hominibus permeabilis eſſe cœpit. Id ubi de flumine hoc modo ei ſucceſſiſſet, Perſicis Cyrus & peditum & equitum tribunis imperat, apud ſe adeſſent, & mille ſuos in binos explicatos ſinguli ducerent: reliqui ſocii hos à tergo ſubſequerentur, inſtructi quemadmodum priùs. Et hi quidem aderant, quum Cyrus in fluminis partem ſiccam ſuis apparitoribus, tam peditibus, quàm equitibus immiſſis, explorare juſſit, an vadum fluminis permeari poſſet. Poſteaquam illi poſſe permeari renuntiârunt, tum verò peditum equitúmque ducibus convocatis hujuſmodi verbis ad eos eſt uſus: *Flumen hoc nobis, amici, viam in urbem conceſſit. Itaque præſentibus animis ingrediamur in urbem, nihilque metuamus: ſed cogitemus hos, quos aggreſſuri nunc ſumus, eoſdem eſſe quos & à ſociis inſtructos, & omnes vigilantes, & ſobrios, & armatos, & in acie diſpoſitos vicimus. Jam verò adversùs eos tendimus, quo tempore*

23.

Ad p. 155.

LIB. VII. *tempore multi eorum dormiunt, multi ſunt ebrii, univerſi nullos in ordines diſpoſiti. Poſteaquam autem ſenſerint, etiam nos intus eſſe, multò magis, quàm nunc, uſui nulli futuri ſunt, quia exanimati erunt. At ſi hoc in mentem alicui venit, quod fertur eſſe formidabile urbem intrantibus, nè tectis illi conſcenſis hinc inde tela in nos conjiciant; id ipſum maximè vobis animos addat. Nam ſi qui conſcendent ædes, opitulator nobis eſt Deus Vulcanus. Et ſunt eorum veſtibula crematu facilia. Nam januæ palmarum è materiâ fabricatæ ſunt, & bitumine ſunt injunctæ, quod ignem facilè concipit. Nobis autem & faces plurimæ ſunt, quæ ingens incendium cito parient, & copia picis ac ſtupæ quæ citò magnam flammam eliciunt. Quo fiet, ut vel celeriter neceſſe ſit hos ab ædibus aufugere, vel celeriter exuri. Verùm agite, arma capite; Diis equidem juvantibus præibo. Vos autem, Gadata, & Gobrya, demonſtrate nobis itinera, quum vobis ea cognita ſint: & ubi jam intus erimus, quamprimum ad regiam ducite.* Atqui, aiebant illi, qui erant cum Gobrya, *non mirum fuerit, ſi quidem nè portæ ipſius regiæ clauſæ ſint. Urbs enim tota videtur hâc nocte comeſſationi eſſe intenta. Sed in excubias tamen ante regiæ portas incidemus, quòd eæ ſemper iſtic collocentur. Non negligenda res eſt,* ait Cyrus: *ſed eundum, ut quam maximè imparatot offendamus:*

Babylonem Cyrus in comeſſatione capit, quod cum Danielis hiſtoria convenit.

Quæ quum eſſent dicta, pergebant. Si qui eis obviam venirent, partim cæſi peribant, partim retro viciſſim fugiebant, partim clamorem edebant. Cum his & Gobryani clamores edebant eoſdem, velut ipſi quoque comeſſationum ſocii. Simul pergentes, quâ celerrimè progredi poterant, ad regiam perveniunt. Et hi quidem Gobryæ Gadatæque adjuncti, portas regiæ clauſas inveniunt: qui vero adversùs regiæ cuſtodes ire juſſi fuerant, irruunt in eos, ad ignem luculentum potantes, ſtatímque hoſtili cum eis more agunt. Orto autem clamore ac ſtrepitu, quum ii, qui erant intus, tumultum ſentirent, & inſpici rex juberet, quid illud eſſet rei: apertis aliqui portis, foras procurrunt.

24. 24. Eas quum patefactas Gadatæi conſpicerent, irruunt: & illos rurſus fugientes intrò ſecuti, ac ferientes, ad regem accedunt: eumque jam erectum cum acinace, quem ſtrictum tenebat, inveniunt. Hunc Gadatæi & Gobryani numero plures opprimunt, interfectis etiam iis, qui regi aderant, ac partim aliquid objiciebant, partim fugiebant, partim ſe quacunque re poterant,

poterant, tuebantur. Cyrus autem cohortes equitum per vias paſſim dimittebat, edicens, ut ſi quos extra domos invenirent, occiderent: ac illis, qui adhuc in ædibus eſſent, per Syriacæ linguæ peritos denunciari præconio juſſit, ut intus manerent. Quod ſi quis foris deprehenderetur, eum morte multandum. Et hi quidem hæc exſequebantur. LIB. VII. Ad p. 156.

25. Gadatas autem & Gobryas quum acceſſiſſent, Deos primùm venerati ſunt, quòd de impio rege pœnas ſumſiſſent: deinde manus & pedes Cyri deoſculabantur, quum præ gaudio ſimul & lacrimas copiosè profunderent, & lætitiæ ſigna darent. Poſteaquam illuxiſſet, ac ſenſiſſent illi, qui arces tenebant, tum urbem eſſe captam, tum regem occiſum, arces etiam tradunt; Cyrus eas ſtatim occupat, & præſidiorum magiſtros cum præſidiariis in illas immittit. Mortuos ſepeliendi poteſtatem propinquis facit, & præcones proclamare jubet, ut omnes Babylonii arma deferrent. In quacunque verò domo arma deprehenderentur, in eâ denunciabant omnibus eſſe moriendum. Et illi quidem arma deportabant, quæ Cyrus in arces impoſuit, ut in promtu eſſent, ſi quando eis eſſet utendum. Quæ ubi peracta fuerunt, primum arceſſitis magis, quia bello capta urbs eſſet, juſſit, ut Diis primitiæ manubiarum, & fana ſeligerentur. Poſtea tum alias domos, tum principum ædificia dividebat in eos, quos illorum, quæ geſta fuerant, ſocios exiſtimabat. Atque hoc modo tribuit, uti dudum fuerat decretum, optima quæque præſtantiſſimis. Quòd ſi putaret aliquis ſibi minus obtigiſſe, mandabat, uti accedens ad ipſum doceret. Edixit etiam Babyloniis agros eſſe colendos, & tributum pendendum, & iis obſequia præſtanda, quibus ſinguli traditi eſſent. Perſas verò & Perſarum participes, & quotquot ex ſociis apud eum remanere vellent, juſſit tanquam dominos cum iis, quos ſibi traditos accepiſſent, loqui. 25.

26. Secundùm hæc ita jam ſe parare cupiebat Cyrus, quemadmodum decere regem exiſtimaret: idque de amicorum ſententiâ faciundum ſtatuit, ut quàm minimâ cum invidiâ & rariùs conſpiceretur, & auguſtiori ſpecie. Quapropter id in hunc modum machinatus eſt. Primâ luce ſtabat in loco, quo putabat eſſe commodum, & admittebat quemlibet aliquid dicere volentem; ac poſteaquam reſpondiſſet, dimittebat. Quum autem intellex- 26. Cyrus majeſtatem regiam quo pacto ſit conſecutus.

 tellexiſſent homines, aditum ſibi ad Cyrum patere, nimia quanta multitudo ad eum confluxit. Jámque adeò conveniendi ejus causâ, ſemet impellentium molitiones & rixæ multiplices erant. Apparitores quidem ipſius adhibito diſcrimine, prout poterant, accedendi poteſtatem faciebant. Quòd ſi aliquando quiſpiam ex amicis impellendo, disjecta hominum turbâ, præ aliis conſpectus eſſet; tum verò manum protendebat Cyrus, & iſtos attrahebat, atque his verbis utebatur: *Expectate, amici, donec turbam hanc dimoveamus, ac deinde per otium congrediamur.* Quamobrem opperiebantur amici, & turba major affluebat, donec opprimeret eum veſpera priùs, quàm per otium congredi cum amicis & colloqui
Ad p. 157. poſſet. Itaque dicebat Cyrus, *Modo quidem, amici, tempus eſt diſcedendi. Cras mane adeſte. Nam eſt, quod vobiſcum colloquar.* His auditis, libenter amici diſcedebant etiam curſitantes, rerum omnium neceſſariarum neglectione multati. Ac tum quidem ità quieti ſe dedere.

27. 27. Poſtridiè Cyrus eodem aderat loco, quem jam multò major hominum adire volentium turba circumſtabat, qui multò priùs etiam, quàm illi amici, advenerant. Cyrus igitur Perſis haſtas geſtantibus ambitu magno circum ſe collocatis, neminem admitti juſſit, præter amicos & Perſarum ſociorúmque principes. Illi verò quum conveniſſent, hanc Cyrus orationem habuit: ‘ Nihil eſt, amici ac ſocii, quod de Diis queramur, ‘ quaſi non perfecerimus hactenus omnia quæcunque ‘ liceret optare. Sed enim ſi hujuſmodi quiddam eſt, ‘ res magnas gerere, ut neque poſſis ipſi tibi vacare, ‘ neque cum amicis hilariter vivere: beatam ſanè vi‘ tam hanc equidem valere jubeo. Nam & heri ani‘ madvertiſtis, à primâ nos aurorâ cœpiſſe audire ac‘ cedentes, neque deſiiſſe ante veſperam: & nunc ‘ videtis hos, atque alios multò plures iis, qui heri ‘ aderant, præſtò eſſe, ut nobis negotia faceſſant: Ita‘ que ſi quis iſtis ſe ſummittere velit, futurum equidem ‘ cogito, ut exiguâ parte vos mei copiam habeatis, & ‘ ego veſtri. Mei quidem ipſius mihi, ſat ſcio, nè tan‘ tilla quidem erit copia. Præterea rem, *inquit*, aliam ‘ quoque ridiculam animadverto. Nam equidem ità ‘ ſum erga vos affectus, ut par eſt: at eorum qui hic ‘ circumſtant, vel unum áliquem, vel neminem novi: ‘ & hi tamen omnes ità parati ſunt, ut ſi vos impel-

‘ lendo

‘ lendo vincant, priores etiam vobis à me quæ vo- LIB. VII.
‘ luerint, impetraturi ſint. Ego verò æquum arbi-
‘ trarer hos, ſi quis à me petere aliquid vellet, ami-
‘ cos meos vos demereri, atque orare, ut eos addu-
‘ ceretis. Fortaſſe dixerit quiſpiam, cur ità non ab
‘ initio me comparaverim, ſed omnibus in medio me
‘ potiùs exhibuerim? Nimirum intelligebam, res bel-
‘ licas ejuſmodi eſſe, ut *imperatorem non oporteat eſſe*
‘ *poſtremum, vel intelligendis iis quæ neceſſè eſt; vel ge-*
‘ *rendis, quæ uſus poſtulat.* Et imperatores ſi raró con-
‘ ſpicerentur, exiſtimabam prætermittere multa, quæ
‘ fieri debuerant. Nunc poſteaquam bello maximi
‘ laboris confecto quieſcimus, etiam meus animus
‘ æquum cenſet, ut quiete aliquâ potiatur. Quare quum
‘ ipſe ambigam, quid faciundum mihi ſit, ut & res
‘ noſtræ, & aliorum, quos curæ nobis eſſe oportet,
‘ rectè ſe habeant: conſulat aliquis in medium, quid
‘ maximè conducturum perſpiciat.

28. Hæc Cyri verba fuerunt. Poſt eum ſurgens Ar- 28.
tabazus, qui ſe aliquando cognatum Cyri dixerat:
‘ Profectò, *ait*, rectè factum abs te, Cyre, qui hâc
‘ de re dicere cœperis. Nam equidem, te admodum
‘ juvene cœpi amicitiam tuam expetere: ſed quum te
‘ meì non egere viderem, adire te ſum veritus. Poſt- Ad p. 158.
‘ quam verò me fortè rogâſſes, ut quæ Cyaxares man-
‘ dârat, ſtudioſè Medis exponerem, mecum ipſe cogi-
‘ tabam, ſi prompto te juviſſem in illis animo, futurum
‘ me tibi familiarem, & habiturum copiam colloquendi
‘ tecum, quamdiu vellem. Et ſunt illa certè ſic effecta,
‘ ut etiam tu me prædicares. Deinde primi amplexi
‘ ſint amicitiam noſtram Hyrcanii, quum magna ſoci-
‘ orum apud nos eſſet penuria. Itaque tantùm non
‘ eos in gremio præ charitate geſtabamus. Poſteà quum
‘ hoſtium caſtra capta eſſent, otium tibi non eſſe pu-
‘ tabam, ut mihi operam dares, atque ipſe tibi agnoſ-
‘ cebam. Hinc Gobryas nobis amicus acceſſit, quod
‘ mihi voluptati erat, itidémque Gadatas: unde factum,
‘ ut eſſet difficile, tui habere copiam. Quum autem
‘ Sacæ & Caduſii ſocietatem nobiſcum coiviſſent, ni-
‘ mirùm par erat hos colere, qui & ipſi te colerent.
‘ Poſteaquam eò reverſi ſumus, undè profectionis ini-
‘ tium factum erat, quia te videbam occupatum inſtru-
‘ endis equis, curribus, machinis: exiſtimabam te, ubi
‘ hâc curâ liberatus eſſes, otium habiturum, ut mihi

Digitized by Google

LIB. VII. ' quoque operam dares. Sed ubi nuncius ille terribilis venit, homines univerſos contra nos colligi; maxima eſſe illa intelligebam, quæ ſi proſperè cederent, certò me jam ſcire putabam, fore magnam inter nos ambos conſuetudinis mutuæ copiam. Nunc tandem & ingenti prælio victoriam adepti ſumus, & Sardes cum ipſo Crœſo nobis ſubjectas tenemus, & Babylonem cepimus, & omnia noſtram in poteſtatem redegimus: nec herì tamen, ità me * Mithres amet, accedere te potuiſſem, niſi cum multis luctatus fuiſſem. Verum ubi tu me prehendiſti dextrâ, & apud te manere juſſiſti, tum ſcilicet in oculis omnium eram qui ſine cibo ac potu totum apud te diem conſumere cogerer. Nunc igitur, ſi quo fieri modo poteſt, ut qui plurimùm tibi commodaverimus, plurimùm etiam te fruamur, bene eſt: ſin autem, rurſus ego nuntiabo verbis tuis ut omnes à te diſcedant, exceptis nobis, qui amici ab initio tui fuimus. Ibi tum & Cyrus, & complures alii riſere.

* Hoc nomine Solem Perſæ appellant.

29. 29. Chryſantas autem Perſa ſurgens, hoc modo locutus eſt: *Antehac, Cyre, conſentaneâ quâdam ratione te in oculis omnium exhibebas, cùm illis de cauſſis quas expoſuiſti; tum quòd nos ii non eramus, quos tu colere maximè deberes. Quippe nos etiam noſtrâ cauſâ tunc aderamus. At erat neceſſe tibi, quovis ut pacto multitudinem tibi conciliares; ut quàm lubentiſſimè nobiſcum eoſdem ſuſcipere labores, & eadem adire pericula vellet. Nunc quum non modò talis ſis, ſed etiam conciliare poſſis alios, quos opportunum fuerit: æquum eſt ut tibi quoque jam domus contingat. Quippe quem alioquin ex imperio fructum perciperes, ſi careres ſolus* foco domeſtico, quo nullus neque ſanctior fundus eſt inter homines, neque gratior, neque magis noſter & peculiaris. *Præterea non affici nos etiam pudore putas, ſi te videamus foris toleranter vivere: nos in ædibus degere, ac videri conditione, quàm tua ſit eſſe potiori?* Hæc ubi Chryſantas protuliſſet, eadem ab aliis approbantibus fuere dicta.

Ad p. 159. 30. 30. Tum deinde Cyrus regiam ingreditur, & qui pecunias Sardibus advexerant, hic eas tradebant. Quum ingreſſus eſſet, primum Veſtæ rem ſacram fecit, deinde Jovi regi, & ſi cui alteri Deo Magi ſacrificandum ſuis è ritibus indicarent. Quibus peractis, jam alia quoque cepit adminiſtrare. Quumque in mentem ei veniret, quid in ſe negotii ſuſcepiſſet, qui multis mortalibus imperare

perare niteretur, & habere domicilium in urbe inter illuſtres ampliſſimâ inſtitueret, quæ ſic affecta in eum eſſet, ut urbs alicui maximè infeſta: quum hæc, inquam, expenderet, corporis ſibi cuſtodiâ opus eſſe exiſtimavit. Quòd item ſciret, *homines opprimi faciliùs non poſſe, quàm inter veſcendum, bibendum, lavandum, in cubili & ſomno*, circumſpiciebat, quoſnam in his ſibi maximè fidos habere poſſet. Arbitrabatur autem, non poſſe fidum hominem unquam eſſe, qui magìs amaret alium, quàm illum, qui ejus cuſtodiâ indigeret. Quamobrem alios, quibus eſſent liberi, vel conjuges genio congruentes, vel amores alii, naturæ quâdam coactione judicabat ad eos maximè diligendos impelli. At eunuchos omnibus his carere cernens, maximi facturos putabat illos, à quibus locupletari plurimum poſſent, & opem habere, ſi injuriis afficerentur, atque etiam honoribus ornari. A quo autem beneficiis in hos conferendis ipſe ſuperari poſſet, neminem fore cenſebat. Præterea quum *ignobiles & pretii nullius ſint apud homines* cæteros *eunuchi*, hanc ipſam ob cauſſam domino indigent, qui ſuppetias eis ferat. Quippe nemo non potior eſſe velit in omnibus eunucho, ſi non obſtet aliquid, cui vires ſint majores. Jam *qui domino fidelis eſt, eum nihil impedit, quò minùs locum principem teneat, licèt eunuchus ſit*. Quod autem maximè quis exiſtimet, eunuchos imbelles effici: nè id quidem Cyro videbatur. Et hìc ei argumento erant animalia quoque cætera. Nimirum feroces & inſolentes equi ſi caſtrentur, deſinunt illi quidem mordere, ac inſolentes eſſe, ſed nihilominus ad res bellicas idonei ſunt: & tauri ſi caſtrentur, nonnihil de ferociâ & contumaciâ remittunt; ſed robore ſuo tamen, & viribus ad laborandum haud deſtituuntur; eodémque modo canes caſtrati non amplius dominos illi quidem deſerunt, ſed ad cuſtodiam & venationem nihilò redduntur deteriores. Sic & homines magis ſedati fiunt, ubi hæc cupiditas eis eſt adempta, neque tamen vel negligentiores ſunt in exſequendis iis, quæ imperantur, vel minùs ad equitandum, vel jaculandum idonei, vel minùs honoris & gloriæ cupidi. Imò tum in bellis, tum in venando manifeſte declarant, in animis ipſorum quoddam contentionis ſtudium ſupereſſe. Documenta verò fidelitatis in dominorum interitu maxima dedère. Nulli enim alii magìs ſpectatæ fidei facinora deſignàrunt in

Cyrus corporis cuſtodes accipit.

Cur eunuchos ad hoc munus delegerit.

LIB. VII. dominorum ſuorum calamitatibus, quàm eunuchi. Quod ſi maximè nonnihil de viribus corporis exiſtimetur in eis decedere, ferrum tamen in bello valentibus imbelles exæquat. Hæc igitur quum animadverteret, facto ab janitoribus initio, illos omnes, quibus corporis ſui curam committebat, ex eunuchis delegit.

Ad p. 160. Quòd etiam exiſtimaret, non ſufficere cuſtodiam hanc adversùs eorum multitudinem, qui hoſtiliter affecti eſſent: circumſpiciebat, quos è cæteris maximè fidos regiæ cuſtodes ſumeret. Quòd ergò ſciret Perſas domi relictos, peſſimè propter inopiam victitare, laboreſque tota vitâ ſuſtinere graviſſimos, tum ob agri Perſici aſperitatem tum quòd opus ipſi faciant: hos potiſſimum iſtam vivendi apud ſe rationem amplexuros, arbitratus eſt. Itaque decies mille ſatellites haſtatos ex his ſibi legit, qui & noctu & interdiu in excubiis undique circum regiam eſſent, quandocunque intus ipſe quieſceret: ſin aliquò prodiret, hinc & illinc instructi circùm ipſum incederent.

Cyrus Perſas ſibi ſatellites legit.

31. 31. Quia verò exiſtimabat etiam totam Babylonem præſidiarios requirere, qui cuſtodiendæ ſufficerent, ſive adeò ad urbem eſſet ipſe, ſeu abeſſet peregrè; idoneum Babyloni quoque præſidium impoſuit, cui ſtipendium à Babyloniis numerari juſſit; quòd eos quàm maximè inopes eſſe vellet, ut abjectiſſimi fierent, ac in officio contineri facillimè poſſent. Atque hæc quæ tunc & circùm ipſum, & Babylone collocata fuit cuſtodia, nunc etiam in eodem ſtatu manet. Præterea quum conſideraret, quo pacto univerſum imperium conſervari, atque etiam aliquâ principatûs alterius acceſſione augeri poſſet; exiſtimabat hoſce ſtipendiarios non tam meliores eſſe reliquis ſubditis, quàm numero inferiores: ideòque viros fortes ſecum retinendos judicabat, qui Diis juvantibus, ſibi potentiam iſtam conciliaſſent, & curandum, ut virtutis exercitationem * perficerent. Nè verò videretur hoc eis imperare, ſed ut ipſi cenſerent hæc eſſe optima, & in eis perſeverarent, ac virtutem ſtudioſè colerent; tum Perſicos æquales convocavit, tum cæteros omnes, quos opportunum eſſet, quique viderentur in primis idonei, ut tam in laborum quàm commodorum ſocietatem admitterentur. Ubi conveniſſent, orationem hujuſmodi habuit. ‘ Maximam Diis gratiam habemus, amici & ‘ ſocii, quòd ea nobis adipiſci conceſſerint, quibus ‘ arbi-

Cyrus Perſas etiam reliquos ſecum retinere cupit.

* Rectius, non intermitterent.

‘ arbitrabamur nos eſſe dignos. Eſt enim jam noſtrâ Lib. VII.
‘ in poteſtate ſolum amplum ac fertile; nec deſunt,
‘ qui hoc colendo nos alent. Sunt etiam nobis ædes,
‘ & eæ quidem inſtructæ. Nec eſt cur quiſquam ve-
‘ ſtrûm hæc poſſidens, aliena ſe poſſidere exiſtimet.
‘ *Eſt* enim *æterna lex inter omnes homines, captâ eorum*
‘ *urbe, qui bellum aliis faciunt, tam corpora illorum, qui*
‘ *ſunt in urbe, quàm fortunas eis vindicari, qui urbem*
‘ *capiunt.* Quamobrem injuſtè non poſſidebitis, quæ
‘ tenetis: ſed ſi quid hoſtes retinere permiſeritis, id
‘ ablatum non eſſe, clementiæ veſtræ acceptum re-
‘ ferri debet. Quod attinet illa, quæ agenda dein-
‘ ceps erunt, hæc mea ſententia eſt. Si deflectamus
‘ ad inertiæ deſidiam, & ad vitam *ignavorum* ho-
‘ minum voluptariam, qui *laborem pro re miſerrimâ,*
‘ *vitam laboris expertem pro voluptariâ ducunt:* citò
‘ nos equidem nobis ipſis aio parum utiles futuros,
‘ adeòque bona hæc univerſa citò amiſſuros. *Non*
‘ enim *viros fortes fuiſſe ſufficit ad hoc, ut fortes per-*
‘ *maneant, niſi quis perpetuò diligentiam, ut talis ſit,*
‘ *adhibeat;* ſed ut *artes* etiam aliæ *per neglectionem*
‘ *minoris æſtimantur,* & ut *ipſa corpora bene affecta,* Ad p. 161.
‘ *per deſidiæ remiſſionem malè ſe rurſum habere inci-*
‘ *piunt:* ſic & *temperantia, & continentia, & fortitudo,*
‘ *cum quis exercitationem horum remittit,* exinde rur-
‘ ſus *ad improbitatem deflectunt.* Non igitur per iner-
‘ tiam ceſſandum nobis, nec in id, quod in præſen-
‘ tiâ ſuave eſt, proruendum. Quippe *magnum* equi-
‘ dem *aliquid eſſe* arbitror, *imperium parare: ſed mul-*
‘ *tò majus id quod ſis adeptus, conſervare.* Nam *adi-*
‘ *piſci ſæpius* etiam *illi contigit, qui audaciam duntaxat*
‘ *adhiberet: ſed retinere, quod adeptus ſis, id* verò *non*
‘ jam *ſine temperantiâ, nec ſine continentia, nec ſine mul-*
‘ *to ſtudio fieri ſolet.* Quæ quum intelligamus, multò
‘ jam magis virtutem exercere debemus, quàm an-
‘ teà, bonis hiſce necdum partis: atque etiam *ſcire*
‘ nos *oportet,* tum *plurimos & invidere, & inſidiari, &*
‘ *hoſtes fieri, cùm plurima quis poſſidet: præſertim ſi ab*
‘ *invitis & opes, & obſequium, quod nobis uſu venit,*
‘ *habeat.* Deos quidem certè nobiſcum futuros exiſti-
‘ mandum eſt. Non enim inſidiis uſi, hæc injuſtè
‘ poſſidemus; ſed inſidiis petiti pœnas ſumſimus.
‘ Quod verò ſecundum hoc optimum eſt, à nobis
‘ ipſis

Lib. VII. ‘ ipſis parari debet. Eſt autem illud, ut ſubditis ipſi
‘ meliores, imperio nos dignos æſtimemus. Caloris
‘ ſanè, & frigoris, & ciborum, & potûs, & laborum, & ſomni partim ſervis etiam concedi neceſſe
‘ eſt; ſed ita tamen hæc cum ipſis communia nobis
‘ eſſe debent, ut declarare nos in his primùm præſtantiores eis conemur. *Militaris* vero *ſcientiæ atque exercitationis omnino nihil cum iis communicandum eſt, quos acquirere volumus*, ut nobis & laboribus operiſque ſuis inſerviant, & tributum pendant: ſed his exercitiis nos ſuperiores iſtis eſſe debemus, atque adeò ſcire, Deos ipſos omnibus hæc
‘ inſtrumenta libertatis & felicitatis exhibuiſſe. Et
‘ quemadmodum arma iſtis ademimus, ità nos ipſos
‘ nunquam ab armis deſtitui oportet; idque pro certo
‘ habere perſuaſum, illis omnia, quæcunque velint,
‘ maximè ſua & propria eſſe qui quàm proximè ab
‘ armis abſint. Quod ſi quis hujuſmodi quædam cogitat; Quid ergo conducit nobis, quòd ea, quæ
‘ cupiebamus, perfecerimus, ſi quidem adhuc neceſſe
‘ erit famem, ſitim, curas, labores tolerare? Nimirum *hoc cognoſci oportet, tantò plus afferre lætitiæ bona, quantò majori labore præcedente ad ea perveniatur. Labores* enim *fortibus viris obſonii loco ſunt*. At abſque eo, ut aliquis indigeat ejus, quod conſequitur, nihil tam ſumptuosè parari poſſit, ut ſuave ſit.
‘ Quòd ſi ea, quæ maximè homines expetunt, divinitùs nobis parata ſunt, ut autem illa quam ſuaviſſima videantur, ipſe ſibi quiſque parat: ſanè vir
‘ talis in hac meliori erit conditione, quàm alii victûs indigentes, quòd eſuriens ſuaviſſimis cibis veſcetur, & ſitiens fruetur ſuaviſſimo potu, & requiei
‘ egens ſuaviſſimè quieſcet. Quapropter equidem,
‘ cenſeo, debere jam nos contentis viribus bonorum
‘ virorum officio fungi; ut bonis quàm optimè ſuaviſſiméque fruamur, & quod omnium eſt graviſſimum, non experiamur. *Nec* enim *adeò grave ac*
Ad p. 162. ‘ *moleſtum eſt, bona non adipiſci; quàm acerbum, quæ ſis adeptus amittere*. Quin hoc etiam conſidere-
‘ tis, quam prætexere cauſſam velimus, cur potiùs
‘ vitam ignaviorem ſectemur, quam antehac. An
‘ propterea, quòd cum imperio ſumus? At verò *non convenit eum, qui cum poteſtate ſit, ſubjectis ſibi pejo-*

‘ *rem*

' *rem eſſe.* An quòd eſſe jam feliciores videamur, quàm priùs; idcircóne fortunæ proſperæ dicet aliquis indulgendam eſſe ignaviam? An quia ſervos adepti nunc habemus, in eos animadvertemus, ſi fuerint improbi? At quo pacto convenit eum, qui ſit ipſemet improbus, alios improbitatis aut diſſolutionis causâ plectere? Prætereà cogitetis velim, inſtituiſſe nos multos alere, tam ædium noſtrarum, quàm corporum cuſtodes. At quomodò turpe non fuerit, nos alios ſalutis noſtræ ſatellites parandos nobis exiſtimare, ipſos autem nos minimè nobis ſatellites eſſe? Atqui *certò ſciendum eſt non eſſe ullum aliud tale præſidium vel cuſtodiam, qualis eſt iſta, ſi virtute quis præſtet.* Hoc enim unà comitari neceſſe eſt. *Ei verò, qui virtute deſtituitur, nec aliud quidquam rectè ſuccedere convenit.* Quid igitur eſſe faciundum, aio? & ubi virtutem exercendam? ubi ſtudium & operam adhibendam? Nihil novi proferam: ſed ſicut illi æquales dignitate in Perſiâ degunt ac verſantur ad curias: ſic aio vobis æqualibus univerſis, quotquot hìc adeſtis, iiſdem ſtudiis operam dandam, quibus illic occupati fuimus: ac vos quidem me præſentes intueri debetis & animadvertere, num in iis curandis aſſiduus ſim, quæ curari à me neceſſe eſt: ego viciſſim animum advertens vos contemplabor, & quos quidem videro præclaris & honeſtis rebus operam dare, honoribus & præmiis ornabo. Quinetiam liberos, qui nobis naſcentur, liberaliter hìc inſtituamus. Nam & *ipſi meliores erimus, ſi liberis noſtris nos ipſos tanquam exempla longè optima exhibere volemus: & liberi noſtri, etiamſi velint, non facilè improbi evadent;* quando nihil, quod turpe ſit, vel conſpecturi, vel audituri ſunt, ſed in virtutis & honeſti ſtudio dies totos conſument.

XENO-

XENOPHONTIS
Hiſtoriarum de Inſtitutione CYRI
LIBER VIII.

LIB. VIII. Ad p. 163. HUjuſmodi Cyrus oratione tunc uſus fuit: poſt quem Chryſantas adſurgens, hoc modo locutus eſt: ' Etiam aliis in rebus, commilitones, animadverti ſæpius, *nihil inter principem bonum, & patrem bonum intereſſe.* Nam & patres liberis proſpiciunt, nè unquam eos bona deficiant: & Cyrus jam mihi videtur ea nobis conſulere, de quibus felicitatem perpetuam maximè conſecuturi ſimus. Quod autem minùs mihi, quàm oporteret, declaráſſe videtur, id equidem ignaros edocere conabor. Cogitate enim, quænam urbs hoſtium ab iis capi poſſit, qui nolint imperio parere? quæ amicorum urbs conſervari poſſit, ab iis, qui nolint imperio parere? qui militum contumacium exercitus, victoriâ potiri poſſit? quonam modo *faciliùs poſſint in prœliis homines vinci,* quàm *ubi cœperint ſeorſum ſinguli ſalutis propria conſilia capere?* Quid aliud rei præclaræ perfici poſſit ab iis, qui ſe potioribus haud parent; quæ urbes legitimè adminiſtrentur? quæ domus ſervari queant? quo pacto naves eò perveniant, quò tendunt? Nos ipſi ea commoda, quæ modò nobis adſunt, quânam aliâ re magis comparavimus, quàm principi parendo? Nam ità factum eſt, ut celeriter & noctu & interdiu, quo erat neceſſe, pervenerimus: & dum repentè totis copiis principem ſequeremur, nemo vim & impetum noſtrum ſuſtinere potuerit, eorum denique nihil ſemiperfectum reliquerimus, quæ nobis erant imperata. Ergò ſi *parere imperio, maximum eſſe bonum* manifeſto patet *ad comparandum bona cætera:* certò ſciendum vobis eſt etiam idem hoc bonum eſſe maximum ad conſervandum ea, quæ conſervari neceſſe ſit. Et anteà quidem multi nobis impera-

'imperabant, cum nullis nos imperaremus: nunc res 'omnium, quotquot adeſtis, ſic comparatæ ſunt, ut 'imperetis alii pluribus, alii paucioribus. Quemad'modum igitur æquum exiſtimatis eſſe, vos pote'ſtati veſtræ ſubjectis imperare: ſic & ipſi parea'mus eis, quibus officii ratio parere nos jubet. Tan'tum autem inter nos & ſervos intereſſe oportet, 'quòd illi quidem inviti ſuas heris operas exhibent: 'nos verò, ſiquidem liberi eſſe volumus, ſponte no'ſtrâ facere convenit, quod maximè dignum laude 'videatur. Invenietis autem, *inquit*, etiam *civitatem,* '*quæ unius imperio non adminiſtratur*, ſi magiſtratibus 'omni ſtudio parere velit, *minimè per vim eò poſſe* '*adigi, ut hoſtium imperium accipiat*. Quamobrem ad 'hanc, uti Cyrus præcipit, curiam præſtò ſimus, 'nóſque in iis exerceamus, quibus retinere potiſſi'mùm queamus ea, quæ conſervari neceſſe eſt; & 'operam Cyro noſtram exhibeamus ut eâ, quam'cunque ad rem opus hac fuerit ipſi, utatur. Nam 'id quoque ſcire debemus, non poſſe Cyrum quic'quam reperire, cujus uſus ad ſua tantùm, non etiam 'noſtra commoda pertineat. Etenim eadem nobis 'conducunt, & iidem nobis hoſtes ſunt. Quæ Chryſantas ubi dixiſſet, alii tum Perſæ, tum ſocii complures aſſurgebant, qui hæc oratione ſua quoque comprobarent. Eſtque decretum, ut honorati ſemper ad portas præſtò eſſent, & Cyro ſuam operam offerrent, quamcunque ad rem illi viſum eſſet, donec eos dimitteret.

2. Quod quidem ità ut tunc decretum fuit, etiam hodiéq; faciunt ii, qui regis imperio in Aſiâ parent: dum portas principum officioſè frequentant. Atque ut hoc toto libro declaratum eſt, Cyrum ſic conſtituiſſe imperium, ut illud & ſibi & Perſis conſervaret: ità reges eum ſecuti nunc quoque conſtanter inſtitutis iiſdem inhærent. Accidit autem in his, quod etiam in aliis. Quum *is, qui præeſt rerum ſummæ, vir aliquantò melior eſt, etiam ſincerius puriúſque legitima inſtituta majorum obſervantur: quum deterior aliquis, ſegnius.* Frequentabant igitur illi honorati cum equis & haſtis Cyri portas, quando ità decretum eſſet à præſtantiſſimis auctoritate viris, qui unà cum ipſo imperium illud everterunt. Cæterùm aliis aliarum rerum curam Cyrus mandabat, quum quidem & eos 2. Ad. p. 164. Cyrus ſtabile imperium conſtituere voluit.

 haberet,

 haberet, qui vectigalia reciperent, & qui ſumptuum expenſas facerent, & præſides operum, & facultatum cuſtodes, & rerum ad victum neceſſariarum procuratores. Etiam nonnullis equorum & canum curam committebat, quos exiſtimabat effecturos hæc *animalia ſuum ad uſum accommodatiſſima*.

3. 3. Ut autem illi, quos ſecum habere vellet, in ſocietatem conſervandæ felicitatis admittendos, longè optimi evaderent: meditandum ſibi ſumebat, nec aliis eam curam mandabat, ſed eſſe munus hoc ſuum arbitrabatur. Nôrat enim, *ſi pugnandum aliquando eſſet, ex illorum numero ſibi & adſtites & ſubſtites ſumendos eſſe, qui maximis in periculis exerciti fuiſſent*: itidémque præfectos cohortium tàm pedeſtrium, quàm equeſtrium, ex iiſdem conſtituendos eſſe intelligebat. Quòd ſi copiarum prætoribus aliis, præter ſe, opus eſſet; ex his ipſis mittendos eſſe ſciebar. Quinetiam nôrat, quorundam ex his operâ utendum eſſe, ut & urbium & totarum nationum tum cuſtodes eſſent, tum ſatrapæ, legatíque nonnulli mitterentur: quod quidem inter res maximi momenti ponebat, ut abſque bello impetraret id, quod cuperet. Quòd ſi tales ii non eſſent, quales eſſe conveniret, quorum operâ maxima plurimáque negotia eſſent conficiunda, malè rebus ſuis proſpectum fore arbitrabatur. Sin illi tales eſſent, quales oporteret, præclarè ſecum actum iri ducebat. Quâ in ſententiâ quum eſſet, totus in hanc curam incubuit.

Legatorum officium maxime neceſſarium.

4. 4. Exiſtimabat ſibi quoque virtutem exercendam eſſe. *Nec enim fieri poſſe* putabat, *ut qui talis ipſe non eſſet, qualem eſſe oporteret, is alios ad præclaras & laudabiles actiones incitaret*. Quæ quum apud animum expendiſſet, otio primùm eſſe ſibi opus ſtatuit, ſi quidem efficere vellet, utì res eximias curâ complecti poſſet. Fieri quidem haud poſſe judicabat, ut proventuum curam negligeret quòd proſpiceret *multa in magno imperio expendi*. Rurſus autem, quum magnam opum copiam poſſideret, harum curâ ſemper ipſum occupari, id verò avocaturum ſe ſciebat à curâ totius ſummæ rerum conſervandæ. Quare conſiderans, quo pacto & res familiares rectè adminiſtrari, & ipſe frui otio poſſet, rei militaris ordinem intuebatur. Nam plerumque decuriones curam decuriarum gerunt; ductores manipularii, decurionum; tribuni, manipulariorum

riorum ducum; decem millium præfecti tribunorum: quo quidem ipſo continget, ut nemo ſit, cujus curâ non geratur, tametſi valdè multæ ſint hominum myriades. Quumque vult imperator exercitûs operâ uti, ſatis eſt, decem millium præfectis mandata dediſſe. Quæ igitur horum eſt ratio, eâdem Cyrus etiam res domeſticas ſummatim complexus eſt. Quo factum, ut ipſo cum paucis colloquente, domeſtica minimè negligerentur. Itaque deinceps ei plus erat otii, quàm alii, qui vel unius domûs, vel navis unius curam gereret. Sic adeò rebus ſuis conſtitutis, ſuos etiam docuit eadem ratione uti. Atque hoc modo tam ſibi, quàm ſuis otium paravit.

Lib. VIII.

Ad p. 165.

5. Cœpit deinde ſibi ſumere magiſterium efficiundi participes rerum tales, quales eſſe oporteret. Primùm requirebat illos, quotquot aliis terram colentibus victum habere poſſent, ſi ad portas præſtò non eſſent: quòd exiſtimaret eos, qui adeſſent nihil neque ſceleris neque rei turpis admiſſuros; partim quòd ipſi principi adeſſent, partim quòd intelligerent, omnes actiones ſuas à viris præſtantiſſimis conſpici. Qui verò non adeſſent, eos vel intemperantiæ, vel injuſtitiæ, vel negligentiæ cauſâ putabat abeſſe. Quamobrem quum hoc primum exiſtimaret, etiam cogebat tales, ut adeſſent. Etenim aliquem illorum, quos maximè charos habebat, bona ejus, qui portas non frequentaret, occupare jubebat, ac dicere, res ab ſe ſuas occupari. Hoc quum fieret, ſtatim ſpoliati veniebant, quaſi quibus eſſet illata injuria. Cyro autem longo tempore non vacabat, ut hujuſmodi homines audiret: & poſteaquam audierat, diu controverſiæ cognitionem differebat. Quæ faciens, arbitrabatur eos ſe ad obſervandum & colendum adſuefacere; ſed minùs odioſè, quàm ſi pœnis irrogandis eos adeſſe cogeret. Hæc una docendi ratio erat, ut adeſſent: alia, quòd & facillima, & maximè fructuoſa præſentibus imperaret: item alia, quòd nihil unquam abſentibus tribueret. Præcipuus verò cogendi modus erat, ut ſi nihil horum aliquem moveret, ei facultates adimeret, ac donaret alii, quem exiſtimaret poſſe ſibi opportunè præſtò eſſe. Hoc modo amicum utilem pro inutili conſequebatur. *Inquirit* autem etiam *is rex, qui nunc rerum potitur, in eos, qui quum adeſſe*

5. Quo pacto Cyrus ſuos conſuefecerit ut frequenter ipſi adeſſent.

L I B. VIII. *ex officio debeant, abſunt.* Ad hunc ſanè modum Cyrus in abſentes ſe gerebat. Illos autem qui ſe offerrent ac exhiberent, maximè ſe putabat ad præclaras & laudabiles actiones excitaturum; ſi quidem ipſe, qui princeps eorum eſſet, ſubjectis imperio declarare ſe niteretur virtute imprimis ornatum.

6. 6. Videbatur enim animadvertere, *meliores quidem effici homines* etiam *legibus ſcriptis*: ſed *principem bonum* arbitrabatur *hominibus eſſe legem oculis præditam*: veluti qui & ordinando jubere, & ordinis negligentem cernere ac punire poſſet. Ità quum ſentiret, primùm ſe cultûs divini magìs hoc tempore ſtudioſum declarabat, quia felicior evaſiſſet. Atque tunc primùm Magi conſtituti ſunt, qui ſemper cum primâ luce Deos hymnis celebrarent, & quotidiè ſacrificarent Diis illis, quibus ipſi ſacrificandum dicerent. Ità quidem id temporis conſtituta, nunc quoque permanent apud eum regem, qui quovis tempore rerum potitur. Imitabantur autem eum in hoc primùm Perſæ cæteri, quòd & ipſi beatiores ſe fore arbitrarentur, ſi Deos ità colerent, ut is, qui & feliciſſimus eſſet, & imperaret. Præterea ſe gratiores Cyro futuros putabant, ſi hæc facerent. Cyrus ipſe religioſam ſuorum pietatem ſibi quoque utilem ducebat eſſe, quum rationem eandem ſequeretur, quam illi, qui certo judicio cum religioſis potiùs, quam cum iis, qui commiſiſſe aliquid impiè videntur, navigare malunt. Præterea futurum ratiocinabatur, ut ſi omnes illi rerum participes religioſi eſſent, minus aliquod impium facinus tum contra ſe invicem, tum contrà ipſum deſignare vellent: qui bene ſe de participum collegio promeritum eſſe arbitrabatur.

Totus componitur orbis Regis ad exemplum.

Ad p. 166.

7. 7. Itidem quum declararet, id maximi ſe facere, ſi nec amicus, nec focius læderetur; & quum id ante oculos haberet quod juſtum eſſet; futurum putabat, ut alii quoque ſe turpibus à lucris magis abſtinerent, ac ratione juſtà rem facere mallent.

8. 8. Etiam pudore ac verecundiâ putabat omnes magìs impletum iri, ſi palàm ipſe declararet, ità ſe omnes revereri, ut nihil fœdum ac turpe nec diceret, nec perpetraret. Atque hoc ità futurum, iſto argumento colligebat. Etenim *non dicam principem, ſed illos* etiam, quos *alioqui non metuunt, magis reverentur homines*,

homines, ſi verecundi ſint, quàm ſi inverecundi : & mulieres, quas eſſe *verecundas* animadvertunt, *homines intuentes viciſſim revereri magis volunt*. L 1 3. VIII:

9. Putabat enim ſuos conſtantiùs imperio parituros, ſi eos qui ſine recuſatione parerent, in oculis omnium magìs ornaret, quàm alios, quorum vel maximæ laborioſiſſimæq; virtutes extare viderentur. Et, hoc quidem uti ſentiebat, ità etiam facere perſeverabat. 9.

10. Prætereà moderationem ſuam oſtendendo efficiebat, ut hanc etiam alii magis exercerent. Nam quum vident homines eum, cui maxima facultas eſt inſolenter agendi, modeſtè ſe gerere : nolunt imbecilliores alii quicquam inſolentius palam agere. Sic autem verecundiam ac moderationem cernebat, ut diceret, *verecundos palàm turpia fugere* ; *moderatos* etiam *illa, quæ occultè fiant*. 10.

11. Continentiam ſic exercitatum iri à ſuis maximè putabat, ſi ipſe declararet ſe per occaſiones oblatarum voluptatum ab iis, quæ honeſta & bona eſſent, non abſtrahi : ſed velle potiùs ante voluptatum gaudia laborem cum honeſtate conjunctum ſuſcipere. Enimvero quum talis eſſet, perfecit, ut ad portas magna inferiorum eſſet modeſtia præſtantioribus cedentium ; magnus erga ſe invicem amborum pudor & compoſita morum gravitas. Neminem ibi animadvertiſſes vel iraſcentem cum vociferatione, vel inſolenter cum riſu gaudentem : ſed eos aſpiciens exiſtimâſſes reapſe ad honeſti decorique normam vivere. Hujuſmodi ergo quædam & faciebant & conſpiciebant, qui ad portas verſabantur. 11.

12. Cæterum exercitationis bellicæ cauſsâ venatum eos educebat, quos in his exercendos arbitrabatur ; quòd *venationem* duceret tum *bellicæ rei totius optimam exercitationem eſſe*, tum equeſtris longe veriſſimam. Nam ad inſidendum equis in locis quibuſlibet maximè reddit aptos, quòd fugientes feras ſequi neceſſe ſit : & agiles efficit maximè ad quodvis opus ex equis perficiendum, propter honoris ſtudium, & cupiditatem capiendi. Hìc etiam maximè ſuos illos participes aſſuefaciebat ad continentiam, & labores, & frigora, & calores, & famem, & ſitim tolerandum. Ac modò quoque tum rex, tum qui cum rege vivunt, hæc facere non ceſſant. Quòd igitur arbitraretur, *nemini convenire imperium, qui non eſſet ſubjectis ſibi melior* ; 12. Ad p. 167.

I id

Lib. VIII. id de iis, quæ antehac expoſuimus, nulli non patet: ſicut illud etiam, quòd ſuos in hunc modum exercendo, multò maximè tum ad continentiam, tum bellicas artes & exercitationes ipſe laborando ſe conſuefaceret. Nam venatum quidem alios educebat, ubi nulla neceſſitas domi manere cogebat; ipſe verò etiam retinente domi neceſſitate, feras venari ſolebat, quæ in ſeptis hortorum alerentur; nec vel ipſe priùs, quàm ſudâſſet, ſumebat cœnam; nec equis priùs, quam eſſent exercitati, pabulum objiciebat. Ad hanc venationem ſceptrigeros etiam ſuos invitabat. Itaque multum in omnibus præclaris actionibus & ſtudiis ipſe præſtabat; multum, qui cum eo verſabantur, ob exercitationem illam perpetuam. Atque hujuſmodi ſanè exemplum ipſe ſe præbuit.

13. 13. Præterea ſi quos alios viderit maximè rerum honeſtarum ſectatores, eos & donis, & imperiis, & ſedendi loco, & omnibus honoribus ornabat. Quo factum eſt, ut in omnibus ingens ſtudium excitaret, quò quiſque Cyro præſtantiſſimus videretur. Animadvertiſſe verò nos in Cyro id quoque putamus, quòd *non* eò *duntaxat principes* exiſtimarit *præſtare ſubjectis ſibi debere, ut iis meliores eſſent: verùm etiam blanditiis quibuſdam demulcendos* arbitraretur. Itaque tum ſibi veſtitum Medicum geſtandum eſſe, certo judicio ſtatuit; tum illi ſuo participum collegio perſuaſit, ut eundum induerent. Nam ſi quid in alicujus corpore vitii eſſet, id occultare veſtitus is Cyro videbatur; & illos, qui eum geſtarent, quàm pulcherrimos, & maximos exhibere. Habent enim ejuſmodi calceos, in quibus maximè ſubjici clàm aliquid poteſt; ut grandiores, quàm ſint, eſſe videantur. Hoc etiam admittebat, ut oculis pigmenta quædam ſublinerentur quo viderentur oculos habere pulcriores quam eſſent; & ut fucus infricaretur, quo præditi colore meliori cernerentur, quàm natura conceſſiſſet. Ad hæc eos exercuit, ut palàm nec exſpuerent, nec emungerent ſe, nec ad ullam rem ſpectandam ſe converterent, quaſi nihil admirentur. Hæc adeò univerſa putabat aliquid afferre momenti, ad hoc, ut ſubjectorum imperio ſuo contemtui minus expoſiti viderentur. Et ad hunc ſanè modum inſtruxit eos, quos beneficio ſuo magiſtratus gerere volebat, tum exercendo, tum illo ipſo, quòd eis cum majeſtate præeſſet.

14. Quos

14. Quos autem ad ſerviendum inſtruebat, eos nec ad labores ullos liberales excitabat, nec habere arma ſinebat: ſtudioſéque dabat operam, nè unquam liberalium exercitiorum causâ vel cibo vel potu carerent. Permittebat enim ſervis, quoties equitibus feras in campos adigerent, ut cibum ad venationem ſecum ſumerent; ingenuorum verò nemini. Quando item faciendum erat iter, ad aquas eos perinde, ac jumenta, ducebat. Quum prandii tempus erat, expectabat eos donec aliquid comediſſent, nè furcilla ſive fames acrior eos affligeret. Quò fiebat, ut non aliter ac optimates, etiam hi Cyrum *patrem* appellarent, qui curam ipſorum gereret, ut ſemper ſine dubio mancipia manerent. Ac totum quidem imperium Perſicum hoc modo firmum ut eſſet, ac ſtabile, Cyrus effecit. L. VIII. 14. Quo pacto Cyrus ſervos habere ſolitus. Ad p. 168.

15. At ſibi nihil ab iis, quos in poteſtatem redegiſſent, periculi futurum, ut aliquid perpeteretur, magno animi robore confidebat. Nam & imbelles eos exiſtimabat, & nullo inter ſe conjunctos ordine videbat; ac prætereà nemo illorum propiùs ad ipſum neque noctu, neque interdiu accedebat. Quos verò præſtantiſſimos ducebat, & ab armis inſtructos, & magno conjunctos numero conſpiciebat, ac partim ſciebat equitum duces eſſe, partim peditum; quorúmq. complures animadvertebat eſſe animis elatis, quaſi qui ad imperandum eſſent idonei; quique propiùs ad cuſtodes ipſius Cyri accedere poſſent, ac plerique Cyrum ipſum ſæpenumerò convenirent, quod fieri neceſſe erat, ſiquidem operâ ipſorum uti vellet; ab his igitur nè quid ei mali accideret, periculum erat, idque multis modis. Quamobrem diſpiciens, quo pacto ab iis quoque tutus eſſet, arma quidem illis adimi, & reddi ad bellum ineptos, minimè probavit: quòd eſſe illud & cum injuriâ & cum imperii everſione conjunctum duceret. Rurſus eos non admittere, ac palàm declarare, quòd fidem eis non haberet, id belli arbitrabatur eſſe initium. Itaque hoc unum iſtorum omnium loco judicabat & optimum eſſe ad ſecuritatem ſuam, & honeſtiſſimum, ſi præſtantiſſimos illos ſibi redderet amiciores, quàm inter ſe ipſos eſſent. Quo igitur modo perveniſſe nobis eò videatur, ut amaretur, exponere conabimur. Primùm, quovis tempore, quàm poterat, maximè clementiam & humanitatem animi declarabat,

LIB. VIII. declarabat, quum exiſtimaret perinde ac facile non ſit eos diligere, qui odiſſe videantur, neque malè erga nos affectos benevolentiâ complecti: ſic fieri non poſſe, ut illi, quorum ſemel cognitus ſit amor & benevolentia, iis odio ſint, qui ab ipſis diligi videantur. Igitur quam quidem diu facultas ei deerat conferendi beneficia, donatis opibus, tum illis proſpiciendo, quos ſecum haberet, tum pro iis laborando, & palàm declarando, ſe proſperis ipſorum rebus lætari, adverſas graviter ferre, venari amorem eorum nitebatur.

16. De Cyri liberalitate. 16. Verùm poſteaquam hoc adeptus eſt, ut beneficus eſſe largiendis opibus poſſet: animadvertiſſe nobis videtur, primò quidem beneficium hominibus ex eàdem impensâ nullum eſſe gratius, quàm ſi quis cibum ac potum impertiatur. Id quum ità ſe habere ſtatuiſſet, primùm de mensâ ſuâ mandatum dedit, ut quibus ipſe cibis veſceretur, iis ſimiles ſibi ſemper apponerentur, permultis hominibus ſuffecturi. Quæcunque verò apponebantur, ea ſemper omnia diſtribuebat in amicos, quos viſum eſſet, quo ſe memorem ipſorum eſſe oſtenderet, vel benevolentiam declararet extra cibos illos, quibus ipſe atque convivæ veſcerentur. Præterea mittebat cibos iis, quorum vel in excubiis diligentiam ſuſpiciens probaret, vel in præſtandis obſequiis & cultu, vel aliis in actionibus ſimul ſignificans non eſſe ignotam ſibi voluntatem eorum, gratificari ſibi cupientium. Eodem honore ciborum è menſâ ſuâ donatorum domeſticos ſuos afficiebat, ſi quando laudare aliquem vellet: atque etiam cibos omnes horum domeſticorum in menſam ſuam apponi curabat, quòd putaret hoc eis benevolentiam quandam inditurum, ſicut uſu venire pueris ſolet. Quòd ſi amicos aliquos à multis coli vellet, his ipſis etiam aliquid de mensâ ſuâ mittebat. Hodiéque adeò, ſi quibus de mensâ regiâ mitti aliqua vident, eos univerſi magis colunt: quòd illos & honoratos eſſe arbitrentur & auctoritate valere ad impetrandum aliquid, ſi ſit opus. Nec his ſolùm de cauſſis, quas indicavimus, lætitiam afferunt ea, quæ à rege mittuntur: ſed reapſe præſtant ſuavitate, quæ de mensâ regis veniunt. Atque hoc ità eſſe, non eſt mirandum. Etenim ut aliorum quoque artificiorum opera magnis in urbibus excellentia fiunt, ſic etiam cibi regii longe præſtantiùs elaborantur. Nam parvis in oppidis iidem ſpondam, januam, aratrum, menſam fabricantur:

Ad p. 169.

fabricantur: atque ſæpenumerò idem etiam domum L i b. VIII.
extruit, & bene ſecum agi putat, ſi vel hoc modo
conſequatur aliquos, qui opus ei faciendum locent,
quod ipſi alendo ſufficiat. *Fieri quidem certè nequit,
ut qui multis artificiis occupatur, omnia rectè faciat.* At
magnis in urbibus, quia multi ſingulis egent, vel u-
num cuique ſufficit artificium, ut eo ſe alat: ſæpe-
numerò ne unum quidem totum: ſed calceos alius
viriles, alius muliebres facit. Eſt ubi quis ſe calceis
duntaxat conſuendis alit, quum alius tantùm eos ſcin-
dat. Itidem alius tantummodo tunicas ſcindit, alius
nihil horum facit, ſed eas conſarcit. Quamobrem ne-
ceſſe eſt eum, qui occupatur opere minimè longo,
etiam id quàm optimè cogi perficere. Hoc ipſum &
in victu accidit. Nam qui unus & idem lectum ſter-
nit, menſam inſtruit, farinam ſubigit, aliàs alia ob-
ſonia parat, eum neceſſe eſt, meâ quidem ſententiâ,
ſic habere ſingula, uti ceſſerunt. Verùm ubi ſatis eſt
uni quod agat coquendis carnibus elixis, aſſandis alii,
alii piſcibus elixandis, alii aſſandis, alii faciendis pa-
nibus, ac ne his quidem omnis generis, ſed effici
panis unam ſpeciem probatum ſatis eſt: tum verò
hæc in hunc modum facta neceſſe eſt, opinione meâ,
perquam excellenter eſſe à ſingulis elaborata. Et ci-
bis quidem ità ſuos demerendo, longè Cyrus omnes
ſuperabat.

17. Ut autem ad homines demerendos aliis etiam 17.
rebus omnibus longè præſtiterit, id quidem modò
ſum narraturus. Nam tametſi mortales cæteros eo
ipſo excelleret, quòd proventus plurimos perciperet;
multò tamen in hoc magìs excelluit, quòd unus in-
ter omnes homines plurima largiretur. Atque hoc ità
cœptum a Cyro fuit, at permanet etiam nunc apud Ad p. 176.
illos reges multa munificè donandi conſuetudo. Quem
enim novimus opulentiores amicos habere, quàm ha-
beat Rex Perſarum? quis illo rege ſuos elegantiùs
ornare veſtitu videtur? cujus munera ejuſmodi eſſe
cognoſcuntur, qualia ſunt pleraque regis illius, armil-
læ, torques, equi frænis aureis inſignes? Non enim
apud Perſas hæc habere cuiquam licet, qui rex ea
non donârit. Quis alius magnitudine munerum effi-
cere dicitur, ut fratribus ipſe adreferatur, & parenti-
bus, & liberis? Quis alius hoſtes ſuos, multorum men-
ſium itineris intervallo diſtantes, ſic ulciſci & plectere

 potuit,

LIB. VIII. potuit, ut rex Perſarum? Quis alius everſo aliorum imperio, ſic diem extremum obiit, ut à ſubjectis ſibi *pater* appellaretur, præter Cyrum? *At nomen* illud *magis ei tribui*, qui *beneficia confert*, quàm *qui rapit aliena*, conſtat. Etiam hoc accepimus, Cyrum & illos qui & oculi & aures regis appellantur, non aliâ ratione ſibi conciliâſſe, quàm munera largiendo, & honoribus ac præmiis ornando. Quippe dum eos, qui nuntiabant, quæcunque ipſius intereſſet in tempore cognoſci, magnis beneficiis colerit, efficiebat, ut homines permulti & auribus id captarent, & notarent oculis, quo nunciato, regi aliquid utilitatis afferrent. Hinc *multos eſſe regis oculos, & aures multos* exiſtimatum fuit. Quod ſi quis arbitratur, unum potiùs eſſe regi oculum eximium, is rem non rectè æſtimat. Nam unus aliquis & cernere pauca, & audire poſſet: & quædam quaſi negligentia cæteris eſſet indicta, ſiquidem eà de re mandata duntaxat uni darentur. Præterea quemcunque regis oculum eſſe animadverterent, ab eo cavendum ſcirent. Verùm ità ſe res non habet, ſed audit rex quemlibet, qui ſe vel audiviſſe, vel vidiſſe quippiam affirmat, quod attentione dignum ſit. Ità multæ regis aures, multi eſſe oculi exiſtimantur: & ubique proferre metuunt ea, quæ regi non expediant, tanquam ſi audiret ipſemet; & reformidant facere non conducentia regi, tanquam ſi præſens ipſe adeſſet. Tantum igitur aberat ut ad quempiam aliquis ſiniſtram Cyri mentionem facere fuerit auſus, ut etiam ità quilibet affectus eſſet, quaſi omnes, quibuſcum quovis tempore verſaretur, & oculi regis, & aures eſſent. Quòd verò ſic in ipſum affecti eſſent homines, ejus rei cauſſam equidem ignoro, quam potiorem quis putet, niſi quia pro exiguis ipſe meritis beneficia rependere magna vellet.

Regis apud Perſas oculi & aures.

18\. 18. Ac munerum quidem amplitudine ſuperatos ab eo fuiſſe alios, mirum videri non debet, quum opulentiſſimus eſſet: at verò eum, qui eſſet regiâ cum dignitate, amicos officiis ſtudioſè colendo ſuperâſſe, id ſanè magis prædicari meretur. Enimverò traditum eſt, Cyrum in nullâ re adeò manifeſta pudoris ſigna dediſſe, poſteaquam ſuperatus eſſet, atque in amicorum obſequiis & cultu. Ac dictum quoddam ejus memoratur, quo ſimilia perhibuerit eſſe boni paſtoris & boni regis opera. Nam paſtoris eſſe munus

Cyrus paſtorem & regem bonum inter ſe comparabat.

nus ut poſteaquam jumentis felicitatem conciliâſſet, Lib. VIII.
ità deinde illis uteretur, quæ quidem pecudum eſſet felicitas: itémque regem urbibus & hominibus, quos ipſe beâſſet, uti debere. Nihil mirum igitur, quum hâc eſſet in ſententiâ, ſingulari eum contentione conatum eſſe homines univerſos obſequiis & demerendo ſuperare. Ad p. 171.

19. Præclarum certè documentum dediſſe Crœſo perhibetur, quum is futurum admoneret, *ut multa largiendo pauper fieret*; cui tamen liceret, uni quidem homini, plurimos auri domi ſuæ theſauros recondere. Quæſiviſſe tum Cyrus dicitur: *Et quantam pecuniæ ſummam habiturum me jam fuiſſe arbitraris, ſi quemadmodum tu jubes, aurum collegiſſem ab eo tempore, quo cum imperio ſum:* Ibi Crœſum indicaſſe magnam quandam ſummam, & ſubjeciſſe Cyrum: *Age vero, Crœſe, mitte quendam cum hoc Hyſtaſpâ, cuicunque fidei plurimum habes. Tu autem Hyſtaſpa,* inquit, *circumito profectus ad amicos, ac dicito mihi quoddam ad negotium eſſe opus auro: (& reverà mihi eo eſt opus) jube copiam pecuniæ mihi quiſque ſuppeditet quantum poſſit: eamque diſcriptam, & obſignatam literis, Crœſi miniſtro ferendam tradat.* Qúmque hæc, quæcunque dixerat, etiam mandâſſet literis, atque obſignâſſet, dedit eas Hyſtaſpæ ad amicos ferendas, aſcribens ad omnes, etiam Hyſtaſpam ipſum, tanquam amicum ſuum, exciperent. Is quum circuiſſet, & Crœſi miniſter literas afferret, inquit Hyſtaſpas: *Etiam mecum, rex Cyre, tibi agendum erit, ut cum divite. Nam multis tibi cum muneribus adſum, propter literas tuas.* Et Cyrus: *Ergo jam hic quoque theſaurus unus nobis eſt, Crœſe: tu cæteros conſiderato, ac rationes ſubducito, quantæ nobis pecuniæ paratæ ſint, ſi ad uſum aliquem eis mihi ſit opus.* Crœſus initis rationibus, multò plures reperiſſe fertur, quàm habiturum in theſauris fuiſſe Cyrum dixerat, ſi eas collegiſſet. Quod ubi patuit, dixiſſe Cyrus traditur: *Vidéſne, Crœſe, mihi quoque theſauros eſſe? Tu verò me jubes colligendo invidiæ me atque odio exponere, ac mercenariis cuſtodibus præfecti fidem habere. Sed* ego amicos locupletatos arbitror mihi theſauros eſſe cuſtodéſque tum mei ipſius, tum bonorum noſtrorum fideliores, quàm ſi præſidiarios mercede conductos eis præficerem. *Etiam aliud quiddam tibi dicam. Ego id, Crœſe, quo indito in hominum animos, Dii pariter omnes fecere pauperes, nè ipſe quidem*

19.

Cyrus opes ſuas Crœſo demonſtrat.

 vincere

Lib. VIII. *vincere poſſum: ſed expleri pecuniis nequeo, perindè atque cæteri. Verùm hoc diſcrimen inter me atque alios plurimos eſſe puto, quòd illi pecuniæ copiâ potiti ſuperante ſufficientem, partim eam defodiant, partim numerando, metiendo, ponderando, ventilando, cuſtodiendo ſibi negotium faceſſant. Neque tamen intereà, dum eam domi habent, plus comedunt, quàm ferre poſſint, quòd alioqui* Ad p. 172. *creparent; neque plures induunt veſtes, quàm geſtare poſſint, quòd alioqui ſuffocarentur; ſed* opes *illæ* nimiæ nihil *eis* ſunt aliud, quam negotiorum moleſtiæ. *Ego & Diis inſervio, & plura ſemper appeto: verùm ubi eas comparavi quas uſum mihi ſufficientem excedere video; his ipſis amicorum penuriæ medeor, & homines ditando, ac beneficiis afficiendo, benevolentiam ex eis amorémque mihi paro: de quibus & ſecuritatis, & gloriæ fructum capio. Ea verò neque putredine corrumpuntur; neque nimium excreſcendo vitiantur: ſed* gloria quò auctior eſt, eò ſit major & pulcrior, *& portatu levior,* ac ſæpenumero etiam illos, qui eam geſtant, expeditiores reddit. *Atque ut hoc quoque ſcias, Crœſe,* non *equidem* eos, qui pecunias plurimas poſſident, & ſervant plurimas, feliciſſimos *duco; quòd hoc pacto qui muros cuſtodiunt, fortunatiſſimi eſſent, quum omnia, quæ ſunt in urbibus cuſtodiant:* ſed qui parare quàm plurimas juſtè poteſt, & plurimis honeſtè uti, hunc *ego* feliciſſimum *arbitror,* etiam opum reſpectu. Et hæc Cyrus uti verbis proferebat, ità etiam in oculis omnium faciebat.

20. 20 Prætereà quum animadvertiſſet *hominum pleroſque, dum bonâ valetudine continuò fruuntur, operam dare, ut à rebus neceſſariis inſtructi ſint, & quæ victui rectè valentium uſui ſunt, reponere;* verùm *ut poſteaquam in morbum inciderint, utilia ſuppetant;* id quia non admodum eis eſſe curæ cernebat, viſum eſt ei, hâc quoque in parte elaborandum eſſe. Itaque medicos præſtantiſſimos ad ſe collegit, quòd nulli parcere ſumptui vellet: ac quæcunque inſtrumenta quis utilia eſſe ipſi diceret, vel medicamenta, vel cibos, vel potum, eorum nihil erat, cujus non paratam apud ſe copiam reconderet. Quòd ſi aliquando quiſpiam ex iis æger eſſet, quos curari conveniret: & inſpiciebat & ſuppeditabat omnia, quibus eſſet opus. Etiam medicis gratiam habebat quum quis ſanâſſet aliquem, ſumptis iis, quæ haberet ipſe recondita. Et his, atque aliis, multis artibus hujuſmodi Cyrus efficiebat,

ciebat, ut apud eos primas obtineret, à quibus diligi ſe vellet. Lib. VIII.

21. Quibus autem in rebus & certamina Cyrus indicebat, & proponebat præmia, quum contentiones inter ſuos excitare de ſtudiis præclaris & honeſtis vellet, eæ res Cyro laudem afferebant, quòd curæ ipſi eſſet, ut virtus coleretur; & præſtantiſſimis quibúſque certamina hæc inter ipſos ſuſcepta, tum contentiones tum altercationes injiciebant. Præterea Cyrus quaſi legem conſtituit, ut quicquid tandem eſſet dijudicari neceſſe, ſive aliquâ in lite, ſeu certamine, ad judices unà currerent illi, quibus dijudicatione opus eſſet. Itaque manifeſtum eſt, adverſarios utroſque conjectando reſpicere ſolitos ad judices optimos, ſibíque amiciſſimos. Victus autem victoribus invidebat, & eos, qui ſententiam ſecundum ſe non tuliſſent, odio proſequebatur, victor contrà, jure ſe viciſſe prætereebat, adeòque nemini ſe gratiam debere putabat. Itidem qui primas inter amicos Cyri tenere volebant, perinde ſibi invidebant, atque alii ſolent, qui degunt in urbibus. Itaque complures malebant alius alium è medio ſublatum potiùs, quàm ut invicem adjuvando commodum aliquod ſibi procurarent. Et hæc quidem indicata ſunt, quò pateat, quibus artibus Cyrus effecerit, ut præſtantiſſimi quíque magìs ipſum amarent, quàm ſe mutuò. 21. Ad p. 173.

22. Jam verò narrabimus, quo pacto Cyrus primùm è regiâ provectus ſit. Nam ipſa majeſtas hujus provectionis, una nobis videtur ex iis eſſe artibus, quæ perfecerunt, ut imperium ipſius facilè contemni non poſſet. Primùm igitur, antequam prodiret, arceſſitis tam Perſis, quàm aliis, qui eſſent cum imperio, veſtes inter eos Medicas diſtribuit. Et amictum ſanè Medicum Perſæ tunc primùm induerunt. Simul inter diſtribuendum dicebat, velle ſe provehi ad fana Diis ſelecta, & unà cum ipſis rem ſacram facere. 22. Cyri e regia prodeuntis pompa.
' Quamobrem ad portas adeſte, ornati veſtibus iſtis,
' priùs quàm ſol oriatur, & ſic conſiſtite, quemad-
' modum Pheraulas Perſa vobis ex me denunciabit;
' quùmque ipſe præceſſero, vos loco vobis indicato
' ſequimini. Quod ſi cui veſtrùm alia quæpiam ra-
' tio videbitur elegantior, quàm ea, quâ modò pro-
' dimus, is illam mihi, quum redierimus, oſtendat.
' Nam ut nobis pulcherrimum optimúmq; viſum fue-

LIB. VIII. 'rit, ità ſingula conſtitui debent. Poſteaquam inter præſtantiſſimos veſtes elegantiſſimas diſtribuit, etiam alias veſtes Medicas protulit. Plurimas enim parari curaverat, nullis parcens, ſive purpurei ſeu fuſci, ſeu punicei, ſeu carryccini vel ſanguinei coloris veſtes eſſent. Has autem ſingulos in duces diſpertitus, juſſit, ut eis ornarent amicos ſuos; *ſicut & ego*, inquit, *vos orno*. Tum quidem ex iis, qui aderant, eum interrogans, *Tu verò*, ait, *Cyre, quando exornaberis.* Cui Cyrus reſpondens: *An modò*, inquit, *non etiam ipſe vobis ornari videor, dum vos orno? Nimirum ſi poſſim in vos, amicos meos, eſſe beneficus, quamcunque tandem habeam veſtem, in eâ videbor elegans.* Sic illi digreſſi, veſtibus iſtis amicos arceſſitos ornabant.

23. 23. Cyrus verò quòd exiſtimaret Pheraulam, hominem cæteroqui plebeium, & ingenio valere, & omnis elegantiæ atque ordinis eſſe ſtudioſum, miniméque negligentem in iis, quæ Cyro grata facere poſſet; & illum ipſum, qui aliquando ſententiam de ſingulis pro dignitate ornandis oratione ſuâ comprobaverat: hunc arceſſit, & cum eo deliberat quo pacto effecturus eſſet, ut ipſorum provectio ſpectatu benevolis pulcherrima, infeſtis maximè formidabilis eſſet. Quúmque diſpicientibus ipſis eadem viſa fuiſſent, Pheraulam diligenter operam dare jubet, ut in craſtinum ità fieret provectio, quemadmodum ipſis pulcra fore patuiſſet. *Equidem*, ait, *quòd ordinem in provectione ſervandum attinet, omnes tibi parere juſſi. Verùm ut eò lubentius imperanti tibi obtemperent, age, tunicas has pro ſatellitum haſtatorum ducibus ſumito, atque etiam ſaga iſta equeſtria ducibus equitum dato, & curruum ducibus alias haſce tunicas.* Ac Pheraulas quidem has
Ad p. 174. acceptas perferebat. Eum ubi duces conſpexiſſent, aiebant: *Magnus tu ſanè quidem es, Pheraula, quum nobis etiam ſis indicaturus, quæ facienda ſint. Non profectò*, inquit Pheraulas, *non id ſolùm, uti quidem videtur, ſed unà ſarcinas etiam portabo. Itaque duo iſta ſaga nunc affero, alterum tibi, & huic alterum: quorum tu, utrùm volueris, accipito.* Tum deinde is, qui ſagum accipiebat, invidiæ obliviſcebatur; ſtatímque ipſum in conſilium adhibebat, utrum ſumeret. Pheraulas, ubi de meliore ſago conſilium dediſſet; *Si tu indicaveris*, ait, *quòd optionem tibi dederim; deinceps, ubi rurſus aliquid adminiſtrabo, diſſimilem adminiſtrum invenies.*

invenies. Atque in hunc modum Pheraulas his diſtributis, ut juſſus erat; ſtatim curabat ea, quæ ad provectionem Cyri pertinerent, ut ſingula quàm elegantiſſimè inſtructa eſſent. Poſtridiè priùs erant omnia liquida & integra, quàm illuxiſſet; & ſeries ex utrâque viæ parte ſtabant, quemadmodum jam quoque ſubſiſtunt, quà rex equitaturus eſt; atque inter has ſeries nemini licet ingredi, qui non ſit honoratorum in numero. Adſtabant & flagelliferi quidam, cedentes eos, qui moleſti eſſe vellent. Ac primùm quidem ſatellites ad quater mille ſtabant ante portas, in quaternos explicati: ex utraq; verò portarum parte millia duo. Aderant item equites omnes, & ex equis deſcenderant, exſertis per candyas manibus, quemadmodum hâc eas etiam tempeſtate exſerunt, quoties ipſos rex aſpicit. Stabant verò ad dextram Perſæ, ſocii cæteri ad lævam viæ partem, eodémque modo curruum pars utrinque dimidia. Poſteaquam regiæ fores aperirentur, primùm Jovi quaterni pulcherrimi tauri ducebantur, & Diis cæteris, quibus Magi ducendos ſuis è ritibus indicârant. Nam Perſæ *multo magis exiſtimant divinis in rebus artificum operâ utendum eſſe, quàm in aliis.* Secundùm boves, equi ducebantur, ad ſacrificium Solis: poſt eos producebatur currus albus, cum aureo jugo, & coronatus, Jovi ſacer. Ponè hunc ſolis currus albus, iidem ut ì prior ille, coronatus. Poſt illum currus alius tertius producebatur, cujus equi puniceis ſtragulis contecti erant; & poſt eum viri quidam ſequebantur, qui magno in foco ignem geſtabant. Poſt quos jam Cyrus ipſe prodibat in conſpectum è portis in curru, cum tiarâ rectâ, & tunicâ purpureâ † ſemialbâ, (alii verò ſemialbam geſtare non licet) & ſubligaculis circum crura colore byſſino tinctis, & toto purpureo candye. Habebat & circum tiaram diadema ſive faſciam, idémque inſigne cognatis ipſius erat, ſicut & hoc tempore illud retinent. Manus extra manicas tenebat. Præter ipſum curru vehebatur auriga, procerus quidem ille, ſed Cyro tamen minor; ſive hoc reipſa ſic eſſet, ſeu quocunque modo: multò quidem certè grandior viſus eſt Cyrus. Eum ubi conſpexiſſent, omnes adorando ſummiſsè venerati ſunt: ſive quia fuiſſet imperatum, ut aliqui venerationis hujus initium facerent, ſeu quòd apparatus eos ſtupore quodam

Candys Perſicæ veſtis nomen, quam milites fibula nectunt.

Ad p. 175.
† Subalbicante. Hyſginum vero volunt herbam eſſe quandam, cujus color hic intelligatur. Byſſinus color aureo proximus, ut in crudis filis ſericis.

Perſæ primum adorationis ritu Cyrum colunt.

LIB. VIII. dam affeciſſet, ſeu quòd procerus & pulcher Cyrus ipſe viſus eſſet. Ante id quidem tempus Perſarum nemo Cyrum ità veneratus fuerat. Cùm autem currus Cyri proveheretur, præibant illi quater mille ſatellites, bis mille ad currûs utrumque latus comitabantur, ſceptrigeris apparitoribus eum in equis ſubſequentibus, qui & ornati erant & geſtabant tragulas, numero ferè trecenti. Præterea ducebantur equi frænis aureis inſignes, qui Cyro nutriebantur, virgatis veſtibus inſtrati, ad ducentos. Secundùm hos contati bis mille, poſt eos primi decies mille facti equites, ubique per centenos ordinati, quorum dux erat Chryſantas. Poſt hos alii decies mille Perſici equites, eodem modo inſtructi, quorum dux erat Hyſtaſpas. Poſt eos itidem alii decies mille, quos Datamas ducebat. Rursùm poſt hos alii, duce Gadatâ. Poſt eos erant equites Medi, ac poſt hos Armenii, poſt illos Hyrcanii, poſt quos Caduſii, ac poſt Caduſios Sacæ. Equites à tergo currûs in quaternos ordinati ſequebantur, quos Artabates Perſa ducebat. Quùmque jam pergeret, homines permulti extra ſigna ſequebantur, quorum alius aliud quiddam à Cyro petebat. Itaque miſſis ad eos quibuſdam ex ſceptriferis, qui terni ab utroq; currûs latere nuntiorum perferendorum cauſâ comitabantur, dici eis juſſit: ſi quid aliquis ab ſe poſceret, is præfectis inferioribus, quodcunque vellet, indicaret. Eos aiebat rem ad ſe delaturos. Quamobrem illi diſcedentes, mox ad equites ſe convertebant, & quem quiſque potiſſimùm adiret, deliberabant. Cyrus autem, quos ex amicis coli maximè ab hominibus vellet; eos miſſo quodam ad ſe ſingillatim arceſſebat, & his verbis compellabat: *Si quis iſtorum, qui affectantur, vobis aliquid indicaret; ſi quidem nihil dicere videbitur, non attendite. Qui verò juſta poſtulare viſus fuerit, de hoc ad me referte, ut communi conſultatione res eas expediamus.* Et cæteri quidem, vocante Cyro, totis viribus adequitantes obtemperabant, ſuóque ſtudio quoddam incrementum imperio Cyri adjungebant, & ſe promtiſſimos ad parendum demonſtrabant.

24. 24. Unus * Diapharnes erat, minùs cultâ vir indole, qui ſe ſi minùs celeriter pareret, viſum iri magìs ingenuum ac liberum exiſtimabat. Id quum animadverteret Cyrus priuſquam accederet, ſecúmque collo-

* al. Datines.

colloqueretur, quendam è ſceptrigeris ſummiſit, ac dicere homini juſſit, nihil ampliùs eo ſibi opus eſſe, nec deinceps eum arceſſebat. Qui autem poſterior illo vocatus fuerat, equo prior advectus eſt; eique Cyrus equum donavit ex illorum numero, qui unà ſequebantur, & ex ſceptrigeris quendam hunc deducere juſſit, quo ille mandâſſet. Hoc verò qui cernerent, eſſe putabant honorificum quiddam, ac multò plures iſtum deinceps colebant. Quum ad delubra perveniſſent, rem ſacram Jovi fecere, tauris integris combuſtis; deinde Soli, combuſtis huic equis integris. Hinc Telluri mactatis hoſtiis, id fecere, quod Magi docuerant: pòſt iis heroibus, qui terram Syriam tenerent. Quibus peractis, quia locus amœnus erat, metam deſignavit ad ſtadiorum quinque ſpatium; juſſitque ut tributim hìc equos totis viribus ad curſum emitterent. Ipſe cum Perſis invectus vicit, quippe cui multò maximè res equeſtris curæ fuerat. Inter Medos * Artabates victoriam adeptus eſt. Huic enim Cyrus equum donaverat. Inter Syros, is qui Syris præerat. Inter Armenios, Tigranes. Inter Hyrcanios, equitum præfecti filius. Inter Sacas autem privatus quidam miles equo ſuo cæteros equos à tergo reliquit, propè dimidio ſpatio curriculi. Atque hìc Cyrus interrogâſſe juvenem dicitur, *an hunc equum commutare cum regno vellet.* Illum reſpondiſſe: *Nollem equidem accipere regnum, verùm gratiam apud virum bonum inire non recuſarem.* Et Cyrus: *Equidem,* ait, *oſtendere locum tibi volo, quo ſi vel conniventibus oculis aliquid conjicias, à viro bono non ſis aberraturus. Omnino,* inquit Sacas ille, *oſtendito eos mihi, ut poſteaquam hanc glebam ſuſtulero, in iſtos conjiciam.* Tum Cyrus ei demonſtrat, quo loco amici ipſius plurimi erant. Is verò conniventibus oculis ictu glebæ locum petit, & Pheraulam caſu attingit, qui prætervehebatur. Nam is fortè quiddam à Cyro imperatum renuntiabat. Quúmque ictu percuſſus eſſet, nè ſe quidem convertit, ſed id acturus perrexit, quod imperatum erat. Sacas apertis oculis, quem attigiſſet, interrogat. *Neminem profectò,* ait Cyrus, *ex iis qui adſunt. At ne quidem,* inquit Adoleſcens ille, *quenquam abſentium. Imò verò,* inquit Cyrus, *attigiſti profectò illum, qui præter iſtos currus celeriter equum agitat. Qui fit igitur,* ait, *quòd ſe non convertit? Nimirum furioſus*

Lib. VIII.

* Artabazus.

Pheraulæ ſtudium in parendo mandatis Cyri.

LIB. VIII. *quiſpiam eſt*, ait Cyrus, *uti quidem apparet*. His adoleſcens auditis, quinam is eſſet inſpectutus, ibat; ac Pheraulam reperit, qui mentum cum barbâ tetrâ & ſanguine plenum haberet. Is enim percuſſo è naribus fluebat. Quúmque acceſſiſſet, an ictu percuſſus fuiſſet? interrogavit. *Ut vides*, reſpondit ille. *Hunc ergò tibi*, ait, *equum dono*. *Cujus rei gratia?* quærebat Pheraulas. Hìc jam Sacas rem narrabat, ac tandem aiebat: ' Arbitror equidem me à viro bono non ab' erráſſe. *Et Pheraulas*, Opulentiori, quàm ego ' ſum, *ait*, ſi quidem ſaperes, eum dediſſes. Sed ' tamen eum accipio, & Deos precor, quorum vo' luntate factum eſt, ut tu me ferires, facultatem mi' hi dent perficiundi, ut hujus tui te muneris haud ' pœniteat. Et nunc quidem, ait, hoc equo meo ' conſcenſo diſcede: ego vero ſtatim apud te adero. Atque ità inter ſe illi permutatione utebantur.

26. 26. Ex Caduſiis autem Rathonices vicit. Etiam currus ſingulos Cyrus ad curſum emiſit. Omnibus autem victoribus & boves donabat, ut eis mactatis epularentur, & pocula. Ipſe victor bovem, victoriæ præmium, accepit: poculorum partem ſuam Pheraulæ donavit, quia viſus eſſet ipſi, provectionem è regiâ

Ad p. 177. præclarè ordináſſe. Atque ut iſta tunc à Cyro fuit inſtituta provectio, ità etiam hoc tempore provectio regis adhuc in uſu eſt; extraquam quòd abſunt victimæ, quoties rem ſacram non facit. Poſteaquam his eſſet impoſitus finis ad urbem redibant, & quibus ædes erant datæ, ſuas in ædes divertebant; quibus

Pheraulas gratum ſe declarat. datæ non erant, ad ordines. Pheraulas autem arceſſitum Sacam, qui equum ei donaverat, hoſpitio excepit; & quum alia præbuit affatim, tum ubi cœnati eſſent, quæ à Cyro acceperat, impleta propinabat ei, donabáique pocula. Sacas verò iſte quum copioſam & elegantem veſtem ſtragulam videret, copioſúmque & elegantem apparatum, & multos famulos; ' Dic mihi, Pheraula, *inquit*, an etiam do' mi unus ex opulentis eras? Quibus opulentis? *ait* ' *Pheraulas*. Imò prorſus ex iis, qui manibus ſuis ' victum quærunt. Etenim pater meus ſuis me labo' ribus tenuiter alens in diſciplinâ puerili educavit. ' Poſteaquam vero adoleſcentulus factus ſum, quia ' me in otio non poterat alere, rus abduxit, & opus ' illic facere juſſit: ubi ego ſanè viciſſim eum, dum

' viveret,

' viveret, alui tum ipſe paſtinando, tum conſerendo L i b. VIII.
' agellum per exiguum, non improbum tamen, ſed
' omnium juſtiſſimum. Nam quicquid ſeminis acce-
' piſſet, id ipſum rectè ac juſtè reddebat, ac fœnum
' non valde copioſum. Atque etiam aliquando ſin-
' gulari quâdam naturæ bonitate duplum reddebat e-
' jus, quod acceperat. Hoc pacto igitur equidem
' domi vivebam. Jam vero hæc univerſa, quæ vi-
' des, Cyrus mihi dedit. *Et Sacas ille*, Felicem ve-
' rò te, cùm alias ob res, *inquit*, tum ob id ipſum,
' quòd ex paupere dives factus ſis. Nam arbitror
' tibi propterea multò jucundiores eſſe divitias, quòd
' quum pecunias ¶ vehementer expeteres, divitias a- ¶ Eſurires Pheraulæ generoſus animus in ſpernendis opibus.
' deptus ſis. *Et Pheraulas*, Itáne verò *inquit*, exiſti
' mas, mi Saca, eò me nunc jucundiùs vivere, quò
' plura poſſideam? Neſcis, *ait*, me & edere, & bi
' bere, & dormire nè tantillo quidem nunc ſuaviùs,
' quàm eo tempore quo pauper eram? Hoc lucri ex
' iſtorum copiâ facio, quòd plura mihi cuſtodienda
' ſunt, plura diſtribuenda in alios, plurium habenda
' cura, cum negotiorum moleſtiis. Nam multi à me
' jam famuli cibum petunt, multi potum, multi ve-
' ſtem: egent medicis alii: quidam vel oves à lupis
' lanatas adfert, vel boves in præcipitium actos, vel
' morbum pecudes invaſiſſe narrat. Quo fit, ut ex-
' iſtimem, *ait Pheraulas*, plus me jam doloris ex eo
' percipere, quòd multa poſſideam, quàm priùs, quòd
' haberem pauca. Profectò, *inquit ille Sacas*, quum
' ſalva ſunt, plures cernens, longè majori voluptate,
' quàm ego, afficeris. *Et Pheraulas: Nequaquam*,
' ait, adeò jucundum eſt, *opes poſſidere, quàm mole-*
' *ſtum amittere*. Verum autem dicere me intelliges.
' Nam illorum qui opulenti ſunt, nemo præ volup- Ad p. 178.
' tate vigilare cogitur: at eorum qui aliquid amit-
' tunt, neminem videas, qui præ mœrore dormire
' poſſit. Nè quidem profectò eorum etiam quen-
' quam, *ait Sacas*, qui aliquid accipiunt, præ volup-
' tate dormitantem videas. Vera, *inquit*, narras.
' Nam ſi tam jucundum eſſet aliquid habere quàm
' accipere; longè divites pauperibus beatiores eſſent:
' Enimvero neceſſe eſt eum, mi Saca, qui multa poſ-
' ſidet, etiam multa tum in Deos, tum in amicos,
' tum in hoſpites impendere. *Quiſquis ergo pecuniis*
' *vehementer delectatur, eum* certò ſcias *etiam vehemen-*

LIB. VIII. ‘ *ter angi, quum ſumtum facit.* At ego non ſum profectò, inquit Sacas, ex eorum numero, ſed etiam ‘ felicitatem quandam hanc *eſſe* arbitror, *ut, qui multa poſſidet, multa expendat.* Non tu igitur per Deos ‘ immortales, *ait Pheraulas,* jam ſtatim felix admodum factus es, & me beâſti? Accepta enim hæc ‘ univerſa poſſideto, & utitor iis ex animi ſententiâ; ‘ me non aliter atque hoſpitem paſcito, vel etiam vilius, quàm hoſpitem. Quippe mihi ſufficiet, illorum ‘ eſſe participem, quæcunque tu habeas. Ludis vero, *inquit Sacas. Et Pheraulas juratus ait,* ſe iſta ‘ ſeriò dicere. Quin & alia tibi, mi Saca, præter hæc ‘ à Cyro impetrabo, ut neque per obſequium frequentare te portas ipſius neceſſe ſit, neque militare: ‘ ſed domi tu manebis opulentus, ego hæc & tuâ, & ‘ meâ cauſſâ faciam. Quòd ſi etiam aliquid boni ‘ vel Cyro ſtudioſè operam navando præterea conſequar, vel ex militiâ quâdam; id ad te perferam; ‘ quo plura in poteſtate habeas: Tantum, *ait,* hâc tu ‘ me curâ liberato. Nam ſi ab his rebus eſſe mihi ‘ otioſo liceat, arbitror te & mihi, & Cyro, magno ‘ uſui futurum. His dictis, & paciſcebantur hæc inter ſe, & pactis ſtabant. Ac alter quidem eorum ſe jam felicem exiſtimabat, quòd multarum opum dominus eſſet; alter etiam feliciſſimum, quòd eſſet procuratorem habiturus, qui otium ei ſuppeditaret ad agendum quicquid animo collibuiſſet.

27. Qualis a natura Pheraulas fuerit.

27. Erat autem ea Pheraulæ indoles, ut ſodalitiis delectaretur; *nec* arbitrabatur *ex ullius rei cultu tantum voluptatis commodive percipi, quantum ex hominis cultu & obſervantiâ.* Nam exiſtimabat *hominem inter omnes animantes optimum eſſe, ac gratiſſimum*; quia videret eos qui ab aliquo laudarentur, viciſſim hos ſtudioſè laudare: operámque dare, ut gratificantibus viciſſim gratificentur: & quos benevolo erga ſe eſſe animo cognoſcerent, eos viciſſim benevolentiâ complecti: quos amare ſe perſpicerent, eos odiſſe nequaquam poſſe: parentes denique multò magìs obſequiis & cultu viciſſim demereri velle, quàm animalia cætera; ſive illi ſuperſtites eſſent, ſeu mortem obiiſſent. Cæteras verò *animantes univerſas & magìs ingratas, & minùs beneficii memores eſſe, quàm homines,* ſentiebat. Sic igitur & Pheraulas mirificè gaudebat quòd facultatem habiturus eſſet, ut aliarum rerum ſuarum curâ liberatus,

liberatus, amicis cæteris operam daret: itidémque Sacas, quòd multa poſſidens, multis fruiturus eſſet. At Sacas quidem hic Pheraulam diligebat, qui ſemper aliquid afferret: Pheraulas Sacam, quòd accipere omnia vellet: ac tametſi plura ſemper ei curanda venirent, non tamen propterea plus ſibi negotii exhiberet. Et hi quidem hoc pacto degebant. L I B. VIII. Ad p. 179.

28. At Cyrus etiam factâ re ſacrâ, epulo victoriæ inſtituto, illos amicos invitavit, quos apertè conſtaret & auctum eum maximè cupere, & animis ei ſummoperè benevolis honorem habere. Cum his invitavit & Medum illum Artabazum, & Tigranem Armenium, & equitum præfectum Hyrcanium, & Gobryam. Gadatas autem ſceptrigeris ejus præerat: totáque victus ratio domeſtica ſic erat inſtituta, quemadmodum Gadatas ordinaverat. Et quoties cœnabant apud Cyrum aliqui, nè ſedebat quidem Gadatas, ſed muneris ſui curam gerebat: ſin adeſſet nemo, & ipſe cum Cyro cœnabat. Delectabatur enim Cyrus conſuetudine Gadatæ, qui propter hæc à Cyro multis & magnis honoribus afficiebatur, ac propter Cyrum etiam ab aliis. Ad cœnam invitati quum veniſſent, non fortuito unumquemque collocabat: ſed quem honore maximo dignabatur, ad lævam, quòd hæc inſidiis obnoxia magìs ſit, quàm dextra: ſecundum ab hoc ad dextram, tertium rurſus ad lævam, quartum ad dextram: ac ſi plures etiam eſſent, eâdem eos ratione collocabat. Arbitrabatur autem utile eſſe, quo honore ſingulos ornaret, planum fieri. Nam ubi exiſtiment homines, eum, qui præſtet aliis, neque præconia neque præmia accepturum; liquido patet, inter eos æmulationem nullam exiſtere. Ubi verò præſtantiſſimi cujuſque conditio cernitur eſſe optima, ibi ſummâ cum alacritate univerſi certamina ſe ſuſcipere declarant. Et Cyrus quidem hoc modo, quinam apud ſe maximâ eſſent auctoritate, ſtatim planum faciebat, exorſus à ſeſſionis & aſſiſtendi loco. Neque tamen eſſe cuique perpetuum locum volebat eum, quo ſedere juſſus fuiſſet; ſed lege cavit, ut præclaris facinoribus progreſſio fieret ad locum honoratiorem: ac ſi quis ignavè, nequitérq; ſe gereret, ad minùs honorificum retrocederet. Putabat autem ſibi pudendum Cyrus eum hominem qui locum in conceſſu principem obtineret, non etiam conſpici plurimis ab ſe bonis ornatum. 28.

Cyrus in collocatione convivarum certam rationem ſequitur.

Atque

 Atque hæc ut Cyri tempore fuerunt, ità nunc quoque ſervari animadvertimus.

29. Gobryas humanitatem Cyri admiratur.

29. Inter cœnandum, minimè viſum eſt Gobryæ mirum, magnâ copiâ res ſingulas eſſe apud hominem multis imperantem: ſed id potius, quod Cyrus in tantâ rerum magnitudine, ſi quid ſuave viſus eſſet conſecutus, id non ſolus aſſumeret: ſed etiam laborem ſuſciperet rogando, ut amici præſentes eo communiter veſcerentur. Quinetiam ſæpenumerò videbat eum nonnullis amicis abſentibus ea mittere, quibus fortè delectatus eſſet. Quo fiebat, ut poſteaquam ipſi cœnati eſſent, & omnia permulta quidem illa Cyrus ex menſâ hùc illùc miſiſſet, Gobryas diceret: *Exiſtimabam antehac equidem, Cyre, plurimum tò præſtare te cæteris hominibus, quòd imperatoriæ diſciplinæ peritiſſimus eſſes. At nunc deos jurejurando ſanctè teſtor videri mihi longè te clementiâ quàm imperatoriâ laude præſtare.* (Ad p. 180.) *Sic eſt profectò*, ait Cyrus, *& quidem* clementiæ, quàm artis imperatoriæ opera demonſtrare, multò eſt gratius. *Quinam iſtuc?* ait Gobryas, *Quòd*, inquit, *hæc demonſtrando, malè mortalibus facere neceſſe eſt: illa cum beneficio conjuncta ſunt.*

20. Cur Hyſtaſpæ Chryſantam Cyrus prætulerit.

30. Deinde quum largiùs biberent, Cyrum Hyſtaſpas interrogat: *Num mihi ſuccenſurus ſis, Cyre, ſi te interrogem, quod reſcire cupio? Imò verò per Deos immortales*, ait, *è contrario ſuccenſerem tibi, ſi te reticere animadverterem, de quibus interrogare velles. Dic mihi quæſo*, inquit, *an unquam arceſſitus abs te, non acceſſi? Bona verba*, ſubjecit Cyrus. *Num verò lentè tibi parui? Nè id quidem. Num aliquid mihi abs te imperatum, non effectum dedi? Nihil habeo, quod querar*, ait. *Quicquid autem facerem eorum omnium an aliquid eſt, quod unquam non ſatis alacriter, neque cum voluptate facere me animadverteris? Id verò minimè omnium*, ait Cyrus. *Quid igitur eſt, per Deos immortales, Cyre, quo Chryſantas te movit, ut ſede honoratiori quàm ego collocaretur? Dicámne?* inquit Cyrus. *Omnino*, ſubjecit Hyſtaſpas. *Tu verò mihi rurſum non ſuccenſebis, ubi quod verum eſt, audies? Imò voluptatem capiam*, inquit, *ſi me nullâ injuriâ affici ſciam.* Hic ergo Chryſantas primùm, ait, *non expectabat, donec arceſſeretur, ſed rerum noſtrarum causâ priùs etiam, quàm arceſſeretur, aderat. Præterea non id ſolùm faciebat, quod imperaretur: ſed quicquid animadverteret ipſe, quod effectum*

nobis

nobis conduceret, agebat. Quoties autem ad ſocios aliquid dicendum erat, quæcunque debere dici à me decori ratione putabat, de iis conſilium mihi ſuum dabat: quæ verò perſentiſceret me quidem ſcire ſocios cupere, ſed pudore præpediri, quo minùs ipſe exponerem; ea ſic proferebat, quaſi ſuam ipſius ſententiam pronunciaret. Quid igitur vetat, quo minùs in his mihi meipſo potior fuerit? Præterea ſibi ſemper ea, quæ adſunt ſufficere, ait, *mihi proſpicere ſe declaret ad omnes, ecquid accedere poſſit amplius, quod utilitatem afferat. Denique de meis commodis plus ipſe voluptatis ac lætitiæ capit, quàm egomet capiam.* Ad ea Hyſtaſpas, *Lætor, ità me Juno amet,* inquit, *me de his te interrogâſſe. Cur id potiſſimum?* ait Cyrus. *Nam & ipſe,* inquit, *hæc enitar facere. Unum modò ignoro, quo pacto efficere poſſim, ut manifeſtum ſit, me tuis commodis gaudere. Num manibus mihi plaudendum, an ridendum, vel quid agendum eſt?* Et Artabazus: *Saltandum tibi eſt,* ait, *more Perſico.* Quæ verba riſus conſecutus eſt. Lib. VIII.

31. Quum autem compotatio produceretur, Gobryam Cyrus interrogabat: *Dic mihi, Gobrya, modóne tibi videare lubentiùs horum alicui filiam daturus, quàm id temporis, quo primum nobiſcum congreſſus es? Num & mihi,* ſubjecit Gobryas, *verum licet dicere? Licet profectò,* ait Cyrus, *quippe* nulla interrogatio mendacium deſiderat. *Itaque certò ſcias,* inquit, *multò me jam lubentiùs id facturum. Poſsiſne mihi dicere,* ait Cyrus, *quamobrem? Poſſim verò. Dic igitur. Quia cernebam* Ad p. 181. *eos id temporis tum labores, tum pericula, præſentibus & æquis animis tolerare: nunc etiam res ſecundas moderatè ferre video. Arbitror autem, Cyre,* difficilius eſſe reperire hominem, qui res ſecundas, quàm qui adverſas rectè ferat. *Nam illæ in pleriſque inſolentiam, hæ modeſtiam im omnibus excitant.* Et Cyrus, *Audiviſtine,* inquit, *hoc Gobryæ verbum, Hyſtaſpa? Audivi profectò,* ait, *ac ſi quidem ejuſmodi plura dixerit, multò me magis filiæ procum habiturus eſt, quàm ſi multa mihi pocula oſtendet. Profectò,* inquit Gobryas, *multa mihi ſunt hujuſmodi literis conſignata, quæ tibi ego non invidebo, ſi filiam meam uxorem duxeris. Pocula verò,* ait, *quia mihi non videris admittere, haud ſcio an Chryſantæ huic dare debeam, quando is tibi ſedem tuam ſurripuit. Enimverò,* ait Cyrus, *mi Hyſtaſpa, & cæteri qui adeſtis, ſi mihi rem indicaveritis, quando quis veſtrum*

31.

LIB. VIII.

uxorem ducere conabitur; qualem & ipſe vobis operam navaturus ſim, cognoſcetis. Et Gobryas, *Cui verò indicandum erit*, inquit, *ſi quis filium nuptum dare velit? Etiam illud mihi ſignificare*, ait Cyrus, *nam hanc artem mirificè calleo. Quam?* ait Chryſantas. *Cognoſcendi*, inquit, *quod conjugium cuique congruat.* Et Chryſantas, *Dic mihi per Deos immortales*, ait, *cujuſmodi uxorem mihi pulcherrimè congruituram arbitreris. Primum*, inquit, *parvam. Nam & tu parvus es. Quòd ſi grandem ducas, adſilire te neceſſe fuerit, catellorum more, ſi fortè rectam oſculari velis. Id verò*, inquit, *rectè abs te providetur. Nam nè tantillùm quidem ad ſaltandum idoneus ſum. Deinde*, ait, *admodum tibi ſima conducere. Cur illud? Quia tu*, inquit, *naſum aduncum habes. Optimè igitur ſima naſi forma congruerit adunca. Túne ais*, inquit, *bene cœnato, quemadmodum jam ego ſum, incœnatam jejunámque congruere? Ità profectò*, ait Cyrus: *nam eorum, qui pleni ſunt, venter aduncus eſt; cœnatorum, ſimus.* Et Chryſantas: *Obſecro te*, inquit, *poſsiſne dicere, cujuſmodi uxor regi frigido ſit commoda?* Hic riſum & Cyrus edidit, & alii, quibus ſimul ridentibus Hyſtaſpas dixit: *Equidem te, Cyre, multò maximè ceu felicem ob hoc in iſto regno tuo admiror. Quid illud eſt?* ait Cyrus. *Quòd quum frigidus ſis, riſum movere poſſis.* Et Cyrus: *Tu verò non magno redimeres*, inquit, *ut hæc abs te dicta eſſent; atque ut illi renuntiaretur, apud quam eſſe cupis in exiſtimatione, quòd ſis urbanus?* Et his quidem jocis inter eos ludebatur.

Cyrus jocatur cum ſuis.

32. Secundum illa Cyrus mundum muliebrem Tigrani protulit, quem & uxori daret, juſſit; quòd ea virili animo militiæ mariti comes fuiſſet. Artabazo poculum aureum, Hyrcanio equum, cum aliis multis ac pulcris rebus donavit. *Tuæ verò, mi Gobrya*, inquit, *filiæ virum dabo. Me igitur dabis*, ait Hyſtaſpas, *ut etiam illa Gobryæ ſcripta conſequar.* Et Cyrus, *Num tibi ſunt*, inquit, *facultates, quæ ſint puellæ fortunis dignæ? Sunt profectò*, ait, *& multò quidem majoribus etiam opibus. Et ubinam*, inquit Cyrus, *has facultates habes? Hic*, ait, *ubi tu conſediſti, qui mihi amicus es. Id verò ſufficit mihi*, ſubjecit Gobryas: ſtatímque porrectâ dextrâ, *Da mihi Cyre*, ait. *Nam equidem accipio.* Et prehenſam Cyrus Hyſtaſpæ dextram Gobryæ dedit, & is accepit. Multa deinde munera, & elegantia

32. Cyrus Hyſtaſpæ dat uxorem Gobryæ filiam.

Ad p. 182.

gantia quidem, Hyſtaſpæ dedit, quæ puella mitteret, Chryſantam verò, admotum ſibi, oſculatus eſt. Et Artabazus, *Profectò, Cyre,* inquit, *non ex eodem auro mihi poculum, & Chryſantæ munus hoc dediſti. At enim,* ait Cyrus, *etiam tibi daturus ſum. Quando?* quærebat ille. *Ad annum,* inquit, *trigeſimum. Tu verò ſic te parato,* ait Hyſtaſpas, *ut me tempus illud expectaturum, nec mortem priùs obiturum, ſcias.* Hoc modò tum illi contubernio finis eſt impoſitus. Quum autem ipſi ſurgerent, etiam Cyrus ſurrexit, & eos ad fores uſque proſecutus eſt. Poſtridiè ſocios, qui ſponte ſe conjunxerant, ſingulos domum remiſit, exceptis iis, qui apud ipſum habere domicilia vellent. His & agros, & ædes dedit; quas etiam nunc poſteri eorum, qui tunc remanſere, poſſident. Sunt autem plurimi ex Medis & Hyrcaniis.

33. Diſcedentibus multa largitus, quum perfeciſſet, ut nihil tum præfecti, tum milites quererentur, ſic eos dimiſit. Hinc militibus etiam ſuis pecunias, quaſcunque Sardibus acceperat, diſtribuit, ac decem quidem millium præfectis, & apparitoribus ſuis eximia quædam, pro dignitate cujuſque largiebatur, cætera hinc indè dividebat. Datâ enim parte certâ cuique decem præfecto, commiſit eos, ut perinde ac ipſe diſtribuiſſet in eos, ità & aliis ipſi diſtribuerent. Ac pecuniæ quidem cæteræ ſic ab eis diſtributæ ſunt, ut præfectus quiſque in præfectos inferiores, ſibi parentes, explorando inquireret: tandémque ſex militibus præfecti, gregariis ſub ſe militibus exploratis, pecunias ultimas pro cujuſque merito diſtribuerunt. Atque hoc modo juſtam univerſi portionem conſecuti ſunt. Acceptis autem pecuniis hiſce, tunc diſtributis, plerique de Cyro aiebant: *Nimirum multa poſſidet ipſe quum tum multa cuique noſtrum dederit.* Alii dicebant: *Quæ ſunt illa multa quæ poſſidet? non is ullo modo Cyri mos eſt, ut rem facere velit: ſed majorem voluptatem dando, quàm poſſidendo percipit.*

33\. Cyrus milites ſuos præmiis ornat.

34. Hos ſermones, hominúmque de ſe ſententias, quum Cyrus animadvertiſſet; convocatis amicis, & omnibus illis quos intereſſet arceſſitis, in hanc ſententiam locutus eſt: *Vidi equidem nonnullos, amici, qui exiſtimari vellent plura poſſidere, quàm haberent reipſa: quòd hoc modo futurum arbitrarentur, ut magis liberales viderentur. Verùm illi vergere mihi videntur in* 34.

Ad p. 183.

partem

partem inſtituto ſuo contrariam. Nam eum, qui multa poſſidere credatur, non pro ratione facultatum amicis palàm commodare; id verò mihi notam illiberalitatis irrogare videtur. Rurſus alii quantum poſſideant, cæteros ignorare volunt: qui & ipſi, meo judicio, malè de amicis merentur. Nam quia facultates eorum ignorantur, ſæpe amici egentes aliquid petendo ſodales hoſce non appellant, ſed decipiuntur. Id mihi ſimpliciſſimi *videtur* hominis eſſe, ut oſtenſis facultatibus ſuis, pro earum ratione benignitatis laudem ſibi parere contendat. *Quamobrem & ipſe monſtrare vobis volo quaſcunque facultates meas videre licet; & quas videre non licet, eas oratione vobis exponam.* Quæ locutus, alias quidem opes, & multas, & inſignes, eis commonſtrabat. Tandem dixit: *Hæc omnia vos non tam mea, quàm veſtra ducere convenit: Nam equidem ea colligo, non ut ipſe abſumam, nec ut deterendo imminuam, quod à me quidem fieri non poſſet: ſed partim ut habeam, quod alicui veſtrûm, quovis tempore præclarum aliquod facinus edenti, largiar: partim ut ſi quis veſtrûm egere ſe aliquâ re arbitretur, ad me veniat, & quicquid forte deſiderat, accipiat.* Hæc in hunc modum dicta fuere.

35. 35. Quum autem res ità Babylone conſtitutas exiſtimaret, ut etiam indè abeſſe poſſet, ad iter Perſicum ſe parabat convaſando, idémque cæteris imperabat. Poſteaquam ſatis eorum habere ſe putaret, quibus opus ſibi fore exiſtimabat, Babylone movit. Nos autem & hæc commemoraturi ſumus, quantum ſcilicet agmen in deponendis impedimentis, quàm bono ſe ordine gereret, ac rurſum vaſa colligeret celeritérque ſuo ſe loco ſiſteret, quo neceſſe erat. Nam ubicunque caſtra rex habet, ibi omnes illi, qui circum regem verſantur, ſub tentoriis tam æſtate, quàm hyeme militant. Et ſtatim quidem Cyrus ipſe hoc inſtituit, ut tentorium ità figeretur, quo ſolem orientem ſpectaret. Deinde primum, quanto ex intervallo à tabernaculo regio abeſſe ſatellitum tentoria deberent, ordinavit. Poſt hos locum dextrum iis, quibus eſſet mandata panis conficiundi cura, aſſignavit; quibus obſoniorum, ſiniſtrum; equis item dextrum, ſiniſtrum jumentis cæteris. Erant ſic etiam diſtincta cætera, ut quiſque ſtationem ſuam tum menſurâ, tum loco nôſſet. Quum verò vaſa colligunt, quiſque vaſa illa componit, quorum ipſi aſſignatus eſt uſus; ac rurſum

Cyrus ordinis aptæq; collocationis omnium ſtudioſus.

alii jumentis ea imponunt. Quò fit, ut ſimul omnes impedimentorum vectores ad ea veniant, quibus vehendis ipſi ſunt deſtinati, & ſimul quiſque ſuis jumentis ſua imponat. Ita tempus idem, uni tabernaculo, & omnibus tollendis, ſufficit. Eadem eſt impedimenta deponendi ratio. Præterea ſingulis eſt imperatum, quid facere debeant, ut omnia neceſſaria parentur opportunè. Idcirco tempus idem & uni parti, & omnibus, ad ea paranda ſufficit. Atque uti ſuus erat locus miniſtris hæc neceſſaria curantibus, ſic & armati milites in metatione caſtrorum locum illum habebant qui armaturæ cuivis aptus eſſet, & quis eſſet is, nôrant; adeóque univerſi eum ſic occupabant, ut minime de eo ambigerent. Nimirum arbitrabatur Cyrus, etiam in familiâ præclarum eſſe ſtudium collocationis aptæ, quandoquidem hoc modo, ſi aliquâ re quis fortè indiget, planum eſt, quò ire debeat, ut eam ſumat: ſed multò pulcriùs exiſtimabat eſſe, militates tribus aptâ collocatione diſtribui, quum *in uſu rerum bellicarum quantò magis ſubita ſunt oportunitates occaſionum, tantò plus ab iis delinquatur, qui tardiùs in iis ſe gerunt.* Per illos verò, qui maturè adſunt, ea fieri videbat, quæ bellicis in rebus quantivis pretii ſint. Hæc cauſſa fuit, cur aptæ hujus collocationis perſtudioſus eſſet. Ac primus quidem ipſe caſtrorum in medio ſe collocabat, quòd is locus eſſet quàm munitiſſimus. Deinde circum ſe fidiſſimos quoſque, ſicut & aliàs conſueverat, habebat; atque horum in ambitu proximi tum equites, tum curruum ductores erant. Etenim arbitrabatur his loco tuto eſſe opus, quòd ità in caſtris agant, ut armis illis, quibus in hoſtem pugnant, expeditè uti non poſſint, ſed longo tempore ad armandum ſe indigeant, ſi quidem utiliter efferre in aciem ea velint. Parte verò tum ipſius, tum equitum dextra & læva, cetratorum locus erat: ſagittariorum tam antè, quàm poſt ipſum, & poſt equites. Gravis armaturæ milites, & qui crates parmâſve majores geſtabant, in ambitu ſuorum omnium habebat inſtar muri: ut ſi neceſſe eſſet equites ſe prius parare, maximè ſtatarii milites ante ipſos eſſent, tutumq; ſpatium eis ad arma capienda præberent. Et quemadmodum gravis armaturæ milites, ſic & cetrati & ſagittarii ſomnum inſtructi capiebant; ut noctu ſi quid uſus poſceret, perinde ac gravis armaturæ milites parati

Lib. VIII.

Ad p. 148.

LIB. VIII. ſunt ad feriendos eos, qui cominus invadunt, ſic & ſagittarii & jaculatores pro gravis armaturæ militibus, ſi qui hoſtes accederent, promptè ſagittis & jaculis ſuis uterentur. Præterea certa quidem ſigna præfecti omnes ad tabernacula habebant. Apparitores verò, non aliter, ac in urbibus illi, qui locorum periti ſunt, plurimorum domus nôrunt, & eorum præſertim, quas intereſt nôſſe; ſic inquam & Cyri apparitores loca ducum in caſtris, & ſingulorum ſigna nôrant. Itaque ſi alicujus operâ Cyrus egeret, hunc illi non quærebant; ſed via quàm maximè compendiaria ad unumquemque currebant, & quia ſingulæ nationes ſecretæ, miniméque inter ſe confuſæ erant, multò etiam magis parebat, ſive quis ordinis obſervans eſſet, ſive, quod eſſet imperatum, non faceret. Hoc modo ſi comparati eſſent, futurum arbitrabatur, ut ſi quis vel noctu vel interdiu ſuos adoriretur, in caſtra ſua, tanquam in inſidias, inſideret. Ac peritum eſſe ſtruendæ aciei non id ſolùm eſſe arbitrabatur, ut quis extendere phalangem facilè poſſit, vel denſare, vel de cornu in phalangem redigere, vel prout hoſtes conſpecti fuerint dextrorſum, ſiniſtrorſum, à tergo, rectè eam explicare: ſed etiam poſſe diſtrahere, cùm neceſſitas poſtulat, pertinere ad aciei ſtruendæ rationem putabat: Ad p. 185. ac partem quamlibet eo loco ponere, quo plurimùm ſit profutura; & accelerare, quum opus eſt antevertere. Hæc omnia, & his ſimilia, putabat ejus eſſe viri, qui ſtruendæ aciei peritus eſſet, itidémque diligentiam his omnibus adhibebat. Ac in itineribus quidem ſemper ad id, quod accideret, aliter atque aliter inſtructis copiis pergebat: ſed in metatione caſtrorum plerumque illâ, quam diximus, collocatione utebatur.

36\. 36. Quum autem progrediendo Medorum in regionem perveniſſent, Cyrus ad Cyaxarem divertit. Quúmque ſe complexi ſalutaſſent, primum Cyrus Cyaxari dixit: domum & curiam ei Babylone ſelectam eſſe; ut ſi etiam eò veniret, tanquam in ſuâ divertere poſſet. Deinde muneribus aliis permultis & inſignibus eum donavit. Acceptis his Cyaxares filiam ad ipſum mittit, quæ ei coronam auream, & armillas, & torquam, & Medicam veſtem, quàm fieri potuit, pulcherrimam afferebat. Ac dum puella Cyrum coronaret, Cyaxares ait: *Equidem hanc ipſam tibi, Cyre, uxorem trado,*

Cyaxares Cyro filiam uxorem offert.

do, quæ mea eſt filia. Nam & pater tuus patris mei filiam uxorem duxit, quâ tu natus es. Atque hæc illa eſt, cui tu puer ſæpenumero id temporis, quum apud nos eſſes, more nutricis blandiebare: quumque interrogabatur ab aliquo, cuinam eſſet nuptura? Cyro ſe nupturam, reſpondebat. Addo nomine dotis, Mediam univerſam; quum natam ex me ſobolem ſexûs virilis nullam habeam. Hæc erant Cyaxaris verba: cui reſpondens Cyrus, *Equidem*, ait, *mi Cyaxares, & genus laudo, & puellam, & munera. Sed in his tibi de ſententia patris ac matris aſſentiri volo.* Et quanquam hæc ità Cyrus diceret, puellæ tamen omnia donabat, quæcunque grata Cyaxari futura putabat. Atque his peractis, in Perſiam inter faciebat.

Parentum arbitrio permittenda matrimonia.

37. Quúmque pergendo Perſarum ad fines perveniſſet, copias ibidem cæteras reliquit: ipſe cum amicis ad urbem contendit, partim ſecum victimas adducens, quæ univerſæ Perſarum nationi tam ad ſacrificia quàm ad epulas ſufficerent: partim munera ferens, qualia patri, matri, amicis cæteris dari deceret; & qualia magiſtratibus, ſenioribus, æqualibus omnibus convenirent. Præterea cunctis in Perſia viris ac fœminis ea largiebatur, quæcunque ſolet hac etiam tempeſtate largiri rex, quum in Perſiam venit.

37. Cyrus in patriam redit.

38. Deinde convocatis Cambyſes Perſarum ſenioribus, & illis magiſtratibus, penès quos illìc rerum maximarum poteſtas eſt, Cyrum etiam arceſſit, & hanc in ſententiam verba facit: *Meritò ego vos, Perſæ, tuque itidem, Cyre, benevolentiâ complector utroſque. Nam uti rex vobis ſum, ità tu, Cyre, mihi filius es. Quamobrem æquum eſt me, quæcunque animadvertere videbor ex re veſtra futura, in medium proferre. Quod enim attinet præterita, vos Cyrum auxiſtis exercitu tradito, & hoc ejus imperatore conſtituto, Cyrus ducis munere fungens. Diis adjuvantibus, vobis quidem, Perſæ, apud omnes homines celebritatem nominis gloriámque peperit, & honorem per Aſiam univerſam conciliavit: præſtantiſſimos autem eorum, qui ejus ſigna ſecuti ſunt, opulentos reddidit: vulgo militum de ſtipendiis & victu proſpexit. Quin & Perſarum equitatu inſtituto perfecit, ut etiam loca plana & campeſtria ſibi vindicare poſſint. Itaque ſi deinceps quoque hâc in ſententiâ perſtiteritis, multorum magnorúmque bonorum auctores invicem vobis eritis. Sin autem vel tu, Cyre, propter res modò proſperas elatus animo,*

38. Cambyſes pater Cyrum & Perſas inter ſe perpetuo devincit.

Ad p. 186.

mo, perinde Perſis imperare tui cum captatione commodi conabere, ut cæteris; vel vos, ô cives! poteſtati hujus invideritis, atque idcircò imperium ipſi abrogare tentaveritis: certò ſcitote, voſmet ipſos mutuo vobis in multis & præclaris rebus futuros impedimento. Quapropter ut hæc vobis non accidant, ſed bona potiùs contingant: viſum eſt mihi, poſteaquam rem ſacram ſolenni ritu fecerimus, Deóſque fuerimus teſtati, ſic paciſcendum nobis eſſe; ut tu quidem, Cyre, ſi quis vel in terram Perſidem copias hoſtiles ducat, vel leges Perſarum convellere conetur, omnibus viribus opem feras; vos verò, Perſæ, ſi quis vel imperium Cyro adimere, vel ſubditorum aliquos ad defectionem impellere aggrediatur, tum vobis ipſis, tum Cyro, prout denunciâris, ſubveniatis. Atq; dum equidem vixero, meum eſto in Perſas imperium: verùm ubi vivendi finem fecero, planum eſt, illud Cyri fore, ſi vivet: qui quidem in Perſiam quum veniet, religiosè fecerit ſi pro vobis hoſtias cædet, quemadmodum ipſe jam ſacra procuro. Ubi vero peregre aberit, rectè veſtra ſe res habebit, ut arbitror, ſi is ex familiâ noſtrâ, qui vobis optimus eſſe videbitur, rem divinam perfecerit. Quæ Cambyſes quum protuliſſet, eadem tum à Cyro, tum à Perſarum magiſtratibus, decreto communi facto ſunt approbata. Et quemadmodum id temporis hæc pacti ſunt, Deóſque conteſtati: ſic & Perſæ, & rex inter ſe conſtanter eadem hoc etiam tempore obſervant. Atque his rebus peractis, Cyrus, diſceſſit.

39. Cyrus uxorem ducit Cyaxaris filiam.

39. Quùmque in Mediam perveniſſet, de patris matriſq; ſententiâ Cyaxaris filiam uxorem duxit, de quâ etiam nunc memoriæ proditur, fuiſſe perelegantem. Nonnulli autem Scriptores hiſtoriarum aiunt, matris cum eo ſororem fuiſſe nuptam. Verùm ea virgo fuiſſet omnino tunc anus. Nuptiis celebratis, mox cum ea diſceſſit. Quúmq; eſſet Babylone, viſum eſt ei,

Sapiens Cyri conſilium.

ſatrapas jam mittendos eſſe ad nationes in ditionem redactas. Enimvero præſidiorum magiſtros in arcibus & tribunos eorum militum, qui per regionem in excubiis erant, alii, quam ſibi, parere nolebat. Atq; hæc ità proſpiciebat, quum cogitaret, eo pacto futurum, ut ſi quis ſatraparum opibus & hominum multitudine fretus, inſolenter ſe gereret, imperiúmque detrectare niteretur, mox adverſarios ſuos in ipsâ regione haberet. Hæc igitur facere quum vellet initio convocandos judicabat quos adeſſe referret, rémque his

priùs

priùs exponendam, ut quas ob cauſſas mitterentur ii, qui mittendi eſſent, ſcirent. Nam hàc ratione laturos id æquioribus animis arbitrabatur. Sin præfectus aliquis jam conſtitutus eſſet, atque hæc deinde animadverteret; graviter laturos ducebat, velut exiſtimantes, ea non aliam ob cauſſam fieri, quàm quòd fides ſibi non haberetur. Convocatis igitur iis, hujuſmodi quædam locutus eſt: *Sunt nobis, amici, ſubactis in urbibus & præſidiarii milites, & eorum præfecti, quos tunc reliquimus. Illis ego diſcedens præcepi, nihil ut aliud curioſè inſtituerent agere; ſed munitiones & caſtella tuerentur. His igitur equidem magiſtratum non adimam, quum præclarè, quæ juſſi erant, conſervarint. Verùm alii mihi ſatrapæ mittendi videntur, qui regionum incolis præſint, acceptóque tributo, tum præſidiariis ſtipendium perſolvant, tum quicquid neceſſe fuerit perficiant. Etiam mihi videtur iis, qui è vobis hic degunt, & quibus ego negotia impono, dum ad obeunda quædam munera ad iſtas nationes eos ablego, iſtic & agros & ædes aſſignandas eſſe; ut & tributum huc illis afferatur, & quum eò venirent, ſuas in ædes poſſint divertere.* Hæc quum dixiſſet, pleriſque amicorum in omnibus ſubactis urbibus donabat ædes ac ſubditos. Atque hac etiam tempeſtate poſteri eorum, qui tunc illa conſecuti ſunt, in agrorum, quorum alii aliâ in regione ſiti ſunt, poſſeſſione manent: quamvis ipſi apud regem ſedes domeſticas habeant. *Neceſſe eſt autem*, inquit, *ut de ſatrapis, ad regiones illas mittendis ejuſmodi diſpiciatis qui meminerint huc etiam mittendum eſſe, quicquid in quovis ſolo pulchri bonive fuerit; ut etiam nos, qui hic manemus omnium bonorum, quæ ubique proveniunt, participes ſimus. Nam ſi quid uſpiam rei terribilis exiſtat, id etiam nobis propulſandum erit.* Hæc locutus, finem dicendi fecit; ac deinde, quos ex amicis animadverteret eundi cupidos, ſecundùm conditiones propoſitas, habito delectu eos, qui maximè viderentur idonei, ſatrapas miſit, in Arabiam, † Megazybum: in Cappadociam, Artabatam: in Phrygiam majorem, Artacamam: in Lyciam & Ioniam, Chryſantam: in Cariam, Aduſium quem ipſi petierant: in Phrygiam, quæ propter Helleſpontum ſita, & Æolidem, Pharnuchum. Ciliciæ verò, & Cypro, & Paphlagonibus ſatrapas Perſicos nullos miſit; quòd ultro viſi eſſent adversùs Ba-

bylonem

Lib. VIII.

Ad p. 187.

† Megabyzum. al. Lyciam. al. Caduſium.

LIB. VIII bylonem Cyri ſigna ſecuti. Sed tamen his etiam tributa indixit afferenda.

40. 40. Ut autem Cyrus id temporis conſtituit, ſic etiam nunc arcium præſidia regis in poteſtate ſunt, & præſidiariorum tribuni à rege conſtituuntur, & apud regem deſcripti cenſus eorum exſtant. Præterea ſatrapis omnibus, quos emittebat, edixit; *ut omnia, quęcunque ſe facere viderent, pro viribus imitarentur. Primùm equites & currum agitatores ex illis Perſis ac ſociis, qui comitarentur ipſos, inſtituerent. Quicunque verò & agros, & domos publicas conſecuti eſſent, eos ad frequentandam portam cogerent, utque, temperantię ſtudioſè addicti, ſatrapę ſemet tutendos exhiberent, ſi quid uſus poſceret. Etiam liberos, qui eis naſcerentur, ad portam educarent & inſtituerent, quemadmodum apud ipſum fieret. Itidem ſatrapam, quos haberet ad portam venatum producere debere: ac cum ſe, tum ſuos ad res bellicas exercere. Qui autem mihi,* ait, *pro ratione poteſtatis ſuę currus plurimos, plurimos & lectiſſimos equites effecerit; hunc ego, tanquam egregium belli ſocium, & qui cuſtodię imperii, tum Perſici, tum mei, ſit particeps, honoribus ornabo.*

Cyri ad ſatrapas mandata.

Ad p. 188.

41. *41. Sint apud vos etiam ſeſſionibus, perinde atque apud me, viri prękantiſſimi pręcęteris honorati. Sit & menſa quę ſicut & mea primùm domeſticos alat; deinde ſat bene inſtructa ſit etiam ad impertiendum amicis, honorémque illis exhibendum, qui ſingulos in dies aliquid prędarè gerent. Etiam ſepta vobis hortorum ſunto, ac feras alite; nec ipſi unquam labore nullo pręcedente cibum vobis apponite, neq; pabulum equis non exercitatis objicite. Non enim fieri poterit ut unus ego virtute humanâ veſtrûm omnium bona tuear: ſed neceſſe eſt magno me pariter animo, cum viris fortibus, à me ſummittendis, auxilio vobis eſſe: ac vos itidem fortes eſſe viros oportet, & cum veſtris, qui & ipſi viri fortes ſint, ſocia mecum arma conjungere. Velim hoc etiam conſideretis, nihil me horum, ad quę jam vos cohortor, ſervis imperare: & quę vobis faciunda eſſe aio, hęc ipſemet exſequi omnia ſtudeo. Deniq; ut vos ego me imitari jubeo, ſic etiam vos magiſtratus illos, qui veſtro imperio continentur, ad imitationem veſtri condocefacere.* Atque hæc uti tum Cyrus inſtituit, ſic etiam hodie cuncta regis imperio ſubjecta præſidia cuſtodiuntur, & omnes magiſtratuum

portæ

portæ officioſè frequentantur, omnéſque tum amplæ, tum exiguæ domus ſimili modo adminiſtrantur; omnes ex iis, qui adſunt, præſtantiſſimi ſeſſionibus honoris ergo ſupra cæteros ornantur: omnia itinera eodem modo inſtituuntur, perq; paucos præfectos res omnino multæ brevi compendio curantur. His indicatis, quemadmodum ſe gerere ſinguli deberent; ac manu militum cuiq; data, ſic eos dimiſit; ut prædiceret univerſis, pararent ſeſe, quòd ſuſcipienda in annum proximum eſſet expeditio, & luſtrandi milites, arma, equi, currus. Hoc etiam ab auctore Cyro profectum, ut aiunt, nunc quoque ſervari animadvertimus. Lib. VIII.

42. Circumit hinc indè quiſpiam regiones cum exercitu ſingulis annis, qui ſi ſatraparum aliquis indiget auxilio, fert ei auxilium: ſi quis inſolenter ſe gerit, eum ſanam ad mentem revocat. Quòd ſi quis vel tributum afferre negligit, vel incolas tueri, vel ut terra culta ſit, vel aliquid aliud ex iis, quæ ſunt imperata, prætermittit, hæc ille corrigit omnia. Si verò nequeat facere, regi denunciat. Is ubi rem audit, de eo, qui ſpreto imperio ſe contumaciter gerit, deliberat, ac ſæpenumero ii de quibus dicitur. Regis filius deſcendit, Regis frater, Regis oculus, licèt aliquando non conſpiciantur, circitores illi ſunt. Nam unuſquiſque horum è viâ revocatur, ubi rex ità jubet. 42.

Ad. p. 184.

43. Etiam aliud quiddam excogitâſſe Cyrum cognovimus, quod ad magnitudinem imperii pertinet, de quo celeriter intelligeret, qui etiam rerum longè remotarum ſtatus eſſet. Quum enim conſideraſſet, quantum itineris equus agitatione diurnâ conficere viribus integris poſſet: equorum ſtabula parari curavit, quæ tantundem diſtarent, & in his equos conſtituit, cum illis, qui eorum curam gererent. Ordinavit & quolibet loco quendam, qui tum ad recipiendum literas allatas, tum ad tradendum eas aliis idoneus eſſet; quique defatigatos equos & homines exciperet, ac recentes ſummitteret. Atque hoc in itinere nè noctu quidem interdum ceſſari dicitur, ſed nuncio diurno ſuccedere nocturnum. Quæ quidem ità quum fiunt, aiunt nonnullos inter hujuſmodi gruum volatu celerius conficere. Quòd ſi verè non dicitur, ſaltem hoc manifeſtum eſt, omnium pedeſtrium itinerum, quæ homines conficiant, hoc velociſſimum eſſe. *Bonum eſt* autem, 43. Equiveredarii primum a Cyro diſpoſiti.

LIB. VIII. tem, *ut quamprimum aliquid animadvertitur, etiam cura ſine dilatione adhibeatur.*

44. Cyrus varias ſibi nationes ſubjicit.

44. Poſteaquam annus præteriiſſet, Cyrus exercitum Babylonem coëgit; habuiſſéque proditur ad centum viginti equitum millia, currus falcatos bis mille, peditum millia ſexcenta. Quo apparatu facto, expeditionem illam ſuſcepit, quâ nationes univerſas ſibi ſubjeciſſe dicitur quæ extra Syriam ad mare rubrum uſque ſedes ſuas habent. Poſtea ſuſcepta in Ægyptum fertur expeditio, quâ Ægyptum ſubegerit. Itaque deinceps imperium Cyri terminabat ad ſolem orientem, mare rubrum; ad ſeptentriones, pontus Euxinus; occidentem versùs, Cyprus & Ægyptus; versùs meridiem Æthiopia. Quarum regionum extremi fines partim ob calorem, partim propter frigus, partim propter aquam, partim ob aquæ inopiam habitari difficulter poſſunt. Ipſe quum in horum medio viveret, hibernum tempus ſeptem menſium Babylone degebat, quòd iſta regio tepida ſit: tres vernos menſes, Suſis: ipſâ æſtate vigente, menſes duos Ecbatanis; quod quia faceret, ſemper in calore frigoréque verno vitam egiſſe dicitur.

Quibus locis degere ſolitus fuerit.

45. 45. Erat autem ea hominum erga ipſum affectio, ut natio quævis detrimentum accipere ſe duceret ſi non Cyro mitterent quicquid ipſis egregium in regione ſuâ vel naſceretur, vel aleretur, vel arte perficeretur. Itidem quævis urbs, quivis homo privatus opulentum ſe arbitrabatur, ſi rem Cyro gratam præſtitiſſet. Nam & accipiebat à ſingulis Cyrus ea, quorum copiam illi, qui dabant, haberent: & viciſſim eis largiebatur, quibus eos defici animadverteret. Poſteaquam hoc modo ad ætatem provectiorem acceſſiſſet, admodum ſenex vice jam ſeptimâ, ex quo imperium adeptus erat, in Perſiam venit. Quo tempore tum pater, tum mater ipſius jamdudum, ceu credi par eſt, è vivis exceſſerant. Hic quum ritè rem ſacram procurâſſet, & ex inſtituto patrio chorum Perſarum duxiſſet, ac pro more dona in omnes diſtribuiſſet: conſopitus in regia, ſomnium hujuſmodi vidit. Acceder quiſpiam ad ipſum viſus eſt, humanâ ſpecie auguſtior, qui diceret: Para te, Cyre; Nam ad Deos nunc iturus es. Hoc ſomnio viſo, excitatus eſt; propéq; ſcire jam videbatur, vitæ ſibi finem adeſſe. Quamobrem ſumtis mox hoſtiis, Jovi patrio, & Soli, & Diis cæteris in ſummis montium

Cyrus omnibus charus.

Cyri poſtremus in Perſiam adventus.

Ad. p. 190.

Cyrus de morte divinitus admonetur.

tium jugis, qui Perſis ſacrificandi mos eſt, rem divinam fecit, & hujuſmodi preces concepit; *Jupiter pater, túq; Sol, ac vos Dii univerſi, accipite hæc ſacra, quibus & multis præclariſq; actionibus finem impono, & gratias vobis ago, quòd mihi tum extis, tum ſignis cœleſtibus, tum auguriis, tum omnibus ea ſignificâſtis, quæ vel facienda, vel omittenda erant. Magnas etiam vobis gratias ego, quòd & ipſe curam de me veſtram agnoverim, & nunquam me rebus proſperis ſupra conditionem humanam extulerim. Rogo vos, ut nunc quoque liberis, uxori, amicis, patriæ felicitatem largiamini: mihi verò peto, ut quale conceſſiſtis ævum, talem etiam exitum detis.* L i b. VIII.

46. His peractis, quum domum revertiſſet, quieti ſe dare decrevit, & decubuit. Poſteaquam tempus itâ poſceret, accedunt ii, quibus hoc erat negotii datum, atque ut lavet, hortantur. Suaviter ille ſe quieſcere dicebat. Itidem illi, quibus erat negotii datum, quum tempus eſſet, cœnam ipſi apponunt. At Cyri animus non ille quidem cibum admittebat, ſed ſitire videbatur, itaque cum voluptate bibit. Eadem illi quum altero, atque item tertio die accidiſſent, filios arceſſivit, qui fortè tunc ſecuti patrem, in Perſia degebant. Arceſſivit amicos, & Perſarum magiſtratus; qui jam univerſi quum adeſſent, hujuſmodi orationem exorſus eſt. 46.

47. ‘ Inſtat modò, mei filii, ac vos amici, qui ad‘ eſtis, vitæ meæ finis, quando id multis indiciis certò ‘ cognoſco. Vos autem, ubi vitam cum morte com‘ mutavero, de me tanquam beato, & dicere omnia, ‘ & facere oportet. Nam & quum puer eſſem, eo‘ rum, quæ illa in ætate præclara exiſtimantur, fru‘ ctum mihi conſecutus eſſe videor: & adoleſcens, eo‘ rum quæ habet adoleſcentia; & virilem prorſus ad ‘ ætatem ubi perveni, eorum, quæ virilis ætas habet. ‘ Quin & progreſſu temporis vires meas auctas ani‘ madvertere videbar. Itaque ſenectutem meam ado‘ leſcentia nunquam imbeciliorem factam ſenſi, neque ‘ vel expetiiſſe me animo meo, vel aggreſſum quic‘ quam memini cujus non factus ſim compos. Ami‘ cos quidem certè fortunatos per me factos vidi, ho‘ ſtes in ſervitutem à me redactos, patriam antehac ‘ nullo in Aſia claram imperio, nunc dignitate prin‘ cipe ornatam relinquo; quæ deinq; ſum conſecutus, ‘ eorum nihil non conſervâſſe me ſcio. Et quan- 47. Extrema Cyri & ſapientiſſima oratio.

LIB. VIII. ‘ quam præterito tempore nihil non ex voto mihi ſuccederet, tamen quia comes mihi metus erat, nè quid in futurum vel viderem, vel audirem, vel paterer rei gravis, non is mihi conceſſit, ut prorſus elato animo eſſem, vel effusè lætarer. Nunc ſi

Ad p. 191. ‘ morior, vos quidem, filii, quos mihi Dii naſci voluere, ſuperſtites relinquo; & patriam, & amicos itidem relinquo fortunatos. Qui poſſit igitur fieri, ut ego non meritò beatus prædicer, & æterna hominum memoria celebrer? Eſt autem mihi declarandum hoc quoq; cui regnum relinquam, nè id relictum in ambiguo, negotia vobis faceſſet. Complector equidem, filii, pari utrumq; veſtrûm benevolentia: verùm & conſilio providere & ducis officio fungi, quacunq; in re tempus & uſus poſtulet, eum jubeo, qui natu major eſt, & uſum rerum majorem de conſentanea quadam ratione habet. Equidem ut ab hac mea veſtráque patria ſum inſtitutus, natu majoribus, non modò fratribus, ſed civibus etiam, de via, ſedibus, dicendi loco cedendum eſſe; ſic & ipſe, filii, ab initio vos inſtitui, ut natu majoribus honorem principem deferatis, & viciſſim minoribus honore præeatis. Quamobrem ità quæ à me dicuntur, accipite; ut qui tum priſca, tum moribus recepta, atque etiam legibus conſentanea proferam. Ac tuum quidem, Cambyſes, regnum eſto; Diis illud, ac me, tibi largientibus, quantum quidem in me eſt: tibi verò, Tanaoxares, hoc tribuo, ut Medorum, & Armeniorum, & tertio loco Caduſiorum ſatrapas ſis. Quæ tibi quum largior, majus quidem imperium, & regni nomen natu majori me relinquere arbitror, tibi verò felicitatem magis omnis expertem moleſtiæ. Nam qua delectatione humana cariturus ſis, equidem non video. Nimirum univerſa quæ hominibus afferre voluptatem videntur, tibi ſunt affutura. Amorem verò illorum, quæ confectu difficilia ſunt, & multarum rerum ſollicitam occupationem, & vitæ alienam à quiete rationem, pungente animum æmulatione rerum à me geſtarum, & inſidiarum molitionem, earundémque ſtructarum ab aliis metum; hæc, inquam, neceſſe eſt illum, qui regno potietur, magis quàm te, comitentur. Atque hæc, ſat ſcio, multa objiciunt, impedimenta, quo minus animo læto quis eſſe poſſit. Te quoque,

‘ mi

'mi Cambyſes, ſcire volo, non aureum hoc ſceptrum 'eſſe, quod regnum tibi conſervet: ſed *amici fideles* '*regibus & veriſſimum, & tutiſſimum ſceptrum ſunt.* 'At vero non naſci homines fidos exiſtimabis, quod 'ita iidem omnibus fidos ſe declararent: ſicut & na-'turalia cætera conſpiciuntur eſſe omnibus eadem: 'ſed fidi qui ſint, eos abs quovis homine tales effici 'neceſſe eſt. Parantur autem, non vi, ſed potius be-'neficentia. Quamobrem ſi voles & alios tibi ad-'jungere, qui in conſervandi regni quaſi ſocietatem 'veniant, nequaquam aliunde initium facito quàm ab 'eo, qui loco tecum eodem ortus eſt. Nam & cives 'exteris magis ſunt nobis conjuncti, & contubernales 'iis, qui nobiſcum eodem in contubernio non vivunt. 'At vero qui eodem ſemine prognati, ab eadem nu-'triti matre, in eadem domo creverunt, & ab iiſdem 'parentibus diliguntur, eundémq; patrem & eandem 'matrem appellant; quî fieri poſſit, ut non omnium 'ſint conjunctiſſimi? Ne igitur ea bona, per quæ Dii 'fratres mutuam ad conjunctionem deducunt, fruſtra 'vobis eſſe conceſſa patiamini; ſed ſuper hæc ipſa 'ſtatim ſtudia quædam alia benevolentiæ & amoris 'exſtruite: quo fiet, ut amicitia veſtra ſemper in-'victa ſit. Nimirum ſui ipſius curam gerit, qui fratri 'proſpicit. Nam cui frater magnus adeo eſt orna-'mento, ut fratri? Quis hominem præpotentem ho-'nore tanto proſequetur, quanto frater? quemnam 'aliquis magis metuat, ſi fratrem habeat virum mag-'num, atq; ipſum fratrem? Quamobrem nemo te cele-'rius huic obediat, nemo alacriùs ad ipſum veniat. 'Quippe nec ſecundæ nec adverſæ triſtéſque res hujus, 'ad quenquam magis propriè pertinent, quam ad te. 'Hoc etiam velim, cuinam gratificando majora te 'conſecuturum ſperare debeas, quam ſi gratificeris 'fratri? Cui opem ferendo, belli ſocium firmiorem 'tibi adjunges? Quem turpius eſt non amare, quam 'fratrem? Quemnam omnium laudabilius eſt obſer-'vare honorando, quam fratrem? Solus eſt frater, mi 'Cambyſes, qui ſi apud fratrem locum principem ob-'tineat, nequit ad eum pertingere aliorum invidia. 'Quare vos obteſtor per Deos patrios, mei filii, pro-'ſequimini voſmet honore, ſi quidem ullum vobis 'cordi eſt gratificandi mihi ſtudium. Non enim li-'quido ſcire vos arbitrari debetis, me poſteaquam

LIB. VIII.

Ad. p. 192.

Hunc locum M. Cicero in Catone majore interpretatur.

'vivendi

Lib. VIII. ‘vivendi finem fecero, nihil futurum. Nam ne modo quidem animum meum cernebatis, ſed eſſe eum ‘deprehendebatis ex iis, quæ agebat. An nec dum ‘animadvertiſtis terrores illorum animi, qui vim & ‘injuriam paſſi ſunt, homicidis incutiant? quos ſcelerum vindices nefariis immittant? Anne permanſuros fuiſſe putatis extinctorum honores, ſi nihil eorum animis juris ac poteſtatis reliquum eſſet? Equidem, filii, nequaquam perſuaderi mihi unquam paſſus ſum, animum, quandiu mortali corpore contineatur, vivere: poſteaquam ab eo diremptus ſit, ‘mori. Nam animum video his morti obnoxiis corporibus, quamdiu in eis degat, vitam impertiri. Ne ‘id quidem perſuaderi poſſum, non ſapere animum, ‘poſteaquam ab hoc inſipiente corpore ſeparatur: ſed ‘quum à corpore ſecreta eſt pura mens & integra, ‘tum eam ſapientiſſimam eſſe, vero maxime conſentaneum fuerit. Quum diſſolvitur homo, non eſt obſcurum, ad res ſui generis ſingula commigrare, extra unum animum, qui ſolus neque dum adeſt, neque dum diſcedit, cernitur. † Animadvertiſtis, *nihil eſſe morti hominis ſimilius ſomno.* At per ſomnum ‘maxime hominis animus divinitatem ſuam declarat, ‘atq; etiam futura proſpicit: quippe qui tunc, uti quidem apparet, maxime ſit liber. Quare ſi hæc ita ‘ſunt, quemadmodum equidem exiſtimo, & animus ‘hoc corpus relinquit; reveriti animum meum, quæ ‘vos rogo, præſtate. Sin hæc ita non ſunt, ſed animus & manet in corpore, & cum eo interit: vos ‘tamen Deos, qui immortales ſunt, & intuentur & ‘poſſunt omnia, ordinémq; univerſitatis hujus expertem detrimenti & ſenectæ, & extra omnem errorem poſitum, * præ pulchritudine atque etiam magnitudine inexplicabilem, conſervant: Deos, inquam, ‘pertimeſcite, ut nihil impii, nihil nefarii vel committatis, vel deliberetis. Poſt Deos, univerſam hominum nationem, quæ perpetua ſucceſſione continuatur, revereminі. Nam Dii vos caligine quadam ‘non tegunt, ſed actiones veſtras ſemper in omnium ‘mortalium luce verſari neceſſe eſt: quæ ſi puræ ſecretæque ab injuſtitia patuerint, potentes vos inter ‘homines univerſos reddent. Sin aliquid alter in ‘alterum injuriæ cogitaveritis, apud omnes homines ‘fidem amittetis. Nam nemo poterit ampliùs vobis ‘credere,

† al. veniat vobis in mentem.

* al Præ celeritate.

Ad. p. 193.

‘ credere, tametſi magnopere cupiat, ſi videat affici Lib. VIII.
‘ illum injuriâ, qui ſit amicitiæ jure conjunctiſſimus.
‘ Itaque ſi ſatis ego vos doceo, quales voſmet erga
‘ vos gerere debeatis, (recte eſt) ſin autem, ab iis
‘ ſaltem diſcite, qui ante nos exſtitêre, quæ doctrinæ
‘ ratio optima eſt. Nam multi parentes erga liberos,
‘ multi erga fratres in amore conſtantes fuere; non-
‘ nulli etiam his contraria inter ſe mutuò deſignârunt.
‘ Utris igitur animadverteritis ea, quæ perpetrarunt,
‘ profuiſſe; illorum ſi facta prætuleritis alteris, rectè
‘ vobis conſulueritis. Ac de his quidem jam fortaſſe
‘ ſatis. Cæterùm corpus meum, filii, quum diem in
‘ terris ſupremum clauſero, nec in auro condite, nec
‘ in argento, nec ullâ in re aliâ, ſed terræ quampri-
‘ mum reddite. Quid enim beatius, quàm in terram
‘ abdi, quæ omnia præclara, bona omnia pro-
‘ fert ac nutrit? Equidem ceteroqui ſtudioſus homi-
‘ num fui, jámque adeò perlubenter mihi videor ejus
‘ rei particeps futurus, quæ in homines eſt benefica.
‘ Enimvero deficere me videtur animus, eâ parte quâ,
‘ ceu conſentaneum eſt, omnes deficere incipit. Qua-
‘ mobrem accedat ſi quis veſtrûm vel dextram meam
‘ vult contingere, vel in oculos viventis adhuc intue-
‘ ri. Ubi verò tectus & obvelatus fuero, nè quis ho-
‘ minum, mei filii, corpus meum videat, ac nè vos
‘ quidem ipſi, etiam atque etiam oro. Perſas qui-
‘ dem omnes, ac ſocios meum ad monumentum e-
‘ vocate; quo mihi gratulentur, cui jam in tuto agen-
‘ ti nihil accidere mali poſſit, ſive adeò cum numine
‘ divino fuero, ſive in nihilum redigar. Quotquot
‘ autem venerint, hos illis beneficiis affectos, quæ-
‘ cunque in hominis fortunati funere ſolenne eſt ex-
‘ hiberi, dimittite. Denique hoc ex me poſtremum
‘ memineritis: Si benefici in amicos fueritis, etiam
‘ hoſtes puniendi facultatem vos habituros. Valete,
‘ filii chari, atque idem matri verbis meis renunciate.
‘ Itidem omnes amici, qui adeſtis, & qui abeſtis, ſal-
‘ vete. Hæc quum locutus eſſet, atque omnibus dex-
tram porrexiſſet, obvelavit ſe, vitámque cum morte
commutavit.

48. Fuiſſe quidem regnum Cyri inter ea, quæ Aſia vidit, longè præclariſſimum ac maximum, vel ipſum de ſe teſtatur. Terminis incluſum fuit, ad ſolem orientem, mari rubro: ad Septentriones Ponto Euxino:

48. Hiſtoriæ concluſio, qua mores Perſarum novos cum priſcis confert.

2 ad

LIB. VIII. ad occaſum, Cypro & Ægypto: ad meridiem, Æthiopiâ. Tantum verò quum eſſet, uno tamen Cyri arbitrio gubernabatur: qui ſubjectos ſibi liberûm inſtar & honore proſequebatur, & obſequiis ſibi devinciebat, quum ſubjecti Cyrum viciſſim tanquam patrem venerarentur. Is ubi diem ſuum obiit, mox inter ipſos filios eſt coortum diſſidium, mox urbes & nationes

Ad. p. 194. defecerunt, rebus univerſis in pejus vergentibus. Quod quidem verè me dicere, primùm docere de rebus divinis incipiam. Equidem ſcio, priùs regem, ac regi ſubjectos etiam iis, qui vel extrema facinora deſignaſſent, ſive jusjurandum dediſſent, idipſum ſervâſſe; ſive junxiſſent dextras, firmiter promiſſis ſtetiſſe. Quod ſi tales non fuiſſent, & ejuſmodi de ſe opinionem excitâſſent, ſicut hodiéque nè quidem unus fidem eis adhibet, quòd ipſorum impietas jam perſpecta ſit, ità nec illorum militum prætores, qui expeditionem cum †Cyro ſuſceperunt, fidem eis habuiſſent. Jam verò cùm priſcæ de illis opinioni credidiſſent, ſeipſos eis tradiderunt, & ad regem deductis capita fuerunt amputata. Multi etiam barbari, qui hanc expeditionem unà ſuſceperant, alii alia fidei pollicitatione decepti, perierunt. Sunt etiam, quod hæc attinet, multo nunc deteriores. Nam olim ſi quis pro rege ſalutem in diſcrimen conjiceret, vel urbem aut nationem ejus imperio adjeciſſet, vel aliquid aliud præclarè fortitérque pro rege perfeciſſet, hi ſcilicet erant, qui honoribus cumularentur. Nunc ſi quis perinde ac Mithridates, patre Ariobarzane prodito, & quemadmodum Leomithres uxore, liberis, & amicorum quoque liberis apud Ægyptum obſidibus relictis, & ſanctiſſimo jurejurando violato, regi quod expediat, facere videatur: hi verò ſunt, qui maximis honoribus ornantur. Quæ quum omnes Aſiatici videant, etiam ipſi ad impietatem & injuſtitiam deflexerunt. Nam *quales ſunt ii, qui præſunt, tales & illi plerumque ſolent eſſe, qui eorum imperio ſubjecti ſunt.* Hinc factum, ut magis jam ſint nefarii, quàm olim fuerint.

† Intelligit Cyrum minorem, de hujus expeditione, cæſiſque ducibus Græcis alibi Xenophon.

49. 49. Pecunias verò quod attinet, hoc modo nunc magis injuſti ſunt. Non enim duntaxat eos, qui admodum multa ſceleratè deſignarunt; ſed jam illos quoque, qui nihil injuſti admiſêre, comprehendunt; at præter jus & æquum pecunias ſolvere cogunt. Quò fit, ut nihilo minùs ii, quorum res lauta videtur eſſe, ſibi

ſibi metuant; atque aliquid injuſtè patrarunt. Iidem Lib. VIII.
cum potioribus congredi recuſant, neque ad expeditionis regiæ copias adjungere ſe audent. Quapropter omnibus licet, qui bellum ipſis faciunt, in eorum regione citra pugnam omnem pro lubitu vagari, tum propter ipſorum erga Deos impietatem, tum propter injurias, quas hominibus inferunt. Atque hoc modo ſunt ipſorum animi prorſus jam deteriores quàm olim.

50. Nè corporum quidem eos illa ratione, qua pri- 50.
ùs, curam habere, jam narrabo. Nam erat in eorum inſtitutis, ut nec exſpuerent, nec emungerentur. Perſpicuum eſt autem, id ipſos non ea de cauſſa ſanxiſſe, quod corporis humori parcendum exiſtimarent; ſed quod laboribus ac ſudore ſolida effici corpora vellent. Jam verò manet id quidem adhuc nè vel expuant, vel emungant ſe; ſed laborum exercitia nulli uſquam curæ ſunt. Enimvero erat etiam apud illos olim hoc inſtitutum, ut ſemel tantùm paſcerentur; quo tam ad expedienda negotia, quam ad laborum exercitationes die toto fruerentur: jam reſtat id quidem, ut ſemel duntaxat cibum capiant, ſed cum eo tempore veſci incipiant, quo ſolent, qui maximè matutino prandent, tam diu comedere ac bibere perſeverant, quàm diu ſolent, qui ſero admodum cubitum eunt.

51. Erat item in eorum inſtitutis, nè ad convivia 51.
importarentur obbæ; quod exiſtimarent minùs tum Ad. p. 195.
corpora, tum animos debilitari, ſi quis non nimium hauriat. Nunc has non importari, reſtat id quidem; tantum vero bibunt ut non importent, ſed ipſi exportentur, quando nimirum recto corpore non amplius exire poſſunt.

52. Erat & illud unum ex inſtitutis patriis, quod 52.
itinera facientes neque comedebant, neque bibebant, neque quicquam eorum palam faciebant, quæ de his neceſſario conſequuntur. Hoc tempore manet id quidem ut ab his rebus abſtineant: verùm itinera tam brevia conficiunt, ut nihil mirum ſit a rebus illis neceſſariis eos abſtinere.

53. Toties olim venatum ibant, ut ſolæ venationes 53.
ad exercendum tam ipſos quàm equos ſufficerent. Poſteaquam vero rex Artaxerxes, & ipſius familiares, vino cepiſſet obrui, non jam ampliùs ipſi perinde, ac priùs, venatum prodibant, & alios ad venationes e-

L I B. VIII. ducebant. Quin & illis palam invidebant, quaſique ſe potiores oderant quicunque laborum amantes, cum equitibus ſuis venarentur. Eſt hodieque in uſu, pueros ad portas inſtitui; verùm ut artem equeſtrem diſcant & exerceant, id ſcilicet extinctum eſt; quod iſtic non ſint, ubi ſpecimen edendo, gloriam conſequi poſſint.

54. 54. Eſt & illud penitus perverſum, quod pueri audientes priùs illic judicia juſta judicari, juſtitiam diſcere videbantur. Nam manifeſto vident eos ſuperiores diſcedere, qui plurimum largiuntur. Etiam illorum, quæ terra naſcuntur vires pueri antehac diſcebant, quo utilibus uterentur, à noxiis abſtinerent: nunc ea ſic edoceri videntur uti quamplurimum noceant. Quo fit, ut nuſquam plures, quàm illic, vel extinguantur venenis, vel perniciosè lædantur.

55. 55. Etiam multò nunc ſunt addictiores deliciis & vitæ voluptariæ, quam Cyri ſeculo. Nam ea tempeſtate Perſica quidem inſtitutione & continentia adhuc utebantur, veſtitu vero & elegantia Medorum: nunc à Perſis profectam laborum tolerantiam extingui patiuntur, & Medorum mollitiem retinent. Libet autem ipſorum etiam delicias & voluptatem explanare. Nam primùm eis non ſatis eſt, cubilia molliter ſterni; ſed jam ſpondarum quoque pedes tapetibus imponunt, ne pavimentum obnitatur, ſed tapetes nonnihil cedant. Præterea quæ ad menſam coquuntur, eorum quicquid prius inventum fuit, nihil eſt detractum; & alia quædam artificia nova ſemper excogitant. Idem in opſoniis fit. Nam in uroque habent, qui ſemper aliquid novi conficiant. Quinetiam hiberno tempore non caput ſolùm, non corpus, non pedes

Ad. p. 196. ipſis ſatis eſt tegi: ſed etiam ad extremas manus habent tegumenta quædam hirſuta, & digitabula. Æſtate nec arborum nec ſpecuum ipſis umbræ ſufficiunt; ſed in his adſtant eis homines, qui & alia excogitant umbracula. Jam ſi etiam pocula maximo numero habeant, eo ipſo tanquam ornamento ſemet oſtentat. Sed ea comparata improbis eſſe artibus, nulla in turpitudinis parte ponunt. Nam & injuſtitia & lucri turpis cupiditas, mirifice apud eos creverunt.

56. 56. Etiam illud priùs erat eis in more patrio poſitum, ut pedites in itineribus obeundis non conſpicerentur; idque aliâ nullâ de cauſâ, quam ut equeſtris

rei peritiſſimi evaderent. Jam verò multo plus ſtragulorum in equis, quàm in cubilibus habent. Non enim tam equeſtris res ipſis eſt curæ, quam ut molliter ſedeant. Bellica quidem ſtudia quod attinet, quî non in illis conſentaneum fuerit, nunc prorſus eos deteriores eſſe quam olim fuerint? quibus ſuperiori tempore patrium fuit, ut quotquot agros poſſiderent, equites inde ſuppeditarent, qui militatum irent: qui vero in præſidiis degerent, ſiquidem aliquando ſuſcipienda eſſet pro defenſione regionis expeditio, ſtipendiis militarent. At nunc & oſtiarii, & panis & opſoniorum opifices, & pocillatores & balneatores, & qui cibos in menſas apponunt, & qui eos tollunt, & qui cubitum deducunt, & qui de ſomno excitant, & qui eos pigmentis illinendis & infricandis exornant, & eleganter cætera quoque componunt; hi omnes à viris præcipua potentia præditis equites facti ſunt, ut ſtipendia ſibi mereant. Et hominum quidem illi multitudinem quandam oculis exhibent, non tamen ullus eorum bello eſt uſui; quod quidem ex illis ipſis, quæ uſu veniunt manifeſtum eſt. Nam illorum in agro facilius hoſtes quam amici, verſantur. Enimvero quum ex ferentariorum ordine Cyrus eos eximeret, ac tum ipſos, tum equos armaret, & cuique daret in manum tragulam unam, cominus eis in hoſtem uſus eſt. Nunc neque ampliùs levi certamine cum hoſte congrediuntur, neque cominus pugnam conſerunt.

57. Itidem pedites habent illi quidem crates, & copidas, & ſecures, quibus perinde, ac ipſius Cyri tempore, prælium ineant: verum ne illi quidem manum conſerere volunt. Nec falcatos item curtus ad eos uſus, quibus à Cyro deſtinati fuerunt, adhibent. Nam is aurigas honoribus auctos & ad fortitudinem conſuefactos habuit, qui gravem in armaturam impetum facerent. Hodierni Perſæ, quum eos qui ſunt in curribus, nè quidem nôrint, inexercitatos arbitrantur pares futuros exercitatis. Faciunt verò illi quidem imperatum, ſed priùs quàm inter hoſtes penetrent, partim ſponte ſuâ delabuntur, partim deſiliunt. Quò fit, ut ab aurigis deſtituta vehicula jugalium ſæpenumero plus amicis detrimenti afferant, quàm hoſtibus. Enimvero quum ipſi intelligant, quales ſint ipſorum apparatus bellici, cedunt aliis: neque quiſquam ampliùs 57.

LIB. VIII. abſque Græcis ad bellum ſe comparat, ſive adeò ipſi bellum inter ſe gerant, ſeu contra eos Græci copias educant : quòd animadverterant, etiam adversùs Græcos non niſi cum Græcorum auxiliis, ſibi bellica eſſe ſuſcipienda. Et arbitror ſanè me jam perfeciſſe, quod inſtitueram.

58. 58. Quippe demonſtratum aio, Perſas, & alios Perſis conjunctos, minùs erga Deos eſſe religioſos, & erga cognatos magis impios, & injuſtiores erga cæteros, & bellicis in rebus effœminatos jam magìs, quàm prius. Quod ſi quis contraria ſententiæ meæ ſtatuit, ſaltem eorum facta conſideret, ac meis ea rationibus teſtimonium perhibere comperiet.

FINIS.

In

In Cyri-Pædiam INDEX locupletiſſimus.

ABradatæ magnanimitas forte confirmata 168
Is ab uxore ſplendidè armatur & ad virtutem accenditur ib.
Ipſius ſollicitudo pro exercitu Cyri 173
Pugnat 176
Interimitur ib.
Actiones hominum latere non poſſunt 238
Apparitorum idem honos qui caduceorum & legatorum 44
Aduſius artificiosè Carum controverſiam componit 185
Aduſius Cariæ ſatrapa 231
Ægyptii ſtrenui 176, 177
Perſas cogunt pedem referre 177
A Cyro coguntur & ipſi pedem referre 178
Cyro ſe dedunt, modò nè adverſus Crœſum militent ib.
Æqualitas inter Perſas 13
Aglaïtadas moroſus 47
Amittere acerbius quàm non acquirere 198
De amore diſſertatio 116, 153
Anima immortalis 238
Animalia caſtrata non ſunt inutilia 195
Apum erga regem ſuum ſtudium 119
Aquila aurea ſignum Perſici imperii 171
Aquila dextra bonum omen 38
Araſpas ab amore credit ſe ſuperari non poſſe 116
A quo tamen ſuperatur 153
A Cyro conſolatur ib.
Ut transfuga Aſſyrium adit 154
Ad Cyrum revertitur 165
Hoſtium conſilia detegit ib.
Armeniorum propenſum in Cyrum ſtudium 20
Armenius ad Cyrum deſcendit 62
Ipſius cum Cyro colloquium 63
Tacet ib.
Quot copias habet, quot pecunias 68
A Cyro lubens multatur 69
Armenius rebellandi occaſionem captat 58
A Cyro ad officium reducitur 63
Nuntium à Cyro accipit 61
Cyro gratias agit 73
Artabatas Cappadociæ ſatrapa 231
Artabazi de bello ſententia 145
Artabazi querela 193
Artacamas Phrygiæ majeſtatis ſatrapa 232
Artagerſes integris ordinibus perturbatos urget 175
Artes bonorum fontes 180
Aſcia, lima, lora, in bello neceſſaria 161
Aſiatici impii & injuſti 240
Ebrii 241
Bonis invident ib.
Judicant ſecundùm eos qui plura largiuntur ib.
Se mutuò venenis petunt ib.
Ipſorum mollities ib.

Hyeme

Hyeme manus tegunt 242
Quos militiæ addicant 243
Qualis apud ipſos curruum falcatorum uſus ib.
Non ſine Græcis militant ib.
Aſiatici in bellum euntes, pretioſa ſua ſecum ferunt, & quare 99
Aſſyriarum ejulationes in fuga ſuorum 87
Aſſyrii audacter è caſtris prodeunt 83
Aſſyrii exercitus quantus 39
Aſſyrii filius uxorem ducturus venatur in confinio Medorum 17
Ex agro Medico prædas agit ib.
Ab Aſtyage & Cyro impeditur 18
Aſſyrii foſſâ ſe cingunt 80
Aſſyrii in mœrore 89
Fugiunt 86
Aſſyrii regis ad ſuos exhortatio 83
Aſſyrio duellum offert Cyrus 126
Aſſyrius de Medis debilitandis cogitat 22
Aſſyrius in Lydiam proficiſcitur 152
Aſtyagis mors 21

B

Babylone degebat Cyrus hyeme 234
Babyloniorum fines invadit Cyrus 126
Babylon, ſomno & vino immerſa, à Cyro capitur 190
Belli adversùs Aſſyrios initium 22
Bellum non temerè movendum 36
Bona & mala ediſcenda 33

C

Caduſii & Sacæ Aſſyrio infenſi 123
Alacrius cum Cyro militant 128
Caduſius excurrens temerè occiditur 135
Cambyſes Cyrum & Perſas perpetuò inter ſe devincit 229
Cambyſes filium inſtruit 24
Cameli duntaxat equos terrent & fugant 175
Candys Perſica veſtis 215
Cares diſcordes Cyrum implorant 184
Ab Aduſio pacificantur 185
Caſtra quomodo locanda 81
Chaldæi bellicoſi 72
Rapto vivunt 75
Chaldæi prædatores multantur 179
Chryſantæ laus 222
Chryſantas quid de obſidenda Babylone ſenſerit 188
Suadet ut Cyrus ſibi domum paret 194
Chryſantas verba poſt Cyrum faciens, timiditatem exercitûs elevat 159
Chryſantas ambit eques fieri 101
Chryſantas Lyciæ & Ioniæ ſatrapa 231
Colloquia Cyri cum ſuis 44
Conditionis potioris captatio in bello magni eſt momenti 156
Contentio inter milites non ſine fructu 42
Convictus integrarum centuriarum magni uſus 43
Crœſi fuga 96
Crœſus ad Cyrum adducitur 180
Apollinem tentat ib.
Conſulit 181
Reſponſum ab illo habet ib.

Ipſius

Ipſius uxor verè beata 182
Crœſus anxius noctu fugit 89
Crœſus Cyro tradit libellos opum ſuarum 186
Crœſus Cyrum aggreditur 175
Sardes fugit 179
Cunctatio in bellis perniciosa 78
Currus falcati à Cyro, Abradatâ, Cyaxare confecti 157
Currus falcati valdè utiles in bello 178
Currus quatuor temonum, & equorum octo 155
Cyaxares ad Cyrum 142
Ipſius invidia ib.
Oſculum Cyri reſpuit ib.
Ac de ipſo conqueritur ib.
Invidiam ſuam prodit 144
Variis exemplis Cyrum in culpâ eſſe vult oſtendere 143
Cyaxares Aſtyagi patri ſuccedit 21
Cyaxares auxilia petit à Perſis & à Cyro 22
Cyaxares cum tertiâ Medorum parte domi remanet 142
Cyaxares de bello cum Cyro conſultat 149
Machinam ſe fabricaturum pollicetur 151
Cyaxares negat perſequendos hoſtes 89
Cyaxares offenditur, quòd Cyrus noluerit magnificè veſtiri 57
Cyaxaris temulentia & dolor 105
Ipſius iracundia & minæ in Cyrum & Medos ib.
Medos revocat, ſed incaſſum ib.
Cyri oratio, 20, 22, 40, 60, 64, 78, 82, 87, 88, 97, 99, 106, 107, 118, 130, 136, 158, 160, 170, 189, 192, 196, 225, 235.
Cyrus imperandi peritus 1
Omnibus aliis regibus præſtantiοr 2
Quas nationes ſubegerit ib.
Honoris avidiſſimus ib.
Ipſius parentes 3, 8
Educatio 3
Reliquis omnibus præſtitit 8
Ipſius de pulcritudine laus & patris judicium 8
De cœnâ Medicâ ib.
Liberalitas erga de ſe bene meritos 9, 15, 20
Offenſa in Sacam 9
Quid de vinoſis ſenſerit 10
Apud avum Aſtyagem manet, & cur 11
Judex dictus non bene judicat 12
Ipſius humanitas & liberalis ambitio ib.
In avum pietas 13
Loquacitas ib.
In adoleſcentiâ mores ac ſtudia ib.
Venandi cupiditas 14, 16
Sacam non amplius odit 14
Ipſius temeritas in venatione ib.
In bello 19
Ferit cervum, aprum 15
Eóſque Aſtyagi offert ib.
Ipſius verecundia 14
Ingenioſè quærit compos voti fieri ab Aſtyage 16
Armatur 18
Aſſyrios invadit 19
A patre revocatur 20
Ab omnibus diligitur 19
Eum oſculatur cognatus quidam 20
Cujus operâ utitur 91
Redit in patriam 21
Ei traditur exercitus cum imperio 22
Ejus religio 25
Inſtruitur à patre ib.
Ad Cyaxarem cum exercitu venit 38

Curat fabricari arma Perſis, ut cominus poſſint pugnare 41
Suos milites exercet 42
Illos docet ac inſtruit ib.
Suos niſi ſudâſſent, prandere non ſinebat 44
Quos ad cœnam invitabat, & quare ib.
Quibus colloquiis utebantur ib.
Ipſius ſolertia in militum animis excitandis 56
Ad Cyaxarem venit Indorum legatis appulſis ib.
Cyrus ſe purgat Cyaxari, quòd magnificè noluerit veſtiri 57
Armenium invadit 59
Ipſius conſilia prævidit 62
Ipſius filium, filias, uxores, opes capit 63
Caduceatorem ad Armenium mittit ib.
Illum cogit ut in ſe ſententiam dicat 65
Benignè cum Armenio agit 68
Chaldæorum montes vult occupare 71
Chaldæos deturbat de jugis montium 72
In quibus caſtellum exſtruit ib.
Chaldæos benignitate ſuâ ſibi amicos reddit 73
Pacem inter Armenios & Chaldæos facit 74
Ad Indum mittit qui pecunias petant 75
Gloriæ ac laudis cupidus 76
Ut ab Armeniis exceptus ib.
Copias & pecunias Cyaxari mittit 77
Ipſius liberalitas ib.
Venatur ib.
In hoſticum ducit 78
Pulcherrimè exercitum inſtruit ib.
Cyaxari auctor eſt ut in hoſtem eatur ib.
Diis ſacrificat eóſque placat 80
Ipſius ſolertia in locandis caſtris 81
Prælio ſe parat ib.
Cyaxare prudentior ib.
Transfugas Aſſyrios audit ib.
In Aſſyrios tendit 85
Teſſeram militarem dat, pæana canit ib.
Ipſius exercitus alacriter in Aſſyrios tendit 86
Militum ipſius ardor in conflictu ib.
Victoria ib.
Suos à caſtrorum oppugnatione revocat 87
Hoſtes ad pugnam provocat ib.
Erga deos ac homines gratus ib.
Hoſtes vult perſequi 89
Callidè Cyaxarem fallit 90
Cum Hyrcaniis paciſcitur 92
Impensè à Medis diligitur ib.
Prodigio confirmatur 93
Hyrcanios excipit 94
Iterum vincit 96
Arma ab hoſtibus dedita cremari jubet ib.
Ut commeatus abundet, proſpicit ib.
Ad temperantiam ſuos hortatur 97
Diviſionem pecuniarum permittit Medis, Hyrcaniis, ac Tigrani 98
Perſicum equitatum parat 99
Captivos liberat 103
Quibus conditionibus ib.
Quo pacto fures intercipiebat & transfugas 104
Alium exercitum è Perſiâ arceſſit 106

Nunc;

Nuncium Cyaxaris prudenter alloquitur *ib.*
Curat per ſuos, nè Medi ipſum deferant 107
Ad Cyaxarem ſcribit 108
De prædâ dividendâ agit 109
Equos Aſſyriorum Perſis curat dari 110
Diis, Cyaxari, & Medis partem prædæ curat dari *ib.*
Ingenuos in libertatem vindicat, eóſque in militum numero habet 111
Gobryæ pollicetur, ſe ipſius filii necem ulturum 113
Cantatricem ſibi ſelecto Medo cuidam petenti donat 114
Araſpæ tradit ad ſervandam Pantheam & tabernaculum 115
Ipſius votum in gratiam de ſe bene meritorum 119
Ad Gobryam tendit 120
In cujus munitionem ingreditur *ib.*
Pecuniáſque ſibi à Gobryâ oblatas, ipſius filiæ donat 121
Gobryam convivam habet 122
Cyrus quàm providens 123
Babyloniorum fines invadit 126
In Gobryam liberalitas *ib.*
Aſſyrio duellum offert *ib.*
Gadatam amicum ſibi facit 128
Exercitum ſuum expeditiſſimum reddit 130
Duces & præfectos exercitûs ſui nominatim inſtruit 131
Ipſius induſtria ſingularis in nocturno itinere 133
Gadatæ ſuppetias fert 134
In ſuos merita transfert, quæ ſibi debebantur 135
Erga Caduſios miſeratio 136
Eos conſolatur *ib.*
Cyrus Caduſiorum cædem ulciſcitur 137
Agricolis parcendum cenſet *ib.*
Equitatum Perſicum auget 138
Babylonem rurſus adit 140
Sed non è propinquo & cur *ib.*
Aſſyriorum caſtella capit 141
Cyaxarem arceſſit *ib.*
Et ſe purgat 143
Ipſius querelas abrumpit 146
Cum Cyaxare redit in gratiam *ib.*
Delicatam cœnam reſpuit 147
Expeditionem vult continuari *ib.*
Ab omnibus ſuis rogatur ut maneat 148
Jocatur *ib.*
Cum Cyaxare de bello conſultat 149
Sententiam dicit 150
Machinam fabricat 151
Caſtra metatur in loco ſaluberrimo, & acceſſu facillimo *ib.*
Aſſyrii conſilium ſolus intelligit 152
Currus novos excogitat uſu veterum ſublato *ib.*
Camelos congregat *ib.*
Curat ut Araſpas veluti transfuga, Aſſyrium accedat 154
Abradatam benignè excipit 155
Octo juges currus facit *ib.*
Ab Indo pecunias accipit, curátque ut nonnulli eorum qui illas attulerant, Aſſyrium adeant ſpectandi cauſâ 156
Contentionem inter amicos excitat, quò ſtrenuiores fierent 157
Suis terrorem eximit 158
Suis auctor eſt ut abſtemii ſint 159
Adversùs hoſtes pergit 163
Ad pugnam ſe comparat 164
Captivos Aſſyrios interrogat *ib.*
Araſpam redeuntem excipit 166
Exercitum ſuum inſtruit 165

K k Suos

Suos ad virtutem hortatur 170
Præliatur adversùs maximas hoſtium copias 175
Dum Ægyptios urget, equo decidit, ac diſcrimen vitæ adit 177
Non finit Ægyptios ampliùs à ſuis cædi ib.
Illis ignoſcit 178
Lariſſam & Cyllenem illis habitandas dat ib.
Sardes capit 179
Chaldæos prædæ cupidos mulctat ib.
Crœſum ad ſe adduci jubet 180
Sardes non vult diripi ib.
A Diis ortus, & à puero virtute præditus 181
Crœſo permittit uxorem & univerſam familiam, ſed ei pugnas & bella adimit 182
Theſauros à Crœſo accipit ib.
Abradatæ mortem noſcit 164
Eúmque deplorat ib.
Monumentum ipſi & Pantheæ & eunuchis erigit 184
A Crœſo libellos opum, quæ in plauſtris erant, accipit 186
Eos qui in poteſtatem ſuam venerant, funditores facit 187
Multas regiones ſubigit ib.
Cyrus Babylonem rurſus adit ib.
Suis cavit à Babyloniorum incurſione ib.
Ipſius de obſidendâ Babylone conſultatio ib.
Foſſam circa Babylonem agit, ac turres erigit 188
Fluvium deflectens, Babylonem noctu capit 190
Curat ut Babyloniiagros colant 191
Majeſtatem regiam ut ſit confecutus ib.
Aditum ſe convenientibus præbet 192
Sacrificat Veſtæ, Jovi, ac aliis 194
Eunuchos ſibi cuſtodes adſciſcit 195
Perſas ſibi ſatellites legit 196
Hortatur ſuos ad laborem, temperantiam, & fortitudinem 197
Stabile imperium conſtituit 201
Equorum & canum curam quibus commiſerit 202
Quid quiſque ex ſuis poſſet noverat ib.
Curat ut ſui frequenter ſibi ad portas adſint 203
Religioſam ſuorum pietatem ſibi utilem credit 204
Suos blanditiis demulcet 206
Veſtium Medicum ſibi & ſuis optat ib.
Servos ut habuit 207
Quo pacto ſe geſſerit cum iis quos ſibi ſubjecerat ib.
Ipſius liberalitas 208
Plurima ſuis largiebatur ib.
Pater patriæ appellatus 210
Opes ſuas Crœſo demonſtrat ab amicis promptè collectas 211
Diis inſervit & amicos ditat 212
Medicos colligit, & medicamenta præparet ib.
Cupiebat potiùs à ſuis amari, quam ut ſui ſe invicem amarent 213
Ipſius provectio pompoſa ib.
Suis veſtes & ſaga donat 214
Sacrificat 215
Quando primùm veneratus ib.
Facta re ſacrâ, ad epulum victoriæ amicos invitat 221
Quomodo convivas collocat ib.
A Gobryâ laudatur 222

Cur Chryſantem Hyſtaſpæ prætulerit *ib.*
Jocatur in re connubiali 224
Suis varia dona impertit 225
Ordinis valdè ſtudioſus 226
Præcipuè in caſtris 227
Cyaxarem adit 228
Qui ei filiam ſuam offert *ib.*
Perſiam adit, ubi a Cambyſe perpetuo cum Perſis devincitur 229
Cyaxaris filiam uxorem ducit 230
Satrapas mittit ad nationes ſubactas *ib.*
Quid iis injunxerit 232
Equos veredarios diſponit 233
Quàm numeroſum exercitum habuerit 234
Quas provincias ſubegerit *ib.*
Quibus locis hyeme, vere, æſtate degerit *ib.*
Omnibus charus *ib.*
Ipſius in Perſiam poſtremus adventus *ib.*
Divinitùs de morte monetur *ib.*
Diis ſacrificat 235
Regnum duobus filiis partitur 237, 238, 239
Corpus ſuum vult terræ reddi 239
Prohibet, ne quis corpus ſuum poſt mortem videat *ib.*
Moritur *ib.*
Ipſius regnum quantum *ib.*
Poſt mortem ipſius filii diffident 240
Urbes & nationes deficiunt *ib.*

D

DAïpharnes cunctanter Cyrum adit 216
Deſidia facit, ut corpora & mentes malè ſe habeant 197
Diis in omnibus conſulendi 37
Dii omnia nôrunt *ib.*
Diligamur ut à noſtris quid faciendum? 1
Divitum moleſtia 219
Docemur aliter adulti, quàm pueri 34
Dolabra, falx, ſarculum, ligo, in bello neceſſaria 161

E

ECbatanis æſtate degebat Cyrus 234
Equeſtres copiæ noctu tumultuoſæ 80
Equi camelos fugiunt 175
Equi veredarii, ſive diſpoſiti 233
Qui iter volatu gruum celerius conficiunt *ib.*
Equos Aſſyriorum Perſis dari cupit Cyrus 110
Equus multum valet oculis & auribus 102
Eunuchi cuſtodes Cyri 195
Exercitui via facillima, celerrima 61
Exercitus Cyri latera infirma 175
Exercitus Cyri ſollicitus ob immenſam Aſſyriorum multitudinem 158
Exercitus nunquam debet eſſe otioſus 30

F

FAbri ærarii, tignarii & ſutores, uſui in bello 162
Falx, &c. in bello neceſſaria *ib.*
Fames & frigus adverſarii potentiſſimi 150
Forum caſtrenſe non violandum 109
Forum liberum apud Perſas 3
Ipſius diviſio *ib.*
Fratrum concordiæ fructus 237
Frigus & fames adverſarii inexpugnabiles 150

Fuga in bello quàm damnoſa & ignominioſa 83

G

Gadatas ad Cyrum deficit 128
Agro ſuo timet 129
Proditur ab uno ex ſuis 133
Quo fit ut Aſſyrius caſtellum ipſius occupet 139
Gadatas domui Cyri præeſt *ib.*
Gadatas in inſidias delabitur 134
Ab uno ex ſuis vulneratur *ib.*
Qui tandem occiditur 135
Cyro gratias agit *ib.*
Coram Cyro fortunam deplorat 139
Gadatas, munitis caſtellis Cyrum comitatur *ib.*
Machinam ſe fabricaturum pollicetur 151
Gobryas ad Cyrum venit 112
Queritur de atrocitate Aſſyrii *ib.*
Ipſius filium Aſſyrius occidit *ib.*
Petit à Cyro, ut filii necem ulciſcatur, tum ſuo, tum filiæ nomine 113
Magnificè Cyrum & ſuos excipit 120
Cum Cyro cœnat 122
Gobryas Cyrum laudat 222
Gordius, eodem momento fit ex ſervo liber & Lydorum rex 151
Græci milites in pretio 242
Græci perfidi à Perſis habiti 241
Græci tributarii Cyro fiunt 186
Greges paſtoribus obſequentiores, quàm homines ſuo magiſtratui 1

H

Hippocentauri 102
Homo animantium optimus & gratiſſimus 220
Honorati ad portas 203
Hoſtes Cyro arma tradunt, quæ concremantur 96
Hoſtium copiæ quantæ ſint explorandum 164
Hyrcanii ſeſe Cyro offerunt 91
Cum ipſo fœdus ineunt 92
Ipſi præeunt *ib.*
Ad ipſius caſtra tranſeunt 94
Hyrcanius enititur, ut Medi apud Cyrum maneant 119
Hyſtaſpas adversùs Phrygas 186
Hyſtaſpas Chryſantæ cur prælatus 222
Gobryæ filiam in uxorem accipit 224
Hyſtaſpas Cyri ſententiam approbat 98

I.

Ignis in bello ubi excitandus 80
Imperare opus arduum 26
Imperare res difficillima 2
Imperatoriæ rei præceptorum congeries 28
Imperator curare debet ne quid deſit exercitui 27
Imperator inſidiator eſſe debet, mentis ſuæ occultator, fraudulentus, veterator, fur, raptor 33
Imperator nomina ſuorum tenere debet 132
Imperator nunquam debet armis deſtitui 198
Imperator ſubditis melior eſſe debet 199
Imperatoris boni munus 123
Imperator ſubjectis pejor eſſe non debet 199
Imperium parari poteſt audacia ſola, retineri verò temperantia, continentia 198
Indorum legati ad Cyaxarem & Cyrum 57

Indi ſpeculatores Cyro rationem reddunt apparatus Aſſyriaci 157
Indorum rex Cyro pecunias mittit 156
Ingrati apud Perſas multantur 4
Judicandum ſecundùm leges 12

L

Labores fortibus ſunt obſonii loco 198
Leges ad fletum cogunt quos ad juſtitiæ cultum erudiunt 47
Leomithres ſuos Ægyptio obſides dat 240
Liberorum inſtitutio 3, 4
Ligo, dolabra, falx, ſarculum, in bello neceſſaria 162
Lora, lima, aſcia in bello neceſſaria ib.
Lux clariſſima in exercitu Cyri 93

M

Magi quando conſtituti ad ſacrificia & hymnos 204
Mala & bona ediſcenda 33
Matrimonia ſine parentum conſenſu non contrahenda 229
Medi plauſtris hoſtium potiuntur 62
Medi volunt cum Cyro manere 119
Cyaxari dant munera 147
Medorum erga Cyrum ſtudia 92
Megabyzus Arabiæ ſatrapa 231
Mercatores in bello, & quid illis ferebatur 162
Metus omnium ſuppliciorum graviſſimum 66
Miles obediens laudandus, contumax puniendus 31
Militaribus exhortationibus quid tribuendum 84
Milites non ex civibus tantùm eligendi, ſed undique 50
Militum malorum remotio quàm utilis ib.
Mithridates patrem prodit 240
Modeſtia eorum qui cum Cyro 204
Molæ manuariæ parandæ 161
Morti ſomnus ſimillimus 238

O

Opſonia acida, acria, & ſalſa ſunt in bello potiora 161
Opſonii loco fortibus ſunt labores 198
Ordo Cyri exercitûs in itinere 163
Ordo eximius in Cyri agmine obſervatur 226

P

Panthea 115
Ab Araſpa admatur, qui ei vim minatur, de quo per Eunuchum Cyrum certiorem facit 153
Curat, ut Abradates maritus ad Cyrum deficiat 134
Maritum ornat 168
Panthea ſibi manus offert 184
Parendum magiſtratui 200
Paſtoris & Regis ſimilitudo 210
Peccat, qui per ignorantiam non delinquit 69
Pecuniæ in bello neceſſariæ 62
Perſæ apud matres non educantur 5
Perſæ degeneres Cyro mortuo 240, 241 Vide Aſiatici.
Perſæ equites præſtantiſſimi 178
Perſæ, etiam pueri, virtuti ſtudent 23
Perſæ in ſcholis juſtitiâ inſtituti, omnium honorum ſunt capaces 2

ces: qui verò non ità inſtituti, ab honoribus arcentur 7
Ipſorum moderatio ib.
Perſæ nonnulli à Cyro ſatellites electi 196
Reliquis etiam ſecum manentibus ib.
Perſarum arma 5
Perſarum cujuſlibet ætatis educatio 4, 5, 6
Temperantia 122
Perſarum in venatione abſtinentia 6
Perſarum leges 3
Perſarum mos in militibus legendis 22
Perſarum numerus 7
Perſarum puberum exercitia 5
Perſarum temperantia 122
Perſicus mos cognatos oſculandi 20
Perſis non licet frænis aureis uti, niſi ſibi illa à rege data ſint 209
Perſis opſonium fames, potus aqua 104
Perſis panis eſt pro cibo, naſturtium pro opſonio, aqua pro potu 52
Pharnuchus Phrygiæ Æolidis ſatrapa 231
Pheraulæ indoles 220
Pheraula provectionem Cyri inſtruit 217
Quibus moribus 219
Sacam ditat 220
Divitias abhorret ib.
Phrygiæ rex capitur 186
Pompa Cyri 190
Potu ac cibo commoveri, belluinum 122
Prædæ intentus non miles, ſed ſarcinarius calo 97
Præmia qualia eſſe debeant, & erga quales 48
Princeps bonus, lex oculis prædita 204
Proventus cura non negligenda 202
Prudens ſit, qui prudens dici vult 31
Pueri ſimpliciter docendi, adulti non item 33

R

Regio incolas habens, magni pretii poſſeſſio eſt 103
Regis boni & paſtoris boni opera ſimilia 210
Regis filius, frater, oculus, quid 233
Regum multi oculi & aures 210
Religio omnia præcedat 37

S

Sacæ cum Cyro non convenit 9
Convenit 14
Saca & Caduſii, Aſſyrio infenſi 128
Alacriter cum Cyro militant 129
Sacæ & Pheraulæ mutua dona 195
Sacrificia varia Cyri 215
Sambaulas deformem militem amat quòd ſtrenuus eſſet 50
Sarculum, ligo, dolabra, & falx, in bello neceſſaria 162
Sardes à Cyro variis provinciis deſtinati 232
Securis lignaria uſui in bello 162
Servi quomodo àCyro habiti 207
Silentium in bello neceſſarium 131
Somnus morti ſimillimus 238
Speculatores Cyri 163
Stratagemata varia 34
Subjectis omnibus ſuccenſere non conſultum 143
Sues in protegendâ ſobole animoſæ 90

Suſis

I

Suſis vere degebat Cyrus 234

T

Tabernacula pro qualibet centuria 43
Tigranes ad Cyrum venit 63
Apud eum pro patre intercedit 64
Ipſius præceptor à patre occiſus 69
Ipſius uxoris pudicum reſponſum 70
Tigranes procurat ut Medi apud Cyrum maneant 119
Tonitru dextrum, bonum omen 171

V

Venatio quàm conducat ad rem bellicam 205
Venatio quantum confert ad rem militarem addiſcendam 5
Verecundi palàm, moderati etiam occultè turpia fugiunt 205
Verecundi pluris ſunt, quam inverecundi ib.
Via facillima celerrima 61
Vim vi repellere juſtum 24
Virtus ad ardua ducit 48
Virtus laudata creſcit 24
Virtute præſtare, optimum præſidium 222
Virtutis expers, aliis virtutem indere nequit 202
Virtutis fructus quærendus 23
Vita non fugâ, ſed virtute ſervatur 83
Urbes magnæ præſtantiores artifices habent 209

F I N I S.

EX PAUSANIA, Lib. 5.

SCilluntem *Lacedæmonii Xenophonti Grylli filio tunc exulanti donârunt. Exagitatus verò eſt Xenophon à ſuis Civibus, quòd Cyro qui fuit Athenienſi populo inimiciſſimus, contra Perſarum regem, quo maximè benevolo utebantur, ſtipendia feciſſet. Quum enim Sardibus eſſet Cyrus, Lyſandrum Ariſtocrati filium ad comparandum contra Athenienſes claſſem pecuniâ juverat. Hæc itaque Xenophonti exilii cauſſa fuit. Conſtituto autem ad* Scilluntem *domicilio, agri partem Epheſiæ Dianæ, & fanum dedicavit. Ex Eleis autem ii, quibus curæ eſt antiquitatis memoriam conſervare, receptam à ſuis* Scilluntem *memorant: & Xenophontem, quòd illam à Lacedæmoniis accepiſſet,* majeſtatis *in Olympico conſilio poſtulatum,* cauſſam dixiſſe, *eundemque ab Eleis abſolutum,* Scillunte *impune domicilium habuiſſe. Et ſane non longe à Dianio monumentum monſtratur cum ſtatuâ è Petelico marmore, quam Xenophontis eſſe accolæ dicunt.*

VA1
1512379

Digitized by Google